I 8226

LIMBA ROMÂNĂ

1

ANUL XXVI

1977

Ian. — febr.

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

0 IIII 2005

97

COMITETUL DE REDACȚIE

Redactor responsbil:

Acad. IORGU IORDAN

Redactor responsabil adjunct:

Acad. ION COTEANU

Membri:

GH. BOLOCAN
GRIGORE BRÂNCUȘ
ION GHEȚIE
VALERIA GUȚU ROMALO
THEODOR HRISTEA
ION POPESCU
MARIUS SALA
LAURA VASILIU
FLORA ȘUTEU — *secretar de redacție*

Apare de 6 ori pe an.

Pentru a vă asigura colecția completă și primirea la timp a revistei, reînnoiți abonamentul dv.

În țară, abonamentele se primesc la oficiile poștale, agențiile poștale, factorii poștali și difuzorii de presă din întreprinderi și instituții. Revistele se pot procura și prin PUNCTUL DE DESFACERE AL EDITURII ACADEMIEI (direct sau prin poștă), Calea Victoriei nr. 125, Sectorul 1, București.

Cititorii din străinătate se pot abona, adresîndu-se la ILEXIM, Departamentul Export-Import Presă, P.O. Box 136—137 — telex: 11 226, București, str. 13 Decembrie nr. 3.

Manuscrisele, cărțile și revistele pentru schimb, precum și orice corespondență se vor trimite pe adresa comitetului de redacție al revistei „Limba română".

La revue „Limba română" paraît 6 fois par an. Le prix d'un abonnement annuel est de 10 $.

Toutes commandes de l'étranger pour les travaux parus aux Éditions de l'Académie de la République Socialiste de Roumanie seront adressées à:

ILEXIM, DEPARTAMENTUL EXPORT-IMPORT PRESĂ, P.O. Box 136—137 — telex 11 226 — București, str. 13 Decembrie nr. 3.

Adresa redacției
Str. SPIRU HARET nr. 12
București Sectorul 7
Telefon: 33.34.40, int. 240

EDITURA ACADEMIEI R.S.R
Calea Victoriei nr. 125
București Sectorul 1
Telefon: 50.76.80

i 8226

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

ULU 2014

LIMBA ROMÂNĂ

Anul XXVI 1977 Nr. 1

SUMAR

2022

GRAMATICĂ — VOCABULAR

Acad. AL. GRAUR, Despre dativul cu *la* 3
MIOARA AVRAM, Despre flexiunea substantivelor feminine terminate în *-(l)oare* 5
GH. N. DRAGOMIRESCU, Prolepsă (procatalepsă) şi „predicativă suplimentară" 15
GH. D. TRANDAFIR, Aspecte controversate ale categoriei comparaţiei în româna contemporană 23
Acad. IORGU IORDAN, *Român-românesc* 33
ION CALOTĂ, Cuvinte româneşti cu flexiune dificilă 37
Note etimologice (D. R. MIHALCEA, STANISLAV SEMČINSKI — U.R.S.S. — Kiev) 43

LIMBĂ LITERARĂ — FILOLOGIE

ION GHEŢIE, Termenii regionali în *Viaţa la ţară* de D. Zamfirescu 47
MARIA CVASNÎI, Repetiţia în dialog (*cu aplicare la dialogul din textele dramatice româneşti din secolul al XIX-lea*) 55
ALEXANDRA ROMAN, Consideraţii asupra grafiei din documentele şi însemnările româneşti scrise de Petru Şchiopul 63

ISTORIA LIMBII ROMÂNE

C. FRÂNCU, Din istoria verbelor neregulate: imperfectul verbelor *a da* şi *a sta* 79

DIALECTOLOGIE

ION MOISE, Aria de răspîndire a perfectului simplu în Oltenia şi Muntenia . . 91

CULTIVAREA LIMBII

Acad. IORGU IORDAN, Limba noastră la radio. *Observaţii generale* 95
RADU CIOBANU, Fascinaţia cuvintelor 99
ION POPESCU, Şcoala, păstrătoare a bunelor tradiţii lingvistice 101

L R, Anul XXVI, nr. 1, p. 1—104, Bucureşti, 1977

26703

LIMBA ROMÂNĂ

Anul XXVI 1977 № 1

SUMAR

Acad. AL. GRAUR. Despre dativul cu în 3

MIOARA AVRAM. Despre fixările substantivelor feminine terminate în -(o)are" 5

GH. N. DRĂGOMIRESCU. Prolepsa (procatalepsa) și „predicațiva suplimentară" 15

GH. D. TRĂSCĂFIR. Aspecte controversate ale categoriei comparației în română contemporană" 23

Acad. IORGU IORDAN. Rumân-românesc 33

ION CALOTĂ. Cuvinte românești cu flexiune dificilă 37

Note etimologice (D. R. MIHALCEA, STANISLAV SENCIUNSKI — U.R.S.S., Kiev) 43

LIMBA LITERARĂ — FILOLOGIE

ION GHEȚIE. Termeni regionali în Țara Iza (după D. Xenopol) 47

MARIA CVASNIUC. Repetiția în dialog (cu aplicare la dialogul din teatrele dramatice românești din secolul al XIX-lea) 55

ALEXANDRA ROMAN. Considerații asupra gradației din documentele și inscripțiile române scrise de Petru Șchiopul 63

ISTORIA LIMBII ROMÂNE

C. PRĂNCU. Din istoria verbelor pronominale: imperfectul verbelor a da și a ști 73

DIALECTOLOGIE

ION NIȚSE. Arii de răspândire a perfectului simplu în Oltenia și Muntenia . . . 91

CULTIVAREA LIMBII

Acad. IORGU IORDAN. Limba noastră la radio. Observații generale 95

RADU CIOBANU. Vasilena, ființa cuvintelor 99

ION POPESCU. Școala, păstrătoare a bunelor tradiții lingvistice 101

L. R. Anul XXVI, nr. 1, p. 1—104, București, 1977

DESPRE DATIVUL CU *LA*

DE

Acad. AL. GRAUR

Se ştie că tendinţa actuală în româna vorbită este de a înlocui desinenţa dativului prin prepoziţie. Tradiţionaliştii protestează şi Academia, şcoala, sprijină, cum e şi normal, formaţia veche, pe cînd marele public şi în special oamenii cu mai puţină cultură o folosesc pe cea nouă. Aceasta din urmă, cum observam în cartea mea *Tendinţele actuale ale limbii române*, Bucureşti, 1968, p. 298, este, de fapt, pe linia romanică şi, am putea spune, europeană, a trecerii de la sintetism la analitism.

Îmi propun să arăt aici unul dintre motivele inovaţiei. În anumite împrejurări, forma sintetică este aproape inutilizabilă. Zicem cu toţii *corb la corb nu scoate ochii*; dacă s-ar invoca argumentul că e o formulă consacrată prin uzaj, aş răspunde că aceasta arată cît de veche este tendinţa analitică. Să ne întrebăm însă cum ar fi putut fi evitată formula. Cred că nici *corb unui corb*, nici *corb corbului* n-ar fi făcut faţă sensului, deoarece în primul caz s-ar fi simţit valoarea de numeral a lui *un*, iar în al doilea caz s-ar fi înţeles că e vorba de un anumit exemplar al speciei. Desigur, s-ar putea spune *un corb altui corb*, dar întorsătura aceasta nu e acceptabilă : nu numai că se opune tradiţia, nu numai că se lungeşte exprimarea, dar s-ar marca mult mai vag caracterul nehotărît al substantivelor.

În alte cazuri, tot la masculin, folosirea articolului este exclusă din cauza complicării pe care ar aduce-o. În loc de *nu l-am chemat pe fiul meu, ci pe fiul vecinului*, putem spune mai scurt *nu l-am chemat pe fiul meu, ci pe al vecinului*; în cazul dativului, dacă încercăm să evităm repetiţia cuvîntului *fiu*, nu avem altă soluţie decît să zicem *nu dau fiului meu, ci la al vecinului*, deoarece e vizibil că *a lui vecinului* nu merge. De aici nu mai e nevoie decît de un pas ca să zicem *dau la fiul vecinului.*

Să mai adăugăm că în construcţia sintetică e uşor să se confunde dativul cu genitivul. *I-am lăsat părul cîinelui* poate însemna că am tuns cîinele, iar părul l-am lăsat unei alte persoane, sau că am renunţat de a tunde cîinele, deci i-am lăsat lui părul. Evident, există soluţia de a interverti ordinea cuvintelor : *i-am lăsat cîinelui părul* nu lasă loc pentru nici o confuzie, dar, pe de o parte, sînt cazuri în care această formulă este incomodă, iar pe de altă parte, cînd auzim pe cineva spunînd *i-am lăsat părul cîinelui*, nu avem de unde şti dacă vorbitorul, în cazul cînd ar avea de exprimat cealaltă idee, ar face inversiunea, prin urmare incertitudinea se menţine. Dacă se generalizează dativul cu *la*, atunci va fi clar în orice împrejurare cu care dintre cele două cazuri avem de-a face.

Un al doilea punct pe care vreau să-l ating privește genul personal. Se protestează, mult mai vehement decît în cazul evocat mai sus, împotriva genitiv-dativului *(al) lui Maria*. Am prezentat antecedentele în lucrarea citată, p. 160 și urm.; astăzi este clar că pentru o serie de nume de origine străină formula sintetică este interzisă: nu putem zice decît *lui Cleo*, lui *Edith*. Că nu aceste nume sînt „vinovate" de inovație, am arătat la locul citat. În orice caz, formula nouă se extinde și la numele comune, de vreme ce, de multă vreme, în vorbirea curentă, se zice *dau apă la vite* etc. Amănuntul pe care vreau să-l subliniez aici este că, în timp ce pentru numele comune se folosește la feminin prepoziția *la* (cel puțin acolo unde nu intră în conflict cu articolul *al*), se zice deci *repar acoperișul la casă*, *pun coviltir la căruță* etc., cînd e vorba de o persoană se întrebuințează, ca la masculin, articolul *lui*, de exemplu *dau bună-ziua lu vecina*. Se creează prin aceasta încă un punct de diferențiere a persoanelor de obiecte, socotindu-se că această diferențiere este mai importantă decît cea a masculinului de feminin.

DESPRE FLEXIUNEA SUBSTANTIVELOR FEMININE TERMINATE ÎN *-(T)OARE*

DE

MIOARA AVRAM

Între numeroasele substantive feminine susceptibile, în principiu, de a forma pluralul și genitiv-dativul singular fie în *-e*, fie în *-i*, substantivele formate cu sufixele *-toare* și *-oare* constituie o categorie aparte, întrucît aici flexiunea este legată de criterii semantice (onomasiologice). Faptul a fost remarcat de multă vreme, cel puțin pentru cele în *-toare*, dar nu totdeauna exact, după cum voi arăta mai departe.

I. În linii mari, se poate spune că substantivele în *-toare* formează pluralul în mod diferit după cum denumesc persoane sau nu [1], deși situația este mai complexă decît rezultă din această formulare. Numele de persoane (care sînt nume de agent cu un corespondent masculin în *-tor*) au pluralul identic cu singularul : *călătoare*, *dansatoare*, *educatoare*, *învățătoare*, *muncitoare* au aceeași formă la singularul și la pluralul nearticulat și în felul acesta pluralul feminin în *-toare* se deosebește de cel masculin în *-tori* (*călători*, *dansatori* etc.) [2], exact ca în flexiunea adjectivelor în *-tor*, *-toare*, la care pluralul femininelor este totdeauna egal cu singularul : *(melodie) încîntătoare — (melodii) încîntătoare*. Numele de animale, plante și obiecte neînsuflețite (instrumente, locuri, acțiuni, obiecte ale acțiunii) au pluralul în *-tori* : (animale) *privighetoare — privighetori*, la fel *ciocănitoare*, *lipitoare* ; (plante) *vuietoare — vuietori*, la fel *plutitoare*, *scrîntitoare* etc. ; (instrumente) *scobitoare — scobitori*, la fel *cingătoare*, *rezemătoare*, *strecurătoare*, *stropitoare* etc. ; (locuri ale acțiunii) *ascunzătoare — ascunzători*, la fel *suitoare*, *umblătoare* etc. ; (acțiuni) *vînătoare — vînători*, la fel *însurătoare*, *măsurătoare* etc. ; (obiecte sau rezultate ale acțiunii) *zicătoare — zicători*, la fel *sărbătoare*. Gruparea numelor de animale cu cele de obiecte neînsuflețite pare surprinzătoare, la prima vedere, întrucît ar fi de așteptat același interes pentru marcarea opoziției de gen ca la numele de persoane ; trebuie remarcat însă că în toate exemplele avem a face cu substantive epicene în limba literară [3]. Fac excepție, în sensul că au pluralul în *-toare*, deși nu denumesc persoane, cîteva nume de clase de animale ca *tîrîtoare*, *zburătoare* (și *răpitoare* etc.) și numele

---

[1] Vezi Alf Lombard, *La langue roumaine. Une présentation*, Paris, 1974, p. 48—49 : substantivele feminine în *-toare* „désignant une personne" sînt opuse celor „ne désignant pas une personne".

[2] De aceea unii autori formulează regula pluralului la substantivele în *-toare* fără referire la sensul lor, ci numai la existența sau inexistența unor corespondente masculine în *-tor* : vezi Sextil Pușcariu și Teodor Naum, *Îndreptar și vocabular ortografic*, ediția a III-a, București, 1941, p. 63 ; Iorgu Iordan, *Gramatica limbii române*, București, 1937, p. 94.

[3] Regional, *ciocănitoare* și *privighetoare* au un masculin refăcut în *-tor* : *ciocănitor*, *privighetor* ; vezi Eleonora Popa, *Sufixe moționale pentru formarea masculinului*, în SMFC, IV, 1967, p. 176.

generic *viețuitoare*, a căror situație specială se explică prin împrejurarea că ele sînt de fapt adjective substantivizate și păstrează regula de formare a pluralului de la adjective [4]; același fenomen se constată și la alte cîteva cuvinte, cu statut mai evident de adjective substantivizate, care intră fie tot în sfera numelor de animale: *gonitoare*, *mulgătoare*, *ouătoare*, fie în aceea a numelor de plante: *prășitoare* [5] sau chiar a numelor de inanimate: *înotătoare* „aripioară de animal acvatic" [6], *generatoare* și *mediatoare* (în geometrie).

Poate din cauza tipului reprezentat de *viețuitoare*, *tîrîtoare*, regula pluralului substantivelor în *-toare* este formulată adesea în mod greșit, vorbindu-se de o deosebire între însuflețite [7] și neînsuflețite, deci cu gruparea numelor de animale alături de persoane, deși numele de animale propriu-zise au în această privință tratamentul numelor de neînsuflețite. Alteori, fără a fi greșită, regula capătă o formulare incompletă, care nu cuprinde toate situațiile, de exemplu atunci cînd numelor de persoane în *-toare* li se opun numai numele de lucruri [8], neglijîndu-se numele de animale (dacă nu și cele de plante), sau numai numele de instrumente [9], eventual împreună cu numele de animale [10], lăsîndu-se la o parte numele de acțiuni, de locuri ale desfășurării acțiunii, de obiect al acțiunii și de plante, sau cînd — în termeni de formare a cuvintelor — se face opoziție între numele de agent și cele de instrument [11], deși nume de agent sînt nu numai numele de persoane, ci și cele de animale [12], care nu merg împreună din punctul de vedere al flexiunii. Opoziția esențială în limbă la substantivele în discuție este între numele de persoane și toate celelalte, căci excepțiile cu pluralul în *-toare* la substantive nepersonale (nume ale unor clase de animale sau diverse alte adjective substantivizate) [13] sînt toate puțin întrebuințate în limba curentă, aparținînd unor terminologii speciale; în aceste condiții, distincția flexionară în cauză poate

---

[4] A. Graur, *Nom d'agent et adjectif en roumain*, Paris, 1929, p. 110, e de părere că substantivele *tîrîtoare*, *viețuitoare* reflectă — „poate" — o „veche stare de lucruri, în care *-tor* devenise *-toare*", arătînd că „sufixul nu a fost refăcut pentru că aceste substantive nu comportau diferențe de gen".

[5] Neînregistrat în dicționare cu această valoare substantivală: vezi însă exemple ca *recoltatul prășitoarelor tîrzii* SCÎNTEIA 8533 (1 IX 1970), p. 3, col. 1 sau *12 000 hectare au urmat după legumînoase, 15 000 ha după prășitoare și 56 000 hectare după grîu (ib.)*.

[6] Indicînd pluralul *-oare*, SCRIBAN, D. adaugă explicația „că se subînțelege *aripă*".

[7] „Ființe" la Alexandru Philippide, *Gramatica elementară a limbii române*, Iași, 1897 p. 39. H. Tiktin, *Gramatica română*, ediția a III-a, București, 1945, p. 49 vorbește de subînțelegerea lui „ființe" (nu numai la *viețuitoare*, *zburătoare*, *cățărătoare*, *tîrîtoare*, ci și la *servitoare*). Vezi și la Paula Diaconescu, *Structură și evoluție în morfologia substantivului românesc*, București, 1970, p. 113, opoziția între animate (cu precizarea „mai des la numele de persoane") și inanimate.

[8] Vezi G. Pascu, *Sufixele românești*, București, 1916, p. 131.

[9] Gh. Constantinescu-Dobridor, *Morfologia limbii române* [București], 1974, p. 46, restrînge opoziția la numele de instrumente „mașini agricole" față de numele de persoane „care denumesc ocupațiile femeilor de la țară".

[10] *Gramatica limbii române*, ediția a II-a, București, 1966, vol. I, p. 69 (abreviată, în continuare, GLR).

[11] Vezi Al. Graur, *Tendințele actuale ale limbii române*, București, 1968, p. 125.

[12] Vezi GLR, I, p. 69.

[13] Menționate mai sus, cele mai multe pentru prima oară.

fi luată în considerație printre caracteristicile mult discutatului (sub) gen personal [14].

Printre formațiile în *-toare* există numeroase substantive omonime la nominativ-acuzativul singular care aparțin ambelor categorii opuse prin flexiune, cele mai multe asemenea omonime — parțiale — denumind atît persoane, cît și altceva [15]. Categoria cea mai bogată — și singura menționată pînă acum în lucrările de specialitate — este reprezentată de numele de persoane în *-toare* omonime cu numele de instrumente [16]: *apărătoare*, *legătoare*, *măturătoare*, *secerătoare*, *trăgătoare*, *vînturătoare* au pluralul egal cu singularul, în *-toare*, cînd denumesc persoanele (feminine) care execută acțiunea respectivă (se spune corect în acest caz *două apărătoare ale unei cauze*, *mai multe legătoare de meserie*, *o echipă de măturătoare* etc.), dar au pluralul în *-tori* cînd denumesc obiectul, instrumentul, mașina cu care se face aceeași operație (*două apărători de vînt*, *legători* sau *măturători mecanice* etc.). Omonimie cu flexiune de tip diferit poate exista însă și în alte situații, de exemplu între un nume de persoană și un nume de animal (*lipitoare* ca nume de femeie cu meseria de *lipitor* are pluralul tot *lipitoare*, dar ca nume de animal are pluralul *lipitori*; la fel *privighetoare* „supraveghetoare" față de *privighetoare* „pasăre...") [17], între un nume de persoană și unul de plantă (*vrăjitoare* cu sensul de „femeie care face vrăji" are pluralul *vrăjitoare*, dar ca nume de plantă are pluralul *vrăjitori*), între un nume de persoană și unul de loc al acțiunii (*mai multe trecătoare de pe stradă* față de *trecători în munți*), între un nume de persoană și unul de obiect al acțiunii (*ghicitoare* față de *ghicitori*) [18]. În toate exemplele date pînă acum pluralul în *-toare* caracterizează un nume de persoană; într-un singur caz de omonimie asemănătoare pluralul în *-toare* apare la numele unui animal (mai exact al unei păsări) dat după clasa sa: *agățătoare*, clasă de păsări al cărei nume se încadrează la tipul *tîrîtoare*, *viețuitoare*, cu pluralul în *-toare* ca la adjective, față de numele de obiect *agățătoare* cu pluralul *agățători* [19].

Existența omonimelor substantivale și adjectivale, ca și dificultatea desprinderii unor reguli, date fiind excepțiile menționate, explică în parte greșelile care se fac în flexiunea substantivelor în *-toare*. Aceste greșeli sînt de două feluri.

Pe de o parte se confundă cele două tipuri de plurale: substantivele care trebuie să aibă pluralul în *-tori* apar cu el în *-toare* (de exemplu *două*

---

[14] Vezi A. Graur, *Contributions à l'étude du genre personnel en roumain*, în „Bulletin linguistique", XIII, 1945, p. 100, care are în vedere substantivele în *-toare* numai sub aspectul păstrării diftongului *oa* la genitiv-dativul singular: „Les noms à diphtongue *oa* terminés en *-ea*, lorsqu'ils désignent des personnes, font toujours leur génitif-datif singulier en gardant la diphtongue: *învățătoarea...*, *învățătoarei*; *vrăjitoarea ...*, *vrăjitoarei*".

[15] În ciuda deosebirilor flexionare unii autori consideră că asemenea cuvinte sînt polisemantice și nu omonime.

[16] Vezi Iorgu Iordan, *Limba română contemporană*, [ediția a II-a, București] 1956, p. 281, nota 1.

[17] Cf. și perechea de formații prefixale cu temă identică *supraveghetoare*/*privighetoare*.

[18] Cf. și perechea *prezicătoare*, nume de persoană / *zicătoare*, nume de obiect al acțiunii.

[19] Cf. exemple ca *zburătoare*, persoană și clasă de animale, cu pluralul *-toare*, față de *zburătoare*, plantă, cu pluralul *-tori* sau *prășitoare*, persoană și clasă de plante, față de *prășitoare*, instrument.

ciocănitoare sau *două secerătoare mecanice*) [20], și, invers, cele la care pluralul ar trebui să fie în *-toare* adoptă pluralul în *-tori* : *două bocitori*, *servitori*, *ursitori*, *vrăjitori* ; *mulgători* (articulat *bocitorile*, *servitorile* etc.) [21].

Pe de altă parte, chiar dacă pluralul se formează corect, conform regulii, apar greșeli la forma de genitiv-dativ singular (mai ales articulat), neglijîndu-se obligativitatea identității ei cu pluralul. Greșeli se întîlnesc în acest sens numai la substantivele nepersonale pentru care e caracteristică opoziția flexionară *-toare/-tori* : mulți vorbitori care întrebuințează corect pluralul *ascuțitori*, *măsurători*, *sărbători*, *scobitori*, *vînători* au forme greșite de genitiv-dativ singular ca *ascuțitoarei*, *măsurătoarei*, *sărbătoarei*, *scobitoarei*, *vînătoarei* [22] în loc de *ascuțitorii*, *măsurătorii* etc. Iată un exemplu dintre multele întîlnite în vorbire și în scris : *Tabla* **învelitoarei**... *este montată pe cabluri* ... *Montarea* **învelitoarei** *s-a făcut în decurs de 15 zile.* SCÎNTEIA nr. 8322 (30 I 1970), p. 5, col. 6. Ca și la formele de plural, și aici, la genitiv-dativul singular, exprimarea corectă face deosebire în flexiunea omonimelor din categoriile opuse de care am vorbit mai înainte : formele *unei secerătoare* și *secerătoarei* ne trimit la numele de persoană, pe cînd *unei secerători* și *secerătorii* la numele de instrument ; la fel *unei trecătoare* și *trecătoarei* față de *unei trecători* și *trecătorii*, *unei ghicitoare* față de *unei ghicitori* etc.

Diferitele greșeli enumerate nu se întîlnesc de obicei în aceleași stiluri ale limbii. Pluralele în *-tori* în loc de *-toare* la numele de persoane sau la adjectivul substantivizat *mulgătoare* ca nume de animal au un evident caracter popular (uneori regional), în timp ce pluralele în *-toare* în loc de *-tori* la numele de lucruri, ca și genitiv-dativul singular în *-toarei* în loc de *-torii* la aceleași substantive apar la vorbitori ai limbii literare care se tem că pluralul în *-i* și cu alternanța *oa/o* ar putea fi simțit vulgar, ca pluralele de felul lui *înghețăți*.

În mod firesc se pune întrebarea care este ajutorul pe care îl dau în momentul de față lucrările normative — gramatici și dicționare — pentru evitarea unor asemenea greșeli : de unde se poate afla flexiunea corectă, literară, în cazul existenței unor dubii?

Pentru greșelile de al doilea tip, privind genitiv-dativul singular (articulat), lucrările normative nu dau nici un fel de indicații speciale, contînd pe cunoașterea regulii generale a corespondenței cu pluralul nearticulat. Întrucît această regulă are totuși unele excepții, ar trebui ca măcar la substantivele care cunosc ezitări lucrările normative să menționeze și forma corectă de genitiv-dativ singular.

---

[20] Vezi *sunetul ritmic* ... *al* **vînturătoarelor** *și al* **secerătoarelor** *mecanice* (N. Velea, în LUCEAFĂRUL nr. 14 (97), 15 VII 1962, p. 5, col. 1) ; în același reportaj pluralul nearticulat *secerători* (col. 2, 3) și genitiv-dativul singular articulat *secerătorii* (col. 2).

[21] Pentru *servitori* vezi Iorgu Iordan, *Limba română actuală. O gramatică a „greșelilor"*, ediția a II-a, București, 1947, p. 65 și *Limba română contemporană*, loc. cit. ; la Iorgu Iordan, Valeria Guțu Romalo, Alexandru Niculescu, *Structura morfologică a limbii române contemporane*, București, 1967, p. 85, și *bocitori* ; la Al. Graur, *Tendințele*..., p. 125 *servitorile, ursitorile, vrăjitorile*, cu mențiunea „în general aceste forme nu se impun".

[22] De același tip cu *culoarei, floarei, moarei* ; vezi Al. Graur, *Tendințele*..., p. 159 (și 125, 135) : „cazuri unde pluralul este mult folosit și totuși genitiv-dativul singular se rupe de el".

Pentru primul tip de greşeli, referitoare la forma de plural, s-ar părea că există indicaţii preventive atît în exemplele-tip din gramatici, cît şi în *Îndreptarul ortografic, ortoepic şi de punctuaţie* şi, mai ales, în dicţionarele explicative. Examinarea acestora relevă însă o situaţie puţin mulţumitoare. *Îndreptarul ortografic* inserează puţine substantive în *-toare* (lipsesc, de exemplu, *secerătoare, semănătoare, servitoare*) şi, chiar la cele inserate, uneori nu dă deloc pluralul (vezi *ascuţitoare* sau *zbîrnîitoare*), iar alteori dă un singur plural din cele două existente, fără a preciza repartiţia semantică (vezi *agăţătoare, apărătoare, cositoare, prăşitoare*, la care se dă, fără nici o menţiune asupra sensului, numai pluralul în *-i*). Cît despre cele mai recente dicţionare explicative, *Micul dicţionar enciclopedic* (1972) nu indică la nici un cuvînt pluralul, iar *Dicţionarul explicativ al limbii române* (1975) nu rezolvă decît problema substantivelor la care nu intervine omonimia sau flexiunea diferenţiată după valori; pentru cuvintele cu mai multe valori acest dicţionar adoptă, din păcate, un sistem mult mai puţin normativ decît precedentul *Dicţionar al limbii române moderne* (1958), dînd formele de plural nerepartizate pe părţi de vorbire şi sensuri: vezi articole de tipul **semănător, -oare**, *semănători, -oare* subst. 1. S.m. şi f., 2. S.f. (în DM două articole; la fel *legător, topitor* etc.), **bocitor, -oare**, adj., s.f. (în DM două articole; la fel *ursitor, vătămător*) şi **ţiitor, -oare**, s.f., adj., **plutitor, -oare** adj., s.n., s.f. sau **zburător, -oare** adj., s.m., s.f. (în DM cîte trei articole) [23].

Mai grav mi se pare faptul că unele lucrări normative dau indicaţii contradictorii şi chiar cu totul greşite. Iată cîteva dintre ele:

Ciocănitoare: pl. *ciocănitori* în GLR, DLRC şi DM, dar *ciocănitoare* în ÎO şi DEX. De ce ar fi în *-toare*? Nu numai „regula", orientarea după *privighetori, lipitori*, ci şi citatele (din Sadoveanu) date în DLRC pledează pentru pluralul în *-tori* ca unicul corect.

Născătoare „mamă": pl., corect, *născătoare* în DLRC şi DM (vezi citate literare în DLR), dar *născători* în DEX (cu atît mai ciudat cu cît se tratează în acelaşi articol şi adjectivul, deci **născătoare**, *născători* adj., s.f.!) [24].

În DLRC şi DM mai multe nume de instrumente în *-toare* apar cu pluralul nejustificat în *-e*: *bătătoare, clocitoare, făţuitoare, topitoare, urzitoare*; dintre acestea numai *clocitoare* are pluralul şi în DEX, unde e dat corect *clocitori*, dar aici apare *picătoare* cu pluralul în *-e* (vezi şi DLR; corect la SCRIBAN, D.). Trei nume de plante care figurează în DLRC şi DM tot cu un plural curios în *-e*: *mutătoare, vătămătoare* şi *zburătoare* nu au nici o indicaţie specială în DEX, după cum nici articolul comasat *ţiitor, -oare*, cu tehnica sa deficitară, nu este în măsură să corecteze greşeala din DM,

---

[23] În mod excepţional se întîlnesc plurale repartizate pe valori la un articol ca **clocitoare** (1) *clocitoare*, adj., (2) *clocitori*, s.f. (la fel *fătătoare*) sau tratarea separată a lui *numărătoare* s.f. nume de lucru faţă de *numărător, -oare* subst., unde la 3° este şi s.f. nume de persoană; cf. şi tehnica diferită de la **închizător, -oare**, *închizătoare* s.n., s.f. „[Pl. şi: (2) *închizători*]".

[24] În DLRC şi DM o greşeală asemănătoare apare la *mulgătoare*, adj. f., la care se indică pl. *mulgători*! În DLR se dă „pl... *mulgătoare*, (regional) *mulgători*" fără referire la posibilitatea apariţiei ambelor forme la toate cele 4 sensuri inserate pentru s.f.: 1. oaie, vacă..., 2. persoană..., 3. (reg.) strungă, 4. (reg.) parte a zilei.

unde pentru *țiitoare*$_1$ „concubină" se dă același plural *țiitori* [25] ca și pentru *țiitoare*$_2$ „loc unde stă vînătorul la pîndă..." (pentru formele corecte de plural vezi DLRC).

Într-un caz ca *sperietoare* cu pluralul, corect, *sperietori*, ceea ce poate induce în eroare este definiția din DEX : „persoană, lucru care sperie". Dacă ea ar corespunde realității, am avea a face cu unicul exemplu de plural literar în *-tori* la un nume de persoană feminin. Nu e greșită însă regula conform căreia toate numele de persoane în *-toare* au pluralul identic cu singularul, ci definiția lui *sperietoare*, care nu înseamnă decît „lucru care sperie" (vezi DM, MDE : „ceea ce sperie") și se aplică la o persoană numai în sens figurat, ca un epitet metaforic, fără a deveni prin aceasta nume de persoană : cineva poate fi calificat *sperietoare* așa cum poate fi calificat și *pacoste*, *pericol public* sau, mai aproape ca sens, *spaimă*.

Faptul că numele de persoane la care se întîlnește pluralul neliterar în *-tori* — atît la vorbitori obișnuiți, cît și în recomandările unor lexicografi — sînt mai cu seamă nume de agent specific feminine lipsite de un corespondent masculin, ca *bocitoare*, *țiitoare*, *ursitoare* (dealtfel chiar *servitoare*, *vrăjitoare* sînt, în limba contemporană, folosite mai mult decît masculinele *servitor*, *vrăjitor*) sprijină explicația, general admisă, conform căreia tipul de plural în *-toare*, egal cu singularul, este susținut de necesitatea marcării opoziției de gen ; cf. și adjectivul substantivizat *mulgătoare* ca nume de animal femelă. Acolo unde termenul de opoziție lipsește sau este mai puțin folosit, pluralul specific feminin poate fi părăsit pentru a se satisface opoziția de număr, confuzia de gen fiind exclusă în exemple de tipul *bocitori* și cu probabilitate mică de apariție la tipul *servitori* ; din acest punct de vedere este sugestivă și confruntarea lui *țiitoare* cu *locțiitoare*, la care nu e atestat decît pluralul în *-toare*. De aceea, atîta timp cît nu se cunosc exemple feminine ca **învățători* sau **muncitori*, omonime cu un masculin curent în limbă, mi se pare nedemonstrată afirmația că, prin înlocuirea lui *-toare* cu *-tori* la substantive nume de persoane, vorbitorii au acceptat posibilitatea confuziei de gen [26].

Pe baza greșelilor care denotă extinderea pluralului în *-tori* la numele de persoane s-au tras uneori concluzii asupra forței opoziției de număr (în comparație cu cea de gen) [27]. În aceeași măsură formele de plural neliterare în *-toare* întîlnite la numele de lucruri în locul celor în *-tori* (*clocitoare*, *secerătoare mecanice*) par să ilustreze neglijarea opoziției de număr, ceea ce arată că nu avem a face cu o tendință univocă.

La ultima categorie de cuvinte explicația nesiguranței vorbitorilor și a recomandărilor derutante din unele lucrări poate fi multiplă. Mai întîi trebuie să luăm în considerare faptul că destul de multe dintre ele sînt rar folosite la plural (de exemplu, numele de plante ; vezi *sunătoare*,

---

[25] Acest plural fusese recomandat în trecut de SCRIBAN, D., care trimite pentru model la *privighetoare* ; vezi, la același autor, pluralul în *-i* la numele de persoane *bocitoare* („pl. *-ori*, ca *privighetori*, *ursitori*, *țiitori*, mai bine decît *oare*"), *ursitoare*, *vrăjitoare* (s.f. ; „ca adj., pl. f. *oare*") și la numele de animal *mulgătoare* ; cf. și *(a)plecătoare* „doică" și „oaie...".

[26] Vezi Iorgu Iordan, Valeria Guțu Romalo, Alexandru Niculescu, *loc. cit.*, unde se afirmă și că forma de plural feminină *bocitori* se poate „confunda cu pluralul masculin *(bocitor — bocitori...)*" ; nici un dicționar românesc nu înregistrează însă un substantiv masculin *bocitor*.

[27] Vezi Iorgu Iordan, *Limba română actuală*, *Limba română contemporană* ș.a.

fără plural în DEX). Cînd e nevoie să li se formeze un plural, dacă acesta ia forma *-toare* în loc de *-tori*, nu intervine atît analogia cu numele de persoane în *-toare*, cît aplicarea regulii excepționale a adjectivelor substantivizate (de ce n-ar putea fi simțit și *secerătoare* drept elipsă pentru *mașină secerătoare* așa ca *înotătoare* pentru *aripă înotătoare* sau ca *generatoare* pentru *dreaptă generatoare*?) sau influența numelor neutre de instrumente în *-tor* cu pluralul normal în *-toare* : forme de plural neutre ca *bătătoare*, *fățuitoare*, *urzitoare* etc. de la *bătător*, *fățuitor*, *urzitor* pot fi raportate greșit la singularele omonime de gen feminin *bătătoare*, *fățuitoare*, *urzi-toare*. Distincția între pluralele feminine *urzitoare* persoană — *urzitori* obiect este anulată oricum de existența pluralului neutru *urzitoare*.

La numele feminine de instrumente cu temă neologică [28] pluralul în *-tori*, deși conform regulii, nu sună prea bine. Unealta agricolă *marcator* cu pluralul neutru normal *marcatoare* este denumită popular prin femininul *mărcătoare*, pl. *mărcători* [29] ; dacă alături de substantivul neutru nume de instrument *plantator*, pl. *plantatoare* există un sinonim feminin *plantatoare*, acesta are oare pluralul în *-tori* sau de astă dată trebuie admis pluralul în *-toare* dat în DLRC și DM? Vezi și *vezicatoare/vezicătoare*.

Interferențe între formațiile feminine și cele neutre se constată și la unele nume de clase de animale : folosite de obicei la plural, formele în *-toare*, identice pentru feminin și neutru, pun probleme în ce privește recunoașterea genului și refacerea unui singular. *Tîrîtoare* este calificat neutru plural la SCRIBAN, D. și, invers, *rozătoare* este dat ca feminin plural a CADE, deși în aceste cazuri sînt cunoscute singularele *tîrîtoare* și *rozător*, la care genul nu mai e ambiguu : feminin la primul (vezi CADE, DM ; DEX nu indică genul) și neutru la al doilea (vezi DM, DLR, DEX). De unde știm însă care e genul la *rumegătoare*, plural dat ca neutru la SCRIBAN, D. și ca feminin la CADE, DM, DLR și DEX? Ultimul dicționar citat este singurul în care se menționează întrebuințarea acestui substantiv „și la sg." ; deci *o rumegătoare*?

Comparînd situația diferitelor clase de substantive în *-toare* din punctul de vedere al omonimiilor existente în limba literară și al celor la care se ajunge prin încălcarea normelor, se poate spune că omonimia morfologică este mai bine suportată decît cea lexicală, întrucît în majoritatea întrebuințărilor concrete formele omonime ale unui cuvînt sînt dezambiguizate prin forma determinantelor lui, în primul rînd prin articol ; vezi omonimia formelor de număr la numele de persoane, de exemplu : *învățătoarea* — *învățătoarele*. O poziție asemănătoare cu omonimele morfologice au omonimele lexico-gramaticale, de exemplu numele de agent-persoană de genuri diferite : pericolul real al confuziei de gen între numele de persoane este foarte mic, nu numai pentru că formele neliterare de plural feminin în *-tori* apar mai ales la substantive fără corespondent masculin, ci și pentru că pluralul în aparență identic este dezambiguizat ușor prin articulare (*servitorile* f. față de *servitorii* m.) sau prin orice alt determinant (*servitori bătrîne/servitori bătrîni*) ; nu întîmplător acest tip de plural e atestat mai des la forma articulată. Coliziunea omonimică este

[28] Împotriva afirmației făcute în SMFC, III, 1962, p. 185 de Magdalena Popescu-Marin, sufixul *-toare* nu creează nume de instrument numai de la teme românești vechi. Vezi Al. Graur, *Tendințele* . . , p. 259.

[29] Vezi DLR, care însă nu face legătura între cele două articole.

mult mai periculoasă în cadrul aceluiaşi gen (feminin) atunci cînd nu se respectă particularităţile de flexiune menite să diferenţieze unele clase lexicale (ca persoană/nonpersoană în exemple ca *secerătoare*, *ţiitoare*) şi între genul neutru şi cel feminin la substantive în *-tor* şi *-toare* care denumesc obiecte din aceeaşi categorie — nume de instrumente —, deosebite totuşi de la caz la caz (*bătătorul* e alt instrument decît *bătătoarea* etc.). În prezenţa unei abateri ca pluralul feminin *vrăjitori* la numele de persoană nu e de temut atît confuzia cu masculinul *vrăjitor* (vezi formele articulate *vrăjitorile/vrăjitorii*; omonimia formelor de plural feminin şi masculin este oricum suportată la *secerători* m. persoană şi f. instrument), cît confuzia cu femininul nume de plantă; mai evidentă este situaţia pluralului *ţiitori*, care creează exclusiv confuzii semantice. Omonimia dintre pluralul feminin şi neutru este la fel de periculoasă ca cea din cadrul aceluiaşi gen, întrucît nu există mijloace formale de dezambiguizare. De aceea, dacă autorul unui reportaj despre o călătorie de la Bucureşti la Sibiu descrie momentul fixării centurilor de siguranţă în avion prin propoziţia *Se auzeau clinchetele* **închizătoarelor** SCÎNTEIA TINERETULUI nr. 8518 (11 X 1976), p. 3, col. 2, în loc de *închizătorilor*, el nu comite o simplă greşeală morfologică, ci şi una semantică, evocînd fără voie acţiunea unor arme, căci pluralul *închizătoare(le)* ne trimite la substantivul neutru *închizător*, specializat ca „dispozitiv...la o armă de foc", şi nu la femininul *închizătoare*.

II. Deşi cele mai multe lucrări gramaticale formulează o regulă specială exclusiv pentru substantivele cu sufixul *-toare* şi chiar atunci cînd vorbesc de finala *-oare* [30] le au în vedere tot pe cele în *-toare*, situaţia flexiunii este aceeaşi şi la substantivele feminine cu sufixul, mai bine zis cu sufixele [31], *-oare*; deosebirea constă numai în complexitatea mai redusă a tabloului, constituit din categorii mai puţin numeroase.

La substantivele cu sufixul *-oare*, numele de persoane (nume de agent cu un corespondent masculin în *-or*) au şi ele pluralul identic cu singularul: *ambasadoare*, *controloare*, *dresoare*, *frezoare*, *furnizoare* sg. şi pl., opunîndu-se net numelor de inanimate, care au pluralul în *-ori*: (acţiuni, stări sau calităţi) *ninsoare — ninsori*, la fel *amploare*, *plînsoare*, *răcoare*, *strîmtoare* etc.; (locuri ale acţiunii) *închisoare — închisori*; (obiecte sau rezultate ale acţiunii) *scrisoare — scrisori*, la fel *sudoare* etc.; (instrument sau materie) *unsoare — unsori* [32]. Cazurile de omonimie parţială sînt aici mult mai puţine decît la substantivele în *-toare*; vezi totuşi *sudoare*, nume de persoană, cu pluralul *sudoare* faţă de *sudoare* „transpiraţie", cu pluralul *sudori*. Identitatea flexionară a substantivelor cu *-oare* şi *-toare* este cu atît mai normală cu cît unele dintre ele prezintă şi formaţii paralele cu ambele sufixe: mai vechi la nume de inanimate ca *ascunsoare/ascunzătoare*, dubletele de acest tip apar în limba contemporană la nume de persoane ca *montoare/montatoare*, *patinoare/patinatoare*.

---

[30] Vezi Iorgu Iordan, *Gramatica limbii române*, *loc cit.* Alexandru Philippide, *lucr. cit.* dă şi exemple cu *-oare* sufix sau finală neanalizabilă.

[31] Căci e vorba atît de sufixul pentru nume de agent *-or*, *-oare*, cît şi de două sufixe de abstracte *-oare*, unul vechi şi unul neologic, din fr. *-eur*: vezi Magdalena Popescu-Marin, *Sufixele* **-oare** *şi* **-toare** (**-ătoare**, **-etoare**, **-itoare**), în SMFC, III, 1962, p. 175—177.

[32] Categoria numelor de animale şi cea a numelor de plante pot fi ilustrate numai prin nume cu finala *-oare* fără valoare de sufix: *prigoare — prigori*, respectiv *cicoare — cicori*.

La normele identice nu se adaugă însă o identitate în privinţa încălcării lor. Spre deosebire de situaţia prezentată pentru substantivele în *-toare*, la cele cu sufixul *-oare* nu se întîlnesc greşeli de nici un fel în formarea pluralului. Singurul tip de abateri flexionare este furnizat de genitiv-dativul singular articulat, unde apar forme în *-oarei* în loc de *-orii* la nume de inanimate : *ninsoarei*, *închisoarei* şi, mai ales, neologisme ca *amploarei*, *paloarei*[33]. Explicaţia acestor forme greşite este aceeaşi ca şi la cele în *-toarei*, cu menţiunea că un factor favorizant este constituit de faptul că multe substantive abstracte în *-oare* nu au plural sau au pluralul rar întrebuinţat. Şi de astă dată se impune observaţia că ajutorul pe care-l dau lucrările normative este foarte redus. *Îndreptarul ortografic* inserează puţine substantive în *-oare* (sufix sau finală neanalizabilă) cu genitiv-dativul corespunzător (vezi *amploare*, *favoare*, *onoare*, *paloare*, *valoare*) : lipsesc cuvinte ca *fervoare*, *licoare*, *oroare*, *rigoare*, *savoare*, *vigoare* — ca să citez numai neologisme la care necunoaşterea flexiunii corecte este mai răspîndită —, iar substantivul *culoare* are indicat numai pluralul, deşi nu acesta ridică probleme.

★

Încercînd să aducă o contribuţie la descrierea mai exactă a unui capitol din morfologia substantivului românesc, articolul de faţă a ajuns, prin forţa lucrurilor, să releve situaţia deficitară a indicaţiilor morfologice din lucrările normative ; în felul acesta el constituie o pledoarie în plus pentru necesitatea unui mare dicţionar ortografic (care să fie în acelaşi timp un îndreptar morfologic) [34] şi o ilustrare a complexităţii şi dificultăţii unei asemenea întreprinderi. Substantivele feminine în *-(t)oare* oferă un interesant exemplu de influenţe între diverse compartimente ale limbii, întrucît flexiunea lor ţine seama de criterii semantice (clase onomasiologice) sau de formare a cuvintelor (substantivizarea adjectivelor) şi e folosită ca un mijloc de diferenţiere lexicală [35].

Desigur, flexiunea este numai unul dintre mijloacele folosite pentru rezolvarea omonimiei la substantivele în *-(t)oare*. În acelaşi scop se foloseşte suprasufixarea numelor de persoane omonime cu nume de lucruri prin adăugarea la sufixul de agent a sufixelor moţionale *-easă* : *călcătoreasă*, *legătoreasă*, *spălătoreasă*, popular şi *ghicitoreasă*, sau *-iţă* : *judecătoriţă*, *sudoriţă*, *vînătoriţă* (pentru *călcătoare*, *legătoare*..., respectiv *judecătoare*, *sudoare*) [36], aşa cum se adaugă un al doilea sufix pentru nume de agent la substantivele masculine omonime cu nume de lucruri de genul neutru : *decantorist*, *frezorist*, *tocătorist* etc. [37] ; un fenomen asemănător se întîlneşte la numele de locuri ale acţiunii omonime cu nume de persoane sau de instrumente, la care lui *-toare* i se preferă *-torie* : *topitorie*, *uscătorie* (pentru *topitoare*, *uscătoare*).

---

[33] Cf. şi cuvinte cu finala nesufixală *-oare: favoarei*, *oroarei*, în loc de *favorii*, *ororii*.

[34] Vezi Mioara Avram, *Probleme ale alcătuirii unui nou îndreptar ortografic al limbii române*, în LR, XXIX, 1975, nr. 4, p. 286—287.

[35] Vezi Mioara Avram, *Mijloace morfologice de diferenţiere lexicală în limba română*, în SCL, IX, 1958, nr. 3, p. 321—323, unde se discută diferenţierea prin forme de plural deosebite în cadrul aceluiaşi gen fără a se atrage în discuţie şi substantivele în *-(t)oare*.

[36] Cf. rezolvarea omonimiei *vară* „anotimp..." şi nume de persoană fie prin flexiune *(veri/vere)*, fie prin sufixarea numelui de persoană *(vară/verişoară)*.

[37] Pentru aceste formaţii vezi Elena Ciobanu, *Unele aspecte ale formării numelor de meserii cu sufixe în limba română contemporană*, în SMFC, V, 1969, p 33.

PROLEPSĂ (PROCATALEPSĂ) ȘI „PREDICATIVĂ SUPLIMENTARĂ"

DE

GH. N. DRAGOMIRESCU

1. *Prolepsă* este în primul rînd un termen de retorică. În dicționarul Quicherat et Daveluy este definită „nume al diferitelor figuri de retorică și gramatică". Menționăm totodată că este figura cu un cortegiu excepțional de sinonime : *anteocupație, anticipație, anticategorie, antiforă, precepție, subiecție, procatalepsă.* După Quintilian, se vorbește de obicei de *prolepsă* (gr. *prolepsis*) sau *procatalepsă* (gr. *procatalepsis* ; lat. *praesumptio*) și se definește ca „figură retorică prin care se previne o obiecție și se combate dinainte". Nu ne interesează că unii autori pot numi *prolepsă (procatalepsă)* și alte structuri figurate ale limbajului, pentru că nu ne propunem să discutăm probleme de stilistică retorică. Ne vom referi la *prolepsă* sin. *procatalepsă* numai ca fenomen lingvistic.

2. În *Dictionnaire de linguistique*, Larousse, 1973, este definită numai lingvistic, după cum urmează : „On appelle prolepse le procédé syntaxique qui consiste à extraposer dans la phrase principale un terme de la subordonnée. Ainsi, en grec, le sujet de l'intérogative indirecte peut devenir par prolepse le complément d'objet direct de la principale. Un equivalent français serait difficilement considéré comme grammatical, par exemple *Tu sais Jean comme il aime le chocolat.* Les pauses et l'intonation peuvent toutefois rendre cette phrase acceptable en langue parlée". Așadar, este vorba de anticiparea subiectului unei subordonate sub formă de complement direct în principală : „Tu îl știi *pe Ion* cît de mult iubește ciocolata", în loc de „Tu știi cît de mult iubește *Ion* ciocolata". Dacă însă traducem corect în românește, vom zice „Tu îl știi *pe Ion* cît de mult îi place ciocolata", în loc de „Tu știi cît de mult îi place *lui Ion* ciocolata" (amîndouă construcțiile admise de gramatica limbii române), dar complementul direct *pe Ion* nu mai reprezintă subiectul, ci complementul indirect al subordonatei *(lui Ion)*. Ceea ce înseamnă că în română, teoretic, orice termen din subordonată poate fi antepus în principală, nu numai subiectul, ca în greacă. Dacă în franceză fenomenul nu-i posibil întrucît l-ar condamna gramatica, menționăm că el este frecvent nu numai în română, ci și în germană. Reproducem exemplul din *Meyers Handbuch über die Literatur*, cu care se ilustrează *procatalepsa* sin. *prolepsa :* „Hast du *den Jungen* gesehn wie er aussah ?", în loc de „Hast du gesehn wie *der Junge* aussah ?". Pentru română, am ilustrat (*Mică enciclopedie a figurilor de stil*, Editura științifică și enciclopedică, 1975) *procatalepsa* cu : „Nu-l vezi tu *pe Ghiță* că e mereu pe gînduri ?" (Slavici) — așa a zis autorul, în loc de „Nu vezi tu că *Ghiță* e mereu pe gînduri ?". În același loc am arătat că subiectul subordonatei poate fi și un complement

indirect din principală : „S-a aflat *despre el* cînd a plecat ?", în loc de „S-a aflat cînd a plecat *el* ?".

3. Problema care ne preocupă cere să răspundem la două întrebări :

a) Putem avea prolepsa unui termen al subordonatei în orice frază, indiferent de conținutul ei, mai precis de verbul din regentă, care trebuie să-l admită ?

Răspunsul îl vom da imediat : nu. O frază ca „Am relatat ceea ce ai păţit *tu*" nu poate deveni „*Te*-am relatat ceea ce ai păţit", desigur din pricina verbului „am relatat". Pe de altă parte, o condiţie gramaticală *sine qua non* este ca subordonata să aibă un predicat personal (altfel n-ar putea avea un subiect care să fie extrapus în principală). Într-o frază ca „Am auzit că *va ninge*" nu putem avea prolepsă. Tot personal (şi tranzitiv direct) trebuie să fie şi verbul din principală ; numai în mod excepţional poate fi impersonal, iar în acest caz prolepsa subiectului din subordonată nu mai dă naştere unui complement direct, ci unuia indirect : „Se ştie că *noi* vom pleca" → „Se ştie *despre noi* că vom pleca". Numai un verb personal (activ tranzitiv direct), mai ales făcînd parte dintr-o anumită grupă semantică (cum vom vedea mai jos), poate da termenului proleptic funcţia de complement direct.

b) Prezenţa unui termen proleptic în principală are un efect şi de care natură ?

Din simpla comparare a celor două fraze : „Nu-l vezi tu *pe Ghiţă* că e mereu pe gînduri ?" şi (cu eliminarea prolepsei) „Nu vezi tu că *Ghiţă* e mereu pe gînduri ?", se vede uşor că, prin prolepsă, enunţul nu şi-a schimbat „structura de adîncime", adică informaţia a rămas aceeaşi ; din punct de vedere gramatical, însă, fraza de mai sus nu se caracterizează numai prin prezenţa obiectului direct din principală, provenit din prolepsa subiectului subordonatei, ci şi prin modificarea relaţiei gramaticale dintre principală şi subordonată. Aşadar, subordonata *poate* să-şi schimbe categoria, ca efect al prolepsei. În adevăr, prin prolepsa subiectului (mai rar a obiectului) din subordonată în principală, subordonata poate avea una din următoarele două situaţii :

— îşi păstrează — se pare, mai rar — categoria sintactică :

„Mi-ai spus că *fratele* tău a plecat" → „Mi-ai spus *despre fratele tău* că a plecat" — în care subordonata a rămas completivă directă ;

„S-a aflat că *el* a plecat" → „S-a aflat *despre el* că a plecat" — în care subordonata a rămas subiectivă.

Situaţia neschimbată a subordonatei trebuie pusă în legătură cu structura complementului indirect, introdus prin *despre*, precum şi cu semantismul verbului regent.

— îşi schimbă — cel mai ades — categoria sintactică :

„Eu n-am observat cînd ai plecat" → „Eu nu *te*-am observat cînd ai plecat" — în care completiva directă a devenit circumstanţială de timp ;

„Ţi-ai dat seama cît de grea este *problema?*" → „Ţi-ai dat seama *de problemă* cît de grea este ?" — în care completiva indirectă a devenit circumstanţială de relaţie.

Aceeaşi situaţie o are şi fraza din următoarele versuri argheziene : „Tocindu-ţi plumbul pe hîrtie /Încerci *cuvîntul* cum se scrie". În versul „Încerci cuvîntul cum se scrie", poetul a realizat structura proleptică de

dragul *inversiunii* (figură de stil !), precum și din nevoia rimei ; topica normală ar fi fost, însă : „Încerci cum se scrie *cuvîntul*". Analiza gramaticală a versului ne arată că, din cauza prolepsei, completiva directă „Încerci cum se scrie cuvîntul" a devenit circumstanțială de relație. În ce privință *încerci cuvîntul?* „Cum se scrie".

4. O structură *pro(cata)leptică* duce la schimbarea categoriei unei subordonate în funcție de elementul de relație care introduce subordonata, dar mai ales în funcție de clasa semantică a verbului regent. Pentru ilustrare, vom alcătui fraze cu verbele *a ști* și *a vedea* în principală, cu conjuncția *că* și adverbele relative *cînd* și *cum* introducînd o subordonată al cărei predicat va respecta, desigur, congruența semantică cu verbul regent și va avea funcția de completivă directă. Vom nota cu *a*) fraza de bază și cu *b*) aceeași frază transformată prin prolepsă.

Cu verbul regent *a ști*

1.*a*) „N-am știut **că** *papagalul a zburat*".

b) *N-am știut papagalul **că** *a zburat*" (prolepsa *papagalul* poate fi admisă numai ca inversiune silită).

2.*a*) „N-am știut **cînd** *a zburat papagalul*".

b) *„N-am știut papagalul **cînd** *a zburat*" (aceeași observație ca la 1.*b*).

3.*a*) „N-am știut **cum** *a zburat papagalul*".

b) *„N-am știut papagalul **cum** *a zburat*" (inversiune silită).

Cu verbul *a vedea*

1.*a*) „N-am văzut **că** *a zburat papagalul*".

b) „N-am văzut papagalul **că** *a zburat*" (inversiune admisă).

2.*a*) „N-am văzut **cînd** *a zburat papagalul*".

b) „N-am văzut papagalul **cînd** *a zburat*".

3.*a*) „N-am văzut **cum** *a zburat papagalul*".

b) „N-am văzut papagalul **cum** *a zburat*".

După cum se vede, verbul *a ști* refuzînd în context congruența semantică cu obiectul direct *papagalul*, subordonata nu poate fi transformată prin prolepsă ; în schimb, verbul *a vedea*, mai concret, admițînd obiectul direct *papagalul*, dă posibilitatea subordonatei să mai aibă încă două funcții, pe lîngă cea de completivă directă : circumstanțială de timp („N-am văzut papagalul *cînd a zburat*") și „predicativă suplimentară" („N-am văzut papagalul *cum a zburat*"). Aceste două funcții sînt efectul adverbelor relative specifice *cînd* și *cum*.

În *Gramatica* Academiei se dă, între altele, următorul exemplu de frază care cuprinde „predicativă suplimentară" : „Se văd parcă *pîlcurile* de oameni *cum* trec de pe un munte pe altul, *cum* ocolesc prăpăstiile, *cum* coboară pe potecile înguste spre gura minei" (Geo Bogza). Propozițiile subordonate din fraza de mai sus, cu adevărat „predicative suplimentare", determină de astă dată subiectul *pîlcurile*, iar elementul joncțional specific n-ar fi putut să fie decît *cum*. Mai observăm, însă, că în construcția „Se văd pîlcurile de oameni *cum* trec..." relativul adverbial poate fi ușor înlocuit cu relativul pronominal *care* : „Se văd parcă pîlcurile de oameni *care* trec...", ceea ce arată că relația pe care o exprimă și *cum* este tot atributivă. Grație lui *cum*, aceeași situație o are și subordonata în exemplul dat mai sus, deși determină obiectul direct : „N-am văzut

papagalul *cum (care)* a zburat". Introdusă prin *care*, subordonata este o atributivă relativă obișnuită, pe cînd în cazul cînd este introdusă prin *cum* ea poartă accentul predicativ al frazei (al comunicării).

5. Cînd „predicativa suplimentară" determină obiectul direct din principală, acesta poate reprezenta prolepsa subiectului din subordonată ori de cîte ori predicatul principalei este un verb *sentiendi*. Așa, de exemplu, într-o frază ca „Ba știu eu *de cîte e în stare*", subordonata „de cîte e în stare", completivă directă, devine, prin prolepsă, o „predicativă suplimentară" numai grație verbului *știu:* „Ba o știu eu *de cîte e în stare*" (Sadoveanu) — exemplu citat de *Gramatica* Academiei. Tot „predicativă suplimentară" rămîne subordonata și dacă substituim verbul *știu* cu sinonimul (contextual) *cunosc* ori *văd* : „Ba o cunosc (văd) eu *de cîte e în stare*". Dacă înlocuim verbul știut cu *întreb* (care nu mai este al *simțirii*), propoziția subordonată rămîne completivă directă : „O întreb eu *de cîte e în stare*". Observăm totodată că și sensul propoziției subordonate este altul : „întreb ce pregătire are", pe cînd în fraza în care verbul regent este *știu*, aceeași propoziție înseamnă „în stare de orice", „în stare să mintă, să facă moarte de om etc.". Urmează că studiul „predicativei suplimentare" ne dă prilejul să constatăm că atît structura gramaticală a enunțului, cît și sensul său depind strîns de semantica segmentelor care contractează relația sintactică. Acest adevăr îl ilustrează nu numai opoziția dintre două fraze care, avînd aceeași structură gramaticală, se deosebesc prin aceea că numai una are, ca verb regent, un verb *sentiendi*, cum am văzut mai sus. Aria verbelor *sentiendi* este întinsă și variată. Din această pricină, în transformarea prin prolepsă a unei subordonate completive directe în „predicativă suplimentară", se ivesc unele restricții, în afară de cele arătate mai sus (v. opoziția între *a ști* și *a vedea*). Mai întîi vom nota o restricție generală : nici un verb *sentiendi* nu admite prolepsa dacă în subordonată avem un infinitiv ca subiect : „Știu că *a trăi* înseamnă a munci". Dar, între sensul verbului *simțirii* din regentă și sensul subordonatei, congruența semantică are de asemenea limite, cum o dovedește chiar și exemplul de mai sus, în care subordonata *că a trăi înseamnă a munci* cu greu admite un sinonim al lui *a ști*, verbul cel mai potrivit să-i fie regent. Problema congruenței semantice dintre verbul *sentiendi* și subordonata lui implică o clasificare în ordinea frecvenței a verbelor *simțirii*, și poate și a celor subordonate lor. Astfel se pare că verbele *sentiendi* cele mai frecvente, în construcțiile cu prolepsă, sînt *a ști*, *a simți*, *a crede*, *a auzi*, *a vedea*, iar cele mai puțin frecvente par a fi verbe ca : *a afla*, *a-și aminti* ș.a. ; pe de altă parte, nu numai criteriul semantic trebuie avut în vedere, ci și cel gramatical : este vorba de persoana celor două verbe, care nu poate fi aceeași decît în mod cu totul excepțional. Astfel, într-o frază ca *Ai văzut că ești bolnav* nu putem aplica transformarea subordonatei prin prolepsă, așa cum o putem face dacă zicem *Ai văzut că sînt bolnav (M-ai văzut că sînt bolnav)*. Verbul *a crede* nu admite, de asemenea, prolepsa în *Am crezut că mă voi îmbolnăvi*, o admite în *Te-am crezut că te vei îmbolnăvi*, dar nu-și mai păstrează înțelesul din fraza în care verbele au aceeași persoană (același subiect) și în care *am crezut* înseamnă „m-am temut", iar în fraza cu prolepsă „am fost de acord". Alt exemplu. În *Am aflat că ești bolnav*, verbul regent înseamnă „am luat cunoștință", dar, dacă contragem subordonata : *Te-am aflat bolnav*, același verb are

înțelesul de „te-am găsit". Și așa mai departe. Toate aceste aspecte și poate și altele merită să fie semnalate pentru a fi studiate în legătură cu așa-zisa „predicativă suplimentară".

6. Pentru că relația gramaticală dintre „predicativa suplimentară" și subiectul sau obiectul din principală este una *atributivă*, propun să i se spună *atributivă predicativă*, după cum în propoziție „elementului predicativ suplimentar" i s-a consacrat numele de *atribut predicativ* în gramatica latină, de *atribut* pur și simplu în gramatica franceză. Fraza în care atributiva predicativă este rezultatul prolepsei are un relief stilistic superior aceleiași fraze în care am înlătura prolepsa și, în consecință, am desființa și atributiva predicativă. De ce? Pentru că obiectul direct proleptic reprezintă un subiect psihologic, așa cum l-am definit în LR, nr. 2, 1972, și în *Mică enciclopedie a figurilor de stil*, 1975, ca fiind o parte de propoziție care, fără a fi obligatoriu subiect gramatical, exprimă totuși *tema* enunțului, avînd sensul de circumstanțial de relație, indiferent de funcția gramaticală pe care o are în enunț (în cazul nostru complement direct proleptic): „Nu-l vezi tu *pe Ghiță* (=în ce-l privește pe Ghiță) că e mereu pe gînduri?" De asemenea: „Nu *l*-ai văzut ce iritat era?" = „N-ai văzut, *în ce-l privește*, ce iritat era?" Pe de altă parte, atributiva predicativă este o subordonată care, fără a fi o circumstanțială de mod, răspunde la întrebarea *cum?*, iar răspunsul este *ideea unei însușiri* a lucrului sau ființei obiect sau subiect al verbului regent, cu alte cuvinte, o însușire pe care verbul predicat al subordonatei o exprimă numai pentru ca verbul regent s-o atribuie obiectului sau subiectului său, ca și cum aceasta ar fi informația de căpetenie pe care o transmite: ideea acțiunii verbului din regentă capătă o importanță accesorie, ca în cazul unui verb copulativ ori semicopulativ. De aceea trebuie să recunoaștem în atributiva predicativă predicatul psihologic al frazei.

7. *Atributiva predicativă* este o subordonată care determină, în mod specific, fie subiectul, fie obiectul unui verb regent. De aceea trebuie încadrată în două mari clase: a) a subiectului și b) a obiectului pe care îl determină (nu „la care se referă"). În fiecare clasă, fraza este supusă unor condiții lexico-semantice și gramaticale care privesc, pe de o parte, cele două predicative, iar pe de alta, elementul joncțional dintre propoziții.

A. Cînd atributiva predicativă determină SUBIECTUL verbului regent, acesta poate fi un verb de mișcare ori de altă natură, la orice diateză, cu excepția verbelor *sentiendi*, care nu se pot folosi decît ca reflexive pronominale în acuzativ:

— A plecat *așa cum se îmbrăcase (cum era îmbrăcat)*.
— Și-a primit musafirii *așa cum se coborîse din pat*.
— Casa mi s-a construit *așa cum am visat-o*.
— S-a recunoscut (s-a văzut) *așa cum a fost zugrăvit (cum îl zugrăvise)*.

Exemplele de mai sus arată că elementul joncțional este, aproape exclusiv, adverbul relativ simplu ori compus *(așa) cum (precum)*. Cînd regentul este un verb *declarandi*, atributiva poate fi introdusă și prin *drept ce* (ceea ce):

— A fost proclamat *drept ceea ce merita*...

O caracteristică esențială a atributivei predicative care determină subiectul din regentă : NU este rezultatul unei prolepse.

B. Cînd atributiva predicativă determină OBIECTUL direct proleptic de pe lîngă verbul regent, acesta nu poate fi decît un verb al *simțirii* :

— „Aș simți-o *că-i aproape* și ar ști c-o înțeleg" (Eminescu), iar predicatul atributivei predicative, cu precădere, un predicat nominal.

Elementul joncțional poate fi și conjuncția *că*, relativele pronominale și adverbiale *cît(ă)*, *cum* și *ce* ; dar cel mai apt pentru introducerea atributivei rămîne tot adverbul relativ *cum*. Această structură o ilustrează și marea majoritate a exemplelor date de *Gramatica* Academiei, între care numai două fraze n-au obiectul direct provenit din *prolepsă*, întrucît verbul regent nu este un verb *sentiendi*. Am arătat, mai sus, că nu totdeauna *prolepsa* duce la transformarea unei subordonate în atributivă predicativă, dar totodată atragem atenția că există atributive predicative care determină obiectul direct din principală fără ca acesta să fie *proleptic*. Este cazul frazelor în care verbul regent nu este unul *sentiendi* și este însoțit *din capul locului* de obiectul direct, ca indispensabil enunțului. Acest aspect, ca și celelalte menționate pînă aici se vor vedea în următorul tabel sinoptic și rezumativ :

ATRIBUTIVA PREDICATIVĂ („PREDICATIVA SUPLIMENTARĂ")

I. *Realizată prin* PROLEPSA (*procatalepsa*) *subiectului* (*obiectului*)

Structura de bază	Structura pro(cata)leptică
— Am văzut *cum a fost îmbrăcat* **copilul**. (C. directă)	— Am văzut **copilul** *cum a fost îmbrăcat*. (A-vă predicativă)
— ..... *cum a îmbrăcat mama* **copilul** (C. directă)	— ..... *cum l-a îmbrăcat mama*. (A-vă predicativă)
— Am văzut *cum trec* **cocorii** *în zbor*. (C. directă)	— Am văzut **cocorii** *cum trec în zbor*. (A-vă predicativă)
— Am simțit eu *că nu-i place*. (C. directă)	— L-am simțit eu *că nu-i place*. (A-vă predicativă)
— Știu eu *că el nu se va ține de cuvînt* (C. directă)	— **Îl** știu eu *că nu se va ține de cuvînt*. (A-vă predicativă)

II. *Realizată fără* PROLEPSĂ (*procatalepsă*)

Determinînd obiectul direct	Determinînd subiectul
— Am trimis **copilul** *cum a fost îmbrăcat*. (A-vă predicativă)	— **Copilul** a fost trimis *cum a fost îmbrăcat*. (A-vă predicativă)
— Am trimis **copilul** *cum l-a îmbrăcat mama*. (A-vă predicativă)	— **Copilul** a fost trimis *cum l-a îmbrăcat mama*. (A-vă predicativă)
— Am construit **casa** (*așa*) *cum a proiectat-o arhitectul*. (A-vă predicativă)	— **Casa** a fost construită (*așa*) *cum a proiectat-o arhitectul*. (A-vă predicativă)
— Am expediat **maria** *așa cum am primit-o*. (A-vă predicativă)	— **Maria** a fost expediată *așa cum a fost primită*. (A-vă predicativă)
	— **El** se recunoaște *așa cum a fost zugrăvit*. (A-vă predicativă)

8. În cazul frazelor construite cu un verb *sentiendi* ca regent, vorbitorul (autorul) face opţiune de ordin stilistic ori de cîte ori preferă construcţia cu subiectul sau obiectul subordonatei proleptic în principală, pentru că, odată cu introducerea unui subiect psihologic în regentă, relieful stilistic al frazei a crescut şi prin transformarea subordonatei completive directe în atributivă predicativă, care devine *predicatul psihologic* al frazei.

★

În toate excepţiile de la stereotipia elementară a structurii gramaticale a unui enunţ, se iveşte, într-un grad mai mic sau mai mare, fenomenul ambiguităţii semantice a comunicării. Şi, ca în orice operă de artă, care solicită contemplaţia şi stîrneşte „plăcerea estetică" prin aliajul inedit dintre ambiguitate şi simetrie, vorbirea frumoasă place prin ambiguitatea semnului lingvistic şi simetria (adică „logica") legăturilor sintagmatice dintre componentele enunţului [1]. În fraza care conţine atributiva predicativă, ambiguitatea o generează prezenţa subiectului psihologic şi a predicatului psihologic în discordanţă cu subiectul şi predicatul gramatical, precum şi ecoul surd al completivei sau subiectivei originare (din structura de bază), iar simetria o asigură relaţia sintagmatică specifică (consacrată) dintre atributiva predicativă şi subiectul sau obiectul verbului regent.

[1] Opera de artă solicită reflecţia contemplativă, dinamizînd gîndirea prin ambiguitate şi liniştind-o prin simetrie. Din sinteza ambiguităţii cu simetria se declanşează scînteia care revelează, în actul contemplaţiei, marele mister al creaţiei în artă.

ASPECTE CONTROVERSATE ALE CATEGORIEI COMPARAȚIEI ÎN ROMÂNA CONTEMPORANĂ

DE

GH. D. TRANDAFIR

1. Ar fi fost de așteptat ca în problema categoriei gramaticale a comparației să se fi realizat un consens mai larg între lingviști, din moment ce nu există gramatică a limbii române care să n-o trateze, iar în ultimul timp i s-au consacrat și o serie de studii speciale, îndeosebi de orientare structuralistă și transformațională.

În realitate, cu toată atenția de care a beneficiat această categorie gramaticală din partea cercetătorilor, mai persistă unele divergențe, pe care ne propunem să le discutăm în cele ce urmează.

Vom aborda mai ales aspectele controversate ale categoriei comparației și ne vom referi exclusiv la mijloacele gramaticale prin care se exprimă.

2.1. Se știe că o condiție indispensabilă a cercetării științifice rezidă în precizia noțiunilor cu care se operează.

Or, însuși conceptul de grad de comparație, fundamental în problema de față, variază de la un specialist la altul atît în privința conținutului, cît și ca sferă.

Astfel, Alexandru Rosetti și Jacques Byck admit *trei* grade de comparație, care constau din șase membri, repartizați în două clase ; grade de comparație *absolute (pozitivul* și *superlativul absolut)* și grade de comparație *relative — comparativul (de egalitate, de superioritate* și *de inferioritate)* și *superlativul relativ* [1].

2.2. Pentru Iorgu Iordan, categoria comparației însumează șapte membri : pozitivul, comparativul *(de egalitate, de superioritate* și *de inferioritate), superlativul relativ (de superioritate* și *de inferioritate)* și *superlativul absolut* [2].

2.3. Marcela Manoliu abordează problema categoriei comparației din unghi structuralist [3].

Consemnăm concluziile acestui articol, care a avut un ecou notabil.

Autoarea afirmă că intensitatea unei calități se poate reda atît prin intermediul comparației, adică prin procedee gramaticale, cît și prin mijloace de natură lexicală. *Superlativul absolut* se consideră ca o formă lexicală de exprimare a intensității unei calități (p. 208).

În sfera categoriei gramaticale a comparației inventariază patru membri : *pozitivul, comparativul de superioritate, comparativul de egalitate*

---

[1] *Gramatica limbii române*, 1945, p. 48—49.

[2] *Limba română contemporană*, 1956, p. 349—351.

[3] *Asupra categoriei comparației din limba română*, în SCL, XIII, 1962, 2, 201—211.

și *superlativul relativ*, care aparțin la *trei* grade de comparație : pozitiv, comparativ și superlativ.

Fiecare membru al categoriei comparației se caracterizează printr-un formant specific.

Formantul superlativului relativ este *cel mai* și implică un termen de comparație introdus prin prepoziția *dintre* : *Ion este* **cel mai inteligent dintre** *elevii clasei a II-a.*

Formantul *mai* caracterizează comparativul de superioritate, legat de termenul de comparație prin *decît* : *Ion este* **mai inteligent decît** *Mihai.*

Formantul *zero* sau locuțiunile adverbiale *tot atît (de), la fel (de), tot așa (de)* presupun un termen de comparație introdus prin *ca* : *Ion este* **inteligent ca** *Mihai* ; *Ion este* **tot atît de (tot așa de, la fel de) inteligent ca** *Mihai.* Formele *inteligent, tot atît (tot așa, la fel) de inteligent* sînt la comparativul de egalitate.

Pozitivul se definește prin formantul *zero* și absența obligatorie a termenului de comparație.

Maria Manoliu constată, pe bună dreptate, că al doilea termen al comparației poate să lipsească uneori *(comparativul absolut)*, fiind implicit : *te știam* **mai harnic**, *aceasta este soluția* **cea mai indicată.**

Relevăm, de asemenea, remarca autoarei că *pozitivul* și *comparativul* de egalitate reprezintă două unități distincte, deși uneori omonime.

În enunțul *Cînd plutești pe* **mișcătoarea** *mărilor singurătate* (Eminescu, O. A., p. 136, adjectivul *mișcătoarea* este la gradul pozitiv, iar în enunțul *Pe cine cunoscusem eu cu obrazul* **rotund** *și* **galben** *ca luna?* (Z. Stancu, P. N., p. 291) adjectivele *rotund* și *galben* sînt la comparativul de egalitate, cu toate că au tot formantul zero, deoarece însușirile sînt exprimate prin comparație, iar formantul zero se află în variație liberă cu alomorfele comparativului de egalitate *tot așa, tot atît, la fel* : *obraz* **rotund** *și* **galben** *ca luna — obraz tot așa de* **rotund** *și de* **galben** *ca luna.*

Reținem, din același articol, și ideea că forma comparativului de superioritate poate să apară în contextele caracteristice comparativului de egalitate : *Femeile țineau mai vîrtos* **ca bărbații** (Rebreanu, R., p. 466) sau în contextele superlativului relativ *Care este mai mare* **dintre** *voi?*

Maria Manoliu aplică analiza distributivă nu fără unele inconveniențe :

„*Superlativul absolut* contractează același complex de relații ca și *pozitivul*, deoarece poate fi înlocuit cu acesta în orice poziție, în orice lanț. Contractînd aceleași relații (cu un adjectiv fără termen de comparație), pozitivul și superlativul absolut sînt echivalente din punctul de vedere al categoriei gramaticale a comparației. Diferența dintre lanțul *bun* și *foarte bun* nu este de natură relațională, gramaticală"[4].

Dacă pozitivul și superlativul absolut „sînt echivalente din punctul de vedere al categoriei gramaticale a comparației", cum susține autoarea, atunci nu se justifică tratamentul diferit pe care li-l aplică în privința comparației : pozitivul este inclus în categoria comparației, iar superlativul absolut, nu.

Pe de o parte se susține că pozitivul *bun* și superlativul absolut *foarte bun* sînt identice între ele din punct de vedere *gramatical*, iar pe

[4] *Ibidem*, p. 204.

de altă parte pozitivul se consideră membru gramatical al categoriei comparației, avînd formantul zero, în timp ce superlativul absolut „se desprinde în limba română de seria gramaticală și trece în categoria mijloacelor lexicale" (p. 208).

2.4. Tratînd problema categoriei comparației pe baza metodei transformaționale, Ileana Vincenz confirmă rezultatele obținute de M. Manoliu prin proba comutării și cea a distribuției, adică exclude superlativul absolut din categoria comparației [5].

2.5. *Gramatica* Academiei admite trei grade de comparație *(pozitivul, comparativul* și *superlativul)*, reprezentate prin *opt* membri : *pozitivul, comparativul de superioritate, comparativul de egalitate, comparativul de inferioritate, superlativul relativ de superioritate, superlativul relativ de inferioritate, superlativul absolut de superioritate* și *superlativul absolut de inferioritate.*

În consecință, se consideră membri ai categoriei comparației și termeni care nu se exprimă prin intermediul unei comparații : pozitivul și superlativul absolut [6].

2.6. Iorgu Iordan, Valeria Guțu Romalo și Al. Niculescu disting între intensitatea calității manifestată relativ (comparativ) și cea *absolută*, care se exprimă fără termen de comparație și „în care orice apreciere cantitativă este absentă" (p. 112).

Gradele intensității absolute se redau prin *pozitiv* și *superlativul absolut*, iar gradele de comparație relativă prin *comparativul de egalitate, comparativul de superioritate, comparativul de inferioritate, superlativul relativ de superioritate* și *superlativul relativ de inferioritate.*

Așadar categoria comparației constă din *șapte* membri, ierarhizați în trei grade de comparație : *pozitiv, comparativ* și *superlativ* [7].

2.7. O descriere originală a categoriei comparației prezintă Valeria Guțu Romalo, care definește membrii categoriei comparației după criteriul *intensității* calității și după cel al *comparației. Superlativul absolut* exprimă intensitatea calității *(foarte frumos)* fără să presupună o comparație : „*pozitivul* nu implică nici un fel de precizare privind intensitatea, dar admite comparația *(alb ca zăpada). Comparativul* și *superlativul relativ* implică, amîndouă, precizarea calității pe baza unei comparații" [8].

Subliniem afirmația inedită că pozitivul nu exprimă nici o informație cu privire la intensitatea calității și că el admite comparația.

Autoarea inventariază următoarele grade de comparație :

a) *egalitatea*, caracterizată printr-un termen de comparație introdus prin *ca* și realizată prin doi membri : *pozitivul* și *comparativul de egalitate.*

---

[5] *Les degrès de signification en roumain*, în CLTA, 1967, p. 261—268.

[6] Cf. *Gramatica limbii române*, Academia R.P.R., ediția I, vol. I, 1954, p. 182—188; ediția a II-a, vol. I, 1963, p. 125—133. O descriere similară a categoriei comparației figurează în majoritatea tratatelor de gramatică apărute ulterior : M. Zdrenghea, *Limba română contemporană, Morfologia*, 1970, p. 116—118 ; B. B. Berceanu, *Sistemul gramatical al limbii române*, 1971, p. 224—230 ; Al. Graur, *Gramatica azi*, 1973, p. 71—74 ; Gh. Constantinescu-Dobridor, *Morfologia limbii române*, 1974, p. 74—77.

[7] *Structura morfologică a limbi române contemporane*, 1967, p. 111—115.

[8] *Limba română contemporană* (sub coordonarea acad. Ion Coteanu), vol. I, 1974, p. 179.

b) inegalitatea, care presupune construcţia cu *decît (comparativul de superioritate)* sau *dintre (superlativul relativ)*.

În concluzie, se admit *două* grade de comparaţie *(egalitatea* şi *inegalitatea)*, manifestate prin *patru* termeni: *pozitivul, comparativul de egalitate, comparativul de superioritate* şi *superlativul relativ*.

2.8. Noi considerăm că intensitatea unei calităţi se prezintă în grade diferite şi se exprimă prin două procedee: *absolut*, adică evaluată în ea însăşi, şi *relativ*, adică prin intermediul unei comparaţii.

În consecinţă, *există grade de intensitate absolută (pozitivul, superlativul absolut de superioritate* şi cel *de inferioritate)* şi *grade de intensitate relativă (comparativul şi superlativul relativ)*. Comparativul are trei forme: *de superioritate, de egalitate* şi *de inferioritate*, iar *superlativul relativ*, două: de *superioritate* şi de *inferioritate*.

Pozitivul se caracterizează prin morfemul zero.

Formele de comparativ şi superlativ relativ au mărci gramaticale realizate pozitiv, cu excepţia unei variante a comparativului de egalitate, care prezintă alomorful zero.

Superlativul absolut se formează atît cu mărci gramaticale (adverbe: *foarte, tare* etc.; prefixe, *arhi-, extra-, hiper-, supra-* etc.; sufixul *-isim*), cît şi prin procedee stilistice [9].

3. Nu există consens unanim nici cu privire la clasele de părţi de vorbire care comportă grade de intensitate absolută sau relativă.

În general, se consideră, că numai adjectivul şi adverbul prezintă categoria comparaţiei.

În realitate, această categorie gramaticală se manifestă, mai puţin constituită, şi la alte părţi de vorbire, caracterizate prin valoare lexicală calificativă.

Numărul acestora variază de la o lucrare la alta.

Gradele de intensitate a calităţii apar nu numai la adjectiv, adverb şi locuţiunile corespunzătoare, ci şi la:

a) substantiv:

Nu-l lovea nimeni, deşi lui de asta îi era **foarte frică** (E. Barbu, *Groapa*, p. 325).

Tînărul Herdelea îngînă, fîstîcit, cuvinte galante de care îi era şi **mai ruşine** (Rebreanu, *Răscoala*, p. 410).

b) pronume:

Poetul e poet în acele momente în care el este **mai el, mai însuşi,** *mai individual* (Hasdeu, *Scrieri alese*, 1965, p. 92).

Din oraşul nostru am să fac un Paris ... un Paris **mai ceva** *ca Parisul* (Stancu, *Pădurea nebună*, p. 347).

---

[9] Cf. *Gramatica limbii române*, Academia R.P.R., ediţia I (1954), vol. I, p. 184—187; ediţia a II-a (1963), vol. I, p. 131—133; S. Stati, *Elemente de analiză sintactică*, 1972, p. 125; Al. Graur, *op. cit.*, p. 71—72;, Iorgu Iordan, *Stilistica limbii române*, 1975, p. 108—111.

Valeria Guţu Romalo consideră că formele de superlativ absolut prefixate şi sufixate „se situează la nivel lexical" (*op. cit.*, p. 180); după Iorgu Iordan, „*foarte*, din cauza frecventei lui întrebuinţări, s-a gramaticalizat complet" (*op. cit.*, p. 108).

c) interjecție :

Vai de cel ce nu știe nici cînd să grăiască, nici cînd să tacă, dar cu mult **mai vai** *de cel ce nu știe nici ce să grăiască, nici ce să tacă* (*Proverbe rom.*, 1966, p. 344).

d) un verb la supin :

Zmeoaica era **mai de temut** *decît fiul ei* [10].

4.1. Se înregistrează divergențe și referitor la elementele între care se stabilește comparația și, implicit, la definiția acesteia.

Astfel, pentru M. Manoliu „categoria gramaticală a comparației exprimă relațiile dintre două fenomene (obiecte sau procese), relații care se stabilesc pe baza unor calități comune". În nota 1 de pe aceeași pagină, definiția citată mai sus se completează : „Uneori cele două fenomene comparate reprezintă două momente de existență ale aceleiași entități : *El este mai vesel ca oricînd*".

Acest adaos este însă de regulă ignorat, luîndu-se în considerare aproape exclusiv calitatea comună care aparține mai multor obiecte sau procese.

Referindu-se la elementele realității obiective între care se stabilesc raporturi de comparație și simbolizînd prin A obiectul (procesul) care se compară, prin B′ o însușire a acestui obiect, prin C obiectul (obiectele) cu care se compară, *prin B″ o însușire a obiectului C identică din punct de vedere calitativ cu B′*, M. Manoliu afirmă că „în cazul comparativului de superioritate, A nu este inclus în C″ [11].

Din afirmațiile precedente rezultă că se omite relația dintre *calități diferite ale aceluiași obiect*, care pot să fie :

a) egale : *Încercarea... a fost* **tot așa de dureroasă** *cît și* **de strălucită** (Caragiale, O. III, 1932, p. 5).

b) inegale : *A doua zi feciorul de împărat* **mai mult vesel** *decît* **duios** *își lua ziua bună de la doamna maică-sa* (Odobescu, *Pseudo-Kynegetikos*, 1955, p. 138).

Dacă introduce în sistemul categoriei comparației și comparativul de egalitate, *Gramatica* Academiei trebuie să-și rectifice definiția, după care toate cele trei forme ale comparativului ar exprima însușirea obiectelor comparate „în grad diferit" [12].

E. Vasiliu și S. Golopenția-Eretescu concep existența categoriei comparației în funcție de doi termeni :

„comparația exprimă gradul în care o proprietate este caracteristică pentru un obiect (sau acțiune) în raport cu aceeași proprietate caracteristică pentru alt obiect (sau acțiune)" [13].

Regula citată mai sus este contrazisă de exemplu din aceeași lucrare : *Ion este mai mult înalt decît frumos* (p. 285) sau *Ion se culcă mai mult devreme decît tîrziu* (p. 287), în care calități deosebite aparțin aceluiași obiect sau aceleiași acțiuni (cf. și p. 307).

---

[10] Cf. și *Gramatica limbii române*, Academia R.P.R., vol. I (1954), p. 187 ; ed. a II-a (1963), p. 38—39 ; Iorgu Iordan, *op. cit.*, p. 243 ; Al. Graur, *op. cit.*, p. 83 ; *Limba română contemporană* (sub coordonarea acad. Ion Coteanu), vol. I, p. 179.

[11] *Art. cit.*, p. 207.

[12] *Gramatica limbii române*, Academia R. S. România, 1963, vol. I, p. 126.

[13] Cf. *Sintaxa transformațională a limbii române*, 1969, p. 282.

Afirmînd despre categoria comparației că „presupune existența unui termen de comparație, reprezentat printr-un substantiv (sau pronume)", Valeria Guțu Romalo exclude din această categorie situația în care o calitate se compară cu altă calitate a aceleiași entități (*op. cit.*, p. 179).

4.2. Definițiile conceptului de comparație enumerate sub *4.1.* sînt inadecvate. După opinia noastră, formele gradului comparativ exprimă :

a) o calitate a unui obiect (sau proces) în raport cu aceeași calitate a altui obiect (sau proces) : *Ion este mai înalt decît Mihai* ;

b) aceeași calitate a unui obiect (sau proces) în circumstanțe diferite : *Ion este mai activ decît altădată* ;

c) calități diferite simultane ale aceluiași obiect (sau proces) : *Ion este mai mult muncitor decît inteligent* [14].

5. Cele mai marcate deosebiri de păreri se manifestă cu privire la relațiile sintactice dintre termenii comparației.

M. Manoliu recunoaște două tipuri de relații de dependență trimembră : „*între subiect-nume predicativ-complementul comparației* (care poate fi și zero) sau între *predicat-complement-predicat* . . .

Termenul de comparație poate fi un *nume* (cînd se compară două obiecte), un *adverb* (cînd se compară două momente de existență diferite ale aceleiași entități) sau un *verb* (cînd se compară două procese)" [15].

Schema sintactică *subiect-nume predicativ-complement* acoperă numai comparativul și superlativul relativ al adjectivului cu funcție de nume predicativ.

Comparativul și superlativul relativ al adjectivului poate să funcționeze și ca atribut *(Prezența lor a făcut ca munții* **mai mici, mai puțin făloși** *să întreacă în glorie toate celelalte masive* (Bogza, *Scrieri în proză*, I, p. 176) ; *Pe culmea* cea mai înaltă *a munților Carpați se întinde o țară mîndră* (Bălcescu, O. A. II, p. 215) sau ca element predicativ suplimentar *(Focul de la Goia apărea* **mai viu**, semn că începuse mai recent (Rebreanu, *Răscoala*, p. 411), nu numai ca nume predicativ.

Termenul comparat, la rîndul său, poate să îndeplinească funcții multiple, nu numai pe cea de subiect :

a) *Aceasta este* **vestea** *mai bună la care mă refeream* (nume predicativ).

b) *L-a lăsat în grija* **fratelui** *său mai mare* (atribut)

c) *S-au adunat cîte doi, trei* **într-un gol** *mai mare și au rămas acolo* (Bogza), *Scrieri în proză*, p. 179 — complement)

---

[14] Cf. și B. B. Berceanu, care utilizează o terminologie parțial improprie și interpretează eronat unele exemple. Astfel, în enunțul *Gheorghe e mai vrednic decît (era) altădată, mai vrednic* nu reprezintă un *comparativ de circumstanțe*, pentru că nu desemnează calitatea comună a unor circumstanțe diferite, ci aceeași calitate a aceluiași obiect (Gheorghe) în circumstanțe variate. Nici *mai mult* din exemplul *Gheorghe mai mult muncește decît vorbește* nu este un *comparativ de determinante*, deoarece nu corespunde definiției respective. : „Forma care consemnează gradul de intensitate . . . a adverbului atribuit unui verb, în raport de intensitatea . . . altui adverb atribuit aceluiași verb se poate numi *comparativ de determinante* (în cadrul aceluiași determinat)". *Mai mult* exprimă intensitatea aceleiași calități a două verbe diferite : *muncește* și *vorbește* (*op. cit.*, p. 225—229).

[15] M. Manoliu, *art. cit.*, p. 206.

d) *Îți văd nevasta* **cu o rochie** *mai elegantă* (element predicativ suplimentar).

Termenul comparat al comparativului adverbial nu are rol numai de predicat, cum afirmă M. Manoliu, ci și de :

a) *subiect* : **Mersul** *mai departe l-ar fi obosit.*

b) *atribut* : *A rămas cu deprinderea* **culcatului** *mai devreme.*

c) *complement* : **Sosind** *mai repede decît ceilalți, a cîștigat trofeul.*

d) *atribut circumstanțial* : **Tratat** *mai amabil, a consimțit.*

Pe de altă parte, comparativul adverbial poate să funcționeze nu numai drept complement, ci și ca :

a) *nume predicativ* : *E* **mai bine** *să vă grăbiți.*

b) *atribut* : *Ascensiunea* **mai sus** *n-a fost posibilă.*

c) *element predicativ suplimentar* : *Te credeam* **mai aproape** *de țintă.*

Aceeași cercetătoare exclude dintre termenii de comparație adjectivul, cînd se compară calități simultane ale aceluiași obiect : *Părul, acum, în al 50-lea an al vieții mele, e* **mai alb** *decît* **negru** (T. Cipariu, *Jurnal*, 1972, p. 82), iar afirmația că adverbul apare ca termen de comparație „cînd se compară două momente de existență diferite ale aceleiași entități" (p. 206) trebuie completată în sensul că adverbul este termen de comparație și cînd se compară proprietăți diferite simultane ale aceleiași acțiuni : *Însămînțările se fac mai mult mecanic* **decît manual.**

În *Sintaxa transformațională a limbii române* se susține că din *propoziția-complement al comparativului* (prin care autorii ei denumesc *complementul comparativ*) se pot omite toate elementele propoziției, cu excepția subiectului : *Ion este mai mare* **decît Gheorghe**. *Ion citește mai repede* **decît Gheorghe** (p. 283).

Am arătat mai sus că funcție de complement de mod comparativ pot să aibă și adjectivul, și adverbul, cînd se compară calități deosebite concomitente ale aceluiași obiect sau proces, ori aceeași calitate a aceluiași obiect în momente diferite.

În condițiile comparării de calități diferite ale aceluiași obiect sau proces, subiectul lipsește în mod obligatoriu din „propoziția — complement al comparativului", menținîndu-se în schimb adjectivul și adverbul, despre care se susține, însă, că se exprimă în structura de suprafață în mod necesar în toate situațiile.

Gramatica Academiei nu detaliază descrierea conținutului relațiilor sintactice dintre membrii comparației, însă elementele sporadice de acest ordin denotă unele insuficiențe :

„Un mijloc de redare a comparativului de egalitate este compararea unui adjectiv cu un obiect care sugerează calitatea exprimată de adjectiv :

Era o cîmpie ... lungă **ca** *pustiul.* Alecsandri, P. I 189" (p. 127).

Noi considerăm că, în exemplul citat, există următoarea alternativă cu privire la termenii comparației și la relația semantică dintre ei :

a) sau calitatea *lungă (a cîmpiei)* se compară cu aceeași calitate a *pustiului* ;

b) sau obiectele *cîmpie* și *pustiul* se compară între ele sub raportul calității comune *lung* (ceea ce, în fond, coincide cu situația de sub *a*), dar în nici un caz o notă nu se compară cu obiectul respectiv, ci i se atribuie (în speță, *lungă* și *pustiul*).

De asemenea, în enunțul *El este mai conștiincios decît altădată*, complementul comparativ *decît altădată* determină adjectivul *mai conștiincios*, dar de aci nu trebuie să conchidem că regentul *mai conștiincios* se compară cu dependentul *decît altădată*.

6. *Gramatica* Academiei descrie comparativul de egalitate ca format, de obicei, din locuțiunile adverbiale *la fel*, *tot așa*, *tot atît* legate prin prepoziția *de* de adjectivul (adverbul etc.) la gradul pozitiv (p. 126).

Din exemplele analizate mai departe (p. 127) rezultă, însă, că gradul comparativ de egalitate poate să aibă și formantul zero, adică să fie omonim cu gradul pozitiv.

Totuși, precizăm noi, formele omonime ale celor două grade de intensitate specificate mai sus nu se confundă, pentru că pozitivul este un grad de intensitate absolut, iar comparativul de egalitate este un grad de intensitate relativ, care presupune, de regulă, prezența adverbului de comparație *ca* sau *cît* : *haină* **lungă** *cît o zi de post*.

Forma de comparativ de egalitate *lungă* din construcția citată mai sus se află în raport de variație liberă cu formele de comparativ de egalitate *tot atît (tot așa, la fel) de lungă*.

Cînd se construiește absolut (adică fără adverbele *ca*, *cît*), comparativul de egalitate implică prezența formanților *tot așa*, *tot atît*, *la fel* etc., deci în această situație el nu mai este omonim cu pozitivul : *Erau* **la fel de mari**, *din același lemn*, *parc-ar fi fost comandați* (Rebreanu, *Răscoala*, p. 510).

Chiar cînd pozitivul este omonim cu comparativul de egalitate, el se opune acestuia prin distribuție.

7. În structura de suprafață, complementul superlativului nu reprezintă uneori pe cel de-al doilea termen al comparației.

Astfel, în enunțul *Ești cel mai viclean* **de aici**[16], comparația nu se face între *tu* (inclus în forma verbului *ești*) și complementul superlativului *de aici*, ci al doilea termen al comparației este subînțeles *(Tu) ești ce mai viclean* **dintre persoanele** *de aici*.

Sensul construcției de adîncime este recuperat de structura de suprafață.

8. În general gramaticile limbii române admit, implicit sau explicit, că superlativul relativ al adjectivului funcționează ca nume predicativ și ca atribut.

La aceste funcții ale superlativului mai adăugăm pe cea de element predicativ suplimentar : *Am găsit-o* **cea mai indicată** *pentru această misiune*.

9. *Concluzii*

a) Intensitatea calității este variabilă și se exprimă prin două procedee gramaticale : *absolut*, adică prin considerarea ei în ea însăși, și *relativ*, adică prin intermediul unei comparații[17].

---

[16] *Gramatica limbii române*, Academia R.S.R., 1966, p. 129.

[17] O categorie restrînsă de adjective nu admite grade de intensitate fie datorită sensului lor (*mort, oral, perfect, trupesc* etc.), fie pentru că sînt forme de comparativ sau de superlativ împrumutate pe cale savantă (*inferior, superior, optim, suprem* etc.).

Gradele de intensitate absolută sînt pozitivul și superlativul absolut (de superioritate și de inferioritate), iar *gradele de intensitate relativă*, comparativul (de superioritate, de egalitate și de inferioritate) și superlativul relativ (de superioritate și de inferioritate).

b) Prin gradul *comparativ* se exprimă o calitate în raport cu aceeași calitate a altui obiect sau proces, în raport cu aceeași calitate a aceluiași obiect sau proces în momente diferite, precum și în raport cu altă calitate a aceluiași obiect sau proces în același moment.

Superlativul relativ indică proprietatea unui obiect care este inclus în clasa de obiecte cu care se compară.

c) Gradele de intensitate relativă caracterizează adjectivul și adverbul, dar apar sporadic și la substantiv, pronume, interjecție și verb la supin.

d) Gradele de comparație, reprezentate prin comparativ și superlativ, se redau prin pozitivul adjectivului respectiv precedat de morfemele mobile *mai*, *mai mult* (comparativul de superioritate), *tot așa* (de), *tot atît* (de), *la fel* (de), *zero* (comparativul de egalitate), *mai puțin* (comparativul de inferioritate), *cel mai* (superlativul relativ de superioritate), *cel mai puțin* (superlativul relativ de inferioritate).

Comparativul de egalitate cunoaște și o construcție analitică cu morfemul așezat după adjectiv și înaintea elementului de relație : *om îngăduitor* **așa ca** *el rar am văzut.*

Plasat după termenul introdus prin jonctivul *ca* sau *cît*, comparativul de egalitate apare fără morfemele *tot așa*, *tot atît*, *la fel* și precedat de prepoziția *de : cămașă ca zăpada* **de** *albă*, *a rămas ca odinioară* **de** *timidă.*

În alte situații, comparativul de egalitate este marcat, contextual, numai prin elementul de relație : *un tînăr înalt* **ca** *bradul*, *păpușă mare* **cît** *un copil.*

Gradele de intensitate absolută se realizează prin forma obișnuită a adjectivului, (pozitivul) sau prin forma de pozitiv precedată de morfemele *foarte* și, mai rar, *tare* (superlativul absolut de superioritate) ori de *foarte puțin* (superlativul absolut de inferioritate).

Mai puțin frecvente sînt formele sintetice recente ale superlativului absolut construite prin prefixare *(arhi-*, *extra-*, *hiper-*, *super-*, *ultra* etc.) și în special cea sufixată *(-isim).*

e) Morfemul *cel* din forma adjectivului la gradul superlativ relativ variază în raport cu genul, numărul și cazul termenului determinat *(cărților* **celor** *mai bune)* și este inflexibil în structura adverbului la superlativul relativ *(ea citește* **cel** *mai expresiv).*

f) Complementul comparativului de superioritate și al celui de inferioritate se introduce prin *decît* și *de (o distanță mai mare* **de** *15 kilometri).*

Complementul comparativului de egalitate se construiește cu *ca* și *cît.*

Jonctivul *ca* al complementului comparativului de egalitate cîștigă teren în detrimentul lui *decît (mai activ* **ca** *ceilalți)*, care introduce complementul comparativului de superioritate. Fenomenul invers nu apare : **tot atît de inteligent* **decît** **el.**

Complementul superlativului relativ se construieşte cu prepoziţiile *dintre*, *din*, *de (tu eşti cel mai capabil* **de** *acolo)* [18].

g) Comparativul şi superlativul relativ se pot construi şi absolut, adică fără termenul de comparaţie : *Glasurile se pierdeau în zgomotul din ce în ce* **mai mare** *al lumii* (Rebreanu, *Răscoala*, p. 531) ; *Prin* **cele mai adînci** *fibre ale fiinţei, oamenii aceştia sînt legaţi de munţi* (Bogza, *Scrieri în proză*, p. 188).

h) Comparativul adjectivului funcţionează ca nume predicativ, atribut sau element predicativ suplimentar.

Termenul comparativ al comparativului adjectival are rol de subiect, nume predicativ, atribut, complement sau element predicativ suplimentar.

Termenul comparat al comparativului adverbial apare ca subiect, predicat, atribut, complement sau atribut circumstanţial.

Comparativul adverbial funcţionează ca nume predicativ, atribut, complement sau element predicativ suplimentar.

i) Comparativul de egalitate poate să fie omonim cu pozitivul, însă se deosebeşte de acesta din punct de vedere distributiv.

j) Complementul comparativului şi cel al superlativului relativ nu reprezintă totdeauna termenul de comparaţie.

k) Superlativul relativ funcţionează ca nume predicativ, atribut şi element predicativ suplimentar.

l) Funcţiile sintactice ale termenului cu care se face comparaţia nu se limitează la cele de complement circumstanţial de mod comparativ şi propoziţie modal-comparativă [19], ci acestora li se mai adaugă cele de atribut *(Brazi* **cît casa** *de înalţi)*, nume predicativ *(Să fii* **cît munţii** *de voinic)* şi element predicativ suplimentar *(A găsit grîul* **ca peria** *de des)*.

[18] Pentru alte tipuri de structuri ale gradelor de comparaţie vezi pct. *5*, *7* şi *9* (1).
[19] *Gramatica* Academiei, vol. I, p. 126.

ROMÂN; ROMÂNESC

DE

Acad. IORGU IORDAN

Cuvîntul latinesc *romanus*, din care a ieşit *român*, era adjectiv şi substantiv : *civis romanus*, *populus romanus*; *Romani*, plur. „romanii", *Romana* „femeie romană". Judecînd după atestările existente în dicţionarele limbii latine, valoarea adjectivală a lui *romanus* era mult mai frecventă decît cea substantivală. Această situaţie dovedeşte că, la început de tot, acest cuvînt va fi fost numai adjectiv (derivat de la *Roma*) şi ulterior a început, ca atîtea alte adjective (din tot felul de limbi), să se folosească şi cu valoare substantivală.

Continuatorul lui românesc pare a fi fost, la origine, numai substantiv şi după aceea a căpătat şi întrebuinţare adjectivală, fenomen de asemenea curent în diverse limbi, deşi mult mai rar decît cel petrecut cu lat. *romanus*. Litera *R* din *Dicţionarul* (tezaur al) *limbii române*, în curs de apariţie sub egida Academiei R.S.R., consacră aproape trei pagini cuvîntului nostru, cu o bogăţie extraordinară de citate, dintre care — fapt extrem de semnificativ pentru discuţia noastră — aproape patru cincimi conţin pe *român* ca substantiv şi numai o cincime îl atestă ca adjectiv. Interesant este şi amănuntul, care pledează oarecum pentru ipoteza emisă mai sus, că primul citat cu *român* substantiv este ceva mai vechi. El provine din *Psaltirea* lui Coresi [1], anterioară, cu 14 ani, *Paliei* de la Orăştie, din care se dă cel dintîi exemplu cu valoare adjectivală. (Ambele texte sînt din secolul al XVI-lea.)

Cum se explică această deosebire dintre latină şi română? Limba noastră şi-a format, încă de la primele ei începuturi, un adjectiv în *-esc*, care prezenta, faţă de *romîn* cu valoare adjectivală, avantajul că avea o funcţie exclusiv adjectivală (apărea, adică, în frază ca atribut pe lîngă un substantiv) şi nu se putea, deci, confunda cu tema lui, care avea o dublă valoare. În *Dicţionarul* amintit, *românesc* ocupă mai mult de o jumătate de pagină şi este atestat pentru întîia oară tot la Coresi (în *Evangheliarul* din 1581).

Urmărind cu atenţie citatele cu *român* adjectiv, constatăm un lucru, la prima vedere surprinzător, care, de altfel, m-a îndemnat să fac această notă lingvistică. (Pot adăuga, fără să mă... laud, că pe mine această constatare m-a surprins foarte puţin, ca să nu spun chiar deloc.) În ciuda marii bogăţii de material documentar, descoperit şi utilizat de redactorii *Dicţionarului* amintit, adj. *român* apare, pînă în primele decenii ale secolului trecut, numai în cîteva citate, toate caracteristice din punct de vedere

[1] Aflu ulterior, prin bunăvoinţa lui Ion Gheţie, că există o atestare ceva mai veche, şi anume în *Apostolul* lui Coresi (cu sensul de „roman").

sintactic, în sensul că substantivul determinat de el este o dată *fraţi* (*fraţilor români*, la Coresi), a doua oară la Miron Costin, unde eu înclin să-l consider substantiv. *Neam român* la Stolnicul Cantacuzino este suspect de ... latinism, fiindcă nimeni nu spune aşa nici astăzi, cu atît mai puţin în trecut, ci numai *neamul românesc*. Tot suspect, în acelaşi sens, este *română* în *stăpînia română* (Budai-Deleanu). Începînd cu Asachi, atestările cu adjectivul *român* se înmulţesc şi sînt cu atît mai frecvente, cu cît ne apropiem de zilele noastre. De pildă: *române versuri* (Asachi); *naţia română* (Bălcescu); *armia română* (Eminescu) etc.

Această stare de lucruri dovedeşte, pentru mine cel puţin, justeţea ideii, pe care o au unii dintre noi, că folosirea lui *român* ca adjectiv în cazuri de felul acestora este produsul unei influenţe străine culte, şi anume, totdeauna, cred, al celei franceze. Se ştie că celelalte limbi romanice păstrează, în general, fidel, situaţia din latină, în sensul că urmaşii lat. *romanus* au o singură formă cu ambele valori (substantivală şi adjectivală): frc. *roumain (les Roumains, la langue roumaine)* etc. Italiana posedă, ca şi româna, un sufix *-esco*, dar nu-l utilizează în astfel de cazuri.

Răspîndirea mare a lui *român* ca adjectiv în limba noastră se explică, după mine, în primul rînd, prin şcoală. Cînd s-au întocmit la noi primele manuale, autorii lor au avut modele străine şi le-au „tradus", ca să zic aşa, franţuzeşte: *Langue française* = *Limba franceză* şi, în consecinţă, *Limba română*, nu *românească*. De altfel, cîteodată apare şi forma în *-esc* chiar în terminologia didactică. Alături de şcoală au contribuit la extinderea formei fără sufix scriitorii şi oamenii de cultură. S-a ajuns astfel la *proza română*, *cîmpia română* etc., care mie mi se par nu numai aberante, ci pur şi simplu aberaţii. Şi cred că nu numai mie. N. Iorga are, cum ştim, o *Istorie a literaturii* **româneşti**, şi simţea, desigur, la fel cu mine şi cu alţii, din păcate puţini şi tot mai puţini, pe *română*, dintr-un caz ca acesta, neconform „spiritului" limbii noastre. Căci *românesc* înseamnă „ceea ce aparţine românului", aşadar o calitate a lui, pe cînd *român* denumeşte oameni şi de aceea nu poate fi decît substantiv. Nu vreau să susţin că între aceste două valori — substantivală şi adjectivală — nu există atingeri şi întrepătrunderi care le zdruncină statutul gramatical. (Am afirmat eu însumi acest lucru, la începutul prezentei note.) Dar evitarea unor construcţii de felul celor menţionate se poate face, şi se poate face fără pagubă, ca să nu spun chiar cu folos (cel puţin stilistic). În general, adj. *român* apare, ca să spun aşa, la locul lui, cu substantive care exprimă noţiuni culte. Sintagme ca *ţara română*, *neamul român* etc. sînt excluse. Ultimul exemplu are un sinonim: *poporul român*, cu un substantiv „cult". Mulţi dintre noi spun însă şi, dacă nu chiar mai des, *poporul românesc*.

Situaţia descrisă pînă aici se regăseşte în cazul unor cuvinte asemănătoare în ce priveşte atît conţinutul, cît şi formaţia lor. Este vorba de numele dat românilor din Moldova şi celor din Transilvania. Cei dintîi sînt numiţi şi se numesc ei înşişi *moldoveni*, adică „originari din Moldova". (Cer scuze cititorilor pentru această explicaţie simplistă, care mie mi se pare totuşi utilă, dacă nu chiar necesară, ţinînd seamă de mentalitatea pe care o am eu în vedere.) De la *moldovean* s-a derivat adj. *moldovenesc*, la fel cu *românesc* de la *român*. Asemănarea cu acesta din urmă constă în faptul că locul adjectivului îl ia, şi aici, destul de des, substantivul,

dar nu în vorbirea populară şi familiară, respectuoase, ca de obicei, dacă nu chiar totdeauna, faţă de „tradiţie", adică faţă de sistemul limbii, ci în scrisul a numeroşi publicişti (în sensul foarte larg al termenului). Citim adesea diverse lucruri despre *plaiurile moldovene*, despre *bucătăria moldoveană* etc. Deocamdată, nimic grav. Dar *plaiurile moldovene* se transformă în *plaiuri moldave*, pentru că această sintagmă sună şi mai „frumos" decît aceea pe care o înlocuieşte, şi ea, la rîndul ei, mai „frumoasă" decît cea „proastă", adică simplă şi autentică. Cei care scriu ... *moldav* pentru *moldovenesc* ar putea veni cu un argument, aparent puternic (bineînţeles, dacă ar cunoaşte faptele), acela că unii scriitori din secolul trecut foloseau des pe *moldav*. Dicţionarul Academiei citat mai sus dă două citate, ambele din scrierile lui Costache Negruzzi: în unul, cu valoare substantivală, o noutate — declar sincer — pentru mine (... *boieri de ţară, moldavi*...), celălalt ca adjectiv *(capul zimbrului moldav)*. Sînt surprins de această sărăcie documentară, întrucît am convingerea că şi alţi scriitori din vremea aceea recurgeau uneori la *moldav*: în ciuda (sau, poate, din cauza?) patriotismului lor, dovedit şi prin acţiune, adesea revoluţionară, ei întrebuinţau limba franceză aproape tot atît de des şi de natural ca şi pe cea maternă, în tot felul de împrejurări, aşa că influenţa celei dintîi se producea în modul cel mai firesc cu putinţă atunci cînd scriau sau vorbeau româneşte [2]. *Moldav* de astăzi (imitat direct după franceză) se explică prin dorinţa de a varia exprimarea, dacă nu cumva, în mult mai mare măsură, din voinţa de a se deosebi de alţii.

În ce priveşte Transilvania, alături de *transilvănean*, substantiv şi adjectiv, ca să zic aşa normale, apare *transilvan*, pe cît se pare, numai cu valoare adjectivală, după fr. *transylvain*, şi din aceeaşi stare de spirit ca şi *moldav*.

---

[2] Am întîlnit, întîmplător, la Bălcescu, *Valahia* şi *Moldavia*, care fac impresia că reprezintă „traducerea" fr. la *Valachie* et la *Moldavie*.

CUVINTE ROMÂNEȘTI CU FLEXIUNE DIFICILĂ

DE

ION CALOTĂ

Există în limba română un număr relativ mic de cuvinte, terminate în *-u̯ă* precedat de vocală [1], care fac parte din categorii gramaticale diferite — substantive, adjective, pronume, numerale, verbe — considerate, de obicei, ca „excepții" [2], ca „forme aberante" sau drept cuvinte „cu flexiune dificilă" [3], al căror diftong ascendent final (uneori, mai rar, și în interiorul cuvîntului) „nu este stabil" [4]. Dificultatea acestor cuvinte constă nu numai în faptul că unele, ca, de exemplu, *ouă*, aparțin unor categorii gramaticale diferite (substantiv și verb), dar, mai ales, în faptul că terminația *-u̯ă* apare atît la femininul singular *(rouă, piuă)*, cît și la neutrul plural *(ouă)*. Dintre acestea, este desigur aberant pluralul *ouă*, cu desinența *-ă* [5], cuvînt pe care, ca excepție, *Gramatica* Academiei îl încadrează totuși în categoria substantivelor neutre care au desinența de plural *-e* [6]. De cele mai multe ori, desinența *-ă* de la pluralul acestui tip de substantive nu este nici măcar menționată [7], iar atunci cînd totuși acest lucru se întîmplă, ea este considerată ca alomorf fonetic al alomorfului morfologic *-e* și „se realizează după un radical cu finală (semi)vocalică labială : *ouă*" [8]. În acest caz, substantivul *ou* este încadrat în declinarea a VI-a, tip B, care are ca afixe caracteristice la singular pe *-u*, realizat ca *-u*, *-u̯* și zero, iar la plural pe *-e*, realizat ca *-e*, *-i̯e*, *-i̯* și *-(u̯)ă* [9]. Dar despre formele de singular de tipul *rouă*, *piuă* etc., care au tot „un radical cu finală (semi)vocalică labială", fiind tot cu flexiune dificilă, în manualul Universității din București nu se arată în ce clasă flexionară ar trebui încadrate. *Rouă* nu are plural, iar pentru *piuă*, ca să se evite oscilația pluralelor populare *píu̯ă*, *píue*, *píve*, *píi̯e*, *pii̯*, *píur*[1], pe care le-am înregistrat în graiul din valea Oltețului superior, limba literară a adoptat pluralul *pive*, format dialectal de la singularul *pivă* [10], pe care însă limba literară nu l-a adoptat. Recent, DEX [11] dă ca posibilă și o formă de plural *piue*.

---

[1] Cf. A. Graur — A. Rosetti, *Esquisse d'une phonologie du roumain*, în A. Rosetti, *Mélanges de linguistique et de philologie*, Copenhague — București, 1947, p. 44.

[2] Cf. *Gramatica* Academiei, ed. a II-a revăzută și adăugită, tiraj nou, vol. I, București, 1966, p. 70.

[3] Vezi I. Coteanu, *Morfologia numelui în protoromână (româna comună)*, București, 1969, p. 41.

[4] Vezi Al. Graur, *Notes sur les diphtongues en roumain*, în BL, III, 1935, p. 23.

[5] Cf. I. Pătruț, *Studii de limba română și slavistică*, Cluj, 1974, p. 43.

[6] Vezi *Gramatica* Academiei, vol. I, p. 70.

[7] *Ibidem*. Vezi și I. Coteanu, *Despre pluralul substantivelor neutre în românește*, în „Limbă și literatură", vol. I, București, 1955, p. 103—117.

[8] Ministerul Educației și Învățămîntului. Universitatea București, Georgeta Ciompec, Constantin Dominte, Valeria Guțu Romalo, Clement Mirza, Emanuel Vasiliu. Sub coordonarea acad. I. Coteanu, *Limba română contemporană*, vol. I, București, 1974, p. 127. Vezi și p. 128.

[9] *Ibidem*, p. 162.

[10] Cf. Al. Graur, *Notes sur les diphtongues en roumain*, p. 23.

[11] *Dicționarul explicativ al limbii române*, București, 1975, s.v.

Formele literare aberante actuale sg. *piuă* — pl. *pive* ar putea fi totuși încadrate în declinarea I tip A, dar, dacă avem în vedere realizarea atît de diferită a pluralului, în care apar, popular, toate desinențele de plural cunoscute, cu excepția lui *-le*, pentru că ar fi rezultat o formă **piule* sau **pile*, omofonă cu pluralul substantivului *pilă*, constatăm că substantivul în discuție ar putea fi încadrat în mai multe clase flexionare, în funcție de desinența de plural *-e*, *-i*, *-uri*, sau, dacă avem în vedere și desinența de plural *-ă*, ca și în cazul lui *ouă*, deci identitatea sg. *piuă*, pl. *piuă*, cuvîntul ar putea fi încadrat în declinarea a XI-a [12]. Socotim, așadar, că limba literară ar trebui să renunțe la una din cele două forme aberante : fie la pluralul *pive*, aberant față de sg. *piuă*, și, în această situație, pluralul ar fi identic cu singularul *piuă* [13], fie la singularul *piuă*, aberant față de pluralul *pive*, adoptînd și forma de singular *pivă*, obținînd astfel forme unitare de singular-plural, înlăturîndu-le pe cele „mixte", așa cum se întîmplă și în graiuri.

Din punctul de vedere al gramaticii (limbii române literare) contemporane, cuvîntul *ou — ouă* poate părea într-adevăr o excepție, dar, dacă lărgim cîmpul de observație asupra limbii române din trecut, precum și asupra graiurilor populare, constatăm că, din punctul de vedere al istoriei limbii și al dialectologiei, cuvîntul în discuție trebuie pus în legătură cu o clasă mai largă de cuvinte, care fac parte din categorii gramaticale diferite, dar care prezintă aceeași evoluție fonetică. Așa, de exemplu, pe baza legilor fonetice ale limbii române, fonetismul vechi românesc *u̯áu̯ă* a putut rezulta din următoarele cuvinte latinești :

1. *olla* „oală", subst. feminin singular ;
2. *oue* „oaie", subst. feminin singular ;
3. **ouae* „ouă", subst. neutru plural ;
4. *ouat* „ouă", verb de conjugarea I la indicativul prezent, persoana a III-a singular.

Avem aici o situație tipic gilliéroniană, de îmbolnăvire a cuvintelor din cauza acțiunii mecanice, nimicitoare a modificărilor fonetice, situație în care, evident, limba a trebuit să recurgă la mijloace terapeutice, pentru a înlătura omonimiile care se creaseră. Astfel, sub influența pluralului *oale* (< lat. *ollae*), s-a refăcut un nou singular *oală* [14], care a înlocuit pe *u̯áu̯ă* [15] cu această accepție. La fel s-a întîmplat și cu *u̯áu̯ă* < *oue* : sub influența pluralului *oi* (< **ovi*), după modelul lui *ploaie — ploi*, *foaie — foi*, s-a refăcut un nou singular *o̯aie* [16], care a înlocuit forma **u̯áu̯ă*, rezultată prin evoluție fonetică.

Cuvîntul *u̯áu̯ă* a rămas, prin urmare, cu sensurile de sub 3 și 4, pe de o parte pentru că atît substantivul, cît și verbul exprimă noțiuni de bază și fac parte din fondul principal lexical, iar pe de altă parte datorită

---

[12] Cf. *Limba română contemporană*, vol. I, p. 163.

[13] Cf. Al. Graur, *Tendințele actuale ale limbii române*, București, 1968, p. 62.

[14] Cf. J. Byck și Al. Graur, *Influența pluralului asupra singularului substantivelor și adjectivelor în limba română*, în vol. J. Byck, *Studii și articole. Pagini alese*, București, 1967, p. 68. Cf. și Ovid Densusianu, *Istoria limbii române*, vol. II (ed. Byck), București, 1961, p. 31 ; Florica Dimitrescu, *Introducere în fonetica istorică a limbii române*, București, 1967, p. 92 ; Marius Sala, *Contribuții la fonetica istorică a limbii române*, București, 1970, p. 88.

[15] Cf. M. Sala, *Contribuții la fonetica istorică a limbii române*, p. 88.

[16] Cf. Ovid Densusianu, *Istoria limbii române*, vol. II, p. 24 ; J. Byck — Al. Graur, *Influența pluralului...*, p. 58 ; Marius Sala, *Contribuții...*, p. 101, nota 16.

faptului că forma de plural *u̯áu̯ă*, deși diferită, nu se îndepărtează totuși prea mult de singularul *ou* (< lat. *ouum*), în sensul că, așa cum era și firesc, ambele forme sînt rezultatul evoluției fonetice, fără intervenția morfologiei, ceea ce a făcut ca pluralul să-și păstreze vechea desinență *-ă*, astfel încît această formă aberantă de plural n-a putut fi încadrată în marea clasă a celor cu desinența *-e* la plural. Menținerea fonetismului cu desinența de plural *-ă* se datorește semiconsoanei [17] fricative bilabiale precedente *u̯*. Pluralul *ouă* este, așadar, o formă aberantă din punct de vedere morfologic, pentru că nu s-a încadrat în sistem, dar perfect normală din punct de vedere fonetic, întocmai ca și *rouă* [18], *piuă* etc., care reflectă conflictul dintre morfologie și fonetică [19].

Păstrarea lui *u̯* din ultima silabă contribuie nu numai la menținerea desinenței de plural *-ă*, dar, după acad. Iorgu Iordan, prin „asimilație regresivă" [20], *u̯* provoacă „revenirea la *o* a diftongului *oa*", din silaba precedentă, rezultat din *ó* în poziția *ă*.

În forma de plural *u̯áu̯ă* avem de fapt în ultima silabă poziția *u̯ă*, evoluată apoi, prin acomodare progresivă, la *u̯o*, în timp ce în prima silabă din *ó* în poziția *u̯ă* a rezultat diftongul *u̯a*. Este, așadar, posibil ca diftongul din prima silabă să fi redevenit *o* prin acomodarea, în aceeași silabă, a lui *a* la *u̯* precedent, deci acomodare progresivă, rezultînd mai întîi, ca și în silaba următoare, *u̯o*, așa cum se și pronunță în realitate, și apoi *o*, așa cum se scrie. Este, în sfîrșit, posibil ca *a* din diftongul *u̯a* al primei silabe să fi suferit influența asimilatoare a lui *u̯* (wau) precedent și următor, să se fi petrecut adică o „labializare completă a lui *a* aflat între două sunete labiale", cum a susținut cercetătorul clujean Ion Pătruț [21]. După cum se vede, semiconsoana fricativă bilabială *u̯* are o mare putere asimilatoare asupra vocalelor cu care se coarticulează, producînd acomodări și asimilări nu numai progresive, dar chiar și regresive, datorită tocmai gradului său de închidere, care o apropie de consoanele propriu-zise. Este ceea ce S. Pușcariu a numit „rolul activ modificator" al unor sunete exercitat asupra altora, în opoziție cu comportarea pasivă a altor sunete, pe care Pușcariu, după A. Gemelli, le-a numit „plastice" [22].

---

[17] Precizăm că întrebuințăm termenul *semiconsoană* în sensul dat de fonetica experimentală, și anume numai pentru fricativa palatală *i̯* și fricativa bilabială *u̯*, la care am adăuga, dialectal, și fricativa velară *ɣ̯* în fonetisme ca *mădúɣ̯ă* (< *mădúu̯ă*), devenit *mădúgă* sau *mădúhă* (cf. Octave Nandris, *Phonétique historique du roumain*, Paris, 1963, p. 66), cu deosebirea recunoscută față de semivocale, în accepția cu care apare în lucrarea Ancăi Ulivi, *Observații asupra structurii acustice a semiconsoanelor românești* **y** *și* **w**, publicată în FD, IX, 1975, p. 107, nota 1, precum și în lucrarea lui Andrei Avram, *Remarques sur les diphtongues du roumain*, în vol. *Recherches sur les diphtongues roumaines, publiées par A. Rosetti*, București — Copenhague, 1959, p. 135—143. Cf. O. Nandris, *Phonétique historique...*, p. 160.

[18] Forma *rouă* este normală din punct de vedere fonetic numai dacă acceptăm ca etimon lat. **roue*, care a dat în românește *ru̯áu̯ă*, devenit apoi *ro̯u̯ă* (cf. TILR, p. 211, M. Sala, *Contribuții...*, p. 102), fiindcă lat. *rore* (cf. DEX, s.v.) ar fi dat în românește **ru̯are*, care nu-l poate explica pe *ro̯u̯ă* (cf. Al. Graur, *Notes sur les diphtongues...*, p. 51).

[19] Cf. I. Coteanu, *Morfologia numelui...*, p. 41.

[20] Iorgu Iordan, *Diftongarea lui* **e** *și* **o** *accentuați în pozițiile* **ă**, **e**, Iași, 1921, p. 240.

[21] Ion Pătruț, *Rostirea* **nouă, două** *etc.*, în vol. *Omagiu lui Iorgu Iordan cu prilejul împlinirii a 70 de ani*, București, 1958, p. 664.

[22] Vezi S. Pușcariu, *Limba română*, II, *Rostirea*, București, 1959, p. 289 și urm.

În evoluţia de la latină la română, consoanele cele mai plastice, arată Puşcariu [23], au fost velarele, dintre labiale *b* şi *v*, dintre sonante *l*, căci în poziţie intervocalică s-au păstrat toate consoanele, afară de *b*, *v* şi *ll*. Este foarte interesant de constatat că, dacă în latineşte consoanele intervocalice *b*, *v* şi *ll* erau pasive (plastice), în limba română, însă, rezultanta acestora, semiconsoana fricativă bilabială *u̯*, a căpătat un caracter activ, modificator, un rol inductor.

Acest rol inductor se manifestă în special progresiv, asupra lui *ă* următor, pe care îl asimilează în ceea ce priveşte locul de articulare, trecîndu-l în seria posterioară, labială. Acomodarea progresivă este în raport de comutare cu diferenţierea progresivă, căci, aşa cum a arătat Andrei Avram în articolul *Trecerea lui u̯o la u̯ă în graiul crişean*, vocalele *o* şi *ă*, precedate de wau *(u̯)*, nu se opun una alteia, găsindu-se în situaţia de identitate fonologică, fiind „realizări ale arhifonemului rezultat din neutralizarea opoziţiei *o* ~ *ă* [24].

Elementul inductor al acestor prefaceri, fie că e vorba de acomodare, fie că e vorba de diferenţiere, este fricativa bilabială. Tocmai de aceea, după această semiconsoană cu funcţie asilabică nu pot urma în aceeaşi silabă decît *o*, *î*, *ă*, *a*, adică vocalele posterioare şi centrale, în nici un caz vocalele anterioare, prea diferite ca loc de articulare. Aşa se explică faptul că nu există un diftong **u̯e* : „...il n'y a pas d'exemple de *ue*, car, sous l'influence de *u*, *e* a été changé en *ă*" [25]. Aşadar, prin specificul său, limba română nu suportă secvenţa *u̯e* în aceeaşi silabă, deci un diftong *u̯e*, care devine neapărat *u̯ă*.

Acesta este motivul pentru care cuvintele terminate în *u̯ă* rămîn refractare normalizării şi sistematizării morfologice, care intră astfel în conflict cu fonetica. Un singular ca *piuă* nu poate primi desinenţa normală de plural *-e*, iar, dacă o primeşte, aceasta se transformă tot în *-ă*, ca la singular, rezultînd omonimia de număr [26]. Tot astfel, un plural ca *ouă* s-a constituit pe baza aceleiaşi realităţi fiziologice : aici morfologia a intervenit, căci lat. lit. *oua* devenise încă de timpuriu **ouae* [27], dar semiconsoana fricativă bilabială precedentă *u̯* a velarizat desinenţa *-e*, forma *ouă* fiind, deci, un rezultat al modificărilor fonetice.

Dat fiind caracterul inductor al lui wau *(u̯)* din terminaţia *u̯ă* a unor cuvinte, din cauza căruia cuvintele respective devin refractare normalizării morfologice [28], limba a încercat şi încearcă şi astăzi fie să elimine diftongul *u̯ă*, atît la finalul, cît şi în interiorul cuvintelor, fie să consonantizeze fricativa bilabială, trecînd-o în seria labiodentală.

Aşa, de pildă, diftongul *u̯ă* din finalul unor cuvinte de tipul *steauă*, *măseauă*, *neauă* nu se mai păstrează astăzi decît dialectal în aromână şi meglenoromână, iar în cadrul dacoromânei parţial în Banat. În restul

---

[23] *Op. cit.*, p. 292, 289.

[24] Andrei Avram, *Trecerea lui u̯o la u̯ă în graiul crişean*, în SCL, XIII, 1962, nr. 3, p. 334.

[25] Al. Graur, *Notes sur les diphtongues...*, p. 22.

[26] Cf. I. Coteanu, *Morfologia numelui...*, p. 41.

[27] Vezi Iorgu Iordan, *Diftongarea...*, p. 190; 117—118; M. Sala, *Contribuţii...*, p. 96; 100; 101; G. Ivănescu, *Soarta neutrului latin clasic în latina populară şi în limbile romanice*, în SCL, VIII, 1957, nr. 3, p. 299—313.

[28] Cf. S. Puşcariu, LR, II, p. 357.

teritoriului de limbă română, iar de aci și în limba literară, terminația *u̯ă* a dispărut, cuvintele căpătînd forma de singular *stea*, *măsea*, *nea*, cu pluralul în *-le*.

Suprimarea diftongului final *u̯ă* n-a fost posibilă totdeauna, din cauza corpului fonetic redus al unor cuvinte. Așa, de exemplu, cuvintele care în silaba precedentă aveau *u̯a* provenit din *ó* (accentuat) în poziția *u̯ă* au menținut diftongul final *u̯ă*, mai ales că *u̯a* a redevenit *o* și un cuvînt ca *u̯áu̯ă*, prin căderea lui *u̯ă* final, ar fi ajuns **o* (< *u̯a*), ceea ce ar fi fost, din multe motive, imposibil.

În această categorie intră cuvinte ca *rouă*, *nouă*, *vouă*, *două*, *ouă*, *plouă*.

Tot aici credem că trebuie încadrate și pluralele de tipul *păráu̯ă*, *hîrdáu̯ă* [29], care astăzi se mai păstrează numai regional în Transilvania, mai ales în Crișana. Se presupune că acestea au avut în trecut formele de plural **păru̯áu̯ă*, **hîrdu̯áu̯ă* [30], iar la singular **părou*, **hîrdou*, evoluate apoi la formele de astăzi, sg. *părău*, *hîrdău*, pl. *părauă*, *hîrdauă*. În afara Transilvaniei, în restul teritoriului dacoromân, formele acestea de plural au suferit presiunea morfologiei, prin înlocuirea întregului diftong final *u̯ă* cu altul *i̯e* : *părăie* (> *pîraie*), *hîrdaie*, lucru imposibil în cazul unui plural ca *uauă*, care ar fi dat **aie* sau **uaie*.

La fel s-au petrecut lucrurile și în alte cuvinte cu corp fonetic redus. Diftongul final *u̯ă* n-a putut fi suprimat într-un cuvînt ca *piuă*, unde însă s-a recurs la consonantizarea lui *u̯* : *pivă*. Consonantizarea fricativei bilabiale a fost adoptată și de limba literară în cuvinte ca : *măduvă* < *măduu̯ă* (< lat. *medulla*), *văduvă* < *văduu̯ă* (< lat. *vidua*).

Tot sub presiunea morfologiei, *u̯ă* final a fost înlocuit cu *i̯e* în *vii̯e* < *viu̯ă* (< lat. *viua*), *gingii̯e* < *gingiu̯ă* (< lat. *gingiua*), *leșii̯e* < *lășiu̯ă* (< lat. *lixiua*), *laii̯e* < *lau̯ă* (< lat. *lavat*).

Sub influența pluralului *sătule*, singularul *sătuu̯ă* [31] (< lat. *satulla*) a devenit *sătulă*. Unele cuvinte cu terminația *u̯ă* au dispărut cu totul : *fau̯ă* < lat. *faba* „păstaie, bob, boabă", *au̯ă* (< *uu̯ă* [32]) < lat. *uua* „strugure".

Dacă în finalul cuvintelor limba a încercat, pe cît a fost posibil, fie să elimine diftongul *u̯ă*, fie să-l transforme prin consonantizarea lui *u̯* în *v*, fie să-l înlocuiască prin analogie, deci pe cale morfologică, în interiorul cuvintelor diftongul *u̯ă* [33] s-a transformat aproape în toate cazurile, pe cale fonetică, prin monoftongare.

Așa, de exemplu : lat. *pre(s)byter* [34] > *preu̯ăt* > *preu̯ot* > *preot* (formă ortografică) ; lat. *cubitus* > *cuu̯ăt* > *cu̯ot* > *cuot* > *cot* [35] ; lat. *nubilum* >

---

[29] Vezi și alte exemple de acest tip la V. Arvinte, *Terminația de plural -áu̯ă a unor substantive neutre*, în SCL, X, 1959, nr. 2, p. 213—239.

[30] Cf. A. Philippide, *Principii de istoria limbii*, Iași, 1894, p. 40 ; idem, OR, II, p. 76—77 ; V. Arvinte, *Terminația de plural -áuă...*, p. 230 și urm. ; G. Ivănescu, *Închideri și deschideri ale vocalelor în primele timpuri ale limbii române*, multiplicată la rotaprint în *Memorii*, seria lingvistică, IX, Craiova, 1970, p. 68 și urm.

[31] Cf. M. Sala, *Contribuții...*, p. 88.

[32] Cf. A. Philippide, *Principii...*, p. 26 ; Al. Rosetti, *Istoria limbii române de la origini pînă în secolul al XVII-lea*, București, 1968, p. 406.

[33] Al. Rosetti, ILR, p. 502, consideră secvența *uă* drept hiat.

[34] Cf. Ovid Densusianu, *Istoria limbii române*, vol. I, p. 91.

[35] Cf. Al. Graur, *Notes sur les diphtongues...*, p. 53 ; O. Nandris, *Phonétique historique...*, p. 19, 67.

nu̯u̯ăr > *no̯u̯or*, care a devenit fie *no̯u̯ur*, prin disimilare, fie *noor* și apoi *nor*; lat. *bubalus* > *bu̯u̯ăr* > *bu̯u̯or* > *bo̯u̯or* > *bo̯u̯ur*. În cazul ultimelor trei observăm că ele se deosebesc în ceea ce privește tratamentul : *cubitus* a ajuns mai ușor la forma monoftongată *cot*, *nubilum* prezintă însă atît o formă monoftongată *(nor)*, cît și una bisilabică *(noor* sau *nour)*, în timp ce *bubalus* a rămas la o formă bisilabică *(bour)*, ca urmare a lui *r* final din ultimele două, care a făcut monoftongarea mai dificilă [36].

În sfîrșit, lat. *sabucus* [37] > *să̯u̯uc* > *su̯u̯ăc* > *su̯u̯oc* > *sṵoc* > *soc*.

Monoftongarea lui *u̯ă* la *o* (< *u̯o*) a avut loc dialectal și în finalul cuvintelor *(oo, doo, noo, roo, pio* [38]*)*, dar în limba comună ea nu a fost tolerată, fiindcă limbii române nu-i sînt caracteristice cuvintele terminale în *o*.

Prin urmare, din motivele arătate mai sus, în finalul cuvintelor pe care le discutăm, diftongul *u̯ă* nu a putut suferi nici una din încercările de presiune din partea morfologiei : nici căderea diftongului ca în *stea*, *nea*, *măsea* etc., fenomen care s-a petrecut numai în cuvintele care în silaba precedentă aveau diftongul *e̯a* provenit din diftongarea lui *e* accentuat în poziția *u̯ă*, nici transformarea lui, prin consonantizarea fricativei labiale *u̯* în fricativa labio-dentală *v*, ca în *măduvă*, *văduvă* (cu excepția formei dialectale *pivă*), nici înlocuirea prin analogie a diftongului *u̯ă* cu diftongul *i̯e*, ca în *vie*, *gingie* (rostite *vi̯ie*, *gingi̯ie*), *laie*, *păraie*, *hîrdaie*, nici, în sfîrșit, monoftongarea *u̯ă* > *o* (< *u̯o*), ca în *oo*, *roo*, *pio* etc.

Din motivele discutate mai sus, cuvintele de care ne ocupăm au rămas refractare normalizării morfologice, constituindu-se, ca excepții, ca forme aberante, drept cuvinte cu flexiune dificilă, care au la bază conflictul nerezolvat dintre morfologie și fonetică. Pe baza acestei realități, apreciem că formele de plural *pive* și, mai ales, *piue* sînt nerecomandabile, că singura formă de plural în concordanță cu spiritul limbii române este cea omofonă cu singularul, *piuă*, cuvîntul aparținînd deci declinării a XI-a.

Sigur că, din punctul de vedere al normalizării morfologice, formele *pivă* — *pive* ar fi mai comode, prezentînd avantajul unei flexiuni regulate (*pivă*, *pivei*, *pivele* etc.), ceea ce ar însemna rezolvarea conflictului dintre morfologie și fonetică, dar, dacă expresia „a bate apa în piuă" poate deveni „a bate apa în pivă", în schimb, derivatul *piuliță* nu credem că poate deveni cu ușurință **pivuliță*, ceea ce ne determină să rămînem la soluția sg. *piuă*, pl. *piuă*.

---

[36] Cf. Al. Graur, *Notes sur les diphtongues...*, p. 53.
[37] Cf. Al. Graur, *Tendințele actuale...*, p. 46, cf. DEX, s.v.
[38] Vezi Ion Pătruț, *Rostirea* **nouă, două** *etc.*, p. 662.

NOTE ETIMOLOGICE

Longeviv, ă, adj. și subst. Este un sinonim savant recent, pornit probabil din limbajul medical și răspîndit azi în publicistică și chiar în vorbirea curentă (nu e înregistrat decît în *Dicționarul de neologisme* de F. Marcu și C. Maneca, 1961, și de *Dicționarul explicativ al limbii române*, 1975) ca sinonim al lui *bătrîn*, cu eliminarea conotației dezagreabile a acestuia și cu insistența asupra prelungirii vieții peste limitele considerate drept obișnuite. Pentru cei care l-au creat și cei care îl folosesc e un compus din latinescul *longe-*, care trebuie să însemne „lung", și *vivus* „viu", așadar „cel care are viață lungă, care e viu vreme îndelungată". În realitate, originea cuvîntului e mult mai complicată și pune în lumină un aspect neașteptat al conștiinței lingvistice a vorbitorilor. *Longeviv* e un derivat regresiv de la *longevitate*, mult mai vechi (înregistrat de dicționarul francez-român de Poenaru și Hill, 1840)[1], împrumutat la rîndul său din fr. *longévité*. Din *longevitate* nu s-a putut ajunge la *longeviv* decît presupunîndu-se că *longevitate* este o formă haplologică pentru *longevivitate* (ca, de exemplu, *eminitate* pentru *femininitate*), ceea ce demonstrează că în conștiința vorbitorilor haplologia este un procedeu normal în derivare, aproape o regulă eufonică.

A doua latură a problemei, pe care vrem să o punem în lumină, privește „cultivarea limbii". Un compus *longevivus* nu există și nu poate exista în latinește. Cuvîntul latin care stă la baza fr. *longévité* este *longaevitas*, iar acesta este un derivat normal de la adjectivul *longaevus*, compus din *long-* și *aevus*, *aevum* „durată a vieții, vîrstă", și nu are, după cum se vede, nici cea mai mică legătură cu *vivus*. Credem, de aceea, că e necesar să se intervină, cît mai e timp, împotriva răspîndirii acestei forme semidocte (semi-, fiindcă creatorii cuvîntului știu puțină latină și au auzit de cuvîntul *vivus*, nu însă și de *longaevus*) și să se impună, dacă *bătrîn* nu e suficient, forma corectă *longév*.

D.R. Mihalcea

În continuarea notelor etimologice publicate în CL, XVII, nr. 1, adăugăm aceste observații cu privire la proveniența unor cuvinte înregistrate în DLR, t. IX cu adnotarea „etimologia necunoscută".

---

[1] *Dicționarul de neologisme* citat mai sus oferă o etimologie ciudată, fr. *longévif*, inexistent; mai prudent, DEX trimite la *longevitate*, fără să se pronunțe asupra naturii raportului dintre cele două cuvinte. O curiozitate etimologică, în linia celor discutate, o găsim în dicționarul lui Răzmeriță, 1924: pentru acesta *longevitate* vine din *longa vita!*

Primul dintre acestea în privința căruia vrem să ne expunem părerea este **ráhotă** [1] s.f. (cu varianta *ráhote*) cu semnificația „vuiet ; învălmășeală, dezordine". Fiind vorba de un cuvînt regional înregistrat în nordul țării (unul dintre citate provine din Maramureș), ar putea fi comparat cu ucr. *réhit* sau, mai convingător, cu *réhoty* „rîs zgomotos" [1]. Din punct de vedere semantic, diferența dintre cele două sensuri — „vuiet" și „rîs zgomotos" — nu este chiar atît de mare. Merită a fi menționat și verbul ucr. *rehotity*, care are și sensul „a țipa (despre bufnițe)" [2], sens ce poate fi veriga semantică intermediară dintre „rîs zgomotos" și „vuiet". Cuvîntul ucrainean are corespondențe în mai toate limbile slave care descind dintr-un verb onomatopeic al slavei comune. Sunetul *h* în locul lui *g* al limbilor sud-slave confirmă împrumutul lui *rahotă* de la vecinii din nord ai românilor. Vocala primei silabe la început a putut să fie redată prin *ă*, rămînînd de explicat trecerea *ă* > *a* în poziție accentuată. Nu se poate exclude influența formelor verbale din ucraineană cu accentul mobil asupra unei astfel de schimbări.

Termenul tehnic din domeniul cizmăritului **rampás** „adaosul pe dinăuntru între căputa și talpa încălțămintei" este un regionalism din Moldova. Tocmai această localizare, pesemne, a îndemnat-o pe Ioana Anghel să explice acest cuvînt printr-o presupusă lărgire de sens a cuvîntului *lampas* < rus. *lampas* [3]. Etimologia propusă de Ioana Anghel n-a fost acceptată de autorii DLR și pe bună dreptate. Totuși, proveniența acestui cuvînt nu poate fi obscură, etimonul lui fiind ucr. *rompás* „talpă dublă". În ucraineană există și adjectivul *rompasóvyj* „(despre cizme) cu talpă dublă" [4]. Dealtfel, în română este atestată și varianta etimologică *rompas* [5]. În *rampas* vocala etimonului *o* a trecut la început în *ă* ca în *chinăvar* < *kinovar* și, fiind neaccentuată, s-a schimbat în *a* conform cu pronunțarea moldovenească. În ceea ce privește varianta *rămpaz* atestată de T. Pamfile în județul Tecuci, fonetismul consonantic nu prezintă dificultăți, cf. *barcaz* < *barcas*, *ovăz* < *ovăs* etc. Mai curios apare sensul acestei variante, care este tocmai cel invers al sensului cuvîntului ucrainean : „cizme la *o* talpă".

Pentru autorii DLR verbul **a răfui** rămîne cu „etimologia necunoscută". După cum se știe, nici A. Ciorănescu n-a putut să explice acest cuvînt și din această cauză nu-l înregistrează în dicționarul său etimologic [6].

---

[1] B. D. Hrinčenko, *Slovar' ukrajins'koji movy*, vol. IV, Kiev, 1909, p. 10.

[2] *Ibidem*.

[3] CL, XIV, nr. 1, p. 58—59.

[4] B. D. Hrinčenko, *op. cit.*, p. 65.

[5] V. Săghinescu, *Vocabular românesc de vreo cîteva mii de cuvinte, cu o critică minuțioasă și cu îndreptar erorilor „Dicționarului universal al limbei române" de Lazăr Șăineanu etc.*, Iași, 1901—1902, p. 66.

[6] A. Cioranescu, *Diccionario Etimólogico Rumano*, fasc. 5°, Universidad de la Laguna, 1960.

Nu s-au pronunțat în favoarea vreunei etimologii nici I.-A. Candrea, nici autorii DM. Totuși H. Tiktin a încercat să compare cuvîntul românesc cu germ. *rechnen* „a socoti". În ce ne privește împărtășim părerea că *rechnen* este etimonul mai îndepărtat al cuvîntului românesc, care provine din ucr. *raxuvaty* (pers. 1 sing. *raxuju*) „a socoti". Atît sensul cît și forma verbului românesc nu prezintă nimic ce ar putea contrazice această etimologie. Schimbarea consonantică *h* > *f* este un fenomen destul de cunoscut (cf., în această privință, *flăcău*, *raft*, *praf*, *vîrf* etc.) [7]. Din punct de vedere semantic, sensurile cuvîntului românesc (mai ales cel învechit, adică „a clarifica o situație bănească, a plăti o datorie") și al celui ucrainean sînt foarte apropiate și nu reclamă o demonstrație specială. Din punct de vedere istoric, cea mai veche atestare o are cuvîntul derivat *răfuială*, care corespunde semantic ucr. *raxunok* sau *raxuba*, într-un document din 1776 din vechiul ocol al Cîmpulungului Moldovenesc [8], deci într-o zonă de contacte lingvistice româno-ucrainene. Ucr. *raxuvaty* (ca și verbele respective din rusă și bielorusă) provine din pol. *rachować*, pentru etimologia căruia v. dicționarul lui A. Brückner [9]. Conform unor opinii, verbul ucrainean este atestat deja în 1388 [10].

Cred că se poate indica și etimologia termenului pentru „bulfeu" **remeneacă** (plur. *remeneci*) înregistrat de E. Petrovici în Banat, unde influența sîrbă este evidentă. La început am fost tentat să văd originea cuvîntului românesc în srb. *rameńača* cu sensul anatomic „humerus" [11]. Credeam că este vorba de un cuvînt cu forma interioară apropiată de denumirea bulfeielor din nordul țării — *lopățele*. Acest din urmă termen calchiază denumirea ucraineană a bulfeielor — *lopatky*, *lopatka*, însemnînd în ucraineană și „*omoplat*". Mai apoi însă am găsit o altă explicație. În dialectele sîrbești din Banat, bulfeiele se numesc *jarmeńače* (de la *járam* „jug") [12]. Acest cuvînt, împrumutat de români, trebuia să aibă la început forma **iarmeneace* (plur.). Printr-o simplă metateză și asimilare cuvîntul s-a transformat în *remeneci*, formă dealtfel atestată. Din aceasta din urmă, analogic, au fost refăcute două forme de plural : una de genul feminin — *remeneacă*, și alta de genul neutru — *remeneac*, ambele atestate în ALR. Dintre cele două explicații ultima este mai plauzibilă.

Cu „etimologia necunoscută" apare în DLR și **reșcă** „instrument de pescuit la adîncimi mari, făcut din matița năvodului". Cuvîntul românesc poate fi explicat prin ucr. *rež* „aripă a năvodului" [13] sau printr-un derivat al său *režok* (cu genitivul *režka*, pronunțat *reška*). Nu poate fi

---

[7] Sextil Pușcariu, *Limba română*, vol. II, București, 1959, p. 196—197.

[8] T. V. Stefanelli, *Documente din vechiul ocol al Cîmpulungului Moldovenesc*, București, 1915, p. 119.

[9] A. Brückner, *Słownik etymologiczny języka polskiegó*, Warszawa, 1974, p. 451.

[10] *Hramoty XIV st.*, Kiev, 1974, p. 86.

[11] I. I. Tolstoi, *Serbskoxorvatsko-russkij slovar'*, Moscova, 1970, p. 503.

[12] ALR sn, vol. II, harta nr. 336, punctul 37.

[13] B. D. Hrinčenko, *op. cit.*, p. 11.

exclusă nici originea rusească a acestui cuvînt, cf. rus. *reža* „năvod cu ochiurile rare" [14].

Cuvîntul **riciuri** (s.n.pl.) „lucruri de tot felul" este şi el un împrumut din ucr. *ričˊ* „lucru". Atestarea cuvîntului la Straja-Rădăuţi confirmă această etimologie.

La indicaţiile de la etimologia multiplă a cuvîntului **răitar** ar trebui adăugată şi forma ucr. *rejtar*, cunoscută foarte bine din folclor şi din letopiseţele şi documentele ucrainene.

Tot aşa la etimologia indicată pentru cuvîntul **rospiscă** ar trebui adăugat, pe lîngă etimonul rusesc, şi cuvîntul ucrainean *rospyska*, fiindcă în prima silabă a cuvîntului rusesc *o* se pronunţă *a* şi nu *o*.

În sfîrşit, pentru **rus** 3 cu sensul ihtiologic („Gobio gobio") se poate face o comparaţie cu ucr. *rusak* „denumire a unui soi de scrumbii mari" [15].

Ianuarie 1976

Stanislav Semčinski
(U.R.S.S. — Kiev)

[14] M. Vasmer, *Russisches etymologisches Wörterbuch*, Heidelberg, 1950—1958, s.v.
[15] B. D. Hrinčenko, *op. cit.*, p. 85.

TERMENII REGIONALI ÎN *VIAȚA LA ȚARĂ* DE D. ZAMFIRESCU

DE

ION GHEȚIE

1. Deși a ocupat un loc important în mișcarea literară a vremii sale și a fost întotdeauna socotit drept unul din ctitorii romanului românesc modern, Duiliu Zamfirescu nu a atras pînă în prezent, decît cel mult întîmplător, atenția istoricilor limbii literare [1]. Poet de factură neoclasică, dramaturg preocupat de probleme de ordin psihologic, nuvelist pe linia realismului pitoresc, scriitorul a rămas în literatura română mai cu seamă prin romanele sale, în rîndul cărora ciclul Comăneștenilor ocupă un loc privilegiat.

2. *Viața la țară* (1894), care deschide ciclul, își desfășoară acțiunea în răsăritul Munteniei, într-o perioadă nu foarte exact determinată din punct de vedere istoric, dar care poate fi plasată înaintea războiului din 1877 și după introducerea căilor ferate în România, prin urmare în jurul anului 1870. Cunoscînd timpul și locul consumării acțiunii, era de așteptat ca pentru zugrăvirea culorii istorice și a celei locale autorul să facă apel, în special în vorbirea personajelor sale, la elemente lexicale caracteristice graiurilor muntenești (de răsărit). Și, într-adevăr, termenii de proveniență muntenească sînt destul de numeroși, semnalîndu-se în mod constant de-a lungul romanului. Iată o listă a celor mai reprezentative și, în același timp, a celor mai sigure cuvinte muntenești întîlnite în roman [2]:

ăla adj. și pron. dem. (în dialog): *luceafărul* **ăla** *de scapără scîntei* ... (84), **ăla** *de merge în prelungirea oiștei carului* (84); vezi BD, 162—163.

ăsta pron. dem. (în dialog): — *Mă nea* ... **ăsta**, *tu ai dat în tata, mă?* (158); vezi BD, 162—163.

barză s.f.: *cumpăna puțului* [...] *ține isonul* **berzelor** *de pe coșare* (29); vezi BD, 179.

burtă s. f. (depreciativ): *cu* **burta** *înainte, era tipul preotului de moda veche* (113); vezi BD, 181.

cimitir s. n.: *el mergea domol* [...] *pe lîngă* **cimitir** (67); vezi BD, 182—183.

ciupi vb. (figurat; în dialog): *cînd îi eram arendaș, îl* **ciupeam** (94); vezi BD, 184.

---

[1] Vezi acum în urmă Ion Istrate, *Elemente ale expresivității dialogului în romanul* Viața la țară *de Duiliu Zamfirescu*, în CL, XVIII, 1973, nr. 1, p. 127—128.

[2] Au fost omise variantele fonetice ale unor cuvinte. La sfîrșitul fiecărui articol s-au făcut trimiteri la lucrările unde se arată proveniența regională a termenului respectiv. Cele mai multe referințe s-au făcut la lucrarea noastră, *Baza dialectală a românei literare* (= BD), București, 1975. Citatele din *Viața la țară* sînt date după ediția *Viața la țară. Tănase Scatiu. În război*, [București], Editura pentru literatură, 1965.

cizmă s. f. : *își trase o pereche de* **cizme** *lungi* (156); vezi BD, 183.

cîrciumă s. f. : *La* **cîrciuma** *grecului, taraba era încă întinsă* (80); vezi BD, 184.

cîrciumar s. m. : *Era brișca unui* **cîrciumar** *de la un sat vecin* (79); vezi BD, 184.

cosciug s. n. : *văzu* **cosciugul** *în fundul groapei* (64); vezi BD, 184.

curte s. f. : *O* **curte** *imensă* [...] *se încheia în două porți de lemn* (67); vezi BD, 186.

ginere s. m. „mire" (în dialog) : *Dumneata să mi te gătești ca de* **ginere** (188); vezi BD, 186.

înjura vb. : *O tuse seacă îl făcu* [...] **să înjure** (100); vezi BD, 189.

noroi s.n. : *în* **noroiul** *de la puțuri se tăvăleau trei porci* (97); vezi BD, 187.

pepene s. m. „lubeniță, harbuz" : *lipoveanul scotea dintr-o groapă un* **pepene** *enorm* (105); vezi BD, 188.

pisic s. m. : *Era tocmai să se supere din nou pe* **pisic** (35); vezi BD, 189.

porumb s. m. : *un om ce-și cocea un știulete de* **porumb** *în spuză* (77); vezi BD, 185.

praf s. n. : *veneau în mijlocul unui vălătuc de* **praf** (117); vezi BD, 184.

prună s. f. : *se vedeau* [...] *strâchini cu mere și* **prune** (88); vezi BD, 191—192.

puț s. n. : *două* **puțuri** *cu furcile strîmbe și cu jgheaburile sparte* (97); vezi ALR II, SN, vol. III, h. 848, 850.

scuipa vb. : *Ea* **scuipa** *spre ei* (99); vezi BD, 193.

unchi s. m. : *Matei se uită lung la* **unchiu**-*său* (170); vezi BD, 189—190.

zăpadă s. f. : *Calea-Robilor sticlea ca o pîrtie de* **zăpadă** (86); vezi BD, p. 190.

3. Pe lîngă regionalismele de proveniență muntenească, cititorul *Vieții la țară* descoperă în mod neașteptat un număr la fel de mare de termeni de origine moldovenească (răspîndiți, unii dintre ei, și în alte graiuri de tip nordic și în special în cele vorbite în nordul Transilvaniei). Lista care urmează consemnează pe cei mai semnificativi dintre ei :

bostănărie s. f. : *se opri la* **bostănăria** *unui lipovean* (105); vezi BD, 180.

buhai s. m. „taur" (și în dialog) : *se duce după talanul de* **buhai**, *și n-ai ce-i face* (54), *un* **buhai** *mugea cu glas adînc* (83); vezi BD, 181.

ciubotă (ciobotă) s. f. „cizmă" : *În coada trăsurii, însă, sta un țărănoi, încălțat cu* **ciubote** (93), *cu* **ciubotele** *scîlciate* [...] *era tipul preotului de moda veche* (113); vezi BD, 183.

ciubotar s. m. „cizmar" (în dialog) : — *Unul le-am așezat la Călărași,* **ciubotar** (68); vezi BD, 183.

corhană s. f. „coastă de deal rîpoasă" (în dialog) : — *Avea o* **corhană** *stearpă și vreo cinci iede* (167); vezi DA, TDRG, s. v.

crișu adj. cu val. de interj. „bogat, fericit, favorizat, plin de noroc, vrednic de invidiat" (în dialog) : *eu habar n-aveam că el,* **crișu**, *făcea de patraulă!* (160); vezi DA, s. v.

crîșmă s. f. : *Un miros de* **crîșmă** *îl luă de la ușă* (97); vezi BD, 184.

dară adv. „da" (în dialog) : *Ioniță a plecat la baltă?* — **Dară** (149);

vezi CADE, s. v. *dar;* cf. DLRC, s.v. *dar*[1], care nu dă nici o indicație asupra răspîndirii teritoriale a termenului, dar consemnează citate numai din autori moldoveni (Alecsandri, Negruzzi, Creangă).

duducă s. f. „domnișoară" (în dialog) : *Da' să mă duc să chem pe* **duduca** (68) ; vezi TDRG, CADE, DLRC, s.v.

ghiduș s.m. „om neastîmpărat, poznaș" (figurat ; în dialog) : *Vezi un* **ghinduș** *de luceafăr, de tremură subțiratec și nu se mișcă niciodată de la locul lui?* (85) ; vezi DA, CADE, TDRG, DLRC, s.v.

horbotă s. f. „dantelă" : *Alături, Sașa lucra la o* **horbotă** (47) ; vezi ALR II, SN, vol. IV, h. 1208 ; cf. DA, DLRC, s.v. (termenul ar circula „mai ales în Moldova", dar ALR nu-l atestă în afara granițelor acestei provincii).

jitar s.m. „păzitor (la cîmp)" : **Jitarul** *sări din colibă, cu căciula în mînă* (40) ; vezi DA, s.v. ; cf. DLRC, care consideră cuvîntul drept „regional", dar se întemeiază pe citate din Alecsandri, Creangă și Donici.

matale pron. pers. de reverență (în dialog) : — *Păi ce dorești* **matale** *să știi?* (84) ; vezi DLR, s.v. *mata.*

mătăhăi vb. „a umbla de colo pînă colo" : *intră în casă* **mătăhăind** *și se culcă* (99) ; vezi TDRG, CADE, s.v.

sicriu s. n. : *puseră mîna pe* **sicriu** (74) ; vezi BD, 184.

sudoare s. f. : *țăranii vorbeau liniștit, ștergîndu-și* **sudoarea** (115) ; vezi BD, 190.

tureatcă s. f. „carîmb" (în dialog) : *nici n-o s-ajungi să calci pe* **tureatcă** ... (43) ; vezi BD, 195.

țintirim s. n. „cimitir" : *ajungeau pe deal, în fața* **țintirimului** (79) ; vezi BD, 182—183.

țîncărie s. f. „mulțime de copii" : *o protestație universală se ridică din piepturile gălăgioase ale* **„țîncăriei"** [3] (39) ; vezi TDRG, CADE, s.v. *țînc, ținc.*

zăplaz s. n. „gard" : *Un* **zăplaz** *înalt înconjura țintirimul* (63) ; vezi BD, 196.

4. Cum trebuie să explicăm această curioasă fuziune de muntenisme și de moldovenisme în limba unui roman a cărui acțiune este localizată, din punct de vedere geografic, în părțile răsăritene ale Munteniei ? [4] Se știe că în zonele sale răsăritene (prin urmare și în Ialomița), graiul muntean s-a „moldovenizat" într-o oarecare măsură, suferind o înrîurire destul de puternică din partea graiurilor moldovenești. Astfel palatalizarea labialelor este foarte răspîndită în aceste regiuni, ai căror locuitori prezintă în graiul lor o particularitate atît de moldovenească, cum este închiderea lui *e* final la *i(ę) : dinti, părinti* sau a lui *-ă* la *î (â) : casî, pradî* [5]. În toate aceste cazuri, ca și în altele care s-ar putea cita, avem a face cu fenomene fonetice. Ar fi să pierdem timpul încercînd să înregistrăm prezența vreunuia din termenii moldovenești mai sus citați dincoace de Milcov (decît cel mult în puncte izolate).

---

[3] Cuvîntul este trecut de autor între ghilimele.

[4] Numele satului, Ciulniței, inventat de autor, amintește de localitatea Ciulnița și îngăduie să plasăm acțiunea undeva în județul Ialomița.

[5] Vezi, în legătură cu aceste fenomene, D. Macrea, *Probleme de fonetică*, [București], 1954, p. 41—102 ; ALR I, vol. I, h. 29, 111.

Descendența scriitorului nu e nici ea în măsură să ne ofere cheia problemei. Născut la Plăinești (Plăginești), astăzi Dumbrăveni, în fostul județ Rîmnicul-Sărat, prin urmare în Muntenia, dar din părinți de veche obîrșie putneană, scriitorul și-a petrecut copilăria și adolescența la Focșani [6]. El este, așadar, moldovean, dar unul din moldovenii originari din părțile sudice ale provinciei, unde se vorbea un grai de tranziție, moldovenesc în fond, dar prezentînd numeroase infiltrații muntenești [7]. A pune structura eterogenă a lexicului *Viețiile la țară* pe seama presupusului grai de tranziție vorbit de scriitor este o operație teoretic posibilă, dar care nu clarifică decît în parte problema. Chiar dacă elementele lexicale amintite în paginile precedente își aveau locul lor firesc în limba scriitorului, e cu neputință ca acesta, trăit multă vreme la București și în alte zone ale Munteniei (Hîrșova, Tîrgoviște) [8], să nu-și fi dat seama că unii termeni folosiți de el aveau o circulație strict moldovenească. Deși fără precedent în istoria literaturii române, felul de a proceda al scriitorului ar părea mai puțin șocant dacă moldovenismele s-ar întîlni exclusiv în relatările autorului. Iată însă că ele sînt prezente destul de frecvent în dialoguri și astfel întîlnim țărani sau boieri munteni care în vorbirea lor de toate zilele întrebuințează termeni de o atît de sugestivă culoare moldovenească, cum sînt *buhai*, *ciubotar*, *crișu*, *dară*, *duducă*, *ghiduș*, *matale* sau *tureatcă*. Atunci cînd știm că elemente de vorbire dialectală fuseseră folosite ca mijloc de caracterizare a personajelor încă de Alecsandri, e cu neputință să ni-l imaginăm pe Zamfirescu comițînd altfel decît intenționat o asemenea „eroare". Este apoi limpede că, în unele pasaje, scriitorul se folosește rînd pe rînd de termenii regionali din necesități stilistice, pentru a varia expresia.

Avem o probă documentară indiscutabilă care dovedește că amestecul termenilor munteni și moldoveni nu e întîmplător în roman. Primind spre lectură *Viața la țară*, Titu Maiorescu, contrariat de prezența moldovenismelor în dialoguri, credea de cuviință să-i facă romancierului următoare admonestare (scrisoarea din 8/20 septembrie 1894): „ce caută în Ialomița moldovenismele specifice în dialogul oamenilor de acolo: «matale», «duduca»? Aceste trebuie *schimbate* în formele obicinuite în Valahia" [9]. Deși în acei ani scriitorul asculta cu sfințenie sfaturile maestrului și opera modificări chiar atunci cînd nu era convins de oportunitatea lor, de data aceasta s-a făcut că nu aude, lăsînd termenii incriminați la locul lor. Mai mult decît atît. Un an mai tîrziu, el scrie *Tănase Scatiu*, al doilea roman al ciclului. Vechiul dispreț pentru canoanele stilistice respectate de Maiorescu ne întîmpină și aici: moldovenismele continuă să apară în paginile romanului, inclusiv în dialoguri. Prilej pentru maestru de a repeta reprosurile: „Nu cred că merg cele două «matale» și încă un matale pag. 990. Trebuie să zică fetița «Dumneata». Veche observare.

---

[6] Vezi Mihai Gafița, *Duiliu Zamfirescu*, [București], 1969, p. 37.

[7] Cf. Iorgu Iordan, *Graiul putnean*, în „Ethnos", I, 1941, fasc. 1, p. 90—117; Gr. Rusu, *Graiuri de tranziție. În legătură cu poziția graiului vrîncean în cadrul dacoromînei*, în CL, VI, 1961, nr. 1, p. 82—94; B. Cazacu, *Despre dinamica limitelor dialectale*, în FD. V, 1963, p. 27—40.

[8] Vezi Mihai Gafița, *op. cit.*, p. 41, 72.

[9] Vezi *Duiliu Zamfirescu și Titu Maiorescu în scrisori (1884—1913)*. Cu un cuvînt de introducere și însemnări de Emanoil Bucuța, București, 1937, p. 348.

De ce nu o urmezi? Jignești fără nici un folos impresia bucureștenilor'' [10]. Dar, din nou, D. Zamfirescu nu schimbă nimic.

5. Pentru a înțelege mai bine atitudinea scriitorului, e instructiv să vedem felul de a proceda, într-o împrejurare similară, al unui contemporan al său. Plasînd acțiunea nuvelei *O făclie de Paște* (1889) undeva în Moldova, munteanul Caragiale înțelegea să-și pună personajul principal, pe Leiba Zibal, să vorbească moldovenește, presărîndu-i dialogul cu termeni dialectali, atent dozați. Într-o cercetare mai veche, Th. Hristea a citat o serie de cuvinte de circulație moldovenească prezente în dialogurile nuvelei. Tot d-sa a remarcat faptul că, pentru a conferi un grad cît mai înalt de autenticitate povestirii, scriitorul întrebuințează termeni moldovenești și în propria expunere. Dintre moldovenismele prezente în nuvelă sînt de amintit *boloboc*, *bortă*, *colțun*, *crîșmă*, *dughiană*, *haraba*, *oleacă*, *straie*, *sudui*, *stupi*, *șip* [11]. Mai mult decît atît, nicăieri în părțile narative ale nuvelei (și, bineînțeles, nici în dialoguri) nu sînt de consemnat muntenisme lexicale. E deasupra oricărei îndoieli că absența lor nu e întîmplătoare. Ea se explică prin atenta cenzurare a limbii de către scriitor, datorată, desigur, acelorași exigențe de ordin artistic care au dictat și întrebuințarea moldovenismelor în dialoguri și în propria sa expunere. Cîțiva ani mai tîrziu, în 1894, descriind „viața la țară'' în Bărăganul muntenesc, moldoveanul Duiliu Zamfirescu va adopta o atitudine în multe privințe opusă, care pare paradoxală și greu de înțeles.

6. Pentru a o explica, va trebui să pornim prin a examina stadiul atins de limba română literară la sfîrșitul secolului trecut. Așa cum am avut prilejul să arătăm recent, în acord cu părerea altor cercetători, în jurul anului 1880 se încheie, în linii mari, procesul de definitivare a normelor limbii literare. (Nu a tuturor, e adevărat, ci numai a celor mai importante, pentru că într-o serie de probleme de amănunt unificarea lingvistică avea să se producă mai tîrziu, aproape de zilele noastre [12].) Afirmînd toate acestea, avem în vedere numai fonetica și morfologia, nu și lexicul românei literare, care ocupă o poziție specială în ansamblul limbii românești de cultură. Într-adevăr, nu putem vorbi în anii 1880 —1900, care ne interesează în chip deosebit, de o normă generală, panromânească, în domeniul vocabularului. Cauza trebuie căutată, înainte de toate, în excesele latinizante din deceniile șapte și opt ale veacului trecut. Aplicat fără discernămînt, criteriul etimologic a guvernat încercările de normare a vocabularului, ducînd la soluția discriminatorie a „Dicționarului'' și a „Glosarului'' limbii române. Scăpînd de interdicțiile de vocabular latiniste, scriitorii se vor îndrepta, după 1880, spre tezaurul limbii populare. În aceste împrejurări, cuvîntul de ordine în literatura beletristică a timpului devine libera întrebuințare a termenilor regionali de pretutindeni, spre a se ajunge, în cele din urmă, în condițiile concurenței dintre ei, la fixarea vocabularului limbii române literare. Aceasta urma să concentreze într-un tipar unic elemente de variată proveniență dialectală. În acest spirit se exprimă numeroși scriitori și oameni de cultură

---

[10] *Ibidem*, p. 352.

[11] *Elemente regionale în limba operei lui I. L. Caragiale*, în CILL, II, p. 216—217.

[12] Vezi lucrarea noastră, *Baza dialectală a românei literare*, p. 550—552.

ai timpului, dintre care vom cita numele lui Maiorescu, Coșbuc, Ibrăileanu, Bogdan Duică și Chendi [13]. Ținînd seama de faptul că totul era de construit în domeniul vocabularului literar la finele secolului trecut și că apelul la termenii regionali era nu numai tolerat, ci și recomandabil, vom înțelege cel puțin una din circumstanțele care au favorizat (și explică) fuziunea de elemente regionale din lexicul *Viețîi la țară*. În lipsa unei norme ferme în vocabularul românei literare (și în special în vocabularul limbii artistice), Duiliu Zamfirescu propunea, în acest compartiment al limbii, o *koiné* rezultată din integrarea elementelor muntenești și moldovenești, îngustînd astfel, în mod evident, baza dialectală a limbii noastre de cultură.

7. Două întrebări așteaptă răspuns în cazul cînd acceptăm această explicație. Dacă scriitorul s-a folosit de libertatea (îngăduită de spiritul epocii) de a introduce elemente regionale în limba operelor sale, de ce s-a ridicat cu atîta vehemență în ultimii ani ai secolului trecut și, mai ales, după 1900, împotriva regionalizării limbii literare? Și, apoi, de vreme ce a deschis paginile scrierilor sale cuvintelor moldovenești și muntenești, de ce nu găsim în ele nici măcar un singur termen provenit din limba vorbită în teritoriile de dincolo de munți?

După cum vom vedea, între cele două întrebări este o strînsă legătură. De-a lungul întregii sale vieți, dar mai cu seamă în cea de-a doua jumătate a ei, D. Zamfirescu a păstrat convingerea nestrămutată că scriitorii de dincolo de munți, ardeleni și bănățeni, altminteri talentați, își scriau cărțile lor într-o limbă greoaie, amestec de regionalisme și de arhaisme, cu o sintaxă dificilă, modelată după germană. „Scriitorii de dincolo sunt, toți, dialectali", afirmă el într-o scrisoare către Maiorescu (din 13/25 iunie 1898) [14]. Rînd pe rînd, I. Popovici-Bănățeanul, I. Slavici, G. Coșbuc, O. Goga, I. Agîrbiceanu au devenit ținta atacurilor lui Zamfirescu, soldate, de fiecare dată, cu un imens răsunet polemic [15]. Chiar dacă nu într-o măsură egală cu ardelenii, bucovinenii au fost și ei combătuți. Ridiculizînd regionalismele din proza lui Em. Grigorovitza, Zamfirescu atrăgea atenția asupra deosebirilor existente „între limba vie a Țării Românești [= Vechiul Regat] și limba dialectelor" [16]. Afirmația merită a fi reținută întrucît, punînd în antiteză „limba vie a Țării Românești" și „limba dialectelor", scriitorul părea s-o considere pe cea dintîi deasupra dialectelor sau cel puțin paralelă cu ele, cu alte cuvinte drept limbă literară. Din această „limbă vie" urma să rezulte, după opinia scriitorului, „printr-un procedeu de eliminare, limba clasică a românilor." [17]

---

[13] *Ibidem.*

[14] *Duiliu Zamfirescu și Titu Maiorescu în scrisori*, p. 203.

[15] În special în articolele *Romanul și limba română*, în „Noua revistă română", 1901, nr. 3, p. 481—490, *Literatura română și scriitorii din Transilvania*, în „Revista idealistă", III, 1903, nr. 7, p. 3—25 și în discursul de recepție la Academie din 1909; vezi în această privință Al. Săndulescu, *Duiliu Zamfirescu*, [București, 1969], p. 114; I. Breazu, *Duiliu Zamfirescu și Transilvania*, în „Studii literare", I, 1942, p. 154—156; Mihai Gafița, *op. cit.*, p. 577—578, 595—596.

[16] *Romanul și limba română*, p. 483.

[17] Vezi *Duiliu Zamfirescu și Titu Maiorescu în scrisori*, p. 203—204.

Pasajul are darul de a ne edifica pe deplin asupra concepțiilor lui D. Zamfirescu în privința constituirii lexicului limbii literare. „Limba vie a graiului nostru'' era, după judecata sa, vorbirea din România liberă. „Cei de dincolo'' erau, cu toții, dialectali. Vocabularul limbii literare trebuia să-și recolteze elementele din provinciile de dincoace de Carpați, din Muntenia și Moldova, leagănele clasicității limbii române. Termenii ardeleni și bănățeni trebuiau eliminați din circuitul limbii literare, chiar atunci cînd erau promovați de scriitori dintre cei mai talentați.

Deși evident arbitrare, opiniile scriitorului au darul de a furniza explicația justă a preferinței acordate termenilor moldovenești și muntenești în romanele sale. Aparținînd de drept limbii literare, moldovenismele își pierdeau statutul de termeni regionali și puteau fi întrebuințate, pe picior de egalitate cu termenii muntenești, în stilul beletristic al limbii de cultură. Nimeni și nimic nu-l puteau împiedica pe cel care profesa asemenea convingeri să întrebuințeze moldovenisme într-un roman a cărui acțiune se desfășura în Muntenia, chiar dacă apariția lor în dialoguri părea nefirească contemporanilor săi. Referirea pe care o face la limba *clasică* a românilor ne ajută să-i înțelegem mai bine atitudinea. Spirit clasic prin excelență, el își permite să ignore o veche prescripție a codului literar romantic, acceptată și de scriitorii realiști, după care exprimarea literară trebuia să dobîndească un aspect special, regionalizîndu-se, în momentele cînd opera literară avea drept obiect persoane sau locuri aparținînd unor perimetre specifice ale teritoriului național.

Cît privește limba literară, ea a continuat să ofere adăpost, în deceniile următoare, termenilor de diversă proveniență dialectală, prin urmare și celor ardelenești. A avut loc totodată o permanentă selecție a acestor elemente, reținîndu-se unele dintre ele și eliminîndu-se cele mai multe. Rezultatele acestei evoluții, consemnate în lucrările normative ale Academiei, diferă destul de mult de cele preconizate de D. Zamfirescu. Încercarea sciitorului rămîne, cu toate acestea, interesantă și, într-un anumit sens, semnificativă.

Iunie 1976

REPETIȚIA ÎN DIALOG

(CU APLICARE LA DIALOGUL DIN TEXTELE DRAMATICE ROMÂNEȘTI DIN SECOLUL AL XIX-LEA)

DE

MARIA CVASNÎI

0. Ca orice creație literară, textul dramatic reprezintă rezultatul unei elaborări și este destinat a produce asupra receptorului un anumit efect; în calitate de element compozițional esențial de realizare a acestui efect, dialogul dramatic presupune un grad de convenționalism, care diferă în funcție de epocă, autor, subiect etc., caracterizîndu-se prin valorificarea deliberată a unor tipuri de replici și relații între replici.

În acest sens, relativ la natura limbajului dramatic, de acord cu P. Larthomas [1], reținem ca esențiale două note definitorii: dialogul din textul dramatic este un „paradox" (în măsura în care textul elaborat trebuie să creeze senzația de spontan și autentic) și un „compromis" (respectiv un rezultat al suprapunerii și interferenței între procedeele exprimării orale și scrise).

1.0. În lucrarea de față prezentăm o serie de observații cu caracter general, prin care încercăm să facem o clasificare a replicilor constitutive ale dialogului din textul dramatic, cu privire specială asupra unei categorii particulare, cea a replicilor construite prin reluare.

1.1. În literatura de specialitate, cercetările aplicative sau fundamentale, orientate spre stabilirea unui model de tipologie parțială sau exhaustivă a formelor dialogului, sînt sporadice [2]; criteriile de clasificare, precum și categoriile de replici examinate sînt diferite, ceea ce determină, evident, formularea unor observații teoretice distincte. Criteriul de analiză cel mai frecvent aplicat este cel lexico-sintactic, cu unele referințe la elemente morfologice și intonaționale.

1.2. În schița de clasificare pe care o prezentăm mai jos, pornim de la premisa că diversitatea tipurilor de replici și a relațiilor dintre ele permite și impune o grupare „stratificată", cu grade din ce în ce mai reduse de generalitate, realizată prin introducerea în analiză a unei serii de criterii complementare.

1.3. Din punctul de vedere al *codului* prin care se manifestă intervenția în dialog a locutorilor, se disting două modalități fundamentale de a comunica, respectiv prin *replici verbale* (cu auxiliare neverbale, dis-

---

[1] P. Larthomas, *Le langage dramatique. Sa nature, ses procédés*, Paris, 1972, p. 21.

[2] V. de ex., N. Švedova, *K izučeniju russkoj dialogičeskoj reči*, în „Voprosy jazykoznanija", 1956, nr. 2, p. 67–82; S. S. Berkner, *On the Interplay of English Dialogue Utterances*, în „Zeitschrift für Anglistik und Amerikanistik", 1962, nr. 2, p. 203–212; Th. Klammer, *Foundation for a Theory of Dialogue Structure*, în „Poetics", 1973, vol. 9, p. 27–63; S. Golopenția-Eretescu, *Towards a Contrastive Analysis of Conversational strategy*, în „Further Developments in Contrastive Studies, The Romanian-English Contrastive Analysis Project", Bucharest, 1974, p. 79–132.

tincte funcţional) şi *replici neverbale* (reprezentate prin elemente mimico-gestuale, paralingvistice, pauze, care — într-o situaţie dată — au o semnificaţie exactă, permiţînd desfăşurarea eficientă a comunicării [3]).

Avînd în vedere disocierea menţionată, sînt posibile dialoguri constituite pe baza următoarelor succesiuni de replici: (a) verbale; (b) neverbale; (c) verbale şi neverbale.

Prezenţa celor două coduri în realizarea dialogului din textul dramatic este un important procedeu de simulare a modalităţii de comunicare reală, orală, dialogată, caracterizată prin sincretismul elementelor verbale şi neverbale [4].

1.4. Din punctul de vedere al caracteristicilor *intonaţionale*, la nivelul dialogului format din succesiunea minimă de două replici verbale, se înregistrează combinaţii între replici: (a) enunţiative; (b) interogative; (c) enunţiative şi interogative.

Fiecare clasă intonaţională de replici prezintă mai multe variante de realizare, în funcţie de modalitatea, de conţinutul semantic şi de structura lexico-gramaticală (cu reluări, întreruperi, elipse etc.) a enunţului.

2.0. În cele ce urmează, vom discuta un singur aspect, privind forma şi funcţiile replicilor verbale bazate pe procedeul repetiţiei [5]; menţionăm că vom avea în vedere îndeosebi reluările care se înregistrează în două sau mai multe replici succesive, mai rar distanţate, emise de doi sau mai mulţi locuitori şi, numai sporadic, repetiţiile din interiorul aceleiaşi intervenţii.

Acest tip de replică, specific pentru comunicarea orală, se regăseşte frecvent şi în dialogul din textul dramatic, constituind, în general, o tehnică de „accidentare" a vorbirii personajelor, destinată a crea — la nivelul unui schimb de replici şi al textului în ansamblu — impresia de autenticitate, de „improvizaţie simulată" [6].

Materialul bogat oferit de proza dramatică românească a secolului al XIX-lea a permis delimitarea — prin criterii intonaţionale şi lexico-gramaticale — a următoarelor situaţii de repetiţie în dialog:

2.1. A. Reluare cu intonaţie i n t e r o g a t i v ă a unui fragment sau a unei replici e n u n ţ i a t i v e.

---

[3] Relativ la capacitatea datelor neverbale de a avea rol de replică în dialog, v.: L. Jakubinski, *O dialogičeskoj reči*, în „Russkaja reči", Petrograd, 1923, p. 122; T. Slama-Cazacu, *Limbaj şi context*, Bucureşti, 1959, p. 60—64; id., *Comunicarea în procesul muncii*, Bucureşti, 1964, p. 72—85, 240—258; P. Larthomas, *op. cit.*, p. 81—106; N. Scotto di Carlo, *Analyse sémiotique des gestes et mimiques des chanteurs d'opéra*, în „Semiotica", IX, 1973, nr. 4, p. 289—317) M. Cvasnîi, *Note asupra noţiunii de „replică"*, în LL, 1975, nr. 2, p. 233—239.

[4] Cf., de ex., T. Slama-Cazacu, *L'étude du roumain parlé: un aspect négligé — „L'indicatio ad oculos"*, în „Actele celui de-al XII-lea Congres internaţional de lingvistică şi filologie romanică", vol. I, Bucureşti, 1970, p. 593; J. Peytard, *Syntagmes (Linguistique française et structure du texte littéraire)*, Paris, 1972, p. 102.

[5] Observaţii despre tehnica, motivaţia sau efectele repetiţiei în dialog, la: Iorgu Iordan, *Stilistica limbii române*. Ediţie definitivă, Bucureşti, 1975, p. 247—248) N. Svedova *op. cit.*; T. Slama-Cazacu, *Dialogul la copii*, Bucureşti, 1961, p. 117—132; S. S. Berkner, *op. cit.*, p. 207—212; G. I. Tohăneanu, *Stilul artistic al lui Ion Creangă*, Bucureşti, 1969, p. 105—113.

[6] Cf. P. Larthomas, *op. cit*, p. 332.

(α) *Reluare parțială:*

(a) reluare parțială la distanță:

În mod curent, termenul sau sintagmele care se repetă din „replica-stimul" sînt plasate în deschiderea replicii următoare; în cadrul secvenței dialogate constituite din succesiunea acestor replici, reluarea este un important element de legătură semantică și sintactică [7], iar în interiorul replicii secunde, o modalitate de pregătire și introducere a intervenției propriu-zise (apreciere, reflecție, întrebare etc.).

(1) Zița (zdrobită): Țaț o! per l'amour di Dieu! portița dinspre maidan e *încuiată;* adineaori am vrut să viu eu p-acolo, ca să nu mai ocolesc, și a trebuit să mă întorc iar pe uliță ca să intru în curte.
Veta: *Încuiată?* și ulucile sînt de doi stînjeni! Atunci, persoana în chestie n-a putut fugi! [...]

(ILC, 63)

O variantă mai complicată este constituită din repetările multiple, realizate atît în replica imediat următoare intervenției „stimul", cît și în replica / replicile plasate la distanță; în asemenea situații, repetiția anulează temporar progresia comunicării, determinînd o serie de reveniri succesive asupra unei linii de dialog care, la un moment dat, prezintă o importanță particulară pentru unul dintre protagoniști [8]. Predilecția pentru utilizarea acestui procedeu este evidentă la I. L. Caragiale.

(2) Pampon: *Mița* îți scrisese de *miercuri* că te așteaptă, că *Mangafaua* pleacă la *Ploiești*...
Crăcănel: *Miercuri?... Ploiești?... Mangafaua?...*
Pampon: Da, și tu, Bibicul, în loc să te duci la ea, o părăsești și te dai pe furiș la amanta mea, la Didina (se repede) O să-ți rup oasele...
Crăcănel (apărîndu-se): Stai! Să nu dai, că fac scandal.
Mi-e frică de o nenorocire![...]
Pampon: Da' să-ți fie frică de o nenorocire![...]
Crăcănel: [...] Stai! Stai omule, pentru Dumnezeu! *Mița? Miercuri? Ploiești? Mangafaua?*

(ILC, 239)

(3) Gheorghe[...] Eu m-am hotărît *să plec* din satul ăsta...
Anca (repede): *Să pleci?*
Gheorghe: Da... Eu te iubesc, tu nu mă poți iubi... ce ar semăna să mai stau aici degeaba?
Anca (tristă): Pleci!
Gheorghe: Da...[...] Ești o femeie... nu știu cum să-ți zic... Ți-e drag să trăiești cu un om care se poartă cu tine ca cu un ciine, și mă gonești pe mine, care te iubesc...
Bine... Atunci mai bine să nu te mai văz de loc.
Anca: Care va să zică *pleci?*... adevărat?

(ILC, 279–280)

---

[7] Cf. și ȘC. Svedova, *op. cit.*, p. 68–69.
[8] Despre posibilitatea apariției devierilor în cursul dialogului, v. T. Slama-Cazacu, *Dialogul la copii*, ed. cit., p. 39.

În general, reluarea interogativă (simplă sau multiplă) are o accentuată funcție emotivă, fiind o formă esențială de marcare a surprizei; în același timp, producînd extinderea sau, dimpotrivă, întreruperea dialogului, repetiția cumulează și o importantă funcție fatică [9].

Se cuvin a fi menționate și alte două variante de replici subsumate formal categoriei în discuție, dar care prezintă o situație aparte în ceea ce privește efectul produs.

Astfel, reluarea interogativă realizată sub forma „jocurilor de cuvinte" (calambururi, deformări de termeni, în special neologici etc.) funcționează cu pură valoare comică sau ironică. Se constată însă că acest procedeu, bazat, dealtfel, pe o tehnică elementară, este rar, chiar și în textele din perioada de început a teatrului românesc, exemple izolate fiind înregistrate la V. Alecsandri, I. Slavici, I. L. Caragiale.

(4) Tănase-a-Popii [...] (lugubru și în taină) Faime foarte *periculoase de resboi.*
Naica Floarea: Ce zice? *peri culeși din război?* [...]

(IS, 36)

Cea de-a doua subcategorie specială de structuri interogative bazate pe acest tip de repetiție constituie o formă rudimentară de stil indirect liber [10], fiind reprezentată de reluările cu valoare de parodie [11] ale unor secvențe care fie că aparțin unui dialog anterior, dar virtual, neactualizat în text, fie că, mai ales, au apărut în text, în replica imediat precedentă (ex. nr. 5) sau într-o replică mai îndepărtată (ex. nr. 6).

(5) Zoița [...] L-am trimis să-mi facă o *trebușoară.*
Stan: Și ce fel de *trebușoară*, mă rog?

(PND, 331)

(6) Leonida [...] Omul, bunioară, de par egzamplu, dintr-un nu-știu-ce ori ceva, cum e nevricos, de curiozitate, intră la o *idee;* a intrat la o idee? *fandacsia* e gata; ei! și după aia, din fandacsie cade în *ipohondrie.* [...].
Efimița: (sărind din pat): E *idee;* Leonido?
Efimița: (aprinzînd lampa): E *fandacsie,* bobocule?
Efimița: E *ipohondrie,* soro?

(ILC, 87–88)

Deși exemplele de mai sus conțin schimbări intonaționale, acest element nu are caracter obligatoriu pentru „repetiția — parodie"; ceea ce poate fi considerat specific pentru astfel de cazuri este, pe de o parte, nuanța ironică a intonației, iar pe de altă parte, conservarea unor caracteristici de organizare lingvistică a secvențelor reluate (în ex. nr. 5 se reproduce forma diminutivală *trebușoară).*

---

[9] Pentru noțiunea de funcție emotivă și fatică, R. Jakobson, *Lingvistică și poetică,* în „Probleme de stilistică", București, 1964, p. 88–90. Comentarii privind funcția emotivă și fatică a repetiției în dialog, la P. Diaconescu, *Elemente de istorie a limbii române literare moderne. Partea a doua. Evoluția stilului artistic în sec. al XIX-lea,* București, 1975, p. 158; 273.

[10] Cf. M. Mancaș, *Stilul indirect liber în româna literară,* București, 1972, p. 106.

[11] Observații despre parodie, la G. I. Tohăneanu, *op. cit.,* p. 107–108; M. Mancaș *op. cit.,* p. 106–108.

În sfîrșit, se impune să amintim și faptul că reluarea parțială a replicii nu se realizează, obligatoriu, în formă identică; sînt posibile anumite tipuri de modificări gramaticale (de persoană a verbului și a pronumelui), determinate de schimbarea și alternarea locutorilor. La nivelul gramatical și intonațional al textului, modificarea de persoană (a II-a > 1; 1 > a II-a; I > a III-a) este una dintre cele mai importante și mai interesante forme de manifestare a emfazei:

(7) Mitru Florii-Cucului: [...] *Pe tine* chiar te purtară de nas.
Badea Hărlea: *Pe mine?* Asta nu-i adevărat.

(IS, 86)

(b) reluare parțială imediată:

Această variantă de reluare, de tipul anadiplozei, extrem de bine reprezentată în materialul cercetat, caracterizează în special dialogurile din teatrul lui V. Alecsandri, care o aplică insistent, cu efecte de simetrie și retorism, unor succesiuni ample de replici:

(8) Păcală: Categoria-ntăia... tarafuri *colorate.*
Papură: *Colorate?...*
Păcală: Da... pentru ca să bată mai bine la ochi. (Citind) Taraful *verde.*
Papură: *Verde?* ! Pentru ce *verde?...*
Păcală: Pentru că-i spanac. (Citind.) Taraful *galbăn.*
Papură: *Galbăn?* !... A fi taraf de dovleci?
Păcală: Tocmai... e un taraf care a prins gălbeață. (Citind). Taraful *alb.*
Papură: *Alb?...* Se vede că-i mai spălat...
Păcală: Și pătimește de albeață pe ochi. (Citind). Taraful *stacojiu.*
Papură: *Stacojiu?...* Pentru ce?
Păcală: *Pentru că* cu cît e mai fert, cu atît e mai ros.

(VA, 372–373)

În condițiile în care locutorul realizează, în limitele aceleiași replici, reluări binare sau ternare ale ultimului termen din replica anterioară, repetiția are o sensibilă valoare emfatică; fiecare nouă reluare este asociată cu o „emfază intonațională", în sensul că se înregistrează succesiv, contururi interogative ascendente.

(9) Zmeul: Ba de-o altă *friptură.*
Pîrlea: Ce *friptură?...* Cum *friptură?* Eu *friptură?*
Zmeul: Tu... Stejarul ăsta are să te rumenească... Și pe Lăcustă să-l fearbă-n *căldare.*
Pîrlea: *Ce căldare?* Cum *căldare?* Eu, în *căldare?*

(VA, 424)

Ca variantă a acestei clase de repetiție, menționăm posibilitatea de reluare a apelativului de către destinatarul acestuia, mai rar de către o terță persoană, „martoră" a schimbului de replici. Din punct de vedere formal, se creează o falsă situație de „autoadresare". În fapt, reluarea apelativului în condițiile amintite determină o modificare importantă a rolului acestuia: el nu mai îndeplinește funcția fundamentală de adresare, de apel, ci o funcție adeseori reflexivă, de comentariu. În majoritatea cazurilor, repetarea este o formă prin care destinatarul își manifestă dezacordul față de formula de adresare utilizată de locutor sau, mai mult, față de intervenția în dialog a partenerului.

(10) Lăcustă[...] Aferim, *vere!*
Pîrlea : *Vere?* Cine eşti tu, de îndrăzneşti a mă vărui?

(VA, 357)

(β) *reluare integrală a replicii anterioare:*
Procedeul are o frecvenţă redusă şi se aplică, în general, replicilor de mici dimensiuni :

(11) Spătăreasa : Din ce loc, din Iaşi?
Zoiţa : *Din uliţa Armenească!*
Spătăreasa : *Din uliţa Armenească?*[...]

(PND, 340)

2.2. *B.* Reluare cu intonaţie enunţiativă[12] a unui fragment sau a unei replici interogative.
(α) *Reluare parţială* :
(a) reluare parţială la distanţă :

(12) Trahanache : [...] Cum putem noi să punem candidatura unui *plastograf?*
Tipătescu : Bine, frate, *plastograf,* aşa e [...]

(ILC, 159)

(b) reluare parţială imediată :

(13) Leonaş[...] Cucoană Chiriţă... mai întîi mă închin cu supunere.
Chiriţa : Şi *al doile?*
Leonaş : *Al doile,* nu lipsăsc a cerceta despre întregimea fericirei sănătăţii d-tale, ca aflînd...
Chiriţa : (de tot furioasă) Şi *al treile?*
Luluţa : *Al triile,* vei şti că d-lui îi Leonaş[...]

(VA, 244)

Exemplele citate constituie cazuri de reluare, în răspuns, a unor fragmente (variabile ca dimensiune) din replica-întrebare. Elementele repetate indică un grad ridicat de dependenţă semantică şi sintactică între intervenţiile partenerilor de dialog. În ceea ce priveşte efectul produs, este de menţionat uneori valoarea ironică, de parodie, a repetiţiei.
(β′) *reluare integrală a replicii anterioare* :
Un caz particular al relaţiei de dialog „întrebare-răspuns" îl constituie reluarea integrală a întrebării sub formă de răspuns. Modificările se plasează obligatoriu la nivel intonaţional şi, în unele cazuri, în raport cu structura lexico-gramaticală a întrebării, la nivel morfologic (modificări de persoană, în special), lexical (schimbarea apelativului, introducerea unui adverb de afirmaţie sau de negaţie), eventual sintactic (mici modificări de topică).
În dialogul din comunicarea reală, la o astfel de modalitate de a replica, în general neobişnuită, se recurge cu o anumită intenţie : ironie, autoironie, emfază. Alteori reprezintă un automatism verbal, un „răspuns-ecou". Luînd în considerare situaţia din proza dramatică din secolul

[12] În categoria frazelor cu „intonaţie enunţiativă" includem atît replicile „enunţiativ neafective", cît şi replicile „enunţiativ afective (exclamative)" — cf. *Gramatica limbii române,* Bucureşti, 1963, vol. II, p. 474—476.

al XIX-lea, se poate face observația că procedeul este nespecific, în egală măsură, și pentru dialogul din textul literar (exemple cu totul izolate au fost înregistrate la C. Bălăcescul, C. Caragiali, V. Alecsandri, I. L. Caragiale)

(14) Eliza : [...] *Portița este deschisă?*

Catinca : *Portița e deschisă.*

(PND, 135)

2.3. *C.* Reluarea cu intonație interogativă a unui fragment sau a unei replici interogative.

(α) *Reluare parțială:*

(15) Tipătescu : [...] *Ce vrei* de la mine? (Se ridică fierbînd)
Cațavencu (ridicîndu-se și el) : *Ce vreau? Ce vreau?* Vreau ce mi se cuvine după o luptă de atîta vreme[...]

(ILC, 38)

În textele cercetate, un loc aparte în cadrul secvențelor dialogate formate din relații „întrebare-răspuns" îl ocupă cazurile în care cea de-a doua interogație, care repetă parțial, cu valoare retorică, intervenția precedentă, poate fi echivalată cu un răspuns. Din punctul de vedere al formei și al valorii „replicii-întrebare" căreia îi acordăm statut de răspuns, se pot delimita două situații distincte :

— repetiții interogativ-retorice, cu formă negativă, echivalente cu un răspuns enunțiativ, cu valoare negativă :

(16) Moghior [...] *Mă recunoști?*
Chirița : *Da' cum* [...] *să nu te recunosc?*

(VA, 320)

— repetiții interogativ-retorice, cu formă pozitivă, echivalente cu un răspuns enunțiativ, cu valoare negativă [13] :

(17) Zița [...] Tațo? Ce ai? *plingi?*
Veta (ștergîndu-se la ochi) : Eu? *de ce să plîng?* Mă doare capul, mi-e cam rău.

(ILC, 115)

Aceste două valori sînt dependente și de alte particularități de structură lexico-gramaticală a enunțului (de exemplu, prezența adverbelor sau a pronumelor interogative, a verbelor la conjunctiv).

În afara modificărilor gramaticale de rigoare, este de notat și o modificare a caracteristicilor intonaționale, în sensul că replica secundă va fi caracterizată printr-o intonație de tip interogativ — ascendent [14]. Repetările de acest tip au caracter retoric. În majoritatea cazurilor, ele sînt plasate înaintea răspunsului, propriu-zis, (cerut de prima replică), sugerînd diverse reacții și stări psihice ale interlocutorilor, precum și atitudinea acestora față de mesajul pe care îl receptează.

[13] Cf. și *Gramatica limbii române*, vol. II, p. 42.

[14] V. M. Popescu—Marin, *Cu privire la propoziția interogativă și intonația ei în limba română*, în „Studii de gramatică", vol. III, București, [f.a.], p. 178.

(β) *Reluare integrală a replicii anterioare:*

(18) Tipătescu (nervos) *Cum te cheamă?*
Cetățeanul: *Cum mă cheamă?*

(ILC, 115)

2.4. *D.* Reluare cu intonație enunțiativă a unui fragment sau a unei replici enunțiative.

Acest tip de repetiție, cu variante gramaticale de realizare identice cu cele amintite la categoriile anterioare, generează „replici-clișeu", care relevă tendința de asociere, uneori pur mecanică, a locutorului la intervenția partenerului de dialog. Resursele comice ale acestei forme de reluare sînt utilizate de I. L. Caragiale cu funcție de individualizare a personajelor; în cazul lui Pristanda de exemplu, repetarea imitativă a unor fragmente din intervenția interlocutorului este determinată de „autoritatea partenerului" [15].

(19) Tipătescu [...] Unul care suge sîngele poporului. *Eu sug sîngele poporului!*
Pristanda: *Dumneata sugi sîngele poporului!...* Auleu!
Tipătescu: *Mișel!*
Pristanda: Curat *mișel!*
Tipătescu: *Murdar!*
Pristanda: Curat *murdar!*
Tipătescu: Ei! *nu s-alege!*
Pristanda: *Nu s-alege!*
Tipătescu: Dar, în sfîrșit, las-o asta! lasă-l să urle *ca un ciine!*
Pristanda: Curat *ca un ciine!*

(ILC, 97)

★

2.5. Datele examinate mai sus permit formularea următoarelor constatări cu caracter general:

Din punct de vedere gramatical, se înregistrează toate variantele posibile de reluare (parțială sau totală, imediată sau la distanță).

Repetițiile se asociază, în numeroase cazuri, cu modificări de intonație.

Din punct de vedere funcțional, exteriorizînd o anumită atitudine a locutorului față de comunicare, repetiția în dialog are o accentuată funcție emotivă; dintre diversele valori de acest tip sînt de semnalat în special surpriza și ironia de tipul parodiei. Raportarea și orientarea către interlocutor, pe care le implică, evidențiază, de asemenea, funcțiile fatică și conativă ale comunicării.

Stilistic, efectul fundamental îl reprezintă asigurarea oralității. În condițiile în care repetiția caracterizează o suită dezvoltată de replici, iar elementele repetate sînt plasate în poziții simetrice, procedeul discutat poate produce efecte de retorism. În același timp, în anumite situații și forme, repetiția devine o sursă a comicului de limbaj.

ABREVIERI

VA — V. Alecsandri, *Chiriția în Iași sau două fete și-o neneacă*, București, EPL, 1961.
ILC — I. L. Caragiale, *Teatru*, București, Minerva, 1971.
IS — I. Slavici, *Teatru*, București, EPL, 1963.
PND — *Primii noștri dramaturgi*, București, ESPLA, 1956.

[15] Vezi T. Slama-Cazacu, *Dialogul la copii*, ed. cit., p. 117.

CONSIDERAȚII ASUPRA GRAFIEI DIN DOCUMENTELE ȘI ÎNSEMNĂRILE ROMÂNEȘTI SCRISE DE PETRU ȘCHIOPUL *

DE

ALEXANDRA ROMAN

În cadrul textelor românești din secolul al XVI-lea, cele scrise de Petru Șchiopul fac o notă aparte. Chiar o privire superficială asupra documentelor și însemnărilor scrise de acest domnitor indică o slabă stăpînire a limbii române, lucru care se reflectă în grafie, fonetică și morfo-sintaxă. Date istorice, puține la număr, ne informează că Petru Șchiopul era fiul unui pretendent la tronul Țării Românești, Mircea, și al unei sîrboaice și a fost căsătorit cu Maria Amirali din Rodos [1]. Fratele său, Alexandru, domn al Țării Românești, își petrecuse mulți ani la Rodos, în Alep și în alte orașe orientale [2], înainte de suirea pe tron. Dintre ceilalți frați, se știe că unul, Miloș, trăia la Caffa, altul era spahioglan și alți doi mutefariaka. În familia aceasta găsim greci italienizați, raguzeni și turci. Curtean fidel al sultanului, Petru Șchiopul și-a petrecut mulți ani în cartierul Galata din Constantinopol [3]. Din informațiile contemporanilor săi, aflăm că vorbea greaca și turca și numai puțin românește [4]. Într-o scrisoare românească, un om de încredere i se adresează în turcește; vezi DH, XI, p. 349 nr. CCCCLXXXIII. N. Iorga, neînțelegînd pasajul respectiv, scris cu caractere chirilice, credea că are numai un înțeles convențional. Originea străină a domnitorului a constituit motivul pentru care a întîmpinat oarecare opoziție din partea moldovenilor la urcarea pe tron [5]. Înconjurat „de cîteva elemente orientale amestecate nobilimii țării" [6], Petru Șchiopul a deținut scaunul Moldovei în două rînduri, însumînd o perioadă relativ lungă [7], fapt care indică influența sa la Poartă.

Ieremia al II-lea, patriarhul Constantinopolului, care l-a cunoscut cu prilejul unei călătorii în Moldova, ne informează că domnitorul prețuia

---

* Publicăm acest articol extrem de interesant, deși face o notă aparte, prin conținutul lui, în revista noastră, ca să încurajăm o tînără cercetătoare, care nu i-a putut găsi adăpost în altă parte *(nota redacției)*.

[1] Pentru informații, vezi N. Iorga, *Histoire des Roumains et de la romanité orientale*, vol. V, *Epoque des braves*, Bucarest, 1940, p. 125—298.

[2] Alexandru era căsătorit cu o grecoaică din Galata, cartier al Constantinopolului; fiul lor, Mihnea, trecînd la mahomedanism ajunge bei; vezi N. Iorga, *op. cit.*, p. 298.

[3] *Ibidem*, p. 217.

[4] *Ibidem*, p. 197; DH, XIV, p. 83—86, nr. CXLVIII. Nu ne putem pronunța dacă cunoștea scrierea greacă și turcă; toate actele și însemnările autografe ale lui Petru Șchiopul (unele din acestea făcute chiar pe documente grecești și turcești cu grafie corespunzătoare) sînt notații în limba română, cu caractere chirilice.

[5] DH, XI, p. 233—235, nr. CCCLIX.

[6] N. Iorga, *op. cit.*, p. 197.

[7] Între anii 1574—1579 și 1582—1591.

învățătura, iar conversația sa era a unui om instruit și cult [8] (cf. mai jos opiniile după care ne aflăm în fața unui semicult ; vezi p. 73).

Scrise în semiunciale mari, cu caractere care aduc o notă discordantă în raport cu celelalte scrieri din secolul al XVI-lea, textele rămase de la Petru Șchiopul „prezintă particularități de limbă extraordinare" [9], șocante pentru cercetătorii care s-au apropiat de ele. Referitor la aceasta, acad. Al. Rosetti scria : „În privința lui Petru Șchiopul care a trăit într-un mediu grecesc, grafiile pe care ni le-a lăsat vădesc o cunoștință imperfectă a limbii române sau, cel puțin, incapacitatea de a reda prin scris sunetele românești" [10].

N. Iorga și Al. Rosetti au explicat unele dintre caracteristicile care diferențiază textele scrise de Petru Șchiopul de alte documente vechi românești prin aceea că avem a face cu notațiile unui semicult [11], dar semnalau faptul că domnitorul nu vorbea bine românește ; se sugera astfel necesitatea unei distincții între unele fapte de grafie — care acoperă o pronunțare neromânească și altele — erori de scriere, sau chiar manieră grafică aberantă, care nu reflectă limba pe care o vorbea Petru Șchiopul, ci constituie dovezi că textele sînt scrise de o persoană puțin instruită.

Ilie Bărbulescu, plecînd de la premisa că domnitorul era român și vorbea românește corect, crede că toate particularitățile de scriere sînt simple notații (redări imperfecte ale pronunțării românești corecte a lui Petru Șchiopul care, ori nu știa să scrie, ori adoptase o manieră grafică străină, care se regăsește în textele românești scrise de sași [12]. De aceea, comentînd una dintre scrisorile voievodului [13], I. Bărbulescu prescrie filologului care ar edita aceste texte să facă o transpunere într-o limbă normală.

Reproducem, în cele ce urmează, cîteva mostre din documentele scrise de Petru Șchiopul [14].

Am dat vame lui Ğiva se ghiriğescu[a] vadură[b] și sicalele[c]. Piră ial[d] se asculta[e] toț. (IX, 93[r]). Domneta se fi mile[f] de noi, che omeni sitiräini[g] sintam, feră limba, feră de oche, nu conosti[h] nimene (XXII, 82[v]). Onul de iai[i] sicos[j] carte la județ se nu piletescu[k] cheltuiale nosturu[l], iară altu de-nși dus la Mulduva, la cine dom acole (XXII, 83[v]). Domneta focut ačasta leğe, tirămes[m] piră[n] noi la județul domnetale, 9 luna, tote ne *judecate-ne*[o] cu derăptu cantilariia domnetale (XXII, 83[v]).

a = să grijească ; b = vadure, vaduri ; c = scale „porturi" ; d = el ; e = să asculte ; f = să(-ți) fie milă ; g = străini ; h = cunoaștem ; i = ei ; j = a scos ; k = să nu plătească ; l = noastre ; m = trimes ; n = pre ; o = judecatu-ne-a.

După cum se poate observa, chiar încercînd să neglijăm particularitățile de grafie, textele ne oferă suficiente indicii că cel care le-a scris

---

[8] DH, XIV, p. 83—86, nr. CXLVIII.

[9] N. Iorga, în AAR, seria II, *Mem. Secț. ist.*, tom. XX, p. 442.

[10] Rosetti, ILR, p. 447.

[11] Vezi mai departe, p. 73

[12] Ilie Bărbulescu, *Curentele literare la români în perioada slavonismului cultural*, București 1928, p. 100—102.

[13] Ilie Bărbulescu, *op. cit.*, p. 101 : „dacă n-am ști că e făcută de Petru Șchiopul, ci ar fi anonimă", „ea ar putea fi scrisă de un străin".

[14] Fragmentele sînt redate într-o transliterație moderată.

vorbea incorect, cu dificultăţi de ordin morfo-sintactic care nu pot fi atribuite unor „analogii grafice" sau fenomenului de „lapsus calami" [15].

Cînd şi unde a învăţat să vorbească şi să scrie româneşte Petru Şchiopul rămîn întrebări la care nu putem răspunde cu precizie [16]. Textele scrise de el reflectă graiul vorbit în Muntenia, dar se poate observa influenţa exercitată de particularităţile existente în zona nordică a Dacoromaniei, datorată perioadei lungi de domnie în Moldova. De exemplu, în textele sale, [*z*] provenit din [*d*] + [*e*], [*i*] în cuvinte de origine latină este notat consecvent prin slova з şi este consemnată rostirea moale a consoanelor labiale; în ceea ce priveşte pe [*j*] provenit dintr-un mai vechi [*ğ*], la Petru Şchiopul apar fonetismele *a judeca* (XXI, 83ᵛ/8), *judeţ* (XXI, 83ʳ/6, 83ᵛ/4), *judechetorь* (XVIII, 80ʳb/6—7), *jupuni* (= jupîn, VIII, 4, XVI, 1ʳ/7), *jumatate* (XXII, 6ʳ/6), dar în acelaşi timp sînt frecvente şi grafii consemnînd rostirea cu [*ğ*] care circula în Moldova, nordul Transilvaniei şi Banat-Hunedoara: *ğosu* (XXII, 16ᵛ/4), *pirъğor* (= prejur; XXII, 16ᵛ/5—6, 9), sau grafii aberante de tipul *se ghiriğescu* (= să grijească, IX, 93ʳ/2—3), *miğloc* (XXII, 16ᵛ/2, 5, 8), forme hipercorecte explicabile prin încercarea de adaptare la norma existentă în zona nordică a Dacoromaniei. Menţionăm că, urmărind sincronic textele scrise de domnitor, nu se poate ilustra o selecţie între fonetismele de tip sudic şi cele nordice — care apar deopotrivă în notaţii făcute la începutul domniei şi spre sfîrşitul vieţii voievodului, mai mult chiar, dublete lingvistice se întîlnesc în acelaşi document.

Problemele cele mai dificile le ridică interpretarea valorii slovelor care notează vocalele. Rezumăm în cele ce urmează corespondenţa dintre un semn chirilic şi sunetul vocalic pe care-l notează. Atragem atenţia asupra faptului că, datorită *interferenţei* unor trăsături lingvistice de tip nordic cu altele de tip sudic existente în graiul domnitorului, cît şi unor particularităţi ale grafiei lui care implică însă şi probleme de ordin fonetic, am fost obligaţi să ne raportăm la limba literară actuală şi nu la unul din cele două mari subdialecte existente în secolul al XVI-lea [17]. Aşa cum se va vedea în paginile următoare, unele din exemplele pe care le-am tratat aici la un loc pot reflecta o pronunţare românească regională, altele redau fonetisme străine (turceşti sau greceşti), în timp ce anumite notaţii indică faptul că avem a face cu rostiri neromâneşti ale unor sunete. Sînt folosite următoarele slove: а, є, и, о(ѡ), ȣ, ѧ, ъ. Slovele ѣ, ь şi ѫ (care notează în textele româneşti scrise cu caractere chirilice pe [*ea*] ([*e̯*]), [*ă*] şi [*î*]) nu sînt folosite niciodată de Petru Şchiopul, iar ъ este scris numai după [*r*].

а este scris pentru următoarele sunete (nu vom mai consemna aici notaţiile normale cu а = [*a*]):

1. [*e*]: да ла (= de la; I, 1ᵛ/8, XXI, 82ᵛ/9 etc.), ган (abreviat = ghenar; XVI, 1ᵛ/4), cf. гєн (XI, 1ʳ/1), гнр (IX, 93ʳ/12), пан̲тȣрȣ (= pentru; XVI, 1ʳ/10—11, XVIII, 81ᵛa/7), сє аскȣл̲та (= să asculte;

[15] Cf. Ilie Bărbulescu, *op. cit.*, p. 100.

[16] Probabil la curtea fratelui său mai mare, Alexandru, în Ţara Românească, pe cînd se făceau demersuri pentru a fi numit domnitor, cîţiva ani înainte de a obţine tronul, deoarece în 1574 vorbea puţin româneşte; vezi p. 63.

[17] Datorită unor motive de spaţiu, am redus numărul de exemple şi de atestări ale formelor; cuvintele glosate între paranteze reprezintă, aşadar, formele din limba literară actuală.

IX, 93r/5—6, XXI, 83v/1), се ѧрта (= să ierte; XIX, 1r/12), се ѧбила (= să îmble; XXI, 82v/8) etc.

2. [ă]: ка (= că; XXI, 82r/25), карци (VXIII, 80rb/4, 81vb/14), cf. керци (= cărţi; XXI, 83/r15), се дꙋка (= să ducă; XVIII, 81vb/8—9), ѧка (XXI, 83r/19), cf. ѧке (XXII, 12r/3), мартꙋрꙋсескꙋ (XVI, 1r/4, XXII, 1v/1), cf. мертꙋрꙋсескꙋ (XI, 1r/6—7), кꙋмпарат (XXII, 11r/16), каламар (= călimară; XXII, 2v/1), манастири (sg. XI, 1r/9—10), матаси (XXII, 2r/7) etc.

3. [ęa]: ачаста (= acestea; XXII, 6r/1, 7r/4), cf. ача те (= acestea; XXII, 6v/15), сара (= seară; XI, 1r/1), таскꙋ (= teasc; XXII, 2r/16), тираба (= treabă; XXI, 83r/25), се да (= să dea; X, 89v/3, XIX, 1r/8, 17) etc.

4. [ǫa]: марте =(moartea; XIX, 1v/3—4).

е este scris nu numai pentru [e][18], ci şi pentru alte sunete din limba literară de astăzi:

1. [a]: аше (XXI, 82v/17), cf. аша (II, 1, XIX, 1r/17), керте = carte; IX, 93v/1), cf. карте (XVI, 1r/5), гашпер (= Gaşpar; XVIII, 80rb/9), Харите (= Harita; I, 1r/8), cf. Харита (I, 1v/1), роменац (= Romanaţi; XV, 1va/11), вом афле (= vom afla; XXI, 82r/14), cf. вом ѧфла (XXI, 82r/12) etc.

2. [ă]: керци (XXI, 83r/15), cf. карци (XVIII, 80rb/4, 81vb/14), ке (II, 1, XXI, 83v/9), cf. ка (XXI, 82r/25), феръ (X, 89v/5, XIX, 1r/7), ѧке (XXII, 12r/3), cf. ѧка (XXI, 83r/19), нескꙋт (XXII, 12v/5), се факе (= să facă, XVI, 1r/9), териѧ (= tăria; XVI, 1r/5, 6) etc.

3. [î]: кендꙋ (= cînd; XXI, 82r/9, XXII, 12v/4—5), кете (= cîte; XXII, 1v/2, 3r/3), гендꙋл (XXI, 82r/11), мена (III, 2, XXII, 6r/2), пера (= pîră; XVI, 1r/11), cf. пꙋра (XVI, 1r/13), сивентꙋлꙋи (= sfîntului; XXI, 82r/14—15), cf. şi сивинтꙋ (= sfînt; XVI, 1r/16) etc.

4. [i]: кадефене (tc. cadifene = catifele; XXII, 2v/20), cf. кадифе (XXII, 2v/12), домнеѧ (= domnia; XXI, 83v/13—14), cf. домниѧ (XXI, 82r/3), Хокем (= hochim; IX, 93v/3), менн (= mine; XXI, 82v/8, 83r/11), cf. мине (XXI, 82v/7), мертꙋрꙋсем (XXII, 6r/13), cf. мертꙋрꙋсим (XXII, 3r/1, 7r/5), ѡке (= ochi; XXI, 82r/1), портекал (tc. Portikali; = Portugalia; XXII, 12r/2), cf. портикал (XXII, 11v/4 etc.

5. [ęa]: аколе (XXI, 82r/18), ачасте (= acestea; XXII, 6v/15), cf. ачаста (= acestea; XXII, 6r/1, 7r/4), чиче (XXII, 3r/1), лефа = (leafă; X, 89v/3), ме (XI, 1r/15), миХне (XXII, 2r/8, 13r/2), се мерги (= să meargă; XX, 85v/16—17), ѡлевенке (= oloveancă, 2r/12), се пилетес (= să plătească; XXI, 83v/26), се токмеске (= să tocmească; XVI, 1r/9), сема (= seamă; II, 2—3), кадифе (XXII, 2v/12, 16), феръцe (= feregea; XXII, 3v/4, 5), etc.

---

[18] Slova nu este scrisă niciodată la început de silabă sau de cuvînt; în această poziţie apare numai slova ѧ; vezi mai departe, p. 68.

и corespunde lui [*i*], [*i̯*] dar este scris și pentru alte vocale din limba literară de astăzi:

1. [*e*]: чнш (abreviat = cetluituri; XIII, 1^{v}/1), фичори (X, 89^{v}/14), гин (abreviat = ghenar; IX, 93^{r}/12), cf. ган (XVI, 1^{v}/4), мишкал (= metcal; XXII, 12^{r}/4), cf. мешкал (XXII, 12^{r}/1), тимининшари (= tementari; XVIII, 81^{v}a/10), cf. тементшари (XVIII, 81^{v}b/3, 12—13), имин (tc. emini; V, 79^{v}/3), неимѕл (= năemul; XVIII, 80^{v}a/7), цинѳан (VIII, 3, XIX, 1^{v}/2), чери (= cere; XXI, 82^{v}/8, XXII, 5^{v}/3), ѳачи (XVIII, 80^{r}a/16), мсшти (= este; IX, 93^{r}/10, XXI, 82^{v}/9, XXII, 12^{r}/3), cf. însă și мсште (XXI, 83^{v}/14) etc.

2. [*î*]: кирин (= brîne; XXII, 2^{v}/15, 3^{r}/12); сикинтѕ (= sfînt; XVI, 1^{r}/16), cf. сикентѕлѕи (XXI, 82^{r}/14—15), мохорит (XXII, 3^{v}/8), пиза (= pînză; XXII, 3^{r}/11), синтѕ (XXI, 82^{r}/15, 24), тиргѕ (XXI, 83^{v}/5,5) etc.

3. [*ă*]: арита (= arăta; XXII, 5^{v}/3), кѕником (= bunăvoia; XIX, 1^{r}/5, XXI, 82^{r}/4—5), синатос (= sănătos; XIX, 1^{r}/3—4, XX, 85^{v}/17).

о, ѡ îi notează pe [*o*], [*u̯o*], dar sînt scriși și pentru alte sunete:

1. [*u*]: арагозеле (XXI, 82^{v}/14), cf. арагѕзеле (XXI, 83^{v}/2—3), акор (= aur; XX, 85^{v}/14—15, XXII, 1^{r}/4, 5, 7), cf. акѕр (XXII, 11^{r}/7, 8), домнезекѕ (= Dumnezeu; XXI, 82^{r}/19), ѡнѕл (XXI, 83^{r}/5, XXII, 3^{r}/8), пиръѡор (= prejur; XXII, 16^{v}/9), рога—ком (XXI, 82^{r}/18), цинот (XII, 5^{v}/8).

2. [*ă*]: фокѕш = (făcut; XXI, 83^{r}/3) etc.

3. [*oa*]: домнен (= doamnei; XXII, 3^{r}/17), форши (XXII, 13^{v}/10), лефшиоръ (= lefșoară; XX, 85^{v}/7—8), ѡменин (= oameni; XXI, 82^{v}/18), тоше (= toate; XXI, 83^{v}/22) etc.

ѕ este scris pentru următoarele sunete (în afară de exemplele cînd notează pe [*u*] din limba literară de astăzi, pe care le lăsăm la o parte):

1. [*o*]: логѕфетѕл (XII, 1^{r}/10), мѕлдѕка (XXI, 82^{v}/1, 4, 16), сѕмме (= somi „monedă"; XVIII, 81^{v}a/8, 15), кинѕкате (= vinovat; XXI, 83^{v}/6) etc.

2. [*î*]: дѕкѕндѕ (= ducînd; XVIII, 81^{v}b/ 8—9), жѕпѕни (= jupîn; VIII, 4, XVI, 1^{r}/7), пѕра, = pîră; XVI, 1^{r}/13), cf. пера (XVI, 1^{r}/11) etc.

ъ este scris numai după lichida [*r*], pentru următoarele vocale din limba literară actuală:

1. [*a*]: аръгозели (= raguzeni; XXI, 82^{v}/6), cf. арагѕзеле (XXI, 83^{v}/2—3), ачелоръ (pron. = acelora; XIX, 1^{r}/7—8), покрътол (= procator; XVIII, 81^{v}a/9), серъсер (= seraser; XXII, 3^{r}/5, 6), сѕпръ (= (a)supra „în plus"; X, 89^{r}/3, XXII, 6^{r}/12), cf. сѕпра (VI, 99^{r}/9) etc.

2. [*ă*]: рѣмас (X, 89^{r}/1—2, XXII, 9^{v}/13), cf. рамас (XXII, 7^{r}/1), снпирѣнин (XXI, 82^{v}/18), ка гирѣи (= va grăi; XVI, 1^{v}/2) etc.

3. [*e*]: керъштин (= creștin; XXI, 82^{r}/24—25), керъцинескѕ (= creștinesc; XVI, 1^{v}/1), кѕ дерътѕ (= cu drept; XXI, 83^{v}/23), дерътате (XXI, 83^{v}/23), пиръ (= pre; IX, 93^{r}/5 etc.), ѕрѣке (= Ureche; VI, 99^{r}/6, XIII, 1^{v}/1) etc.

4. [î] : фирънкꙋ (= frînc ; XXI, 11ʳ/16).

5. [o] : нитръполит (= mitropolit ; IX, 1ʳ/7), ситиръле (= Strole ; XVIII, 80ʳb/(14—15).

6. [u] : бꙋръни (= Bruni ; XVI, 1ʳ/7), пиръсине (tc. pirusene = peruzele ; XXII, 2ᵛ/6—7 etc.

Slova ѣ nu este scrisă niciodată ; în toate situaţiile, pentru a nota pe [e̯a] din limba de astăzi sînt scrise slovele а respectiv е (vezi p. 66), ѧ este scris la iniţială de silabă şi de cuvînt, conform regulilor stabilite de ortografia slavonă [19], pentru [i̯a], [i̯e] din limba de astăzi :

1. [i̯e] : а ѧши (= a ieşi ; XI, 1ʳ/5), ѧ (= e ; XXI, 82ʳ/30, 83ʳ/17), ѧл (= el ; IX, 93ʳ/5), ѧлез (= Elizer ; I, 1ʳ/10), ѧрине (= Erine ; XI, 1ʳ/2), ѧвꙋ (= eu ; XVI, 1ʳ/1, XXI, 83ʳ/27, XXII, 5ᵛ/6) etc.

La iniţială absolută [e] şi [i̯e] nu sînt niciodată notaţi prin slova е, ci numai prin ѧ ; în interiorul cuvîntului, cu excepţia exemplelor юлие (XIV, 1ᵛ/1) şi ное (abreviat = noiembrie, I, 2ʳ/3, XVIII, 80ᵛa/2), situaţia este aceeaşi.

2. [i̯a] : чеѧ (XXI, 82ᵛ/11), ѧкꙋт (= iacut, XXII, 12ᵛ/18), ѧнкꙋл (XXII, 7ʳ/2), ѧшилор (= Iaşilor ; XXII, 6ʳ/5), таѧт (XXII, 3ʳ/6) etc.

ѱ apare numai la iniţiala cuvîntului şi — l notează pe [î] + [n] ([m]) din limba actuală ; ѱ (II, 3), ѱка (XXI, 83ʳ/19), ѱсꙋш (XXII, 11ʳ/14) etc.

Grafia textelor scrise de Petru Şchiopul este caracterizată de alternanţe ale slovelor care notează vocalele. Editorul care ar opta pentru reproducerea documentelor domnitorului în transcriere interpretativă, întîlneşte, aşadar, în primul rînd, dificultăţile pe care le implică, în aceste condiţii, studierea sistemului vocalic. Sintetizînd situaţiile prin urmărirea tipurilor de alternanţe grafice, se poate observa că vocalele [a] şi [e] sînt redate în egală măsură prin а şi е, [ă] şi [î] prin а, е, и, о, ꙋ, vocalele [e] şi [i] prin е şi и, lui [o] şi [u] le corespund slovele о(ѡ) şi ꙋ.

Avînd în vedere diferitele tipuri de alternanţe, una din problemele cele mai dificile o constituie interpretarea valorii slovelor folosite de Petru Şchiopul pentru [ă] şi [î] din limba literară de astăzi (cu atît mai mult, cu cît ь şi ѫ nu apar niciodată, iar ъ se află, după cum vom vedea, într-o situaţie specială).

Unele alternanţe (de tipul карци—керци, ѱка—ѱке, пера—пꙋра)[20], ca şi unele grafii, la prima vedere erori de scriere (дꙋкꙋндꙋ, Фокꙋт, жꙋпꙋни) [21], se explică printr-o pronunţare străină, vocalele mediale fiind aproximate prin alte sunete şi notate ca atare. Deoarece dificultatea pronunţării timbrului lui [ă] şi [î] nu este numai un fapt de grafie, ci este vorba de o rostire specială, aceste alternanţe grafice care o reflectă trebuie păstrate în transcrierea textelor.

În unele cazuri însă, apariţia slovei а în grafii ca ласат (XXI, 82ʳ/3), ласат—ам (XXII, 13ᵛ/3, 6), пакателе (XXI, 82ʳ/20) ar putea reda inovaţia

---

[19] Există numai două grafii care fac excepţie de la această regulă, ѧ fiind scris după consoană : таλѧр (= taler ; XXII, 12ᵛ/12), cf. gr. ταλιερι şi кирѧкѧзи (= Chiriaghiazi ; I, 1ʳ/7).

[20] Vezi p. 66.

[21] Vezi p. 67.

cu [*ă*] proton trecut la [*a*] notată în unele graiuri dacoromâne din secolul al XVI-lea [22]. În documentele româneşti din secolul al XVI-lea, inovaţia este însă înregistrată cu totul sporadic, în timp ce la Petru Şchiopul notaţii cu а pentru [*ă*] proton au o mare frecvenţă; pe lîngă acest fapt, sînt numeroase însă şi alternanţe de tipul мартꙋ ꙋсескꙋ (XVI, 1r/4) — мар̱тꙋрꙋсескꙋ (XI, 1r/6—7), парат̱ (= părat; XVI, 1r/17), парат̱ес̱ (= părătesc; XXII, 1r/14) — перъциѧ (= părăţie; XXI, 82r/21—22) sau grafii cu е, о pentru notarea aceleiaşi vocale: Фокꙋш̱, нес̱кꙋш̱, перин̱т̱еле, териѧ [23] etc.

Într-o notaţie ca паХар̱ (XXII, 1v/18, 2r/1, 13) este îndoielnic că avem a face cu inovaţia cu [*a*] provenit din [*ă*] proton, deoarece în secolul al XVI-lea şi în cel următor a fost atestat numai fonetismul *păhar* [24], nu şi *pahar*.

Opinia noastră este că notaţiile cu а pentru [*ă*] proton nu reflectă la Petru Şchiopul inovaţia românească întîlnită cu o frecvenţă mică în texte contemporane cu domnitorul; fără a exclude această posibilitate, credem că avem a face cu pronunţarea aproximativă a vocalei mediale. Unele grafii, de exemplu каламар̱ (XXII, 2v/1), кол̱ва (= colivă; XXII, 1v/5), манас̱тири (sg. XI, 1r/9—10), матаси (XXII, 2r/7, 11v/20—21), мар̱гаритар̱ (XXII, 11v/1, 2, 3), сир̱ма (sirma „fir de aur"; XXII, 2v/9, 13 etc.) pot reprezenta fonetismele etimologice (cf. tc *kalamar*, ngr. καλαμαριον sl. *kalamarъ*; ngr. pl. κολβα, κολυβα [25]; sl. *manastirъ*, tc. *manastır*, ngr. μαναστήριον; ngr. ματαξι μεταξι; ngr. μαργαριταρι, ngr. σύρμα, tc. *sırma*).

După cum arătam, o serie de alternanţe grafice sau grafii neobişnuite acoperă o rostire care se poate explica prin imposibilitatea pronunţării unor sunete, prin raportare la graiurile dacoromâne din secolul al XVI-lea sau, prin redarea unor fonetisme etimologice greceşti sau turceşti. Altele nu pot fi însă motivate pe baza explicaţiilor de mai sus, astfel că par, la prima vedere, erori de grafie care nu corespund realităţii fonetice, deşi modul în care se fac unele substituiri de slove şi frecvenţa cu care se repetă erori de un anumit tip îşi pot găsi o altă explicaţie.

Avînd în vedere ansamblul particularităţilor pe care le prezintă limba înregistrată în textele scrise de acest domnitor, unele s-ar putea datora, credem, influenţei foneticii limbii turce, ale cărei legi sînt aplicate de Petru Şchiopul la sistemul fonetic al limbii române. Dintre acestea, ne vom opri la alternanţele vocalice [*a*]—[*e*], [*e*]—[*i*], [*o*]—[*u*], la redarea grupurilor consonantice şi a hiatului.

---

[22] În legătură cu consemnarea acestei inovaţii în textele din secolul al XVI-lea, vezi Gheţie-Mareş, GD, p. 74—75.

[23] Vezi p. 66—67.

[24] Densusianu, HLR, II, p. 76.

[25] În neogreacă accentul cade pe prima silabă a cuvîntului, nu pe a doua. Grafia lui Petru Şchiopul reproduce probabil fonetismul neogrec cu accentul pe a doua silabă (deoarece în grafia chirilică consoanele suprascrise închid silaba, se pare că aici cuvîntul este format din două silabe, deci e vorba de prima variantă din neogreacă.

Alternanțele vocalice

Sistemul vocalic turc este compus din 8 vocale, care pot fi grupate în 4 cupluri contrast : $\begin{bmatrix} a \\ e \end{bmatrix}, \begin{bmatrix} i \\ ı \end{bmatrix}$[26], $\begin{bmatrix} ő \\ o \end{bmatrix}, \begin{bmatrix} ü \\ u \end{bmatrix}$. Un cuplu contrast, de exemplu $\begin{bmatrix} a \\ e \end{bmatrix}$, reprezintă teoretic variante ale unui *fonem unic*, realizat ca [*a*], [*e*] sau, mai degrabă ca o alternanță, o mutație a acestor două sunete aflate în distribuție contrastivă [27].

În această perspectivă, grafiile cu ѧ, ѣ pentru notarea vocalelor [*a*] și [*e*] s-ar putea explica prin aceea că aceste sunete erau simțite un fonem unic, variante libere atît în pronunțare, cît și în scris. Într-un cuvînt turcesc sau într-un împrumut intrat în limba turcă, vocalele sînt numai din seria anterioară ([*e*], [*ı*], [*ö*], [*ü*]) sau numai din seria posterioară ([*a*], [*i*], [*o*], [*u*]), fapt pe care-l decide vocala dominantă (aceasta este *prima* vocală a cuvintelor turcești și *ultima* în împrumuturi) [28]. De exemplu, grafiile дѧ лѧ (= de la ; I, 1ᵛ/8, XXI, 82ᵛ/9 etc.) și пѧнтрѣ (= pentru ; XVI, 1ʳ/10—11, XVIII, 81ᵛa/7, XXI, 82ᵛ/2, XXII, 6ʳ/14 etc.), care apare cu mare frecvență la Petru Șchiopul, ar putea indica aplicarea acestui fenomen de asimilare vocalică [*e*] > [*a*] : totuși ar putea fi vorba de notații ale fonetismelor *dă la*, *păntru*, [*ă*] fiind aproximat, datorită dificultății de rostire, prin vocala [*a*]. Prin aplicarea legii armoniei vocalice, avînd în vedere că ultima vocală a cuvîntului *carte* este din seria anterioară [29], consoana inițială este pronunțată cu un timbru palatal și nu velar, fapt care explică grafiile duble кѧрпіе (XI, 1ᵛ/1, XVI, 1ʳ/5) — кѣрпіе (IX, 83ʳ/6). Ambele redau pronunțarea *k'arte* cu *k'* pentru [*k*] velar. Dimpotrivă, în unele cuvinte turcești pătrunse în alte limbi [*k'*], [*g'*] din grupurile *k'a*, *k'e*, *g'a*, *g'e* corespund velarelor [*k*] și [*g*] (*kâstane* > *castană*, *kârvan* > fr. *caravanne*, *kêlavuz* > *călăuză* ; accentul circumflex pe vocală indică în ortografia turcă actuală caracterul palatal al consoanei precedente). În limba turcă *k'a*, *k'e*, respectiv *g'a*, *g'e* sînt în variație liberă (*kâstane — kêstane*, *gâvur — gêvur*). La Petru Șchiopul, к, г corespund lui [*k'*], [*g'*] nu numai în кѣрпіе, ci și în alte situații, гѧн (= ghenar ; XVI, 1ʳ/4), cf. гєн (XI, 1ʳ/1), pronunțat cu *g'a*, *g'e* (variante libere) ; горгн (= Gheorghi ; XI, 1ʳ/8, 12, 13) ; жкѕїп гок (= tc. *yakut gök* „safir" ; XXII, 13ʳ/15).

Grafiile никола (I, 1ʳ/3, 1ᵛ/4) — никоае (VI, 99ʳ/7, XXII, 5ᵛ/11) s-ar putea explica prin faptul că, înainte de [*a*], consoana [*l*] este general

---

[26] Sunetul notat cu *ı* are un timbru intermediar între [*e*] și [*i*], asemănător lui [*i*].

[27] Deny, *Principes*, p. 56. De aceea în împrumuturi turca îl redă pe [*a*] neaccentuat prin vocalele [*a*], [*e*], [*i*], aflate în variație liberă, de ex. : *Adam-Edem*, *aden-eden* „paradis", *Avropa-Evropa*, *mah-meh* „lună", *menkabe-menkebe* „legendă". (La fel unui [*e*] îi poate corespunde în unele împrumuturi luate din turcă și vocala [*a*] : *kervan* > fr. *caravanne*, *kestane* > rom. *castană*, *kelavuz* > rom. *călăuză* etc.)

[28] Deny, *Principes*, p. 62.

[29] Cînd ultima vocală a unui cuvînt turc (chiar împrumutat) este din seria anterioară, consoanele [*k*], [*g*] [*l*] devin palatale, fiind pronunțate muiat, nu pot rămîne velare ; vezi Deny, *Principes*, p. 155.

muiată în cuvinte turcești și în împrumuturi intrate în limba turcă [30]; cf., de asemenea, ка афле (= va afla; II, 2); ком афле (= vom afla; XXI, 82r/14) și ком афла (XXI, 82r/12), unde alternanțele pot indica timbrul palatal al consoanei lichide din grupul *l'a*.

În alt exemplu, alternanțele Харита (I, 1v/1) — Харите (I, 1r/8), pentru notarea n.pr. *Harita*, ar putea indica, de asemenea, variantele fonetice libere tc. *harita*, *harite* „pungă" [31], deoarece conform unei reguli fonetice din limba turcă, după [*d*], [*s*], [*t*], [*z*], vocala [*a*] are un timbru mai deschis, [*ä*] (*e*) [32]. Unele grafii reflectă fonetisme turcești: аманат (tc. *amanat*, var. *emanet*; XXII, 5v/12—13), дарабан (tc. *daraban*, var. *deraban*; X, 89v/9) [33].

Grafiile ерине (Erine; XI, 1r/2), терсиХане (V, 79v/3) și зимарагда (pl.; XXII, 11r/17, 16v/3) reproduc de asemenea fonetismele străine: cf. gr. Ηριννή cu var. Ηριννα (rom. *Irina*), tc. *ters(i)hane* (rom. *tersana*), gr. pl. σμάραγδα (rom. *smaragde*).

În ceea ce privește frecvența alternanțelor cu е și и, dacă unele grafii (Фичори, галбини; чери, фачи, vezi p. 67) pot fi raportate la fonetisme existente în graiurile dacoromâne, redarea lui [*e*] accentuat prin и (имин = tc. *emini*, *imini*, неилиз = năemul) nu reproduce fonetisme românești. De asemenea, apariția lui е scris pentru [*i*] (Хокем = hochim, оке = ochi) poate indica oscilarea între cele două vocale, [*e*] și [*i*]. În limba turcă [*e*] are un timbru mai închis, corespunzînd lui [*i*] în împrumuturi turcești din alte limbi (de ex. tc. *ferman* > rom., sîrb., magh. *firman*; tc. *vezir* > rom., alb., magh. *vizir*; în legătură cu această problemă vezi și Kakuk, *Recherches*, p. 444, 450).

În unele cazuri, grafiile cu и (pentru [*e*] din limba literară de azi) se pot explica deci și prin raportare la graiurile din Dacoromania în secolul al XVI-lea (*manastiri*, *matasi*). În alte cazuri avem a face cu fonetisme turcești sau grecești; чибик (XXII, 5v/15), cf. tc. *cibik*, *cübuk* [34]; филиан (XXII, 16r/8), cf. tc. *filiğan*, ngr. φιλιξανι; инХери (XXII, 11r/15, 12v/15), cf. tc. *ğevahir* (vulg. *ğöher*, *ğevher*), ngr. τσοβαϊριχο („giuvaier"); тепси (sg. = tipsie; XXII, 1v/5), cf. tc. *tepsi*, ngr. τεψι; зинцир (XXII, 11v/9), cf. tc. *zinğir*, *zenğir*. Alternanța портикал (XXI, 11v/4) — портекал (XXI, 12r/2) consemnează în scris variantele libere turcești *Portikali-Portekali* „Portugalia".

---

[30] Deny, *Principes*, p. 40; în neologisme grupul *la* devine întotdeauna, în limba turcă *l'a*: *làtin*, *plâka*.

[31] Cuvîntul circula frecvent ca nume propriu; vezi Deny, *Principes*, p. 36.

[32] Deci [*a*] și [*e*] nu sînt în opoziție fonologică în această poziție; cf. variantele libere tc. *halva-helva*, *safa-sefa*; vezi Kakuk, *Recherches*, p. 445. Poate de aceea, în grafiile lui Petru Șchiopul diftongul [*ea*] este redat după [*d*], [*s*] și [*l*] prin а dar și prin е: ком шеде (= vom ședea; XXI, 82r/18), cf. се да (= să dea; X, 89v/3, 8, 9, 10), сара (= seara; XI, 1r/1) cf. сема (= seamă; II, 2—3), ачаста (= acestea; XXII, 6r/1, 7r/4), cf. ачасте (XXII, 6v/15); маскъ (= teasc; XXII, 2r/16), cf. пилетес (= plătească; XXI, 83v/26) etc.

[33] În limba română, cuvîntul a intrat și prin filieră maghiară: *darabant* > rom. *dărăbanț*; grafia lui Petru Șchiopul reproduce însă fonetismul turcesc originar, fără africata finală.

[34] Cuvîntul are la Petru Șchiopul sensul originar „bucată, lingou".

În privința redării lui [*o*] și [*u*], observăm că unele notații pot fi raportate la fonetisme românești (de exemplu, grafia мѕлдѕка, vezi p.67)[35]; în alte cazuri, grafiile nu-și găsesc aceeași explicație. De exemplu, în сѕмме (= somi; XVIII, 81ᵛa/8, 15), unde este scris ѕ pentru [*o*] tonic avem a face probabil, cu o ezitare în rostirea vocalelor [*o*] și [*u*] [36]; (de unde și frecvența grafiilor cu ѡ (o) pentru [*u*]; vezi p. 67).

În cele ce urmează, vom încerca să explicăm apariția slovei ъ, scrisă numai după [*r*] în textele lui Petru Șchiopul. Dacă în unele cazuri, ъ ar putea indica velarizarea lui [*e*] după [*r*], fenomen existent în unele graiuri ale Dacoromaniei (exemple de tipul: кѣръшинин = creștin, дѣрълпиаіпе = dreptate, пѣрълинишлѧ = Peremîșle, кддѕръ = vadure; vezi p. 67), în alte cazuri, velarizarea lui [*e*] după [*r*] nu se poate explica prin raportare la fonetica românească din secolul al XVI-lea: în această situație se află, de exemplu, grafia снпнрънин (= străini; XXI, 82ᵛ/18), singura atestare cu [*ă*] din secolul al XVI-lea, cînd nu apar decît fonetismele *streini*, *striini* [37].

Faptul că ъ este scris numai după [*r*] notînd o vocală cu timbru medial și prezența unor grafii care nu pot reflecta fonetisme existente în graiurile dacoromâne ne determină să credem că, în cazul lui Petru Schiopul, rostirea dură a lichidei s-ar putea datora influenței foneticii limbii turce, unde [*r*] este o vibrantă cu un timbru dur, specific [38]. Prin aceasta se explică, pe de o parte, consecvența cu care ъ este scris în loc de [*e*], după [*r*] (ъ nu alternează cu ѣ niciodată) și, pe de altă parte, faptul că ъ este notat de foarte multe ori în locul unei vocale neaccentuate: [*a*], [*o*], [*u*] (vezi exemplele de la p. 67—68, sub 1, 5, 6). Datorită rostirii dure, cu [*r*] vibrant, timbrul vocalei neaccentuate, nedeterminat, este notat prin ъ în дръгозелн (= raguzeni), cf. дрдгозелн, пиръсине (tc. pirusine)[39], покръпод (= procatol; XVIII, 81ᵛa/9) [40], сѣръсѣр (tc. *serasér*).

Grafia фѣръцѣ (XXII, 3ᵛ/4, 5, 8) reproduce fonetismul turcesc; în secolul al XVI-lea și al XVII-lea este atestat fonetismul turc cu [*r*] geminat: *ferrâge* (ulterior [*rr*] > [*r*]) [41].

Redarea grupurilor consonantice

O particularitate socotită de cercetătorii care s-au ocupat de textele lui Petru Șchiopul drept o aberație *grafică*, dar care se datorează în realitate influenței foneticii turce (ale cărei legi acționează asupra sistemului limbii române vorbite de domnitor), o constituie redarea grupurilor consonantice. În toate exemplele se produce o deformare a cuvintelor care

---

[35] Trecerea lui [*o*] la [*u*] în *Mulduva* este notată în texte moldovenești în secolul al XVI-lea; vezi Gheție-Mareș, GD, p. 109.

[36] Alternanțele între [*o*] și [*u*] există și în limba turcă și ilustrează, de obicei, preferința pentru vocala înaltă [*u*]; vezi Deny, *Principes*, p. 53; Kakuk, *Recherches*, p. 447—448.

[37] Vezi Gheție-Mareș, GD, p. 86—87.

[38] Deny, *Principes*, p. 20, 38.

[39] Grafia reproduce fonetismul etimologic turc pl. *pirusine* (> rom. *peruzele*), cf. alb. *peruzene*. Petru Șchiopul oscilează deseori în folosirea desinențelor de pl. tc. *-ne*, rom. *-le*, fapt care explică și grafiile *aragozele* (= raguzeni; XXI, 82ᵛ/14), *cadefene* (= catifele; XXI, 2ᵛ/20).

[40] Cf. ngr. προκαταλον, magh. *procatol* „avocat".

[41] Kakuk, *Recherches*, p. 449.

conțin un grup consonantic [42], acesta fiind dislocat prin apariția, de cele mai multe ori, a unei vocale epentetice sau prin metateză. Ilie Bărbulescu explica atît apariția vocalei între două consoane, cît și toate celelalte particularități întîlnite la Petru Șchiopul ca fapte de grafie, de care editorul trebuie să facă abstracție în transcrierea interpretativă a textelor [43]. De asemenea, Al. Rosetti leagă apariția vocalelor din interiorul grupurilor consonantice de silabisirea cuvîntului [44], grafiile „aberante" neavînd deci în realitate o acoperire fonetică.

Opinia noastră este că asemenea grafii redau o pronunțare care este tocmai maniera unui vorbitor influențat de fonetica limbii turce. Turca nu tolerează grupurile consonantice mai ales la inițiala cuvîntului sau a silabei [45]. Datorită acestui fapt și preferinței pentru silabe închise, terminate în consoană, în împrumuturi [46], grupurile consonantice, insolite, suferă în limba turcă anumite transformări fonetice ; ele sînt dislocate prin epenteza, sau proteza unei vocale, sau prin metateză silabică. Epenteza era preferată într-o fază mai veche a limbii turce (ulterior prin metateză silabică vocala epentetică devenea protetică) [47]. Timbrul vocalei epentetice este determinat de legea armoniei vocalice, obligatorie în limba turcă [48] : vocalele epentetice, scurte și neaccentuate, sînt întotdeauna vocale înalte [*i*], [*ı*], [*u*] [*ü*] [49].

În textele scrise de Petru Șchiopul, în cuvintele care au un grup consonantic la inițiala u n e i s i l a b e s a u a u n u i c u v î n t, *întotdeauna* grupul consonantic este dislocat prin epenteză vocalică (mai rar prin proteză), sau metateză silabică ; vocala epentetică este întotdeauna [*ı*], [*e*] sau [*u*], iar alegerea ei se face într-un fel analog legii armoniei vocalice din limba turcă.

Arătăm, în cele ce urmează, cum sînt redate de Petru Șchiopul cuvinte românești sau împrumuturi din alte limbi care conțin un grup consonantic :

---

[42] Subliniem că este vorba de consoane care aparțin aceleiași silabe.

[43] Ilie Bărbulescu, *op. cit.*, p. 101—102.

[44] Rosetti, ILR, p. 443.

[45] Vezi Deny, *Principes*, p. 101—107 ; Kakuk, *Recherches*, p. 504—508.

[46] Este vorba atît de împrumuturile vechi din arabă, persană, cît și de cele mai recente din alte limbi. Această transformare fonetică („svarabhakti") se regăsește și în alte limbi (mongolă, japoneză).

[47] De exemplu : gr. *smirna* > tc. *simar* > *ismar* ; bizant. *S'timboli* > tc. *Sitambol* > *Istambul*.

[48] Alegerea ei era dictată de clasa anterioară sau posterioară din care făcea parte cuvîntul : vezi, Deny, *Principes*, p. 102.

[49] Astfel : it. *Austria* > tc. *Avusturya*, *it. flauto* > tc. *filauta*, pol. *flinta* > tc. *filinta*, gr. *hristian* > tc. *kiristiyan*, sl. *kloçka* > tc. *kuluçka*, sl. *kral* > tc. *kiral*, it. *tromba* > tc. *tulumba*. Vezi și *Türkçe sözlük*, Ankara 1945 (publicat de *Türk Dil Kurumu*) și Tarham Kitabevi, *Türkçe-ingilizce büyük lûgat*, Ankara 1959, dicționare care consemnează vocalele epentetice din cadrul grupurilor consonantice, în împrumuturi ca *bülüz*, *girev*, *kilasik*, *problem*, *puroletar*, *tramvay* etc. Vezi și Lloyd B. Swift, *A Reference Grammar of Modern Turkish*, Indiana University, Bloomington, 1963, p. 19—20 : cuvinte turcești vechi, cu grupuri consonantice la inițială absolută (silabică) nu există. În împrumuturi recente, cuvinte ca *blüz*, *psikologi*, *spor* („sport"), *statistik*, *tren* din limba scrisă îngrijită, în momentul în care intră în uzajul comun al limbii vorbite sînt „turcizate", fiind *pronunțate* cu o vocală epentetică (protetică, în cazul unui împrumut cu [*s*] la inițială) : *pisikologi*, *ispor*, *tiren*, *istatistik*. Avînd în vedere acest fenomen de adaptare fonetică, dicționarele recente consemnează ca literară pronunțarea și scrierea vocalei epentetice în aceste împrumuturi.

bl : билезик[50], (XXII, 11ᵛ/10), ѧбила (= îmbla ; XXI, 82ᵛ/8) ; *br* : бирин (= brîne ; XXII, 2ᵛ/15), бȣрȣти (= Bruti ; VIII, 5—6) ; *cl* : кȣлчер[51] (= clucer ; VI, 99ʳ/6) ; *cr.* : кераков (= Cracău ; XVI, 1ᵛ a/9—10), керан (= crai XVII, 1ᵛ/1)[52], керъштин (= creştin ; XXI, 82ʳ/24—25)[53], керчȣн (= Crăciun ; X, 89ᵛ/11)[54] ; *dr* : дирам (= drahme,drame ; XXII, 7ᵛ/8)[55] ; *fr.* : фирин(= *frîne* ; XXII, 2ʳ/7, 8), фирънкȣ (= frînc ; XXII, 11ʳ/16)[56]. *gr* : гиръи (= grăi ; XVI, 1ᵛ/2), гȣрȣмаз (= grumaz ; XXII, 11ʳ/11)[57] ; *lf* : зȣлифлик (= zuluflic ; XXII, 11ʳ/7, 8)[58] ; *pr* : пȣросту (= prost ; XXII, 11ᵛ/4, 5) ; *sc, scr* : ам сикирис (= am scris ; XI, 1ʳ/15), сикалеле (= scalele ; IX, 13ʳ/4)[59], сикос (= scos ; XXI, 83ʳ/6), сȣкȣфиѧ (= scufie ; XXII, 1ʳ/14)[60] ; *sl* : силебози (= slobozi ; XXI, 82ʳ/22), сȣлȣга (= slugă ; XVIII, 80ᵛa/8) ; *sm* : зималцȣ (=smalţ ; XXII, 1ʳ/13)[61], зимарагда (= smaragde ; XXII, 16ᵛ/3)[62]. *sp* : се нȣ сипȣн (= să nu spui ; XI, 1ʳ/3). *st, str* : ситифан (= stifan ; XXI, 11ʳ/2)[63], сȣтȣп (= stupi ; IX, 93ʳ/13, XIII, 1ᵛ/1), агостȣрȣ (=Austria ; XXI, 82ʳ/23, 24)[64], пестириц (=pestriţă ; XXII, 3ʳ/8)[65],снтиръини (= străini ; XXI, 82ᵛ/18) etc. *tr* : пантȣрȣ (=pentru ; XVI, 1ʳ/10, XXI, 82ᵛ/2), петȣрȣ (= Petru ; XVI, 1ʳ/1)[66] ; *vl* : вилат (= Vlad ; XXII, 1ʳ/6), виледнка (= vlădică; XIX, 1ʳ/14).

şt este singurul grup consonantic pe care Petru Şchiopul îl păstrează (notîndu-l prin щ sau шт), atunci cînd vocala următoare este [*i*] ([*e*]) ; cînd urmează o altă vocală apare notată şi vocala epentetică :

---

[50] Cf. tc. *bilezik*, bg. *bilezik*, alb. *bülezik*, rom. *bilezik*, *blezik* ; vezi Miklosich, *Elemente*, p. 27.

[51] În legătură cu această grafie cu metateză silabică, vezi Vl. Drimba, *Elemente româneşti în limba turcă*, în „Dacoromania" XI, 1945, p. 199, nota 1 : în documente turceşti, cuvintele româneşti care încep cu un grup de consoane suferă dislocarea grupului prin metateză silabică sau proteză vocalică (cf. formele *kolçar* „clucer", *ispatar* „spătar", *ustolnik* „stolnic", *Iştefanachi* „Ştefanachi").

În anumite cazuri, datorită suprascrierii consoanei, nu putem stabili dacă grupul consonantic este evitat prin metateză sau prin epenteza vocalei : grafia кȣлчер poate acoperi, deopotrivă, pronunţarea *culcer* sau *culucer* (Suprascrierea prin contracţie fiind permisă datorită simetriei vocalice în ortografia chirilică) ; cf. şi grafii ca сȣкȣфиѧ (= scufie), сȣлȣга (= sluga), unde se vede că vocala este epentetică atunci cînd consoana este scrisă în rînd).

[52] Cf. tc. *kiral* (lichida are timbru muiat, apropiat de [*i*]).

[53] Cf. tc. *kiristiyan*.

[54] Cf. rut. *kerečun*, magh. *karacsony*, v. rus. *karačun*, cu vocală epentetică ; vezi Th. Capidan, *Raporturile lingvistice slavo-române*, în „Dacoromania" III, 1922—1923, p. 183.

[55] Cf. tc. *dirhem*, *dirhâm*, ngr. δραμι.

[56] Cf. tc. *firenk* ; vsl. *frąngь*.

[57] Etimologia cuvîntului nu a fost elucidată ; cf. formele *ghurmaz*, *ghrumaz* din albaneză (prima, cu metateză silabică, evită, de asemenea grupul consonantic iniţial). Vezi Cihac, *Dicţionnaire*, p. 718.

[58] Cf. tc. *zülüflik*, *zuluflik* „buclă mică" < *zülf*, *zülüf*.

[59] Cf. tc. *sikele*, *iskele*, „porturi, scale".

[60] Cf. tc. *sukufie*, *iskufie*, ngr. σχουφια ; vezi Cihac, *Dictionnaire*, p. 697.

[61] Cf. tc. *simalt*, *ismalt*, esp. *esmalte*, ngr. σμαλτος.

[62] Cf. ngr. pl. σμαραγδα.

[63] Cf. tc. *sitifan*, *istifan*, ngr. στεφανι („coroană". La Petru Şchiopul este vorba de fonetismul turcesc (sensul este, de asemenea, cel original).

[64] Cf. tc. *Avusturiya* ; vezi şi mai departe, p. 77.

[65] Cf. ngr. πιστηρηςης, πιστηρης, „dungat".

[66] Putem accepta că domnitorul îşi „silabisea" propriul său nume?

кєршитов (VIII, 4—5), кєршитоф (= Criştof; XXII, 11r/14). Notarea lui *şt* în grafii de tipul сє щин (= să ştie; VI, 99r/2, VIII, 6), кєръштин (= creştin; XXI, 82r/24—25), мєртѹрѹсєщє (XXII, 1r/1) nu poate fi un argument că, în general, vocala epentetică are o valoare pur grafică. Motivul pentru care în grupul *şti* nu este consemnată vocala epentetică îl constituie, credem, timbrul foarte înmuiat al fricativei, grupul fiind pronunţat *ş'ti*, în silabe diferite: aceasta poate explica grafiile cu шт, în care slova ш, suprascrisă, închide silaba [67] (de ex. în кєръштин, cît şi dubletele щифан VIII, 3, XXII, 16r/7) şi ищифан (= Ştefan; XXII, 13v/12) [68].

După cum se poate observa, într-o serie de cuvinte care reprezintă împrumuturi turceşti, forma reprodusă de Petru Şchiopul, cu vocala epentetică în interiorul unui grup de două sau trei consoane, reprezintă fonetisme străine (билєзик, фирънкѹ, сѹкѹфиѧ etc.; vezi p. 74). Aceste vocale (scurte şi neaccentuate) au căzut în unele din împrumuturile turceşti adoptate de limba română [69]: бозидаган (= buzdugan; XXII, 2v/4) < tc. *bozidogan*, боХѹца (= boccea; XXII, 3r/16) < tc. *bohuca*, *bohca*, дирам (= drame; XXII, 7v/8) < tc. *diram*, сѹкѹфиѧ (= scufie; XXII, 1r/14) < tc. *sukufie*, *iskufie*, тєрсиХанє (= tershana; V, 79v/3) < tc. *tersihane* etc.

Avînd în vedere dificultatea pronunţării grupului consonantic de către Petru Şchiopul, grafii „aberante" ca зиводѹ (XVIII, 80rb/3), şi зивот (XVII, 1v/1), pentru *izvod*, se explică uşor prin metateză [70], prin care rostirea lui *zv* este evitată.

Subliniem că prezenţa vocalei epentetice nu se poate explica, aşa cum s-ar putea crede, printr-o *manieră grafică* turcă, deoarece în această limbă *nu erau notate* vocalele scurte (neaccentuate), conform regulilor de scriere din arabă (se notau numai vocalele lungi, accentuate). Cuvintele turceşti de tipul *bilezic*, *diram*, *firenc* (pe care Petru Şchiopul le notează prin билєзик, дирам, фирънкѹ) sînt scrise în textele turceşti vechi *fără vocală epentetică*, deşi aceasta era *pronunţată* [71]. Dacă vocala epentetică s-ar datora, în cazul lui Petru Şchiopul, numai unei maniere grafice, ea ar fi fost scrisă şi între consoane care aparţin unor silabe *diferite*, tocmai pentru marcarea tăieturii silabice şi nu cum se întîmplă, la iniţiala cuvîntului şi între consoane aparţinînd aceleiaşi silabe (domnitorul scrie *sivintu* (= sfînt; XVI, 1r/16), *verde* (XXII, 2v/7, IIr/5 etc.), nu introduce niciodată vocale între consoane din silabe diferite). În plus, faptul că într-un anumit cuvînt, scrie cu o frecvenţă mare în diferite texte, se

---

[67] În general, în ortografia slavonă, suprascrierea consoanelor marchează tăietura silabică.

[68] Vezi şi mai sus, p. 74, nota 51.

[69] În unele împrumuturi, vocala epentetică a fost menţinută: *duşumea*, *filigean*, *perină*, (lit. *pernă*), *zuluf*, *tulipan* (lit. *tulpan*) etc.

[70] Vezi nota 47; cf. formele *culcer*, *ghircescu*, *Hursaverghi*, *pocrătol*, pentru *clucer*, *grecescu*, *Hrisoverghi*, *procatăr* din textele domnitorului.

[71] Respectiv بلزك (pron. *bilezic*); دلهم (pron. *dirhem*), فرزك (pron. *firenc*), vezi Miklosich, *Elemente*, p. 27, 48, 61.

întîlneşte numai *aceeaşi* vocală epentetică şi nu apar *niciodată alternanţe* de tipul пѫрост$ — *пиросто$ (= prost), сътолник — *сѫтолник (= stolnic), сѫтѫп — *сътъп (= stup) ne determină să credem că grafiile acoperă o pronunţare reală, cuvintele fiind învăţate *deformat*, datorită presiunii sistemului fonetic turc. Din faptele prezentate în paginile anterioare, rezultă că în transcriere interpretativă nu putem ignora această particularitate *fonetică*, atît în cazul unor forme ca *bilezic*, *diram*, *firănc*, *Livov*, *sicale*, *sitifan*, *sucufie*, care reproduc fonetisme turceşti cît şi în cuvinte româneşti, unde Petru Şchiopul aplica transformarea analogică legată de pronunţarea grupurilor consonantice.

Dificultăţi în cazul transcrierii textelor intervin în situaţiile cînd nu putem decide, datorită suprascrierii unei consoane, dacă grupul a fost evitat prin metateză, sau prin epenteza vocalei : astfel, grafii de tipul боχ҃ꙋа (XXII, 2v/19) [72], керчѫн (X, 89v/11), кѫлчер (VI, 99r/6) pot reflecta, în egală măsură, pronunţiile *bohgea*, *cherciun*, *culcer* [73], sau *bohugea*, *cherăciun* [74], *culucer*. Metateza silabică pe care ar putea-o indica grafii ca cele de mai sus s-ar putea motiva şi prin tendinţa de transformare a silabei deschise [75] într-una închisă (existentă în limba turcă) ; de semnalat, de asemenea că, în grafii ca колка [76] (XXII, 1v/5), хѫрсакергн [77] (XI, 1r/12), маньлѫ (IV, 87r/1—2), suprascrierea consoanei indică segmentarea cuvintelor în silabe închise.

O altă particularitate a textelor scrise de Petru Şchiopul priveşte cuvintele care conţin vocale în hiat, sau diftongii [*aŭ*], [*eŭ*]. În toate cazurile, între vocale, înaintea unui [*u*] ([*ŭ*]) apare [*v*] sau [*g*] (în unele cazuri [*u*], [*ŭ*] > [*v*]) : агостѫрѫ (= Austria ; XXI, 82r/23, 24), авор (= aur ; XX, 85v/4, XXII, 1r/4, 5, 7), чавѫш (= ceauş ; I, 2r/3, 5), домнезекѫ (= Dumnezeu ; XXII, 82r/19), жкѫ (= eu ; XXII, 5v/6), лавда (= laudă, XXII, 83r/10), логат (= luat ; I, 1—2, IV, 87r/3 etc.), мекѫ (= meu ; IX, 93r/10), рѣкѫ (= rău ; XXI, 83r/16), сак (= sau ; XIX, 1r/10), ка кавѫта (= va căuta ; XXI, 83v/14—15), вор авѫзи (= vor auzi ; XXI, 83r/19—20) etc.

În cazul lui Petru Şchiopul, aceste grafii, care apar cu o *mare frecvenţă*, reflectă o pronunţare particulară [78], neromânească [79], legată de incapacitatea de a reda hiatul, respectiv diftongii [*aŭ*], [*eŭ*].

Avînd în vedere atît celelalte fenomene care s-ar putea explica prin presiunea sistemului fonetic turc, cît şi numărul mare de fonetisme turceşti reproduse întotdeauna corect (în raport cu grafiile „aberante", in-

---

[72] Cf. şi боχ҃ѫа (XXII, 3r/16) cînd χ҃ este scris în rînd ; în limba turcă *bohuca*, *bohca* sînt variante libere în pronunţare.

[73] Vezi p. 74, nota. 51

[74] Vezi şi p. 74, nota 54 ; cf. şi grafii cu vocala epentetică : керъштин, керан etc.

[75] Grupurile кре, кл$ > кер, кѫл.

[76] Vezi p. 69, nota 25.

[77] Vezi p. 75, nota 70.

[78] Cf. I. Bărbulescu, *op. cit.*, p. 98 care le consideră simple notaţii.

[79] Nu credem că aceste grafii reproduc fonetisme existente în unele graiuri dacoromâne din secolul al XVI-lea, în care [*u*] evoluase la [*v*] în forme ca *luva* ; vezi Densusianu, HLR, II, p. 76 ; Gheţie-Mareş, GD, p. 115. În legătură cu această problemă, vezi şi N. Drăganu, *Manuscrisul liceului grăniceresc „G. Coşbuc" din Năsăud şi săsismele celor mai vechi manuscrise româneşti*, în „Dacoromania", III, 1922—1923, p. 477.

dicînd, de fapt, deformarea cuvintelor românești) redarea lui [*au*], [*eu*], [*a̯u*], [*e̯u*] s-ar putea explica printr-o analogie cu modalitatea de adaptare a unor împrumuturi în limba turcă : și în această limbă, hiatul (în care al doilea element vocalic este [*u*]), respectiv diftongii [*a̯u*], [*e̯u*] nu sînt tolerați de sistemul fonetic. În împrumuturi, pentru a se evita „șocul" pronunțării lui [*u*] ([*u̯*]) după o vocală, între cele două elemente se produceau, într-o fază mai veche a limbii, vibrații glotale realizate ca o consoană guturală ([*g*] gutural) ; ulterior, guturala a evoluat la fricativa labiodentală [*v*] [80]. Dealtfel, grafiile чавшш (= ceauș ; I, 2[r]/3, 5), ливов (= Liov ; XV, 1[r]a/1—2, 1[v]a/4), аросшѕрѕ (= Austria ; XXI, 82[r]/23, 24) reproduc fonetisme turcești. După cum menționam mai sus, într-o fază mai veche fricativei [*v*] îi corespundea o consoană guturală, [*g*] gutural. Guturala s-a menținut mai mult timp în cuvintele în care se afla în contact cu o vocală labializată, fapt ce poate explica apariția lui [*g*] în *Agosturu* [81]. Astfel se explică și grafiile cu [*g*] în логам, логам-ам, unde ca și în аросшѕрѕ, r reprezintă vibrațiile glotale, datorate dificultății de pronunțare a diftongului.

Acestor fapte li se pot adăuga alte particularități de ordin lingvistic susceptibile de a se datora, de asemenea, influenței foneticii limbii turce și anume, tendința de asurzire a consoanelor la finala cuvîntului [82] : кълчък (= chelciug ; XIX, 1[r]/18, XXI, 82[r]/29), ланцък (= lănțug ; XXII, 1[r]/6, 9, 11[r]/10), царнгнрам (= Țarigrad ; XXII, 7[r]/15, 7[v]/3, 6—7). кнлам (= Vlad ; XXII, 1[r]/6), знкот (= izvod ; XVII, 1[v]/1) etc.

Numele proprii мах̌мшт (= tc. Mahmut < Mahmūd ; I, 2[r]/2, 5), кажзит (I, 1[r]/1) cu finala în [*t*] reprezintă fonetisme turcești [83]. De asemenea, apariția dentalei sonore în кадифе, кадифене respectiv a surdei *k* în портекал (= Portecal, „Portugalia") reflectă fonetismele originare. Alternanțele кершитък (VIII, 4—5) — кершитоф (XXII, 11[r]/4) = Criștof, grafia кирж̌кязи (= Chiriaghiazi ; I, 1[r]/7) indică, în cazul lui Petru Șchiopul, oscilarea legată de întrebuințarea consoanelor surde-sonore.

Grafia почи (= Bozen ; XV, 1[r] b/2, 1[v] a/15) consemnează redarea lui *z* (*ț*) prin africata *č*, fenomen frecvent în împrumuturile străine intrate în limba turcă [84]. Numele localității este consemnat de Petru Șchiopul și cu fonetismul care redă filiera italiană, болзан (= Bolzano ; XVIII, 81[v]b/16).

La sfîrșitul acestei cercetări, opinia noastră este că maniera grafică a domnitorului reflectă o pronunțare străină, coruptă, a limbii române, care se datorează influenței limbii turce pe care Petru Șchiopul o cunoștea.

---

[80] În legătură cu această problemă, vezi Deny, *Grammaire*, p. 80. Dăm aici numai cîteva exemple din care se vede cum sînt adaptate grupurile [*au*], [*eu*], [*a̯u*], [*e̯u*] în cuvinte împrumutate de limba turcă din alte limbi : tc. *Avrupa* (= Europa), *arnavut* (<it. *arnauto*), *filavta* (< it. *flauto*), *firavun* (= faraon), *gâvur* (= ghiaur), *kilavuz*, *kilaguz* (= călăuză), *observatuvar* (fr. *observatoire*) etc.

[81] Cf. tc. *Avusturya* < *Agosturya*, „Austria".

[82] La finala unui substantiv turc sau a unui împrumut preluat de limba turcă nu pot fi decît consoanele surde [*p*], [*t*], [*c*], [*k*], nu și perechea sonoră corespunzătoare ; vezi Deny, *Principes*, p. 90—91.

[83] Vezi Deny, *Principes*, p. 91.

[84] De exemplu, it. *Durrazo*> tc. *Durač* ; it. *Svizzerra*> tc. *Isviçre* etc.

Existența unor particularități fonetice care se regăsesc și în modalitatea de adaptare a împrumuturilor în limba turcă, faptul că „erorile" se întîlnesc numai în grafii ale cuvintelor românești nu și în notațiile, întotdeauna corecte, ale fonetismelor turcești [85] ne determină să credem că grafia textelor scrise de domnitor corespunde unei pronunțări speciale. Nu credem că avem a face cu modalitatea de a scrie a unui semicult (cf. și cele spuse la p. 64, referitoare la faptul că domnitorul era o persoană instruită). În transcrierea interpretativă nu putem reproduce aceste documente și însemnări decît încercînd să reținem atît alternanțele existente în sistemul vocalic, care ar putea corespunde unor variante fonetice [86], cît și maniera particulară de redare a grupurilor consonantice și a hiatului, care ne determină să credem că sîntem în fața unui caz de bilingvism. Astfel, transcrierea interpretativă ar corespunde unei „traduceri" într-o românească corectă a limbii stîlcite a domnitorului (modificări de natură fonetică și morfo-sintactică); cu aceasta, ar putea fi facilitată înțelegerea cuprinsului textelor, dar s-ar înfățișa cititorului o situație care nu corespunde realității, și anume faptul că notațiile se datorează pronunțării unui vorbitor care nu cunoștea bine limba română.

LISTA DE SIGLE

Cihac, *Dictionnaire:* A. Cihac, *Dictionnaire d'etymologie daco-romane*, Bucarest, 1879.
Densusianu, HLR: Ovid Densusianu, *Histoire de la langue roumaine*, tome II, *Le seizième siecle*, Paris, 1938.
Deny, *Grammaire:* Jean Deny, *Grammaire de la langue turque (dialecte osmanli)*, Paris, 1921.
Deny, *Principes:* Jean Deny, *Principes de grammaire turque („Turk" de Turquie)*, Paris, VIe édition, 1945.
DH: N. Iorga, *Documente privitoare la istoria românilor, culese de Eudoxiu Hurmuzaki*, vol. XIV, partea I, București, 1915; vol. XI, București, 1900.
Gheție-Mareș, G.D: Ion Gheție, Al. Mareș, *Graiurile dacoromâne în secolul al XVI-lea*, București, 1974.
Kakuk, *Recherches*: Suzane Kakuk, *Recherches sur l'histoire de la langue osmanlie des XVIe et XVIIe siècles. Les elements osmanlis de la langue hongroise*, Budapest, 1973.
Miklosich, *Elemente:* Franz Miklosich, *Die türkischen Elemente in den südost- und osteuropäischen Sprachen*, Wien, 1884.
Rosetti, ILR: Al. Rosetti, *Istoria limbii române*, București, 1968.

[85] Această problemă face obiectul altei cercetări pe care am întreprins-o.
[86] Acestea se pot explica, după cum am arătat, prin reproducerea unor fonetisme românești care circulau în anumite zone ale Dacoromaniei, sau prin incapacitatea de pronunțare a unor sunete.

DIN ISTORIA VERBELOR NEREGULATE: IMPERFECTUL VERBELOR *A DA* ŞI *A STA*

DE

C. FRÂNCU

0. În limba română literară modernă sînt admise la imperfectul indicativ al verbelor *a da* şi *a sta* două paradigme: 1) paradigma cu radical etimologic *(da-, sta-)* + desinenţele caracteristice: *dam, dai, da, dam, daţi, dau; stam, stai, sta, stam, staţi, stau*, 2) paradigma cu radical secundar *(dădea-, stătea-)* + desinenţele caracteristice: *dădeam, dădeai, dădea, dădeam, dădeaţi, dădeau; stăteam, stăteai, stătea, stăteam, stăteaţi, stăteau* [1].

0.1. Graiurile dacoromâne actuale prezintă, în ceea ce priveşte formele în discuţie, mai multe paradigme, împărţindu-se în: a) graiuri care folosesc formele etimologice *(dam, stam* etc.), b) graiuri care utilizează formele refăcute de tipul *dădeam, stăteam*, c) graiuri care folosesc formele refăcute, arhaice, de tipul *dedeam, steteam*, d) graiuri care folosesc în variaţie liberă atît formele cu radical etimologic *dam, stam*, cît şi formele refăcute *dădeam, stăteam*, e) graiuri care întrebuinţează în variaţie liberă formele cu radical etimologic *dam, stam* şi formele cu radical arhaic refăcut *dedeam, dideam; steteam, stiteam* [2].

0.2. Dialectele din sudul Dunării prezintă o situaţie asemănătoare cu cea din graiurile dacoromâne. În dialectul aromân, imperfectul verbului *a sta* are şi forme cu radical etimologic *(stam, stai* etc.), şi forme cu radical refăcut de tipul *stăteam, stăteai*, şi forme cu radical arhaic refăcut de tipul *stiteam, stiteai* [3]. Judecînd după textele publicate de Per. Papahagi, se pare că cele mai frecvente erau, pe la începutul secolului nostru, formele cu radical etimologic *(stam, stai, sta* etc.). În schimb, la verbul *a da*, care are în dialectul aromân tot trei feluri de forme *(dam, dideam, dădeam)*, cel mai frecvent este tipul *dideam, dideai* etc., atestat încă din secolul al XVIII-lea, în *Codex Dimonie*.

În dialectul meglenoromân s-au impus definitiv formele refăcute de tipul *dădeam, stăteam*, iar formele cu radical etimologic *dam, stam* au dispărut. Această afirmaţie este făcută pe baza situaţiei din textele culese de T. Capidan *(Meglenoromânii*, II, III) şi pe baza datelor oferite de ALR.

Dialectul istroromân prezintă la imperfectul verbelor în discuţie numai cîte o paradigmă: *davęi̯am, davęi̯ai, davęi̯a, davęi̯an, davęi̯at,*

---

[1] Cf. *Gramatica limbii române*, vol. I, Bucureşti, 1965, p. 288, 290.
[2] Vezi hărţile nr. 2202 şi 2225 din ALR II, serie nouă, vol. VII.
[3] Cf. Per. Papahagi, *Basme aromâne*, Bucureşti, 1905, p. 19, 39, 239.

davệa; stavệam, stavệai, stavệa, stavệan, stavệat, stavệa[4]. Specifice acestor paradigme sînt temele de prezent *dav* —, *stav* — şi sufixele de conjugarea a II-a şi a III-a *-ệa* - (în locul sufixului — *aệa* —, caracteristic verbelor de conjugarea I [5].

1.1. Datele prezentate mai sus arată că atît în dacoromâna literară cît şi în dialectele şi subdialectele româneşti au apărut şi s-au răspîndit, la imperfectul indicativ al verbelor *a da* şi *a sta*, o serie de forme refăcute. Fenomenul vizează, în unele graiuri şi dialecte, tema şi sufixul de imperfect (tema perfectului, în locul temei prezentului, sufixul - *ea* -, caracteristic verbelor de conjugarea a II-a şi a III-a, în locul sufixului - *a* -, specific verbelor de conjugarea I, din care fac parte verbele discutate), iar în altele — în special în dialectul istroromân — numai sufixul gramatical : - *ệa* - în loc de - *aệa* -.

1.2. Cînd au apărut aceste forme? Datează ele din epoca de comunitate a românilor („româna comună") sau sînt inovaţii paralele şi independente ale fiecărui dialect în parte? Care este provenienţa etimologică a acestor forme?

Deşi verbele *a da* şi *a sta* au atras de multă vreme atenţia cercetătorilor, fiindu-le consacrate studii speciale[6] sau asigurîndu-li-se paragrafe distincte în aproape toate lucrările de gramatică istorică sau descriptivă, totuşi istoria lor nu este cunoscută în detaliu. Astfel, nu s-a răspuns în mod satisfăcător la cele patru întrebări fundamentale pentru lingvistica diacronică : *cînd*, *unde*, *cum* şi *de ce* au apărut şi s-au răspîndit formele secundare (cu radical refăcut). De pildă, în privinţa vechimii formelor de tipul *dădeam stăteam*, s-a spus că ele datează din „româna comună" [7], întrucît se găsesc în dialectele aromân, meglenoromân şi dacoromân, sau că ele sînt apariţii tîrzii, formate prin analogie cu perfectul simplu în fiecare din cele trei dialecte [8].

În ceea ce priveşte originea formelor refăcute, în afara influenţei interne a perfectului simplu, a mai fost invocată de unii cercetători influenţa slavă veche : „atunci cînd slavii au venit în contact cu românii şi cînd au încercat să vorbească limba românilor, ei au format imperfectul verbului *dare* după modelul imperfectului slav *dadeach*, adică *dădeam*. La rîndul său, *dădeam* a provocat naşterea lui *stăteam*, aceste verbe influenţîndu-se adesea în limbile romanice" [9]. Afirmaţia aceasta trebuia susţinută cu fapte din istoria limbii române, nu cu simple ipoteze. După cum se va vedea, situaţia din dacoromâna veche — neluată în discuţie de Krepinsky — este concludentă pentru vechimea şi provenienţa formelor cu reduplicare. Noi pornim de la premisa că prezenţa formelor de tipul

---

[4] Cf. S. Puşcariu, *Studii istroromâne*, II, Bucureşti, 1926, p. 190.

[5] A. Kovačec, *Descrierea istroromânei actuale*, Bucureşti, 1971, p. 149, vorbeşte de morfemul - *ei* -, segmentînd nejustificat o formă ca *vedệam* în *ved* - (rădăcină) + *ệi* (morfem temporal — modal) + *am* (morfem de persoană şi număr).

[6] Cf. H. Schmidt, *Zur Formenbildung von* **dare** *und* **stare** *im Romanischen*, în „Romanica Helvetica", XXXI, 1949.

[7] Cf. M. Krepinsky, *Influence slave sur le verbe roumain*, în „Slavia", XVI, 1938—1939, p. 7.

[8] Cf. Alf Lombard, *Le verbe roumain*, I, Lund, 1954, p. 425—453.

[9] Cf. M. Krepinsky, op. cit., p. 8.

dădeam în cele mai vechi texte româneşti şi, în special, în textele traduse din slavă, ar putea fi un argument pentru vechimea şi provenienţa propuse de M. Krepinsky, în timp ce lipsa lor şi atestarea tîrzie ar putea fi un serios contraargument. De aceea, ne vom adresa celor mai vechi texte româneşti.

1.3. Cercetînd textele româneşti, traduse şi netraduse, din secolul al XVI-lea, am constatat că ele folosesc la imperfectul verbelor în discuţie numai formele cu radical etimologic [10] : 3 sg. : *da* (CT, 161r/7, PO, 168/24, 309/25), 3 pl. : *da* (CT, 176r/22, PO, 127/7) ; 3 sg. : *sta* (CT, 62v/9, 73v/20, 22, 24, 227r/11, 21 ; PO, 57/2, 58/16, 78/18), 1 sg. : *sta* (PO, 141/5), 3 pl. : *sta* (SE, 112v/9, 117r/6, PO, 311/25) etc. Interesant este faptul că imperfectul acestor verbe este rar folosit atît în textele traduse cît şi în cele netraduse din acel secol. Cele mai des folosite sînt formele de persoana a III-a singular şi a III-a plural. Persoana I singular, care prezenta un sincretism cu persoana a III-a (singular şi plural), prin inexistenţa desinenţei *-m*, este rar folosită, iar formele de persoana a II-a, singular şi plural, omonime cu formele corespunzătoare de prezent *(dai, stai, daţi, staţi)*, nu au fost întîlnite în textele consultate din secolul al XVI-lea. Deci, practic, în textele din secolul al XVI-lea se întîlneşte pentru verbul *a da*, la imperfect indicativ, o formă *da* (pentru persoanele I singular, a III-a singular şi a III-a plural), iar pentru verbul *a sta* — o formă *sta* (pentru aceleaşi persoane).

1.4. Textele din secolul al XVII-lea conţin, de asemenea, numai forme cu radical etimologic. În nici un text consultat nu am întîlnit forme cu radical refăcut : 3 sg. : *da* (V, 7/9, 88/8, 149/4, 19, 20, 23) ; *sta* (MC, 192 ; A, 90, 102, CB, II, 154) ; 3 pl. : *da* (V, 258/22) ; *sta* (MC, 193) etc.

Persoana I singular continuă să fie folosită fără desinenţa *-m* pînă pe la mijlocul secolului al XVII-lea (eu *sta*, NT, 43/23 etc.), ca după aceea să primească un *-m* analogic de la persoana I plural (eu *stam*, BB, 43/23) [11]. Persoana I plural apare şi ea destul de rar în texte : *noi dam* (începutul secolului al XVII-lea, Muntenia, SD, IV, 34), probabil şi din cauza omonimiei sale cu forma corespunzătoare de prezent indicativ, care mai prezenta încă în unele graiuri, forma etimologică cu *-a-* (noi *dam*, *stam*, în locu actualei forme analogice *(noi dăm, stăm)*. Formele de persoana a II-a, singular şi plural, de la imperfectul verbelor în discuţie, continuă să fie omonime cu formele corespunzătoare de prezent *(dai, daţi, stai, staţi)*. Probabil că din această cauză erau evitate, căci nu le-am întîlnit în textele consultate (din secolul al XVII-lea). Conţinutul corespunzător era exprimat fie prin perfectul simplu, mai frecvent în limba veche decît astăzi, fie prin imperfectul perifrastic de tipul *erai dînd*, *erai stînd* [12]. Forma perifrastică era însă în regres în secolul al XVII-lea. Forma de persoana a III-a plural nu apare încă diferenţiată, la verbele în discuţie, de forma de persoana a III-a singular [13].

---

[10] Pentru exemple, vezi şi O. Densusianu, *Istoria limbii române*, II, Bucureşti, 1961, p. 156, 158.

[11] Pentru vechimea formelor cu *-m* la pers. I sg., vezi C. Frâncu, *Cu privire la vechimea a două inovaţii în flexiunea verbală, comune dialectelor limbii române*, FD, VII, p. 181.

[12] Iată cîteva atestări cu imperfect perifrastic : *stînd era* (PS, CP, PH, D, 121/2), *era mergînd* (= mergeam), CV, 38/9.

[13] Pentru vechimea lui *-u* de la pers. a III-a pl., vezi I. Gheţie şi Mirela Teodorescu, *În legătură cu desinenţa -u a pers. 3 pl. a imperfectului indicativ*, SCL, XVI, 1965, p. 87—101.

Prin urmare, textele din secolul al XVII-lea continuă să menţină formele primare *da-*, *sta-*, care erau folosite mai ales la persoana a III-a singular şi plural. Celelalte persoane (pers. I şi a II-a, singular şi plural) utilizează foarte rar formele de imperfect. Raritatea acestor forme se poate explica atît prin natura textelor, narative în marea lor majoritate, cît şi prin starea lor de sincretism. În locul formelor cu sincretism se foloseau formele perifrastice sau formele perfectului simplu, frecvent în naraţiuni, dar nu întotdeauna potrivit din cauza aspectului său perfectiv.

1.5. Primele atestări ale formelor cu radical refăcut la imperfectul verbelor în discuţie le-am întîlnit în cîteva texte din secolul al XVIII-lea : în *Didahiile* lui Antim Ivireanu, într-un manuscris găsit de N. Iorga la mînăstirea Coşula, publicat în 1909, cuprinzînd *Istoriile lui Irodot*[14] şi într-un document muntenesc din 1776 : „carele *stăteau* înaintea uşii bisericii" (OI, 58), dar *sta* (OI, 167), el *didea* (H 196, 197, 199), ei *didea* (H, 126, 127, 138, 142, 155, 178), „li *dedea* venitul" (1776, Bucureşti, SD, XXI, p. 71). În textele menţionate, apar şi forme cu radical etimologic : el *da* (H, 48, 129, 196, 248), el *sta* (H, 10, 167, 194), ei *sta* (H, 252). În *Istoriile lui Irodot* sînt frecvente şi formele perifrastice de imperfect : *au fost stînd* (= stăteau, H, 101), *au fost făcînd*, *au fost giurînd*, *au fost mîncînd* (H, p. 41).

Marea majoritate a textelor literare şi neliterare din secolul al XVIII-lea, indiferent de regiunea din care provin, conţin însă numai forme cu radical etimologic : 1 sg. : *stam* (ms. 57, BA, copist moldovean, 1786, *f.* 10^{v}), *dam* (1784, Muntenia, CR, II, 138) ; 2 sg. : *stai* (VP, 261), *dai* (N, 97) ; 3 sg. şi pl. : *sta* (N, 185, 187, 188, 337, 367, 382, RP, 103, 109, 217 ; P, II, 15, 16, 41, 42, 112, 159, 217 ; CI, I, 163, 167, 170, 176, 172, NC, 280, 464) ; *da* (1713, Muntenia DRA, I, 806 ; 1742, Moldova, DRA, II, 227, 430, 688 ; 1796, Bucovina, RT, 50 ; N, 49, 178, 324, 337) ; 1 pl. : *dam* (1750, Muntenia, DRA, I, 502 ; 1784, Banat, OB, 82). Ca şi în textele anterioare, în textele din secolul al XVIII-lea, cele mai bine reprezentate sînt formele de persoana a III-a singular şi plural, urmate de cele de persoana I plural şi apoi de persoana I singular. Formele de persoana a II-a singular sînt rare, iar cele de persoana a II-a plural nu le-am întîlnit în textele consultate.

2.0. Exemplele date şi discuţia de mai sus arată că paradigma de imperfect cu radical etimologic de la verbele *a da* şi *a sta* prezenta unele dificultăţi, pentru că unele persoane aveau forme nediferenţiate care puteau duce la omonimii supărătoare. Persoana I singular era nediferenţiată morfologic de persoanele a III-a singular şi plural şi de persoana I plural, ca şi la verbele regulate. Limba română, caracterizată printr-o permanentă tendinţă de exprimare a categoriei de persoană şi număr prin mijloace morfologice, a înlăturat aceste neajunsuri prin apariţia în secolul al XVII-lea a lui *-m* analogic, pentru persoana I singular, şi a lui *-u* analogic, pentru persoana a III-a plural. În schimb, persoanele a II-a singular şi plural prezentau dificultăţi mai mari fiind omonime cu formele corespunzătoare de prezent *(dai, stai, daţi, staţi)*, făcînd ca în

[14] Manuscrisul a fost copiat de un moldovean în 1746, dată indicată de copist pe prima pagină. Stratul lingvistic al traducerii din 1645 este slab reprezentat în ceea ce priveşte fonetica şi morfologia.

anumite contexte opoziţia, pe planul conţinutului între prezent şi imperfect să se neutralizeze. De cele mai multe ori valoarea de imperfect a unor forme ca *dai*, *stai* reiese din raportarea la o altă formă de imperfect a unui verb regulat care se află în aceeaşi frază, cum se întîmplă în cazul următoarelor două exemple : Apoi *stai*, *te socoteai*/ Şi-n rost nu puteai să dai (VP, 261); Încotro *căutai*, tot de tîlhari *dai* (N, 97). Dacă pentru formele *dai*, *stai* existau astfel de posibilităţi de dezambiguizare, pentru formele de plural *daţi*, *staţi* prezenţa în aceeaşi frază a unei alte forme de imperfect nu era suficientă pentru dezambiguizare, căci, într-un enunţ de tipul „Încotro *căutaţi*, tot de tîlhari *daţi*", opoziţia între prezent şi imperfect se suspendă. Pentru dezambiguizarea expresiei, era nevoie de verbe regulate de conjugarea a II-a, a III-a şi a IV-a, care nu au, aşa cum are conjugarea I, forma de persoana a II-a plural a imperfectului omonimă cu forma corespunzătoare a prezentului. Înlocuind forma *căutaţi* cu *priveaţi*, formă neomonimă cu prezentul *priviţi*, sensul temporal al formei *daţi* se precizează de context : „Încotro *priveaţi*, tot de tîlhari *daţi*".

De aceea, omonimia cu formele de prezent poate fi considerată o cauză care a dus la apariţia unor forme mai clare, cele cu radical refăcut.

Dar, pe lîngă această cauză, a acţionat, după părerea noastră, o alta mai importantă : *presiunea timpurilor trecute, formate de la tema prefectului simplu*. Inovaţia trebuie să fi început nu cu verbul *a da*, ci cu verbul *a sta*, care avea în limba veche toate timpurile trecute formate de la tema perfectului. Participiul trecut *stătut*, singurul cunoscut în limba veche [15], în locul modernului *stat*, atestat abia pe la sfîrşitul secolului al XVIII-lea trebuie să fi fost forma care a influenţat în mare parte paradigma imperfectului lui *a sta*, mai ales în zonele unde perfectul simplu îşi limitase întrebuinţarea sau dispăruse chiar (pe la mijlocul secolului al XVIII-lea). Perfectul simplu trebuie, în schimb, să fi influenţat paradigma imperfectului lui *a sta* în regiunile în care perfectul simplu era foarte des folosit (în Oltenia şi în Banat). În sprijinul acestei ipoteze putem invoca criteriul geografic : formele de tipul *stăteam*, *stăteai*, *stătea* etc., cu radicalul *stăt-*, se întîlnesc în special în Moldova, Bucovina, estul Transilvaniei şi estul Munteniei (pct. 386, 520, 531, 551, 537, 517, 228, 235, 574, 723, 692, 987 din ALR II, serie nouă, vol. VII, h. 2202, 2225), deci în regiunile în care participiul trecut *stătut* era frecvent, pentru că intra în componenţa unor timpuri trecute des folosite în aceste regiuni (perfectul compus, perfectul anterior şi mai mult ca perfectul perifrastic : *au stătut*, *au fost stătut*, *era stătut*). În schimb, formele refăcute de tipul *steteam (stiteam)*, *steteai (stiteai)* etc. cu radicalul *stet- (stit-)* se întîlnesc în vestul Munteniei, sudul Transilvaniei, Oltenia şi o parte din Banat (pct. 784, 182, 848, 2, 36), unde perfectul simplu are formele *stetei* (în limba veche : *stetiŭ)*, *steteşi*, *stete* etc.

---

[15] Participiul trecut *stătut* apare în textele din secolul al XVI-lea, al XVII-lea şi începutul secolului al XVIII-lea ca singura formă cunoscută. În secolul al XVIII-lea, apare forma modernă *stat*, care se impune treptat în timpurile compuse, forma *stătut* fiind eliminată din timpurile compuse şi păstrîndu-se numai cu valoarea adjectivală (apă *stătută)* în limba literară modernă. Cîteva din cele mai vechi atestări ale participiului *stătut* se întîlnesc în PS, PH, PV, 157/27, CC², 307, PO, 63.

Prin urmare, spre deosebire de toți cercetătorii care au considerat că originea formelor cu radical refăcut trebuie căutată în paradigma perfectului simplu, noi admitem această origine numai în cazul formelor de tipul *stetea-* și numai pentru regiunile în care perfectul simplu a fost și este puternic ; în cazul formelor de tipul *stătea-* admitem, în schimb (pentru Moldova, Bucovina, estul Transilvaniei și estul Munteniei) în primul rînd influența timpurilor trecute care conțin participiul *stătut* (perfectul compus, perfectul anterior, mai mult ca perfectul perifrastic, condiționalul perfect, conjunctivul perfect, prezumtivul perfect [16]). Fără îndoială, nu excludem, pentru aceste regiuni, și o influență a paradigmei de perfect simplu, în cazul cînd el mai era folosit în aceste regiuni, deși datele de dialectologie istorică ne conduc spre ipoteza că atunci cînd apar formele reduplicate de imperfect *(stătea-)*, perfectul simplu își limitase întrebuințarea la Oltenia, Banat și Crișana [17].

Presiunea timpurilor trecute terminative a mers mai departe, influențînd și o altă formă care se formează în mod normal de la tema prezentului, ca și imperfectul : este vorba de gerunziu, care apare în secolul al XVII-lea și sub forma *stătînd* (VS, 216 b/11) (alături de forma etimologică *stînd* (VS, 322 b)) și care este folosită și de Eminescu : *stătînd* (OE, 91/15).

În ceea ce privește verbul *a da*, imperfectul refăcut de tipul *dedea-* s-a putut forma prin influența directă a perfectului simplu care are în Oltenia, Banat și vestul Munteniei aceeași temă *(ded-)*, iar imperfectul refăcut de tipul *dădea-*, întîlnit azi în Moldova, Bucovina, estul Transilvaniei și al Munteniei (pct. 386, 531, 520, 537, 514, 235, 374, 723, 692) și parțial în Banat și Crișana (pct. 2, 53, 64, 75), s-a format probabil sub influența lui *stătea-*, cele două verbe influențîndu-se reciproc în istoria limbii române și a altor limbi romanice. Nu putem admite, în cazul formelor de tipul *dădea-*, decît în mică măsură și numai pentru arii izolate, o influență a timpurilor trecute cu participiul *dădut*, refăcut după *stătut*. Acest participiu analogic a fost și este foarte rar. Firește, pentru unele zone chiar din Moldova nu trebuie să excludem nici pentru formele de tipul *dedea-* o influență a perfectului simplu, înainte de a-și limita întrebuințarea.

2.1. La verbele în discuție se observă și un proces invers : perfectul simplu și mai mult ca perfectul sînt influențate de prezent și de imperfect. Astfel, în Banatul secolului al XVIII-lea întîlnim un perfect simplu cu tema *sta-* în loc de *stăt-* sau *stet-* : turcii *stară* (BC, 246), iar astăzi, în graiuri, un mai mult ca perfect influențat de imperfect de tipul *dasem, stasem*. Acest mai mult ca perfect analogic este întrebuințat în secolul trecut de Alecsandri, A. Russo, M. Kogălniceanu, Al. Odobescu etc. : *dasem* (VA, 63), *dase* (OA, 207), *daseră* (AR, 248, OA, 367) etc. Aceste exemple atestă influența reciprocă dintre diferite forme ale verbelor *a da* și *a sta*

[16] Iată cîteva exemple în care participiul *stătut* apare în timpuri compuse : *au stătut* (PH, 131/7, TD, 204, CB, I, 57, PO, 208/24, MC, 141, N, 210, 215, IP, 248), *era stătut* (PO, 63/5), *să fie stătut* (IP, 224), *vrea fi stătut* (CC², 307). În graiurile populare actuale participiul *stătut* mai apare în timpurile compuse numai în cîteva puncte (pct. 514, 682, 705, 763, 791, 876, 886, 872, 836, 2, 219, 362, 353, 346 ; cf. ALR II, serie nouă, vol. VII, h. 2227).

[17] Pentru răspîndirea perfectului simplu în limba veche, vezi C. Frâncu, *Din istoria perfectului simplu*, AL, 1967, p. 180—184.

şi pledează pentru ideea că la apariţia formelor refăcute de imperfect nu a participat numai o paradigmă — cea a perfectului simplu — cum se susţine de obicei, ci întreg sistemul timpurilor trecute. Fără îndoială, această influenţă trebuie privită în funcţie de situaţia concretă din fiecare grai (în perioada apariţiei formelor analogice), ţinînd seama de randamentul funcţional al formelor de la care vine inovaţia. Or, în timp ce în Oltenia, vestul Munteniei şi Banat perfectul simplu era un timp cu un randament funcţional ridicat şi putea să influenţeze şi imperfectul de tipul *sta-*, *da-*, în Moldova, Bucovina, estul Transilvaniei, caracterizate prin frecvenţa formelor de perfect compus, perfect anterior şi mai mult ca perfect perifrastic, timpurile compuse cu participiul *stătut* puteau să influenţeze paradigma imperfectului.

2.2. Pe de altă parte, absenţa formelor refăcute în textele din secolele al XVI-lea şi al XVII-lea şi prezenţa numai a formelor cu radical etimologic ne duc la concluzia că ideea originii vechi slave a formelor de tipul *dădeam*, susţinută de M. Krepinsky, este în întregime greşită. După părerea noastră, formele refăcute au apărut independent în fiecare dialect al limbii române într-o perioadă mult mai tîrzie decît perioada numită „româna comună" şi decît influenţa veche-slavă. Firește, nu în toate dialectele limbii române se poate fixa o *cronologie absolută* a apariţiei formelor refăcute. Acest lucru este posibil numai pentru dialectul dacoromân, pentru care există texte vechi (începînd cu secolul al XVI-lea), şi în mică măsură pentru dialectul aromân, pentru care există cîteva texte vechi (dar nu mai vechi decît secolul al XVIII-lea). Textele aromâne din secolul al XVIII-lea atestă formele de tipul *didiam*, *dideai* etc. (cf. Jb, XII, p. 206), formate sub influenţa perfectului simplu, timp cu un randament funcţional ridicat în dialectul aromân. Deci, se poate spune că în dialectul aromân formele cu radical reduplicat de la imperfect au apărut *după* despărţirea sa de trunchiul comun şi *înainte* sau *chiar* în secolul al XVIII-lea cînd ele sînt atestate în texte. În ceea ce priveşte dialectul meglenoromân, lipsa textelor vechi ne face să ne limităm la observaţia că inovaţia nu este prea veche, întrucît nu s-a generalizat nici pînă astăzi. În dialectul istroromân nu există un radical analogic, ci numai un flectiv, analogic cu verbele de conjugarea a II-a şi a III-a, care a apărut după despărţirea acestui dialect de trunchiul comun sau de dialectul dacoromân (dacă acceptăm ideea că istroromânii reprezintă o ramură a dacoromânilor).

3.0. Care este situaţia formelor refăcute şi a celor etimologice în secolele al XIX-lea şi al XX-lea? Cînd formele refăcute pătrund în normele limbii române literare?

Continuînd să cercetăm cronologic texte literare şi neliterare din secolele care au urmat primelor atestări ale formelor refăcute, am observat că prezenţa acestor forme rămîne sporadică în tot cursul secolului al XIX-lea. Apărută în texte provenind din Muntenia şi nordul Moldovei, inovaţia nu afectează Maramureşul, zone mari din Transilvania (părţile centrale şi de nord-vest), o parte din Banat şi din Oltenia şi o mare parte din Crişana (cf. ALR II, serie nouă, vol. VII, h. 2202, 2225).

Interesant este însă faptul că nici în scrierile unor cărturari care provin din regiunile care cunosc astăzi formele cu radical refăcut, inovaţia

nu apare înregistrată. Astfel, în scrierile Văcăreştilor, ale lui Dinicu Golescu, Eliade Rădulescu, C. Bolliac, D. Bolintineanu, N. Bălcescu, I. Ghica, A. Pann precum şi în gazetele „Curierul românesc", „Curierul de ambe sexe" nu sînt înregistrate decît formele cu radical etimologic : *dam* (BO, 288, IG, 26), *da* (BO, 287, ER, 91), *stam* (ER, 37) *sta* (AP, 22, 33, 36, 111, 118, NB, 134, ER, 73, IG, 17), *stau* (IG, 15) etc. Singurul scriitor muntean din aceeaşi generaţie cu cei citaţi mai sus care foloseşte formele refăcute este Gr. Alexandrescu : *didea (Memorial de călătorie*, Bucureşti, 1863, p. 56). Menţionăm însă că, în versurile, satirele, epistolele şi fabulele sale, Gr. Alexandrescu foloseşte formele cu radical etimologic : *sta* (GA, 198, 227), *dai* (GA, 195).

Scriitorii moldoveni din aceeaşi perioadă folosesc, de asemenea, numai formele cu radical etimologic : *da* (CN, 62, 152 ; K, 45, 75 ; AR, 178, VA, 209, 212), *sta* (CN, 108, 112, 135, 142 ; AR, 148 ; K, 69), *dam* (VA, 134) etc.

Nici în scrierile cărturarilor ardeleni din prima jumătate a secolului al XIX-lea nu întîlnim formele refăcute : *sta* (Ţ, I, 111, 322, II, 262 ; MP, 120, 125, 176), *da* (ŞA, II, 386, 387) etc.

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea formele refăcute pătrund din ce în ce mai mult în scrisul românesc. Hasdeu le întrebuinţa alături de cele etimologice : *dedea* (HS, 265, 275), *dedeau* (HS, 265), dar el *sta* (HS, 261) etc. Odobescu însă preferă în ediţia definitivă din 1887 pe cele etimologice şi le elimină pe cele reduplicate din scrierile anterioare. Eminescu foloseşte în scopuri stilistice bine determinate şi formele cu radical etimologic, pentru valoarea lor arhaică (în special în poezie) şi formele cu radical reduplicat (în proză) : 3 sg. : dădea (OE 141), *dedea* (PL, 173), *da* (PL, 40, 59, 92), *sta* OE, 149, PL, 16, 17, 18, 28, 35, 39), *stătea* (PL, 60, OE, 56), *stetea* (PL, 5, 84, 93), 3 pl. : *steteau* (PL, 5, 7, 64, 76, 98).

La Caragiale formele vechi apar mai ales în vorbirea autorului, pe cînd cele noi, în vorbirea personajelor, avînd funcţia de precizare a culorii locale şi temporale : 1 sg. : *stam* (SM, 60, 64, 67), *stăteam* (SM, 196), *steteam* (SM, 165), *dădeam* (SM, 194), 3 pl. : *steteau* (SM, 208).

G. Coşbuc foloseşte de preferinţă formele cu radical etimologic, care se găsesc în aproape toate graiurile ardeleneşti : *sta* (CG, 184, 199) etc.) Foarte rar, Coşbuc întrebuinţează şi forme refăcute : *stetea* (CG, 184). O. Goga şi L. Blaga întrebuinţează, în poeziile lor, numai formele vechi, cu radical etimologic : 3 sg. : *sta* (OG, 23, 78, 118, 125, 192), *da* (BP, 242), 3 pl. : *stau* (OG, 88). În schimb Arghezi şi Călinescu preferă formele refăcute celor etimologice : 3 sg. : *sta* (TA, 114, CO[1], 73), *da* (CO[1], 107), dar *dădea* (CO[1], 85, 97, 105) ; *dădeau* (TA, 120) etc.

Pe de altă parte, observăm, mai ales începînd cu secolul nostru, o preferinţă pentru formele refăcute de tipul *dădea-*, *stătea-*, care reuşesc să intre în normele limbii literare, în detrimentul formelor refăcute de tipul *dedea-*, *stetea* care rămîn regionale.

O imagine statistică a concurenţei dintre formele cu radical etimologic şi cele cu radical refăcut ne-o poate oferi *Dicţionarul de frecvenţă* elaborat de A. Juilland şi colaboratorii săi [18], care, în prima sa parte, conţine date interesante privind frecvenţa formelor în discuţie în perioada 1890—1940, în diferite stiluri ale limbii române literare. Astfel, conform datelor din

[18] Cf. A. Juilland, Ileana Juilland, P. M. H. Edwards, *Frequency Dictionary of Rumanian Words*, The Hague-London-Paris, 1965, p. 343.

acest dicţionar, la persoanele I singular şi I plural (pe care autorii citaţi nu le separă) raportul dintre *dam* şi *dădeam* este de *4/1*, ultima formă apărînd numai în stilul conversaţiei zilnice (în piesele de teatru), pe cînd prima formă apare şi în alte stiluri (ştiinţific, publicistic, tehnic). La verbul *a sta*, concurenţa dintre formele *stam* şi *stăteam* este însă mai mare, raportul de frecvenţă fiind de *8/7*, formele respective avînd o frecvenţă aproape egală în toate cele trei stiluri în care apar.

Pentru persoanele a II-a singular şi a II-a plural, nu sînt înregistrate formele de tipul *dădeai*, *dădeaţi*, *stăteai*, *stăteaţi*, neîntîlnite în textele folosite de autorii dicţionarului. În schimb, formele de persoana a III-a (singular şi plural) sînt foarte frecvente : *dădea* = 30, faţă de *da* = 129 ; *dădeau* = 15, faţă de *dau* = 94, *stătea* = 17, faţă de *sta* = 74 ; *stăteau* = 18, faţă de *stau* = 37. Concluzia care se desprinde din această statistică este că formele etimologice continuă să fie cele mai des utilizate, pe cînd formele refăcute sînt mai rare şi caracterizează numai unele stiluri ale limbii române literare.

Pe de altă parte, în limba română contemporană există şi o oarecare specializare funcţională a celor două forme de imperfect. Astfel, formele cu radical etimologic *da-*, *sta-* se menţin foarte puternice în cazurile în care funcţionează ca semiauxiliare sau ca elemente componente ale unor locuţiuni sau expresii verbale. De exemplu, în enunţuri de tipul „Soarele *sta să apună*", „Laptele *da în clocot*", „Noi *ne dam coate*", „Nu-mi *da prin cap*", „*El (îşi) da cinstea pe ruşine*" etc., sînt greu de imaginat formele reduplicate *stătea-*, *dădea-*. De aceea, în multe texte literare (de exemplu, în proza lui C. Hogaş şi a lui Sadoveanu) apar atît formele etimologice, cît şi cele refăcute, dar în funcţie de valoarea funcţională a verbului : formele etimologice fiind puternice în expresii şi locuţiuni sau în îmbinări mai mult sau mai puţin sudate (cum este cazul unităţilor în care intră semiauxiliarele *a da* şi *a sta)*, pe cînd formele refăcute apar în situaţiile în care verbul funcţionează ca predicat.

Coexistenţa celor două tipuri de forme în vorbirea aceluiaşi individ se observă şi în materialul din ALR : există mai multe puncte în care la o întrebare indirectă privind forma de imperfect a lui *a da* şi *a sta* s-a răspuns prin două forme : una cu radical primar şi alta cu radical secundar (refăcut). Este vorba de pct. 36, 76, 520, 192, 605, 723 (cf. ALR, II, serie nouă, vol. VII, h. 2202, 2225).

3.1. Constatarea că formele cu radical refăcut de tipul *dădea-*, *stătea-* pătrund cu greutate şi foarte tîrziu în normele limbii literare poate fi susţinută şi pe baza recomandărilor gramaticilor româneşti din secolele al XVIII-lea şi al XIX-lea, cele mai multe dintre ele fiind gramatici şcolare care, prin specificul lor, recomandau elevilor „norma" din epoca respectivă.

Astfel, primii autori de gramatici româneşti nici nu iau în discuţie formele cu radical refăcut, fapt care poate însemna că ele nu erau prea frecvente sau chiar nu erau cunoscute [19]. La fel procedează şi autorii de

[19] Cf. D. Eustatievici-Braşoveanul, *Gramatică românească (1757)*, ediţia N. A. Ursu, Bucureşti, 1969 ; S. Micu, *Elementa linguae Daco-romanae sive Valachicae*, ed. I, 1780, ed. II, 1805 ; Ienăchiţă Văcărescu, *Observaţii sau băgări de seamă asupra regulelor şi orînduelilor gramaticii rumâneşti*, Rîmnic, 1787 ; R. Tempea, *Gramatică românească*, Sibiu, 1787.

gramatici din secolul al XIX-lea [20], cu excepţia lui Al. Lambrior şi H. Tiktin. Al. Lambrior, în gramatica sa [21], face următoarea observaţie în legătură cu formele în discuţie : „ Formele duplicate se iau drept cele primitive şi poporul zice *dădeam*, în loc de *dam*, *am stătut* în loc de *am stat*". Prin urmare, Lambrior considera formele de tipul *dădeam* ca populare şi nu ca literare. Prima gramatică românească în care se recomandă ambele forme este cea a lui H. Tiktin [22]. Începînd cu această gramatică şi terminînd cu *Gramatica Academiei* (ediţia a II-a), toate gramaticile româneşti recomandă ambele forme : *dădea* şi *da*, *stătea* şi *sta*. Forma a treia de tipul *dedea (didea)*, *stetea (stitea)* este considerată astăzi ca regională.

4.0. În sfîrşit, trebuie spuse cîteva cuvinte despre compusele verbelor *a da* şi *a sta*. În special verbul *a da* intră în componenţa unor compuse ca *a se deda*, *a (se) preda*, *a (se) trăda*, *a reda*, *a izda*, *a răzda*. Dintre acestea, unele sînt neologisme latino-romanice *(a se deda, a reda)*, altele sînt creaţii româneşti *(a răzda, a izda)*, unul este de origine latină *(a trăda)*, iar altul de origine slavă veche, *(a preda)*. Verbul *a sta* intră numai în vechiul românesc *a custa* „a trăi" (<lat. *constare)*, păstrat azi numai în Maramureş, şi în neologismele latino-romanice *a consta* şi *a presta*. Dintre aceste compuse, se întîlnesc în graiurile populare numai *a trăda*, *a (se) preda*, *a se deda* (şi, în graiul maramureşean, *a custa)*.

Ceea ce voim să relevăm aici este faptul că nici unul dintre compusele verbelor *a da* şi *a sta*, atît cele care circulă în graiuri cît şi cele care se găsesc numai în limba literară, nu şi-au format un imperfect cu radical reduplicat de tipul **predădea-*, **trădădea-*, **se dedădea-*, **răzdădea-*, **custătea-*, **constătea-*, **prestătea-*, ci numai cu radical simplu *preda-*, *trăda-*, *se deda-*, *răzda-*, *custa-*, *consta-*, *presta-*. Acest fapt vine în sprijinul constatării noastre din acest articol, după care formele cu radical refăcut de la imperfectul verbelor *a sta* şi *a da* sînt creaţii recente, apărute paralel şi independent la fiecare dialect în parte. Cu toate că formele reduplicate se întîlnesc şi în dialectele aromân şi meglenoromân, ele nu datează, după părerea noastră, în nici un caz din „româna comună", cum susţin unii cercetători.

LISTA TEXTELOR CONSULTATE*

A : *Alexandria* (1620), în *Alexandria în literatura românească. Studiu şi text*, ediţia N. Cartojan, Bucureşti, 1922.
AJ : *Acte judiciare din Ţara Românească (1775—1871)*, Bucureşti, 1973.
AP : A. Pann, *Povestea vorbei*, ediţia I. Fischer, Bucureşti, 1971.
AR : Alecu Russo, *Scrieri literare*, Bucureşti, 1970.

---

[20] Cf. I. Eliad, *Gramatica rumânească*, Sibiu, 1828 ; Gh. Săulescu, *Gramatică rumânească*, Iaşi, 1833 ; C. Diaconovici — Loga, *Gramatica românească pentru îndreptarea tinerilor*, Buda, 1822 ; C. Platon, *Manual de gramatică română*, Iaşi, 1845 ; P. M. Cîmpeanu, *Gramatică românească*, Iaşi, 1848 ; A. Pumnul, *Grammatik der rumänischen Sprache fur Mittelschulen*, Viena, 1864 ; V. Mircesco, *Grammaire de la langue roumaine*, Paris, 1863 etc.

[21] Cf. Al Lambrior, *Gramatica română*, Iaşi, 1893, p. 155.

[22] Cf. H. Tiktin, *Gramatică română*, I, Iaşi, 1891.

* Chiar dacă unele dintre textele din această listă nu sînt citate în cuprinsul articolului, situaţia din ele a fost luată în consideraţie atunci cînd am stabilit cronologia anumitor fenomene.

AS : Gh. Asachi, *Scrieri literare*, Bucureşti, 1970.
B : I. Bianu, *Documente româneşti*, Bucureşti, 1907.
BA : N. Iorga, *Documente româneşti din arhivele Bistriţei*, vol. I—II, Bucureşti, 1899—1900.
BB : *Biblia*, Bucureşti, 1688.
BC : Nicolae Stoica de Haţeg, *Cronica Banatului*, ediţia Damaschin Mioc, Bucureşti, 1969.
DB : *Documente bucovinene* (publicate de T. Bălan), vol. I—II, Cernăuţi, 1937.
BI : *Inscripţiile medievale ale românilor. Oraşul Bucureşti*, vol. I, Bucureşti, 1965.
BO : C. Bolliac, *Opere*, vol. I, Bucureşti, 1956.
BP : L. Blaga, *Nouăzeci de poezii*, Bucureşti, 1971.
BR : N. Iorga, *Braşovul şi românii*, Bucureşti, 1905.
BRV : *Bibliografia românească veche*, vol. I—IV, Bucureşti, 1900—1944.
C : *Chiriacodromion*, Bălgrad, 1699.
C^1 : *Chiriacodromion sau Evanghelie învăţătoare*, Bucureşti, 1732.
C^2 : *Cazanii*, Rîmnic, 1748.
C^3 : *Cazanii*, Bucureşti, 1768.
C^4 : *Cazanii*, Rîmnic, 1781.
CA : Coresi, *Lucrul apostolesc*, ediţia I. Bianu, Bucureşti, 1930.
CB : B. P. Hasdeu, *Cuvente den bătrâni*, vol. I—II, Bucureşti, 1878—1879.
CC^2 : Coresi, *Evanghelie cu învăţătură (1580—1581)*, ediţia Al. Procopovici şi S. Puşcariu Bucureşti, 1914.
CG : G. Coşbuc, *Versuri*, Bucureşti, 1961.
CH : C. Hogaş, *Proză*, vol. I—II, Bucureşti, 1967.
CI : D. Cantemir, *Istoria ieroglifică*, ediţia P. P. Panaitescu-Vereş, Bucureşti, 1963.
CN : C. Negruzzi, *Opere alese*, Bucureşti, 1955.
CO : I. Creangă, *Opere*, Bucureşti, 1939.
CO^1 : G. Călinescu, *Opere*, vol. I, Bucureşti, 1965.
CP : Coresi, *Psaltirea slavo-română*, ediţia B. P. Hasdeu, Bucureşti, 1881.
CR : M. Gaster, *Crestomaţie română*, vol. I—II, Leipzig-Bucureşti, 1891.
CT : Coresi, *Tetraevanghelul*, ediţia Florica Dimitrescu, Bucureşti, 1963.
CV : *Codicele voroneţean*, ediţia I. G. Sbiera, Cernăuţi, 1885.
D : Dosoftei, *Psaltirea în versuri*, ediţia N. A. Ursu, Neamţ, 1975.
DB : I. Antonovici, *Documente bîrlădene*, vol. I—IV, Bîrlad, 1911—1926.
DG : Dinicu Golescu, *Însemnare a călătoriei mele*, Bucureşti, 1964.
DM : *Cazanie*, Dealu, 1644.
DRA : *Documente privind relaţiile agrare în veacul al XVIII-lea*, vol. I—II, Bucureşti, 1959—1966.
DRH : *Documenta Romaniae Historica*, A. Moldova; B. Ţara Românească, Bucureşti, 1966—1974.
ER : Eliade Rădulescu, *Opere*, ediţia Vl. Drimba, Bucureşti, 1967.
GA : Gr. Alexandrescu, *Opere*, vol. I, ediţia I. Fischer, Bucureşti, 1957.
H : *Istoriile lui Irodot*, ediţia N. Iorga, Bucureşti, 1909.
HS : B. P. Hasdeu, *Scrieri literare*, vol. II, Bucureşti, 1960.
IB : N. Iorga, *Inscripţii din bisericile românilor*, vol. I—II, Bucureşti, 1907.
IM : I. Bîrlea, *Însemnări din bisericile Maramureşului*, Bucureşti, 1909.
IG : I. Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri*, Bucureşti, 1967.

IL : *Îndreptarea legii* (în) S. G. Longinescu, *Pravila Moldovei în vremea lui Vasile Lupu*, Bucureşti, 1912.
IP : A. Ivireanu, *Predici*, ediţia G. Ştrempel, Bucureşti, 1962.
K : M. Kogălniceanu, *Scrieri*, Bucureşti, 1967.
LC : Coresi, *Liturghierul*, ediţia Al. Mareş, Bucureşti, 1969.
LT : I. Lupaş, *Documente istorice transilvane*, I, Cluj, 1941.
MC : Miron Costin, *Letopiseţul Ţării Moldovei*, ediţia P. P. Panaitescu, Bucureşti, 1959.
MP : Petru Maior, *Istoria pentru începutul românilor în Dachia*, ediţia Fl. Fugariu, Bucureşti, 1970.
N : I. Neculce, *Letopiseţul Ţării Moldovei*, ediţia Iorgu Iordan, Bucureşti, 1959.
NB : N. Bălcescu, *Opere complete*, vol. I, Bucureşti, 1961.
NC : N. Costin *Letopiseţul Ţării Moldovei*, ediţia I. Şt. Petre, Bucureşti, 1942.
OA : Al. Odobescu, *Opere*, vol. II, Bucureşti, 1967.
OB : N. Iorga, *Observaţii şi probleme bănăţene*, Bucureşti, 1940.
OE : M. Eminescu, *Opere*, vol. I, Bucureşti, 1939.
OI : A. Ivireanu, *Opere*, ediţia G. Ştrempel, Bucureşti, 1972.
OG : O. Goga, *Opere*, ediţia I. D. Bălan, Bucureşti, 1967.
P : *Cărţile populare în literatura românească*, ediţia I. C. Chiţimia, D. Simonescu, vol. I—II, Bucureşti, 1963.
PH : *Psaltirea Hurmuzachi*, copie după manuscrisul de la Biblioteca Academiei.
PL : M. Eminescu, *Proză literară*, Bucureşti, 1964.
PM : *Carte românească de învăţătură* (1646), ediţia A. Rădulescu, Bucureşti, 1961.
PO : *Palia de la Orăştie*, ediţia V. Pamfil, Bucureşti, 1968.
PS : *Psaltirea scheiană*, ediţia I.-A. Candrea, Bucureşti, 1916.
PV : *Psaltirea voroneţeană*, (în) I. Gălușcă, *Slavisch-rumänisches Psalterbuchstück*, Halle, 1913.
RL : *Pravila ritorului Lucaci*, ediţia I. Rizescu, Bucureşti, 1971.
RP : Radu Popescu, *Istoriile domnilor Ţării Româneşti*, ediţia C. Grecescu, Bucureşti, 1963.
RT : Leca Morariu, *Războiul Troadei*, Cernăuţi, 1923.
SB : Al. Rosetti, *Scrisori româneşti din arhivele Bistriţei*, Bucureşti, 1944.
SD : N. Iorga, *Studii şi documente cu privire la Istoria românilor*, vol. I—XXI, Bucureşti, 1901—1913.
SE : *Evangheliarul slavo-român de la Sibiu (1551—1553)*, Bucureşti, 1971.
SM : I. L. Caragiale, *Momente şi schiţe*, vol. I—II, Bucureşti, 1955.
TA : T. Arghezi, *Scrieri*, vol. VII—VIII, Bucureşti, 1964—1965.
TD : *Codicele Todorescu şi Codicele Marţian*, (în) N. Drăganu, *Două manuscrise vechi: Codicele Todorescu şi Codicele Marţian*, Bucureşti, 1914.
Ş : Gh. Şincai, *Hronica românilor şi a mai multor neamuri*, vol. I—III, Iaşi, 1853—1854.
ŞA : *Şcoala ardeleană*, ediţie critică de Fl. Fugariu şi, vol. I—III, Bucureşti, 1970.
Ţ : I. Budai-Deleanu, *Ţiganiada*, ediţia Fl. Fugariu, vol. I—II, Bucureşti, 1970.
U : Gr. Ureche, *Letopiseţul Ţării Moldovei*, ediţia P. P. Panaitescu, Bucureşti, 1955.
V : Varlaam, *Cazania (1643)*, ediţia J. Byck, Bucureşti, 1943.
VA : V. Alecsandri, *Culegere de proză*, Bucureşti, 1960.
VP : *Cronici şi povestiri româneşti versificate*, ediţia D. Simonescu, Bucureşti, 1967.
VS : Dosoftei, *Vieţile sfinţilor*, Iaşi, 1683—1684.

ARIA DE RĂSPÎNDIRE A PERFECTULUI SIMPLU ÎN OLTENIA ŞI MUNTENIA

DE

ION MOISE

Din punct de vedere gramatical şi stilistic, perfectul simplu a fost bine studiat în lingvistica noastră, atît în plan diacronic, cît şi în plan sincronic [1]. Aria de răspîndire a acestui timp este însă mult mai puţin cunoscută. ALR I şi ALR II, din cauza reţelei rare de puncte anchetate, dau pentru această formă verbală un areal cu totul aproximativ, mult mai extins decît în realitate (vezi harta 2). În afară de aceasta, de la efectuarea ultimei hărţi a ALR, perfectul simplu a continuat să-şi restrîngă arealul (vezi harta 1).

Noi am început cercetarea acestui fenomen prin anchetarea studenţilor de la Institutul de învăţămînt superior Piteşti şi a numeroşi elevi din Rîmnicu-Vîlcea, Curtea de Argeş, Tîrgovişte, Giurgiu şi Oltenița pentru a stabili zona periferică a răspîndirii formei verbale în speţă. Am continuat ancheta de sondaj cu ţăranii veniţi la piaţă în oraşele amintite, precum şi în Găeşti şi Bucureşti. Am pornit apoi pe teren, din sat în sat, şi am stabilit cu precizie limitele arealului respectiv.

În cercetarea de teren am folosit mai multe metode în funcţie de împrejurări şi informatori : observarea directă a fenomenului lingvistic, adică ascultarea conversaţiei subiecţilor ; întrebarea directă, întrebarea indirectă.

Am urmărit frecvenţa perfectului simplu în vorbirea tinerilor şi bătrînilor, bărbaţilor şi femeilor, întrebuinţarea cu predilecţie a anumitor verbe la acest timp.

Limita estică a ariei perfectului simplu trece pe la est de Brezoi, Dîngeşti — jud. Vîlcea ; Sălătruc, Şuici, Urlueşti, Cepari, Tigveni, Băiculeşti, Mălureni, Zărneşti, Merişani, Dobrogostea, Bascov, Mărăcineni, Micești, Racoviţa, Titeşti, Davideşti — jud. Argeş ; Cîndeşti-Deal, Scheiu, Ludeşti, Hulubeşti, Cobia de Sus, Lucieni, Văcăreşti, Perşinari, Nucet, Mircea Vodă, Sălcioara, Braniştea, Sălcuţa, Răcari, Lunguleţu, Poiana, Potlogi, Românești, Corbii Mari — jud. Dîmboviţa ; Vînătorii Mari —

---

[1] Enumerăm lucrările mai importante care studiază problema :

O. Densusianu, *Histoire de la langue roumaine*, II, Paris, 1938 ; Iorgu Iordan, *Limba română contemporană*, Bucureşti, 1956 ; Iorgu Iordan, *Stilistica limbii române*, Bucureşti, 1975 ; Al. Rosetti, *Istoria limbii române, de la origini pînă în secolul al XVII-lea*, Bucureşti, 1968 ; Al. Rosetti, B. Cazacu, *Istoria limbii române*, I, Bucureşti, 1961 ; Gr. Brîncuş, *Sur la valeur du passé simple en roumain*, în *Mélanges linguistiques...*, Oslo, 1957 ; Al. Georgescu, *Perfectul simplu în dialectul dacoromân*, în SG, I, p. 83—95 ; Al. Georgescu, *Perfectul simplu în dialectul dacoromân*, în *Omagiu lui Iorgu Iordan*, p. 323—324 ; Al. Graur, *Observaţii asupra întrebuinţării timpurilor în românește*, LL, I (1955), p. 134—141 ; Alf Lombard, *Le verbe roumain*, vol. I—II, Lund, 1954—1955 ; I. I. Pătruţ, *Referitor la evoluţia sistemului verbal românesc*, în FD, VI (1969), p. 131—139 ; Al. Rosetti, *Despre valoarea perfectului simplu*, în LR, IV (1955), nr. 4, p. 69—73.

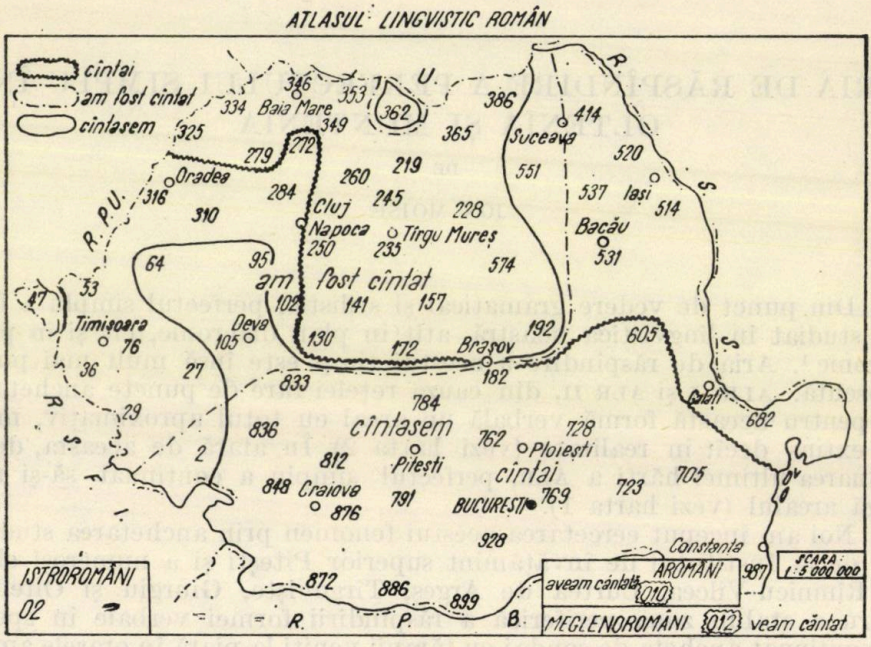

Harta 1

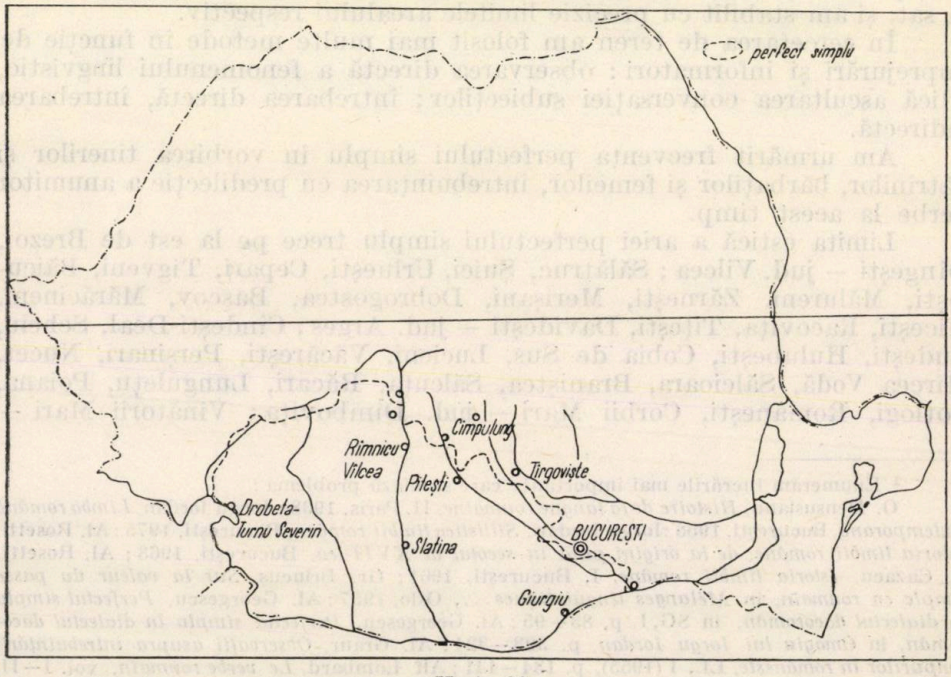

Harta 2*

* Cf. I. Pătruț, *loc. cit.*, p. 132.

— jud. Teleorman; Crevedia Mică, Bolintin-Vale, Bolintin-Deal, Ciorogîrla, Domneşti, Cornetu, Dărăşti-Ilfov, Dărăşti-Vlaşca, Adunaţii-Copăceni, Vidra, Vărăşti, Valea Dragului Gruiu, Vasilaţi, Budeşti, Nana, Luica, Radovanu, Căscioarele — jud. Ilfov.

La est de această zonă se mai găsesc mici arii izolate de perfect simplu. Noi am depistat următoarele sate: Malu cu Flori, Gemenea, Voineşti, Dragomireşti, Brăneşti, Glodeni, Vulcana-Pandele, Aninoasa, Valea Voevozilor, Finta — jud. Dîmboviţa; Fundeni, Ulmeni, Mînăstirea — jud. Ilfov; Ţăndărei, Platonesti — jud. Ialomiţa. În aceste sate, perfectul simplu se foloseşte rar, mai ales de oamenii bătrîni şi de femei. Procesul de ieşire din uz a perfectului simplu în aceste insule este foarte avansat. Există sate (Valea Voevozilor, Vulcana-Pandele, Malu cu Flori — jud. Dîmboviţa) unde forma verbală în speţă se întîlneşte numai la anumite verbe: *fusei*, *losei*, *zisei*, *spusei*.

Zona unde perfectul simplu se foloseşte consecvent de toate generaţiile cuprinde Oltenia (mai puţin comuna Cîineni, unde graiul este aproape transilvănean), iar din Muntenia — judeţele Olt, Teleorman, sud-vestul judeţului Argeş şi vestul judeţului Ilfov (fostul judeţ Vlaşca). De-a lungul limitei estice a ariei sale, acest timp se foloseşte mai rar şi se întîlneşte mai ales în vorbirea generaţiei vechi. În această zonă de tranziţie, pentru desemnarea unei acţiuni trecute terminate de curînd (în ziua în care se vorbeşte) se folosesc în paralel perfectul simplu şi perfectul compus. Unii vorbitori ai zonei în speţă consideră perfectul simplu o abatere de la normă („la noi nu să vorbeşte aşa, la noi să vorbeşte *normal*") şi ascund, pe cît e posibil, faptul că-l utilizează (nu-ţi *spusei* (sic !), bre, că la noi nu să vorbeşte aşa?"). Se observă clar că îngustarea ariei de răspîndire a perfectului simplu merge de la est la vest.

Celelalte zone de perfect simplu (Banat, Crişana, Apuseni, Hunedoara), după constatările noastre, nu formează o arie compactă, o zonă neîntreruptă, ci reprezintă mici insule în marele areal al perfectului compus. Dar aceste probleme vor constitui obiectul unor cercetări speciale pe care intenţionăm să le întreprindem.

LIMBA NOASTRĂ LA RADIO*

OBSERVAȚII GENERALE

DE

Acad. IORGU IORDAN

Nu pot spune, nici măcar cu aproximație în ce privește certitudinea, care au fost adevăratele intenții ale inițiatorilor emisiunii atît de frumos intitulate „Odă limbii române". Judecînd însă după conținutul ei de-a lungul multor ani de existență, am înțeles că s-a urmărit, în primul rînd, dacă nu chiar exclusiv, ceea ce încă de acum peste două decenii s-a numit „cultivarea limbii", în sensul oarecum didactic al expresiei. Se atrăgea atenția asupra abaterilor de la normele limbii literare, privite sub toate aspectele, se recomandau formele corecte, se răspundea la întrebările și nedumeririle ascultătorilor, se discutau, adesea, și probleme teoretice etc. În ultima vreme a intervenit o modificare foarte vizibilă a programului, modificare care merge, nu rareori, pînă aproape la desființarea rubricii, înțeleasă așa cum am arătat mai sus. Se citesc sau se recită poezii, socotite, probabil, model de limbă nu numai corectă, ci și frumoasă, se fac analize literare, se comentează din punct de vedere estetic diverse texte etc. Se prea poate ca publicul ascultător să fi intervenit „critic" în legătură cu emisiunile să le zicem pur lingvistice, mai puțin sau chiar deloc atrăgătoare pentru foarte mulți oameni. Se poate, de asemenea, și această ipoteză mi se pare mai verosimilă, ca îngrijitorii emisiunii să fi ajuns la concluzia, bazată, probabil, și pe o interpretare *ad litteram* a termenului „odă", că se conformează mai strict sensului acestuia, dacă se insistă asupra „frumuseții" limbii existente în producțiile poetice.

Oricare ar fi explicația, faptul rămîne și este, deci, incontestabil. Mă întreb însă dacă noua formulă duce mai ușor și mai sigur la rezultatul urmărit, cu sau fără intenție, de inițiatorii emisiunii. Să aibă oare nevoie copleșitoarea majoritate a ascultătorilor de însușirea unui limbaj frumos, poetic, cu ajutorul „modelelor" prezentate, care nu sînt chiar totdeauna ... modele de limbă? Și, mai ales, ne putem închipui că lectura și recitarea producțiilor literare, fie și însoțite de analize și comentarii, ajută, cu adevărat, la realizarea scopului urmărit? Cred că nimeni nu poate, cu mîna pe conștiință, cum se spune, să răspundă afirmativ la aceste întrebări. Exprimîndu-mi aceste îndoieli, nu vreau de loc să laud, fără rezerve, și încă destul de serioase, conținutul emisiunilor de altădată, exclusiv

---

* Începînd cu acest număr, revista noastră inaugurează o rubrică nouă consacrată activității desfășurate la Radio prin emisiunea „Odă limbii române".

lingvistice, deşi susţin, cu toată convingerea, că cei mai mulţi dintre radioascultătorii noştri de un asemenea conţinut au trebuinţă. Criticabile, pe vremuri, erau adesea modul de prezentare a problemelor, caracterul lor prea didactic şi, în cazul abaterilor şi greşelilor discutate, lipsa de exemplificări cu modele perfecte, menite să convingă pe cei ce urmăresc emisiunea că este, într-adevăr, vorba de greşeli sau de formulări improprii. Şi aceasta, nu pentru că afirmă şi, eventual, motivează autorul prezentării problemei, ci fiindcă în situaţii identice un bun cunoscător şi mînuitor al limbii noastre ne arată cum trebuie să ne exprimăm ideile şi sentimentele. Aceste defecte, eventual şi altele, se puteau înlătura sau măcar împuţina fără mari dificultăţi, în urma unei analize serioase, realizate şi cu oameni din afară. Înlăturarea masivă a chestiunilor de limbă eu aş explica-o prin preferinţa, nejustificată, pentru „literatură", care este, bineînţeles mai atrăgătoare sau mai puţin plictisitoare, de fapt, mai ... uşoară, decît „limba". Această situaţie îmi aminteşte de atitudinea studenţilor, aşa cum o cunosc din practica mea personală, care îşi alegeau, în marea majoritate a cazurilor, pentru lucrările de diplomă, subiecte „literare", şi nu totdeauna din cauză că simţeau o anume „chemare", ci fiindcă nu le plăcea lingvistica. La Radio, slavă domnului, nu ne putem plînge că ipsesc emisiunile „literare". Avem săptămînal, în fiecare zi, cu o singură excepţie mi se pare, un „moment poetic". Cel puţin o dată pe săptămînă există o „revistă literară". Nu mai vorbesc de prezentarea frecventă a publicaţiilor literare de toate speciile şi a unora dintre scriitori în viaţă. Era să uit rubrica de sîmbătă seara : „revista revistelor" (firește, tot literare). Exagerez eu oare, afirmînd că, în comparaţie cu această atenţie acordată „literaturii", cele douăzeci de minute, ştirbite mult şi acestea, consacrate „limbii", desfiinţează, de fapt, preocupările lingvistice la Radio ?

Descrierea de pînă aici a situaţiei nu este însă completă. În ultimele luni (poate chiar mai de mult, fără să pot preciza cînd, întrucît urmărirea mai atentă a emisiunii o fac de puţină vreme), ni se prezintă la „Odă limbii române" producţiile unor elevi de liceu, ca membri ai diverselor cenacluri literare. Ideea este foarte frumoasă şi merită toate laudele. Dar de ce la această emisiune, cînd avem una numită „Radioşcoală" ? Nu cred tovarăşii care au iniţiat-o că producţiile literare ale adolescenţilor din şcolile noastre de cultură generală îşi au locul la aceasta din urmă, între altele şi pentru că exemplul celor cîteva licee, deocamdată puţin numeroase, ar putea fi urmat de altele şi s-ar naşte astfel o emulaţie foarte valoroasă mai cu seamă din punct de vedere educativ ? Prezentarea încercărilor literare (literatură propriu-zisă şi critică literară) ale elevilor la rubrica aici în discuţie mi se pare o exagerare a preţuirii realizărilor lor, care poate dăuna puţintel, tot sub aspectul educativ. În una dintre emisiunile consacrate lor s-a mers aşa de departe cu această exagerare, încît poezia unei eleve de la liceul „Ienăchiţă Văcărescu" din Tîrgovişte, o pastişă, de altfel foarte reuşită, a *Mioriţei* a fost recitată de ... artista emerită Irina Răchiţeanu !

Slaba atenţie acordată la Radio problemelor (autentice !) de limbă surprinde în cel mai înalt grad, dacă nu uităm că în „Scînteia" ele s-au dezbătut un an întreg, că în „Presa noastră" pe 1976 au apărut în două numere (atîtea cunosc eu !) contribuţii bogate şi interesante privind cultivarea limbii (a doua, ca produs al unei sesiuni organizate de Facultatea de ziaristică a Academiei „Ştefan Gheorghiu", la care a impresionat plăcut autocritica, nu personală, ci colectivă, făcută de un lucrător de la Radio) şi că, mai ales, la Congresul educaţiei politice şi al culturii socialiste cultivarea limbii a fost menţionată în cuvîntarea tovarăşului Ceauşescu. Toate aceste lucruri au rămas necunoscute la forul cel mai important de răspîndire a cunoştinţelor de tot felul, deci şi de ordin lingvistic, în ce priveşte amploarea difuzării, pe care îl posedă ţara? În consfătuirea de la „Ştefan Gheorghiu" s-a propus, între altele, angajarea, dintre oamenii cu bună pregătire de specialitate, a unor consultanţi, şi nu numai la Radio, ci şi la Televiziune, la edituri etc. A luat act cine trebuie de această propunere şi s-a gîndit că ea nu este chiar deplasată? Cel care a făcut-o n-a avut în vedere exclusiv emisiunea „Odă limbii române". După cum în şcoală elevii trebuie să deprindă o bună mînuire a graiului matern nu numai de la profesorul de Limba română, ci şi de la toţi ceilalţi, indiferent de specialitate, tot aşa la Radio absolut toată lumea care „lucrează" acolo, precum şi invitaţii înşişi, trebuie să vorbească ireproşabil din punctul de vedere al normelor limbii literare. Din păcate, această condiţie nu este îndeplinită totdeauna, uneori nici chiar de către participanţii activi la „Odă limbii române".

M-aş mai opri la un aspect al problemei noastre. În general, sîntem foarte atenţi la greşelile de pronunţare, de ortografie şi de acord gramatical. Se înţelege de ce. Ele sînt uşor de constatat şi totodată ni se par extrem de grave, din cauză că fac impresia de agramatism. După mine, situaţia relativ precară a limbii noastre actuale trebuie căutată în altă parte, şi anume în vocabular şi în sintaxă. Articolele publicate de „Scînteia" (şi de alte periodice) s-au ocupat de folosirea improprie a unui număr mare de cuvinte, unele dintre ele curente de multă vreme în limba noastră. Marea răspîndire a unora dintre greşelile de acest fel, care nu lipsesc cu totul nici din vorbirea şi scrisul unor oameni cultivaţi, adică trecuţi şi prin universitate, le camuflează în aşa măsură, încît descoperirea lor întîmpină dificultăţi, adesea chiar pentru specialişti. Faptul se explică, în primul rînd, prin lipsa de precizie a cunoştinţelor, prin neclaritatea noţiunilor respective, adesea însă şi prin superficialitate, prin graba cu care ne achităm, vorbind şi scriind, de obligaţiile noastre.

În ce priveşte sintaxa, lucrurile stau şi mai prost, fiindcă depistarea „greşelilor" este foarte anevoioasă. Construirea corectă a unei propoziţii sau fraze presupune sezisarea exactă a raporturilor logice dintre noţiuni, deci o gîndire clară. „Cine gîndeşte clar se exprimă clar" este un dicton foarte vechi, chiar dacă n-a fost formulat întocmai aşa. Oamenii atenţi la modul cum se vorbeşte şi chiar se scrie astăzi observă relativ uşor că

condiția aceasta se îndeplinește destul de rar. Incoerența în gîndire și, drept consecință logică, în exprimare este, din nefericire, foarte răspîndită. O vină mare, aș spune cea mai mare, o are școala de toate gradele, începînd cu cea elementară și continuînd cu cea de cultură generală, care sînt cele mai implicate în această problemă. Deprinderea de a înțelege, de a pricepe se capătă mai ușor în primii ani de școală, pentru motive care n-au nevoie să fie arătate. Împrejurări de tot felul, dintre care aș menționa, cum am făcut într-un articol din „Scînteia", neglijarea studiului gramaticii (în sens foarte larg) la Facultățile de Limba și literatura română, fac să persiste în școlile noastre învățarea pe de rost a tuturor lecțiilor (cred că și a celor de Matematică). În felul acesta, elevii nu gîndesc, ci memorizează cunoștințe, pe care le uită cu vremea, pentru a face loc altora, dobîndite în același chip.

Ca să închei, propun nu numai îmbunătățirea emisiunii „Odă limbii române" (și cantitativ vorbind : cele douăzeci de minute să fie consacrate exclusiv problemelor lingvistice în sensul cel mai larg al cuvîntului), ci și „dublarea" ei, să existe, adică, de două ori pe săptămînă. Asigur pe tovarășii de la Radio că există posibilitatea de a le ... umple cu dezbateri serioase și utile.

FASCINAȚIA CUVINTELOR

DE

RADU CIOBANU

Acum mai bine de un veac, Titu Maiorescu atrăgea atenția asupra unei noi maladii pe care o numea beția de cuvinte. Era o boală care atunci abia debuta în cultura românească, dar care a cunoscut ulterior o evoluție spectaculoasă pe care nici ilustrul critic nu cred că a prevăzut-o. Am fi niște ipocriți să nu recunoaștem că ea bîntuie și azi pe calea tiparului sau a undelor, contractîndu-se cu o întristătoare ușurință. Dacă nu ești deprins a respecta cîteva elementare reguli de igienă spirituală, e suficient să te auzi vorbind sau să te știi citit pentru ca vorbele să-și exercite asupra ta fascinația : începe beția de cuvinte. Dai buzna ca într-o livadă și rupi de-a valma poame și rămurișe. Și cuvintele se cern asupră-ne ca o ninsoare de cenușă, pierzîndu-și toată strălucirea și savoarea. Așa se nasc stereotipiile, pleonasmele, nonsensurile, prețiozitățile, monștrii lexicali. Citim, de pildă, într-o recenzie că o revistă „ne lasă pe undeva într-o apetisantă așteptare". La emisiunea „Orele serii" sîntem invitați să urmărim „un nou tronson informativ". Un poet elogiază la televiziune efortul zilnic, cotidian al oamenilor muncii, dar se referă cu încăpățînare la „efortul diurn". Crainicul sportiv vorbește despre „o mingie — două mingii" și-i laudă pe „jucătorii laborioși", mîndru de a fi aflat un echivalent mai distins pentru „harnici", fără a-și bănui însă gafa. Lumea s-a umplut de „ștachete" — a calității, a exigenței și multe altele — toate lucrurile, de la cărți, pînă la clădiri sau obiecte de menaj, au o sumedenie de „valențe" — unele la loc vizibil, altele doar „pe undeva" — toată lumea „direcționează", „atenționează", „lecturează", „vizionează" și toate cele sînt „fierbinți", de la „miezul fierbinte al lucrurilor", pînă la vară, care tot „fierbinte" este.

Stau în jurul nostru cuvintele frumoase și vechi, mustind de înțelesurile adunate prin vremi și stau, de asemenea, cele tinere, scăpărînd de noi ce sînt, cu înțelesurile lor tranșante și precise. Și noi, nevoiți să alegem, să ne împotrivim fascinației lor și mai ales să le cunoaștem. A le descoperi virtualitățile, a le sesiza capcanele, a scoate la lumină întotdeauna numai „cuvîntul ce exprimă adevărul" sînt unele din înaltele satisfacții ale spiritului obișnuit cu veghea.

ŞCOALA, PĂSTRĂTOARE A BUNELOR TRADIŢII LINGVISTICE

DE

ION POPESCU

În ciuda tuturor tendinţelor, opiniilor şi atitudinilor puriste sau cosmopolite (temperate sau excesive), manifestate faţă de limba română ca mijloce de comunicare pentru vorbitorii ei, şcoala a păstrat în toate timpurile o poziţie de echilibru, de statornicie şi de înţelepciune care o onorează.

Alături de lingvişti şi de scriitorii de prestigiu, care au fost nu numai creatori, ci şi apărători ai patrimoniului lingvistic, dascălii şcolii româneşti din toate epocile au manifestat rezerve îndreptăţite faţă de orice încercare de a denatura, prin înnoiri gratuite, limba apărată cu atîtea riscuri de toţi românii, de la oamenii cei mai simpli, care au preferat să sufere decît să-şi părăsească graiul strămoşesc, pînă la domnitorii curajoşi, care au plătit cu capul statornicia şi patriotismul lor.

Cînd slujitorii şcolii au fost şi zeloşi ostenitori în domeniul limbii sau mînuitori destoinici ai condeiului, atitudinea lor a fost şi mai categoric afirmată, şi mai expres formulată.

Astăzi, mai mult ca altădată, se manifestă un evident interes din partea profesorilor din învăţămîntul de cultură generală, şi chiar al multor învăţători, pentru studiul serios al limbii noastre materne. Studiile, articolele şi lucrările acestora, apărute în ultimele decenii, confirmă deplin aserţiunea noastră.

Programele şi manualele şcolare au fost mult îmbunătăţite şi orientate cu precădere spre latura practică : formarea la elevi a unor deprinderi conştiente de exprimare corectă, în scris şi oral, ca urmare a înţelegerii mecanismului complicat al limbii.

„Şcolii îi revin cele mai mari obligaţii în formarea şi dezvoltarea deprinderilor de exprimare corectă, orală şi scrisă, în limba actuală. Ea trebuie să-i pregătească pe elevi în aşa fel, încît aceştia să fie în măsură să-şi exprime gîndurile, ideile şi sentimentele *corect*, *logic*, *coerent*, *concis*, *elegant* şi *cu uşurinţă*. *În păstrarea limbii*, *în cultivarea vorbirii îngrijite*, *în scrierea clară şi corectă*, *în evitarea construcţiilor greşite*, *rolul şcolii este hotărîtor* (s.n.). Ea trebuie să dezvolte interesul elevilor pentru cunoaşterea limbii române, *să facă din însuşirea ei o datorie cetăţenească*, *patriotică*" (s.n.) [1].

Prevenitoare, programa şcolară recomandă profesorilor să-i cruţe pe elevi de eforturi inutile (memorări de reguli şi de definiţii), interzice teoretizările şi discuţiile sterile şi combate tendinţa unora de a face din studiul gramaticii un scop în sine.

---

[1] *Programa de limba şi literatura română pentru şcoala generală clasele V—VIII*, Editura didactică şi pedagogică, Bucureşti, 1975, p. 5.

Interdicţiile clar formulate în programa şcolară nu sînt nici formale, nici nejustificate. Dimpotrivă, ele îşi au raţiunea în constatările făcute în şcoli de inspectorii de specialitate ai Ministerului Educaţiei şi Învăţămîntului.

Fie din cauza lipsei de experienţă, fie dintr-o greşită înţelegere a scopului urmărit în şcoală prin studiul gramaticii, unii profesori încearcă să comunice elevilor tot ce ştiu ei sau ce au citit în diverse studii şi articole recent apărute, adesea însuşindu-şi, fără discernămînt, orice opinie personală a unor cercetători, pe care se simt obligaţi s-o transmită şi elevilor. Ba, ceva mai mult, îşi fac un titlu de glorie atunci cînd opun asemenea păreri normelor în vigoare.

Cum este şi firesc, programa şcolară acordă atenţia cuvenită studiului gramaticii, orientat însă spre latura lui practică. „Calea principală de formare a deprinderilor de utilizare corectă a limbii prin studiul gramaticii este *exerciţiul*" [2]. Dar exerciţiu nu înseamnă în exclusivitate analiză gramaticală. „În ultimii ani, în studiul limbii române în şcoala generală, analiza gramaticală a devenit aproape singurul domeniu al activităţii aplicative. Pentru mulţi profesori, ea a fost considerată scopul predării gramaticii. S-a răspîndit larg părerea că a şti gramatică înseamnă a şti să facă analize gramaticale. Această orientare a avut repercusiuni negative asupra dezvoltării capacităţii elevilor de a se exprima în scris şi oral, a diminuat valoarea formativă a studiului limbii române în şcoala generală" [3].

Zelul unor profesori în această direcţie a fost stimulat şi de apariţia unui număr mare de „culegeri de exerciţii" („de probleme") de analize gramaticale, unele dintre ele cu serioase greşeli.

Este inexplicabil de ce editurile continuă să publice asemenea culegeri şi acum, cînd exerciţiile din manualele şcolare sînt suficiente pentru a da posibilitatea elevilor să înţeleagă şi să-şi însuşească toate cunoştinţele necesare exprimării corecte şi chiar să facă faţă concursului de admitere în învăţămîntul superior.

Odată cu generalizarea şcolii de zece ani, învăţămîntul de cultură generală trece printr-o fază nouă de dezvoltare şi perfecţionare, care implică eforturi mai mari din partea profesorilor şi a elevilor.

Am convingerea că etapa actuală străbătută de şcoala românească se poate compara cu cea din anul 1948, cînd s-a generalizat învăţămîntul de şapte ani, concomitent cu vasta acţiune de alfabetizare, ambele solicitînd mari eforturi din partea slujitorilor şcolii.

Şcoala de şapte ani presupunea un minimum de cunoştinţe de cultură generală. Şcoala de zece ani deschide perspective mai mari spre diversele domenii ale ştiinţelor exacte şi umaniste.

Se învaţă mai multă matematică, fizică, chimie, biologie, dar şi mai multă literatură română şi universală, mai multă istorie şi geografie, socialism ştiinţific şi economie politică. Se lărgeşte mult orizontul cunoştinţelor; lumea materială şi spirituală capătă alte contururi. Vocabularul elevilor se îmbogăţeşte cu numeroşi termeni şi cu multe cuvinte mai rar folosite în vorbirea uzuală. Se învaţă despre *vectori* şi *funcţii*, despre *atomi*

---

[2] *Programa de limba şi literatura română pentru şcoala generală*, p. 6.
[3] *Ibidem*, p. 7.

şi *ioni*, despre *gene* şi *cromozomi*, dar şi despre *genuri* şi *curente literare*, despre *metaforă* şi *metonimie*, despre *rentă* şi *profit*, despre *valoare* şi *remunerare*.

Se dezvoltă raţiunea ; gîndirea devine mai logică, vocabularul se îmbogăţeşte cu multe cuvinte abstracte, al căror sens trebuie bine înţeles şi aplicat ca atare în exprimarea din clasă, dar şi în cea din afara şcolii. Dacă elevul şcolii generale face continuu exerciţii de vorbire corectă şi coerentă, în momentul cînd a trecut la studiul bazelor diverselor ştiinţe, exprimarea urmează logica şi exigenţele disciplinelor respective.

Teoretic, totul pare simplu şi uşor. În realitate, situaţia este mult mai complicată. Orice copil învaţă în familie limba maternă cu imperfecţiunile şi particularităţile specifice mediului în care creşte. Ea se corectează şi tinde spre perfecţionare, sub influenţa instructiv-educativă a şcolii, şi apoi capătă trăsăturile caracteristice personalităţii fiecăruia, în funcţie de profesia aleasă, de cultura generală, de aptitudinile individuale.

În aceeaşi şcoală, chiar în aceeaşi clasă, sînt cuprinşi elevi din medii foarte diferite, cu un nivel cultural neuniform. Lipsa de omogenitate impune soluţii variate şi eforturi sporite, pentru a da posibilitatea tuturor elevilor să-şi însuşească limba literară „standard". Aceasta presupune din partea unor elevi o stagnare şi din partea altora eforturi mari. De aci şi misiunea dificilă a învăţătorului şi a profesorului.

În cazurile fericite, cînd eforturile acestora sînt pe deplin încununate de succes, la sfîrşitul celor opt ani de studii ai şcolii generale, toţi elevii stăpînesc, firesc pentru vîrsta lor, limba literară, urmărind ca, odată cu trecerea pe o treaptă superioară, în învăţămîntul liceal, să se creeze premisele formării stilului individual.

Oricare ar fi situaţia, rolul educatorului mi se pare hotărîtor. Dacă acesta este bine pregătit profesional şi pedagogic, dacă îşi iubeşte profesia şi pe elevi, dacă este capabil de dăruire şi abnegaţie, munca lui nu poate să nu fie încununată de succes.

Succesele depind de măiestria lui pedagogică şi de capacitatea de a se adapta situaţiei date, de a selecta, din multele lui cunoştinţe, pe cele strict necesare predării la fiecare clasă, la fiecare grupă de elevi şi, la nevoie, pentru fiecare caz izolat.

Manualele şcolare sînt mai bune ca oricînd în trecut, profesorii primesc în învăţămîntul superior mult mai multe cunoştinţe de limbă decît altădată, la dispoziţie le stau numeroase lucrări de specialitate.

Totuşi, sub influenţa unor articole şi studii de critică sau de istorie literară, scrise într-un limbaj alambicat, ermetic, chiar unii profesori de limba română ajung să stîlcească limba română, folosind, cu rost şi fără rost, un vocabular pestriţ şi „preţios".

Ca elev, ca student şi apoi ca profesor tînăr, am cunoscut dascăli iluştri, care vorbeau o limbă frumoasă românească, exprimîndu-se elegant şi distins, fără tot balastul de cuvinte împrumutate, fără discernămînt, din limbile occidentale.

Astăzi însă nu rareori se văd profesori care folosesc ostentativ cuvinte „la modă" ca: *prestigios*, *inefabil*, *ideatic*, *factice*, *impact*, *componistic*, *aură*, *artificios*, *explicitat*, *prioritar*, *educaţional*, *informaţional*, *instituţional*, *a atenţiona*, *a lectura* şi multe altele, tot atît de puţin recomandabile.

De aceea, nu este exclus să-i auzim spunînd și *influență stradală* după *comerț stradal*, cum apare în presa cotidiană, sau *intensitate traficală*, cum am auzit într-o dimineață la radio.

Cîndva, asemenea cuvinte nepoftite se numeau *barbarisme*. Nu-mi explic de ce astăzi nu mai sînt etichetate ca atare!?

Pentru a părăsi domeniul generalităților, spicuiesc cîteva fragmente dintr-o publicație destinată profesorilor de limba și literatura română: „În acest *succedaneu (subl. ns.)* hotărîtor este *unghiul* de perspectivă..." („Limbă și literatură", nr. 1/1976, p. 41). „Orice lecție *problematizată (subl. ns.)* începe după precizarea unor date *informaționale (subl. ns.)* necesare ..." (*ibidem*, p. 162). „În presa noastră, la radio, la televiziune se dezbat probleme de largă *audiență (subl. ns.)* ..." (p. 172). „Discuția poate folosi un plan — este vorba de un fel de *memo*, adică de notarea (pe tablă a) chestiunilor care trebuie elucidate ..." (p. 174).

Abuzul de neologisme căutate devine uneori o obsesie chiar în paginile acestei publicații: „Gîndurile copilului sînt dezvăluite artistic prin tehnica *inserției* dialogului imaginar în structura *solilocului* ... Autenticitatea *glosării infantile*, în care acumularea necazurilor copilăriei se revarsă într-un *virtual* gest *justițiar* plin de *candidă* naivitate ..." (p. 177).

Dacă acest fel de exprimare ar rămîne fără ecou, situația nu mi s-ar părea chiar atît de alarmantă, însă, din păcate, ea se exercită aproape automat și asupra unor elevi.

Am citit, cu cîțiva ani în urmă, lucrările unor elevi prezentate la concursul anual organizat de Societatea de științe filologice. Unele dintre acestea m-au frapat prin prolixitate, beție de cuvinte și arbitrar în utilizarea vocabularului, ceea ce dovedea superficialitate și o relativă cunoaștere a sensurilor multor cuvinte. Nedumerirea inițială a dispărut, după ce am auzit cum se exprimau și profesorii acestor elevi.

Mai ales elevii ambițioși, dornici să se remarce cu orice preț, ajung victimele acestui mimetism, explicabil la o anumită vîrstă, dar care se transformă într-un adevărat act de acuzare împotriva celor vinovați de provocarea lui.

Beția de cuvinte nu reușește să suplinească sărăcia ideilor. Dimpotrivă, nici un conținut bogat în idei nu are nevoie de o poleială artificială, sclipitoare la prima vedere, dar nerezistentă la cea mai ușoară atingere.

Profesorii și învățătorii au, mai mult ca oricine, datoria patriotică de a păstra neîntinată de influențe inutile din afară limba românească, în care au scris atît de frumos Vasile Alecsandri, Mihai Eminescu, George Coșbuc, Octavian Goga, Alexandru Odobescu, Nicolae Iorga, Vasile Pârvan, Tudor Vianu și mulți alți maeștri ai scrisului, patrioți sinceri și oameni de înaltă cultură.

De aceea cred că școlile de toate gradele trebuie să rămînă păstrătoarele fidele ale celor mai bune tradiții lingvistice ale noastre, sădind în inimile tinerelor vlăstare dragostea și respectul pentru limba strămoșească, dorința de a evita orice exces și orice ține de „modă" în acest domeniu.

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

Revista „Limba română" se adresează unui cerc larg de cititori interesaţi de problemele lingvisticii.

Revista abordează studiul limbii române: gramatică, vocabular, limbă literară şi stilistică, istoria lingvisticii româneşti, dialectologie, cultivarea limbii, ortografie, etimologie, onomastică şi filologie. Revista publică, de asemenea, articole de lingvistică generală.

NOTĂ PENTRU AUTORI

Autorii sînt rugaţi să înainteze articolele, notele şi recenziile în 2 exemplare, dactilografiate la un rînd şi jumătate. Tabelele vor fi dactilografiate pe pagini separate, iar diagramele vor fi executate în tuş, pe hîrtie de calc. Tabelele şi ilustraţiile vor fi numerotate cu cifre arabe, figurile din planşe vor fi numerotate în continuarea celor din text. Se va evita repetarea aceloraşi date în text, tabele şi grafice. Explicaţia figurilor va fi dactilografiată pe pagină separată. Toate notele de subsol se numerotează de la unu în continuare. Numele autorilor va fi precedat de iniţială. Titlurile revistelor citate în bibliografie vor fi prescurtate conform uzanţelor internaţionale. Autorii pot primi un număr de 30 de extrase, gratuit — dacă lucrarea face parte din planul de lucru al unei instituţii, sau contra plată — dacă lucrarea este remunerată.

Responsabilitatea asupra conţinutului articolelor revine în exclusivitate autorilor.

Răspunsul Comitetului de redacţie cu privire la manuscrisele primite va fi comunicat autorilor în termen de 2 (două) luni.

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA
Calea Victoriei 125, sector 1 — Bucureşti

LUCRĂRI APĂRUTE ÎN EDITURA ACADEMIEI

Sub redacţia Al. Graur, **Gramatica limbii române**, vol. I şi II, ed. a II-a revăzută şi adăugită; tiraj nou, 1972, vol. I, 439 p., 22,50 lei; vol. II, 589 p., 39 lei.

* * * **Studii de limbă literară şi filologie**, vol. II, 1972, 436 p., 21,50 lei; vol. III, 1974, 400 p., 21,50 lei.

I. COTEANU, **Stilistica funcţională a limbii române**, 1973, 204 p., 10,50 lei.

CORNELIA COHUŢ şi MAGDALENA VULPE, **Graiul din zona „Porţile de Fier". Texte, Sintaxă**, 1973, 395 p., 12 lei.

Texte dialectale. Muntenia I., 1973, 478 p., 17,50 lei; II, 1975, 915 p., 48 lei.

GABRIELA PANĂ-DINDELEGAN, **Sintaxa transformaţională a grupului verbal în limba română**, 1974, 296 p., 10,50 lei.

ION GHEŢIE, **Începuturile scrisului în limba română. Contribuţii filologice şi lingvistice**, 1974, 210 p., 9 lei.

GHEORGHE CHIVU şi MARIANA COSTINESCU, **Bibliografia filologică românească. Secolul al XVI-lea**, 1974, 9 lei.

* * * **Probleme de lingvistică generală.** Sub redacţia: acad. AL. GRAUR şi acad. I. COTEANU, vol. VI, 1974, 144 p., 7,50 lei.

LUIZA SECHE, **Lexicul artistic eminescian în lumină statistică**, 1974, 602 p., 30 lei.

* * * **Istoria ştiinţelor în România. Lingvistica.** Sub redacţia: acad. IORGU IORDAN, 1975, 166 p., 7,50 lei.

* * * **Istoria ştiinţelor în România: Etnologia** de Romulus Vulcănescu; **Folcloristica** de Gh. Vrabie, 1975, 184 p, 8 lei.

* * * **Fonetică şi dialectologie**, IX, 1975, 256 p., 16,50 lei.

ION GHEŢIE, **Baza dialectală a românei literare**, 1975, 655 p., 48 lei.

* * * **Semiotica folclorului. Abordare lingvistică-matematică.** Sub redacţia: Solomon Marcus, 1975, 268 p., 13,50 lei.

AL. GRAUR, **Alte etimologii româneşti**, 1975, 107 p., 4,25 lei.

* * * **Dicţionarul limbii române (DLR)**, tomul IX, R, 1975, 642 p., 91 lei.

ANCA GIURESCU, **Les mots composés dans les langues romanes**, 1975, 172 p., 9,75 lei.

* * * **Dicţionarul explicativ al limbii române (DEX)**, 1975, 1052 p., 150 lei.

* * * **Coresi. Psaltirea slavo-română (1577)**, 1976, 780 p., 52 lei.

FLORA ŞUTEU, **Influenţa ortografiei asupra pronunţării literare româneşti**, 1976, 244 p., 11 lei.

LR, Anul XXVI, nr. 1, p. 1 — 104, Bucureşti, 1977

I.P.I. c. 1640

42 200

Lei 6.—

T 8227

LIMBA ROMÂNĂ

2

ANUL XXVI

1977

mart.—apr.

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMANIA

1990 0 IUL 2005

97

COMITETUL DE REDACȚIE

Redactor responsabil:

Acad. IORGU IORDAN

Redactor responsabil adjunct:

Acad. ION COTEANU

Membri:

GH. BOLOCAN
GRIGORE BRÂNCUȘ
ION GHEȚIE
VALERIA GUȚU ROMALO
THEODOR HRISTEA
ION POPESCU
MARIUS SALA
LAURA VASILIU
FLORA ȘUTEU — *secretar de redacție*

Apare de 6 ori pe an.

Pentru a vă asigura colecția completă și primirea la timp a revistei, reînnoiți abonamentul dv.

În țară, abonamentele se primesc la oficiile poștale, agențiile poștale, factorii poștali și difuzorii de presă din întreprinderi și instituții. Revistele se pot procura și prin PUNCTUL DE DESFACERE AL EDITURII ACADEMIEI (direct sau prin poștă), Calea Victoriei nr. 125, Sectorul 1, București.

Cititorii din străinătate se pot abona, adresîndu-se la ILEXIM DEPARTAMENTUL EXPORT-IMPORT PRESĂ, P. O. Box 136—137 — telex: 11226, București, str. 13 Decembrie nr. 3.

Manuscrisele, cărțile și revistele pentru schimb, precum și orice corespondență se vor trimite pe adresa comitetului de redacție la revistei „Limba română".

La revue „Limba română" paraît 6 fois par an. Le prix d'un abonnement annuel est de 12 $.

Toutes commandes de l'étranger pour les travaux parus aux Éditions de l'Académie de la République Socialiste Roumanie seront adressées à:

ILEXIM, DEPARTAMENTUL EXPORT-IMPORT PRESĂ, P. O. Box 136—137 — telex 11226 — București, str. 13 Decembrie nr. 3.

Adresa Redacției
Str. Spiru Haret nr. 12
București Sectorul 7
Telefon: 33.34.40, int. 240

EDITURA ACADEMIEI R.S.R.
Calea Victoriei nr. 125
București Sectorul 1
Telefon: 50.76.80

I 8227

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

-- ULU. 2014

LIMBA ROMÂNĂ

Anul XXVI 1977 Nr. 2

IAN. 2022

SUMAR

CULTIVAREA LIMBII

MIOARA AVRAM, *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române* 107
Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române, Machetă 117
FINUȚA HASAN, Dublete neologice cu sau fără *h* la inițială 131
MARINA RĂDULESCU, Desinență zero sau *-u* la substantivele neutre cu tema în *-ó* 135
MAGDALENA POPESCU-MARIN, Genul unor termeni științifici formați cu elementul de compunere *-cit* 141
LAURA VASILIU, Femininul formațiilor cu *-log: -logă/-loagă* 145
ELENA CARABULEA, Numele de locuitori în *-ean, -ian, -an* 149
I. RIZESCU, Hiat și diftong în dicționarele normative 155
FULVIA CIOBANU, Unele funcții ale cratimei 159

VOCABULAR

ION ȘTEFAN, Evoluția semantică a cuvintelor *poezie* și *vers* și circulația lor în limba literară 163
E. JANITSEK, Apelativul și toponimul *Obcină* 175
I. ROBCIUC, Note etimologice 183

FILOLOGIE

ION GHEȚIE, În legătură cu versiunile moldovenești din 1532 ale *Evangheliei* și *Apostolului* 187
WERNER BAHNER (*Berlin — R.D.G.*), Problemele îmbogățirii lexicale în cadrul Școlii ardelene raportate la mediul european din secolul al XVIII-lea . . 193

CRONICĂ

MARINA RĂDULESCU, Dezbaterea cu privire la *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române* — Academia R. S. România — București, 8 decembrie 1976 205
CHRISTIAN IONESCU, Simpozionul de toponimie și Consfătuirea anuală de onomastică — București, 9 decembrie 1976 206

26704

RECENZII

A. LAMBRIOR, *Studii de lingvistică și folcloristică*. Ediție îngrijită și studiu introductiv de Ion Nuță, Iași, Ed. Junimea, 1976 *(Florica Dimitrescu)* 211

C. CIUCHINDEL, *Povestea lui Archirie filosoful ... Carte populară românească din secolul al XVII-lea*, București, Editura Minerva, 1976 *(Alexandru Mareș)* 213

ANCA I. MARIA, RADU I. MARIA, *Limba română. Manual pentru clasa a II-a*, București, Editura didactică și pedagogică, 1976 *(Ioana Vintilă-Rădulescu)* 216

Cărți și reviste primite la redacție. 220

DICȚIONARUL ORTOGRAFIC, ORTOEPIC ȘI MORFOLOGIC AL LIMBII ROMÂNE

DE

MIOARA AVRAM

Lucrarea colectivului de gramatică al Institutului de lingvistică din București pe care o supunem discuției a fost anunțată cu aproape doi ani în urmă, încă de pe cînd se afla în stadiu de proiect, printr-un referat prezentat în Comisia pentru cultivarea limbii și publicat ulterior în revista „Limba română" nr. 4/1975 sub titlul *Probleme ale alcătuirii unui nou îndreptar ortografic al limbii române.* După începerea elaborării ei, acad. Ion Coteanu i-a consacrat, într-un număr recent din aceeași revistă (4/1976), articolul intitulat *Pentru un mare dicționar ortografic al limbii române.* Existența acestor două articole, la îndemîna celor interesați, ne scutește de a relua expunerea istoricului ortografiei în vigoare sau a situației actuale în ce privește atitudinea față de ea și, mai ales, ne oferă avantajul de a considera lămurită de la bun început o problemă de principiu, pe care acad. Ion Coteanu a formulat-o în următorii termeni: „dicționarul la care ne referim reprezintă **aplicarea** actualei ortografii, și nu **modificarea** ei... Dicționarul nu se face spre a schimba ortografia, ci spre a o întări!"[1]

Această „întărire" se realizează cantitativ prin aplicarea principiilor și a normelor în vigoare la un număr mult mai mare de cuvinte decît cel cuprins în diversele ediții succesiv adăugite ale *Îndreptarului ortografic, ortoepic și de punctuație* [2], deci prin punerea la dispoziția publicului a unui instrument normativ de mari proporții, iar calitativ prin completarea normelor generale cu aspecte neavute în vedere și prin corectarea unor amănunte care vizează tocmai aplicarea consecventă a normelor.

Deși, în articolele care au anunțat-o, lucrarea a fost numită pe scurt *dicționar ortografic* (al limbii române), titlul ei complet îi definește mai exact caracterul: este vorba de un dicționar care e în același timp *ortografic, ortoepic și morfologic*, așadar de un îndreptar complex, căruia i s-ar putea spune și dicționar al exprimării corecte sub aspect formal sau dicționar al formelor corecte (prin forme înțelegînd atît învelișul exterior — corpul fonetic și reprezentarea sa grafică — al cuvîntului ca unitate lexicală, cît și realizările sale flexionare). Prin aceasta se preci-

---

* Publicăm în această rubrică referatul și comunicările prezentate la dezbaterea organizată de Comisia pentru cultivarea limbii a Academiei R. S. România în ziua de 8 decembrie 1976, în legătură cu întocmirea unui *Dicționar ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române.* Dată fiind marea importanță a lucrării, adresăm cititorilor revistei noastre un apel călduros de a ajuta la îmbunătățirea ei printr-o participare activă la discuție *(nota red.).*

[1] *Art. cit.*, p. 352.

[2] În continuare se citează ultima ediție, din 1971, cu abrevierea ÎO.

zează și limitele dicționarului, care nu trebuie considerat un îndreptar al exprimării corecte sub toate aspectele ei, deoarece nu cuprinde — și nu-și poate propune să cuprindă — aspecte ca semantica sau sintaxa corectă a cuvintelor inserate. Într-o oarecare măsură el cuprinde și unele aspecte lexicale, dar tot dintre cele legate de forma cuvintelor, cum sînt prevenirea confuziilor paronimice sau precizările referitoare la omonime.

Față de cele trei caracteristici enunțate în titlul îndreptarului actualmente în vigoare : ortografic, ortoepic și de punctuație, s-ar părea că morfologia este un element nou, care ia locul punctuației. De fapt, *Îndreptarul* actual este și el, în parte, un îndreptar morfologic prin recomandările referitoare la formele flexionare ale cuvintelor din index care depășesc aspectul scrierii sau al pronunțării acestor forme : recomandarea unei anumite desinențe de plural din două sau mai multe posibile (*-e* sau *-uri*, de exemplu, la substantivele neutre, *-e* sau *-i* la cele feminine etc.) nu constituie, evident, o problemă de ortografie sau de ortoepie, ci de pură morfologie. Aspectul morfologic al actualului îndreptar este însă cel mai slab realizat, lăsînd impresia că a fost urmărit mai mult sau mai puțin la întîmplare, ceea ce explică absența acestei caracteristici din titlul *Îndreptarului*. Noutatea *Dicționarului ortografic, ortoepic și morfologic* nu constă deci în introducerea absolută a componentei morfologice, ci în extinderea pe care i-o dă și în consecvența cu care o urmărește. Domeniul punctuației — parte integrantă a scrierii corecte, alături de ortografie [3] — nu va fi exclus dintre obiectivele lucrării, dar, neputînd fi cuprinse în structura dicționarului propriu-zis, regulile de punctuație vor fi expuse într-o formă cît mai sintetică și formalizată în una dintre anexele lucrării.

Regulile de ortografie și de ortoepie nu vor mai fi însă expuse pe larg în formă teoretico-descriptivă, ca în partea I a actualului îndreptar, întrucît dicționarul oferă aplicarea lor directă la cuvintele limbii contemporane. Numai unele norme generale vor fi sintetizate într-o anexă, după cum în anexe speciale se vor include aspectele care nu permit tratarea pe cuvinte sau grupuri de cuvinte : prezentarea alfabetului și a valorilor fiecărei litere, folosirea semnelor ortografice, scrierea cu majusculă, regulile despărțirii în silabe etc.

Optînd pentru tratarea problemelor de ortografie, ortoepie și morfologie în formă de dicționar, așadar pentru rezolvarea directă a tuturor cazurilor concrete, am avut în vedere necesitatea unui instrument de informare rapidă și scutită de interpretări subiective din partea cititorului. Avantajul acestui tip de instrument de lucru, în sensul comodității pentru cititor, îl constituie în primul rînd centralizarea indicațiilor normative de diferite feluri, dintre care în special pentru cele de natură morfologică este necesar în momentul de față apelul combinat

---

[3] Căci, deși etimologic termenul *ortografie* înseamnă „scriere corectă", el s-a fixat cu un sens mai restrîns decît cel de la origine, aspectele scrierii corecte fiind împărțite între ortografie și punctuație : ortografia se referă numai la scrierea diverselor cuvinte în parte și la scrierea unor grupuri mici de cuvinte care fac corp comun în vorbire (de tipul *l-am văzut, ți-a dat, ce-i cu tine* etc.), în timp ce scrierea diverselor îmbinări de cuvinte la care e necesar să se marcheze în scris raporturile exprimate oral prin pauze și intonație rămîne în seama punctuației. Dintre cele două părți ale gramaticii, ortografia este legată mai ales de morfologie, în timp ce punctuația este strîns legată de sintaxă.

la diverse surse (dicționare explicative, reguli generale din gramatici etc.). Dicționarul este conceput ca un instrument de consultare, care nu-și poate propune să explice la fiecare cuvînt de ce este corectă o formă și nu alta. Pentru justificarea normelor rămîn în continuare necesare studiile descriptive, tratatele de ortografie, ortoepie, morfologie etc., din care se pot învăța rațional principiile exprimării corecte, regulile și excepțiile lor. Formula comodă a dicționarului, care indică direct soluția cazurilor concrete, se încadrează într-o tendință generală de prezentare a informațiilor pentru cititorii epocii noastre, care preferă un dicționar enciclopedic unui tratat de orice fel.

Desigur, ca orice dicționar, și dicționarul nostru va fi consultat în momentul existenței unor îndoieli. Dar se poate spune că îndoieli în privința scrierii, pronunțării sau flexiunii se produc numai la cei care au conștiința existenței unei limbi corecte și o oarecare știință, fie și incompletă, asupra normelor ei, întrucît se adresează dicționarului pentru un cuvînt cu „probleme". Iată deci că și în domeniul cultivării limbii își poate găsi aplicarea o celebră caracterizare a științei ca începînd „acolo unde există îndoieli". Înțelegînd astfel rolul dicționarului, putem considera că, în ciuda consultării fragmentare, el va contribui și la înțelegerea treptată a normelor limbii literare.

Pentru a-și atinge cît mai bine scopul informării complexe a cititorului în diverse direcții și cu diverse metode, lucrarea va conține, pe lîngă dicționarul propriu-zis, o serie de anexe. La cele amintite pînă acum, în legătură cu regulile de ortografie și de punctuație, se adaugă unele tabele morfologice generale — care scutesc, de exemplu, încărcarea dicționarului cu desinențe comune tuturor verbelor, cum sînt cele de la perfectul simplu [4] sau de la mai mult ca perfect [5] —, liste de abrevieri curente și de compuse din abrevieri cu flexiunea lor sau liste de nume proprii geografice cu derivatele lor care denumesc locuitori. Pentru prevederea unor astfel de anexe ne-am călăuzit în parte după dicționarele normative ale altor limbi, în primul rînd după celebrul dicționar al limbii germane *Der grosse Duden*; unele sînt imaginate de noi și sîntem bucuroși să aflăm și alte deziderate din partea celor interesați prin munca lor de asemenea instrumente de orientare rapidă.

Din cele spuse pînă acum despre caracterul și structura lucrării în discuție a rezultat implicit și necesitatea ei. Față de actualul *Îndreptar ortografic, ortoepic și de punctuație* ea își dovedește utilitatea prin amploarea ei: un număr de articole de circa cinci ori mai mare și o extindere mult mai mare a diverselor articole. În timp ce *Îndreptarul* a fost conceput ca selectiv, înregistrînd în diversele lui ediții între 6 500 și 12 500 de cuvinte, *Dicționarul* nostru va avea aproximativ 60 000 de articole (cuvinte simple și compuse, locuțiuni, grupuri mici de cuvinte care fac corp comun în vorbire sau în scriere).

---

[4] Prezintă interes în special primele două persoane ale singularului.

[5] La acest timp pun probleme, de fapt, numai desinența de persoana a 2-a singular *-și* și toate cele de plural, unde se admite libera opțiune cel puțin între *-răm* și *-m* 1 pl., *-răți* și *-ți* 2 pl.

Sursa de bază a listei de articole o constituie cel mai recent dicţionar al limbii moderne, *Dicţionarul explicativ al limbii române* (DEX), apărut în 1975, din care se includ în *Dicţionarul ortografic, ortoepic şi morfologic* toate cuvintele-titlu (mai puţin articolele-variante) şi la care se adaugă compuse şi locuţiuni tratate în DEX la cuvîntul de bază, grupuri de interes ortografic, precum şi unele cuvinte simple ale limbii literare — în special neologisme — înregistrate în alte surse lexicografice; pentru adaosurile din ultima categorie criteriul de includere este măsura în care pun probleme de scriere, de pronunţare sau de flexiune.

Proporţiile *Dicţionarului* pot fi apreciate după macheta prezentată, care conţine o porţiune compactă de la începutul literei I : macheta are 479 de articole, corespunzătoare unei porţiuni din DEX cu numai 399 de articole. Dintre cele 80 de articole în plus faţă de DEX, numai 43 sînt unităţi lexicale propriu-zis noi (ca *iacint, iactanţă, ialomiţean, ialomiţeancă, idempotenţă, ideofrenie* etc.), celelalte reprezentînd cuvinte compuse şi locuţiuni tratate de noi ca articole separate (vezi seria compuselor lui *iarbă*, locuţiunea *ici-colo*, adverbul repetat *iavaş-iavaş*), cuvinte rezultate din scindarea unui articol unic în DEX (de exemplu, substantive feminine tratate de noi separat de masculin : *ideologă, ilustratoare* etc.) şi îmbinări curente de interes ortografic ca *i-a, i-ai, i-am, i-ar* etc. pr. + vb. aux. sau *i-i, i-l* pr. + pr.

Necesitatea lucrării în raport cu DEX-ul reiese însă nu atît din sporul de cuvinte sau îmbinări înregistrate, ci din sporul de probleme de corectitudine formală soluţionate, din adaosul de indicaţii normative. Căci DEX-ul — e cazul să o spunem — este mult mai puţin normativ decît ar fi fost de aşteptat chiar de la un dicţionar esenţialmente lexical, după cum rezultă uşor din compararea cu unele dicţionare similare care l-au precedat : e suficient să amintim numărul mare de cuvinte scrise cu ortografia altor limbi la care nu se dă nici o indicaţie de pronunţare, nici măcar de accent (vezi, de exemplu, cuvintele de la litera W sau cele începătoare cu *cha-, ll-* sau *sh-* ; aşa se explică, între altele, şi tratarea de două ori a cuvîntului IODLER/JODLER [6]), de asemenea numărul destul de mare de substantive fără indicaţii de gen (vezi SCHERZO sau YUAN „subst."), tratarea comasată într-un singur articol a omonimelor parţiale : substantive şi adjective cu flexiune specializată (vezi articolul CARACTERISTIC, -Ă, *caracteristici, -ce* s.f., adj., din care nu se poate afla că substantivul are altă formă de plural decît adjectivul de acelaşi gen : *-i* faţă de *-e* ; cf. şi CRITIC, -Ă, *critici, -ce* adj., subst.), substantive (şi adjective) de genuri diferite (vezi ZDROBITOR, -OARE, *zdrobitori, -oare*, adj., s.f., s.n., din care nu rezultă că pluralul *zdrobitoare* e incorect la substantivul feminin, sau FĂŢUITOR, -OARE, *făţuitori, -oare* subst. l. S.m. şi f., 2 şi 4.S.n., 3.S.f., unde nu se vede repartiţia formelor de plural pe genuri şi sensuri — aspect cu atît mai necesar cu cît alte dicţionare dăduseră anterior indicaţii explicit greşite) sau cu diferenţe formale în cadrul aceluiaşi gen (vezi articolul unic ŢIITOR, -OARE, *ţiitori, -oare*, din

[6] Semnalată de A. Beyrer în recenzia din SCL, XXVII, 1976, nr. 5, p. 539. În cele două variante, tratate independent una de alta, cuvîntul a primit definiţii lexicale foarte asemănătoare, dar descrieri gramaticale diferite : *iódler* e s.n. cu pluralul *iodlere*, în timp ce *jodler* e calificat subst. fără indicaţii de gen şi număr.

care nu se poate deduce existența unor forme de plural specializate pe cele două sensuri ale substantivului feminin : nume de persoană în *-toare* și de loc în *-tori*)[7]. Evident, nu e de criticat la DEX sau la alte dicționare lexicale absența unor forme flexionare ca genitivul substantivelor feminine, forme de articulare etc., care nu intră în obiectivele lor directe ; lipsurile semnalate mai înainte se referă însă la aspecte legate de semantică și la inconsecvențe sau tratare incompletă a unor aspecte avute în vedere [8]. În afară de limitele rezultate din însăși concepția lexicografică a DEX -ului, caracterul deficitar al unor indicații normative se datorește uneori și unor cauze de ordin tehnic ale sistemului de redare a cuvintelor-titlu cu capităluțe, care nu permit distincția între cuvintele scrise cu inițială majusculă sau minusculă (deși dicționarul cuprinde și nume proprii ca *Gulfstream*, *Interpol*, *Sanepid*, *Scaraoțchi*, *Vulgata*) [9], și ale sistemului de notare a accentului, prin care se pot crea confuzii între scriere și pronunțare la cuvintele cu grafie străină (vezi, de exemplu, un cuvînt ca BOURRÉE) [10].

Pentru a evita astfel de inconsecvențe *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic* a recurs la scrierea cuvintelor-titlu cu litere mici, aldine, folosind inițiala majusculă numai acolo unde se impune recomandarea ei, și la notarea accentului cu un punct sub vocala accentuată (procedeu folosit la noi de CADE și, dintre dicționarele ortografice străine, de *Der grosse Duden*).

Întrucît am intrat oarecum în prezentarea unor norme de redactare, continuu cu schițarea structurii unui articol din *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic*. Titlurile de articole au totdeauna accentul indicat și sînt urmate de o calificare gramaticală (partea de vorbire și genul la substantive și adjective).

Indicații de silabație și de pronunțare se dau numai unde e cazul (considerăm deosebite aceste două categorii de indicații — pe care le combinăm numai uneori, mai ales la cuvinte străine[11] — , deoarece

---

[7] Vezi alte exemple la Mioara Avram, *Despre flexiunea substantivelor feminine terminate în -(t)oare*, în LR, XXVI, 1977, nr. 1, p. 9.

[8] Pare cel puțin ciudat ca la un cuvînt ca CHILIAN să se dea indicații de pronunțare numai pentru ultimele două silabe „[Pr. : *-li-an*]" și să nu se spună nimic despre prima, care pune probleme pentru mult mai mulți vorbitori.

[9] Nu se poate ști, de exemplu, care este poziția DEX-ului în privința scrierii numelor de sărbători : dacă BLAGOVEȘTENIE, BUNAVESTIRE, ISPAS, PREOBRAJENIE apar numai în titluri cu grafie ambiguă, la cele care sînt scrise și în corpul articolelor, în sintagme sau expresii, se folosește cînd inițiala minusculă *(gerul bobotezei* s.v. BOBOTEAZĂ ; *duminica florilor* s.v. FLORII ; *Nu se îngrașă porcul la ignat* s.v. IGNAT ; *sîmbăta dinaintea rusaliilor* s.v. MOȘ), fie inițiala majusculă (*Paști* s.v. JOI, PAȘTI, POST, RUSALIE, SĂPTĂMÎNĂ, SÎMBĂTĂ ; *Crăciun* s.v. COLIND, COLINDA, PAȘTI, SĂRBĂTOARE). Din alte sfere semantice, vezi MORSE subst. invar., despre care se spune că se folosește „și" sau „de obicei" în sintagmele *alfabet Morse*, *aparat* sau *telegraf Morse* : în afara acestor sintagme, dacă e folosit singur, se scrie cu inițială majusculă sau minusculă ? Nu mai vorbesc de greșeli evidente, ca cea de s.v. BREAZA, unde numele unui cunoscut dans popular apare scris *Ca la breaza*. O întreagă categorie de cuvinte la care sistemul DEX-ului lasă nelămurită scrierea inițialei este aceea a substantivelor considerate „cuv [inte] germ [ane]" de tipul KRONPRINZ, JUGENDSTIL, WEHRMACHT.

[10] Dealtfel notarea accentului deasupra literei care redă vocala în cauză creează și dificultăți pur tehnice în cazul literelor *ă* și *î*, *â*.

[11] Atunci cînd pronunțarea e indicată pe silabe : *whisky* [pron. *uis-chi*] sau cînd pronunțarea e subordonată silabației : *iluzoriu* : 4 sil. [*-riu* pron. *-rĭu*].

silabația privește adesea exclusiv despărțirea convențională a cuvintelor în scris). Indicații de silabație se dau obligatoriu în următoarele situații : la cuvintele cu segmente care pot fi interpretate atît ca diftong, cît și ca vocale în hiat (dacă accentul nu rezolvă problema[12]) ; la grupurile de consoane care se abat de la cele două reguli generale : C—C[13] și C—CC[14] ; la formațiile prefixate și compuse care nu urmează reguli fonetice, ci țin seama de structura morfologică a cuvîntului[15]).

Indicațiile de pronunțare, care pot fi totale (*camping* [pron. *chemping*]) sau parțiale (*examen* [*x* pron. *gz*]), se dau între [ ] într-o notație apropiată de ortografia curentă ; afară de *ö* și *ü*, singurul semn fonetic folosit privește marcarea caracterului semivocalic al lui *i* sau *u* în diftongul neaccentuat scris *-iu*, susceptibil de două valori fonetice : *-ĭu* sau *-iŭ*. La cuvintele pronunțate după un model străin se indică și natura pronunțării (englezească, franceză etc.), chiar dacă nu e vorba de identitate, nerespectîndu-se toate nuanțele modelului urmat. Ca principiu general, nu se dă pronunțarea cînd e egală cu scrierea, deci în absența unor indicații speciale de pronunțare orice literă sau grup de litere se citesc așa cum se scriu (cazul lui *e* pronunțat *e* în *idee* ; *gn* pron. *gn* în *ignobil*, *ignora* ; *x* pron. *cs* ; *sce*, *sci* pron. *sce*, *sci* etc.) sau conform regulii generale (vezi *ce*, *ci*, *ge*, *gi*, *che*, *chi*, *ghe*, *ghi*). Menționăm aceasta, întrucît e, poate, singurul punct în care la o examinare superficială s-ar părea că dicționarul nostru dă indicații de pronunțare în minus față de actualul îndreptar, care marchează de obicei pronunțări ca „*-de-e* (nu : *-deie*)" la cuvintele de tip *idee*, „*ig-no*" la *ignobil* sau *ignora*, „*sce*" la *incandescent* etc. Procedeul nostru se justifică nu atît ca mai economic — în general nu am făcut economie la indicațiile utile —, cît ca unul care asigură o aplicare consecventă, căci indicațiile de genul *idee* pron. *-de-e* ne-ar obliga să relevăm pronunțarea lui *e* ca *e* în toate neologismele de la litera E, ceea ce nu face actualul îndreptar.

La cuvintele flexibile se dau indicații privind formele gramaticale : la un număr de indicații minimale obligatorii (de exemplu pluralul nearticulat al tuturor substantivelor) se adaugă formele despre care se consideră că pun probleme fie sub aspectul propriu-zis flexionar, fie sub acela al scrierii sau pronunțării formelor respective. După cum am mai spus, ponderea acordată componentei morfologice a dicționarului reprezintă caracteristica principală a lucrării aici în discuție. Comparația machetei cu porțiunea corespunzătoare din ÎO sau din DEX evidențiază clar numărul de forme gramaticale neindicate explicit în alte lucrări și pe care numai cine nu e atent la greșelile de exprimare ale compatrioților noștri le va considera superflue : aș cita, de exemplu, articolul *ie*, la care ÎO indică numai pluralul nearticulat *ii* ; cele două forme sînt insuficiente pentru a preveni greșelile de scriere frecvente la formele articulate de singular nom.-ac. *ia*, g.-d. *iei* și de plural *iile* (la acest cuvînt

---

[12] De aceea silabația se indică, de exemplu, la substantivele și adjectivele în *-ie* neaccentuat, dar nu și la cele în *-ie*.

[13] Grupurile alcătuite din „muta cum liquida" (*b*, *c*, *d*, *g*, *p*, *t*, *v*, *f* + *l* sau *r*).

[14] Grupurile alcătuite din consoană + *ct*, *cț*, *pt* și cuvîntul *jertfă*.

[15] Vezi formații prefixate ca *in-apt* sau compuse ca *de-spre*.

nesiguranța unora se explică, în parte, prin deprinderi ortografice mai vechi). Relev în mod special atenția acordată formelor de genitiv-dativ articulat ale substantivelor feminine (vezi *iadă*, *iapă*, *iarbă*, *ieșire* etc.) și precizările aduse la folosirea unor forme ca pluralul lui *iarbă* sau singularul lui *icre*.

Explicații referitoare la sens sau la domeniul de folosire a unui cuvînt se dau numai acolo unde se pun probleme de diferențiere lexicală între paronime (vezi *ileon* și *ilion*; *ilar* și *hilar*) și omonime sau acolo unde e vorba de restricții gramaticale (cazul pluralului lui *iarbă*, amintit mai înainte). Nu am socotit necesar să menționăm sensul altor cuvinte, nici măcar al celor înregistrate după surse mai puțin uzuale decît DEX-ul (vezi, în machetă, *iacint*, *idempotență*, *ignamă*, *ilativ*, *ileită*, *ilutație* etc.), deoarece pornim de la ideea că dicționarul va fi consultat de cititori pentru îndoieli referitoare la scrierea, pronunțarea sau flexiunea unor cuvinte cărora le cunosc sensul. Expresiile în care se folosește un cuvînt sînt avute în vedere numai atunci cînd în ele cuvîntul apare cu variante speciale: vezi *zi*, în expresii și *ziuă* (: *de cu ziuă*, *se face ziuă*) sau la *boală*, pl. *boli*, în expresii și *boale* (: *a băga în boale*).

La cuvintele care au abrevieri uzuale sau simboluri consacrate, acestea se dau la sfîrșitul articolului (vezi, în machetă, *ibidem* sau *idem*).

Terminînd cu această parte tehnică a referatului privitoare la structura articolelor din dicționar, mi se par necesare cîteva precizări.

O primă precizare este aceea că toate indicațiile noastre sînt normative și nu corective: recomandăm scrierea, pronunțarea și flexiunea corectă și prin aceasta prevenim implicit pe cititor împotriva folosirii altor grafii, variante de pronunțare etc., dar nu înșirăm variantele greșite însoțite de avertismentul „nu:..", cum procedează adesea actualul îndreptar: vezi „*idee*, pron. *-de-e* (nu : *-de-ie*)". Am evitat acest procedeu nu pentru că n-am avea încredere în eficiența lui, ci pentru a nu îneca formele corecte într-un repertoriu mai mare de posibile forme greșite. Pentru a ajuta însă pe cititori la identificarea unor cuvinte care circulă cu variante grafice mult diferite de cele alese de noi vom alcătui un indice cu trimiteri la articolele unde se dau formele recomandate.

De mai multe ori, în legătură cu diversele feluri de indicații, am arătat că ele se dau sau se dezvoltă de la caz la caz, acolo unde există probleme. Aceasta înseamnă că, în selectarea indicațiilor și a completărilor aduse la lista de cuvinte din DEX, intervine o oarecare doză de subiectivism. Din dorința de a nu greși în minus, poate că am greșit uneori în plus, dînd și indicații mai puțin necesare. În orice caz, cuvintele care pot pune diverșilor vorbitori — desigur, nu aceiași de fiecare dată — probleme, măcar în una din formele lor, sînt mult mai numeroase decît s-ar crede judecînd după cîte un vorbitor în parte; *Dicționarul* încearcă să aibă în vedere categorii cît mai largi de cititori care să-l folosească pentru îndoielile specifice [16]. Acum peste 40 de ani, Sextil Pușcariu și Teodor Naum afirmau în prefața îndreptarului lor ortografic — bazat pe regulile ortografice din 1932 ale Academiei Române — că „a zecea

[16] Bineînțeles, pe baza lui se vor putea alcătui dicționare de proporții mai reduse pentru categorii speciale de cititori, de exemplu pentru elevii dintr-un anumit ciclu de învățămînt, pentru unii tehnicieni etc.

parte din cuvintele limbii noastre pune celui ce vrea să le întrebuinţeze cîte o problemă ortografică, ortoepică sau gramaticală"[17]. Afirmaţia pare exagerată pentru situaţia concretă a fiecărui vorbitor, care operează în general cu un bagaj restrîns de cuvinte pe a căror folosire e mai stăpîn, dar ea se verifică pe deplin în ce priveşte ansamblul limbii şi ansamblul vorbitorilor şi, mai ales, în ce priveşte situaţia autorilor unui instrument normativ; mai mult, se poate spune că în situaţia limbii literare contemporane, cu marele număr de neologisme recente care ridică mai mult decît o problemă de adaptare grafică, fonetică sau morfologică, proporţia cuvintelor cu probleme este şi mai mare. Cît despre ierarhia dintre categoriile de indicaţii normative, Puşcariu şi Naum arătau în lucrarea citată : „Greutatea la noi nu e cum s c r i e m, ci cum r o s t i m un cuvînt; grea nu e o r t o g r a f i a, ci o r t o e p i a"[18]; luînd în considerare şi flexiunea, este evident că normarea ei e şi mai dificilă, întrucît nu avem a face cu un domeniu prin definiţie convenţional ca în cazul ortografiei.

Cu aceasta am atins problema spinoasă a dificultăţilor întîmpinate de autori, la care nu mă opresc pentru a capta bunăvoinţa eventualilor critici, ci pentru a explica unele soluţii adoptate.

Principalele tipuri de dificultăţi sînt două : 1) insuficienţa informaţiilor pentru unele categorii de cuvinte — în special pentru pronunţarea sau flexiunea unor termeni tehnici de specialitate nefamiliari autorilor lingvişti — sau pentru unele categorii de forme ale unor cuvinte cunoscute şi 2) indicaţiile contradictorii furnizate de diferite surse folosite, care reflectă uzul fluctuant din limbă.

Pentru a ilustra fluctuaţiile existente în cadrul limbii literare — ascunse uneori de forma ei scrisă — şi dificultatea optării pentru un anumit model aş cita o experienţă făcută de Sextil Puşcariu acum patru decenii în instituţia în care ne aflăm. Citez : „Întrebînd pe colegii de la Academie dacă trebuie să accentuez : *viu de la hotelul „Spléndid" la Académie* sau *de la „Splendíd la Academíe*, răspunsurile au fost împărţite; între ele se cuprindeau şi cele două variante ce mai erau posibile : *de la Splendíd la Académie* şi *de la Spléndid la Academíe*". Puşcariu nu ne spune în acest punct al discuţiei în ce măsură a primit răspunsuri diferite şi în privinţa formei verbale : *viu* sau *vin* (din continuarea anchetei aflăm de existenţa unor asemenea fluctuaţii chiar la verbul *a interveni*). În orice caz, lista de răspunsuri primite de la doi scriitori (I.-Al. Brătescu-Voineşti şi Mihail Sadoveanu) şi de la trei profesori universitari (I.-Al. Rădulescu-Pogoneanu, C. Marinescu şi P. Grimm)[19] este edificatoare pentru ineficienţa lor în soluţionarea „cazurilor mai grele" întîlnite de S. Puşcariu şi T. Naum în redactarea îndreptarului lor, iar pentru evoluţia limbii este interesant că între puţinele cuvinte la care răspunsurile celor cinci concordă există unele care astăzi s-au fixat în alt fel : de exemplu, accentuări ca *maritím* (în *máritim*) sau *specímen* (în *spécimen*).

---

[17] *Îndreptar şi vocabular ortografic*, ediţia a III-a, Bucureşti, 1941, p. 5.

[18] P. 3.

[19] Vezi articolul lui Sextil Puşcariu *Rostiri şi forme şovăitoare*, în „Revista Fundaţiilor Regale", II, 1936, nr. 9, p. 566—582, reprodus acum în Sextil Puşcariu, *Cercetări şi studii*. Ediţie îngrijită de Ilie Dan, Bucureşti, 1974.

Dificultatea opțiunii în cazul unor variante cu pondere aproximativ egală în uz explică un procedeu al *Dicționarului* nostru care poate părea curios pentru o lucrare normativă : faptul că în unele situații se fac cîte două recomandări, admițîndu-se existența unor variante literare libere (care se notează cu bară între ele). Asemenea situații se întîlnesc mai ales la adverbe și interjecții (vezi în machetă *i/ii/iii*, *iaca/iacă*, *iar/iară*, ultimele două perechi admise și în ÎO[20] ; de asemenea *iavaș-iavaș/iavaș*, *iavaș* ; *ici-colo/ici*, *colo*[21]), dar și la cuvinte flexibile : accentuarea diferită a substantivului *țcos/țcoș* antrenează deosebiri de flexiune, de unde precizarea necesară : sau *țcos* pl. *țcose*, sau *țcoș* pl. *țcoașe* și nu, ca în DEX, *țcos* pl. *țcoase* ; la verbul *ignora* aceste variante privesc tipul de flexiune de la indicativ prezent : față de ÎO, care recomandă exclusiv pe *ignorează*, am considerat că forma *ignoră* are drepturi egale[22]. Uneori variantele admise sînt restrînse la anumite domenii, de unde nuanțări ca cea de s. v. *imobțl* adj. : jur. și *imțbil* (în ÎO numai accentul *imobil* la adjectiv).

Ultimele exemple (*a ignora*, *imobil*) au atins problema unor nuanțări ale indicațiilor din actualul îndreptar. În situații excepționale și bine cîntărite *Dicționarul* introduce și unele modificări de amănunt față de ÎO ; este cazul, din machetă, al flexiunii substantivului *iederă*, la care în ÎO este o evidentă greșeală : genitivul *iederei* față de pluralul *iederi*, corectat acum în *iedere*.

Unele modificări de acest fel vor proveni din aplicarea mai consecventă a unor reguli, din verificarea lor la o serie mai mare de cuvinte. În general, colectivul de autori se străduiește să lucreze într-un mod cît mai puțin impresionist și arbitrar și să-și sprijine opțiunea pe o documentare bogată — care se va constitui într-o adevărată arhivă ortografică[23] — și chiar pe studii speciale.

Diverse probleme concrete care trebuie rezolvate de autori, cu toate dificultățile lor și cu aspecte ale studiului de ansamblu pe care se bazează o soluție particulară, vor fi prezentate în comunicările care urmează de ceilalți șapte autori, toți membri ai colectivului de gramatică al Institutului de lingvistică din București. Menționez că porțiunea de dicționar selectată în machetă are ca autoare pe Laura Vasiliu ; răspunderea este însă a întregului colectiv, care a discutat-o înainte de publicare.

O problemă de principiu care va reieși aproape din toate comunicările următoare este aceea a măsurii în care indicațiile normative trebuie să se conformeze uzului — inconsecvent, fluctuant sau arbitrar —, cu soluții atomiste diferite de la un cuvînt la altul, sau să aplice reguli mai generale, consecvente, dar poate rigide, artificiale. Problema nu se pune, desigur, pentru cuvintele din limba comună, din fondul vechi și popular al limbii, dar ea se poate pune pentru cuvintele noi, nefixate

---

[20] În sisteme diferite : *iaca* e dat s.v. *iacă* („și : *iaca*") ; *iar* și *iară* sînt inserate fiecare separat, fără corelație între ele.

[21] Este vorba aici de funcții comune ale cratimei și ale virgulei ; vezi ÎO, p. 79—80.

[22] Gr. Brâncuș, *Observații asupra sufixului gramatical -ez- al verbelor neologice*, în SCL, XXVI, 1975, nr. 3, p. 249, consideră că forma *ignoră* este mai frecventă decît *ignorează*.

[23] Pentru fiecare cuvînt se alcătuiește cîte o fișă în care se comasează indicațiile normative din diverse dicționare, îndreptare, gramatici etc.

încă, din limbajele tehnico-științifice, cu acordul specialiștilor respectivi. Tocmai de aceea mai multe comunicări se vor referi la aspecte ale lexicului neologic care interesează pe specialiștii din diverse domenii. Nu ascundem faptul că unul dintre obiectivele practice ale acestei dezbateri îl constituie obținerea unui sprijin din partea tuturor secțiilor Academiei și a subcomisiei de limbaje tehnico-științifice din cadrul Comisiei pentru cultivarea limbii în vederea lămuririi unor probleme puse de termenii diverselor specialități. Macheta însăși conține cîteva asemenea cuvinte pe care autorii nu le consideră definitiv soluționate : grafia cu un singur *n* la termenul de aviație *imelman* (provenit din numele propriu de persoană *Imelmann*) sau accentul termenilor de anatomie *ileon*, *ileus*.

În sfîrșit, trebuie precizat că scopul comun al referatului și al comunicărilor prezentate de autori împreună cu macheta *Dicționarului* este de a arăta problemele reale ale ortografiei și ale normării limbii noastre care își așteaptă rezolvarea, în opoziție cu falsele probleme în jurul cărora se face adesea agitație nejustificată.

Animați de dorința de a da o operă cît mai utilă pentru acțiunea patriotică de cultivare a limbii naționale, autorii *Dicționarului ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române* sînt conștienți de faptul că opera lor nu va fi perfectă, dar că ea poate fi perfecționată prin confruntarea și colaborarea în spirit de răspundere cu specialiștii din cel mai înalt for de știință al țării, ca și prin contribuția cititorilor revistei „Limba română", în care o supunem, în continuare, discuției.

DICȚIONARUL ORTOGRAFIC, ORTOEPIC ȘI MORFOLOGIC AL LIMBII ROMÂNE

– MACHETĂ –

I

I, i s. m. invar.
i/ii/iii interj.
(-)i(-) v. **ea, el**
(-)i(-) v. **fi**
ia interj.
ia v. **lua**
i-a pr. + vb. aux. *(i-a dat)*
iac s. m.
pl. *iaci*
iacă „guler" s. f.
art. *iacaua*
g.-d. art. *iacălei*
pl. *iacăle*
iacă „tutun" s. f.
iacă/iacă interj.
iacă s.f.: sil. *i-a-că*
iacătă interj.
iacint s.m.: 2 sil. *(ia-)*
iacobin s. m., adj. m.: 3 sil. *(ia-)*
pl. *iacobini*
adj. f. sg. *iacobină*
pl. *iacobine*
iacobinism s.n.: 4 sil. *(ia-)*
iactanț adj. m.: 2 sil. *(iac-)*
pl. *iactanți*
f. sg. *iactantă*
pl. *iactante*
iactanță s.f.: 3 sil. *(iac-)*
g.-d. art. *iactanței*
iad s. n.
pl. *iaduri*
iadă s.f.
g.-d. art. *iedei*
pl. *iede*
iadeș s.n.
pl. *iadeșuri*
iahnie s. f.
art. *iahnia*
g.-d. art. *iahniei*
pl. *iahnii*, art. *iahniile* (sil. *-ni-i-*)
iaht s. n.
pl. *iahturi*
i-ai pr. + vb. aux. *(i-ai dat)*
ialomițean s. m., adj. m.
pl. *ialomițeni*
adj. f. sg. *ialomițeană*
pl. *ialomițene*
ialomițeancă s. f.
g.-d. art. *ialomițencei*
pl. *ialomițence*
ialoviță s. f.
g.-d. art. *ialoviței*
pl. *ialovițe*
i-am pr. + vb. aux. *(i-am dat)*
iama s. f. art.
iamb s. m.
pl. *iambi*
iambic adj. m.: 2 sil. *(iam-)*
pl. *iambici*
f. sg. *iambică*
pl. *iambice*
ian interj.
ianuarie s. m.: sil. *ia-nu-a-ri-e*
iapă s. f.
g.-d. art. *iepei*
pl. *iepe*
iaprac s. m.: sil. *ia-prac*
iar/iară adv., conj.
i-ar pr. + vb. aux. *(i-ar da)*
iarăși adv.
iarba-acului s. f.
iarba-bivolului s. f.
iarba-broaștei s. f.
iarba-cănărașului s. f.
iarba-ciutei s. f.
iarba-cîmpului s. f.
iarba-datului-și-a-faptului s. f.
iarba-fiarelor s. f.
iarba-găii s. f.

iarba-lui-Antonie s. f.
iarba-oșului s. f.
iarba-șarpelui s. f.
iarba-șopîrlelor s. f.
iarbă s. f.
g.-d. art. *ierbii*
„buruieni" pl. *ierburi*
iarbă-albastră s. f.
art. *iarba-albastră*
iarbă-albă s. f.
art. *iarba-albă*
iarbă-creață s. f.
art. *iarba-creață*
iarbă-deasă s. f.
art. *iarba-deasă*
iarbă-de-mare s. f.
art. *iarba-de-mare*
iarbă-de-Sudan s. f.
art. *iarba-de-Sudan*
iarbă-grasă s. f.
art. *iarba-grasă*
iarbă-grîuleț s. f.
art. *iarba-grîuleț*
iarbă-mare s. f.
art. *iarba-mare*
iarbă-neagră s. f.
art. *iarba-neagră*
iarbă-stelată s. f.
art. *iarba-stelată*
iard s. m.
pl. *iarzi*
iarmaroc s. n.
pl. *iarmaroace*
iarnă s. f.
g.-d. art. *iernii*
pl. *ierni*
iaroviza vb. : 4 sil. *(ia-)*
ind. prez. 3 *iarovizează*
iarovizare s. f. : 5 sil. *(ia-)*
g.-d. art. *iarovizării*
pl. *iarovizări*
iască s. f.
iasomie s. f.
art. *iasomia*
g.-d. art. *iasomiei*
pl. *iasomii*, art. *iasomiile* (sil. *-mi-i-*)
i-aș pr. + vb. aux. *(i-aș da)*
iașmac s. n.
pl. *iașmace*
iatac s. n.
pl. *iatacuri*
iatagan s. n.
pl. *iatagane*
iată interj.
iatralipt s. m. : sil. *ia-tra-*
pl. *iatralipți*
iatrochimie s. f. : sil. *ia-tro-*
art. *iatrochimia*
g.-d. *iatrochimii*, art. *iatrochimiei*
iatromanție s. f. : sil. *ia-tro-*
art. *iatromanția*
g.-d. *iatromanții*, art. *iatromanției*
i-ați pr. + vb. aux. *(i-ați dat)*
iau v. **lua**
i-au pr. + vb. aux. *(i-au dat)*
iaurgerie s. f.
art. *iaurgeria*
g.-d. art. *iaurgeriei*
pl. *iaurgerii*, art. *iaurgeriile* (sil. *-ri-i-*)
iaurgiu s. m. : sil. *-giu*
art. *iaurgiul* (sil. *-gi-ul*)
pl. *iaurgii*, art. *iaurgiii* (sil. *-gi-ii*)
iaurt s. n.
pl. *iaurturi*
iavaș adv.
iavașa s. f.
art. *iavașaua*
g.-d. art. *iavașalei*
pl. *iavașale*
iavaș-iavaș/iavaș, iavaș adv.
iaz s. n.
pl. *iazuri*
iazigi s. m. pl. : sil. *ia-zigi*
iazmă s. f.
g.-d. art. *iezmei*
pl. *iezme*
iberic adj. m.
pl. *iberici*
f. sg. *iberică*
pl. *iberice*
ibidem adv.
abr. *ib./ibid.*
ibis s. m.
pl. *ibiși*
ibînică s. f.
g.-d. art. *ibîncii*
pl. *ibînci*
ibovnic s. m.
pl. *ibovnici*

ibovnică s. f.
g.-d. art. *ibovnicei*
pl. *ibovnice*
ibovnicel s. m.
pl. *ibovnicei*
ibovnicuță s. f.
g.-d. art. *ibovnicuței*
pl. *ibovnicuțe*
ibric s. n.: sil. *i-bric*
pl. *ibrice*
ibricel s. n.: sil. *-bri-*
pl. *ibricele*
ibrișimgiu s. m.: 4 sil. *(-bri-, -giu)*
art. *ibrișimgiul* (sil. *-gi-ul)*
pl. *ibrișimgii*, art. *ibrișimgiii* (sil. *-gi-ii)*
ibrișin s. n.: sil. *-bri-*
pl. *ibrișine*
ibum s. n.
ic s. n.
pl. *icuri*
ichi s. n.
art. *ichiul* (sil. *i-chiul*)
pl. *ichiuri*
ichilic s. m.
pl. *ichilici*
ici adv.
ici-colo/ici, colo loc. adv.
icioglan s. m.: sil. *i-cio-glan*
pl. *icioglani*
iceală s. f.
g.-d. art. *icelii*
pl. *iceli*
icnet s. n.
pl. *icnete*
icni vb.
ind. prez. 1 sg. și 3 pl. *icnesc*
imperf. 3 sg. *icnea*
conj. prez. 3 *icnească*
icnire s. f.
g.-d. art. *icnirii*
pl. *icniri*
icnitură s. f.
g.-d. art. *icniturii*
pl. *icnituri*
icoană s. f.
g.-d. art. *icoanei*
pl. *icoane*
iconar s. m.
pl. *iconari*

iconiță s. f.
g.-d. art. *iconiței*
pl. *iconițe*
iconoclasm s. n.: sil. *-clasm*
iconoclast s. m., adj. m.: sil. *-clast*
pl. *iconoclaști*
s. f., adj. f. sg. *iconoclastă*
pl. *iconoclaste*
iconodul s. m.
pl. *iconoduli*
iconodulă s. f.
g.-d. art. *iconodulei*
pl. *iconodule*
iconograf s. m.: sil. *-graf*
pl. *iconografi*
iconografă s. f.: sil. *-gra-*
g.-d. art. *iconografei*
pl. *iconografe*
iconografic adj. m.: sil. *-gra-*
pl. *iconografici*
f. sg. *iconografică*
pl. *iconografice*
iconografie s. f.: sil. *-gra-*
art. *iconografia*
g.-d. art. *iconografiei*
pl. *iconografii*, art. *iconografiile* (sil. *-fi-i-*)
iconolatrie s. f.: sil. *-tri-*
art. *iconolatria*
g.-d. *iconolatrii*, art. *iconolatriei*
iconolatru s. m.: sil. *-tru*
art. *iconolatrul*
pl. *iconolatri*, art. *iconolatrii*
iconolatră s. f.: sil. *-tră*
pl. *iconolatre*
iconologie s. f.
art. *iconologia*
g.-d. *iconologii*, art. *iconologiei*
iconometru s. n.: sil. *-tru*
art. *iconometrul*
pl. *iconometre*
iconoscop s. n.: sil. *-scop*
pl. *iconoscoape*
iconostas s. n.: sil. *-stas*
pl. *iconostase*
iconostrof s. n.: sil. *-strof*
pl. *iconostroafe*
icos s. n.
pl. *icose*
(sau *icoș*, pl. *icoașe*)

icosaedru s. n.: sil. *-dru*
art. *icosaedrul*
pl. *icosaedre*
icosar s. m.
pl. *icosari*
icositetraedru s. n.: sil. *-dru*
art. *icositetraedrul*
pl. *icositetraedre*
icre s. f. pl.: sil. *i-cre*
(și sg. *icră* în expr.)
icrișoare s. f. pl.: sil. *-cri-*
icter s. n.
pl. *ictere*
icteric adj. m., s. m.
pl. *icterici*
adj. f., s. f. sg. *icterică*
g.-d. art. *ictericei*
pl. *icterice*
ictus s. n.
pl. *ictusuri*
ide s. f. pl.
ideal adj. m.: sil. *i-de-al*
pl. *ideali*
f. sg. *ideală*
pl. *ideale*
ideal s. n.: sil. *i-de-al*
pl. *ideluri*
idealism s. n.: 4 sil. *(-de-a-)*
idealist adj. m., s. m.: 4 sil. *(-de-a-)*
pl. *idealiști*
adj. f., s. f. sg. *idealistă*
pl. *idealiste*
idealitate s. f.: 6 sil. *(-de-a-)*
g.-d. art. *idealității*
idealiza vb.: 5 sil. *(-de-a-)*
ind. prez. 3 *idealizează*
idealizant adj. m.: 5 sil. *(-de-a-)*
pl. *idealizanți*
f. sg. *idealizantă*
pl. *idealizante*
idealizare s. f.: 6 sil. *(-de-a-)*
g.-d. art. *idealizării*
pl. *idealizări*
ideatic adj. m.: 4 sil. *(-de-a-)*
pl. *ideatici*
f. sg. *ideatică*
pl. *ideatice*
ideație s. f.: sil. *i-de-a-ți-e*
art. *ideația*
g.-d. *ideații*, art. *ideației*
idee s. f.
art. *ideea*
g.-d. art. *ideii*
pl. *idei*, art. *ideile* (sil. *-de-i-*)
idem adv.
abr. *id.*
idempotență s. f.
g.-d. art. *idempotenței*
identic adj. m.
pl. *identici*
f. sg. *identică*
pl. *identice*
identifica vb.
ind. prez. 3 *identifică*
identificabil adj. m.
pl. *identificabili*
f. sg. *identificabilă*
pl. *identificabile*
identificare s. f.
g.-d. art. *identificării*
pl. *identificări*
identificație s. f.: 7 sil. *(-ți-e)*
art. *identificația*
g.-d. *identificații*, art. *identificației*
identitate s. f.
g.-d. art. *identității*
pl. *identități*
ideofrenie s. f.: 6 sil. *(-de-o-fre-)*
art. *ideofrenia*
g.-d. *ideofrenii*, art. *ideofreniei*
ideogenie s. f.: 6 sil. *(-de-o-)*
art. *ideogenia*
g.-d. *ideogenii*, art. *ideogeniei*
ideografic adj. m.: 5 sil. *(-de-o-gra-)*
pl. *ideografici*
f. sg. *ideografică*
pl. *ideografice*
ideografie s. f.: 6 sil. *(-de-o-gra-)*
art. *ideografia*
g.-d. *ideografii*, art. *ideografiei*
ideogramă (semn grafic) s. f.: 5 sil. *(-de-o-gra-)*
g.-d. art. *ideogramei*
pl. *ideograme*
ideolog s. m.: 4 sil. *(-de-o-)*
pl. *ideologi*
ideologă s. f.: 5 sil. *(-de-o-)*
g.-d. art. *ideologei*
pl. *ideologe*
ideologic adj. m.: 5 sil. *(-de-o-)*
pl. *ideologici*

f. sg. *ideologică*
pl. *ideologice*

ideologicește adv.: 7 sil. *(-de-o-)*

ideologie s. f.: 6 sil. *(-de-o-)*
art. *ideologia*
g.-d. art. *ideologiei*
pl. *ideologii*, art. *ideologiile* (sil. *-gi-i-*)

idilă s. f.
g.-d. art. *idilei*
pl. *idile*

idilic adj. m.
pl. *idilici*
f. sg. *idilică*
pl. *idilice*

idilism s. n.

idiliza vb.
ind. prez. 3 *idilizează*

idilizare s. f.
g.-d. art. *idilizării*
pl. *idilizări*

idilizat adj. m.
pl. *idilizați*
f. sg. *idilizată*
pl. *idilizate*

idiocromatism s. n.: 6 sil. *(-di-o-cro-)*

idiogramă (biol.) s. f.: 5 sil. *(-di-o-gra-)*
g.-d. art. *idiogramei*
pl. *idiograme*

idiolect s. n.: 4 sil. *(-di-o-)*
pl. *idiolecte*

idiom s. n.: sil. *i-di-om*
pl. *idiomuri*

idiomatic adj. m.: 5 sil. *(-di-o-)*
pl. *idiomatici*
f. sg. *idiomatică*
pl. *idiomatice*

idiomorf adj. m.: 4 sil. *(-di-o-)*
pl. *idiomorfi*
f. sg. *idiomorfă*
pl. *idiomorfe*

idiomorfism s. n.: 5 sil. *(-di-o-)*

idiopatic adj. m.: 5 sil. *(-di-o-)*
pl. *idiopatici*
f. sg. *idiopatică*
pl. *idiopatice*

idiopatie s. f.: 6 sil. *(-di-o-)*
art. *idiopatia*
g.-d. art. *idiopatiei*
pl. *idiopatii*, art. *idiopatiile* (sil. *-ti-i-*)

idioplasmă s. f.: 5 sil. *(-di-o-plas-)*
g.-d. art. *idioplasmei*

idiosincrasie s. f.: 7 sil. *(-di-o-, -cra-)*
art. *idiosincrasia*
g.-d. art. *idiosincrasiei*
pl. *idiosincrasii*, art. *idiosincrasiile* (sil. *-si-i-*)

idiot adj. m., s. m.: sil. *i-di-ot*
pl. *idioți*
adj. f., s. f. sg. *idioată*
g.-d. art. *idioatei*
pl. *idioate*

idiotism s. n.: 4 sil. *(-di-o-)*
pl. *idiotisme*

idiotiza vb.: 5 sil. *(-di-o-)*
ind. prez. 3 *idiotizează*

idiotizare s. f.: 6 sil. *(-di-o-)*
g.-d. art. *idiotizării*
pl. *idiotizări*

idioție s. f.: 6 sil. *(-di-o-, -ni-e)*
art. *idioția*
g.-d. art. *idioției*
pl. *idiotenii*, art. *idioțeniile* (sil. *-ni-i-*)

idioție s. f.: 5 sil. *(-di-o-)*
art. *idioția*
g. d. art. *idioției*
pl. *idioții*, art. *idioțiile* (sil. *-ți-i-*)

idiș s. n.

ido s. n.

idol s. m.
pl. *idoli*

idolaș s. m.
pl. *idolași*

idolatrie s. f.: 5 sil. *(-tri-)*
art. *idolatria*
g.-d. *idolatrii*, art. *idolatriei*

idolatriza vb.: sil. *-tri-*
ind. prez. 3 *idolatrizează*

idolatrizare s. f.: sil. *-tri-*
g.-d. art. *idolatrizării*

idolatru adj. m., s. m.: sil. *-tru*
art. *idolatrul*
pl. *idolatri*, art. *idolatrii*
adj. f., s. f. sg. *idolatră*
pl. *idolatre*

idolesc adj. m.
f. *idolească*
pl. m. și f. *idolești*

idoliță s. f.
g.-d. art. *idoliței*
pl. *idolițe*
ie s. f.
art. *ia*
g.-d. art. *iei*
pl. *ii*, art. *iile* (sil. *i-i-*)
ied s. m.
pl. *iezi*
iederă s. f.
g.-d. art. *iederei*
pl. *iedere*
ieduț s. m.
pl. *ieduți*
ieduță s. f.
g.-d. art. *ieduței*
pl. *ieduțe*
ieftin adj. m.
pl. *ieftini*
f. sg. *ieftină*
pl. *ieftine*
ieftinătate s. f.
g.-d. art. *ieftinătății*
ieftini vb.
ind. prez. 1 sg. și 3 pl. *ieftinesc*
imperf. 3 sg. *ieftinea*
conj. prez. 3 *ieftinească*
ieftinire s. f.
g.-d. art. *ieftinirii*
pl. *ieftiniri*
ieftinit adj. m.
pl. *ieftiniți*
f. sg. *ieftinită*
pl. *ieftinite*
ieftior adj. m.: sil. *ief-ti-or*
pl. *ieftiori*
f. sg. *ieftioară*
pl. *ieftioare*
iei v. **lua**
ielcovan s. m.: 3 sil. *(iel-)*
pl. *ielcovani*
iele s. f. pl.
art. *ielele*
g.-d. art. *ielelor*
ienibahar s. n.
ienicer s. m.
pl. *ieniceri*
ieniceresc adj. m.
f. *ienicerească*
pl. m. și f. *ienicerești*
ienicerime s. f.
g.-d. art. *ienicerimii*
ienupăr s. m.
pl. *ienuperi*
ienuperă s. f.
g.-d. art. *ienuperei*
pl. *ienupere*
iepșună s. f.
g.-d. art. *iepșunei*
pl. *iepșune*
iepurar s. m.
pl. *iepurari*
iepurărie s. f.
g.-d. art. *iepurăriei*
iepuraș s. m.
pl. *iepurași*
iepure s. m.
art. *iepurele*
pl. *iepuri*
iepure-de-mare s. m.
iepuresc adj. m.
f. *iepurească*
pl. m. și f. *iepurești*
iepurește adv.
iepurime s. f.
g.-d. art. *iepurimii*
iepuroaică s. f.
g.-d. art. *iepuroaicei*
pl. *iepuroaice*
iepuroi s. m.
pl. *iepuroi*, art. *iepuroii* (sil. *-ro-ii*)
iepușoară s. f.
g.-d. art. *iepușoarei*
pl. *iepușoare*
ier s. n.
pl. *ieruri*
ierarh s. m.: 2 sil. *(ie-)*
pl. *ierarhi*
ierarhic adj. m.: 3 sil. *(ie-)*
pl. *ierarhici*
f. sg. *ierarhică*
pl. *ierarhice*
ierarhie s. f.: 4 sil. *(ie-)*
art. *ierarhia*
pl. *ierarhii*, art. *ierarhiile* (sil. *-hi-i-*)
ierarhiza vb.: 4 sil. *(ie-)*
ind. prez. 3 *ierarhizează*
ierarhizare s. f.: 5 sil. *(ie-)*
g.-d. art. *ierarhizării*
pl. *ierarhizări*

ierbar (bot., anat.) s. n.
pl. *ierbare*
ierbăluță s. f.
g.-d. art. *ierbăluței*
pl. *ierbăluțe*
ierbărie s. f.
art. *ierbăria*
g.-d. art. *ierbăriei*
pl. *ierbării*, art. *ierbăriile* (sil. *-ri-i-*)
ierbărit s. n.
ierbos adj. m.
pl. *ierboși*
f. sg. *ierboasă*
pl. *ierboase*
ierbuliță s. f.
g.-d. art. *ierbuliței*
pl. *ierbulițe*
ierbușoară s. f.
g.-d. art. *ierbușoarei*
pl. *ierbușoare*
ierbuță s. f.
g.-d. art. *ierbuței*
pl. *ierbuțe*
ieremiadă s. f. : 5 sil. *(-mi-a-)*
g.-d. art. *ieremiadei*
pl. *ieremiade*
ierеu s. m. : 2 sil. *(ie-)*
art. *ierеul* (sil. *-re-ul*)
pl. *ierei*, art. *ierеii* (sil. *-re-ii*)
ieri adv.
ieri-dimineață adv.
ieri-noapte adv.
ieri-seară adv.
ierna vb.
ind. prez. 3 *iernează*
iernat s. n.
pl. *iernaturi*
iernatic adj. m.
pl. *iernatici*
f. sg. *iernatică*
pl. *iernatice*
iernatic s. n.
pl. *iernatice*
iernător s. n.
pl. *iernătoare*
ierodiacon s. m. : 5 sil. *(ie-, -di-a-)*
pl. *ierodiaconi*
ieromonah s. m. : 4 sil. *(ie-)*
pl. *ieromonahi*
ierta vb.
ind. prez. 3 *iartă*
iertare s. f.
g.-d. art. *iertării*
pl. *iertări*
iertat s. n.
iertăciune s. f.
g.-d. art. *iertăciunii*
pl. *iertăciuni*
iertător adj. m.
pl. *iertători*
f. sg. și pl. *iertătoare*
ierugă s. f.
g.-d. art. *ierugii*
pl. *ierugi*
ieruncă s. f.
g.-d. art. *ieruncii*
pl. *ierunci*
ieșle s. f. : sil. *ies-le*
g.-d. art. *ieșlei*
pl. *ieșle*
ieșean s. m., adj. m.
pl. *ieșeni*
adj. f. sg. *ieșeană*
pl. *ieșene*
ieșeancă s. f.
g.-d. art. *ieșencei*
pl. *ieșence*
ieși vb.
ind. prez. 1 sg. și 3 pl. *ies*, 3 sg. *iese*
imperf. 3 sg. *ieșea*
conj. prez. 3 *iasă*
ieșind s. n.
pl. *ieșinduri*
ieșire s. f.
g.-d. art. *ieșirii*
pl. *ieșiri*
ieșit adj. m.
pl. *ieșiți*
f. sg. *ieșită*
pl. *ieșite*
ieșit s. n.
ieșitoare s. f.
g.-d. art. *ieșitorii*
pl. *ieșitori*
ieșitură s. f.
g.-d. art. *ieșiturii*
pl. *ieșituri*
ietăcel s. n.
pl. *ietăcele*

iezătură s. f.
g.-d. art. *iezăturii*
pl. *iezături*
iezer s. n.
pl. *iezere*
iezi vb.
ind. prez. 1 sg. și 3 pl. *iezesc*
imperf. 3 sg. *iezea*
conj. prez. 3 *iezească*
iezișor s. m.
pl. *iezișori*
iezuit s. m. : sil. *ie-*
pl. *iezuiți*
iezuitic adj. m. : sil. *ie-*
pl. *iezuitici*
f. sg. *iezuitică*
pl. *iezuitice*
iezuitism s. n. : sil. *ie-zu-i-tism*
iezușor s. n.
pl. *iezușoare*
ifliu adj. m. : sil. *-fliu*
f. *iflie*
pl. m. și f. *iflii*
ifos s. n.
pl *ifose*
ighemonicon s. n.
pl. *ighemonicoane*
ighemonicos adj. m.
pl. *ighemonicoși*
f. sg. *ighemonicoasă*
pl. *ighemonicoase*
igienă s. f. : 4 sil. *(-gi-e-)*
g.-d. art. *igienei*
igienic adj. m. : 4 sil. *(-gi-e-)*
pl. *igienici*
f. sg. *igienică*
pl. *igienice*
igienist s. m., adj. m. : 4 sil. *(-gi-e-)*
pl. *igienști*
s. f., adj. f. sg. *igienistă*
pl. *igieniste*
igliță s. f. : sil. *-gli-*
g.-d. art. *iglițe*
pl. *iglițe*
iglu s. n. : sil. *i-glu*
art. *igluul*
pl. *igluuri*
ignamă s. f.
g.-d. art. *ignamei*
pl. *ignameș*
ignar adj. m.
pl. *ignari*
f. sg. *ignară*
pl. *ignare*
Ignat s. m. (sărbătoare)
igneu adj. m.
pl. *igneі*
f. sg. și pl. *ignee*
ignifug adj. m.
pl. *ignifugi*
f. sg. *ignifugă*
pl. *ignifuge*
ignifuga vb.
ind. prez. 3 *ignifughează*
ignifugare s. f.
g.-d. art. *ignifugării*
ignitron s. n. : sil. *-tron*
pl. *ignitroane*
ignobil adj. m.
pl. *ignobili*
f. sg. *ignobilă*
pl. *ignobile*
ignominie s. f.
art. *ignominia*
g.-d. art. *ignominiei*
pl. *ignominii*, art. *ignominiile* (sil. *-ni-i-*)
ignora vb.
ind. prez. 3 *ignorează/ignoră*
ignorant adj. m., s. m.
pl. *ignoranți*
adj. f., s. f. sg. *ignorantă*
pl. *ignorante*
ignorantism s. n.
ignoranță s. f.
g.-d. art. *ignoranței*
ignorare s. f.
g.-d. art. *ignorării*
pl. *ignorări*
ignoratio elenchi s. f. [pron. *ig-no-ra-ți-o e-len-chi*]
igrasie s. f. : sil. *-gra-*
art. *igrasia*
g.-d. *igrasii*, art. *igrasiei*
igrasios adj. m. : sil. *i-gra-si-os*
pl. *igrasioși*
f. sg. *igrasioasă*
pl. *igrasioase*
iguană s. f. : 3 sil. *(-gua-)*
g.-d. art. *iguanei*
pl. *iguane*

iguanodon s. m. : 4 sil. *(-gua-)*
pl. *iguanodoni*
iha interj.
iha-ha interj.
ihneumon s. m. : 4 sil. *(-ne-u-)*
pl. *ihneumoni*
ihneumonid s. n. : 5 sil. *(-ne-u-)*
pl. *ihneumonide*
ihtiocol s. n. : 4 sil. *(-ti-o-)*
ihtiofag adj. m. : 4 sil. *(-ti-o-)*
pl. *ihtiofagi*
f. sg. *ihtiofagă*
pl. *ihtiofage*
ihtiofagie s. f. : 6 sil. *(-ti-o-)*
art. *ihtiofagia*
g.-d. *ihtiofagii*, art. *ihtiofagiei*
ihtiofaună s. f. : 6 sil. *(-ti-o-fa-u-)*
g.-d. art. *ihtiofaunei*
ihtiol s. n. : sil. *ih-ti-ol*
ihtiolog s. m. : 4 sil. *(-ti-o-)*
pl. *ihtiologi*
ihtiologă s. f. : 5 sil. *(-ti-o-)*
g.-d. art. *ihtiologei*
pl. *ihtiologe*
ihtiologic adj. m. : 5 sil. *(-ti-o-)*
pl. *ihtiologici*
f. sg. *ihtiologică*
pl. *ihtiologice*
ihtiologie s. f. : 6 sil. *(-ti-o-)*
art. *ihtiologia*
g.-d. *ihtiologii*, art. *ihtiologiei*
ihtiomorf adj. m. : 4 sil. *(-ti-o-)*
pl. *ihtiomorfi*
f. sg. *ihtiomorfă*
pl. *ihtiomorfe*
ihtiopatologie s. f. : 8 sil. *(-ti-o-)*
g.-d. *ihtiopatologii*, art. *ihtiopatologiei*
ihtiornis s. m. : 4 sil. *(-ti-or-)*
pl. *ihtiornișI*
ihtiozaur s. m. : sil. *ih-ti-o-za-ur*
pl. *ihtiozauri*
ihtioză s. f. : 4 sil. *(-ti-o-)*
g.-d. art. *ihtiozei*
i-i pr. + pr. *(banii i-i dau)*
ii v. **i**
iii v. **i**
iișoară s. f. : 4 sil. *(i-i-)*
g.-d. art. *iișoarei*
pl. *iișoare*
ijderi vb.
ind. prez. 1 sg. și 3 pl. *ijderesc*
imperf. 3 sg. *ijderea*
conj. prez. 3 *ijderească*
ger. *ijderind*
ije s. m.
i-l pr. + pr. *(i-l dau)*
ilar „hazliu" adj. m.
pl. *ilari*
f. sg. *ilară*
pl. *ilare*
ilariant adj. m. : 4 sil. *(-ri-ant)*
pl. *ilianți*
f. sg. *ilariantă*
pl. *ilariante*
ilaritate s. f.
g.-d. art. *ilarității*
ilativ s. n.
ilău s. n.
art. *ilăul* (sil. *-lă-ul*)
pl. *ilaie*
i le pr. + pr. *(i le dau)*
ileană s. f.
g.-d. art. *ilenei*
pl. *ilene*
ilegal adj. m.
pl. *ilegali*
f. sg. *ilegală*
pl. *ilegale*
ilegalist s. m.
pl. *ilegaliști*
ilegalistă s. f.
pl. *ilegaliste*
ilegalitate s. f.
g.-d. art. *ilegalității*
pl. *ilegalități*
ilegaliza vb.
ind. prez. 3 *ilegalizează*
ilegalizare s. f.
g.-d. art. *ilegalizării*
pl. *ilegalizări*
ilegibil adj. m.
pl. *ilegibili*
f sg. *ilegibilă*
pl. *ilegibile*
ilegitim adj. m.
pl. *ilegitimi*
f. sg. *ilegitimă*
pl. *ilegitime*
ilegitimitate s. f.
g.-d. art. *ilegitimității*

ileită s. f.
g.-d. art. *ileitei*
ileon „porțiune a intestinului...” s. n.: sil. *i-le-on*
pl. *ileonuri*
ileus s. n.: sil. *i-le-us*
ilfoveán s. m., adj. m.
pl. *ilfoveni*
adj. f. sg. *ilfoveană*
pl. *ilfovene*
ilfoveancă s. f.
g.-d. art. *ilfovencei*
pl. *ilfovence*
iliac adj. m.: sil. *i-li-ac*
pl. *iliaci*
f. sg. *iliacă*
pl. *iliace*
ilic s. n.
pl. *ilice*
ilicel s. n.
pl. *ilicele*
ilicit adj. m.
pl. *iliciți*
f. sg. *iliciță*
pl. *icite*
ilimitat adj. m.
pl. *ilimitați*
f. sg. *ilimitată*
pl. *ilimitate*
ilion „os...” s. n.: sil. *i-li-on*
pl. *ilionuri*
ilir s. m., adj. m.
pl. *iliri*
s. f., adj. f. sg. *iliră*
pl. *ilire*
iliș s. n.
pl. *ilișuri*
ilizibil adj. m.
pl. *ilizibili*
f. sg. *ilizibilă*
pl. *ilizibile*
ilmenit s. n.
ilogic adj. m.
pl. *ilogici*
f. sg. *ilogică*
pl. *ilogice*
ilogism s. n.
ilot s. m.
pl. *iloți*
ilumina vb.
ind. prez. 3 *ilumineazã*
iluminare s. f.
g.-d. art. *iluminării*
pl. *iluminări*
iluminat s. n.
iluminat adj. m.
pl. *iluminați*
f. sg. *iluminată*
pl. *iluminate*
iluminație s. f.: 6 sil. *(-ți-e)*
art. *iluminația*
g.-d. art. *iluminației*
pl. *iluminații*, art. *iluminațiile* (sil. *-ți-i-*)
iluminism s. n.
iluminist s. m., adj. m.
pl. *iluminiști*
s. f., adj. f. sg. *iluministă*
pl. *iluministe*
ilustra vb.
ind. prez. 3 *ilustrează*
ilustrare s. f.
g.-d. art. *ilustrării*
pl. *ilustrări*
ilustrat adj. m.
pl. *ilustrați*
f. sg. *ilustrată*
pl. *ilustrate*
ilustrată s. f.
g.-d. art. *ilustratei*
pl. *ilustrate*
ilustrativ adj. m.
pl. *ilustrativi*
f. sg. *ilustrativă*
pl. *ilustrative*
ilustratoare s. f.
g.-d. art. *ilustratoarei*
pl. *ilustratoare*
ilustrator s. m.
pl. *ilustratori*
ilustrație s. f.: 5 sil. *(-ți-e)*
art. *ilustrația*
g.-d. art. *ilustrației*
pl. *ilustrații*, art. *ilustrațiile* (sil. *-ți-i-*)
ilustrișim adj. m.
pl. *ilustrișimi*
f. sg. *ilustrișimă*
pl. *ilustrișime*
ilustru adj. m.
art. *ilustrul*

pl. *iluștri*, art. *iluștrii*
f. sg. *iluștră*
pl. *iluștre*

ilutație s. f. : 5 sil. *(-ți-e)*
art. *ilutația*
g.-d. art. *ilutației*
pl. *ilutații*, art. *ilutațiile* (sil. *-ți-i-*)

iluzie s. f. : 4 sil. *(-zi-e)*
art. *iluzia*
g.-d. art. *iluziei*
pl. *iluzii*, art. *iluziile* (sil. *-zi-i-*)

iluziona vb. : 5 sil. *(-zi-o-)*
ind. prez. 3 *iluzionează*

iluzionare s. f. : 6 sil. *(-zi-o-)*
g.-d. art. *iluzionării*
pl. *iluzionări*

iluzionism s. n. : 5 sil. *(-zi-o-)*

iluzionist s. m. : 5 sil. *(-zi-o-)*
pl. *iluziniști*

iluzionistă s. f. : 6 sil. *(-zi-o-)*
pl. *iluzioniste*

iluzoriu adj. m. : 4 sil. *[-riu* pron. *-rĭu]*
f. *iluzorie* (sil. *-ri-e*)
pl. m. și f. *iluzorii*

im s. n.
pl. *imuri*

imaculat adj. m.
pl. *imaculați*
f. sg. *imaculată*
pl. *imaculate*

imagina vb.
ind. prez. 3 *imaginează*

imaginabil adj. m.
pl. *imaginabili*
f. sg. *imaginabilă*
pl. *imaginabile*

imaginar adj. m.
pl. *imaginari*
f. sg. *imaginară*
pl. *imaginare*

imaginare s. f.
g.-d. art. *imaginării*
pl. *imaginări*

imaginat adj. m.
pl. *imaginați*
f. sg. *imaginată*
pl. *imaginate*

imaginativ adj. m.
pl. *imaginativi*
f. sg. *imaginativă*
pl. *imaginative*

imaginație s. f. : 6 sil. *(-ți-e)*
art. *imaginația*
g.-d. art. *imaginației*
pl. *imaginații*, art. *imaginațiile* (sil. *-ți-i-*)

imagine s. f.
art. *imaginea*
g.-d. art. *imaginii*
pl. *imagini*

imagistic adj. m.
pl. *imagistici*
f. sg. *imagistică*
pl. *imagistice*

imago s. f.

imam s. m.
pl. *imami*

imamat s. n.
pl. *imamate*

imambaialdî s. n.

imamea s. f.
art. *imameaua*
g.-d. art. *imamelei*
pl. *imamele*

imanent adj. m.
pl. *imanenți*
f. sg. *imanentă*
pl. *imanente*

imanentism s. n.

imanență s. f.
g.-d. art. *imanenței*
pl. *imanențe*

imaș s. n.
pl. *imașuri*

imaterial adj. m. : 5 sil. *(-ri-al)*
pl. *imateriali*
f. sg. *imaterială*
pl. *imateriale*

imaterialitate s. f. : 8 sil. *(-ri-a-)*
g.-d. art. *imaterialității*

imatur adj. m.
pl. *imaturi*
f. sg. *imatură*
pl. *imature*

imbatabil adj. m.
pl. *imbatabili*
f. sg. *imbatabilă*
pl. *imbatabile*

imbecil adj. m., s. m.
pl. *imbecili*

adj. f., s. f. sg. *imbecilă*
pl. *imbecile*
imbecilitate s. f.
g.-d. art. *imbecilității*
pl. *imbecilități*
imbeciliza vb.
ind. prez. 3 *imbecilizează*
imbecilizare s. f.
g.-d. art. *imbecilizării*
pl. *imbecilizări*
imbecilizat adj. m.
pl. *imbecilizați*
f. sg. *imbecilizată*
pl. *imbecilizate*
imberb adj. m.
pl. *imberbi*
f. sg. *imberbă*
pl. *imberbe*
imbibiție s. f. : 5 sil. *(-ți-e)*
art. *imbibiția*
g.-d. *imbibiții*, art. *imbibiției*
imblocație s. f. : 5 sil. *(-ți-e)*
art. *imblocația*
g.-d. art. *imblocației*
pl. *imblocații*, art. *imblocațiile* (sil. *-ți-i-*)
imbold s. n.
pl. *imbolduri*
imbricat adj. m.
pl. *imbricați*
f. sg. *imbricată*
pl. *imbricate*
imbrifug adj. m.
pl. *imbrifugi*
f. sg. *imbrifugă*
pl. *imbrifuge*
imbroglio [pron. it. *im-bro-li-o*]
imbrohor s. m.
pl. *imbrohori*
imediat adj. m. : 4 sil. *(-di-at)*
pl. *imediați*
f. sg. *imediată*
pl. *imediate*
imelman s. n.
imemorabil adj. m.
pl. *imemorabili*
f. sg. *imemorabilă*
pl. *imemorabile*
imemorial adj. m. : 5 sil. *(-ri-al)*
pl. *imemoriali*
f. sg. *imemorială*
pl. *imemoriale*
imens adj. m.
pl. *imensi*
f. sg. *imensă*
pl. *imense*
imensitate s. f.
g.-d. art. *imensității*
pl. *imensități*
imergent adj. m.
pl. *imergenți*
f. sg. *imergentă*
pl. *imergente*
imersiune s. f. : 5 sil. *(-si-u-)*
g.-d. art. *imersiunii*
imigra vb. : sil. *-gra*
ind. prez. 3 *imigrează*
imigrant s. m. : sil. *-grant*
pl. *imigranți*
imigrantă s. f. : sil. *-gran-*
pl. *imigrante*
imigrare s. f. : sil. *-gra-*
g.-d. art. *imigrării*
pl. *imigrări*
imigrație s. f : 5 sil. *(-gra-ți-e)*
art. *imigrația*
g.-d. art. *imigrației*
pl. *imigrații*, art. *imigrațiile* (sil. *-ți-i-*)
imineі s. m. pl.
(sg. *iminеu*)
iminent adj. m.
pl. *iminenți*
f. sg. *iminentă*
pl. *iminente*
iminență s. f.
g.-d. art. *iminenței*
imiscibil adj. m.
pl. *imiscibili*
f. sg. *imiscibilă*
pl. *imiscibile*
imita vb.
ind. prez. 3 *imită*
imitabil adj. m.
pl. *imitabili*
f. sg. *imitabilă*
pl. *imitabile*
imitare s. f.
g.-d. art. *imitării*
pl. *imitări*
imitativ adj. m.
pl. *imitativi*

f. sg. *imitativă*
pl. *imitative*
imitatoare s. f.
g.-d. art. *imitatoarei*
pl. *imitatoare*
imitator s. m.
pl. *imitatori*
imitație s. f. : 5 sil. *(-ți-e)*
art. *imitația*
g.-d. art. *imitației*
pl. *imitații*, art. *imitațiile* (sil. *-ți-i-*)
imixtiune s. f. : 5 sil. *(-mix-ti-u-)*
g.-d. art. *imixtiunii*
pl. *imixtiuni*
imn s. n.
pl. *imnuri*
imobil s. n.
pl. *imobile*
imobil adj. m. (jur. și *imobil*)
pl. *imobili*
f. sg. *imobilă*
pl. *imobile*
imobiliar adj. m. : 5 sil. *(-li-ar)*
pl. *imobiliari*
f. sg. *imobiliară*
pl. *imobiliare*
imobilism s. n.
imobilitate s. f.
g.-d. art. *imobilității*
imobiliza vb.
ind. prez. 3 *imobilizează*
imobilizare s. f.
g.-d. art. *imobilizării*
pl. *imobilizări*
imobilizat adj. m.
pl. *imobilizați*
f. sg. *imobilizată*
pl. *imobilizate*
imola vb.
ind. prez. 3 *imolează*
imoral adj. m.
pl. *imorali*
f. sg. *imorală*
pl. *imorale*
imoralism s. n.
imoralitate s. f.
g.-d. art. *imoralității*
pl. *imoralități*
imortal adj. m.
pl. *imortali*
f. sg. *imortală*
pl. *imortale*

DUBLETE NEOLOGICE CU SAU FĂRĂ *H* LA INIȚIALĂ

DE

FINUȚA HASAN

Una dintre dificultățile întîmpinate de autorii *Dicționarului ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române*, în curs de elaborare, este existența în limba literară a dubletelor neologice cu sau fără *h* la inițială, de tipul: *hebdomadar — ebdomadar, hecatombă — ecatombă, helicopter — elicopter, herculean — erculean, higienă — igienă, hiperbolă — iperbolă, homeric — omeric, humor — umor* etc. Dacă *Îndreptarul ortografic, ortoepic și de punctuație* (ed. a III-a, 1971) a avut în vedere multe cuvinte de acest fel, recomandînd o formă și respingînd, implicit, perechea ei, sarcina de a se pronunța și asupra altora (necuprinse în *Îndreptar*, majoritatea termeni tehnico-științifici) revine lucrării pe care o elaborăm.

Considerăm că o opțiune judicioasă presupune cunoașterea uzului curent și, în primul rînd, a alegerii pe care au făcut-o forurile cele mai competente, dicționarele generale din ultimii ani și cele speciale (acestea din urmă avînd ca scop principal tocmai fixarea unei anumite terminologii).

Constatăm însă că izvoarele lexicografice ne furnizează informații neunitare. De pildă:

emiceluloze „polizaharide" (LTR²) și *hemiceluloze* (LTP, DC), *emicoloid* „substanță macromoleculară..." (LTR²) și *hemicoloid* (DC), *emiedrie* „proprietate a unor forme cristalografice..." (LTR²) și *hemiedrie* (LTP, DC), *eterociclu* „combinație organică..." (LTR²) și *heterociclu* (DC, DEX), *eterodină* „generator ..." (LTR², MDE) și *heterodină* (LTP; în DEX există ambele forme: *eterodină* și *heterodină*, prezentate ca două cuvinte independente), *eterotrofie* „proprietate de a suferi modificări funcționale..." (LTR²) și *heterotrofie* (D. MED.), *ipsocrom* „legat de deschiderea culorii..." (LTR²) și *hipsocrom* (LTP), *istochimie* (LTR²) și *histochimie* (D. MED., DEX), *istogramă* „reprezentare grafică..." (LTR²) și *histogramă* (D. MED., DEX), *odometru* „instrument de măsurare a vitezei de mișcare..." (LTR², DN, DEX) și *hodometru* (din nou (!) DN, DEX), *oloedrie* „proprietate a unor forme cristalografice..." (LTR²) și *holoedrie* (LTP, DC), *oloenzimă* „enzimă constituită dintr-o substanță..." (LTR²) și *holoenzimă* (DC, MDE), *omomorf* (LTP) și *homomorf* (DEX și din nou (!) LTP) etc.

Exemplele s-ar putea înmulți, dar nu credem că e necesar. Cercetarea sumară a listei de mai sus lasă impresia că LTR² atestă numai forme fără *h* inițial, iar alte surse, în special LTP și DC, numai forme cu *h*. În realitate însă LTR² cuprinde și mulți termeni (compuși) a căror primă parte începe cu *h*: *hemicianine, hemiepifite, heterocarde, heterosporee, histamină, holosiderit, homoclin, homodispers* etc., iar celelalte dicționare, și forme fără *h*: *ipsiconcal* D. MED., *omolateral* ib., *omotetie* LTP, *omopolar* ib. etc.

Faptul că unii autori încalcă cu sau fără intenție normele oficiale din timpul lor (de exemplu : *eptagon* D. MAT. — cf. *heptagon* ÎO, *emiciclu* LTR[2] — cf. *hemiciclu* MDO, *exaedru* LTR[2], D. MAT.[1] — cf. *hexaedru* MDO, *exagon* D. MAT. — cf. *hexagon* ÎO, *helicoidal* DZ — cf. *elicoidal* ÎO, *heteromorf* DZ și *heteromorfie* LTP — cf. *eteromorf* [2] ÎO [(1,2)], *higienă* DZ — cf. *igienă* ÎO[2], *iperbolă* ITR[2] — cf. *hiperbolă* MDO, *istologie* LTR[2] — cf. *histologie* MDO etc.), ca și existența unor greșeli strecurate în ÎO (ca, de exemplu, acceptarea fără nici o justificare, atît a lui *eteroclit*, cît și a lui *heteroclit*) mențin sau chiar accentuează starea de confuzie care se observă în acest sector al ortografiei și al ortoepiei.

Situația ar fi mult mai simplă dacă toate cuvintele formate cu un anumit element de compunere sau cu un anumit prefix (dintre cele pe care le avem aici în vedere) intrate în uzul comun ar circula fie cu *h* la inițială, fie fără *h* (în acest caz, termenii speciali, cu o întrebuințare restrînsă, ar putea fi orientați după modelul celor mai mult sau mai puțin generali). Se observă însă că se folosesc, și ÎO, cînd se pronunță, acceptă aceste forme : *emisferă*, *emistih*, *ipohondru*, *ipotecă*, *omogen(itate)*, *omolog* etc., dar *hemiplegie*, *hipotensiune*, *homosexual* etc. Elementul de compunere *hemo-*, din formații ca *hemoglobină*, *hemoptizie* ș. a., apare totdeauna fără *h-* cînd e așezat pe locul al doilea, ca în *anemie*, *uremie* ș. a. [3]

Care este explicația dubletelor de care ne ocupăm? Ea este de natură etimologică. Cele mai multe dintre neologismele în discuție, de circulație internațională, au fost împrumutate probabil din franceză (de exemplu : *endecagon* — cf. *hendécagone*, *eteronom* — cf. *hétéronome*, *igienă* — cf. *hygiène*, *omolog* — cf. *homologue* etc.), mai puține din germană (de exemplu : *hermeneutică* — cf. *Hermeneutik*, poate și fr. *herméneutique*, *heterozis* „sistem de hibridare...” — cf. *Heterosis*, *heterotrof* — cf. *heterotroph*, poate și fr. *hétérotrophe* etc.), cîteva din italiană (de exemplu : *elice* — cf. it. *elice*, poate și fr. *hélice*, lat. *helix*, gr. ἕλιξ). Formele fără *h-* redau în primul rînd pronunțarea din franceză, dar și scrierea și pronunțarea din italiană, iar în cazul unor cuvinte întîlnite în texte mai vechi, pronunțarea din neogreacă (de exemplu : *emisferă* — cf. ἡμισφαίριον, poate și it. *emisfero* [4], fr. *hémisphère*)[5]. Formele cu *h-* se datoresc limbii germane (scrise și vorbite), grafiei franceze, mode-

---

[1] În prefața dicționarului se declară că au fost preferate formele *exaedru*, *exagon* (față de *hexaedru*, *hexagon* recomandate de ÎO), pentru că aceste forme apar mai des decît celelalte în literatura de specialitate (fapt semnalat și de Mioara Avram, *Probleme ale alcătuirii unui nou îndreptar ortografic al limbii române*, în LR, XXIV, 1975, nr. 4, p. 286).

[2] În DEX *eteromorf* și *heteromorf* sînt lucrate ca două cuvinte diferite.

[3] În unele cazuri (unde nu mai e vorba de compuse sau de derivate cu prefixe) se recomandă forma fără *h-* la cîțiva membri ai unei familii de cuvinte și forma cu *h-*, la alții : de exemplu *umor*, *umorist*, dar *humoresc*ă.

[4] Cf. URSU, T., s. v.

[5] În unele regiuni ale țării lipsa lui *h-* poate avea și o cauză fonetică : fricativa laringală „amuțește cu totul”, atît în cuvinte vechi, ca *(h)oț*, *(h)aide* etc., cît și în neologisme, ca *(h)otel*, *(h)emoragie* etc. (cf. Sextil Pușcariu, *Limba română*, vol. al II-lea : *Rostirea*, București, 1959, p. 22).

lului latin sau/și al limbii grecești vechi [6] (de exemplu : *hecatombă* — cf. gr. ἑκατόμβη și fr. *hécatombe*, *hexaedru* — cf. gr. ἕξ, ἑξα — „șase" și fr. *hexaèdre*, *holocaust* — cf. lat. *holocaustus*, gr. ὁλόκαυστος și fr. *holocauste* etc.).

În cîteva cazuri, formele cu și fără *h-*, aparent variante, sînt de fapt cuvinte deosebite. Unele dublete de acest fel se explică tot prin originea și istoria cuvintelor respective : *ipostază* [7] „stare, situație în care se găsește cineva sau ceva" provine din fr. *hypostase* — *hipostază*, termen medical, mai nou decît perechea lui, a putut fi luat tot din franceză (cf. *hypostase*), dar și din germană (cf. *Hypostase*) ; *heroină* (substanță) a fost împrumutat din franceză (cf. *héroïne*) — pentru *eroină*, mai vechi, dicționarele trimit la fr. *héroïne*, dar și la gr. ἡρωΐνη, lat. *heroina* (cuvîntul a suferit probabil și influența lui *erou*, cu atestări anterioare). În ce privește pe *ilar* „hazliu" și *hilar* „referitor la hili", e greu de precizat cum s-au diferențiat la inițială, întrucît etimoanele lor, fr. *hilare* și, respectiv, fr. *hilaire* au prima silabă identică. A intervenit, poate, intenția de a evita o eventuală confuzie.

Din punctul de vedere al vechimii, constatăm (examinînd mai ales materialul pe care ni-l oferă URSU, T.) că atît formele cu inițială vocalică, cît și cele cu *h-* au atestări bogate în ultima parte a secolului al XVIII-lea și în prima jumătate a secolului următor, mai numeroasă fiind prima categorie. Preferința pentru aceste variante se explică probabil prin faptul că ele păreau „mai românești" decît celelalte, *h* fiind un sunet „străin fonetismului moștenit"[8].

De cele mai multe ori cunoașterea etimonului nu echivalează cu găsirea răspunsului la întrebarea cum trebuie scris și pronunțat un cuvînt atestat în izvoare cu ambele forme amintite. Etimologia nu constituie în cazurile de față un factor clarificator, pe de o parte, pentru că termeni cu aceeași inițială în franceză (limbă din care s-au făcut numeroase împrumuturi) s-au încetățenit la noi fie sub forma lor scrisă, fie sub cea orală (fără să se poată stabili o regulă în această privință, de exemplu : *elicopter* — cf. fr. *hélicoptère*, dar *helicon* — cf. fr. *hélicon*, *eterogen* — cf. fr. *hétérogène*, dar *heteropter* — cf. fr. *hétéroptères*, *ipoteză* — cf. fr. *hypothèse*, dar *hipofiză* — cf. fr. *hypophyse*, *omogen* — cf. fr. *homogène*, dar *homopter* — cf. fr. *homoptère* etc.)[9], iar, pe de altă parte, pentru că nu este exclus ca un cuvînt împrumutat cu o anumită formă să fie modificat prin analogie cu alți termeni din serie (de pildă, *eliport* „teren amenajat

---

[6] Cf. Ursu, T., p. 120, id. *Crearea stilului științific*, în „Studii de istoria limbii române literare. Secolul XIX", vol. I, București, 1969, p. 152, Al. Graur, *Evoluția limbii române. Privire sintetică*, București, 1963, p. 48, id. T. 281, *Limba română corectă. Probleme de ortografie, gramatică, lexic*, coordonator Vasile Breban, București, 1973, p. 181.

[7] Varianta veche *ipostas*, atestată din secolul al XVIII-lea (cf. DA), are ca etimon v.sl. ипостась (cf. Al. Graur, *Alte etimologii românești*, București, 1975, p. 56—57) sau gr. Ὑπόστασις (cf. TDRG).

[8] Cf. Sextil Pușcariu, *lucr. cit.*, p. 196.

[9] Există și în franceză, rareori, elemente de compunere cu forme duble, care apar fie în cuvinte diferite, de exemplu : *holocarpe, hologastres, holomorphe — ologenèse*, fie în variante ale aceluiași cuvînt, de exemplu : *holographe — olographe, hodomètre — odomètre* (cf. *Grand Larousse encyclopédique en dix volumes*, Paris, 1962, s. v.).

pentru decolarea și aterizarea elicopterelor", cf. fr. *héliport*, poate după *elicopter*). Trebuie să mai adăugăm și posibilitatea ca un cuvînt să fie împrumutat din mai multe limbi și să aibă, astfel, mai multe etimoane, unul (sau unele) cu *h-*, iar altul (sau altele) fără *h-* (vezi, mai sus, un exemplu ca *elice*).

Prin urmare, ajungînd la concluzia că nici uzul și nici etimologia termenilor în discuție nu constituie criterii de selecție, facem următoarea propunere, pe care o supunem discuției:

Întrucît unificarea terminologiei științifice pe plan internațional este o necesitate stringentă a zilelor noastre, credem că e potrivit ca *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române* să recomande acolo unde îo nu a dat nici o indicație (sau a dat, din greșeală, două indicații diferite), ca și în cazul termenilor tehnico-științifici unde uzul șovăie, întîlnindu-se ambele variante, formele cu *h-*[10], adică cele care se folosesc în limbi de largă circulație, ca engleza, franceza (scrisă), germana.

[10] În cazul lui *hetero-* „alt, diferit", prezența inițialei *h-* elimină posibilitatea de confuzie a acestui element de compunere cu substantivul *eter*, aflat pe primul loc în compuse ca *eteroman* „persoană care ingerează eter etilic în scopul obținerii unei stări de excitație psihică".

DESINENȚĂ ZERO SAU -*U* LA SUBSTANTIVELE NEUTRE CU TEMA ÎN -*Ó*

DE

MARINA RĂDULESCU

Problema alternanței dintre desinența zero și desinența -*u* apare în legătură cu forma de nominativ-acuzativ singular nearticulat a unor substantive neologice, împrumutate din franceză, a căror temă se termină în vocală accentuată, de tipul : *piuré / piuréu*, *volé / voléu*, *crochí / crochíu*, *schi / schíu*, *cargó / cargóu*, *metró / metróu* etc. În cele ce urmează ne vom ocupa numai de grupul substantivelor neologice cu tema în -*ó*, al căror proces de adaptare la sistemul morfologic al limbii române literare contemporane pare să nu se fi încheiat.

După cum se știe, în procesul de adaptare la sistemul morfologic românesc, marea majoritate a neologismelor împrumutate din cuvinte franțuzești terminate în (*ó*) nu și-au păstrat această finală, neobișnuită pentru limba română, ci au suferit diverse modificări :

— unele au primit un *n* final, de ex. : *paltón* < fr. *paletot*, *tomberón* < fr. *tombereau* etc. (cf. GRAUR, T., p. 100), după modelul substantivelor terminate în *ó* nazal în limba de origine, de ex. : *abandón* < fr. *abandon*, *avión* < fr. *avion* etc. ;

— altele, ca *lóto*, *rádio*, *torpédo*, *zéro* etc. și-au păstrat terminația -*o*, dar și-au schimbat locul accentului de pe silaba finală, intrînd astfel în clasa substantivelor terminate în -*o* neaccentuat, care rezistă în limba română, fiind sprijinite de existența elementelor de compunere, ca : *áuto(-)*, *bío-*, *fílo-*, *móno(-)* etc., de „adverbe din vechiul fond, ca : *acolo*, *dincolo*, *încolo*, de vocativele în -*o*, ca : *soro*, *Dumitro*, *Leano*, *Siţo*, *Veto* etc., de unele sintagme cu pronumele conjunct : *ad(u)-o*, *bea-o*, *car-o*, *cînt-o*, *dă-o*, *fă-o* etc. și de imperativul *vino*, care au structuri ritmice similare" (cf. I. Coteanu, *Structura vocabularului*, în *Limba română contemporană*, vol. al II-lea, București, 1975, p. 17) ; la forma articulată și la plural, însă, accentul revine : *radióul*, *torpedóuri* etc.[1] ;

— cele mai multe, încadrîndu-se în clasa neutrelor cu singularul articulat în -*ul* și cu pluralul în -*uri*, au primit la singular nearticulat desinența -*u*, după modelul unor cuvinte românești mai vechi [2], de ex. : *argóu*, *baróu*, *bibelóu*, *depóu*, *ecóu* (inițial *ec(h)ó*, cf. URSU, T., DI, DLRC și DN), *hublóu*, *lavabóu* (inițial *lavabó*, cf. SD), *lingóu*, *mantóu* (inițial

[1] Problema este amplu discutată în articolul lui Liviu Onu, *Modificarea locului accentului în flexiunea substantivelor*, în SCL nr. 1/1960, p. 33—57 ; cf. și GRAUR, T., p. 99—100, precum și Valeria Guțu-Romalo, *Substantivul*, în *Limba română contemporană*, vol. I, București, 1974, p. 158.

[2] Cf. Iorgu Iordan, *Limba română actuală*, București, 1948, p. 92 ; L. Onu, *lucr. cit.*, p. 39—40 ; *Limba română corectă* (red. coord. V. Breban), Cluj, 1973, p. 177 și I. Coteanu, *lucr. cit.*, p. 17.

mantó, cf. DLR), *panóu*, *platóu*, *poantóu* „acul de reglare al carburatorului", *potóu*, *reșóu*, *stilóu* (inițial *stiló*, cf. IORDAN, LRA, p. 248 și DI), *tablóu* etc.[3].

Există însă în limba română contemporană două serii de cuvinte neologice — substantive neutre cu pluralul (unde există) în *-uri*, provenite din cuvinte franțuzești terminate în (*ó*) —, care în privința singularului prezintă următoarea situație :

a. unele apar în dicționare cu două forme paralele de nominativ-acuzativ singular (o formă foarte apropiată de etimon, terminată în *ó*, și o formă terminată în diftongul *-óu*, dezvoltat pe teren românesc) : *apropó / apropóu*, *avizó / avizóu* „vapor de mic tonaj", *bistró / bistróu*, *boleró / boleróu*, *cargó/cargóu*, *caró/caróu*, *cazinó/cazinóu*, *chimonó/chimonóu*, *ferodó / ferodóu*, *gabró / gabróu* „rocă folosită în construcții", *gestapó / gestapóu*, *ghetó / ghetóu*, *macró / macróu*, *metró / metróu*, *rondó / rondóu*, *șevró / șevróu*, *tangó / tangóu*, *tricó* (și *tricót*) / *tricóu* ;

b. altele sînt înregistrate cu o singură formă de nominativ acuzativ singular (cea care reproduce terminația originară *-ó*) : *banjó*, *bordó* (vinul și culoarea), *dominó* „costum de carnaval ; joc", *embargó*, *haló*, *indigó*, *rococó* (stilul), *studió*. Din aceeași serie face parte și substantivul — masculin — *micadó*, precum și substantivul *maró* < fr. *marron*.

Dacă privim faptele prezentate mai sus din punctul de vedere al *Dicționarului ortografic, ortoepic și morfologic*, lucrare cu caracter prin excelență normativ, în cazul cuvintelor din seria *a.*, înregistrate în dicționare cu două forme de nominativ-acuzativ singular nearticulat, trebuie să optăm pentru o singură formă, pe care s-o recomandăm drept literară, iar pe cealaltă, considerată variantă, să n-o mai menționăm. Întrebarea este : care dintre cele două forme poate fi respinsă și cu ce argumente ? Și, mai ales : ne putem opri la același tip de formă — fie cu diftongul *- óu*, fie cu *-ó* — în cazul tuturor cuvintelor în discuție, în ideea de a aplica un tratament unitar întregii serii ?

Pornind de la cunoașterea regulii de transformare a lui *-ó* în diftongul *-óu* în procesul de adaptare a neologismelor de felul acesta, în cazul cuvintelor din seria *a.* ar urma să considerăm corecte numai formele cu desinența *-u* și, deci, să recomandăm : *apropóu*, *avizóu*, *bistróu*, *boleróu*, *cargóu*, *caróu*, *cazinóu*, *chimonóu*, *ferodóu*, *gabróu*, *gestapóu* etc., respingînd perechile lor terminate în *-ó* (cu desinența zero) ca variante „învechite" sau, mai exact, „depășite", care reprezintă prima treaptă în procesul adaptării, și nu faza sa finală, iar cuvintele din seria *b.*, atestate numai cu finala *-ó*, ar trebui considerate, toate, încă în curs de adaptare.

Această interpretare — și, implicit, opțiune — nu contrazice datele furnizate de dicționare (și de alte lucrări cu preocupări normative, care menționează cuvintele în discuție) în cazul lui *cargóu*, *cazinóu*, *ghetóu*, *tricóu*, și *tangóu*, care în dicționarele cele mai recente fie că apar numai cu desinența *-u* (*cargó* în LTR[2], *cargó* și *cargóu* la Onu, *lucr. cit.*, p. 41, dar numai

[3] Tot în această clasă a fost încadrat și substantivul *bardóu* „hibrid obținut din încrucișarea dintre armăsar și măgăriță", considerat masculin în sursele care îl menționează (MDE și DEX), fără să i se indice însă forma de plural, precum și un substantiv neutru de altă origine : *sacóu*, pl. *sacóuri* provenit din germ. *Sakko*.

cargóu în DN, MDE, DEX), fie că, atunci cînd se menționează ambele forme, cea cu desinența zero este înregistrată explicit ca variantă (numai *cazinó* la CADE, IORDAN, LRA, p. 94, în DA și DI, dar numai *cazinóu* în DLRLC, DM, LTR[2] și ÎO, iar DN, MDE și DEX menționează ambele forme, *cazinóu* ca formă de bază, cu varianta *cazinó*; la fel, *ghetó* la CADE și SD, dar numai *ghetóu* în DLRLC, DM, DER, DN, MDE, ÎO și DEX, care reintroduce, ca variantă, și forma *ghetó*; de asemenea, numai *tangó* la CADE și IORDAN, LRA, p. 93, dar numai *tangóu* în DM, DER, MDE, DEX și ÎO, iar în DLRLC, DN și *Limba română corectă*, p. 177, *tangóu* ca formă corectă și *tangó* ca variantă; *tricóu*, în toate sursele și *tricó*, variantă).

Nu la fel de ușor se poate decide, însă, în cazul celorlalte dublete, care au în dicționare o situație diferită. De ex., în dicționarul lui Scriban apare: *à propos* cu indicația „cuvînt franțuzesc", menționîndu-se și forma lui românizată: *apropó* (deci, prima fază de adaptare); cuvîntul apare apoi cu formele paralele *apropó* și *apropóu* la CADE, în DA, ca și la Onu, *lucr. cit.*[4], p. 40, în DLRLC există două articole: adverbul *apropó* și s. n. *apropó*, cu varianta *apropóu*, dar în toate dicționarele ulterioare forma *apropóu* nu mai figurează, nici măcar ca variantă, înregistrîndu-se numai *apropó*, adv. și s.n., aceasta fiind și forma recomandată de ÎO. Într-o situație similară sînt și dubletele: *avizó* / *avizóu* (*avizó* la CADE, SD, în DA, DI, DM, apoi *avizóu* în LTR[2] și din nou numai *avizó* în DER, MDE și DEX — în DN apare forma *avízo*, cu locul accentului schimbat, ceea ce dovedește că s-a încercat și cealaltă formulă de adaptare a cuvîntului); *gabró* / *gabróu* (*gabbró*, cu variantele *gabró* și *gabróu* în LTR[2], numai *gabró* în DER, *gabró* cu varianta *gabróu* în DN și din nou numai *gabró* în MDE, cea mai recentă sursă care menționează cuvîntul); *șevró* / *șevróu* (*șevró* la CADE și în DI, *șevró* cu varianta *șevróu* în DLRLC, iar Onu, *lucr. cit.*, p. 41 consideră ambele forme „la fel de uzuale", dar numai *șevró* în DM și în toate sursele ulterioare: DER, DN, MDE și DEX, precum și în ÎO).

La fel de greu de optat pentru una din cele două forme de singular nearticulat este și în următoarele cazuri: *bistróu* sau *bistró* (ambele forme în DN); *boleró*, după cum indică toate dicționarele consultate (de la CADE și SD pînă la ÎO și DEX sau *boleróu* (menționat numai în *Limba română corectă*), formă care, deși nu figurează nici măcar ca variantă în nici un dicționar, există, după părerea noastră, în limba română contemporană, cel puțin cu sensul din domeniul vestimentar; *chimonó* (ca în toate sursele) sau *chimonóu* (introdus, numai ca variantă, în DEX — cea mai recentă dintre ele); *ferodó* (ca în LTR[2], DER și DEX) sau *ferodóu* (considerat variantă în DEX, dar singura formă înregistrată în DLRLC, DM și DN), *gestapóu* (ca în DEX) sau *gestapó* (variantă în DEX, dar singura formă din DER), *macró* (ca în DN, formă considerată variantă în DEX) sau *macróu* (ca în LTR[2] și DEX) și, în sfîrșit, *metró* (variantă în DEX, dar singura formă menționată în DLRLC, DM, LTR[2], DN și recomandată de ÎO) sau *metróu* (ca în MDE, DEX, *Limba română corectă* și la Coteanu, *lucr. cit.*)?

[4] Unde se afirmă că „sînt la fel de uzuale forma mai veche în *-ó* și forma mai nouă în *-óu*".

În cazul cuvintelor semnalate, putem oare opta numai pentru forma cu desinența *-u*, în contradicție cu toate sau cu bună parte din dicționarele recente, fără alt argument decît acela că forma cu finala diftongată reprezintă faza finală a procesului lor de adaptare la sistemul morfologic al limbii române?

În plus, trebuie să ținem seama de existența grupului de cuvinte atestate numai cu finala *-ó* și desinență zero: *banjó*, *bordó*, *dominó*, *embargó*, *haló*, *indigó*, *rococó* și *studió*, care, deși există de destul timp în limbă (*haló*, de ex., apare la URSU, T., deci a fost împrumutat în secolul trecut), nu au urmat — în măsura în care dicționarele reflectă situația reală din limbă — calea „clasică" de adaptare a împrumuturilor de acest tip (*-ó* trece la diftongul *-óu*), ci și-au menținut finala *-ó* și desinență zero.

Explicația ar putea fi aceea că, pe de o parte, cuvintele în discuție nu fac parte din sfera limbii vorbite, uzuale [5], așa încît este de presupus că cei care le folosesc se gîndesc la cuvîntul franțuzesc de origine și preferă — mai ales în scris — forma mai apropiată de etimon [6]; pe de altă parte, cuvintele acestea au început să circule în limba română într-o perioadă în care finala *-ó* nu mai părea atît de neobișnuită și total străină sistemului limbii. Vorbitorii se mai învățaseră cu ea [7], mai întîi datorită circulației paralele a unor dublete în *-ó* și *-óu*, precum și datorită pătrunderii în limba română a unor cuvinte provenite din abrevieri (ca *metró* sau *gestapó*), prin natura lor mai legate de etimon și, deci, mai „rezistente" față de procesul de adaptare.

Seria cuvintelor atestate numai cu terminația *-ó* sugerează faptul că, la un moment dat, regula de transformare a finalei *-ó* în diftongul *-óu* la împrumuturile provenite din cuvinte franțuzești terminate în (*ó*) și-a încetat acțiunea sau, în orice caz, și-a pierdut caracterul obligatoriu pentru împrumuturile mai recente.

Dacă privim comparativ cele două clase de substantive neutre în discuție, vom constata că toate substantivele din clasa cu desinența *-u* la singular au și plural, în timp ce substantivele din clasa cu desinența zero fie că nu au plural (ca *bordó* și *rococó*), fie că, atunci cînd dicționarele menționează și forma de plural în *-uri*, acesta pare a fi rar folosit sau neobișnuit (ca *embargouri* sau *halouri*).

Așadar, de cîte ori un cuvînt este înregistrat cu două forme de singular nearticulat și dicționarele nu ne pot ajuta să optăm pentru una dintre ele, pe lîngă considerentele de ordin istoric, privind vechimea cuvintelor respective în limba română — adesea greu de precizat în asemenea cazuri — putem avea în vedere și un criteriu formal: situația pluralului (dacă există sau nu și, dacă există, cît este de frecvent folosit, în raport cu singularul).

---

[5] Observația nu se referă la *studió* cu sensul din domeniul mobilierului, care a intrat în limbajul uzual, sens pentru care există, dealtfel, și forma *studióu*, deși dicționarele nu o înregistrează.

[6] Vezi *tricot* (considerat în DEX cuvînt diferit de *tricóu* / *tricó*, deși măcar un sens este comun), după forma scrisă a etimonului, ca și scrierea cu cratimă a unor forme flexionare (de ex. *rococo*-ul), tocmai pentru a se marca limita dintre cuvînt și articolul enclitic, în intenția evitării unei eventuale segmentări: *rococou* + *-l*.

[7] Așa încît s-a creat în românește o variantă *sagó* (singura formă din DEX) a cuvîntului *sagú* (cf. DN, MDE) < fr. *sagou*.

În concluzie, după părerea noastră, ar fi bine să optăm pentru forma cu desinența *-u* în cazul unor cuvinte intrate mai de mult în limba română și al căror plural este frecvent folosit, iar pentru forma cu desinența zero, în cazul unor împrumuturi mai recente sau foarte recente, care nu au plural sau al căror plural este rar folosit, neobișnuit. De aceea, recomandăm formele cu desinența *-u* în următoarele cazuri: *apropóu* (forma *apropó* pentru substantiv a fost preferată de DLRLC, DM, DN, MDE, DEX și recomandată de îo sub influența adverbului omonim *apropó (de))*, *avizóu* (ca în LTR[2], spre deosebire de DM, DER, DN, MDE și DEX) la fel ca și *cargóu*; *bistróu*, *boleróu* cu sensul „ilic" (deși nu apare în nici un dicționar) ca și *chimonóu*, *cazinóu*, apoi *caróu* cu sensul „pătrățel imprimat pe țesături", *ferodóu* cu sensul (nemenționat în dicționare) „piesă pentru automobile din metalazbest" și *macróu*, ultimele trei folosite mai mult la plural, *ghetóu*, *metróu* (deși majoritatea dicționarelor și îo recomandă *metró*), *rondóu* cu sensul „loc în formă circulară; virajul unei nave", *studióu* cu sensul „divan" (formă nemenționată în dicționare) și *tangóu*, iar formele cu desinența zero pentru cuvintele care nu au plural: ***bordó***, *dominó* „joc", *gestapó* (spre deosebire de DEX), *indigó* „culoare; materie colorantă" și *rococó*, la care se adaugă *maró* „culoare" și substantivul masculin *micadó*.

Menținem, de asemenea, forma cu *-ó* și desinență zero pentru: *boleró* „dans spaniol", *caró* „culoare la cărțile de joc", *ferodó* „metalazbest", *rondó* (cu sensul din muzică și literatură) și *studió* „atelier de pictor sau sculptor; loc amenajat pentru filmare sau imprimare", formă care pare să reziste la aceste cuvinte pentru a marca și formal opoziția față de omonimele lor cu desinența *-u* la singular, precum și pentru *banjó*, *dominó* „costum de carnaval", *embargó*, *gabró*, *haló*, *indigó* „hîrtie-carbon" și *șevró*, care, conform surselor consultate, par să fi fost atrase pentru moment în clasa substantivelor fără plural, datorită, probabil, folosirii puțin frecvente a pluralului lor (ca, dealtfel, și a singularului). Menționăm totuși că ultimele cuvinte discutate nu au o poziție stabilă în limbă, ele se află încă în proces de adaptare, pentru că forma de plural, oricît de rar ar fi folosită, de vreme ce există, poate influența singularul; de aceea, credem că ele pot oricînd trece în clasa substantivelor neutre cu desinența *-u*, cea mai bine reprezentată pentru acest tip de neologisme.

GENUL UNOR TERMENI ȘTIINȚIFICI FORMAȚI CU ELEMENTUL DE COMPUNERE *-CIT*

DE

MAGDALENA POPESCU-MARIN

Destul de numeroase sînt problemele de încadrare morfologică pe care le ridică cuvintele noi din terminologia științifică modernă care, cel puțin în anumite domenii, au în limba noastră o istorie relativ scurtă. Pînă la completa lor asimilare în limbă, aceste cuvinte suferă, de cele mai multe ori, oscilații formale mai mult sau mai puțin importante. Dicționarele de uz curent surprind uneori fluctuațiile limbii în ceea ce privește adaptarea unor categorii de termeni științifici.

Am ales pentru demonstrația noastră situația termenilor care denumesc celule, particule sau elemente celulare din biologie și medicină și care sînt formați cu elementul de compunere *-cit* „celulă" (tipul *fagocit*, *neurocit*, *plasmocit* etc.). La origine, cuvintele pe care le vom discuta sînt compuse de tip savant care conțin ca al doilea termen cuvîntul grecesc *kytos* „cavitate, receptacul", asociat la un alt cuvînt sau la un element de compunere din greacă sau latină. De exemplu : *metrocit* < gr. *meter* „mamă" + *kytos*, *plasmocit* < gr. *plasma* „formație" + *kytos*, *limfocit* < lat. *lympha* „apă" + *kytos*, *normocit* < lat. *normo-* „în conformitate cu regula" + *kytos* etc. În limba română însă aceste formații au pătruns în secolul nostru din franceză, unde sînt de genul masculin : *fagocit* < fr. *phagocyte*, *leucocit* < fr. *leucocyte*, *limfocit* < fr. *lymphocyte* etc.

Termenii în *-cyte* nu sînt foarte vechi nici în franceză, după datele pe care ni le oferă Petit Robert, lucru explicabil prin noutatea cercetărilor în domeniul celulei. Ei încep să fie atestați în a doua jumătate a secolului trecut : *leucocyte* (1855), *phagocyte* (1885), *oocyte* (1899) ; unii dintre acești termeni apar înregistrați și în franceză abia în prima jumătate a secolului nostru : *erythrocyte* (1907), *limphocyte* (începutul secolului, anul neprecizat) ; pe *myélocyte*, *mégalocyte*, *monocyte* ș. a. i-am găsit inserați în *Larousse médical illustré*, Paris, 1924 (*monocyte* este datat în Petit Robert abia în 1949).

Epoca relativ recentă în care aceste substantive au pătruns în limba noastră explică oscilația existentă în prezent în privința încadrării lor la un gen sau altul. Variațiile privind finala unor cuvinte compuse din elemente de tip savant apar și în alte cazuri :

-derm / *-dermă* „piele" : *epiderm* s. n. (învechit ; a. 1843 la URSU, T.[1]) și *epidermă* (actual), alături de *endoderm* și *ectoderm*, neutre ;

-fit / *-fită* „plantă" : *higrofită* cu pluralul *higrofite* (DEX) alături de *fanerofit* (DER, fără indicație gramaticală) cu pluralul *fanerofite* (MDE, cu mențiunea „s. f. pl.") ;

---

[1] Pentru siglele folosite vezi bibliografia de la sfîrșitul acestei rubrici.

-glif / -glifă „gravură" : *triglif* s. n., pl. *triglife* (DEX, unde este înregistrată şi o variantă de feminin *triglifă*), alături de *anaglifă* şi *hieroglifă*;

-gram / -gramă „scriere, înregistrare" : *monogram* s. n., variantă a lui *monogramă*, alături de *dactilogramă*, *diagramă*, *electrocardiogramă*, *stenogramă*, *telegramă* etc.

Dicţionarele şi îndreptarele ortografice moderne înregistrează acelaşi tip de oscilaţii privind genul formaţiilor în *-cit*, propunînd fie forma de feminin *(fagocită, leucocită, limfocită, monocită)*, fie pe cea de masculin sau neutru. Pluralul, atunci cînd este atestat, are desinenţa *-e*: *leucocite, monocite, neurocite* etc. Un plural masculin în *-i* nu apare decît în DEX *(fagociţi)*, deşi singularul masculin este înregistrat şi în alte dicţionare (DA, CADE, MDE). Dealtfel, în textele de specialitate, termenii în cauză sînt uzitaţi mai ales la plural. După forma de plural în *-e* s-a refăcut adesea singularul, care prezintă fluctuaţiile despre care am vorbit, de aceea chiar în unul şi acelaşi dicţionar apar diferenţe în ceea ce priveşte genul în care sînt încadrate aceste cuvinte.

Dicţionarul Academiei (DA) înregistrează două formaţii de acest fel : *fagocită* s. f. şi *leucocit* s. m., ultima şi cu o variantă de feminin ; pluralul nu este menţionat. La CADE apar ca masculine *fagocit* şi *leucocit*, de asemeni fără să se indice forma de plural. DLRLC şi DM inserează pe *fagocit* şi pe *neurocit* ca neutre, cu pluralul în *-e*, iar pe *leucocită* şi pe *limfocită* ca feminine cu pluralul tot în *-e*. DN preia situaţia din cele două dicţionare amintite mai sus şi adaugă alte formaţii : *osteocită* s. f., dar *eritrocit* şi *trombocit* s. n. Oscilaţiile privind genul substantivelor în *-cit* continuă şi în DLR (serie nouă) care prezintă pe *monocită* s. f. (cu varianta *monocit* s. n.) şi pe *neurocit* s. n. Ambele cuvinte sînt susţinute cu citate din acelaşi autor şi aceeaşi operă [2], în care apare numai forma de plural în *-e (monocite, neurocite)*. DEX încadrează majoritatea cuvintelor în *-cit* la neutru, dar pe *leucocită* îl consideră feminin (înregistrînd totuşi şi o variantă de neutru). Ultimul îndreptar ortografic, ortoepic şi de punctuaţie (ed. a III-a, 1971) recomandă pe de o parte pe *fagocit* cu pluralul *fagocite*, iar pe de alta pe *leucocită*. În felul acesta nu este clar pentru cititor cum va trebui să încadreze o formaţie nouă, neconsemnată în acest îndreptar. Nici MDE nu este unitar în ceea ce priveşte genul acestor cuvinte, căci unele sînt încadrate la masculin *(fagocit* şi *limfocit)* majoritatea la neutru *(eritrocit, fibrocit, granulocit, leucocit, megalocit, monocit, neurocit, osteocit)* şi unul la feminin : *trombocite* s.f.pl. (cu toate că în acest ultim caz pluralul nu e concludent pentru determinarea genului fiind identic pentru feminin şi neutru). Deşi la *limfocit* în acelaşi dicţionar figurează indicaţia s.m., sub *leucocit* (în explicaţia cuvîntului) apare pluralul *limfocite* („leucocitele sînt de mai multe feluri : granulocite, *limfocite*, monocite" subl. ns.), ceea ce exclude încadrarea cuvîntului la genul masculin. Pe baza materialului conţinut în dicţionare, FC I înregistrează elementul de compunere de care ne ocupăm în forma *-cit(ă)*.

Nu există, aşadar, un consens între dicţionare nici în privinţa genului unora dintre termeni, căci dacă *fagocit* apare în majoritatea

[2] C. I. Parhon, *Bătrîneţea şi tratamentul ei*, Bucureşti, 1948.

surselor cercetate de noi ca neutru (DLRLC, DM, DN, MDO, ÎO, DEX), el e prezentat drept masculin în CADE şi MDE (DER şi MDB dau forma de singular masculin-neutru, fără indicaţii gramaticale) şi drept feminin în DA ; pe *leucocită* majoritatea dicţionarelor îl consideră feminin (DLRLC, DM, DN, ÎO, DEX), în schimb DA şi CADE îl tratează ca masculin, iar MDE îl prezintă ca neutru (DER şi MDB dau forma de masculin-neutru, fără să indice genul) ; aceeaşi situaţie o are şi *limfocit* : feminin în DLRLC, DM, DN, neutru în DEX (cu forma de masculin-neutru în DER şi MDB, fără precizarea genului) şi masculin în MDE. *Monocit*, *osteocit* şi *trombocit* apar ca neutre în majoritatea surselor. Formele de feminin sînt înregistrate în cîte un singur dicţionar : *monocită* în DLR, *osteocită* în DN şi *trombocite* s. f. pl. în MDE. MDB atestă cuvîntul *spermatocit* o dată în forma de masculin-neutru (s. v. *oocit*), iar altă dată în forma de feminin în cuvîntul titlu al articolului destinat acestui termen *(spermatocită)*.

Semnalarea fluctuaţiilor existente în dicţionare în privinţa genului termenilor de care ne-am ocupat arată că, cel puţin unii dintre ei, nu au încă forma fixată definitiv şi se impune găsirea unei soluţii unitare după care să fie recomandaţi în noul dicţionar ortografic, ortoepic şi morfologic al limbii române. Singura soluţie posibilă, după părerea noastră, este de a încadra toate substantivele în *-cit* denumind celule sau elemente celulare la genul neutru, avînd în vedere următoarele argumente :

1. Un dicţionar de specialitate cum este D. MED., deşi nu dă indicaţii gramaticale, înregistrează toţi aceşti termeni (chiar şi pe *leucocit* la forma de masculin-neutru singular, iar pluralul, ori de cîte ori apare în text, are desinenţa *-e* : *cariocit (acariocit, megacariocit, promegacariocit)*, *hematocit*, *hemocit*, *labrocit*, *leptocit*, *limfoidocit*, *lobocit*, *macrocit*, *mastocit*, *melanocit*, *metrocit (prometrocit)*, *microcit*, *mielocit*, *miocit*, *normocit*, *oncocit*, *oocit*, *plasmocit (proplasmocit)*, *policit (propolicit)*, *temocit* ş. a. (Am reprodus aici termeni pe care dicţionarele curente, cercetate de noi, nu-i înregistrează pentru a ne da seama de extinderea pe care au luat-o în limbajul biologiei şi al medicinei formaţiile în *-cit*. MDB prezintă o situaţie similară cu cea din D. MED., cu o singură excepţie pe care am semnalat-o : *spermatocită)*.

2. Chiar în majoritatea dicţionarelor care prezintă inconsecvenţe, cei mai numeroşi termeni în *-cit* sînt de genul neutru (cu excepţia DA, CADE şi DN).

3. Atunci cînd este înregistrat, pluralul are în toate cazurile desinenţa *-e* (cu o singură excepţie semnalată în DEX), ceea ce exclude genul masculin.

Eventual, s-ar putea admite o abatere de la principiul propus, admiţîndu-se pentru moment şi forma *leucocită* alături de neutrul *leucocit*, dat fiind că majoritatea dicţionarelor o înregistrează ca atare. În acest caz s-ar întreprinde primul pas spre unificarea completă, urmînd ca viitoarele ediţii ale dicţionarului ortografic să elimine forma feminină cu totul.

FEMININUL FORMAȚIILOR CU *-LOG: -LOGĂ/-LOAGĂ*

DE

LAURA VASILIU

Compararea *Dicționarului explicativ al limbii române* cu *Îndreptarul ortografic, ortoepic și de punctuație* sub aspectul formelor de feminin ale substantivului și, respectiv, adjectivelor *grafolog, analog, omolog* pune în evidență o discordanță : în contrast cu femininul lui *omolog*, pentru care se recomandă în ambele lucrări aceeași formă : *omol***oa***gă*, pentru celelalte cuvinte apar în DEX forme în *-logă (grafol***o***gă, anal***o***gă*[1]), iar în ÎO forme în *-loagă (grafol***oa***gă, anal***oa***gă)*. Această discordanță nu este întîmplătoare (deși surprinde, întrucît, în general, DEX aplică recomandările cuprinse în ÎO), ci corespunde unei anumite poziții (consecvent manifestate de acest dicționar, cu o singură excepție : aceea a lui *omoloagă*) față de perechile feminine ale formațiilor în *-log*. Aceste feminine sînt formate în DEX exclusiv cu ajutorul sufixului moțional (sau al desinenței) *-ă*, deci fără alternanța vocalei din segmentul constitutiv final [2], așa cum o arată destul de numeroasele substantive ca : *asiriologă, bacteriologă, balcanologă, biologă, fiziologă, ideologă, psihologă, sociologă.*

Opțiunea pentru această formulă structurală (masc. + *-ă* fără alternanță) presupune respingerea (probabil ca neliterară) a formulei cu alternanță (masc. *-o-* / fem. *-oa-*), conformă cu modelul de opoziție masculin / feminin curent în limba română care prezintă alternanța vocalei din rădăcină sau, mai ales, din sufix. De exemplu : *s***o***cru/s***oa***cră, feci***o***r / feci***oa***ră, vrăjit***o***r / vrăjit***oa***re*[3], *bond***o***c / bond***oa***că, făl***o***s / făl***oa***să.*

Remarcăm însă că indicațiile date de lucrarea normativă fundamentală în vigoare, anume ÎO, sînt cu totul insuficiente în privința acestui tip de formații : dintre cele 59 de formații extrase de noi din DEX[4],

---

[1] Înregistrarea formei *anal***oa***gă* ca variantă nu schimbă în mod esențial raportul, deoarece, fără a o spune explicit, dicționarul pare să considere variantele neînsoțite de vreo mențiune specială ca neliterare. V., de exemplu, *escavator, exagon*, variante la *excavator, hexagon*, forme recomandate și de ÎO.

[2] Segmentul *-log* este considerat de unii cercetători element de compunere (v., de exemplu, FC I, p. 21 pas.), iar de alții sufix (v. Theodor Hristea, *Probleme de etimologie*, p. 32, 48).

[3] Exemple date de Paula Diaconescu *(Structură și evoluție în morfologia substantivului românesc*, p. 100—101) pentru ilustrarea modalităților de „exprimare a opoziției de sex prin opoziții de tip paradigmatic".

[4] La cele enumerate pînă acum se adaugă : *agrobiol***o***gă, balneol***o***gă, cardiol***o***gă, cosmol***o***gă, dermatol***o***gă, dialectol***o***gă, endocrinol***o***gă, entomol***o***gă, erpetol***o***gă, etimol***o***gă, etnol***o***gă, farmacol***o***gă, filol***o***gă, fonol***o***gă, frazeol***o***gă, frenol***o***gă, geol***o***gă, ginecol***o***gă, hidrol***o***gă, ihtiol***o***gă, japanol***o***gă, lexicol***o***gă, merceol***o***gă, meteorol***o***gă, metrol***o***gă, microbiol***o***gă, muzicol***o***gă, neurol***o***gă, oftalmol***o***gă, oncol***o***gă, ornitol***o***gă, osteol***o***gă, paleontol***o***gă, parazitol***o***gă, paremiol***o***gă, pedol***o***gă*[1], *pedol***o***gă*[2], *radiol***o***gă, reumatol***o***gă, sinol***o***gă, speol***o***gă, stomatol***o***gă, tehnol***o***gă, toxicol***o***gă, urol***o***gă, viitorol***o***gă, vulcanol***o***gă, zool***o***gă.* Observăm că sistemul de notare a acestor feminine e inconsecvent : uneori prin segmentul *-ogă (grafolog, -ogă)*, alteori numai prin *-ă (ideolog, -ă)*. V. același sistem în MDE : *fiziolog, -ogă, asiriolog, -ă.*

numai 3 apar în îo (cele menţionate mai sus). Celelalte nu apar deloc sau apar numai cu forma de masculin. Recomandări sau măcar informaţii referitoare la femininul formaţiilor în *-log* nu apar deloc în alte lucrări normative precum *Gramatica* Academiei sau în lucrări special consacrate compunerii în limba română ca volumul I din tratatul *Formarea cuvintelor în limba română* [5].

Neglijarea substantivelor în *-lo/oagă* în lucrările menţionate se datoreşte, poate, faptului că tipul respectiv este, aşa cum o atestă dicţionarele, relativ slab reprezentat în limbă atît sub raportul numărului de cuvinte, cît mai ales sub acela al circulaţiei lor. De exemplu, din grupul de formaţii înregistrate de noi, în CADE nu apare nici una, în TDRG, una singură *(analogă)*, în DM, şase, în DN, opt, dintre care şapte sînt semnalate fără a li se specifica forma (de ex.: *endocrinolog* s. m. şi f.), în DLRLC, opt, în DA (tipărit — seria veche şi seria nouă — şi manuscris), zece, în SD, douăzeci şi două, iar în MDE, douăzeci (remarcăm numărul relativ mare de formaţii din SD, deşi dicţionarul este mai vechi decît multe dintre celelalte dicţionare avute în vedere)[6].

De asemenea, poziţia majorităţii acestor dicţionare este necon-secventă. Singurul care înregistrează fără excepţie forma cu diftong *(-loagă)* este SD. Celelalte înregistrează unele formaţii în *-loagă*, altele în *-logă* şi, mai rar, notează ambele posibilităţi (una dintre ele ca variantă a celeilalte).

Lăsînd la o parte dicţionarele care nu conţin informaţii semnificative întrucît numărul mic de formaţii se împarte aproximativ egal între cele trei soluţii posibile (DLRLC)[7], remarcăm că, în contrast cu SD, care neglijează cu totul soluţia cu monoftong, şi cu DM, care pare să prefere soluţia cu diftong [8], DA şi MDE manifestă o preferinţă mai mult sau mai puţin pronunţată pentru soluţia cu monoftong. Astfel, faţă de o formaţie în *-loagă (asirioloagă* ms*)* şi patru fluctuante *(antropologă / -loagă* ms, *psihologă / -loagă* DLR ms, *analoagă / -logă*, *omoloagă / -logă* tip.), DA înre-

---

[5] Aici este analizat elementul de compunere *-log* (v. p. 145, n. 2), dar el este ilustrat exclusiv prin substantive masculine.

[6] Ni se pare că poate fi interpretat ca o dovadă indirectă pentru sărăcia acestui tip de formaţii faptul că în articolul *Progresul ştiinţei şi progresul vocabularului* („România literară", IX, 1976, nr. 46, p. 9), Th. Hristea menţionează 30 de formaţii în *-log* neînregistrate în dicţionarele existente, dar nu pomeneşte nimic despre unele perechi feminine ale lor. Numărul mare de formaţii înregistrate în DEX şi neînregistrate în nici unul dintre celelalte dicţionară menţionate reflectă, desigur, şi un stadiu mai nou de limbă, dar credem că în mai mare măsure se datoreşte unui filtru mai larg folosit în alcătuirea listei de cuvinte. Substantivele din această categorie sînt nume de persoane care exercită anumite profesii. Or este ştiut că, întrucît o perioadă lungă de timp aceste profesii au fost exercitate mai ales de bărbaţi şi, în consecinţă, denumirile lor au fost folosite, în mod natural, exclusiv cu forma de masculin, folosirea lor la feminin este evitată. De aceea credem că recomandarea unei forme de feminin alături de marea majoritate a substantivelor în *-log* reprezintă mai degrabă o pledoarie pentru folosirea femininului, decît un tablou realist al limbii. (Există totuşi şi unele substantive ca *antropolog, arheolog, astrolog, egiptolog, moftolog, teolog,* care apar numai cu forma de masculin.)

[7] De asemenea nesemnificativ este DN (v. mai sus). Nesemnificativ din punct de vedere numeric este şi TDRG; este interesant însă că acest dicţionar consemnează pentru unica formaţie pe care o înregistrează *(analogă)* finala cu monoftong, spre deosebire de majoritatea celorlalte dicţionare, care menţionează ambele finale *(-loagă/-logă*: DA, *-logă / loagă*: DLRLC, DM, DN, DEX).

[8] Din numărul total foarte mic al formaţiilor, patru sînt cu diftong, una cu monoftong, şi una cu ambele forme.

gistrează cinci formații în *-logă* (*balneologă*, *endocrinologă*, *entomologă*, *fiziologă*, *frenologă*, toate în msse). MDE înregistrează numai patru formații în *-loagă* (*filoloagă*, *fonoloagă*, *psiholoagă*, *socioloagă*), față de 17 în *-logă* (*analogă*, *asiriologă*, *balneologă*, *cardiologă*, *dermatologă*, *dialectologă*, *endocrinologă*, *entomologă*, *filologă*, *fiziologă*, *geologă*, *ginecologă*, *grafologă*, *ideologă*, *ihtiologă*, *omologă*, *stomatologă*).

Această preferință concordă cu observațiile cercetătorilor care au urmărit istoria lui *o* accentuat în poziția *ă* : diftongarea acestui sunet nu are funcție de normă la neologisme, așa cum avea la cuvintele moștenite (v., de exemplu, *autonomă*, *ortodoxă*, *arogă*, *evocă*) ; funcționează în cazul împrumuturilor asimilate la tipurile derivative vechi românești care comportă alternanța *o*/*oa* ca una din mărcile opoziției masculin / feminin (*generos* / **-oasă**, *interior* / **-oară**, *institutor* / **-oare**) [9] și în mod cu totul s p o r a d i c, pe bază analogică (*amazoană*, *coloană*, *consoartă*, *convoacă*) și mai ales restrîns la aspectul n e l i t e r a r (popular sau familiar) al limbii (*boambă*, *ipohoandră*, față de *bombă*, *ipohondră*) [10].

Totodată, fluctuația manifestată de tipul de formații în discuție decurge din istoria faptelor prezentate. Formațiile în *-log* / *lo(a)gă* aparțin limbajului cult, în mare măsură, chiar savant. Cu excepția adjectivelor *analog* și *omolog* (atestate din 1814, v. URSU, T. s.v. și, respectiv, 1838, v. DLR s.v.), ele par să fi pătruns în limbă de pe la începutul secolului al XX-lea și mai ales în ultimele decenii [11]. Datorită faptului că elementul lor formativ *-log* nu are un omonim puternic, similar din punct de vedere structural și stilistic, în sistemul sufixal românesc, aceste formații nu au putut fi asimilate la un tip derivativ vechi românesc care să prezinte alternanța *o* / *oa* ca marcă a opoziției de gen. Mai mult decît atît, modelele reprezentate de sufixul *-ălog* (*pisălog* / *-oagă*) și de perechea de adjective *olog* / *-oagă* au influențat în sensul unei frîne în aplicarea alternanței datorită sensului peiorativ al formațiilor respective și apartenenței lor la un alt registru stilistic. Formațiile în *-lo(a)gă* au putut însă, în măsura în care au avut circulație în limbă, să fie supuse regulilor sistemului ei, bineînțeles în limitele restricțiilor care filtrau aplicarea acestor reguli (v. mai sus). Așa se explică fluctuațiile și preferința unor dicționare pentru varianta cu diftong la formațiile mai frecvente și, poate, mai vechi (cele două adjective și substantivele *psiholoagă*, *filoloagă*, *grafoloagă* și, poate, *socioloagă*) și pentru varianta cu monoftong în celelalte cazuri (ca : *antropologă*, *asiriologă*, *entomologă*).

Dată fiind situația faptelor așa cum reiese din cele prezentate mai sus, credem că stabilirea unei r e g u l i de formare a femininului substantivelor și adjectivelor în *-log* este foarte dificilă.

---

[9] Cp. cu formațiile fluctuante : derivatul împrumutat cu sufixul mai nou *-ot* : *patriot*/**-otă**, *-oată*, sau formația nederivată și mai nouă împrumutată din engleză și franceză : *snob* /**-obă**, *-oabă*.

[10] V. Iorgu Iordan, *Diftongarea lui* **e** *și* **o** *accentuați în pozițiile* **ă**, **e**, Iași, 1920, p. 196, 200, 208, 223—224, 235, 236, 237 ; *idem*, LRA, p. 27 ; G. Ivănescu și L. Leonte, *Fonetica și morfologia neologismelor de origine latină și romanică*, SCȘt. (Iași), VII, 1956, 2, p. 11—12 ; GRAUR, T., p. 43 ; Flora Șuteu, *Influența ortografiei asupra pronunțării literare românești*, București, 1976, p. 197.

[11] Sursele lexicografice consultate nu dau atestări pentru nici una din formațiile menționate de noi (bineînțeles, în afară de *analog* și *omolog*).

S-ar putea adopta o soluție nerigidă, care să recomande forma cu diftong pentru adjective *(analoagă, omoloagă)* și pentru substantivele de circulație mai largă *(psiholoagă, filoloagă, grafoloagă*, eventual și *sociloagă)*, și forma cu monoftong pentru celelalte substantive. Această soluție însă, prin faptul că acceptă două serii de forme, una cu *-o-* și alta cu *-oa-*, oferă în același timp posibilitatea de a generaliza una dintre cele două forme acceptate:

a. generalizarea (sau măcar preponderența) formelor cu *-oa-*, datorată unei tendințe de „românizare" consecventă și de ștergere a diferențelor dintre exprimarea cultivată, livrescă și exprimarea comună;

b. generalizarea (sau măcar preponderența) formelor cu *-o-*, datorată tendinței exact opuse, anume de a m a r c a în mod cît mai explicit diferența dintre exprimarea cultivată, livrescă și exprimarea comună [12].

De aceea poate ar avea mai multe șanse de eficacitate o regulă rigidă (de fapt consecventă) care să recomande fie formele cu *oa-*, fie formele cu *-o-*, cu o singură excepție, aceea a adjectivelor *analog* și *omolog* în care, datorită sensului lor, nu se mai recunoaște prezența elementului *-log* „care studiază". În acest caz am opta pentru varianta cu *-o-*, deoarece reflectă tendința manifestată de limba literară în evoluția ei.

[12] Aceeași tendință se manifestă la adjectivele în *-esc*, de tipul *livrescă, burlescă.*

NUMELE DE LOCUITORI ÎN *-EAN, -IAN, -AN*

DE

ELENA CARABULEA

În înregistrarea cuvintelor și a problemelor pe care le pune fiecare cuvînt pentru *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române* se constată uneori inconsecvențe atît în sursele lexicografice avute în vedere (ca DEX, care îi stă la bază, sau celelalte surse cu care l-am confruntat), cît și în presa cotidiană; inconsecvențele vizează respectarea normelor și a regulilor fixate sau felul cum au fost soluționate unele situații noi [1].

În cele ce urmează ne vom ocupa de numele de locuitori derivate (formate în limba română sau împrumutate ca atare) cu un sufix al cărui segment final este *-an*.

Avem în vedere formațiile care indică apartenența locală, cu tema exprimată printr-un nume geografic, de tipul *african, bucureștean, italian, moldovean, varșovian* [2].

Scrierea și pronunțarea formațiilor de acest fel este explicată numai parțial de îo (v. p. 149), iar înregistrarea lor este sporadică (sînt inserate, de exemplu, cuvinte ca *european, mediteranean, ucrainean*).

---

[1] V. Mioara Avram, *Probleme ale alcătuirii unui nou îndreptar ortografic al limbii române*, în LR, XXIV, 1975, nr. 4, p. 279—288.

[2] După numărul de cuvinte inserat, DEX este cel mai cuprinzător dicționar al limbii române moderne. E de remarcat însă numărul mic de derivate nume de locuitori. Astfel de formații, cu o frecvență ridicată în limbă, lipsesc, în timp ce unii termeni de strictă specialitate, cu o circulație restrînsă la anumite domenii, de exemplu, la cel al tehnicii sau al medicinii, sînt frecvent înregistrați.

Nu sînt inserate mai ales derivatele în *-ean* de la teme care indică nume de orașe românești importante sau nume de județe, frecvente atît în presă, cît și în vorbire, ca *argeșean, băcăuan, băimărean, brașovean, brăilean, bucureștean, clujean, constănțean, făgărășean, gălățean, hunedorean, ialomițean, ieșean, ilfovean, lugojean, orădean, piteștean, ploieștean, prahovean, sibian, teleormănean, timișorean, tulcean, turdean* etc. E surprinzător faptul că unele dintre derivatele menționate sînt totuși înregistrate, dar numai cu sensuri speciale, derivate din cel de nume de locuitori: *brașovean* (învechit) „negustor care vindea mărfuri de Brașov", *lugojana* „dans popular bănățean" (cf. și *brăileanca* „dans popular răspîndit în jurul Brăilei"). Nu se justifică de ce derivate ca cele menționate mai înainte nu apar, dar altele de același tip sînt înregistrate (v. *dunărean, jian, mureșean* „persoană care locuiește în regiunea Dunării, respectiv a Jiului sau a Mureșului"). Și în legătură cu inserarea derivatelor nume de locuitori de la teme străine apar inconsecvențe: astfel, derivatele de la numele unor orașe sau regiuni etc. cunoscute, mai ales europene, ca *londonez, moscovit, parizian, siberian, sicilian* sînt înregistrate, în timp ce altele de același tip, ca *belgrădean, budapestan, californian, chievean, leningrădean, newyorkez, varșovian, venețian, vienez*, nu sînt inserate.

Și înregistrarea numelor de locuitori de la nume de țări străine este întîmplătoare: sînt inserate *columbian, mozambican, namibian, nigerian*, dar altele de același tip întîlnite în presă nu sînt înregistrate (izvoarele date la fiecare cuvînt nu reprezintă, de obicei, și prima atestare în limba română): *hondurian* SCÎNTEIA, nr. 8116 (1969), 6/7, *jamaican* CONTEMPORANUL, nr. 39 (1968), 5/3, *kuweitian* RL, nr. 9401 (1975), 5/1, SCÎNTEIA, nr. 10269 (1975), 6/5, *malian* RL, nr. 9645 (1975), 1/8, *rhodezian* LUMEA, nr. 4 (1968), 4/1, *salvadorian* SCÎNTEIA, nr. 10552 (1975), 4/3; *costarican* SCÎNTEIA, nr. 10623 (1976), 6/4, *ecuadorian ib.*, nr. 10624 (1976), 6/4, *paraguayan ib.*, nr. 10624 (1976), 6/3, *tanzanian* RL, nr. 9954 (1976), 6/8, *zambian* SCÎNTEIA, nr. 10624 (1976), 6/2 etc.

În dicţionarele limbii române moderne (şi în presă) se observă unele inconsecvenţe în felul cum sînt scrise sau explicate numele de locuitori cu finala *-an*.

Inconsecvenţele întîlnite sînt generate de faptul că în limba română există mai multe sufixe cu finala *-an*, de origini diferite [3]; necunoaşterea originii şi a istoriei acestor sufixe, coroborată cu asemănarea fonetică dintre ele, a putut da naştere la confuzii, la folosirea unui sufix în locul celuilalt.

1. Cel mai vechi este sufixul monosilabic *-ean*$_1$, de origine slavă (vsl. la singular -ѣанинъ, -ꙗнинъ şi, după consoane palatale, -анинъ, la plural -ѣане, -ꙗне, respectiv -ане [4]).

Româna a împrumutat atît forma de singular (în cele mai vechi texte găsim slavonisme analizabile ca *eghipteanin* COD. VOR. 36, în SMFC II 216, *iudeianin ib.*, care nu s-au încetăţenit în limbă), cît mai ales forma de plural [5] devenit *-eni*, din care a refăcut apoi una de singular, *-ean* [6]. Sufixul, atestat prin derivate încă din limba veche, este foarte productiv în formarea numelor de locuitori de la teme geografice româneşti (de tipul *năsăudean*, *ialomiţean*).

2. Sufixul bisilabic *-ean*$_2$, omograful lui *-ean*$_1$, dar nu şi omofonul acestuia, împrumutat în perioada modernă din limba franceză prin cîteva formaţii a căror temă este un nume geografic străin : *aramean* cf. fr. *araméen*, *european* cf. fr. *européen*, *mediteranean* cf. fr. *méditerranéen* (pentru *coreean* şi *guineean* v. p. 152); sufixul nu este productiv în limba română.

3. Sufixul bisilabic *-ian*, de origine latino-romanică, împrumutat în perioada modernă prin derivate în special din limba franceză (în *-ien*)[7], în perioada contemporană şi din limba engleză (în *-ian*)[8] : *atenian* cf. fr. *athénien*, *bostonian* cf. engl. *Bostonian*, *canadian* cf. fr. *canadien*, engl. *Canadian*, *ecuatorian* cf. fr. *écuatorien*, engl. *Equadorian*, *iranian* cf. fr. *iranien*, engl. *Iranian*, *parizian* cf. fr. *parisien* etc. Sufixul apare numai în combinaţie cu teme străine, mai ales nume de ţări, mai rar nume de oraşe mai importante, şi pare a fi productiv în limba română în derivate ca *argentinian* (vezi şi SMFC II, p. 216), *salvadorian*, pentru care nu am găsit corespondente cu sufixe în limbi străine.

---

[3] Pentru care vezi şi Magdalena Popescu-Marin, *Nume de locuitori derivate de la teme străine*, în SMFC II, p. 216—218.

[4] Cf. A. Leskien, *Grammatik der altbulgarischen (altkirchenslavischen) Sprache*, Heidelberg, 1919, p. 75—76. Wenzel Vondrák, *Slavische Grammatik*, I, Göttingen, 1924, p. 542—548, André Vaillant, *Manuel du vieux slave*, Paris, 1964, p. 212.

[5] Cf. Alexandru Philippide, *Istoria limbii române*, vol. I : *Principii de istoria limbii*, Iaşi, 1894, p. 150.

[6] Cf. Al. Graur, *Nume de locuitori*, Editura ştiinţifică, Bucureşti, 1972, p. 118, Gh. Bolocan, *Categoria „nume de grup" în toponimie*, în LR, XXV, 1976, nr. 1, p. 89—98.

[7] Vezi Iorgu Iordan, *Sufixe româneşti de origine recentă*, în BPh, VI, 1939, p. 20.

[8] Pentru fr. *-ien* vezi Jean Dubois, *Étude sur la dérivation suffixale en français moderne et contemporain*, I, Paris, 1962, p. 15, 17, 83—85, iar pentru engl. *-ian*, Hans Marchand, *The Categories and Types of Present-Day English Word-Formation*, Otto Harrassowitz, Wiesbaden, 1960, p. 189—191. Pentru exemplele relativ recente neînregistrate în lucrările menţionate sau în dicţionarele limbilor respective am apelat la *Terminology Bulletin. Names of Countries and Adjectives of Nationality*, N° 285 (1972) şi *Corrigendum* (1972—1974), redactat de United Nations-Secretariat şi furnizat de tov. Ion Dănăilă, căruia îi mulţumim şi pe această cale.

4. Sufixul *-an*, cu origine multiplă, împrumutat sau apărut pe teren românesc; în istoria acestui sufix se observă două etape distincte:

a) Cînd tema e un nume geografic care indică o localitate românească, sufixul *-an*$_1$ e de origine slavă, împrumutat o dată cu *-ean*$_1$, sau este format pe teren românesc de la *-ean*$_1$, în anumite condiţii fonetice, şi anume:

— tema se termină în *-u*, limba română netolerînd grupul *ue*[9]: *băcăuan, bîrgăuan, hîrlăuan, inăuan, tăzlăuan* (scrise uneori cu *-oan*); face excepţie *buzoian*, format cu *-ĭan* monosilabic, variantă de pronunţare a lui *-ean*$_1$, după teme vocalice;

— tema se termină în consoanele oclusive *c* sau *g*, iar limba evită alterarea consoanei în *č*, *ğ*[10]: *breţcan* < *Breţcu, hangan* < *Hangu, haţegan* < *Haţeg, luncan* < *Lunca* etc. (apare totuşi *vlăşcean* < *Vlaşca*);

— consoana finală a temei e pronunţată dur: *arădan* < *Arad, bîrsan* < *Bîrsa, clujan* < *Cluj, lugojan* < *Lugoj, mureşan* < *Mureş* etc.

După consoanele *ş, j* îndreptarele ortografice recomandă însă „în afară de rădăcina cuvintelor, în terminaţii şi sufixe" scrierea cu *ea* „pentru a păstra identitatea imaginii grafice a terminaţiilor şi a sufixelor" (extras din *Hotărîrea* inserată la începutul *Micului dicţionar ortografic*, Editura Academiei, 1953, p. 7, hotărîre care a rămas în vigoare pînă astăzi).

Pentru derivatele cu tema în *-d, -s* nu se prevede însă nici un fel de regulă; deoarece atît folosirea lui *-an*, cît şi cea a lui *-ean* se justifică etimologic, credem că hotărîtor, în acest caz, poate fi uzul: *bîrsan*, nu *bîrsean*. În ce priveşte cuplul *arădan / arădean*, ambele folosite, e mai greu de ales.

b) Cînd tema este un nume geografic care indică o localitate străină, sufixul *-an*$_2$ este de origine latino-romanică, împrumutat în perioada modernă şi contemporană prin derivate în *-an* sau *-ain* din franceză, ultimul cu adaptarea sufixului, în *-ano* din italiană, în *-an* din engleză: *american* cf. fr. *américain*, it. *americano*, engl. *American, cuban* cf. fr. *cubain*, it. *cubano*, engl. *Cuban, mexican* cf. fr. *mexicain*, engl. *Mexican, teban* cf. fr. *thébain, tibetan* cf. fr. *tibétain*, engl. *Tibetan* etc.

După teme în *-i-*, forma sufixului e neconcludentă, din cauza contopirii vocalei temei cu cea a sufixului (sufixul poate fi *-ian* sau *-an*)[11].

La derivatele de la teme care indică localităţi româneşti, întrucît tăietura silabică se face după *-i-*, considerăm că sufixul este *-an*$_1$: *Cozia — cozi-an, Jiu — ji-an, Sibiu — sibi-an* (în pronunţare apare totuşi un *ĭ*: *cozi-ĭan, ji-ĭan, sibi-ĭan*); există însă şi formaţii în *-ean*, de la teme în *-i-*, cum este cazul lui *macedonean* de la *Macedonia, transilvănean* de la *Transilvania*.

Sufixul *-an*$_1$ apare şi după teme în *-ce, -ci*: *Panciu — păncean, Segarcea — segărcean, Tulcea — tulcean, Vîlcea — vîlcean, Vrancea — vrîncean* etc.

La derivatele de la teme care indică localităţi străine în *-i*(-), analiza prin sufixul *-an*$_2$ (şi nu *-ian*) are avantajul de a raporta derivatul (de obicei împrumutat) la o temă netrunchiată: *Algeria — algerian,*

---

[9] Cf. Al. Graur, *lucr. cit.*, p. 119.

[10] *Ibidem.*

[11] Vezi Magdalena Popescu-Marin, *lucr. cit.*, p. 217—218.

Bolivia — bolivian, Norvegia — norvegian, Haiti — haitian, Mali — malian, Paraguay — paraguayan etc.

Sufixul *-an*$_2$ pare a fi productiv în limba română prin formații ca *malaiezian, manciurian, scoțian*, la care nu am găsit corespondente cu sufix în alte limbi.

Din punct de vedere diacronic *-an*$_2$ este sufixul de bază, iar *-ian* este un sufix dezvoltat : la baza lor se găsește lat. *-anus* [12] ; atașat la teme în *-ius*, prin falsă analiză s-a putut detașa apoi *-ianus*, frecvent în latina tîrzie [13].

Limbile moderne au împrumutat atît pe *-anus*, cît și pe *-ianus*, care, prin evoluție fonetică, au dat în franceză *-ien, -éen, -ain, -an* [14] ; limba engleză le-a împrumutat sub formele *-an, -ian, -ean* [15], iar româna sub formele *-an*$_2$, *-ian*, *-ean*$_2$.

Din cele spuse reiese că derivatele nume de locuitori de la teme care indică localități românești sînt formate cu *-ean*$_1$ monosilabic (în pronunțare și *-ĭan* monosilabic) sau cu *-an*$_1$, cele de la teme nume de localități străine, cu *-ian* bisilabic, cu *-an*$_2$, rar cu *-ean*$_2$ bisilabic.

Se întîlnesc totuși cîteva excepții, și anume derivate de la teme nume de localități străine formate cu *-ean*$_1$ (și încetățenite astfel), explicabile prin :

— preferința combinării temelor cu un sufix de aceeași origine (temele sînt și ele de origine slavă) : *belgrădean, chievean, gabrovean* (MAGAZIN nr. 769 (1972), 3/5 ; *Gabrovo* e un oraș din Bulgaria), *leningrădean, liovean, țarigrădean, ucrainean* (cu dubletul, neîncetățenit în limbă, *ucrainian*, împrumutat din franceză) ;

— influența unui cuvînt vechi din limbă : *egiptean*, cu atestări numai din limba modernă și contemporană, a putut fi influențat de *eghipteanin* din limba veche (v. p. 148) ; alături de *egiptean*<*Egipt* apare însă formația *egipțian(ă) (țigaretă egipțiană* CEZ. PETRESCU, Î. 14), împrumutată din fr. *égyptien(ne)*[16] ;

— confuzia dintre *-ean*$_1$ și *-ean*$_2$ din cauza identității grafice : *euro-pean, meditera-nean*, cu *-ean*$_2$ pronunțat de obicei într-o singură silabă, ca *-ean*$_1$; mai rar, apare și pronunțarea originară, în două silabe : *europe-an, mediterane-an* (la ultimul cuvînt pronunțarea *-ne-an* e menționată și de Îo, DN).

Alături de *european* apare și *europian (limbile europiene)* întîlnit la G. Săulescu (în *Gramatică românească sau observații gramaticești asupra limbei românești pentru școalele normale și gimnaziale*. Partea I *etimologică*, Iași, 1833, p. 27).

După teme străine în *-e-*, *-ean*$_2$ (bisilabic) a fost asimilat la *-ean*$_1$, (monosilabic), evitîndu-se astfel pronunțarea trisilabică a grupului *-eean core-ean* (cf. fr. *coréen*), *guine-ean* (cf. fr. *guinéen* ; în engl. este *Guinean*).

[12] Pentru care vezi Leumann-Hofmann-Szantyr, *Lateinische Grammatik*, I, München, 1963, p. 223.

[13] Cf. F. T. Cooper, *Word Formation in the Roman Sermo Plebeius*, New York, 1895, p. 145, Marchand, *lucr. cit.*, p. 189.

[14] Cf. Dubois, *lucr. cit.*, p. 83—85 ; pentru italiană, Gerhard Rohlfs (*Grammatica storica della lingua italiana e dei suoi dialetti. Sintassi e formazione delle parole*, Torino, 1969, p. 410—411) menționează sufixul *-ano*.

[15] Cf. Marchand, *loc. cit.*

[16] Cf. Iorgu Iordan, *lucr. cit.*, p. 21.

În afară de confuzia dintre *-ean*$_2$ şi *-ean*$_1$, rezolvată, de obicei, prin asimilarea lui *-ean*$_1$ la *-ean*$_2$, în limba română se observă unele fluctuaţii între derivatele formate cu *-ian* (internaţional) şi cele cu *-ean*$_1$ (slav), fluctuaţii care au la bază probabil confuzia dintre cele două sufixe. Astfel, unele nume de locuitori de la teme străine, în special de la nume de ţări, de popoare, de regiuni etc. nou apărute pe arena internaţională, apar cînd cu *ean*$_1$, cînd cu *-ian*. De exemplu, în presă apar formaţii cu *-ean*, ca *argentinean* SCÎNTEIA, nr. 8069 (1969), 4/2. nr. 8116 (1969), 7/3, nr. 10244 (1975), 8/5, nr. 10373 (1975), 1/6, nr. 10627 (1976), 6/7 etc., *palestinean ib.*, nr. 10624 (1976), 5/5, 6/7, nr. 10627 (1976), 6/1, 2 etc., *venezuelean ib.*, nr. 7684 (1968), 6/4, nr. 10658 (1976), 6/6, nr. 10668 (1976), 1/5 etc., dar şi cu *-ian* : *palestinian* LR, nr. 9954 (1976), 6/3, nr. 9990 (1976), 1/7 etc. (menţionăm faptul că în SCÎNTEIA apare cu consecvenţă *palestinean*, iar în RL *palestinian*)[17].

Asemenea exemple sînt înregistrate uneori şi de dicţionare recente, de mare popularitate, cum este DEX, care inserează pe *babilonean*, deşi în DA cuvîntul, fără atestări vechi, apare corect : *babilonian*, împrumutat din franceză.

În DEX, în mai mică măsură şi în alte dicţionare, amestecul dintre *-ean*$_1$ şi *-ian* apare mai frecvent în paragraful în care se dă etimologia cuvintelor : unele formaţii de acest fel, în *-ian* sau *-an*$_2$, scrise corect în dicţionare, împrumuturi sau, mai rar, formaţii româneşti, sînt date ca derivate româneşti cu *-ean* (uneori, ca a doua posibilitate, DEX indică şi corespondentul franţuzesc). În acest fel sînt considerate cuvinte ca *argentinian* (DEX), *belgian* (DA, DEX ; alte dicţionare care îl inserează, CADE, DM, mai prudente, nu menţionează sufixul), *chilian* (DEX), *elveţian* (DEX), *georgian* (DM, DEX ; CADE îl consideră împrumut din franceză), *manciurian* (DLR, DEX ; în DM sufixul este *-ian*), *palestinian* (DLR, DEX) etc. De remarcat că majoritatea formaţiilor menţionate au corespondente străine : engl. *Belgian*, fr. *chilien*, engl. *Helvetian*, fr. *georgien*, engl. *Georgian*, fr. *palestinien*.

Tot formată cu sufixul *-ean*$_1$ este considerată, de DM şi DEX, formaţia analizabilă cu tema în *-e*, *coreean*, împrumutată din franceză.

Inconsecvenţa de analiză este evidentă dacă se are în vedere faptul că DEX admite totuşi ca elemente derivative atît pe *-ian*, cît şi pe *-an*. Astfel, *caucazian* este explicat prin *Caucaz* şi sufixul *-ian*, *australian*, *bolivian*, *brazilian*, *columbian*, *namibian*, *nigerian* etc., prin numele proprii respective şi sufixul *-an* (şi în acest caz multe dintre formaţii ar putea fi împrumuturi sau adaptări : cf. fr. *caucasien*, fr. *australien*, engl. *Australian*, fr. *bolivien*, engl. *Bolivian*, fr. *brésilien*, engl. *Brazilian*, fr. *colombien*, engl. *Colombian*, fr. *nigérien*, engl. *Nigerian* etc.).

---

[17] Confuzia dintre *-ean* şi *-ian* se întîlneşte şi la formaţiile care exprimă apartenenţa personală, folosite mai ales în critica literară, de tipul *caragialean / caragialian, coşbucean / coşbucian, heraclitean / heraclitian, shakespearean / shakespearian*, pentru care vezi şi Luiza Seche, *Despre formaţiile de tipul „eminescian", „arghezian" în critica românească contemporană*, în LR, XI, 1962, p. 562—567.

În unele cazuri, formațiile cu sufixe diferite de la aceeași temă pot avea etimoane diferite. Astfel, alături de *venezuelian*, înregistrat de DEX, împrumutat din fr. *vénézuélien* (și *venezuelean* menționat mai înainte) apare *venezuelan* (LUMEA, nr. 10, 1968, p. 10/2), probabil un împrumut din engl. *Venezuelan* sau adaptare după sp. *venezolano*; alături de *persan* (DLR, DEX), din fr. *persan*, apare, în aceleași surse, *persian* (înv.), probabil din it. *persiano*. Cuplul *peruvian / peruan* este atestat în limba română cam în aceeași perioadă : *peruan* în anul 1829 (AR, în DLR), *peruvian* în 1830 (CR, în DLR). În limba actuală, pînă acum cîțiva ani, era folosit mai ales *peruvian* (cf. fr. *péruvien*, engl. *Peruvian*) ; în ultimii ani însă a început să fie folosit tot mai des *peruan* (cf. sp. *peruano*) : SCÎNTEIA, nr. 8825 (1971), 8/10, *ib.*, nr. 10373 (1975), 4/4, RL, nr. 9420 (1975), 6/3 etc. Această situație este reflectată și de dicționare : DM îl înregistrează numai pe *peruvian*, iar DLR și DEX, pe amîndouă.

Urmărind realizarea unei exprimări și scrieri cît mai unitare, înlăturarea confuziilor și a echivocurilor pe care le pot genera formațiile greșite sau fluctuante, propunem fixarea la *-ean*$_1$ și *-an*$_1$ pentru derivatele de la teme geografice — nume de localități românești, la *-ian* și *-an*$_2$, pentru cele de la numele de localități străine (relativ) recente *(argentinian, babilonian, palestinian)*. În ce privește dubletele etimologice de tipul *peruan / peruvian, venezuelian / venezuelan*, folosite în egală măsură în limba actuală, considerăm că ele trebuie înregistrate ca atare în *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române.*

HIAT ŞI DIFTONG ÎN DICŢIONARELE NORMATIVE

DE

I. RIZESCU

1. După cum se ştie, h i a t u l este un fenomen vechi, dar puţin răspîndit în limba română. El a început să apară tot mai des în procesul modernizării limbii române literare [1].

În limba contemporană există un mare număr de neologisme latino-romanice, a căror structură fonetică se caracterizează prin prezenţa hiatului, care este însă adesea e v i t a t în vorbire [2]. Sextil Puşcariu spunea despre acest fenomen fonetic : „Cît despre diftongi, dacă aceştia sună bine pentru urechea românului, chiar şi afară de rimă, credem că acest lucru se explică printr-un contrast faţă de cacofonia hiatului" [3].

În legătură cu evitarea hiatului se citează adeseori exemple ca *tea-tru*, *o-cean*, pronunţate azi ca diftong, dar în urmă cu decenii cu hiat : *te-a-tru*, *o-ce-an*.

Dacă această pronunţare este azi recomandată de dicţionarele normative, în schimb ne întîmpină numeroase neologisme pronunţate cu diftong în loc de hiat — aşa cum a arătat acad. Al. Graur. E vorba de rostirea *lean-dru*, în loc de *le-an-dru*, *i-deal* pentru *i-de-al*, *do-lean-ţe* pentru *do-le-an-ţe*, şi chiar *a-cor-deon* pentru *a-cor-de-on* [4].

În toate cazurile de mai sus reducerea hiatului (prin sinereză) e datorită, mai ales, influenţei ortografiei limbii române, care nu face distincţii între vocale şi semivocale, forma scrisă neputînd deci arăta dacă avem a face cu h i a t sau cu d i f t o n g [5]. Alteori se evită hiatul prin introducerea unei semivocale [6].

2. Între dicţionarele limbii române nu există totdeauna un consens în privinţa prezenţei hiatului la unele neologisme ; ba chiar în una şi aceeaşi lucrare ne întîmpină unele şovăieli în această privinţă.

---

[1] Flora Şuteu, *Influenţa ortografiei asupra pronunţării literare româneşti*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, 1976, p. 202.

[2] Vezi Em. Petrovici, *L'hiatus au cours de l'évolution phonétique de roumain*, în ACILFR, XII, p. 377—388, unde se menţionează că, în urma schimbărilor fonetice, latina dunăreană şi mai tîrziu româna prezintă diferite cazuri de hiat, dintre care unele provenite prin disocierea diftongului *au* în dacoromână : *aúd*, *áur*, *láud* (p. 380) ; în DHLR II, 102 se arată, printre altele, că în secolul al XVI-lea hiatul era mai frecvent în textele religioase decît în documente, ultimele reflectînd limba vorbită.

[3] *Limba română*, vol. II, *Rostirea*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1959, p. 418.

[4] *Tendinţele actuale ale limbii române*, Editura ştiinţifică, Bucureşti, 1968, p. 49—50.

[5] Şi în rostirea scenică se poate auzi *garsonieră*, *scrumieră* (cu diftong), deşi îndreptarele ortografice recomandă rostirea cu hiat *(-i-e-)* în cuvintele respective (cf. Lidia Sîrlea, *Pronunţarea literară românească. Stilul scenic*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, 1970, p. 64).

[6] Vezi Andrei Avram, *Interpretarea fonologică a semivocalelor iniţiale de silabă în limba română*, în SCL, XVII, 1966, nr. 5, p. 555—567.

Astfel în DA întîlnim pronunțarea *flu-vi-u*, în ÎO, DN *flu-viu*; în DA *hi-drau-lic*, în ÎO, DEX *hi-dra-u-lic*; în DN *he-tai-rism*, în DEX *he-ta-i-rism*; *octroa* (fr. *octroyer*) termen juridic învechit („a impune o lege") apare în DLR sub această formă cu hiat, în DN *octroia* (cu introducerea unei semivocale).

Nu puține sînt cazurile în care nu se indică pronunțarea acolo unde ar fi fost necesară. Astfel, pentru *auroră* nu găsim nici o mențiune în DN (în ÎO, DEX însă se notează hiatul *a-u-*); pentru *panarițiu* se arată în DN că se rostește cu hiat (*-ți-u*), dar în alte dicționare normative nu apare nici o recomandare (vezi DEX). Chiar și în una și aceeași sursă lexicografică sînt trecute două pronunțări ale unui neologism fără a se recomanda una din ele.

În DA găsim: *in-su-fi-ci-ent*, *-fi-ci-en-ță*, dar și *in-su-fi-cient*, *-fi-cien-ță* (în ÎO, DEX numai cu hiat), la fel *au-re-o-lă* și *a-u-re-o-lă* (în ÎO, DEX numai *a-u-*); *is-to-ri-o-graf* (și cu mențiunea „mai ales") *is-to-rio-graf* (ÎO, DEX, *-ri-o-*), *au-ri-fer* și *a-u-ri-fer*(ÎO, DEX *a-u*) *ba-ca-la-u-re-at* (ca în ÎO, DEX, DN) și *ba-ca-lau-re-at*. *Obiect* e înregistrat în DLR cu hiat *(o-bi-ect)*, dar și cu diftong *o-biect*, deși ÎO, DN recomandă numai a doua pronunțare. Pare curios că în ÎO *eudiometrie* e notat cu diftongul *eu-*, iar *euritmie*, cu hiat *(e-u)*, deși nici etimologia, nici alți factori nu susțin aceste pronunțări diferite.

Ezitările în pronunțare se referă uneori chiar și la cuvinte vechi. Astfel, la *horaiță* se dă în DEX silabația: *-ra-i-*, în DM *-rai-*; *mioarcă* e notat în DLR sub forme *mi-oar-că*, în DM *mioar-că*; pentru *hăitar*, *hăitaș*, *hăitui* se notează diftongul *hăi-* numai în DM, nu și în alte dicționare.

3. Numeroase neologisme, mai ales cuvinte specializate, sînt susceptibile de diferite interpretări în privința pronunțării și scrierii lor.

Un termen ca *hematopoieză* „proces de formare a celulelor sangvine" e notat sub această formă în DN, dar cu hiat în DEX: *hematopoeză* (vezi și MAGAZIN, an. XX, nr. 996, 6 noiembrie 1976, p. 214, unde apar: *hematopoeză* și *hematopoetic*).

Argumentul adus într-un articol recent pentru ultima formă *(-poe-)*[7], că în neologisme *e-* se scrie și se pronunță „pur", adică fără să fie precedat de *i* (de ex. *poet*, *poetic*), nu ni se pare convingător. *Hematopoieză* (< fr. *hematopoïèse*), *leucopoieză* (< fr. *leucopoïèse*) își păstrează *-i-* nu numai din franceză, ci și din greacă (de unde a fost împrumutat în franceză). Atît etimologia, cît și tradiția limbajului medical impun scrierea *-poie-*.

Mulți termeni socotiți străini nu au nici o indicație ortoepică, deși aceasta ar fi necesară. Într-o situație oarecum asemănătoare sînt cuvintele: *oenochoe* (DEX) „vas grecesc" și *ouabaină* (MDE), termen chimic. Primul, pronunțat cu hiat *(o-e)* (dedus din DEX) e un împrumut din franceză, unde se scrie la fel, dar se pronunță *énokoé* (cf. Quillet, s.v.). În franceză provine din gr. ἡ οἰνοχοη. Credem că în românește ar trebui redat sub forma *enocoe*, nu *oenochoe* (după pronunțarea, și nu scrierea fran-

[7] *Nonconformismul ortografic, de la „filosofie" la „sofopoietică"*, în „Ramuri", 15 ianuarie 1976, an. XII, nr. 1 (139), p. 9, 15.

ceză), așa cum *oecologie* apare, în ultima vreme, numai sub forma *ecologie*, iar *oenologie*, numai sub forma *enologie*.

Cît despre *ouabainǎ* (fr. *ouabaïne*, pronunțat *wabain*, cf. ROBERT s.v.) ar trebui scris în românește *uabainǎ* (nu *ou-*).

În dicționarele tehnice și enciclopedice găsim numeroși termeni pe care cititorul nespecialist nu știe totdeauna cum să-i pronunțe. Iată cîteva din MDE : *glauconit*, *haloizit*, *heliastrea*, *hidracarian*, *hauterivian*, *machairodus*, *ostreinos*, *tautomerie* etc. Un cuvînt ca *hauterivian* (< fr. *hauterivien*, cf. GRAND LAROUSSE) ar trebui pronunțat cu hiat *(ha-u-)*, ca în *haustor* (> fr. *haustorie*), *ostreinos*, de asemenea cu hiat *(-tre-i-)* ca în *ostreicultură*, *ostreicultor*.

Desigur că atunci cînd rostirea vocalelor într-o singură silabă, în loc de două, la termeni mai puțin specializați, e adoptată de către majoritatea vorbitorilor, e mai dificil de spus dacă pronunțarea fără hiat mai reprezintă „o greșeală" (de ex. *potențiometru*).

Se poate însă constata, mai ales în unele dicționare mai recente, tendința de a se recomanda pronunțarea cu hiat, acolo unde ne-am aștepta la diftong. Așa se explică de ce *a-cua-re-lă* (DA, Îo) e notat *a-cu-a-re-lă* în DEX ; *her-me-neu-ti-că* din DA apare sub forma *her-me-ne-u-ti-că* în DEX (unde se poate presupune silabația pe baza notării accentului).

Normele de elaborare ale *Dicționarului ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române* impun indicarea consecventă a numărului de silabe, de unde se poate deduce dacă avem a face, la un cuvînt dat, cu hiat sau dftong, fără a se lăsa cazuri nelămurite. Sperăm că, în anumite situații, vom putea ajunge la unele reguli, la anumite tendințe ale limbii române literare contemporane.

UNELE FUNCȚII ALE CRATIMEI

DE

FULVIA CIOBANU

1. După cum se știe, liniuța de unire sau cratima ca semn ortografic se folosește în mai multe situații, printre care și următoarele două : pe de o parte, redă în scris rostirea împreună a două cuvinte diferite ; pe de altă parte, indică faptul că două cuvinte alcătuiesc împreună un cuvînt compus.

2. În primul caz, cu ajutorul cratimei se marchează grafic unele fenomene de fonetică sintactică petrecute în vorbire, ca, de exemplu, dispariția vocalei unui cuvînt datorită vocalei inițiale sau finale a cuvîntului alăturat *(n-am, te-ntreb)* sau contracția într-o silabă a două vocale aparținînd la două cuvinte diferite, fenomen denumit sinereză *(te-așteaptă)*.

Există situații în care fenomenele de fonetică sintactică de acest fel se realizează în mod obligatoriu și, prin urmare, scrierea cu cratimă reprezintă norma ortografică unică *(s-a dus, într-o zi, le-a dat)*[1].

De cele mai multe ori însă cuvintele unuia și aceluiași grup sintactic pot fi rostite întregi, cînd ritmul vorbirii este lent, sau împreună, cînd ritmul vorbirii este mai mult sau mai puțin accelerat. Rostite în tempo rapid, construcțiile se scurtează, reducîndu-și numărul de silabe *(te apasă* în tempo lent se rostește în patru silabe, cu hiatul *e-a*, pe cînd în tempo rapid are numai trei silabe, cu diftongul *ea)*. De obicei, în asemenea ocazii putem opta pentru scrierea cu sau fără liniuță, alegerea grafiei fiind dictată și de stilul în care comunicăm [2]. În limba literară standard și în stilul științific este preferată scrierea fără cratimă. Mai frecvent se folosește cratima în limba literaturii artistice : în poezie, cînd este dictată de necesități impuse de ritm, iar în proză, cînd se urmărește redarea unei vorbiri în tempo rapid (în dialog, în vorbirea indirectă liberă etc.)[3].

3. În compunere, cratima indică de obicei faptul că este vorba de o formație aflată într-un stadiu mai puțin avansat în ceea ce privește unitatea termenilor componenți[4], ca, de exemplu, *cîine-lup* sau *floarea-soarelui*, în care primul termen își modifică forma *(cîinele-lup, cîinelui-*

---

[1] O prezentare amănunțită și sistematică a împrejurărilor în care cratima se folosește în mod obligatoriu sau facultativ pentru a marca în scris rostirea împreună a două cuvinte alăturate întreprinde G. Beldescu, *Semnele ortografice din punct de vedere lingvistic și didactic*, în LL, 17 (1965), p. 235—251.

[2] Cf. Iorgu Iordan, *Limba română contemporană*, București, 1956, p. 225, Al. Graur, *Mic tratat de ortografie*, București, 1974, p. 53—54.

[3] De exemplu în romanul Ilenei Vulpescu, *Rămas-bun* [București, 1975], cratima este frecvent folosită pentru a marca rostirea împreună a două cuvinte, sugerînd cititorului impresia de limbă vorbită într-un tempo alert (de exemplu : *Nu mai avea pace de gura Luxiței și de-a guvernantei* p. 20, *Lumea cu pretenții de-acolo se-mbrăca-n culori potolite* p. 53).

[4] Pentru folosirea cratimei în funcție de gradul de sudură a termenilor unui cuvînt compus, vezi Fulvia Ciobanu, *Scrierea cuvintelor compuse*, București, 1958, p. 14.

lup, florii-soarelui etc.). În asemenea compuse scrierea cu liniuță este obligatorie.

Uneori în compunere cratima cumulează un dublu rol: pe de o parte ea marchează un fapt de fonetică sintactică, iar pe de altă parte indică legătura dintre termenii componenți. De exemplu în compusul *vino-ncoace* (din expresia *a avea pe vino-ncoace*), cratima indică atît legătura dintre cei doi termeni, cît și elidarea lui *î* inițial din adverbul *încoace*. În compuse ca *împușcă-n-lună* [5] „om îndrăzneț, dar nesocotit" sau *brînză-n-sticlă* [6] „zgîrcit" cratima care leagă primul termen al compusului de prepoziția *în* indică, de asemenea, pe lîngă raportul de compunere și elidarea sunetului *î* din prepoziția *în*, pe cînd cea de-a doua cratimă, dintre prepoziție și ultimul termen al compusului, indică numai raportul de compunere.

Într-o formație ca *luare-aminte*, în care vocala finală a primului termen și vocala inițială a termenului următor se pot rosti în două silabe separate, în hiat, sau în aceeași silabă, ca diftong, nu se poate ști dacă liniuța indică numai unitatea compusului sau dacă, pe lîngă aceasta marchează și rostirea împreună a celor două vocale învecinate. De asemenea, în compuse ca *bou-de-apă, cal-de-apă* (numele unor insecte) sau *inișor-de-alior* (numele unei plante), cea de-a doua cratimă (dintre *de* și cuvîntul următor, începător cu *a*) poate avea pe lîngă rolul de indicator al compunerii și pe cel de marcă a rostirii împreună (sub formă de diftong) a vocalelor *e* și *a* învecinate. În astfel de situații rolul cratimei este echivoc.

4. Printre părțile de vorbire neflexibile există un mare număr de grupuri sintactice mai mult sau mai puțin stabile aflate la limita cu cuvintele compuse (și care uneori sînt socotite chiar compuse). În asemenea cazuri, norma ortografică actuală prevede scrierea separată a termenilor alcătuitori. Se scriu astfel, după cum rezultă din ediția a III-a (1971) a *Îndreptarului ortografic, ortoepic și de punctuație* (p. 23), grupurile adverbiale formate dintr-o prepoziție și un adverb sau pronume, ca, de exemplu: *cu anevoie, de afară, de aici, de aproape, de asemenea, de atunci, pe aici, pe aproape, pe atunci*; *de aceea, de asta.*

În limba vorbită într-un tempo mai mult sau mai puțin rapid, prepoziția este rostită împreună cu vocala inițială a cuvîntului următor, fapt care poate fi redat grafic cu ajutorul liniuței: *cu-anevoie, de-afară, de-aici, de-aceea* etc.

În asemenea cazuri mi se pare necesar ca îndreptarele și dicționarele ortografice să indice dubla modalitate de scriere și de pronunțare a acestor construcții, dintre care cea fără cratimă corespunzătoare ritmului lent al vorbirii, iar cealaltă, cu liniuță, redînd o rostire într-un tempo rapid [7]. Aceasta este cu atît mai util cu cît există situații în care scrierea cu cratimă este singura admisă.

---

[5] În DEX apare scris, printr-o eroare tipografică, fără cratimă între primul termen și prepoziție *(impușcă n-lună)*.

[6] Compus de circulație în limbajul familiar, neînregistrat în DM sau DEX.

[7] Vezi și observațiile făcute de Cornel Săteanu, *Îmbinarea lexicală în ortografie*, în „Studia Universitatis Babeș-Bolyai", Series Philologia, fasc. 1 (1967), p. 119—124, care arată, pe bună dreptate, că îndreptarul cuprinde prea puține indicații în legătură cu folosirea cratimei în cazurile de rostire împreună a două cuvinte alcătuind un grup sintactic.

Astfel, ortografia actuală recomandă scrierea *de-abia* (cu liniuță). Aici, acest semn ortografic are în primul rînd rostul de a arăta că ne aflăm în fața unei formații ai cărei termeni și-au pierdut independența pe plan semantic (valoarea lui *de* aproape s-a șters, ceea ce rezultă și din faptul că *de-abia* este sinonim cu *abia*)[8]. În raport cu rostirea, rolul cratimei în grafia acestei formații este mai mult sau mai puțin echivoc (ca și în cazul lui *luare-aminte*). Prezența cratimei se justifică în special pentru rostirea cu diftong *(de-a|bia)*. Pentru redarea rostirii în trei silabe *(de|a|bia)*, care se poate întîlni de exemplu în poezie, din necesități impuse de ritm, ar trebui eventual t o l e r a t ă și scrierea separată [9].

O situație asemănătoare cu cea a lui *de-abia* prezintă *de-adevărat*, construcție adverbială de limbă vorbită, pe care *Îndreptarul ortografic, ortoepic și de punctuație* (1971), ca dealtfel multe dintre dicționarele limbii noastre, nici n-o înregistrează. În cazul acestei construcții, scrierea cu cratimă mi se pare singura posibilă. Aceasta cu atît mai mult cu cît prepoziția *de* se rostește numai împreună cu *adevărat*.

Un alt grup sintactic care merită să fie discutat aici este cel format din prepoziția *de* urmată de prepoziția *a*.

În locuțiuni adverbiale ca *de-a dreptul*, *de-a lungul*, ca și în numele de jocuri de copii, ca *de-a uliul și porumbeii*, cele două prepoziții, care au ajuns să formeze împreună o unitate, se scriu cu liniuță, grafie recomandată în toate edițiile *Îndreptarului ortografic*. Urmate de un infinitiv, situație în care cele două prepoziții își păstrează fiecare individualitatea, ele se pot rosti separat sau împreună, legătura fonetică din vorbire putînd fi redată eventual în scris prin liniuță *(dorința de a cunoaște*, dar și *dorința de-a cunoaște)*. Și de această dată trebuie p r e f e r a t ă scrierea fără liniuță, nu numai pentru că sugerează vorbirea mai îngrijită, ci și pentru că este mai economică și deci mai comodă. Scrierea cu liniuță trebuie t o l e r a t ă pentru ocaziile în care avem nevoie să marcăm vorbirea în tempo rapid.

Dublete ortografice cu și fără cratimă trebuie admise și în alte cazuri în care actuala ediție a îndreptarului s-a oprit la o singură formulă grafică.

Astfel, în ceea ce privește grupul sintactic alcătuit din prepoziția *de* urmată de articolul posesiv *al, a, ai, ale* din componența unui numeral ordinal, îndreptarul (p. 119) recomandă scrierea cu cratimă, corespunzătoare rostirii cu diftong *(cel de-al doilea)*. Deoarece într-un tempo lent al vorbirii este posibilă rostirea cu hiat, pentru aceasta din urmă este firesc să se adopte scrierea fără cratimă *(de al)*.

Alături de scrierea separată a construcției *de o parte* (opusă ca sens lui *de altă parte*), pe care o notează îndreptarul (p. 122), se impune înregistrarea grafiei cu cratimă *(de-o parte)*, pentru cazurile în care se simte nevoia de a se marca în scris rostirea cu diftong.

[8] Pentru absența unor diferențe semantice între *de-abia* și *abia*, cf. *Gramatica limbii române*, ed. a II-a, București, 1963, vol. I, p. 332.

Din aceleași motive, în *Scrierea cuvintelor compuse*, p. 36, am propus scrierea într-un cuvînt a acestei formații.

[9] Scrierea într-un cuvînt a prepoziției *de* cu adverbul *abia* ar rezolva această dificultate, fiind la fel de potrivită atît pentru rostirea cu diftong, cît și pentru cea cu hiat a grupului *ea*.

5. Din faptele prezentate mai înainte rezultă că îndreptarele noastre ortografice nu au acordat pînă în prezent suficientă atenţie locuţiunilor şi construcţiilor sintactice care pot fi scrise cu şi fără cratimă, în funcţie de ritmul vorbirii. Din acest punct de vedere, *Dicţionarul ortografic, ortoepic şi morfologic al limbii române* va putea să cuprindă un număr mai mare de locuţiuni şi construcţii cu grafie dublă decît actuala ediţie a *Îndreptarului ortografic, ortoepic şi de punctuaţie*. Pentru fiecare dintre aceste grafii (cu sau fără cratimă) este util să se indice atît ritmul vorbirii (tempo rapid sau lent), cît şi rostirea corespunzătoare (cu hiat sau diftong).

ABREVIERI FOLOSITE ÎN ARTICOLELE DIN ACEASTĂ RUBRICĂ

DC = *Dicţionar de chimie*, Bucureşti, 1964.
DER = *Dicţionar enciclopedic român*. Vol. I—IV, Editura politică, Bucureşti (1962—1966).
DI = *Dicţionar invers*, Bucureşti, 1957.
DLRLC = *Dicţionarul limbii române literare contemporane*. Vol. I—IV, Editura Academiei (Bucureşti, 1955—1958).
D. MAT. = *Dicţionar de matematici generale*, coordonare generală acad. Caius Iacob, Bucureşti, 1974.
D. MED. = *Dicţionar medical*. Vol. I: A-H; vol. II: I-Z, Editura medicală, Bucureşti, 1969.
DZ = *Dicţionar de zootehnie şi medicină veterinară*, coordonator conf. dr. doc. Eugen Paştea, Bucureşti, 1969.
FC I = *Formarea cuvintelor în limba română*. Vol. I. *Compunerea*, de Fulvia Ciobanu şi Finuţa Hasan, Editura Academiei [Bucureşti], 1970.
GRAUR, T. = Al. Graur, *Tendinţele actuale ale limbii române*, Bucureşti, 1968.
ÎO = *Îndreptar ortografic, ortoepic şi de punctuaţie*, Bucureşti, 1971.
ÎO[1] = *Îndreptar ortografic, ortoepic şi de punctuaţie*, Bucureşti, 1960.
ÎO[2] = *Îndreptar ortografic, ortoepic şi de punctuaţie*, Bucureşti, 1965.
LTP = *Lexicon tehnic poliglot*, Bucureşti, 1963.
LTR[2] = *Lexiconul tehnic român*, elaborare nouă, întocmită prin îngrijirea A.S.I.T. de un colectiv sub conducerea prof. Remus Răduleţ, Bucureşti, vol. I, 1957 ş. u.
MDB = Teofil Crăciun — Virginia Crăciun, *Mic dicţionar de biologie*, Editura Albatros, Bucureşti, 1976.
MDE = *Mic dicţionar enciclopedic*, Bucureşti, 1972.
MDO = *Mic dicţionar ortografic*, Bucureşti, 1953.
RL = „România liberă", Bucureşti, 1952 ş. u.
SD = A. Scriban, *Dicţionarul limbii româneşti*, Iaşi, 1939.
SMFC II = *Studii şi materiale privitoare la formarea cuvintelor în limba română*, vol. al II-lea, Editura Academiei [Bucureşti], 1961.
URSU, T. = N. A. Ursu, *Formarea terminologiei ştiinţifice româneşti*, Bucureşti 1962.

EVOLUȚIA SEMANTICĂ A CUVINTELOR *POEZIE* ȘI *VERS* ȘI CIRCULAȚIA LOR ÎN LIMBA LITERARĂ

DE

ION ȘTEFAN

Multe din cuvintele ce denumesc noțiuni literare traversează perioade de vogă și altele în care frecvența lor se reduce. În epoca în care cuvîntul are o frecvență mare, este posibil ca el să cunoască o hipertrofie semantică [1]. Modificările ce se produc în structura semantică a cuvîntului au repercusiuni și asupra sensurilor altor termeni din același cîmp semantic. Dobîndind sensuri multiple, cuvîntul respectiv poate să intre într-o varietate de contexte, în dauna altor termeni, a căror circulație se reduce. Ne propunem să demonstrăm aceste afirmații, recurgînd la termenul *poezie*, care, în secolul trecut, s-a bucurat de o intensă circulație, nu numai la noi, ci și în celelalte limbi romanice. Într-adevăr, în veacul al XIX-lea, între genurile literare, poezia deține primul loc [2]. Romanul se impune abia spre sfîrșitul secolului [3].

Termenul *poezie* a fost introdus în limba română în același timp cu *vers*. Prima atestare se găsește în gramatica lui Ienăchiță Văcărescu, publicată în 1787, fiind împrumutat de autor din limba italiană (neologismul va fi reluat ulterior din franceză, ca și *vers*, dealtfel)[4]. Cuvîntul *poezie* apare în următoarea frază : „Poetica iaste aceea ce arată a să face stihuri, mai vîrtos că aceste stihuri se numesc poetică și poezie"[5]. Deci scriitorul admite doi termeni, *poetică*, cunoscut și lui Dimitrie Cantemir, și *poezie*, echivalați cu „stihuri". Al. Piru atribuie întîietatea introducerii termenului *poezie* lui Ioan Cantacuzino, însă volumul acestuia, *Poezii noo*, datează din 1795. El crede că autorul volumului a împrumutat neologismul din franceză, folosindu-l alături de un cuvînt de origine greacă, *stihurghie* [6]. Probabil că I. Budai-Deleanu aducea cuvîntul tot

---

[1] Cf. și Paul Zumthor, *Pour une histoire du vocabulaire français des idées*, în „Zeitschrift für romanische Philologie", 1956, p. 360.

[2] Iacob Negruzzi precizează că în „Convorbiri literare", „în numărul cel mai însemnat s-au publicat poeziile. Pe acestea, ca unele ce sînt de-a pururea începutul literaturilor, am și pus temeiul cel mai mare". („Convorbiri literare", 1872, nr. 22, p. 346).

[3] În 1884, în aceeași revistă, se afirmă că „romanul este netăgăduit acuma forma cea mai populară a literaturii" („Convorbiri literare", 1.IX.1884, p. 231).

[4] Sursa italiană o dovedește și faptul că în aceeași lucrare, autorul folosește forma *poeta*, cunoscută și de Petru Maior și reluată ulterior de G. Asachi. Menționăm că O. Spinazzola va da cuvîntului și articol enclitic, scriind *poetal* : „*Poetalu* își imagină că găsește, în lună, lucrurile pierdute pre pămînt". Textul italian corespunzător : „*Il poeta* s'imagina che trova, nella luna, le cose perdute sulla terra" (O. Spinazzola, *Lezioni di letteratura italiana*, București, 1871, p. 49).

[5] Ienăchiță Văcărescu, *Observații sau băgări de seamă asupra regulilor și orînduielilor gramaticii rumânești*, Rîmnic, 1787, p. 134.

[6] Al. Piru, *Literatura română veche*, Editura pentru literatură, București, 1962, p. 528—529.

din italiană, ținînd seama de ceea ce scrie el în legătură cu modelul versurilor sale [7].

Deși introduși în același timp în limbă, termenul *poezie* se răspîndește mai repede decît *vers*, care este concurat de vechiul cuvînt, *stih*. Unii autori întrebuințează neologismul *poezie*, dar preferă lui *vers* pe *stih* [8]. Fenomenul este mai frecvent la autori care, alături de *stih*, cunosc și termenul *vierș* (sau *verș*), ca I. Budai-Deleanu; *vers* reprezenta al treilea termen pentru aceeași noțiune (*vers* s-a impus în bună măsură și datorită purismului). În schimb, *poezie* reprezenta un semnificant și un semnificat nou. Este de menționat și faptul că în timp ce *stih* s-a menținut ca sinonim al lui *vers*, cuvîntul *verș* (sau *vierș*), nu s-a păstrat ca sinonim al neologismului, din cauza asemănării fonetice a celor doi termeni.

Explicațiile date cuvîntului *poezie* sînt felurite, evoluția conceptului este complexă. Unii autori chiar proclamă imposibilitatea definirii poeziei. „Adevărata poezie n-a avut și nu va avea niciodată o definiție dreaptă", se afirma încă pe la mijlocul secolului trecut [9]. Nu există un acord nici asupra sferei noționale a cuvîntului. Unii autori propun să se accepte cuvîntul cu un înțeles larg, care să cuprindă întreaga literatură beletristică [10]. Însuși E. Lovinescu afirma că nu a îndrăznit să dea volumului al IV-lea al lucrării sale despre literatura română contemporană titlul „Evoluția poeziei epice", așa cum ar fi intenționat, pentru a nu se crea o confuzie, însă în text folosește în mod curent formula *poezie epică*, cu înțelesul de proză literară, opusă *poeziei lirice*, adică versurilor [11]. Sensul activ al cuvîntului *poezie* este, totuși, cel de creație în versuri, cu înțelesul mai larg, de literatură beletristică, fiind acceptat mai cu seamă în lucrări de specialitate. Oricum, raportul dintre poezie și proză are valori diferite: pentru unii vorbitori este un raport de opoziție, pentru alții nu (pentru aceștia, raportul de opoziție se stabilește între poezie și știință).

În evoluția semantică a cuvîntului *poezie* se disting două direcții principale: una care leagă inseparabil poezia de vers și alta care reneagă versul ca element constitutiv al poeziei. Prima direcție este cea clasică, pentru care poezia înseamnă prelucrare lucidă, în conformitate cu anumite canoane, a materialului verbal; cealaltă este romantică, ai cărei expo-

---

[7] „...poeticul...au vrut să aducă în limba noastră un fel de poezie noao, precum să află la itălieni și alte neamuri" (I. Budai-Deleanu, *Țiganiada*, E.S.P.L. A., București, f.a., p. 101).

[8] Iordache Golescu, de exemplu, scrie: „Poezia, adecă facerea de stihuri, la limba rumânească ieste prea lesne, pentru că se mărginește în puține canoane" (*Băgări de seamă asupra canoanelor gramaticești*, București, 1840, p. 243).

[9] Radu Ionescu, *Scrieri alese*, Editura Minerva, București, 1974, p. 89—90.

[10] Un autor de manuale de stilistică scria în 1886: „...dacă vorba *poezie* ar însemna pentru toți același lucru și dacă i s-ar da înțelesul cel mai larg, care este și cel mai adevărat și care cuprinde întreaga literatură estetică, cred că nu s-ar mai găsi nimeni care să susțină că poezia și știința sînt inimice" (M. Străjanu, în „Convorbiri literare", oct. 1886, p. 548).

[11] „Nu putem începe prefața acestui volum decît prin constatarea improprietății titlului său, de care ne-am servit totuși, pentru a evita confuzia și mai regretabilă a unei părți din public, de i-am fi dat titlul adevărat de evoluția poeziei epice" (E. Lovinescu *Istoria literaturii române contemporane*, Editura Minerva, București, 1973, vol. II, p. 7). Autorul scrie în alt loc: „pe cînd în evoluția poeziei lirice am stabilit un proces de subiectivare, în evoluția poeziei epice recunoaștem un proces de obiectivare" (*op. cit.*, vol. II, p. 13).

nenți situează la loc de cinste inspirația, considerînd ca sursă a acesteia sentimentul. În perioadele în care se acceptă principiul că poezia este inseparabilă de vers, cuvîntul *vers*, unitate metrică a ei, capătă, la plural, prin sinecdocă, extinzîndu-și conținutul semantic, și accepțiunea de „poezie". În epoca în care poezia se separă de vers, sinonimia este anulată; conținutul semantic al cuvîntului *vers* se restrînge, iar frecvența lui se reduce. În schimb, se produce o extindere considerabilă a conținutului semantic al termenului *poezie*, care devine foarte frecvent.

Între termenii *poezie* și *vers* a existat un timp îndelungat o corelație foarte strînsă. Multă vreme, poezia și versul au fost considerate inseparabile. Distincția ce s-a făcut între poezie și proză a avut o lungă perioadă drept criteriu acest aspect formal — versul [12]. Este un fapt care a făcut posibilă echivalarea celor două cuvinte. Într-adevăr, în scrieri de după anul 1800, termenul poezie este glosat ca avînd accepția de „versuri". De exemplu, Damaschin Bojincă, în 1832, vorbește de „înțelegerea poeziei, adecă a versurilor"[13]. Termenul *vers* fiind un sinonim al lui *stih*, cum acesta avea, la plural, și înțelesul de „poezie",un timp neologismul *poezie* tinde să ia, prin analogie, și accepția de „vers". B. P. Mumuleanu spune că sînt scriitori care „au scris minunate scrieri în poezii", ceea ce înseamnă în versuri [14]. Fiindcă, morfologic, era uzual pluralul *stihuri*, iar apoi *versuri*, cu înțelesul de „poezie", și noul termen, *poezie*, este, la început, mai frecvent sub forma sa de plural: „eu numind stihuri și poezii nu zic alt decît un organ muzicesc", scrie B. P. Mumuleanu (BRV, vol. III, p. 335). Cuvîntul dă și un derivat, după modelul lui *a stihui*, verbul *a poezi*, care însă nu s-a păstrat (*a poetiza* este un împrumut), cu înțelesul de „a versifica"[15].

Și în glosare și în dicționare editate pînă în jurul anului 1850, cuvîntul *poezie* este explicat ca avînd accepția de „artă de a face versuri". În glosarul volumului *Caracteruri*, din 1825, B. P. Mumuleanu afirmă că poezia este „meșteșugul de a face scrieri în versuri". De asemenea, în unele manuale de poetică de după 1850, criteriul după care se stabilește opoziția dintre termenii *poezie* și *proză* este cel tradițional, adică modul de dispunere a textului în șir întrerupt sau neîntrerupt. Definirea cuvîntului *poezie* constă, de fapt, în aceste manuale, în explicarea versului. Un autor scrie că „poezia se numește și modul de scriere legat, pentru că în versuri curge și se întoarce o mișcare anumită și regulată și așa vorbele se măsoară

---

[12] Gérard Genette, *Langage poétique, poétique du langage*, în vol. Julia Kristeva ș. a., *Essais de sémiotique*, Paris, 1971, p. 423. Autorul crede că dispariția sistemului metric, în delimitarea poeziei de proză, se datorește slăbirii modului auditiv de consum literar. Și M. Ralea afirmă că tiparul a făcut ca utilitatea versului în genuri cîntate, ca balada sau epopeea, să nu mai fie imperioasă („Viața românească", 1927, nr. 4, p. 85).

[13] *Școala ardeleană*, ediție critică de Florea Fugariu, București, 1970, vol. III, p. 235. Cu înțelesul de poezie este folosit cuvîntul și în următorul citat din „Albina românească", 1830 (p. 20): „Alunecîndu-se oarecare greșele la tipăritul *versurilor*...".

[14] B. P. Mumuleanu, *Scrieri*, Editura Minerva, București, 1973, p. 3. În alt loc, el presupune că i se va imputa faptul că nu s-a ocupat de științe și filozofie, mai necesare românilor decît „poezia versurilor mele" (*op. cit.*, p. 81), expresie în care poezia implică versul.

[15] Zilot Românul afirmă că „la rumânie", „prea cu greu cade a *poezi*", totuși poezia „foarte mi-au fost lesne" (N. Iorga, *Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea*, București, 1901, vol. II, p. 357).

după regule certe"[16]. Sînt însă și excepții. De exemplu, autorul unui manual de acest fel susține că romanul și nuvela „se țin după coprins de poezie, iar după formă, de proză, căci se compun totdeauna în limbă prozaică"[17].

Între vers și poezie se produce însă o separație, sub influența romantismului (dar și din cauza abuzului de versificație), începînd, în țările noastre, din jurul anului 1830, separație susținută de scriitori de mare prestigiu, ca Heliade, Titu Maiorescu, Hasdeu. Această separație, ca și prestigiul scriitorilor ce o susțin, va determina restrîngerea circulației cuvîntului *vers*, din cauza deprecierii noțiunii denumite de el. Mai mulți scriitori afirmă că versul nu este o trăsătură, un element invariabil al poeziei, că aceasta se poate dispensa de vers. Printre primii, Gr. Pleșoianu face aserțiunea că se poate scrie poezie fără vers, după cum se pot scrie versuri fără poezie[18]. În același timp, I. Heliade Rădulescu susține, după Marmontel, că condiția poeziei constă în aprinderea imaginației, în căldura inimii, în talent, care sînt înnăscute. „Și fără aceste aplecări firești poate cineva să facă versuri pline de duh, însă foarte lipsite de poezie"[19]. Heliade lărgește însă conținutul semantic al termenului *poezie*. (Dealtfel și Cezar Bolliac are o concepție asemănătoare.) Heliade dă cuvîntului un sens larg, etimologic, și unul restrîns, „în specie". În înțelesul său general, *poezie* înseamnă facere, creație. Arhitectura, sculptura, pictura, muzica sînt și ele poezie; chiar și o grădină, cu plante ornamentale, este poezie. Deci poezia este congruentă cu esteticul. În înțeles restrîns, poezia este arta expresiei prin cuvînt. Prin urmare, poezia poate fi exprimată și în proză[20]. De asemenea, Titu

---

[16] Iosif Tempea, *Stilistica limbii române*, Sibiu, 1876, p. 8. Spre sfîrșitul secolului, un alt autor, identificînd poezia cu versul, spune că scrierile în șir neîntrerupt sînt proză, în timp ce acelea „scrise în șir întrerupt prin măsura ritmului, numărul silabelor și rimă sînt poezie" (I. Manliu, *Poetica română*, București, 1890, p. 6). În altă lucrare, autorul scrie că proza e forma în care împărtășim cugetarea, iar poezia e limbajul inimii, al sentimentelor (*Retorica și stilistica*, București, 1891, p. 2).

[17] Ioan Lăzăriciu, *Elemente de poetică română*, Sibiu, 1882, p. 44. (Autorul îi zice rimei *rim* sau *cadință*, care poate fi pură sau impură, laxă; într-un *rim lax* se schimbă o consoană următoare vocalei accentuate, printr-una înrudită, ca *l* cu *d*; în asonanță, se schimbă vocala accentuată.)

[18] Gr. Pleșoianu, *Întîmplările lui Telemah, fiul lui Ulise, de Fenelon*, București, 1831, vol. I, p. 45. „Aceia ce face poezia — adaugă autorul — nu e numărul cel hotărît și cadența regulată a silabelor, ci plăsmuirea cea vie, figurile cele îndrăsnețe, frumusețea și-npistrițarea închipuirilor, entuziasmul, pornirea, puterea, un nu știu ce în vorbe și-n cugete" (vol. I, p. 46). El este unul din primii autori care încearcă o definire a poeziei ca produs al fanteziei, al imaginației, ea fiind bazată pe figuri, pe metafore și ținînd de domeniul inefabilului.

[19] I. Eliade, *Regulile sau gramatica poeziei*, București, 1831, p. 11. El adaugă: „Într-o poemă nu sînt toate închipuire și simtiment; mai sînt și intervale (locuri) în care cugetarea strălucește" (p. 9). Afirmația amintește de ceea ce va spune Paul Valéry: „A construi un poem care să nu conțină decît poezie este imposibil" (*Oeuvres*, Paris, 1960, vol. II, p. 352).

[20] I. Heliade Rădulescu, *Opere*, Editura fundațiilor pentru literatură și artă, București, 1943, vol. II, p. 140—141. Probabil că singura oglindire într-un dicționar din secolul trecut a unei explicații în parte asemănătoare a cuvîntului *poezie* este următoarea: „o creație inspirată în operile de artă; scriere în versuri" (E. Protopopescu, V. Popescu, *Nou dicționar portativ*, București, 1862). Aceiași autori însă, în 1860, în *Dicționar român de ziceri străbune*, glosează cuvîntul *poezie* cu „vers". M. Străjanu, pe care l-am citat mai sus, dă cuvîntului, spre sfîrșitul secolului, un înțeles și mai larg: „Sfera noțiunii poezie, după etimologia cuvîntului, cuprinde întreaga creațiune. În acest înțeles, fiecare fenomen și fiecare colț al naturii, fiecare etate și fiecare stare a vieții, chiar suferința și durerea își are poezia sa". „În înțeles mai

Maiorescu, pentru care poezia este chemată să exprime frumosul, spre deosebire de știință, care exprimă adevărul, afirmă că „un șir de cuvinte care nu cuprind alta decît noțiuni reci, abstracte, fără imaginațiune sensibilă, fie ele oricît de bine rimate și împărțite în silabe ritmice și în strofe, totuși nu pot fi poezie, ci rămîn proză — o proză rimată"[21]. Concluzia acestor păreri este că nu versul face poezia.

Repercusiunile acestor concepții, susținute de scriitori de mare prestigiu, sînt deosebit de interesante. Termenul *vers* (la plural) nu se mai substituie lui *poezie*, deși unii autori persistă să definească noțiunea cu ajutorul versului. E. Protopopescu și V. Popescu, în al lor *Nou dicționar portativ*, scriu că „versul însemnează cuvinte măsurate și scandate după regulile prozodiei" (deci sensul de „poezie" nu este notat). Unele ecouri ale vechii sinonimii persistă totuși, ca în poezia *Singurătate* a lui Eminescu : *„Ah! de cîte ori voit-am / Ca să spînzur lira-n cui / Și un capăt poeziei / Și pustiului să pui / Dar atuncea greieri, șoareci / Cu ușor mărunțul mers / Readuc melancolia-mi / Iară ea se face vers.*

Versul nemaifiind un element constitutiv al poeziei, în secolul al XIX-lea, poeții nu scriu „versuri", ci „poezii". În secolul trecut, cuvîntul *versuri* nu figurează, ca titlu sau ca subtitlu, pe volumele de versuri publicate, în provinciile românești, ci numai termenul *poezie* [22]. Rubricile de versuri din reviste ca „Dacia literară", „Convorbiri literare" și altele au ca titlu cuvîntul *poezii* [23]. Termenul *poezie* este preponderent și în studiile critice. În studiul său *Direcția nouă*, Titu Maiorescu nu vorbește de versurile, ci de poeziile lui V. Alecsandri, M. Eminescu, S. Bodnărescu. Dar cînd se referă la versificația unor autori minori, criticul spune că un Iustin Popfiu „își întocmește limba maternă în rime

---

restrîns, poezie numim numai creațiunea artistică. Imitînd frumusețile naturii și exprimînd simțămintele și ideile ... arta ne dă o poezie superioară naturii. În înțeles mai restrîns, poezie se zice numai creațiunea artistică sau expresiunea frumosului prin cuvinte și în acest înțeles ea cuprinde toată literatura estetică" (M. Străjanu, *Principii de estetică*, p. II, *Poetica*, Craiova, 1896, p. 214).

[21] Titu Maiorescu, *Critice*, Editura pentru literatură, București, 1967, vol. I, p. 13. La fel, Hasdeu scria, în 1863, că „imaginațiunea e cauza, esența și criteriul poeziei. Însă imaginațiunea se manifestă unicamente prin stihuri? nu ! versul e numai cît o formă, posterioară și arbitrară, în care se îmbracă un fond mlădios, ceea ce numim o idee poetică" (B. P. Hasdeu, *Scrieri literare, morale, politice*, Editura fundațiilor, București, 1937, vol. II, p. 68). Despre poezie a scris în repetate rînduri și Al. Macedonski ; acesta consideră că poezia, conducîndu-se după reguli, este un produs al imaginației, al prezentării de forme estetice, cu armonia și culoarea lor. Față de proză, logica poeziei este nelogică, ea este deci însuși absurdul (*Opere*, București, 1946, vol. IV, p. 77, 84, 102, 104).

[22] Dăm cîteva exemple, în ordine cronologică : I. Eliad, *Culegere din scrierile de proză și de poezie*, București, 1836 ; *Poezii* a lui aga G. Asachi, Iași, 1836 ; Grigore Alexandrescu, *Poezii*, București, 1838 ; *Colecție din poeziile* marelui logofăt I. Văcărescu, București, 1848 ; G. Asachi, *Culegere de poezii*, Iași, 1854 ; Gezar Bolliac, *Colecțiune de poezii vechi și nouă*, București, 1858 ; Gheorghe Tăutu, *Poesii*, Iași, 1862 ; N. Nicoleanu, *Poesii*, Iași, 1865 ; Iosif Vulcan, *Poezii*, Pesta, 1866 ; *Lumini și umbre. Culegere din poesiile* lui D. Petrino, Cernăuți, 1870 ; Iacob Negruzzi, *Poezii*, București, 1872 ; B. P. Hasdeu, *Poezii*, București, 1873 ; V. Alecsandri, *Opere complete. Poesii*, Iași, 1875 ; *Din poesiile* lui Andrei Mureșanu, Sibiu, 1881 ; Al. Macedonski, *Poesii*, București, 1882 ; M. Eminescu, *Poesii*, București, 1883 ; Veronica Micle, *Poesii*, București, 1887 ; Costache Conachi, *Poesii*, Iași, 1887 ; N. Gane, *Poesii*, Iași, f.a. ; Al. Vlahuță, *Poesii*, București 1892 etc. Excepțiile sînt foarte rare : Const. Mille, *Versuri*, Iași, 1883.

[23] După cîte știm, numai V. Pogor publică *Versuri scrise sub Melancolia lui Albert Dürer*, în „Convorbiri literare", 1.II.1873, p. 417.

ca aceste", că „publică (în *Poezie și proză*, 1870), următoarele versuri", pe care le reproduce [24]. Andrei Mureșanu a scris multe versuri, dar o singură poezie, spune Maiorescu. Se pot da numeroase exemple, pentru a ilustra statistic disproporția dintre frecvența cuvîntului *poezie* față de *vers*. În studiul citat, Maiorescu folosește, în partea consacrată poeziei, de 27 de ori cuvîntul *poezie* (cu înțelesul de creație, expresie a frumosului; cu înțeles colectiv — *poezia română*, *poezia* lui Alecsandri — și cu sensul de „bucată în versuri") și de două ori cuvîntul *versuri*, cu accepția de unitate metrică. Într-o recenzie despre o carte didactică, M. Pompiliu întrebuințează de 24 de ori termenul *poezie* și de 6 ori cuvîntul *versuri* [25]. Scriind despre volumul *Armonii intime*, de A. Sihleanu, Iacob Negruzzi utilizează o singură dată cuvîntul *vers* și de 13 ori termenul *poezie* [26]. Chiar dacă, în recenzia citată, într-o frază noțiunea de poezie intervine de două ori, autorul repetă cuvîntul *poezie* [27].

Alt rezultat al separației dintre poezie și vers este acela că intervine o formulă nouă în terminologia teoriei literare, constituită din cuvîntul *poezie* și un derivat de la termenul ce denumește noțiunea pe care înainte poezia o implica: *poezie versificată* [28], iar unii autori întrebuințează cei doi termeni ca și cum ar fi denumiri ale unor genuri literare distincte: „*poezii* și *versuri*" [29].

Și la începutul secolului nostru s-a scris despre caducitatea versului, care ar fi o parte convențională a literaturii [30]. Și totuși, în jurul anului 1900, termenul *vers* începe să capete din nou o frecvență mai mare și să se substituie cuvîntului *poezie*. Termenul *versuri* devine treptat, tot mai frecvent, pe copertele volumelor de poezie [31]. În reviste, la sumar, titlurile unor poezii sînt urmate de precizarea: *versuri* [32]. Cauzele acestui fenomen sînt multiple. Una din ele ar putea fi tocmai extinderea conținutului semantic al cuvîntului *poezie*, care denumește, în concepția unor autori, după cum am arătat, întreaga literatură beletristică, concepție susținută și în zilele noastre, în special de critici și esteticieni [33]. Dealtfel,

---

[24] „Convorbiri literare", 15.IX.1871, p. 219. Versurile corecte, dar lipsite de poezie, sînt numite de I. L. Caragiale *poezioare*: „Făcea versuri corecte și adesea foarte convenabile poezioare juvenile de cadru mic" (I. L. Caragiale, *Opere*, București, 1932, vol. III, p. 104).

[25] „Convorbiri literare", 1.XI.1878, p. 270—278.

[26] „Convorbiri literare", 1.III.1871, p. 47.

[27] Autorul scrie: „puținele *poezii* de Sihleanu cuprinse într-o modestă cărticică au mai mare însemnătate decît multe cărți voluminoase de *poezii* ce au apărut" *(loc. cit.)*.

[28] De exemplu, în „Literatură și artă română", 1902, p. 486, se afirmă că „poezia versificată" are ca izvor emoția trezită de necunoscut, de mister. Formula este uzuală și în franceză: „la poésie en vers" („Travaux de linguistique et de littérature", 1972, nr. 1, p. 38).

[29] M. Gaster, *Chrestomație română*, București, 1891, vol. I, p. LXXIV.

[30] G. Panu proclama eternitatea poeziei și efemeritatea versului, combătînd părerea că poezia ar fi identică cu versificația („Epigonii", nr. 2, 15.IX.1903, p. 25—27). Pompiliu Eliade scria și el că „poezia este altceva decît vestmîntul exterior al versurilor" *(Ce este literatura*, București, 1903, p. 86*)*.

[31] De exemplu: Șt. O. Iosif, *Versuri*, București, 1897; Elena Farago, *Versuri*, București, 1906; Camil Petrescu, *Versuri*, București, 1923 etc. A apărut și o revistă, la Iași, condusă de I. M. Rașcu, între 1911—1916 „Versuri și proză". (Amintim că și în Franța, începînd din 1905, apare o revistă „Vers et prose", condusă de Paul Fort.)

[32] De exemplu: „Literatură și artă română", 1902; „Convorbiri literare", 1911 etc.

[33] Un cunoscut estetician scrie că „o operă poetică poate fi scrisă în versuri... [sau] în forma simplă a prozei" (Mihail Dragomirescu, *Teoria poeziei*, București, 1927, p. 5). O aplicare practică a acestei concepții se poate vedea în „revista critică" semnată de autor în „Con-

în unele lucrări occidentale, această concepție este și mai cuprinzătoare, poezia acoperind un domeniu foarte vast [34]. Extinderea sensului cuvîntului *poezie* se răsfrînge și asupra termenului *poet*, care-l cuprinde și pe prozator. De asemenea, este influențată și circulația cuvîntului *proză*, căruia, în dese cazuri, i se substituie termenul *poezie* [35].

Pe de altă parte, cuvîntul *poezie*, în bună măsură și din cauza frecvenței, a căpătat utilizări multiple, s-a încărcat cu sensuri secundare, figurate, în timp ce termenul *vers* a rămas specific teoriei literare. Aceste sensuri figurate încep să apară în româna literară în jurul anului 1840, se pare, pentru prima oară, în nuvela lui C. Negruzzi, *O alergare de cai*, scrisă în 1838 și publicată în „Dacia literară" [36]. Treptat, starea, calitatea poetică a fost atribuită unor domenii tot mai variate, atît din categoria animatelor, cît și a inanimatelor, fapt ce a făcut posibil ca cuvîntul, cu sensuri figurate, să aibă o capacitate combinatorie foarte mare, încît uneori este dificil să fie distins, în enunțuri, de termenul cu accepție literară, fără a se recurge la un context mai întins. Într-o sintagmă ca *poezia roadelor*, termenul poate avea atît sens propriu, cît și figurat [37]. O remarcă ce se poate face este aceea că, cu sensuri figurate, cuvîntul *poezie* este invariabil din punctul de vedere al numărului, el nu cunoaște opoziția singular-plural, fiind utilizat numai la singular. De asemenea,

---

vorbiri critice". Rubrica este împărțită în două compartimente: poezie și proză. Compartimentul poeziei cuprinde trei despărțituri: *lirica*, unde se recenzează poeziile, *epica*, unde se prezintă romane, nuvele, povestiri, și *drama*, unde se relatează despre piese de teatru; la proză, se recenzează amintiri, memorii, lucrări de istorie etc. Este drept că, cu un secol în urmă, B. P. Mumuleanu amintise și el de *poezii theatricești*, adică tragedii, drame și comedii (BRV, vol. III, p. 334), dar el se referea la piesele de teatru în versuri, așa cum, dealtfel, îi erau cunoscute în acea vreme.

[34] Un gînditor francez, preocupat de definirea conceptului de poezie, afirmă că aceasta este libera creativitate a spiritului și cunoașterea intuitivă prin intermediul emoției, care impregnează toate artele. Acest sens primordial poate fi însă restrîns la activitatea artistică particulară, care creează poezia de expresie verbală. Aceasta se manifestă în trei forme: poezia poemului sau a cîntecului, poezia teatrului sau dramatică și poezia romanului (Jacques Maritain, *L'intuition créatrice dans l'art et dans la poésie*, Paris, 1966, p. 378).

[35] „I. Al. Brătescu-Voinești, poetul liric al boierimii în descompunere" (E. Lovinescu *op. cit.*, vol. II, p. 10). Alt autor, D. Caracostea, scrie în lucrarea *Poetul Brătescu-Voinești* (București, 1921, p. 251): „dar un poet în care esența personalității, motivele generatoare, ...imaginile și procedeele stilistice fundamentale să fie ... desfășurarea unui contrast de valori ... cu vibrațiile arătate, aceasta este unic pe lume: în *poezia* d-lui Brătescu-Voinești". (Se pare însă că D. Caracostea folosește termenul *poezie* pentru ansamblul prozei lui Brătescu-Voinești; cînd se referă la anumite nuvele, le zice *proză*).

[36] „Aflam multă poezie în nasul lui turtit și ochii mici" („Dacia literară", 1840; citățm după ediția Minerva, 1972, p. 346).

[37] De exemplu: „Vasile Aaron e întiiul bucolic ... anunțînd în chip mai frust poezia roadelor și a legumelor din tradiționalismul nostru modern" (Nicolae Manolescu, în „România literară", 11.VI.1976, p. 9). Aici, sensul cuvîntului este cel propriu; dar în propoziția: „Poezia roadelor și poamelor o simțise și Barac", Mircea Zaciu îl folosește în sens figurat (*Colaje*, Editura Dacia, Cluj, 1972, p. 15). O eroină a lui Camil Petrescu, doamna T., mărturisește: „Am fost mirată cînd am aflat cîtă poezie făcusem pînă atunci fără să știu" (*Patul lui Procust*, Editura Minerva, București, 1976, p. 12). De fapt, doamna T. nu a făcut poezie, ci a inspirat un sentiment de iubire unui personaj din roman. Într-o revistă se scrie: „Cîte romanuri și poezii se petrec în fiecare zi?" („Convorbiri literare", 1 decembrie 1887, p. 795). Autorul intenționează să demonstreze că sursa de inspirație a poetului trebuie să fie viața, cuvîntul *poezie* are însă aici sens figurat. Poezia, în înțeles propriu, este o creație a omului, exprimată prin cuvînt. În acest sens, este de reținut definiția dată poeziei în secolul trecut de T. Ciparîu: „o lucrare și facere a minții omenești, ideală și cuvîntătoare, armonică și de bun gust" (*Elemente de poetică, metrică și versificațiune*, Blaj, 1860, p. 3).

cuvîntul *poezie* cu sens secundar are o mai mare afinitate, în sintagme, pentru substantive (*poezia naturii, poezia nopții — a nopții poezie*, zice Eminescu într-un vers — *poezia pădurilor* etc.). Ieșit din sfera terminologiei literare, cuvîntul *poezie*, cu sensuri figurate, nu poate fi distribuit în sintagme împreună cu alt termen din domeniul acestei terminologii; în formule ca *poezia lirică, poezia simbolistă* etc. termenul are numai sensul propriu. De sensurile figurate ale cuvîntului ne vom ocupa însă, mai pe larg, într-un alt articol. Totuși, nu putem să nu amintim aici că *poezie* este atestat și cu sensul de „neadevăr", „afirmație fantezistă", ca în acest exemplu: „Sion, după spusa lui I. G. Sbiera, dînd-o și aici pe poezie". („Convorbiri literare", nr. 10—11, 1921, p. 776).

Altă cauză a revenirii în actualitate a termenului *vers* poate fi aceea că încep să se manifeste concepții noi cu privire la versificație. Poezia se scrie acum, de unii poeți, în versuri albe, fără rimă, sau în versuri libere, fapt ce determină orientarea atenției asupra versului ca atare[38]. Dealtfel, se înmulțesc și studiile despre vers.

Principala cauză pare a fi însă aceea că scriitori de prestigiu susțin din nou că versul este un element constitutiv al poeziei. Arghezi, de exemplu, afirmă că „versul, acest convențional al poeziei, e atît de strașnic înfrățit poeziei, încît inima ei i-a devenit proprietate" și că „*poezia* unui vers adînc nu va putea fi niciodată înlocuită de poezia frazei"[39]. Poezia dispare odată cu versul în care s-a cristalizat. Este semnificativ faptul că Arghezi nu a folosit termenul *poezie*, ca titlu sau ca subtitlu, pe nici unul din volumele publicate de el, ci numai *versuri* sau *stihuri* și *poeme*[40]. Cuvîntul *poezii* apare numai pe volumele sale editate sub îngrijirea altora. Poetul preferă să repete cuvîntul *vers* în aceeași frază, în loc să-l alterneze cu *poezie*: „Am scris sumedenie de *versuri* în manuscris și am tipărit cartea de *versuri* cea dintîi la 47 de ani"[41]. Prestigiul scriitorului a contribuit la creșterea frecvenței cuvîntului *vers*, care a început din nou să fie întrebuințat și cu înțelesul de „poezie". Se pot da multe exemple din care se vede că, în limba contemporană, *vers* se substituie

---

[38] Însuși Arghezi face apologia versului liber, într-una din poeziile sale, deși, în general, el a păstrat factura versului tradițional: *Ah'dată am grăit în stihuri încălțate. / Am ostenit să-mi fie strînsă limba în coturni / Și vreau s-o las să umble acum desculță* (apud Șerban Cioculescu, *Introducere în poezia lui Tudor Arghezi*, București, 1946, p. 204). Un promotor al versului liber, mai ales în volumul de debut, *Poemele luminii*, a fost Lucian Blaga. Despre acest volum, un critic scrie că „îndrăzneala unei asemenea proze de a se recomanda ca poezie și vers trebuia să atragă atenția. Poezia s-a recunoscut fără întîrziere. Numai versul nu putea fi identificat ca vers tot atît de repede" (Vladimir Streinu, *Versificația modernă*, Editura pentru literatură, București, 1966, p. 242).

[39] T. Arghezi, *Scrieri*, Editura Minerva, București, 1973, vol. 23, p. 51, 55. Și G. Călinescu afirma, prin 1937, că poezia este arta versului și că a face versuri bune înseamnă a face poezie (*Ulysse*, Editura pentru literatură, București, 1967, p. 424—425). În această privință părerile rămîn contradictorii, pentru că alt critic scrie: „Că un vers bine făcut nu este încă poezie rămîne un fapt incontestabil" (Eugen Simion, *Scriitori români de azi*, Cartea românească, București, 1974, p. 192).

[40] De exemplu, ediția definitivă din 1936, republicată în 1940 și 1943, sub îngrijirea poetului, are titlul *Versuri*. Totuși, Arghezi apreciază și el, într-o tabletă din 1946 că „de multe ori e mai multă poezie într-o pagină de prozator decît în 50 de poeme, dar printr-o eroare, probabil de nivel, s-a numit poezie cu deosebire versul și nomenclatura s-a conservat căpătînd și un plural. De atunci încoace un volum de *versuri* e de poezii" (Tudor Arghezi, *Ars poetica*, Editura Dacia, Cluj, 1974, p. 260).

[41] T. Arghezi, *Tablete de cronicar*, E.S.P.L.A., București, 1960, p. 117.

frecvent lui *poezie* : „scriam și eu *versuri*"[42] ; „să citim *versuri* împreună"[43] ; „poezia era una din pasiunile preotului, în amintirea vremurilor cînd și el mîzgălea *versuri* spre a-și ușura inima"[44] ; „n-a revenit decît după aproximativ două decenii cu *versuri*"[45] ; „după multe opinii, traducerile lui ... ar fi mai interesante decît *versurile* originale"[46]. Dar termenul *vers* nu are astăzi numai la plural înțelesul de „poezie", ci și la singular. Deci diferențierea de sens nu mai este dependentă de deosebirea morfologică : „într-un fel e versul patriotic de la 1830, altfel versul de la 1848", scrie un autor (într-o sintagmă ca *poezie patriotică*, autorul citat alternează, pentru a evita repetiția, termenii *poezie*, *lirică* și *vers*, ceea ce explică, se pare, felul cum a apărut și forma *vers*, la singular, cu accepția de „poezie")[47]. Pe de altă parte, se pare că, prin analogie, însuși termenul *poezie* ajunge să însemne, uneori, „vers". O formulă ca „poezie în proză" atrage după sine o expresie ca „proză în poezie", unde cuvîntul *poezie* nu poate să însemne decît „versuri"[48]. Iar de la formule ca „proza poeziei" sau „poezia prozei", s-a ajuns la expresii ca „poezia poeziei", adică a versurilor[49]. Interesant este și faptul că, uneori, în aceeași frază, cuvîntul *vers* pare a fi întrebuințat în locul lui *poezie*, care este folosit cu sensul figurat, ca în acest exemplu : Ion Barbu „ne

---

[42] D. C. Ollănescu, în „Literatură și artă română", 1902, p. 3.

[43] Ion Vinea, în „Viața românească", 1937, nr. 10, p. 6. Tudor Vianu scria, în 1920: „am avut în mînă, înainte de publicarea lor, *versurile* de război ale d-lui Camil Petrescu" („Sburătorul", nr. 25, 30.X.1920, p. 385).

[44] Liviu Rebreanu, *Opere*, vol. IV, *Ion*, Editura Minerva, București, 1970, p. 151.

[45] „România literară", nr. 13, 29.III.1973, p. 13.

[46] „România literară", nr. 13, 29.III.1973, p. 5. Uneori *versuri* este folosit cu sensul de „bucată în versuri", iar *poezie* cu înțeles colectiv : „recitaluri cu versuri din poezia patriotică" („România liberă", 25.V.1976, p. 3).

[47] Ion Lotreanu, *Creație și implicare*, Editura Albastros, București, 1976, p. 121. (Dar nu în orice sintagmă de acest fel cuvîntul *poezie* poate fi înlocuit cu *vers*. De exemplu, dacă în sintagma *poezia clasică*, înlocuim primul cuvînt cu *vers*, aici termenul *vers* își păstrează accepția de unitate metrică, fiind vorba de versul tradițional, care respectă regulile cu privire la ritm și rimă.) Și în exemplul următor, *vers* înseamnă poezie : „*Versul* d-sale poartă în fond și formă turnura madrigalului" („Viața românească", 1929, nr. 11—12, p. 192). Este posibil ca singularul să fi căpătat accepția de „poezie" și prin intermediul versificației, unde *vers* apare cu acest înțeles mai ales în rimă : „*Și dă-mi să gust din cel trecut / Pierdut / Cînd orice dor era un univers / Care schimba dorința mea în vers / Și-acum, în prăbușirile gîndirilor ce mă topesc / Parcă zăresc, / Într-o lumină viorie / O rază lină de poezie* (N. Beldiceanu, în „Literatură și artă română", 1902, p. 186).

[48] „Știm că azi genurile nu mai sînt așa de strict delimitate... Se scrie ușor poezie în proză și proză în poezie ... Cine silește atunci pe cineva care vrea s-o rupă cu legile de ritm și rimă ale poeziei să întrebuințeze forma tipografică a versului?" (M. Ralea, în „Viața românească", 1923, nr. 8—9, p. 389). În legătură cu poezia genurilor narative, un poet scrie că „poezia trebuie introdusă într-un roman, într-o povestire, într-o nuvelă, cu măsură și în chip necesar" (Al. Philippide, în „România literară", 25.III.1976, p. 3). Amintim că în versul lui Eminescu : *Lume ce gîndea în basme și vorbea în poezii*, cuvîntului *poezie* i se atribuie sensul de „metaforă" (*Dicționarul limbii poetice a lui Eminescu*) ; credem că termenul poate fi interpretat aici ca avînd înțelesul de „versuri" (în secolul trecut era răspîndită părerea că versul este anterior prozei.

[49] „Cu prilejul dezbaterilor europene asupra poeziei pure, substanța poeziei a fost cercetată ... pînă într-atît încît să se spună că întregul și cuprinderea cuvintelor dintr-un vers nu au nici o importanță, că poezia poeziei ar fi determinată de o impresie de auz, de un val muzical" („Viața românească", 1929, nr. 11—12, p. 191). Menționăm că poezia pură, artă intuitivă, muzicală, a fost opusă poeziei discursive, discurs versificat (v., de ex., „Viața românească", 1931, nr. 4, p. 73).

evocă în versuri frumoase şi reci poezia forţelor naturii, a materiei inerte, a prefacerii universale şi a misterelor germinaţiei"[50].

În expresii ca *poezia clasică*, *poezia simbolistă*, *poezia populară*, cuvîntul *poezie* are înţeles colectiv. În sintagme de acest fel, termenul *poezie* ocupă o poziţie fixă, fiindcă deplasarea adjectivului, prin aşezarea lui înaintea substantivului, duce la modificarea sensului : *poezia populară — populara poezie* (aceasta poate fi şi cultă). Cuvîntul *poezie* poate fi şi el repetat, într-o formulă ca *poezia poezie*, expresie folosită cu înţelesul de „poezie adevărată". Arghezi scrie : „are în manuscris o romanţă în stihuri, din care *poezia poezie* poate să fie absentă"[51].

Poeţii, şi în oarecare măsură şi criticii, obişnuiesc ca pentru „poezie", cu accepţia de „bucată în versuri", să întrebuinţeze şi alţi termeni, cum ar fi *cîntec*[52] sau *cînt* şi *poem*[53], căruia T. Cipariu îi zicea şi *carmine*.

În ultimul timp, de la cuvîntul *poezie* s-a format un derivat adjectival, deocamdată rar întrebuinţat : *poezesc*. Un cunoscut critic vorbeşte despre „această limbă *poezească*, pe care poetul o citeşte mai întîi în poemele blestemate şi sfinte ale lui Baudelaire"[54] (limbă *poezească* înseamnă, probabil, limbaj poetic). Noi sînt şi formele prefixate, ca *nepoezie* („el îşi face un adevărat program din sistemul acesta de a scrie *nepoezie* evidentă"[55]), sau *antipoezie*[56], care aparţine seriei *antiliteratură*, *antiroman* etc. Cu aceste observaţii depăşim însă cadrul subiectului pe care ni l-am propus.

În concluzie, se poate spune că concepţiile formulate de critici şi esteticieni şi chiar de poeţi despre poezie influenţează şi soarta altor cuvinte din acelaşi cîmp semantic, ca *vers* şi *poet*, în primul rînd. Un timp destul de lung, sensul de „poezie" al cuvîntului *vers* a dispărut aproape cu totul din limbă, pentru a reapărea în româna literară contemporană. Cauzele acestui fenomen rezidă în evoluţia conceptului de poezie. În perioadele în care versul nu este considerat un element constitutiv al poeziei, cuvîntul *vers* îşi pierde accepţia de „poezie" şi îşi reduce circulaţia. Pe de altă parte însă, lărgirea sferei semantice a cuvîntului *poezie*, tendinţa lui a de înlocui alţi termeni literari şi încărcarea lui cu sensuri figurate au ca rezultat o scădere a preciziei termenului. Este probabil că din această cauză, dar şi, în foarte mare măsură, datorită

---

[50] E. Lovinescu, în „Sburătorul", 6 dec. 1919, p. 169.

[51] T. Arghezi, *Ars poetica*, ed. cit., p. 260.

[52] „Azi cîntecele au început să fie împărţite artificial ... în clasice, parnasiene, simboliste..." (T. Arghezi, *Ars poetica*, ed. cit., p. 280).

[53] *Poem* are un compus : *prozopoem*, termen împrumutat, probabil, din franceză, folosit mai mult la plural : „un termen din limbajul suprarealiştilor : *prozopoeme*. Acesta vrea să numească un gen realizat nu prin combinarea unor două genuri tradiţionale, ci prin unirea zonelor de lirism care există, fatal, în orice formă de creaţie" (Eugen Simion, *Scriitori români de azi*, ed. cit., p. 206).

[54] Eugen Simion, *op. cit.*, p. 125. Corespunzător adjectivului menţionat, a început să circule un adjectiv *prozos*, în loc de *prozaic* : „ce facem cu pasajele *prozoase*, obscure, din această poezie diafană" (Eugen Barbu, *O istorie polemică şi antologică a literaturii române de la origini pînă în prezent. Poezia română contemporană*, Bucureşti, Editura Eminescu, 1976, p. 80).

[55] Eugen Barbu, *op. cit.*, p. 77.

[56] În aceeaşi lucrare (p. 76), autorul citat mai sus întreabă : „adică ce e aia antipoezie?"

prestigiului unor poeți mari, ca Arghezi de exemplu, care susțin că poezia este consubstanțială cu versul, cuvîntul *vers* devine din nou frecvent (în analiza pe care o face G. Ibrăileanu poeziei *Vara* a lui G. Coșbuc, cuvîntul *vers* are o frecvență dublă față de *poezie*), și își recapătă vechea accepție de „poezie". Avem chiar impresia că astăzi, spre deosebire de secolul trecut, poeții preferă să scrie „versuri". Cuvîntul *poezie* este mai uzual cu înțelesul de creație de ansamblu a unui poet : poezia lui Blaga, poezia lui Arghezi. Totuși, termenul *poezie* își păstrează toate accepțiile dobîndite.

APELATIVUL ȘI TOPONIMUL *OBCINĂ*

DE

E. JANITSEK

1. Studierea toponimelor care apar în zone unde trăiesc mai multe grupări etnice ridică totdeauna probleme de interferențe și contact. Lingvistul este pus în situația de a clarifica originea acestora și pătrunderea lor în limbile înconjurătoare. Împrumutarea unui toponim implică de multe ori schimbări fonetice și uneori morfologice care nu pot fi neglijate.

Un toponim specific al Carpaților nordici și nord-estici este oronimul *Obcină*. Acest nume topic și apelativul lui, prin modul cum au trecut dintr-o limbă în alta, sînt un exemplu de interferențe onomastice în zona carpatică. Toponimul, deși foarte frecvent în zona amintită, nu a fost studiat temeinic nici de cercetătorii de seamă ai toponimiei românești, nici de lingviștii străini. E. Petrovici, care distinge toponimele românești așa-zise „pseudoslave" de toponimele românești de origine slavă, nu amintește acest nume topic.

Prin studierea complexă a apelativului și toponimului, care sînt elemente carpatice, produse ale contactelor lingvistice româno-ucrainene, încercăm să demonstrăm modul cum trebuiesc cercetate „carpatismele" în toponimie. La formularea concluziilor generale asupra unor toponime trebuie să ținem seama de ariile de răspîndire ale lor, ale apelativelor de la care provin, pe întreg teritoriul unde ele mai apar ca nume topice. Ariile trasate ne indică limita răspîndirii toponimelor românești „pseudoslave" și astfel putem determina teritoriul unde aceste toponime apar ca adevărate slave.

Aria toponimului *Obcină* cuprinde nordul Transilvaniei și Moldovei, apoi trece granița țării spre nord, incluzînd și o zonă unde de mult și chiar azi trăiește o populație ucraineană. Se pune întrebarea: ce fel de nume topic este *Obcină*, ucrainean sau românesc, se încadrează sau nu în categoria numelor „pseudoslave" și, dacă este un astfel de nume topic, pe ce arie nu mai are această calitate și devine nume topic ucrainean, fiind creat pe baza unui apelativ ucrainean *občyna* sau ucrainean-polonez *wipczyna*, și nu pe baza unui apelativ românesc *obcină*?

2. O r i g i n e a. Din numărul mare de lucrări onomastice, care se ocupă de numele topice de pe teritoriul României, numai două vorbesc, foarte sumar, despre *Obcină*. Margareta Ștefănescu îl inserează în categoria ucrainismelor și spune că este atestat de 28 de ori pe teritoriul țării noastre[1]. Acad. Iorgu Iordan amintește trei *Obcini*, cîteva nume topice

[1] Margareta Ștefănescu, *Rusismele-rutenismele din toponimia românească*, în „Arhiva", Iași, anul XXXI, 1922, nr. 3–4, p. 201.

compuse din *Obcină* plus determinantele lui, două forme diminutive: *Opcioară* şi *Obcinioară*; tot d-sa precizează că ele sînt frecvente în nordul Moldovei, explică sensul apelativului, arătînd că în trecut acest nume a avut o semnificaţie social-economică, fiind legat de vechea *obşte*, dar că nu e stabilită originea apelativului la români [2].

Pentru a stabili etimonul apelativului trebuie să pornim de la sl. com. **obĭtjo* — „etwas ringsherum ist" [3], din care provine v. sl. *obištĭ* şi bg. *obšti* „Gemeinsam", scr. *ópći*. În dicţionarele bulgăreşti găsim şi derivate ca *obština* şi *obščina* „sat, cîteva sate cu un staroste" [4], în dialectele bulgare de sud-vest găsim şi forma *občina* (în loc de *št* apare reflexul *č*), care în aparenţă ar corespunde formei româneşti *obcină*. Din două motive însă nu o putem accepta pe aceasta din urmă ca etimon al formei româneşti. Primul argument este de ordin geografic, deoarece acest toponim este răspîndit numai în nord şi nord-estul ţării, unde populaţia bulgară nu a avut contact lingvistic cu cea românească, iar pe locul unde acest contact a existat (sudul Moldovei, Oltenia şi sudul Transilvaniei) nu găsim nici un nume topic *Obcină*. În al doilea rînd, dialectele bulgare care au ajuns în contact cu limba română aveau reflexul *št* pentru sl. com. **tj* [5].

Formele corespunzătoare sl. com. **obĭtjo* în limbile slave de est ne dau indicaţii suficiente pentru stabilirea etimonului căutat. În limba rusă avem adjectivul *obščij* „comun, general" şi substantivul *obščina* „organizaţie autonomă a populaţiei pe un anumit teritoriu (arhaic); asociaţie, organizaţie", iar în limba ucraineană există adjectivul *obščyj* cu acelaşi sens şi substantivul *obščyna* „avere, proprietate, bun comun" [6]. Rus. *obščina* este însă împrumut din slavona bisericească cu *šč* în loc de *č*, ca reflex al sl. com. **tj*. Dicţionarul etimologic al lui Max Vasmer indică forma rusă „adevărată" („echt russisch") *občij* [7]. În dicţionarul lui Vl. Dal' de asemenea, pe lîngă *obščina* „comunitate", găsim şi forma *opčina*, o formă arhaică [8]. Pe noi ne interesează forma ucraineană, deoarece aria toponimului *Obcină* corespunde în linii mari cu aria contactului de limbă (actual sau în trecut) român-ucrainean. În dicţionarele ucrainene aflăm însă numai forma *obščyna*, cu menţiunea că e o formă istorică, arhaică [9]. În schimb, dicţionarul dialectal al lui E. Żelechowski, care conţine vocabularul dialectelor venite în contact cu limba română, pe lîngă forma *obščyna* „bun comun, comunitate", indică şi cuvîntul *opčyna* [10]. Această formă veche ucraineană a fost împrumutată de români, încă înainte de secolul al XV-lea şi păstrată ca apelativ viu pînă astăzi, mai

---

[2] Iorgu Iordan, *Toponimia românească*, Bucureşti, 1963, p. 522, 456.

[3] Max Vasmer, *Russisches etymologisches Wörterbuch*, Heidelberg, 1950—1958.

[4] Gerov-Pančev, *Rečnik na bălgarski ezik*, vol. III, Plovdiv, 1899.

[5] Formele româneşti ale împrumuturilor bulgare au reflexul *şt* şi nu *č*, de exemplu: *maştehă*, *obşte*, *praşte*, *ştiucă* etc. În legătură cu numele topice de origine bulgară de pe teritoriul ţării noastre care prezintă *şt* pentru sl. com. **tj* vezi E. Petrovici, *Studii de dialectologie şi toponimie*, Bucureşti, 1970, p. 178—186.

[6] S. I. Ožegov, *Slovaŕ russkogo jazyka*, Moscova, 1953; E. Żelechowski, *Rutenisch-deutsches Wörterbuch*, L'vov. 1866.

[7] M. Vasmer, *op. cit.*

[8] Vl. Dal'. *Tolkovyj slovaŕ živogo velikorusskogo jazyka*, vol. II, S. Peterburg-Moskova, 1914.

[9] B. D. Hrinčenko, *Slovaŕ ukrainskogo jazyka*, Kiev, 1909.

[10] E. Żelechowski, *op. cit.*

ales în regiunile nordice ale ţării [11]. Menţionăm că dicţionarele româneşti nu explică destul de clar etimonul apelativului românesc *obcină* [12].

3. S e m a n t i c a. După părerea noastră apelativul *obcină* a pătruns în limba română înainte de secolul al XV-lea, poate chiar după primele contacte româno-ucrainene. Prima atestare a apelativului o găsim într-un document, emis în 1411, la Suceava, de voievodul Alexandru cel Bun. În acest act, domnitorul aminteşte, la hotărnicirea satului Moldaviţa, şi *obcina Dealului Mare* [13]. Următoarea atestare datează din 1424 şi, în textul documentului, apelativul *obcină* figurează de patru ori la cazul instrumental cu sensul „prin, peste obcină" (ѡбчинѡю) [14]. I. Bogdan, reproducînd acest text, precizează : „am tradus cu *culme* cuvîntul malorusian ѡбчина, care se găseşte foarte des în documentele vechi moldoveneşti şi s-a păstrat pînă astăzi sub formă de *opcină* în Bucovina şi Moldova" [15]. Alte atestări ale apelativului românesc *obcină* se găsesc în documentele lui Ştefan cel Mare şi apar în formele ѡбчина, mai rar, ѡпчина în anii 1490, 1491, 1495 şi 1502 [16]. I. Bogdan explică în notă acest apelativ : „*Opcine* se numesc în Moldova vîrfurile ce despart obîrşiile apelor curgătoare" [17].

În dicţionarele româneşti, cuvîntul *obcină* e definit în felul următor : la Cihac, s. v. *opcină (obcină)* : „versant commun de deux terres" ; la Tiktin, s. v. *opcină* (Mold., Trans.) „... Bergkamm" ; între altele aducînd şi următorul exemplu : „Hotarul ... urmînd ici înălţimea şi opcina munţilor, colo cursul apei..." ; DM îl atestă : „1. culme, coamă de deal sau de munte care împreună două piscuri şi pe care se poate umbla cu carul ; p. ext. munte sau deal prelungit, 2. moşie, proprietate pe o obcină" ; DLR îl defineşte : „culme, coamă de deal sau de munte care uneşte două piscuri, versant comun care formează hotarul între două proprietăţi ; p. ext. 1. înălţime acoperită cu pădure ; 2. ridicătură pe un platou, deal, cununa dealului ; regional : 1. cumpăna apelor, 2. drum de care sau cărare pe vîrful muntelui". Apelativul îl mai găsim atestat şi la Porucic, după care *obcină*, *obşcină* e „culme înaltă, largă şi lungă ; plai mare ; platou ; cumpăna apelor în munţi şi în regiunea dealurilor" [18].

Din toate aceste definiţii ale sensului apelativului *obcină* reiese că e vorba de o culme, coamă lungă, pe care, de obicei, este o cărare, un drum, fiind şi hotarul teritoriilor a două sau mai multor sate şi că această poziţie geografică constituie concomitent şi cumpăna apelor. Trebuie să mai adăugăm încă un indiciu important la această definiţie, care a fost rele-

---

[11] ALR II, s.n., vol. III, h. 632 arată răspîndirea apelativului *obcină* pe teritoriul românesc.

[12] Astfel Cihac îl compară cu v. sl. *obĭštĭ* şi *obĭština*, bg. *opšti*, scr. *opšti*, ceh. *občina*, neglijînd complet formele din slava de est. Tiktin (în TDRG) crede că derivă din ceh. *občina* „gemeinschaftliche Grund und Boden", care de fapt e un cuvînt carpatic ucrainean sau românesc. DM face comparaţie cu ceh. şi rus. *občina*, iar DLR trimite la v. sl. *obĭčina*.

[13] *Documente privind istoria României*, Seria A, veacurile XIV—XV, vol. I, Bucureşti, 1956, p. 25.

[14] Documentul este publicat de I. Bogdan, *Cîteva observaţiuni asupra îndatoririlor militare ale cnejilor şi boierilor moldoveni în sec. XIV şi XV*, în „Analele Academiei Române", seria II, tom. XXIX, Memoriile Secţiunii Istorice, 1907, p. 615.

[15] I. Bogdan, *ibidem*, p. 626.

[16] *Documentele lui Ştefan cel Mare*, publicate de I. Bogdan, Bucureşti, 1913, vol. I, p. 420, 488, vol. II, p. 63, 210.

[17] *Ibidem*, vol. II, p. 600.

[18] T. Porucic, *Lexiconul termenilor entopici din limba română*, Chişinău, 1931, p. 49.

vat numai de acad. Iorgu Iordan. Acest apelativ (de asemenea și numele topic), la începutul pătrunderii în limba română, a avut un alt sens, a desemnat mai mult un hotar comun, format de un deal sau munte prelung împădurit sau cu pășune și care a fost folosit în comun de locuitorii satelor, cărora le servea ca hotar. La început, celelalte trăsături, amintite în definițiile de mai sus, erau secundare.

Se știe că satele de munte și de pădure în evul mediu au rămas pentru mult timp sate libere. În ele membrii obștilor aveau în stăpînire comună pășunile, pădurile, apele, ca locul de sare, de păcură etc. Chiar după împărțirea definitivă a proprietății satului între membrii obștei, stăpînirea pădurilor și pășunilor (adică a muntelui) rămîne comună pînă aproape în secolul trecut [19]. Astfel de pășuni și păduri comune existau pretutindeni în regiunile muntoase, iar dacă se întindeau între hotarele a două sau mai multor sate, ele erau folosite de amîndouă sau de mai multe obști ale satelor învecinate. În general, acești munți cu păduri sau cu pășuni, constituind hotar comun și aflați în folosința comună a satelor învecinate, purtau denumirea de *obcină*.

4. Aria de răspîndire [20]. Limita ariei pornește de la Săpînța și ajunge în apropierea orașului Baia Mare, de aci coboară în direcția sud-est pînă la Bicaz, trecînd prin județele Maramureș, Bistrița-Năsăud și prin partea de nord a județului Mureș; în Moldova, de la Bicaz se lasă puțin spre nord, trecînd prin județul Bacău, apoi urmează partea de est a lanțului carpatic urcînd brusc spre nord, incluzînd în aria de răspîndire județele Neamț, Suceava și o parte din Botoșani; trecînd granița la izvoarele Ceremușului, apoi, urmînd malurile rîurilor Siret și Suceava, coboară pînă la Cîrlibaba, de aici merge paralel cu frontiera țării, apoi urcă spre nord pînă la Tisa Albă, trece deasupra localităților Bogdan și Apșa (U.R.S.S.), iar de aici coboară pînă la Tisa, la Săpînța.

Studiind aria de răspîndire a toponimului *Obcină*, putem observa ușor că ea nu coincide cu aria numelor topice așa-zise *carpatice*, care sînt foarte variate și răspîndite în Carpați de păstorii români, ucraineni, slovaci și polonezi. Aria acestor nume topice carpatice e mult mai întinsă, atît spre nord, cît și spre vest. Astfel de nume carpatice sînt :

---

[19] P. P. Panaitescu, *Obștea țărănească în Țara Românească și Moldova*, București, 1964, p. 84, 131, 236 ; vezi și H. Stahl, *Contribuții la studiul satelor devălmașe românești*, vol. II, București, 1959, p. 184.

[20] Pentru determinarea ariei toponimului *Obcină* pe teritoriul R. S. România am folosit următorul material : MDGR, vol. I—V ; D. Frunzescu, *Dicționar topografic și statistic al României*, București, 1872 ; O. Racoviță, *Dicționar geografic al județului Bacău*, București, 1895 ; V. Nădejde și I. Țițu, *Dicționar geografic al județului Botoșani*, București, 1895 ; N. Filipescu-Dubău, *Dicționar geografic al județului Dorohoi*, București, 1891 ; C. Gheorghiu, *Dicționar geografic al județului Neamț*, București, 1895 ; M. Canianu și A. Candea, *Dicționar geografic a județului Putna*, București, 1897 ; S. Ionescu, *Dicționar geografic al județului Suceava*, București, 1894 ; Em. Grigorovitza, *Dicționar geografic al Bucovinei*, București, 1895 ; Iorgu Iordan *Toponimia românească*, București, 1963, p. 522, 426 ; C. Suciu, *Dicționar istoric al localităților din Transilvania*, București, 1968, vol. II, p. 6 ; Ion Iordan, Petre Gâștescu, D. I. Oancea, *Indicatorul localităților din România*, București, 1974 ; Hărțile militare austro-ungare, scara 1 : 75 000 ; Hărțile turistice, seria „Munții noștri", hărțile cadastrale ale Maramureșului și materialul toponimic adunat de autor.

Arşîţă, *Brustur*, *Chiceră*, *Clevă*, *Colibă*, *Groapă*, *Gruni*, *Gorgan*, *Măgură*, *Menciul*, *Mogilă*, *Odaie*, *Pietrosu*, *Plaiu*, *Pogur*, *Preluca*, *Prislop*, *Rîpa*, *Rotundu*, *Runcu*, *Şesu*, *Tarniţă*, *Tomnatec*, *Văratec* etc.

Statistica asupra repartizării numerice a toponimelor *Obcină* pe teritoriul ţării noastre ne informează că în nordul Transilvaniei avem peste 90, iar în nordul Moldovei şi în Bucovina aproximativ 90 de asemenea nume; densitatea cea mai mare a ariei fiind în judeţele Maramureş (56), Suceava (41), Neamţ (37) şi Bistriţa-Năsăud (28).

Dacă comparăm aria toponimelor *Obcină* cu aria răspîndirii apelativului *obcină*, putem observa că în nordul Transilvaniei şi Moldovei cele două arii aproape coincid [21]. Limita inferioară a ariei apelativului este puţin mai la nord decît limita de sud a toponimelor [22].

Examinînd răspîndirea toponimului *Obcină* în afara teritoriului ţării, constatăm că aria lui trece graniţa la nord de Dorohoi şi formează o bandă îngustă, aproape paralelă cu frontiera, pînă la vest de Sighetul Marmaţiei [23]. Între Sighet şi Ceremuş, nu departe de localitatea Storojineţ, se întinde muntele *Obczyna*, în vecinătatea satelor Bobeşti, Stăneşti, Comăreşti şi Costeşti. La nord de Cîrlibaba, în apropierea graniţei, se află *Stara Obczyna*, iar pe malul rîului Suceava, un cătun al Seletinului e numit *Obcina-Costeliva*. La nord de localitatea Apşa de Mijloc şi la nord de Săpînţa avem dealurile *Obczyna*, respectiv *Obcina*.

Din materialul cercetat reiese că numele topice *Obcină* sînt situate pe o anumită zonă de răspîndire a limbii române. Deşi aceste nume topice apar uneori şi pe teritoriul unor sate cu populaţie ucraineană din Maramureş, ca, de exemplu, Rona de Sus şi Poienile de sub Munte, ele sînt create de români. În aceste localităţi s-a dovedit existenţa unei vechi populaţii româneşti (în cazul Ronei de Sus [24]), ori munţii numiţi astfel aparţineau, sau aparţin şi astăzi, satelor româneşti mai îndepărtate, ca teritoriu pentru păşunatul vitelor (în cazul Poienilor de sub Munte). Toate acestea demonstrează că toponimul *Obcină* este de origine românească, creatorii lui au fost români, iar apelativul care stă la baza numelui topic în unele regiuni ale ţării e folosit şi astăzi de populaţia românească. Apelativul fiind îm-

---

[21] Vezi ALR II, s.n., vol. III, h. 632.

[22] Menţionăm că apelativul *obcină* mai are o arie de răspîndire la sud-vest de aria sa principală. Această arie cuprinde zona Carpaţilor Meridionali şi a Munţilor Apuseni pînă la linia rîului Arieş. În această zonă însă cuvîntul *obcină* este cunoscut numai în cîteva localităţi şi de puţine persoane. Situaţia geografică a acestei arii suplimentare şi cercetările noastre personale pe teren par a dovedi că acest apelativ a fost importat din Maramureş. Faptul că pe acest teritoriu apelativul *obcină* n-a fost folosit deloc ca nume topic denotă apariţia recentă a lui.

[23] Pentru stabilirea ariei în afara graniţei României am folosit colecţia de hărţi *Atlas geologiczny Galicyi* şi am păstrat ortografia folosită de geografii polonezi.

[24] Vezi E. Janitsek şi Şt. Vişovan, *Stratul vechi românesc al toponimiei din Rona de Sus (jud. Maramureş)*, în CL, XIV, nr. 1, 1969, p. 101—108.

prumutat în vechime de la ucraineni, numele topic îl putem încadra în categoria toponimelor româneşti „pseudoslave".

5. Cercetarea ariei de răspîndire a toponimului *Obcină* a relevat un fenomen interesant de geografie lingvistică. La nordul ariei toponimului studiat se întinde, ca o fîşie îngustă, aria toponimului *Wipczyna*, cu acelaşi înţeles. Această arie cuprinde Bucovina de Nord, partea răsăriteană a Ucrainei Transcarpatice, teritoriu locuit de ucraineni-huţuli şi de polonezi. St. Hrabec, în lucrarea sa despre toponimia huţulă, înregistrează oronimele *Wipczynka (Wibczenka)* şi *Wibczyna*, cu corespondentul huţul *V'ipčyna (V́iu̯čyna)*, apoi numele localităţilor *Wipczyna* (cu variantele *Wypczyna*, *Wiwczyna*, *Wiuczyna*şi huţul *V́ipčyna*), *Wipczynka* şi *Wipcze (Wypcze, Vypcze)* [24]. El crede că aceste forme derivă de la v. pol. *obecny* „comun, colectiv" şi de la ucr. *obščyj* „comun, colectiv" respectiv *obščyna* „avere comună" (cuvinte pătrunse din slavona bisericească)[26]. Şi I. Bogdan e de părere că în Pocuţia toponimului *Obcină* îi corespunde „numirea topografică *Wybczynka*", menţionînd că editorul Arhivei principelui Sanguszko îl explică greşit prin „gromazdkie pole, toloka", adică „cîmp comun, clacă" [27].

Noi presupunem o altă explicare a acestui fenomen. Numele comun *obcină* a fost reîmprumutat de populaţia huţulă, chiar pe teritoriul marginal, unde contactul de limbă între români şi huţuli era cel mai intens. Apelativul reîmprumutat s-a dezvoltat apoi de sine stătător în acest dialect ucrainean. Înaintea vocalei *o* a apărut proteza *w* (vezi cuvintele *wúhl'e* „cărbune", *vo^{u}ci̯á* > *v(u̯)iu̯ci̯á* „oaie", *^{u}îd* „de la" etc.) [28], iar vocala *o*, ajungînd în poziţia închisă, a trecut într-un *i* apropiat de *î* (de aici incertitudinea notării acestui nume topic cu formele *wypczyna* şi *wipczyna*). Această situaţie pare a fi confirmată şi de dubletul numelui topic la nord de Cîrlibaba, situat pe hărţile austriece cu două forme: *Stara Obcina* şi *Stara Wipczyna*. Într-adevăr, această culme lungă este şi hotarul etnic între populaţia românească şi cea huţulă.

Un alt argument pentru teza reîmprumutării este şi acela că aria destul de îngustă a numelui topic *Wipczyna* se întinde pe un teritoriu unde influenţa românească, prin păstorit, a fost foarte mare, ceea ce se poate dovedi prin abundenţa numelor topice, aşa-zise carpatice de origine românească, şi cu alte nume topice tot de origine românească. Aşa, de exemplu, toponimul *Wipczyna*, lîngă satul Bogdan (în Ucraina Transcarpatică) e înconjurat de nume topice ca *Szasa*, *Pietros*, *Menczil*, *Brebenieskul*, *Balcatul*, *Gutin*, *Tomnatek*, *Gruń*, *Tisara*, *Turkul* etc. [29]. Dealul

---

[25] Avînd în vedere că materialul toponimic a fost extras din hărţile poloneze şi din cartea lui St. Hrabec, publicată în limba poloneză, formele ucrainene au grafie poloneză.

[26] St. Hrabec, *Nazwy geograficzne Huculszczyzny*, Cracovia, 1950, p. 167, 215.

[27] I. Bogdan, *ibidem*, vol. II, p. 626.

[28] I. Pătruţ, *Fonetica graiului huţul din Valea Sucevei*, Bucureşti, 1957, p. 51.

[29] *Atlas geologiczny Galicyi*, Żabie, Pas. 12, Kol. XII.

Morozioska Wipczyna se întinde pe lîngă Ceremuşul Alb, iar în jur avem nume topice ca *Preluka*, *Tarnica*, *Pryslip* [30].

6. Concluzii. 1. Toponimul *Obcină (Opcină)* şi derivatele lui sînt nume topice româneşti „pseudoslave". Apelativul *obcină*, care stă la baza toponimului, a fost împrumutat de la ucraineni înainte de secolul al XV-lea, poate chiar după primele contacte româno-ucrainene. Cuvîntul *obcină*, de fapt, este un derivat slav de est al sl. com. **obĭtjo*, avînd în locul grupului sl. com. **tj* africata *č*.

În limba română apelativul este viu şi astăzi pe teritoriul Transilvaniei, Moldovei şi Bucovinei, însă în limba ucraineană a dispărut şi numai unele dicţionare îl amintesc, ca arhaism.

2. Semantica toponimului *Obcină* indică originea veche a acestui cuvînt în limba română. Apelativul a pătruns în limbă cînd erau încă în floare obştile ţărăneşti, proprietăţile comune ale pădurilor şi păşunilor diferitelor sate învecinate. Distribuţia şi poziţia acestor nume topice constituie dovezi acceptabile şi elocvente.

3. Toponimul *Obcină* are o arie de răspîndire întinsă, care acoperă şi nord-estul Transilvaniei, nordul, nord-vestul Moldovei, o parte din Bucovina de Nord şi partea sud-estică a Ucrainei Transcarpatice. Astfel, aria acestui toponim corespunde cu aria răspîndirii etnice a populaţiei româneşti.

4. La nordul ariei de răspîndire a toponimului *Obcină*, aşezată pe graniţa ei nordică, se găseşte o altă zonă îngustă, aria numelui topic *Wipczyna*, varianta huţulă a toponimului *Obcină*. Se pare că apelativul *obcină* a fost reîmprumutat de huţuli şi schimbat după legile fonetice ale graiului lor, apoi folosit ca nume topic. Nu e exclusă nici preluarea, în unele cazuri, a numelui topic *Obcină*, dat de români şi adaptat legilor fonetice ale graiului huţul.

Motivul care nu ne permite să ne pronunţăm pentru păstrarea vechiului apelativ ucrainean *občyna* în dialectul huţul este tocmai aria numelui topic *Wipczyna*. Este o arie îngustă, aşezată pe un teritoriu unde contactul româno-ucrainean, prin viaţa carpatică, a fost foarte intens, cum o dovedesc sumedenia de nume topice, aşa-zise carpatice de origine românească, şi altele sigur româneşti.

---

[30] *Atlas geologiczny Galicyi*, Krzyworówna, Pas. 12, Kol. XIII şi Popodia Hryniawa, Pas. 13, Kol. XII—XIII. *Dicţionar geografic alBucovinei* pe teritoriul Uniunii Sovietice indică, de asemenea, o serie de *Vipcina* (cu grafia românească)— *Wipczyna* (cu grafia poloneză). Astfel de ex., *Vipcina (Wypczyna)*—cătun al satului Dolhopole, *Vipcina (Wypczyna)* — cătun al orăşelului Storojineţ, *Vipcina Costeliuc (Wipczina Kosteljuka)* — munte, *Vipcina Serghiesca (Wipczina Sergijska)* — cătun al satului Sergieni, *Vipcinca (Wipczynka)* — cătun al comunei Plosca şi *Vipcinca (Wypczenka)* — pădure pe malul stîng al Siretului Mare. O parte dintre numele topice înşirate numesc cătune, însă ele sînt împrumutate de la numele dealurilor învecinate. Iniţial aceste dealuri aveau numele *Wipczyna*.

NOTE ETIMOLOGICE

DE

I. ROBCIUC

Căpciúri. În *Atlasul lingvistic pe regiuni. Maramureș*, de Petru Neiescu, Grigore Rusu și Ionel Stan, vol. III, [Cluj], 1973, h. 639, p.c. 240, alături de rom. *ciorápi*, a fost înregistrat cuvîntul *căpciúri* (folosit la pl.) cu sensul „ciorapi croșetați din lînă". Provine din ucr. (pl.) *капчурú* „un fel de ciorapi de lînă" (E. Želechovśkyj, *Малорусько-німецький словарь*, Lvov, 1886, vol. I, p. 334); termenul se întîlnește și în graiurile ucrainene din Maramureș, de unde a putut fi preluat de români.

Curiác s. n. a fost atestat în Moldova cu sensul „mică grămadă de fîn sau paie, rămasă cînd stogul e pe sfîrșite" („Șezătoarea", XVIII, 1922, p. 168). Cuvîntului nu i s-a dat nici o explicație etimologică. După părerea noastră, el reproduce ucr. *курʼяк*, cu înțeles foarte apropiat : „băligar folosit pentru încălzit" (B. D. Hrinčenko, *Словарь українськоï мови*, Kiev, 1908, vol. II, p. 331).

Curióznic, -ă adj. „straniu, bizar" este tratat în DA împreună cu *curios* și ilustrat cu un citat din anul 1785 : *Curioznică ... arătare ... din fiziognomie* (după M. Gaster, *Chrestomație română*. Texte tipărite și manuscrise sec. XVI—XIX , dialectale și populare, cu o introducere, gramatică și un glosar româno-francez, vol. II, Leipzig-București, 1891, p. 144). Explicația etimologică dată pentru ambele cuvinte, și anume fr. *curieux*, lat. *curiosus*, it. *curioso*, este valabilă doar pentru forma *curios* ; cuvîntul aici în discuție trebuie separat de acesta din urmă deoarece vine din rus. *курьёзный* „idem" (V. Dal', *Толковый словарь живого великорусского языка*, Moscova, 1881, vol. II, s. v. *курьёз*), prin înlocuirea terminației cu suf. *-nic*.

Damijón s. n. „damigeană", neînregistrat în dicționare, apare în *Lexic regional*, București, II, p. 80 (din Săvădisla-Turda). Vine din ucr. *даміжóн*, cu același înțeles (J. O. Dzendzelivśkyj, *Лінгвістичний атлас українських народних говорів Закарпатської області УРСР* (*Лексика*) Ujgorod, vol. I, h. 67, p.c. 202, 204, 208—210).

Drujb s.n. „al doilea vornicel" a fost atestat în Bucovina (S. Fl. Marian, *Nunta la români*, București, 1890, p. 217) cu următorul citat : *Frundză verde rogojel, Vornicul ni-i frumușel Frundză verde bob și linte, Drujbul nostru îi cuminte.* Originea cuvîntului românesc este ucr. *дрýжба*, cu același sens (B. D. Hrinčenko, *Словарь українськоï мови*, vol. I, p. 447, s.v. *дрýжба* 3 ; cunoscut și în graiurile ucrainene din județul Suceava). Simțind, probabil, lipsa concordanței dintre genul gramatical

şi sensul lexical exprimat de ucr. *дрýжба*, românii din nordul Moldovei l-au încadrat, prin suprimarea vocalei finale, în rîndul substantivelor masculine terminate în consoană. De remarcat în această privinţă că rom. *drújbă*, împrumutat cu sensul de „prietenie" (vezi TDRG, SCRIBAN), nu a suferit această modificare.

Paporotnec subst. DLR, tomul VIII, partea I, litera P inserează, fără etimologie, pe *paporotnec* „obligeană *(Acorus calamus)*" (după Al. Borza, *Dicţionar etnobotanic*, Bucureşti, 1968, p. 11). În „Limba română" 1973, nr. 2, p. 131, Virgil Nestorescu aduce cuvîntul în legătură cu rus. *нáпоротник* şi cu ucr. *нáпорть*, de care totuşi se deosebeşte în ceea ce priveşte forma. Autorul recunoaşte însă că un etimon ucrainean cu aceeaşi formă ca a cuvîntului românesc ar fi mai potrivit, dar că nu l-a găsit nicăieri înregistrat în dicţionarele avute la dispoziţie. Un corespondent, cu acelaşi aspect fonetic, al rom. *paporotnec* există în ucraineană, şi anume *нáпоротник* „ferigă" (E. Želechovśkyj şi S. Nedil'skyj, *Малорусько-німецький словарь*, Lvov, 1886, vol. II, p. 601). Comparat cu sunetele româneşti, ucr. *и* din suf.*-ник* se plasează, din punct de vedere acustic, între rom. *e* şi *î*, mai aproape de primul (vezi şi I. Pătruţ, *Fonetica graiului huţul din valea Sucevei*, [Bucureşti], 1957 p. 14). Un argument în plus în favoarea explicaţiei prin ucraineană îl constituie faptul că *paporotnec* circulă într-o zonă (Moldova) în care influenţa limbii ucrainene este destul de intensă şi unde a pătruns, desigur, pe cale orală.

În ceea ce priveşte deosebirea de înţeles dintre rom. *paporotnec* şi ucr. *нáпоротник* menţionăm că, mai ales în cazul împrumutului numelor de plante, astfel de substituiri au loc destul de frecvent. Chiar în interiorul limbii române aceeaşi plantă *Acorus calamus* este denumită, tot în Moldova, *papură roşie* (Al. Borza, *Dicţionar etnobotanic*, loc. cit.).

Perisíp s.n. este înregistrat în DLR, tomul VIII, partea a 2-a, litera P, cu sensul „fîşie de pămînt la malul mării care închide un liman sau o lagună". Cuvîntul poartă, în dicţionarul citat, menţiunea „Etimologia necunoscută. Cf. rus. *пересып(ать)*". Ghidîndu-ne după teritoriul de răspîndire al regionalismului aici în discuţie, precum şi după aspectul lui fonetic, credem că sursa noastră de împrumut este limba ucraineană, şi anume cuvîntul *перéсип* „idem" (*Українсько-російський словник*, publicat de Academia de Ştiinţe a R.S.S. Ucrainene, Kiev, 1961, vol. III, s.v. *перéсип*[1]); cf. şi rus. *пéресыпь „узкая, сухая града, отделяющая заливы (лиманы) от моря* = fîşie îngustă de pămînt care separă limanurile (golfurile) de mare" (vezi V. Dal', *Толковый словарь живого великорусского языка*, Moscova, 1882, vol. II, s.v. *пересыпáть*). Rămîne de lămurit diferenţa de accent.

Pupiţ subst. „boboc (de floare)" a fost atestat în Maramureş *(Atlasul lingvistic pe regiuni. Maramureş*, vol. III, h. 567, p.c. 221), acolo unde există de multă vreme o convieţuire româno-ucraineană. Cuvîntul provine din ucr. *нýпеuц*, cu acelaşi înţeles [(neînregistrat în dicţionarele ucrainene pe care le-am avut la dispoziţie, dar care circulă în graiurile ucrainene din nordul ţării noastre).

Ráhotă s.f. (folosit la pl. *ráhote*) este trecut în DLR, tomul IX, litera R cu sensul „vuiet ; învălmăşeală, dezordine" şi face parte dintre cuvintele care poartă menţiunea „Etimologia necunoscută". Cuvîntul a fost reprodus după T. Papahagi, *Graiul şi folclorul Maramureşului*, 1925, p. 141, unde se dă şi următorul citat : *De la casîle lor, De la masîle lor, Mărgîn, Mare rahote făcîn.* Se explică din ucr. (pl.) *péгomu* (B. D. Hrinčenko, *Словарь украïнськоï мови*, vol. IV, s.v. *péгim* „hohote de rîs, rîsete, rîs zgomotos"). În comparaţie cu limba literară, vocala *e* se pronunţă şi mai deschis în unele graiuri ucrainene divergente sau convergente. Poziţia accentuată şi consoana dură favorizează această rostire (Pentru graiul huţul din valea Sucevei, vezi I. Pătruţ, *Fonetica graiului huţul din valea Sucevei*, p. 23—24). Cuvîntul ucr. *péгomu* este pronunţat în aceste graiuri, aproximativ, *păгomu*, de unde s-a ajuns uşor la forma românească cu *ra-*.

Rub s.n. „haină" este înregistrat în DLR, tomul IX, litera R şi provine dintr-o comunicare din Straja-Rădăuţi. Pentru etimologie, dicţionarul citat aduce în comparaţie ucr. *рубéць*, care are alt sens şi alt aspect fonetic. Explicaţia aceasta nu poate fi, evident, reţinută. La baza regionalismului rom. *rub* stă cuvîntul vechi rus *рубъ* „haină uzată" (I. I. Sreznevskij, *Материалы для словаря древнерусского языка*, St. Petersburg, 1903, vol. III, p. 183); cu sensul de „zdreanţă, cîrpă", cuvîntul se întîlneşte, sub forma *руб*, şi în graiurile ucrainene din judeţul Suceava.

Starşói s. m. este înregistrat în „Contemporanul". Revistă literară şi ştiinţifică, Iaşi, an. VI, 1888, nr. 10, p. 289, cu sensul „un fel de inspector" : *Cine vorbeşte acolo? se aude glasul starşoiului.* Se explică, fără îndoială, din rus. *старшой* „şef" (V. Dal', *Толковый словарь живого великорусского языка* Moscova, 1882, vol. IV, p. 318).

Tărpán s. n. figurează în „Cum vorbim", I, 1949, nr. 7, p. 33 (din comuna Folteşti-Covurlui) cu sensul „instrument pentru tăiat stuf (ca o seceră cu coada de 1 metru)". Vine, desigur, din tc. *tirpan* „idem" (*Yeni Türkçe Sözlük*, Istambul, 1964). Acelaşi cuvînt turcesc stă la baza ucr. dial. *тирпáн, терпáн* „idem" (A. A. Moskalenko, *Словник дiалектизмiв украïнських говiрок Одеськоï областi*, Odesa, 1958, p. 70; J. O. Dzendzelivśkyj, *Словник специфiчноï лексики говiрок Нижнього Подністров'я* în „Лексикографiчний бюлетень", Kiev, 1958, nr. VI, p. 52) şi bg. dial. *търпан* „idem" (*Добруджа, Етнографски, фолклорни и езикови прочувания*, Sofia, 1974, p. 26 şi 38).

Tarînă s. f., glosat „ţarină (mare)", a fost înregistrat în *Atlasul lingvistic român*, serie nouă, [Bucureşti], Editura Academiei Republicii Populare Române, vol. I, 1956, h. 6, p.c.353, alături de *ţárină čĕ mariĕ* (în transcriere fonetică) şi în *Atlasul lingvistic pe regiuni. Maramureş*, vol. III, h. 793, p.c.232. Provine din ucr. *цáринка* „idem" (B. D. Hrinčenko, *Словарь украïнськоï мови* vol. IV, p. 423), derivat al lui

цáрина; cuvîntul ucrainean este el însuşi împrumutat din rom. *ţărină* (vezi Fr. Miklosich şi E. Kałużniacki, *Über die Wanderungen der Rumänen in den dalmatinschen Alpen und den Karpaten*, Viena, 1879, p. 10 şi 13). În documenteïe ucrainene e cunoscut încă din secolele al XIV-lea — XV-lea (L. M. Xudaš, *Дандшафтні назви в пам'ятках українскоï актовоï мови XIУ—XУст.*, în „*Дослідмения і матеріали з українськоï мови*", Kiev, 1962, vol. V, p. 154). În unele graiuri termenul *цáрина* era atît de uzual încît a putut servi pentru formarea unui derivat propriu : *цáринка* În această formă, el a fost transmis populaţiei româneşti din nord-vestul ţării noastre, unde are o circulaţie redusă, chiar locală.

ÎN LEGĂTURĂ CU VERSIUNILE MOLDOVENEȘTI DIN 1532 ALE *EVANGHELIEI* ȘI *APOSTOLULUI*

DE

ION GHEȚIE

1. Într-un articol publicat în 1958, Șerban Papacostea a atras atenția asupra unei știri poloneze din 1532, în temeiul căreia s-a susținut existența unor versiuni moldovenești ale *Evangheliei* și *Apostolului* în primele decenii ale secolului al XVI-lea[1]. Textul în cauză, însoțit de traducerea lui I. Fischer și Vl. Iliescu, este următorul:

„Dives quidam doctor ex Walachia, vir canus, qui non germanice, sed latine et polonice loquitur, venit Wittembergam, ut videat audiatque Martinum Lutherum, vultque quattuor Evangelia st Paulum in lingua walachica, polonicaque et theutonica excudi curare, quasi Cracoviae in Universitate tam eruditi doctores non sint. Miror tamen senem doctorem sic infatuari a seductore isto et tam longe ex sua provincia Wittembergam evocari".

„Un învățat bogat din Moldova, bărbat în vîrstă, care nu vorbește nemțește, ci latinește și polona, a sosit la Wittemberg ca să-l vadă și să-l audieze pe Martin Luther și vrea să îngrijească de tipărirea celor patru Evanghelii și a (epistolelor) lui Pavel în limba română, polonă și germană, ca și cum în universitatea din Cracovia n-ar exista învățați atît de eruditi. Mă mir că un învățat bătrîn s-a lăsat într-atît ademenit de seducătorul acela (= Martin Luther) și adus de atît de departe, din provincia lui, la Wittemberg."

Textul este datat „feria 2 post Laetare 1532" (11 martie 1532)[2].

Pornind de la această informație, s-a admis de către cercetători existența în Moldova a unor versiuni românești ale *Evangheliei* și *Apostolului* la începutul celui de al patrulea deceniu al secolului al XVI-lea[3]. E ușor de observat că o asemenea convingere e clădită pe interpretarea dată verbului *excudere* din textul latin. De vreme ce bătrînul doctor venise la Wittemberg cu intenția de a se ocupa de *tipărirea* textelor sacre (deci *excudere* = a tipări), înseamnă că el avea la dispoziție, în momentul sosirii la Wittemberg, cîte o versiune românească a *Evangheliei* și a *Apostolului*.

Dar înseamnă oare *excudere*, în textul de mai sus, *a tipări*? Lăsînd la o parte accepțiile sale fundamentale, verbul *excudere* are și o semnificație figurată, pe care Quicherat-Daveluy (*Dictionnaire latin-francais*, Paris, 1906) o definesc prin „produire (un ouvrage de l'esprit), com-

---

[1] *Moldova în epoca Reformei. Contribuții în istoria societății moldovenești în veacul al XVI-lea*, în „Studii", XI, 1958, nr. 4, p. 62–63.

[2] Vezi Al. Rosetti, *Cu privire la datarea primelor traduceri românești de cărți religioase*, în LR, VII, 1958, nr. 2, p. 21.

[3] Este posibil ca prin „Paulum" să se fi înțeles nu numai epistolele sf. Pavel, ci întregul *Apostol* din care acestea fac parte.

poser" iar Georges (*Lateinisch-deutsches Handworterbuch*, Leipzig, 1879) prin „schriftlich verfertigen". Prin urmare, *excudere* înseamnă la figurat „a compune, a alcătui o lucrare scrisă". Sensul „a tipări" este o dezvoltare semantică tîrzie, desigur posterioară descoperirii lui Gutenberg.

Neputînd fi vorba, în cazul ce ne interesează, de „compunerea" *Evangheliei* și a *Apostolului*, rezultă că sensul adevărat al verbului *excudere* poate fi stabilit numai printr-o interpretare a contextului în care apare. Una dintre interpretările posibile este aceea de „a tipări", acceptată de traducătorii textului latin, interpretare care dă, la prima impresie, un înțeles coerent întregului pasaj. La o analiză mai atentă, ies la iveală unele elemente care pun sub semnul întrebării justețea acestei interpretări. Într-adevăr, după *vultque quattuor Evangelia et Paulum ... excudi curare*, urmează propoziția comparativă : *quasi Cracoviae in Universitate tam eruditi doctores non sint* (= ca și cum în Universitatea din Cracovia n-ar exista doctori atît de erudiți [ca la Wittemberg]). Dacă conferim verbului *excudere* sensul de „a tipări", atunci propoziția *quasi Cracoviae* etc. nu mai are sens. Căci ce rost ar fi avut să se invoce existența unor profesori erudiți la Universitatea din Cracovia, cînd era vorba de simpla *tipărire* a textelor? La imprimarea textelor în cauză puteau contribui *tipografii* din Cracovia, și nu *savanții* din acel oraș. Cum bătrînul doctor moldovean mergea la Wittemberg ca să îndeplinească o anumită lucrare pe care ar fi putut-o efectua și cu ajutorul profesorilor din Cracovia, înseamnă că el nu intenționa să *tipărească* textele, ci să le *traducă*. Această interpretare este adoptată, de fapt, și de Al. Rosetti, cînd spune: „Corespondentul își exprimă mirarea că traducerea nu s-a făcut la Cracovia, unde se găsesc destui « doctori » în materie"[4].

Interpretarea are împotriva ei un argument peste care nu se poate trece cu ușurință : dacă scopul călătoriei doctorului moldovean era traducerea cărților sfinte, și nu tipărirea lor, ce rost are menționarea traducerii acestor cărți în limba germană, cînd la acea dată *Evanghelia* și *Apostolul* erau tălmăcite în nemțește, limbă pe care, dealtfel, bătrînul învățat nici nu o vorbea? Pentru a soluționa în mod convenabil sensul pasajului, e necesar să admitem că doctorul avea intenția ca, după traducerea textelor în limbile polonă și română, să tipărească aceste versiuni împreună cu traducerea germană. El s-a dus, așadar, la Wittemberg ca să se pătrundă de învățăturile „seducătorului" și să limpezească împreună cu el și cu persoanele din anturajul lui unele chestiuni legate de transpunerea în limbile „vulgare" a cărților sfinte. Editarea acestor cărți se înseria între planurile sale mai îndepărtate. Dacă așa stau lucrurile, atunci nu mai putem susține cu absolută certitudine că doctorul moldovean aducea cu sine la Wittemberg traduceri românești ale *Evangheliei* și *Apostolului* pentru a le revizui conform indicațiilor pe care le-ar fi primit din partea lui Luther.

După cum se vede, informația poloneză este pasibilă de diverse interpretări și e departe de a ne oferi o probă absolută despre prezența în Moldova la 1532 a unor versiuni românești ale celor două cărți religioase. Așteptînd ca alte știri să aducă mai multă lumină în această

[4] *Loc. cit.*, p. 20.

problemă, considerăm drept posibilă, dar nu întru totul dovedită, existenţa unei evanghelii şi a unui apostol moldovenesc la 1532.

2. O dată întrunit consensul majorităţii cercetătorilor asupra interpretării informaţiei din 1532, s-a pus problema identificării celor două texte. După Al. Rosetti, nu ar fi îngăduit „a identifica traducerile menţionate în scrisoarea din 1532 cu traducerile efectuate în Maramureş şi în nordul Ardealului. Într-adevăr, nu credem că particularităţile de limbă ale acestor texte ar putea fi localizate în Moldova"[5]. Motivul pentru care textele rotacizante nu puteau fi scrise în Moldova ar consta în faptul că ele „au o limbă cu puternice particularităţi dialectale, care nu se regăsesc decît izolat în Moldova, în secolul al XVI-lea. Rotacismul, de exemplu, apare numai sporadic, în Moldova, în secolele al XV-lea şi al XVI-lea, pe cînd în textele maramureşene el este un fenomen general"[6].

Formulat în aceşti termeni, punctul de vedere al lui Al. Rosetti nu se poate susţine. Nu corespunde astfel, realităţii afirmaţia că rotacismul ar fi fost general în Maramureş în secolele al XV-lea şi al XVI-lea. Nici unul din termenii onomastici maramureşeni sau nord-ardeleni notaţi în documentele latineşti de redacţie maghiară din secolele al XIV-lea — al XVI-lea nu conţine rotacismul. Toponimicele *Batryna*, *Betran*, *Chercen*, *Zpyn* (= Bătrîna, Bătrîn, Cearcăn, Spin) prezintă toate pe *-n-*[7]. Dintre textele neliterare redactate în Maramureş şi Bistriţa-Năsăud în a doua jumătate a secolului al XVI-lea, unul singur (Săliştе-Maramureş, 1593) notează rotacismul. Celelalte, în număr de două (Maramureş, 1593 şi Bistriţa, 1600—1601) nu atestă fenomenul trecerii lui *-n-* la *r*. Cît priveşte aşa-numitele texte rotacizante *(Psaltirea Scheiană, Voroneţeană, Hurmuzachi* şi *Codicele Voroneţean)*, localizarea lor maramureşeană nu se întemeiază pe probe concludente [8]. După 1600, *-r-* e prezent în 5 documente scrise în colţul nord-estic al Transilvaniei : 2 provin din actualul judeţ Maramureş, iar celelalte din judeţul Bistriţa-Năsăud. Exceptînd documentul redactat la Suciul-de-Jos, jud. Maramureş, în 1608, toate celelalte prezintă forme nerotacizate alături de cele cu *-r-*[9].

Documentele slave de redacţie moldovenească notează frecvent forme rotacizate în cursul secolului al XV-lea şi în cea dintîi jumătate a celui următor (ultima atestare e din 1552). Listei destul de cuprinzătoare din Rosetti, ILR, p. 458 şi 518 i se pot adăuga şi alte atestări. Este greu de stabilit în stadiul actual al cunoştinţelor noastre dacă „rotacismul, odinioară, era extins aproape în întreaga Moldova"[10]. Tot ce putem spune este că el se întîlneşte în special în jumătatea nordică a regiunii [11]. Dintre textele literare elaborate în Moldova în anii 1550—1600, două *(Glosele Bogdan* şi *Pravila ritorului Lucaci)* prezintă forme rotacizate

[5] *Ibidem*, p. 22.

[6] *Ibidem.*

[7] Vezi Ion Gheţie-Al. Mareş, *Graiurile dacoromâne în secolul al XVI-lea*, Bucureşti, 1974, p. 152—158 ; M. Sala, *„Paradoxul maramureşean" şi vechimea rotacismului în regiunile nordice ale Transilvaniei*, în SCL, XXIV, 1973, nr. 1, p. 54 ; Ion Gheţie, *Influenţa cărţilor coresiene şi dispariţia rotacismului din textele nordice*, în LR, XXII, 1973, nr. 4, p. 295—296.

[8] Vezi Ion Gheţie, *Începuturile scrisului în limba română. Contribuţii filologice şi lingvistice*, Bucureşti, 1974, p. 30—43.

[9] Vezi Ion Gheţie, *Influenţa cărţilor coresiene...*, p. 295 ; Rosetti, ILR, p. 515.

[10] D. Macrea, *[Contribuţii la rotacism] 2. În textele vechi din Moldova*, în DR, VII, 1931—1933, p. 184—186.

[11] Vezi Ion Gheţie, *Influenţa cărţilor coresiene...*, p. 294.

alături de altele cu *-n-*[12]. *Tatăl nostru* al lui Luca Stroici (1594) ne oferă numai exemple cu *-n-*. Textele neliterare moldovenești anterioare anului 1600 nu consemnează fenomenul, ceea ce nu înseamnă însă că rotacismul dispăruse din Moldova la acea dată. Într-adevăr, el reapare în documente în prima jumătate a secolului următor (în total, 7 documente de proveniență bucovineană)[13].

După cum a putut să rezulte din cele de mai sus, nu ne este îngăduit să susținem că rotacismul a fost un fenomen general în Maramureș în secolele al XV-lea și al XVI-lea, în opoziție cu situația din Moldova, unde apariția lui ar fi fost sporadică. Pe baza acestei particularități fonetice, are egală îndreptățire plasarea textelor rotacizante în Maramureș-nordul Transilvaniei sau în nordul Moldovei.

Ne unim însă în păreri cu Al. Rosetti atunci cînd afirmă că unele particularități de vocabular (și nu numai ele) „ale primelor traduceri românești nu ar putea să fie localizate în Moldova"[14]. Într-o cercetare recentă, am susținut, întemeindu-ne, între altele, pe probe lingvistice, că textele rotacizante au fost copiate în Moldova după originale care veneau din altă parte a teritoriului dacoromân[15]. Faptul nu scoate din discuție, cum s-ar părea, ipoteza că unul din textele din 1532, și anume *Apostolul*, a reprodus o versiune rotacizantă de tipul celei descoperite la Voroneț de Gr. Crețu. Într-adevăr, admițînd existența la 1532 a unei traduceri moldovenești a apostolului, nu sîntem obligați să susținem că ea a fost elaborată în Moldova. Așa cum s-a mai arătat, traducerea românească putea fi adusă în Moldova dintr-o altă regiune a domeniului dacoromân. Aceasta este părerea lui P. P. Panaitescu, care crede că *Evanghelia* din 1532 era o copie moldovenească după un original tradus în sudul Transilvaniei în primele două decenii ale secolului al XVI-lea[16].

3. O altă legătură de filiație întrevăzută de unii cercetători a fost posibilul raport dintre versiunea moldovenească din 1532 și *Evangheliarul slavo-român* de la Sibiu din 1551—1553. Întemeindu-se pe opinia cercetătorilor care localizau în Moldova particularitățile lingvistice ale tipăriturii sibiene, precum și pe originea tipografului (Filip Moldoveanul), L. Demény a susținut că, imprimîndu-și cartea din 1551—1553, meșterul Filip nu a făcut decît să reproducă versiunea moldovenească din 1532 a evangheliilor. Mai mult decît atît : după părerea d-sale, bătrînul învățat din 1532 și Filip Moldoveanul ar fi fost una și aceeași persoană[17]. Dacă această din urmă părere nu poate fi reținută[18], este de domeniul posibilului ca tipărit ura din 1532 să fi pus în circulație mai vechea versiune moldovenească. Cercetînd recent limba *Evangheliarului slavo-român* de la Sibiu, am descoperit, alături de unele particularități moldovenești, o serie de trăsături bănățene-hunedorene, mai numeroase și mai impor-

---

[12] *Ibidem*, p. 295.

[13] *Ibidem*; Rosetti, ILR, p. 515.

[14] *Cu privire la datarea...*, p. .

[15] *Moldova și textele rotacizante*, în LR, XXV, 1976, nr. 3, p. 257—268.

[16] P. P. Panaitescu, *Începuturile și biruința scrisului în limba română*, București, 1965 p. 119.

[17] *Evangheliarul slavo-român de la Sibiu. Prima tipăritură în limba română cunoscută, pînă astăzi*, în *Evangheliarul slavo-român de la Sibiu. 1551—1553*, București, 1971, p. 96—87.

[18] Vezi recenzia noastră din SCL, XXIII, 1972, nr. 6, p. 666—667.

tante decît cele localizabile în Moldova [19]. Pentru a le explica, în cadrul teoriei lui L. Demény, ar trebui să admitem că, înainte de a fi fost imprimat de Filip Moldoveanul, *Evangheliarul* moldovenesc a fost revizuit în Banat-Hunedoara sau, eventual, la Sibiu, dar de un bănăţean. Fără a respinge o asemenea ipoteză, ne-am pronunţat recent pentru o altă explicaţie a amestecului de elemente bănăţeneşti şi moldoveneşti din limba *Evangheliarului slavo-român* de la Sibiu. După părerea noastră, *Evangheliarul* este un text tradus în Banat-Hunedoara şi pus sub tipar, după ce a fost revizuit, de Filip Moldoveanul, care era, probabil, un sas originar dintr-unul din tîrgurile situate în nordul Moldovei. Interpretarea noastră nu scoate din discuţie ipoteza lui Demény, care rămîne în continuare posibilă, dar nicidecum sigură [20].

4. Într-o comunicare prezentată în 1967 şi publicată în 1974[21], Al. Mareş a interpretat grafia *adinsere* din *Tetraevanghelul* coresian din 1561 (f. 38ᵛ/9, ed. Fl. Dimitrescu) drept *adin sere* „înaintea sa" (sl. мєѯдоу собоѫ). Constatarea îl îndreptăţea să susţină existenţa unui izvor rotacizant al evangheliilor, folosit de cei ce au alcătuit versiunea coresiană, alături de *Evangheliarul slavo-român* de la Sibiu, de asemenea pus la contribuţie [22]. Un alt indiciu al întrebuinţării unei versiuni rotacizante (din nordul Transilvaniei sau din Moldova) o constituie, după autor, prezenţa în *Tetraevanghel* (9 /15) a lui *să jăluieşti* „să urăşti", grafie coruptă din *să gilăluieşti* „idem". Acceptînd interpretarea dată de Al. Mareş grafiei *adinsere*, am susţinut recent că versiunea rotacizantă ar putea fi localizată în Moldova [23]. Un argument în acest sens l-ar putea constitui cuvîntul *som* (< it. *sommo*), numele unei monede care a circulat în coloniile genoveze din Crimeea şi a fost răspîndită în Moldova pînă la începutul secolului al XVI-lea [24]. De observat că în *Evangheliarul de la Sibiu* apare, în locurile respective, termenul *majă*, iar în *Evangheliarul de la Londra*, copiat după *Tetraevanghelul* coresian, *somul* e înlocuit prin *galben*, întrucît nu era cunoscut.

Som nu este singura particularitate nordică întîlnită în *Tetraevanghelul* coresian. Am mai consemnat în paginile acestei lucrări rostirea dură a consoanelor *s* şi *ţ* în *înţeleasără* (162ᵛ/2)[25], *săcure* (4ᵛ/8), *ţăstului* (63ᵛ/22) şi *ucisără* (47ᵛ/15), fonetism care ne îndreaptă atenţia deopotrivă spre Oltenia, Banat, nordul Transilvaniei şi Moldovei (cf. şi grafia *amiazăzь*, 25ᵛ/14, care ar putea reda rostirea dură a lui *z*)[25]. Alte fenomene, cum ar fi trecerea lui *ă* la *a* : *îmbracat* (68ᵛ/2) şi a lui *-e* la *i* : *lesni* (16ᵛ/12) ne trimit mai degrabă spre Moldova, unde fenomenele cunoşteau o răspîndire destul de mare în a doua jumătate a secolului al XVI-lea, decît spre Banat-Hunedoara, unde atestările lor sînt sporadice [26]. Un cuvînt ca

---

[19] Vezi lucrarea noastră *Începuturile scrisului în limba română*, p. 168.

[20] Vezi şi Al. Mareş, *Evangheliarul din Petersburg, tipărirea unei mai vechi traduceri moldoveneşti?*, în LR, XVII, 1968, nr. 1, p. 85–87.

[21] *O versiune rotacizantă a celor patru evanghelii (Un izvor necunoscut al Tetraevanghelului din 1561)*, în LR, XXIII, 1974, nr. 3, p. 217–222.

[22] Vezi Al. Mareş, *Observaţii cu privire la Evangheliarul din Petersburg*, în LR, XVI, 1967, nr. 1, p. 73–75, *Precizări în legătură cu traducerea Tetraevanghelului lui Coresi*, în SCL, XVIII, 1967, nr. 6, p. 664–665.

[23] Vezi lucrarea noastră *Baza dialectală a românei literare*, Bucureşti, 1975, p. 254.

[24] P. P. Panaitescu, *op. cit.*, p. 119.

[25] În indicele ediţiei Florica Dimitrescu : *înţelĕseră*.

[26] Vezi Ion Gheţie-Al. Mareş, *Graiurile dacoromâne în secolul al XVI-lea*, p. 164–169.

pistreală „distanță pînă la care poate ajunge o săgeată, un proiectil; *p. ext.* distanța de pe sol corespunzătoare bătăii unei săgeți" (178^{v}/11) nu a fost atestat, în afara *Tetraevanghelului* coresian, decît la moldovenii Dosoftei, N. Costin, Neculce și într-un text religios moldovenesc din 1669; excepție face un text (falsificat) din Rășinari de după 1700 (vezi DLR, s.v.).

Desigur, pînă la localizarea *Tetraevanghelului* pe baza tuturor particularităților de limbă pe care le prezintă, cele cîteva observații făcute de noi nu trebuie socotite a fi decît simple indicații, susceptibile oricînd să fie corectate sau infirmate. În principiu, unele dintre faptele aduse în discuție ar putea fi atribuite nu numai presupusului izvor moldovenesc, ci și *Evangheliarului slavo-român* de la Sibiu sau chiar celor ce au alcătuit versiunea *Tetraevanghelului* din 1561, în ipoteza că aceștia nu erau brașoveni (cum se consideră îndeobște). Un termen ca *jălui* „a urî" (corupt din *gilălui*) nu contrazice, după părerea noastră, localizarea în Moldova a unuia dintre izvoarele *Tetraevanghelului*. E de amintit aici că textele vechi moldovenești din secolele al XVI-lea și al XVII-lea conțin destule cuvinte de origine maghiară care nu erau cunoscute peste tot în Dacoromania (unele dintre ele nu apar nici în Transilvania). Iată cîteva dintre ele: *desclini (Glose Bogdan)*, *feredeu* (Varlaam, Dosoftei), *iliș* (documente), *hălăstui* (Dosoftei, *Glose Bogdan*), *sandîc (Glose Bogdan, Pravila ritorului Lucaci)*, *tar* (documente). *Gilălui* „a urî", atestat în textele rotacizante, nu a fost întîlnit pînă în prezent în nici o altă scriere românească și nici în graiurile de astăzi. Proveniența sa regională rămîne, așadar, incertă.

Admițînd existența unui izvor moldovenesc al *Tetraevanghelului* coresian, gîndul ni se îndreaptă în mod firesc spre versiunea moldovenească din 1532 a evangheliilor. Din motive care au reieșit, credem, din expunerea noastră, ni se pare că ne aflăm mai aproape de adevăr presupunînd că această versiune a fost pusă la contribuție în anii 1560 la Brașov, decît cu zece ani mai devreme la Sibiu.

5. Am examinat în cercetarea de față principalele opinii care s-au emis în legătură cu cele mai vechi traduceri moldovenești ale cărților sfinte. Întrucît avem a face cu texte a căror existență, deși posibilă, nu este în întregime confirmată și, oricum, cu texte total necunoscute, diversele păreri privitoare la relațiile de filiație dintre traducerile moldovenești și versiunile corespunzătoare din a doua jumătate a secolului al XVI-lea trebuie formulate în spiritul celei mai desăvîrșite prudențe. Rîndurile de mai sus au avut rostul de a atrage atenția asupra rolului jucat de Moldova în epoca de început a literaturii române. Pînă nu de mult nu se știa aproape nimic despre activitatea de traducere desfășurată în secolul al XVI-lea în această regiune. Bogata și în atîtea privințe remarcabila producție literară moldovenească a secolului al XVII-lea părea astfel născută din neant. Este o datorie a filologiei românești de a aduce mai multă lumină în această problemă printr-o atentă critică de text a celor mai vechi monumente de limbă română ajunse pînă în zilele noastre.

Octombrie 1697

[27] *Ibidem*, p. 70—76; Ion Gheție, *Baza dialectală a românei literare*, p. 254—265.

PROBLEMELE ÎMBOGĂȚIRII LEXICALE ÎN CADRUL ȘCOLII ARDELENE RAPORTATE LA MEDIUL EUROPEAN DIN SECOLUL AL XVIII-LEA

DE

WERNER BAHNER *(Berlin — R. D. G.)*

Între 1780 și 1860, dezvoltarea ideologică și culturală a românilor din Moldova, Muntenia și Transilvania a reflectat, pe de o parte, și a stimulat, pe de altă parte, cu o amploare deosebită, procesul de formare a națiunii române. Pe diferite planuri: cultural, social și științific, s-a desfășurat o activitate intensă, menită să determine dezvoltarea conștiinței naționale a românilor; în același timp s-a manifestat străduința de a se realiza o limbă națională unitară și o cultură națională modernă. În această fază, dezbaterile cu privire la originea, natura, funcția și unitatea limbii române au avut un caracter public de mare răsunet. Toți intelectualii vremii s-au simțit obligați să-și exprime părerea în legătură cu problematica limbii naționale.

Este important de reținut faptul că — datorită condițiilor social-istorice asemănătoare — începînd din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea se înregistrează și la popoarele învecinate cu românii fenomenul de redeșteptare națională, în cadrul căruia filologia ocupă, de asemenea, o poziție cheie. La greci, sîrbi, maghiari, problema limbii naționale capătă acum o mare însemnătate, datorită necesității pe care o resimt cu toții de a-și cultiva propria limbă, în condițiile afirmării conștiinței naționale. Popoarele amintite, aflate, ca și românii, sub dominație străină, au folosit și ele argumente filologice și istorice ca arme ideologice în lupta lor națională și socială, trecutul național fiind invocat în sprijinul emancipării naționale. În acest domeniu există interdependențe pe care nu le putem trece cu vederea.

În dezbaterile din cadrul filologiei romanice cu privire la limba română s-au făcut unele referiri la filologia renascentistă din Italia, Franța și Spania, și nu fără temei. În secolele al XVI-lea și al XVII-lea, în țările romanice apusene, iar în secolul al XIX-lea și în România, se impunea crearea unei norme unitare pentru toate domeniile limbii populare, ridicată acum la rangul de limbă națională. Se cerea lămurită problema dacă la baza limbii literare trebuia să stea un singur dialect și care anume, sau dacă era de preferat un κοινή supraregional. Atenția tuturor era îndreptată, deci, asupra normei generale, a elaborării ei, dar în egală măsură și asupra nevoii de îmbogățire a lexicului. În controversele iscate erau folosite, cum am văzut, și argumente istorice, care ilustrau eforturile depuse în scopul dobîndirii conștiinței de sine pe plan național. Factorul origine, atît a poporului cît și a limbii respective, a jucat un rol important în modelarea limbii naționale a tuturor acestor popoare.

Dacă, în ce privește formarea statelor naționale, țările romanice prezintă multe trăsături comune, în chestiunea formării limbii naționale

însă, între România şi celelalte ţări romanice a existat nu numai un decalaj de două sau trei secole. În afară de deosebirile fundamentale din situaţia lingvistică, pe care le-am menţionat cu altă ocazie [1], însăşi fundamentarea filozofico-ştiinţifică a argumentelor aduse în discuţiile despre limba română, purtate în secolele al XVIII-lea şi al XIX-lea, se deosebeşte în multe privinţe de aceea din celelalte ţări romanice ale secolelor al XVI-lea şi al XVII-lea. Mulţi teoreticieni din această parte răsăriteană a Romaniei care au participat la discuţiile privitoare la limba română cunoşteau curentele filozofico-ştiinţifice cele mai înaintate din Franţa şi Germania acelei epoci şi căutau să le fructifice pentru problematica naţională din domeniul limbii lor. Între curentele iluministe şi procesul emancipării limbii naţionale exista o legătură foarte strînsă. Ideile de progres şi de utilitate obştească erau noţiuni de prim ordin ale iluminismului european. Difuzarea culturii în păturile largi ale populaţiei era privită ca o sarcină de imediată necesitate. În multe ţări, scriitorii, intelectualii se arătau tot mai îngrijoraţi de rămînerea în urmă a culturii lor naţionale faţă de Franţa şi Anglia. Ei vedeau în limbă în primul rînd un instrument de comunicare a ideilor, cu atît mai mult cu cît îşi dădeau seama că progresul limbii este întotdeauna proporţional cu progresele spiritului. Abatele de Saint-Pierre afirmă încă la începutul secolului al XVIII-lea că e necesar „á multiplier les mots et les phrases à proportion de la multiplication des idées et des sentiments"[2]. Îmbogăţirea limbii în raport cu progresul ştiinţelor şi civilizaţiei ajunge astfel un deziderat de prim plan. Sînt propuse şi, în parte, expuse sistematic diferite căi de îmbogăţire lexicală a limbii. Se manifestă acum străduania de a se indica linia de dezvoltare a limbii axată pe ideea că ea este perfectibilă şi că acest proces trebuie dirijat în mod sistematic de intelectuali.

Şi în Franţa, unde procesul formării limbii naţionale ajunsese la o codificare regulată în acea vreme, se simţea, în jumătatea a doua a secolului al XVIII-lea, necesitatea îmbogăţirii sistematice a acesteia, îndeosebi în sfera ştiinţelor moderne. Din această cauză Dicţionarul Academiei Franceze din 1762 făcea o deosebire fundamentală între „néologisme" şi „néologie". „Néologisme" era o expresie la modă, un fel de „bel esprit". Constatarea următoare era semnificativă în acest sens: „La néologie ou l'art de faire d'employer des mots nouveaux a ses principes, ses lois, ses abus. La Néologie est un art, le Néologisme un abus"[3].

În Franţa sînt formulate acum teorii de îmbogăţire sistematică a limbii, indicîndu-se îndeosebi principiul derivării metodice bazate pe analogie, al cărei rol în formarea limbii a fost evidenţiat de Condillac. Romancierul Restif de la Bretonne, de pildă, un adept al acestui sistem, substituia în mod caracteristic *puérilement* prin *enfantinement*, *brusque* prin *ébruiteur*, *thésauriser* prin *trésorier* etc., etc. Cum se vede, el acorda o atenţie deosebită familiei de cuvinte [4]. Cu toate că această metodă nu

---

[1] Vezi *Discuţii în secolul trecut în legătură cu limba română literară*, în „Limba română", XIV, 1965, nr. 1, p. 39—44.

[2] Să se multiplice cuvintele şi frazele în aceeaşi proporţie cu multiplicarea ideilor şi simţămintelor (vezi Ferdinand Brunot, *Histoire de la langue française*, vol. VI, p. 1130).

[3] Neologia sau arta de a folosi noi cuvinte îşi are principiile, legile, abuzurile ei. Neologia este o artă, neologismul un abuz (*loc. cit.*, vol. VI, p. 1127).

[4] *Loc. cit.*, vol. VI, p. 1141 şi J.-P. Seguin, *La langue française au XVIIIe siècle*, Paris, 1972, S. 175.

era tipică pentru tendința generală a reformelor lingvistice din Franța, din care cauză nici n-a reușit, era simptomatic faptul că tocmai în Franța se manifestau încercări de acest fel.

Și în Italia exista în vremea aceasta o legătură foarte strînsă între iluminism și dezvoltarea limbii [5]. Cesarotti, reprezentantul de frunte al acestui curent, afirma în *Saggio sulla filosofia delle lingue*: „Ma la rivoluzione accaduta nel sistema intellettuale dopo la metà del secolo diciassettesimo ebbe una nuova e più sensibile influenza anche sulla lingua... Quindi le scienze, lo spirito filosofico e il francesismo furono le tre cagioni che riunite alterarono non poco l'idee communi in fatto di lingua. Le discipline fecero sentire al vivo il bisogno incessante di nuovi termini, lo spirito di ragionamento volle separare anche in tal materia i diritti della ragione da quei dell'autorità, mostrò la vergogna di sacrificar l'idea al vocabulo, e insegnò a distinguere il pregio reale della lingua dal convenzionale e arbitrario"[6].

Eforturi sporadice de constituire a unui vocabular științific modern se înregistrează și în Spania și Portugalia, începînd cu Feijoo, Sarmiento säu Verney, iar cîteva decenii mai tîrziu ele devin sistematice la Capmany: *Filosofia de la elocuencia* și *Teatro histórico-crítico de la elocuencia castellana*. Atacul împotriva neologismelor de proveniență franceză se îmbină cu tendința de reducere a neologismelor franceze la baza lor latină, de unde să li se dea o haină spaniolă [7].

În acest proces de îmbogățire fie din fondul național, fie prin împrumut s-au preferat, pentru fiecare posibilitate, mai multe căi (diferite forme de calc, de derivare etc., anumite limbi de unde au fost luate împrumuturile respective etc.). La începutul procesului de modernizare a limbilor se poate constata că în fiecare țară sînt întrebuințate mai multe metode, pînă cînd una dintre ele devine dominantă. Celelalte încercări nu mai lasă în evoluția ulterioară decît unele urme în lexicul limbii respective.

Să vedem acum, pe scurt, cum a procedat în această privință Școala ardeleană.

Activitatea lui Micu de codificare a limbii române în sensul cultivării limbii naționale s-a extins și în domeniul lexical. El dorea să-și completeze gramatica cu un dicționar român-latin, care să servească pe de o parte românilor la învățarea altor limbi, iar pe de alta, să ușureze studiul limbii române străinilor. El considera drept o sarcină de

---

[5] Vezi Alfredo Schiaffini, *Aspetti della crisi linguistica italiana del Settecento*, în *Momenti di storia della lingua italiana*, Roma, 1953², p. 91—312; Nina Façon, *Problemele limbii literare în cultura italiană*, București, 1962, p. 98—112 și Gianfranco Folena, *La origini e il significato del rinnovamento linguistico nel settecento italiano*, în *Problemi di lingua e letteratura italiana del Settecento*, Wiesbaden, 1965, p. 392—427.

[6] Dar revoluția întîmplată în sistemul intelectual după cea de-a doua jumătate a secolului al XVII-lea a avut o nouă și foarte sensibilă influență și asupra limbii ... Așadar, științele, spiritul filozofic și franțuzismul au fost cei trei factori care, reuniți, au alterat mult ideile comune în materie de limbă. Disciplinele au făcut să fie simțită pe viu nevoia neîntreruptă de noi termeni, spiritul de a raționa a vrut să separe și în această materie drepturile rațiunii de acelea ale autorității, a arătat că e o rușine să sacrifici ideea cuvîntului și a învățat să se distingă valoarea reală a limbii de convențional și arbitrar (Dal Muratori al Cesarotti, Tomo IV, *Critici e storici della poesia e delle arti nel secondo Settecento* (La letteratura italiana. Storia e testi, volume 44), Milano/Napoli, 1960, p. 416—417).

[7] Vezi Fernando Lázaro Carreter, *Las ideas lingüísticas en España durante el siglo XVIII*, Madrid, 1949, p. 245—282.

onoare întocmirea acestui dicţionar român-latin, în care vedea o lucrare indispensabilă pentru poporul său [8]. În îndeplinirea acestei sarcini, Micu s-a văzut pus din nou în faţa unei dificultăţi de care se izbea mereu şi în activitatea sa de traducător : dificultatea denumirii în româneşte a fenomenelor şi noţiunilor ştiinţifice, culturale, tehnice şi sociale, de care românii tocmai luau cunoştinţă sau pentru care nu aveau încă o denumire. Necesitatea introducerii unor termeni noi în limbă nu mai putea fi trecută cu vederea. Caracteristică pentru concepţia lingvistică şi pentru limba lui Micu este însă o anumită rezervă faţă de folosirea neologismelor. Cînd lipseau în româneşte denumirile moderne corespunzătoare, Micu încerca mai întîi să le exprime cu mijloacele lexicale ale limbii române, prin creaţii noi, calcuri, circumscrieri sau prin cuvinte cu semnificaţie analogă [9]. Numai atunci cînd nu erau posibile aceste soluţii pentru denumirea obiectului respectiv, Micu recurgea la neologisme. Numai în această situaţie le considera justificate, dar trebuiau să fie neapărat de origine latină sau greacă.

La un reformator al limbii ca Micu, a cărui gramatică românească denotă tendinţe latinizante, ne surprinde în primul rînd faptul că el interpretează îngust necesitatea, recunoscută de toată lumea, a îmbogăţirii lexicului românesc în domeniul ştiinţific şi cultural pe calea relatinizării [10]. Motivele trebuie căutate în tendinţele sale iluministe influenţate de concepţia lui Wolff. În cartea sa *Gîndirea românească în Transilvania în secolul al XVIII-lea*, Bucureşti, 1966, p. 166, Lucian Blaga atrage atenţia asupra aspectelor limbii din scrierile filozofice ale lui Micu. În cele ce urmează, el formulează cîteva principii de bază ale creării terminologiei filosofice, care sînt caracteristice şi pentru filozofia iluministă a lui Wolff : „Tendinţa de care el este purtat nu e deloc de a îmbogăţi limba română, captînd fără alegere termenii latini ce i se ofereau. Gîndul său este mai vîrtos acela de a « româniza », prin circumscriere sau de-a dreptul, terminologia filozofică, curentă, de origine greacă sau latină. Trebuie să subliniem prudenţa şi grija ca Samoil Clain le pune în această întreprindere a sa, destinată din multe pricini să eşueze. Cărţile de filozofie pe care le traducea erau sub raport terminologic produsul unui proces de două ori milenar. Clain şi-ar fi uşurat mult munca de traducător, dacă ar fi acceptat termenii latini, ca atare, de fiecare dată. Dorinţa de a vorbi cît mai apropiat de înţelegerea poporului, conştiinţa ce o avea despre posibilităţile intrinseci ale limbii române, dar în acelaşi timp şi concepţia ce-şi formase despre veşmîntul ce urma să-l îmbrace gîndirea filozofică românească i-au impus însă o altă atitudine. El nu va folosi neologismul decît atunci cînd pentru redarea unui termen nu se găsea în limba românească vorbită de popor nici un echivalent, nici un element, utilizabil cel puţin într-o circumscriere a termenului în ches-

[8] Vezi D. Panaitescu-Perpessicius, *Samuil Micu*, în *Menţiuni de istoriografie literară şi folclor* (1948—1956), Bucureşti, 1957, p. 521. În ce priveşte activitatea lexicografică a lui Micu, vezi, de asemenea, L. Gáldi, *Samuelis Klein, Dictionarium valachico-latinum*, Budapesta, 1944.

[9] Un studiu remarcabil cu privire la acest aspect ne-a dat I. Lungu, *Meritele lui Samuil Micu în problema creării terminologiei filozofice româneşti*, în „Cercetări filozofice", III, 1955, p. 301—310.

[10] *Loghica, adecă partea cea cuvîntătoare a filozofiei*, Buda, 1799, p. 57/58. Vezi şi S. Micu, *Scrieri filozofice*, Bucureşti, 1966, ediţie critică de P. Teodor şi D. Ghişe.

tiune. În acest sens, eforturile lui Clain de a face « pre limba românească » diversele discipline filozofice au fost într-adevăr extraordinare".

Wolff și adepții săi cereau claritate în vorbire, evitarea a tot ceea ce este echivoc, obscur sau prea modern, respectarea uzului vorbirii, folosirea acelor cuvinte pe care interlocutorul le înțelege cu adevărat [11]. Plecînd de la această poziție, Wolff a trecut la crearea terminologiei filozofice germane. El a găsit pentru această terminologie de specialitate, pînă atunci mai ales în limba latină, corespondente germane, calcuri, pe care le-a explicat la finele cărții sale. Rareori s-a hotărît să preia cîte un neologism. În felul acesta Wolff a contribuit substanțial la formarea terminologiei filozofice în limba germană.

La fel a procedat și Micu, dar străduaniile sale pentru crearea unei terminologii filozofice românești nu au avut același succes. Pe cînd multe din calcurile germane ale lui Wolff s-au încetățenit prin Kant [12], cuvintele românești nou create de Micu au fost înlocuite curînd, în secolul al XIX-lea, cu neologisme de origine franceză. Puține din cuvintele străine folosite de el, de origine latină sau greacă, s-au menținut pînă astăzi în limba română [13].

Față de necesitatea de a denumi în românește noțiunile și realitățile noi, Șincai se comporta la fel de rezervat ca Micu [14]. Numai cînd nu găsea în limba română nici o expresie cu sens apropiat recurgea la împrumut, iar în cazul acesta prefera limba latină ca sursă de îmbogățire.

Dintre reprezentanții Școlii ardelene, Budai-Deleanu a fost, fără îndoială, acela care a acordat cea mai mare atenție creării limbii literare românești [15]. Pentru el, limba literaturii și limba științifică erau forma unitară, supraregională a limbii populare, dar cultivată în mod deosebit, fixată gramatical și îmbogățită prin știință. Budai-Deleanu o deosebea clar de limba uzuală și spunea că doar puțini ajung să folosească adevărata limbă literară. În privința neologismelor, recomanda să se recurgă la ele numai după o matură chibzuință și cînd erau cu adevărat necesare. Ele nu trebuiau să contravină spiritului limbii române și regulilor ei gramaticale.

---

[11] Vezi Christian Wolff, *Vernünfftige Gedancken von den Kräften des menschlichen Verstandes und ihrem richtigen Gebrauche in Erkäntniss der Wahrheit*, Halle, 1725[4], p. 59 urm., cap. 2: Von dem Gebrauche der Wörter. Fr. Chr. Baumeister, *Institutiones philosophiae rationalis methodo Wolffi conscriptae*, Wittenberg, 1739, p. 89 urm. Micu s-a exprimat asupra acestui fapt în mod similar; *ibidem*, p. 55.

[12] J.-G. Buhle, *Lehrbuch der Geschichte der Philosophie*, vol. VII, Göttingen, 1802, p. 35, observa cu privire la germanizările lui Wolff: „Auch ist er in der Tat bei seiner Erfindung einer deutschen Terminologie überaus glücklich gewesen, denn bei weitem die meisten seiner Kunstwörter sind in der Folgezeit beibehalten worde, ob man gleich oft den Sinn anders als er bestimmt hat") (= De asemenea el a fost deosebit de inspirat în aflarea unei terminologii germane, căci cele mai multe dintre cuvintele sale artificiale au fost păstrate în continuare, deși sensul lor a fost adesea interpretat altfel).

[13] Vezi Gh, Ivănescu, *Formarea terminologiei filozofice românești moderne*, în *Contribuții la istoria limbii române literare din secolul al XIX-lea*, vol. I, București, 1956, p. 171—204.

[14] Vezi D. Prodan, *Un manuscris al lui Gheorghe Șincai împotriva superstițiilor*, în „Studii și cercetări științifice", I, Cluj, 1950, p. 156.

[15] Vezi Seche L. și M., *Neologismele în „Țiganiada" lui I. Budai-Deleanu*, în „Cercetări de lingvistică", 1961, p. 137 urm. și *Limba și stilul lui Budai-Deleanu în „Țiganiada"*, în *Contribuții la istoria limbii române literare din secolul al XIX-lea*, București, 1962, p. 7—74. Cea mai bună lucrare de sinteză este aceea a lui I. Gheție, *Opera lingvistică a lui Ion Budai-Deleanu*, București, 1966, vezi de asemenea articolele din revista „Luceafărul", 1970, nr, 6, consacrate diferitelor aspecte ale activității științifice a lui Budai-Deleanu.

Introducerea neologismelor trebuia să dea limbii române, în primul rînd, o amprentă modernă. Aici se conturează la Budai-Deleanu un principiu nou faţă de Micu şi Şincai, deoarece autorul *Ţiganiadei* nu mai recurgea, în caz de nevoie, exclusiv la limbile latină şi greacă. El recomanda şi limbile franceză şi italiană ca sursă de îmbogăţire. Micu, de pildă, nu numai că nu a apelat la limbile romanice surori, dar chiar condamna faptul că boierii, conformîndu-se modei, îşi puneau copiii să înveţe limba franceză încă din copilărie [16]. Înainte de toate, Budai-Deleanu voia să încetăţenească în limba română acele neologisme care erau cunoscute de toate popoarele europene. Exemplele aduse de el: *alianţă*, *cabinet*, *echipaj*, *modă* şi altele [17] atestă că adeseori era vorba de cuvinte la modă de provenienţă franceză, care erau pe atunci în uz şi în limba germană.

Maior era conştient că limba populară, atunci cînd este modelată de scriitori talentaţi, se poate ridica pe o nouă treaptă, modificîndu-şi astfel şi aspectul. Formarea limbii italiene era pentru el un exemplu evident în acest sens: „Ci limba italiană mai tîrziu vărtos o au schimbat învăţaţii italianilor şi mai ales poetele, cît mai se poate zice că au făcutu limbă nouă italiană; ba şi pănă azi păşescu a o schimbare, mai vărtos toşcanii" [18].

Ca şi Budai-Deleanu, Maior a apreciat la fel de lucid situaţia în care se afla limba românilor. Constatînd că: „Pînă acum în limba românească numai de lucruri de casă, de lucruri de jos, de care grăesc toate moaşele, au fost deprinşi a vorbi" [19], era firesc să considere imperios necesară crearea unei limbi literare moderne, corespunzătoare stadiului de progres ştiinţific şi social. În acest scop, el şi-a îndreptat atenţia îndeosebi spre aflarea celor mai potrivite modalităţi de îmbogăţire a limbii române. În ceea ce priveşte neologismele, el a relevat mai hotărît decît Micu şi Şincai necesitatea acceptării acestora în limba română [20]. După el, asemenea împrumuturi nu trebuiau căutate numai în limbile latină şi greacă. Pe lîngă limba latină, trebuiau să servească acestui scop şi limbile romanice surori. După Maior, era un lucru de la sine înţeles ca limbile literare tinere, în formare, să primească împrumuturi în vocabularul ştiinţific, spiritual-abstract, de la limbile mai evoluate, înrudite genealogic cu ele. Chiar cita, în cazul acesta, exemplul limbii neogreceşti îmbogăţite prin împrumuturi din vechea greacă, sau al limbilor rusă şi sîrbă, care s-au îmbogăţit cu împrumuturi din vechea slavă bisericească.

Caracteristic ni se pare faptul că Maior recurgea bucuros, cînd era nevoie de împrumuturi, la limba italiană [21]. Trebuie relevat de asemenea că Maior s-a îndreptat mai mult decît Şincai şi Budai-Deleanu către ita-

---

[16] *Scurtă cunoştinţă a istorii românilor*, editată de C. Cîmpeanu, Bucureşti, 1963, p. 91.

[17] *Lexiconu românesc-nemţescu*, în „Revista Fundaţiilor regale", XI, 1944, p. 408.

[18] *Dialog pentru începutul limbei române*, în *Lesicon romanescu-latinescu-ungurescu-nemţescu*, Buda, 1825, p. 64/65.

[19] *Istoria besericei românilor*, Buda, p. 183. Citat după Al. Rosetti, şi B. Cazacu, *Istoria limbii române literare*, Bucureşti, 1961, p. 373.

[20] *Ibidem*.

[21] Vezi Şt. Cuciureanu, *Italienisme la Petru Maior*, în „Studii şi cercetări ştiinţifice", X, Iaşi, 1959, p. 53 urm.

liană, atunci cînd s-a pus problema stabilirii ortografiei române [22]. Prin aceste împrumuturi el urmărea dezvoltarea limbii române astfel încît să poată satisface și tratarea unor probleme filozofice și științifice. După opinia sa, înrudirea limbii române cu celelalte limbi romanice se cuvenea scoasă în evidență nu numai în cadrul istoriei limbii, ci trebuia valorificată și în procesul modernizării limbii române.

Acest lucru poate fi pus atît pe seama șederii sale timp de cinci ani în Italia, cît mai ales pe seama concepției sale istorico-lingvistice. Pentru el, limba italiană era limba populară romanică cea mai apropiată de limba română.

Preocupările învățaților transilvăneni cu privire la regenerarea limbii române au avut ecou și în Banat. În acest domeniu, contribuția lui Paul Iorgovici [23] a fost cea mai însemnată. El s-a interesat în primul rînd de îmbogățirea vocabularului limbii române. Cum credea el că trebuia să se procedeze în acest domeniu a arătat în cartea sa, apărută la Buda în 1799, *Observații de limbă rumânească*. Reflecțiile lui Iorgovici priveau îndeosebi problema neologismelor. El vedea în aceasta un postulat de actualitate și mare importanță, cu o înaltă semnificație națională. Reformarea limbii era determinată, după el, de faptul că limba și națiunea formează o unitate indisolubilă, iar dezvoltarea științelor la o națiune trebuia să corespundă stadiului de dezvoltare a limbii. Decăderea științelor și culturii la populația romană — spunea el — au dus în chip necesar și la declinul limbii. Acest lucru își găsea, după părerea lui, expresia elocventă în faptul că cuvintele de origine latină nou apărute în domeniul științific erau considerate străine, deși în ele se putea încă recunoaște limpede fondul de bază al limbii latine ; se punea deci problema lămuririi rădăcinilor latine ale cuvintelor savante ce păreau, la prima vedere, străine. Odată identificate, aceste rădăcini latine puteau fi folosite, conform regulilor de derivare ale limbii române, la formarea neologismelor de care era nevoie. Ele trebuiau să constituie astfel osatura pentru îmbogățirea vocabularului românesc în domeniul spiritual, abstract. Cît de mult dorea Iorgovici să fie folosit acest principiu rezultă din partea a doua a tratatului său. El a și întocmit, dealtfel, un indice alfabetic al unor formații noi de acest tip. Tendința de purificare a limbii, proprie Școlii ardelene, este vădită și la Iorgovici [24], deși este exprimată în alt mod. La început, această tendință era limitată exclusiv la restructurarea limbii. Ca și Budai-Deleanu sau Maior, Iorgovici era de părere că pentru îmbogățirea limbii române nu trebuie să se folosească nici un element nelatin, respectiv neromanic. Totuși, în privința elementelor latine, respectiv romanice, care trebuiau introduse și la noi, părerile se

---

[22] Vezi, de asemenea, R. Walter, *Italienisme la Gh. Șincai*, în „Studii și cercetări științifice", XIV, Iași, 1963, p. 288 urm.

[23] Vezi V. Ardeleanu, *Paul Iorgovici*, în „Orizont", 1964, nr. 4, p. 81—84, precum și *Neologismele în opera lui Paul Iorgovici (pe baze statistice)*, în „Orizont", 1968, nr. 1, p. 81—87 ; W. Bahner, *Der systematische Ausbau von Wortsippen als Mittel zur Bereicherung der rumänischen Nationalsprache im 19. Jahrhundert*, în *Mélanges de philologie offerts à Alf Lombard*, Lund, 1969, p. 29—38 ; C. Dascălu, *Iorgovici și Condillac*, în „Limba română", XX, 1971, p. 497—501 ; D. Bogdan-Dascălu, *Paul Iorgovici și Ion Heliade Rădulescu*, în „Limba română", XX, 1971, p. 605—608.

[24] Al. Rosetti și B. Cazacu, *Istoria limbii române literare*, București, 1961, p. 385.

deosebeau. În acest caz Iorgovici a urmat o cale complet nouă. El nu a preluat pur şi simplu cuvîntul latin sau romanic, ci a căutat să umple lacunele prin creaţii proprii româneşti, avînd la bază limba latină : „Şi după judeţul meu — spune el — mai bine este a împrumuta aşa cuvinte din limba noastră cea de redecina decît deaiurea"[25].

În stabilirea acestei metode, Iorgovici a ţinut seama şi de un alt factor important : dacă oamenii simpli, din popor, vor găsi în neologisme un material lingvistic cunoscut, acceptarea şi răspîndirea generală a acestor cuvinte savante vor avea condiţii mai favorabile decît în cazul împrumuturilor din limbi străine. Prin aceasta se vădea la Iorgovici o latură nouă, inexistentă la Micu. Micu, pentru a se face înţeles de cercuri cît mai largi, căuta să ocolească problema neologismelor, străduindu-se să denumească noţiunile nou apărute cu mijloacele limbii române sau să le redea după modelul maghiar, în sensul filozofiei lui Wolff, prin calcuri lingvistice. Iorgovici vedea în acest procedeu o evoluţie greşită, căci pe el îl interesa o redare exactă a noilor noţiuni în limba română, care i se părea mai bine asigurată prin procedeul său de derivare.

În argumentarea lui Iorgovici mai apare, în această privinţă, încă un element nou, în comparaţie cu ideile Şcolii ardelene, anume faptul că el vorbeşte mereu de „fiinţa" şi de „proprietăţile" limbii române, în sensul unei structuri proprii. Prin aceasta se subliniază, pe de o parte, particularităţile limbii române faţă de cea latină, iar pe de altă parte, se îndreaptă unele forme fonetice româneşti către forma iniţială latină. Pentru cuvintele noi, derivate, care se bazează pe rădăcini latine, Iorgovici propune să se ţină seama de regulile specifice ale limbii române. De aceea, el s-a opus mai ales primirii unor termeni şi construcţii care trădau o influenţă străină. El a respins, bunăoară, forma participiului *reduţiruit*, care avea, evident, la bază forma de infinitiv germană *reduzieren*. Participiul de la *a reduce* nu poate, conform regulilor gramaticale, să fie decît *redus*, adică analog vechiului participiu autohton *dus*, derivat de la *a duce* [26].

A doua parte a lucrării lui Iorgovici cuprinde o listă de cuvinte nou formate, rînduite alfabetic după cuvintele-tulpină româneşti de origine latină, din care se poate deduce cum şi-a închipuit autorul îmbogăţirea familiilor de cuvinte. Pentru a o ilustra, să aruncăm o scurtă privire asupra metodei folosite de Iorgovici, examinînd îndeosebi exemplele *vedere* şi *venire*. Fiecărui cuvînt care se află pe lîngă cuvintele-tulpină i se alătură cuvîntul corespunzător german sau latin. Denumiri vechi, fixate prin uzul limbii, sînt menţionate alături de cuvinte nou formate, spre a prezenta întreaga familie a cuvîntului. Cuvintele noi sînt redate nu numai cu echivalentul lor latin, respectiv german, dar sînt explicate paralel prin cuvinte româneşti curente, fiind frecvent vorba, în aceste tentative de a da definiţii, de o încercare de descriere semantică. Pentru formaţii noi, Iorgovici a folosit următoarele prefixe : *a*, *ad*, *de*, *des*, *ex*, *es*, *con—cu*, *ob*, *u*, *per*, *pre*, *pro—pur*, *re*, *sub*, *tri*, *trans*, *in*, *inter* [27].

---

[25] *Observaţii de limba rumânească*, Buda, 1799, p. 76.
[26] *Ibidem*, p. 38.
[27] Vezi D. Popovici, *La littérature roumaine à l'époque des lumières*, Sibiu, 1945, p. 269.

La cuvîntul *vedere* [28] apar mai întîi, în afara cuvintelor înrădăcinate în limba română: *vis*, *visare*, *văz*, neologismele încetățenite între timp: *vizitare*, *vizita* și formațiile noi care încă nu cîștigaseră teren: *vezație*, *vizie*. Cuvîntul *vezație* a fost redat în germană, română și latină prin: „das Gesicht, față, vultus". *Vizie* este explicat de Iorgovici prin: „ponerea, închipuirea în minte". El menționează apoi cuvinte care, alături de cuvîntul-tulpină care stă în legătură cu *vedere*, prezintă diferite prefixe: astfel, între altele, *evidente* alături de *evidență*; *invidere* alături de *invidie*; *providere* alături de *providență* și *revedere* alături de *revizie*.

La cuvîntul *venire* [29], Iorgovici trece, după sistemul arătat mai sus, formele cu prefixe care i se par cele mai importante, ca: *advenire*, *devenire*, *evenire*, *invenire*, *convenire*, *prevenire*, *provenire*. Din aceste cuvinte noi însă numai unele au intrat în limba română. De cele mai multe ori, acestea respectau strict modelul latin. În cîteva cazuri, ele reprezentau creații noi, de care nimeni nu simțea nevoie, bunăoară *advenire*, pentru care se utiliza îndeobște cuvîntul împrumutat cîndva din greaca bizantină *a sosi*. Cuvîntul *(a) deveni*, care se întîlnește în limba română modernă, este un neologism de proveniență franceză; Iorgovici dă acestui verb sensul de „a coborî", definindu-l după cum urmează: „veni în jos, deci veni de la o stare mai bună la mai rea". Probabil la fel stau lucrurile și cu *provenire*, pe care Iorgovici îl redă în germană prin „hervorwachsen" și îl explică prin „veni din pămînt", „crește". Printre substantivele derivate, la rubrica *venire* apare, alături de neologismul *convenință*, și cuvîntul autohton *cuviință*, amîndouă cu semnificație diferențiată. Pe cînd cel dintîi are sensul de „Übereinkunft" și este definit în limba română prin „venire împreună", deci corespunde cuvîntului românesc actual *convenție*, respectiv *convențiune*, Iorgovici explică vechiul cuvînt autohton cu ajutorul expresiei „bună-cuviință" și cu termenul latin „decor".

Eforturile lui Iorgovici urmăreau, fără îndoială, scopul de a dezvolta la compatrioții săi simțul pentru familiile de cuvinte provenind de la cuvinte latine. De aceea, el a menționat, alături de denumirile uzuale, cuvinte nou derivate. Limba trebuia să fie îmbogățită plecînd de la fondul lexical existent.

Cîteva dintre aceste principii au fost preluate de Constantin Diaconovici-Loga, care le-a folosit în cartea sa, *Gramatica românească pentru îndreptarea tinerilor*, apărută la Buda în 1822. D. Țichindeal s-a alăturat și el părerilor lui Iorgovici cu privire la reforma limbii, dar el însuși nu le-a aplicat, spre a atrage cît mai largi cercuri de cititori. În acest sens, este caracteristică prefața pe care a scris-o acest scriitor la traducerea în românește a lucrării lui D. Obradovici, *Sfaturile a înțelejerii cei sănătoase*, Buda, 1802[30]. Mai tîrziu, I. Heliade Rădulescu a fost atras de principiile reformatoare ale lui Iorgovici, iar în lucrarea sa, publicată în 1832, *Repede aruncătură de ochiu asupra limbii și începutului românilor*, îl menționează în mod special. Neacceptînd introducerea calculului lingvistic și a împrumutului semantic preferate de diferiți reprezentanți

[28] *Observații...*, p. 40/41.
[29] *Ibidem*, p. 41/42.
[30] Vezi *Școala ardeleană*, editată de F. Fugariu. București, 1970, vol. I, p. 290 urm.

ai Şcolii ardelene, el a relevat ca demnă de imitat metoda construirii sistematice a familiilor de cuvinte, practicată de Iorgovici[31]. Heliade şi-a exprimat şi mai tîrziu preţuirea faţă de metoda recomandată de Iorgovici pentru îmbogăţirea limbii cu ajutorul dezvoltării familiilor de cuvinte, publicînd lucrarea lui Iorgovici în revista sa „Curierul de ambe sexe", 1838—1840, nr. 6, p. 82—118. Acest act constituie încă un pas spre faza italienizantă a activităţii de reformator al limbii a lui Heliade, care se anunţa programatic prin scrierea apărută în 1840, *Paralelism între limba rumână şi italiană*. Heliade se arată aici preocupat, ca altădată Iorgovici, de dezvoltarea sensibilă a vocabularului românesc. Modificînd întrucîtva principiile lui Iorgovici, Heliade alege cuvinte radicale româneşti care aveau un corespondent latin, sau, cu precădere, unul italian. Cu ajutorul prefixelor şi sufixelor el formează apoi noi cuvinte pentru uzul limbii române, folosind drept model de formare derivatele italiene întîlnite.

În lucrarea lui Iorgovici există două momente care ne permit să întrevedem concepţia sa iluministă în lingvistică. În primul rînd, limba este văzută în evoluţia ei, legată de progresele umanităţii şi se respinge totodată prin aceasta purismul consecvent antiistoric. Astfel, după Iorgovici, faptul că o limbă a suferit sau nu, în evoluţia sa istorică, un amestec puternic cu alte limbi, nu avea nici o însemnătate. Pentru el, important era faptul că această limbă a fost capabilă să realizeze comunicarea în toate domeniile vieţii. Dar pentru aceasta era nevoie, după părerea lui, de o largă dezvoltare culturală şi ştiinţifică a poporului care vorbea această limbă. Iorgovici a căutat să explice acest fapt luînd ca exemplu limba engleză : „La ei [la englezi — *n.n.*] înfloresc ştiinţele, cu aceasta înfloreşte şi limba. La ei sunt oameni învăţaţi în ştiinţele cele mai înalte, prin ştiinţele acestora s-au mai înmulţit limba, din redecina ei"[32]. Tentativa lui Iorgovici de a îmbogăţi limba română, ţinînd seama de necesităţile mereu crescînde, prin mijloace de formare proprii, care se pot descoperi în limbă însăşi, poate fi pusă în legătură cu concepţia lui Condillac despre rolul analogiei. În felul acesta Iorgovici forma neologismele necesare pentru îmbogăţirea familiilor de cuvinte existente.

Strădaniile filologice ale lui Iorgovici pot fi puse, de asemenea, în legătură cu o altă metodă utilizată de lingviştii din secolul al XVIII-lea. Metoda recomandată de Iorgovici pentru soluţionarea problemei neologismelor necesare limbii române pornind de la rădăcini era cunoscută în Germania, Boemia şi Ungaria în cea de-a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. În aceste ţări s-a acordat o deosebită atenţie aşa-numitei ştiinţe despre rădăcinile cuvintelor, care s-a orientat după modul în care au elaborat Meusel, Adelung şi Fulda teoria limbii germane. În scrierea sa, *Die Bildsamkeit der slawischen Sprachen an der Bildung der Substantive und Adjektive in der böhmischen Sprache dargestellt* (1793), Dobrovsky a elaborat un studiu despre rădăcinile lexicului limbii cehe, adică a urmărit segmentarea cuvintelor pînă la elementele lor primare. La început s-a

---

[31] *Opere*. Ediţie critică, cu introducere, note şi variante de D. Popovici, vol. II, Bucureşti, 1943, p. 209.

[32] *Observaţii* ..., p. 79.

lăsat condus de concepția pe care o dezvoltase profesorul său A.L. Schlözer[33] cu privire la necesitatea cunoașterii cuvintelor-tulpină; el a depășit apoi acest stadiu, incluzînd în analizele sale nu nuji cuvintele-tulpină, ci și silabele-tulpină. Teoria rădăcinilor a fost utilizată și mai intens în Ungaria, pentru punerea în practică a reformei lingvistice. H. Becker, în *Zwei Sprachanschlüsse*, Leipzig, 1948, p. 48, arată că există numeroase dicționare de rădăcini de cuvinte maghiare, începînd cu Adami (în 1761), urmînd cu Kresznerics și pînă tîrziu în secolul al XIX-lea. Nu pot fi trecute cu vederea nici *Einführung in die ungarische philosophische Sprachlehre* (a lui Nagy,Viena, 1793) și nici o lucrare științifică despre formarea cuvintelor ca *Dissertatio philologica de vocabulorum derivatione ac formatione in lingua magyarica* a lui Heregszazi Nagy (1815). Piatra de temelie a limbii, cuvîntul-rădăcină, a stat, așadar, pe primul plan într-un mod ne mai cunoscut nici înainte, nici după aceea. De aici a rezultat nemijlocit următorul fapt: constatîndu-se că numeroasele cuvinte primare și radicale ieșiseră din uz, s-a trecut imediat la restabilirea (reformarea) lor. Becker menționează, în această privință, că prin asemenea formații au fost oferite limbii maghiare mai multe sute de cuvinte. Fără teoria cuvintelor radicale, o parte din ele ar fi trebuit să fie înlocuite prin derivate lungi și greoaie[34]. Reglementarea intreprinsă atunci a contribuit neîndoios la îmbogățirea limbii maghiare, la formarea retrospectivă a unor serii de cuvinte care deveniseră necesare[35].

Din exemplul lui Iorgovici reiese limpede că și pentru română s-a intreprins încercarea de a se realiza îmbogățirea limbii cu ajutorul teoriei cuvintelor-rădăcină. Exemplul lui Iorgovici nu a fost însă urmat, cum n-a fost urmat nici cel al numeroșilor învățați ai Școlii ardelene, de a crea, de predilecție prin calcuri și împrumut semantic, un stoc lexical nou, devenit necesar. Nu trebuie să uităm însă că Iorgovici urmărea, de fapt, accentuarea romanității limbii române. Dacă a avut prioritate împrumutul din limba latină și din limbile romanice surori, mai ales din cea franceză, în dezvoltarea ulterioară a limbii române, faptul se explică atît prin impulsurile și situația internă a limbii, cît și prin cele sociale și culturale. Neologismele de origine romanică puteau fi adaptate relativ repede la structura limbii române. Cum o bună parte a intelectualității române s-a instruit în cursul secolului al XIX-lea în Franța, era de așteptat ca denumirea noilor fapte și relații ale dezvoltării științifice și spirituale românești să se orienteze spre limba franceză. Așa se explică, de altfel, faptul că în Europa centrală și de răsărit teoria cuvintelor-rădăcină a putut cîștiga teren în cadrul înnoirii limbii, adică al formării limbii literare moderne în țările respective[36]. Structura specifică a fiecărei limbi naționale a rămas în cazul acesta intactă. Exemplul lui Iorgovici atestă, de asemenea, în ce măsură un principiu general valabil și-a aflat utilizarea în limba română, reliefînd totodată și specificul romanic.

---

[33] Vezi A. Lauch. *August Ludwig von Schlözer — ein Wegbereiter der Slawistik vor Josef Dobrovsky*, în „Wissenschaftliche Zeitschrift der Humboldt-Universität zu Berlin". Ges. Sprachw. R., XVII, 1968, 2, p. 279.

[34] H. Becker, *op. cit.*, p. 50.

[35] *Ibidem*, p. 59.

[36] V. L. Gáldi, *La néologie en Europe centrale et orientale*, în *Littérature hongroise. Littérature européenne*, Budapesta, 1964, p. 275—285.

DEZBATEREA CU PRIVIRE LA *DICȚIONARUL ORTOGRAFIC, ORTOEPIC ȘI MORFOLOGIC AL LIMBII ROMÂNE* — Academia R.S. România — București, 8 decembrie 1976

Comisia pentru cultivarea limbii a Academiei R. S. R. a organizat în ziua de 8 decembrie 1976, în aula Academiei, o dezbatere cu tema : „Problemele elaborării *Dicționarului ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române*", dicționar care se redactează, în prezent, la Institutul de lingvistică din București. La dezbatere au fost invitați reprezentanți ai tuturor secțiilor Academiei, lingviști din București și din celelalte centre universitare, specialiști în domeniul tehnicii interesați de problemele terminologiei științifice, redactori de la diverse edituri și publicații centrale, cadre didactice din învățământul universitar și mediu, studenți. Participanților la dezbatere li s-a trimis spre consultare cîte un fragment din macheta *Dicționarului* (o porțiune din litera *I*), fragment în măsură să ofere o imagine exactă asupra aspectului de ansamblu al viitorului dicționar, cu scopul de a se orienta discuția spre problemele concrete ale elaborării lucrării.

Din partea conducerii Academiei, dezbaterea a fost deschisă de acad. Șerban Țițeica, vicepreședintele Academiei R.S.R., care a subliniat deosebita importanță a acestei lucrări de interes național și și-a manifestat speranța că discuțiile vor contribui la dezvăluirea eventualelor carențe, dovedindu-se de un real folos autorilor ei. În continuare, lucrările dezbaterii au fost conduse de acad. Al. Graur, președintele Comisiei pentru cultivarea limbii.

În prima parte, redactorul responsabil al *Dicționarului*, dr. Mioara Avram, a prezentat un referat consacrat problemelor cu caracter general ale lucrării în discuție (concepția și structura de ansamblu, metoda folosită, lista de cuvinte, structura diverselor tipuri de articole etc.), precizînd faptul că acest dicționar al „formelor corecte" nu-și propune să modifice normele ortografice și ortoepice în vigoare, urmărind numai aplicarea lor riguroasă și mai ales consecventă.

Toți membrii colectivului de autori au prezentat, în continuare, scurte comunicări privind aspecte particulare ale problematicii *Dicționarului* : probleme de adaptare a neologismelor, tendințe ortoepice ale limbii române contemporane, grafii nuanțate după ritmul vorbirii ; prin soluțiile de ordin practic propuse, comunicările s-au dovedit a fi și contribuții la elucidarea unor chestiuni cu caracter teoretic, nerezolvate încă în lucrările normative, vădind, în același timp, preocuparea autorilor *Dicționarului* de a da o interpretare adecvată și coerentă faptelor de limbă și de a acorda un tratament cît mai unitar claselor de cuvinte.

Nu insistăm asupra conținutului comunicărilor, ca dealtfel nici asupra referatului redactorului responsabil, deoarece textul acestor materiale este inclus în numărul de față al revistei.

În partea a doua a ședinței au avut loc discuții pe marginea machetei dicționarului, a referatului prezentat și a comunicărilor.

Exprimîndu-și, mai întîi, regretul pentru faptul că această dezbatere nu a fost organizată cu o participare mai largă din rîndul tuturor categoriilor de specialiști, acad. Iorgu Iordan a apreciat concepția și ținuta *Dicționarului*, ca și strădania autorilor diverselor comunicări de a oferi o prezentare sistematică a claselor de cuvinte, ceea ce va contribui la ridicarea nivelului științific al lucrării.

Prof. I. Pătruț, de la Universitatea din Cluj-Napoca, a arătat că ar fi fost bine să se difuzeze și anexa cu regulile de ortografie și ortoepie care stau la baza elaborării dicționarului, precum și anexele cu caracter morfologic. A sugerat, de asemenea, să se excludă din dicționar cuvintele rare (ca *ihtiol*) și să se renunțe la o serie de diminutive, care i s-au părut prea numeroase, ca și la unele indicații superflue (ca silabația la *i-bric*, *i-cre*). În legătură cu reelaborarea regulilor de ortoepie, amintește unele păreri expuse în studiile sale (despre structura morfologică a cuvintelor românești, diftongi și hiat etc.), de care ar trebui să se țină seama. Propune ca, în formă finală, întreaga lucrare să fie discutată la Academie.

Prof. Boris Cazacu consideră binevenită discuția asupra acestei lucrări, de o importanță cu totul specială, elaborată de un colectiv în a cărui competență are deplină încredere. Nu este însă de acord cu amploarea acordată în lucrare problemelor de morfologie și nici cu dimensiunile listei de cuvinte. Părerea domniei-sale este că din dicționar trebuie să fie scoase regionalismele, arhaismele și termenii speciali, pentru a se oferi publicului un dicționar ortografic și ortoepic al limbii române literare actuale. De asemenea, dicționarul n-ar trebui să fie numai un inventar de forme corecte (în legătură cu aceasta propune să se mai reflecteze asupra menținerii procedeului corectiv), ci să conțină și reguli teoretice, formulate explicit, chiar dezvoltate față

de actualul îndreptar. Propune ca dicționarul să includă numele proprii românești și abrevierile curente, iar în anexe să se înregistreze numele proprii străine folosite în limba română și unele expresii uzuale străine.

Acad. Remus Rădulet cere să se precizeze dacă dicționarul va avea un caracter „constatativ", înregistrînd numai faptele de limbă consemnate pînă în prezent sau își va extinde sfera prin preocupări normative care să privească și evoluția limbii române în viitor. Dacă se optează pentru a doua soluție, în domeniul terminologiei tehnico-științifice trebuie să se prefere variantele „culte", în conformitate cu normele internaționale ale acestui limbaj, iar seriile de cuvinte formate cu același prefix sau element de compunere să fie tratate unitar. Trebuie să se acorde, de asemenea, o mare atenție paronimelor din limbajul științific, care pot fi greșit considerate variante, deși în realitate denumesc concepte diferite (de ex. *liniar* și *linear*). Pentru a se facilita consultarea lucrărilor, propune să se insereze în dicționar și formele „deconsiliate" mai greu de identificat.

Dr. Luiza Seche, de la Institutul de lingvistică din București, reia propunerea de includere în alfabetul limbii române a literelor *q*, *w* și *y*, care apar în cuvinte împrumutate. Sugerează, de asemenea, lărgirea listei de cuvinte, prin consultarea unor dicționare care conțin terminologii speciale (pentru cuvintele compuse, de exemplu).

Dr. Andrei Bantaș, de la Facultatea de limbi germanice din București, consideră foarte bună ideea de a se introduce în dicționar cît mai multe forme flexionare ale cuvintelor, cu indicațiile normative corespunzătoare. După părerea sa, la cuvintele fără plural ar trebui ca faptul acesta să fie notat explicit, pentru ca vorbitorii de limbi străine să nu greșească formînd plurale nereperate în limbă. În cazul unor cuvinte care pot fi folosite la plural numai în anumite aspecte ale limbii, marcate stilistic, ar fi bine să se menționeze aceasta (de ex. *romantism*, pl. *romantisme* / numai în limbajul familiar/). Propune să existe un sistem de trimiteri pentru cuvintele greu de identificat în forma recomandată.

Dr. Constant Maneca, de la Institutul de lingvistică din București, arată că în terminologia științifică trebuie să se adopte soluții unice, conform normelor internaționale (care au în vedere criteriul etimologic).

Vorbind de pe pozițiile cadrelor didactice din învățămîntul general obligatoriu, profesorul Ion Popescu consideră că, prin dimensiunile sale, dicționarul nu va putea fi accesibil elevilor și propune, în consecință, reducerea listei de cuvinte la cel mult 20 000.

Conf. dr. Vasile Șerban, de la Universitatea din Timișoara, aduce din nou în discuție problema excluderii regionalismelor și a arhaismelor din dicționar, care ar trebui să aibă în vedere numai limba literară actuală. Face, de asemenea, o serie de observații de amănunt pe marginea machetei, amintind și faptul că domnia-sa a avut în acest an o rubrică săptămînală cu probleme de ortografie în revista „Orizont".

Alexandru Ionașcu propune să nu se încarce dicționarul, indicîndu-se la fiecare cuvînt formele flexionare, dacă sînt regulate; clasele morfologice ar putea fi tratate într-o anexă a dicționarului. De asemenea, dorește să nu fie neglijate, în dicționar sau în anexele lui, numele proprii care pun probleme de scriere sau pronunțare.

O parte dintre participanții la discuții au făcut observații de detaliu și pe marginea comunicărilor prezentate.

În încheiere a luat cuvîntul acad. Al. Graur, care a precizat că autorii vor reflecta asupra tuturor sugestiilor și observațiilor făcute în discuții, ca și asupra celor primite în scris (se citează observațiile trimise de lect. dr. Crașoveanu de la Universitatea din Timișoara), în vederea îmbunătățirii dicționarului care a făcut obiectul acestei interesante și utile dezbateri.

Marina Rădulescu

SIMPOZIONUL DE TOPONIMIE ȘI CONSFĂTUIREA ANUALĂ DE ONOMASTICĂ — București, 9 decembrie 1976

În ziua de 9 decembrie 1976 s-au desfășurat la București, sub conducerea acad. Al. Graur, lucrările simpozionului cu tema „Criterii de schimbare și atribuire a denumirilor geografice" și Consfătuirea anuală de onomastică, organizate de Subcomisia de onomastică din cadrul Comisiei pentru cultivarea limbii române a Academiei R. S. România.

La simpozion au luat parte academicieni, cadre didactice universitare și cercetători — — lingviști, geografi și istorici — din București, Cluj-Napoca, Iași, Timișoara și Craiova, cadre

didactice din învățămîntul mediu, studenți.Cele trei comunicări prezentate au dezbătut o serie de probleme legate în special de numele de localități, categoria cea mai puternic marcată de nenumărate și continui schimbări din întreaga toponimie românească.

Analizînd numele de localități din Țara Românească (Muntenia și Oltenia), din epoca celor mai vechi documente și pînă astăzi, dr. Gheorghe Bolocan, șeful colectivului de onomastică de la Institutul de lingvistică din București, în comunicarea *Structura numelor de sate românești*, a tras o serie de concluzii de interes major privind tipurile structurale care apar în cadrul numelor de așezări, ponderea, repartiția geografică și dinamica acestora de-a lungul timpului. Atrăgînd atenția asupra caracterului motivat al modelelor care alcătuiesc structura analizată și asupra faptului că modelele cele mai persistente sînt cele create de populația de bază a unui teritoriu, autorul consideră că ceea ce poate constitui specificul românesc în domeniul numelor de așezări este ponderea mare, aproape 70%, a acelora care au la bază nume de grup, modelul cel mai frecvent fiind formațiile în *-ești* (în secolul al XVII-lea, de exemplu, 50% din numărul satelor atestate documentar purtau nume de acest tip). Distribuția acestui model în toponimia românească face posibilă evidențierea unor arii toponimice sociale, de mare importanță în lămurirea trecutului istoric al românilor. Dată fiind valoarea istorică și lingvistică a toponimiei noastre, autorul conchide asupra necesității de a se crea un curent de opinie care să favorizeze stabilitatea fondului toponimic istoric; atribuirea unor nume noi, atunci cînd schimbarea este determinată de factori obiectivi, să se facă ținîndu-se neapărat seama de ansamblul numelor din zonă, adică de contextul toponimic și semnificația lui istorică.

Analizînd un mare număr de documente relative la Gorj, dr. Radu Sp. Popescu, lector la Facultatea de filologie-istorie a Universității din Craiova, a încercat să surprindă în comunicarea *Însemnări de toponimie istorică: nume de sate dispărute și sate cu nume schimbate din jud. Gorj*, cauzele care au determinat, în epocile trecute, schimbarea unor denumiri geografice, în special a numelor de așezări umane. Dat fiind că marea majoritate a numelor schimbate aparțin toponimelor care au la bază nume de grup, iar noile nume sînt de același tip, autorul trage concluzia firească, sprijinită și pe unele mențiuni exprese făcute în cîteva documente, că, în general, schimbările nomenclaturii geografice erau motivate și reflectau, în epocile trecute, o serie de schimbări din domeniul vieții social-economice. Atît dispariția unor nume, cît și apariția altora erau determinate de factori și necesități obiective, pe de o parte, de modificările survenite în calitatea obiectului denumit, iar pe de altă parte, de valoarea juridică a numelor în vechiul drept cutumiar.

Cercetînd o serie de schimbări din ultimele decenii din domeniul numelor de așezări românești, Al. Ionașcu, secretar științific al Secției de științe filologice, literatură și artă din Academia R. S. România, scoate în evidență faptul că alături de tendința de eliminare a numelor considerate „urîte" se manifestă și tendința de atribuire a unor numiri comemorative.

În numeroasele luări de cuvînt care au urmat s-au scos în evidență aspecte de mare importanță referitoare la tema în discuție și s-au făcut propuneri privind schimbarea și atribuirea denumirilor geografice românești. Subliniind interesul temei dezbătute și contribuția comunicărilor prezentate, toți vorbitorii au fost unanimi în a aprecia valoarea deosebită pe care o are toponimia pentru studiul istoriei și limbii poporului român. S-a apreciat că eliminarea unor nume de localități din nomenclatura oficială actuală a fost determinată de o serie de factori obiectivi, social-culturali: în alte cazuri însă, necunoașterea valorii unor denumiri, lipsa de grijă pentru patrimoniul cultural național și chiar o anumită modă a schimbărilor în nomenclatură au dus la scoaterea din uz și pierderea unor nume — documente social-istorice de mare importanță. „Cu foarte mare ușurință și fără discernămînt — menționa lectorul universitar M. Homorodean din Cluj-Napoca — nume de sate care au înfruntat veacurile sînt schimbate acum".

Mult mai îngrijorătoare este problema noilor nume; dacă în unele cazuri eliminarea este motivată, în atribuirea de noi denumiri se remarcă tendințe festiviste, de uniformizare și aplatizare a nomenclaturii (Șerban Dragomirescu de la Institutul de geografie din București, Onufrie Vințeler de la Facultatea de filologie din Cluj-Napoca), care duc în ultimă instanță, din cauza numeroaselor repetiții, la dificultăți în ceea ce privește adresabilitatea (prof. V. Tufescu de la Universitatea din București). Nu au fost trecute cu vederea nici numeroasele erori extrem de supărătoare strecurate în nomenclatorul oficial, de tipul *Leneș*, în loc de *Feneș* etc. (D. Loșonți de la Institutul de lingvistică și istorie literară din Cluj-Napoca). Marea majoritate a celor care au luat parte la discuții au atras atenția asupra faptului că atribuirea unui nume trebuie să fie pe deplin justificată de însuși obiectul denumit, ceea ce solicită o bună și complexă cunoaștere a așezării ce urmează a primi un nou nume, a istoriei acesteia (Rodica Sufletel de la Centrul de cercetări al Universității din Timișoara); propunerea și oficializarea unui nume nou trebuie să fie precedată, în mod necesar, de cercetări lingvistice, istorice, sociologice, etnografice etc. (D. Loșonți).

În genere s-a pledat pentru menținerea denumirilor de tradiție, autentice și veridice ale așezărilor românești, pentru moderație, discernămînt și competență în luarea deciziilor privind schimbarea nomenclaturii geografice.

Cum erorile de decizie se datoresc necunoașterii specificului și valorii denumirilor, s-a propus elaborarea unui îndrumar pentru activitatea *Comisiei pentru denumiri*; soluția cea mai potrivită ar fi însă, așa cum a propus conf. Gh. Dragu de la Universitatea din București, constituirea unei comisii, sub egida Academiei R. S. România, formată din lingviști, geografi, istorici — specialiști în onomastică — cu rol de decizie în schimbarea și atribuirea denumirilor geografice.

★

La *Consfătuirea anuală de onomastică* au luat parte reprezentanți ai colectivelor de specialitate de la Institutul de lingvistică din București (dr. Gh. Bolocan, șeful colectivului, cercetătorii Christian Ionescu și Ion Penișoară), Institutul de lingvistică și istorie literară din Cluj-Napoca (prof. dr. doc. Ioan Pătruț și cercetătorul D. Loșonți), Facultatea de filologie din Cluj-Napoca (lectorii M. Homorodean și O. Vințeler), Centrul de lingvistică, istorie literară și folclor din Iași (cercetătorul Dragoș Moldoveanu), Centrul de cercetări al Universității din Timișoara (cercetătoarele Rodica Sufletel și Viorica Goicu), Centrul de cercetări al Universității din Craiova (cercetătorul Emilian Burețea) și Facultatea de filologie-istorie din Craiova (lector Radu Sp. Popescu), precum și reprezentanți ai unor inspectorate școlare județene (inspector Gh. Pițigoi — jud. Vîlcea, prof. Gh. Moldoveanu — jud. Galați). Informările privind activitatea și stadiul cercetărilor de onomastică au fost făcute de Gh. Bolocan (București), Ioan Pătruț (Cluj-Napoca), Dragoș Moldoveanu (Iași) și Rodica Sufletel (Timișoara).

Colectivul de onomastică al Institutului de lingvistică din București elaborează, în colaborare cu Universitatea din Craiova, Institutul de învățămînt superior din Pitești și, parțial, Universitatea din Galați, *Dicționarul toponimic al Olteniei*, ca primă parte a temei generale *Dicționarul toponimic al României* — pe regiuni. Lucrarea va cuprinde, pe cît posibil exhaustiv, totalitatea numelor de locuri, atît cele folosite astăzi, cît și cele ieșite din uz — menționate în izvoare, din spațiul geografic cercetat. Avînd în vedere natura, scopurile și structura *Dicționarului* colectivul din București a realizat culegerea materialului toponimic actual prin anchete de teren în toate localitățile Olteniei (o contribuție esențială la realizarea în timp scurt a acestei dificile operații au adus-o profesorii de limbă română din cele 5 județe ale Olteniei, mobilizați prin inspectoratele școlare)[1], excerptarea exhaustivă a materialului toponimic și antroponimic din diferite izvoare istorice și geografice referitoare la Țara Românească, precum și o serie de lucrări și cercetări auxiliare, absolut necesare pentru stabilirea originii numelor de locuri: un fișier etimologic general, fișierul general al lexicului dialectal, un fișier de terminologie geografică populară realizat prin anchete de teren în peste 1500 localități din întreaga țară, un fișier antroponimic conținînd toate numele de persoane care apar în documentele istorice cercetate, cercetări privind structura și tipologia numelor de locuri românești. Dat fiind stadiul actual al lucrărilor, redactarea *Dicționarului toponimic al Olteniei* va începe în 1977, la finele anului urmînd a fi predat la tipar primul volum. Paralel au continuat lucrările de culegere a materialului toponimic actual și din izvoare pentru *Dicționarul toponimic al Munteniei și Dobrogei*.

La Cluj-Napoca este în curs de elaborare *Dicționarul toponimic al Maramureșului*, realizat de Institutul de lingvistică și istorie literară și Facultatea de filologie; lucrarea va cuprinde numai materialul toponimic actual al zonei cercetate, cules prin anchete de teren. În planul colectivului din Cluj-Napoca este înscris și *Dicționarul toponimic al Transilvaniei*, pentru care s-au anchetat deja o serie de localități, precum și un *Dicționar antroponimic românesc*.

La Iași este în curs de elaborare *Dicționarul toponimic al Moldovei și Bucovinei*, realizat, în colaborare, de Centrul de lingvistică, istorie literară și folclor, Universitatea din Iași, Universitatea din Galați și Institutele de învățămînt superior din Bacău și Suceava. Dicționarul va cuprinde atît toponimia actuală, cît și cea istorică; teritoriul cercetat a fost împărțit în mai multe zone între autorii lucrării, fiecare dintre aceștia urmînd să realizeze culegerea materialului toponimic actual și istoric, prelucrarea și redactarea acestuia.

La Timișoara se realizează *Dicționarul toponimic al Banatului*; a fost cules materialul toponimic actual din cea mai mare parte a teritoriului și este în curs operația de documentare istorică și geografică.

---

[1] Pentru amănunte, v. „Anuar", 1976, Societatea de științe filologice din R.S. România p. 83—91.

După cum a reieșit din informări și din discuțiile care au urmat, în toate centrele se desfășoară o activitate susținută în vederea elaborării unor dicționare toponimice pe regiuni, pe baza cărora ar putea deveni posibil, în viitor, un *Dicționar toponimic al României*. Realizarea dicționarelor diferă însă de la un centru la altul, de la modalitățile de culegere a materialului actual (anchetă cu chestionarul, anchetă directă, anchetă realizată de colaboratori special pregătiți, ponderea acordată aspectului fonetic) pînă la concepțiile generale privind conținutul și structura dicționarelor (cuprinzînd numai toponimia actuală, grupată pe localități, ca în cazul *Dicționarului toponimic al Maramureșului*, sau cuprinzînd întreaga toponimie, actuală și istorică, organizat alfabetic și ținîndu-se seama de structurile toponimice, cu toate atestările istorice, ca în cazul *Dicționarului toponimic al Olteniei*).

Christian Ionescu

A. LAMBRIOR, *Studii de lingvistică și folcloristică*. Ediție îngrijită și studiu introductiv de Ion Nuță, Iași, Ed. Junimea, 1976, XXXII + + 248 p.

Restituirea scrierilor unor personalități din trecut, din toate domeniile de cercetare, este o întreprindere extrem de utilă, pe de o parte, deoarece pune generațiile mai noi în contact cu istoricul disciplinei lor și, pe de altă parte, deoarece viața și activitatea înaintașilor poate constitui un model pentru tineretul nostru. În opera de repunere în circulație a creației înaintașilor se înscrie și volumul A. Lambrior, *Studii de lingvistică și folcloristică*, apărut recent la Editura Junimea din Iași care, prin grija lui Ion Nuță, aduce la îndemîna cercetătorilor de azi cea mai întinsă parte a lucrărilor lingvistului ieșean Alexandru Lambrior.

În volumul discutat sînt înmănunchiate principalele studii tipărite ale lui A. Lambrior din domeniul lingvisticii și al folcloristicii, iar la sfîrșit sînt adăugate o serie de scrisori adresate de A. Lambrior cîtorva dintre figurile de prestigiu ale epocii, precum Titu Maiorescu, Iacob Negruzzi, Grigore Tocilescu, din care pot fi deduse unele dintre preocupările sale de cercetare. Iată, de exemplu, ce-i scria, — în ultimele zile de viață, — lui Tocilescu, cu privire la caracterul fundamental latin al limbii noastre: „Credința mea este că mai întîi trebuie descurcată științific poziția elementului latin în limba noastră; acesta este trunchiul, elementele străine vin și se tot anină de acest trunchi, acomodîndu-se cu locul și timpul cînd au sosit" (p. 232).

Opera lui A. Lambrior nu este prea vastă; aceasta se explică — desigur — prin împrejurarea că viața nu i-a hărăzit decît 38 de ani (a trăit între anii 1845 și 1883, în general în condiții materiale precare), dar Lambrior, dedicîndu-se cu o pasiune neobosită cercetării, și-a legat numele de cîteva probleme fundamentale ale istoriei limbii române.

Dintre lucrările lui Lambrior întîlnim în volum cîteva extrem de semnificative pentru drumul nou de cercetare pe care-l deschideau, cîteva capitole dintr-o proiectată, dar — din păcate — neterminată fonetică și gramatică istorică românească, de exemplu: *Du traitement des labiales* **p**, **b**, **v**, **f**, *dans le roumain populaire*, *L'e bref en roumain* (publicate în celebra revistă „Romania") sau *Ceva despre conjunctivul românesc*, *Cuvinte de reverență la români*. De asemenea se reproduce foarte importanta sa introducere la *Cartea de citire* — „cea mai populară crestomație românească din istoria disciplinei"[1] — în care ideea latinității limbii române este subliniată în repetate rînduri.

În lucrările sale — pe baza solidelor cunoștințe căpătate în Franța, unde s-a format în spiritul metodei comparativ-istorice ca discipol al marilor lingviști Gaston Paris, Arsène Darmesteter și Michel Bréal — A. Lambrior a profesat idei juste, unele dintre ele aproape revoluționare pentru vremea aceea; astfel, el cere ca alături de legile fonetice să se stabilească și legi semantice, deci Lambrior acordă c o n ț i n u t u l u i cuvîntului o importanță deosebită. De asemenea, Lambrior stabilea, cu multă dreptate, legătura între diversele faze, mai vechi sau mai noi, ale limbii noastre, legătură menită să demonstreze ideea scumpă lui a unității românei. În privința ortografiei a susținut teza lărgirii caracterului ei fonetic „lăsînd deoparte considerațiile etimologice"[2].

„Credem de prisos a mai aduce aici argumente pentru sprijinirea sistemului fonetic; și știința și utilitatea se pronunță din ce în ce mai mult în favoarea lui" (*Îndreptariu*, ed. cit., p. 40).

Este foarte important de subliniat că exemplele excerptate ulterior de cercetători din textele vechi ale limbii române au confirmat justețea opiniei lui A. Lambrior, susținută în substanțialul său articol consacrat labialelor, după care seria acestor consoane nu a fost alterată deodată, ci fiecare consoană s-a palatalizat independent [3].

Trebuie amintit, de asemenea, că Lambrior a acordat o atenție specială cercetării limbii române în raport permanent cu celelalte limbi romanice, toate continuatoare fără întrerupere ale limbii latine. Ov. Densusianu, într-o succintă prezentare a contribuției lui Lambrior la dezvoltarea studiilor de limbă română, observa că „Lambrior a fost primul filolog din România care a acordat un mare

---

[1] *Lingvistica*, volum elaborat sub conducerea acad. Iorgu Iordan, Ed. Acad., București, 1975, p. 80.

[2] „Convorbiri literare", XIV, 1880—1881, p. 74; v. în ed. discutată *Îndreptariu*, p. 60.

[3] „Romania", VI, p. 443 ș. u.; v. în ed. discutată *Du traitement...*, p. 23.

interes studiilor de filologie romanică comparată"[4].

Dacă îngrijitorul ediției a reușit să adune în volumul recenzat o mare parte a operei tipărite a autorului studiat, este însă regretabil că nu a inclus în sumar o serie de manuscrise aparținînd lui Lambrior, extrem de prețioase prin tematica abordată, atît pentru lingvistică și filologie, cît și pentru folclor; astfel, semnalăm cîteva titluri grăitoare: *Note despre versificație*, *Vocalismul românesc*, *Numiri de plante*, *Nunta țărănească*, *Îmbrăcămintea țăranilor*, *Expressions tirées de la chronique de Ureche*. Desigur că prezența acestora în volum ar fi putut contribui la conturarea personalității eruditului filolog Lambrior, ar fi indicat sfera largă a interesului său de cercetător științific, și, nu în ultimul rînd, ar fi dat posibilitatea precizării concepției lui A. Lambrior despre limbă și despre folclor, concepție căreia îi este dedicat „Studiul introductiv" semnat de I. Nuță. În general considerăm că acesta constituie o bună introducere în opera lui A. Lambrior, dar sîntem de părere că s-ar fi putut insista mai mult asupra rodniciei unora dintre ideile lingvistului ieșean, asupra influenței pozitive exercitate de opera sa; de asemenea s-ar fi cuvenit, acolo unde este cazul, să se atragă atenția asupra unora dintre erorile cuprinse în opera lui A. Lambrior cum ar fi, de exemplu, confuzia — surprinzătoare pentru un fonetician — între literă și sunet. Astfel, în introducerea la *Cartea de citire*, la p. 103, Lambrior amintește despre „căderea literei *l* de la articolul bărbătesc *(lupul-lupu)*"; credem că nu poate fi acceptată nici explicația dată în *lucr. cit.*, p. 99 desinenței *-i* a pluralelor feminine de decl. I. După A. Lambrior, *-i* (pl. *porți* de exemplu) reprezintă transformarea lui *-e < ae (portae > porti > porți)*; cum aici este vorba nu de o simplă transformare fonetică, ci de un transfer de desinențe, schimbarea presupune un proces mai complicat. De asemenea este eronată ideea lui A. Lambrior (p. 97 ș. u.) conform căreia limba română a avut o declinare „cu două cazuri"[5].

Volumul recenzat conține, în partea finală, două bibliografii; una a lucrărilor lui A. Lambrior și alta a scrierilor despre A. Lambrior. Dacă prima este alcătuită, în general, după regulile științifice curente, nu putem fi de acord cu metoda folosită în elaborarea celei de a doua, a cărei bogăție excesivă se explică prin faptul că editorul nu s-a limitat la lucrările propriu-zise consacrate lui Lambrior (care, de fapt, sînt puțin numeroase[6]), ci a înregistrat și multe altele în care numele lui Lambrior este citat sporadic (de ex. Gavril Istrate, *Limba română literară. Studii și articole*, București, Ed. Minerva, 1970, p. 9, 79, 81, 84, George Ivașcu, *Istoria literaturii române*, I, București, Ed. științifică, 1969, p. 548, 559, 571) sau chiar pe o singură pagină (D. Popovici, *La littérature roumaine à l'époque des lumières*, Sibiu, p. 426, Serafim Ionescu, *O serbare*, Fălticeni, 1912, p. 68). În general nu avem convingerea că o bibliografie a scrierilor „despre" A. Lambrior ar fi trebuit să cuprindă astfel de indicații care lărgesc în mod artificial adevărata bibliografie.

În ansamblu, cu toate lipsurile semnalate, se poate aprecia că volumul de față are meritul de a fi scos în evidență o parte considerabilă a activității lui A. Lambrior, socotit pe drept cuvînt, „cel dintîi lingvist român cu o formație științifică riguroasă"[7].

Acest volum aduce bune servicii, dar credem că sîntem îndreptățiți să așteptăm un altul destinat să cuprindă **întreaga** operă a primului nostru lingvist în sensul modern.

Octombrie, 1976

Florica Dimitrescu

---

[4] *Histoire de la langue roumaine*, I, Paris, 1901, p. XXVIII.

[5] V. critica acestei teze în Iorgu Iordan, *Limba română contemporană*, 1956, p. 302.

[6] Semnalăm, totuși, absența din bibliografie a lucrării *Lingvistica* (v. nota 1), în care se acordă un loc de frunte activității lui A. Lambrior; este adevărat că studiul introductiv al volumului recenzat poartă indicația „martie 1975", dar considerăm că, la corectură, s-ar fi putut adăuga acest volum; oricum, nu există nici o justificare pentru absența unui articol consacrat lui A. Lambrior apărut în LR, VI, 1957, nr. 4, p. 80—82.

[7] Iorgu Iordan, *Limba română contemporană*, p. 765; v. acum și *Lingvistica*, p. 71.

C. CIUCHINDEL, *Povestea lui Archirie filosoful ... Carte populară românească din secolul al XVII-lea*, București, Editura Minerva, 1976, 230 p.

Cercetările datorate lui M. Gaster, N. Cartojan și C. Chițimia ne-au furnizat cîteva informații prețioase despre cunoscuta carte populară cu caracter didactic *Archirie și Anadan*. Avînd o sursă orientală și o arie de difuzare limitată la unele popoare din Asia Mică și sud-estul Europei, scrierea, din care fragmente au intrat în *Cartea lui Tobie*, *Viața lui Esop* și *O mie și una de nopți*, a pătruns la români în secolul al XVII-lea sau al XVIII-lea printr-un intermediar slavon. La noi, ea a circulat intens prin mijlocirea copiilor manuscrise, fiind publicată în 1850 de Anton Pann, a cărui prelucrare a fost apoi retipărită în mai multe rînduri. După ce M. Gaster a publicat unele fragmente în *Crestomația română* și o traducere în engleză, servindu-se de un manuscris românesc din colecția sa personală, C. Chițimia a editat integral textul după un manuscris din 1784. Au fost evidențiate urmele pe care această carte le-a lăsat în literatura românească cultă, precum și legăturile ei cu folclorul altor popoare. În sfîrșit, într-un studiu publicat în 1974, M. Moraru a remarcat asemănarea, din punct de vedere structural, dintre *Archirie și Anadan* și *Varlaam și Ioasaf* și *Întrebări și răspunsuri*, scrieri care urmează deopotrivă aceeași schemă a traseului inițiatic.

Prin lucrarea recent publicată, C. Ciuchindel încearcă să lărgească cîmpul cunoștințelor noastre despre *Archirie și Anadan*. Concepută ca o monografie, lucrarea dezbate o mulțime de probleme, dintre care unele, cum ar fi cele de critică textuală, nu s-au aflat pînă în prezent în atenția cercetătorilor noștri. Sub acest aspect, meritul autorului este incontestabil, dar, după cum vom avea prilejul să arătăm, lucrarea sa este adeseori deficitară pe planul interpretării materialului.

Prima parte a monografiei cuprinde un istoric al opiniilor exprimate în legătură cu originea și vechimea textului, cu circulația și filiația versiunilor străine. Sînt prezentate totodată versiunile pe care textul le-a cunoscut în limbile arameică, siriană, arabă, armeană, rusă, sîrbă, bulgară etc. Schema de filiație a versiunilor străine (p. 33) indică pătrunderea textului la arabi, armeni, slavi etc. direct din sursă siriană. Ea este, în bună măsură, tributară cercetărilor lui Al. Dm. Grigoriev (*Повєсть объ Акиря премудромь*, Moscova, 1913), de care C. Ciuchindel se desparte numai în privința stabilirii regiunii unde s-a efectuat traducerea slavă (cercetătorul rus susține ipoteza traducerii în Ucraina). Nu vedem însă, în ipoteza traducerii textului în sudul Dunării (C. Ciuchindel), filiera prin care ar fi ajuns în regiunea Balcanilor manuscrisele siriene. Împărtășind punctul de vedere al lui Al. Dm. Grigoriev, C. Ciuchindel re pinge posibilitatea pătrunderii textului în lumea slavilor prin mijlocirea grecilor. Este adevărat că pînă în prezent nu s-a descoperit o versiune grecească a textului, dar posibilitatea ca ea să fi existat nu poate fi negată pe baza comparației de text cu *Viața lui Esop*. O asemenea versiune putea exista în mod independent de aceea care a servit la alcătuirea părții a doua a *Vieții lui Esop*, iar cercetătorii care au susținut acest punct de vedere s-au întemeiat pe prezența în versiunile slave a unor nume proprii care trimit la forme grecești; a se vedea, de exemplu, forma акирн(ι) care presupune un gr. ακηρίος (V. Jagić, în „Byzantinische Zeitschrift", I, 1892, p. 108); după C. Ciuchindel însă, nume ca *Akir* sau *Naliv* din versiunile slave „derivă cert din antroponimele siriene" *Ahikar* și *Ninivâ* (p. 60). Nu putem trece apoi atît de ușor peste mărturia lui Al. Sobolevskii, potrivit căreia N. S. Tihonravov ar fi cunoscut o versiune grecească a textului, chiar dacă Al. Dm. Grigoriev *(op. cit.*, p. 351, n. 1*)* se îndoiește de o asemenea posibilitate.

Cercetarea versiunii românești este întreprinsă în partea a doua a lucrării. Problemelor de critică textuală, care ne interesează în mod special, li se rezervă un spațiu însemnat (p. 69—134). Investigînd un mare număr de manuscrise, autorul stabilește existența a trei familii, diferențiate, în primul rînd, după numărul poveștelor pe care Archirie le dă nepotului său. Vechimea versiunii cuprinse în manuscrisele familiei A, numeric cea mai bine reprezentată (31 de manuscrise), urcă în a doua jumătate a secolului al XVII-lea. Ea a fost alcătuită în nordul Transilvaniei după un izvod sîrbesc, în timp ce versiunea din familia B se întemeiază pe o redacție rusească. Versiunile românești nu sînt simple traduceri, ci rezultatul unor prelucrări care au dus la laicizarea aproape completă a textului, la eliminarea unor fapte și episoade, la intervertirea unor pasaje etc. Dintre titlurile cunoscute de copiile manuscrise, cel mai potrivit cu conținutul textului ar fi *Povestea lui Archirie filosoful cînd învăța pre nepotusău Anadan*. Dealtfel, specia literară căreia i-ar aparține textul ar fi aceea de poveste sau basm. În linii mari, acestea sînt principalele încheieri la care ajunge C. Ciuchindel în legătură cu prezența textului în spațiul

românesc. La o examinare a lor mai atentă, mai exact spus, la o confruntare cu argumentele din care sînt deduse, unele dintre aceste concluzii nu pot fi acceptate. Înainte de a urmări rezultatele acestui studiu, dorim să facem unele observații asupra manuscriselor românești în care s-a păstrat textul. Autorul supune cercetării 45 de manuscrise „cifră superioată cu mult" (p. 82) celor cunoscute de cercetătorii mai vechi (M. Gaster, N. Cartojan, C. Chițimia etc.). Trebuie să remarcăm că dintre manuscrisele semnalate de C. Ciuchindel, 3 figurează în catalogul lui N. Comșa *(Manuscrisele românești din Biblioteca Centrală de la Blaj*, Blaj, 1944, nr. 6, 92, 190), iar nu mai puțin de 19 au fost semnalate de M. Moraru *(Cărțile populare. Încercare de definire structurală*, postfață la N. Cartojan, *Cărțile populare în literatura românească*, vol. II, București, 1974, p. 510—511, nota 1). Autorului i-au rămas totuși necunoscute alte cinci manuscrise care, exceptînd ms. 577 și 1867 (BAR), se situează printre cele mai vechi copii. Este vorba de un manuscris bihorean din anul 1754 (N. Drăganu, în „Dacoromania", III, 1922—1923, p. 238—251, actualmente ms. 34 din biblioteca Institutului de lingvistică — Cluj), de un manuscris din sudul Transilvaniei, anterior probabil anului 1744 (V. Literat, în „Dacoromania", VIII, 1934—1935, p. 189—196), și de alte trei manuscrise din Biblioteca Centrală Universitară Cluj (Mircea Popa, în „Viața românească", XXIX, 1976, nr. 9, p. 61—62): ms. 3202 (nedatat), ms. 4348 din anul 1749 și ms. 4390 din anul 1761 (și nu 1709, cum îl menționează Mircea Popa, *loc. cit.*, p. 62). În ceea ce privește ms. 3202, pe care Mircea Popa îl consideră din a doua jumătate a secolului al XVII-lea, eventual chiar manuscrisul din proprietatea lui T. Cipariu *(Principia de limba și de scriptura*, Blaj, 1866, p. 116), avem de făcut următoarea precizare: manuscrisul învățatului blăjean, de format in —8 și cuprinzînd *Rugăciuni pre zilele săptămînii* și *Istoria lui Archirie* (ambele texte incomplete și totalizînd 27 de file) nu poate fi identificat cu ms. 3202 care are un cuprins mai bogat *(Cazanie la morți, Iertăciune la oamenii morți, Cinstitul paraclis, Poveste lui Archirie, Poveste sfîntului Ioan Bogoslov* etc.). Vechimea pe care i-o atribuie Mircea Popa nu se susține prin nimic, copistul manuscrisului, Toader bătrînul din Unguraș (județul Cluj sau județul Maramureș) neindicînd anul scrierii. Prezența versurilor la patimi și la oamenii morți indică, după toate probabilitățile, scrierea manuscrisului în secolul al XVIII-lea; a se vedea „versuri" similare în manuscrise datate nu mai devreme de acest secol: ms. rom. 3456 (BAR, anul 1763), 3163 (BAR, anul 1794), 4390 (Biblioteca Centrală Universitară Cluj — anul 1761) etc. Cît privește manuscrisul lui T. Cipariu, a cărui urmă s-a pierdut în prezent, data care i se atribuie, de la M. Gaster încoace, de către majoritatea cercetătorilor, fără ca vreunul să-l fi consultat, nu poate fi probată. Descriind manuscrisul, T. Cipariu, *loc. cit.*, nu emitea nici o apreciere asupra vechimii lui.

În abordarea problemelor de datare, localizare și stabilire a izvoarelor se acordă o atenție specială familiei A, căreia îi aparțin și cele mai vechi copii. După părerea noastră, există unele indicii că manuscrisele acestei familii nu aparțin unei singure versiuni. Așa s-ar explica de ce unele manuscrise ale familiei A prezintă numele *Abecane* (în diverse variante), care se regăsește atît în versiunile sîrbești cît și în cele rusești, în timp ce altele ale aceleiași familii îl înlocuiesc cu forma *Abrăcane* (variante *Abrecăine, Ai bre căine* etc.), corespunzătoare lui *Ambrakame* din cîteva versiuni rusești. De asemenea, manuscrisele acestei familii se diferențiază și în ceea ce privește numele țării peste care stăpînește împăratul Sinagrip: *Țara Dorului* (în cele mai multe) — *Țara Anadolului (Anadorului)*. Prima denumire este o adaptare a lui *Adorov* din versiunile sîrbești și rusești, a doua corespunde lui *Anadorski* din unele versiuni rusești. Exemplele sînt culese chiar din lucrarea lui C. Ciuchindel (p. 98 și 102) și foarte probabil că o atentă cercetare a manuscriselor poate releva și alte diferențe. Am atras atenția asupra acestei chestiuni, întrucît, atunci cînd se discută probleme ca localizarea, datarea, stabilirea izvoarelor, nu se face disocierea necesară, în funcție de existența celor două versiuni. Din acest motiv, nu putem fi convinși de localizarea primei traduceri a textului în Transilvania, mai precis în părțile ei nordice (cum se specifică în rezumatul în limba franceză, p. 224), de vreme ce exemplele pe care se întemeiază concluzia autorului sînt extrase din manuscrise care nu aparțin unei singure versiuni. La fel de grav ni se pare faptul că la localizarea primei traduceri (conservată, în ipoteza autorului, de familia A) sînt invocate și particularități din manuscrise aparținînd celorlalte familii, deci altor versiuni: *dinraintea* în ms. rom. 44 (familia B), *piră* (= pînă) în ms. rom. 1155 (familia C); vezi p. 107; despre cele două exemple se afirmă în rezumatul în limba franceză (p. 224) că se întîlnesc și în cea mai veche copie (familia A), alcătuită în Budacul Românesc — județul Maramureș, afirmație neconfirmată de lectura textului pe care îl conservă acest manuscris (BAR, ms. rom. 577). Dintre particularitățile „specifice" Transilvaniei, cele mai multe se regăsesc în secolele al XVII-lea și al XVIII-lea și în texte ai căror autori sînt moldoveni *(dosădi, feredeu* în *Cazania* lui Varlaam; *lacră, pită* în traducerea moldo-

venească a *Herodotului*, *olat* în cronicile lui Gr. Ureche, N. Costin, M. Costin). Interjecția *ni* este atestată în texte provenind din sud-vestul Transilvaniei *(Noul Testament)* și Banat *(Anonymus Caransebesiensis)*, deci care nu sprijină localizarea nord-ardelenească. Nu cunoaștem extensiunea geografică în trecut a lui *hlădui*; el este însă o variantă a lui *hălădui*, întîlnit în epoca veche, cu excepția *Bibliei* de la București, numai la scriitorii moldoveni. Singur termenul *iosag* pare a ne îndrepta atenția spre regiunea vizată de C. Ciuchindel; nu știm însă dacă prezența lui o datorăm traducătorului sau unui copist ardelean care a folosit o traducere provenită din afara Transilvaniei. În același ms. rom. 577, copiat în Maramureș, *iosag* nu apare, după cum nu apar nici termenii *pită* sau *lacră*; cf. în schimb *piine* și *raclă*.

Nici unul dintre cele două manuscrise sîrbești cercetate de C. Ciuchindel nu explică în întregime particularitățile versiunii din prima familie. În aceste împrejurări, autorul este nevoit să presupună existența unei a treia redacții sîrbești „o sinteză a celor două texte" (p. 65), care s-ar afla la baza versiunii românești. După ce pe mai bine de 15 pagini se încearcă să se fundamenteze această ipoteză, la p. 125 se admite, spre surprinderea noastră, că „într-o oarecare măsură se poate susține și ipoteza descendenței versiunii românești dintr-una slavonă de răsărit — cea rusă, dacă bineînțeles, se acceptă ideea că versiunile sîrbocroate și rusă au avut un prototip comun slavon tradus în spațiul bizantin". Și autorul continuă: „această posibilitate apare cu atît mai firească cu cît se știe că în Ucraina și Rusia, cartea a avut o mare circulație". Într-alt loc (p. 126) se admite existența unor ecouri ale versiunii ruse în ms. rom. 5937, care aparține familiei A. Totuși în rezumatul în limba franceză nu se menționează decît ipoteza descinderii versiunii românești dintr-un izvor sîrbesc (p. 225). Dacă s-ar fi făcut distincția între cele două versiuni întîlnite în manuscrisele familiei A, s-ar fi evitat, probabil, aceste contradicții.

Copia prezentă în ms. rom. 577 ne permite să presupunem existența unei traduceri anterioare anului 1708, efectuate, eventual, chiar în secolul al XVII-lea. C. Ciuchindel propune ca dată a traducerii a doua jumătate a secolului al XVII-lea și încearcă să aducă unele argumente în sprijinul acestei ipoteze. Astfel, versiunii sîrbești i-ar fi fost necesară pentru a ajunge la nord de Dunăre o perioadă de 100—150 de ani. Trecînd peste caracterul subiectiv al afirmației, ne întrebăm însă cum putem stabili data cînd s-a constituit a treia versiune sîrbească, a cărei existență este presupusă pe baza unui manuscris glagolitic din 1468 și a altuia chirilic din 1520? Analogia pe care o invocă C. Ciuchindel cu *Alexandria* nu servește ipotezei sale. Momentul alcătuirii versiunii sîrbești a acestui roman popular nu ne este cunoscut; existența *Alexandriei* este amintită într-un manuscris glagolitic din 1389, prin urmare cu peste 230 de ani înaintea primei copii românești din *Codicele Neagoeanus*. Alt argument îl constituie convingerea, prin nimic justificată, referitoare la vechimea manuscrisului lui T. Cipariu. În sfîrșit, considerentele de natură lingvistică nu au, de asemenea, nici o valoare. După C. Ciuchindel, termenul *aslam* „camătă" ar fi folosit impropriu în ms. rom. 577, ceea ce ar dovedi că „acela care copia în 1708 nu cunoștea sensul semantic (sic!) al cuvîntului "utilizat de traducător. Știind că *aslam* este un termen specific textelor moldovenești (un „arhaism moldovenesc", cum îl caracteriza B. P. Hasdeu), el putea fi, într-adevăr, necunoscut pentru un copist ardelean, ca cel al manuscrisului indicat. Dar ce indiciu referitor la vechimea traducerii obținem dintr-o asemenea constatare? Pe de altă parte, nu sîntem pe deplin convinși că în pasajul la care se referă C. Ciuchindel, *aslam* ar fi întrebuințat în mod impropriu. Sintagma *camătă cu aslam* ne reamintește pe aceea de *dobîndă cu asupreală* prin care este explicat cuvîntul *camătă* în *Șapte taine*; cf. *Lexiconul lui Mardarie*, v. sl. лихва „camătă" tradus *camătă, asupreală*.

Ne oprim aici cu observațiile critice referitoare la problemele discutate, subliniind necesitatea reluării lor într-o cercetare mai bine orientată metodologic.

Alte observații de amănunt pe care ni le-a prilejuit lectura lucrării. Manuscrisul 60 din Biblioteca națională din Sofia și manuscrisul Bibliotecii de stat din Plovdiv aparțin redacției ample a textului, iar nu celei prescurtate, cum se susține la p. 67 (cf. *Христоматия по старобългарска литература*, Sofia, 1961, p. 183). Nu sîntem convinși că din mulțimea titlurilor sub care a circulat textul în manuscrisele românești cel mai indicat ar fi *Povestea lui Archirie filosoful cînd învață pre nepotu-său Anadan*. Mai aproape de conținut ni se pare titlul *Învățăturile ale preainteleptului Archirie către nepotusău*. Indiferent de partea cui s-ar afla dreptatea, titlul *Archirie și Anadan* este destul de încetățenit în literatura de specialitate pentru a mai fi nevoiți să-l schimbăm. Protopopul varmegiei Hunedoarei, unul dintre traducătorii *Paliei de la Orăștie*, se numea *Achirie* și nu *Archirie* (p. 97). Ultima formă a rezultat prin analogie cu *Arghirie*. Numele *Anadol* și *Anador* își au izvorul în versiunile slave și nu sînt „false forme de regresiuni de la rotacism" (cf. p. 102). Nu corespunde realității

afirmația că „studierea celor 45 de manuscrise... nu ne conferă posibilitatea de a descoperi nici măcar două texte asemănătoare" (p. 133); după cum am constatat, textul din ms. rom. 6040 este copiat direct după cel din ms. rom. 6036. Sînt total deplasate unele caracterizări de tipul: Anadan, „demon tîrîtor", „va pierde lupta așa cum vor păți Edmund din *Regele Lear*, Dinu Păturică din *Ciocoii vechi și noi*" (p. 187); „Sinagrip e un Ștefăniță Vodă de prin părțile Orientului Apropiat, care se debarasează de Archirie cu pripeală și gîndul dușmănos al domnului moldovean în cazul lui Luca Arbore" (p. 188). În alt loc însă Anadan devine „pigmeu moral și limitat, un Ștefăniță Vodă al Moldovei" (p. 153).

Decembrie 1976

Alexandru Mareș

ANCA I. MARIA, RADU I. MARIA, *Limba română. Manual pentru clasa a II-a*, București, Editura didactică și pedagogică, 1976, Partea I 165 p., Partea a II-a 219 p.

Dacă în clasa I a ciclului primar *Abecedarul* are în primul rînd rolul de a familiariza pe copii cu „tehnica" cititului și a scrisului, începînd cu clasa a II-a elevii dispun de un adevărat „manual de limba română".

Prin acesta se urmăresc o serie de obiective g e n e r a l e — cum ar fi educarea moral-cetățenească a copiilor, formarea unor deprinderi de viață civilizată, lărgirea orizontului lor de cunoștințe în domenii variate (istoria patriei, geografie, științele naturii[1] etc., manualul avînd astfel, în fapt, un caracter oarecum „enciclopedic")—, dar și, evident, anumite obiective s p e c i f i c e : deprinderea unei exprimări, orale și scrise, cît mai corecte și precise, dar în același timp nuanțate, adaptate diferitelor circumstanțe, stimularea dragostei și prețuirii pentru limba maternă și a preocupării pentru mînuirea ei cît mai atentă, dezvăluirea treptată a bogățiilor și subtilităților limbii noastre, trezirea gustului pentru lectură și prețuirea unor creații ale literaturii noastre populare și culte. La acestea se adaugă și un început de „conștientizare" a modului de funcționare a limbii și a reflectării ei în scris.

Importanța manualului de limba română este cu atît mai mare la clasa a II-a, cu cît el este de fapt aproape unicul manual, elevii acestei clase nedispunînd în plus decît de manualul de aritmetică și de cel de limbi străine.

Ținînd seama de toate aceste fapte, sînt lesne de înțeles atît dificultatea elaborării unui manual care să răspundă tuturor acestor cerințe de conținut, ținînd în același timp seama de principiile didactice obligatorii, cît și marea importanță a acestui manual pentru formația elevilor, rolul său de model de prestigiu menit să inspire respect pentrul școală și pentru cultură în general; de aici decurge, firește, și marea răspundere pe care și-o asumă autorii de manuale școlare.

Actualul manual de limba română pentru clasa a II-a, elaborat în 1969 și revizuit în 1973 și 1975, răspunde în bună parte cerințelor de ținut de orientarea textelor, unind calitățile de fond cu o realizare grafică superioară (al cărei rol nu este deloc neglijabil, în special în cazul manualelor pentru clasele mici).

Avînd în vedere specificul revistei „Limba română", în cele ce urmează nu ne vom ocupa de acest manual din punctul de vedere al conținutului și alegerii textelor și a temelor și al domeniilor pe care le ilustrează ele și nici din acela al conformității cu cerințele didactice generale[2]— deși s-ar putea face și observații de acest ordin (privind de pildă formularea unor întrebări) —, ci din punct de vedere strict l i n g v i s t i c .

---

[1] Astfel, în *Manualul de limba română* s-a „topit" și materia care era cuprinsă în anii trecuți în manualul de *Cunoștințe despre natură* pentru clasa a II-a, de aceiași autori.

[2] Vom releva astfel că manualul este prea încărcat. Dealtfel, în practica actuală, indicațiile în vigoare au selectat numai unele lecții, fapt ce derutează însă pe elevi și dăunează logicii predării cunoștințelor. Pe de altă parte, observăm că multe texte mai dificile, în special de inspirație istorică, sînt plasate la începutul manualului, fiind urmate apoi de o serie întreagă de texte mult mai accesibile, cînd ordinea inversă — sau cel puțin alternarea celor două tipuri de texte — ar fi fost mai indicată. Problema se pune și sub un alt aspect — și anume acela al c o n t i n u i t ă ț i i față de manualul corespunzător pentru clasa precedentă. Din acest punct de vedere, manualul de clasa a II-a reprezintă în toate privințele un „salt" prea mare față de *Abecedar*.

Mai ales în această privinţă considerăm că manualul are serioase lipsuri, care ar trebui îndreptate pentru ca el să-şi îndeplinească într-adevăr scopul, căci este evident că atunci cînd învăţătorii, părinţii şi uneori chiar şi elevii sînt puşi în situaţia de a corecta manualul, autoritatea acestuia este subminată, prestigiul slovei ştirbit şi calitatea învăţămîntului are de suferit.

1. Una din problemele cele mai generale asupra căreia ne vom opri la început este aceea a nivelului de limbă pe care este menit să-l propage manualul de clasa a II-a.

După părerea noastră, acest manual trebuie să-i deprindă pe elevii din toate zonele dialectale ale ţării în primul rînd cu folosirea limbii literare, a limbii standard — în sensul de normă supradialectală unică —, evident însă fără ca aceasta să însemne o sărăcire a mijloacelor de exprimare. Problema este deci de echilibru şi de dozare.

În manualul de care ne ocupăm se observă însă o abundenţă exagerată a elementelor neliterare, regionale sau învechite şi uneori pur şi simplu prezenţa unor adevărate greşeli de limbă.

Este vorba, de pildă, de unele forme flexionare (*dete* pentru *dădu* partea I, p. 59, II 15; *răţuştile* în loc de *răţuştele* II 72 ş.a.), de o topică greşită (*Feliţa văzu cu spaimă cum secerau ghiulele duşmane ostaşii români* II 138 etc.) şi în special de construcţii sintactice şi de elemente lexicale, asupra cărora ne vom opri ceva mai pe larg în cele ce urmează.

Dintre exemplele cele mai flagrante din domeniul sintaxei citãm folosirea frecventă a conjuncţiei compuse *ca să* nedisociate, în locul conjuncţiei simple *să*, contrar uzului literar (*Ce l-a învăţat* **ca să** *preţuiască mai mult de la viaţă*? I 89); nerespectarea extrem de frecventă a valorii timpurilor „de relaţie", în special a celor din sfera trecutului (inclusiv a „prezentului istoric") şi a cerinţelor concordanţei timpurilor (semnalăm că „simţul limbii" îi face pe elevi să corecteze singuri în mod spontan astfel de greşeli ale manualului, scriind, de pildă: *Casiera rupse două bilete, apoi îl chemă şi pe Sandu, căruia îi spuse* — în loc de *îi spune*, cum era în manual, I 27; a se vedea şi II 8, 84 etc.); absenţa anticipării complementului direct prin forma atonă a pronumelui personal (*El luă pe Vasilică* I 51; cf. şi I 63, II 60, 199, 203 ş.a.).

Unele abateri de la norma literară ţin atît de domeniul semanticii şi logicii, cît şi de cel al sintaxei, cum ar fi nerespectarea regimului unor verbe (*Foarte mulţi copii* **au gîndit şi au dat exemple** *ca acestea* II 68, *Copiii* **spun exemple** *frumoase* II 79, **Povestiţi** *ce* **obiceiuri** *bune* **cunoaşteţi**. *Pe care le* **folosiţi**? II 157), în special în cazul verbelor construite cu anumite prepoziţii, cum ar fi *de* (*avem* **de** *moştenire* I 13, *mă tem* **de** *viaţa lor* II 84, *coada îi foloseşte şi* **de** *cîrmă* II 113) sau *din* (*Ce tablouri puteţi desena* **din** *această poezie* II 82), schimbarea nejustificată a persoanei într-o suită de întrebări adresate elevilor (*Ce meserie* **îmi** *place mai mult*? *De la cine* **crezi** *că* **vei** *învăţa vreo meserie*? II 58) etc.

Din domeniul lexicului, despre care va fi vorba, dealtfel, şi mai departe, relevăm aici doar folosirea în manual a numeroase exprimări pretenţioase, nepotrivite cu împrejurările la care se referă — exprimări care caracterizează vorbirea semidoctă. Astfel, chiar într-una din primele lecţii se dă elevilor drept temă să răspundă la o întrebare privind felul cum o casieră de la un cinematograf l-a *servit* pe un copil şi cum s-a *comportat* acesta; a se vedea şi I 131, II 7, 45, 75, 100 ş.a.m.d. Pentru alte folosiri improprii ale unor cuvinte cf. şi *În exemplele* **unu** *şi* **doi am scris pomii şi fructele** *din grădină* **ca şi cînd le-am numărat**, *punînd înaintea acestor* **enumerări** ... II 96; a se vedea şi I 41, II 71 pentru folosirea cuvintelor *molatec*, *domol* ş.a.m.d.

Unele din elementele neliterare care apar în manual sînt folosite pentru a crea atmosferă şi sînt justificabile prin caracterul arhaizant, familiar, folcloric sau poetic al unor texte. Nu este desigur rău să-i deprindem pe elevi de timpuriu cu ideea că, în domeniul limbii, „corect" nu înseamnă totdeauna un mod unic de exprimare posibil. Însă la vîrsta căreia i se adresează manualul de faţă credem că nu este prea uşor pentru copii să înţeleagă — mai ales cînd nu li se explică acest lucru — de ce în anumite condiţii o anume exprimare este admisă şi nu constituie propriu-zis o greşeală, în timp ce în uzul curent literar actual asemenea forme nu sînt recomandabile, iar profesorul este îndreptăţit să le sancţioneze dacă le întîlneşte în exprimarea elevilor.

În alte cazuri este vorba însă, după cum s-a putut vedea din exemplele date, pur şi simplu de exprimări stîngace, confuze, improprii, unele discutabile poate, dar altele de-a dreptul greşite, pe care un învăţător trebuie să le corecteze şi să le noteze corespunzător atunci cînd cei ce le folosesc sînt elevii.

2. O altă problemă, înrudită dealtfel cu cea dintîi, se referă în primul rînd la sfera vocabularului.

Este evident şi, desigur, lăudabil efortul autorilor acestui manual de a contribui la îmbogăţirea vocabularului elevilor, la lărgirea şi nuanţarea mijloacelor lor de exprimare. Se pune însă întrebarea de principiu dacă, la nivelul clasei a II-a a ciclului primar, elevii n-ar trebui să-şi însuşească cu precădere forma şi sensul corect al elementelor aşanumitului vocabular fundamental, al

cuvintelor, mai dificile pentru ei, care aparţin însă fie fondului lexical principal al limbii române, fie vocabularului activ actual al limbii literare — inclusiv fondului neologic de primă importanţă, şi numai pornind de la această bază să fie conduşi t r e p t a t spre o cit mai largă cunoaştere a bogăţiei lexicale a limbii române.

În manualul pe care îl recenzăm se observă însă prezenţa în texte a unui număr e x c e s i v de cuvinte învechite sau regionale sau folosite cu valori speciale, pe care cu greu le-am putea considera de primă importanţă. Desigur, prezenţa unor astfel de termeni era mai greu de evitat în textele selectate pentru lecturi suplimentare din operele unor scriitori consacraţi (menţionăm însă că autorii manualului şi-au luat, în alte privinţe, libertatea de a interveni în textele „repovestite"). În schimb, în textele redactate ad-hoc de autorii manualului, folosirea unor cuvinte şi expresii ca *ifos* I 28, *dichis* II 22, *grui* II 82, *a fi oale şi ulcele* II 102 etc. nu ni se pare justificată. În acest fel se conferă unor asemenea cuvinte şi expresii o importanţă exagerată, dînd copiilor impresia unei circulaţii şi frecvenţe pe care ele nu le au în realitate.

3. O altă chestiune generală şi, după părerea noastră, dintre cele mai importante — — deoarece se leagă de r o l u l f o r m a t i v pe care trebuie să-l aibă predarea limbii române, care este şi ea menită să contribuie la formarea unei gîndiri logice — este aceea a modului în care sînt e x p l i c a t e cuvintele[3] considerate de autori necunoscute elevilor.

În legătură cu aceasta relevăm în primul rînd faptul că ar fi trebuit explicate mult mai multe cuvinte şi expresii decît se face în manual — de pildă: *grai* I 5 şi *a grăi*[4] I 47, *ispitit* I 11, *zicători* I 17, *proverb* I 22, *port* I 52, *legendă* I 63, *năravi* I 92, *defel* I 128, *iaz* I 133, *pricină* II 25, *a memoriza* II 54, *crimpei* II 59, *vădană* II 64, *cumătră* II 83 etc.; pe unele dintre acestea (şi pe altele), unii copii pot avea impresia că le înţeleg, fără a putea însă să le explice.

În ce priveşte modul definirii cuvintelor, ar fi fost de aşteptat ca manualul să ofere un m o d e l de explicare clară şi cuprinzătoare a cuvintelor, apelînd la unul din procedeele obişnuite în practica lexicografică. În manualul de care ne ocupăm se observă însă fie definiri circulare ale cuvintelor cu ajutorul altui cuvînt din aceeaşi familie, el însuşi nedefinit (*crestat* = *însemnat cu* **crestături** I 11, *tipograf* = *muncitor care lucrează în* **tipografie** II 46), fie explicaţii în care se utilizează alte cuvinte, şi mai puţin cunoscute elevilor (cazul cuvîntului *neam* din definiţia lui *strămoş* I 6, *privelişte* = *tablou din natură*, *peisaj* I 10, cf. şi explicaţiile cuvintelor *primejdie*, *zarvă*, *crîng*, *pavăză*, *nelegiuit*, *cauză dreaptă* etc. în I 72, II 25, 72, 96, 99, 163).

Unele explicaţii sînt valabile numai pentru contextul în cauză (şi uneori chiar contrazic sensul curent al cuvîntului), dar acest lucru nu este semnalat prin indicaţia (*aici*), pe care autorii n-o folosesc consecvent. De pildă, *netrebnic* apare cu sensul *care nu mai este folositor*, *neputincios*, *fără putere* I 124, care este aproape opus sensului de „ticălos" pe care l-a dobîndit cuvîntul în vorbirea obişnuită actuală; a se vedea şi explicaţiile date cuvintelor *noră*, *a se roti*, *pericol*, *şantier*, *pradă*, *taină* etc. etc. în II 5, 29, 55, 68, 87.

Alteori, definiţiile sînt în contradicţie cu însuşi contextul în care a apărut cuvîntul în cauză (astfel, *strachină* este explicat ca *vas de lut ars* II 5, în timp ce în text este vorba de o strachină de *lemn*, la *baltă* este dat sensul *băltoacă* şi nu cel de „lac", cu care apare cuvîntul în text I.

Definiţiile sînt fie prea largi (*mezinul* = *cel mic* I 158, *cioburi* = *bucăţele ... mici* II 6), fie prea restrînse (*mal* = *margine îngustă* ... I 22, *tolbă* = *traistă de piele* ... I 158), se adresează uneori unor cunoştinţe pe care elevii nu le-au dobîndit încă (*cocorul* = *pasăre de lungime mijlocie* I 13), alteori nu cuprind tocmai elementele definitorii cele mai importante (despre *in* I 57 nu se spune tocmai faptul că este o plantă textilă), înglobînd adesea detalii neesenţiale (*caleaşcă* = = *trăsură frumoasă pe arcuri care se îndoaie foarte uşor, fără să se rupă* II 20; v. şi *spadă* II 96); de asemenea apar inconsecvenţe între diferitele explicaţii date aceluiaşi cuvînt (cf. *cetate* I 47 şi 53), iar unele definiţii sînt chiar inexacte (*alun* = *copac* ... I 65, *spasmuri* — — *Îndreptarul* recomandă *spasme* — = *mişcări repezi ale unor muşchi sau* **nervi** I 127) ş.a.m.d.

Un aspect relativ mai de detaliu, dar nu lipsit de importanţă, este acela al alegerii f o r m e l o r explicate, care se dau fie la forma-tip sub care apar şi în dicţionare, fie la forma din text, fără consecvenţă; în plus, nu există totdeauna concordanţă între forma cuvîntului explicat şi cea a cuvîntului prin care se explică (*podideau* = *au pornit* ... I 5, *răstimpuri* = *din timp în timp* I 57, *dichis* = = *gătit cu grijă* II 22, *vrafuri* = *unele peste altele* II 81).

Nu credem că ar fi fost lipsit de utilitate ca toate cuvintele explicate să fie strînse la

---

[3] Explicaţiile date de autori au exclusiv caracter lexical — nereferindu-se la forme gramaticale sau la construcţii sintactice — şi nu privesc decît cuvinte izolate, nu şi expresii.

[4] În manual nu se face nici o legătură între cuvintele aparţinînd aceleiaşi familii.

sfîrșitul manualului într-o listă ordonată alfabetic, la care elevii să poată apela ori de cîte ori nu-și amintesc sensul unui cuvînt învățat, pregătindu-i astfel să treacă ulterior și la consultarea dicționarelor.

4. O altă problemă, deloc minoră, este aceea a o r t o g r a f i e i și a p u n c t u a ț i e i.

În general, aceste chestiuni nu sînt, cu puține excepții, tratate în manual — iar atunci cînd sînt explicate, modul ales nu este totdeauna cel mai exact (cf. *Cuvintele care denumesc: oameni, animale, sate, orașe și țări se scriu totdeauna, la început, cu literă mare* II 142).

Cu atît mai mult, ținînd seama de acest fapt, manualul ar trebui să servească drept model și în privința punctuației corecte. În realitate, el nu este însă deloc consecvent în folosirea diferitelor semne de punctuație în conformitate cu normele oficiale în vigoare. Dacă în unele cazuri am mai putea crede că este vorba de greșeli de tipar, multe altele sînt evident inconsecvențe ori greșeli, dintre care unele chiar „tipice" pentru acest manual — de pildă folosirea punctului în *Cît timp a plouat.* (*cîteva ore, o zi, sau mai multe zile*) I 126, a ghilimelelor (*„Oficiul Național de Turism"* I 95, dar *Atelierele Griviția* II 50 — care apare însă și în ghilimele —, *Ce sărbătorim la „1 Mai"* II 145 ș.a.) sau dispunerea textelor pe alineate — a se vedea, de exemplu, p. 54 din vol. I.

Cele mai multe greșeli se întîlnesc însă în folosirea virgulei. În texte și chiar în formularea explicațiilor gramaticale sau a enunțurilor de la temele recomandate elevilor, virgula fie că lipsește acolo unde ar fi fost necesară, fie, mai ales, că este utilizată în exces în cazuri în care este superfluă sau chiar în contradicție cu normele oficial admise — în ambele cazuri în dauna logicii și a clarității exprimării.

Astfel, vocativul nu este despărțit prin virgulă (*Unde ești pasărea mea* I 44, *Ce ai cumătră gîscă?* II 83, *Nu dragă* II 115), de asemenea nici apoziția (*Și văzduhu-i plin de steaguri Roșii steaguri și de flori* II 144). Pe de altă parte, virgula, pentru care autorii manualului au o adevărată predilecție, apare între subiect și predicat (*Cum se curățăl iepurii* I 18; *a fost eliberată de sub jugu, dușman, ultima brazdă de pămînt* I 72), între un substantiv și atributul său determinativ (*poftî pe niște iepurași, din apropiere. să se joace cu el* I 42 și 45; *S-a cerut elevilor, unei clase a II-a, să despartă corect, în silabe, următoarele cuvinte* ... II 6 și 56 etc.).

5. Ultima problemă la care dorim să ne referim aici depășește întrucîtva domeniul manualului propriu-zis, ținînd de fapt de programa analitică. Autorii acesteia au considerat prea dificilă pentru elevii clasei a II-a explicarea rațiunii unor reguli ortografice (de pildă a scrierii cu „linioară"), care se însușesc deocamdată de la caz la caz. Ei au socotit însă oportun să dea acelorași copii o serie de n o ț i u n i gramaticale (de exemplu subiect-predicat, singular-plural), însă fără a folosi și t e r m e n i i prin care sînt denumite ele în orice gramatică (deși încă din clasa I copiii au învățat termeni ca *propoziție, silabă* ș.a.) [5].

Urmarea acestei concepții o constituie faptul că, evitîndu-se cîțiva termeni, relativ dificili, cel puțin la prima vedere, se ajunge la înlocuirea lor cu alții, creați ad-hoc, cel puțin tot atît de dificili, dar, în plus, și imprecizi (*cuvintele-acțiuni* sînt oare predicatele, verbele în general sau numai verbele „de acțiune"?, cf. I p. 166 și 205) sau la operarea cu perifraze lungi și greoaie, care reprezintă, de fapt, definițiile — însă numai aproximativ exacte — ale termenilor evitați (cf. „Cuvintele: *soarele, covoarele, apele, mugurii* ne arată despre **cine** se vorbește în propoziție" II 93: „Cuvintele: *scris, este pionier, este roșie* ne arată *ce face, ce este* și *cum este* ființa sau lucrul despre care se vorbește în propoziție" II 104).

În concluzie, considerăm necesar ca, pentru anul școlar următor, actualul manual de limba română pentru clasa a II-a să fie foarte atent revizuit sub aspect lingvistic și să fie avizat din acest punct de vedere de specialiști și de foruri care au competența necesară.

Octombrie 1976

Ioana Vintilă-Rădulescu

---

[5] Semnalăm că la altă disciplină predată la aceeași clasă, aritmetica, se procedează în modul opus, cerîndu-se copiilor să-și însușească numeroase elemente ale terminologiei de specialitate — cel puțin tot atît de dificilă —, și lucrul se dovedește realizabil, constituind în același timp veriga necesară trecerii ulterioare la o cunoaștere mai aprofundată a domeniului respectiv.

CĂRȚI ȘI REVISTE PRIMITE LA REDACȚIE

CORESI, *Psaltirea slavo-română* (1577), în comparație cu psaltirile coresiene din 1570 și din 1589. Text stabilit, introducere și indice de Stela Toma, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1976 (Academia Republicii Socialiste România — Comisia de texte românești vechi)

ALEXANDRU GRAUR, *„Capcanele" limbii române*, București, Editura științifică și enciclopedică, 1976

„Muttersprache". Zeitschrift zur Pflege und Erforschung der deutschen Sprache. 86. Jahrgang — 1976, 2. Gesellschaft für deutsche Sprache — Wiesbaden

„Der Sprachdienst". Herausgegeben im Auftrag der Gesellschaft für deutsche Sprache (Wiesbaden) von ihrem Gesellschaftsführer Otto Nüssler. 20. Jahrgang, Heft 6 — Juni 1976, Heft 7 — Juli 1976, Heft 8 — August 1976, Heft 9 — September 1976, Heft 11 — November 1976

„The Linguistic Reporter". A Newsletter in Applied Linguistics. Published by the Center for Applied Linguistics, Arlington, Virginia. Volume 18, Number 5 — January 1976, Number 9 — May/June 1976

„Language y Ciencias". Publicación Trimestral del Departamento de Idiomas y Lingüística. Universidad Nacional de Trujillo. Trujillo-Peru, Vol. 16, No. 1, Marzo de 1976

„Dicziunari rumantsch grischun". Publichà de la Società Retorumantscha. 81. Faschicul, Fratta-Früt. Winterthur, 1976

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

Revista „Limba română" se adresează unui cerc larg de cititori interesați de problemele lingvisticii.

Revista abordează studiul limbii române: gramatică, vocabular, limbă literară și stilistică, istoria lingvisticii românești, dialectologie, cultivarea limbii, ortografie, etimologie, onomastică și filologie. Revista publică, de asemenea, articole de lingvistică generală.

NOTĂ CĂTRE AUTORI

Autorii sînt rugați să înainteze articolele, notele și recenziile în 2 exemplare, dactilografiate la un rînd și jumătate. Tabelele vor fi dactilografiate pe pagini separate, iar diagramele vor fi executate în tuș, pe hîrtie de calc. Tabelele și ilustrațiile vor fi numerotate cu cifre arabe, figurile din planșe vor fi numerotate în continuarea celor din text. Se va evita repetarea acelorași date în text, tabele și grafice. Explicația figurilor va fi dactilografiată pe pagină separată. Toate notele de subsol se numerotează de la unu în continuare. Numele autorilor va fi precedat de inițială. Titlurile revistelor citate în bibliografie vor fi prescurtate conform uzanțelor internaționale. Autorii pot primi un număr de 30 de extrase, gratuit — dacă lucrarea face parte din planul de lucru al unei instituții, sau contra plată — dacă lucrarea este remunerată.

Responsabilitatea asupra conținutului articolelor revine în exclusivitate autorilor.

Răspunsul Comitetului de redacție cu privire la manuscrisele primite va fi comunicat autorilor în termen de 2 (două) luni.

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA
Calea Victoriei 125, sector 1 — București

LUCRĂRI APĂRUTE ÎN EDITURA ACADEMIEI

Sub redacţia I. Coteanu, **Istoria limbii române,** vol. II, 1969, 464 p., 30 lei.

Sub redacţia Al. Graur, **Gramatica limbii române,** vol. I şi II, ed. a II-a revăzută şi adăugită; tiraj nou, 1972, vol. I, 439 p., 22,50 lei; vol. II, 589 p., 39 lei.

* * * **Studii de limbă literară şi filologie,** vol. II, 1972, 436 p., 21,50 lei; vol. III, 1974, 400 p., 21,50 lei.

I. COTEANU, **Stilistica funcţională a limbii române,** 1973, 204 p., 10,50 lei.

CORNELIA COHUŢ şi MAGDALENA VULPE, **Graiul din zona „Porţile de Fier". Texte. Sintaxă,** 1973, 395 p., 12 lei.

Texte dialectale. Muntenia I, 1973, 478 p., 17,50 lei; **II,** 1975, 915 p., 48 lei.

GABRIELA PANĂ-DINDELEGAN, **Sintaxa transformaţională a grupului verbal în limba română,** 1974, 296 p., 10,50 lei.

ION GHEŢIE, **Începuturile scrisului în limba română. Contribuţii filologice şi lingvistice,** 1974, 210 p., 9 lei.

GHEORGHE CHIVU şi MARIANA COSTINESCU, **Bibliografia filologică românească. Secolul al XVI-lea,** 1974, 9 lei.

* * * **Probleme de lingvistică generală.** Sub redacţia: acad. AL. GRAUR şi acad. I. COTEANU, vol. VI, 1974, 144 p., 7,50 lei.

LUIZA SECHE, **Lexicul artistic eminescian în lumină statistică,** 1974, 602 p., 30 lei.

* * * **Istoria ştiinţelor în România. Lingvistica.** Sub redacţia: acad. IORGU IORDAN, 1975, 166 p., 7,50 lei.

* * * **Istoria ştiinţelor în România: Etnologia** de Romulus Vulcănescu; **Folcloristica** de Gh. Vrabie, 1975, 184 p., 8 lei.

* * * **Fonetică şi dialectologie,** IX, 1975, 256 p., 16,50 lei.

ION GHEŢIE, **Baza dialectală a românei literare,** 1975, 655 p., 48 lei.

* * * **Semiotica folclorului. Abordare lingvistică-matematică.** Sub redacţia: Solomon Marcus, 1975, 268 p., 13,50 lei.

AL. GRAUR, **Alte etimologii româneşti,** 1975, 107 p., 4,25 lei.

* * * **Dicţionarul limbii române (DLR),** tomul IX, litera R, 1975, 642 p., 91 lei.

ANCA GIURESCU, **Les mots composés dans les langues romanes,** 1975, 172 p., 9,75 lei.

* * * **Dicţionarul explicativ al limbii române (DEX),** 1975, 1 052 p., 150 lei. **Coresi. Psaltirea slavo-română (1577),** 1976, 780 p., 52 lei.

FLORA ŞUTEU, **Influenţa ortografiei asupra pronunţării literare româneşti,** 1976, 244 p., 11 lei.

LR, anul XXVI, nr. 2, p. 105—220, Bucureşti, 1977

I. P. Informaţia c. 7011

42 200

Lei 6.—

I 8228

LIMBA ROMÂNĂ

3

ANUL XXVI

1977

mai — iunie

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

1990

0 IIII 2005

97

COMITETUL DE REDACȚIE

Redactor responsabil:

Acad. IORGU IORDAN

Redactor responsabil adjunct:

Acad. ION COTEANU

Membri:

GH. BOLOCAN
GRIGORE BRÂNCUȘ
ION GHEȚIE
VALERIA GUȚU ROMALO
THEODOR HRISTEA
ION POPESCU
MARIUS SALA
LAURA VASILIU
FLORA ȘUTEU — *secretar de redacție*

Apare de 6 ori pe an.

Pentru a vă asigura colecția completă și primirea la timp a revistei, reînnoiți abonamentul dv.

În țară, abonamentele se primesc la oficiile poștale, agențiile poștale, factorii poștali și difuzorii de presă din întreprinderi și instituții. Revistele se pot procura și prin PUNCTUL DE DESFACERE AL EDITURII ACADEMIEI (direct sau prin poștă), Calea Victoriei nr. 125, Sectorul 1, București.

Cititorii din străinătate se pot abona, adresîndu-se la ILEXIM, DEPARTAMENTUL EXPORT-IMPORT PRESĂ, P.O. BOX 136—137 — telex 11 226, București, str. 13 Decembrie nr. 3.

Manuscrisele, cărțile și revistele pentru schimb, precum și orice corespondență se vor trimite pe adresa comitetului de redacție al revistei „Limba română".

La revue „Limba română" paraît 6 fois par an. Le prix d'un abonnement annuel est de 12 $.

Toutes commandes de l'éteranger pour les travaux parus aux Éditions de l'Académie de la République Socialiste de Roumanie seront adressées à :

ILEXIM, DEPARTAMENTUL EXPORT-IMPORT PRESĂ, P.O., BOX 136—137 — telex 11 226 — București, str. 13 Decembrie nr. 3.

Adresa redacției
Str. Spiru Haret nr. 12
București Sectorul 7
Telefon: 33.34.40. int. 240

EDITURA ACADEMIEI R.S.R.
Calea Victoriei nr. 125
București Sectorul 1
Telefon: 50.76.80

78228

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

-- ULL 2014

LIMBA ROMÂNĂ

Anul XXVI 1977 Nr. 3

2022

SUMAR

GRAMATICĂ—VOCABULAR

D. CRAŞOVEANU, Observaţii asupra raportului adversativ 223
C. FRÂNCU, Din istoria „genului personal" : vechimea şi răspîndirea posesivelor scurtate în limba română 231
MARIA ILIESCU, Pentru un vocabular fundamental al limbii române contemporane 239
RODICA BOGZA-IRIMIE, Aspecte sociolingvistice în selectarea unor morfeme derivative ale lexicului politic 265
LUIZA SECHE, Elementul formativ *-tecă* 269

FILOLOGIE

ION GHEŢIE, Consideraţii filologice şi lingvistice asupra *Psaltirii slavo-române* atribuite lui Şerban Coresi 275
GH. CHIVU, Un text românesc inedit în *Codex Sturdzanus: Pravila sfinţilor părinţi* (fragment) 281
MAGDALENA GEORGESCU, Un vechi manuscris românesc : *Glosele Ciparîu*. 289
VASILE ARVINTE, Termenul *România* şi paternitatea *Cîntării României* . 297

CULTIVAREA LIMBII

Acad. IORGU IORDAN, Limba noastră la Radio. 303
VALERIA GUŢU ROMALO, În legătură cu *Dicţionarul ortografic, ortoepic şi morfologic al limbii române* 307

NOTE—COMENTARII

FLORENTINA ZGRAON, Este atestat *agrăi* în secolul al XVI-lea? 315

IN MEMORIAM

ORGU IORDAN, I. Şiadbei (1901—1977) 319

RECENZII

MATILDA ÇARAGIU MARIOŢEANU, *Compendiu de dialectologie română*, Bucureşti, 1975 *(Iorgu Iordan)* 321
ANA DUMITRESCU, EMILIA ZARESCU, *Culegere de exerciţii gramaticale pentru clasele II—IV* şi N. ROTARU, GABRIELA ROTARU-VÎLCU, *Învăţăm să scriem şi să pronunţăm corect. Caiet pentru munca independentă a elevilor din clasele II—IV*, Bucureşti, Editura didactică şi pedagogică, 1976 (*Ioana Vintilă-Rădulescu*). 322

26705

OBSERVAȚII ASUPRA RAPORTULUI ADVERSATIV
(În jurul locuțiunii conjuncționale *numai că*)

DE

D. CRAȘOVEANU

1. În sfera amplă a coordonării ca raport sintactic, cele patru tipuri fundamentale pe care acesta le cunoaște se diferențiază în planul expresiei prin elementele relaționale diferite, proprii fiecăruia în parte. În română, printre jonctivele specifice raportului coordonator a d v e r s a t i v se află inserată și locuțiunea conjuncțională *numai că*. Este un fapt cunoscut că între „uneltele" gramaticale chemate să exprime un anume raport sintactic pot fi, deseori, stabilite unele deosebiri privind fie frecvența lor în limbă, fie pregnanța cu care marchează respectivul raport, fie, în sfîrșit, anumite valențe semantico-stilistice. În sensul acestei afirmații, ne propunem să luăm aici în discuție locuțiunea conjuncțională amintită, încercînd să desprindem cîteva note particulare pe care ea, în comparație cu celelalte jonctive între care este așezată, le conferă raportului sintactic adversativ. Înainte de aceasta însă ni se pare a nu fi lipsit de interes „să revedem" cum este privit și ce importanță se acordă acestui element relațional interpropozițional în unele lucrări de sintaxă a limbii române.

Astfel, prima ediție (1954) a *Gramaticii* Academiei (cf. vol. al II-lea, p. 159)[1] o menționează sub semnul unei anumite rezerve, așa după cum — credem — se poate deduce din faptul că cel de-al doilea element al locuțiunii apare notat în paranteză, adică : *numai (că)*. Atitudinea nu tocmai decisă trădată printr-o asemenea notație a locuțiunii în cauză este „confirmată" și de exemplele, insuficient de convingătoare, citate acolo :

„Asta mie mi-o plăcut,
Numai maică-sa n-o vrut ;
Asta mie mi-o plăcea,
Numai maică-sa n-o vrea."

JARNIK—BÎRSEANU, D. 366),

exemple pe care sîntem tentați să le găsim ca binevenite pentru ilustrarea raportului adversativ realizat nu prin locuțiunea *numai că*, ci, dimpotrivă, exclusiv prin adverbul *numai* [2].

Să reținem, totodată, și faptul că exemplele transcrise mai sus aparțin stilului popular (folcloric).

---

[1] De notat că lucrările de gramatică mai vechi, cum ar fi : H. Tiktin, *Gramatica limbii române*, ed. a III-a, revăzută de I.-A. Candrea, București, 1945 ; Iorgu Iordan, *Gramatica limbii române*, ed. a II-a, București, 1946, și Al. Rosetti și J. Byck, *Gramatica limbii române*, ed. a doua revăzută și adăugită, București, 1949, nu amintesc de locuțiunea *numai că* printre elementele coordonatoare adversative.

[2] Așa cum și sînt, pe drept cuvînt, interpretate exemplele respective în ediția din 1963 a *Gramaticii* Academiei Republicii Socialiste România, vol. al II-lea, p. 249. Cf., de asemenea, și DEX s.v. *numai*.

În cea de-a doua ediție (1963) a lucrării amintite (cf. vol. al II-lea, p. 249) ne întîmpină o poziție mai fermă : locuțiunea respectivă este notată ca atare — *numai că* — și ilustrată printr-un (singur) exemplu : „E deștept, *numai că* nu învață", exemplu adecvat, e drept, însă și el „compus" ad hoc, nu excerptat anume dintr-un text. O procedură similară poate fi întîlnită și la alți autori, ca, de exemplu, la Gh. Bulgăr, în *Sintaxă și stilistică*, București, 1968, p. 95, și la Gh. Constantinescu-Dobridor, în *Morfologia limbii române*, București, 1974, p. 312 : fiecare din acești lingviști înscriu fără ezitare locuțiunea în discuție — *numai că* — printre jonctivele proprii raportului adversativ și îi aduc în sprijin cîte un exemplu de asemenea „fără atestare", nereținut, adică, dintr-o sursă scrisă ; le transcriem aici : „Ai făcut ceva, *numai că* e prea puțin" (la Gh. Bulgăr), respectiv : „El este inteligent, *numai că* nu este și sîrguincios" (la Gh. Constantinescu-Dobridor).

2. Am ținut să înfățișăm aici, pe scurt, cele de mai sus, întrucît — avem convingerea — ele ar putea face loc constatării, grăbite, că modalitatea de realizare a raportului adversativ prin intermediul locuțiunii conjuncționale *numai că* este slab reprezentată în limba literară actuală sau, în cel mai bun caz, este caracteristică doar limbii vorbite și, eventual, producțiilor aparținînd variantei stilistice populare (folclorice). O asemenea constatare este însă contrazisă de faptele pe care ni le oferă realitatea limbii ca atare. Căci realizarea raportului coordonator adversativ cu ajutorul locuțiunii *numai că* este destul de frecventă azi în aproape toate stilurile funcționale ale limbii noastre. Iată, în acest sens, doar cîteva din exemplele reținute, mai mult sau mai puțin întîmplător, din lecturile noastre, unele dintre acestea — recente și foarte recente (stilurile cărora le aparțin citatele „se recomandă" de la sine, prin chiar indicarea surselor din care le-am extras) :

„Explicația acestui fenomen sintactic nu mi se pare greu de dat. Locutorul a început, potrivit gîndirii pe care o avea de formulat, să relateze cum s-au petrecut lucrurile ... *Numai că*, deoarece s-a întîmplat altfel, surpriza, neplăcută, întrerupe, schimbîndu-l, cursul logic al expunerii ..." (acad. Iorgu Iordan, *Note sintactice*, în LR, 1976, nr. 1, p. 71).

„Să nu ne arătăm deci neștiutori ai acestui lucru ! *Numai că*, mai întîi, în românește, și nu numai în românește, dealtfel, *filozofia* nu este ca în greaca veche « iubirea de înțelepciune » ..., ci o disciplină care se definește astăzi în alți termeni" (acad. Ion Coteanu, *Pentru un mare dicționar ortografic al limbii române*, în LR, 1976, nr. 4, p. 353).

„Multe obiecte continuă să existe, *numai că* li s-a refăcut numele..." (acad. Al. Graur, *Tendințele actuale ale limbii române*, București, 1968, p. 276).

„Bineînțeles că Radu Cosașu nu ignoră rolul cumpănitor al calificării, perseverenței, muncii și abilității în obținerea victoriei, *numai că* el revendică, cere, pe bună dreptate, un pic de răbdare, de înțelegere" („România literară", 18.III.1976, p. 11, col. 2).

„Una dintre ele [dintre cauzele apariției cancerului -*n.n.*] preconizează o legătură între boala respectivă și temperatura aerului. *Numai că*, afirmă specialiștii, este puțin probabil ca temperatura să joace, ea singură, un rol etiologic direct" („Magazin", nr. 954, 17.I.1976, p. 7, col. 3—4).

„Era și firesc ca acest substanțial avans cîștigat prin hărnicia constructorilor să fie fructificat din plin de către beneficiar ... *Numai că* lucrurile nu s-au întîmplat așa. Conducerea combinatului nu se preocupă de asigurarea utilajelor" („Scînteia", nr. 10438, 13.III.1976, p. 3).

Exemple numeroase, în același sens, ne pune la îndemînă și proza artistică, clasică :

„Sufletul călătorește din veac în veac, același suflet, *numai că* moartea-l face să uite că a mai trăit" (Eminescu, *Proza literară*, ediție îngrijită de Eugen Simion și Flora Șuteu, București, E.P.L., 1964, p. 38)

sau chiar mai veche :

„Ei spuseră că au scris și despre asta la împărăție și acolo se va hotărî, *numai că*, au adăugat, nu se cade ca între doi mari împărați să se iște neînțelegere din pricina unor astfel de tîlhari" (Nicolae Milescu Spătaru, *Jurnal de călătorie în China*, B.P.T., 1962, p. 161).

3. Includerea locuțiunii *numai că* în rîndul elementelor relaționale apte să exprime raportul adversativ a fost determinată, desigur, de posibilitatea substituirii ei prin conjuncțiile *dar* și *însă* [3] în anumite contexte, cum ar fi, spre exemplu, acelea (deja citate aici) din ediția a doua a *Gramaticii* Academiei R.S.R. (vol. al II-lea, p. 249) și din lucrările celor doi autori amintiți mai sus, adică : „E deștept, *numai că* nu învață" = = „E deștept, *dar (însă)* nu învață" ; „Ai făcut ceva, *numai că* e prea puțin" = „Ai făcut ceva, *dar (însă)* e prea puțin" ; „E inteligent, *numai că* nu este și sîrguincios" = „E inteligent, *dar (însă)* nu este și sîrguincios" [4].

Trebuie observat însă că mult mai numeroase sînt situațiile în care o atare substituție nu mai e atît de lesnicioasă, nu mai este posibilă fără să se impieteze, într-o măsură considerabilă, asupra sensului frazei. O dovadă (alături de altele) în acest sens ar putea fi chiar faptul că mai ales substituția în sens invers (a lui *dar* sau *însă* prin *numai că*) este deseori imposibilă. Am putea, spre exemplu, în acest vers al lui Coșbuc : „Nu e soare, *dar* e bine"[5], să înlocuim conjuncția *dar* prin locuțiunea *numai că*, fără să modificăm unitățile coordonate? Evident, nu. Și aceasta pentru că — așa cum anticipam mai sus — locuțiunea *numai că* nu este perfect echivalentă (sinonimă) cu *dar* sau *însă* ; ea aduce în sfera raportului adversativ note valorice pe care acesta nu le are în prezența celorlalte jonctive specifice lui. În majoritatea cazurilor, frazele cuprinzînd această locuțiune exprimă o relație mai complexă, ce nu trebuie (și nu poate fi) redusă pur și simplu la un raport de opoziție. Mai exact spus, cei doi termeni [6] angajați într-o asemenea relație se situează astfel unul față de celălalt încît cel de-al doilea vine *să limiteze* ceea ce se enunță în cel dintîi. Această limitare se concretizează, de la caz la caz, în ipostaze și nuanțe al căror registru urcă de la simpla precizare pînă la anularea (= infirmarea) celor enunțate în cuprinsul primului termen al relației. Iată — susținute prin exemple, exemple

---

[3] Substituția este exclusă în situația conjuncțiilor adversative *ci* și *iar*.

[4] Gh. Constantinescu-Dobridor, *lucr. cit.*, p. 312, chiar stabilește o asemenea echivalență (*numai că* = dar). Cf. și DEX, s.v. *că*.

[5] Este primul din seria de exemple citate în *Gramatica* Academiei la coordonarea adversativă (cf. ed. a 2-a, vol. II, p. 248).

[6] Pentru simplificarea exprimării, convenim să înțelegem aici prin *termeni* cele două părți (ale frazei sau ale contextului) legate între ele prin locuțiunea *numai că*.

dintre care unele au fost citate mai sus și le reluăm acum — cîteva din aceste ipostaze și nuanțe :

a. limitarea ca *precizare* a conținutului exprimat în primul termen :

„... și totuși demonstrația nu aparține, în exclusivitate, științei ; și literatura poate « demonstra », explicit chiar, o idee. *Numai că*, în această din urmă situație, cu cît demonstrația își pierde mai mult caracterul pragmatic..., cu atît demonstrația « implicită » este mai reușită" („Orizont", 11.XI.1976, p. 3, col. 3).

b. limitarea ca *rezervă* [7] față de ceea ce se enunță în primul termen :

„Exemplele date de *Gramatica* Academiei R.P.R. sînt concludente în această privință, *numai că* nu se face distincția necesară între ele" (acad. Al. Graur, *Pentru o sintaxă a propozițiilor principale*, în SG, I, 1956, p. 125).

„Consiliul județean al sindicatelor Timiș a editat o culegere cuprinzînd lucrări ale membrilor cenaclului literar « Victor Eftimiu » — inițiativă lăudabilă în sine, neîndoielnic. *Numai că*, alături de texte ... de certă valoare, întîlnim și altele atît de anoste și fără de har, încît nu putem ocoli întrebarea : de ce au putut fi găzduite între coperțile unei cărți ?" („Contemporanul", 11.VI.1976, p. 11). Rezerva vizează aici nu întregul conținut al primului termen, ci numai o parte a lui, în speță atributul *lăudabilă*. De cele mai multe ori însă, rezerva — dublată și de o precizare — se referă la termenul prim în ansamblu :

„Să nu ne arătăm deci neștiutori ai acestui lucru ! *Numai că*, mai întîi, în românește, și nu numai în românește, dealtfel, *filozofia* nu este ca în greaca veche « iubirea de înțelepciune » cu tot ce mai putea să însemne odinioară acest cuvînt, ci o disciplină care se definește astăzi în alți termeni" (acad. Ion Coteanu, *Pentru un mare dicționar ortografic al limbii române*, în LR, 1976, nr. 4, p. 353).

c. limitarea ca *adaos explicativ* la primul termen :

„Sufletul călătorește din veac în veac, același suflet, *numai că* moartea-l face să uite că a mai trăit" (Eminescu, *Proză literară*, p. 38).

d. limitarea ca *excepție* (și deosebire totodată) față de o parte a conținutului primului termen :

„Te naști, te-nsori, faci copii, tocmai așa ca la animale, *numai că* în loc de ulița satului unde paradează donjuanii patrupezi, există la oameni sala de bal, jocul, muzica" (Eminescu, *Proza literară*, p. 81). Limitarea (ca excepție și deosebire) se referă în acest caz la comparația *tocmai așa ca la animale*.

e. limitarea *propriu-zisă* :

„Dealtfel, la acest lucru se gîndesc și autorii articolelor din care mi-am adunat exemplele, *numai că*, pe parcurs, cum se spune foarte des astăzi, uită cui se adresează, din cauza ispitei irezistibile de a scrie a l t f e l" (acad. Iorgu Iordan, *Stil „savant"*, *stil „poetic"*, în LR, 1976, nr. 4, p. 336). sau : „Este drept că, neinițiată cînd s-ar fi cuvenit în viața inimii ..., tînăra femeie [Veronica Micle — — *n.n.*] va fi pus la început ceva aproape virginal în sentimentele ce-i purta lui Eminescu. *Numai că* firea, vechimea și circumstanțele căsniciei sale, însești asiduitățile ce întrebuințase pentru

[7] Se pare că aceasta este „ipostaza" cea mai frecventă a relației limitative exprimate de locuțiunea *numai că*.

a și-l apropia pe « pustnic », n-o puteau ține acum prea mult în stările puberale" (George Munteanu, *Hyperion*.1. *Viața lui Eminescu*, 1973, p. 169).

f. limitarea ca *obstacol* în acceptarea celor enunțate în primul termen :

„Una dintre ele [dintre ipotezele asupra apariției cancerului — *n.n.*] preconizează o legătură între boala respectivă și temperatura aerului. *Numai că*, afirmă specialiștii, este puțin probabil ca temperatura să joace, ea singură, un rol etiologic direct" („Magazin" nr. 954, 17.I.1976, p. 7).

g. anularea ca atare a celor afirmate în primul termen :

— fie în sensul respingerii acestora (ca neconforme cu realitatea) :

„S.G. a acceptat « colaborarea » cu seninătate și cu o afișată conștiință cetățenească, *numai că* ofițerii au dat de un *coupe-papier*, de un teanc de hîrtiuțe patrate și de o ștampilă" („Flacăra") ;

— fie în sensul nerealizării lor (deși realizarea era de așteptat) :

„Era și firesc ca acest substanțial avans cîștigat prin hărnicia constructorilor să fie fructificat din plin de către beneficiar ... *Numai că* lucrurile nu s-au întîmplat așa. Conducerea combinatului nu se preocupă de asigurarea utilajelor" („Scînteia", nr. 10 438, 13. III. 1976, p. 3.).

4. Fără-ndoială că toate aceste valori se grefează pe fondul unui raport tot adversativ în ultimă instanță, dar important de subliniat este că acest raport, în asemenea situații, își atenuează caracterul opozitiv specific [8], favorizînd, astfel, instalarea acelei relații de limitare a sensului unuia din termeni de către celălalt. Dat fiind tocmai acest specific al lor, frazele cuprinzînd locuțiunea conjuncțională *numai că* ar putea fi denumite fraze *adversativ-limitative* [9], așa după cum cele în care conjuncțiile *dar*, *însă* apar însoțite (și „întărite") de secvența adverbială *în schimb* (adică : *dar în schimb*, *în schimb însă* [10]) sau de adverbul *totuși (dar totuși* [11], *însă totuși)* ori de locuțiunea adverbială *cu toate acestea* (deci : *însă cu toate acestea* [12], *dar cu toate acestea)* ar putea fi mai exact circumscrise prin denumirea : fraze *adversativ-compensative* [13], respectiv fraze *adversativ-conce-*

---

[8] Altfel, autorii citatelor respective n-ar fi optat pentru locuțiunea *numai că*, *ci* ar fi recurs la una din conjuncțiile *dar* sau *însă*.

[9] Cf., în acest sens, *Grammatika sovremennogo russkogo literaturnogo jazyka*, editată de Institutul de limba rusă din cadrul Academiei de Științe a U.R.S.S., Moscova, 1970, p. 676—677, unde, ca un tip aparte de fraze adversative, sînt distinse „frazele *limitative*-obstacol" („predloženija prepjatstvujuščego ograničenija"), construite cu conjuncțiile-particule *tolko* și *liš* și corespunzînd frazelor din română construite cu locuțiunea *numai că*.

[10] Într-un exemplu ca : „E adevărat că vagonul din urmă al unui tren se clatină mai mult ; *in schimb însă* nu e priveliște mai plăcută, într-o călătorie cu drumul de fier, decît la fereastra din spatele trenului". Caragiale, O.I 293 — apud *Gramatica* Academiei, ed. a 2-a, vol. al II-lea, p. 250.

[11] De exemplu : „S-a străduit mult, *dar totuși* n-a reușit".

[12] De pildă : „M-am dus, m-am rugat, *însă cu toate acestea* nici n-a vrut s-audă" — apud Gh. Constantinescu-Dobridor, *lucr. cit.*, p. 306.

[13] Cf. gramatica limbii ruse, citată aici mai sus (nota nr. 9), p. 663 ș.u. Adversativ-compensative sînt și frazele în care *în schimb* nu mai însoțește una din conjuncțiile *dar* sau *însă*, ci apare singur, de ex. : „În flexiunea pronumelor personale, întîlnim unele complicații fonetice, care nu ne interesează în mod special aici. *În schimb* este important că se constituie un sistem bogat de forme accentuate și neaccentuate..." (acad. Al. Graur, *Tendințele...*, p. 70 și passim).

sive[14], toate trei configurîndu-se ca niște subspecii în cadrul mai larg al coordonatelor adversative.

5. Valoarea limitativă a frazelor construite cu locuțiunea *numai că* trebuie pusă, desigur, pe seama adverbului *numai*, adverb cu sens prin excelență r e s t r i c t i v, iar restricția, după cum se știe, este o valoare bine î n r u d i t ă cu l i m i t a r e a. Mai mult decît atît, dezvoltarea relației limitative pe fondul raportului adversativ a fost înlesnită de faptul că uneori — de regulă în limba populară și în stilul familiar — adverbul *numai* mijlocește, el singur[15], un asemenea raport (cf. : „Asta mie mi-o plăcea, / *Numai* maică-sa n-o vrea", sau : „A încercat, *numai* n-a reușit"). Cît privește conjuncția *că*, prezența ei în locuțiune, alături de *numai*, ar putea ridica, din punct de vedere formal, un semn de întrebare în legătură cu caracterul coordonator al acestei locuțiuni. Fără a intra acum în alte amănunte, vom spune doar că valoarea subordonatoare a acestei conjuncții a fost, în cazul de față, absorbită în cele două sensuri, complementare, menționate imediat mai înainte, ale adverbului *numai*, întărindu-l mai ales pe cel limitativ (-restrictiv). Dealtfel, același lucru s-a petrecut și cu adverbul relativ *cît* în locuțiunea *numai cît*, sinonimă cu *numai că* (cf. de ex. : „E tare frumoasă. *Numai cît* nu-i adevărată". Agîrbiceanu, S.P. 21 — apud GA_2 II, p. 250), precum și cu aceeași conjuncție *că* atașată adverbelor *decît* și *doar* (de asemenea restrictive[16]) în locuțiunile *decît că*, respectiv *doar că*[17], echivalente și ele — rare ! — ale locuțiunii *numai că*.

6. Aducînd în prim plan o relație limitativă (limitativ-restrictivă[18]), frazele construite cu locuțiunea *numai că* comportă și alte particularități în comparație cu frazele adversative propriu-zise.

Astfel, o afirmație ca aceasta : „la coordonarea adversativă găsim o mai mare interdependență între cele două unități și chiar un început de subordonare a celei de-a doua unități față de prima"[19] nu le este — credem — întru totul potrivită ; în cazul lor, gradul de interdependență a unităților

---

[14] Cf. gramatica limbii ruse citată mai sus (nota nr. 9), p. 633. Semnificativ în sensul acestei denumiri ni se pare și faptul că, spre exemplu, H. Tiktin, *op. cit.*, p. 221, și Al. Rosetti și J. Byck, *op. cit.*, p. 181, enumeră printre conjuncțiile coordonatoare adversative și adverbul *totuși*.

[15] Vezi *supra*, p. 1 și nota nr. 1.

[16] În limba mai veche (iar azi doar în vorbirea populară și regională), adverbul *decît*, la fel ca și *numai*, apare cu valoare de element relațional adversativ : „Postelnicul Andronache mi-a vorbit despre fie-mea și nu m-am împotrivit, *decît* l-am făcut să înțeleagă că nu-i voi da-o de soție fără învoirea ei". Filimon, O.I. 112 — apud *Gramatica* Academiei, ed. a 2-a, vol. al II-lea, p. 249, Observație. Cf. și DEX s.v. *decît*.

[17] În exemplul din Filimon, reprodus în nota precedentă, fiecare din locuțiunile *decît că* și *doar că* pot substitui adverbul *decît*, fără ca sensul frazei să înregistreze vreo modificare. În afară de *numai cît*, *decît că* și *doar că*, mai pot fi întîlnite uneori, tot cu valoare adversativ limitativă, și locuțiunile *atîta doar că* și *atît că* :

„Faptul acesta este învederat cu prisosință de expoziția de oprege și catrințe. *Atît că* înțelegerea acestui adevăr obligă la o cunoaștere temeinică a modului de reflectare a realității obiective..." (Orizont", 9.IX.1976, p.6).

[18] Pentru limba franceză, M. Grevisse, *Le bon usage*, huitième édition, 3^{0} tirage, Gembloux, 1964, p. 970, vorbind de conjuncțiile coordonatoare, distinge, între ele, și o categorie a celor ce marchează raportul de „opoziție, restricție" ; în rîndul acestora este inserat *seulement* (*seulement que*), exemplificat cu : „parlez librement, *seulement* respectez les convenances".

[19] Vezi *Gramatica* Academiei Republicii Socialiste România, ed. a 2-a, vol. II, p. 249.

este destul de scăzut, și faptul — surprinzător la prima vedere — își are explicația lui : prin însăși natura sa, relația limitativă pe care ele o exprimă ține cei doi termeni într-o legătură mult mai puțin strînsă, mai puțin rigidă decît raportul adversativ propriu-zis. Așa se și face, dealtfel, că, deosebit de frecvent, cel de-al doilea termen, introdus prin locuțiunea *numai că*, apare separat de primul prin punctuație forte : prin punct, ceea ce nu se întîmplă obișnuit și cu coordonatele adversative legate prin *dar* sau *însă*. În cazurile la care ne referim acum, primul termen, fie el format și numai dintr-o singură propoziție, se constituie — datorită, firește, și unei intonații aparte — ca un enunț oarecum încheiat, după care, prin *numai că*, începe un altul (= termenul al doilea), cf., de ex. : „Una dintre ele preconizează o legătură între boala respectivă și temperatura aerului. *Numai că*, afirmă specialiștii, este puțin probabil ca ..." ; „Să nu ne arătăm deci neștiutori ai acestui lucru ! *Numai că*, mai întîi, în românește *filozofia* nu este ca în greaca veche « iubirea de înțelepciune » ... ci o disciplină ..." ; sau : „Consiliul județean al sindicatelor a editat o culegere..., inițiativă lăudabilă în sine, neîndoielnic. *Numai că*, alături de texte ... de certă valoare, întîlnim și altele atît de anoste...". Fără a fi vorba, propriu-zis, de propoziții independente, în fața unor astfel de situații nu avem (sau avem prea puțin) sentimentul că s-a produs o fragmentare a unei fraze în unitățile ei legate din punct de vedere gramatical [20]. Cu alte cuvinte, coordonarea prin *numai că* după punct se apropie, întrucîtva, de o coordonare contextuală și — fără să putem spune acum de ce — ni se pare că această locuțiune mai mult separă decît leagă, ceea ce nici nu contravine, în fond, naturii relației — *limitative* — pe care o stabilește.

Gradul scăzut de interdependență a unităților din frazele adversativ-limitative se verifică și prin aceea că, în situația lor, operația de stabilire a unei corespondențe de sens cu subordonatele concesive rămîne — spre deosebire de adversativele legate prin *dar* sau *însă* — o încercare dificilă, ba chiar neavenită.

În ceea ce privește topica termenilor din cadrul acestor fraze, e, poate, de prisos să mai spunem că ea este absolut rigidă, asemănătoare cu aceea a coordonatelor conclusive. Și cum altfel ar putea fi, de vreme ce într-o relație ca cea limitativă termenul „limitat" precedă, în mod firesc, pe cel ce aduce limitarea (restricția) ?

7. Din cele înfățișate mai sus, vom reține, în c o n c l u z i e, următoarele :

a. În contrast cu felul în care este discutată și exemplificată în lucrările românești de sintaxă, locuțiunea conjuncțională *numai că* cunoaște azi o frecvență deosebită în aproape toate variantele stilistico-funcționale ale limbii române.

b. Încadrîndu-se între jonctivele puse în serviciul raportului coordonator adversativ la nivel de frază [21], ea se deosebește totuși de acestea prin

---

[20] Pentru situația, cu totul diferită, pe care o prezintă, din acest punct de vedere, coordonatele cu *dar* și *însă* — vezi *ibidem*, p. 231.

[21] *Numai că* face parte dintre locuțiunile conjuncționale coordonatoare ce nu se pot folosi și în cadrul propoziției, ci numai la nivelul frazei. Asupra acestui aspect a atras atenția, pentru prima dată, Mioara Avram, în articolul *Observații asupra coordonării*, în SG, vol. II, 1957, p. 159.

faptul că termenii pe care îi leagă nu se află propriu-zis într-un raport de opoziție [22] (sau adversitate), ci ei se situează astfel unul față de celălalt încît cel de-al doilea aduce o *limitare* pentru ceea ce se afirmă în cel dintîi.

c. Frazele cuprinzînd această locuțiune conjuncțională și exprimînd o asemenea relație le-am numit fraze *adversativ-limitative*, ele constituind o subspecie în cadrul mai larg al coordonatelor adversative și avînd drept caracteristici semantice și sintactice :

— gradul scăzut de interdependență a celor două unități componente și, implicit, posibilitatea redusă de a stabili un izomorfism cu subordonatele concesive ;

— frecventa separare prin punct a celor doi termeni și topica absolut rigidă a acestora, justificabilă prin însăși natura relației — limitative — existente între ei.

[22] Dealtfel, *dar* și *însă* exprimă ele însele „un grad mediu de opoziție" — cf. *Limba română contemporană* (sub conducerea acad. Ion Coteanu), București, 1974, vol. I, p. 307.

DIN ISTORIA „GENULUI PERSONAL": VECHIMEA ȘI RĂSPÎNDIREA POSESIVELOR SCURTATE ÎN LIMBA ROMÂNĂ

DE

C. FRÂNCU

0. Într-un articol publicat în revista „Limba română"[1] arătam că multe dintre trăsăturile așa-numitului „gen personal" nu sînt cercetate sub raportul vechimii lor și al răspîndirii în graiuri și dialecte. Una din aceste trăsături este și scurtarea posesivelor care apar în combinație cu substantive nume de rudenie, asimilate la cele din „genul personal": 1) *miu, tu, su* (socru-*miu*, socru-*tu*, socru-*su*), la masculine, numărul singular, toate cazurile, 2) *mei(mi), tei (ti), sei(si)*: *nepoată-mii, nepoată-tei, nepoată-sii (sei)*, la genitiv-dativul femininelor nume de rudenie. Ambele trăsături caracterizează limbajul familiar, dar în timp ce prima este mai răspîndită, întîlnindu-se în Muntenia, Moldova și Transilvania, a doua este mai limitată geografic, folosindu-se în special în Muntenia și în sudul Transilvaniei [2].

Pe de altă parte, fenomenul scurtării posesivelor se întîlnește frecvent în dialectul meglenoromân (megl. *frate-ńu* (nominativ-acuzativ) *frate-ńuĭ* (genitiv), *la frate-ńu* (dativ), *sori-meĭ* (= surorii mele) și destul de rar în dialectul aromân, unde apare numai la genitivul masculinelor (ar. *fratele ameu*(nominativ-acuzativ), dar *a frati-ńuĭ* (genitiv), genitivul femininelor nefiind afectat (ar. *surărileĭ ameale*).

1. De cînd datează formele scurtate ale posesivelor? Sînt ele fenomene ale „românei comune" sau inovații paralele ale dialectelor dacoromân, meglenoromân și, parțial, ale dialectului aromân? Care este răspîndirea acestor forme în dacoromâna veche? Care este relația dintre aceste forme și normele limbii române literare?

Pentru a răspunde la aceste întrebări, am cercetat texte dacoromâne vechi, în special documente particulare, zapise, inscripții și însemnări din biserici, care au avantajul că, supunîndu-se mai puțin „normei", reflectă în mai mare măsură decît literatura bisericească, juridică și istorică „uzul" din epoca și din regiunea în care sînt scrise. Pentru situația din graiurile actuale ne-am adresat *Atlasului lingvistic român*, monografiilor-dialectale și textelor dialectale publicate de Emil Petrovici, Ov. Densusianu, B. Cazacu etc.

2. Examinarea celor mai vechi texte românești (cărți bisericești traduse și netraduse, documente particulare, texte juridice, cărți populare, cronici, însemnări și inscripții) ne-a condus la constatarea că formele scur-

---

[1] Cf. C. Frâncu, *Din istoria „genului personal" în limba română: genitiv-dativul femininelor în* -ea, -ga, LR, XXIII, 1975, nr. 5, p. 409—418.

[2] Vezi hărțile anexate (1 și 2).

Anexa nr. 1

FORMELE ADJECTIVULUI POSESIV FEMININ ÎN GENITIV

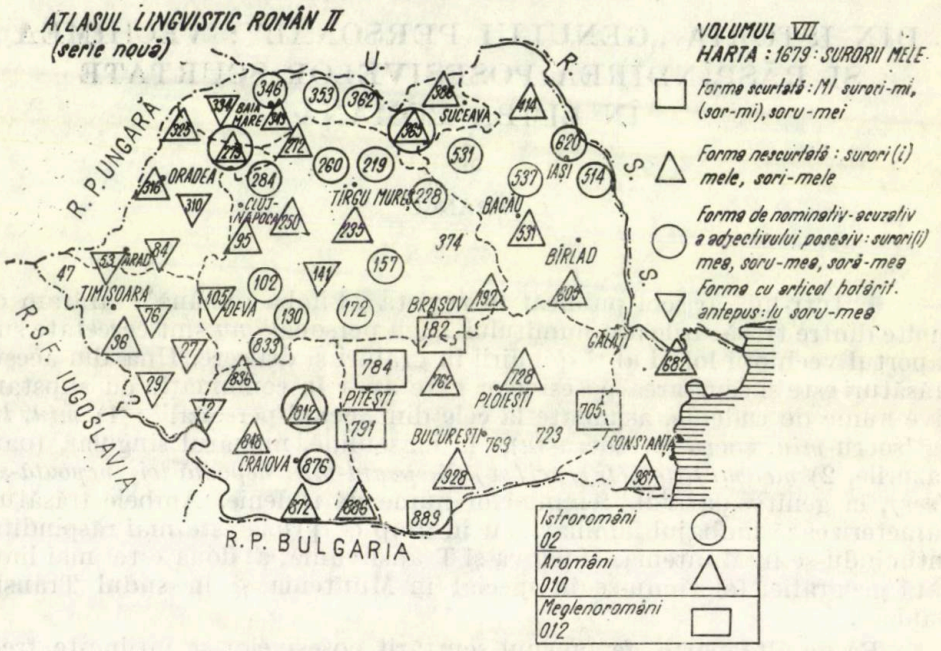

Anexa nr. 2

FORMA PRONUMELUI POSESIV MASCULIN

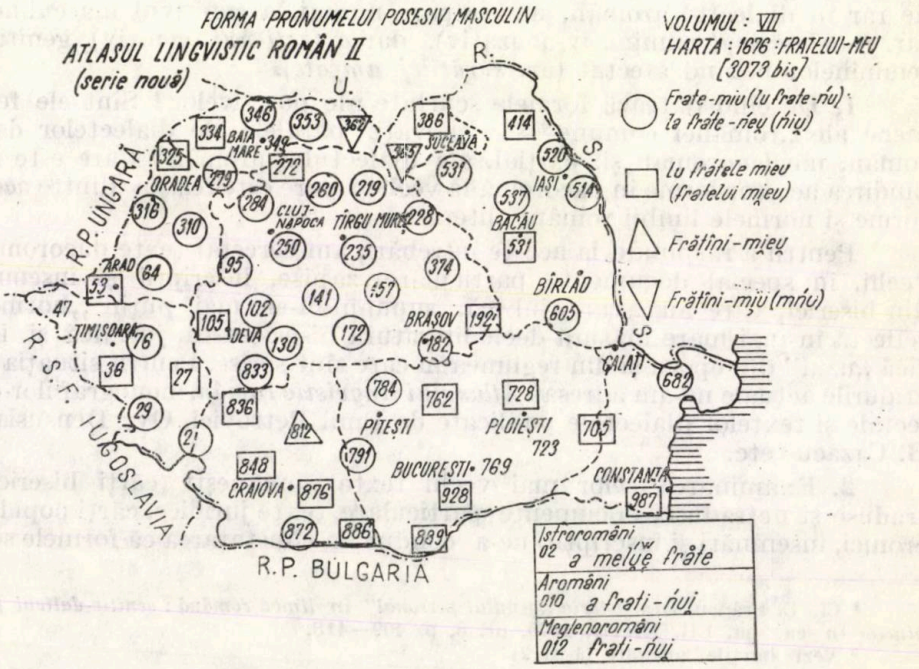

tate se întîlnesc numai la persoana I singular a masculinului : cu tată-*miu* (PO, 63/28), casa tătîne-*miu* (PO, 63/28), de la tatăl *miu* (CT,, 22 , 24), domnu-*miu* (PO, 17/22). Numărul formelor de acest fel este însă foarte mic în comparaţie cu acela al formelor de tipul *tată-meu*, *tătîne-mieu*, curente în textele din secolul al XVI-lea, indiferent de regiunea în care au fost scrise. Nu am întîlnit în textele din secolul al XVI-lea forme de tipul *tat(ă)-tu*, *tată-(su)* şi feminine de tipul *mamă-mii*, *surori-ti(i)*, *fie-sii*, deci forme cu pronumele posesive scurtate *-tu- -su*, *-mei (-mii)*, *-tei)*, *-sei (-sii)*. Este posibil ca ele să nu fi existat decît în zone foarte limitate şi să nu fi pătruns în textele bisericeşti, fiind considerate ca familiare, cum au rămas dealtfel pînă astăzi.

Într-adevăr, primele atestări se găsesc nu în textele bisericeşti, ci în documentele particulare din primele decenii ale secolului al XVII-lea, scrise în Muntenia [3] : „... mîna spătarului şi jupînesei Stanei şi *fii-sii*, jupînesei Vişii (1626, Slănicul de Jos, Muntenia, DRH, XXI,, p. 275) ; a *fii-sii* (1626, Muntenia, *ibid.*, p. 249), dar a *fii-sa* (1626, Bucureşti, *ibid.*, p. 140, 249, 305) ; vornicul *fie-sii* (1630, Muntenia, DRH, XXIII, p. 264), zestrea *feti-si* (1629, Muntenia, DRH, XXIII, p. 499) ; „dau *fie-me* a treia parte" (1623, Brăneşti-Prahova, DR, p. 108) ; „... dau al meu zapis di zestre *fie-mi* Gherghinii (*ibid.*, p. 108) ; dinaintea *frăţîni-su* 1632, Muntenia, DRH, XXIII, p. 557). În documentele scrise în Moldova şi în Transilvania nu apar astfel de forme scurtate : vremea de apoi a *măne-mea* (1620, Beci (Viena), scris de un transilvănean, DR., p. 52), „dinaintea *surori-sa* Aniţa (ante 1628, Moldova, DRH XIX,, p. 491) etc.

Menţionăm însă că şi în documentele muntenesti formele de feminin de tipul *-mei* (*-mii*), *-tei* (*-tii*), *-sei(sii)* apar foarte rar în comparaţie cu formele de genitiv normal *mele*, *tale*, *sale* (*surorii-mele* etc.) sau cu formele invariabile după caz *mea*, *ta*, *sa* : bucatele *surori-sa* (1629, Muntenia, DRH, XXII, p. 490), a *moaşă-sa* (*ibid.*, p. 520), „a treia parte să fie *vară-sa*, jupîneasii Stanii (1622, Tîrgovişte, DR, p. 68). La masculine, în afară de forma citată *(frăţîne-su)*, nu am întîlnit alte exemple pentru persoanele a II-a şi a III-a. În schimb, pentru persoana I numărul exemplarelor de tipul *fiiu-miu* (1630, Vlaşca, DRH, XXIII, p. 288), *frate-miu* (1630, Păuşeşti-Vîlcea, DRH, XXXII, p. 299) este destul de mare în documentele muntenesti. Dar şi aici nu lipsesc, uneori din aceeaşi frază, dubletele *meu* — *miu* : „Adecă eu Radul cu *fiiu-mieu* Cernat şi eu Simion, cu *fiiu-miu* Vladul ..." (1630, Bucureşti, DRH, XXIII, p. 125).

Prin urmare, în această perioadă nu exista opoziţia între *miu—meu*, care apare astăzi în vorbirea familiară : *miu* se foloseşte cînd substantivul, nume de rudenie, nu este articulat, iar *meu* se întrebuinţează cînd substantivul respectiv este articulat *(fiu-miu*, dar *fiul-meu* ; *tată-miu*, dar *tatăl-meu* ; niciodată nu se zice *tatăl-miu*, *fiul-miu* cum se întîmpla în limba veche : *tatăl-miu*, CT, 22, 24 etc.)[4]. La fel se întîmplă şi la persoanele a II-a şi a III-a : în limbajul familiar actual se zice *nepotu-tu*, *nepotu-su*, dar niciodată *nepotul-su*, *nepotul-tu*, forma normală fiind *nepotul tău*, *nepotul său*). Ul-

[3] Vezi şi Paula Diaconescu, *Structură şi evoluţie în morfologia substantivului românesc*, Bucureşti, 1970, p. 241—245.

[4] În secolul al XVI-lea , *miu* putea să apară şi ca pronume posesiv : iaste *al miu* (CT, 219v/23).

tima formă este însă foarte puţin folosită azi în vorbirea familiară, pentru că, trebuind să se decline, este mai incomodă decît cea de tipul *nepotu-tu*, care nu se mai schimbă după caz.

3. Dacă documentele particulare din secolul al XVII-lea consemnează formele scurtate şi analogice citate mai sus, nu acelaşi lucru se întîmplă cu textele bisericeşti, textele juridice şi cronicile din acelaşi secol. Astfel, în *Cazania* lui Varlaam (1643), în cea de la Dealu (1644), care este o adaptare muntenească a textului lui Varlaam, în *Noul Testament* de la Bălgrad, în *Biblia* de la Bucureşti, în *Chiriacodromionul* de la Bălgrad (1699), în textele juridice de la Govora (1640), Iaşi, 1646, în *Îndreptarea legii* (1652), în *cronicile* lui Ureche şi Miron Costin şi în alte texte literare consultate nu am întîlnit formele scurtate *-miu, -tu, -su, -mei, -tei, -sei*, ci numai formele *meu, tău, său, mea (mele), ta(tale), sa(sale)*. Acest lucru arată că formele scurtate în discuţie erau în afara normei literare vechi şi că ele erau evitate, fiind considerate ca familiare. Pe de altă parte, prezenţa lor numai în documentele particulare din Muntenia arată că răspîndirea lor era limitată la această regiune şi la unele zone conexe : sudul Transilvaniei, Oltenia. Această răspîndire, stabilită pe baza textelor neliterare, coincide în general cu cea din graiurile actuale, mai ales în ceea ce priveşte formele de feminin (*-mei, -tei, -sei*), folosite azi numai în Muntenia şi în sudul Transilvaniei [5].

4. Textele din secolul al XVIII-lea continuă să menţină opoziţia stabilită : cele literare sau cele care se supuneau unei tradiţii grafice consemnează numai formele *meu, tău, său* etc., indiferent de regiunea din care provin ; cele neliterare, mai ales cele din Muntenia, înregistrează, uneori în proporţie destul de mare, alături de formele considerate literare, şi formele scurtate şi analogice : „zestrea *nuroră-sii* (1705), Muntenia, DRA, p. 127) ; *ale mătuşe-mi* (1775, Prahova. SD, XXI, p. 71) ; a *soră-mi* (1776, Bucureşti, SD, XXI, p. 81) ; a *soacră-si* (1779, Bucureşti, AC, p. 808, 809) ; a *mume-si* (1779, Bucureşti, AC, p. 775) ; au fost *surori-si* dator (1779, Bucureşti, AC, p. 773, 774) ; ale *mătuşe-mi (ibid.)* etc. Tot în această perioadă sînt consemnate, în special în documentele munteneşti şi oltenești, unele forme scurtate ale substantivelor nume de rudenie : ai *mă-sii* (1728, Craiova, Iorga, SN, p. 111) etc.

În secolul al XVIII-lea, formele pronominale scurtate încep să apară sporadic şi în documentele din Moldova, în special în cele din sudul Moldovei : „.... mîna *cumnată-mei* Ursei (1735, Moldova, SD, VI, p. 64), dar a *surori-sa* (1733, Botoşani, SD, V, p. 233), a *fiică-sa*, Ilenii (1705, Moldova, SD, V, p. 95), *frate-miu* (1793, Moldova, SD, VI, p. 505 ; 1724, Lucoviţa (Moldova), DRA, II, p. 153). La persoana a III-a a masculinelor, forma *-su* este înregistrată, în documentele din Moldova, foarte tîrziu, în deceniul al IV-lea al secolului al XIX-lea : *frăţîne-su* (1835, Iaşi, SD, XXI, p. 222).

În afară de documentele particulare, formele scurtate şi analogice sînt înregistrate, în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, de cărţile populare şi de cronicile rimate, scrise sau copiate în Muntenia sau în Oltenia. De pildă, în traducerea *Halimalei* făcută de călugărul Rafail la mănă-

[5] Vezi harta 1.

stirea Hurez în 1783, întîlnim forme ca: „partea *soru-sii*" (ms. 2587, f. 10), „în loc de a răspunde *surori-si*" *(ibid.*, f. 11) etc.

O caracteristică a îmbinării *substantiv-nume de rudenie* + *adjectiv posesiv* în această perioadă este că substantivul începe să-şi piardă flexiunea de genitiv-dativ atît la masculin, în cazul substantivelor care aveau forme deosebite de nominativ *(tătîne-miu, frăţine-su)*, cît şi la feminine *(soru-sii*, faţă de mai vechiul *surorii-si* ; *noru-si*, faţă de *nurori-si*, *mume-si* şi *mă-si*, faţă de mai vechile *mumîne-si* şi *mămîne-si*). În felul acesta, masculinele — nume de rudenie primesc o singură formă la toate cazurile *(tată-miu, frate-su)*, faţă de două forme, cum avuseseră în secolul al XVI-lea şi al XVII-lea *(tată-miu, tătîne-miu* ; *frate-su, fraţîne-su)*, iar femininele — două forme, uneori exprimate redundant prin crearea formelor *mei(mii)*, *tei(tii)*, *sei(sii)*, care joacă rol de desinenţă pentru genitiv-dativ. (N—A : *soră-mea*, *mumă-mea* ; G—D : *soră-mii*, *mumă-mii* sau *surorii-mii*, *mume-mii)*. Firește, în zonele care nu cunosc formele analogice *-mei (-mii)*, *-tei (-tii)*, *-sei(-sii)* la genitivul femininelor, uniformizarea paradigmei substantivelor *soră*, *noră*, *mamă* s-a făcut mai greu sau nu s-a realizat nici pînă astăzi, menţinîndu-se formele oblice : *surori-mea*, *nurori-mea*, *mămîne-sa (mîne-sa)*. Cu alte cuvinte, formele scurte ale pronumelor feminine apar ca urmare a analogiei cu desinenţele de genitiv-dativ de la substantivele articulate (*-ei(-ii)* : *fetei*, *mamii)* şi fac apoi de prisos desinenţele de genitiv-dativ ale substantivelor cu care se combină.

5. În secolul al XIX-lea, formele pronominale în discuţie continuă să apară în documentele particulare din Muntenia : „l-am dat *cumnată-mi* (1818, N. Iorga, *Documente de pe Valea Teleajenului*, p. 370), bunăvoinţa *soacră-mi* (1834, *ibid.*, p. 377), i le dau *fi-mi* Zinchi (1848, SN, p. 74) etc. Textele literare le evită însă în general, deşi găsim şi aici fie unele pătrunderi inconştiente, în cazul scriitorilor cu mai puţină cultură, fie unele întrebuinţări stilistice, în proză şi în dramaturgie, pentru realizarea culorii locale. De pildă, în vorbirea personajelor lui Caragiale găsim forme de tipul : ale *bunică-si* (AS, II, p. 62), a lu *nen-su* Iancu (*ibid.* p. 37) etc. În poezie însă formele în discuţie nu apar. Eminescu, de exemplu, nu foloseşte nici una dintre formele scurte [6].

Culegerile de folclor şi textele dialectale din a doua jumătate a secolului trecut şi din secolul nostru conţin, în schimb, numeroase forme pronominale posesive scurte şi analogice, ceea ce înseamnă că ele caracterizează în general limbajul popular şi stilul familiar : lu *bărba-su* (1927, „Grai şi suflet", III, p. 119), *lu ta-su (ibid.,)*, să facă-n cipu *mă-sî* (E. Petrovici, *Texte dialectale*, p. 123) etc. Devenind desinenţă, adjectivul posesiv îşi pierde sensul de bază şi are nevoie de un alt posesiv pentru a-i întregi înţelesul. De aici, formele populare, neîntîlnite în textele vechi consultate, *mă-sa lor*, *frate-su lui*, care pătrund uneori şi în texte literare : *Mă-sa lor*, soru-mea l-a apucat pe Ghiţă în braţe (Brătescu-Voineşti, *Întuneric şi lumină*, Bucureşti, 1938, p. 152)[7].

6. Faptele prezentate mai sus arată că forma de tipul *-miu* apare încă din secolul al XVI-lea, pe cînd formele *-tu*, *-su*, care însoţesc numele de rudenie, sînt atestate mai tîrziu, începînd cu secolul al XVII-lea.

---

[6] Vezi *Dicţionarul limbii poetice a lui Eminescu*, Bucureşti , 1968.

[7] Cf. *Gramatica limbii române*, I, Bucureşti, 1965, p. 152.

Problema care se pune este aceea dacă aceste forme masculine sînt mai vechi, din româna comună sau chiar din latina populară, cum cred unii cercetători [8], sau au apărut după despărțirea dialectelor, în fiecare din cele trei dialecte (dacoromân, meglenoromân și aromân) în mod independent. Un răspuns este foarte greu de dat. Este posibil cu *tuus* și *suus* să nu se fi transformat în *teus*, *seus* tocmai în sintagmele care erau formate dintr-un nume de rudenie și un adjectiv posesiv și să fi dat deci *-tu*, *-su* : lat. **fratenis tui* > rom. *frățini-to(tu)*, *tatanis tui* (genitiv) > *tătîni-to* ; *tatani tuo* (*dativ*) > rom. *tătîni-tu* [9].

În acest caz, această trăsătură a genului personal românesc trebuie văzută ca o continuare a tendinței de dezvoltare a genului personal în limba latină populară, cum o demonstrează, de fapt, și numele în *-a*, *-anis*, *-e*, *-enis*, răspîndite pe tot cuprinsul teritoriului de limbă latină la numele de persoane și nume care exprimă grade de rudenie : *Calliope-Calliopeni*, *Nice-Niceni*, *mama-mamani(s)*, *tata-tatani*, *frater-frateni(s)*, *barba-barbani(s)* etc.[10].

Este însă posibilă și ipoteza apariției pe terenul limbii române a formelor scurte : după ce posesivul se aglutinează substantivului, el își pierde valoarea de adjectiv, devenind simplă desinență a substantivului ; atunci este posibilă scurtarea lui *meu*, *tău*, *său* în *-miu*, *-tu*, *-su* (*socru-meu* > > *socru-miu* ; *socru-tău* > *socru-tu* ; *bărbatu-tău* > *bărbatu-tu* > *bărba-tu* ; *bărbatu-său* > *bărbatu-su* > *bărba-su*). Scurtarea s-a produs, după toate probabilitățile, sub influența numereoaselor substantive cu desinența *-u* și *-iu* din limba veche (înainte de căderea lui *-u* final toate substantivele de declinarea a II-a aveau fie desinența *-u*, fie desinența *-ĭu*). Deci, aglutinarea adjectivului posesiv la substantiv și transformarea lui în desinență generează scurtarea posesivului (*meu*, *tău*, *său* în *-miu*, *-tu*, *-su*), ca urmare a încadrării îmbinării *substantiv nume de rudenie* + *posesiv* (devenit desinență) în declinarea a doua a substantivelor. Noile forme se încadrau mai bine în flexiunea substantivelor, pentru că nu mai aveau *-eu* și *-ău*, terminații foarte rare la substantive, ci *-iu* și *-u* (precedate de consoană), cum aveau majoritatea substantivelor de declinarea a II-a.

Ipoteza prezentată mai sus are avantajul, după părerea noastră, că este în concordanță și cu explicația formelor feminine de tipul *-mei*, *-tei*, *-sei*, despre a căror origine în influența substantivelor articulate s-a vorbit mai demult (*soru-mei* după *fetei*, *Mariei*). Și în cazul acesta posesivul devine desinență pentru exprimarea cazului genitiv sau dativ în dialectul dacoromân și numai a genitivului în dialectul meglenoromân (dativul se formează aici cu prepoziția *la* + *acuzativul*).

În afară de aceasta, ipoteza noastră are avantajul că poate explica nu numai pe *-tu*, *-su*, ci și pe *-miu*, neexplicat de cercetătorii care cred că formele pronominale posesive conjuncte sînt urmașele directe ale lui *meus*, *tuus* > *tu*, *suus* > *su*. *Meus* nu putea să dea decît *mieu*, cum dealtfel s-a și întîmplat, iar *mieu* putea ajunge la *-miu* numai în condițiile pe care

---

[8] Cf. Al. Graur, *Mélanges linguistiques*, I, Paris — București, 1936, p. 48 ; tratatul de *Istorie a limbii române*, II, București, 1969, p. 246—247.

[9] Cf. H. Mihăescu, *Limba latină în provinciile dunărene ale Imperiului roman*, București, 1960, p. 135.

[10] *Ibidem*, p. 133—134.

le-am expus mai sus. Pe de altă parte, atestările cu *-tu*, *-su* lipsesc din secolul al XVI-lea, existînd numai pentru *-miu*. Firește, este posibil ca aceste forme, care apar chiar și astăzi numai în vorbirea familiară, să fi existat mai demult în limba română vorbită, dar să nu fi pătruns în texte din cauza caracterului lor familiar. Dealtfel, este știut că între apariția în graiuri a unui fenomen și prezența lui în texte există un decalaj cronologic, textele înregistrîndu-l mult mai tîrziu.

Ținînd seama de toate aceste lucruri și considerînd mai probabilă (nu sigură) ipoteza refacerii analogice, credem că nu greșim prea mult dacă considerăm că formele scurte de masculin de la adjectivele care însoțesc nume de rudenie *(-miu, -tu, -su)* au apărut *înainte* sau *chiar* în secolul al XVI-lea.

În ceea ce privește formele femininelor de tipul *-mei, -tei, -sei*, cu variantele vechi și populare *-mi(i)*, *-ti(i)*, *-si(i)*, acestea au apărut puțin mai tîrziu, ca urmare a influenței formelor articulate a apelativelor sau numelor proprii feminine *(soru-mei*, după *Mariei*, *fetei)*. Spre ipoteza că formele de acest tip sînt puțin mai tîrzii ne duc: 1) absența formelor acestea din textele din secolul al XVI-lea și din primele două decenii ale secolului al XVII-lea[11], 2) răspîndirea teritorială, veche și modernă, a formelor de tipul *soacră-mei*, care este foarte limitată: ea cuprinde Muntenia și sudul Transilvaniei (zona Șcheii-Brașovului, punctul 182).

Prezența acelorași forme în dialectul meglenoromân nu ne poate duce însă la ipoteza că aceste forme ar data din româna comună. Formele din dacoromână ar putea fi puse în legătură cu cele din dialectul meglenoromân numai dacă admitem ideea lui Gh. Giuglea și Gh. Ivănescu[12] că în Muntenia și în sudul Transilvaniei ar fi existat în evul mediu colonii de meglenoromâni. Dar și în acest caz, care pare a fi foarte probabil, formele discutate nu datează din româna comună, ci sînt posterioare despărțirii dialectelor. Dacă ar fi din româna comună, ar însemna că formele de persoana a II-a și a III-a *(-tii -sii)* să aibă *ț* și *ș*, în loc de *t* și *s*, pentru că *t* și *s* urmați de iot treceau, în româna comună, la *ț* și *ș*, așa cum se întîmplă în formele pronumelui personal și reflexiv *(cartea-ți(-și)*, dar *soacră-ti(i))*.

Ținînd seama de faptul că formele *-mei (-mii)*, *-tei (-tii)*, *-sei (-sii)* sînt înregistrate în texte pe la 1620—1630 și de faptul că ar putea exista un decalaj cronologic între apariția în graiuri și atestarea în texte, putem considera că aceste forme au apărut în secolul al XVI-lea, sau nu cu mult înainte de acest secol, poate și sub influența coloniilor de meglenoromâni din Muntenia și din sudul Transilvaniei.

În ceea ce privește raportul dintre aceste forme și normele limbii române literare, subliniem, în încheiere, că, încă de la apariția lor și pînă astăzi, aceste forme au fost evitate de textele care se supuneau unei tradiții grafice sau de textele literare de mai tîrziu. Numai așa se explică raritatea lor deosebită sau absența totală în textele bisericești, textele juridice și istorice din secolele al XVI-lea și al XVII-lea și prezența lor numai în documente particulare, însemnări și inscripții.

---

[11] Forma *mînre-sai* din PH, invocată de O. Densusianu, ILR, II, p. 96, nu este concludentă, căci textul poate fi de la începutul secolului al XVII-lea.

[12] Vezi Gh. Ivănescu, *Problemele capitale ale vechii române literare*, Iași, 1948, p. 320 și urm.

LISTA ABREVIERILOR

AC — *Acte judiciare din Tara Românească (1775—1781)*, Bucureşti, 1973.
AS — I.L. Caragiale, *Schiţe şi amintiri*, Bucureşti, 1964.
CT — Coresi, *Tetraevanghelul*, ediţia Florica Dimitrescu, Bucureşti, 1963.
DR — I. Bianu, *Documente româneşti*, Bucureşti, 1907.
DRA — *Documente privind relaţiile agrare in veacul al XVIII-lea*, vol. I—II, Bucureşti, 1959—1966.
DRH — *Documenta Romaniae Historica*, A. Moldova, B. Ţara Românească, Bucureşti, 1966—1974.
PO — *Palia de la Orăştie*, ediţia V. Pamfil, Bucureşti, 1968.
SD — N. Iorga, *Studii şi documente privind istoria românilor*, vol. I—XXIII, Bucureşti, 1901—1913.
SN — N. Iorga, *Scrisori de negustori*, Bucureşti, 1925.

PENTRU UN VOCABULAR FUNDAMENTAL AL LIMBII ROMÂNE CONTEMPORANE

DE

MARIA ILIESCU

1.0. Se știe că vocabularele fundamentale (VF) sînt în primul rînd instrumente ale lingvisticii aplicate, întocmite ca să ajute la o cît mai rapidă însușire a unei limbi străine, în prima ei fază [1].

1.1. Un asemenea vocabular devenise de mult necesar și pentru limba română, dar azi, dacă ținem seama numai de numărul crescînd de studenți străini care studiază în țara noastră, elaborarea lui a devenit o nevoie stringentă.

1.2. Nu insistăm aici asupra faptului că ar fi de dorit ca VF să stea la baza manualelor de inițiere în limba română atît în ceea ce privește lexicul, cît și structura gramaticală. Selectarea paradigmelor, a formelor neregulate, a afixelor folosite în derivare ar trebui să se facă pe baza cuvintelor din acest subansamblu lexical.

1.3. Traducerea VF în limba maternă a celui interesat să învețe limba română, acordîndu-se deosebită atenție relațiilor sinonimice identice și diferite din cele două limbi, ar fi de mare folos pentru evitarea unor greșeli frecvente.

2.0. În încercarea de față am pornit de la ideea că VF trebuie să fie util nu numai pentru emițătorul mesajului, dar și pentru receptorul lui (auditiv sau vizual), ceea ce explică inserarea unor cuvinte care ar fi putut lipsi, ținînd seama de existența în limbă a unor sinonime mai frecvente.

2.1. Din acest fapt rezultă și atitudinea noastră față de cuvînt și noțiune. Selecția s-a făcut pe baza cuvintelor, nu a noțiunilor. S-a ținut însă seama și de noțiuni. Astfel, s-au introdus cuvinte din lexicul disponibil [2], importante pentru noțiunile pe care le exprimă, indispensabile într-un anumit context situațional, chiar dacă frecvența este coborîtă [3].

2.2. În ceea ce privește caracterizarea VF din punct de vedere stilistic, am putea spune că am avut în vedere limba cultivată, scrisă și orală, sub aspectul ei curent, familiar și publicistic [4]. Mai trebuie adăugat că este vorba de aspectul citadin al limbii cultivate (ceea ce nu înseamnă că toate cuvintele se caracterizează prin trăsătura /-popular/).

---

[1] Pentru deosebirea dintre VF, fondul principal (FP) și lexicul reprezentativ, vezi M. Iliescu, *Problema lexicului reprezentativ*, în SCL, 1/1976, p. 61—66.

[2] Vezi G. Gougenheim, P. Rivenc, R. Michéa, A. Sauvageot, *L'élaboration du français fondamental*, 1er degré, Paris, 1964, p. 152; „Cette notion de degré de disponibilité correspond à la présence plus ou moins immédiate de ces mots dans notre mémoire. Elle est de la plus haute importance pour l'établissement méthodique d'un vocabulaire de base qui ne soit pas uniquement un dictionnaire de fréquence".

[3] Am controlat prezența noțiunilor importante și după lista celor 215 cuvinte stabilită de M. Swadesh pentru metoda glotocronologiei în *Encyclopédie de la Pléiade, Le language. La Glottochronologie*, p. 866—874, Paris, 1968, și după G. Nickolaus, *Grund- und Aufbauwortschatz Französisch*, Stuttgart, 1971.

[4] I. Coteanu, *Stilistica funcțională a limbii române*, București, 1973, p. 50.

3.0. Stabilirea listei de cuvinte s-a făcut pe baza următoarelor materiale :

a) lista celor 1419 cuvinte din fondul principal lexical (FP) al limbii române, stabilită de Al. Graur [5] ;

b) lista celor 660 de cuvinte stabilite de Gh. Bolocan [6] ca fiind cele mai frecvente din 70 000 cuvinte-text excerptate din presa dintre 1920—1939 și 1950—1960 ;

c) lista primelor 2 000 de cuvinte (uzaj 13.68) din dicționarul de frecvență al lui A. Juilland [7], ordonate după indicele de uzaj (raport dintre frecvență și dispersie [8]). A. Juilland s-a bazat pe 500 000 cuvinte-text și 20 000 de invariante excerptate din literatura beletristică (proză și teatru), literatura publicistică (critică, editoriale, eseuri, memorii) și literatura tehnică (medicină, agronomie, botanică, inginerie etc.) din perioada 1920—1940. Dicționarul conține primele 5 000 de cuvinte ordonate după uzaj, frecvență și dispersie ;

d) lista celor 1 006 cuvinte pe care C. Maneca [9] le-a stabilit a fi cele mai frecvente, dintr-un corpus de 50 000 de cuvinte-text, 26 000 de cuvinte aparținînd unor opere beletristice din secolul al XX-lea (5 200 de cuvinte din poezii, 10 400 de cuvinte din proză, 10 400 din periodice), iar 24 000 de cuvinte aparținînd stilului științifico-administrativ din opere de după 1950 ;

e) o listă de cuvinte obținută printr-o anchetă pe baza unui chestionar întocmit după modelul Gougenheim pentru fondul disponibil al următoarelor domenii : 1. părțile corpului ; 2. îmbrăcămintea ; 3. casa ; 4. mobila din casă ; 5. obiecte așezate pe masă ; 6. alimente ; 7. bucătăria, mobilele din bucătărie, obiecte folosite în bucătărie ; 8. școala, mobilele școlare, materialul didactic ; 9. încălzitul și iluminatul ; 10. orașul ; 11. mijloace de transport ; 12. animale ; 13. meserii ; 14. sporturi.

Au fost anchetate 20 de subiecte, de vîrstă diferită, din diferite medii sociale și cu meserii diferite [10] ;

f) lista de cuvinte obținută de noi prin

α) notarea unor fragmente de limbă vorbită în timpul unor deplasări săptămînale cu trenul în perioada septembrie 1974 — mai 1975. Am

---

[5] *Încercare asupra fondului principal lexical al limbii române*, [București], 1954, p. 48—55.

[6] *Unele caracteristici ale stilului publicistic al limbii române literare*, în SCL, 1/1961, p. 35 ș. urm.

[7] Alphonse Juilland, P.M.H. Edwards, Ileana Juilland, *Frecvency Dictionary of Rumanian Words*, The Hague, 1965.

[8] Pentru toate aceste noțiuni, vezi articolul de prezentare al lui Ch. Muller în „Cahiers de lexicologie", II, 1965, p. 33—42, intitulat *Fréquence, dispersion et usage : à propos des dictionnaires de fréquence.*

[9] C. Maneca, *Considerazioni sopra la frequenza dei vocaboli nella lingua romena letteraria*, în *Actas del XI Congreso Internacional de linguisticas y filologia romanicas, Madrid 1965*, Madrid, 1968, p. 561—595.

[10] Ancheta a fost realizată de studenta Adalgiza Dragomir de la Facultatea de filologie a, Universității din Craiova, în anul 1974.

luat în considerare primele 500 de cuvinte, ordonate după frecvența lor absolută, din 1 000 de cuvinte ocurente din 20 000 cuvinte-text ;

β) parcurgerea listei de cuvinte pentru un dicționar român-arab elementar [11], cuprinzînd (în afară de primele 3 000 de cuvinte din Juilland și de fondul disponibil) lexicul manualelor de limbă română pentru începători [12] ;

g) deși se bazează pe texte din literatura beletristică din prima jumătate a secolului al XX-lea, am ținut seama orientativ și de lista celor 522 de cuvinte stabilite ca fiind cel mai frecvent folosite din 50 000 de cuvinte-text de către V. Șuteu [13].

3.1. Dar în lista care a rezultat din contopirea celor șapte izvoare se găseau în mod evident cuvinte care nu trebuiau să figureze într-un VF. În urma acestui fapt, am fost nevoiți să recurgem la o selecție restrictivă, luînd asupra noastră riscurile unui procent de arbitrar inevitabil. La unele cuvinte eliminarea nu suscită nici un fel de discuții, dar la altele pot fi păreri pro și contra.

3.2. Am încercat să limităm arbitrarul, stabilind cîteva categorii în care urmau să se încadreze cuvintele eliminate. Nu ne facem însă nici o iluzie cu privire la persistența unui grad de arbitrar în fixarea listei.

3.2.1. Cuvinte denumind noțiuni depășite istoric pentru țara noastră :

3.2.1.1. politico-administrative și social-economice ca, de ex. : *jandarm*, *mărie*, *moșie*, *obște*, *poliție*, *pravilă*, *prinț*, *vodă*, *voievod* etc.

3.2.1.2. religioase ca, de ex. : *altar*, *apostol*, *călugăr*, *cleric*, *episcop*, *înger*, *maică*, *mitropolit*, *mîntuire* etc.

3.2.2. Denumiri ieșite din uz (dublate de sinonime sau expresii sinonimice) ale unor realități existente ca, de ex. : *colectivă* (azi *cooperativă agricolă de producție*), muncitorime (*clasa muncitoare*) etc.

3.2.3. Cuvinte denumind noțiuni neesențiale pentru mediul citadin. (Marea lor majoritate provin din FP, dar fac parte din cele notate de Al Graur cu +, adică socotite ca nefăcînd parte dintre cuvintele de primă importanță.) De ex. : *altoi*, *bici*, *brazdă*, *brîncă*, *brîu*, *burduf*, *bute*, *butuc*, *car*, *caș*, *ciur*, *claie*, *coasă*, *cojoc* etc.

3.2.4. Puținele cuvinte cu conotație populară, ca : *bade*, *flăcău*, *lăutar*, *muiere* etc.

3.2.5. Două cuvinte cu conotație dialectală : *bold*, *ogradă*.

3.2.6. Cîteva cuvinte din FP care apar în locul altor cuvinte mai frecvente din aceeași familie, deoarece în această listă nu se dau deloc derivate : *măcelar* înlocuit prin *măcelărie*, *telegraf* prin *telegramă*.

3.2.7. Cuvinte cu frecvență ridicată numai în anumite domenii speciale, ca, de ex. : *acid*, *boltă*, *defileu*, *delict*, *ofensivă*, *pact*, *paradă*, *seminar*, *sesiune*, *strung*, *suliță* etc.

3.2.8. Categoria cea mai numeroasă este cea a cuvintelor azi caracteristice în special pentru stilul beletristic și înalt. Marea lor majoritate

---

[11] Lista a fost alcătuită de Elisabeta Șoșa în cadrul Facultății de filologie a Universității din Craiova.

[12] În special B. Cazacu, Cl. G. Chiosa, V. Guțu-Romalo. . ., *Cours de langue roumaine*, București, 1967.

[13] *Observații asupra frecvenței cuvintelor în operele unor scriitori români*, în SCL, 3/1959, p. 119—443.

prezintă sinonime cu frecvență ridicată în limbajul curent și publicistic : *bătălie* (luptă), *biruință* (victorie), *caznă* (chin), *codru* (pădure), *corabie* (vas), *duh* (spirit), *năravi* (obicei), *norod* (popor), *pildă* (exemplu), *pulbere* (praf) etc.

3.2.9. După domenii am eliminat :

3.2.9.1. numele gradelor militare, în afară de *căpitan*, și anume : *colonel*, *general*, *locotenent* (numai la Juilland) ;

3.2.9.2. numele unor părți ale corpului mai puțin folosite : *bucă*, *buric* (numai în FP) ;

3.2.9.3. plante și părți ale lor : *boboc*, *cînepă*, *in*, *mugur*, *orz*, *scai*, *spin*, *țeapă*, *urzică*, *viță* ; arbori : *nuc*, *păr*, *răchită*, *salcie*, *vișin* ;

3.2.9.4. nume de animale și de păsări : *arici*, *cerb*, *iapă*, *mînz*, *păduche*, *rac*, *șoim*, *șopîrlă*, *țap*, *viespe*, *vultur*.

3.2.9.5. Ultimele patru categorii apar numai în FP și au fost eliminate din cauza frecvenței reduse în stilul care ne interesează pe noi.

3.3. La eliminarea cuvintelor am ținut de asemenea seama de numărul de izvoare în care au fost atestate, abstracție făcînd de lista Șuteu,consacrată stilului beletristic. Nu am eliminat nici un cuvînt înregistrat de trei izvoare și puține cuvinte înregistrate de două izvoare. Ele apar în FP și în DF : *boltă*, *car*, *codru*, *oaste*, *patimă*, *pildă*, *pradă*, *rob*, *rod*, *străjă*, *strună*, *taină*, *traistă*, *uliță* etc.

O excepție : *poliție*, care se găsește la Bolocan și în DF.

3.4. Numărul cuvintelor eliminate este de 472, și anume 283 substantive, 107 verbe, 82 de adjective și adverbe (vezi Anexa).

4.0. Dăm mai jos lista cuvintelor socotite de noi a face parte din VF.

Pentru eventuale discuții am socotit util să anexăm și cuvintele eliminate, cu sursele lor.

4.1. Sursele sînt indicate în modul următor : B = Bolocan ; G = = Graur ; J = Juilland ; M = Maneca ; S = Șuteu. Cuvintele care nu au nici o indicație fac parte din lista de la **3.0.** punctul f). Cuvintele cu indicația D sînt cele din fondul disponibil (vezi **3.0.** punctul e)) care nu au apărut în alte izvoare. Cifrele care apar uneori după cuvînt arată indicele de uzaj din DF, cînd acesta este sub 13.68, adică atunci cînd cuvîntul are rangul mai mare decît 2000 [14]. Așadar, aceste cuvinte fac parte din cele 5 000 selectate de Juilland, dar au indicele de frecvență mai mic decît cel stabilit de noi ca indice limită pentru VF. La cuvintele din fondul principal am păstrat indicațiile autorului, reproducînd + după sau înaintea lor [15].

Pronumele, prepozițiile și conjuncțiile selectate apar în toate sursele nostre, așa că nu am socotit necesar a le indica de fiecare dată.

4.1.1. Lipsa unor cuvinte frecvente din FP se explică prin faptul că aceasta nu cuprinde derivate.

4.2.1. În lista noastră figurează numai numeralele de bază.

---

[14] Corespondențele sînt următoarele : cuvinte între 1—500 Uzaj 100—71.33 ; cuvinte între 500—1000 Uzaj 71.30 — 32.68 ; cuvinte între 1000—1500 Uzaj 32.67 — 19.95 ; cuvinte între 1500—2000 Uzaj 19,93 — 13.68 ; cuvinte între 2000—2500 Uzaj 13.68 — 9.75 ; cuvinte între 2500—3000 Uzaj 9.76 — 7.14 ; cuvinte între 3000—3500 Uzaj 7.14 — 5.45 ; cuvinte între 3500—4500 Uzaj 5.45—412 ; cuvinte între 4000—4500 Uzaj 4.13—2.76 ; cuvinte între 4500—4843 Uzaj 2.76 — 2.00.

[15] Al. Graur. *op. cit.*, p. 45.

4.2.2. Am completat numele de popoare și adjectivele formate de la acestea cu numele tuturor popoarelor vecine. Am completat de asemenea numele zilelor săptămînii și ale lunilor.

4.3. Cuvintele care au două sau mai multe funcții gramaticale (adjectiv și substantiv, adjectiv și adverb, adverb și conjuncție etc.) apar acolo unde frecvența lor e mai mare. În cazul unor cuvinte care nu apar în DF, dar fac parte dintr-o serie (de ex. nume de culori, nume de popoare etc.) s-a ținut seama de comportamentul întregii serii.

4.4. Pronumele personale, de întărire și posesive sînt date numai cu forma lor de pers. 1, nom., masc. sg.

Pronumele demonstrative și nehotărîte sînt date numai cu forma lor de nominativ singular (masculin).

4.5. Nu apar participiile trecute din DF care nu sînt înregistrate de dicționare și ca adjective.

4.6. O problemă deschisă este cea a locuțiunilor adverbiale și conjuncționale care nu apar în liste din cauza ortografierii în mai multe cuvinte.

4.7. Numărul total de cuvinte este de 3103 : substantive — 1.787, adjective — 458, verbe — 646, pronume — 33, adverbe — 109, prepoziții — 28, conjuncții — 21, articole — 3, numerale — 12, interjecții — 6.

5.0. Din listele alcătuite s-ar putea selecta unul sau chiar mai multe nuclee de bază, după numărul surselor la care apar cuvintele.

5.1. Cuvintele fără surse sau cu indicația D arată importanța limbii vorbite și a vocabularului disponibil, cît și inevitabila relativitate a dicționarelor de frecvență. Deși explicabil,frapează faptul că unele cuvinte extrem de uzuale nu sînt atestate de nici una din sursele noastre. Așa, de ex. : *adresă*, *agendă*, *aglomerație*, *autobuz*, *balcon*, *bec*, *bluză*, *bomboană*, *borcan*, *brichetă*, *cadă*, *calendar*, *cantină*, *capac*, *cauciuc*, *călătorie*, *ceașcă*, *cerneală*, *cetățenie*, *chitanță* etc.

SUBSTANTIVE

G abonament	BJM adunare	GM amănunt 8.69
absență 3,41	adversar	B ambasador
GJ abur	GJSM aer	amendă 10.82
GJ ac	aeroport	BJ american
B academie	BJ afacere	ameteală
accelerat 7.28	african	J amiază
accent 6.85	agendă	J amintire
J accident	B agenție	BGJS an
D acoperiș	aglomerație	J anchetă
B acord 12.99	B agresiune	BM angajament
BGJM act	B agricultură	J animal
BJM activitate	ajun 9.54	B aniversare
actor	JM ajutor	M ansamblu
actualitate	G albină 11.08	antibiotic
BJM acțiune	alcool 5.97	antinevralgic
GJ adăpost	J alegere	antrenament
BGJM adevăr	D alee	anunț
J adîncime	J aliment	JM aparat
J administrație	alimentară	aparență 12.17
adresă	G alună	

apartament 5.92
GJSM apă
J apărare
J apel
BJM aplicare
B aprilie
aprobare 3.72
BJM apropiere
J apus
arab
J arbore
GJ arc
D ardei
GJ argint
arhitect 10.80
GJM aripă
BJ armată
BGJM armă
BGJM artă
BJM articol
BJ artist
ascensor 2.39
J asociație 2.39
JM aspect
așternut 5.66
atac 8.03
BJ atelier
BJM atenție
BJ atitudine
atletism
J atmosferă
G ață
august
autoservire
GJM aur
D autobuz
autocar
JM autor
J autoritate
autostradă
auz 4.13
J avantaj
J avere
B avion
aviz 4.59
BJS avocat
GJ babă
bacșiș
bagaj 4.52
G baie 8.35
balcon
GJ baltă
GJS ban
BGJ bancă
bandă
GJS barbă
barcă 4.70
barieră
D bască
D baschet
baterie
batistă 11.53
BJM bază
bazin
GJS băiat
GJSM bărbat
G băşică
J bătaie
JM bătrînețe
G băț
băutură 12.68
D bec
benzină
berbec 2.33
bere
D bibliotecă 9.63
D bicicletă
bijuterie
J bilet
B birou 10.81
JM biserică
GJ blană
B bloc 7.43
bluză
J boabă
GJM boală
J bogăție
BJSM boier
bomboană
borcan
G bot
GJ bou
box
GJ brad
GJSM braț
bretea
brichetă
G brînză 9.78
G broască 5,00
G brumă 4.00
G bubă
GJ bucată
M bucătărie 12.86
buchet 7.25
JS bucurie
D bufet
J buget
buletin
bulevard 3.57
J bulgar
J bumbac
bunătate 12.42
J bunic
bunică 4.38
G burete
B burghezie
G burtă
buton
GJSM buză
J buzunar
cabană
cabină
J cadavru
cadă
cadou 5.56
BJM cadru
G cafea 11.37
D caiet
caisă
GJSM cal
J calcul
BGJSM cale
J cale ferată
calendar
BJM calitate
D calorifer
BJ cameră
G camion 2.36
D cană
cancer
BJ candidat
cantină
JM cantitate
GJSM cap
capac
JM capacitate
J capăt
BGJ capital
BJ capitală
B capitalism
BJ capitol
capot
G capră 11.52
BJM caracter
GBJ carne
caroserie
BGJSM carte
cartier 3.66
D cartof 6.92
GJSM casă
cască
casierie
castravete
D cașcaval
JM categorie
cauciuc
BGJM cauză
BJ caz
J cazan
G căciulă 12.42
J cădere
călătorie
G căldare
J căldură
GS cămașă 13.63
D cămin 11.80
GJM căpitan
GJS cărare
GJ cărbune
JS căruță
JM căsătorie
G cățel 5.00
M ceai 13
ceafă 6.39
G ceapă 2.76
GJ ceară
cearșaf
ceartă 13.00
GJS ceas

ceaşcă
G ceaţă 6.85
centimetru
centrală 8.71
BGJM centru
centură
GJ cenuşă
GJSM cer
BJM cerc
JM cercetare
J cereale
JM cerere
cerneală
certificat 9.32
J cetăţean
cetăţenie
G chef 3.61
GM cheie 10.26
chelner
J cheltuială
B chesti(un)e
chibrit 9.45
chiflă
chil
D chilot
chimie 7.11
G chin 8.83
B chinez
chioşc
GJSM chip
G chirie 5.96
chitanţă
chiuvetă
J cifră
J cimitir
cină
D cinema
GJ cinste
G cioc
G ciocan
ciocolată
ciorap
ciorbă 6.78
J circulaţie
cireaşă
G ciudă 8.94
ciupercă
BJ civilizaţie
D cizmar
D cizmă
GJ S cline
GJSM cimp
JM cimpie
SG cintar 10.00
JSM cintec
GJ circiumă
G cîrlig
GJ cîrpă
BGJM clasă
JM clădire
G clei
G cleşte
client 3.08
climă
clinică
JM clipă
GJ clopot
GJ coadă
D coafor
G coajă
coală
GJ coastă
coborîre
G cocoş 13.64
D cofetărie
B colaborare 6.15
B colectiv 5.43
coleg(ă) 3.61
colet
J coloană
GJ colţ
J comandant
G comandă
M compoziţie
D combinezon
J comerţ
BJ comisie
BJM comitet
J comparaţie
compartiment 7.57
complex 6.39
J comoară
compot
compozitor
BJ comună
B comunicat 5.00
comunism
B comunist
concediu
BM concepţie
concert
M concluzie
concurs
BJM condiţie
B conductor 2.40
BM conducere
B conferinţă
B conflict
B congres
coniac
conopidă
consecinţă
conservă
B consfătuire
BM consiliu
BJM construcţie
BJ conştiinţă
G cont 6.10
JM contact
contract 12.39
BGJ control
BM conţinut 7.22
conversaţie
J convingere
convorbire 10.56
D cooperativă
GJ copac
GJSM copil
J copilărie
cordon
corespondenţă 9.30
G corn 6.76
BGJM corp
cort 7.96
costum 7.94
GJ coş
G cot 6.84
D covor 8.90
covrig
cozonac
crainic
D craţiţă
cravată
crăciun
JM creaţie
J credinţă
JM creier
D creion
cremă
BJM creştere
J creştin
J crimă
critică 8.84
criză 13.61
D croitor 3.53
croitoreasă
BJS cruce
G cui 13.43
G cuib 10.28
D cuier 4.13
J culme
culoar
GJM culoare
BJM cultură
cumnat(ă) 4.13
cumpărător 7.94
JM cunoaştere
JM cunoştinţă
J cuprins
G cuptor 29.60
GJ curaj
curăţenie 9.60
curcan
G curea
JM curent
J cursă
BJM curs
GJS curte
cutie 11.96
G cuţit 7.42
cuvertură
JBGSM cuvînt
dans 12.61
dantură
GJ dar
BGSM dată
BJ datorie
GJS deal

decembrie
B deceniu 4.10
decepţie
BJM declaraţie
defect 9.42
GJSM deget
dejun
J delict
dentist
JM deosebire
J depărtare
GJ depozit
J deputat
deschidere 8.64
descriere 8.10
desert
B desfăşurare 11.42
J destin
destindere
G + deşert 3.35
B dezarmare
M dezbatere 10.16
BM dezvoltare 13.12
M diferenţă 12.83
dificultate 7.03
difuzor
dimensiune 8.69
BJS dimineaţă
GJM dinte
BJ director
BJM direcţie
disc
discurs 10.00
BJM discuţie
J dispoziţie
J distanţă
distracţie
J divorţ
JM doamnă
G dobitoc 6.39
GJS doctor
doctoriţă
M document
dolar
doliu 5.78
BJM domeniu
domiciliu 2.40
BGJM domn
JS domnişoară
dop 3.08
GJS dor
J dorinţă
D dormitor 4.42
GJ dos
J dovadă
JGS drac
J dragoste
J dreapta
BJ drept
BJ dreptate
BGSM drum
dulap
dulceaţă 9.75
G duminică
JGS dumnezeu
după-amiază
durată 10.65
JS durere
duş
GJ duşman
J echilibru
echipament
B echipă
BJM economie
B educare
BJ educaţie
J efect
M efort 9.70
J egalitate
J electricitate
BJM element
BJ elev
B eliberare 4.42
M emisi(un)e 4.72
J emoţie
JM energie
englez
BJM epocă
M eră
J eroare
GBJ erou
est 5.56
etaj 9.70
etajeră
M etapă 3.48
J eveniment
M evoluţie 12.44
J evreu

GJ examen
J excepţie
excursie
GJM exemplu
JM existenţă
BJM experienţă
J explicaţie
BJ exploatare
export 11.87
J expoziţie
J expresie
exterior 9.70
BGJ fabrică
JM factor
facultate 13.48
G falcă
BGJM familie
BGJM fapt
BJ faptă
D farfurie
farmacie 8.68
GJ farmec
G fasole
G faşă
GJSM fată
BGJSM faţă
favoare 7.22
JM fază
G făină 10.43
febră
D februarie
BGJSM fel
felicitare
GJSM femeie
BJM fenomen
JS fereastră
BJS fericire
J fetiţă
D ficat
GJM fier
J figură
J fiică
J fiinţă
film 2.48
GJSM fir
JS fire
GJM fiu
J fizică
GJ fl.tină
GJ flacără
D flanelă
fleac 2.42
GJSM floare
GS fluier
G fluture 2.13$_1$
J fluviu
G foaie 4.45
GJ foame
G foarfeci
GJS foc
GJ folos
JM fond
formalitate 10.98
JM formare
BGJM formă
BGJM forţă
D fotbal
fotograf
fotografie 11.06
D fotoliu
BJ francez
GJSM frate
GJ frică
GJ frig
D frigider
friptură 3.43
D frizer
frînă
J frontieră
J fruct
J frumuseţe
DGS frunte
GJSM frunză
D fular
fulger 5.90
GJ fum
GJM funcţie
J funcţionar
GJS fund

fundament 11.00
D furculiță
J furie 15.26
G furnică
D furou
furt 5.45
J furtună
fustă 3.94
garaj
J garanție
J gară
GS gard 13.36
garderobă
garoafă
E gaură 5.98
G gaz 8.15
G gazdă 4.52
J gazetă
G găină 13.55
gălăgie
JM geam
geamantan
G geamăn
S geană 2.64
geantă 7.13
gelozie 4.76
gem
M gen
J generație
JS genunchi
G ger 6.93
german 12.30
J gest
T gheață
GJ gheață
G ghem
ghid
ghinion
gimnastică 6.78
GJ ginere
GJS gînd
gîndac
G gîscă 5.00
GJS git
GJSM glas
gleznă
J glob
glorie 9.52
GJ glumă
GJ gospodar
BJ gospodărie
J grabă
GJM grad
J graniță
GJS grădină
D grădiniță
G grămadă 12.33
M grăsime 5.53
grătar
G greață
J grec
J greșeală
JM greutate
GJM grijă
grindină 10.00
gripă
GJ grîu
GJM groapă
GJ groază
M grosime 7.45
BJM grup
grupă 6.39
guler
G gumă
J gunoi
GJSM gură
GJM gust
guturai
BGJM guvern
habar
J haină
halat
hamal
handbal
hartă 11.59
haz
helicopter
GJ hîrtie
D hol 7.18
GJ hotar
BJ hotărîre
J hotel
J hoț
J hrană
ianuarie
GJ iarbă
GJ iarnă
J icoană
J ideal
BGJ idee
identitate 6.42
G iepure 7.22
iertare 13.00
ieșire 12.58
ilustrată
J iluzie
imaginație 6.76
impermeabil
J import
BJM importanță
J impresie
M indicație
indispensabil
BJ individ
BJ industrie
G inel
infarct
JM influență
JM informație
DM inginer 13.54
GJS inimă
inițiativă 12.98
B inovație
J inscripție
insectă 11.20
instalație 9.02
instinct 11.92
institut 13.16
BJ instituție
J instrument
JM insulă
J intenție
BJ interes
J interior
intersecție
J intervenție
J intrare
invitație 4.45
BJM istorie
italian
JS iubire
iulie
iunie
J iuțeală
GJS izvor
îmbrăcăminte 11,69
BM îmbunătățire 5.00
J împrejurare 7.85
împrejurime
G împrumut 7.80
JM înălțime 2.26
încălțăminte 2.26
încălzire 2.33
BJ început
J încercare
închidere
J închisoare
J încredere
BM îndeplinire 7.13
BJ îndoială
J înfățișare
înghițitură
J îngrijire
înjurătură
înmormîntare 2.26
B însemnătate
J însușire
B întărire 8.36
J întindere
BJ întîlnire
JM întîmplare
întîrziere 7.33
întoarcere 4.70
BJ întrebare
J întrebuințare
B întrecere
J întregime
GM întreprindere 5.96
GJM întuneric
JS înțelegere
J înțelepciune
J înțeles
BM învățămînt 2.45
învățătoare
J învățător
BJ învățătură
D jachetă
GS jale 5.26
jerseu

GJS joc
G joc
jucărie
J judecată
J judecător
BJ judeţ
JSM jumătate
M jur
J jurămînt
jurnal 13.42
J justiţie
JM kilogram 5.33
J kilometru
S labă 3.08
GJ lac
G lacăt
GJS lacrimă
lamă
JS lampă
HJ lanţ
GJM lapte
GJ latură
G leac 9.26
G leagăn 7.13
J lecţie
BJM legătură
BJM lege
legitimaţie
G legumă 2.13
GJM lemn
G lene
lenjerie
BGM leu
liceu
J libertate
librărie 2.33
BGJ limbă
G lingură 2.61
linguriţă
lift
BGJM linie
J liniște
BJM lipsă
J listă
BJM literatură
JM literă
litru
G lînă 8.36
BGJSM loc
J local
J localitate
locatar
J locuitor
BJ locuinţă
G lopată
J lovitură
BJM lucrare
BJ lucrător
BJM lucru
BGJSM lume
JSM lumină
BGJSM lună
M lungime 8.30
DG luni
GJ lup
BGJM luptă
D macaroană
DM magazin
maghiar 3.36
magnetofon
B mai
D maieu
GM maimuţă
BJ majoritate
GJS mal
GJ mamă
manichiură
BJ manifestare
manifestaţie
manşetă
G manta
marcă
JM mare
GJM marfă
GJS margine
B martie
BGJ martor
G marţi
marxism
BGJSM masă
BGJ maşină
matematică
BJ material
JM materie
matineu
G mazăre 11.76
G măgar 13.18
G mălai
G mămăligă 3.52
mămică
G mănuşă 4.42
GJ măr
JM mărime
J mărire
G măsea
BGJM măsură
mătase 8.69
G mătură
M mătuşă
mecanic 5.66
mecanism 8.23
J medic
medicament 7.22
medicină 5.76
J mediu
BJM membru
memorie 10.21
menaj
menaj 3.64
meniu
merit 6.00
J mers
meseriaş 3.48
meserie
metal
BJM metodă
JM metru
mezeluri
G miel 3.08
G miercuri
G miere 4.26
G. miez 9.28
BGJSM mijloc
GJS milă
miliţie
miliţian
GJM mină 4.70
minciună
minge 2.33
BJ minister
BJM ministru
GJSM minte
GJ minune
J minut
JM miros
J misiune
J mister
BJM mişcare
mizerie 8.94
GJSM mînă
J mînăstire
JM mîncare
J mîndrie
G mînecă
mîner 4.45
GJSM moarte
mobilă 11.21
BJ mod
J modă
B model 7.93
M modificare
BJM moment
monedă 11.21
J morală
D morcov
G moft
GJ mormînt
JS mort
GJS moş
J moştenire
J motiv
D motocicletă
G motor 5.73
G muc
J mulţime
J mulţumire
BGJ muncă
BJM muncitor
muncitoare
GJSM munte
G muscă
GS mustaţă
G muşchi 10.68
D muzeu 11.39
GJ muzică
nailon
GJSM nas
J nasture
G naş 4.45

BJM naştere
JM natură
J naţionalitate
BGJ naţiune
GJS nădejde
GJS neam
J neamţ
J nebunie
GJ necaz
JM necesitate
nedreptate
neglijenţă
nelinişte 11.33
GJ nerod
J nenorocire
GJ nepot
J nepoată
nerăbdare
G nerv 11.20
JS nevastă
BJM nevoie
GM nisip 9.70
BM nivel 8.31
GJSM noapte
G nod 3.00
noiembrie
D noptieră
GJS nor
noră
J nord
GJ normă
GJS noroc
J notă
M notariat
JM noţiune
noutate
BGJM număr
BGJSM nume
nucă
GJ nuntă
GJS oaie
GJ oală
GJSM oară
GJ oaspete
GJM obicei
J obiect
M obligaţie 4.75
oboseală 5.82
GJSM obraz
observaţie 13.11
J ocazie
occident 5.56
ochelari 5.26
GJSM ochi
G ocol 11.14
ocolire
octombrie 13.71
J ocupaţie
J odaie
J odihnă
JM ofiţer
G oglindă 12.94
BGJM om
BJM omenire
J— onoare
JM operaţie
GJ operă
BJ opinie
JBGM oraş
GJS oră
BGJM ordin
BJ ordine
orez
BGJM organ
JM organizare 4.66
BM organizaţie
JM origine
J orizont
GJ os
J ospătar
J ostaş
G oţel 9.52
G oţet
GJ ou
BGJ pace
pachet 12.27
pacient
J pagină
GJM pagubă
J pahar
G paie 11.78
J palat
GJS palmă
B palton
G pană 7.00
panglică
pansament
D pantof 3.43
D pantalon 4.15
papuc
GJ para
J pară
J parc
parcare
D parchet
D pardesiu
BGSM parte
partener
parter
BGM partid 10.45
GJSM pas
pasager 2.42
pasaj
GJ pasăre
pasiune 11.78
pastă
paşaport
G paşte 12.88
GJS pat
G pată
patinaj
J patrie
J pază
GJ păcat
G păcură
GJS pădure
JS pălărie
BGJSM pământ
G păpuşă
GJSM păr
J părere
GJS părinte
G pătură 10.92
J pedeapsă
M pensie
perdea
GJ pereche
GJM perete
JM pericol
G perie
BM perioadă 9.16
periuţă
permis 3.61
pernă 5.82
peron
JM persoană
personaj 7.09
J personal
J personalitate
B perspectivă 11.15
GJ peşte
G petic
JS petrecere
pian
GJM piatră
JSM piaţă
G pic
picătură 13.43
GJS picior
pictură 10.76
G piedică 13.55
GJM piele
GJS piept
GM pieptene
J pierdere
piersică
B piesă 3.68
pieton
pijama
G pilă
G piper
G pisică
J pivniţă
pix
GJ pîine
pîlnie
GJ pînză
plajă
BGJ plan
J plantă
plapumă
plasă 4.82
GJ plată
J plăcere
G plăcintă
J plecare
B plenară
G plete 5.53

M plic 6.42
plimbare 4.54
GS ploaie
ploșniță
G plumb 12.43
GJSM poartă
GJ pod
G podea 5.45
G podoabă
JM poet
JM poezie
GJ poftă
polei
policlinică
politețe
BM politică
polonez
GJ pom
G pomană 2.30
GJS popă
BGJM popor
BJ populație
G porc 7.68
J port
portar
portmoneu
portofel
GJ porumb
poruncă
BJ posibilitate
BJ post
poșetă
G poștă 12.80
GJ poveste
J poziție
BM practică 9.39
GJM praf
GJ prag
prăjitură 5.35
GJ prăpastie
precizie
B pregătire 13.00
premiu 5.90
JM preocupare
J preot
BJ presă
presiune
BJ președinte
pretext
BJG preț
prezent 3.61
J prezență
GJ pricină
GJSM prieten
J prietenă
B prietenie 6.42
BJ prilej
JG primar
JS primăvară
J primărie
GJ primejdie
primire
BJM principiu
G prisos 9.45
BJ privință
BJSM privire
priză
G prînz 5.00
J probă
BJM problemă
procedeu
JM proces
BJM producție
J produs
profesie
profesoară
BJSM profesor
BJ program
BJ progres
J proiect
B proletariat
B propagandă 12.56
J proporție
J proprietar
BJM proprietate
BJM propunere
prosop
B protecție 3.96
J provincie
prudență
prună 6.70
GBJ public
publicație
pudră 2.39
G puf
GJ pui
D pulovăr
G pulpă 7.85
GJ pumn
BGJM punct
G pungă 4.61
G purice
GJ pușcă
BJSM putere
J putință
S rachiu 2.35
G radio
raft
J rai 2.93
B raion
GJM ramură
GJ rană
BJM raport
J rasă
G rață 5.00
G rație
GJM rază
J răbdare
răceală 5.43
răcoare 12.61
răcoritoare
GJ rădăcină
J rămas
J răsărit
răsplată
J răspuns
răutate 6.56
BGJSM război
răzbunare 9.45
BJ realitate
BJM realizare
recepție
recipisă
recoltă 12.55
BM reducere 9.90
BJG rege
BJ regim
J regină
registru 7.28
BJM regiune
J regulament
GJ regulă
BJM relație
reparație
B repartiție
BJ reprezentant
reproș
M republică
GJ respect
JM rest
D restaurant 7.36
D reșou
retribuție
J rețea
rețetă 7.64
revedere 4.96
J revistă
GJM revoluție
J rezervă
J rezistență
BJM rezultat
B ridicare 10.83
D rinichi
risc 9.30
BJM ritm
BGJSM rînd
J rîs
GJ rîu
G roată 8.19
robinet
J rochie
BJ rol
J roman
BJ român
româncă
GJ rost
GJ rudă
rufă 3.26
rugăminte
J rus
J rușine
G sac 8.48
sacoșă
sacrificiu 8.19
D salam
salariu 4.78
salată
BJ sală

J salon
saltea
salut 2.36
salvare 4.69
D sanda
sandviș
BGJM sarcină
GJ sare
BGJSM sat
G săgeată 10.57
J sămînță
GJ sănătate
săniuță
JSM săptămînă
G săpun 8.40
J sărăcie
GJS sărbătoare
scandal 9.70
GJM scară
GJ scaun
J scenă
S schemă
schi
BJM schimb
BJM schimbare
scîndură
GJ scînteie
scobitoare
BJM scop
BJ scriitor
J scrisoare
scrum
scrumieră
scuză 13.08
G scîrbă
BGJM seama
BGJSM seară
J secară
JM secol
J secret
B secretar 7.78
BJM secție
GJSM semn
M semnal
BJ sens
BJ sentiment
J senzație
septembrie
BJ serie
sertar
BJM serviciu
servietă
BM sesiune
J sete
sezon
BGJM sfat
GJM sfert
GJ sfînt
BJM sfîrșit
G sfoară 5.45
M sicriu 5.45
sifon
J siguranță
G silă 8.03
siluetă 4.45
J simpatie
JM simț
BG sindicat
BJM sistem
G sită
BJM situație
G sîmbătă
GJS sîn
GJS sînge
sîrb 6.00
G slavă 6.86
J slăbiciune
J slujbă
G smîntînă 6.13
soacră 4.26
GJSM soare
GJ soartă
J sobă
B socialism
BJM societate
J socoteală
G socru 4.61
GJ soi
J sol
JM soldat
JM soluție
GJS somn
GJS soră
sos
GJM soț
J soție
GJ spaimă
spanac
GJ spate
JM spațiu
specialist 7.42
B spectacol 13.57
spectator 4.88
J speranță
GJ spinare
BJM spirit
spital
G spor 3.55
G sport 5.59
sportiv(ă)
BJ sprijin
GJ sprînceană
G spumă 7.17
D stadion
BJM stare
BJM stat
J statuie
statură
BJ stație
J stațione
GJM stăpîn(ă)
J stăpînire
GJSM stea
GJ steag
GJ stejar
GJS sticlă
J stil
stilou
GJ stîlp
GJ stîncă
J stînga
stofă
D stomac 7.39
stop
BJM stradă
GJM strat
J străinătate
J strigăt
G strop 9.15
M structură 9.45
strugure 13.03
J student(ă)
JM studiu
JM subiect
subsol
JM substanță
suc 4.13
BJ succes
JM sud
G sudoare
J suferință
JSM suflet
G sul
JM sumă
JM sunet
supă
supărare 10.38
JM suprafață
surpriză 7.39
D sutien
șah 2.13
șal
șansă
BM șantier
M șanț 8.48
D șapcă
GJ șarpe
BGJM școală
B ședință 13.55
BJ șef (ă)
șervet
șervețel
șifonier
GJ șir
G șoarece
G șold
G șold 4.15
J șosea
D șorț
D șosetă
BJM știință
știre
J stofă
strand
șuncă

G şurub
GJ tablă
tabel
J tablou
tact 6.61
tacîm
J talent
talie
G talpă 5.82
tarif
GJS tată
D tavan 8.66
D tavă
GJ taxă
taxi
JS tăcere
tăiței
J tărie
tătic 4.00
J teamă
BJ teatru
BJ tehnică
tehnician
G tei
G telefon
telegramă 12.04
D televizor
B temă 10.33
temperament 9.22
J temperatură
ten 2.39
BJ tendință
D tenis 3.10
tensiune 7.76
JM teorie
J teren
J teritoriu
JM termen
termometru
J text
ticălos 6.39
D tigae
timbru 6.03
BGJSM timp
BJ tineret
J tinerețe
JM tip
G tipar 5.53
tirbușon
JM titlu
D toaletă 3.61
GJSM toamnă
toc
ton 9.80
tort(ă)
total 6.61
BGJM tovarăș(ă)
J tovărășie
BM tractor
J tradiție
traducere 3.69
J tragedie
B trai
D tramvai 4.91
J trandafir
B transformare 12—43
J transport
tranzistor
tratament 12.46
B tratat 12.62
M trăsătură
GJS treabă
M treaptă 9.16
J trecere
J trecut
J tren
J tribunal
tristețe
D troleibuz
G trunchi 9.73
GJS trup
trust
tunel
J turc
turism
J turn
tuse 5.88
tutun 9.45
tutungerie
BGJSM țară
BJS țăran
țărancă
B țărănime
GJ țărm
țel
JS țigan
țigancă
M țigară 5.43
GJ țintă
BJ ținut
țipăt 6.17
G țînțar
țuică
D ulei 10.65
GJSM umăr
GJS umbră
umbrelă
umeraș
GJM unchi
GJSM undă
G unealtă 9.15
G unghi 4.78
G unghie
J ungur
B uniformă 3.64
J unire
BJM unitate
uniune 4.83
J univers
B universitate 13.40
G unt 11.77
D untură
JS ură
GJSM ureche
urgență 2.36
JM urmare
BGS urmă
G urs 6.39
D usturoi
GJSM ușă
J ușurință
BM uzină 10.91
vacanță 9.52
GJ vacă
vaccin
J vagon
GJS val
GJSM vale
valiză
BJM valoare
G vamă 4.42
J vapor
GJS vară
G varză 5.18
GJM vas
vată
JG văduv(ă)
G văr 8.66
BGJSM veac
GJS vecin(ă) 12.22
BJM vedere
vehicul
J venire
J venit
JM vers
veselie 5.82
J vest
D vestă
GJ veste
S veșnicie
BJSM viață
J victimă
BJ victorie
BJM viitor
GJS vin
G vină 7.80
G vineri
J virtute 6.37
S vioară
GJ vis
G viscol
vișină
M vitamină
GJS vită
viteză 3.54
vitrină 2.40
GJ vițel 2.40
B vizită 5.86
G vină 5.00
vînătoare 12.05
BGJSM vînt
J vînzare
vînzătoare

J vînzător
JSM vîrf
GJM vîrstă
voce 13.18
voiaj
GJ voie
J voinţă
volan
D volei
J volum
vopsea 3.00
BGJSM vorbă
J vot
G vrabie
BGJS vreme
GJ vulpe
GJ zahăr
zarzavat 5.43
GJ zăpadă
J zbor
G zeamă
J zgomot
GBJM zi
BJ ziar
B ziarist(ă) 8.54
GJ zid
S zîmbet
J zonă
M zori
G zvon

ADJECTIVE

J absolut
absent
absurd 5.25
G acru
BJ activ
BJM actual
BSM adevărat
BGJSM adînc
J admirabil
J aerian
agreabil
BJ agricol
GJSM alb
GJSM albastru
amabil
GJS amar
amuzant
BJM anumit
J apropiat
J apusean
BJM artistic
J ascuţit
asemănător 11.96
DJM asemenea
DJS aspru
atent
J atmosferic
automat(ic) 3.94
GJSM bătrîn
JS biet
GJS blînd
blond 7.88
BGJM bogat
JS bolnav
brunet
J brusc
bucuros 10.82
J bulgăresc
BGJSM bun
B burghez
GJS cald
calm
J capabil
B capitalist
J caracteristic
caraghios
casnic 6.17
călduros
G cărunt 5.76
căsătorit 4.26
ceh(oslovac)
J celebru
BJM central
M cenuşiu 11.70
B chinez(esc) 7.76
G chior
cinstit
J ciudat
BGJM civil
civilizat
BGJS cît
J clar
M colectiv 8.94
J colorat
BJ comercial
comic 5.68
M competent
JM complet
J complicat
BGJM comun
B comunist
BM concret
confortabil
conştient 10.00
conştiincios 6.00
M contemporan 5.53
JM continuu
contrar 13.35
corect 8.61
M corespunzător 4.48
JS credincios
criminal 8.64
GJ crud
G cult 6.00
BJ cultural
J cuminte 13.57
J cumplit
cumsecade 3.36
J cunoscut
curajos
GJ curat
J curios
BJ definitiv
J delicat
BG democrat
BJ deosebit
J deplin
GJ des
J desăvîrşit
JM deschis
desculţ 5.00
GJM destul
deştept 6.15
BJM diferit
BJM direct
dispus 9.82
discret 3.26
M divers 10.79
GJS drag
drăguţ
drăguţ 3.52
BGJSM drept
dublu
GJS dulce
J dureros
BJM economic
JM egal
GJM electric
englez
englezesc
enorm
B eroic 3.94
JM esenţial
etern 11.73
etic 2.76
B european 8.7_2
J evident
J exact
excelent 11.56
excepţional 10.70
excesiv 10.00
BJ extern
J extraordinar
fals 7.21
fantastic 500
favorabil 8.18
JS fericit
G fierbinte 9.45

JM fin
JM firesc
M fix 9.45
M fizic 11.35
G flămînd 10.00
folositor 8.102
formidabil 5.8
J fraged
BJM franţuzesc
frecvent 3.69
furios 2.76
GJSM frumos
BJ fruntaş
M fundamental 9.54
GJ galben
gelos
BGJM general
BJ german
GJS gol
G gras 12.10
BJ grav
J grecesc
GJSM greu
gri
groaznic 7.13
GJ gros
J grozav
J harnic
J hotărît
J ideal
GJ ieftin
J imens
impresionant
BJM important
J imposibil 4.13
incapabil
J independent
indian
M indiferent
JM individual
BJ industrial
J inferior
insuficient
J inteligent
J interesant
JM interior
BJ intern
BJM internaţional
interurban
inutil 4.42
BJ istoric
BJ italian
BJ înaintat
BGJSM înalt
GJS încet
J închis
încîntat
J îndelungat
J îndepărtat
îndrăgostit 2.75
G îngust
îngrozitor
îngrozitor 3.68
J însemnat
J întins
BJSM întreg
întunecat 13.26
S întunecos
J înţelept
JM jos
JM juridic
S just 8.03
G lacom 5.45
BGJS larg
laş 2.40
G lat 11.70
M lateral
leneş 3.08
BGJ liber
GJ limpede
G lin
JS liniştit
M literar 13.32
JM local
lunar 2.13
JSM lung
J maghiar
G major 4.85
B manual 4.80
BGJSM mare
maro
M material 10.48
matern
matur
B măreţ 8.26
J mărunt
M mecanic 7.85
medical 12.78
JBGSM mic
GBJM militar
mincinos 6.08
J minunat
misterios 11.63
mizerabil
GJ mîndru
GJS moale
BJM modern
modest 9.48
BJ mondial
J moral
JSM mort
BGJSM mult
mulţumit
GJ murdar
G mut 5.68
JM natural
BJM naţional
J neaşteptat
GJ nebun
necăjit
BJM necesar
J necunoscut
nedrept 11.70
GJSM negru
nemaipomenit
nemărginit 4.61
nemţesc 5.82
J nenorocit
J nenumărat
neplăcut 5.00
neprevăzut 5.45
nerăbdător 8.68
JM nervos
G neted
nevinovat 3.89
nobil 9.16
J normal
BGJSM nou
B nuclear
BJM numeros
JM obişnuit
obosit 10.00
obraznic
M occidental
BJ oficial
J omenesc
opus
optimist
oral 5.68
B orăşenesc
G orb 10.97
J organic
oribil
original 13.48
originar 5.51
palid 9.82
M paralel 7.26
paşnic
penibil
periculos 10.78
J perfect
B permanent 11.58
JM personal
pesimist
plăcut 12.04
BGJSM plin
BGJM politic
politicos
B polon 2.43
BJM popular
JM posibil
poştal 7.25
JM potrivit
BJM practic
M precedent 6.86
JM precis
prefăcut
J preţios
B prezent 3.61
prietenos
J primejdios
BJ primul
BJM principal
M privitor
J proaspăt
J probabil

profesional 12.36
B profund 9.15
BJM propriu
GJ prost
prudent
BGJ public
punctual
J pur
GJ pustiu
JM puternic
putred 4.61
BGJS puțin
rapid
GJ rar
răcit
GJSM rău
JM real
JS rece
M recent
recomandat
B regional 5.90
regretabil 4.45
regulat 12.68
renumit 5.82
JM respectiv
B revoluționar
ridicol 8.48
BJ românesc
GJM roșu
J rotund
roz
J rural
BJ rusesc
J sanitar
GJ sălbatic
J sănătos
GJSM sărac
J sărat
G sătul
GJ scump
GJM scurt
G sec 6.08
JM secundar
GJ senin
sensibil 7.39
BJ serios
sever 11.69
GJS sfînt
GM sigur 628.
simpatic 4.42
BJM simplu
sincer 10.68
BGJS singur
sintetic
sîrb(esc)
GJM slab
BGJM social
BM socialist
B sovietic
BGJM special
M specific 10.90
J spiritual
G sprinten 5.00
GJ stîng
BGJSM străin
G strîmb 8.43
G strîmt
GJM subțire
sudamerican
JM suficient
J sufletesc
superficial
JM superior
G surd 5.45
G șchiop 2.13
BJ școlar
BJM științific
supărat 9.25
J superior
GJM tare
BM tehnic 6.96
M teoretic
teribil 5.45
J teritorial
timpit
BGJSM tînăr
BGSMJ tot
J total
tragic 12.04
G treaz
JM trecut
M treptat
GJSM trist
turcesc
B țărănesc 6.00
G țeapăn
G ud
ulterior
BJM ultim(ul)
M uman 7.11
J umed
J unguresc
uniform 3.42
J unic
urgent 2.13
J uriaș
J urît
BJM următor
J uscat
BGJSM ușor
util 6.86
valabil 7.93
variat 6.85
J vast
BGM vechi
GJSM verde
GJ vesel
J veșnic
JM viitor
J vinovat
J violent
GJ viteaz
BGJSM viu
vizibil 5.10
G vînăt
G voinic 6.96
vorbăreț
GJ vrednic
J zadarnic
GJ zdravăn

VERBE

abuza 3.00
accepta
JM acoperi
BJM acorda
J acuza 5.00
BGJSM adăuga
J admira
JM admite
JS adormi
J adresa
BJSM aduce
JS aduna
BJ afirma
JBGSM afla
G agăța
JBGSM ajunge
GJ ajuta
BGJSM alege
GJS alerga
G alinta
GJ (a)luneca
GJ alunga 11.39
BGJ amenința
J amesteca
G ameți 8.90
J aminti
G amîna 5.10
amuza
angaja 9.45
B anunța 12.35
JM aparține
GJM apăra
BJM apărea
GJ apăsa
apela
aplauda
apleca 8.54
BJM aplica
GJS aprinde

aproba 13.19
BJSM apropia
BGJSM apuca
aranja 4.30
BGJS arăta
GJS arde
GJS arunca
GJSM asculta
GJ ascunde
G ascuţi
BJM asigura
G astîmpăra 2.43
G astupa 6.46
GJSM aşeza
GJS aştepta
J ataca
ateriza
GJM atinge
GJ atîrna
BJ atrage
GJM auzi
avansa 3.35
BGJSM avea
GJSM bate
baza 7.06
GJS băga
GJ bănui
GJS bea
GJ blestema
BJM bucura
calcula
J cauza
M cădea
călători
GJ călca
GJM căpăta
căsători 8.68
G căsca
DGSM căuta
J cerceta
BGJSM cere
G cerşi
G certa 5.96
G cheltui 8.64
GJSM chema
J chinuri
circula 4.73
GJS citi
G ciupi
GJSM cînta
cîntări 4.13
GJ cîştiga
claxona
GJ clădi
G clăti
clătina 10.00
GS clipi 5.00
clocoti 5.45
GJ coace
G coase
GJSM coborî
J comanda
compara 5.96
J completa
comunica 10.38
condamna 5.86
B conduce
M confirma
BM considera
M constata
BJM constitui
BM construi 12.57
conta 3.55
BJ continua
BJM contribui
JM conţine
BJ convinge
conveni 3.61
corecta
M corespunde 9.39
J costa
G crăpa 4.61
BJM crea
BGSM crede
BGJSM creşte
J critica
cuceri
GJS culca
G culege
cultiva 6.76
GJ cumpăra
BGSM cunoaşte
BJM cuprinde
J curăţa
GJS curge
GJ cuveni
BGJSM da
dansa 3.08
JM datora
G dărîma 5.00
J dărui
decide 4.69
BJM declara
decola
demonstra 4.26
GJM deosebi
J depărta
J depăşi 12.93
depinde
JM depune
deranja
BJSM deschide
JM descoperi
descrie 7.80
J descurca
desena
J desface
BJM desfăşura
desfiinţa 5.33
despacheta
JM despărţi
G destrăma
GJM deştepta
JM determina
BJM deveni
dezbrăca
JM dezvolta
G dicta
JM discuta
JM dispărea
J dispune
distra
J distruge
divorţa
JM dobîndi
J dori
GJS dormi
BGJM dovedi
BJGSM duce
J dura
GJ durea
evita 11.20
J examina
GJ executa
BGJM exista
GJM explica
G exploata 5.00
exploda
J exporta
BJM exprima
JM expune 12.22
ezita
BGJSM face
felicita
GJ feri
BGJSM fi
GJ fierbe
JM fixa
BJM folosi
M forma
J formula
J forţa
fotografia
GJS frămînta
G freca 7.26
G frige 2.36
G fugi
G fulgera 4.15
fuma
GJ fura
BGJSM găsi
G găti
JS geme
ghid
JSM gîndi
glumi 11.44
goli
G goni 13.26
GJ grăbi
GJ greşi
J gusta
BJM hotărî
G hrăni 8.11
GJ ierta
GJSM ieşi
imita 9.13

JM impune
JM indica
insista 3.08
instala 8.25
JM interesa
J interveni
interzice 4.15
GJSM intra
JM introduce
invita 3.30
GJ iubi
J ivi
GJ izbi 12.10
izbucni 13.18
J izbuti
îmbătrîni 12.45
îmbolnăvi 6.84
GJSM îmbrăca
J îmbrăţişa
J împăca
împacheta
JM împărţi
J împiedica
G împinge 12.00
JM împlini
J împodobi
împrumuta 12.10
J înainta
J înălţa
J încălzi
GJ încăpea 13.53
GJ încărca
BGJSM începe
JM încerca
J înceta
GBJM încheia
J închipui
J închiria 2.36
G încinge
GJ înconjura
BJ încredinţa
încuia 3.08
GJ încurca 5.69
GJS îndemna
JM îndeplini
J îndoi
GJ îndrăzni
JM îndrepta
G îndura 5.00
G îneca 12.88
J înfăţişa
GJ înfige 12.09
înfiinţa
GJ îngădui
îngheţa 7.76
GJ înghiţi
îngrămădi
îngrăşa
J îngriji
îngrijora 3.08
JM îngropa
înjura 4.61
J înlătura
J înlocui
înmulţi 12.60
G înota
înregistra 8.56
BJM însemna
ŞD însoţi
G însura 9.34
GJ înşela
J întări
J întemeia
GJSM întinde
GJ întîmpina
BGJM întîlni
J întîmpina
BGJ întîmpla
J întîrzia
GJSM întoarce
GJSM întreba
J întrebuinţa
întreţine 4.76
J întrece
întrerupe 5.82
GJ întuneca
BGM înţelege
GJS învăţa
G înveli
GJ învinge
GJ învîrti
jena 2.13
JS juca
GJ judeca
GJ jura
JM lămuri
GBJSM lăsa
lătra 5.26
GJ lăuda
GJSM lega
leşina 4.48
G linge
JS linişti
G lipi 8.66
BGSM lipsi
J locui
G logodi 7.13
GJS lovi
GJSM lua
G luci
BGJM lucra
GJ lumina
BJ lupta
B manifesta 13.03
JM mări
G mărita 4.61
J mărturisi
măsura 12,83
J mătura 9.45
J menţine
GSM merge
J merita
GJ mesteca
J micşora
G minţi 10,98
GJ mira
GJ mirosi
GJSM mişca
GJSM mînca
GJS mîngîia
GJS mulţumi
BJSM munci
murdări
GJSM muri
G mustra
G muşca 9.86
GJ muta
GJM naşte
G nimeri 9.00
G ninge
nota
J număra
JM numi
obliga 11.20
G obosi
JM observa
BJ obţine
ocoli 3,00
BGJM ocupa
GJ odihni
BJM oferi
S ofta
GJ omorî
G opera
GJSM opri
JM opune
BM organiza
G otrăvi
parca
BJ participa
patina
GJ părăsi
BGJSM părea
G păsa 4.65
GJM păstra
GJM pătrunde
G păţi 10.13
GJ păzi
GJ pedepsi
JM permite
JSM petrece
pieptăna
GJSM pierde
GJS pieri
G pipăi 9.00
G pisa
G pişca
G plindi 11.96
plasa
GJS plăcea
JS plăti
BGSM pleca
plictisi

GJ plimba
GJSM plînge
ploua 10.36
GJ pluti
JS pofti
J pomeni
BGJSM porni
GJ porunci
J poseda
J povesti
J practica
G prăji
preda 5.51
J preface
prefera 9.40
BJ pregăti
presupune 5.65
pretinde 11.00
J prevedea
preveni 11.17
BJM prezenta
GJ pricepe
BGJM primi
GJSM prinde
G pripi
BGSM privi
proceda 8.69
S procura 10.31
BJM produce
profita 8.61
promite
J pronunța
JM propune
J proveni
JM provoca
BJ publica
BGJSM pune
G pupa
BGJSM purta
BGJSM putea
G puți
G rade
G răbda 11.08
răci 4.42
BGJSM rămîne
răni 9.70
G răpi 9.61
GJS răsări
GJSM răspunde
răsturna
G rătăci
BJM realiza
reclama
J recomanda
JM recunoaște
J reduce
reface 3.61
J refuza
regreta 5.00
J renunța
repera
J repeta
BJM reprezenta
J repezi
reproșa
respecta 8.68
respinge 10.18
respira
restitui
J retrage
reține 12.13
J reuși
JM reveni
G rezema
G rezerva
rezista 10.82
rezolva 8.43
GBSM ridica
risca 6.55
G risipi 3.61
GJS rîde
G roade
J roși
GJM ruga
G rugini
GJS rupe
saluta 12.36
salva 6.00
GJS sări
GJS săruta
GJM săvîrși
G scădea 12.55
GJS scăpa
BGSM schimba
BGJSM scoate
G scobi
GJSM scrie
G scuipa
G scula 10.83
GJM scutura
scuza 6.84
GJ semăna
semna
M separa
GJM servi
J sfătui
GJ sfîrși
BGSM simți
J sili
J slăbi
GJ smulge
GBJM socoti
solicita
G sorbi 5.66
GJSM sosi
GJ sparge
GJ spăla
BJ spera
GJ speria
G spînzura 11.49
B spori 9.59
GJ sprijini
BGJSM spune
BGJSM sta
JM stabili
J stăpîni
G stărui 12.26
stima
GJM stinge
G stoarce
J străbate
G străduI
J străluci
J strecura
GJ strica
GJS striga
BGJS strînge
JM studia
B sublinia
G suci
GJSM suferi
GJ sufla
G suge
GJ sui
GJ suna
GJM supăra
J suporta
supraveghea
J supune
surîde 9.13
surprinde 4.70
J susține
GJ ședea
șifona
GJM șopti
G șovăi 5.68
GJ șterge
BGJSM ști
GJSM tăcea
GJSM tăia
G tăvăli
telefona
telegrafia
J teme
J termina
tinde 6.96
G tîri 5.00
G toca
G toci
G tocmi
G topi
traduce
GJSR trage
M transforma 10.00
B transmite
trata
traversa
GSM trăi
G trăsni
BJSM trebui
BGJSM trece
GJS tremura
S tresări 9.25
JS trezi
GJSM trimite

G trînti 4.76
G tuna
G tunde
G turna 10.65
tuşi
BGJSM ţine
G ţipa 13.21
GJ ucide
GJSM uita
GJS umbla
GJ umfla
GJS umple
G unge
ura
GJM urca
G urî 3.54
G urla 6.67
BJSM urma
BJM urmări
GJ usca
G ustura
G vărsa 7.10
BGJSM vedea
BGJSM veni
S verifica 8.10
GJ vinde
J vindeca
J visa
BJ vizita
G vîna
GJ voi
G vopsi
JSM vorbi
BGJSM vrea
JM zări
zăcea 13.11
GJS zbura
G zdrobi 10.56
G zgîria
GJSM zice
GJSM zîmbi
G zvîrli

ADVERBE

GJSM abia
JSM acasă
GJSM acolo
S actualmente
BGJSM acum
JM adesea
J adeseori
BGJM adică
adineauri 6.73
GJSM afară
BGJSM a(i)ci
GJ aiurea 8.69
alaltăieri 6.00
BJSM alături
JS altădată
alteori 3.61
BJSM altfel
MJS aminte
J anume
BGJSM apoi
BGJSM aproape
aproximativ 5.00
aseară
BJM astăzi
BJM astfel
BGJSM aşa
BGJS atît
BGJSM atunci
BGJSM azi
GJSM ba
BGJSM bine
S bineînţeles
J brusc
GJSM cam
BGJSM chiar
BGJS cînd
JS cîteodată
BGJSM cum
J cumva
JS curînd
BGJSM da
JM deasupra
BGJSM decît
J dedesubt
J degeaba
J demult
JM deocamdată
JSM deodată
J deoparte
JSM departe
JS desigur
J dimineaţa
deopotrivă 13.29
J dincolo
GJSM doar
J etcetera
extrem 11.61
J firește
BGJSM foarte
JSM gata
GJ iar(ă)(şi)
GBJ ieri
JM imediat
GJ iute
J împrejur
GJ împreună
BGJSM înainte
JS înapoi
BGJSM înăuntru
BGJS încă
GJ încoace
J încolo
GJ încotro
GJS îndată
G îndărăt 2.28
J întocmai
JS într-adevăr
GJS jos
BGJSM mai
GJM măcar
BGJSM mereu
BGJSM mîine
J necontenit
GJ nicăieri
BGJSM niciodată
GJSM nu
BJSM numai
BGJ oare
J oarecum
BJ odată
GJ odinioară
J oricum 6.39
GJSM parcă
GJS poate
JS poimîine 3.36
BGJSM prea
BJ pretutindeni
GJSM repede
J seara
GJSM sus
GJM tîrziu
SM tocmai
BJS totdeauna
BGJSM totuşi
BGJSM unde
J undeva
JM uneori
J vreodată

PRONUME

acela
acelaşi
acesta
alt
altceva
altcineva
ăla
ăsta

care
ce
cel
celălalt
ceva
cine
cineva
cîtva
dînsul
dumneata
dumneavoastră
eu
fiecare
însumi
mata
meu
nimeni
nimic
niște
oricare
orice
oricine
oricît
se
vreun

PREPOZIȚII

a
asupra
către
contra
cu
datorită
de
despre
din
dintre
după
fără
împotriva
în
înainte(a)
între
întru
la
lîngă
pe
pentru
peste
pînă
precum
prin
printre
spre
sub

CONJUNCȚII

ca
că
căci
ci
dacă
dar
de
deci
deoarece
deși
fie
fiindcă
iar
încît
însă
nici
ori
precum
sau
să
și

ARTICOLE

al
un
cel

INTERJECȚII

hai(de) 6.17
J iată
S mersi
pardon 11.51
zău 7.14
J vai

NUMERALE

unu
doi
trei
patru
cinci
șase
șapte
opt
nouă
zece
sută
mie

ANEXA

Substantive eliminate

B academician
J. acid
G albie + 8.26
B alianță 6.34
J altar
G altoi +
J apostol
G aramă +
G + arici
J așezare
G bade
G baieră +
J bătălie
G bici + 12.83
J biruință
G bob 7.04
G boboc +
G bold +
GJ boltă +
G + brazdă 6.45
G + brîncă
G brîu 6.85
G + bucă
G + burduf
G buric +
G bute +
G butuc +
G calic +
GJ car
J castel
G caș +
J cavaler
G cazană +
J călugăr
S căminar
G căpătîi
J căpetenie
GJ ceată +
J cerb
J cetate
G + cheag
G chingă +
G + cioară
G ciolan
G ciomag +
G ciot +
G cireș +
G ciumă +
G ciur
G cînepă +
G + cîrmă
G +claie
S cleric
G clocot
G coardă 11.70
G + coasă 2.76$_2$
GJS + codru 10.00
G cojoc 10.16

G colac 3.08
B colectivă
G colindă +
J colonel
B constantă
J corabie
G + corb 4.15
B corespondent
G crac
GJ creastă
S crișmar
G cuc
G + cumpănă 5.45
G + cumpăt 3.08
G + cunună
J defileu
S diac
G + doagă
J domnie
J domniță
G + duh
J episcop
B eroism
G fag
G + fală
B fascist
GSJ fecior
G fin
G fior 12.32
JS flăcău
G frînghie + 3.43
G frîu
J front
G funie + 3.26
G furcă 3.08
G fus + 3.36
G garant
J general
G ghimpe +
G gîrlă + 5.18
G grai + 7.04
SJ grajd
B hitlerist
S horă
G iapă
G iaz +
J imperiu
G in +
J instrucție
GJS + împărat
J împărăție
J înger
G + jaf
J jandarm
G jar + 3.08
G jug 5.00
G junc +
J lăutar
J leagăn 7.13
G legiuitor
S locotenent
G + luminare
G luntre +
G lut + 7.13
M madam
J maică
J marș
G mat +
G măcelar +
G măiestru + *L*
JS mărie
G-J meșter
B minoritate 3-52
J mitropolit
GJ mînie
J mîntuire
G + mînz
G moară
JS moșie
J moșneag
G moț + 7.13
G mugur + 4.00
G muiere + 9.33
G must + 2.39
G + nadă
G năduf +
G năravv
G negoț
GJS negură +
J negustor
S norod
S notar 10.70
G + nuc 3-36
GJ oaste +
G obște +
G ofensivă
G ogor +
S ogradă
G + orz
B pact 4.76
G papură
G + par
B paradă
BJ parlament
G + pască
GJ patimă
G păduche +
G păr 7.40
GJ + pildă
G pîntece + 4.15'
G placă
G plug 10.33
G poală 5-26
BJ poliție
G + potcoavă
GJ pradă
G + praștie
J pravilă
J prinț
G prund
G + pulbere 5.68
J punere
G + punte 3.36
G + rac 4.30
G răchită +
G rîpă +)3-36
G rîvnă
J roadă
GJ rob
GJ rod
G + rouă
J rugăciune
J ruină
G + sabie
G + salcie 10-56
G sanie +
G sapă
G sat
J sătean
G scai +
G scoarță 9.30
G scut
B seminar
G secară
G + sfredel
J singurătate
G + sîrg
G + snop 3.66
G soroc +
G + spic 11.49
G spin
G spuză +
G + stavilă
G stînă +
GJ strajă +
GS strună
G strung
G + strungă
G stuf
G stup + 5.00
G sulită + 5.69
G șa
G șoim +
G șopîrlă +
G șură 7.00
GJS taină
G tăciune +
G tămîie
G teasc +
G telegraf +
G temei
G + tihnă
S tindă
GJ tîlhar +
GS tîrg
G toartă
G tobă 4.40
G topor 4.15
GJ + traistă

J trăsură
J trebuință
G trîmbiță +
BJ trupă
G tufă
J tun
G turtă
G țap
G + țarc
G țeapă
G țiță
G + țol
JG uliță
G urzică +
G vad +
G vargă
GJS + vatră
J văzduh
M vechime
J veci
G venin
B vicepreședinte
J vie
GS + viespe
G + vifor 7.10
G + vișin
G viță
G + vîlvă
J vîrtej
G vîslă +
G vlagă +
JS vodă
J voevod
G + vrajă
G vrăjmaș + 5.00
G vultur 4.30
GS zare 8.66
G zăbavă
G zdreanță
G zeamă
M zeiță
G zestre 10.88
J zeu
G zor 2.13

Verbe eliminate

J abate 15.68
M alungi
G ara
G așterne 5.26
GJ ațița 4.30
JG birui 12.70
G boci
G boteza 13.66
M caracteriza 3.26
G cerca
G cerne +
G + chibzui 4.13
G chiui +
J cinsti
G + ciopli
G cloci
G coperi
G + croi
G cugeta 3.52
G + curma 5.45
M defini 5.00
M denumi
G deprinde 5.76
G + despica
G despuia +
M diferența 4.61
B disputa
G dogori
J grăi 26.14
G inspecta
G instrui
J isprăvi 17.47
G împresura +
G împunge
GJ închina 19.53
GJ îndupleca 3.37
G + îngîna
G + îngrădi
B întregi 5.45
J învia 15.65
GJ lepăda 14.30
G măcina
G miji +
G mistui + 5.00
GS mîna 5.33
G mîntui 11.86
G + mulge 3.00
J nădăjdui 14.22
G năvăli
G osteni
G paște 12.88
G păpa
G peți +
G piti +
G + pîrî 2.13
G pîrli
M potrivi 12.80
G prăpădi + 11.05
G prăvăli +
G primeni +
G proba +
G procopsi
G propti +
G raporta
M releva
JM rezulta
G rima +
M roi
J rosti 22.43
G + rumega
G rușina
G sădi +
GS sălta
G scălda
G + scăpăra
G scăpăta +
G scărmăna +
M semnala
J sfărîma 14.15
G sfii
M situa
G sminti +
G + smuci
G spinteca +
G spurca
M sublinia
G surpa +
G suspina + 8.97
G șuiera +
G tăbăci +
G + tăgădui 7.85
G toarce
G treiera
G trudi
G turba
G țese
G uimi
G ursi +
G urzi
M varia
G vătăma
G veghea 5.45
G vesti 22.18
G + zbîrci
G + zbuciuma
G + zburda
G + zdruncina
G zori
G zgîrci

Adjective și adverbe eliminate

M abisal
G ager +
G alde
M antropoid
JM atare
J bisericesc
M brut
M calitativ
M capital
M caudal
M chimic
G ciung
G cîrn
M clasic
M complex
J comunal
M creator
M cuantic
M cuaternar
M delegat
J divin
S domol

G + duios
M electromagnetic
J estetic
M exemplar
M feudal
M fosil
M geologic
M grafic
J imperial
J judecătoresc
M latin
M lingvist
M luminos 8.94
M magnetic
M mediu
M metric
G mişel
M molecular
M monetar
G murg
J muzical
M notarial
M nutritiv
M obiectiv
M organic
J ortodox
M oscilant
B pacific
G păgîn
J penal
G + pestriţ
M petrografic
M plan
M planificat
S pribeag
J primar
J pururi
J religios
J roman
M romanic
G rumen
M sonor
G slobod + 12.04
G slut
G sterp
M stilistic
G stingher
G ştirb
M titular
M variabil 4.40
M variant
G + viclean 3.08
S visător
G + vîrtos

ASPECTE SOCIOLINGVISTICE ÎN SELECTAREA UNOR MORFEME DERIVATIVE ALE LEXICULUI POLITIC

DE

RODICA BOGZA-IRIMIE

Un aspect care atrage atenţia, studiind lexicul politic din primele periodice româneşti, dintre 1829 şi 1848, este cel legat de selectarea şi răspîndirea unor morfeme derivative, sufixe şi prefixe.

Există, în epocă, o adevărată explozie a derivării, însoţind fenomenul de îmbogăţire a vocabularului, din toate domeniile, prin împrumuturi lexicale din alte limbi. S-ar părea că derivarea, foarte variată din punctul de vedere al elementelor derivative şi al ariei de acţiune, este o reacţie a vorbitorilor de limba română faţă de împrumutul lexical; prin derivare se creează o posibilitate de a da termenilor împrumutaţi o înfăţişare mai apropiată de aceea a cuvintelor din fondul lexical vechi al limbii române. Bineînţeles, observaţia priveşte mai ales tratamentul neologismului, dar nu exclude nici un proces al extinderii derivării şi la termenii vechi româneşti.

În cercetarea lingvistică, aprecierile asupra sufixelor şi prefixelor sînt de obicei constatative, în sensul că se relevă productivitatea acestora, originea, bazele la care se ataşează, relaţiile semantice dintre ele, coliziunea etc., adică aspecte sincronice şi diacronice, fără explicaţii de altă natură decît cea lingvistică. Credem însă că, măcar în unele cazuri, derivarea poate fi abordată sociolingvistic. Cercetările sociolingvistice sînt încă prea puţin numeroase pentru a se putea trage concluzii asupra valabilităţii unor ipoteze. Meritul lor principal este, fără îndoială, acela de a lărgi perspectiva în studierea relaţiilor dintre limbă şi societate şi de a sugera, deocamdată, noi modalităţi de investigare. Aşa se explică de ce încercăm să acordăm atenţie unor aspecte sociolingvistice în prezentarea lexicului din domeniul politic, domeniu mult prea strîns legat de societate pentru a nu intra în interacţiune cu aceasta.

Materialul lingvistic oferit de primele periodice româneşti îl concepem drept rezultat al unei anchete colective proiectate în trecut (colectivă, avînd în vedere mai mulţi autori ai articolelor din periodice; proiectarea în trecut este obligatorie, deoarece datele sînt cele oferite de periodicele apărute acum mai bine de 100 de ani). Discutînd rezultatele unei asemenea anchete colective, sîntem nevoiţi să modificăm şi alte date: „participanţi"[1] la „relaţiile de rol"[2] nu mai sînt indivizii, prezentaţi separat,

---

[1] V. Susan M. Ervin-Tripp, *Sociolinguistics*, în „Sociolingvistica" (*Orientări actuale*, culegere alcătuită de L. Ionescu-Ruxăndoiu şi D. Chiţoran, Bucureşti, Edit. didactică şi pedagogică, 1975, p. 166.

[2] V. Ioshua A. Fishman, *The Sociology of Language: An Interdissiplinary Social Science Approach to Language in Society, in* „Sociolingvistica", p. 153.

ci limba ziaristului, uneori anonim — dar în general reprezentînd o colectivitate —, societatea, limbile în general.

Fenomenele privind derivarea apar astfel ca efecte ale interacțiunii dintre ziarist și cititor.

Relația dintre cele două elemente ale fenomenului de interacțiune este întotdeauna de același tip: primul element este activ, în sensul că se schimbă conform unor reguli care reies din comportamentul pasiv al celui de al doilea element. Inversarea rolului nu este posibilă.

Ziaristul urmărește să creeze convingeri, să influențeze pe acela căruia i se adresează și este normal deci ca, în acest scop, să folosească anumite procedee lingvistice, să adapteze limba, mijlocul de comunicare, scopurilor sale [3].

De pildă, limbajului politic nu-i este proprie diminutivarea, iar cînd derivarea de acest tip apare totuși, apariția diminutivelor nu se justifică decît prin scop. S-ar părea că în „... demonstrarea, sau cum am zice păciuita *revoluțioară* a Clujului" (GT, 24, 1848, p. 98) [4], diminutivul *revoluțioară* funcționează în text ca un eufemism politic, impus de cenzură sau, eventual, ales anume pentru a liniști spiritele.

Dacă „Popolul suveran" scrie „... astăzi acești *patriotași* aleargă cu limba scoasă ... și cer cîte o mică recompensă la patriotismul lor" (PS, 2, 1848, p. 7), folosirea diminutivului *patriotaș*, format de la *patriot* cu sufixul *-aș*, se explică prin nevoia ziaristului de a exprima prin sufix o depreciere; de aici caracterul peiorativ al formației.

Ambele exemple dovedesc o atitudine deliberată a celui care scrie, cu urmări în selectarea faptelor de limbă, anume de selectare a unor sufixe nespecifice.

Dealtfel, selectarea lingvistică interesează în mod special socioling-vistica, pentru aceasta fiind revelatoare variațiile de limbă în funcție de diverși factori extralingvistici de natură socioculturală.

Tot o atitudine deliberată a creatorilor de limbă, între care, în acea epocă, se încadrează ziariștii, dovedesc și nenumărate derivate alcătuite, uneori parcă abuziv, cu prefixul *con-*, *co-* și sufixul *-ime*. Atît prefixul, cît și sufixul conțin, din punct de vedere semantic, semul „împreună", relevant pentru limbajul politic, care exprimă de regulă situații colective.

Formațiile cu *con-*, *co-* au o foarte mare frecvență și sînt fie împrumuturi *(compatriot)*, fie calcuri totale sau parțiale: *conglăsui(re)* (AR, 11, 1830, p. 46), după germ. *übereinstimmen*, sau rus. *soglasitsea* : *confăptui(re)* (CR, 13, 1843, p. 53), variantă pentru *conlucra* (după fr. *collaborer)*, *concetățean* (traducere parțială a fr. *concitoyen)*, *confrate* (după fr. *confrère*) etc.

Paralel cu acestea, apare însă *coadunare* „cu o lungă orație au deschis *coadunarea*" (GT, 5, 1838, p. 19), format de la *adunare* cu prefixul *co-*, adăugat unei baze care conține semul „împreună", deci tautologic, numai din dorința de a sublinia această idee.

---

[3] Cf. A. Prost, *Vocabulaire et typologie des familles politiques*, în „Cahiers de lexicologie", XIV, 1969, 1, p. 119, care arată că atitudinea unui deputat, de dreapta sau de stînga, poate fi determinată prin coordonate lexicale.

[4] Abrevierile periodicelor din care se citează: GT = „Gazeta de Transilvania", Brașov, 1838 ș.u.; AR = „Albina românească", Iași, 1829 ș.u.; CR = „Curierul românesc", București, 1829 ș.u.; PS = „Popolul suveran", București, 1848; „Propășirea", Foaie științifică și literară, Iași, 1844; „România", București, 1837—1838.

Ideea de unitate este o idee centrală în toate periodicele epocii. Complementară ideii de unitate națională, de unitate politică este și aceea de unitate de limbă : „Ce zic în Moldovo-România « *seanță* » după franțozește, noi zicem « *sesie* » după latinește. Dumnealor *sesie* numesc decursul întreg al unei adunări. Nu face nimic, mai tîrziu poate că vom veni tot la una", (GT, 47, 1841, p. 186). Se exprimă aici, desigur, dorința de unitate, dar și o mare intuiție a ziaristului anonim transilvănean care comentează, de fapt, în subsolul paginii termenii folosiți într-o știre primită de la un corespondent din Moldova.

Destul de numeroase sînt formațiile cu sufixul *-ime: cetățenime:* „a studenților și a *cetățenimei*" (AR, 23, 1848, p. 92) ; *sărăcime:* „să propovăduiască răscoala mai ales între *sărăcime*" (GT, 15, 1838, p. 58) ; *boierime, țărănime:* „aceste doă stări, dintre care a *-boierimei* consomează prea mult, iar a *țărănimei* produce foarte puțin" („Propășirea", 6, 1844, p. 42). În aceste formații și în multe altele, *-ime* este folosit mai frecvent pentru a exprima ideea de colectivitate, dar și de unitate socio-economică, din moment ce apare în cuvinte care denumesc straturile sociale.

Nu este neobișnuit faptul că apar cu frecvență mare, ci faptul că sînt preferate, că, de fapt, creaseră un sistem la care ziaristul apelează adeseori. Este grăitor în acest sens că, atunci cînd „Albina românească" apărea în două limbi, *les boyards* din coloana franceză se traduce prin *boierimea* în coloana românească și nu prin *boierii*.

Revenim la o afirmație făcută la început, legată de faptul că am putea considera extinderea derivării drept o reacție față de împrumutul masiv de neologisme. Astfel derivarea, alături de mijloacele cunoscute de încadrare morfologică și fonologică, ar putea fi socotită un procedeu lexical de adaptare a neologismelor la sistemul limbii române.

În această perioadă apar derivate acolo unde nu ne-am aștepta, de pildă supraderivate în română de tipul adjectivului *comunistic* (GT, 38, 1841, p. 151)[5], *propagandistic* (CR, 13, 1848, p. 49 ; AR, 21, 1848, p. 86) ; *teroristic* (CR, 10, 1848, p. 37), sau derivate, fără model străin, cum ar fi *rebelic* (GT, 6, 1848, p. 24), formații cu sufixul *-ic*, care se pare că a funcționat în română [6].

Credem că nu sînt întîmplătoare nici alte fenomene de derivare, de pildă atașarea unui sufix neologic, răspîndit în epocă (*-ație*) la un derivat postverbal împrumutat : fr. *débat*, devenit *debatație* (AR, 30, 1848, p. 121), sau fenomene de substituire de afixe, de exemplu *balotaj*, împrumutat din franceză cu această formă, care conține sufixul *-aj*, cu un sens diferit de cel din limba actuală : „... să se aleagă și aici deputații cu sorți rătunde aruncate într-un vas și aceasta să zice *balotaj*" (GT, 1, 1838, p. 2). *Balotaj* circulă și cu o formă în care sufixul *-aj* este înlocuit de sufixul *-ație: balotație* „deputații să se aleagă de acum înainte prin *balotație*, iar nu să-și

[5] Mai recent format în română, *organizatoric*, tot din limbajul politic, are o structură morfologică asemănătoare.

[6] Acad. Al. Graur este de părere că acest sufix nu a dat naștere la formații românești. V., de exemplu, *Studii de lingvistică generală* (Variantă nouă), București, 1960, Ed. Academiei, p. 395—396. La formațiile din lexicul social-politic, mai adăugăm și altele în componența cărora intră *-ic* : *entuziastic* (HT, 40, 1848, p. 167); *croatic* (GT, 9, 1847, p. 30); *iezuitic* (GT, 39, 1848, p. 163). Cel puțin pentru varianta transilvăneană a limbii române, funcționarea sufixului *-ic* este certă.

dea alegătorii voturile pe față" („România", 62, 1838, p. 245). Cît privește pe *votație* (AR, 22, 1848, p. 89; „România", 55, 1838, p. 219) acesta este un împrumut din fr. *votation*. Prin analogie cu el se explică, probabil, *votizație* (GT, 4, 1841, p. 13), mai ales dacă avem în vedere apartenența celor două unități lexicale la aceeași sferă semantică.

S-ar putea spune, fără exagerare, că există o preocupare permanentă a ziaristului pentru a crea la cititor un sistem de însușire a neologismelor prin încadrarea acestora în familii largi. Cu o foarte mare ușurință, atunci cînd există un termen, se creează și alte derivate, încălcîndu-se regula după care un cuvînt are cu atît mai multe derivate cu cît este mai vechi.

Astfel, se introdusese *plenipotențiar*, dar pentru a exprima funcția s-a creat *plenipotență*: „... plenipotențiarii, în virtutea *plenipotențiilor* lor ..." (GT, 41, 1840, p. 173); se introdusese *ambasador*, dar s-a creat *ambasadorat* pentru denumirea funcției „... să îmbrățoșeze treaba *ambasadoratului* ..." (CR, 6, 1829, p. 2).

Multe din aceste creații lexicale sînt efemere, ceea ce dovedește, poate, manifestarea unei tendințe specifice epocii.

Aceasta este, fără îndoială, o cale prin care ziaristul determină fixarea neologismului în vorbirea cititorului. Din această ușurință în derivare se creează adevărate „familii" de termeni politici. Pe lîngă *tiranie*, din fr. *tyrannie*, apar derivate după model francez *tiran*, *tiranic* (cu schimbare de accent), dar și adj. *tirănit*: „Astăzi se făcu dreptate celor nedreptățiți, asupriți, storși, *tirăniți* ..." (GT, 46, 1848, p. 196), presupunînd existența unui verb *a tirăni*, apoi adj. *tirănos*: „ ... să cerceteze în urma *tirănoasei* resculări întreprinse de către sârbi" (GT, 37, 1848, p. 155), adverbul *tirănește* (GT, 40, 1848, p. 166, 168), formații pentru care nu există model străin [7].

Astfel, această particularitate a limbii române, caracterul derivativ, pare a fi un mijloc de contracarare a influențelor externe, dovedind, în același timp, vitalitatea limbii române și capacitatea acesteia de a reacționa, prin integrare, la împrumuturile de care vorbitorii oricum aveau nevoie.

Septembrie 1976

[7] Pe linia tendinței generale de derivare, se remarcă formațiile cu sufixul *-al*: *deputație dietali* (CR, 1, 1848, p. 5); *prezident guvernial* (AR, 30, 1848, p. 116); *ambasador prezidial* (AR, 30, 1848, p. 122); *dezbateri ținutale* (CR, 1. 1848, p. 5); cu sufixul *-tor*: *ființtor* (AR, 14, 1830, p. 74); *rezeduitor* (AR, 27, 1848, p. 113), cu prefixul *în-*: *informare* (AR, 22, 1848, p. 89); *însecretar* (CR, 1, 1848, p. 2), cu prefixul *pre-*: *predomnire* (GT, 39, 1848, p. 163) etc.

ELEMENTUL FORMATIV *-TECĂ*

DE

LUIZA SECHE

Ideea redactării acestui articol ne-a fost sugerată de apariţia noului volum de poezii al lui Marin Sorescu, *Descîntoteca* [1]. Nu insistăm asupra „originalităţii" şi „adecvării" acestui titlu, ci, preocupaţi de valorile, frecvenţa, productivitatea şi perspectivele de dezvoltare ale elementului formativ *-tecă*, considerăm acest titlu numai incidentul de la care a pornit încercarea noastră şi, în acelaşi timp, o preţioasă atestare, capabilă să sprijine unele concluzii la care am ajuns în legătură cu acest element formativ. Autorii tratatului de *Formarea cuvintelor în limba română* [2], considerîndu-l temă străină, îl inserează pe *-tecă*, cu valoarea „dulap, cutie", „colecţie" (< gr. θήκη „dulap, cutie"), în *Lista principalelor elemente de compunere* (p. 258). Absenţa oricărui comentariu, a unor exemple de cuvinte formate cu el (împrumuturi sau creaţii în cadrul limbii noastre), ca şi înregistrarea lui printre elementele de compunere — pe de o parte — şi opinia noastră că ne aflăm în faţa unui element formativ care se comportă mai degrabă ca un sufix [3], analizabil în unele formaţii româneşti recente, atestate în publicaţii sau auzite la radio, la televiziune etc., precum şi posibilitatea pe care o are de a deveni mai productiv pe teren românesc — pe de altă parte —, sînt motivele pentru care am întreprins această analiză.

În limba română, cuvîntul cu cea mai veche atestare, în care poate fi analizat acest element formativ, este **bibliotecă** (fr. *bibliothèque*, lat. *bibliotheca*, it. *biblioteca*, germ. *Bibliothek*, rus. библиотека etc. < gr. βιβλιοθήκη < βιβλίον „carte" şi -θήκη. Cf. N. COSTIN, L. 460 (1660—1712). Cronologic, urmează : **apotecă** „farmacie, spiţerie" (germ. *Apotheke*, lat. *apotheca* „prăvălie, loc de păstrat proviziile", ucr. аптика, magh. *patika*, toate avînd la bază gr. ἀποθήκη < ἀπο = lat. *ab* „de la", cu ideea de separaţie „la o parte, spre rezervă", şi -θήκη, τιθημη „pun, aşez". Cf. NECULCE, L.

---

[1] Craiova, 1976.

[2] Vol. I. *Compunerea*, de Fulvia Ciobanu şi Finuţa Hasan, Bucureşti, 1970.

[3] În dicţionarele franţuzeşti, *-thèque* este considerat cînd s u f i x : *Grand Larousse encyclopédique en dix volumes*, III, 1960, p. 134, s.v. *cinémathèque* (de *cinéma*, et suffixe-*thèque*), Paul Robert, *Dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française*, V, 1962, p. 316, s.v. *photothèque* (Néol. ; de *photo-*, et suff. *-thèque*), *Le Petit Robert, Dictionnaire alphabétique & analogique de la langue française*, 1970, p. 1669, s.v. *sonothèque* (Néol. ; de *sono-*, et suff. *-thèque*), (cf. SCRIBAN, D., care, la cuvîntul *gliptotecă*, indică la etimologie "d. *glipt-ic* şi *-tecă*, ca în *bibliotecă*", prezentîndu-l, deci, în mod greşit, ca fiind format în româneşte), cînd e l e m e n t f o r m a t i v : *Le Petit Robert*, p. 1777, s.v. *-thèque* : Elément, du gr. *thêkê* „loge, réceptacle, armoire" (ex. : bibliothèque cinémathèque, discothèque etc.).

391 (1672—1747)[4]; **pinacotecă** (< fr. *pinacothèque*, it. *pinacoteca*, germ. *Pinakothek* < gr. πίναξ „tablou" și -θήκη). Cf. RUS, I. I, 311 (1842); **gliptotecă** „colecție de pietre gravate" (< fr. *glyptothèque* < gr. γλυπτός „gravat" și -θήκη). Cf. ȘĂINEANU, D. (1896), după care dicționarele înregistrează împrumuturile recente de tipul **cartotecă, discotecă, cinematecă** etc.

Valorile cuvintelor formate cu *-tecă* sînt, în general, acelea conținute în sensul originar al lui -θήκη: **1.** colecție de obiecte de același fel orînduite sistematic; **2.** cutie, raft, dulap etc., special amenajate, în care este păstrată o asemenea colecție; **3.** încăpere, local, edificiu în care este depozitată (și expusă) această colecție. Desigur, nu în toate cuvintele formate cu *-tecă* întîlnim întreaga serie de sensuri, după cum, este demn de relevat faptul că unele dintre aceste cuvinte și-au extins semnificațiile dincolo de valorile originare (în **discotecă**, de pildă, la sensul de bază s-a adăugat valoarea „loc de reuniune, club unde se poate asculta muzică sau se poate dansa în sunetul unei muzici înregistrate"). *La discoteca din Rue-Benoit, la Paris, se dansa pînă tîrziu...* SCÎNTEIA, 8267/1969, 4/1, sau **cinematecă** „arhivă unde se păstrează filmele cinematografice", care s-a îmbogățit cu sensul mai recent de „sală de cinematograf unde pot fi vizionate filmele reprezentative din istoria cinematografiei". *Am văzut la cinematecă „Dama cu camelii" cu Greta Garbo și Robert Taylor*, sau **telecinematecă**. unde, ca și în cazul precedentului *cinematecă* — așa cum precizează Th. Hristea[5] —, este cuprinsă și valoarea suplimentară de „creație cinematografică de bună calitate": „rom. **cinematecă** și **telecinematecă** exprimă, printre altele, și nuanța de «film artistic superior». *Telecinemateca. Ciclul Un mare cineast: Charlie Chaplin.* PR 52/1975, 8. *Telecinemateca. Ciclul Un mare regizor: Otto Preminger.* ib. 14/1976, 8. *Telecinemateca. Ciclul Mari ecranizări.* ib. 11/1977, 8. *Telecinemateca. Ciclul Mari actori: Ugo Tognazzi și Jean Seberg.* ib. 12/1977, 8.

Înainte de a trece la prezentarea formațiilor cu *-tecă* din limba română, subliniem caracterul neologic și savant al acestor formații. Cu excepția cîtorva cuvinte care și în limba franceză — de unde le-am împrumutat pe cele mai multe — sînt ceva mai vechi, majoritatea derivatelor cu acest element formativ sînt recente[6].

Analizînd, cronologic, prezența cuvintelor formate cu *-tecă* din limba română, le-am grupat în trei categorii:

1. împrumuturi mai vechi, atestate în limba noastră înainte de 1900, și înregistrate, în general, de dicționarele mai importante: **apotecă, bibliotecă, gliptotecă, pinacotecă;**

---

[4] Au fost folosite următoarele abrevieri: N. COSTIN = Nicolae Costin, *Letopisețul Țării Moldovei de la zidirea lumii pînă la 1601.* Ediție cu o introducere de Ioan Șt. Petre, 1942; DER = *Dicționar enciclopedic român*, I—IV, 1962—1966; DEX = *Dicționarul explicativ al limbii române*, 1975; DL = *Dicționarul limbii române literare contemporane*, I—IV, 1955—1957; DLR = *Dicționarul limbii române*, 1965—1977; DM = *Dicționarul limbii române moderne*, 1958; DN = *Dicționar de neologisme*, ed. a II-a, 1966; INF. BUC. = *Informația Bucureștiului*; M. D. ENC. = *Mic dicționar enciclopedic*, 1972; PAPIU-MASTACAN, P. P. = Victor Corvin Papiu — Gheorghe Mastacan, *Pietre prețioase*, 1973; PR = [Program] *Radio TV*; RUS, I. I—III = Ioan Rus, *Icoana pămîntului sau carte de gheografie.* Tom. I—III, 1842; SCRIBAN, D. = August Scriban, *Dicționaru limbii românești*, 1939; ȘĂINEANU, D. U. = Lazăr Șăineanu, *Dicționar universal al limbei române*, 1939.

[5] *Împrumuturi și creații lexicale neologice în limba română*, în LR, XXI, 1972, nr. 3, p. 190.

[6] Vezi Paul Robert, *Dictionnaire alphabétique & analogique de la langue française*, 1970: *bibliothèque* 1493, *glyptothèque* 1829, *pinacothèque* 1839, *cinémathèque* 1921, *discothèque* 1932.

2. împrumuturi relativ recente, de asemenea preluate de dicționarele de uz curent : **bandotecă** (< germ. *Bandothek*) „colecție de benzi de magnetofon". Cf. DN², M. D. ENC., DEX ; **cartotecă** (germ. *Kartothek*, fr. *cartothèque*, rus. *картотека*) „totalitatea fișelor de evidență pentru persoane și pentru materiale". Cf. DN², M. D. ENC., DEX, SĂPTĂMÎNA, 323/1977, 2/4 ; **cinematecă** (< fr. *cinémathèque*). Cf. INF. BUC. 5063/1969, 1/1, M. D. ENC., LR XXI (1972), nr. 3, 190, DEX ; **dactiliotecă** (scris și *dactyliothecă*, cu varianta *dactiloteca*, PAPIU-MASTACAN, P. P., 1973, 58) (< germ. *Daktyliothek*) „colecție de inele". Cf. DN². *Scaunus a fost primul posesor al unei atare dactiloteci.* PAPIU-MASTACAN, P. P. 58, cf. 11, DEX ; **discotecă** (< fr. *discothèque*). Cf. DM, DN², M. D. ENC., DEX, PR 20/1976, 11/2 ; **filmotecă** (< fr. *filmothèque*) „colecție de filme". V. c i n e m a t e c ă. Cf. DM. *Cu trei ani în urmă, la Sofia, a luat ființă o filmotecă cu 350 filme.* SCÎNTEIA, 6592/1965, 5/6, cf. DN², M. D. ENC., FLACĂRA, 51/1973, 5/2, DEX ; **fonotecă** (< fr. *phonothèque*) „colecție de înregistrări". Cf. DN², M. D. ENC., DEX, PR 13/1976, 13/2 ; **fototecă** (< fr. *photothèque*) „colecție de fotografii". Cf. DN², M. D. ENC., FLACĂRA, 51/1973, DEX ; **rototecă** (cu varianta *rotatecă*, DN²) (< fr. *rotothèque*) „catalog mecanic cu fișe aplicate pe plăci". Cf. DL, DM, DN², DLR, DEX ; **sonotecă** (< fr. *sonothèque*) „arhivă în care se păstrează înregistrările diverselor zgomote care pot fi utilizate în filme, emisiuni radiofonice, de televiziune etc". Cuvîntul, neînregistrat de dicționarele noastre, este folosit frecvent în tehnica radioteleviziunii ; **vinotecă** (< fr. *vinothèque*) „colecție de vinuri de calitate superioară". Cf. DM, DN², M. D. ENC., DEX ;

3. formații întîlnite în diverse publicații sau auzite la radio, la televizor etc., marea majoritate neînregistrate în dicționare. Pînă la proba contrară, considerăm acești termeni creații interne, formate după modelul împrumuturilor, mai vechi sau mai noi, terminate în *-tecă* : **artotecă** (< *artă* + *-tecă*) „colecție de obiecte de artă ; secție în care se vînd sau se împrumută obiecte de artă". V. b i b l i o t e c ă, p i n a c o t e c ă. *Artotecă... secție de împrumutare acasă a unor tablouri și diverse alte obiecte de artă.* ROMÂNIA LIBERĂ, 9062/1973, 6/9 ; **brichetotecă** (< *brichetă* + *-tecă*) „colecție de brichete". V. d a c t i l i o t e c ă, g l i p t o t e c ă. Cuvîntul, formație ocazională, desigur, a fost folosit la televiziune și, tot acolo, l-am auzit pe **casetotecă** (< *casetă* + *-tecă*) „colecție de casete conținînd muzică înregistrată pentru casetofon". V. d i s c o t e c ă, f o n o t e c ă, s o n o t e c ă ; **chibritotecă** (< *chibrit*[uri] + *-tecă*) „colecție de capace de cutii de chibrituri". V. b r i c h e t o t e c ă, d a c t i l i o t e c ă. Am auzit acest cuvînt de la o persoană care posedă o astfel de colecție ; **cioboteca** (< *ciob* + *-tecă*) „colecție de cioburi arheologice". V. g l i p t o t e c ă. Cf. DN² ; **columbotecă** (< *columbă* + *-tecă*) „colecție de porumbei", auzit la o expoziție columbofilă, prezentată pe str. Brezoianu, nr. 23—25. După cum se vede, pentru prima oară, aici, „exponatele" colecției sînt vii ; **descîntotecă** (< *descînt*[ec] + *-tecă*) „colecție de descîntece". *Totul îmi vine pe buze de-a gata, Ca vorbele cu sensuri uitate Dintr-un descîntec ciudat, auzit de la o babă... Vreau să-mi fac o descî*[n]*totecă*[7] *mare de dragoste.* SORESCU, D. 8. *Eh! alte vremuri pe atunci, domnule! Mai exista*

[7] În text, dintr-o greșeală de tipar, a apărut *descîtotecă*.

poezie cît de cît, Abia inventase Sorescu descîntoteca. id. ib. 10. *Să le facem discuri de lună plină, Discuri pentru descîntotecă.* id. ib. 16. Şi în cazul lui **descîntotecă,** apare un element nou : temele la care se ataşează *-tecă* sînt, în mod obişnuit, concrete, iată însă că, de astă dată, tema este un substantiv abstract : *descînt*[ec], ceea ce lărgeşte, într-un fel, posibilităţile de dezvoltare ale elementului formativ de care ne ocupăm. N-ar fi exclus ca, într-un viitor apropiat, să se ivească formaţii ca : **baladotecă, basmotecă, bocetotecă, colindotecă, doinotecă** etc. ; în seria de emisiuni grupate sub titlul „Colecţii şi colecţionari", transmise la televizor, s-a utilizat termenul **ilustratotecă** (< *ilustrată* + *-tecă*) „colecţie de ilustrate". Cu prilejul expoziţiilor naţionale şi internaţionale de maximafilie, am auzit termenul **maximatecă** (< [ilustrată] *maximă* + *-tecă*) „colecţie de ilustrate maxime, adunate şi clasate, după anumite reguli, de maximafilişti". V. i l u s t r a t o t e c ă ; **scenotecă** (< *scenă* + *-tecă*) „colecţie de piese de teatru reprezentate pe scenă". V. c i n e m a t e c ă, f i l m o t e c ă, t e l e c i n e m a t e c ă. Cf. INF. BUC. 5063/1969, 2/1 ; **teatrotecă** (< *teatru* + *-tecă*) „colecţie de piese de teatru". V. s c e n o t e c ă. *Teatroteca... ar fi în viaţa teatrală ceea ce este telecinemateca în reţeaua cinematografelor.* SCÎNTEIA, 9193/1972, 4/1 ; **timbrotecă** (< *timbru* + *-tecă*) „colecţie de timbre filatelice, orînduite sistematic, pe teme, valori, emisii, serii etc.". V. m a x i m a t e c ă. Cuvîntul este uzual în limbajul filateliştilor ; **valsotecă** (< *vals* + *-tecă*) „colecţie de valsuri (celebre) înregistrate pe discuri". V. d e s c î n t o t e c ă. Formaţie ocazională folosită de Gr. Moisil în cadrul unui interviu televizat ; **videotecă** (< *video* + *-tecă*) „colecţie de reportaje filmate şi de filme documentare (pentru televiziune)". V. c i n e m a t e c ă, f i l m o t e c ă. Cuvînt frecvent folosit de crainicii şi de reporterii televiziunii.

Există şi alţi termeni formaţi cu elementul *-tecă* (de exemplu **radiodiscotecă** PR 25/1973, 6/1, 4/1977, 3/1, **radiofonotecă** PR 18/1976, 11/1, 4/1977, 10/4, **telecinematecă** PR 3/1977, 8/1), deoarece ele nu prezintă însă nimic nou pentru elementul formativ pe care îl analizăm (fiind interesante mai curînd pentru demonstrarea productivităţii elementelor de compunere de la începutul acestor cuvinte *radio-* şi *tele-*), nu ne-am oprit asupra lor.

*

La capătul acestei prezentări, putem trage unele concluzii în legătură cu elementul formativ *-tecă* :

a) a intrat în limbă odată cu cuvintele mai vechi împrumutate (mai ales din franceză şi din germană) care îl conţineau : *apotecă, bibliotecă, gliptotecă, pinacotecă ;*

b) s-a detaşat ca un element formativ de sine stătător, capabil să formeze cuvinte şi pe teren propriu, după modelul împrumuturilor mai vechi *(bibliotecă, gliptotecă, pinacotecă)* şi al celor recente *(bandotecă, discotecă, fonotecă, dactilioteca, rototecă, sonotecă)*, apărînd în formaţii ocazionale ca : *artotecă, brichetotecă, casetotecă, chibritotecă, columbotecă, ciobotecă, descîntotecă, ilustratotecă, maximatecă, scenotecă, teatrotecă, timbrotecă, valsotecă, videotecă ;*

c) după modelul împrumuturilor terminate în *-tecă*, între temă şi elementul formativ se intercalează — de cele mai multe ori — vocala de legătură *-o-* *(ciobotecă, descîntotecă, scenotecă, teatrotecă, valsotecă)*;

d) formaţiile cu acest element sînt exclusiv substantive, avînd la bază, în majoritatea cazurilor. teme concrete;

e) cu elementul formativ *-tecă* se alcătuiesc cuvinte savante; atît în împrumuturi, cît şi în formaţiile româneşti, apare numai în termeni livreşti;

f) este un element formativ neologic, activ mai ales în vocabularul din ultimii 30—40 de ani;

g) valorile cuvintelor terminate în *-tecă* preiau integral valorile gr. -θήκη, în unele cazuri, dezvoltînd sensuri sau nuanţe semantice suplimentare *(cinematecă, discotecă, filmotecă, telecinematecă)*;

h) avînd sensurile distincte, precise şi bine delimitate, cuvintele formate cu acest element prezintă aceeaşi desfăşurare semantică, fapt care facilitează munca lexicografului în elaborarea definiţiilor respective, conferindu-le unitate, dar şi un evident schematism : *1.* colecţie; *2.* cutie, ladă, dulap, sipet; *3.* sală, încăpere; *4.* edificiu, muzeu;

i) datorită acestor valori circumscrise, cuvintele terminate în *-tecă* sînt puţin numeroase, iar elementul formativ analizat are o productivitate relativ redusă;

j) prin noutatea, raritatea şi caracterul inedit al unora dintre cuvintele pomenite mai sus, ca şi prin încărcătura afectivă, neaşteptată şi, uneori, îndrăzneaţă, relevată de altele *(chibritotecă, descîntotecă)*, elementul formativ *-tecă* aduce, şi pe plan stilistic, unele contribuţii semantice, îmbogăţind lexicul românesc cu o serie de formaţii sintetice, necesare şi expresive.

CONSIDERAȚII FILOLOGICE ȘI LINGVISTICE ASUPRA *PSALTIRII SLAVO-ROMÂNE* ATRIBUITE LUI ȘERBAN CORESI

DE

ION GHEȚIE

1. În studiul introductiv la ediția din 1916 a *Psaltirii Scheiene*[1], I.-A. Candrea a atras cel dintîi atenția asupra unei psaltiri slavo-române din secolul al XVI-lea, pe care a datat-o circa 1588 și a atribuit-o lui Șerban Coresi, succesorul tatălui său, diaconul Coresi, la conducerea tipografiei chirilice brașovene. O altă constatare a filologului român privea filiația tipăriturii : ea nu era altceva decît o retipărire, cu unele îndreptări, a textului imprimat de diacon la Brașov, în 1577. Revăzînd textul psaltirii, alcătuitorul versiunii din circa 1588, un preot (probabil popa Mihai din Șcheii Brașovului), „nu și-a dat prea multă osteneală, căci îl vedem trecînd peste greșeli bătătoare la ochi, mulțumindu-se numai să schimbe posesivele *lui* și *ei* în *său*, *sa*, *săi*, *sale*, sau să înlocuiască ici colo cîte un cuvînt cu altul"[2]. Îndreptările pe care le face uneori textului din 1577 îl determină pe Candrea să presupună că revizorul „a avut dinainteă ochilor sau o altă traducere a psalmilor, sau originalul slavon"[3]. Intervențiile în text arată că preotul brașovean avea tendința de a moderniza limba vechii versiuni coresiene.

Părerile lui Candrea au fost acceptate, în general, de cercetătorii ce i-au urmat. Într-o contribuție apărută de curînd[4], am afirmat, împotriva celor susținute de Candrea, că intervențiile revizorului din circa 1588—1589[5] sînt destul de numeroase și cîștigă o importanță deosebită prin implicațiile de ordin filologic și cultural pe care le pun în lumină. Recenta ediție a *Psaltirii* coresiene din 1577, alcătuită de Stela Toma[6], notează în aparatul critic diferențele de ordin fonetic, morfologic și lexical pe care le prezintă textul tipărit de Șerban Coresi față de modelul său. Întemeindu-ne pe variantele consemnate în această ediție, vom încerca să formulăm cîteva observații asupra felului cum a fost efectuată revizia psaltirii coresiene și asupra izvorului românesc pus la contribuție de revizor.

---

[1] *Psaltirea Scheiană comparată cu celelalte psaltiri din sec. XVI și XVII traduse din slavonește*, vol. I, București, 1916, p. LX—LXIII,

[2] *Ibidem*, p. LXI.

[3] *Ibidem*, p. LXII.

[4] *Activitatea de traducere și tipărire a cărții românești la Brașov la sfîrșitul secolului al XVI-lea*, în LR, XXIV, 1975, nr. 6, p. 621.

[5] Datarea 1589 a fost susținută de G. Blücher, *Filigranele brașovene și tipăriturile chirilice din secolul al XVI-lea*, în „Revista bibliotecilor", XX, 1967, nr. 7, p. 425, *Contribuții la istoria hîrtiei și a tiparului chirilic din a doua jumătate a secolului al XVI-lea de la Brașov*, în *Studia bibliologica*, III, 1969, partea II, p. 444.

[6] Coresi, *Psaltirea slavo-română (1577) în comparație cu psaltirile coresiene din 1570 și din 1589*. Text stabilit, Introducere și Indice de Stela Toma, [București], 1976.

2. O simplă parcurgere a recentei ediții a *Psaltirii* din 1577 pune în evidență diferențele destul de numeroase și adesea importante dintre textul tipărit de Coresi și cel revizuit, un deceniu mai tîrziu, în Șcheii Brașovului. Ele se întîlnesc pe toată întinderea textului și se referă, deopotrivă, la chestiuni de fonetică, morfologie, sintaxă și vocabular. Semnificativă în acest sens ni se pare introducerea în text a unui număr de 222 termeni neatestați în versiunea din 1577. Raportînd această cifră la cele 1771 de cuvinte-titlu pe care le numără *Psaltirea* din 1577, observăm fără greutate că revizorul „și-a dat destulă osteneală" ca să asigure traducerii biblice o formă care i se părea superioară. Alte numeroase intervenții ilustrează strădania cărturarului anonim.

3. Nu e în intenția noastră de a trece în revistă și a clasifica toate particularitățile lingvistice prin care versiunea din circa 1588— 1589 se îndepărtează de textul de bază. Vom reține din numărul lor pe cele mai caracteristice, încercînd să stabilim, în măsura posibilului, semnificația schimbărilor operate.

4. Vom începe prin a evidenția acele modificări care prin repetarea lor frecventă pun în lumină unele preferințe de ordin lingvistic și stilistic ale revizorului. O intervenție curentă în textul din 1588—1589 are în vedere *numărul* substantivelor și al adjectivelor. Acolo unde versiunea mai veche întrebuința singularul, revizorul apelează cu destulă consecvență la plural. Iată cîteva exemple : *durere — dureri* (XII, 13), *fața — fețele* (XX, 13), *făcătoriu — făcătorii* (XIII, 1), *inemă — inimă* (XI, 2), *noaptea — nopțile* (XVI, 3) ; cf. *rămasul — rămășițele* (XX, 13), Mai rar, singularul e preferat pluralului : *îmblătorii — îmblătoriu* (XIV, 2), *înțelepciuni — înțelepciune* (XVIII, 2) etc.

O modificare întîlnită curent în textul din circa 1588—1589 se referă la *timpul* verbelor. Acolo unde modelul prezenta indicativul prezent, revizorul optează pentru viitor. E vorba de maniera diferită de a reda prez. ind. al verbelor perfective slave. Dintre numeroasele exemple care s-ar putea da în acest sens, ne mulțumim să reproducem cîteva : *află — afla-va* (XX, 8), *bucură-se — bucura-se-va* (LII, 8), *mă curățesc — curăți-mă-voiu* (XVIII, 13), *îmblă — îmbla-vor* (XVII, 14), *înflurește — înfluri-va* (XCI, 11), *înmulțește-se — înmulți-se-va* (XCI, 12), *întră — întra-va* (XVII, 8), *poiu-mă — pune-mă-voiu* (XI, 5), *spune — spune-va* (XVIII, 1), *zic — zice-voiu* (XLI, 12). Mai rar, prezentul indicativ este înlocuit prin perfectul simplu al aceluiași mod : *auzi-mă — auzișă-mă* (XVI, 6), *chem — chemai* (XVII, 7), *cunosc — cunoscui* (XX, 6), *împlă — împlu* (XIX, 4,5).

O particularitate caracteristică textului nostru o constituie înlocuirea curentă a pronumelor personale cu valoare posesivă *lui, lor* prin pronumele sau adjectivele posesive *său, sa, săi, sale*. I.-A. Candrea a atras atenția asupra acestei modificări, subliniind faptul că uneori înlocuirea s-a făcut mecanic, schimbîndu-se fără rost pronumele personal *lui* (care nu avea valoare posesivă !) prin pronumele posesiv *său*. Fraza *spart-ai toate gardurele lui, pus-ai vîrstos* **lui** *frică* devine : *spart-ai toate gardurele sale, pus-ai vîrtos* **său** *frică* (LXXXVIII, 42)[7] Exemplul este izolat ; de regulă, revizorul efectuează substituirea în mod corect. Iată cîteva exemple de înlo-

[7] Vezi I.-A. Candrea, *op. cit.*, p. LXI.

cuire a pron. pers. *lui*, *lor* prin pron. şi adj. pos. *său*, *sa*, *săi*, *sale* : *lui — său* (XIX, 7, XXIII, 3, XL, 3, LXXXIV, 10), *lui — sa* (XVII, 10), *lui — sale* (XX, 5), *lor — săi* (XVI, 11), *lor — sale* (XLIII, 4).

În sfîrşit, o substituire de ordin lexical pe care o putem întîlni (cu relativ puţine excepţii) de-a lungul întregului text este întrebuinţarea lui *vrăjmaş* în locul lui *drac* (acesta fiind un calc după v.sl. *vragŭ* „duşman; diavol"). Exemple se întîlnesc în psalmii XII, 5, XX, 8, XXVI, 10, XXIX, 1, XXXVII, 16, XLI, 13, XLII, 2, ŁXXIX, 7 etc. În psalmul XLI, 14, *dracii* a trecut neschimbat din textul coresian în cel tipărit în 1588—1589.

5. Pe lîngă modificările menţionate mai sus, există o serie de intervenţii prin care cărturarul braşovean conferă un aspect mai modern limbii cu înfăţişare arhaică din 1577[8]. Lăsînd deoparte, pentru moment, fonetismul unor cuvinte, de care ne vom ocupa în altă parte a articolului de faţă, vom atrage atenţia asupra modificărilor operate în domeniul morfologiei, sintaxei şi lexicului. Astfel, prepoziţia *de* este înlocuită prin *den* (XLI, 8), *derept* prin *pentru* (XI, 5, XVI, 4), *între* prin *înaintea* (XVIII, 15), iar conjuncţia *e* prin *iară* (XII, 6, LI, 7). Prep. *pre* este folosită frecvent pentru construirea complementului direct exprimat prin nume de persoană sau pronume personal, în contexte unde versiunea din 1577 prezenta complemente fără *pre* : *urîţii noştri — pre ceia ce urîia pre noi* (XLIII, 9), *sparse ei — putredi pre ei* (LXXVII, 50), *lăudaţi el — lăudaţi pre dins* (CXLVIII, 4). În domeniul vocabularului, menţionăm înlocuirea lui *deştinse* prin *pogorî* (XVII, 11), a lui *împremieza* prin *jumătăţa* (LIV,27), a lui *judeţ* prin *judecare* (XVIII, 10) sau *judecată* (XVI, 1) şi a lui *şerb* prin *rob* (XVIII, 14, XXX, 16).

Chiar dacă aceste modificări nu sînt întotdeauna la fel de numeroase şi de consecvente ca cele relevate mai sus, ele conferă totuşi un aspect particular textului din 1588—1589, nu numai în raport cu *Psaltirea* din 1577, ci şi cu alte cîteva dintre psaltirile româneşti din secolul al XVI-lea, traduse din slavonă.

6. În ciuda caracterului lor arhaic, o parte din formele şi termenii amintiţi mai sus puteau să se găsească în circulaţie locală în unele graiuri dacoromâne, diferite de cel pe care îl vorbea revizorul anonim şi ale cărui norme le respecta. Insuficienţa cunoştinţelor noastre de dialectologie istorică românească nu ne îngăduie să ne pronunţăm cu un minimum de certitudine asupra eventualei lor provenienţe regionale.

7. Cum era de aşteptat, într-o serie de cazuri, intervenţiile revizorului au în vedere înlocuirea unor particularităţi de tip nordic (cel mai adesea arhaice) prin corespondentele lor sudice (de regulă, mai noi). În domeniul *foneticii*, remarcăm acceptarea cvasigenerală a fonetismului cu *-i-* din *inimă* în locul celui etimologic cu *-e-* (*inemă*; XII, 6, XIV, 2, XXX, 12)[9]. Caracteristică nordului a fost (şi este) trecerea lui *-ia* la *ie* într-un cuvînt ca *stredie*, substituit prin *strediia* (în ps. XVIII, 13)[10]. Dacă grafia eronată *deavăveare* (CXVIII, 151) trebuie emendată *deadăveare*, ceea ce pare foarte probabil, atunci ne găsim în prezenţa unei particularităţi sudice (rostirea

---

[8] *Ibidem*, p. LXIII.

[9] Cf. Rosetti, ILR, p. 491.

[10] Cf. studiul nostru *Consideraţii filologice şi lingvistice asupra Evangheliarului din Petersburg*, în SCL, XVII, 1966, nr. 1, p. 57.

dură a lui *d*, după care *e* > *ă* ; în tipăritura din 1577 : *deadeveare*)[11]. Întrucît zonele nordice ale Dacoromaniei cunoșteau în secolul al XVI-lea rostirea moale alui *ș* în cuvinte ca *așeza*, *șed*, *șes*, în timp ce în cele sudice aveau curs și rostirile dure, trecerea lui *e* la *ă* după *ș* în *șădea* (LXVIII, 14), *șăzători* (CXXVI, 2) trebuie socotită un reflex al deprinderilor de pronunțare ale cărturarului brașovean care a efectuat revizia (în textul din 1577 avem în locurile respective *șezînd* și *a ședea*)[12]. Înlocuirea palatalelor *n* și *l'* din *puni* și *ultași* prin *i* *(pui, uitași)* poate fi înscrisă în aceeași categorie de substituiri fonetice ca cele menționate mai sus [13]. În privința *morfologiei*, se cuvine a fi amintită preferința acordată formei de ind. prez. 1 pl. *sîntem* în dauna celei nordice *sem* (CII, 14)[14]. Adverbul *acmu*, foarte des întrebuințat în tipăriturile coresiene, face loc uneori corespondentului muntenesc *acum* (XIX, 6)[15]. Un alt adverb care apare de regulă în texte nordice, *neșchit*, este cu regularitate înlocuit prin *mitutel* (XVI, 14, CIV, 12, cînt. V, 20)[16]. În domeniul *vocabularului*, atragem atenția asupra termenilor de proveniență sudică *călțun* (LIX, 9)[17] și *uidi* (CV, 11)[18], care iau locul lui *zgarbură* și, respectiv, *scăpa*.

Un loc aparte trebuie rezervat trecerii lui *n* la *r* în *mărunche* (CXXV, 6, CXXVIII, 7), care, în zilele noastre, apare sporadic în nord (o atestare în Maramureș), în schimb se întîlnește curent în jumătatea de sud a Transilvaniei (ALR, SN, vol. I, h. 55) ; deținem, de asemenea, două atestări din Oltenia (*Graiul nostru*, I, p. 52, Pamfile, *Agricultura la români*, p. 121).

8. Dacă intervențiile acestea se explică în mod satisfăcător luînd în considerație presupusa origine brașoveană a revizorului, există un număr de modificări care reflectă o neașteptată preferință a cărturarului brașovean pentru anumite particularități de limbă caracteristice nordului Dacoromaniei.

Una dintre acestea este, în domeniul *foneticii*, trecerea lui *ă* protonic la *a* în cuvinte ca *izbavit-ai* (LXXXV, 12), *învața-mă* (CXVIII, 7), *satura-mă-voiu* (XVI, 14), notate în textul din 1588—1589, acolo unde modelul prezintă grafii cu *ă* [19]. În aceeași ordine de idei trebuie citată grafia *datu-miei* (=datu-mi-ai ; XVII, 38), în care putem vedea oglindindu-se fenomenul trecerii lui *iá* la *ie*, întîlnit, în trecut și astăzi, în nordul Transilvaniei și în Moldova [20]. Rostirea dură a lui *v* în *vășmînt* (CI, 27 ; în textul din 1577 : *veșmînt*) este de asemenea o trăsătură caracteristică, în secolul al XVI-lea, graiurilor vorbite în jumătatea de nord a țării [21]. În alt psalm, *cămășile* este înlocuit prin *vășmintele*, XXI, 20). Aceeași rostire dură a unei consoane labiale ne întîmpină în *zmău* (XC, 13), rostire preferată lui

---

[11] Vezi Ion Gheție — Al. Mareș, *Graiurile dacoromâne în secolul al XVI-lea*, București, 1974, p. 147—149.
[12] *Ibidem*, p. 175—180.
[13] *Ibidem*, p. 158—162.
[14] *Ibidem*, p. 247—248.
[15] *Ibidem*, p. 254—255.
[16] Vezi DLR s.v.
[17] Vezi DA s.v.
[18] Vezi lucrarea noastră *Baza dialectală a românei literare*, București, 1975, p. 195.
[19] Vezi Ion Gheție — Al. Mareș, *op. cit.*, p. 70—76.
[20] Vezi lucrarea noastră *Baza dialectală a românei literare*, p. 120—121.
[21] Vezi Ion Gheție — Al. Mareș, *op. cit.*, p. 124—125.

zmeu din model. Tot în nordul ţării apărea fonetismul *frîmt-au* (CIX, 6)[22]. Spre aceeaşi zonă ne îndreaptă atenţia rostirea dură a lui *s* în *sămuieşte* (XXXVI, 32), *tocmi-să* (XCVI, *titlu*) şi a lui *z* în *zua* (XXXVII, 12, CXVIII, 91); în *Psaltirea* din 1577 : *caută*, *tocmi-se* şi, respectiv, *zi*)[23]. Nordic este *ģ* în *giunci* (LXVII, 31; tipărit din greşeală *giungi*), acolo unde modelul prezintă *junci*[24]. La fel stau lucrurile cu rostirea moale a lui *r* în *fure* (LXXXVI, 3; în textul din 1577 : *fură*)[25]. Din domeniul *morfologiei* nu avem de semnalat decît înlocuirea lui *ainte* prin *mainte* (LXXIII, 13), adverb care avea curs în graiurile de tip nordic[26]. Iată cîteva fapte privitoare la *lexic*. Judecînd după atestările din DA, S.V., un termen ca *buiac*, preferat lui *nebun* (XLIII, 8), a avut şi are în mod neîndoielnic o circulaţie nordică, apărînd mai ales în nordul Moldovei. Din Moldova sau din nordul Trasilvaniei este *omeţi*, care îl înlocuieşte pe *zăpădi* (LXVII, 15)[27]. După citatele pe care le dă DA, *aburat*, care este preferat lui *îmbătat*, pare a fi din Moldova (este atestat la Dosoftei; LXXVII, 71).

9. Observaţiile făcute în paginile precedente ne prezintă o situaţie aparent paradoxală. Revizorul *Psaltirii* din 1577 elimină o serie de particularităţi nordice, înlocuindu-le prin corespondentele lor sudice, pentru ca în alte situaţii fenomenele introduse în noua versiune a psalmilor să-şi trădeze provenienţa nordică (şi să înlocuiască adeseori particularităţi de limbă caracteristice graiurilor vorbite în sudul ţării). Cum se explică această situaţie neaşteptată? Modul în care se repartizează intervenţiile de-a lungul textului ne arată că nu avem a face cu schimbări efectuate de două persoane (căci în acest caz cele două tipuri de substituiri s-ar grupa în anumite părţi ale textului). A pune modificările pe seama capriciului revizorului, care ar fi oscilat, rînd pe rînd, fără să se decidă, între fenomenele nordice şi sudice, nu este de luat în consideraţie.

După părerea noastră, fenomenele mai sus amintite se explică admiţînd că pe masa de lucru a clericului braşovean se găsea, alături de versiunea slavă a *Psaltirii*, şi o versiune românească a acestei cărţi, provenind din zonele unde se vorbeau, în secolul al XVI-lea, graiuri de tip nordic. Colaţionarea permanentă a textului din 1577 cu manuscrisul nordic explică, fără îndoială, o mare parte a modificărilor care au fost operate în text. Realizînd versiunea revăzută a *Psaltirii*, cărturarul braşovean s-a străduit să menţină haina munteană pe care i-o asigurase diaconul în 1577. Mai mult decît atît, a corectat, muntenizînd, unele „scăpări" ale lui Coresi, care lăsase să pătrundă unele particularităţi nordice ale originalului. Privită în ansamblu, limba *Psaltirii slavo-române* din 1588—1589 este muntenească de la un capăt la altul. Trăsăturile nordice semnalate de noi sînt puţin numeroase, iar apariţia lor este, nu o dată, izolată. Ca şi la Coresi, ele trebuie explicate prin discontinuităţi ale atenţiei revizorului, care, după toate probabilităţile, a trebuit să-şi încheie

---

[22] *Ibidem*, p. 151—152.
[23] *Ibidem*, p. 164—170.
[24] *Ibidem*, p. 197—200.
[25] Vezi lucrarea noastră *Baza dialectală a românei literare*. p. 150—153; cf. Densusianu, HLR, II, p. 216, 220—221, 241, N. Drăganu, în DR, III, p. 475, 493, 501, 916, Cipariu, *Principia de limbă şi scriptură*, p. 178—179.
[26] Vezi Ion Gheţie — Al. Mareş, *op. cit.*, 259—260.
[27] Vezi lucrarea noastră *Baza dialectală a românei literare*, p. 190.

munca într-un timp relativ scurt. Situații de acest fel sînt curente în cultura românească veche și nu sînt caracteristice numai începuturilor.

10. Așa cum s-a mai observat, greșelile și scăpările copiștilor sau revizorilor, nu o dată banale, capătă pentru noi, în anumite cazuri, semnificația unor fapte de cultură [28]. Ele ne permit să cunoaștem, oricît de imperfect, originalele care au stat la dispoziția copiștilor sau tipografilor și să facem astfel observații asupra circulației valorilor literare în cultura noastră veche. Marea majoritate a particularităților nordice de limbă înșirate mai sus ne îndreaptă atenția, deopotrivă, asupra Moldovei, nordului Transilvaniei și Banatului-Hunedoarei. Un fonetism cum e trecerea lui *ă* protonic la *a* nu e de localizat în nordul Transilvaniei (cu Maramureșul) în a doua jumătate a secolului al XVI-lea (în schimb, se întîlnește curent în Moldova și, mai rar, în Banat-Hunedoara). Deși se întemeiază pe o singură atestare, sensul „beat" al lui *aburit* pare a fi din Moldova. Atestările lui *omăt* sînt mai vechi în Moldova cu o jumătate de secol decît în Maramureș. Cuvînt de origine ucraineană, *omăt* a trecut, probabil, din Moldova în nord-estul Transilvaniei, unde l-a înlocuit, probabil, pe *zăpadă*; *iá* > *ie* nu apare în Banat-Hunedoara, ci numai în nordul Transilvaniei și în Moldova. Atît cît ne îngăduie să presupunem puținele fenomene de limbă aduse în discuție, modelul nordic folosit de revizorul brașovean pare a fi fost din Moldova sau unul care prezenta o fuziune de elemente din Moldova sau din nordul Transilvaniei. E tot ce putem afirma în momentul de față, fără a ne hazarda în domeniul ipotezelor fără acoperire [29].

O ultimă problemă care ar trebui dezlegată la capătul acestor rînduri este aceea a raportului care se stabilește între tipăritura noastră și celelalte psaltiri românești din secolul al XVI-lea (în afara versiunilor coresiene). Spre care din cele trei psaltiri nordice *(Scheiană, Voronețeană, Hurmuzachi)* ne îndreaptă particularitățile pătrunse în textul revizuit de cărturarul brașovean anonim din anii 1588—1589? Întrebarea este legitimă, dar, întrucît pretinde stabilirea unor relații de filiație între diferite texte din secolele al XVI-lea și al XVII-lea, vom încerca să-i dăm un răspuns într-o cercetare viitoare.

Iulie 1976

[28] Vezi Al. Mareș, *O nouă psaltire slavo-română din secolul al XVI-lea*, în SLLF, II, p. 299.

[29] Cf. lucrarea noastră *Baza dialectală a românei literare*, p. 255.

UN TEXT ROMÂNESC INEDIT ÎN *CODEX STURDZANUS: PRAVILA SFINŢILOR PĂRINŢI* (FRAGMENT)

DE

GH. CHIVU

1. Editat acum aproape un secol de Bogdan Petriceicu Hasdeu [1], codicele miscelaneu denumit în literatura de specialitate *Sturdzanus* trece drept unul dintre cele mai cunoscute monumente ale limbii şi literaturii române vechi. Şi pare firesc să fie aşa, întrucît, în ediţia mai sus amintită, textele, reproduse paralel în alfabet chirilic şi în transcriere cu litere latine, sînt însoţite de minuţioase comentarii lingvistice şi filologice.

Exactitatea cu care au fost reproduse originalele [2], dificultatea consultării unei scrieri chirilice manuscrise şi, poate nu în ultimul rînd, prestigiul de care s-a bucurat şi se bucură încă marele învăţat au făcut ca, odată cu apariţia *Cuventelor*, ediţia, la îndemîna oricui, să înlocuiască codicele.

Descriind, în cadrul *Catalogului manuscriptelor româneşti* [3], conţinutul sbornicului măhăcean, Ion Bianu şi R. Caracaş identifică totuşi o scriere românească inedită : „pagina următoare (20) e scrisă întreagă româneşte, mult mai neglijent chiar decît foaia de la început, şi cuprinde un îndemn către creştini să vie sărbătorile la biserică să asculte cuvîntul lui Dumnezeu : *2.* « În ştire să vă fie omenilor cănd voru fi praznice mari ... » *Inedit*"[4].

B. P. Hasdeu observase şi el textul : „Cu o altă mînă, cu caractere semiunciale, tot din secolul XVII este scris pe pag. 20 : ѧ цинре съ вь ѳї [ѥ] ѡменилѡр, кънды вори ѳи праѕниче мари съ вениць ла вескрекѫ съ аскоулътаць квъ-ѧтоулъ лѫ дѫмнеѕѫ etc., un îndemn inspirat, probabilmente, prin lectura textului ce precede pe pag. 1—19 despre păzirea serbătorilor şi mai ales a duminicei"[5].

Din această singură notaţie făcută de editorul *Codicelui Sturdzan* referitor la fragmentul *În ştire să vă fi<e> oamenilor* s-ar putea deduce că neincluderea lui în ediţie se datorează scrierii paginii 20 de către o altă persoană decît popa Grigore, copistul *Legendei Duminicii* „ce precede pe pag. 1—19"[6], tot în cursul secolului al XVII-lea, dar ulterior zilei de 10 mai 1619, dată la care acelaşi copist termina de scris ultimul text românesc al sbornicului, predica *Fraţi dragi*.

---

[1] *Cuvente den bătrîni*, II, Bucureşti, 1879.

[2] Cf. totuşi Ilie Bărbulescu, *Fonetica alfabetului cirilic în textele române din veacul XVI şi XVII*, Bucureşti, 1904, p. 182.

[3] Ion Bianu şi R. Caracaş, *Catalogul manuscriptelor româneşti*, II, Bucureşti, Leipzig, Viena, 1913, p. 167—170.

[4] *Ibidem*, p. 168.

[5] B. P. Hasdeu, *op. cit.*, p. XLII.

[6] *Ibidem*.

S-ar părea, deci, că ne aflăm în faţa unei compoziţii originale scrise ulterior pe o pagină rămasă întîmplător goală, şi, dacă lucrurile s-ar prezenta astfel, atitudinea adoptată de B. P. Hasdeu şi-ar găsi pe deplin justificarea.

2. Vom afirma, însă, de la început că cele mai multe dintre concluziile autorului *Cuventelor* privind fragmentul *În ştire să vă fi⟨e⟩ oamenilor* sînt greşite.

Persoana căreia îi datorăm textul în discuţie era unul dintre „colaboratorii" popii Grigore din Măhaci. Cînd avansăm această idee, nu ne gîndim la însemnările aflate pe filele 83^{v}, 90^{r} sau 115^{r}, nici la corectarea „lacunei" existente în *Cuvîntu de îmblare pre la munci* (f. 24^{r}/2) şi nici chiar la acel *Tatăl nostru* în limba maghiară scris cu slove chirilice pe fila 76^{v}/1—15 [7] sau la textul românesc, astăzi aproape ilizibil din cauza ştergerii cernelii, aflat pe aceeaşi filă 76^{v} şi continuînd în partea de jos a filei 77^{r}. Indiscutabil, toate acestea ar putea fi considerate adaosuri ale unui posesor ulterior al manuscrisului.

Nu acelaşi lucru se poate afirma, însă, despre predica *Zise Domnul* (f. 110^{r}/5—115^{r}/15). Faptul că impregnarea cernelii cu care au fost scrise ultimele rînduri ale textului în hîrtia de proastă calitate îl obligă pe popa Grigore să înceapă *Fraţi dragi* numai în partea de jos a filei 115^{v} arată că scribul anonim, de la care provin textele şi însemnările enumerate mai sus, terminase predica *Zise Domnul* înainte de 10 mai 1619. La această dată codicele nu se mai afla, deci, în posesia lui. Dacă luăm în considerare şi însemnarea *La Buldur Necola au dat, mai* 21 scrisă în partea de jos a filei 115^{r} de aceeaşi persoană (se menţionează, oare, restituirea sbornicului?), putem afirma chiar că această primă versiune manuscrisă a *Tîlcului evangheliei de la judecată* este anterioară datei de 21 mai 1618. B. P. Hasdeu afirma şi el că *Zise Domnul* este copiată la „cca 1600", întrucît se află plasat „după fragmentul liturgic de pe la 1600 şi înainte de predica de la 1619" [8].

Cum persoana căreia îi datorăm predica *Zise Domnul* este identică cu aceea care a scris *În ştire să vă fi⟨e⟩ oamenilor*, iar cerneala folosită în cele două texte este şi ea aceeaşi, rezultă că ultimul fragment citat nu poate fi un adaos ulterior deceniului al doilea al secolului al XVII-lea (21 mai 1618). Termenul *a quo* al copierii paginii 20 din *Codex Sturdzanus* este 19 martie 1601, dată la care, potrivit însemnării de pe f. 10^{r}/7—14 popa Grigore terminase de scris *Legenda Duminicii* [9].

3. Copistului anonim, măhăcean ca şi popa Grigore (sau locuind într-un sat din apropiere), de vreme ce „colaborează" cu acesta la scrierea

---

[7] Cf. B. P. Hasdeu, *op. cit.*, p. 7 : „la pag. 153 nu ştim cine din aceeaşi epocă, poate vre-un copil al preutului [Grigore], s-a apucat a transcrie cu litere chirilice, într-un mod foarte ciudat, cu vocalismul cel trăgănat al săcuilor pe *Tatăl nostru* unguresc".

[8] *Ibidem*, p. 223.

[9] B. P. Hasdeu (*op. cit.*, p. 65—66), I. Bianu şi R. Caracaş (*op. cit.*, p. 168) consideră că textul a fost terminat la 19 martie 1600. În însemnarea amintită (пы мца м ѳі днь въ днь ва҃ь жнмш краю егда оуѣіетъ мнѫаю во ѿ мнрѣслъѕ влѣ ѡ ада ҳ҃рн, ѡ рѡство хво а ѯ...), popa Grigore are însă în vedere anul bisericesc 7108, corespunzător intervalului 1 septembrie 1600— 31 august 1601.

sbornicului [10], îi datorăm, deci, două texte, ambele cu caracter moralizator, *Zise Domnul* și *În știre să vă fi⟨e⟩ oamenilor*.

S-a demonstrat deja că predica *Zise Domnul* reproduce, respectînd chiar și grafia originalului, ultima parte din *Pravila* tipărită la Brașov în 1560—1562 de diaconul Coresi, *Tîlcovania evangheliei de la judecată* [11].

Tot dintr-o pravilă, anume din *Pravila sfinților părinți*, provine și fragmentul *În știre să vă fi⟨e⟩ oamenilor*, care se dovedește astfel a fi nu o compoziție originală inspirată din textul *Legendei Duminicii*, cum credea B. P. Hasdeu [12], ci o copie de pe o scriere mai veche.

Acest fapt este sugerat oricui examinează cu atenție fila 10ᵛ din *Codicele Sturdzan* de o serie de greșeli tipice pentru un copist [13]. Ne referim la omiterea unor slove (фі⟨є⟩, r. 1; vezi și сфта, r. 10, corectat сфнта) sau a unor silabe (бєсѣ⟨рє⟩кѫ, r. 3; vezi și пѫ (нѣ), r. 14), la repetarea lui кѫ în коуноаскѫкѫ (r. 5) și, mai ales, la *bourdonul* existent pe rîndul 14 (datorat cuvîntului лѹи), observat și corectat de scribul anonim pe marginea din stînga și pe cea de sus a filei: ши моарте де нъпраснѫ ⸸ каса лѹи ши ⸸ добитокѹль лѹи.

Două sînt textele vechi românești în care se regăsește fragmentul *În știre să vă fi⟨e⟩ oamenilor*: *Pravila* diaconului Coresi [14] și *Pravila de ispravă oamenilor* [15].

Întrucît în tipăritura brașoveană citată se păstrează numai aproximativ jumătate din cuprinsul filei în discuție, comparăm la început *În știre să vă fi⟨e⟩ oamenilor* cu pasajul corespunzător conservat integral în *Pravila de ispravă oamenilor* [16].

În știre să vă fi⟨e⟩ oamenilor (f. 10ᵛ/1—24).

În știre să vă fi⟨e⟩ **oamenilor! Cînd vor** fi praznice **mari**, să veniți la besea⟨re⟩că, să ascultați **cuvîntul lu Dumnezeu**, să vă cunoască c[ă] **sînteți**, creștini. Iară cela [ce] nu va veni, leapădă-se **el** de **D[u]mnezeu** și de

Pravila de ispravă oamenilor (f. 17ʳ/6—17ᵛ/14)

În știre să vă fie **oameniloru! cîndu voru** fi praznice **serbători** să veniți la besearecă **și** să ascultați **cuventul lui Domnedzeu**, să vă cunoască că **simteți** creștini. Iară cela ce nu va veni, leapădă-se de **Domnedzeu** și de fața lui.

---

[10] Vezi și B. P. Hasdeu, *op. cit.*, p. 223: „este mai mult decît probabil că [predica *Zise Domnul*] s-a compus și ea în vreun sat nu tocmai departe de Măhaciu, căci altmintrea ar trebui să presupunem o călătorie prea lungă înainte și îndărăt pentru bietul caiet de vreo 15 foi, pe care popa Grigore, umplînd paginele cele albe de la sfîrșit, l-a legat apoi la un loc cu alte manuscrise ale sale".

[11] N. Drăganu, [Recenzie la] I. Bianu, *Texte de limbă din secolul XVI...*, în „Dacoromania", IV, 1924—1926, p. 1094—1095.

[12] *Cuvente den bătrîni*, II, București, 1879, p. XLII; cf. și I. Bianu, R. Caracaș, *op. cit.*, p. 168.

[13] I.-A. Candrea, *Psaltirea Scheiană comparată cu celelalte psaltiri din sec. XVI și XVII traduse din slavonește*, I, București, 1916, p. XVII—XXVIII; cf. Ion Gheție, Al. Mareș, *Introducere în filologia românească. Probleme. Metode. Interpretări*, București, 1974, p. 128—129.

[14] BAR, ms. rom. 5032, f. 199ᵛ/9—18. În cadrul *Pravilei*, fila poartă numărul 6, textul în discuție aflîndu-se deci pe f. 6ᵛ/9—18.

[15] BAR, ms. rom. 5211, f. 17ʳ/6 — 17ᵛ/14.

[16] Textele sînt reproduse în transcriere interpretativă. Diferențele fonetice, morfologice sau lexicale dintre cele două pasaje sînt scoase în evidență prin culegerea cuvintelor respective cu caractere aldine. Parantezele drepte ([ ]) marchează slovele greu lizibile din cauza deteriorării hîrtiei sau a ștergerii cernelii, iar parantezele unghiulare (<>) pe acelea omise. Slovele finale suprascrise, coborîte în rînd, sînt imprimate cu caractere cursive.

fața lui. **Preceape-te** că **sînteți botezați!** Să ascultați **sfînta** evanghelie și cîntările! Iară cela ce nu va veni, **anatemat** să fie și **Dumnezeu** se mînie spre acela omu. Va lăsa **grîndine** în pînea lui și moarte de **năprasnă** în casa lui și **în dobitocul lui, derept** să-ș aducă **aminte** de besearecă [și] de **botejune,** să-ș curățească păcatele sale. Iară duhovnicul **său cîte** puțină **pocaanie** ⟨să⟩ dea **derept om** iubitoriu Hristos și să-l cumenece cu alți creștini și să fie priimită ca **aceaea** curvă ce priimi Hristos.

Priceape-te că **sînteți botedzați!** Să ascultați **svînta** evanghelie și cîntările! Iară cela ce nu va veni, **anatima** să fie și **Domnedzeu** se mînie spre acela omu și va lăsa **grîndene** în pînea lui și moarte de **năprasne** în casa lui ⟨ . . .⟩, **dereptu să-și** aducă **amente** de besearecă și de **botegiune să-și** curățească păcatele sale. Iară duhovnicu*l* său **cîtă** puțină **pocăință** să dea **der eptu omu** iubitoriu Hristos și să-l cumenece cu alți creștini și să fie priimită ca **și cea** curvă ce **o** priimi Hristos.

Întrucît diferențele fonetice, morfologice și chiar cele lexicale nu pot constitui decît arareori argumente pentru stabilirea unor raporturi de filiație, dat fiind obiceiul copiștilor de a modifica textele în conformitate cu normele variantei literare căreia i se subordonau, ne vom opri numai asupra plusurilor respectiv asupra omisiunilor existente în pasajele reproduse mai sus.

Urmărind aceste diferențe în ordinea apariției lor, constatăm că *Pravila de ispravă oamenilor* prezintă în plus față de *În știre să vă fi⟨e⟩ oamenilor* o conjuncție *(și)*, un adverb *(și)* și un pronume *(o)*, în toate aceste cazuri fiind vorba, după toate probabilitățile, de intervenția copistului și nu de o omisiune existentă în textul măhăcean. La rîndul său, *În știre să vă fi⟨e⟩ oamenilor* conține în plus un pronume personal *(el)*, introdus pentru clarificarea enunțului, și un context mai larg, *și în dobitocul lui*. Întrucît, după cum o să vedem mai jos, scribul anonim respecta cu fidelitate textul pe care îl copia, fragmentul citat nu poate reprezenta o intervenție proprie. Ținînd seama de acest fapt, este evident că *În știre să vă fi⟨e⟩ oamenilor* nu descinde din *Pravila de ispravă oamenilor*. Ipoteza inversă a copierii pravilei manuscrise citate după *Codex Sturdzanus* nu se poate susține din cauza caracterului fragmentar al „predicii" *În știre să vă fi⟨e⟩ oamenilor*. Numeroasele asemănări și chiar identități existente între cele două texte probează însă proveniența lor dintr-un original comun.

Compararea cu fragmentul conservat în *Pravila sfinților părinți* tipărită de Coresi[17] arată o identitate perfectă a celor două texte :

În știre să vă fi⟨e⟩ oamenilor! (f. 10ᵛ/1—14)

În știre să vă fi⟨e⟩ oamenilor! Cînd vor fi praznice mari, să veniți la besea⟨re⟩că să ascultați cuvîntul lu Dumnezeu, să vă cunoască c[ă] sînteți creștini. Iară cela [ce] nu va veni, leapădă-se el de D[u]mnezeu și de fața lui. Preceape-te că sînteți botezați! Să ascultați sfînta evanghelie și cîntările! Iară cela ce nu va veni, anatemat să fie și Dumnezeu se mînie spre acela om . . .

Pravila lui Coresi (f. 6ᵛ/9—18)

În știre să vă fie oamenilor! Cînd vor fi praznice mari, să veniți la besearecă să ascultați cuvîntul lu Dumnezeu, să vă cunoască că sînteți creștini. Iară cela ce nu va veni, leapădă-se el de Dumnezeu și de fața lui. Preceape-te că sînteți botezați! Să ascultați sfînta evanghelie și cîntările! Iară cela ce nu va //

[. . . . .]

Această identitate se păstrează și atunci cînd analizăm grafia pasajelor comune și chiar punctuația acestora. Slova ✠ aflată la începutul fragmentului *În știre să vă fi⟨e⟩ oamenilor* imită slova majusculă corespunzătoare din tipăritura coresiană.

[17] Exemplarului unicat păstrat în cadrul *Manuscrisului de la Ieud* (BAR, ms. rom. 5032) îi lipsesc mai multe file, printre care și aceea care urmează actualei file 6.

Greşelile de scriere semnalate anterior (p. 283), înlocuirea în numai două situaţii a ierului mare cu ierul mic (сь r. 6, î.l. d. съ 6ᵛ/12; кьѧтѫриле r. 12, î.l.d. къѧтѫриле 6ᵛ/18) şi o singură dată a slovei ѡ prin о (корь r. 3, î.l.d. кѡрь 6ᵛ/10) nu pot înlătura sau pune sub semnul îndoielii afirmaţia că *În ştire să vă fi⟨e⟩ oamenilor* este o copie de pe *Pravila* tipărită de diaconul Coresi la Braşov în cca. 1560—1562.

Scribul anonim căruia îi datorăm textul a reţinut, deci, din cartea braşoveană amintită două fragmente, copiate amîndouă cu acelaşi respect faţă de slova tipărită, *Zise Domnul* şi *În ştire să vă fi⟨e⟩ oamenilor*.

Odată acceptat, acest raport de filiaţie constituie un nou argument pentru datarea scrierii paginii 20 din *Codex Sturdzanus* înainte de 21 mai 1618, la o dată foarte apropiată de aceea la care fusese terminată predica *Zise Domnul* [18].

4. Vom prezenta în continuare particularităţile lingvistice prin care limba textului *În ştire să vă fi⟨e⟩ oamenilor* diferă de limba română actuală, pe de o parte, şi de limba altor scrieri din epocă, pe de altă parte.

Vocalism. [*ă*] protonic medial nu a fost asimilat de vocala [*a*] aflată în silaba următoare: *va lăsa* (r. 14), *năprasnă* (marg.), *păcatele* (r. 18).

[*e*] accentuat (+[*n*]) s-a închis la [*i*], respectiv la [*î*], în *aminte* (r. 16) şi *cuvîntul* (r. 5), dar a fost conservat în *să-l cumenece* (r. 21—22).

[*e*] aton medial sau final nu s-a transformat în [*i*]: *oamenilor* (r. 2—3), *păcatele* (r. 18); *cîntările* (r. 12), *moarte* (marg.), *sale* (r. 18) etc. În *derept* (r. 15, 20) şi în *preceape* (r. 9—10), [*e*] medial aton a fost de asemenea păstrat.

Formele *priimi* (r. 24) şi *priimită* (r. 23) nu sînt concurate de acelea în care hiatul etimologic să fi fost redus la [*i*].

[*î*] etimologic este conservat atît în *grîndine* (r. 15), fonetism singular în limba română veche, cît şi în *pînea* (r. 15).

[*u*] final apare consemnat în *omu* (r. 14), dar formele fără [-*u*] sînt majoritare: *cînd* (r. 3), *dobitocul* (r. 1), *om* (r. 20), *vor* (r. 3) etc.

Diftongul [*e̯a*], urmat în silaba următoare de [*e*], apare notat în *besea⟨re⟩că* (r. 4). Aflat sub accent în finala cuvîntului, [*e̯a*] nu s-a transformat în [*e̯*]: ⟨*să*⟩ *dea* (r. 20).

Consonantism. Fricativele labiodentale [*f*] şi [*v*] apar nepalatalizate: *vor fi* (r. 3), *să fie* (r. 13, 23; vezi şi r. 2); *va veni* (r. 8, 12—13), *să veniţi* (r. 4).

În cuvintele de origine slavă, [*v*] etimologic s-a transformat în [*f*]: *sfînta* (r. 11).

Dentala [*d*] este totdeauna moale: *de* (r. 8, 9, 16, 17 etc.).

În *sînteţi* (r. 7, 10), [*n*] nu s-a transformat în [*m*].

În cuvintele moştenite din latină [*n*] intervocalic este păstrat fără nici o excepţie: *botejune* (r. 17), *creştini* (r. 7, 22), *grîndine* (r. 15), *oamenilor* (r. 2—3) etc.

Nu este consemnată niciodată rostirea dură a fricativelor [*s*] şi [*z*] şi nici a africatei [*ţ*]: *leapădă-se* (r. 8), *se* (r. 14); *Dumnezeu* (r. 6, 13); *să curăţească* (r. 17—18), *puţină* (r. 19—20), *să veniţi* (r. 4).

Vocala [*i*] este păstrată nealterată în *şi* (r. 1), dar pseudo [*i*] final „amuţeşte" în *să-ş* (r. 15, 17—18) datorită rostirii dure a lui [*ş*].

---

[18] Vezi mai sus p. 282.

Africata [*dz*] a evoluat totdeauna la [*z*] : *botezați* (r. 10), *Dumnezeu* (r. 6, 13 etc.), iar [*ğ*] la [*j*] : *botejune* (r. 17).

Cuvîntul *iubitoriu* (r. 21) atestă rostirea moale a lui [*r*].

Morfologie. Articolul hotărît proclitic prezintă, la genitiv, forma *lu* : **lu** *Dumnezeu* (r. 5).

Adjectivul *mare* are la neutru plural forma *mari* : *praznice* **mari** (r. 3—4).

Adjectivul pronominal demonstrativ *acela* este folosit în situații în care norma limbii române actuale indică utilizarea formei fără *-a* deictic : **acela** *omu* (r. 14), **accea** *curvă* (r. 23—24).

Verbul *a fi* formează persoana a II-a plural a indicativului prezent în mod analogic : *sînteți* (r. 7, 10), etimologicul *seți* nefiind atestat. Imperativul verbului *a pricepe*, folosit reflexiv, este *preceape-te* (r. 9—10)[19], iar conjunctivul lui *a da* este ⟨*să*⟩ *dea* (r. 20).

Prepoziția *spre* este folosită cu sensul etimologic : *Dumnezeu se mînie* **spre** *acela omu* (r. 13—14).

Sintaxă. În fraza *Iară duhovnicul său cîte puțină pocaanie* ⟨*să*⟩ *dea derept om iubitoriu Hristos și să-l cumenece cu alți creștini și* **să fie priimită** *ca aceea curvă ce priimi Hristos* (r. 18—24), predicatul *să fie priimită* este acordat greșit (după înțeles?) cu complementul *curvă*.

În ultima propoziție a frazei citate consemnăm și absența reluării complementului direct *ce* prin forma pronominală neaccentuată *o*.

Urmărindu-se clarificarea relațiilor sintactice sau, poate, scoaterea în evidență a subiectului regentei, propoziția subiectivă este reluată prin pronumele personal *el* în fraza : *Iară cela* [*ce*] *nu va veni, leapădă-se* **el** *de D*[*u*]*mnezeu și de fața lui* (r. 7—9).

Lexic. Cuvîntul *pîne* este folosit cu accepția aparte de „holdă, grîne" : *Va lăsa grîndine în* **pînea** *lui* (r. 14—15).

Particularitățile lingvistice enumerate mai sus pot fi întîlnite, cu numai două excepții (*grîndine* și *pîne*), în oricare dintre tipăriturile coresiene [20].

Copistul anonim, abandonînd normele variantei literare nord-transilvănene pe care ar fi trebuit să o respecte [21], ne-a oferit o nouă dovadă a prestigiului de care se bucura slova tipărită în secolul al XVII-lea.

5. Care este importanța cunoașterii acestui text vechi românesc, rămas atîta vreme în afara circuitului științific?

Se poate vorbi, fără îndoială, de valoarea în sine pe care o are orice scriere veche românească, valoare cu atît mai mare cu cît textul este mai apropiat de secolul al XVI-lea.

În știre să vă fi⟨*e*⟩ *oamenilor* depășește însă această sferă de interes. *Grîndine*, atestat, după cîte știm, numai în textul pe care îl prezentăm, reprezintă cel mai vechi fonetism al actualului *grindină*, reflex direct al latinescului *grandinem*. Întrucît luaseră cunoștință de conținutul *Codicelui Sturdzan* prin intermediul ediției publicate de B. P. Hasdeu, Ovid Densusianu [22] și Sextil Pușcariu [23] considerau forma neatestată.

[19] Al. Rosetti, [Recenzie la] C. A. Spulber, *Cea mai veche pravilă românească*, în „Grai și suflet", V, 1931, fasc. 1, p. 198.

[20] Vezi Ion Gheție, *Baza dialectală a românei literare* (= BD), București, 1975, p. 248—252.

[21] *Ibidem*, p. 310—316.

[22] *Histoire de la langue roumaine*, II, Paris, 1938, p. 30.

[23] *Limba română*, vol. II. *Rostirea*, [București], 1959, p. 101.

Conservînd cu fidelitate o porțiune astăzi pierdută dintr-o tipăritură coresiană unicat, *Pravila sfinților părinți*, *În știre să vă fi⟨e⟩ oamenilor* ne ajută, mai mult decît *Pravila de ispravă oamenilor* și *Pravila* din *Codex Neagoeanus*, să aflăm cum trebuie să fi arătat una din filele celei mai vechi versiuni românești a *Nomocanonului* prescurtat.

Presupunînd, apoi , că în *Pravila* tipărită în 1560—1562 exista termenul (și fonetismul) *pîne*, putem obține argumente prețioase în favoarea originii nord-moldovene a manuscrisului pus sub tipar, în urma obișnuitei revizii, de diaconul Coresi. Ne referim la păstrarea lui [*î*] etimologic nediftongat, fonetism specific jumătății de nord a Dacoromaniei [24] și, mai ales, la sensul cuvîntului citat [25], răspîndit, potrivit atestărilor inserate în *Dicționarul limbii române* [26], numai în Moldova.

Aceste două trăsături lingvistice se alătură altora obținute prin parcurgerea filelor păstrate din *Pravila* coresiană, trăsături care nu pot fi explicate în totalitate decît prin graiul vorbit în secolul al XVI-lea în colțul nord-estic al Dacoromaniei : închiderea lui [*e*] final aton la [*i*] (*faci* 3 sg., 5^{r}/14, *priimești* 3 sg., 1^{r}/1)[27], asimilarea lui [*e*] medial neaccentuat la [*ă*] (*dănăoară*, 12^{v}/8) [28], transformarea lui [*ia*] final aton în [*ie*] (*liturghie* art., 9^{v}/1) [29], durificarea bilabialei [*b*] (*să potribască* 8^{v}/3) [30] și a fricativei [*z*] (*zua* 11^{v}/6)[31], fonetismul *simbetele* (3^{r}/10—11)[32], caracterul invariabil al articolului posesiv (*a* masc. sg., 10^{r}/8)[33] și adverbul *mainte* (1^{r}/9)[34].

6. Necunoscut pînă acum celor ce se ocupă de istoria limbii și literaturii române vechi, fragmentul *În știre să vă fi⟨e⟩ oamenilor* face parte integrantă din așa-numitele „texte măhăcene". Textul aflat pe pagina 20 a *Codicelui Sturdzan* a fost copiat, la fel ca și predica *Zise Domnul*, de un „colaborator" al popii Grigore, la începutul secolului al XVII-lea (19 martie 1601—21 mai 1618), din aceeași tipăritură coresiană, *Pravila sfinților părinți*.

Importanța lingvistică și filologică a fragmentului prezentat este evidentă, *În știre să vă fi⟨e⟩ oamenilor* conservînd, pe de o parte, o porțiune de text pierdută din exemplarul unicat al scrierii brașovene amintite și, pe de altă parte, un fonetism singular în textele vechi românești, considerat pînă acum neatestat : *grîndine*.

---

[24] Gheție, BD, p. 111—113; Ov. Densusianu, *op. cit.*, p. 53; Al. Rosetti, *Istoria limbii române*, București, 1968, p. 507—508; Al. Rosetti, B. Cazacu, Liviu Onu, *Istoria limbii române literare*, I, București, 1971, p. 65.

[25] Vezi mai sus, p. 286.

[26] *Dicționarul limbii române* (DLR). Tomul VIII. Partea a 2-a. Litera P. Pe — Pînar, București, 1974, p. 688—689, s. v. *pîine*; vezi și I. — A. Candrea, Gh. Adamescu, *Dicționar enciclopedic ilustrat « Cartea românească »*, București, 1931, s.v. *pîine*; *Atlasul lingvistic român*, serie nouă, I, București, 1956, harta 39.

[27] Ion Gheție, Al. Mareș, *Graiurile dacoromâne în secolul al XVI-lea* (=GD), București, 1974, p. 96—99; Gheție, BD, p. 109—110.

[28] Gheție, BD, p. 105.

[29] Ion Gheție, *Cu privire la repartizarea graiurilor dacoromâne. Criterii de stabilire a structurii dialectale a unei limbi*, în SCL, XV, 1964, nr. 3, p. 336.

[30] Gheție—Mareș, GD, p. 128—135; Gheție, BD, p. 125.

[31] Gheție— Mareș, GD, p. 168—169; Gheție, BD, p. 137—139.

[32] Gheție — Mareș, GD, p. 171—173; Gheție, BD, p. 139.

[33] Gheție — Mareș, GD, p. 232—234; Gheție, BD, p. 161.

[34] Gheție — Mareș, GD, p. 259—260; Gheție BD, p. 176.

Conservînd cu fidelitate o porțiune astăzi pierdută dintr-o tipăritură coresiană unicat, *Pravila sfinților părinți*, *În știre să vă fi(e) oamenilor* ne ajută, mai mult decît *Pravila de ispravă oamenilor* și *Pravila* din *Codex Neagoeanus*, să aflăm cum trebuie să fi arătat una din filele celei mai vechi versiuni românești a *Nomocanonului* pre curtat.

Presupunînd, apoi, că în *Pravila* tipărită în 1560—1562 exista termenul (și fonetismul) *pîne*, putem obține argumente protoase în favoarea originii nord-moldovene a manuscrisului pus sub tipar, în urma obișnuitei revizii, de diaconul Coresi. Ne referim la păstrarea lui [*i*] etimologic neditongat, fonetism specific jumătății de nord a Dacoromaniei [24] și, mai ales, la sensul cuvîntului cuat [25], răspîndit, potrivit atestărilor inserate în *Dicționarul limbii române* [26], numai în Moldova.

Aceste două trăsături lingvistice se alătură altora obținute prin parcurgerea filelor păstrate din *Pravila* coresiană, trăsături care nu pot fi explicate în totalitate decît prin grăiul vorbit în secolul al XVI-lea în colțul nord-estic al Dacoromaniei; menționarea lui [*e*] (final atun la [*i*] (*faci* 3 sg., *ie* [11], *primesti* 3 sg., *ie* [1]) [27], asimilarea lui [*e*] medial neaccentuat la [*a*] (*dănăoară*, 12°/8) [28], transformarea lui [*ie*] (final atun în [*ie*] (*liturghie* art., 9°/1) [29], durificarea bilabelei [*ie*] (*să potribască* 8°/3) [30] și a fricativei [*z*] (*zua* 14°/6) [31], fonetismul *simbetele* (3°/10—11) [32], caracterul invariabil al articolului posesiv (*a* masc. sg., 10°/8) [33] și adverbul *mainte* (1°/9) [34].

6. Necunoscut pînă acum celor ce se ocupă de istoria limbii și literaturii române vechi, fragmentul *În știre să vă fi(e) oamenilor* face parte integrantă din așa-numitele „texte mănăcene". Textul aflat pe pagina 20 a *Codicelui Studiului* a fost copiat, la fel ca și predica *Zise Domnul*, de un „colaborator" al popii Grigore, la începutul secolului al XVII-lea (19 martie 1601—21 mai 1618), din aceeași tipăritură coresiană, *Pravila sfinților părinți*.

Importanța lingvistică și filologică a fragmentului prezentat este evidentă. *În știre să vă fi(e) oamenilor* conservînd, pe de o parte, o porțiune de text pierdută din exemplarul unicat al scrierii bigșovene amintite și, pe de altă parte, un fonetism singular în textele vechi românești, considerat pînă acum neatestat: *grîndine*.

---

[24] Gheție, BD, p. 111—113; Ov. Densusianu, op. cit., p. 58; Al. Rosetti, *Istoria limbii române*, București, 1968, p. 507—508; Al. Rosetti, B. Cazacu, Livin Onu, *Istoria limbii române literare*, I, București, 1971, p. 65.

[25] Vezi mai sus, p. 286.

[26] *Dicționarul limbii române* (DLR), Tomul VIII, Partea a 2-a, Litera T, Pe — Tinăr, București, 1971, p. 688—689, s. v. pe mai vezi și I. — A. Candrea, Gh. Adamescu, *Dicționar enciclopedic ilustrat* «*Cartea românească*», București, 1931, s. v. *pîine*; *Atlasul lingvistic român*, serie nouă, I, București, 1956, harta 39.

[27] Ion Gheție, Al. Mares, *Gramatica de bronșe în secolul al XVI-lea* (= GD), București, 1971, p. 96—99; Gheție, BD, p. 109—110.

[28] Gheție, BD, p. 105.

[29] Ion Gheție, *Cu privire la tei arhitrarea grafurilor dacoromâne*, *Criterii de stabilire a structurii dialectale a unei limbi*, în SCL, XV, 1964, nr. 3, p. 336.

[30] Gheție—Mares, GD, p. 128—135; Gheție, BD, p. 125.

[31] Gheție—Mares, GD, p. 168—169; Gheție, BD, p. 137—139.

[32] Gheție—Mares, GD, p. 171—173; Gheție, BD, p. 139.

[33] Gheție—Mares, GD, p. 232—234; Gheție, BD, p. 161.

[34] Gheție—Mares, GD, p. 259—260; Gheție, BD, p. 176.

UN VECHI MANUSCRIS ROMÂNESC: *GLOSELE CIPARIU*

DE

MAGDALENA GEORGESCU

În ediția a II-a a lucrării *Principia de limba și scriptura*, apărută la Blaj în 1866, T. Cipariu descrie sub **Rr** un manuscris miscelaneu din secolul al XVII-lea [1]. Între altele, manuscrisul cuprinde, pe filele 21—23, începutul unui vocabular biblic sîrbesc-românesc [2]. Sub denumirea *Fragmentul Cipariu*, acest vocabular a fost publicat pentru prima dată de Gr. Crețu în studiul introductiv la ediția lexiconului slavo-român al lui Mardarie Cozianul [3]. Din comentariile care însoțesc reproducerea cu chirilice a *Fragmentului Cipariu*, rezultă că Gr. Crețu nu a avut acces la manuscris, ci a publicat glosarul după o copie ce i-a fost pusă de dispoziție de canonicul I. M. Moldovan din Blaj [4]. Ulterior, urma acestui manuscris s-a pierdut, astfel încît, în 1966, cînd întreprinde un studiu asupra începuturilor lexicografiei bilingve din țara noastră, Diomid Strungaru se vede constrîns să se rezume la a repeta sumarele informații furnizate de T. Cipariu [5]. Pornind de la informația dată de Gr. Crețu, care a arătat că fragmentul în discuție apare pe filele 22^{v} și 23 ale manuscrisului XXV din biblioteca lui T. Cipariu [6], și știind că întreaga bibliotecă Cipariu a trecut în fondurile Bibliotecii Academiei, Filiala Cluj-Napoca, nu era greu să se identifice manuscrisul în care este inserat acest glosar slavo-român, important nu numai pentru istoria lexicografiei bilingve de la noi, ci și pentru istoria limbii române în general. După mai bine de trei sferturi de veac, timp în care manuscrisul nu a făcut obiectul nici unei cercetări, deși conține texte importante pentru istoria limbii noastre, G. Mihăilă a reușit să-l identifice în sus-amintitul depozit și să-l prezinte celor interesați [7].

Fragmentul Cipariu [8], cunoscut în filologia română și sub numele de *Glosele Cipariu* [9], este scris pe filele 20^{r}—21^{v} după numerotarea actuală a manuscrisului românesc nr. 100 de la Biblioteca Academiei R.S. România

---

[1] Vezi lucrarea citată în text, p. 104, 114.

[2] *Ibidem*, p. 114.

[3] Mardarie Cozianul, *Lexicon slavo-românesc și tîlcuirea numelor din 1649*, publicate cu studiu, note și indicele cuvintelor românești de Grigore Crețu, București, 1900, p. 25—26.

[4] *Ibidem*, p. 24.

[5] Diomid Strungaru, *Începuturile lexicografiei slavo-române*, în „Romanoslavica", XIII, 1961, p. 147—148.

[6] Vezi studiul introductiv la ediția citată, p. 24—28.

[7] G. Mihăilă, *Contribuții la istoria culturii și literaturii române vechi*, București, 1972, p. 307—324.

[8] Gr. Crețu, *loc cit.*, p. 24.

[9] Cf. Diomid Strungaru, *loc. cit.*, p. 147—148; Gh. Chivu și Mariana Costinescu, *Bibliografia filologică românească. Secolul al XVI-lea*, București, 1974, p. 172.

— Filiala Cluj-Napoca. Acest manuscris, conținînd texte românești și slavone, are 228 de file cu dimensiunea de aproximativ 18,3 × 14,4 cm. Fiecare filă cuprinde între 16 și 20 de rînduri. Manuscrisul este copiat de mai multe persoane, care au folosit cerneală de culoare neagră, brun-închis și roșie. La legare filele au fost intervertite. Legătura este parțial deteriorată. Pe contracopertă apare o notație tîrzie : N° 105, iar alături *XXV*. Pe fila de gardă este scris *Biblioteca Cipariana*. În continuare, manuscrisul poartă mai multe numerotări cu creionul. Filele fiind intervertite și numerotările fiind foarte diferite, conținutul manuscrisului nu poate fi urmărit decît cu mare greutate. Dificultatea este sporită și de împrejurarea că multe dintre textele copiate aici sînt păstrate doar fragmentar, unora lipsindu-le fie începutul, fie sfîrșitul ; în plus, la legarea manuscrisului, cîteva dintre piese au fost dezmembrate, astfel încît un text, pe lîngă că e incomplet și intervertit, mai prezintă și discontinuități, în sensul că, de exemplu, textul A începe pe filele 1—5 pentru a se continua apoi pe filele 12—18. Un exemplu concret privind situația descrisă mai sus ne oferă *Jitiia și vedeniile ciudeselor preacuviosului părintele nostru Vasilie, scrisă-ntî⟨i⟩ de călugărul Grigorie, ucenicul lui*, care apare pentru prima dată pe filele 45^{r}—64^{r}. Aceste file alcătuiesc caietele 15—18 ale manuscrisului. Din greșeală, caietul 17 a fost legat între caietele 15 și 16. Din caietul 17 lipsește ultima filă, *Jitia* continuînd să apară pe filele 97 —143 , dar nici aici caietele nu sînt așezate în ordine. Prin urmare, absența unei numerotări corespunzătoare, intervertirea unor file și pierderea altora la legare fac aproape imposibilă descrierea manuscrisului. De aceea datele referitoare la conținutul manuscrisului 100 din Biblioteca Academiei — Filiala Cluj-Napoca trebuie să se oprească aici. Dealtfel, prezentarea detaliată a întregului manuscris nu ar aduce un plus de lumină asupra glosarului care constituie obiectul cercetării de față.

Importanța acestui scurt glosar slavo-român — el se numără printre primele trei glosare de acest fel cunoscute pînă în prezent [10] — justifică pe deplin republicarea sa în conformitate cu cerințele actuale ale tehnicii de editare a textelor vechi.

Descrierea glosarului. După cum am mai spus, *Glosele Cipariu* se află inserate în ms. rom. 100 de la B.A.R. — Filiala Cluj-Napoca, pe filele 20^{v}(r. 6—18) și 21^{r} (r. 1—18). Rîndurile 1—5 de pe fila 20^{v} conțin partea finală a unui prohod slavonesc. Fila 21^{r} este ocupată în întregime de glosarul slavo-român. Hîrtia este groasă, îngălbenită de vreme, dar relativ bine păstrată. Filele pe care este scris glosarul nu prezintă filigran. Fragmentul conține cuvinte slavonești, ebraice și grecești care încep cu primele două litere ale alfabetului. Textul este scris cu cerneală de culoare închisă, fiecare glosă fiind despărțită de cea anterioară printr-un punct roșu. Între cuvintele slave și corespondentele lor românești se pune, de regulă, o virgulă scrisă cu cerneală neagră. Scrierea este cursivă (vezi fig. 1, 2).

---

[10] Avem în vedere *Glosele de la Belgrad*, descrise de E. Kałużniacki, *Ueber ein kirchenslavisch-rumänisches Vocabular*, în „Archiv für slavische Philologie", XVI, 1894, p. 46—53, și *Glosele Bogdan*, descrise de Ioan Bogdan, *Glose române într-un manuscript slavon din secolul XVI*, în „Convorbiri literare", XXIV, 1890, nr. 9, decembrie, p. 727—752; cf. și ediția Ioan Bogdan, *Scrieri alese*, București, 1968, p. 542—558.

Datarea glosarului. Referindu-se la primele 23 de file ale manuscrisului, în care intră și glosarul, T. Cipariu consideră că ele au putut fi scrise la începutul secolului al XVII-lea [11]. Gr. Crețu [12] și D. Strungaru [13] își însușesc opinia exprimată de T. Cipariu, întrucît nu au avut posibilitatea

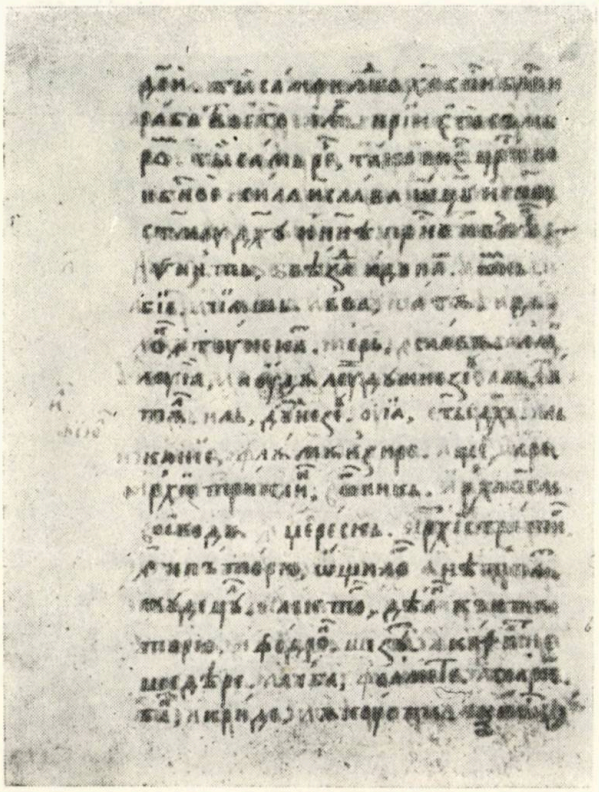

Fig. 1

să examineze manuscrisul. G. Mihăilă susține că acest manuscris a fost copiat între anii 1627 și 1679 [14]. Termenul *ad quem* are în vedere însemnarea făcută de unul dintre copiștii manuscrisului, altul decît cel care a scris glosele. În stabilirea termenului *a quo*, autorul citat are în vedere anul în care a apărut lexiconul lui Berînda, din care, după părerea sa, derivă primele încercări lexicografice din țara noastră.

Așa cum am arătat mai sus, filele pe care sînt scrise glosele nu conțin filigran. Alte file ale manuscrisului, copiate de mîna care a scris și glosarul

---

[11] T. Cipariu, *op. cit.*, p. 114.
[12] Gr. Crețu, *op. cit.*, p. 24.
[13] D. Strungaru, *loc. cit.*, p. 147—148.
[14] G. Mihăilă, *Studii de lexicologie și istorie a lingvisticii românești*, București, 1973, p. 162.

şi prezentînd identitate de hîrtie cu acestea, conţin filigran (vezi fig. 3). Filigranul acesta (blazon cu scut surmontat de coif) nu apare în nici unul din cataloagele de filigrane cunoscute la noi pînă în prezent. În schimb, o variantă a acestui tip de filigran (vezi fig. 4) a fost identificată de Livia Bacâru în *Molitvenicul slavon* tipărit în 1635 la Cîmpulung [15]. Comparînd

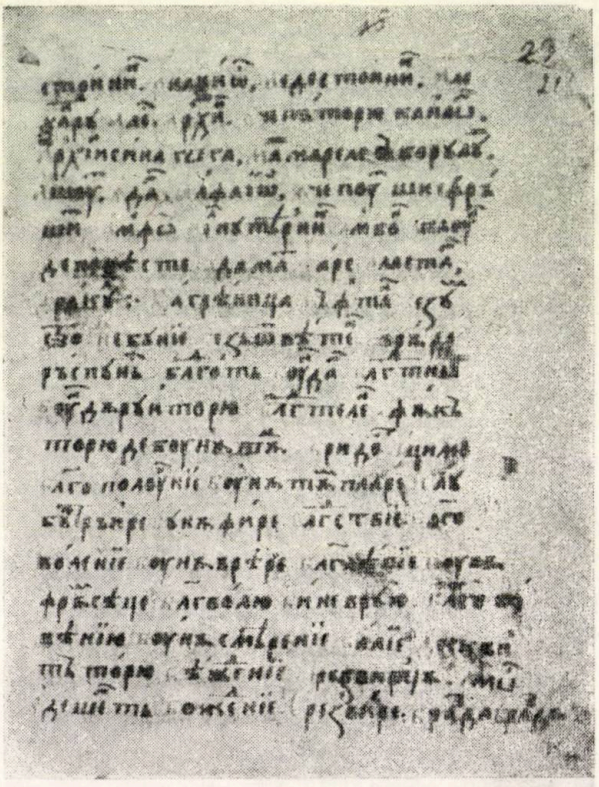

Fig. 2

filigranul din ms. rom. 100 de la B.A.R. — Filiala Cluj-Napoca (pentru care nu se poate obţine un decalc complet din cauza plasării filigranului aproape de cotorul cărţii) cu filigranul publicat de Livia Bacâru, se constată că acestea seamănă foarte mult, fără a fi identice. În aceste condiţii este imposibil să se stabilească cu exactitate perioada în care a fost scris vocabularul slavo-român cercetat de noi. Dacă cele două filigrane ar fi fost identice, am fi putut adopta metoda de datare prin filigrane propusă de Ch. M. Briquet, care considera că hîrtia fabricată în evul mediu era folosită în cel mult 15 ani [16], şi am fi putut stabili că intervalul în care s-a scris glosele româneşti este marcat de anii 1620—1650. Din păcate,

[15] Livia Bacâru, *Filigranele cărţilor tipărite la Cîmpulung în secolul al XVII-lea*, în „Studia bibliologica", vol. III, 1969, p. 67—84.

[16] Ch. M. Briquet, *Les filigranes. Dictionnaire historique des marques du papier*, vol. I, Paris, 1907, p. XIX.

în cazul nostru, datarea astfel propusă nu este ireproşabilă, întrucît coeficientul de precizie al operaţiei este dat de compararea a două variante absolut identice [17]; or, în situaţia de faţă, se compară două variante diferite ale aceluiaşi tip de filigran, împrejurare care atrage după sine posibilitatea lărgirii intervalului stabilit de noi. Credem însă că nu greşim afirmînd că limitele acestui interval nu depăşesc în nici unul dintre sensuri pragul secolului al XVII-lea. Aşadar, concluziile noastre privind datarea manuscrisului nu infirmă datarea propusă de T. Cipariu, ci o completează în sensul că glosele româneşti au putut fi scrise nu numai la începutul secolului al XVII-lea, ci şi la o dată ulterioară, care însă nu depăşeşte limitele acestui veac. Asemănarea filigranului nostru cu filigranul din 1635 arată că plasarea momentului scrierii gloselor în prima jumătate a secolului al XVII-lea este pe deplin posibilă.

Localizarea glosarului. Absenţa informaţiilor referitoare la regiunea în care s-au alcătuit glosele face necesară invocarea particularităţilor lingvistice în scopul localizării textului discutat. Se ştie că, localizînd un text, se stabileşte, de fapt, regiunea din care era originar copistul, iar nu regiunea în care a avut loc scrierea acelui text [18]. Nu este mai puţin adevărat că, în cele mai multe cazuri, regiunea în care era scris (copiat) un text se identifică cu regiunea din care era originar scribul [19]. Parcurgerea gloselor evidenţiază prezenţa unui singur strat lingvistic, caracterizat prin următoarele fenomene din domeniul *foneticii* [20]: *a* trecut la *ă* în *căftan*; *ă* protonic netrecut la *a*: *făcătoriu*, *flămînzire*, *începătoriu*; *e* medial aton păstrat: *foamete*, *neşedeare*; *e* final netrecut la *i*: *iuţime*, *nebunie*, *poveaste*, *tare*, *trezvire*; *u* trecut la *î* în *frîmseaţe*; labiale nealterate: *bine*; dentale moi: *de*, *descîntătoriu*, *destoinic*; *j* (nu *ğ*) în *judeţul*; *z* (nu *dz*): *Dumnezeu*, *şezut*; *ţ* şi *z* moi: *Dumnezeu*, *iuţime*; *ş* moale: *deşert*, *şezut*.

În secolul al XVII-lea, cînd a fost scris textul, cele mai multe dintre aceste particularităţi (şi anume: *ă* protonic păstrat, *e* medial aton şi *e* final netrecuţi la *i*, *î* în *frîmseaţe*, labiale nealterate, *j*, *z*, rostirea moale a consoanelor *ţ*, *z* şi *ş*) se întîlnesc cu precădere în literatura provenită din Muntenia [21] şi din sudul Transilvaniei [22].

Pentru a putea decide care este regiunea al cărei grai îl reflectă glosele, este necesar să se urmărească repartiţia teritorială a celorlalte particularităţi discutate (*ă* în *căftan* şi rostirea moale a dentalelor).

În secolul al XVII-lea, *a* apare trecut la *ă* într-o serie de cuvinte ca *bălaur*, *căftan*, *căpac*, *căzan* şi altele în Transilvania şi în Moldova [23]. Localizarea gloselor în Moldova pe baza acestei unice particularităţi este exclusă, întrucît ea este infirmată de toate celelalte fonetisme amintite aici.

---

[17] *Ibidem*.

[18] Ion Gheţie, *Localizarea textelor vechi româneşti după criterii lingvistice*, în SCL, XVI, XVI, 1965, nr. 3, p. 405; Ion Gheţie şi Al. Mareş, *Introducere în filologia românească*, Bucureşti, 1974, p. 108–119.

[19] Al. Rosetti, *Istoria limbii române*, Bucureşti, 1968, p. 478.

[20] Date fiind dimensiunile şi mai ales caracterul textului, nu vom putea invoca şi particularităţi din domeniul morfologiei.

[21] Ion Gheţie, *Baza dialectală a românei literare*, Bucureşti 1975, p. 276–277.

[22] *Ibidem*, p. 298–299.

[23] *Ibidem*, p. 96.

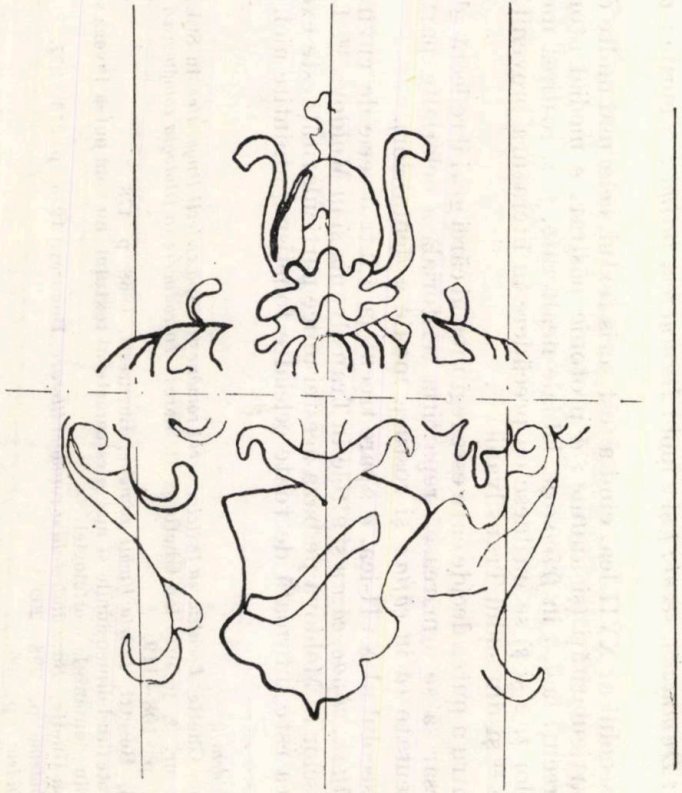

Fig. 3

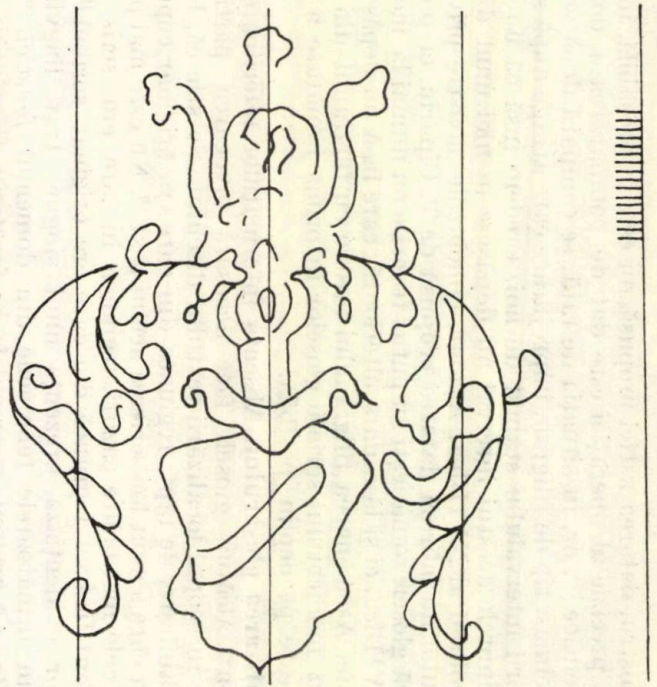

Fig. 4

Rostirea moale a dentalei *d* nu era specifică Munteniei în secolul al XVII-lea; dimpotrivă, în această regiune a fost notată durificarea dentalei [24]. În schimb, în această epocă, *d* era rostit moale în Transilvania, unde primele notaţii ale durificării dentalei apar un secol mai tîrziu, în sud-estul regiunii [25].

Prin urmare, repartiţia teritorială a acestor două particularităţi (*ă* în *căftan* şi *d* moale) scoate din discuţie localizarea gloselor în Muntenia şi pune în evidenţă faptul că singurul grai prin care se explică toate particularităţile fonetice din textul nostru este graiul din sudul Transilvaniei.

Transcrierea textului [26]

адона(и)	— domn[27]
аБїе	— aciiaşi [28]
авᶜва	— tată
адь	— lo*c* întuneca*t*
аерь	— în slavă
алᶜлїлоѹꙗ	— laudă lui Dumnezeu
альильоѹїа	— tată*l*, Dumnezeu, sfîntul duh [29]
альканїе	— flămînzire
аще	— care
арХїетрикли(н)	— vornic
арХ҃аггль	— voievodă îngeresc
арХїстрати(г)	— începătoriu oştilo*r*
анѣтпа(т) [30]	— judeţu*l*
алекто(р)	— de-a-ncîntătoriu [31]
афедро(н)	— şezu*t*
акаѳи(ст)	— neşedeare
алчба	— foamete

---

[24] *Ibidem*, p. 132.

[25] *Ibidem*, p. 133.

[26] Pentru transpunerea în alfabet latin a textului românesc scris cu caractere chirilice am adoptat metoda transcrierii interpretative, ale cărei principii sînt în general cunoscute, fapt care ne permite să renunţăm la enumerarea lor. Vom face doar cîteva precizări în legătură cu unele procedee de ordin tehnic la care am recurs pentru reproducerea atît a textului românesc, cît şi a celui slavon. Astfel, slovele suprascrise în cuvintele româneşti au fost coborîte în rînd fără nici o altă indicaţie. Sînt exceptate consoanele finale suprascrise; acestea au fost coborîte în rînd şi tipărite cursiv, întrucît în asemenea situaţii nu se poate stabili dacă acele consoane încheiau cuvîntul sau erau urmate fie de un element semivocalic, fie chiar de o vocală plină. Slovele suprascrise în cuvintele slavone au fost coborîte în rînd între paranteze rotunde.

[27] Înainte de echivalentul slavon al acestui cuvînt, în manuscris apar cuvintele slavone афинᶜть şi ѕвѣз(д)а, care nu sînt însoţite de corespondentul lor românesc.

[28] Scris: ачїѧшь; altă lecţiune posibilă: *aciiaş*.

[29] Pasajul apare scris: аль, тат҃ж. иль, дѹнезе. оѹїа, ст҃ыдХь; din felul în care este scris pasajul deducem că glosatorul şi-a propus să explice conţinutul cuvîntului slavon альильоѹїа pe care îl segmentează în trei părţi, atribuind fiecăreia dintre ele cîte o semnificaţie; ultimele două cuvinte, scrise prescurtat, pot fi interpretate în egală măsură ca fiind cuvinte slavone (свѧтъıи доѹХъ) sau româneşti; în cea de-a doua ipoteză, alte lecţiuni posibile sînt: *svîntul duh, sîntul duh*.

[30] Grafie aberantă, probabil pentru анътоѹпать, аньтипать etc. „guvernator" (cf. Franz Miklosich, *Lexicon palaeoslovenico-graeco-latinum*, Wien, 1862—1865, s.v.).

[31] Scris: дѣак҃ънтѫторю.

асеарїе	— ba*n*
акриде	— lăcuste
аѯиѡ(с)	— destoini*c*
анаѯиѡ(с)	— nedestoini*c*
алеѯа(нд)рꙋ	— ale*s*
арᶜХи(п)	— începătoriu cailo*r*
арᶜХїисинагѡга	— mai-marele săborului
ашоу(т)	— în da*r*
алфа и ѡ	— început și sfîrși*t* [32]
амᶜфо	— ce*l* putearni*c*
амᶜбо(н)	— scaun de poveste
адама(т)	— tare
аласта(р)	— dracu*l*
благрѣница	— căftan
безꙋ(м)с(т)во	— nebunie
безь ѡ(т)вѣте(н)	— fără de răspun*s*
благо(д)ть	— bu*n*-da*r*
благ(д)тны	— bu*n*-dăruitoriu
благ(д)теле(н)	— făcătoriu de bunătă*ț*
бридо(ст)	— iuțime
благополоу(ч)нїе	— bună-tîmplare sau bună-trăire, bună-fire
благ(д)ствіе, бл҃говоленїе	— bună-vreare
благлѣпїе	— bună-frîmseațe
благволю	— bine-vruiu
благобовѣнїю	— bună-smereanie
балїе	— descîntătoriu
бѣженїе	— nevoință
амо(с)	— în deșert
бож(д)енїе	— trezvire
бра(з)да	— brazdă

Ajunși la capătul cercetării noastre, cîteva concluzii se impun :

1. Fragmentul de glosar bilingv (slavo-român) descris pentru prima dată de T. Cipariu și reprodus cu caractere chirilice de Gr. Crețu, nu după original, ci prin intermediul unei copii moderne, se găsește inserat la f. 20^{v}—21^{r} din ms. rom. 100 al Bibliotecii Academiei — Filiala Cluj-Napoca.

2. Fragmentul de glosar slavo-român cunoscut sub numele *Fragmentul Cipariu* sau *Glosele Cipariu* datează din secolul al XVII-lea, eventual din prima jumătate a acestui secol, și reflectă un grai vorbit în sudul Transilvaniei.

3. Alături de *Glosele Bogdan* și de *Glosele de la Belgrad*, *Glosele Cipariu* oglindesc cele mai vechi preocupări ale cărturarilor români privind crearea lexicografiei bilingve în țara noastră.

4. Prin publicarea *Gloselor Cipariu* în transcriere interpretativă însoțită de facsimile, se pune în circuitul public unul dintre textele noastre vechi, interesante pentru istoria limbii și culturii românești.

Ianuarie 1977

---

[32] Scris : сфръшн҃.

TERMENUL *ROMÂNIA* ȘI PATERNITATEA *CÎNTĂRII ROMÂNIEI*

DE

VASILE ARVINTE

Numele modern al țării noastre este o creație lingvistică internă, la apariția, difuziunea și impunerea lui și-au dat contribuția numeroși reprezentanți ai mișcării culturale și revoluționare din toate provinciile românești, în perioada cuprinsă aproximativ între anii 1840—1860. La baza acestei denumiri a stat apelativul *românie*, un derivat substantival de la numele etnic *român* + suf. *-ie*, articulat *-ia*. Cum s-a petrecut acest proces de trecere de la apelativ la nume propriu, am arătat pe larg în lucrarea *Român, românesc, România. Studiu filologic*, din care au apărut cîteva fragmente [1], precum și în studiul *Numele etnic român și crearea denumirii statului național România* [2]. Aici este necesar să amintim faptul că întrebuințarea în epocă atît a apelativului *românie*, cît și a numelui propriu *România* cunoaște variații de la un scriitor la altul, iar, în cazul aceluiași scriitor, chiar de la o epocă la alta a creației sale. Constatarea este valabilă și pentru cei doi scriitori cărora li se atribuie paternitatea poemului *Cîntarea României*: Alecu Russo și Nicolae Bălcescu. Modul în care aceștia au folosit în opera lor „cuvintele-cheie" *românie* și *România* aruncă o lumină nouă în această problemă mult controversată de paternitate literară. Motivul este lesne de înțeles: în cazul acestor termeni care se referă la poporul român și la țara locuită de dînsul nu avem a face cu niște cuvinte oarecare, ci cu expresia lingvistică cea mai concentrată a ideii de unitate etnică, culturală, politică și de limbă a românilor de pretutindeni. Prezența sau absența lor în opera celor doi scriitori, accepțiile pe care le capătă în diferite contexte, apoi frecvența lor constituie tot atîtea indicii care ne ajută în mare măsură la stabilirea adevărului privind paternitatea poemului.

Vom începe succinta noastră analiză cu scrierile lui Alecu Russo. La acest scriitor, numele propriu *România*, cu accepția sa cea mai cuprinzătoare, de 'țara tuturor românilor', 'statul național unitar românesc', nu apare niciodată. Singura excepție este, bineînțeles, titlul poemului care i se atribuie. Observația a fost probată cu numeroase exemple de Liviu Leonte, în studiul *Limba scrierilor românești ale lui Alecu Russo*[3]. Într-adevăr, scriitorul folosește în scrierile sale românești, în primul rînd în *Amintiri* și în *Cugetări*, numai apelativul *românie*, niciodată însă numele propriu.

Din foarte numeroasele contexte, vom da aici, grupate pe sensurile fundamentale, doar cîteva exemple cu apelativul *românie*:

---

[1] Vezi „Convorbiri literare", nr. 5 (77), mai și nr. 6 (78), iunie, Iași, 1976.
[2] Vezi „Cronica", XI, nr. 22 (539), din 28 mai 1976 și nr. 27 (544), din 2 iulie 1976.
[3] În „Studii și cercetări științifice", Filologie, IX, fasc. 1—2, Iași, 1958, p. 63—66.

1. românie 'limba românească', 'limba română literară': „*Ar fi fost mare nenorocire pentru* **românia** *să se fi înăduşit toate inimile în cărţile latineşti: ar fi crezut toţi românii că* **românia** *începe cu şcoalele de la Blaj...*" [4]; „*...cuvinte române sau învechite în* **românie**..." (*id.*, p. 105); „*...latinirea sau franţuzirea sau talienirea* **românieî**" (*id.*, p. 116); „*Ce fac neologii din cuvintele născute odată cu* **românia**..." (*id.*, p. 126). Prezent şi la alţi scriitori din secolul trecut, apelativul în discuţie datează de prin a doua jumătate a secolului al XVII-lea, detaşîndu-se din locuţiunea adverbială *pe românie* 'în limba română'. El era înconjurat de alţi termeni asemănători în ceea ce priveşte derivarea şi funcţia, anume *eghyptenie*, *elinie*, *frîncie*, *franţozie*, *grecie*, *lătinie*, *nemţie*, *sîrbie*, *slovenie*, *ungurie* etc., toţi denumind limba poporului indicat în radical.

2. românie 'românism', 'spirit românesc', 'sentimentul naţional al românilor': „*Cărţile cele întîi erau izbucnirea duhului neamului... era revoluţia învingătoare a ideei* **românieî**" (*id.*, p. 114); „*Ideea* **românieî** *născînd în veacul al XVI-lea, se preface în revoluţie politică şi porneşte regulat analele naţionalităţii prin tipărire de cărţi...*" (*id.*, p. 114).

3. românie 'românime', 'totalitatea românilor': „*...şi nu avem nădejde că* **românia** *viitoare va putea pune în rîndul clasicilor pe gramerienii de astăzi...*" (*id.*, p. 120); „*...trebuie să fii pedant sau neînţeles ca să fii cunoscut în* **românie**" (*id.*, p. 221). Dar A. Russo utilizează uneori şi derivatul în *-ime*, *românime*: „..[carte] *care să poată fi cetită şi înţăleasă de toată* **românimea**" (*id.*, p. 78).

Valoarea de apelativ a termenului *românie*, chiar atunci cînd el apare scris cu majusculă, este în afară de orice îndoială. Există însă două situaţii în scrisul lui Alecu Russo în care cuvîntul în discuţie este nume propriu, nume de ţară. Dar, fapt cu totul semnificativ, el nu are sensul 'ţara tuturor românilor', 'statul naţional unitar al tuturor românilor', din titlul poemului, ci pe acela mai limitat de 'Muntenia', 'Ţara Românească'. Denumirea *România* cu această ultimă accepţie este atestată încă din anul 1833. În perioada cît această ţară românească a fost condusă de guvernul revoluţionar provizoriu, în 1848, ea apărea şi în titulatura oficială a principatului. Unii revoluţionari români nemunteni, ca ardelenii Gh. Magheru şi I. Maiorescu, sprijinitori activi ai revoluţiei muntene, au devenit, sau doreau să devină în timpul verii anului 1848, cetăţeni ai *României*, adică ai Ţării Româneşti, ai Munteniei. Este foarte probabil ca şi Alecu Russo să fi obţinut acest drept, sau cel puţin să fi făcut uz de el, fără să-l fi primit în mod oficial, atunci cînd,în închisoarea de la Cluj fiind, el semnează în *Protestul adresat consiliului de război* din acest oraş: „*A. Russo. Cetăţean liber al României. Cunoscut de aproape al marelui Kossuth*" [5]. A doua oară cînd scriitorul foloseşte numele propriu *România*, tot cu sensul 'Muntenia', 'Ţara Românească' (dar poate şi cu cel de 'românime', 'totalitatea românilor', al apelativului) este într-o scrisoare, în limba franceză, semnată cu pseudonimul A. Sauvegea, şi trimisă lui N. Bălcescu la 4 iulie 1848, din Sibiu, după ce scăpase din închisoarea de la Cluj. El salută revoluţia munteană astfel: „*Scumpul meu*

---

[4] Vezi A. Russo, *Scrieri alese*, Bucureşti, 1970, p. 102.

[5] Vezi P. V. Haneş, A. Russo, *Scrieri postume*, ed. Scrisul Românesc, Craiova, p. 116, apud L. Leonte, *op. cit.*, p. 65, nota 1.

Bălcescu, vivat! victorie! Sînt mîndru de voi şi gloria revoluţiei voastre se va răspîndi şi asupra noastră ca şi asupra tuturor românilor... Trăiască România" [6]. În necrologul dedicat poetului M. Cuciurean, cum rezultă din întregul articol, A. Russo dădea cuvîntului *românie* sensul de 'românism', 'sentimentul naţional al românilor', iar nu pe acela de 'patrie a tuturor românilor', cum înclină să creadă Liviu Leonte, *op. cit.*

Cînd Alecu Russo trebuia să se refere la întregul teritoriu locuit de români, el folosea expresii ca *ţările române* sau *româneşti*, *pămînt român*, *ţară română*, dar niciodată *România*. Dacă ţinem seama de faptul că noua denumire a patriei era în circulaţie încă de pe la 1840, nu numai la noi, ci, cîţiva ani mai tîrziu, şi în limbile franceză sau germană, dacă adăugăm că *Amintirile* şi *Cugetările* apăreau în 1855 într-o revistă al cărei titlu conţinea chiar această denumire, *România literară*, şi dacă nu uităm că lucrarea *Cîntarea României* apăruse în „România viitoare" la Paris cu cinci ani în urmă, avînd în frunte tocmai această denumire, atunci absenţa numelui de ţară *România* în scrierile din anii 1850—1856 ale lui Alecu Russo ne apare de-a dreptul de neînţeles. O explicaţie ar fi o anumită înclinaţie a scriitorului pentru anumiţi termeni, care, folosiţi mereu, ajung să devină termeni dominanţi, caracteristici, ai stilului său. Într-adevăr, în folosirea cuvintelor de care ne ocupăm, observăm la Alecu Russo o notă oarecum tradiţionalistă, pe care o întîlnim şi la un alt scriitor din epocă, Gh. Asachi. La amîndoi constatăm : o folosire deasă a apelativului *românie* cu sensurile menţionate, rămînerea la vechile denumiri ale provinciilor istorice româneşti, acceptarea, uneori, a denumirii *România* numai pentru 'Muntenia', 'Ţara Românească' şi, în sfîrşit, absenţa totală a denumirii *România* cu înţelesul 'ţara tuturor românilor'.

Cunoscînd predilecţia specială a lui Alecu Russo pentru apelativul *românie*, sîntem surprinşi să constatăm absenţa totală a acestui cuvînt în poemul *Cîntarea României*, atribuit prima dată scriitorului moldovean de V. Alecsandri, iar mai tîrziu de P. V. Haneş, pe care îl urmează astăzi marea majoritate a istoricilor literari. Constatarea îi aparţine, de fapt, lui Liviu Leonte, *op. cit.*, p. 65 : „Este foarte interesant de remarcat, se spune aici, că termenul nu apare niciodată, cu excepţia titlului bineînţeles, în poemul *Cîntarea României*". După ce dă cîteva exemple din operă, Liviu Leonte continuă : „Dacă într-adevăr Russo ar da termenului sensul actual, ar fi greu de conceput ca el să nu apară, măcar de cîteva ori, în cuprinsul poemului". Soluţia la care se gîndeşte Liviu Leonte pentru a explica prezenţa cuvîntului în discuţie în titlul poemului, considerat de el ca aparţinînd lui A. Russo, este ingenioasă. El ne sugerează să atribuim cuvîntului *România* din titlu unul sau mai multe din sensurile apelativului *românie* : „Argumentele expuse pînă aici, scrie Liviu Leonte, *op. cit.*, p. 66, ne îndeamnă deci a lua în consideraţie pentru titlul *Cîntarea României* şi un sens nou, dacă nu cumva să-l socotim chiar singurul valabil". În această lumină, titlul poemului ar avea semnificaţia : 'Cîntarea românismului' sau 'Cîntarea românimii, a tuturor românilor'.

În faţa acestei interpretări, ademenitoare, desigur, se ridică însă mai multe dificultăţi. În primul rînd rămîne neexplicată lipsa totală, cum s-a mai spus, a apelativului *românie* în textul poemului, mai ales

[6] Vezi Alecu Russo, *Scrieri alese*, ed. E. Boldan, Bucureşti, 1956, *Prefaţa*, p. 9.

cînd ştim predilecţia lui A. Russo pentru acest termen, care are valenţe semantice atît de potrivite pentru conţinutul ideologic al operei în discuţie. În al doilea rînd, dacă Alecu Russo n-a folosit niciodată numele propriu *România* în scrierile sale apărute între anii 1850—1856, cum explicăm folosirea lui numai o singură dată în titlul poemului *Cîntarea României*, apărut în anul 1850? Şi, în sfîrşit, dacă admitem că în titlul poemului sensul cuvîntului *România* nu ar fi cel de 'ţară a tuturor românilor', de 'patria românilor', ci cel de 'românism' sau 'românime', atunci cum putem explica lipsa de concordanţă dintre acest titlu şi conţinutul operei? Pentru că în poem există nenumărate pasaje din care rezultă cu claritate că autorul lui se referă permanent la întregul teritoriu locuit de români, accepţie pentru care el recurge însă la cuvintele *moşie*, *patrie*, *pămînt*, dar mai ales *ţară*, nu însă la termenul atotcuprinzător *România*.

Toate aceste contradicţii se rezolvă dacă judecăm faptele din perspectiva atribuirii poemului *Cîntarea României* lui Nicolae Bălcescu. Ne vom ocupa întîi de apelativ şi apoi de numele propriu.

În scrierile lui N. Bălcescu nu apare niciodată cuvîntul *românie* cu forma şi sensurile pe care le întîlnim la A. Russo. Ca istoric al stărilor sociale din trecut, N. Bălcescu nu putea să nu descopere şi să utilizeze uneori în scrierile sale istorice termenul caracteristic numai Ţării Româneşti pentru a-l denumi pe 'ţăranul iobag, aservit', anume *rumân*, precum şi derivatul abstract de la acest radical, *rumânie*, cu sensul 'şerbie', 'iobăgie'. Varianta cu *-u-* neaccentuat, în loc de *-o-*, din aceste cuvinte caracterizează graiul popular muntenesc. Dar cuvîntul *rumânie*, care a ieşit din uz cam prin a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, după reforma lui Constantin Mavrocordat (1746), în ciuda identităţii radicalului şi a sufixului, nu este acelaşi cu termenul *românie* de la Alecu Russo şi de la numeroşi alţi scriitori, care l-au folosit încă din a doua jumătate a secolului al XVII-lea şi pînă pe la începutul celei de a doua jumătăţi a secolului al XIX-lea cu sensurile menţionate. *Rumânie* de la Bălcescu este numai un termen tehnic istoric, folosit pînă astăzi în istoriografia românească, alături de vb. *a rumâni* 'a transforma un ţăran liber în ţăran aservit, în iobag'.

Altfel se prezintă lucrurile cînd este vorba de numele propriu. El are la Bălcescu mai întîi sensul curent în epocă, anume 'Ţara Românească', 'Muntenia', cum rezultă, printre altele, din următoarea înşiruire de nume de ţări (provincii), făcută de Bălcescu la 1845: „*România, Moldova, Transilvania şi Ungaria*" [7]. El are, apoi, semnificaţia 'Moldova'+'Muntenia': „*Legiunea* [română] *jură credinţă României* (*Moldo-Valahiei*) *şi Ungariei*", scrie Bălcescu la 1849 [8].

Dar cea mai frecventă utilizare o are la Bălcescu semnificaţia de 'ţară a tuturor românilor', 'statul naţional unitar românesc', pe care o întîlnim în mod indiscutabil şi în titlul poemului. În lucrările citate la început am demonstrat că denumirea *România* cu această accepţie a fost folosită pentru prima dată de I. Heliade Rădulescu în anul 1839. În scrisul lui Bălcescu se pare că ea datează din anul 1847. Încurajîndu-l pe

---

[7] Vezi Victor Popa, *Cîteva date în legătură cu adoptarea numelui de „România"*, în „Studia Universitatis Babeş-Bolyai", Series IV, Fasciculus 1, Historia, Cluj, 1959, p. 84—85.

[8] *Id.*, p. 83.

V. Alecsandri, după pierderea logodnicei sale Elena Negri, N. Bălcescu îi scrie : „*România va fi iubita noastră...*"[9]. La 8 martie 1849, N. Bălcescu, vorbind despre evenimentele revoluţionare ale anului precedent, făcea constatarea : „*...românii din toate părţile României se sculară în acest an, strigînd înaintea lumei : « libertate vrem »*" [10]. Într-o scrisoare din anul 1850, citată de A. D. Xenopol în articolul *Ideea unirii*, apărut în „Arhiva" din Iaşi în 1893 [11], Nicolae Bălcescu foloseşte denumirea în discuţie cu sensul clar de 'ţară a tuturor românilor' : „*România noastră există şi orb e acel ce nu o vede*". La fel, în manifestul adresat *Popolului român*, publicat în „România viitoare", Paris, 1850, la redactarea căruia a colaborat şi N. Bălcescu. La p. 4, se spune : „*Fraţilor! Români! Niciodată încrederea în viitorul României, una mare şi nedespărţită, nu a ieşit din inima noastră*". Chiar titlul acestei publicaţii revoluţionare conţine, în mod indiscutabil, sensul de care ne ocupăm.

Un fapt cu totul semnificativ pentru argumentarea noastră este acela că în *Precuvîntare* la *Cîntarea României*, care este scrisă şi semnată de N. Bălcescu şi a apărut tot în „România viitoare", Paris, 1850, acesta foloseşte expresia *România întreagă*, înţelegînd prin ea 'ţara tuturor românilor', întocmai ca şi în titlul poemului a cărui paternitate este controversată. Iată acest citat, de la p. 19 : „*Autorul, după o invocaţie către ţeara sa atît de frumoasă şi de nenorocită, apucă istoria României întregi din vremea Dacilor*". Accepţia pe care o urmărim rezultă şi din alte pasaje, ea ni se imprimă însă cu claritate din lectura întregii *Precuvîntări*. Stilul acesteia, cu accente profetice, plin de subînţelesuri, de exprimări echivoce, foarte asemănător cu acela din poemul *Cîntarea României*, constituie de multe ori o piedică în sesizarea diferitelor nuanţe ale termenului în discuţie. Uneori am fi înclinaţi să descoperim şi nuanţa semantică de 'românime', 'totalitatea românilor', fapt întru totul explicabil, deoarece prin această verigă semantică s-a făcut trecerea de la apelativ la numele propriu. Dar în următoarele contexte, sensul 'patrie a tuturor românilor' este neîndoielnic : „*Acum, cînd privirile Românilor cu minte şi inimă se îndreptează cu dragoste către patria lor, căutînd a creşte şi a hrăni sufletul României până să vie ziua în care s-o poată creşte şi întări în trupul său, adusu-mi-am aminte de acel glas duios al munţilor şi mă hotării a publica cîntarea pusnicului spre a mîngîia ţara-mi amărîtă*" (p. 22). Sau : „*De cîte ori o primejdie mare a ameninţat Europa şi civilizaţia lumei, România, sentinelă gata de jertfă, a fost la postul său, la datoria sa*" (p. 20).

În sfîrşit, în introducerea lucrării sale *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*, scrisă între anii 1849—1851, N. Bălcescu, pe tonul său profetic atît de caracteristic, scrie cunoscuta frază, în care *România* are, de asemenea, sensul de 'ţara, patria tuturor românilor' : „*Deschid sfînta carte unde se află înscrisă gloria României, ca să pun înaintea ochilor fiilor ei cîteva pagine din viaţa eroică a părinţilor ei*". Deoarece însă faptele rela-

---

[9] Vezi V. Maciu, *Semnificaţia denumirii statelor istorice române*, în „Revista de istorie", tom. 28, nr. 9, Bucureşti, 1975, p. 1327.

[10] Vezi E. Stănescu, *Geneza noţiunii de „România". Evoluţia conştiinţei de unitate teritorială în lumina denumirilor interne*, în *Unitate şi continuitate în istoria poporului român*, Bucureşti, 1968, p. 240.

[11] Vezi Victor Popa, *op. cit.*, p. 83.

tate în această carte s-au petrecut în secolele al XVI-lea — al XVII-lea, N. Bălcescu foloseşte în continuare numai denumirile *Ţara Românească*, *Valahia*, *Ţara Ardealului*, *Moldova* etc.

Concluzia care se desprinde din cele arătate pînă acum este următoarea: apariţia numelui propriu *România* în titlul poemului *Cîntarea României*, pe de o parte, şi absenţa apelativului *românie* în cuprinsul operei, pe de altă parte, sînt în deplină concordanţă cu uzul lingvistic al lui Nicolae Bălcescu şi în dezacord cu uzul lingvistic al lui Alecu Russo. Poemul, scris într-o primă formă de Bălcescu înainte de anul 1848, a primit, în anul tipăririi lui la Paris, în 1850, titlul cu noua denumire a patriei, denumire care se imprimase în conştiinţa multor revoluţionari români tocmai între anii 1848—1850. Printre aceştia, N. Bălcescu era vizionarul cel mai îndrăzneţ al unei Românii viitoare, înţeleasă ca 'ţara, patria tuturor românilor'. Cînd a scris poemul, prin anii 1847—1848, el nu ajunsese încă să utilizeze în mod curent noua denumire atotcuprinzătoare a patriei. Numai astfel ne explicăm lipsa numelui propriu *România* în cuprinsul poemului. Cînd l-a tipărit însă, în 1850, în „România viitoare", noul nume, care se potrivea perfect conţinutului operei, devenise un termen curent în limbajul revoluţionarilor români. Prezent în titlul acestei publicaţii, în *Precuvîntarea* la *Cîntarea României*, semnată de Bălcescu, şi în manifestul adresat *Popolului român*, era firesc ca autorul să-l pună tot atunci şi în fruntea poemului său *Cîntarea României*.

Ne aflăm, prin urmare, în faţa unui argument foarte serios pentru a atribui opera în discuţie lui N. Bălcescu. Întreaga atitudine politică şi ideologică a acestuia, mult mai radicală, stă şi ea mărturie în favoarea acestei interpretări. El se alătură numeroaselor dovezi aduse în acest sens de unii cercetători, în ultima vreme îndeosebi de N. A. Ursu. Toată discuţia noastră pleacă de la premisa că poemul a fost redactat de la început în limba română, cum a dovedit în mod convingător acest cercetător [12].

---

[12] Vezi N. A. Ursu, **Cîntarea României** — *opera lui Nicolae Bălcescu*, în „Iaşul literar", XII, 1961, nr. 12, p. 52—70; id., *Argumente noi în sprijinul paternităţii lui Bălcescu asupra* **Cîntării României**, în „Limba română", XII, 1963, nr. 5, p. 537—556; id., *Cui aparţine traducerea franceză a* **Cîntării României**, în „Cronica", II, Iaşi, nr. 12, din 12. IV, 1967, p. 11.

LIMBA NOASTRĂ LA RADIO

DE

acad. IORGU IORDAN

În articolul cu același titlu, apărut în numărul ultim al acestei reviste, făceam o serie de observații și de comentarii cu privire la modul cum funcționează emisiunea „Odă limbii române". Impresia generală, pe care o produce, poate ar trebui s-o producă ea asupra cititorilor, este de nemulțumire. Aș fi extrem de satisfăcut dacă această impresie ar avea-o și colectivul care se ocupă de această emisiune, ca să nu mai vorbesc de conducerea instituției însăși. În cele ce urmează voi cita o serie de cazuri, de dimensiuni variate, deci și, considerate abstract, de gravitate diferită, dar toate, produs al unei singure cauze, foarte complexe și de aceea greu de precizat în elementele ei alcătuitoare.

Încep cu cel mai general și mai serios, care mi se pare a fi o anumită superficialitate în ce privește organizarea emisiunii. (Această lipsă nu e specifică „Odei limbii române" și nici numai muncii desfășurate la Radio.) Să mă explic. Nu știu cîți oameni și cine anume se ocupă de ea. Dealtfel, acest aspect nu contează. Importantă este calitatea celor care o organizează, înțelegînd prin aceasta nu numai seriozitatea, adică contrariul superficialității, ci și pregătirea profesională, sporită, aș spune, cu una de ordin general. Această cerință trebuie s-o satisfacă atît lucrătorii ei permanenți, cît și participanții din afară, invitați să colaboreze. (Țin să arăt că îndeplinirea acestei condiții mi se pare obligatorie pentru toate emisiunile. Căci, după cum spunea un profesor de limba română din învățămîntul de cultură generală, nu numai el și „omologii" săi, ci și colegii de la toate disciplinele ar trebui să aibă grijă de modul cum se exprimă elevii lor. La Radio, unde se vorbește, mi se pare, 18 din cele 24 de ore ale unei zile, se țin, ca să spun așa, lecții de limba română de către absolut toți vorbitorii, interni sau externi. De aceea unele dintre exemplele ce urmează își au izvorul și în alte emisiuni afară de cea aici în discuție.)

Milioanele de ascultători urmăresc, e adevărat, conținutul emisiunilor, căci acesta îi interesează. Dar ei nu sînt cu totul insensibili față de modul cum este exprimat conținutul. Sînt sigur — nu intervine, cred, formația mea profesională în această afirmație — că și cel mai grăbit sau mai neatent dintre ascultători se lasă impresionat, în măsură diferită după om și după împrejurări, și de modul cum vorbesc crainicii și colaboratorii din afară ai emisiunilor. Dacă ar mai fi nevoie de o dovadă în acest sens, aș cita cazul, banal, fiindcă-i la îndemîna oricui, al copiilor, care învață, de la membrii adulți ai familiei lor, nu numai tot felul de lucruri, ci și, aș zice, mai cu seamă, să vorbească, luîndu-se după ei, adică imitîndu-i, și cazul elevilor, care își însușesc de la profesorii lor atît cunoștințele predate din diverse domenii de activitatea umană, cît și, în proporții variabile, anumite cuvinte, construcții sintactice, turnuri frazeologice etc.

Sînt emisiunile de la Radio, considerate şi în ansamblu, dar şi, mai ales, cele consacrate „cultivării limbii" — aceasta este după mine sinonimul „Odei limbii române" — exemple, ca să nu spun modele, vrednice de imitat? Adesea, poate chiar de cele mai multe ori, răspunsul la această întrebare este afirmativ.

Nu numai ceea ce se cheamă de obicei corectitutinea limbii trebuie avut în vedere, şi aceasta la toate emisiunile. Foarte importantă este tonalitatea frazei, accentuarea cuvintelor şi a construcţiilor după importanţa conţinutului pe care îl exprimă. Poate părea curios, dar faptele confirmă aprecierea care urmează. Cînd vorbesc, oamenii, indiferent de formaţie, instrucţiune, vîrstă, sex etc., pun accentele cum trebuie. Şi aceasta, nu pentru că ar fi învăţat de la cineva, ci pentru că se conformează propriei lor gîndiri, care le impune, fără ca ei să-şi dea seama, accentuarea justă. Cînd citesc, situaţia se schimbă sau se poate schimba, în sensul că se produc numeroase abateri de la această normă de natură strict logică. Abaterile se produc, bineînţeles, cînd e vorba de citirea unui text străin, nu al textului propriu. Aceasta, fiindcă — nu interesează cauza — cititorul nu sezisează just relaţiile sintactice din fraza respectivă, nu înţelege, adică, felul cum se leagă în gîndirea altcuiva noţiunile şi grupurile de noţiuni. Astfel de cazuri sînt numeroase, cîteodată chiar la foarte buni „lectori" şi recitatori. Nu pot uita cum a accentuat un mare artist al scenei noastre pasajul din *Dan, căpitan de plai*, în care eroul principal al acestei poeme vorbeşte cu Ursan despre invazia în ţară a duşmanului. Unul spune celuilalt că trebuie să pornească împotriva invadatorilor: „Să mergem!". Partenerul este de acord şi răspunde: „Dar, să mergem!" Recitatorul, crezînd că *dar* este conjuncţia adversativă bine cunoscută şi foarte des folosită, nu face pauza necesară după acest cuvînt, care, aici, e adverbul consecutiv, de „origine" moldovenească, sinonim cu *aşadar*, şi pune accentul pe verb, încît s-ar părea că primul vorbitor nu vrea să meargă şi trebuie îndemnat la aceasta. De fapt, accentul frazei stă pe *dar*, ceea ce înseamnă că interlocutorul este de acord cu plecarea.

Un mod de a accentua, foarte ciudat, apare în fiecare duminică dimineaţa la emisiunea „Invitaţiile Euterpiei". Ciudăţenia mi se pare cu atît mai de neînţeles, cu cît este vorba nu de lectura unui text al altcuiva, ci de propria producţie a celui în cauză. În legătură tot cu „tonalitatea" frazei, la emisiunea „Radio Şcoală", un crainic care, închipuindu-şi că, dacă se adresează în primul rînd copiilor, adică elevilor, trebuie să imite felul de a vorbi al copiilor, rosteşte cele două cuvinte cîntîndu-le. Uită însă că elevii, chiar cei din clasele elementare, nu sînt de doi, trei sau, cel mult, patru ani, şi că ei înşişi nu mai vorbesc cîntînd, nici chiar cînd se „alintă". Crainicului respectiv îi răspunde, bineînţeles la fel, dar pe alt ton, partenera sa.

Cu alt prilej am propus angajarea unor foarte buni cunoscători ai limbii române, sub toate aspectele ei, care să ajute pe crainici, fireşte

cînd cer împrejurările, la redactarea şi chiar la debitarea celor ce au de spus. Dar şi unii invitaţi, poate destul de numeroşi, ar avea nevoie de un ajutor în acelaşi sens. De altminteri, după cum angajaţii permanenţi sînt recrutaţi, îmi închipui, în urma unui fel de examen, tot aşa ar trebui să se procedeze şi cu colaboratorii externi, evident că nu pentru toţi. Se pare că, în cazul acestora, conducătorii diverselor emisiuni sînt extrem de indulgenţi, ca să folosesc un eufemism. Stînd de vorbă, întîmplător, cu cineva din cadrul responsabililor, am înţeles că deseori doritorii de a se... produce la Radio se autoinvită, adică, direct sau, prin intermediul cuiva, se impun pur şi simplu. La „Odă limbii române" apare destul de des, cu, „lecţii" de cultivare a limbii, autorul unui număr de „cărţi" consacrate acestei probleme, dintre care unele au fost foarte aspru, dar îndreptăţit, criticate. La aceeaşi... înălţime ştiinţifică sînt, în general, şi „conferinţele" sale radiodifuzate.

Mă voi opri acum la cîteva fapte concrete, ca argumente în sprijinul punctului de vedere susţinut în cele ce precedă. Unele sînt absolut incredibile, par inventate sau venite din altă lume. Pe un crainic, după ce emisiunea (muzicală) se terminase, l-am auzit spunînd următoarele: „Aţi ascultat un fragment din opera « Didona şi Enea »" (cu pronunţarea acestui ultim nume *E-nea!)*. Am fost aşa de neplăcut (e puţin spus!) impresionat de această enormitate, încît am adresat directorului general o scrisoare, aproape violentă, cerînd înlăturarea crainicului.

O întîmplare asemănătoare în ce priveşte ignoranţa am înregistrat-o la o emisiune să-i zicem literară (destinată, se pare, elevilor). Se analiza *Răzvan şi Vidra* din punct de vedere literar, cu aplicaţii „practice", în sensul că doi actori (unul juca rolul Vidrei) debitau textul respectiv. Ca şi în cazul lui Enea, am rămas perplex cînd am auzit, atît pe „comentator" cît şi pe... Vidra, vorbind despre un personaj al piesei: *răzaşul!* Un prieten, căruia i-am povestit întîmplarea, s-a gîndit imediat la o greşeală de... maşină! Explicaţia este justă: *răzăş*, fără semnul diacritic pe al doilea *a*, devine, fireşte, *răzaş*. Dar un crainic de la Radio sau, poate, chiar un profesor, invitat, să se lase indus în eroare de o transcriere eronată a cuvîntului? Este admisibilă o asemenea ignoranţă? Ce să mai spun despre actriţă, care va fi făcut repetiţie, fie şi foarte din fugă, înainte de a-şi „recita" rolul, şi, foarte probabil, cu ajutorul sau sub conducerea unui regizor, eventual al unui actor cu experienţă [1].

Lucrurile nu se opresc aici, chiar dacă, într-un anumit fel, par mai puţin grave. Sînt nume proprii, bine cunoscute, fiindcă aparţin unor personalităţi autentice din istoria noastră culturală. Şi acestea sînt pronun-

[1] Constat, fără să fiu foarte surprins, dată fiind marea forţă de atracţie pe care o exercită, din toate punctele de vedere, emisiunile de la Radio (ca şi cele de la TV, dealtfel) asupra noastră, a tuturor, că *răzaş* se răspîndeşte. Dovadă, articolul, semnat de D. I. Suchianu (din „România literară", 6 ianuarie 1977, p. 17), unde Creangă este prezentat ca un „răzaş protestatar".

ţate, să zicem, ciudat (şi din aceeaşi cauză : ignoranţa), nu numai de către elevi sau studenţi, ci şi de către profesorii lor, printre aceştia chiar unii membri ai corpului didactic universitar, specialişti în istoria literaturii române. Astfel (Alecu) Russo devine în gura lor perfect identic cu (Jean-Jacques) Rousseau, fiind accentuat pe silaba finală. E aşa de greu să se ştie că *Russo* reprezintă grafic pe *Rusu*, şi, dacă posesorul acestui nume l-a scris *à la française*, faptul se explică prin nevoia de a evita, în cazul francezilor, o pronunţare care l-ar fi făcut de nerecunoscut (cu *u* şi cu *-s-*). Să nu uităm că Alecu Russo a trăit, şi ca elev şi după aceea, în Elveţia de limbă franceză (la Geneva). „Bietul" Costache *Negri* este „franţuzit" altfel, prin accentuarea lui *-i*. De ce? Greu de spus. Cînd trăia şi multă vreme după aceea, toată lumea îi spunea *Négri*, adică *Negre(a)*, cu *-e* transformat în *i* după moda italienizantă, curentă nu numai în Muntenia lui Eliade. Dovadă, celălalt Costache : *Negruzzi*, care era „de acasă" *Negruţ*, din cauza tenului vreunui strămoş. (De altminteri, el însuşi se pare că era oacheş.) În sfîrşit, un paşoptist moldovean, mai puţin cunoscut, *Ralet*, este supus şi el „operaţiei" aici în discuţie, de astă dată cu accentuarea numelui său pe prima silabă. Atunci, de ce nu spunem şi *Háret?*

ÎN LEGĂTURĂ CU *DICȚIONARUL ORTOGRAFIC, ORTOEPIC ȘI MORFOLOGIC AL LIMBII ROMÂNE*

DE

VALERIA GUȚU ROMALO

Anunțat întîi ca deziderat (și necesitate) [1], iar un an mai tîrziu ca certitudine [2], ca lucrare în curs de efectuare la Institutul de lingvistică din București, *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic* începe să devină o realitate supusă atenției publicului : macheta dicționarului a fost discutată în cadrul dezbaterii organizate, în ziua de 8 decembrie 1976, de Comisia de cultivare a limbii a Academiei Republicii Socialiste România, iar după aceasta, publicată [3] împreună cu comunicările prezentate cu aceeași ocazie [4] și cu o rapidă trecere în revistă a opiniilor formulate de unii dintre participanți [5], în numărul 2 din 1977 al revistei „Limba română".

Macheta, destul de mare, cuprinzînd o parte din litera *i* a dicționarului, a fost bine gîndită și alcătuită în așa fel încît să pună în evidență concepția și structura lucrării și să permită cititorului să constate direct problemele variate și complexe pe care le ridică acest tip de dicționar.

Comunicările colectivului de autori, prezentate ca preambul la dezbatere, au înfățișat, dealtfel, în mod explicit, sugestiile lecturii machetei ; s-au clarificat astfel scopul, concepția și metodologia dicționarului și au fost arătate, prin luarea în discuție a unor situații concrete, de detaliu, dificultățile specifice elaborării unei asemenea lucrări chiar în condițiile fericite ale existenței unei prelucrări a faptelor în lucrări anterioare [6].

A. O primă problemă importantă și dificilă este cea a *volumului* dicționarului și a criteriilor de stabilire a inventarului de cuvinte.

Atît din examinarea machetei, cît și din comunicările prezentate reiese că, în concepția colectivului de autori, *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române* urmează să fie o lucrare foarte cuprinzătoare [7], mai largă decît DEX-ul, care oferă lista de bază. Extinderea se realizează mai ales prin includerea a numeroși termeni tehnici, neînregistrați în DEX, ca fiind prea speciali.

În macheta dicționarului sînt cuprinși, deci, nu numai termenii curenți, ai limbajului standard, ci și cuvinte ale terminologiilor de specia-

[1] Cf. M. Avram, *Probleme ale alcătuirii unui nou „Îndreptar ortografic al limbii române"*, în LR, nr. 4, 1975, p. 279—288.

[2] I. Coteanu, *Pentru un mare dicționar ortografic al limbii române*, în LR, nr. 4, 1976, p. 351—354.

[3] Vezi p. 117—129.

[4] Vezi p. 107—116, 131—162.

[5] Vezi p. 205—206.

[6] Asemenea lucrări sînt : în primul rînd, *Îndreptarul ortografic, ortoepic și de punctuație*, în diversele sale variante, dar și, în alt fel, dicționarele limbii române, mai ales *Dicționarul explicativ al limbii române* (DEX), 1975.

[7] Acad. I. Coteanu vorbea (*art. cit.*, p. 351) de 50 000 de cuvinte.

litate și, de asemenea, numeroase cuvinte învechite și (sau) regionale. Opțiunea pentru această formulă foarte largă ni se pare îndreptățită, pe de o parte, pentru că există deja bogatul *Indice de cuvinte* (12 500 de unități lexicale) care completează *Îndreptarul ortografic și de punctuație* (1971), iar pe de altă parte, pentru că e de așteptat ca nedumeririle, ezitările privind scrierea și pronunțarea unor cuvinte neuzuale, mai rar folosite, mai puțin frecvente să fie cel puțin tot atît de multe, chiar dacă ne izbim mai rar de ele, ca și cele referitoare la cuvintele curente, general și mult întrebuințate. (Dealtfel calificativele „uzual", „neuzual" reprezintă concepte relative, variind foarte mult de la un vorbitor la altul în funcție de formația profesională, de cunoștințele și talentul lingvistic etc.)

În mod ideal, un asemenea dicționar ar trebui să cuprindă toate cuvintele unei limbi, așa încît, la nevoie, o persoană pusă în situația de a folosi un termen care nu-i este familiar sau cunoscut — un cuvînt arhaic, regional sau un neologism — să poată găsi informațiile referitoare la scrierea și pronunțarea lui corectă. Dispunînd de un asemenea dicționar, un actor în situația de a rosti un text în care apare cuvîntul *ijderenie*, să zicem, ar putea afla cum se pronunță corect, cum trebuie accentuat.

Odată elaborat un asemenea dicționar tezaur, e ușor să se alcătuiască, pe baza lui, operînd o selecție după diverse criterii, lucrări de mai mici dimensiuni (pentru uzul elevilor, pentru cei ce lucrează într-un domeniu tehnic sau altul etc.), de felul celor propuse de unii dintre participanții la dezbatere.

Dicționarul în curs de elaborare, deși conceput foarte larg, nu-și propune însă să fie exhaustiv. Comparația cu DEX-ul, care reprezintă baza în alcătuirea listei de cuvinte, demonstrează multe adaosuri, dar și unele omisiuni. Așa, de exemplu, *iabraș*, înregistrat în DEX, nu apare în machetă. Explicația este oferită de comunicări, unde se precizează explicit că nu se înregistrează *variantele neliterare*. În cazul invocat este probabil ca în viitorul *Dicționar ortografic, ortoepic și morfologic* să fie înregistrată varianta *abraș*.

Considerată sub aspect teoretic, decizia de a nu înregistra variantele neliterare într-o lucrare eminamente normativă ca acest dicționar este justificată și deloc surprinzătoare.

În unele cazuri, însă, aplicarea acestui principiu poate duce la situații nedorite, derutante pentru cel care consultă dicționarul. Să luăm, de pildă, chiar cazul variantei neliterare *iabraș*. Cineva care nu cunoaște decît această variantă și vrea să afle cum se scrie (*iabraș* sau *iabrași*, să zicem) va căuta la litera *i* și, negăsind cuvîntul la locul său, va trage concluzia că e unul dintre termenii neînregistrați. Necunoscînd decît varianta cu *i* și, în limba română, variația *a-/ia-* la inițială nefiind frecventă (cum se întîmplă, de exemplu, cu variantele cu inițială „h + vocală" sau „vocală" : *(h)exagon, (h)ilar* etc.), nimic nu o să-l îndrume spre litera *a* în căutarea lui *abraș*.

Evitarea situațiilor de acest fel și, probabil, a altora presupune unele restricții în aplicarea principiului conform căruia se înregistrează exclusiv variantele literare. Exemplul *abraș/iabraș* sugerează următoarea

restricție : nu se înregistrează variantele neliterare cu excepția cazurilor în care variantele diferă prin fonetismul părții inițiale a cuvîntului, dacă diferența nu reprezintă o variație frecventă, oarecum obișnuită (cum este *h*+vocala / vocală, sau *e-/i-*, *econom/iconom*, de exemplu). Tipurile de variații fonice bine reprezentate în limba română ar urma să fie prezentate, pentru a facilita consultarea dicționarului, într-un capitol introductiv.

Tot în introducere e necesar să se indice criteriile de alegere a cuvintelor discutate, mai ales în cazul elementelor arhaice și (sau) dialectale. Macheta cuprinde un mare număr de asemenea termeni (*iaca*, *iașmac*, *iepșună*, *im* și multe altele). Nu apare însă *ijderenie*, deși verbul *a ijderi* este înregistrat. (Includerea unor elemente arhaice și regionale are și importante implicații teoretice privind problema raportului lor față de „normă", de „normele limbii actuale".)

Macheta înregistrează, de asemenea, numeroase compuse și derivate. Compusele sînt prezentate altfel decît cuvintele simple, în sensul că nu se dau nici un fel de indicații privind pronunțarea și flexiunea lor. În ce privește pronunțarea, se poate deduce că trebuie căutate și utilizate indicațiile privind cuvintele componente. Lipsa informațiilor referitoare la flexiunea compuselor este mai greu de suplinit prin acest procedeu, dat fiind că avem a face, în cazul compuselor, cu un domeniu al flexiunii în care abundă variațiile și ezitările.

În ce privește derivatele, o problemă specială pune înregistrarea diminutivelor. În mod virtual, în limba română se poate forma un diminutiv aproape de la orice substantiv sau adjectiv. (Chiar termenii tehnici cu valoare abstractă nu sînt incompatibili cu derivarea diminutivală, cu toate că în fapt nu se întîlnesc aproape de loc derivate ca *atomel*, *magnețel*, *tranzistoraș* etc.) Mai mult decît atît, existînd numeroase sufixe diminutivale, frecvente sînt cazurile în care avem mai multe diminutive de la același cuvînt-bază, comp. *scăunel*, *scăunaș*, *căsuță*, *căscioară*, *fetiță*, *fetică*, *fătuță*, repartiția teritorială și în diversele ipostaze sociale ale limbii a diminutivelor fiind foarte diversă.

Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic, după cum reiese din examinarea machetei, le înregistrează pe cele încetățenite, general întrebuințate, ca : *ibricel*, *ilicel*, *ieduț(ă)*, eventual chiar în mai multe variante, cf. *ierbuliță* (caracterizat „popular" în DEX), *ierbuță* (înregistrat în același dicționar cu specificarea „regional") și chiar *ierbușoară*, care nu apare în DEX. Sînt discutate, de asemenea, unele diminutive mai rare ca *ietăcel*, *iezeruț* și chiar *idolaș*. Nu apar însă unele variante ca *iezerel*, de pildă, sau alte derivate, posibile și ele, ca *ieslișoară*, eventual *idioțel* etc. (pe care, e drept, nu le găsim nici în DEX). În lumina acestor exemple, criteriile de selectare a diminutivelor înregistrate nu par încă suficient de clare.

B. Avînd în vedere caracterul normativ al dicționarului, specificarea diverselor formații ca elemente regionale, arhaice etc. ar fi binevenită, chiar dacă reprezintă indicații normative lexicale (și nu ortografice sau ortoepice).

O altă problemă care privește tot conținutul dicționarului, dar sub alt aspect, este și *ce* se spune în legătură cu fiecare cuvînt, ce informații oferă cititorului lucrarea.

Macheta poartă titlul *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române*, titlu care anunță genul de indicații și informații pe care le vom găsi în lucrare.

O specificare din titlu ni se pare însă superfluă : cea de „(dicționar) *morfologic*". Precizarea pe care o aduce nu este necesară, deoarece, în mod obligatoriu, indicațiile privind modul de scriere și de pronunțare a cuvintelor, într-o lucrare de amploarea aceleia pe care o reprezintă macheta, nu se pot limita la ceea ce numim, mai mult sau mai puțin convențional, „forma de bază" a cuvîntului.

Într-un dicționar explicativ, al cărui rost este să stabilească relațiile dintre o anumită secvență fonică și sensurile cu care poate fi asociată, cuvîntul poate fi menționat printr-o unică formă — *casă*, de pildă —, forma respectivă avînd funcția unui „simbol", în sensul că reprezintă, simbolizează întreaga mulțime de forme flexionare sub care apare cuvîntul în comunicare. Sensurile lexicale asociate formei simbol *casă* sînt implicit atribuite și celorlalte : *casa*, *case*, *casei* etc., pe care aceasta le reprezintă. În situațiile în care un anumit sens este propriu unei (sau unor) forme, faptul este pus în evidență în mod explicit în lucrările lexicografice (vezi, de exemplu, articolul *literă* în DEX). În mod analog se pune problema pentru dicționarele bilingve.

În cazul unui dicționar destinat să informeze pe cititor cum se scrie și se pronunță (sau se pronunță și se scrie) corect un cuvînt, al unui dicționar care se ocupă *numai* de latura „expresie" a cuvîntului, aceste indicații nu se pot limita la o singură formă. În mod obligatoriu ele trebuie să acopere întreaga paradigmă (evident, atunci cînd este un cuvînt flexibil). Ne așteptăm, deci, să aflăm într-un asemenea dicționar nu numai că se recomandă ca pronunțare literară și grafie corectă *igienă* și nu *higienă*, dar și că acest cuvînt are și formele *igiene(i)* și nu *igienii* etc. Așa procedează autorii machetei și modul lor de a proceda este cel corect. Aceste indicații *nu* pot lipsi însă dintr-un bun dicționar ortografic și ortoepic : semnalarea particularităților flexionare ale cuvintelor derivă din necesități ortoepice și ortografice. De aici decurge caracterul implicit-morfologic al dicționarului ortografic și ortoepic. În aceste condiții specificarea „morfologic" în titlu este superfluă.

Structura articolelor din macheta supusă discuției dovedește grija atentă a colectivului de autori de a cuprinde flexiunea cuvintelor în ce are ea mai semnificativ. Indicațiile care se dau sînt cvasiexhaustive sub aspect ortografic, dar mai puțin complete ca informație ortoepică.

O explicație a acestei situații o reprezintă, poate, faptul că, pornindu-se de la unele discuții destul de recente asupra ortografiei românești, lucrarea a fost gîndită întîi ca un nou „îndreptar" și apoi ca „dicționar ortografic al limbii române" [8]. Dealtfel subordonarea ortoepiei față de ortografie apare încă din momentul apariției în 1960 a *Îndreptarului*

[8] Cf. M. Avram, *art. cit.* : „Subcomisia de ortografie și ortoepie a Comisiei pentru cultivarea limbii române a considerat necesar să supună discuției cîteva probleme legate de alcătuirea în viitor a unui nou *Îndreptar ortografic*" (p. 280) și „ Institutul de lingvistică din București are înscrisă, în planul pentru cincinalul următor, elaborarea unui *Dicționar ortografic al limbii române*" (p. 286). Tot de un „mare dicționar ortografic al limbii române" se vorbește și în articolul acad. I. Coteanu din LR, 1976, nr. 4 (v. titlul, de exemplu, p. 351).

ortografic, ortoepic și de punctuație, rezultat din gruparea laolaltă a lucrărilor anterioare *Mic dicționar ortografic* (1953, 1954, 1955), *Dicționar ortoepic* (1956) și *Îndreptar de punctuație* (1956). Destinația *Îndreptarului* era precumpănitor *ortografică*; formularea normelor ca „se scrie și se citește" învederează acest fapt. Din punct de vedere teoretic, într-o ortografie al cărei principiu de bază este cel fonetic, acest mod de formulare ni se pare, cum am mai spus-o [9], nepotrivit, căci, conform principiului enunțat, scrierea corectă *redă* (deci urmează) pronunțarea literară. (Formularea „se scrie și se citește" are și dezavantajul că pare a ignora comunicarea lingvistică independentă de utilizarea în scris a limbii : *a citi* ca și *a scrie* au în vedere numai textul scris ; *se pronunță* (în loc de *se citește*) ar fi fost mai potrivit.) Explicația formulei adoptate în *Îndreptarul ortografic, ortoepic și de punctuație* (1960) stă în faptul că „autorii au avut în vedere reglementarea normelor de scriere în primul rînd" [10]. Principial însă, formularea în discuție rămîne defectuoasă, chiar dacă e adevărat că sînt și situații în care pronunțarea unui cuvînt poate fi influențată de forma lui grafică, pe de o parte, pentru că e vorba de cazuri relativ rare, iar pe de altă parte, pentru că avem a face adesea cu variante neliterare, greșite : rostiri ca [el], [ește], [era], în loc de [i̯el], [i̯ește], [i̯era], de pildă, explicabile prin influența formei grafice asupra pronunțării, nu corespund normelor ortoepice în vigoare.

Succesiunea „indicații ortografice, indicații ortoepice", nepotrivită în formularea normelor, se justifică într-un dicționar ca cel în curs de elaborare prin natura și economia lucrării : e firesc ca în articolul de dicționar cuvîntul să apară întîi în forma ortografică, iar după aceasta să se facă precizările ortoepice de rigoare. Indicarea formei ortografice a cuvîntului ca titlu al articolului simplifică consultarea dicționarului și scutește de unele repetări.

Dar, acceptînd această ordine în prezentarea informațiilor, cele două serii de indicații — cele privitoare la scriere și cele referitoare la pronunțare — ar trebui să se bucure de o atenție egală într-un dicționar ortografic și ortoepic de dimensiunile celui pe care îl anunță macheta publicată.

Or, în structura articolelor din machetă, ponderea principală revine ortografiei. Informațiile ortoepice sînt reprezentate numai prin indicarea vocalei accentuate și prin precizarea structurii silabice.

Structura silabică pare a fi indicată, în primul rînd, pentru a asigura în scris o despărțire corectă a cuvîntului (cf., de exemplu, **ierișoare**. . . sil. *-cri-*)[11] și numai în subsidiar pentru a introduce unele informații privind pronunțarea lui : o secvență de două litere-vocale aparținînd aceleiași silabe, reprezintă un diftong (v. **iaz̧gi**. . . sil. *ia -zigi*), repartizate în două silabe,

---

[9] LR, 1960, nr. 3, p. 87.

[10] I. Dănăilă, recenzie la *Îndreptar ortografic, ortoepic și de punctuație*, București, Ed. Academiei R.P.R., 1960, în LR, 1960, nr. 6, p. 65.

[11] Pentru toate exemplele care urmează, vezi LR, 1977, nr. 2, p. 117 urm.

reprezintă două vocale (în hiat): **ideal** . . . *i-de-al*, **ideogramă**. . . 5 sil. (*de-o-gra-*) [12].

La începutul cuvîntului nu se indică, de regulă, valoarea grupurilor de litere *ia-*, *ie-* (cf. *iaca*, *iadă*, *iatac*, *ied*, *ieftin*, *iele* etc.). Poate pentru că undeva în prefață se va preciza că în limba română, în situația dată, dacă *i* nu este accentuat, grupul de litere-vocale corespunde în pronunțare unui diftong, în care *i* reprezintă elementul semiconsonantic, iar în cazul în care *i* este accentuat (cf. **je**), litera *i* notează o vocală ([i̯e]).

Numai în cazul cîtorva cuvinte se precizează prin indicarea silabației că *ia-* corespunde unui diftong, ca la „**iarovizație**. . . 4 sil. (*ia-*)", „**iatrochimie**. . . sil. *ia-tro-*". Din exemple de acest fel se poate deduce că asemenea indicații explicite se dau numai cînd e vorba de cuvinte noi sau de cuvinte în cazul cărora ar putea exista și o variantă cu *-i* vocalic. Oricare ar fi explicația, credem că ar fi mai bine să se adopte un sistem omogen de indicații: prezența aceleiași pronunțări să fie indicată totdeauna în același mod.

De asemenea, oricît de precise ar fi precizările preliminare privind structura dicționarului, modalitatea cea mai clară și mai operativă de introducere a informațiilor ortoepice ar fi utilizarea unui sistem simplificat de transcriere fonetică capabil să diferențieze situațiile, destul de numeroase în ortografia românească, în care aceeași literă corespunde la două (sau mai multe) valori fonice distincte, să indice cazurile în care aceeași valoare fonică e notată în mod diferit. Chiar pentru o persoană complet neavizată va fi mult mai simplu să se descurce dacă alături de **ied**, **je** dăm transcrierile [i̯ed], respectiv [i̯̯e], după ce am dat în prealabil o listă a semnelor suplimentare, decît dacă îl obligăm să interpreteze singur diversele indicații implicite, coroborîndu-le cu eventuale reguli formulate în prefață.

Adoptarea transcrierii fonetice ar facilita de asemenea introducerea unor indicații de pronunțare ca: deși se scrie *idolatri* și *idolatrii*, se pronunță în același fel [idolatri], scrierea *iasomia* corespunde pronunțării [i̯asomi̯̯a] etc., indicații pe care ne-am aștepta să le găsim într-un dicționar ortoepic. (În situații ca *idolatri*, *idolatrii*, indicațiile ortoepice explicite sînt necesare și în cazul că se acceptă ca normă pronunțările [idolatri], [idolatri̯̯]).

---

[12] Indicațiile privind împărțirea în silabe a cuvintelor variază foarte mult și nu totdeauna justificat, comp., de exemplu:
ianuarie s.m.: sil. *ia-nu-a-ri-e*
iatralipt s.m.: sil. ia-tra-
iaurgiu . . . sil.-*giu*
ibrișimgiu s.m.: 4 sil. (*-bri-*, *-giu*)
ibrișin s.n.: sil. *-ibri-*
iconolatru s.m.: sil. *-tru*
icositetraedru s.n.: sil.-*dru*
idealitate s.f.: 6 sil. (*-de-a-*)
identificație s.f.: 7 sil. (*-fi-e*)
și multe altele, la care indicațiile de acest fel lipsesc (**iaurt**, **ictus**, **idempotență**, **ieftini** etc.).

În ce privește indicațiile ortografice și ortoepice privind flexiunea cuvîntului, ele ar putea fi îmbogățite și, uneori, corectate. Unele observații se pot face, de pildă, în legătură cu primul articol al machetei :

« **I, i** s.m. invariabil »

În primul rînd, de ce *I* și *i*? Avem un singur substantiv *i*, ca și în cazul *iac*, *iatac* etc., pe care îl scriem cu literă mare sau mică și îl folosim, eventual, cu determinante : *I(mare)*, *i(mic)* etc. Sau considerăm că avem două substantive (comun și propriu) *I* și *i*, ca în cazul *creangă*, *Creangă*, *ileană*, *Ileană*. În ambele cazuri, modul actual de prezentare nu e adecvat.

În al doilea rînd, spunem : *Pluralul* copiii *se scrie cu trei i*, dar spunem și *Mai am nevoie de trei iuri ca să termin lozinca* ; folosim formele *iul (Scrie iul mai cu grijă)*, *iului* etc. Toate aceste lucruri, de care nu dă seamă indicația „s.m. invariabil", ar trebui precizate, arătîndu-se și pronunțarea diverselor forme ([i̯ul], [i̯ur^{i}]).

Dealtfel, la articolul *iepurọi*, într-un fel tot substantiv invariabil (precizare gramaticală care nu se face), se dau formele : „pl. *iepurọi*, art. *iepurọii* (sil. *-ọ-ii*)". Transcrierea celor două forme [i̯epurọi̯], [i̯epurọi] ar pune în evidență mai clar și mai exact deosebirile de pronunțare dintre ele. Pentru a completa indicațiile ortografice și ortoepice, ar trebui adăugată și forma *iepuroiul*, care comportă, de asemenea, disocierea diftongului *-oi*, deci silabația *-ro-iu(l)*. (Pentru a economisi spațiul și a facilita consultarea dicționarului se poate imagina o modalitate de a introduce indicațiile de împărțire în silabe odată cu transcrierea fonetică.)

La cuvintele flexibile sînt înregistrate formele relevante sub aspectul ortografiei și al ortoepiei. Formele incluse în articol sînt judicios alese, dar, problemele pe care le pun diverși termeni fiind foarte variate, numărul acestor forme variază mult de la un articol la altul. Justificarea alegerii formelor se poate în general deduce (și probabil urmează să fie explicată în introducere). Cu toate acestea, variația poate fi, uneori cel puțin, derutantă. Așa, de exemplu, articolele consacrate verbelor cuprind, pe lîngă forma de infinitiv, care reprezintă titlul articolului, una sau mai multe forme (comp. *idiliza*, *ierta* (2) ; *icni*, *ieftini* (3) ; *ieși* (4, s-ar putea adăuga și *ieși*, pers. 2. sg. prez., care se scrie la fel cu infinitivul, dar se pronunță diferit). Indicarea la unele verbe numai a formei de infinitiv și a celei de pers. 3 prez. poate crea, ca în cazul lui *ignifuga*, de exemplu, impresia că e un verb unipersonal.

Pentru a evita nedumeririle, ar trebui fixat un număr minim de forme, totdeauna aceleași, în așa fel ales încît să dea seamă de structura morfologică a întregii paradigme. La acest minimum obligatoriu să se adauge apoi, de la caz la caz, și alte forme în funcție de problemele strict ortoepice și ortografice pe care le pun. Dealtfel, cam în acest mod au fost organizate articolele în care e vorba de substantive și adjective, construite pe scheme mai omogene. (Totuși, la substantivele în *-e* : *iahnie*, *identificație*, și chiar la cele în *-á* : *iacá*, se dă și forma articulată (*iahnia* etc.), care nu se indică însă la cele în *-ă (iadă, icoană)*, deși dificultățile și regularitatea sînt cam de același grad.)

În cazul omonimelor (cf. substantivele *iacg*, *iacg*), pentru al doilea termen se poate da numai forma-bază (și sensul), adăugîndu-se însă un

idem pentru a sublinia identitatea caracteristicilor, evitînd astfel orice echivoc posibil.

Cînd avem a face cu două cuvinte care diferă ca situare morfologică, dar au o formă de bază identică, nu e nevoie să se repete indicațiile ortoepice, silabația (comp. *ideal* adj. n. și *ideal* s.n.).

Pentru a facilita utilizarea dicționarului, în cazul unor cuvinte cu forme și sensuri apropiate, dar utilizate în domenii diferite, ar fi util să se indice domeniul, de exemplu :

identificare. . . . .

identificație (psih. sau *med.*),

scutind astfel pe cel care consultă dicționarul de a căuta și în DEX pentru a ști cînd poate folosi corect unul sau altul din cele două cuvinte.

★

Examinarea machetei și interpretarea organizării articolelor de dicționar ne-au condus, în mai multe rînduri, la formularea unor presupuneri referitoare la *ce* va cuprinde partea introductivă, preambulul explicativ al dicționarului ortografic și ortoepic. Ipotezele formulate pot fi, eventual, interpretate și ca sugestii derivînd din perspectiva lectorului, care, prin forța lucrurilor, este diferită de cea a autorului.

Introducerea va cuprinde toate precizările și explicațiile pe care autorii le vor considera utile pentru înțelegerea lucrării și necesare mînuirii ei. Ar fi de dorit, însă, ca în această parte a dicționarului să-și găsească ocul și o prezentare a principiilor și a normelor ortografiei românești. Numai expunerea și explicarea principiilor pe care este fundamentată ortografia românească și stabilirea raporturilor dintre principii și diversele norme pot asigura o temeinică însușire a deprinderilor de scriere corectă, care presupune nu numai memorare, dar și înțelegere a faptelor fixate prin memorare. O lucrare de amploarea și utilitatea *Dicționarului ortografic și ortoepic* nu se poate lipsi de această temelie.

ESTE ATESTAT *AGRĂI* ÎN SECOLUL AL XVI-LEA?

DE

FLORENTINA ZGRAON

Verbul *a agrăi* circulă astăzi în unele graiuri ardelenești, avînd sensurile cu care este atestat în HEM („adresser la parole", „faire une allocution"), CADE (1. „a se îndrepta cu vorba către cineva", „a grăi cuiva"; „a zice"; 2. „a vorbi"), DA și DA *ms.* („a vorbi cuiva", „a adresa vorba", „a începe vorba cu cineva").

Nu a fost înregistrat în istoriile limbii române și nici în indicii ediției de texte păstrate din secolul al XVI-lea și de la începutul celui următor [1].

Excepție face indicele ediției *Tetraevanghelului* lui Coresi [2], în care apare **agrăi**, cu o trimitere la **grăi** (deși cele două forme lexicale au etimologie diferită: **grăi** < bg. *graja*, scr. *grájati*; **agrăi.** < prefixul *a* + *grăi*). S.v. *grăi* nu este însă atestată forma *agrăi*.

Agrăi este „înregistrat" și în *Indicele lexical paralel. Secolul al XVI-lea*, alcătuit de Florica Dimitrescu [3]. Iată cum se prezintă rubricile rezervate cuvintelor *agrăi* și *grăi*:

	S	CV	Ev.	T	L	Ps.	C_2	PO	Pr.
agrăi, v. **grăi**, vb.	65	70	—	1109	98	—	1132	128	23
grăi, vb.	5	70	209	1109	98	49	1132	128	23 [4]

S-ar părea că în CV, T, L, C_2, PO și Pr. cele două forme lexicale cunosc un număr egal de atestări. Faptul este infirmat de cercetarea, chiar sumară, a acestor texte. În această situație, se impune să interpretăm cifrele ca fiind date, chiar în intenția autoarei, numai pentru verbul *grăi*, mai ales că la **agrăi** se face mențiunea *v.* **grăi.** Surprinde, în acest caz, neatenția cu care a fost alcătuit *Indicele lexical paralel* (compară datele statistice notate pentru S, Ev., Ps.). Dacă atestările lui *agrăi* sînt, de fapt, atestările lui *grăi*, rezultă că în textele pe baza cărora s-a alcătuit *Indicele lexical paralel agrăi* nu apare.

Avînd prilejul să parcurgem integral textul *Tetraevanghelului* lui Coresi, am întîlnit în evanghelia lui Matei verbul *a agrăi* în următorul context: *Aceia ieșiră, adecă aduseră către-însul om mut și turbat. Și goni*

---

[1] Vezi O. Densusianu, *Histoire de la langue roumaine*, II, Paris, 1938; Al. Rosetti, *Istoria limbii române de la origini pînă în secolul al XVI-lea*, București, 1968.

[2] Florica Dimitrescu, *Tetraevanghelul tipărit de Coresi (Brașov, 1560—1561), comparat cu Evangheliarul lui Radu de la Mănicești (1574)*, București, 1963.

[3] *Contribuții la istoria limbii române vechi*, București, 1973, p. 121—246.

[4] *Ibidem*, p. 124, 160. Considerăm necesar să notăm aici echivalența siglelor folosite de autoare: S = *Psaltirea Scheiană*; CV = *Codicele Voronețean*; Ev. = *Evangheliarul slavo-român*; T = Coresi, *Tetraevanghelul*; L = Coresi, *Liturghierul*; Ps. = Coresi, *Psaltirea (1577)*; C_2 = Coresi, *Cazania a doua*; PO = *Palia de la Orăștie*; Pr. = *Pravila ritorului Lucaci* (*op. cit.*, p. 121).

turbatul, **agrăi** *mutul. Și mirară-se năroadele și grăiră că nece dinioară nu se-au ivit așa în creștini* (f. 17ᵛ/22—18ʳ/3) [5]. (Forma pe care o punem în discuție — *agrăi*, ind., p.s., 3 sg., a fost interpretată în ediția *Tetraevanghelului* ca infinitivul lui *grăi* [6]).

În același context, *agrăi* se regăsește în cele două cazanii coresiene: *Aceia ieșiră, adecă aduseră cătr-însul om mut și turbat. Și goni turbatul,* **agrăi** *mutul. Și mirară-se năroadele și grăiră că nece dinioară nu se-au ivit așa în Izraili* (*Cazania I*: f. 74ʳ/10—15; *Cazania a II-a*: p. 285/ /26—30) [7].

Am comparat fragmentul citat cu corespondentele lui din alte texte care ne-au stat la dispoziție:

1) Coresi, *Tetraevanghelul*, evanghelia lui Luca[8]:
În vreamea aceaea era Isus de goni un drac. Și acela era mut. Fu deca ieși dracul, **grăi** *mutul. Și se miră nărodul.* (f. 143ʳ/21—24);

2) *Evangheliarul slavo-român de la Sibiu* [9]:
Ducîndu-se aceia, iaca aduseră lui un om mut, drac într-îns. Șî goni pre dracul șî **grei** *mutul. Șî miră-se narod, greind că nece dănovara se au iavit așa în Israil* (f. 25ᵛ/13—21).

3) *Evangheliarul slavon din 1546* [10]:
тѣмаже исходѧщима, се приведошѧ емꙋ чл҃ка нѣма бѣснꙋема, и изгнанꙋ бѣсꙋ, прогл҃а нѣмыи и дивишѧсѧ нарѡди, гл҃ѧще ꙗко николижи ꙗвисѧ тако въ ıил҃и.

4) *Vulgata* [11]:
Egressis autem illis, ecce obtulerunt ei hominem mutum, daemonium habentem. Et ejecto daemonio, **locutus est** *mutus et miratae sunt turbae, dicentes: „Numquam apparuit sic in Israel".*

5) *Biblia, 1906* [12]:
Și plecînd ei afară, iată-i aduseră un om mut, avînd demon. Și demonul fiind scos afară, mutul **vorbi**. *Și se mirară gloatele, zicînd: „Niciodată nu s-a arătat așa în Israel".*

Este evident că pasajul pus în discuție nu este corupt. În toate textele apare în locul respectiv un „verbum dicendi" la modul indicativ, timpul trecut, persoana a III-a, singular: **agrăi**, cf. *grăi*, *grei*, прогл҃а, *locutus est*, *vorbi*. Avem a face, așadar, cu verbul *a agrăi*, întrebuințat cu sensul lui *grăi*. Etimologia lui *agrăi* (*a* + *grăi*) este, dealtfel, o dovadă că verbul a fost, o vreme, identic ca sens cu *grăi* (ulterior, *agrăi* și-a lărgit

---

[5] Florica Dimitrescu, *Tetraevanghelul tipărit de Coresi* (*Brașov, 1560—1561*), *comparat cu Evangheliarul lui Radu de la Mănicești* (*1574*), București, 1963, p. 179.

[6] *Ibidem*, p. 50 (textul, reprodus în transliterație) și p. 350 (indice, *s.v.* **grăi**).

[7] Cf. S. Pușcariu — Al. Procopovici, *Diaconul Coresi. Carte cu învățătură* (*1581*), I, București, 1914, p. 249/19—22: *Aceia eșiră, adecă, aduseră cătr-insulŭ omŭ mutŭ și turbatŭ. Și goni turbatulŭ,* **a grăi** *mutulŭ. Și mirară-se năroadele și grăiră că nece dinioară nu se-au ivitŭ așa în Izraili.*

[8] Florica Dimitrescu, *op. cit.* p. 242.

[9] L. Demény — E. Petrovici, *Evangheliarul slavo-român de la Sibiu. 1551 — 1553*, București, 1971, p. 170.

[10] *Evangheliar slavonesc*, 1546 (volum facsimilat păstrat la secția de manuscrise și carte rară de la BAR sub cota CVR 6 A), facs. 50/3—7. Vezi și *Evangheliarul slavonesc* (*Macarie*), 1512 (volum facsimilat, CVR I 3), facs. 26, col. I/3—7 și *Evangheliarul slavo-român de la Sibiu* (*1551—1553*), f. 25ᵛ, col. I/13—20 (L. Demény — E. Petrovici, *op. cit.*, p. 170).

[11] *Biblia Sacra. Vulgatae editionis*, Viennae, 1863, p. 915 (Matei, IX/32—33).

[12] *Sînta Scriptură a Vechiului și Noului Testament*, București, 1906 (Matei, IX/27).

regimul sintactic — I *agrăi* (= *grăi* ,*spune*, *vorbi*, *zice*) a) cuiva ; b) ~ ceva ; II *agrăi* pe cineva —, cumulînd sensurile atestate în HEM, CADE, DA și DA *ms.*).

Notăm și alte fragmente extrase din tipăriturile coresiene, în care am putea avea a face cu verbul *agrăi* :

1)... *ce să putem cînta și* **agrăi**, *cineș plecîndu-se Domnului* (*Cazania a II-a*, p. 123/24—26). I.-A. Candrea [13] consideră că în acest exemplu avem a face cu verbul *agrăi*. Contextul nu exclude cu desăvîrșire posibilitatea ca forma *agrăi* să fie, de fapt, infinitivul lui *grăi* cu prepoziția *a* [14].

2) *Ca stătu* дѣ гржирѣ, *zise către Simon* (*Cazania I*, f. 110ᵛ/10); *Ca stătu* дѣ гръи, *zise către Simon* (*Cazania a II-a*, p. 374/20) [15]. Credem că дѣ гръи (гржирѣ) este o grafie coruptă, datorată tipografilor. În originalul după care s-a tipărit apărea, probabil, дє агръи (агржирѣ). Tipografii, care nu cunoșteau cuvîntul *agrăi*(*agrăirea*), au transformat cu ușurință grafia дє агръи (агржирѣ) în дѣ гръи (гржирѣ)(є—а=ѣ).

3) *Ce fu lor împreună în gloata jidovilor și* **agrăi** *așa că crezură den iudei și greci mulțime multă* (*Praxiul*, p. 64\12—15).

Rostul acestui comentariu a fost de a semnala prezența lui *a agrăi* în texte din secolul al XVI-lea, considerînd că ar putea interesa deopotrivă pe cei ce se ocupă cu lexicografia și cu istoria limbii române.

---

[13] Vezi CADE, *s.v.* **agrăi**.

[14] Cf. S. Pușcariu — Al. Procopovici, *op. cit.*, p. 108/8—9: *ce să putemŭ cânta și* **a grăi**, *cineșŭ plecându-se Domnului*.

[15] Cf. S. Pușcariu — Al. Procopovici, *op. cit.*, p. 329/8 : *Ca stătu* **de-a grăi**, *zise către Simonŭ*.

I. ȘIADBEI (1901—1977)

Cumplitul cutremur din ziua de 4 martie a.c. nu putea să nu lovească și disciplina noastră. Este drept că, pe cît se pare, i-a căzut o singură victimă, dar una deosebită din punctul de vedere al valorii.

Cariera științifică și didactică a lui I. Șiadbei a fost bogată în peripeții. A început, strălucit, la vîrsta de 20 de ani, cu recenzii, pe care le-a continuat curînd, prin articole, în „Viața românească", marea și foarte exigenta revistă a epocii. Erudiția, spiritul critic ascuțit și calitățile expunerii l-au impresionat puternic pe G. Ibrăileanu însuși, care vedea în tînărul său colaborator (și elev în același timp) mai mult decît o speranță puțin obișnuită. Vîlvă deosebită a stîrnit mai cu seamă studiul *Știință și improvizație*, publicat în mai multe numere, din anul 1925, ale revistei ieșene.

Ca lingvist, I. Șiadbei a fost un ucenic foarte fidel al lui A. Philippide, în sensul că s-a preocupat, în cea mai mare măsură, de istoria limbii române, mai exact spus, de preistoria ei, adică de epoca latină, care a precedat pe cea propriu-zis românească. Rodul acestor cercetări n-a căpătat niciodată forma unei cărți, ci a rămas în stadiu de articole, apărute, unele, și în cunoscuta revistă franceză „Romania", toate apreciate, în general, favorabil de specialiști.

Pentru desăvîrșirea pregătirii sale științifice, I. Șiadbei a studiat cîțiva ani filologia romanică la Sorbona. Se înscrisese ca doctorand, dar nu și-a susținut tezele, pe care le anunțase în „Memoriul de titluri și lucrări", publicat cu ocazia candidaturii sale la concursul pentru ocuparea catedrei de Filologie romanică de la Universitatea din Iași (1934 sau 1935). Avea atunci titlul de doctor, obținut la București cu o lucrare, netipărită, de morfologie românească.

Cariera didactică și-a început-o ca asistent la catedra de Istoria literaturii române vechi, pe care a părăsit-o după puțini ani, din cauza neînțelegerilor cu profesorul și din vina exclusivă a acestuia. A intrat în învățămîntul secundar, la Iași, iar mai tîrziu la București, pe care l-a ilustrat prin pregătirea sa la un nivel cu totul superior. Un timp a fost conferențiar la catedra de Filologie romanică a Universității din București. Cînd am devenit eu titularul ei, după reforma din 1948, el nu mai făcea parte din corpul didactic al Facultății de Filologie. Odată cu reluarea lucrărilor la Dicționarul Academiei, începute imediat după întemeierea Institutului de lingvistică, a făcut parte, mai mulți ani, din colectivul de elaborare a lui, ca redactor.

Din munca temeinică, serioasă și neîntreruptă a lui I. Șiadbei a rămas, cantitativ vorbind, cu mult mai puțin decît ar fi fost de așteptat. Tot felul de cauze, unele dintre ele greu de descoperit, l-au împiedicat să se realizeze așa cum îi dădeau dreptul calitățile incontestabile, care apar clar în lucrările sale, fragmentare, dar numeroase și variate ca conținut. Cu atît mai mare este pierderea suferită de știința filologică românească prin dispariția lui.

Iorgu Iordan

MATILDA CARAGIU MARIOȚEANU, *Compendiu de dialectologie română*, București, 1975; 299 de pagini.

Iată o carte de a cărei lipsă se resimțea, de multă vreme, literatura noastră de specialitate. Ea a venit, în sfîrșit, și are drept autor pe, după părerea mea, cel mai indicat dintre lingviștii români s-o scrie. Cine cunoaște activitatea nu numai științifică, ci și didactică, a Matildei Caragiu Marioțeanu cred că nu are nevoie de alte dovezi în sprijinul acestei afirmații.

Lucrarea de față este, într-adevăr, un compendiu, adică, așa cum ar spune germanii, un *Grundriss* (cf., de pildă, *Grundriss der romanischen Philologie).* În ea, cititorul găsește, și nu numai în linii mari, tot ce implică această noțiune. Dar nu numai cu privire la d i a l e c t o l o g i a românească (autoarea îi spune, nu prea știu de ce, română, probabil, după ,,limba română", care merge, dar ,,dialecte române", deci ,,dialectologie română", zic eu, nu). Căci, afară de cele circa 80 de pagini ale primei părți, care constituie o schiță completă de dialectologie teoretică sau generală (istoric, concepții, metode și realizări importante), în celelalte aproape 200 de pagini ni se dă, pe lîngă ceea ce spune titlul, și o admirabilă istorie, succintă, dar cu atît mai valoroasă, a limbii române, absolut necesară pentru înțelegerea tuturor faptelor și problemelor supuse discuției.

Cartea este destinată, în primul rînd, studenților — judecînd după nivelul ei științific ridicat aș adăuga celor aleși —, dar și, cum se spune în prefață, cercetătorilor din domeniul limbii noastre. Eu aș preciza: cercetătorilor de toate categoriile, fiindcă — mă iau după mine, care, deși preocupat, în general, de româna contemporană, nu sînt cu totul străin de istoria și de variantele ei teritoriale, chiar din punctul de vedere al lucrărilor mele — oricare dintre noi are de învățat, eventual numai de rememorat diverse lucruri, unii mai mult, alții mai puțin, după caz, din această minunată carte.

Informația, de natură și teoretică și practică (în sensul de cunoaștere și pătrundere a faptelor propriu-zise), mi se pare aproape exhaustivă. Autoarea, plină de înțelegere pentru concepțiile și metodele moderne, nu ignorează pe cele tradiționale, reprezentate, deocamdată cel puțin, de cei mai valoroși lingviști români. Știe, cu inteligență și cu moderație — binevenită aceasta într-o epocă de contestări și de protestări — să recunoască fiecăreia dintre cele ,,două părți" în dispută ceea ce i se cuvine. Și tot așa știe să îmbine analiza sincronică cu cea diacronică a faptelor, după modelul, vrednic de urmat, al lui Eugenio Coseriu, ale cărui lucrări le folosește cu un discernămînt rar întîlnit.

Această ultimă calitate ne întîmpină în mai toate paginile cărții, în ce privește atît teoriile, metodele etc., cît și analiza materialului faptic. Analiza acestuia este totdeauna minuțioasă și clară, adesea foarte subtilă, datorită, înainte de toate, unui simț lingvistic special, căruia i-aș spune intuiție.

Fiecare dintre cele patru variante teritoriale ale limbii noastre este prezentată prin trăsăturile ei caracteristice, care o separă, dar totodată o și apropie de celelalte, întrucît sistemul de bază al lor este același. Se insistă, cum e firesc, de altminteri, mai mult asupra dacoromânei, nu atît din cauza importanței ei mai mare, sub toate aspectele, cît datorită multiplelor ei subunități zonale și regionale. În ordine cantitativă urmează aromâna, apoi meglenoromâna și istroromâna. În cadrul fiecăruia dintre aceste patru capitole se dau informații succinte, dar suficiente, de natură istorică și, în cele mai multe, chiar geografică. Primele se referă la trecutul cultural, politic etc. al fiecărei unități în parte. Spus pe scurt, nu lipsește absolut nimic din ceea ce trebuie să știe orice om interesat, nu numai strict științific, de existența limbii române în întreg ansamblul ei.

Am vorbit mai sus de ,,moderația" și ,,înțelegerea" autoarei în legătură cu prezentarea și aprecierea diverselor păreri emise de predecesori în problemele supuse cercetării. Citeodată, moderația merge, după mine, cam departe. Este, mai ales, cazul diverselor teorii privitoare la subdiviziunile teritoriale ale dacoromânei. La p. 146—147 se expune pe larg — și procedează bine autoarea, fiindcă, de obicei, se cam... uită — părerea lui A. Philippide, aceea că, de fapt, avem două subdialecte (mari) propriu-zise: muntenesc și moldovenesc. După ce se arată că acest punct de vedere este confirmat de Em. Vasiliu printr-o analiză tipologică modernă, amănunt extrem de important, și se spune textual (p. 147): ,,Clasificarea lui E. Vasiliu — bazată pe criterii o b i e c t i v e — face cu atît mai plauzibilă ipoteza formulată de mai mulți lingviști români (de la Philippide încoace) ...", se trece la prezentarea altor păreri. Ceea ce nu e rău deloc, dimpotrivă, dar cititorul, în ciuda argumentelor (și a acceptării) autoarei înseși, rămîne cu impresia

că dacoromâna are totuși patru sau chiar cinci subunități regionale. Interesant, și amănuntul trebuie reținut, că teoriile despre mulțimea acestor subunități, toate aparținînd ținuturilor subcarpatice provin de la lingviști ardeleni. Nu avem, cumva, a face cu un fel de... patriotism local?

O poziție mai fermă aș fi dorit să aibă Matilda Caragiu Marioțeanu și în chestiunea „limbilor" (în loc de dialecte) aromână, meglenoromână și istroromână, precum și în aceea a istroromânei considerate de I. Coteanu drept limbă „mixtă" (p. 197). A uitat articolul lui E. Petrovici, care a dovedit convingător că acest dialect românesc păstrează pînă astăzi, în esența lui, sistemul (gramatical) romanic, prin nimic deosebit de al celorlalte dialecte.

O calitate mare a cărții o constituie caracterul ei didactic în sensul înalt al cuvîntului. Despre expunerea propriu-zisă am amintit. De astă dată mă refer la cele 35 de hărți, menite să înlesnească cititorului urmărirea pe teren a faptelor cercetate, și la analiza model a unui text aromânesc (p. 291 și urm.). La aceasta se adaugă redactarea în sens strict, aș zice stilistic, adică stilul. Autoarea este unul dintre puținii lingviști actuali ai noștri care știu să scrie (nu printr-un act de voință propriu-zis) „elegant", vreau să spun clar și precis, cu fraze de multe ori lungi, dar curgătoare și adesea chiar „ritmice".

Cîteva observații de amănunt. P. 22: afirmația că lingvistica spațială a lui Bartoli „preceda întrucîtva conceptul de t i p o l o g i e lingvistică formulat de lingvistica contemporană" nu se împacă prea bine cu prezentarea detaliată de la p. 71—74, unde autoarea se apropie cum trebuie de adevăr, în sensul că teoria lui Bartoli este aceea a ariilor lingvistice propriu-zise, privite atît geografic, cît și istoric. — P. 34: ideea lui Gilliéron, că fiecare cuvînt are istoria lui, trebuie înțeleasă just, și anume că nu numai tratamentul fonetic, ci și ceea ce s-ar putea numi „viața" lui diferă de ale altor cuvinte. — P. 96 (jos): *h* dispăruse nu numai în latina dunăreană, ci peste tot, și chiar în latina clasică de mai tîrziu nu se mai pronunța. — P. 256: arom. *ma* „dar" poate rezulta foarte bine din *magis*; cf. fr. *mais*.

Cartea Matildei Caragiu Marioțeanu reprezintă una dintre realizările valoroase ale lingvisticii noastre naționale din ultimii ani. Părerea mea este că ea trebuie tradusă și publicată de noi, românii, într-o limbă de circulație. Ar fi un act de propagandă științifică la înălțimea celei mai mari exigențe. Numeroși străini, nu numai specialiști — aceștia, cînd sînt de bună credință, n-au numaidecît nevoie de ea — ar vedea „cu ochii" ce-i cu această limbă romanică din sud-estul Europei.

Iorgu Iordan

ANA DUMITRESCU, EMILIA ZARESCU, *Culegere de exerciții gramaticale pentru clasele II—IV* și N. ROTARU, GABRIELA ROTARU-VÎLCU, *Învățăm să scriem și să pronunțăm corect. Caiet pentru munca independentă a elevilor din clasele II—IV*, București, Editura didactică și pedagogică, 1976, 184 p. și 158 p.

După numeroasele culegeri de exerciții gramaticale destinate pregătirii candidaților la examenele de admitere în facultățile cu profil filologic și, în mai mică măsură, elevilor din cursul mediu, apare acum un volum de acest fel dedicat elevilor din clasele primare, dublat de un altul cuprinzînd exerciții pentru formarea unor deprinderi de scriere și pronunțare corectă în diferite situații care pun diverse probleme.

Aceste inițiative trebuie apreciate, iar lucrările în cauză judecate ținînd seama de dificultățile legate de elaborarea unor astfel de culegeri destinate școlarilor mici, deci de găsirea mijloacelor celor mai atrăgătoare pentru a-i familiariza pe copii cu probleme considerate îndeobște destul de aride, dar asupra importanței însușirii cărora nu mai este nevoie să insistăm.

Apariția unor astfel de lucrări auxiliare vine fără îndoială în ajutorul atît al elevilor (și al părinților!), cît și — mai ales — al învățătorilor, oferind un material suplimentar bogat și numeroase sugestii pentru diversificarea tipurilor de exerciții și de explicații la limba română. Se pune însă întrebarea, pe de o parte, dacă faptul că se simte nevoia unor astfel de lucrări nu decurge și din unele carențe — care ar trebui deci remediate — ale manualelor (și eventual chiar ale programelor școlare și, pe de altă parte, dacă utilizarea în procesul de învățămînt a mai multor lucrări,

inevitabil diferite într-o oarecare măsură, nu riscă să ducă la o oarecare dezorientare a elevilor din clasele mici și mai ales la supraîncărcarea lor (ținînd seama că acest lucru nu se întîmplă numai la limba română, ci și la alte materii — în primul rînd la aritmetică).

★

În ce privește *Culegerea de exerciții gramaticale*, recenzată aici conținutul ei depășește cadrul strict circumscris prin titlu : volumul cuprinde, pe lîngă exerciții gramaticale propriu-zise (care reprezintă bineînțeles majoritatea), și o serie de exerciții ortografice, ortoepice și de punctuație, cum și unele exerciții cu caracter lexical (privind familiile de cuvinte, sinonimia, antonimia). Acestea formează capitole speciale sau sînt îmbinate cu exerciții gramaticale în sens strict, reflectînd legătura dintre diversele compartimente ale limbii în procesul funcționării și în cel al redării ei în scris. (Nu înțelegem însă de ce pronunțarea și scrierea cuvintelor care conțin grupurile *ia, ie, ea, oa* sînt subsumate capitolului consacrat substantivului, deși această problemă nu privește o anume parte de vorbire.) Unele din problemele de ortografie prezentate în această *Culegere* se regăsesc, tratate însă mai amănunțit, și în *Caiet*.

Exercițiile din *Culegere* sînt grupate corespunzător materiei studiate în clasele pentru care sînt concepute. Ele ocupă un număr inegal de pagini, cele mai puține, nu știm de ce, pentru clasa a III-a, cele mai multe, firește, pentru clasa a IV-a ; exercițiile de ortografie și mai ales de punctuație incluse în această ultimă secțiune sînt însă — cel puțin în parte — accesibile și elevilor din clasele precedente, la fel și o serie de texte prevăzute pentru dictări (dintre care unele sînt extrase, de pildă, chiar din manualul de limba română pentru clasa a II-a).

Majoritatea exercițiilor sînt destinate — așa cum arată înseși autoarele în *Cuvîntul lor înainte* — lucrului independent al copiilor (fac, evident, excepție textele pentru dictări, care presupun participarea a încă unei persoane). Aceste exerciții presupun ca însușită baza teoretică necesară ; totuși, avînd în vedere destinația amintită mai sus, autoarele au reluat, în cazurile mai dificile, și unele explicații pe care le-au considerat necesare sau au oferit modele pentru rezolvarea temelor propuse. În capitolul special de la sfîrșitul volumului, consacrat punctuației, exercițiile sînt precedate chiar de o serie de indicații, ilustrate prin exemple, privind cazurile în care se utilizează fiecare semn de punctuație.

Exercițiile sînt în acord cu programa analitică pentru clasele respective ; în enunțurile unor exerciții pentru clasa a II-a se folosesc însă și termeni — *subiect, predicat* — pe care manualul în vigoare îi evită, desemnînd noțiunile corespunzătoare prin perifraze[1].

Temele propuse sînt variate și eșalonate în ordinea gradului de dificultate pe care îl prezintă. Pe lîngă tipurile „clasice" de exerciții, volumul cuprinde și unele forme mai rar folosite pînă nu de mult în practica activității didactice, cel puțin la noi, încadrîndu-se în tendința generală de a propune elevilor exerciții cu un caracter creator sporit, de tipul celor care cuprind transformări, privesc compatibilitățile între cuvinte, distribuția, topica, și mai ales exerciții de felul „construcțiilor după scheme". (Mărturisim însă că nu am înțeles cerința adresată elevilor de clasa a II-a de a forma propoziții după formula S—P—AP, exemplificată prin propoziția *Pionierii privesc marea*, p. 44 ; în lista de abrevieri de la p. 4 nu figurează un simbol complex AP, A fiind atribut și P — predicat ; funcția de complement — abreviat C — nu este învățată decît în clasa a IV-a.)

Fragmentele propuse pentru analize sînt alese cu grijă, din texte în proză sau în versuri accesibile vîrstelor respective, redactate ad-hoc de autoare, dar în special extrase din lecturi recomandate elevilor — din opere ale unor autori clasici și contemporani consacrați sau din folclor. Prin această selecție s-au urmărit, în subsidiar, și lărgirea orizontului elevilor, trezirea gustului lor pentru lectură, formarea simțului estetic în vederea aprecierii unei literaturi de calitate. Credem că ar fi fost preferabil să se evite reproducerea unor texte din manualele de școală, recurgerea — întîmplătoare, este adevărat — la texte traduse și repetarea acelorași exemple (reproduse uneori în „variante" puțin diferite). Exemplele utilizate în *Caiet* sînt în schimb, toate, create special de autori și uneori puțin forțate.

În *Culegere* s-au strecurat și cîteva greșeli. Astfel, la p. 5, cuvîntul *ninge* este analizat greșit ca avînd numai *patru* sunete.

În altă ordine de idei, nu credem oportun să se diferențieze atributele și complementele după caracterul de părți principale sau tot secundare de propoziție pe care îl au la rîndul lor cuvintele pe care le determină ele, așa cum se face la p. 98. Cele mai supărătoare sînt însă greșelile de ortografie și punctuație, care contrazic recomandările făcute elevilor. Dacă unele dintre acestea ar mai putea fi considerate greșeli de tipar (dar o carte destinată elevilor reclamă o corectură deosebit de atentă), altele, prin frecvența cu care apar, nu mai sînt scuzabile — de pildă, în locul formei nearticulate originare *codri*, apare greșit **codrii** : „*Și din* **codrii** *noaptea vine Pe furiș*" (p. 33, 70), „*La noi sînt* **codrii** *verzi de brad...*" (p. 155).

[1] Cu privire la acest manual se poate vedea și recenzia noastră apărută în LR, XXVI, 1977, nr. 2, p. 216—219.

Nu considerăm necesar să insistăm aici asupra altor greşeli de acest tip, a unor enunţuri sau texte de analizat mai puţin fericit formulate, asupra unor inconsecvenţe în modul de indicare a surselor din care sînt extrase exemplele ş.a. — scăpări remediabile la o atentă revizuire a lucrării. În ce priveşte tehnoredactarea, ar fi fost utilă o mai clară distincţie tipografică între textul enunţului şi cel propus pentru analiză; observaţia este valabilă şi pentru cea de-a doua lucrare pe care o recenzăm aici.

Aceasta din urmă poate fi considerată un complement al celei dintîi, deoarece în ea precumpănesc aspectele ortografice — ortoepice (cele ţinînd de punctuaţie nu intră în obiectul *Caietului*), problemele de ordin gramatical sau lexical apărînd doar sporadic şi numai în legătură cu cele dintîi.

Spre deosebire de prima lucrare pe care am discutat-o, materialul *Caietului* nu este împărţit pe clase. Sîntem însă mai puţin optimişti decît autorii, care îşi exprimă în *Prefaţă* credinţa că acest *Caiet* ar putea fi parcurs integral chiar de către un elev de clasa a II-a, recomandînd totodată ca folosirea *Caietului* să înceapă abia din trimestrul al II-lea al anului şcolar.

Exerciţiile propuse sînt precedate de explicaţii şi exemple din care se deduc regulile aplicabile în continuare, astfel încît lucrarea constituie un fel de manual de tipul *Învăţaţi ... ortografia* (şi ortoepia) *fără profesor*. Ne îndoim însă că elevii din clasa a II-a şi chiar cei din următoarele două clase ar avea răbdarea să urmărească singuri înşiruirea explicaţiilor date. Dealtfel, deşi *Caietul* este destinat „muncii independente" a elevilor, *Prefaţa* autorilor se adresează învăţătorilor, care sînt chemaţi să aleagă, de la caz la caz, exerciţiile corespunzătoare nivelului elevilor. Explicaţiile date constituie de fapt mai curînd sugestii pentru învăţători, şi de aceea ni s-ar fi părut mai utilă o separare netă, de felul celei care se face adesea (mai ales în practica predării limbilor străine), între „cartea elevului" şi „cartea profesorului", *Caietul* urmînd să rămînă exclusiv o însumare de exerciţii avînd avantajul că trebuie rezolvate prin simpla lor completare pe acest caiet, eliminînd faza transcrierii pe caietele elevilor (aşa cum s-a procedat cu caietele de aritmetică pentru clasele I şi a II-a, care au în plus particularitatea de a cuprinde exerciţii de tipul testelor, în care elevii trebuie să deducă singuri enunţul). Pentru a fi însă utilizabil în acest fel, *Caietul* ar fi trebuit tipărit pe o hîrtie a cărei calitate să permită completarea exerciţiilor cu cerneală, cum se cere îndeobşte elevilor.

Caietul cuprinde trei secţiuni. Prima se ocupă de diversele grupuri de litere în a căror scriere sau pronunţare elevii comit adesea greşeli. Dintre acestea, unele (grupurile *ce — ci, ge — gi, che — chi, ghe — ghi*, alternanţele *e/ea, o/oa, ia/ie*, cuvintele terminate în *i-ii-iii*, scrierea cu *â*, cu *-nn-* în interiorul unor cuvinte derivate, cu *m* înainte de *p* şi *b*) formează obiectul unor exerciţii şi în *Culegerea* despre care a fost vorba mai sus, iar altele sînt tratate numai în *Caiet* (cazurile în care se scrie *e*, dar se pronunţă *ie* — poate ar fi fost bine să se insiste şi asupra acelora în care *e nu trebuie* rostit ca *ie* —, în care se scrie şi se pronunţă *ă* sau *e* după *s* şi *j*, scrierea cu *x* sau cu *cs* şi pronunţările lui *x*).

Cel de-al doilea capitol este consacrat scrierii şi pronunţării corecte, literare (în general în *Caiet* sînt *combătute* în mod *explicit* formele *regionale*) a prepoziţiilor *de, pe, de pe* şi *după*, iar ultimul scrierii cu linioară a unor grupuri de cuvinte în a căror componenţă intră conjuncţiile *că, să* sau *şi*, prepoziţiile *de* şi *pe*, negaţia *nu*, formele verbului *a fi*, pronumele relativ-interogative *care, cine, ce* şi diversele forme conjuncte ale pronumelor personale [2].

Caietul se remarcă în general prin efortul autorilor de a substitui însuşirii mecanice a formelor corecte justificarea lor întemeiată pe experienţa de vorbitori „nativi" a copiilor, pe simţul lor înnăscut al limbii, evitînd să facă apel la noţiuni gramaticale încă neînsuşite de elevi, cel puţin înainte de clasa a IV-a. Astfel, scrierea cu linioară este explicată prin „economisirea" unei silabe, iar pentru diferenţierea formelor care se scriu la sfîrşit cu un singur *i* sau cu doi, autorii recurg la anumite „contexte diagnostice" — posibilitatea de a fi precedate de *cîţiva* sau de *unei* pentru prima categorie, respectiv de *toţi* sau de *0*, pentru cea de-a doua.

Desigur că, pe lîngă astfel de consideraţii de principiu, practica utilizării celor două lucrări de care ne-am ocupat aici va fi aceea care-şi va spune cuvîntul în legătură cu oportunitatea şi eficacitatea lor în atingerea obiectivelor pe care şi le propun.

Ioana Vintilă-Rădulescu

---

[2] Problemelor de felul celor tratate în această ultimă secţiune a *Caietului* le-au fost consacrate, cu cîţiva ani în urmă, cele două volume publicate de Ion P. Necula sub titlul *Ortografia prin imagini şi comparaţii*, Bucureşti, Editura didactică şi pedagogică, [partea I] 1969, 137 p.; partea a II-a, 1972, 90 p. Acestea însă, în ciuda ilustraţiilor, nu sînt accesibile elevilor din primele clase, cuprinzînd exemple din texte mai dificile şi explicaţii care presupun cunoştinţe ce se asimilează abia mai tîrziu

BIBLIOTECA „ASTRA" SIBIU

Revista „Limba română" se adresează unui cerc larg de cititori interesaţi de problemele lingvisticii.

Publicaţia abordează studiul limbii române: gramatică, vocabular, limbă literară şi stilistică, istoria lingvisticii româneşti, dialectologie, cultivarea limbii, ortografie, etimologie, onomastică şi filologie. Ea publică, de asemenea, articole de lingvistică generală.

NOTĂ CĂTRE AUTORI

Autorii sînt rugaţi să înainteze articolele, notele şi recenziile în 2 exemplare, dactilografiate la un rînd şi jumătate. Tabelele vor fi dactilografiate pe pagini separate, iar diagramele vor fi executate în tuş, pe hîrtie de calc. Tabelele şi ilustraţiile vor fi numerotate cu cifre arabe, figurile din planşe vor fi numerotate în continuarea celor din text. Se va evita repetarea aceloraşi date în text, tabele şi grafice. Explicaţia figurilor va fi dactilografiată pe pagină separată. Toate notele de subsol se numerotează de la unu în continuare. Numele autorilor va fi precedat de iniţială. Titlurile revistelor citate în bibliografie vor fi prescurtate conform uzanţelor internaţionale. Autorii pot primi un număr de 30 de extrase, gratuit — dacă lucrarea face parte din planul de lucru al unei instituţii, sau contra plată — dacă lucrarea este remunerată.

Responsabilitatea asupra conţinutului articolelor revine în exclusivitate autorilor.

Răspunsul Comitetului de redacţie cu privire la manuscrisele primite va fi comunicat autorilor în termen de 2 (două) luni.

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA
Calea Victoriei 125, sector 1 — Bucureşti

LUCRĂRI APĂRUTE ÎN EDITURA ACADEMIEI

Sub redacția I. Coteanu, **Istoria limbii române,** vol. II, 1969, 464 p., 30 lei

Sub redacția Al. Graur, **Gramatica limbii române**, vol. I și II, ed. a II-a revăzută și adăugită; tiraj nou, 1972, vol. I, 439 p., 22,50 lei; vol. II, 589 p., 39 lei.

* * * **Studii de limbă literară și filologie**, vol. II, 1972, 436 p., 21,50 lei; vol. III 1974, 400 p., 21,50 lei.

I. COTEANU, **Stilistica funcțională a limbii române**, 1973, 204 p., 10,50 lei.

CORNELIA COHUȚ și MAGDALENA VULPE, **Graiul din zona „Porțile de Fier". Texte. Sintaxă**, 1973, 395 p., 12 lei.

Texte dialectale. Muntenia I, 1973, 478 p., 17,50 lei; II, 1975, 915 p., 48 lei.

GABRIELA PANĂ-DINDELEGAN, **Sintaxa transformațională a grupului verbal în limba română**, 1974, 296 p., 10,50 lei.

ION GHEȚIE, **Începuturile scrisului în limba română. Contribuții filologice și lingvistice**, 1974, 210 p., 9 lei.

GHEORGHE CHIVU și MARIANA COSTINESCU, **Bibliografia filologică românească. Secolul al XVI-lea**, 1974, 9 lei.

* * * **Probleme de lingvistică generală**. Sub redacția: acad. AL. GRAUR și acad. I. COTEANU, vol. VI, 1974, 144 p., 7,50 lei.

LUIZA SECHE, **Lexicul artistic eminescian în lumină statistică**, 1974, 602 p., 30 lei.

* * * **Istoria științelor în România. Lingvistica**. Sub redacția: acad. IORGU IORDAN, 1975, 166 p., 7,50 lei.

* * * **Istoria științelor în România: Etnologia** de Romulus Vulcănescu; **Folcloristica** de Gh. Vrabie, 1975, 184 p., 8 lei.

* * * **Fonetică și dialectologie**, IX, 1975, 256 p., 16,50 lei.

ION GHEȚIE, **Baza dialectală a românei literare**, 1975, 655 p., 48 lei.

* * * **Semiotica folclorului. Abordare lingvistică-matematică**. Sub redacția: Solomon Marcus, 1975, 268 p., 13,50 lei.

* * * **Dicționarul limbii române (DLR)**, tomul IX, litera R, 1975, 642 p., 91 lei.

ANCA GIURESCU, **Les mots composés dans les langues romanes**, 1975, 172 p., 9,75 lei.

* * * **Coresi. Psaltirea slavo-română (1577)**, 1976, 780 p., 52 lei.

FLORA ȘUTEU, **Influența ortografiei asupra pronunțării literare românești**, 1976, 244 p., 11 lei.

LR, anul XXVI, nr. 3, p. 221–324 București, 1977

I. P. Informația c. 7173

42 200

Lei 6.—

T 8229

LIMBA ROMÂNĂ

4

ANUL XXVI

1977

iul. — aug.

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

1997

0 IIII 2005

97

COMITETUL DE REDACŢIE

Redactor responsabil:

Acad. IORGU IORDAN

Redactor responsabil adjunct:

Acad. ION COTEANU

Membri:

GH. BOLOCAN
GRIGORE BRÂNCUŞ
ION GHEŢIE
VALERIA GUŢU ROMALO
THEODOR HRISTEA
ION POPESCU
MARIUS SALA
LAURA VASILIU
FLORA ŞUTEU — *secretar de redacţie*

Apare de 6 ori pe an.

Pentru a vă asigura colecţia completă şi primirea la timp a revistei, reînnoiţi abonamentul dv.

În ţară, abonamentele se primesc la oficiile poştale, agenţiile poştale, factorii poştali şi difuzorii de presă din întreprinderi şi instituţii. Revistele se pot procura şi prin PUNCTUL DE DESFACERE AL EDITURII ACADEMIEI (direct sau prin poştă), Calea Victoriei nr. 125, Sectorul 1, Bucureşti.

Cititorii din străinătate se pot abona, adresîndu-se la ILEXIM, DEPARTAMENTUL EXPORT-IMPORT PRESĂ, P.O. BOX 136—137 — telex : 11 226, Bucureşti, str. 13 Decembrie nr. 3.

Manuscrisele, cărţile şi revistele pentru schimb, precum şi orice corespondenţă se vor trimite pe adresa comitetului de redacţie al revistei „Limba română".

La revue „Limba română" paraît 6 fois par an. Le prix d'un abonnement annuel est de 12 $.

Toutes commandes de l'étranger pour les travaux parus aux Éditions de l'Académie de la République Socialiste de Roumanie seront adressées à :

ILEXIM, DEPARTAMENTUL EXPORT-IMPORT PRESĂ, P.O. BOX 136 — 137 — telex 11 226 — Bucureşti, str. 13 Decembrie nr. 3.

Adresa Redacţiei
Str. Spiru Haret nr. 12
BUCUREŞTI
Sectorul 7
Telefon : 33.34.40, int. 209

EDITURA ACADEMIEI R.S.R.
Calea Victoriei nr. 125
BUCUREŞTI
Sectorul 1
Telefon : 50.76.80

i 8229.

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

-- ULL 2014

LIMBA ROMÂNĂ

Anul XXVI 1977 Nr. 4

2022

SUMAR

GRAMATICĂ — VOCABULAR

CĂTĂLINA FRÂNCU, Cu privire la pasiv și la transformarea pasivă în limba română 327

EMIL SUCIU, Contribuții la studiul limbii române vechi. Note lexicale 343

FILOLOGIE

N. A. URSU, Traducătorul necunoscut al romanului *Critil și Andronius* 351

CRINA DECUSARĂ BOCȘAN, Date noi privind opera lui B. P. Hasdeu *Etymologicum Magnum Romaniae* . . 357

GH. CHIVU, *Mitréce = mătrice ?* 363

CULTIVAREA LIMBII

MIOARA AVRAM, Genitiv-dativul singular articulat al unor substantive feminine în *-ie* 365

Bibliografia românească de lingvistică (*BRL*, **19**, 1976) (ELEONORA POPA și I. DĂNĂILĂ) 369

LR, anul XXVI, nr. 4, p. 326—478, București, 1977

26706

LIMBA ROMÂNĂ

CU PRIVIRE LA PASIV ȘI LA TRANSFORMAREA PASIVĂ ÎN LIMBA ROMÂNĂ

DE

CĂTĂLINA FRÂNCU

1. Pasivul și agentul său au prilejuit numeroase discuții, mai ales în ultimii 15—20 de ani, după apariția gramaticii generative, care a ridicat transformarea pasivă la rangul de principiu fundamental [1] de interpretare a componentelor sintactic și semantic și de formalizare lingvistică. Firește, problema nu fusese neglijată nici în lingvistica tradițională, căci de aproape o sută de ani, de cînd Hans Canon von der Gabelentz a studiat pasivul și agentul său în aproximativ 200 de limbi și dialecte, trăgînd concluzii genealogice și chiar tipologice [2], pasivul și pasivizarea au constituit un teren propice pentru considerații și speculații lingvistice, logice, ontologice, filozofice etc.[3] Menționăm în acest sens interpretările semanticiste ale lui Leo Weisgerber și ale elevilor săi, care vorbesc de o „lume" în pasiv (die Welt im Passiv), de o anumită viziune a realității, care derivă din „forma internă" a limbii [4], precum și interpretările raționaliste ale unor logicieni [5] sau pe cele psihologiste ale unor lingviști [6].

1.1. Cu toate că în lingvistica generală și aplicată pasivul și pasivizarea au fost și sînt încă mult discutate, rezultatele sînt încă destul de confuze și controversate. Astfel, convertibilitatea propozițiilor active în cele pasive și, ca urmare, a obiectului direct din propozițiile active în subiect al propozițiilor pasive este considerată de unii generativiști ca una din cele mai importante reguli ale componentului transformațional, dar în același timp și „one of the most mysterious rules of the transformational component"[7]. Dificultatea constă în modul în care diferite direcții

---

[1] Cf. N. Chomsky, *Syntactic Structures*, La Haye, 1957, p. 100; *Aspects of the Theory of Syntax*, Cambridge, The M.I.T. Press, 1965, p. 103—106; Em. Vasiliu și Sanda Golopenția-Eretescu, *Sintaxa transformațională a limbii române*, București, 1969, p. 113, 276—281; Gabriela Pană Dindelegan, *Sintaxa transformațională a grupului verbal în limba română*, București, 1974, p. 25—30, 193. Pentru bibliografia generală privind transformarea pasivă în lingvistica modernă, vezi F. Th. Visser, *An historical Syntax of the english Language*, III, Second Half, Leiden, 1973, p. 2 084 și urm.

[2] Cf. H. C. von der Gabelentz, *Über das Passivum. Eine sprachvergleichende Abhandlung*, în „Abhandlungen der Kgl. Sächs. Gesellschaften", Bd. 8, Philologie, 1861, p. 449—546.

[3] Cf. H. Kallin, *L'expression syntaxique du rapport d'agent dans les langues romanes*, Paris, 1923; G. Reichenkron, *Passivum, Medium und Reflexivum in den romanischen Sprachen*, Berlin, 1932; K. Brinker, *Das Passiv im heutigen Deutsch*, München, 1971.

[4] Cf. L. Weisgerber, *Die Welt im Passiv*, în „Die Wissenschaft von deutscher Sprache und Dichtung. Festschrift für F. Maurer zum 65. Geburtstag", Stuttgart, 1963; M. Wandruszka, *Das Passivum in den romanischen Sprachen, im Englischen und Deutschen*, în „Der Deutschunterricht", 1961, p. 40.

[5] Cf. Fr. Schmidt, *Symbolische Syntax*, Halle/Salle, 1960, p. 96.

[6] Cf. E. Sapir, *Language*, New York, 1921.

[7] Cf. R. T. Lakoff, *Abstract Syntax and Latin Complementation*, London, 1969. p. 42.

generativiste concep *structura de adîncime*, întrucît pasivizarea este strîns legată de componentul de bază. Spre deosebire de direcţia generativistă dată de Chomsky (1965), care concepe structura de adîncime ca fiind formată din *subiect* şi *predicat*, direcţia generativistă reprezentată de Fillmore şi alţii [8] consideră că o simplificare considerabilă a bazei rezultă dacă structura de adîncime primeşte forma : *predicat* urmat de unul sau mai multe *argumente* [9]. Schematic, diferenţa de puncte de vedere între cele două direcţii poate fi reprezentată în felul următor [10] :

Direcţia Chomsky

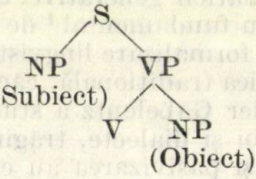

Direcţia Fillmore

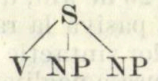

(S = senteme, V = verb, NP = nominal phrase, VP = verbal phrase)

După Chomsky, transformarea pasivă muta subiectul în locul obiectului şi punea obiectul în locul subiectului, noţiunile de subiect şi obiect fiind definite configuraţional (subiectul este *NP* dominat de *S*, iar obiectul este NP dominat de VP). Schematic, *transformarea pasivă* era reprezentată în felul următor :

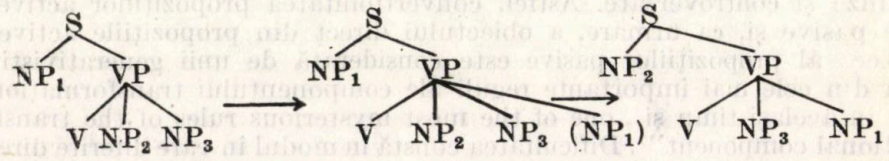

După cealaltă direcţie, transformarea pasivă nu face altceva decît să schimbe, în aceeaşi structură şi configuraţie, locul argumentelor (=NP) de după verb. În această interpretare, transformarea pasivă acţionează înaintea selectării subiectului activ (la acelaşi nivel configuraţional),

---

[8] Cf. Ch. Fillmore, *The Case for Case*, în *Universals in Linguistic Theory*, editat de E. Bach şi R. Harms, New York, 1968, p. 17 şi urm. *Lexical Entries for Verbs*, în „Foundations of Language", IV, 1968, p. 373—393 ; *Subjects, Speakers, and Rolles*, în *Semantics of Natural Language*, editată de D. Davidson şi G. Harman, Dordrecht-Holland, 1972, p. 1—23 ; J. J. Robinson, *Case, Category, and Configuration*, în „Journal of Linguistics", VI, 1970, p. 57—80 ; G. Lakoff, *Linguistik und natürliche Logik*, traducere din engleză, Frankfurt/Main, 1971 ; J. M. Anderson, *The Grammar of Case Towards a localistic Theory*, Cambridge, 1971 ; G. Harman, *Deep Structure als Logical Form*, în *Semantics of Natural Language*, 1972, p. 25—47 ; H. Esau, *Nominalization and Complementation in Modern German*, Amsterdam—London—New York, 1973 etc.

[9] Termenul *argument* este curent în lucrările citate în nota 8.

[10] Vezi G. Harman, *op. cit.*, p. 25.

pentru că în caz contrar propoziţia activă ar deveni obligatorie. Iată cum apare, în această interpretare, transformarea pasivă :

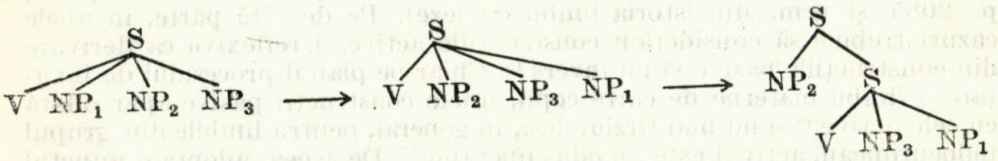

Un avantaj al acestei ultime interpretări constă în aceea că pasivizarea nu mai este reprezentată prin două operaţii — mişcarea subiectului şi mişcarea obiectului —, ci printr-o singură operaţie : mişcarea primului argument spre sfîrşit. În felul acesta, se preferă generarea *independentă* a propoziţiilor active şi a celor pasive, pentru că o derivare transformaţională a celor pasive din cele active ar da prioritate alternativei active [11]. O derivare separată a activului şi a pasivului dintr-o structură comună de adîncime nu mai pune problema priorităţii, căci *gramatica cazului* de tipul promovat de Fillmore nu recunoaşte peste tot un subiect de adîncime. În felul acesta, diferenţa dintre o propoziţie activă şi una pasivă este o diferenţă primară, care depinde de elementul care trebuie făcut subiect, adică o diferenţă de topicalizare [12]. După cum se va vedea, acest punct de vedere pare a fi mai aproape de adevăr.

1.2. Indiferent de poziţia adoptată, ambele direcţii pleacă de la ipoteza că pasivizarea există în mintea unui vorbitor nativ obişnuit, ca o consecinţă logică a teoriei generale a limbajului, că ea este foarte generală (întrucît acţionează în toate limbile), şi este, deci, un fenomen de „universalia linguistica". Cu toate acestea, generalitatea transformării pasive în formularea dată de generativiştii din ambele direcţii rămîne sub semnul întrebării, după cum vor demonstra unele fapte pe care le vom lua în discuţie mai jos.

Pe de altă parte, studiile consacrate transformării pasive sînt, în marea lor majoritate, unilaterale, deoarece ele arată numai *cum acţionează* ea şi ce efecte are pe planul structurii de suprafaţă, dar nu şi *ce tipuri* de structuri afectează şi *de ce* acţionează [13].

În acelaşi timp, chiar denumirea de „transformare pasivă" folosită de generativişti nu este, după cum arată Visser (*op. cit.*, p. 2 085), prea nimerită, căci ea poate duce la ideea falsă că un enunţ *(a)* a fost mai întîi formulat şi apoi a fost transformat conştient într-un enunţ *(b)*, iar, pe plan istoric, că tipul *(b)* s-a dezvoltat în mod necesar din tipul *(a)*. Este uşor de demonstrat că această ipoteză, folosită uneori în studiile genera-

---

[11] Cf. H. Esau, *op. cit.*, p. 81.

[12] J. M. Anderson, *op. cit.*, p. 44, consideră funcţiile de *subiect* şi *obiect* ca „relaţii neutralizate", căci elementele nominale care vin în contact cu aceste funcţii au diferite relaţii de „caz" subiacente. Noţiunile de *subiect* şi *obiect* sînt plasate în ceea ce Chomsky (1965) numeşte „surface subject" şi „surface object" şi nu în echivalentele lor de adîncime, care n-ar avea un „statut sistematic". Dealtfel, Anderson crede că regula care plasează un element în poziţia subiect operează înaintea dezvoltării unui NP. În cazuri de acestea, Fillmore (1968) vorbeşte de „o a doua topicalizare".

[13] Vezi Em. Vasiliu—S. Golopenţia - Eretescu, *op. cit.*, p. 113, 276—281.

tiviste de gramatică istorică [14], este eronată, întrucît fapte de diacronie arată că într-o fază mai veche a limbilor tipul pasiv apare independent şi cu un statut propriu faţă de tipul activ (vezi exemplele lui Visser, *op.cit.*, p. 2085 şi urm. din istoria limbii engleze). Pe de altă parte, în unele cazuri trebuie să considerăm construcţiile active şi reflexive ca derivate din construcţiile pasive şi nu invers [15]. Chiar pe planul procesului de învăţare a limbii materne de către copil, unele construcţii pasive apar odată cu cele active [16] şi nu mai tîrziu, deşi, în general, pentru limbile din grupul indoeuropean, activul este „modus operandi". De aceea, adoptăm punctul de vedere al lui Visser *(op. cit.*, p. 2 085), după care termenul de „transformare pasivă" este corect numai din punct de vedere „pur mecanicist" („from a purely mechanistic view point"). Pornind de la aceste elemente, considerăm că cele mai multe studii consacrate pasivului şi pasivizării nu au reuşit să surprindă „esenţa" pasivului, întrucît nu au analizat în prealabil categoriile de lexeme care se găsesc în sfera pasivului sau în apropierea ei şi categoriile de lexeme care în mod sistematic „rezistă" la pasivizare [17]. Cu alte cuvinte, nu s-a cercetat, de pildă, pentru limba română *ce* domenii ale realităţii obiective sau spirituale îmbracă pasivul şi pasivizarea. Aceasta derivă, firește, din confuzia de planuri care caracterizează în general lingvistica generativ-transformaţională, în primul rînd a planului *desemnativ* [18] cu planul *semnificativ* şi a *planului ontologic* cu cel semantic. Astfel, Chomsky (1957, p. 100), deşi vorbeşte de „posibilitatea unei diferenţe de sens" între propoziţiile active şi corespondentele lor pasive, tratează ca echivalente structuri de tipul „Cartea a fost scrisă de John" şi „John a scris cartea", neţinînd seama de planul funcţional-sintactic (prima propoziţie conţinînd o aserţiune privitoare la *carte*, iar a doua — o aserţiune privitoare la *John)*. Pe de altă parte, se poate oare spune că în primul enunţ *cartea* este subiectul care suferă acţiunea făcută de *John* pe plan strict ontologic unde gramatica transformaţională îşi limitează domeniul? Nu există o echivalenţă între activ şi pasiv nici pe acest plan, în afară de cazurile în care ea este dată de luarea în consideraţie a categoriilor de „adevăr" şi „fals". Astfel, conţinutul propoziţiei active „Toţi din această încăpere cunosc două limbi străine" nu este identic pe planul realităţii (planul ontologic) cu cel al propoziţiei pasive corespunzătoare : „Două limbi străine sînt cunoscute de toţi în această încăpere", pentru că a doua este ambiguă (căci o persoană poate cunoaşte franceza şi engleza, alta italiana şi rusa, alta spaniola şi bulgara etc.), deci ceea ce afirmă prima propoziţie poate fi adevărat sau fals într-a doua [19]. Aceste fapte indică neexistenţa unei echivalenţe de sens perfecte

---

[14] Vezi R. Anttila, *Formalization as Degeneration in Historical Linguistics*, în *Historical Linguistics*, vol. I, *Proceedings of the First International Conference on Historical Linguistics*, Edinburg, 1973, Amsterdam—Oxford—New York, 1974, p. 2 şi urm.

[15] Cf. F. Th. Visser, *op. cit.*, p. 2085.

[16] Cf. N. S. Baron, *Functional Motivations for Age Grading in Linguistic Innovations*, în *Historical Linguistics*, vol. I, p. 33—58.

[17] Vezi Em. Vasiliu—S. Golopenţia Eretescu, *op. cit.*, p. 113, 276—281.

[18] Pentru această distincţie, vezi E. Coseriu, *Les structures lexématiques*, în „Zeitschrift für französische Sprache und Literatur", neue Folge, Heft 1, 1968.

[19] Cf. H. Esau, *op. cit.*, p. 79; F. Th. Visser, *op. cit.*, p. 2 085.

între propoziția activă și cea pasivă și pledează pentru ideea că luarea în considerație a faptelor de semantică duce la derivarea independentă a propozițiilor pasive de cele active. Formularea lui Chomsky (1957, p. 100), după care „dacă *S* este o propoziție gramaticală de forma $NP_1 - Aux - V - NP_2$, atunci și propoziția corespunzătoare de forma $NP_2 - Aux + Be - n - V - By + NP_1$ este gramaticală", este lipsită de interes, căci nu ține seama de *condițiile* de bază ale transformării. Dintre aceste condiții trebuie menționate următoarele :

1. Conținutul semantic nu trebuie să se schimbe prin transformarea pasivă. Acest lucru privește atît planul denotativ, cît și planul conotativ[20]. Condiția aceasta, ca transformarea să nu schimbe sensul, este formulată chiar de Chomsky (1965), dar ea nu este respectată în practică nici de el, nici de elevii lui. De pildă, nu sînt luate în considerație posibilitățile de „reinterpretare" ale unor propoziții active de tipul *El are o prietenă*, *El știe fizică*, *El iubește fetele*, care transpuse în pasiv dau fie propoziții neacceptabile de vorbitorul obișnuit, fie propoziții cu alt sens.

2. Propoziția rezultată prin transformare trebuie să fie gramaticală și acceptabilă de un vorbitor mediu. Propoziția *Apa conține hidrogen* nu poate fi pasivizată în *Hidrogenul este conținut de apă*. În cazuri de acestea se obișnuiește, în general, să se menționeze că transformarea pasivă „se blochează" și se expediază cazurile de „blocare" în *Lexicon*, care în cele mai multe cazuri este superficial întocmit sau chiar lipsește din unele gramatici transformaționale. Se susține uneori că generativismul a introdus interpretarea semantică în gramatică, dar din practică se vede că interpretarea semantică este insuficientă, pentru că, de fapt, nu există principii destul de clare pentru o interpretare semantică. Chiar încercările din ultimul timp din așa-numitele „gramatici ale cazului" nu reușesc să prezinte principii de interpretare semantică prea clare și utile [21].

3. Propoziția rezultată prin transformare *(b)* trebuie să aibă ca predicat o formă a aceluiași verb, care apare și în propoziția de la care se pleacă *(a)*. În practică însă nu se ține întotdeauna seama (mai ales în parafrazări) de o distincție de bază din logica relațională, cea dintre un *pasiv pur* și un *pasiv contaminat* [22] : pasivul pur reprezentînd conversiunea simetrică a verbului activ, iar cel contaminat echivalentul semantic (deci un sinonim) al verbului activ. O propoziție pasivă nu este decît pe planul logicii clasice echivalentă cu una activă, căci pe planul logicii relaționale trebuie ținut seama și de alte relații ca : *reflexivitate*, *simetrie* și *tranzitivitate* precum și de noțiunile de *conversiune parțială* și *conversiune totală* (sau *conversiune substituită*)[23].

1.2.1. Pentru a explica mai bine aceste concepte, vom aduce în continuare unele informații din logica relațională actuală, care, după părerea noastră, reușește mai bine decît logica clasică să facă deosebirea între universul limbii și universul logicii (gîndirii)[24].

---

[20] În general, în studiile de gramatică generativă planul conotativ este neglijat, pentru că acesta se supune mai greu la formalizări.

[21] Cf. J. M. Anderson, *op. cit.*, p. 125 și urm. ; H. Esau, *op. cit.*, p. 20—48.

[22] Cf. Fr. Schmidt, *Symbolische Syntax*, Halle/Salle, 1970, p. 89—91.

[23] Pentru explicația acestor termeni, vezi Fr. Schmidt, *op. cit.*, p. 89—91.

[24] *Ibidem*, p. 90.

Schema logică a unei propoziții relaționale poate fi redată prin simbolurile $x\,R\,y$, în care x și y reprezintă fie constante, fie variabile (pe plan ontologic, ființe și obiecte), iar R = relația care unește cele două constante sau variabile. Relația poate fi caracterizată prin *simetrie*, *reflexivitate* și *tranzitivitate*. O relație este *simetrică* cînd din $x\,R\,y$ poate rezulta $y\,R\,x$, iar *asimetrică* cînd această condiție nu se poate realiza; o relație este *reflexivă* cînd există o identitate între x și y, iar o relație este *tranzitivă* cînd din $x\,R\,y$ și $y\,R\,z$ rezultă $x\,R\,z$. O relație R devine *conversiune logică* (notată R^1) cînd $x\,R\,y$ și $y\,R^1\,x$ semnifică același lucru (de exemplu: „la dreapta de..." este conversiunea logică a lui „la stînga de...", iar „tatăl lui x" este conversiunea logică a lui „fiul lui y").

Pentru a înțelege esența pasivului și pasivizării, să aplicăm noțiunea de conversiune. Schemei propoziției „*a* este mama lui *b*" îi corespunde conversiunea „*b* este copilul lui *a*". Pe plan strict logic, cele două propoziții sînt echivalente, pentru că, dacă una este adevărată și cealaltă este adevărată, iar dacă una este falsă și cealaltă este falsă. Cu alte cuvinte, ele reprezintă două fețe ale aceleiași realități [25]. Formalizată, această relație se poate exprima prin:

$$a\,R\,b \leftrightarrow b\,R^1\,a$$

Dar prin aceasta tipul de relație R este înlocuit prin R^1, pentru că „mamă" nu este echivalent cu „copil". Întrucît $b\,R^1\,a$ este o *inversare* a lui $a\,R\,b$, Fr. Schmidt *(op. cit.*, p. 93) consideră conversiunea $b\,R^1\,a$ o *inversare substituită* (substituierende Umkehrung) în cazurile în care R este înlocuit prin R^1, adică prin inversul său (seine Konverse).

Altfel se comportă schema propoziției „*a dăruiește b* (lui c)" și „*b este dăruit de a* (lui c)". Aici înrudirea între cele două propoziții este mai mare, căci prin conversiune nu se înlocuiește *total* expresia, ci numai *parțial*. Deci în ultimele exemple R nu este înlocuit prin R^1, ci prin R' (= regularizare gramaticală, adică schimbare de mărci gramaticale). Avem de-a face cu alt tip de conversiune, caracterizată printr-o variație a verbului din prima propoziție. De aceea, *esența pasivului* (și implicit a transformării pasive) nu constă în aceea că o „acțiune" se transformă într-o „suferință", definiție prin excelență semantică, care nu face deosebirea între o conversiune totală și una parțială [26], ci în aceea că o propoziție relațională $a\,R\,b$ transformată în varianta pasivă așază al doilea element al relației pe locul primului, iar pe primul, pe locul celui de-al doilea, prin schimbarea aspectului formal al verbului (caracteristicile morfologice și topice). Din aceste considerente ni se pare simplă și judicioasă definiția pasivului dată de Fr. Schmidt *(op. cit.*, p. 93): „Das Passiv ist die durch eine Variation des Verbes vermittelte Umkehrung eines relationalen

[25] Cf. Fr. Schmidt, *op. cit.*, p. 93.

[26] Prezentarea *opoziției activ—pasiv* prin *opoziția faptă—suferință* are la bază distincția stoicilor, existentă și la Aristotel, între verbe *masculine(active)* și *verbe feminine(pasive)*. Mediul era văzut *și* ca *faptă și* ca *suferință*.

Satzes". O propoziţie activă convertită în una pasivă nu transformă în mod necesar şi obligatoriu o „activitate" într-o „suferinţă" (pentru că există şi verbe active cu sens pasiv : *El primeşte o lovitură; El aude un sunet / O lovitură este primită de el; Un sunet este auzit de el* şi invers), ci schimbă cele două elemente ale relaţiei, subiectul cu obiectul. Această schimbare se realizează prin intermediul verbului, care trebuie să fie în mod necesar tranzitiv, caracterizat nu prin semnificaţia lui activă, ci prin puterea lui relaţională, care permite o *schimbare de perspectivă*, o apropiere sau o depărtare a obiectului (respectiv a subiectului) faţă de locutor. Orice transformare a unei propoziţii active în una pasivă are drept efect o *apropiere* a celui de-al doilea nume (obiectul direct) de protagonistul procesului enunţării (locutor)[27]. Efectul lingvistic al acestei apropieri este modificarea formei verbului (prin caracteristici morfologice şi sintactice) şi a cazului (acuzativul este înlocuit cu nominativul). Schimbarea obiectului cu subiectul nu are nici o urmare importantă pe plan logic, însă pe plan lingvistic ea se manifestă prin acord în număr, persoană şi gen.

1.2.2. Pentru înţelegerea noţiunii de *pasiv pur* şi *pasiv contaminat*, vom trece de la relaţia binară *a R b* la relaţia ternară *a R b c*. Din aceasta din urmă pot rezulta cinci posibilităţi de permutare (sau cinci *conversiuni logice*, dacă folosim terminologia lui Fr. Schmidt, *op. cit.*, p. 96) : 1) *a* R^1 *c b*, 2) *b* R^1 *a c*, 3) *b* R^1 *c a*, 4) *c* R^1 *a b*, 5) *c* R^1 *b a*.

Pentru a vedea care dintre aceste conversiuni logice se realizează în limba română, trebuie să ne referim la propoziţii cu cîte două obiecte (un obiect *direct* şi unul *secundar* [28] sau un obiect direct şi unul indirect (în dativ sau în acuzativ cu prepoziţie), uneori în raport de variaţie liberă în structura de suprafaţă : *A anunţa pe cineva ceva / A anunţa cuiva ceva; A învăţa pe cineva ceva; A întreba pe cineva ceva* etc.).

Următoarele exemple vor pune în evidenţă posibilităţile de conversiune ale unor verbe tranzitive, precum şi gradul de contaminare a pasivului şi a agentului său cu elemente semantico-sintactice străine structurii de bază. Cu *O* vom desemna relaţia ternară de bază (pe plan lingvistic = structura de bază), iar cu *1—5* conversiunile logice (pe plan lingvistic = transformările substituibile). Structurile puţin obişnuite, dar corecte din punct de vedere gramatical şi logic (deşi apar la limita acceptabilităţii) le vom însemna cu *(!)*.

	Logică (relaţia logică)	*Limbă (relaţia sintactică)*
0. *a R b c*	(Eu anunţ pe cineva ceva)	
	Eu anunţ pe Ion(!) o veste	*a R b c*
	Eu anunţ lui Ion o veste	

[27] Relaţia dintre *locutor* (vorbitor) şi *limbă* este neglijată total de gramatica transformaţională. Vorbind de un „ideal speaker-hearer", Chomsky (1965) nu distinge relaţia *vorbitor—limbă* de relaţia *auditor—limbă*, distincţie făcută de mult de Şcoala de la Praga şi prezentă în gramatica funcţională actuală.

[28] Termenul de *obiect secundar* este folosit în gramatica românească de Gabriela Pană Dindelegan, *op. cit.*, p. 15 şi urm.

1.	*a* R^1 *b c*	Eu anunț o veste pe Ion (!) Eu anunț o veste lui Ion	*a R c b*
2.	*b* R^1 *a c*	Ion este anunțat de mine o veste(!)	*b R' a c*
3.	*b* R^1 *c a*	Ion este anunțat o veste de mine(!)	*b R' c a*
4.	*c* R^1 *a b*	O veste este anunțată de mine (prin mine) lui Ion	*c R' a b*
5.	*c* R^1 *b a*	O veste este anunțată lui Ion de (de la, prin) mine	*c R' b a*

După cum se vede din această schemă, limba română realizează relația de conversiune logică R^1 prin două feluri de pasiv : tipul *2* și *4*, căci, cu excepția topicii, tipul *3* este echivalent cu tipul *2*, iar tipul *5* cu *4*. Dintre acestea, tipul *2—3* reprezintă pasivul *normal*, iar tipul *4—5* reprezintă pasivul *contaminat* (termenii și argumentarea îi aparțin lui Fr. Schmidt, *op. cit.*, p. 96). Acesta din urmă oferă locutorului posibilitatea să scoată în evidență, să aducă pe primul plan un membru îndepărtat al relației sau al structurii, numit în gramatica transformațională *obiect secundar* (vezi nota 28), iar în „gramatica cazului" fie *obiectiv (objective:* Fillmore, *The Case for Case*, 1968, p. 24—25, fie *neutral (Neutral:* H. Esau, *op. cit.*, p. 54—56), fie chiar *nominativ* (ca opus ergativului—Anderson, *op. cit.*, p. 50)[29].

În exemplele date mai sus, avem de-a face cu următoarele „cazuri" : un *agent* (pronumele de persoana I singular) un *pacient* (sau mai bine zis un *beneficiar: Ion)* și un *neutral* (sau *obiectiv: o veste)*. Să vedem acum cum se realizează aceste elemente în structura de suprafață. În tipul 1, *agentul* se realizează în structura de suprafață ca subiect (în nominativ), *beneficiarul:* ca obiect direct *(pe Ion)*, mai rar, sau ca obiect indirect, în dativ, mai des, iar *obiectivul*, ca obiect secundar *(o veste)*, sau, în terminologia gramaticii tradiționale, ca al doilea complement direct [30].

În tipul *2—3*, *beneficiarul*, prin transformare pasivă, devine subiect de suprafață și primește mărci de nominativ, iar *agentul* primește marcă de acuzativ (prepoziția *de)*. Obiectivul rămîne neutru, în acest caz, prin transformarea pasivă.

În tipul *4—5*, *obiectivul (o veste)* este adus în față ocupînd poziția subiectului de suprafață, *beneficiarul* primește obligatoriu mărci de dativ (enunțuri de tipul **O veste este anunțată de mine(pe) Ion* nefiind posibile), iar agentul capătă și o nuanță de instrument sau de loc *(O veste este anunțată prin mine lui Ion; O veste este anunțată lui Ion de la mine)*. O altă trăsătură a acestui tip este că verbul *a anunța* devine aproape sinonim cu verbul *a primi* și este concurat de acesta din urmă, încît enunțuri de tipul *O veste este primită de Ion* (= beneficiar și nu agent) *prin mine*

---

[29] După Ch. Fillmore, *op. cit.*, p. 25, acest element este definit ca „the semantically most neutral case, the case of anything representable by a noun whose role in the action or state identified by the verb is identified by semantic interpretation of the verb itself... The term (=*Objective*—s.n.) is not to be confused with the notion of direct object, nor with the name of the surface case synonymous with accusative".

[30] Cf. *Gramatica limbii române*, vol. II, București, 1963, p. 157.

(= agent și instrument) sau de tipul *O veste este primită de Ion de la mine* (= agent și locativ) sînt frecvent folosite.

Ca efect sintactic al pasivului contaminat, credem că trebuie considerată apariția unor complemente de agent cu alte prepoziții și cu alte nuanțe decît cele obișnuite (adică prepozițiile *de* și *de către)*. E vorba de prepozițiile *prin, de la, din, despre, întru, la,* care introduc complemente de agent [31] cu nuanțe de circumstanțiale (instrumental, de loc, de cauză). Iată un exemplu care arată că un pasiv contaminat aduce uneori alte prepoziții și un alt sens pentru verbul predicat decît cele existente în structurile cu pasiv pur sau în structurile nepasivizate :

	Relația logică		*Relația sintactică*
0.	*a R b c*	Eu învăț pe Ion limba franceză	*a R b c*
1.	*a R c b*	Eu învăț limba franceză pe Ion	*a R c b*
2.	*b R^1 a c*	Ion este învățat de mine limba franceză	*b R' a c*
3.	*b R^1 c a*	Ion este învățat limba franceză de mine	*b R' c a*
4.	*c R^1 a b*	Limba franceză *este învățată* de Ion *de la (prin)* mine	*c R' a b*
5.	*c R^1 b a*	Limba franceză *este învățată de la (prin)* mine de Ion	*c R' b a*

Deși în toate cele cinci cazuri pronumele personal de persoana I rămîne agentul structurilor, în cazurile *4—5* el nu mai apare în structura de suprafață ca un agent pur (ca în celelalte cazuri), ci ca un agent contaminat de nuanțe de loc sau de instrument. Este imposibil de a construi acest agent cu prepozițiile *de* și *de către (*Limba franceză este învățată de Ion de mine),* căci acestea au fost preluate de către *beneficiar,* devenit agent principal *(Limba franceză este învățată de (către) Ion).* Cum se explică acest fapt ?

Este ușor de observat că în tipul *4—5,* prin aducerea în față a ultimului element *(limba franceză)* din structura de bază, verbul *a învăța pe cineva ceva* a fost obligatoriu înlocuit, din cerințe logice și gramaticale, cu verbul *a învăța ceva de la cineva.* Este vorba de două sensuri diferite ale verbului *a învăța* sau mai bine zis de două verbe omonime, pe care unele limbi le prezintă sub forme diferite (de exemplu : germ. *lehren* față de *lernen).* Cele două verbe, deși tranzitive amîndouă, au putere relațională diferită.

Întrucît puterea relațională a verbelor diferă de la sistem la sistem, de la epocă la epocă și, în unele situații, chiar de la stil la stil, trebuie cercetate caz cu caz, atît sincronic, cît și diacronic, posibilitățile de conversiune, de realizare, în cazul nostru, a unui pasiv normal și a unui pasiv contaminat. Forța relațională a verbelor tranzitive diferă după numărul de elemente pe care-l poate conține o relație. H. C. von der Gabelentz

---

[31] Cf. Paula Diaconescu, *Exprimarea complementului de agent în limba română,* LR, 1959, nr. 2, p. 8 ; *Gramatica limbii române,* vol. II, ed. cit., p. 169—170.

(op. cit., p. 481—484) a arătat că în limbile din Filipine există un pasiv cu 3—4 elemente *(a R b c(d))* și că există, deci, posibilitatea de a aduce în față, fără a schimba sensul verbului din structura de bază, ultimul element al relației, realizînd astfel structuri în care un element al relației joacă rolul agentului, altul al subiectului, altul al instrumentului, altul al locului, fiecărei funcții corespunzîndu-i un afix, sufix, infix.

În română, forța relațională a verbului tranzitiv nu este atît de puternică, încît să admită și al patrulea element. Cînd apare, acesta nu mai este în sfera de acțiune relațională a verbului, ci este dependent de o prepoziție. De aceea, nu putem avea în română relațiile logice posibile : *b R' a c d*, *c R' a b d*, *d R' a b c*. Pe de altă parte, după cum se va vedea mai jos, puterea relațională este o condiție *necesară*, dar nu și *obligatorie* a pasivizării.

1.2.3. Interpretării date mai sus pasivului și pasivizării pare a i se opune existența *reflexivului pasiv* și a *impersonalului cu valoare pasivă*. O structură ca *lumea a băut mult vin (a R b)* poate deveni prin suprimarea progresivă a celor doi membri ai relației și prin reflexivizare *S-a băut mult vin (R' b)* și apoi *S-a băut (R')*, iar prin schimbarea topicii înainte de faza finală : *Vinul s-a băut (b R')*. Nu avem date suficiente pentru a spune dacă între faza inițială *a R b* și faza finală *(b) R'* s-a interpus cumva o transformare pasivă. În literatura de specialitate există încă discuții dacă unele construcții reflexiv-pasive, în care agentul sau obiectul, sau și agentul și obiectul sînt neexprimate (adică construcțiile reflexiv-pasive cu sens nedeterminat), sînt sau nu sînt rezultatul unei transformări pasive[32]. Este greu de acceptat ideea că structuri de tipul *Aici se mănîncă; Aici se citește; Aici se lucrează*, presupun mai întîi o transformare pasivă, urmată de alte două transformări (cea a agentului nedefinit și cea a obiectului nedefinit), cum crede Gabriela Pană Dindelegan *(op. cit.*, p. 28), imaginîndu-și următoarea schemă derivațională : *Aici oricine citește (lucrează, mănîncă) ceva!* → *Aici se citește ceva de către oricine* (= transformare pasivă) → *Aici se citește ceva* (= transformare a agentului nedefinit) → *Aici se citește* (= transformare a obiectului nedefinit). După părerea noastră, transformarea pasivă nu poate fi presupusă aici (propoziția pasivă respectivă fiind neacceptabilă), după cum nu poate fi presupusă, din motive de ordin gramatical și logic, nici în structurile de același tip cu verbe intranzitive : *Aici se merge pe jos*, *Aici se călătorește comod*.

În schimb, credem că putem admite o transformare pasivă în construcțiile de tipul *Mă interesez de orice; Mă mîhnesc de orice; Mă preocup de orice* care pot deriva din structura de bază *Orice mă interesează (preocupă, mîhnește)* prin transformarea pasivă *Sînt interesat de orice* etc. Raportul de variație liberă dintre construcția reflexiv-pasivă și cea pasivă propriu-zisă *(Mă interesez de orice/Sînt interesat de orice)* ne duce la concluzia că aici transformarea pasivă nu este fortuită ca în exemplul dat mai sus *(Aici se mănîncă)*.

Fără îndoială, reflexivul pasiv trebuie cercetat detaliat în funcție de mărcile semantico-sintactice corespunzătoare, atît pe plan sincronic,

---

[32] Cf. Em. Vasiliu—S. Golopenția-Eretescu, *op. cit.*, p. 279; Gabriela Pană Dindelegan, *op. cit.*, p. 28—29.

cît și diacronic, dar această întreprindere ar depăși limitele studiului de față.

2.1. Cele spuse mai sus arată că nu trebuie să acordăm transformării pasive decît rolul de *test* capabil să scoată în evidență anumite posibilități relaționale ale verbelor tranzitive. Prin intermediul unui asemenea test pot fi depistate o serie de mărci semantice cu repercusiuni sintactice importante, neobservate de gramatica tradițională și nici de încercările generativiste de pînă acum. De fapt, spre deosebire de aceste orientări, pentru care transformarea pasivă (ca și alte transformări) este o noțiune teoretică și un mijloc de formalizare lingvistică, considerăm transformarea pasivă și alte transformări numai *mijloace* de identificare a relațiilor din diferite structuri, numai *procedee formale* de găsire a unor deosebiri semantice și sintactice. Aceste deosebiri nu se pot observa pe cale intuitivă, prin observația directă, ci printr-o metodă indirectă, care relevă identități sau non-identități semantice. În acest sens, alături de transformarea pasivă pot sta și alte transformări, nediscutate în acest articol : pronominalizarea, nominalizarea, adverbializarea etc. În realitate, nu numărul transformărilor contează, ci modul în care se aplică.

Vom lua cîteva exemple care vor releva diferențe semantico-sintactice în structuri încadrate de obicei în gramatica românească în aceeași clasă. Iată două verbe tranzitive, din aceeași sferă semantică (verbe „volitive") urmate fiecare de cîte o completivă directă :

1. Ion preferă să stea acasă duminica.

2. Ion intenționează să stea acasă duminica.

Dacă aplicăm acestor două fraze transformarea pasivă (convertind completiva în subiectivă și subiectul în complement de agent) căpătăm numai în primul caz o frază acceptabilă :

1. a. Să stea acasă este preferabil (de Ion) →

b. Este preferabil (de Ion) să stea acasă (= schimbarea topicii).

2. a. *Să stea acasă este intenționabil (de Ion).

b. *Este intenționabil (de Ion) să stea acasă.

O altă transformare numită „scindare" (în engleză : pseudo-cleft [33]) produce structuri corecte numai în primul caz :

1. c. Ceea ce este preferabil este ca Ion să stea acasă.

2. c. *Ceea ce este intenționabil este ca Ion să stea acasă.

Faptul că numai frazele *1.a.b.c.* sînt gramaticale se explică prin aceea că propoziția *să stea acasă* este o ipostază *a obiectului direct* numai aici și nu și în *2.a.b.c.* În primele cazuri avem un NP (obiect direct) în structura de adîncime, în ultimele acesta lipsește. Nominalizarea este un indice al acestui fapt : numai în *1. a.* putem reduce completiva directă la un complement direct acceptabil, căci în *2. d.* apare o propoziție neacceptabilă :

1. d. Ion preferă rămînerea acasă.

2. d. *Ion intenționează rămînerea acasă.

Deși tranzitive, aceste verbe au deci un statut deosebit în structura de adîncime, complinirile lor fiind dominate de noduri diferite : de un nod nominal în cazurile cu *preferă*, de un nod verbal în cazurile cu *intenționează*.

---

[33] Cf. P. S. Rosenbaum, *The Grammar of English Predicate Complement Constructions*, Cambridge, Mass., M.I.T. Press, 1967, p. 93.

Din categoria primului verb mai fac parte *a accepta*, *a admite*, *a afirma*, *a crede*, *a certifica*, *a declara* etc., iar din categoria celui de-al doilea *a îndrăzni*, *a năzui*, *a reuși* etc.

Prin urmare, tranzitivitatea verbelor nu este o condiție *obligatorie* a *pasivizării*, ci numai condiția *necesară*. Condiția obligatorie cere ca în structura de adîncime să existe un nume obiect direct. De aici postularea unei structuri de adîncime specifice structurilor din prima categorie și a unei structuri de adîncime structurilor din a doua categorie.

3.1. În felul acesta am ajuns la problema de bază formulată la începutul articolului (1.2.) : Care sînt elementele sintactico-semantice care se opun transformării pasive ? În ce condiții există o rezistență la pasivizare ? Care sînt implicațiile acestei rezistențe pe planul structural și pe planul logic ?

3.1.1. Rezistă la pasivizare [34], deci nu au un corespondent pasiv, propozițiile care conțin ca obiect direct un substantiv desemnînd părți ale corpului referitoare la persoana denotată prin subiectul propoziției : *Eu îmi spăl mîinile* > **Mîinile îmi sînt spălate (de mine)*; *Eu ridic piciorul* > *Piciorul este ridicat de mine*; *Eu (îmi) pun piciorul pe stîncă* > *Piciorul (îmi) este pus pe stîncă de mine*. Primul enunț pasiv este negramatical, deci nu mai trebuie discutat. Celelalte două nu sînt negramaticale, dar ele nu sînt percepute nici ca transformări pasive ale propozițiilor active, căci dau altă informație : este nevoie de un context suplimentar care să precizeze că în *Piciorul este ridicat de mine* este vorba de „piciorul" persoanei I sau de al unei persoane necunoscute. La fel de greu, dacă nu chiar imposibil, de pasivizat sînt construcțiile *el ridică capul*, *el își rupe gîtul* etc. [35].

3.1.2. Cînd subiectul propoziției active este identic cu obiectul direct, pasivizarea este neobișnuită, dacă subiectul este la persoana I și a II-a singular și plural, dar imposibilă dacă subiectul este la persoana a III-a (singular și plural) :

1. Eu mă privesc în oglindă.

2. *Eu sînt privit în oglindă (de mine însumi).

Propoziția *2.* nu este chiar negramaticală, ci mai mult neobișnuită (putîndu-ne imagina o „dedublare" a actantului). În schimb, transformarea pasivă a propoziției cu subiect la persoana a III-a este absolut imposibilă :

3. El se privește în oglindă.

4. *El este privit de el însuși în oglindă.

3.1.3. După cum am mai spus (cf. *2.1.*), nu pot fi pasivizate construcțiile în care obiectul se află în sfera verbului. Aici trebuie să includem în primul rînd așa-numitul „acuzativ obiect intern" : *Ion trăiește o viață liniștită* > *O viață liniștită este trăită de Ion*; *El joacă tenis* > **Tenis este jucat de el* etc. Acest obiect intern este neglijat de gramatica transfor-

---

[34] Această problemă a mai fost cercetată parțial de Gabriela Pană Dindelegan, *op. cit.*, p. 25 și urm., și de L. Vasiliu, *Observații asupra diatezei*, în SCL, XVI, nr. 4, 1975.

[35] Pentru teoria generală privind această problemă, vezi A. V. Isačenco, *Das syntaktische Verhältnis der Beziehungen von Körperteilen im Deutschen*, în *Studia Grammatica*, vol. V, Berlin, 1965, p. 7—27.

mațională sau este tratat exact ca un obiect direct obișnuit, cum procedează, de pildă, W. Hartung [36].

3.1.4. În strînsă legătură cu astfel de cazuri sînt acelea în care obiectul și verbul formează o unitate indisolubilă. Este vorba de așa-numitele „expresii idiomatice" și de o mare parte dintre „îmbinările frazeologice" mai mult sau mai puțin libere. Și acestea sînt neglijate de gramatica generativ-transformațională și, implicit, de studiile speciale consacrate transformării pasive. În realitate, ele ar trebui analizate în primul rînd pentru că sînt caracteristici esențiale ale unui sistem al limbii dat, cele mai multe dintre expresiile idiomatice fiind „intraductibile". Relația dintre verb și obiectul direct este la acestea atît de puternică, încît pasivizarea produce enunțuri negramaticale sau cu alt sens. Să ne imaginăm, de pildă, propoziții pasive rezultate din expresii și locuțiuni ca : *a sparge gheața* „a îndrăzni", *a pune punct* „a înceta", *a lua loc*, *a-ți lăsa gura apă*, *a-ți găsi nașul*, *a bate cîmpii*, *a pune cuțitul la gît*, *a scoate peri albi (cuiva)*, *a scutura (cuiva) cojocul*, *a apuca pe Dumnezeu de un picior* etc. Propoziții ca **Apa este lăsată de gură*, **Cîmpii sînt bătuți de el*, **Dumnezeu este apucat de un picior de X* etc. sînt absurde, iar *Gheața este spartă de el*, *Nașul este găsit de voi*, *Perii albi sînt scoși de el cuiva* etc. nu sînt echivalente ale propozițiilor active *El sparge gheața*, *El scoate peri albi cuiva* etc. pentru că nu au același sens (denotativ și conotativ). Deci, în cazurile în care puterea relațională a verbului tranzitiv este atît de mare încît atrage în sfera sa obiectul, formînd o unitate, pasivizarea este imposibilă. Pentru ca transformarea pasivă să se producă, verbul tranzitiv trebuie să nu fie nici așa de slab încît să lase numele pe un loc prea depărtat (cum este cazul obiectului secundar, care cu greu acceptă transformarea pasivă), nici așa de puternic încît să atragă obiectul în sfera verbală, constituind „expresii și locuțiuni", care nu admit transformarea pasivă decît în condiții speciale (întotdeauna însă cu schimbare de sens conotativ).

Consecințele acestei situații sînt deosebit de importante pe planul analizei limbii atît pe plan sincronic, cît și diacronic, transformarea pasivă îndeplinindu-și într-adevăr rolul de *test* capabil să aducă clarificări. Pe plan sincronic, acest test poate scoate în evidență gradul de „idiomatizare", de „gramaticalizare", a anumitor îmbinări mai mult sau mai puțin libere și poate, deci, duce la *rezultate practice* semnificative (în analiza gramaticală, de pildă) și la *preliminarii teoretice* pentru interpretări semantice și sintactice ale unui sistem dat dintr-un timp dat.

Pe plan diacronic, acest test poate aduce elemente importante referitoare la vechimea sudării și gramaticalizării anumitor îmbinări și locuțiuni verbale, precum și la proporția dintre expresiile care prezintă lumea „în pasiv" (după expresia lui L. Weisgerber, *op. cit.*, p. 53), cele care o prezintă „în activ" și cele care o prezintă și în pasiv și în activ.

3.1.5. O situație specială prezintă complinirile infinitivale conjunctivale și gerunziale cu funcție de obiect direct, respectiv de completivă directă. S-a văzut mai sus *(2.1.)* că există rezistențe la pasivizare din partea unor completive directe în funcție de diferențe ce există în structura

---

[36] Cf. W. Hartung, *Die Passivtransformationen im Deutschen*, în *Studia Grammatica*, vol. I, Berlin, 1965, p. 104 : „Der sogenannte Akkusativ des Inhalts wird bei der Passivtransformation wie eine gewöhnliches Akkusativobjekt behandelt".

de adîncime a verbului. Luînd în discuție complinirile infinitivale (cu funcție de obiect direct), trebuie să remarcăm, de asemenea, rezistența acestora la pasivizare : *El poate lucra* > **A lucra este putut de el; El începe a citi* > **A citi este început de el; El vrea a răspunde* > **A răspunde este vrut de el; El continuă a citi* > **A citi este continuat de el; El reușește a scrie corect* > **A scrie corect este reușit de el* etc. La fel se comportă și completivele directe corespunzătoare : *El poate să lucreze* > **Să lucreze este putut de el; El începe să citească* > **Să citească este început de el.*

Rezistența la pasiv pune sub semnul întrebării posibilitatea de a analiza ca obiecte directe complinirile infinitivale ale verbelor „de modalitate și de aspect", tratate, după cum se știe, de *Gramatica Academiei* (ediția a II-a, 1963) în două feluri : ca verbe predicative, urmate de un obiect direct (sau completivă directă) sau ca semiauxiliare, formînd predicate verbale compuse cu infinitivul sau conjunctivul dependent. Cert este faptul că trebuie distinse și aici, în funcție de verb, diferite grade de sudură între verb și complinirile lui infinitivale sau conjunctivale, căci, în timp ce *a începe, a continua, a termina* permit derivarea *El începe (continuă, termină) a lucra (să lucreze)*⟶*El începe (continuă, termină) lucrarea* (= nominalizare)⟶*Lucrarea este începută (continuată, terminată) de el* (= pasivizare), verbul *a putea* nu admite această derivare : *El poate lucra*⟶**El poate lucrarea*⟶**Lucrarea este putută de el.* Făcînd o analogie cu faptele discutate mai sus *(3.1.5.)*, adică cu rezistența la pasivizare a anumitor locuțiuni și îmbinări frazeologice mai mult sau mai puțin libere, putem spune fără a greși prea mult că *a putea* și complinirile sale se comportă exact ca o locuțiune, care nu admite în nici un caz pasivizarea (de exemplu *a bate cîmpii)*, pe cînd *a începe, a continua, a termina* se comportă ca expresiile și îmbinările frazeologice mai puțin sudate, care admit totuși o pasivizare, al cărei rezultat este distrugerea unității și sensului inițial (de pildă, *a sparge gheața: El sparge gheața* (= sens abstract dat de unitatea *verb+nume)* > *Gheața este spartă de el* (= sens concret dat de distrugerea unității respective)).

Propunem un model de analiză asemănător și pentru alte semiauxiliare, model ce ar putea scoate la iveală diferite grade de sudură între elementul regent și complinirile lui.

De asemenea, nu pot fi pasivizate construcțiile gerunziale cu funcție completivă [37] : *Eu aud zicînd* > **Zicînd este auzit de mine.*

3.1.6. Un comportament interesant în ceea ce privește rezistența la pasivizare îl are verbul *a avea* și verbele *a conține, a căpăta, a deține*, care, deși au capacitatea de a primi un obiect direct, acesta nu poate funcționa ca subiect într-o propoziție pasivă. După H. Brinkmann [38], această categorie de verbe este foarte importantă pentru înțelegerea lumii „în pasiv" și „în activ", căci există diferențe de la sistem la sistem în ceea ce privește comportamentul sintactic al acestor verbe. Aici pot fi incluse și acele verbe care primesc un „complement de măsură"[39], uneori

[37] Cf. Matilda Caragiu, *Sintaxa gerunziului românesc*, în *Studii de gramatică*, vol. II, București, 1958, p. 73; Frieda Edelstein, *Sintaxa gerunziului românesc*, București, 1972, p. 92–93.

[38] Cf. H. Brinkmann, *Die* **haben**-*Perspektive*, în *Sprache — Schlüssel zur Welt. Festschrift für L. Weisgerber*, Düsseldorf, 1959, p. 183.

[39] Cf. *Gramatica limbii române*, vol. II, ed. cit., p. 158–159.

greu de deosebit de un complement direct : *Cartea aceasta costă o avere, El cutreieră mări și țări, Dactilografa bate 5 pagini pe oră* etc.

G. Lakoff [40] numește verbele care nu pot fi pasivizate *stative*, iar pe cele care pot fi pasivizate *non-stative*. Primele au ca trăsătură, după Lakoff, imposibilitatea de a apărea în enunțuri imperative și de a funcționa ca obiecte directe sau predicate ale unor completive directe dependente de verbe ca, de pildă, *a promite* și *a uita*. De exemplu, propoziția *Apa conține hidrogen* nu poate fi pasivizată în **Hidrogenul este conținut de apă*, căci *a conține* nu poate fi predicatul unei propoziții imperative **Conține hidrogen!* și nici predicatul unei completive a verbului *a promite*: **El promite că apa conține hidrogen*, **El promite ca apa să conțină hidrogen*.

Distincția lui Lakoff, curentă azi în lingvistica generativă [41], nu acoperă toată masa de verbe care nu pot fi pasivizate. De exemplu, verbul *a avea* din *El are o carte bună*, deși nu poate fi pasivizat (**Cartea bună este avută de el*), poate uneori funcționa în propoziții imperative (*Ai (să ai) o carte bună!*) sau ca predicat al unei completive a verbului *a promite* (*El a promis că are (va avea) o carte bună (pentru mine)*). Firește, în cazuri de acestea, care se găsesc la limita acceptabilității, este greu de spus dacă un enunț este gramatical sau negramatical, căci o testare a enunțurilor la diferiți vorbitori dă rezultate contradictorii (pentru unii vorbitori enunțurile de mai sus sînt gramaticale, pentru alții nu).

Faptul că nu toate propozițiile active au corespondente pasive își are efectele lui în teoria potrivit căreia un nume adăugat fără prepoziție (în afară de prepoziția-morfem *pe*) la verbul predicativ ar îndeplini funcția de obiect direct (cînd numele nu-i adjunct adverbial). Pentru toate cazurile enumerate mai sus, numele nu poate fi numit obiect direct, în ciuda faptului că verbele din structurile respective sînt în mod clar tranzitive. Ele trebuie privite ca un tip special de verbe care nu sînt *nici* non-tranzitive *nici* non-intranzitive. F. Th. Visser (*op. cit.*, p. 2 104) le numește *verbe de mijloc (middle Verbs)*.

3.1.7. Mai puțin important, dar demn de menționat este faptul că în română există multe verbe tranzitive care pot fi folosite la pasiv din punct de vedere teoretic, dar care, din punct de vedere practic, nu apar, pentru că la activ se folosesc „absolut", adică fără obiect direct (care se subînțelege), dar care ar fi necesar pentru pasivizare : *El bea (el mănîncă, el citește)*. Problema complementului direct obligatoriu (de pildă, după verbe ca *a pune*, *a aduce*, *a vizita* etc.) este puțin cercetată în lingvistica românească în raport cu alte limbi (vezi, pentru engleză, discuția detaliată a acestor verbe în Visser, *op. cit.*, p. 2 086 și urm.). Se pare că numărul verbelor tranzitive cu un complement direct obligatoriu este mai mic decît cel al verbelor tranzitive cu complement direct facultativ, iar pe planul frecvenței există o situație asemănătoare. De aceea credem că și posibilitățile de folosire a pasivului în locul activului sînt mai limitate. S-a observat, de fapt, că în limbile în care nu există verbe tranzitive cu obiect direct omisibil, pasivul și pasivizarea sînt mai frecvente, că există deci posibilități de conversiune mai numeroase [42]. În orice caz, relația dintre

---

[40] Cf. G. Lakoff, *Stative Adjectives and Verbs in English*, Cambridge, Mass., 1966.

[41] Cf. J. M. Anderson, *op. cit.*, p. 38; W. G. Klooster, *The Structure Underlying Measure Phrase Sentences*, Dordrecht-Holland, 1972, p. 56.

[42] Cf. L. Weisgerber, *op. cit.*, p. 33.

non-omisibilitatea obiectului direct și posibilitatea de pasivizare merită să fie cercetată în detaliu pentru limba română și din punct de vedere al frecvenței. Pe de altă parte, obiectele verbelor cu subiecte active trebuie cercetate și din punctul de vedere al mărcilor semantice, căci acest lucru își are importanța lui în pasivizare.

4.1. Faptele prezentate mai sus au scos în evidență limitările folosirii pasivului și implicit ale transformării pasive în limba română, problemă necercetată aproape deloc în gramatica tradițională și cercetată fragmentar în studiile de gramatică generativă. Rezistența la pasiv este un fapt care caracterizează toate limbile indoeuropene, dar ea diferă de la grup la grup, de la sistem la sistem. Folosirea pasivului în română este însă, așa cum s-a arătat, necesară pentru nevoile de comunicare (denotative și conotative), pentru că cu ajutorul pasivului locutorul are posibilitatea să apropie un membru mai depărtat al unei judecăți relaționale (respectiv al unei structuri tranzitive). Din acest motiv, credem că nu poate fi acceptată părerea unor lingviști după care pasivul ar fi un „lux", un element de prisos în limbile indoeuropene, caracterizate prin „die Vorherrschaft der aktiven Diathese"[43].

[43] *Ibidem*, p. 48.

CONTRIBUȚII LA STUDIUL LIMBII ROMÂNE VECHI. NOTE LEXICALE

DE

EMIL SUCIU

În scrierile istorice muntene [1] există o serie de cuvinte de origine turcă-osmanlie, pătrunse în limba română pînă la începutul secolului al XVIII-lea, deci pînă la instaurarea domniilor fanariote, și actualmente ieșite din uz în marea lor majoritate. Dintre cele 61 de cuvinte-titlu prezentate mai jos, limba română literară contemporană nu a reținut mai mult de 6 termeni [2] *(bucluc, feregea, hac, halal, hanger, ienicerime)*. Scrierile istorice în discuție reflectă o etapă distinctă a evoluției limbii române, caracterizată tocmai prin folosirea unui număr însemnat de turcisme.

În dorința de a veni în sprijinul colectivului care elaborează monumentalul *Dicționar al limbii române* (DLR), ne propunem să prezentăm în lucrarea de față termenii de origine turcă-osmanlie [3] neatestați sau care au variante neatestate de dicționarele limbii române, precum și cuvintele de aceeași origine pentru care s-au dat explicații etimologice eronate sau nesatisfăcătoare. Pentru o altă serie de termeni, scrierile istorice muntene constituie atestări anterioare celor citate în dicționare.

A. TERMENI NEATESTAȚI

acíc „luntre" < tc. *açık (gemi)* „idem". RG, p. 176 : „să ducă lemne la Giurgiov, să facă 50 dă *acicuri*" ; p. 202.

aielét „oaste (de provincie)" < tc. *eyalet (askeri)* „idem". RG, p. 204 : „orînduind și pre Rumeli beglerbeiu cu tot *aieletul* lui".

arabagì-báș „șeful cărăușilor" < tc. *arabacı başı* „idem". RG, p. 213 : „au venit *arabagi-baș* împărătescu".

arnăút-pășă „comandantul corpului de arnăuți" < tc. *Arnavut paşa* „idem". AB, p. 309 : „au trimis pă *arnăut-paşa* cu arnăuți".

---

[1] Materialul lexical a fost extras din *Cronicari munteni*. Vol. I : *Istoriia Țării Rumânești* (...) de Stolnicul Constantin Cantacuzino [CC] ; *Letopisețul cantacuzinesc* [LC] ; *Istoriile domnilor Țării Românești* de Radu Popescu [RP] ; Vol. II *Începătura istoriii* (...) de Radu Greceanu [RG] ; *Anonimul brîncovenesc* [AB]. București, 1961 (ediția Mihail Gregorian). Am făcut trimiteri la pagini, nu și la volum.

[2] DM atestă 24 de termeni (37,7%), dintre care 16 poartă mențiunea „înv"., iar 2 se folosesc numai regional (*haram, crtac*).

[3] În continuare, turcă-osmanlie = tc.

arpalíc „diurnă, plată suplimentară (pe lîngă pensie sau leafă)" < tc. *arpalık* „salariul înalților slujitori ai religiei". RP, p. 262 : „pe Curcut iar l-au trimis (...) la Magnisiia, unde avea *arpalîc* să şază".

báş-capigì-báş „comandantul capegiilor, deseori trimis în Țările române cu diferite însărcinări" < tc. *baş kapıcı başı* „idem". Sinonim cu *baş-capegiu* şi *capigi-başa*. RG, p. 122 : „au luat veste cum că au sosit *baş-capigi-baş* împărătescu".

buiúc imbrihór „comisul (imbrihorul) cel mare al sultanului sau al vizirului" < tc. *büyük imbrohor* „idem". RG, p. 146 : „au trimis bumbaşir pre Hasan aga *buiuc imbrihor* al veziriului". Cf. RG, p. 128 : „au venit *imbrihorul cel mare* al vizirului". Tc. *büyük* „mare".

caramanlîu „locuitor al Caramaniei" < tc. *Karamanlı* „idem". RP, p. 257 : „l-au prinsu *caramanlîii* viu"; p. 260 : „ci l-au ficlenit *caramanlîii*".

ceacîrgì-başá „şeful vînătorilor cu şoimi" < tc. *çakırcı başı* „idem". RG, p. 160 : „s-au orînduit să vie în țară Aivaz aga *ceacîrgi-başa* împărătescu".

cuciúc-imbrihór, cuciúc îmbrihór „comisul (imbrohorul) cel mic al sultanului < tc. *küçük imbrohor* „idem". Tc. *küçük* „mic". RG, p. 125 : „au trimis pre un *cuciuc îmbrihor* al împăratului"; p. 138 : „au trimis bumbaşir pre un *cuciuc-imbrihor* al împăratului". Cf. RG, p. 130 : „trimiţînd pre *imbrihorul cel mic* la Țarigrad", şi mai sus, s.v. *buiuc imbrihor*.

gebegì-başá „şeful gebegiilor, conducătorul distribuirii prafului de puşcă" < tc. *cebeci başı* „comandantul gebegiilor". RG, p. 92 : „căzînd tot ogeacul inicerilor, *gebegi-başa* cu topci-başa".

gebegíu „infanterist cu platoşă sau armurier, aparținînd corpului ienicerilor" < tc. *cebeci* „idem". RG, p. 91 : „lăsîndu dencolo de Tisa toată pedestrimea, inicerii, *gebegii*, topcii"; p. 247.

ghiurgíu „georgian" < tc. *Gürcü* „idem". RP, p. 541 : „fiindu domnu *ghiurgiilor* Vahtan fugit la moscali".

hadăm-saíp „proprietar de eunuci" < tc. *hadım sahibi* „idem". AB, p. 312 : „trimis-au împăratu pă un *hadăm-saipu* care să dea de veste ispravnicului". Explicaţia de la *Glosarul* ediţiei (*hadăm-saip* „eunuc negru") este cu totul eronată.

haznà-agá „şeful vistieriei" < tc. *hazna agası* „idem". RG, p. 122 : „au sosit baş-capigi-baş împărătescu, carele şi *hazna-aga* era trimis la Bucureşti".

haznatàr-başá „şeful vistiernicilor" < tc. *haznadar başı* „idem". RP, p. 562 : „s-au dus cu *haznatar-başa* al hanului (...) la ceftlicul lui".

hindíu „indian" < tc. *Hindi* „idem". RP, p. 400 : „adusese şi un pehlivan *hindiu* harap, carele făcea jocuri minunate". La *Glosar* este explicat, în mod eronat, prin „saltimbanc". Aici *harap* înseamnă „cu părul şi pielea de culoare neagră", adică „negru" (cum spunem azi), şi nu „arab".

ihrám „manta, cuvertură de lînă" < tc. *ihram* „idem". RG, p. 218 : „învăluindu-l într-un *ihram*".

oglú „fiu, fecior" < tc. *oğlu* (formă posesivă de la *oğul* „fiu"). RP, p. 482 : „dobîndindu mijlocitori pă aceşti şaitanici *oglulari*". În context, este folosit în forma de plural redundant *oglulari*, cu desinenţa turcească *-lar* şi cea românească *-i*. Formaţia este imposibilă în turcă (întrucît desinenţa de plural nu se adaugă niciodată formei posesive), ceea ce înseamnă că s-a împrumutat nu pluralul cuvîntului, ci forma de posesiv a lui *oğul*, mai uzuală [4], căreia autorul i-a alipit cele două desinenţe.

paşà-seraschériu, paşà serasehiiár, paşàseraschériu „ministru de război în Imperiul otoman" < tc. *paşa serasker* „idem". Sinonim cu *serascher* şi *seraschcriu-paşa*, primul termen al compusului constituind un titlu onorific acordat mareşalilor şi generalilor otomani. RG, p. 44 : venit-au şi *paşa-seraschcriul*" ; p. 47 : „pă sultanul, *paşaseraschcriul* au trimis de l-au adus cu cinste" ; AB, p. 278 ; p. 291 : „au perit *paşa seraschiiariul*".

B. TERMENI CARE AU VARIANTE NEATESTATE

Sub cuvintele-titlu din DA, respectiv DLR, prezentăm variantele neatestate de acest dicţionar.

agărlíc „bagaje militare, calabalic" < tc. *ağırlık* „idem". — Şi : *agarlíc*. RG, p. 37 : „lăsatu-ş-au toţi *agarlîcul* acolea" ; AB, p.327 : „lăsînd corturile şi tot *agarlîcu* pe urmă".

ahtinameá „dispoziţie dintr-un tratat" < tc. *ahdname* „tratat de pace". — Şi : *actinám*. RG, p. 46 : „actinamile împărăteşti cetindu-le".

balgì-başa „şeful balgiilor" < tc. *balcı başı* „idem". — Şi : *balgi-báş*. AB, p. 319 ; „să ia (...) un *balgi-baş* al hanului".

bostangì-başá „căpetenia soldaţilor din garda sultanului" (DA, s.v. *bostangiu*) < tc. *bostancı başı* „idem". — Şi :*bostangi-báş*. RP, p. 269 : „au omorît (...) pe *bostangi-baş* şi pe cazescher".

bugeaclíu „tătar din Bugeac" < tc. *Bucaklı* „idem". — Şi : *bugeaclîu* RP, p. 558 : „strîngîndu-să multă seamă dă oaste tătărască *bugeaclîi*, (...), au legat tabără".

---

[4] Cf. CM I, p. 423 : „Seidi-oglu" ; CM II, p. 320 : „Cantemir-oglu" şi alte împrumuturi antroponimice de acest fel.

buiurdíu „ordin (decret) al unui pașă sau al marelui vizir" < tc. *buyurdu* „idem". — Și : *buiriultíu, buiuriltíu* < tc. *buyrultu*. RP, p. 571 : „au adus mării-sale *buiriultíu* de la Abd'ula"; p. 571 : „i-au mai venit (...) *buiuriltiu* de a se întoarce înapoi".

bumbașír „slujbaș însărcinat cu încasările fiscale" < tc. *mübaşir* „mic slujbaș al unei judecătorii". — Și : *bumbașîr*. RG, p. 241 : „apropiindu-se *bumbașîrul* Cuciuc imbrohor".

caimacám „locțiitor al domnitorului sau al marelui vizir" < tc. *kaymakam* „idem". — Și : *camaicám* (prin metateză). RP, p. 420 : „fiind acești boiari *camaicami*".

capicheháie „reprezentant al domnitorului român la Poartă" < tc. *kapı kehayası* „idem". —Și : *capichihaiá, capicahaiá*. RG, p. 52 : „boiarii *capichihaialile* Țării Rumânești mergîndu la viziriul"; p. 72; RP, p. 378 : „au dat domniia Ghicăi-vodă, *capicahaiaoa* lui; p. 473.

cazîlbáș „persan" < tc. *kızılbaş* „persoană care aparține uneia dintre sectele religioase musulmane". — Și : *căzălbáș*. RP, p. 322 : „multe războaie au bătut, mai vîrtos la persi (adecă la *căzălbași*)".

căpitán-pașá „comandantul flotei turcești" < tc. *kapudan paşa* „idem". — Și : *capetán-pașá*. RG, p. 219 : „făcînd pre veziriul (...) *capetan-pașa*".

ceaùș-bașá „comandantul ceaușilor" (DA, s.v. *ceauș*) < tc. *cavuş başı* „idem". — Și : *ceauș-báș*. RG, p. 213 : „au trimis pă *ceauș-baș* la hanul".

cumbaragì-báșă „comandantul corpului de tunari" < tc. *kumbaracı başı* „idem". — Și : *cumbaragì-bașá)*. RG, p. 83 : „Mehmet aga, ce era *cumbaragi-başa* împărătescu".

feregeá „manta lungă din material scump" < tc. *ferace* „idem". — Și : *feligeá, felegeá)*. RG, p. 135 : „l-au îmbrăcat cu *feligea* cu spinare de samur"; p. 250 : „îmbrăcatu-l-au domnul cu *felegea* dă ale mării-sale".

hadím „eunuc" < tc. *hadım* „idem". — Și : *hadắm*. AB, p. 312 : „au văzut pe musaipul împăratului *hadắm*-negru și calul".

hangér „pumnal încovoiat" < tc. *hancer* „idem". — Și : *hangiiár*. RG, p. 164 : „era un *hangiiar* foarte scumpu"; „veziriul îți trimete acest *hangiiar* giovaher".

hatișeríf „ordin sau decret emis de sultan" (DA, s.v. *hat*) < tc. *hatt-i şerif* „idem". — Și : *hatișeréf, hatișărif, hateșărif, hatișirif*. RG, p. 102 : „căci au cetit *hatișereful*"; p. 191 : „s-au așăzat și în *hatișărifu*l ce s-au făcut"; RP, p. 477 : „i-au dat *hateșărif* împărătescu"; AB, p. 336 : „avînd *hatișirif* de la sultan".

ianicerîme „corpul ienicerilor" (DA, s.v. *ianicer*), derivat românesc de la *ianicer* < tc. *yeniçeri*. — Şi : *inicerîme, înicerîme*. RG, p. 215 : „au pus şi tătărîmea dă o parte şi *inicerimea* dă altă parte" ; p. 247 : „au dat şi el poruncă *înicerimii* ce era cu dînsul".

i(e)nicèr-agá(sí) „comandantul corpului de ieniceri" (DA, s.v. *ianicer*) < tc. *yeniçeri ağası* „idem". — Şi : *inicèr-agasî, inicer ágă, ieniceri-agá*. RG, p. 133 : „un *inicer agă* căruia şi Cealic îi zicea" ; RP, p. 476 : puind (...) alt *inicer-agasî* şi alţi paşi" ; p. 510 : „Husein-paşa, carele era şi *ieniceri-aga* şi seraschiiari".

imbrohór „comisul sultanului, deseori trimis în Ţările Române pentru a instala sau a mazili domnitorii" < tc. *imbrohor* „idem". — Şi : *înbrişór*. RP, p. 478 : „iată că vine un *înbrişor* al împăratului".

mazíl „scos din slujbă, destituit" < tc. *mazul* „idem". — Şi : *mazîl, mazăl, manzîl*. AB, p. 325 : „fiind *mazăl* la Ţarigrad". Celelalte forme există în chiar citatele din DLR (RP, RG). În acelaşi mod, pentru derivatele *mazilíe* (s.f.) şi *mazilí* (vb.), DLR nu citează nici o variantă, deşi chiar în citatele date există formele *mazîlie, mazălie*, respectiv *mazălí, mazîlí*.

C. TERMENI PENTRU CARE SE DAU ETIMOLOGII GREŞITE SAU NESATISFĂCĂTOARE

1. Următoarele împrumuturi lexicale din limba turcă ridică diverse probleme de etimologie, nerezolvate de DA, respectiv DLR :

agá cu sensul „ofiţer de infanterie la turci" provine din sintagma tc. *yeniçeri ağası* „idem", din care a fost detaşat cuvîntul, dar cu sensul întregii sintagme. Celelalte sensuri ale lui *ágă, agá* se explică din tc. *ağa*. Termenul este frecvent în toate scrierile istorice muntene.

arzumagzár, arzumazár, armazár „cerere adresată sultanului, vizirului sau serascherului" provine din tc. *arzumağzar*, şi nu din forma incorectă 'arzi mahzar', dată de DA, ap. ŞIO. Cf. RP, p. 351, 482 ; RG, p. 16, 144 ; AB, p. 278.

buclúc, boclúc „încurcătură" este explicat de DA din tc. *bokluk* „gunoi, ceartă, şicană, dezordine", deşi cuvîntul turcesc are şi sensul „încurcătură". V. AB, p. 316.

buluc-báşă „comandantul unui buluc" provine din tc. *bölük başı* „idem", şi nu din forma inexistentă *buluk-bašy*. V. RG, p. 150, 168 ; AB, p. 276.

capigilár chihaiasî, capigilár chehaiasî „cel mai de frunte dintre capegi-başi" < tc. *kapıcılar kehayası*, şi nu din forma, imposibilă în turcă din cauza armoniei vocalice, *kapuğiler-kehaiasy*. V. RG, p. 149, 212.

cazeschér „mare demnitar turc, cu atribuții de judecător militar" (DA, s.v. *cadiascher*) < tc. *kazasker*, nu din *kadyasker*, *kazyasker*, date de DA, ap. ȘIO, TDRG. V. RP, p. 269.

giuván „pederast", explicat de DA din ital. *giovane*, deși există în turcă cuvîntul *cüvan* (citit *ğüvan*) „bărbat tînăr; pederast", etimon mai verosimil atît din punct de vedere formal, cît și semantic. V. RP, p. 379.

hogét „act de proprietate" este explicat din tc. *hoğğet*, însă forma corectă este *höccet* „idem". V. RG, p. 194; AB, p. 347, 349.

iazagíu, azagíu „grămătic pentru actele turcești, copist" < tc. *yazıcı*, și nu din *yaziği*, aberantă față de normele armoniei vocalice. V. RP, p. 422; RG, p. 47, 268; AB, p. 278, 279, 297.

nogái, nohái „trib tătăresc din regiunea Donului" se explică mai bine, atît semantic, cît și formal, din tc. *Noğay* „idem", decît din n.pr. *Nogai*, propus drept etimon de DLR.

2. O serie de cuvinte de origine turcă care intră în expresii românești sînt explicate de DA, respectiv DLR, din termenii turcești corespunzători, fără a se sesiza că în limba turcă există chiar expresiile respective, care au fost, probabil, calchiate.

hac în expresia *a-i veni (cuiva) de (la) hac* „a se răfui cu cineva, a dovedi pe cineva, a găsi modalitatea de a învinge pe cineva", cf. expr. tc. *hakkına var-* „idem". V. RP, p. 373 : „pentru ca *să le viie la hac*".

halál în expr. *a-i fi halal* „a-i fi de noroc", cf. expr. tc. *halal ol-* „idem", și chiar exclamația *halal olsun!* „halal să-ți fie!" (tc. *ol-* „a fi") V. RG, p. 165 : „orice au luat (...), *să-i fie halal*, iar nu haram"; p. 244.

harám (opus lui *halal*) în expr. *a-i fi haram* „a-i fi de rău augur, a fi blestemat", cf. expr. tc. *haram ol-* și chiar *haram olsun*! „haram să-ți (să-i) fie"!. V. mai sus, s.v. *halal*, ap. RG, p. 165.

meidán, maidán în expr. *a ieși la (în) meidan (maidan)* „a ieși la iveală, a se descoperi", cf. tc. *meydana çık-* „idem" (tc. *çık-* „a ieși) și expr. *a scoate în (la) meidan (maidan)* „a da la iveală, a face cunoscut", cf. tc. *meydana çıkar-* „idem" (tc. *çíkar-* „a scoate"). V. RG, p. 229: „făgăduialele cele mincinoase ale lui Stănislav, *în meidan le-au scos*", AB, p. 316 : „mai multe boclucuri de acestea *ieșiia la meidan*". De menționat că DLR dă varianta *meidan* numai pentru Moldova.

Dată fiind corespondența fidelă dintre expresiile românești și cele turcești prezentate mai sus, se poate afirma, fără urmă de îndoială, că nu este vorba de coincidențe, ci de semicalcuri lingvistice.

3. În cazul reeditării volumelor apărute din DA, respectiv DLR, va trebui să se țină seamă de ortografia corectă a cuvintelor turcești, conform normelor stabilite în cadrul reformei scrierii, inițiată de Atatürk și colabratorii săi. Există deosebiri flagrante între etimoanele turcești din DA și forma actuală a cuvintelor. Dăm doar cîteva exemple relevante : *gheaur* < tc. *gâvur*, nu *ġaur* ; *caimacam* < tc. *kaymakam*, nu *kaimakam* ; *agărlîc* < tc. *aġırlık*, nu *agyrlyk* ; *ceauș-baș* < tc. *çavuş başı*, nu *cauș-bașy* ; *feregea* < tc. *ferace*, nu *fereğe* etc.

D. TERMENI CU ATESTĂRI ANTERIOARE CELOR DIN *DA*, RESPECTIV *DLR*

Cele două cronici muntene din care citățm împrumuturi turcești anterioare atestărilor din DA, respectiv, DLR, precum și anii în care, după părerea istoricilor literari, a luat sfîrșit redactarea respectivelor scrieri, sînt RG (1714) și LC (1688). Cuvintele cu atestări mai vechi sînt următoarele :

bâș-ciohodár „primul camerier al sultanului, vizirului sau al domnitorului" (DA, s.v. *ciohodar* și s.v. *baș*) < tc. *başçohadar* „idem". Cea mai veche atestare în DA este din *Condica lui Gheorgachi* (1762). RG, p. 212 : „au trmis la domnu pre *bâș-ciohodar* al lui".

beșlíu „cavalerist turc, jandarm și curier domnesc" < tc. *beșli* „cavalerist turc". DA indică anul 1693 pentru cea mai veche atestare a termenului. LC, p. 118 : „au năpustit într-înșii pre *beșliii* lui și pre mulți turci" ; p. 151, 175.

maloteá „scurteică femeiască îmblănită" < tc. *mallota*. DLR dă cea mai veche atestare pentru anul 1824. RG, p. 128 : „pă imbrihorul cu *malotea* de samur l-au îmbrăcat".

mataragí-bașá „medelnicer de la curtea domnitorilor" < tc. *mataracı başı* „idem". După DLR, prima atestare ar fi din anul 1776. RG, p. 143 : „au venit porunca împărătească cu *mataragi-baș* al vezirului" ; p. 176.

miríe, miríu, mirí „instituție care percepea birurile" < tc. *miri* „fisc ; tezaur public". Potrivit DLR, cuvîntul e atestat pentru sfîrșitul secolului al XVIII-lea, anul 1799. RG, p. 134 : „au făcut o sumă bună de bani și i-au trimis la Poartă, ca să să dea la *mirie* unde cerea" ; p. 138 : „bani (...) să să dea la *miriu* pentru lefile slujitorilor" ; p. 141 : „banii încă, la *miri*, ce ceruse den haraci să dedese" ; p. 144.

ortáe „tovarăș, camarad, asociat". Întrucît credem că etimonului scr. *ortak*, propus de DLR, ar trebui să i se adauge și tc. *ortak* „idem", discutăm aici și acest termen, pentru a cărui primă atestare DLR indică

anul 1867. RG, p. 135 : „pă încet mulţi den zorbale ce era au omorît şî au surgunit şi mai cu bunăstare *ortacul* l-au adus".

★

Ar fi comod, dar nu ştiinţific, să eludăm două cuvinte din cronicile muntene, neatestate de dicţionarele limbii române, care par a proveni din limba turcă-osmanlie, dar pe care nu ni le putem explica în mod satisfăcător. Este vorba de doi termeni care desemnează ranguri militare, şi anume *aşchiiaş-paşa*, atestat de AB, p. 352 („au venit cu Ion-vodă un *aşchiiaş-paşa* cu zece mii de turci călărime, şi cu arnăuţi mulţi"), — *şi fotlîbuluc-başa*, atestat de RG, p. 92 („căzînd (. . .) toţi arbănaşii, *fotlîbuluc-başa*, care era peste boşnegi, cu toţi boşnegii"). Acest din urmă termen ar putea fi explicat dintr-un compus (neatestat) tc.* *fotalı bölük başı*, care s-ar traduce prin „comandantul unui buluc, care poartă fotă". Dat fiind faptul că mai multe categorii de militari otomani au fost denumite după îmbrăcămintea specifică, o astfel de explicaţie nu este de neglijat.

TRADUCĂTORUL NECUNOSCUT AL ROMANULUI *CRITIL ŞI ANDRONIUS*

DE

N. A. URSU

În 1794, a apărut la Iaşi, în tipografia mitropoliei Moldovei, sub titlul *Critil şi Andronius*, traducerea românească a primelor nouă capitole din partea întîi a celebrului roman alegoric *El criticón*, capodopera scriitorului spaniol Baltasar Gracián (1601—1658). Numele traducătorului nu este menţionat nici pe foaia de titlu, nici în prefaţa cărţii, nesemnată, dar scrisă în mod evident de mitropolitul Iacob Stamate. În ms. rom. *5654* de la Biblioteca Academiei R. S. România se află, într-o copie din 1840, traducerea capitolelor 10—13 din partea întîi a romanului, iar în ms. rom. *2740* din aceeaşi bibliotecă, într-o copie din 1827, se găseşte traducerea părţii a doua, cu excepţia capitolului al patrulea din original (*Muzeul omului de lume*). Nu avem pînă acum nici o ştire că s-ar fi tradus atunci în limba română şi ultima parte a romanului. Analiza limbii şi a stilului celor trei texte în care se află prima traducere românească a cărţii lui Gracián demonstrează că aceasta se datoreşte unui singur traducător, rămas necunoscut, care a tălmăcit pînă în 1794 doar primele nouă capitole din partea întîi, iar restul puţin mai tîrziu.

Prezenţa în textul tipărit la 1794 a unor cuvinte şi expresii de provenienţă franceză l-a determinat pe V. A. Ureche să susţină că traducerea s-a făcut prin intermediul unei versiuni franceze [1]. Prof. Dan Simonescu arată că, în secolul al XVIII-lea, acest roman a fost tradus, tot la Iaşi, mai întîi în greceşte, iar traducerea românească s-a făcut după cea grecească. Pentru explicarea prezenţei cuvintelor de provenienţă franceză în textul respectiv, Dan Simonescu admite şi posibilitatea consultării de către traducătorul român a versiunii franceze a lui Maunory, publicată în 1709 [2]. La această opinie se raliază şi Alexandru Duţu [3]. Făcînd unele precizări în legătură cu traducerile greceşti ale romanului lui Gracián, Ariadna Camariano-Cioran stabileşte că traducerea românească este făcută după două versiuni greceşti din secolul al XVIII-lea, păstrate în cîteva manuscrise de la Biblioteca Academiei R. S. România [4]. Prezenţa cuvintelor şi a expresiilor de provenienţă franceză în partea tipărită în 1794, ca şi în părţile rămase în manuscris, se explică, după cum vom vedea, prin

---

[1] V. A. Ureche, *Cărţi rare: Critil şi Andronius*, în „Ateneul român", 1869, p. 32—37.

[2] Dan Simonescu, *Un roman spaniol în Moldova secolului al XVIII-lea*, în „Anuarul Liceului naţional din Iaşi pe anii şcolari 1942—1945", p. 53.

[3] Alexandru Duţu, *Coordonate ale culturii româneşti în secolul al XVIII-lea*, Bucureşti, 1968, p. 244.

[4] Ariadna Camariano-Cioran, *Precizări şi identificări privind unele traduceri româneşti din greacă (sec. al. XVIII-lea)*, în „Revista de istorie şi teorie literară", XXII, 1973, nr. 2, p. 274—278.

cunoașterea de către traducător și a limbii franceze, din care a făcut primele sale traduceri.

După aproape două sute de ani de la prima traducere în limba română, *Criticonul* lui Gracián a fost tradus din nou, de data aceasta integral și după textul original, de către Sorin Mărculescu, și a apărut în 1975, la Editura Minerva, în colecția „Biblioteca pentru toți". Studiul temeinic al lui Sorin Mărculescu despre viața și opera lui Baltasar Gracián, care prefațează traducerea recent apărută, ne scutește de sarcina de a prezenta aici conținutul și sensul alegoric al romanului. Semnificația social-culturală și politică a traducerii românești din secolul al XVIII-lea a fost subliniată de Al. Duțu [5].

Întrebîndu-se cine ar putea fi anonimul traducător al fragmentului publicat în 1794 și al părților rămase în manuscris, Dan Simonescu a emis o ipoteză care, spre surprinderea noastră, a fost în mod nedrept înlăturată sau ignorată de către istoricii literari. Se știa că învățatul arhimandrit Gherasim Clipa de la mitropolia din Iași, ucenicul lui Leon Gheuca, a tradus în 1787 *Taina francmasonilor* a abatelui Perau, în 1792 opera lui Voltaire, *Istoria lui Carol al XII-lea*, iar în 1795 o istorie a Americii. Aceste traduceri conțin, ca și traducerea romanului *Critil și Andronius*, multe cuvinte de proveniență franceză, alături de foarte multe de proveniență grecească. Avînd în vedere acest aspect lexical al traducerii și faptul că Gherasim „a activat mult ca traducător, cunoștea limba franceză, învățase la Lipsca limba germană și cunoștea rusa", Dan Simonescu conchide că „nu este o imposibilitate ca el să fi făcut această traducere a lui *Critil și Andronius*, din limba grecească, pe care o cunoștea, desigur, foarte bine" [6]. Este adevărat că în sprijinul acestei ipoteze Dan Simonescu nu a mai adus și alte dovezi, fapt care a făcut ca ea să nu fie acceptată. Ipoteza emisă poate fi însă demonstrată.

Efectuarea unor cercetări privitoare la istoria limbii române în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea ne-a obligat să citim cu atenție majoritatea textelor românești, originale sau traduceri, scrise în această perioadă. Cu acest prilej am constatat că o serie de particularități lingvistice ale textelor respective constituie prețioase indicii pentru stabilirea paternității unor scrieri rămase, din diferite motive, anonime. În epoca veche a culturii românești, numărul unor asemenea texte anonime este foarte mare. De exemplu, ca să ne referim doar la cîteva traduceri din ultimele decenii ale secolului al XVIII-lea, nu știm încă cine a tălmăcit romanul lui Fénelon, *Întîmplările lui Telemah*, cugetările lui Oxenstiern, *Teatron politicon* al lui Ambrosius Marlianus, *Aravicon mitologhicon*, romanul intitulat *Istoria lui Alțidalis și a Zelidiei*, *A toată lumea călătorie* a abatelui Delaporte și multe altele. Printre acestea se afla pînă acum și romanul *Critil și Andronius*, pe al cărui traducător necunoscut am reușit să-l identificăm, după cum vom vedea, în persoana lui Gherasim Clipa.

Am arătat mai sus că de la Gherasim Clipa au rămas în manuscris trei traduceri, pe ale căror foi de titlu este menționat în mod expres faptul că sînt făcute de el : *Taina francmasonilor* [7], *Istoria craiului Sveziei Carol*

---

[5] Al. Duțu, *op. cit.*, p. 244—248.

[6] Dan Simonescu, *art. cit.*, p. 55—56.

[7] Ms. rom. *451* de la Biblioteca Academiei R. S. România, copie din 1787. În continuare, TF.

12[8] și *Istoria Americăi* [9]. După aceleași criterii pe care le aplicăm în cazul de față, i-am atribuit lui Gherasim Clipa și traducerea romanului lui Lesage, *Bacalaureatul de Salamanca* [10].

Pentru că Gherasim Clipa era originar din Bucovina, limba traducerilor sale se resimte de influența graiului românesc din această parte a țării. În același timp, ea se resimte și de influența limbii cărților bisericești ale vremii, cu care clericul Gherasim era familiarizat. Particularităților regionale și arhaice ale limbii sale li se adaugă coloritul aparte al vocabularului său neologic, deosebit de bogat la acea dată, în care, alături de numeroase cuvinte de proveniență neogreacă, se întîlnesc și multe neologisme de proveniență franceză, germană, latină și rusă, precum și unele calcuri lingvistice care nu se mai întîlnesc la nici unul dintre scriitorii contemporani cu el sau mai vechi. Comparînd traducerea romanului *Critil și Andronius* cu cele trei traduceri sigure ale lui Gherasim Clipa, am constatat că *limba lor este identică*. Spre a demonstra acest lucru, ușor de observat la o lectură paralelă a textelor respective, vom cita în continuare numai acele particularități lingvistice care leagă traducerea romanului *Critil și Andronius* de traducerile cunoscute ale lui Gherasim Clipa și care îl individualizează în peisajul destul de variat al limbii traducătorilor români de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea [11]. Pentru întărirea celor afirmate de noi cu privire la paternitatea lui Gherasim și asupra traducerii romanului lui Lesage, *Bacalaureatul de Salamanca*, vom cita exemple și din această traducere.

1. În traducerile lui Gherasim Clipa apare des cuvîntul *crăină* „regină", creat de la *crai*, după lat. *regina*. De exemplu, „*crăină* a Danemarcăi" (IC, 4[r]), „*crăina* Engliterii" (IC, 141[r]), „*crăina* Ana" (IC, 205[r]; cf. și 9[r], 11[v], 89[r]), „*crăina* Izabela" (IA, I, 7[r]), „să o facă lor *crăină*" (IA, I, 90[v]), „la o parte a căria pusăsă rînd trupurile *crăinilor* lui Peru" (IA, II, 53[r]), „am dat plicul ce era scris către *viță crăina* (VH, 38[r]), „afară de acest dar, am mai luat altul de la *viță crăina*" (VH, 40[v]).

Cuvîntul *crăină* „regină" se întîlnește de mai multe ori și în *Critil și Andronius*: „*crăina* luminii" (CA, 48), „Artemi era o *crăină*" (CA, 83), „această înțeleaptă *crăină*" (CA, 84), [priceperea este] „*crăina* și doamna a toate faptele vieții" (CA, 96), [inima este] „*crăina* tuturor celorlalte lăuntruri" (CA, 105).

Acest cuvînt, care se întîlnește numai în traducerile lui Gherasim Clipa, nu este înregistrat în nici unul dintre dicționarele limbii române. În limba veche era frecvent derivatul *crăiasă*, iar neologismul corespunzător *regină* începe să fie folosit abia după 1829.

2. Cu sensul de „a înainta", Gherasim Clipa folosește în traducerile sale verbul *a(să)înainta*, creat de la *înainte*, după fr. (*s'*)*avancer*. De exemplu

---

[8] Ms. rom. *IV-5* de la Biblioteca Universității din Iași, copie din 1792. În continuare, IC.

[9] Ms. rom. *IV-17* de la Biblioteca Universității din Iași, vol. I, copie din 1800, vol. II, copie din 1795. În continuare, IA, I sau II.

[10] Vezi N. A. Ursu, *Un roman francez tradus în secolul al XVIII-lea*, în „Cronica", X, 1975, nr. 14, din 4 aprilie, p. 5. Textul se află în ms. rom. *46* de la Biblioteca Academiei R. S. România, cu titlul *Viața domnului Heruvim de la Ronda*, copie din 1793. În continuare, VH.

[11] În continuare, CA. Prin CA, I citățm textul aflat în ms. *5654*, iar prin CA, II textul aflat în ms. *2740* de la Biblioteca Academiei R. S. România.

„și-l *înainţază* în trei stări spre venerablu" (TF, 60[r]), „și *să înainţază* în trei rînduri cătră ce de la răsărit" (TF, 120[r]), „*să înainţa* pe supt bombele tunurilor" (IC, 24[r]), „ţariul *să înainţa* tare cu o armie" (IC, 34[r]), „*a să înainţa* degrab înlăuntru în ţară" (IC, 105[r]; cf. și 27[r], 28[v], 59[v], 70[v], 103[r], 232[r]), „*s-au înainţat* pănă la" (IA, I, 50[v], 74[r], 78[r]), „corposurile *să înainţa* încet" (IA, I, 84[r]; cf. și 3[v], 9[r]), „*s-au înainţat* într-o provinţie" (IA, II, 31[v]), „*să înainţa* cu armie" (IA, II, 35[v]), „noaptea era foarte *înainţată* cînd ne-am luat sara bună" (VH, 47[r]).

Forma *a(să) înainţa* apare des și în *Critil și Andronius:* „fără *să se înainţeze* măcar un pas" (CA, 50), „văzînd că ei *să înainţa* cătră ceri" (CA, 51), „*a să înainţa* în fapta bună, în ştiinţă (CA, 57), „*a ne înainţa* și a ne sui" (CA, 66), „un curtezan *s-au înainţat* pentru a-l priimi" (CA, 79).

În nici unul dintre dicţionarele limbii române nu este înregistrată forma *a(se)înainţa*. După informaţia de care dispunem, aceasta se întîlneşte, la sfîrşitul secolului al XVIII-lea, numai în scrisul lui Gherasim Clipa. Mai tîrziu ea apare, sporadic, în cursul de algebră al lui Gh. Asachi, tradus în 1814 după Bézout [12], și în traducerea *Bordeiului indienesc* al lui Bernardin de Saint-Pierre, făcută de Leon Asachi și publicată la Iaşi, în 1821 (p. 106). După 1829 apar frecvent în presă și în alte scrieri formele *a (se) înainti* și *a (se) înainta.*

3. O altă particularitate a limbii lui Gherasim Clipa o constituie folosirea verbului *norodi* „a popula", creat de la *norod*, și a adjectivului *norodit* „populat". De exemplu, „ţările mieziinopţii era atunci mult mai *norodite* decît acum" (IC, 3[r]), „vinè de *norodè* cetatea" (IC, 78[r]), „în provinţiile cele mai *norodite*" (IC, 144[v]), „lumea tot *s-au norodit*" (IA, I, 9[v]), „*a norodi* provinţie" (IA, I, 75[r]), „au fost întemeiet și *au norodit* cetatea" (IA, I, 141[r]), „cetatea Lima este *norodită* de spanioli" (IA, II, 7[r]; cf. și 3[v], 9[r], 24[v]), „provinţie mai bogată și mai *norodită* decît aceasta" (IA, II, 88[v]), „un frate și o sor pe care i-au lăsat să *norodească* lumea" (IA, II, 90[v]), „au *norodit* pămîntul" (IA, II, 102[v]).

Adjectivul *norodit* apare și în *Critil și Andronius:* „n-au putut să afle un om întru o cetate aşa de *norodită*" (CA, 52).

Verbul *norodi* și adjectivul *norodit* se întîlnesc numai în scrisul lui Gherasim Clipa. Este semnificativ faptul că în fişierul relativ bogat al *Dicţionarului limbii române* nu s-au găsit, pentru adjectivul *norodit* (verbul lipseşte din DLR), decît informaţii din două traduceri cunoscute ale lui Gherasim Clipa și din *Critil și Andronius.* Pentru denumirea noţiunii „a popula" apar frecvent, în scrieri de mai tîrziu, verbele *popora, împopora, popula* și *împopula*, ale căror participii au devenit adjectivele corespunzătoare.

4. Cuvîntul francez *protection* a fost adaptat de Gherasim Clipa sub forma *protecsie:* „supt *protecsia* leşilor" (IC, 59[v], 156[v]), „supt *protecsie* ţării leşăşti" (IC, 106[r]; cf. și 128[v], 174[r]), „nevoiţi a alerga la a lor *protecsie*" (IA, I, 13[v]; cf. și 88[r]).

Tot sub această formă apare cuvîntul și în *Critil și Andronius:* „a noastră cea mai încredinţată *protecsie*" (CA, 48).

---

[12] Ms. rom. *1789* de la Biblioteca Academiei R. S. România, f. 31[r].

Forma *protecsie* se întîlneşte rar în textele româneşti de la sfîrşitul secolului al XVIII-lea şi din prima jumătate a secolului al XIX-lea. De exemplu, în prefaţa lui Chesarie la mineiul pe luna martie (Rîmnic, 1779), în traducerea scrierii abatelui Delaporte, *A toată lumea călătorie*, din 1785[13], în traducerea scrierii lui Rollin, *Frumuseţile a istoriei româneşti*, făcută de Vasile Vîrvav, în 1823[14], şi în cîteva texte de după 1830. Frecventă este, mai ales după 1829, forma *protecţie*.

Pentru denumirea noţiunii „a proteja", Gherasim Clipa nu mai împrumută însă cuvîntul corespunzător francez, ci îl creează de la *protecsie*, sub forma *protecsui:* „numai acesta singur îl *protecsuia*" (IC, 79^r; cf. şi 165^v), „Corteţ au fost *protecsuit* de Ovando" (IA, I, 54^r; cf. şi 68^r), „ie vra a te *protecsui* fără a te vede" (VH, 34^r).

Verbul *protecsui* apare de cîteva ori şi în *Critil şi Andronius:* „pe aceia ce mărimea de suflet îi *protecsuieşte*" (CA, 3), „mai mult ea îm părtinea şi mă *protecsuia*" (CA, 36), „cînd minciuna este în mare putere şi mulţi puternici carii o *protecsuiesc*" (CA, 61).

De la *protecsui*, Gherasim Clipa formează şi derivatul *protecsuitor* „protector" : „s-au vestit *protecsuitor* supuşilor luterani" (IC, 95^r; cf. şi 53^r, 106^r, 163^r), „prieten şi *protecsuitor* săracilor" (IA, II, 43^r; cf. şi 80^r), „*protecsuitoriul* nostru" (VH, 2^v).

Verbul *protecsui* şi substantivul *protecsuitor* se întîlnesc numai în scrisul lui Gherasim Clipa. Pentru denumirea noţiunilor respective au fost folosite, în scrieri de mai tîrziu, formele *protectui*, *protectuitor*, *protectălui*, *protecta*, *protector*, *protegui*, *proteguitor*, *proteja*, *protegea*.

5. Dintre celelalte fapte de limbă care, împreună cu cele citate mai sus, dau o notă distinctivă traducerilor lui Gherasim Clipa, între care putem integra acum şi romanul *Critil şi Andronius*, menţionăm substantivele *floare* „culoare", *gîrlă* „rîu, fluviu", *strai* „haină, îmbrăcăminte", verbul *spînzura* „a depinde, a atîrna", adverbul *amintere(a)*, precum şi formele fără prefixul *în-* ale unor verbe ca *bolnăvi*, *vinovăţi*, *vinui* şi altele.

★

Considerăm suficiente dovezile aduse, pentru a conchide că traducerea romanului *Critil şi Andronius* îi aparţine într-adevăr lui Gherasim Clipa, la acea dată arhimandrit al mitropoliei din Iaşi, iar mai tîrziu, pînă în 1826, episcop la Huşi şi la Roman. Noua traducere pe care i-o atribuim conturează în linii mai precise imaginea sa de om de cultură animat de idei social-politice avansate, a cărui contribuţie importantă la dezvoltarea limbii române literare se impune atenţiei cercetătorilor.

---

[13] Ms. rom. *IV-18* de la Biblioteca Universităţii din Iaşi, vol. I, f. 84^v, 87^v.
[14] Ms. rom. *175* de la Biblioteca Academiei R. S. România, f. 27^r, 55^v.

DATE NOI PRIVIND OPERA LUI B. P. HASDEU *ETYMOLOGICUM MAGNUM ROMANIAE*

DE

CRINA DECUSARĂ BOCȘAN

În lucrarea de față ne propunem ca, pe baza unor materiale inedite, să completăm relatările recente cu privire la *Dicționarul* lui Hasdeu. Este vorba de o serie de însemnări manuscrise destinate volumelor următoare ale *Dicționarului*.

În Arhivele Centrale ale Statului, din București, se află 21 de caiete legate în șase volume, înregistrate la cotele 1486 pînă la 1492, cu cuvinte excerptate de către Bogdan Petriceicu Hasdeu din diferite izvoare, respectiv : *Vinți (Ioan din Vinți)*, *Tetraevangheliar*(ul) *(Tetraevangheliarul lui Coressi)*, *Epis*(copia) *Buzău*, *Buzău II*, *Revista Tocilescu* [1] I, II, III, IV și V ; în alt caiet *Alexandria*, *7 Taine* [2], *Mănăstirea Vieroș* [3], precum și texte excerptate din Cantemir [4], G. Dem. Teodorescu [5], Creangă [6], Varlaam [7], *Magazin istoric pentru Dacia (Magazin IV)* ; alt volum cuprinde material lexical extras din : *Documente* (surse neidentificate cu excepția celor care apar în caiet sub indicația *Doc. I* și *Doc. II*[8]), actele mănăstirii Horezu *(Mănăstirea Horezu)*, cele ale mănăstirii Nucet *(Mănăstirea Nucet)* și texte din Șerban Cantacuzino, Vasile Lupu, Dosoftei [9], *Alexandria*, Letopisețele I, II, III [10] (manuscris 1488) ; în aceste caiete sînt excerptați 343, 305, 199, 35, 171, 112 și 207, respectiv 98 de termeni, cuvinte avînd ca inițiale A, B, C, K.

Chiar și pînă la cuvîntul *bărbat*, Hasdeu renunțase la unii termeni pe care îi excerptase din texte. Astfel, nu apar în *Dicționar* cuvinte prelucrate (de exemplu din *Tetraevangheliar*, *Buz. III*, ș.a.) : *balintu*, *adinie*, *Bălănescul* (v. Bălănești), *badiera*, *bădicească*, *balco*, *bairan*, *amihanie* — în manuscrisul nr. 1485 din fondul Arhivelor Statului București.

---

[1] „Revista pentru istorie, arcneologie și filologie" (Dir. Gr. Tocilescu).

[2] *Șapte taine ale bisericii* tipărite cu toată învățătura și cu toată cheltuiala Măriei Sale Ioan Vasilie Voievod, Iași, 1644.

[3] Condicile mănăstirilor (existente în Arhivele Centrale ale Statului ; ex. Doc. nr. 349—Condica mănăstirii Vieroșu — cu însemnări pe text făcute de Hasdeu ; actele m-rii Nucet ș.a.m.d.).

[4] *Hronicul romano-moldo-vlahilor* alcătuit de domnul Moldaviei Dimitrie Cantemir din anii 1710, tomul I, Iași, 1835.

[5] G. Dem. Teodorescu, *Poesii populare române*, București, 1885. (Chiar pe exemplarul cu dedicație din partea autorului sînt subliniate cuvintele, p. 16 : *bunu, busuiocu, buzuiocu;* p. 17 : *bătrîni, buni* ș.a.)

[6] Creangă, I., *Opere complete*, Ed. Universală, f.a.

[7] Varlaam, *Cazania*, 1643.

[8] *Documente istorice* (Arhiva României) publicate de P. Teulescu, 1860.

[9] Dosoftei, *Psaltirea în versuri*, 1673.

[10] *Letopisețele Țării Moldovei*, publicate de M. Kogălniceanu, 3 vol., Iași, 1845—1852.

Majoritatea cuvintelor la care s-a renunțat de a mai fi inserate în *Dicționar* sînt din documente: *Doc*(ument) 92, 94, 83, 75 pachet XV, A.R. Mold. 7229 mai 20, 1820 oct. 6 etc., fie că erau cuvinte onomastice, fie regionalisme ori istorisme perimate (cum de ex. *amihanie*).

Hasdeu prelucrase și termeni care ar fi urmat după cuvîntul *bărbat*. În caietele amintite apar excerptate numeroase contexte din diferite surse pentru unul și același cuvînt; de pildă *baștină* [11] fusese notat de 17 ori, *biserică* [12] de 7 ori ș.a.m.d. ca: *bisericescu*, *bătrînă*, *bătrînețe*, *beserică*, *besericească*, *besericuță*, *bizar*, *blagocestiv*, *blestematele*, *boerească*, *boerescu*, *boernas*, *bradul*, *brăduleț*, *brașovean*, *bucate*, *București*, *bunătate*, *biruescu*, *biruință*, *biruitoare*, *biruitoriu*, *bogată*, *bîrfitor*, *bolnavu*, *bostănărie* [13]; din *Tetraevangheliar* au fost extrași 110 termeni, printre care: *blagodărie*, *botez*, *bucur* ș.a. În ceea ce privește cuvîntul *bărbat* (publicat fragmentar), acesta mai apare în caietele amintite în 57 de exemple excerptate și nefolosite. Hasdeu întîlnise cuvîntul *bărbat* de mai multe ori în manuscrisul nr. 1485 (*Rev. Tocilescu*, p. 12, 25, 172, 194, 237, 304, 523, 623); din *Vinți* termenul este excerptat din 8 contexte diferite (p. 16, 30, 33, 37, 42, 113, 144, 195). În manuscrisul nr. 1485 din *Buzău III*, *bărbat* a fost scos de 16 ori, iar din manuscrisul nr. 1485 *Buzău II*, de 17 ori.

Rezultă de aici că Hasdeu își alegea singur exemplele; numai așa se explică faptul că manevra atît de ușor și cu siguranță fișele. Lucrul la *Dicționar* se întrerupe în anul 1898 [14], de fapt în 1897, în momentul în care Academia hotărăște aceasta, după cum arată însuși autorul *Dicționarului* în Precuvîntarea la tomul al patrulea: „O înțelegere luată în sînul Academiei Române, în ședințele din 27 și 29 martie 1897, pune capăt lucrării mele, îngăduindu-mi lucrarea numai pînă la anul 1898".

Pentru litera *C*, Bogdan Petriceicu Hasdeu avea excerptați aproximativ 6920 de termeni din texte notate prescurtat în manuscrisele sale: *Huș III*, *Huș IV*, *Huș V*, *Nifon*, *G. Dem.*, *Doljești II*, *Doljești III*, *Doc. nr.7*, *Doc. nr. 8*, *Doc. nr. 21*, *Doc. nr. 54*, *Doc. nr. 55*, *Doc. nr. 143*, *Letop. tom. III*, *Hro. Cante.*, *Cantemir*, *Hro. Cante. II* [15], *Maxim*, *Alexandria*, *Nucet*, *7 Taine*, *M-rea Vieroșu*, *Magazin IV*, *Creangă*, *Varlaam*, *Mănăstirea Horezu*, *Doc. I*, *Doc. II*, *Antim Ivireanu XXIII*, *Șerban Cantacuzeanu*, *Vasile Lupu*, *Dosoftei*, *Silvestru*, *Bîrnova*, *Dealu*, *Coresi*, *Letopisețele*, *Mat. c. civ.*, *Govora I*, *Teofil*, *Codica Civilă Basarab* [16].

Dintre termenii notați unii au o frecvență mai mare, de exemplu *cugeta* apare de 19 ori, *cunoscu* de 21 de ori, *cetățeanu* de 7 ori, *creștinească* de 60 de ori, *se cade* de 20 de ori, *ceriul* de 26 de ori, *cale* de 19 ori,

---

[11] Ms. nr. 1485, f. 205 — Din *Buzău II*, p. 11, 13, 16, 101, 157, 163, 172, 179, 223, 250, 336, 362, 411, 460, 504, 532, 566.

[12] Ms. nr. 1485, f. 224 — se fac trimiteri la *Buzău II*, p. 140, 175, 186 și din *Rev. Tocilescu IV* — p. 72, 84, 103, 112.

[13] Ms. nr. 1485, f. 7 — trimiterile sînt la *Buz. III*, p. 24, 25, 48, 49, 50, 62, 65, 68, 235, 252, 286, 343, 374, 444, 609, 637.

[14] Bogdan Petriceicu Hasdeu, *Scrieri literare, morale și politice*, ed. critică cu note și variante de Mircea Eliade, București, 1937, t. I, p. XXXV (Curriculum vitae).

[15] Ms. nr. 1498 — *care*, *căruia*, *cutare*, *căruță*, *căpitănie*, *Căliman*, *Costin* ș.a.

[16] Ms. nr. 1491 (care are ca titlu: „marele Etymologic", literele *C* și *K*) — *cerdacu*, *kontenită*, *kăldare*, *cazană*, *cuconu*, *cumpănescu*, *cornu*, *călare*, *celitoriu* ș.a.

cuvînt de 14 ori, *cutrămur* de 12 ori, în timp ce alţii apar o singură dată (ex. *cerneală).* Iată cîteva cuvinte extrase din *Psaltirea în versuri* a lui Dosoftei (1673): *ce, chilină, crudă, cing, cuvîntătoriu, cămieşă;* din *Hronicul româno-moldo-vlahilor: ceată, chemu, culegu, curatu, cuvînt;* din *Maxim: călcătoriu, cerescu, cicoare* ş.a.; din Varlaam, *Cheia înţelesului: cărturariul, cinste, cuvinte* ş.a.

În volumele (caiete) înregistrate la nr. 1488, 1489, 1490 şi 1491 apar cca 6916 cuvinte cu iniţiala *C* extrase din *Nifon, G. Dem., Doljeşti II, Huşi III, IV şi V; Letop. II şi III* — 1477 de termeni; *Barnov-barnova* (142 şi 27); *Coresi* — 199; *Racoţ.* — 135; *Mănăstirea Dealu* — 236; *Silvestru* — 127; *Mat. c. civ.* — 190; *Letopiseţele* — 116. Manuscrisul nr. 1490 din Arhivele Statului cuprinde 100 de termeni extraşi din *Huşi V,* 175 din *Govora I,* 109 din *Codica Civilă Basarab,* 413 cuvinte din *Letop. I tom III* şi 138 din *Letop. tom III,* 210 termeni din *Teofil* şi 110 termeni din *Cronica lui Cantemir.* În manuscrisul 1491 sînt 121 de cuvinte din *Hro. Cante. II;* 195 din *Hro. Cante. II* şi 142 cuvinte din *Racoţ.*

În materialul lexical din caietele asupra cărora ne-am oprit, observăm că verbele apar în proporţie de 3—4 faţă de 2—3 substantive şi 1—2 adjective şi 1 prepoziţie sau conjuncţie ori adverb — părţi neflexibile; deci, domină verbele.

Hasdeu a renunţat la foarte multe cuvinte din materialul excerptat; astfel, din cca 135 de termeni dintr-un caiet prevăzuţi cu indicarea contextului respectiv, numai 32 au fost folosiţi în dicţionar.

În cele 6 caiete a circa 200 file, adnotările sînt făcute la diferite date; Hasdeu a folosit de fiecare dată sau altă cerneală, sau a scris cu creionul, încît este evident că nu a lucrat continuu la acelaşi cuvînt sau grup de cuvinte. Pentru cuvîntul *cetitoriu* paginile 132, 138, 184, 188, 204 (din *Hro. Cante.)* sînt notate cu creion albastru, iar paginile 206, 225, 242, 334 cu cerneală. La fel pentru *chipu* (ms. 1491, f. 20) — *Hro. Cante.* 2, 3, 66, 76 sînt notate cu cerneală; paginile 137, 139, 159, 180, 198, 204 pentru acelaşi manuscris sînt cu creion albastru, după care — din nou cu cerneală — sînt notate paginile: 209, 233, 242, 263, 266, 301, 343. În acelaşi sens pot fi date şi alte exemple, ca: (în manuscrisul 1491, f. 20), din *Hro. Cante.* — 1, 2, 24 — cifre cu cerneală însemnate, 131 — cu creion negru, iar 243 — cu cerneală.

Pentru litera *C—K,* parte din material era astfel pregătită, încît notiţa să poată fi mai lesne scoasă din caiet spre folosire. Ilustrăm această afirmaţie prin excerptarea separată a cuvintelor cu iniţialele *C* şi *K.* În manuscrisul nr. 1491 din Arhivele Statului Bucureşti, spre deosebire de majoritatea însemnărilor de tipul: termen şi indicarea lucrării şi paginii unde poate fi găsit, Hasdeu a precizat lucrarea şi pagina, indicînd termenul la sfîrşit, deci: *Synax., p. 149 — cunoaşte; Synax., p. 149 — pre aceştia; Synax., p. 149 — kizesluitura; Synax., p. 149 — kărtularii* ş.a.m.d., fiecare cuvînt pe alt rînd orizontal; *Synax., p. 150 — kuratu; Synax., p. 150 — cinstesc.*

În acelaşi caiet, chiar şi pe aceeaşi pagină cu cuvintele excerptate, apare şi un citat cu exemplificare din *Synaxar* pentru cuvîntul *ascultai* (ms. 1491, f. 6), *Synax.*, p. 196[a]: „Fericit sînt eu că m-am spodobit de amu poslušnicu şi *ascultai* ca acesta, şi ghâréţu vitézu".

Însemnările din caietele păstrate în Arhivele Centrale ale Statului nu au putut fi folosite de alți lexicografi, fapt datorat în parte și achiziționării lor tardive. În ceea ce privește prelucrarea lor, notițele dovedesc că este vorba de două aspecte : cantitativ și calitativ, cuvinte extrase exhaustiv în ordinea lor din text, sau cuvinte grupate după inițială ; pentru termenii cu inițialele *B* și *C* sînt indicate și fragmentele alese spre exemplificare ; pentru alte cuvinte sînt arătate numai sursele. Iată cîțiva din termenii cu *b* la inițială, la care Hasdeu urma să facă redactarea : *bizar*, *blagocestiv*, *blestematele*, *boeresc*, *brad*, *brăduleț*, *București*, *bunătate* ș.a.

În dreptul unor cuvinte este indicată îmbinarea în care se folosesc : ex. *Căială :* „avut-au multă căială" ; *chilie :* „sehastrul l-au chemat în chilie pe Ștefan-Vodă" ; *călărime :* „și cu o seamă de călărime" ; *curé :* „brîu de curea" ; *Carolha :* „zimbru cu coarnele multu deschise" *(Hro. Cante.* p. 347), „coarnele boului", „minciună cu coarne" *(Hro. Cante.* p. 156). Unele citate extrase din *Hronicul* lui Cantemir pentru *„a chema"* (de 24 de ori), *cuvînt* și *curat* (din 19 exemple) sînt date în Anexa *Dicționarului.*

Printre însemnările făcute de B. P. Hasdeu și aflate într-un stadiu relativ avansat al prelucrării lor, există termeni ale căror articole de dicționar urmau să fie elaborate mai tîrziu ; majoritatea acestora provin din manuscrise și documente vechi pe care omul de știință le-a avut la dispoziție ca director al Arhivelor Statului, de exemplu : *Teslim* (Mold. 1776), *Herâia* (Mold. 1658), *sladniță* (Mold. 1811), *răsărite*, *peșin*, *a volnici*, *rezonarisire*, *zabetlăcuri* ș.a. Manuscrisul 1495 din Arhivele Statului cuprinde termeni prelucrați în alt mod : în cele trei rubrici ale fiecărei file sînt indicate forma inițială a cuvîntului, explicația, regiunea în care este folosit. Așa se prezintă „prelucrat" — în parte — materialul primit prin poștă de la învățătorii și preoții de la sate, care îi trimiseseră răspunsurile la Chestionar. Iată, de pildă, cuvîntul : *„măglă*, *Măgală"*, la care se face trimiterea : „vezi *ciumă*" și se indică ținuturile în care se folosește și în ce accepție anume : „Valea Lungă, Plaiul Ialomița, jud. Dîmbovița [în sensul] : Goanga Păduchii în genere și oricare gîndac ; Tîrgu Jiu, Jud. Gorj [în sensul] : Zelezit : năucit, zeletit în bătaie de către alții". Tot în acest caiet mai sînt notate, cu explicații sumare, 37 de cuvinte cu inițiala *t*, 36 cu *c*, 35 cu *s*, 31 cu *p*, 28 cu *z*, 22 cu *b*, 16 cu *g* și 16 cu *d*, 15 cu *v*, 12 cu *m*, 10 cu *n*, 10 cu *i*, 9 cu *o*, 9 cu *l*, 8 cu *r*, 6 cu *j*, 5 cu *f* și un singur cuvînt cu *u* inițial.

Caietele cu răspunsurile la Chestionarul lingvistic propus de B. P. Hasdeu în ședința Academiei din aprilie 1885 se află la Biblioteca Academiei Române, secția manuscrise, nr. 3418 — 3438 ; (caietele cu nr. 3437 — 3438 cuprind termeni juridici). Caietele au între 360 și 580 de file fiecare, fiind legate după regiuni și provin din perioada martie — noiembrie 1885 [17]. Unele adnotări făcute pe textele respective de către Hasdeu conduc la stabilirea proporției de 1/6 termeni selectați spre a fi comentați și exemplificați.

Trebuie remarcat faptul că sînt subliniate sau însemnate deosebit, cu culori diferite, ca, de exemplu, în ms. 3426, f. 109, cuvintele : *bate*,

[17] Ms. 3425, f. 281 : 1885 octombrie 25 ; id. f. 305—1884.

budacă, *balanu*, *benghiușu*, *brîu*, *bardă*, *bernevici* sînt subliniate cu albastru : *căpău*, *cazan*, *caşcaval*, *ciobani*, *ciocalaişte*, *cobîla*, *cîrcei*, *cucura*, *cercel*, *cuţitoase*, *cleşti*, *ciocan*, *cotlete*, *cămăşei*, *cojoc*, *cibote*, *casnică* sînt subliniate cu roşu, iar *ţiţii* este însemnat cu un unghi sub cuvînt ; *bolnav*, *buruiană* ş.a. sînt scoase în evidenţă printr-o cruciuliţă la capătul rîndului, ca şi în ms. 3426, la fila 129 : *aciala*, *Sf. Andrei*, apoi : *avducat*, *achindie*, *aricitu*, *ariciu*.

Puţine răspunsuri la acest chestionar nu au fost citite spre a fi adnotate ; astfel au rămas fără nici o însemnare marginală sau pe text numai cîteva pagini : în ms. 3423 — f. 55 şi urm. ; f. 398 şi urm. ; f. 304 şi urm. din ms. 3427. În aceste caiete sînt subliniate (cu o linie neagră) numai cuvintele cu iniţiala *v* sau *t* : *vineţele*, *tufănică*, *tutăneasă*, *tomnatice*. Mai puţin consecvent — în sensul că nu toţi termenii — sînt notate cuvintele cu iniţialele *p*, *g*, *v*, *u* din ms. 3421. Hasdeu notează cu acelaşi tip de însemnări pentru *Dicţionar* cuvintele din Documente, mai ales pe acelea cu iniţialele *a*, *b* şi *c*. Astfel în volumul 14 — *crap*, *cucul*, *ciartan*, *caplagea*, *cîinele*, *chircă* (f. 209^{v}) sînt subliniate cu culoare albastră, în timp ce în volumul 11 sînt subliniate în acelaşi fel : *beiul*, *botul*, *bărţa*, *boruna* (p. 348), iar cu o linie roşie cuvintele : *ciubucaru*, *cumpănă*, *cipici*, *chele*, *crede* ş.a.

Spuneam că Bogdan Petriceicu Hasdeu nu a avut colaboratori. Un argument în plus că Hasdeu lucra singur materialul pentru *Etymologicum Magnum Romaniae*, începînd chiar de la excerptarea termenilor, este faptul că făcea adnotările chiar pe exemplarele ce le avea la dispoziţie. O dovedesc, de pildă, unele lucrări care au făcut parte din biblioteca personală a lui Hasdeu şi care se află în prezent la Arhivele Statului din Bucureşti, precum : Hurmuzachi, *Documente privitoare la istoria românilor*, vol. I ; Al. Odobescu, *Scrieri literare şi istorice* (1887) ; V. Alexici, *Texte din literatura populară românească* (1899) ; V. Alecsandri, *Opere* (1897) şi *Opere complete* (1875) ; *Tetraevangheliarul lui Coressi* (editat în 1894), *Psaltirea scheiană* (1889) ; G. Dem. Teodorescu, *Poesii populare române* (1885) ; Ioan Pop Reteganul, *Poveşti din popor* (1895) şi altele. În scrisoarea din 17 septembrie 1885 către fiica sa Iulia, aflată la studii la Paris, Hasdeu roagă să i se înapoieze un exemplar adnotat de el pentru *Dicţionar* : „...se pare că Lilicuţa, din eroare sau « par le droit du plus fort » mi-a luat *Nuvelele* lui Vlahuţă, exemplarul citit şi *adnotat* [18] de mine pentru *Dicţionar*. Dacă mi-l veţi trimite înapoi, pentru ca să nu fiu silit a citi din nou un volum întreg, vă voi trimite un exemplar nou..." [19].

După lovitura primită prin moartea fiicei sale în septembrie 1887, Hasdeu nu a abandonat complet munca la *Dicţionar*, însă ritmul de lucru s-a încetinit. Totuşi, ca filolog şi om de cultură, Bogdan Petriceicu Hasdeu a dat prin *Etymologicum Magnum Romaniae* măsura cunoştinţelor sale vaste în toate domeniile de activitate.

---

[18] Sublinierea lui Hasdeu.

[19] Arhivele Statului Bucureşti, fond B. P. Hasdeu, pachet V/417.

MITRÉCE = MĂTRICE?

DE

GH. CHIVU

Cititorul care parcurge textul *Apocalipsului Maicii Domnului* din *Codex Sturdzanus*, folosind ediţia publicată în 1879 de Bogdan Petriceicu Hasdeu [1], are surpriza să descopere chiar în primele rînduri ale scrierii o „compositiune lexică foarte remarcabilă : родитоарѣ нꙋ-аи-митрече а лꙋ дꙋмнезеꙋ (31), care la prima vedere, s-ar părea a fi literalmente : « genitrix *non—habes—matricem* », unde митрече = lat. *matricem* = it. *matrice* «uterus»"[2].

Contextul mai larg în care este încadrată această structură lexicală ce pare calchiată, surprinzător, după limba latină, nu aduce date noi care să-i lămurească sensul : *Sfănta şi préslăvitaa doamna roditoaré* **nu-ai-mitrece** *a lu Dumnezeu, maica lu Hristosu* [*se sculâ?*] *şi merse să vază toate muncilĭa*[3]. O echivalare a lui *nu-ai-mitrece* cu românescul *fecioară* nu pare pe deplin justificată şi, dealtfel, numeroasele determinante adjectivale ale substantivului *doamna* nu sînt în spiritul textelor româneşti din epocă.

Dicţionarul limbii române [4] înregistrează sub voce *mătrice* unul din elementele „cuvîntului compus" în discuţie : *mitréce*, accentul fiind pus, probabil, sub influenţa lui *mătrice*, considerat formă de bază. Citatul care ilustrează sensul termenului provine tot din *Cuvente den bătrăni*, dar se procedează, inexplicabil, la o trunchiere a fragmentului reprodus de noi mai sus : „*Mitréce a lu Dumnezeu, maica lu Hristos* (cca 1580). CUV. D. BĂTR. II, 312/6"[5].

Este uşor de observat că modalitatea de citare adoptată falsifică sensul cuvîntului, diferit, oricum, de cel indicat („uter") şi echivalent, cel mult, cu o accepţie figurată (neatestată) a termenilor *mătrice*, respectiv *mitră* („născătoare" ?).

Consultarea DLR ridică însă şi o altă problemă, aceea a formei *mitréce*, întîlnită numai în *Codex Sturdzanus* şi considerată din acest motiv „învechită".

După cum observa cu dreptate B. P. Hasdeu, „. митрече presupune accentul pe prima silabă, căci altfel ar fi мътриче, după cum se şi găseşte şi în vechile noastre tipăriture . . . şi în toate limbele romanice de asemenea, ca şi-n prototipul latin *matricem*, accentul cade tot pe a doua silabă"[6].

Marele savant, punîndu-şi la îndoială propriile supoziţii („dacă dară, în adevăr, митрече este = *matricem*"[7]), afirma că „schimbarea intonaţiunii şi chiar a vocalismului (ми = *ma*) nu s-ar putea datori decît numai

---

[1] *Cuvente den bătrăni*, II, Bucureşti, 1879, p. 312—366.
[2] *Ibidem*, p. 380.
[3] *Ibidem*, p. 312. Cuvîntul care ne interesează este cules aldin.
[4] *Dicţionarul limbii române* (DLR). Serie nouă. Tomul VI. Litera **M**, Bucureşti, 1965—1968.
[5] *Ibidem*, p. 325.
[6] B. P. Hasdeu, *op. cit.*, p. 381.
[7] *Ibidem*.

doară influinţei sinonimului *mitră* = gr. μήτρα, adecă мнтрєчє = мѣтрнчє + мнтрѣ"[8]. Autorii DLR indică însă ca singur etimon latinescul *matrix, -icis.*

Forma şi sensul termenului *mitréce* atestat în *Codex Sturdzanus* rămîn în aceste condiţii neexplicate în DLR, diferenţa semantică şi fonetică faţă de celelalte atestări ale cuvîntului titlu *mătrice* fiind evidentă.

Rezolvarea problemei o dă varianta *Apocalipsului Maicii Domnului* existentă într-un alt monument al limbii române vechi : *Codicele Todorescu.* Citäm în transcriere interpretativă fragmentul corespunzător celui din *Codex Sturdzanus: Sfînta şi preaslăvita doamna roditoarea,* **nu aimintrea, ce** *a lui Dumnezeu, maica lu Hristos, ⟨se sculă?⟩ şi mearse să vadză toate muncile* (f. 28r/6—11).

Nu-ai-mitrece, imaginat de Hasdeu şi devenit apoi *mitréce,* nu există în sbornicul măhăcean. În contextul respectiv apare, aşa cum au arătat Nicolae Drăganu[9] şi apoi Ovid Densusianu[10], forma veche a adverbului *altminteri, aimi⟨n⟩tre.* Absenţa slovei corespunzătoare consoanei nazale, fenomen întîlnit în multe scrieri vechi româneşti[11], constituie o caracteristică a scrisului copistului căruia îi datorăm textul în discuţie. Citäm la întîmplare : *înai⟨n⟩te* (17r/5, 21r/13—14, 21v/10, 35r/8), *înai⟨n⟩tea* (25v/14, 32r/8), *într-î⟨n⟩şii* (23v/10), *mîncî⟨n⟩du* (26r/9), *mu⟨n⟩cescu* (17r/5), *nai⟨n⟩te* (21r/14) etc.[12].

Concluzia se impune de la sine : lecţiunea *nu-ai-mitrece* dată de B. P. Hasdeu printr-o segmentare greşită a lui *nu aimi⟨n⟩tre ce* trebuie corectată, iar citatul exemplificator pentru *mitréce,* cuvînt inexistent în limba română, trebuie eliminat la o nouă ediţie a DLR.

---

[8] *Ibidem.*

[9] *Două manuscripte vechi. Codicele Todorescu şi Codicele Marţian,* Bucureşti, Leipzig, Viena, 1914, p. 109.

[10] *Histoire de la langue roumaine,* II, Paris, 1938, p. 251.

[11] Vezi de exemplu Andrei Avram, *Contribuţii la interpretarea grafiei chirilice a primelor texte româneşti,* Bucureşti, 1964, p. 99—100.

[12] Pentru alte exemple din textele datorate aceluiaşi copist, vezi B. P. Hasdeu, *op. cit.,* p. 292, 370, 427, 474; cf. N. Drăganu, *op. cit.,* p. 106—109.

GENITIV-DATIVUL SINGULAR ARTICULAT AL UNOR SUBSTANTIVE FEMININE ÎN *-IE*

DE

MIOARA AVRAM

Forma articulată de genitiv-dativ singular a substantivelor feminine se realizează prin adăugarea articolului *-i* la forma nearticulată a cazului respectiv. De la această regulă se exceptează în mod curent substantivele terminate la nominativ-acuzativ singular în *-i-e* (bisilabic), care au genitiv-dativul singular nearticulat, la fel cu pluralul, în *-ii* [pronunțat *-ii*], dar forma articulată în *-iei*.

Gramatica Academiei formulează această situație în felul următor: „la substantivele terminate în *-i-e* (în două silabe), limba literară face excepție în sensul că genitiv-dativul articulat capătă terminația *-ei*"[1], fără a preciza statutul morfologic și proveniența acestei „terminații".

Regulile ortografice din 1932 ale Academiei Române și comentariul lor datorat lui Sextil Pușcariu și Teodor Naum explicaseră mai demult pe acest *-iei* drept o modificare de ordin estetic a finalei normale *-ii* + *-i*: „pentru a se evita trei *i*"[2], „pentru eufonie"[3]. Acceptînd această părere, acad. Iorgu Iordan precizează că modificarea *-iii* > *-iei* se limitează de obicei la aspectul scris al cuvintelor în cauză, dar uneori pătrunde și în pronunțare: „genitiv-dativul singular articulat al femininelor în *-ie* are finala *-iii* ... pe care în scris o redăm totuși prin *-iei* (cel puțin așa recomandă Academia)"[4], „ca să evităm prezența a 3 *i* consecutivi, care chiar la pronunțare par incomozi (sau neeufonici). De aceea mulți dintre noi și spun, nu numai scriu, *-iei*"[5].

Valeria Guțu Romalo stabilește că substantivele din această clasă au un sistem de sincretisme aparte, prezentînd „două serii de forme distincte după cum sînt determinate proclitic (sau nedeterminate) sau determinate enclitic"; autoarea remarcă la flexiunea articulată faptul că substantivul propriu-zis din structura formelor cu articol enclitic la genitiv-dativul diferit de plural este identic cu nominativ-acuzativul singular, dar explică această situație tot ca o „modificare a desinenței" atrasă de „adjoncțiunea afixului enclitic de determinare"[6].

Identitatea substantivului propriu-zis din structura genitiv-dativelor articulate în *-iei* cu forma de nominativ-acuzativ singular nearticulat

---

[1] Ediția a II-a, 1966, vol. I, p. 87. Vezi și *Îndreptar ortografic, ortoepic și de punctuație*, ediția a III-a, București, 1971, p. 17.

[2] Sextil Pușcariu și Teodor Naum, *Îndreptar și vocabular ortografic*, ediția a III-a, București, 1941, p. 27—28.

[3] *Ibidem*, p. 65.

[4] *Limba română actuală. O gramatică a „greșelilor"*, ediția a II-a, București, 1948, p. 80.

[5] *Loc. cit.*, nota 2.

[6] *Morfologie structurală a limbii române*, București, 1968, p. 80—81.

este folosită în diverse descrieri, în primul rînd în manuale școlare și în unele destinate străinilor, ca punct de plecare, regula articulării la genitiv-dativ a femininelor în *-ie* formulîndu-se în sensul că articolul *-i* se atașează la forma de nominativ-acuzativ singular nearticulat [7].

Cheia rezolvării problemei dacă genitiv-dativul articulat de tip *-iei* este în limba literară actuală o variantă a tipului normal *-iii* sau un tip flexionar special care constă în adăugarea articolului la forma de nominativ-acuzativ singular ne-o pot da substantivele proparoxitone în *-i-e* care comportă alternanțe fonetice la genitiv-dativul nearticulat (și la plural), mai precis substantivele cu alternanța *a/ă* sub accent în silaba antepenultimă a formei de nominativ-acuzativ (*-á*-Cons *i-e*).

Din faptul că *Gramatica* Academiei discută într-o observație specială[8] substantivele *sabie* și *sanie* care „au genitiv-dativul articulat *sabiei*... și *saniei*, fără alternanță vocalică, deși formele corespunzătoare nearticulate au alternanță *(unei săbii, unei sănii)*", ilustrînd prin aceste substantive, alături de *piele* cu genitiv-dativul *pielii*, „o tendință de unificare a formelor cazuale articulate de singular" manifestată de limba literară, s-ar părea că autorii consideră aceste substantive o excepție la situația generală a tipului în *-ie* (el însuși o excepție de la regula genitiv-dativului articulat), pentru care au în vedere, probabil, explicația lui Pușcariu — Naum și Iorgu Iordan, adică punctul de plecare în genitiv-dativul nearticulat.

Dimpotrivă, pentru Valeria Guțu Romalo *sanie* nu constituie nici o excepție, figurînd, alături de *familie*, *vie*, *academie*, *soluție* (dar, greșit, și alături de *femeie* [9]), printre reprezentantele-tip ale clasei de substantive în *-ie* cu omonimia genitiv-dativ = nominativ-acuzativ în structura formei articulate.

Surprinde în orice caz faptul că *Gramatica* Academiei se ocupă în mod special de *sabie* și *sanie*, ca și cum aceste două substantive ar prezenta o situație deosebită. Alături de ele ar trebui să figureze cel puțin și substantivele *mătanie*, *orătanie*, *plavie*, *prăpastie*, *salcie* și *vrabie*, pentru care *Îndreptarul ortografic, ortoepic și de punctuație* recomandă pluralul (și genitiv-dativul singular nearticulat) cu *ă...ii*, iar genitiv-dativul singular articulat cu *a...iei*. Flexiunea acestor substantive susține descrierea conform căreia genitiv-dativul articulat este egal cu nominativ-acuzativul singular nearticulat + *-i*.

Pentru două substantive cu structura sg. *-á...ie*/pl. *-ắ...ii*, îo recomandă însă genitiv-dativul articulat *-ă...iei*: *corabie — corăbiei* și *jiganie — jigăniei*, ceea ce ar pleda pentru punctul de plecare în genitiv-dativul nearticulat cu finala modificată.

Se pune întrebarea dacă aceste recomandări normative diferite sînt justificate de situația din limba literară și, mai ales, care este flexiunea recomandabilă pentru alte substantive în *-á...ie/ắ...ii* pe care îo nu le înregistrează *(bîzdîganie, dihanie)* sau cărora nu le indică flexiunea com-

---

[7] Vezi, de exemplu, Т. А. Репина, *Румынский язык*, Moscova, 1968, p. 42.

[8] *Loc. cit.*, observația 2.

[9] Care se termină în *-ie* monosilabic, aparținînd unui tip supus regulii generale: *(unei) femei — femeii*.

pletă (vezi *dajdie* și *gînganie*, cu genitivul neindicat)[10]. După părerea mea, în toate aceste cazuri ar trebui să se recomande formele de genitiv-dativ articulat în *-a...iei*, în ciuda lui *ă* de la forma nearticulată: *dihaniei* (față de *unei dihănii*), *bîzdîganiei*, *dajdiei*, *gînganiei*, de asemenea *corabiei*, *jiganiei*. Am scăpa astfel de excepții la excepții, dînd un caracter mai regulat atît indicațiilor normative, cît și descrierii gramaticale a tipului de flexiune, pentru care se poate arăta pur și simplu că genitiv-dativul articulat este egal cu nominativ-acuzativul nearticulat + articolul *-i* (ca la substantivele fără plural sau genitiv-dativ singular nearticulat: *droaie*, *foame*, *rouă* etc.[11]).

Procedînd în acest fel nu s-ar contrazice nici uzul, nici istoria cuvintelor respective. Situația lor oscilantă se datorește faptului că alternanța *a/ă* este în silaba antepenultimă (la forma de nominativ-acuzativ singular) mai recentă decît la alte substantive feminine [12] și negeneralizată nici pînă azi [13]. Pe de o parte există vorbitori pentru care și formele nearticulate (de genitiv-dativ singular și de plural) în *-ii* au vocala *-a*: *dajdii*, *dihanii*, *gînganii* etc., deci pentru care formele în *-iei* ale acestor substantive nu prezintă nimic deosebit față de substantive ca *bucurie*, *familie* etc.; cf. în limba literară situația substantivelor *albie*, *arie*, *așchie*, *dalie*, *danie*, *grijanie*, *jelanie*, *pățanie*, *petrecanie*, *prăștie*, *strădanie*, *tabie* [14], la care se adaugă neologisme ca *autorizație*, *companie*, *decorație*, *medalie*, *razie*, *reclamație*, *stație*. Forme ca *jigăniei*, *corăbiei*, *gîngăniei* există, desigur, la unii vorbitori (și în unele graiuri), dar în aceeași măsură aceștia sau alții cunosc și forme ca *prăpăstiei* [15], *săbiei*, *săniei*, *vrăbiei* [16], pe care totuși normele literare le resping. Argumentul împotriva lor îl constituie caracterul hibrid al acestor forme de genitiv-dativ articulat: cu alternanța de la genitiv-dativul nearticulat, dar cu desinența de nominativ-acuzativ; din acest punct de vedere ele se aseamănă cu forme hibride ca *barăcei*, *gărzei*, *grinzei*, *frunței*, *îmbrăcăminței*, ale căror alternanțe *a/ă*, *d/z*, *t/ț* nu sînt justificate decît la flexiunea în *-i* [17] și al căror *-ei* se explică prin hipercorectitudine la vorbitori care se feresc de *casii*, *fetii* pentru *casei*, *fetei* etc.

---

[10] Pînă la ediția din 1971 *mătanie* avusese indicat în îo numai genitiv-dativul *mătaniei*, nu și pluralul; în schimb, la S. Pușcariu — T. Naum, *lucr. cit.* se dă pluralul *mătănii*, dar nu și genitiv-dativul articulat. Pentru ezitarea între pluralul în *-ănii* și *-anii* la acest cuvînt vezi răspunsurile celor cinci oameni de cultură anchetați de Sextil Pușcariu, *Rostiri și forme șovăitoare* (articol din 1936 reprodus în *Cercetări și studii*, București, 1974, p. 413).

[11] Vezi *Gramatica* Academiei, vol. I, p. 83 și Al. Graur, *Tendințele actuale ale limbii române*, București, 1968, p. 159; pentru soluțiile *rouăi/rouei* discutate de Al. Graur cf. răspunsurile obținute de Sextil Pușcariu, *art. cit.*, p. 413.

[12] Vezi în ultimul loc Paula Diaconescu, *Structură și evoluție în morfologia substantivului românesc*, București, 1970, p. 172.

[13] Vezi Sextil Pușcariu, *Limba română*. II *Rostirea*, [București] 1959, p. 240: „se poate zice... *vrabii* sau *vrăbii* ... fără ca una să fie mai «corectă» decît alta, adică fără ca norma colectivă să se fi pronunțat pentru forma cu *a* sau cea cu *ă*"; vezi și p. 373: „uzul șovăie". H. Tiktin, *Gramatica română*, ediția a III-a, București, 1945, p. 50, prefera încă variantele cu *a* menținut la plurale ca *vrabii*, *sabii* etc. față de *vrăbii*, *săbii*, *corăbii*, *dihănii*, *melănii* etc.

[14] Unele lucrări normative mai vechi recomandă și la unele dintre acestea forme cu *ă*: vezi *păținii* și *prăștii* la Pușcariu — Naum, *lucr. cit.*

[15] Vezi Alf Lombard, *La langue roumaine. Une présentation*, Paris, 1974, p. 318.

[16] Al. Graur, *lucr. cit.*, p. 125 și 159 menționează formele *saniei* și *vrabiei* ca și cum ar fi de același fel cu *moarei*, *cearei*, *pomanei*.

[17] Vezi Pușcariu — Naum, *lucr. cit.*, p. 64.

Extinderea normei în *-a...iei* la cele două substantive menținute de îo cu forme hibride și la cele pentru care lucrările normative în vigoare nu s-au pronunțat ar reprezenta desăvîrșirea unei tendințe ușor de constatat în istoria indicațiilor normative din ultimele decenii, care au restrîns treptat numărul formelor de genitiv-dativ articulat în *-ă...iei* considerate literare. În 1909 Ștefan Pop [18] recomanda formele *săbiei*, *sălciei*, *săniei*, *vrăbiei*, dintre care *vrăbiei* e recomandată și de S. Pușcariu — T. Naum în 1932—1941; „tăcerea" acestor doi autori cu privire la genitiv-dativul lui *sabie*, *salcie*, *sanie*, cărora nu le indică decît pluralul, ar putea fi interpretată ca un prim semn de ezitare [19]. îo, începînd din 1960, e consecvent în recomandarea, pe de o parte, a formelor *sabiei*, *salciei*, *saniei*, *vrabiei* și a altor cîtorva și, pe de alta, a formelor *corăbiei*, *jigăniei*, dar își modifică poziția față de genitiv-dativul substantivului *orătanie* : în locul lui *orătăniei*, recomandat pînă în 1965, ediția din 1971 îl impune pe *orătaniei*, desigur din considerente de regularizare.

Limba literară trebuie să aleagă, de cîte ori e posibil, forme cu un grad de generalitate mai mare, pentru a nu ajunge să dea norme atomiste, diferite de la un cuvînt la altul, în ciuda situației identice din limbă.

Normarea formelor de genitiv-dativ singular la substantivele feminine este unul dintre domeniile cele mai neglijate în lucrările normative actualmente în vigoare : îo are la acest capitol cele mai multe omisiuni (de cuvinte sau de forme [20]), soluții derutante și chiar unele greșeli regretabile [21], printre care recomandarea formelor *cățuiei* și *statuiei* — spre deosebire de *femeii*, *scînteii* — denotă o confuzie [22] cu tipul discutat în articolul de față.

---

[18] *Dicționar ortografic al limbii române*, București.

[19] Vezi o situație asemănătoare în *Mic dicționar ortografic*, 1953 : *salcie* numai la formatip, *sabie*, *sanie* și *vrabie* cu forma de plural, dar fără cea de genitiv (care e indicat la *corabie*).

[20] Vezi exemple în LR, XXVI, 1977, nr. 1, p. 13.

[21] Vezi și cele spuse în LR, XXVI, 1977, nr. 2, p. 115 cu privire la flexiunea substantivului *iederă*.

[22] Explicabilă prin scrierea identică a lui *-ie* monosilabic și bisilabic; vezi și greșeala de clasificare discutată la p. 366, nota 9.

BIBLIOGRAFIA ROMÂNEASCĂ DE LINGVISTICĂ (BRL, 19, 1976)

DE

ELEONORA POPA şi I. DĂNĂILĂ

LUCRĂRI DE LINGVISTICĂ APĂRUTE ÎN ŢARA NOASTRĂ DE LA 1 IANUARIE PÎNĂ LA 31 DECEMBRIE 1976 *

I. *Documentare şi informare* 370

1. Bibliografii 370
2. Periodice 372
3. Volume omagiale, culegeri etc. 373
4. Semnalări, referate etc. 373
5. Indici, sumare, schimburi de cărţi 374
6. Rezumate de teze de doctorat 374

II. *Generalităţi* 375

1. Congrese, conferinţe, simpozioane etc. 375
2. Dări de seamă, cronici 378

III. *Lingvistică generală* 379

1. Lingvistică teoretică 379
2. Lingvistică matematică şi aplicată 384

IV. *Limba română* 386

1. Generalităţi 386
2. Istoria lingvisticii româneşti 388
3. Istoria limbii 390
4. Dialectologie 393
   a. Generalităţi 393
   b. Graiurile dacoromâne 394
   c. Aromână 394
   d. Istroromână 395
   e. Meglenoromână 395
   f. Româna peste hotare 395
5. Filologie 395
6. Fonetică şi fonologie 401
7. Gramatică 402
   a. Generalităţi 402
   b. Morfologie 402
   c. Sintaxă 403
8. Lexicologie 404
   a. Semantică 404
   b. Formarea cuvintelor 407
   c. Etimologii 408
   d. Lexicografie 409

* Au fost incluse şi titluri din anii precedenţi, reprezentînd lucrări care nu ne-au parvenit la timp.

9. Limbă literară 415
a. Generalităţi 415
b. Stilistică, poetică, limba scriitorilor . . 415
c. Cultivarea limbii 420
10. Onomastică 426
a. Generalităţi 426
b. Antroponimie 426
c. Nume de animale 427
d. Toponimie 427
11. Ortografie şi ortoepie 428
V. *Balcanistică* 429
VI. *Filologie clasică* 429
VII. *Germanistică* 432
VIII. *Orientalistică* 434
IX. *Romanistică* 434
X. *Slavistică* 439
XI. *Tracologie* 442
XII. *Limba albaneză* 443
XIII. *Limba maghiară* 443
XIV. *Limba mongolă* 445
XV. *Limbi baltice* 445
XVI. *Limbi chino-tibetane* 446
XVII. *Limbi eschimoso-aleute* 446
XVIII. *Limbi indiene* 446
XIX. *Limbi indiene din Mexic şi America Centrală* . . . 446
XX. *Limbi indo-europene* 446
XXI. *Limbi kipceaco-bulgare* 446
XXII. *Limbi kipceaco-polovţiene* 447
XXIII. *Limbi nilotice* 447
XXIV. *Limbi oguzo-seldjuce* 447
XXV. *Limbi semitice* 447
XXVI. *Metodica predării limbilor* 448
1. Generalităţi 448
2. Limba română 448
3. Limbi străine 449
4. Manuale, ghiduri etc. 450
XXVII. Diverse 453
XXVIII. Aniversări 455
XXIX. In memoriam 455
Abrevieri 455
Indice alfabetic al bibliografiei 462
a. Autori 462
b. Cuvinte 474

I. *DOCUMENTARE ŞI INFORMARE*

1. BIBLIOGRAFII

1. Bădicuţ, I. T., *Romano-Arabica. A Bibliography. II. (1974—1975)*, Romano-Arabica, **2**, 1976, 75—77.
Vezi BRL, **17**, 1974, nr. 1.
2. Goga, Ecaterina, *Ouvrages de linguistique romane et roumaine parus en Roumanie en 1974—1975*, ER, **11**, 1976, 141—142.

3. MORARU, MIHAI, VELCULESCU, CĂTĂLINA, *Bibliografia analitică a cărților populare laice.* Partea I. Sub îngrijirea științifică a lui I. C. Chițimia, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1976, 242 [—243] p. (Academia de Științe Sociale și Politice, Institutul de istorie și teorie literară „G. Călinescu").
4. ONISCU, GEORGETA, **Arhiva**. *Organul Societății științifice și literare din Iași 1889—1916; 1921—1940. Indice,* [Iași], [Biblioteca Centrală Universitară „M. Eminescu" Iași], 404 p. [multigrafiat] (Biblioteca Centrală Universitară „M. Eminescu" Iași, Serviciul bibliografic).
5. POPA, ELEONORA, DĂNĂILĂ, I., *Bibliografia românească de lingvistică* (*BRL*, **18**, 1975) [1538 de titluri; signaletică], LR, **25**, nr. 4, 1976, 367—460.
6. ȘCHIOPU, MIHAELA, *Travaux du prof. Nina Façon,* Synthesis, **1**, 1974, 199.
7. VASILIU, GABRIEL, *Bibliografia lucrărilor lui Ștefan Pașca,* CL, **21**, nr. 2, 1976, 145—151.
8. * * * **Analele științifice ale Universității „Alex. I. Cuza" din Iași.** Volumul I. *Științe sociale. Indice,* Iași, [Biblioteca Centrală Universitară „Mihai Eminescu" Iași], 1976, 169 p. [multigrafiat] (Biblioteca Centrală Universitară „Mihai Eminescu" Iași) [pentru lingvistică vezi nr. 649—867, p. 63—93).
9. * * * *Bibliografia Mihai Eminescu (1866—1970).* Vol. I, *Opera,* București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1976, 279 p.
Vezi și nr. 13, 20, 23.
10. * * * *Bibliografia Republicii Socialiste România. Articole din publicații periodice și seriale,* [București], [Biblioteca Centrală de Stat a Republicii Socialiste România], **23**, nr. 8—24, 1975, **24**, nr. 1—17, 1976 [signaletică] (Biblioteca Centrală de Stat a Republicii Socialiste România).
11. * * * *Bibliografia Republicii Socialiste România. Cărți, albume, hărți.* [București], [Biblioteca Centrală de Stat a Republicii Socialiste România], **25**, nr. 1—24, 1976 [signaletică] (Biblioteca Centrală de Stat a Republicii Socialiste România).

★

Vezi și nr. 573.

Recenzii

12. ANTONESCU, NAE, *Marginalii la o bibliografie* [Ion Bălu, *G. Călinescu 1899—1965.* Biobibliografie, București, 1975], Transilvania, **5**, nr. 6, 1976, 24.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 1.
13. A. P., *Bibliografia Mihai Eminescu* [*(1866—1970),* vol. I. *Opera,* București, 1976], Steaua, **27**, nr. 9, 1976, 63.
Vezi nr. 9.
14. AVRAM, MIRCEA, *„Cartea românească în lume"* [de Viorica Nedelcovici, Elvira Popescu și Constanța Protopopescu, București, 1975], Transilvania, **5**, nr. 2, 1976, 48.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 6.
15. BĂILEȘTEANU, FĂNUȘ, *Le livre roumain dans le monde* [*Cartea românească în lume* de Viorica Nedelcovici, Elvira Popescu și Constanța Protopopescu, București, 1975], CRET, **4**, nr. **11**, 1976, 139—140.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 6.
16. CAPROȘU, I., * * * *Dosoftei 1624—1693.* Biobibliografie, București, 1974, 100 [—102] p., AnIst Iași, **12**, 1975, 254—255.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 15.
17. CIOCULESCU, ȘERBAN, *Biobibliografie călinesciană* [Ion Bălu, *G. Călinescu 1899—1965.* Biobibliografie, București, 1975], Flacăra, **25**, nr. 10, 1976, 16.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 1.
18. CONSTANTIN, DAN, Gheorghe Chivu, Mariana Costinescu, *Bibliografia filologică românească. Secolul al XVI-lea,* București, Editura Academiei R. S. România, 1974, 190 p., RITL, **25**, nr. 1, 1976, 147—148.
Vezi BRL, **17**, 1974, nr. 2.
19. D. M., ION BĂLU: *G. Călinescu (1899—1965).* Biobibliografie (Ed. științifică și enciclopedică), [1975], Contemporanul, nr. 37, 1976, 10.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 1.
20. E. SCH., *Bibliografia Mihai Eminescu. (1866—1970).* Volumul I. *Opera* (Bibliographie Mihai Eminescu, 1866—1970. Band I. Werke). Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1976, NL, **27**, nr. 11, 1976, 122—123.
Vezi nr. 9.

21. IONIȚĂ, GH. I., *Două noi și valoroase instrumente de lucru la îndemîna istoricilor [Bibliografia istorică a României (IV) — 1964—1974; Cartea românească în lume* de Vioirica Nedelcovici, Elvira Popescu și Constanța Protopopescu, București, 1975], AIst, **22**, nr. 2, 1976, 173—177.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 6.
22. LUPU, COMAN, Gheorghe Chivu [și Mariana Costinescu], *Bibliografia filologică românească. Secolul al XVI-lea*, București, Editura Academiei, 1974, 191 p., LL, nr. 1, 1976, 228—230. Vezi BRL, **17**, 1974, nr. 2.
23. MANU, EMIL, *Bibliografia [Mihai] Eminescu [(1866—1970)*, vol. I, *Opera*, București, 1976], Săptămîna, nr. 299, 1976, 2.
Vezi nr. 9.
24. PĂCURARIU, M., Biblioteca Centrală Universitară București și Comisia Națională a R. S. România pentru UNESCO, *Dosoftei, 1624—1693*. Bibliografie, București, 1974, XXX + 102 p., ST, **27**, nr. 3—4, 1975, 344.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 15.
25. RUSU, M. N., *Arhivă călinesciană* [Ion Bălu, *G. Călinescu 1899—1965*. Biobibliografie, București, 1975], VSt, **20**, nr. 10, 1976, 8.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 1.
26. STEINKE, KLAUS, Δελτίον βιβλιογραφίας τῆς ἑλληνκῆς γλωσσης διὰ το ἔτος *1973*, Bibliographical Bulletin of the Greek Language for the Year 1973, ed. by G. Babiniotis, Athen, 1974, 67 S., RESEE, **15**, nr. 3, 1976, 563.
27. TRANDAFIR, C., *Biobibliografie G. Călinescu* [de Ion Bălu, București, 1975], VR, **29**, nr. 4, 1976, 51—52.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 1.
28. UNGHEANU, M., Ion Bălu: *„G. Călinescu, bibliografie"*, Luceafărul, **19**, nr. 18, 1976, 2.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 1.

2. PERIODICE

29. *Cercetări de lingvistică*, Cluj-Napoca, **21**, nr. 1, 2, 1976 (Academia Republicii Socialiste România, Filiala Cluj-Napoca).
Vezi și nr. 58.
30. *Etudes romanes*. Bulletin de la Société roumaine de linguistique romane. Directeur: Iorgu Iordan, Bucarest, **11**, *1975—1976*, 1976.
31. *Forschungen zur Volks- und Landeskunde*, Sibiu, Verlag der Akademie der Sozialistischen Republik Rumänien, **19**, nr. 1, 2, 1976.
Vezi și nr. 41, 42, 43, 44, 45.
32. *Limba română*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, **25**, nr. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 1976.
33. *Nyelv- és irodalomtudományi közlemények*, Cluj-Napoca, Editura Academiei Republicii Socialiste România, **20**, nr. 1, 2, 1976.
Vezi și nr. 40, 55.
34. *Revue des études sud-est européennes*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, **14**, nr. 1, 2, 3, 4, 1976 (Académie des Sciences Sociales et Politiques, Institut d'études sud-est européennes).
35. *Revue roumaine de linguistique*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, **21**, nr. 1, 2, 3, 4, 1976.
36. *Studia Universitatis Babeș-Bolyai. Series Philologia*, Cluj-Napoca, **21**, 1976.
37. *Studii și cercetări lingvistice*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, **27**, nr. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 1976.

★

Vezi și nr. 4, 8.

Recenzii

38. BÎRLĂDEANU, MIHAELA, *Bulletin de la Société Roumaine de Linguistique Romane (S.R.L.R.)*, X (1974), SCL, **27**, nr. 4, 1976, 447—448.

39. CAZACU, B., *Cercetări de lingvistică*, an. XX (1975), fasc. 1, Bucureşti, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 118 p., LL, nr. 1, 1976, 244.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 29.

40. CSEKE, PÉTER, *NyIrK — impulzusok*, Útunk, **31**, nr. 3, 1976, 6.
Vezi nr. 33.

41. E. S., *Forschungen zur Volks- und Landeskunde*. 2/1975, Bd. 18, NL, **27**, nr. 1, 1976, 114.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 30.

42. FINK, HANS, *Anregungen für Germanisten*. Heft Nr. 1/1976 der „Forschungen zur Volks- und Landeskunde" über germanistische Studien in Rumänien und über siebenbürgische Geschichte im Spiegel der erzählenden Dichtung, NW, **28**, nr. 8 354, 25 mart. 1976, 5.
Vezi nr. 31.

43. M. M., *Forschungen zur Volks- und Landeskunde* (Sibiu), Bd. 19, Nr. 2/1976, NL, **27**, nr. 10, 1976, 122—123.
Vezi nr. 31.

44. Z. U., *Forschungen zur Volks- und Landeskunde*, Band 19, nr. 1/1976, NL, **27**, nr. 6, 1976, 121—122.
Vezi nr. 31.

45. * * * *Forschungen zur Volks- und Landeskunde*, nr. 1/1976, Transilvania, **5**, nr. 5, 1976, 56.
Vezi nr. 31.

★

Vezi şi nr. 1728, 1730, 1735, 1736, 1740.

3. VOLUME OMAGIALE, CULEGERI ETC.

46. *Limbă şi literatură*, Bucureşti, nr. 1, 1976 (Societatea de ştiinţe filologice din Republica Socialistă România).

47. * * * *Sub semnul lui Clio*. Omagiu Acad. Prof. Ştefan Pascu, Cluj-Napoca 1974, 638 p. [multigrafiat] (Universitatea Babeş-Bolyai).
Vezi şi nr. 48.

Recenzii

48. EDROIU, NICOLAE, *Sub semnul lui Clio*. Omagiu Acad. Prof. Ştefan Pascu [Sous le signe de Clio. Hommage á l'Acad. prof. Ştefan Pascu], Cluj-Napoca, Université „Babeş-Bolyai", 1974, 638 p., RRH, **15**, nr. 1, 1976, 149—150.
Vezi nr. 47.

49. GODEA, ION, *Studii şi comunicări de etnografie şi istorie*, Caransebeş, 1975, Familia, **12**, nr. 8, 1976, 2.

50. ŞANDRU OLTEANU, TUDORA, *Estudios filológicos y lingüísticos. Homenaje a Angel Rosenblat en sus 70 años*, Caracas, Instituto Pedagógico, 1974, 565 p., SCL, **27**, nr. 3, 1976, 333—334.

51. LECTOR, *Limbă şi literatură*, tom. II/1975, RLit, **9**, nr. 15, 1976, 7.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 41.

★

Vezi şi nr. 1738, 1741, 1745.

4. SEMNALĂRI, REFERATE ETC.

52. *Romanian Books*. Quarterly Review brought out in English and French by the Publishing Centre, Bucarest, nr. 1, 1976.

Recenzii

53. CÂNDROVEANU, HRISTU, *„Livres roumains/Romanian Books"*, CRET, **4,** nr. 1, 1976, 141—142.
Vezi BRL, **18,** 1975, nr. 48.

5. INDICI, SUMARE, SCHIMBURI DE CĂRȚI

54. GRIGORAȘ, M., *Livres reçus* RESEE, **14**, nr. 1, 1976, 193—194; nr. 2, 365—370; nr. 4, 757—761.
55. TOÓS, MAGDOLNA, *A NyIrK. I—XX. évfolyamának repertóriuma*, NyIK, **20,** nr. 2, 1976, 225—238.
Vezi nr. 33.
56. VINTILĂ-RĂDULESCU, IOANA, *Indicele revistei pe anul 1976* [materii, autori, cuvinte], SCL, **27,** nr. 6, 1976, 665—695.
Vezi nr. 37.
57. * * * *Cărți și reviste primite la redacție*, LR, **25,** nr. 1, 1976, 115; nr. 2, 222; nr. 6, 636.
Vezi nr. 32.
58. * * * *Indicele revistei pe anul 1976*, LR, **25,** nr. 6, 1976, 641—684.
Vezi nr. 32.
59. * * * *Indicele volumului al XXI-lea. 1976*, CL, **21,** nr. 2, 1976, 253—268.
Vezi nr. 29.
60. * * * *Sumarul revistei „Limba română" pe anul 1976*, LR, **25,** nr. 6, 1976, 637—639.

6. REZUMATE DE TEZE DE DOCTORAT

61. BANTAȘ, ANDREI, *The Grammatical Regimen of Contemporary English Nouns* (Regimul gramatical al substantivului în limba engleză contemporană) — Rezumatul tezei de doctorat. Conducător științific: prof. dr. docent Ana Cartianu, București, [Centrul de multiplicare al Universității din București], 1976, 20 p. [multigrafiat] (Universitatea din București, Facultatea de limbi germanice).
62. BOGZA-IRIMIE, RODICA, *Termeni social-politici în primele periodice românești.* Rezumatul tezei de doctorat. Conducător științific: Acad. prof. Ion Coteanu, București, [Centrul de multiplicare al Universității din București], 1976, 21 p. [multigrafiat] (Universitatea din București, Facultatea de limba și literatura română).
63. CIOMPEC, GEORGETA, *Morfosintaxa adverbului în limba română veche (secolele al XVI-lea — al XVIII-lea).* Rezumatul tezei de doctorat. Conducător științific: Acad. prof. Al. Rosetti, București, [Centrul de multiplicare al Universității din București], 1976, 23 p. [multigrafiat] (Universitatea din București, Facultatea de limba și literatura română).
64. DAN, ILIE, *Toponimia Văii Solonețului (jud. Suceava)* — Rezumatul tezei de doctorat. Conducător științific: Prof. dr. doc. Gavril Istrate, Iași, [Centrul de multiplicare al Universității], 1975, 25 p. [multigrafiat] (Universitatea „Al. I. Cuza" Iași).
65. FORĂSCU, NARCISA, *Schiță a sinonimiei limbii române (Descriere structurală a sinonimiei adjectivale).* Rezumatul tezei de doctorat. Conducător științific: Acad. prof. Ion Coteanu, București, [Centrul de multiplicare al Universității din București], 1976, 21 p. [multigrafiat] (Universitatea din București, Facultatea de limba și literatura română).
66. GHEORGHIU, DOMNICA, *Lexicul scrierilor lui Vasile Alecsandri.* Rezumatul tezei de doctorat. Conducător științific: Prof. univ. dr. doc. G. Ivănescu, membru corespondent al Academiei R.S.R., Timișoara, [Centrul de multiplicare al Universității], 1976, 25 [—26] + VIII p. [multigrafiat] (Universitatea din Timișoara, Facultatea de filologie-istorie).
67. GHINESCU, FLORENTE, *Formele de perfectiv și imperfectiv în limba română (forme, origini, valori).* Rezumatul tezei de doctorat. Conducător științific: Prof. dr. doc. Dimitrie Macrea, membru corespondent al Acad. R.S.R., București, [Centrul de multiplicare al Universității], 1975, 25 [—26] p. [multigrafiat] (Universitatea din București, Facultatea de limba și literatura română).

68. HOMORODEAN, MIRCEA, *Toponimia văii Riului Grădiștei (jud. Hunedoara), Studiu monografic.* Rezumatul tezei de doctorat. Conducător științific : Prof. dr. doc. Romulus Todoran, [Cluj-Napoca], [Centrul de multiplicare al Universității], 1976, 23 p. [multigrafiat] (Universitatea „Babeș-Bolyai" Cluj-Napoca, Facultatea de filologie).
69. IONICĂ, ION, *Graiurile din sudul Olteniei (Fonetică și morfologie)* — Rezumatul tezei de doctorat — Conducător științific : Acad. Al. Rosetti, București, 1976, 17 p. [multigrafiat] (Consiliul Culturii și Educației Socialiste, Institutul de cercetări etnologice și dialectale).
70. KIRÁLY, MARIA, *Sinonimia substantivelor în limbile rusă și română.* Rezumatul tezei de doctorat. Conducător științific : Prof. univ. dr. Ecaterina Fodor, [București], [Centrul de multiplicare al Universității din București], 1974, 44 p. [multigrafiat] (Universitatea din București, Institutul de limbi și literaturi străine, Facultatea de limbi slave).
71. MAREȘ, LUCREȚIA, *Elemente regionale în lexicul limbii române* — Rezumatul tezei de doctorat — Conducător științific : Acad. prof. Al. Graur, București, [Centrul de multiplicare al Universității din București], 1976, 20 p. [multigrafiat] (Universitatea din București, Facultatea de limba și literatura română).
72. OANCEA, ILEANA, *Istoria stilisticii românești.* Rezumatul tezei de doctorat. Conducător științific : Prof. univ. dr. doc. G. Ivănescu, membru corespondent al Academiei R.S.R., Timișoara, [Centrul de multiplicare al Universității], 1976, VII + 25 p. [multigrafiat] (Universitatea din Timișoara, Facultatea de filologie-istorie).
73. PÂRVULESCU, ADRIAN, *Concepte homerice în perspectivă indo-europeană.* — Rezumatul tezei de doctorat — Conducător științific : Prof. dr. Cicerone Poghirc, București, [Tipografia Universității din București], 1976, 23 p. [multigrafiat] (Universitatea din București, Facultatea de limbi romanice, clasice și orientale).
74. POPESCU, ION, *Termeni păstorești în limba română* (Rezumatul tezei de doctorat). Conducător științific : Prof. dr. Vasile Arvinte, [Iași], [Tipografia Universității], 1976, 25 p. [multigrafiat] (Universitatea „Al. I. Cuza" Iași, Facultatea de filologie).
75. REGUȘ, CORNELIU, *Considerații privind graiurile ucrainene din județul Suceava.* Rezumatul tezei de doctorat. Conducător științific : Prof. dr. doc. Pandele Olteanu, București, [Centrul de multiplicare al Universității din București], 1976, 23 p. [multigrafiat] (Universitatea din București, Facultatea de limbi slave).
76. SIMIONESE, VASILE, *Hidronime de origine slavă pe teritoriul României.* Rezumatul tezei de doctorat. Conducător științific : Gh. Bolocan, [București], [Centrul de multiplicare al Universității din București], 1976, VIII+24 p. [multigrafiat] (Universitatea din București, Institutul de lingvistică).
77. ȘANDRU-OLTEANU, TUDORA, *Procesul de trecere de la categoria de nume propriu la aceea de apelativ în limba spaniolă.* Rezumatul tezei pentru obținerea titlului de doctor în filologie (lingvistica romanică). Conducător științific : Acad. prof. Iorgu Iordan, [București], 1974, 12 p. [multigrafiat] (Ministerul Educației și Învățământului, Institutul de lingvistică din București).
78. TEIUȘ, SABINA, *Coordonarea în limba română. Structuri coordonate în graiurile dacoromâne.* Teză de doctorat (Rezumat). Conducător științific : Prof. dr. doc. Romulus Todoran, Cluj-Napoca, 1976, 24 p. [multigrafiat] (Universitatea „Babeș-Bolyai" Cluj-Napoca, Facultatea de filologie).
79. TUDOSE, CLAUDIA, *Formarea cuvintelor în româna populară contemporană (derivarea cu sufixe).* — Rezumatul tezei de doctorat — Conducător științific : Acad. prof. Iorgu Iordan, București, [Centrul de multiplicare al Universității din București], 1975, 20 p. [multigrafiat] (Universitatea din București, Facultatea de limba și literatura română).

III. *GENERALITĂȚI*

1. CONGRESE, CONFERINȚE, SIMPOZIOANE ETC.

80. BALACI, ALEXANDRU, *Din nou despre traduceri* [Simpozionul Coresi, organizat la București de Facultatea de limbi romanice, clasice și orientale a Universității din București], Ramuri, **13**, nr. 2, 1976, 3.

81. Barbu, Florin, *Întîlnire de lucru cu tema: „Conținutul și metodica activităților de învățare a limbii române în perioada de început a demutizării"* [Satu Mare, iunie, 1975], RPed, **24**, nr. 9, 1975, coperta 3.
82. Bella, György, [Sub titlul comun : A román irodalom fordítóinak nemzetközi kollokviuma]. Vonzások és választások ; convorbire cu ... consemnată de Halász Anna despre Colocviul internațional al traducătorilor de literatură română în limbi străine, București, 21—27 iunie 1976], A Hét, **7**, nr. 27, 1976, 3.
83. Berciu, Dumitru, *Importante contribuții românești la un marcant eveniment științific. Al II-lea Congres Internațional de Tracologie* [București, 4—10 sept. 1976 ; convorbire consemnată de Silviu Achim], Scînteia, **46**, nr. 10 588, 4 sept. 1976, 4.
84. Berza, Mihail, *Allocution de M. ..., Secrétaire Général du Comité d'Organisation* [du XIVe Congrès International des Études Byzantines, Bucarest, 6—17 sept. 1971], ACIEB XIV, **1**, 1974, 45—51.
85. Bhose, Amita, [Sub titlul comun : A román irodalom fordítóinak nemzetközi kollokviuma. Vonzások és választások ; convorbire cu ... consemnată de Halász Anna despre Colocviul internațional al traducătorilor de literatură română în limbi străine, București, 21—27 iunie 1976], A Hét, **7**, nr. 27, 1976, 3.
86. Bulgăr, Gheorghe, *Le colloque Mihai Eminescu à Paris* [12—17 mai 1975], Synthesis, **2**, 1975, 281—282.
87. Ceaușescu, Nicolae, *Message adressé par le Président du Conseil d'Etat de la République Socialiste de Roumanie, Son Excellence M. ..., aux participants du XIVe Congrès International des Études Byzantines*, ACIEB XIV, **1**, 1974, 39—44.
88. Ciopraga, Constantin, *Colloque international „Eminescu après Eminescu", Paris, 12—17 mai 1975*, CRET, **3**, nr. 4, 1975, 144—145.
89. Columbeanu, Sergiu, *Colocviul științific „Românii și Marea"* [Mangalia — Neptun, 22—28 sept. 1975], RI, **29**, nr. 1, 1976, 135—137.
90. Crișan, Ion Horațiu, *O prestigioasă reuniune științifică internațională* [Al II-lea Congres Internațional de Tracologie, București, 4—10 sept. 1976], Tribuna, **20**, nr. 40, 1976, 1, 6.
91. Diaconu, Petre, *Al XV-lea Colocviu al societății „Mihai Eminescu" din Freiburg i.Br. cu tema: „Românii și Marea"* [Mangalia — Neptun, 22—28 sept. 1975], SCIVA, **27**, nr. 1, 1976, 119.
92. Dimitriu Hurmuziadis, Lucia, *Sub impresia Colocviului de la București* [al traducătorilor de literatură română în limbi străine, 21—27 iunie 1976], RLit, **9**, nr. 32, 1976, 23.
93. Durry, Marcel, *Allocution de...* [au VIe Congrès International d'Études Classiques, Madrid, sept. 1974], TCIEC VI, 1976, 13—14.
94. Ernst, Juliette, *Allocution de...* [au VIe Congrès International d'Études Classiques, Madrid, sept. 1974], TCIEC VI, 1976, 26—31.
95. Fernandéz-Galiano, Manuel, *Allocution de...* [au VIe Congrès International d'Études Classiques, Madrid, sept. 1974], TCIEC VI, 1976, 15—21.
96. Gaiță, Mihai, *Lingvistică aplicată și poetică cu implicații semiotice (Cluj-Napoca, 28—30 noiembrie 1975)*, SCL, **27**, nr. 2, 1976, 216—217.
97. Gheorghiu, Vladimir, *O dezbatere cu tema: Probleme ale perfecționării învățămîntului limbii și literaturii române în școală* [organizată de Facultatea de limbă și literatură română a Universității din București], ÎnvLicTehn, **25**, nr. 6, 1976, 19.
98. Ionescu, Christian, *Sesiunea națională de toponimie — Tîrgoviște, 8—9 XI 1975*, LR, **25**, nr. 3, 1976, 323—324.
99. Iordănescu, Mihai, *Prețuire umanismului culturii românești* [Colocviul internațional al traducătorilor de literatură română în limbi străine, București, 21—27 iunie 1976], Scînteia, **45**, nr. 8 431, 30 iun. 1976, 4.
100. Kozma, Dezső, *Finugor kongresszus 1975* [Budapesta, 9—15 sept.], Útunk, **30**, nr. 41, 1975, 1, 2.
101. Lasso De La Vega, José, *Allocution de ...* [au VIe Congrès International d'Études Classiques, Madrid, sept. 1974], TCIEC VI, 1976, 22—25.
102. László, Attila, *Sokat vitatott kérdésekről egy Iași-i szimpoziumon: Indoeurópai őshaza, indoeurópai vandorlás*, A Hét, **7**, nr. 20, 1976, 9.
103. Lemerle, Paul, *Allocution de M. ..., Président de l'Association Internationale des Études Byzantines* [au XIVe Congrès International des Études Byzantines, Bucarest, 6—17 sept. 1971], ACIEB XIV, **1**, 1974, 52—54.
104. Matei, Alexandru, *Cursurile de perfecționare în limba și paleografia latină și în limba germană și paleografia gotică* [inițiate de Direcția Generală a Arhivelor Statului în 1975], RA, **53**, vol. 38, nr. 1, 1976, 78—80.

105. MICHEL, ALAIN, *Allocution de ...* [au VIe Congrès International d'Études Classiques, Madrid, sept. 1974], TCIEC VIe, 1976, 32—35.
106. MIELCESCU, DORU, *Tracologia în actualitate* [despre al II-lea Congres Internațional de Tracologie, București, 4—10 sept. 1976], TribRom, **5**, nr. 94, 1976, 5.
107. NAWROCKI, ALEKSANDER, [sub titlul comun : A román irodalom fordítóinak nemzetközi kollokviuma. Vonzások és választások ; convorbire cu ... consemnată de Halász Anna despre Colocviul internațional al traducătorilor de literatură română în limbi străine, București, 21—27 iunie 1976], A Hét, **7**, nr. 27, 1976, 3.
108. OLTEANU, ȘTEFAN, *Congresul de arheologie slavă de la Bratislava* [7—14 sept. 1976], RI, **29**, nr. 1, 1976, 137—139.
109. PĂTRUȚ, I. *Cuvînt de deschidere de...* [la a IV-a Consfătuire de onomastică, Cluj-Napoca, 21—22 noiem. 1975], SO Cluj-Napoca, 1976, 1—2.
110. PORUMBACU, VERONICA, *Alchimie modernă : tălmăcirea. Colocviul internațional al traducătorilor de literatură română în limbi străine* [București, 21—27 iunie 1976], Contemporanul, nr. 27, 1976, 9.
111. PREDA, CONSTANTIN, *Al II-lea Congres Internațional de Tracologie — Rezultate și perspective* — [București, 4—10 sept. 1976], RI, **29**, nr. 10, 1976, 1465—1475.
112. PREDA, MARIN, *Cuvînt de deschidere la Colocviul traducătorilor de literatură română în limbi străine* [București, 21—27 iunie 1976], Luceafărul, **19**, nr. 26, 1976, 1.
113. ROȘIANU, ION, *A IV-a Consfătuire națională de onomastică* [Cluj-Napoca, 21—22 noiem. 1975], LR, **25**, nr. 6, 1976, 627—629.
114. SALMON, M. E. T., *Allocution de...* [au VIe Congrès International d'Études Classiques, Madrid, sept. 1974], TCIEC VI, 1976, 37—38.
115. SARAMANDU, NICOLAE, *Al doilea seminar de limbă și cultură albaneză de la Pejë (R. S. F. Iugoslavia) (1—20 septembrie 1975)* SCL, **27**, nr. 1, 1976, 105—106.
116. SNODGRASS, WILLIAM DEWITT, [sub titlul comun : A román irodalom fordítoinak nemzetközi kollokviuma. Vonzások és választások ; convorbire cu ... consemnată de Halász Anna despre Colocviul internațional al traducătorilor de literatură română în limbi străine, București, 21—27 iunie 1976], A Hét, **7**, nr, 27, 1976, 3.
117. ȘANDRU OLTEANU, TUDORA, *Consfătuirea de ingvistică romanică* **Rolul formativ al predării limbilor romanice** (Iași, *17—18 octombrie 1975*), SCL, **27**, nr. 2, 1976, 215—216.
118. ȘTEFĂNESCU, LIVIU, *Al doilea Congres Internațional de Tracologie. Strălucita civilizație a poporului român* [București, 4—10 sept. 1976], Steaua, **27**, nr. 7, 1976, 18—19.
119. TAFTĂ, LUCIA, *„Les roumains et la mer" — Le XVe Colloque de la Société „Mihail Eminescu" de Fribourg — en — Brisgau, Neptun 22—28 septembre, 1975*, RRH, **15**, nr. 1, 1976, 163—164.
120. UNTEANU, CRISTIAN, *Al II-lea Congres Internațional de Tracologie* [București, 4—10 sept. 1976], RLit., **9**, nr. 37, 1976, 8.
121. VASILIU, GABRIEL, *Consfătuirea de onomastică* [Cluj-Napoca, 21—22 noiem. 1975], CL, **21**, nr. 1, 1976, 129—132.
122. VASILIU, GABRIEL, CSÁK, LÁSZLÓ, *Névtudományi értekezlet* [a IV-a consfătuire de onomastică, Cluj-Napoca, 21—22 noiem. 1975], NyIK, **20**, nr. 1, 1976, 122.
123. VINȚELER, ONUFRIE, *Al treilea Congres Internațional al Profesorilor de Limba și Literatura Rusă* [Varșovia, 1976], Tribuna, **20**, nr. 46, 1976, 10.
124. VULPE, RADU, *Între 4—10 septembrie, la București : al II-lea Congres Internațional de Tracologie* [convorbire consemnată de Silviu Achim], Scînteia, **46**, nr. 10 585, 1 sept. 1976, 4.
125. WALD, LUCIA, *La Roma : Congresul „Humanismo renovando"* [10—14 noiem. 1975], RLit, **8**, nr. 52, 1975, 24.
126. Z[UB], AL., *Al III-lea colocviu al Societății „Mihai Eminescu" din Freiburg (10—17 august 1974)*, AnIst Iași, **13**, 1976, 473.
127. ZUB, AL., *Colocviu „Dimitrie Cantemir" la Freiburg (R. F. Germania)* [7—9 dec. 1973], AnIst Iași, **12**, 1975, 393.
128. * * * *Actes du XIVe Congrès International des Études Byzantines. Bucarest, 6—17 septembre 1971*, publiés sur les soins de M. Berza et E. Stănescu, [București], Editura Academiei Republicii Socialiste România, Vol. I : 1974, 525 p. + ilustrații ; Vol. II : 1975, 656 p. + ilustrații ; Vol. III : 1976, 737 p. + ilustrații (Publiés sur la recommandation du Conseil International de la Philosophie et des Sciences Humaines, avec le concours financier de l'UNESCO).
Vezi și nr. 136.
129. * * * *XIIe Congrès International des Linguistes, Vienne, 29 VIII — 2 IX 1977*, RRL, **21**, nr. 2, 1976, 247.

130. * * * *Încheierea lucrărilor Colocviului internațional al traducătorilor de literatură română în limbi străine* [București, 21—27 iunie 1976], Scînteia, **45**, nr. 10 528, 26 iun. 1976, 5.

131. * * * *Literatura română în lume. București, 21—26 iunie 1976. Colocviul internațional al traducătorilor de literatură română* [în limbi străine], RLit, **9**, nr. 26, 1976, 3.

132. * * * *Literatura română în lume. București, 21—26 iunie 1976. Colocviul internațional al traducătorilor de literatură română* [în limbi străine ; convorbiri cu Roy McGregor Hastie, Max Demeter Peyfuss, Michel Steriade, Spaska Kanurkova, Eva Strebingerova, Valentin Lupescu, Hans Diplich, Kostas Valetas, Amita Bhose, Marco Cugno, Mariano Baffi, Atsushi Naono, Elisabeth des Plantes, Danuta Bienkowska, Irena Harasimovicz, William Dewitt Snodgrass, Jon Milos, Barbro Anderson, Gülen Findikli, Belia György, Iuri Kojevnikov], RLit, **9**, nr. 26, 1976, 3—6.

133. * * * *Lucrările celui de-al doilea Colocviu internațional al traducătorilor de literatură română în limbi străine* [București], 21—27 iunie 1976], Scînteia, **45**, nr. 10 526, 24 iun. 1976, 5.

134. * * * *Lucrările simpozionului de toponimie — București, iunie*, 1972 —, București, Institutul de geografie, 1975, 195 p. [cu o introducere și 16 articole].

135. * * * *Rezumatele comunicărilor prezentate la Simpozionul „Coresi" consacrat problemelor traducerii. Tîrgoviște, 9—11 ianuarie 1976* [București], Tipografia Universității din București, 1976, 81 p. [multigrafiat] (Universitatea din București, Facultatea de limbi romanice, clasice și orientale, Uniunea Sindicatelor din Învățămînt, Știință și Cultură, Comitetul pentru cultură și educație socialistă al județului Dîmbovița).

Recenzii

136. Tanașoca, Nicolae Șerban, *Actes du XIVe Congrès International des Études Byzantines. Bucarest, 6—12 septembre 1971*, parus par les soins de M. Berza et E. Stănescu. Publiés sur la recommandation du Conseil international de la philosophie et des sciences humaines, avec le concours financier de l'UNESCO, București, Editura Academie Republicii Socialiste România, vol. I, 1974, 525 p. ; vol. II, 1975, 656 p. ; vol. III sous presse, RRH, **15**, nr. 2, 1976, 338—341.
Vezi nr. 128.

★

Vezi și nr. 1148.

2. DĂRI DE SEAMĂ, CRONICI

137. Brăescu, I., *Secția de limbi și literaturi romanice* [a S.S.F.], AnSȘF, 1976, 55—59.

138. I. H., [Sub titlul comun : Din activitatea S.Ș.F. în anul 1975] *Sesiunea științifică „Toponimie și istorie" (Tîrgoviște, 8—9 noiembrie 1975)*, LL, nr. 1, 1976, 251—253.

139. Livescu, J., Roman, Al., Nicolescu, Adrian, *Secția de limbi și literaturi germanice* [a S. Ș. F.], AnSȘF, 1976, 60—66.

140. Manolache, Teodor N., *Manifestări comemorative la 350 de ani de la nașterea mitropolitului Dosoftei*, MO, **26**, nr. 9—10, 1974, 778—787.

141. Mihăilă, G., Oiță, I., Wolf, S., *Secția de limbi și literaturi slave* [a S. Ș. F.], AnSȘF, 1976, 67—71.

142. Penișoară, Ion, *Cerc științific de onomastică* [din inițiativa Facultății de limbă și literatură română a Universității din București și a Institutului de lingvistică din București], Forum, **18**, nr. 6, 1976, 52.

143. Roșianu, Ion, *Activitatea Institutului de lingvistică și istorie literară din Cluj-Napoca în anul 1975*, CL, **21**, nr. 1, 1976, 131—132.

144. Szabó, Zoltan, *Secția de limba și literatura maghiară* [a S. Ș. F.], AnSȘF, 1976, 72—75.

145. Vântu, Ileana, *Activité de la Société Roumaine de Linguistique et du Groupe Roumain de Linguistique Appliquée en 1975*, RRL, **21**, nr. 3, 1976, 443—444.

146. * * * *De la Societatea de studii clasice*, SCL, **27**, nr. 6, 1976, 663—664.

147. * * * *De la Societatea română de lingvistică*, SCL, **27**, nr. 3, 1976, 337—338; nr. 4, 449—450.
148. * * * *Din activitatea științifică și metodică a filialelor și subfilialelor în anul 1975* [S. Ș. F.], AnSȘF, 1976, 125—133.
149. * * * *Noi cercetări românești de lingvistică*, RLib, **34**, nr. 9 889, 10 aug. 1976, 2.
150. * * * *Societatea de științe filologice.* a. *Perioada februarie 1968 — aprilie 1972*, AnSȘF, 1976, 40—46; b. *Perioada aprilie 1972 — iunie 1976*, 46—54.
151. * * * *Societatea română de lingvistică*, SCL, **27**, nr. 5, 1976, 571.
152. * * * *Societățile științifice ale cadrelor didactice. Societatea de științe filologice*, TribȘc, **6**, nr. 173, 1976, 2.
153. * * * *Vie de la S. R. L. R.*, ER, **11**, 1976, 143—182.

III. *LINGVISTICĂ GENERALĂ*

1. LINGVISTICĂ TEORETICĂ

154. ANCUȚA, EMANOIL, *Logik, Ontologie und Sprache*, RSSPh, **20**, nr. 4, 1976, 407—414.
155. ANDRIESCU, AL., *Argumente pentru o neoretorică modernă*, RLit, **8**, nr. 35, 1975, 5.
Vezi și nr. 179 și 156.
156. ANDRIESCU, AL., *Despre retorică și obiectivitate* [răspuns la articolul lui Vasile Florescu din RLit, **8**, nr. 41, 1975], ConvLit, nr. 1, 1976, 13.
Vezi și nr. 179 și 155.
157. ARUTJUNJANC, MIKAEL, *Sovremennoe sostojanie tureckoj lingvističeskoj terminologij (V svete zadač i principov leksikografij)*, CLTA, **13**, nr. 1, 1976, 333—344.
158. BALAIȘ, MIRCEA, *Limbajul simbolic al logicii* [abstract in English], StUBBPh, **21**, 1976, 31—36.
159. BALÁZS, JÁNOS, *Jel és jelölési érték*, NT, 197—233.
160. BARILLI, RENATO, *Poetică și retorică*. Traducere de Niculina Benguș. Prefață și note de Vasile Florescu, București, Editura Univers, 1975, 328 p.
Vezi și nr. 270, 286.
161. BAUER, CHRISTIAN, *Montague — Grammatiken, Branching Quantification, Frege — Tiefenstrukturen und Oberflächensyntax poetischer Texte* [cu bibliografie], RRL, **21**, nr. 4, 1976, 491—500.
162. BIDU-VRĂNCEANU, ANGELA, *Systématique des noms de couleurs. Recherche de méthode en sémantique structurale*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1976, 244 [—245] p.
163. BOGDAN-DASCĂLU, DOINA, *Între sunet și sens*, Orizont, **27**, nr. 45, 1976, 4.
164. BRÉAL, MICHEL, *Essai de sémantique. Science des significations* [ed. a VII-a, Paris, 1924; traducere de Bălașa Paula a cap. XII—XV], AS, 36—65.
165. BRIEST, WOLFGANG, *Criterii ale inteligibilității limbajului radiofonic* [traducere din germană], PN, **21**, nr. 10—11, 1976, 88.
166. BUCĂ, MARIN, EVSEEV, IVAN, *Probleme de semasiologie*, [Timișoara], Editura Facla, 1976, 202 [—203] p.
Vezi și nr. 259.
167. CANDIESCU, CĂLIN, *Meaning and Illocutionary Force*, RSSPh, **19**, nr. 3, 1975, 265—273.
168. CAZIMIR, BOGDAN, *Langage musical, langage poétique: contiguïté et similarité* [cu bibliografie], CLTA, **13**, nr. 1, 1976, 265—281.
169. CHOMSKY, NOAM, *A nyelv formális természete (Részlet)* [*The Formal Nature of Language*, New York, London, Sidney, 1967, p. 397—442], NT, 234—250.
170. CONSTANTINESCU, ILINCA, *Preliminarii la o analiză contrastivă a colocațiilor* [cu bibliografie; abstract in English], SCL, **27**, nr. 3, 1976, 267—278.
171. COSERIU, EUGENIO, *Pour une sémantique diachronique structurale* [în „Travaux de linguistique et de littérature" publiés par le Centre de Philologie et de Littérature Romanes de l'Université de Strasbourg, II, 11, 1964; traducere de E. Slave], AS, 242—324.
172. CRISTEA, TEODORA, *La transposition en analyse contrastive*, AUBFIL, **25**, 1976, 3—11.
173. DORCESCU, EUGEN, *Principii de analiză stilistică*, Orizont, **27**, nr. 45, 1976, 4.
174. DRAȘOVEANU, D. D., *Sens relațional și gramatem — conținut și expresie la nivelul gramatical al limbii* [cu bibliografie; résumé en français], CL, **21**, nr. 2, 1976, 153—163.

175. Drăghicescu, J., *Observații asupra raportului dintre practică și teoria lingvistică*, Forum, **18,** nr. 9, 1976, 34—37.
176. Duțescu, Dumitru, *Specificul limbajului poetic din punct de vedere semiotic* [résumé en français; abstract in English], BulȘtStud 1972, 21—28.
177. Duțescu-Crăsnaru, Daniela, *Metafora și simbolul poetic ca structuri verbale* [cu bibliografie; abstract in English; résumé en français], Bul Șt Stud 1975, 97—105.
178. Eliade, Irina, [Sub titlul comun: Glose la George Steiner] *Adevăr și comunicare*, Sec. 20, nr. 9, 1976, 73—78.
179. Florescu, Vasile, *Din nou despre retorică* [răspuns la articolul lui Al. Andriescu din RLit, **8,** nr. 35, 1975], RLit, **8,** nr. 41, 1975, 8.
Vezi și nr. 155, 156.
180. Florescu, Vasile, *Limbă și gîndire*, Tribuna, **20,** nr. 21, 1976, 3.
181. Funeriu, I., *Despre o „contradicție" a limbajului poetic*, Orizont, **27,** nr. 45, 1976, 5.
182. Funeriu, I., *Finalitate artistică și constrîngere prozodică*, LL, nr. 1, 1976, 56—63.
183. Gazal, Suzette, *Quelques limites de l'application de la théorie fonctionnelle à la description de la première articulation du langage. Étude d'un exemple: l'analyse structurale du créole guyanais, de Marguerite Saint-Jacques Fauquenoy.* Études linguistiques, XIII, Klincksieck, 1972, CLTA, **13,** nr. 1, 1976, 327—332.
184. Goga, N., *Valori conotative ale antroponimelor la nivelul expresiei fonetice*, SO Cluj-Napoca, 1976, 3—16.
185. Golopenția-Eretescu, Sanda, *Forces illocutionnaires: la présentation*, RRL, **21,** nr. 2, 1976, 153—166.
186. Greimas, Algirdas-Julien, *Sémantique structurale. Recherche de méthode* [Paris, 1966, p. 18—54; traducere de C. Dominte], AS, 405—457.
187. Harris, Zellig S., *A strukturális nyelvészet módszerei (Részlet)* [*Methods in Structural Linguistics*, Chicago, 1951], NT, 141—149.
188. Hjelmslev, Louis, *Strukturális nyelvészet* [*Linguistique structurale*, Copenhague, 1959], NT, 170—176.
189. Humboldt, Wilhelm von, *Az emberi nylev szerkezetének különbözősége és hatasa az emberiség szellemi fejlődésére (Részletek)* [*Über die Kawi-Sprache auf der Inser Java*, Berlin, 1836], NT, 13—37.
190. Iliescu, Maria, *Problema lexicului reprezentativ*, SCL, **27,** nr. 1, 1976, 61—66.
191. Jakobson, Roman, *Az afázia nyelvi tipológiája* [*Towards a Linguistic Typology of Aphasic Impairments*, London, 1964, p. 21—46], NT, 150—169.
192. Joja, Crizantema, *La vocation ontologique de la sémantique moderne*, RSSPh, **20,** nr. 3, 1976, 233—239.
193. Katz, Jerold J., Fodor, Jerry A., *Structura unei teorii semantice* [Language, 2, 1963, p. 170—210; traducere de Narcisa Ciaușu și Teofania Tripcea], AS, 325—405.
194. Kis, Emese, *Fundamente semiotice în delimitarea termenilor poreclă/supranume*, SO Cluj-Napoca, 1976, 127—142.
195. Lotz, Janos, *Nyelvészet: Szimbólum teszi azembert* [*Linguistics: Symbols Make Man. Frontiers of Knowledge*, New York, 1956], NT, 308—333.
196. Mancaș, Mihaela, *Configurația textului și retorica*, LL, nr. 1, 1976, 20—30.
197. Marcus, Solomon, *Probleme teoretice și aplicative ale semioticii*, Era socialistă, **56,** nr. 20, 1976, 35—39.
198. Mare, Călina, *Încă o dată despre structuralism*, Era socialistă, **56,** nr. 3, 1976, 51—54.
199. McGregor-Hastie, Roy, *„Un traducător trebuie să aibă conștiința limbii în felul în care o are un scriitor, un creator de literatură originală"*, Luceafărul, **19,** nr. 26, 1976, 8.
200. Meillet, A., *Comment les mots changent de sens* [în „Année sociologique" 1905—1906, reprodus în *Linguistique historique et linguistique générale*, Paris, 1921, tom. I, p. 230—271; traducere de I. Prioteasa], AS, 66—114.
201. Miclău, Paul, *Semantică și semiotică*, Cronica, **11,** nr. 23, 1976, 4—5.
202. Mihăilă, Ecaterina, *Modificarea funcției referențiale în mesajul poetic și efectele ei în receptare* [abstract in English], SCL, **27,** nr. 5, 1976, 455—468.
203. Mihăilă, Rodica, *Actes linguistiques de comportement (ALC)*, RRL, **21,** nr.2, 1976, 167—186.
204. Morpurgo-Tagliabue, Guido, *Estetica contemporană. O anchetă.* Vol. I—II. Traducere de: Crișan Toescu. Prefață de: Titus Mocanu, București, Editura Meridiane, 1976, vol. I: 380 p.; vol. II: 445[—447] p. *(Biblioteca de artă. Artă și gîndire).*
205. Moutsopoulos, Evanghelos, *Categoriile estetice. Introducere la o axiologie a obiectului estetic.* Traducere de Victor Ivanovici. Introducere de Constantin Noica, București, Editura Univers, 1976, 148 p. [cu un tablou al categoriilor estetice și bibliografie].
206. Nadin, Mihai, *Semantică și semiotică*, Cronica, **11,** nr. 37, 1976, 5.

207. OANCEA, EUGEN, *Analiza şi sinteza vorbirii*, Bucureşti, Editura militară, 1976, 264 p. [cu o bogată bibliografie].
208. OLTEAN, ŞTEFAN, *A Pragmatic Approach to the Concept of Style*, CLTA, **13**, nr. 1, 1976, 301—304.
209. PANĂ DINDELEGAN, GABRIELA, *Reflecţii asupra modalităţii contextuale de analiză a sensului (cu referire specială la verb)*, LR, **25**, nr. 2, 1976, 119—135.
210. PAUL, HERMANN, *A nyelvtörténet alapelvei (Részletek)* [*Prinzipien der Sprachgeschichte*, Halle, 1920], NT, 38—65.
211. PĂUNESCU, CONSTANTIN, TONCESCU, NICOLAE, SORESCU, VIRGINIA, NEAGU, MIRON, *Introducere în logopedie*. Vol. I. Coordonator ştiinţific: Constantin Păunescu, Bucureşti, Editura didactică şi pedagogică, 1976, 278 [—280] p.
212. PÉNTEK, JÁNOS, TEISZLER, PÁL, *Nyelvelméleti tanulmányok* [*Lingvistică teoretică*]. Válogatta és az életrajzi jegyzeteket összeállitotta.... Az elöszót Teiszler Pál irta, Bukarest, Kriterion Könivkiadó, 1975, 344 p.
Vezi şi nr. 276.
213. RĂUTU, ELENA, [Sub titlul comun: Glose la George Steiner] *Un filozof al limbii*, Sec 20, nr. 9, 1976, 78—83.
214. ROMAN, ANDREI, *The Informational Strategy of the Rhyme of Assonance and of Some Rhymic Structures* [cu bibliografie], RRL, **21**, nr. 4, 1976, 513—528.
215. ROMAN, LUDOVIC, *Voce omenească artificială*, TribRom, **5**, nr. 77, 1976, 6.
216. ROSETTI, A., *A transzformációs generatív grammatikáról* [*Sur la grammaire générative transformationnelle*, în *Études linguistiques*, The Hague — Paris, Mouton, 1973, p. 34—44], NT, 251—259.
217. ROSETTI, A., *Sur les anagrammes de Ferdinand de Saussure*, RRL, **21**, nr. 4, 1976, 459—460.
218. ROŞIANU, ION, *Despre sfera onomasticii şi raporturile ei cu alte ştiinţe*, SO Cluj-Napoca, 1976, 49—65.
219. SAPIR, EDWARD, *A nyelvi struktúra tipusai* [*Types of Linguistic Structure*, New York, 1921], NT, 118—140.
220. SAUSSURE, FERDINAND de, *Bevezetés az általános nyelvészetbe (Részletek)* [*Cours de linguistique générale*, Geneva, 1916], NT, 66—117.
221. SCHAFF, ADAM, *Bevezetés a szemantikába (Részlet)* [*Wstęp do semantyki*, Warszawa, 1960], NT, 177—196.
222. SEBEOK, THOMAS A., *Hogyan érintkeznek az állatok?* [*Nyelvtudományi közlemények*, 1965, 291—307], NT, 286—307.
223. SEGRE, CESARE, *Les structures narratives et l'histoire*, RRL, **21**, nr. 3, 1976, 351—358.
224. STEINER, GEORGE, *După Babel* [fragmente dintr-un studiu literar şi lingvistic traduse de Irina Eliade], Sec 20, nr. 9, 1976, 63—72.
225. SZABÓ, ZOLTÁN, *The Status of Stylistics in Text-Linguistics*, RRL, **21**, nr. 1, 1976, 117—120.
226. SZŐCS, ISTVÁN, *Hétfő hetibe*, Útunk, **31**, nr. 32, 1976, 6.
227. TOŞA, ALEXANDRU, [La rubrica: Logos] *Sorgintea rostirii*, Vatra, **6**, nr. 1, 1976, 10; *Universaliile*, nr. 2, 7; *Limbaj şi imaginaţie*, nr. 3, 5; *Linguistica perennis*, nr. 4, 5; *Rozete*, nr. 5, 7; *Limbaj şi comprehensiune*, nr. 6, 7; *Sensul sensurilor*, nr. 7, 7; *Lumina fără de amurg*, nr. 8, 5; *Funcţionalitatea stilului*, nr. 9, 12; *Paradigmele reverenţei*, nr. 10, 13; *Cauzalitatea lingvistică*, nr. 11, 7; *Calitatea vocalelor* nr. 12, 11.
228. ŢÂRĂU, PAUL, *L'opposition discursif — non-discursif dans une analyse narrative. Étude de la détermination actionnelle dans „La colonie pénitenciaire" de F. Kafka* [cu bibliografie], CLTA, **13**, nr. 1, 1976, 315—325.
229. ULLMANN, STEPHEN, *Précis de sémantique française* [ed. a II-a, A. Francke S. A. Berne, 1959, partea I, cap. 2 şi partea a V-a, cap. 1 şi 2; traducere de T. Popa-Tomescu], AS, 156—189.
230. ULLMANN, STEPHEN, *The Principles of Semantics* [Oxford-Glasgow, 1963, cap. IV, p. 171—199; traducere de L. Wald], AS, 115—155.
231. VAINA-PUŞCĂ, LUCIA, *La théorie des mondes possibles dans l'étude des textes — Baudelaire lecteur de Brueghel* — [cu două figuri în text], RRL, **21**, nr. 1, 1976, 35—48.
232. VASCENCO, VICTOR, *Sens diferenţial, sens denotativ şi sens conotativ, cu privire specială asupra onomasticii*, SO Cluj-Napoca, 1976, 66—81.
233. VASILIU, EMANUEL, *Outline of a Semantic Theory of Kernel Sentences* [versiune revizuită, în engleză a lucrării *Elemente de teorie semantică a limbilor naturale*, Bucureşti, 1970], The Hague — Paris — [Bucureşti], Mouton & Co., N. V. Publisher — [Editura Academiei Republicii Socialiste România], 1972, 220 p. (= **Janua**

Linguarum Studia memoriae Nicolai Van Wijk dedicata, edenda curat C. H. Van Schooneveld, Indiana University, *Series Maior* 71).
Vezi BRL, **13**, 1970/1971, nr. 441.

234. Vasiliu, E., *Sens și cunoaștere* [abstract in English], SCL, **27**, nr. 4, 1976, 343—351.
235. Vasiluță, Livia, *Considerații asupra omonimiei semantice* [résumé en français], CL, **21**, nr. 1, 1976, 57—63.
236. Vântu, Ileana, *Les temps du verbe roumain dans une perspective guillaumienne*, RRL, **21**, nr. 2, 1976, 221—228.
237. Vișan-Mitea, O., *The Role of Some Visual Components of Oral Language in Communication*, RSSPs, **19**, nr. 2, 1975, 159—167.
238. Vișan Neuman, Brigita, *Some Aspects of the Relation between the Cases Nominative and Ergative*, RRL, **21**, nr. 3, 1976, 359—376.
239. Vlad, Carmen, *Contribuții la o teorie a limbajului critic literar* [résumé en français], SCL, **27**, nr. 2, 1976, 109—120.
240. Wald, Henri, *Comunicabilitatea*, Familia, **12**, nr. 9, 1976, 9.
241. Wald, Henri, *Creierul și gîndirea*, Familia, **12**, nr. 8, 1976, 9.
242. Wald, Henri, *Demnitatea calamburului*, Familia, **12**, nr. 2, 1976, 2.
243. Wald, Henri, *Denotația și conotația (II)*, Familia, **12**, nr. 6, 1976, 5.
244. Wald, Henri, *Gramatical, logic, epistemic*, Familia, **12**, nr. 12, 1976, 7.
245. Wald, Henri, *Semiotica și marxismul*, Familia, **12**, nr. 4, 1976, 11.
246. Wald, Henri, *Vorbirea și educarea gîndirii*, Familia, **12**, nr. 7, 1976, 10.
247. Wald, Henri, *Vorbire și cunoaștere*, OC, 11—44.
248. Zilágyi, Sandor N., *"Primitiv" nyelv?*, A Hét, **7**, nr. 50, 1976, 7.
249. Zvegincev, V. A., *Semasiologija* [Moscova, 1957, cap. IX, p. 253—290; traducere de L. Wald], AS, 190—242.
250. * * * *Antologie de semantică*, [București], Centrul de multiplicare al Universității din București, 1976, 458 p. [texte selectate din: L. Șăineanu, M. Bréal, A. Meillet, St. Ullmann, V. A. Zvegincev, E. Coșeriu, J. J. Katz — J. A. Fodor, A. J. Greimas] (Universitatea din București, Facultatea de limbi romanice, clasice și orientale, Catedra de limbi clasice și lingvistică generală).
251. * * * *Orientări contemporane în teoria cunoașterii*. Sub redacția lui H. Wald, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1976, 206 [—207] p.
Vezi și nr. 253, 271.
252. * * * *Warum die Menschen schreiben. Einiges aus der Geschichte der Schrift*, KarpRund, **9**, nr. 29, 1976, 8.

★

Vezi și nr. 96, 125, 129, 1368, 1369, 1370, 1472, 1498.

Recenzii

253. Arion, C., *Repetitio est mater ...* [pe marginea volumului *Orientări contemporane în teoria cunoașterii*, București, 1976], RF, **23**, nr. 5, 1976, 639—640.
Vezi nr. 251.
254. Babeu, Doina, Alois Jedlička, *Spisovný jazyk v současné komunikaci*, Praga, 1974, 227 p. (=**Acta Universitatis Carolinae**, Philologica Monographia XLIX/74, Universita Karlova). SCL, **27**, nr. 1, 1976, 103—104.
255. Babeu, Doina, Marie Tešitelová, *Otázky lexikální statistiky*, Praha, Nakladatelstvi Československé Akademie Věd, 1974, 289 p. (= **Studie a práce lingvistické** 9), SCL, **27**, nr. 2, 1976, 209—211.
256. Băltăceanu, Francisca, *Current Trends in Linguistics*, vol. XI, *Diachronic, Areal and Typological Linguistics*, ed. Th. A. Sebeok, Haga, Mouton, 1973, XI + 604 p., SCL, **27**, nr. 3, 1976, 313—318.
257. Belchiță-Hartular, Anca, Eli Fischer-Jørgensen, *Trends in Phonological Theory. A Historical Introduction*, Akademisk Forlag, Copenhagen 1975, 474 p., RRL, **21**, nr. 4, 1976, 534—536.
258. Belchiță-Hartular, Anca, *Language* 51 (1975), nr. 1—2, SCL, **27**, nr. 5, 1976, 563—564.
259. Berca, Olimpia, Marin Bucă, Ivan Evseev, *Probleme de semasiologie*, Editura „Facla", 1976, Orizont, **27**, nr. 52, 1976, 7.
Vezi nr. 166.

260. BUJENIȚĂ, MIHAI, Eugen Dorcescu, *Metafora poetică*, București, Editura Cartea românească, 1975, 152 p., LLR, **2**, nr. 1, 1976, 60—61.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 123.
261. CĂLINESCU, AL., *Istorie literară și poetică* [Paul Zumthor, *Essai de poétique médiévale*, Paris, 1972], Amfiteatru, **11**, nr. 11, 1976, 382.
262. CĂLINESCU, AL., *Între poetică și semiotică* [Tzvetan Todorov, *Poetica. Gramatica Decameronului*, București, 1975], Cronica, **11**, nr. 6, 1976, 10.
Vezi BRL, **11**, 1975, nr. 209.
263. C. G., Carlos Buosoño, *Teoria expresiei poetice* (Editura Univers, București, 1975, 538 p.), Forum, **18**, nr. 3, 1976, 90.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 107.
264. C. G., Tzvetan Todorov, *Poetica. Gramatica Decameronului* (Editura Univers, București, 1975, 226 p.), Forum, **18**, nr. 3, 1976, 89.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 209.
265. COJOCARU, CONSTANTIN, *Sociolingvistica* [București, 1975], Ateneu, **13**, nr. 2, 1976, 15.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 157.
266. COMȘULEA, ELENA, Witold Doroszewski, *Elements of Lexicology and Semiotics*, The Hague, Paris, Warszawa, 1973, 314 p., CL, **21**, nr. 1, 1976, 121—123.
267. CONSTANTINESCU, ILINCA, Franz Bopp, *Analytical Comparison of Sanskrit, Greek, Latin and Teutonic Languages, shewing the Original Identity of their Grammatical Structure*. E. F. K. Koerner, Editor. Amsterdam, John Benjamins B. V., 1974, XXXVIII + 68 p. (= **Amsterdam Classics in Linguistics**, vol. 3); Berthold Delbrück, *Introduction to the Study of Language*. E. F. K. Koerner, Editor. Amsterdam, John Benjamins B.V., 1974, XXX+148 p. (=**Amsterdam Classics in Linguistics**, vol. 8), SCL, **27**, nr. 1, 1976, 101—103.
268. DEMÉNY, LUDOVIC, Adolf Fleurin, *Geschichte der Berner Papiermühlen. Eine Chronologie*, Basel, 1975, 44 p., RI, **29**, nr. 1, 1976, 160—161.
269. GRIGORESCU, DAN, *O istorie a esteticii contemporane* [Guido Morpurgo-Tagliabue, *Estetica contemporană*, București, 1976], Contemporanul, nr. 23, 1976, 10.
Vezi nr. 204.
270. GRIGORESCU, DAN, Renato Barilli, *„Poetică și retorică"* [București, 1976], Contemporanul, nr. 6, 1976, 10; nr. 27, 10.
Vezi nr. 160.
271. HOFFMAN, O., **** *Orientări contemporane în teoria cunoașterii* (coordonator H. Wald), București, Edit. Academiei, 1976, VS, **5**, nr. 4, 1976, 769—771.
Vezi nr. 251.
272. HORĂSCU, LYA-GABRIELA, *Cercetări de sociolingvistică* [W. P. Robinson, *Language and Social Behaviour*, London, Penguin Books], Cronica, **11**, nr. 13, 1976, 10.
273. IONESCU, MARINA, *Poetică și literatură medievală* [Tzvetan Todorov, *Poetica. Gramatica Decameronului*, București, 1975], ConvLit, nr. 8, 1976, 15.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 209.
274. KIS, EMESE, VIOREL, ELENA, Siegfried J. Schmidt, Hrsgb., *Pragmatik. I. Interdisziplinäre Beiträge zur Erforschung der sprachlichen Kommunikation Reihe; Kritische Information*, Wilhelm Fink Verlag, München, 1974, CLTA, **13**, nr. 1, 1976, 346—348.
275. MÁTÉ, JAKAB, *A nyelvtudomány ma (Szemelvények korunk nyelvészetéből)*. Az antológiát szerkesztette, a tanulmányokat válogatta, a szerkesztői bevezetőt és a szemelvények bevezetőit irta: Szépe György. Gondolat, Budapest, 1973. 609 l., NyIK, **20**, nr. 1, 1976, 109—112.
276. MÁTÉ, JAKAB, *Nyelvelméleti tanulmányok* [Péntek János, Teiszler Pál, București, 1975], Útunk, **31**, nr. 11, 1976, 2.
Vezi nr. 212.
277. MĂRGINEANU, N., Traian Herseni, *Sociologia limbii* [București, 1975], Tribuna, **19**, nr. 48, 1975, 2.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 152.
278. M. B., Pius Servien, *Estetica* (Editura științifică și enciclopedică, 1975, 252 p.) Forum, **18**, nr. 1, 1976, 87.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 197.
279. MICLĂU, PAUL, TUȚESCU, MARIANA, Bernard Pottier, *Linguistique générale. Théorie et description*, Klincksieck, „Initiation à la linguistique", Paris, 1974, 338 pages, ER, **11**, 1976, 129—133.
280. MIHĂESCU, H., Alberto Zamboni, *Etimologia*, Bologna, Zanichelli, 1976, 218 p., RESEE, **15**, nr. 4, 1976, 747—748.

281. MURVAI, OLGA, J. Nagy Maria: *A szó művészete. Bevezetés a stiluselemzésbe.* Lectorata Szabó Zoltán. A borítólap Kéri Jenő munkaja. Bukarest, Tudományos és Enciklopédiai Könivkiadó, 1975. 144 l., Művelődés, **29,** nr. 2, 1976, 37—38.
Vezi BRL, **18,** 1975, nr. 182.

282. NEAGU, VALERIA, André Martinet, *Economía de los cambios fonéticos. Tratado de fonología diacrónica.* Versión española de Alfredo de la Fuente Arranz, Madrid, Editorial Gredos, [1974], 563 p. (= **Biblioteca Románica Hispánica,** II. *Estudios y Ensayos,* 214), SCL, **27,** nr. 5, 1976, 561—562.

283. NEAGU, VALERIA, *Linguistics,* an international review (1974), nr. 119—130. Haga, SCL, **27,** nr. 5, 1976, 565—567.

284. NICULESCU, FLORICA, *O nouă disciplină: Sociolingvistica* [pe marginea volumului *Sociolingvistica,* editat de Liliana Ionescu-Ruxăndoiu și Dumitru Chițoran, București 1975], Forum, **18,** nr. 5, 1976, 85—87.
Vezi BRL, **18,** 1975, nr. 157.

285. PÉNTEK, JÁNOS, *Társadalom és nyelv. Szociolingvistikai írások.* A válogatást készítette, Pap Mária és Szépe György. A bevezető írta: Szépe György. Gondolat, Bp., 1975, 529 l., NyIK, **20,** nr. 1, 1976, 113—114.

286. PRICOP, CONSTANTIN, *Despre poetică* [Renato Barilli, *Poetică și stilistică,* București, 1975; Tzvetan Todorov, *Poetica. Gramatica Decameronului,* București, 1975], ConvLit, nr. 4, 1976, 12—13.
Vezi nr. 160 și BRL, **18,** 1975, nr. 209.

287. RĂDULESCU, TATIANA, Jean Cohen, *Structure du langage poétique,* Flammarion, 1976, RLit, **9,** nr. 37, 1976, 19.

288. SÂRBU, RODICA, *Poetica structurală* [*** *Structuralist Poetics. Structuralism, Linguistics and the Study of Literature,* London, 1975], Cronica, **11,** nr. 35, 1976, 10.

289. SCHVEIGER, PAUL, Julia M. Penn, *Linguistic Relativity versus Innate Ideas. The Origins of the Sapir-Whorf Hypothesis in German Thought,* Mouton, The Hague — Paris, 1972, 62 p., CL, **21,** nr. 1, 1976, 123—124.

290. STAN, I. T., Victor Vascenco, *Probleme de terminologie lingvistică,* Editura științifică și enciclopedică, București, 1975, 180 p., CL, **21,** nr. 1, 1976, 119—120.
Vezi BRL, **18,** 1975, nr. 215.

291. STANCIU, LUCIAN, Anton Dumitriu: *„Istoria logicii"* (Editura didactică și pedagogică) [București, 1975], Contemporanul, nr. 17, 1976, 10.
Vezi BRL, **18,** 1975, nr. 128.

292. SZABÓ, ZOLTÁN, *A jel tudománya.* A válogatast készítette és a bevezető tanulmányt írta: Horány Özseb és Szépe György. Gondolat. Budapest, 1975. 580 l., NyIK, **20,** nr. 1, 1976, 112—113.

293. ȘANDRU-OLTEANU, TUDORA, Julio Fernándes-Sevilla, *Problemas de lexicografía actual,* Bogotá, 1974, 190 p. (**Publicaciones del Instituto Caro y Cuervo,** Series Minor, XIX), SCL, **27,** nr. 3, 1976, 324—326.

294. VIȘINESCU, VICTOR, *Scrisul și comunicarea* [Robert Escarpit, *L'écrit et la communication,* Paris, 1973], PN, **21,** nr. 9, 1976, 43—44.

295. VULTUR, IOAN, Julia Kristeva, Madeleine Biaredeau, François Cheng, Pierre-Silvain Filliozat, Michelle Loi, Eva de Vitray-Meyerovitsch, Daniel Sibony — *La traversée des signes,* Paris, Seuil, 1975, 266 p., RRL, **21,** nr. 4, 1976, 541—542,

296. VULTUR, SMARANDA, Émile Benveniste, *Problèmes de linguistique générale,* II, Paris, Gallimard, 1974, p. 286, RRL, **21,** nr. 4, 1976, 536—538.

297. * * * *Roman Jakobson leckéje (Le monde des livres,* 1976. 9862), Korunk, **25,** nr. 12, 1976, 955—957.

2. LINGVISTICĂ MATEMATICĂ ȘI APLICATĂ

298. BOCȘA, MINERVA, *Problèmes posés par la génération des mots roumains avec l'ordinateur Iris 50 (Felix C—256),* AUTM, **11,** nr. 2, 1973, 105—109.

299. CALUDE, CRISTIAN, *Asupra distanțelor contextuale din lingvistica matematică* [cu bibliografie; résumé en français], SCMatem, **28,** nr. 1, 1976, 31—35.

300. CIOBOTARU, SORIN, *Limbajul anagramărilor și gramaticile generale* [cu bibliografie; abstract in English], SCMatem, **28,** nr. 5, 1976, 521—532.

301. CÎȘLARU, C., *On Finitely Characterizable Languages* [cu bibliografie], RRMPA, **21,** nr. 2, 1976, 195—203.

302. Dinu, Mihai, *Approche linguistique — mathématique de l'histoire de l'opéra* [cu bibliografie], CLTA, **13**, nr. 1, 1976, 283—292.
303. Gladkij, A. V., Melcsuk, I. A., *A matematikai nyelvészet fogalma* [*Soderžanie ponjatija „matematičeskaja lingvistika"*. În: *Elementy matematičeskoj lingvistiki*, Moscova, 1969, p. 15—22], NT, 260—267.
304. Iosifescu, Irina, *O distanță semantică contextuală în limbaje local finite* [cu bibliografie; résumé en français], SCMatem, **28**, nr. 5, 1976, 541—549.
305. Marcus, Solomon, *Aplicații ale lingvisticii matematice*, TribRom, **5**, nr. 83, 1976, 6.
306. Marcus, Solomon, *A vezérfonalmányok módszere és a nyelvek tanulmányozása* [*Metoda științelor-pilot și studiul limbajelor*, București, 1971], NT, 268—285.
Vezi BRL, **14**, 1971, nr. 269.
307. Naftanail, Adrian, *Un nou model algebric al segmentării onetice și al accentului* [cu bibliografie; résumé en français], SCMatem, **28**, nr. 3, 1976, 293—302.
308. Nebeský, Ladislau, *Projective Weakly Connected Digraphs with no Directed Cycle* [cu bibliografie], RRMPA, **21**, nr. 2, 1976, 215—217.
309. Niculescu, Aurora, *Los cuentos de Julio Cortázar — moldes y sistemas*, CLTA, **13**, nr. 1, 1976, 293—300.
310. Novotny, Miroslav, *Each Generalized Contextual Language is Context Sensitive* [cu bibliografie], RRMPA, **21**, nr. 3, 1976, 353—362.
311. Novotny, Miroslav, *On Some Variants of Contextual Languages*, RRMPA, **21**, nr. 8, 1976, 1053—1062.
312. Păun, Gheorghe, *Asupra proprietății lui Bar-Hillel, Perles și Shamir* [cu bibliografie; abstract in English], SCMatem, **28**, nr. 3, 1976, 303—309.
313. Păun, Gheorghe, *Limbaje asociate unei opere dramatice* [cu 2 tabele și bibliografie; abstract in English], SCMatem, **28**, nr. 3, 1976, 217—228.
314. Păun, Gheorghe, *O problemă de planificare a itinerariilor unui punct mobil într-un graf și rezolvarea ei cu ajutorul teoriei limbajelor formale* [cu bibliografie; abstract in English], SCMatem, **28**, nr. 5, 1976, 565—570.
315. Petrescu, Alexandru, *O generalizare a conceptului de limbă adecvată și a celei de partiție saturată din lingvistica algebrică* [cu bibliografie; abstract in English], SCMatem, **28**, nr. 3, 1976, 311—320.
316. Popescu, Emil, *Sur les catégories morphologiques et les fermetures de Sestier dans la linguistique algébrique* [cu o bogată bibliografie], RRMPA, **21**, nr. 5, 1976, 539—547.
317. Roman, Andrei, *Strategia semantică și informațională a rimei* [résumé en français], SCL, **27**, nr. 1, 1976, 43—51.
318. Rubin, Alexandru, *Asupra determinării unui limbaj formal prin mulțimea categoriilor sale morfologice* [cu bibliografie; abstract in English], SCMatem, **28**, nr. 3, 1976, 355—363.
319. Rus, Teodor, Sularie, Mircea, *Asupra noțiunii de reprezentare între scheme operator definite de gramatici context-liber* [cu bibliografie; abstract in English], SCMatem, **28**, nr. 1, 1976, 79—94.
320. Schveiger, Paul, *An Alternative to Generative Grammar?* [cu 2 tabele în text], RRL, **21**, nr. 1, 1976, 121—126.
321. Schwartz, Dan, *A General Notion of Domination Relation in Algebraic Linguistics* [cu bibliografie], CLTA, **13**, nr. 1, 1976, 305—313.
322. Schwartz-Popa-Burcă, Liana, *On Algebraic Distributional Analysis of Romanian Verbal Forms*, RRL, **21**, nr. 2, 1976, 215—220.
323. Schwartz-Popa-Burcă, Liana, *On Pawlak's Meaning of Personal Pronouns*, RRL, **21**, nr. 1, 1976, 27—33.
324. Semeniuk-Polkowska, Maria, *On Some Types of Syntactic Configurations*, RRMPA, **21**, nr. 8, 1976, 1117—1124.
325. Simionescu, Florentina, *Gramatica menuetului* [cu bibliografie; résumé en français], SCMatem, **28**, nr. 2, 1976, 243—249.

★

Vezi și nr. 96, 145, 197, 265.

Recenzii

326. Duda, Gabriela, *Semiotica folclorului. Abordare lingvistico-matematică* (Ed. Academiei) [București, 1975], Contemporanul, nr. 29, 1976, 10.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 306.

327. Duda, Gabriela, T. Bălănescu, S. Ciobotaru, M. Dinu, M. Dumitru, S. Fotino, I. Gorun, S. Marcus, Gh. Păun, A. Polith, I. Rădoi, A. Rogoz, *Semiotica olclorului. Abordare lingvistico-matematică*, sub redacţia prof. Solomon Marcus, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, 1975, RRL, **21**, nr. 4, 1976, 532—534.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 306.

328. Georgiev, Hristo, R. Piotrowski, *Tekst. Mašina. Čelovek*, 327 pp., izd. Nauka, Leningrad, 1975, RRL, **21**, nr. 4, 1976, 548—549.

329. Manolescu, Nicolae, *Semiotica folclorului — abordare lingvistico-matematică* [Bucureşti, 1975], RLit, **9**, nr. 6, 1976, 9.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 306.

330. M. B., **** *Semiotica folclorului* (Editura Academiei R.S.R., 1975, 267 p.), Forum, **18**, nr. 1, 1976, 92.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 306.

331. Nadin, Mihai, *Critică şi cunoaştere* [*Semiotica folclorului. Abordare lingvistico-matematică*, Bucureşti, 1975], Luceafărul, **19**, nr. 20, 1976, 1, 7.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 306.

332. Rujan, Adriana, *Semiotica folclorului* [*Abordare lingvistico-matematică*, Bucureşti, 1975], Argeş, **11**, nr. 1, 1976, 7.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 306.

333. * * * *Semiotica folclorului* [*Abordare ingvistico-matematică*, Bucureşti, 1975], RomBooks. nr. 1, 1976, 9.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 306.

★

Vezi şi nr. 255, 284.

IV. *LIMBA ROMÂNĂ*

1. GENERALITĂŢI

334. Armbruster, Adolf, *O idee trece ca o torţă peste secole: romanitatea românilor*, Contemporanul, nr. 22, 1976, 6.

335. Buhociu, Octavian, *Limba şi literatura română la Universitatea din Ruhr-Bochum* [convorbire cu ... consemnată de Dan Zamfirescu], Luceafărul, **19**, nr. 9, 1976, 8.

336. Bulgăr, Gh., *Centenarul cursurilor de limba română la Paris (1875—1975)*, Forum, **18**, nr. 1, 1976, 62—63.

337. Bulgăr, Gh., *Le centenaire des cours de langue roumaine à Paris*, CRET, **3**, nr. 4, 1975, 156—157.

338. Bulgăr, Gh., *Limba română pe meridianele lumii*, Steaua, **27**, nr. 4, 1976, 7.

339. Bulgăr, Gh., [Sub titlul comun : Limba română la timpul prezent] *O instituţie naţională, definitorie pentru individ şi colectivitate*, Ramuri, **13**, nr. 1, 1976, 7—9, 15.

340. Bulgăr, Gh., *Virtuţile limbii române*, TribRom, **5**, nr. 89, 1976, 5.

341. Cosaşu, Radu, *A iubi cuvintele româneşti*, ScTin, **32**, nr. 8 521, 14 oct. 1976, 2.

342. Coteanu, Ion, *Literatura şi limba română, instrument al educaţiei comuniste* [convorbire cu ... consemnată de Călin Stănculescu], ScTin, **32**, nr. 8 437, 7 iul. 1976, 1, 2.

343. Deletant, Dennis, *Un centru de studii româneşti la Universitatea din Londra*, LL, **nr. 1**, 1976, 147—148.

344. Dimitriu-Hurmuziadis, Lucia, *Curs de limba română la Atena*, RLit, **9**, nr. 45, 1976, 23.

345. Dogaru, Gheorghe, [Sub titlul comun : Limba română la timpul prezent] *Limba română, cel mai mare bun cultural de care dispunem* [convorbire cu ... consemnată de Mihai Pelin], Ramuri, **13**, nr. 1, 1976, 7—9, 15.

346. Hodiş, Viorel, *Întîlnire la Lund* [cu prof. Alf Lombard despre limba română], Steaua, **26**, nr. 8, 1975, 15.

347. Iliescu, Maria, [Sub titlul comun : Limba română la timpul prezent] *Limba română şi vocabularul ei fundamental*, Ramuri, **13**, nr. 1, 1976, 7—9, 15.

348. Iordan, Iorgu, *Limba română, idiom romanic*, RLit, **9**, nr. 25, 1976. 4—5.

349. Lambrior, A., *Studii de lingvistică și folcloristică*. Ediție îngrijită și studiu introductiv de Ion Nuță, Iași, Editura Junimea, 1976, XXXII + 248 p. + 8 ilustrații în afară de text.
350. Lombard, Alf, *Destinele latinității orientale*, Ramuri, **13**, nr. 3, 1976, 16.
351. Mielcescu, Doru, *Cursurile internaționale de vară*, TribRom, **5**, nr. 91, 1976, 3; nr. 92, 5.
352. Mihăescu, N., *Dinamica limbii române literare. Vocabular. Sintaxă. Stil*, [București], Editura Albatros, 1976, 148 [—149] p. (Colecția **Lyceum**).
353. Monafu, Ion, [Sub titlul comun : Prestigioase manifestări ale interesului pentru limba și cultura românească] *La Universitatea din New York*, TribRom, **5**, nr. 80, 1976, 11.
354. Pătruț, Ioan, *Limbă și cultură* [convorbire cu ... consemnată de Gabriel Vasiliu], Transilvania, **5**, nr. 11, 1976, 43—44.
355. Pelin, Mihai, *Limba românilor, o poveste fără sfîrșit...*, Ramuri, **13**, nr. 1, 1976, 1.
356. Pușcariu, Sextil, *Limba română*. I. *Privire generală*. Prefață de G. Istrate. Note bibliografice de Ilie Dan, București, Editura Minerva, 1976, 539 [—540] p. [cu bibliografia operei lui Sextil Pușcariu și a scrierilor și referințelor despre Sextil Pușcariu, cu indice de materii, autori și cuvinte].
357. Sadețki, A., Sadețkaia, Aida, *De vorbă cu ...* [despre limba și literatura română], RLit, **9**, nr. 6, 1976, 23.
358. Sala, Marius, *Revelațiile unui itinerar latino-american*, TribRom, **5**, nr. 78, 1976, 11.
359. Șuteu, Flora, [Sub titlul comun : Limba română la timpul prezent] *Nonconformismul ortografic, de la „filozofie" la „sofopoietică"*, Ramuri, **13**, nr. 1, 1976, 7—9, 15.
360. Teodorescu, Al., *Grai și suflet românesc*, Cronica, **11**, nr. 8, 1976, 10.
361. Trofin, Aurel, [Sub titlul comun : Prestigioase manifestări ale interesului pentru limba și cultura românească] *La Universitatea din Rochester*, TribRom, **5**, nr. 80, 1976, 11.
362. * * * *Un nou lectorat de limbă română în Bulgaria*, Scînteia, **45**, nr. 10 443, 19 mart. 1976, 6.

★

Vezi și nr. 1688.

Recenzii

363. Armbruster, Adolf, *Românii în izvoarele bizantine* [*Fontes Historiae Daco-romanae. Izvoarele istoriei României*. III. *Scriitori bizantini (Sec. XI—XIV)*, București, 1975], Luceafărul, **19**, nr. 29, 1976, 3.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 1103.
364. Babeu, Doina, *O antologie de lingvistică românească la Praga* [*Culegere de texte românești de lingvistică*, 1976], Orizont, **27**, nr. 47, 1976, 6.
365. Gămulescu, Dorin, I. Pătruț, *Studii de limba română și de slavistică*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1974, 296 p., SCL, **27**, nr. 1, 1976, 92—95.
Vezi BRL, **17**, 1974, nr. 380.
366. George, Alexandru, *Pasiunea micilor contribuții* [Barbu Lăzăreanu, *Cu privire la meșteșugarii cuvintelor*, București, 1975], VR, **29**, nr. 1, 1976, 55—56.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 361.
367. Goldea, Angela, Giuliano Bonfante, *Studi romeni*, Società Accademica Romena, *Collana di studi e saggi*, IV, Roma, 1973, 353 p., CL, **21**, nr. 1, 1976, 120—121.
368. Graur, Al., [La rubrica : Cronica limbii] *Barbu Lăzăreanu* [pe marginea cărții *Cu privire la meșteșugarii cuvintelor*, București, 1975], RLit, **9**, nr. 14, 1976, 8.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 361.
369. Graur, Al., [La rubrica : Cronica limbii] *O antologie originală* [*Culegere de texte de lingvistică românești*, întocmită de Jiři Felix, Praga, 1976], RLit, **9**, nr. 41, 1976, 8.
370. Iordan, Iorgu, Alf Lombard, *La langue roumaine. Une présentation*, Paris, 1974, XV + 396 p., LR, **25** nr. 2, 1976, 215—216.
371. Mihail, Zamfira, Alf Lombard, *La langue roumaine. Une présentation* (Bibliothèque française et romane. Série 1. Manuels et études linguistiques), Paris, Ed. Klincksieck, 1974, 396 p., RESEE, **14**, nr. 1, 1976, 174—176.
372. Mureșianu, Ion B., Societatea de limba română din P.S.A. Voivodina : *Analele Societății de limba română*, Zrenjanin, 1974, 244 pp., MB, **25**, nr. 10—12, 1975, 743 p.
373. Popa, Mircea, „*Dacoromania*". Jahrbuch für östliche Latinität, Freiburg, nr. 1/1973 și nr. 2/1974, CL, **21**, nr. 1, 1976, 125—126.

374. SALA, MARIUS, *Două lucrări despre limba română. La München* [Matilda Caragiu-Marioţeanu şi Emilia Savin, *Rumänische für Sie. Ein Moderner Sprachkurs für Erwachsene*, München, 1976, 244 p.] *La Tübingen* [Jürgen Bredemeier, *Strukturbeschränkungen im Rumänischen. Studien zur Syntax der prä- und postverbalen Pronomina*, Tübingen, 1976], TribRom, **5**, nr. 85, 1976, 11.

375. SCĂRLĂTOIU, ELENA, I. Pătruţ, *Studii de limba română şi slavistică* (Études de langue roumaine et de slavistique), Cluj-Napoca, 1974, 296 p., RESEE, **15**, nr. 3, 1976, 533—537. Vezi BRL, **17**, 1974, nr. 380.

376. SCOROBETE, AUREL, Alf Lombard, *La langue roumaine. Une présentation*, Paris, Klincksieck, 1974, 396 p., LL, nr. 1, 1976, 218—220.

377. STAN, I. T., GOŢIA, A. P., Georgeta Ciompec, Constantin Dominte, Valeria Guţu-Romalo, Clement Mîrza, Emanuel Vasiliu, *Limba română contemporană*, vol. I, sub coordonarea acad. Ion Coteanu, Editura didactică şi pedagogică, Bucureşti, 1974, 336 p., StUBB, **26**, 1976, 73—74.
Vezi BRL, **17**, 1974, nr. 356.

378. TABARCEA, CEZAR, *Limba română contemporană* [vol. I—II, Bucureşti, 1974, 1975], TribRom, **5**, nr. 87, 1976, 11.
Vezi BRL, **17**, 1974, nr. 356 şi **18**, 1975, nr. 699.

379. VASILESCU, EMIL, Barbu Lăzăreanu: *„Cu privire la meşteşugarii cuvintelor"*, [Bucureşti, 1975], Scînteia, **45**, nr. 10 420, 21 febr. 1976, 4.
Vezi BRL, **18**, 1976, nr. 361.

380. ZUB, AL., *„Dacoromania"*, Jahrbuch für östliche Latinität, Freiburg/München, Verlag Karl Alber, II, 1974, 375 p., Anlst Iaşi, **13**, 1976, 439—440.

2. ISTORIA LINGVISTICII ROMÂNEŞTI

381. ALEXE, NEACŞU, *G. Călinescu despre unele valori ale timpurilor verbale*, LL, nr. 1, 1976, 40—48.

382. ANTONESCU, GEORGETA, *Aron Densusianu*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1974, 275 [—276] p. [cu bibliografia scrierilor tipărite ale lui A. Densusianu].
Vezi şi nr. 433.

383. ARHIP, I., VACARIU, D., *50 de ani de la moartea savantului Vasile Bogrea*, Cronica, **11**, nr. 37, 1976, 8.

384. BABEU, DOINA, *„Direcţia bănăţeană" a curentului latinist*, Orizont, **27**, nr. 35, 1976, 4.

385. BALTAZAR, CAMIL, *Din istoria învăţămîntului limbii şi literaturii române*, LL, nr. 2, 1976, 499—501.

386. BAZILESCU, ŞTEFAN, *Mitropolitul Dosoftei susţinător al conştiinţei naţionale*, MO, **26**, nr. 9—10, 1974, 765—774.

387. BULGĂR, GH., *Scriitori români despre limbă şi stil*. Antologie, introducere, comentarii, bibliografie, glosar de .... Ediţie revăzută şi adăugită, [Bucureşti], Editura Albatros, [1976], 353 [—354] p. (Colecţia **Lyceum**).
Vezi şi nr. 427, 428, 432 şi BRL, **9**, 1966/1967, nr. 541.

388. CANTEMIR, DIMITRIE, [Sub titlul comun: „Ce-am fost, ce sîntem, ce avem să fim..."] *De antiquis et hodiernis Moldaviae nominibus. Despre numele antice şi de astăzi ale Moldovei* [text stabilit şi traducere din latină de Dan Sluşanschi, note istorice de Radu Lăzărescu], [I], Manuscriptum, **7**, nr. 2, 1976, 10—26; *II*, nr. 3, 11—28; *III*, nr. 4, 15—27.
Vezi şi nr. 390.

389. CĂLIN, CORNELIA, *„Condica limbii româneşti..." şi contribuţia lui Iordache Golescu la cunoaşterea culturii noastre populare*, REF, **21**, nr. 1, 1976, 89—107.

390. CÂNDEA, VIRGIL, *Un proiect cantemiresc neterminat*, Manuscriptum, **7**, nr. 2, 1976, 8—10.
Vezi nr. 388.

391. CHEIE-PANTEA, I., *Maiorescu şi poetica modernă*, Orizont, **27**, nr. 36, 1976, 3.

392. CRIŞAN, ION HORAŢIU, *B. P. Haşdeu şi daco-geţii*, ScTin, **32**, nr. 8 334, 9 mart. 1976, 1, 2.

393. CRUCEANĂ, ION, *C. Rădulescu-Codin*, ÎndrCult, **29**, nr. 3, 1976, 32.

394. DINCĂ, DORINA, *Texte şi pre-texte* [la învăţaţii Şcolii ardelene], Orizont, **27**, nr. 30, 1976, 6.

395. DUMITRAȘCU, POMPILIU, *Activitatea lingvistică și filologică a lui Ștefan Pașca*, CL, **21**, nr. 2, 1976, 137—143.
396. FRISCH, HELMUTH, *Die rumänische Sprachwissenschaft im 19. Jahrhundert*, [Cluj-Napoca], [Centrul de multiplicare al Universității „Babeș-Bolyai"], 1975, 11 p. [multigrafiat] (Universitatea „Babeș-Bolyai" Cluj-Napoca. Curs internațional de vară „România și civilizația europeană", 15—31 iulie 1975).
397. GHEȚIE, ION, *Trei locuri controversate din* **Descrierea Moldovei** *a lui Dimitrie Cantemir*, SCL, **27**, nr. 5, 1976, 515—521.
398. GRAUR, AL., *După 40 de ani* [colaborarea la „Viața românească"], RLit, **9**, nr. 11, 1976, 11.
399. GRAUR, AL., [La rubrica: Cronica limbii], *În amintirea lui Ovid Densusianu*, RLit, **9**, nr. 5, 1976, 8.
400. GRAUR, AL., [La rubrica: Cronica limbii] *Lingvistica noastră*, RLit, **9**, nr. 22, 1976, 9.
401. IORDAN, IORGU, *Răspuns la o recenzie* [a lui Al. Rosetti la volumul *Istoria științelor în România. Lingvistica*, din SCL, **26**, nr. 6, 1975], SCL, **27**, nr. 3, 1976, 311—312. Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 438.
402. IORDAN, IORGU, *Vasile Bogrea (1881—1926)*, RLit, **9**, nr. 47, 1976, 8.
403. MIHALACHE, C. N., *Vasile Bogrea. 50 de ani de la naștere*, Orizont, **27**, nr. 39, 1976, 2.
404. MIHĂILĂ, G., *Slavistica românească în anii 1944—1974 (Studiile de lingvistică, I)*, AUBFIL, **25**, 1976, 63—82.
405. MURĂREȚ, ION, *Metafora și primele retorici românești*, AUBFIL, **25**, 1976, 11—17.
406. MUREȘIANU, ION B., *Academicianul Pavel Vasici (1806—1881)*, Orizont, **27**, nr. 30, 1976, 3.
407. MUREȘIANU, ION B., *Dimitrie Țichindeal (1775—1818)* [cu 4 facsimile în afară de text], MB, **25**, nr. 10—12, 1975, 623—654.
408. MUTAȘCU, DAN, *Premonițiile lui Ion Heliade Rădulescu*, Săptămîna, nr. 311, 1976, 3; nr. 312, 3.
409. POP, AUGUSTIN Z. N., *Eminesciana. Eminescu, Johannes Scheer și părerile lor despre spiritul limbii române*, Transilvania, **5**, nr. 6, 1976, 23—24.
410. POPA, MIRCEA, *Ioan Molnar Piuariu*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1976, 224 p.
Vezi și nr. 423, 426, 429.
411. PURDELA-SITARU, MARIA, *Iosif Popovici. O sută de ani de la naștere. Activitatea filologică*, Orizont, **27**, nr. 10, 1976, 6.
412. ȘTEFAN, ION, *Poziția lui Titu Maiorescu față de neologisme în edițiile succesive ale studiilor sale critice*, LR, **25**, nr. 2, 1976, 163—171.
413. TRĂISTARU, ION, *Preocupări pentru dovedirea originii latine a poporului român în operele lui Grigore Ureche și Miron Costin* [résumé en français], AUC, **3**, 1975, 9—16.
414. VASILIU, G., *Despre constituirea terminologiei de onomastică în lingvistica română*, SO Cluj-Napoca, 1976, 82—91.
415. VASILIU, GABRIEL, *Presa românească din Transilvania și cultul limbii (1850—1890)*, Transilvania, **5**, nr. 12, 1976, 41—42.
416. VESPER, IULIAN, *Profesorul meu, Ovid Densusianu*, Forum **18**, nr. 5, 1976, 69—70.
417. VULPE, RADU, *Cercetările tracologice în România (I)*, RI, **29**, nr. 6, 1976, 809—840; *(II)*, nr. 7, 1031—1050 [résumé en français].
418. VULPE, RADU, *Histoire des recherches thracologiques en Roumanie*, TD 1976, 13—51.
419. WOLF, JOHANN, *Germanistische Studien in Rumänien bis zum Jahr 1944*, FVL, **19**, nr. 1, 1976, 5—37.
420. ZDRENGHEA, MIRCEA, *Probleme de limbă în* **Loghica** *lui Samuil Micu (Contribuții)* [résumé en français], CL, **21**, nr. 2, 1976, 175—181.
421. * * * *Haiman (Hariton) Tiktin (1850—1936) — 125 de ani de la nașterea lingvistului* — AnivCult, **11**, nr. 2, 1976, 139—149.
422. * * * *Societatea de științe istorice și filologice (1949—1968)*. AnSȘF 1976, 33—40.

★

Vezi și nr. 72, 1249.

Recenzii

423. ANGHELESCU, MIRCEA, *O monografie despre Molnar-Piuariu* [de Mircea Popa, București, 1976], VR, **29**, nr. 12, 1976, 57—58.
Vezi nr. 410.

424. BACIU, MIORIȚA, *I. A. Candrea — Lingvist și filolog* [de Fl. Dimitrescu, București, 1974], Tribuna, **20**, nr. 1, 1976, 2.
Vezi BRL, **17**, 1974, nr. 413.

425. CAZACU, B., *Istoria științelor în România. Lingvistica.* Volum elaborat sub conducerea acad. Iorgu Iordan, de Ion Gheție, Valeria Guțu Romalo, Luiza Seche, Mircea Seche, Flora Șuteu, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1975, 175 p., LL, nr. 1, 1976, 220—223.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 426.

426. D. M., Mircea Popa, *„Ioan Molnar-Piuariu"* (Editura Dacia) [1976], Contemporanul, nr. 43, 1976, 10.
Vezi nr. 410.

427. D. M., *„Scriitori români despre limbă și stil"* (Editura Albatros) [de Gh. Bulgăr, București, 1976], Contemporanul, nr. 52, 1976, 10.
Vezi nr. 387.

428. ENE, VIRGILIU, *Despre limbă și stil* [Gh. Bulgăr, *Scriitori români despre limbă și stil*, București, 1976], Săptămîna, nr. 310, 1976, 3.
Vezi nr. 387.

429. FAUR, VIOREL, Mircea Popa, *Ioan Molnar Piuariu*, Editura Dacia [1976], Familia, **12**, nr. 9, 1976, 4.
Vezi nr. 410.

430. LOTREANU, ION, *Probleme de poetică* [*Poetici românești*, Timișoara, 1976], Săptămîna, nr. 311, 1976, 3.
Vezi nr. 979.

431. MIHAIL, ZAMFIRA, Close Elizabeth, *The Development of Modern Linguistic Theory and Practice in Muntenia (1821—1838)*, Oxford University Press, 1974, Synthesis, **2**, 1975, 304—305.
Vezi BRL, **17**, 1974, nr. 388.

432. POPA, DUMITRU RADU, *Scriitori români despre limbă și stil* [de Gh. Bulgăr, București, 1976], TribRom, **5**, nr. 94, 1976, 12.
Vezi nr. 387.

433. Z[UB], AL., Georgeta Antonescu, *Aron Densusianu*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1971, 270 [—275] p., AnIst Iași, **12**, 1975, 371—373.
Vezi nr. 382.

3. ISTORIA LIMBII

434. ANDRIESCU, AL., *Etnonimul* **român** *în cronicile țărilor românești*, ConvLit, nr. 5, 1976, 1, 4.

435. ANUICHI, SILVIU, *Mitropolitul Ștefan Stratimirovici de Carloviț (1790—1836)* **Despre valahi.** — *Vechimea și statornicia poporului român* —, BO, **93**, nr. 3—4, 1975, 415—425.

436. ARMBRUSTER, ADOLF, *„So zu Zeiten ... Trajani ... eingeplanzt". Abendländische Kenntnisse über Romanität und Kontinuität der Rumänen, vermittelt durch die Siebenbürger Sachsen (I)*, NW, **28**, nr. 8 380, 24 apr. 1976, 5; *(II)*, nr. 8 398, 15 mai 1976, 4.

437. ARVINTE, VASILE, **Român, românese, România.** *Studiu filologic (I)*, ConvLit, nr. 5, 1976, 2—3; *(II)*, nr. 6, 5, 10.
Vezi și nr. 491.

438. AVRAM, MIOARA, *Condițional cu valoare de indicativ trecut în texte vechi românești* [résumé en français], SCL, **27**, nr. 4, 1976, 353—358.

439. BARBU, EUGEN, *Aventura limbii române. O istorie polemică și antologică a literaturii române de la origini pînă în prezent. Nenumitul necrologist* (III), Săptămîna, nr. 265, 1976, 2; *Compozițiuni hagiologice (I)*, nr. 266, 2, *(II)*, nr. 267, 2, *(III)*, nr. 268, 2, *(IV)*, nr. 269, 2, *(V)*, nr. 270, 2, *(VI)*, nr. 271, 2, *(VII)*, nr. 272, 2, *(VIII)*, nr. 273, 2, *(IX)*, nr. 274, 2, *(X)*, nr. 275, 2, *(XI)*, nr. 276, 2, *(XII)*, nr. 277, 2, *(XIII)*, nr. 278, 2, *(XIV)*, nr. 279, 2, *(XV)*, nr. 280, 2, *(XVI)*, nr. 281, 2, *(XVII)*, nr. 282, 2, *(XVIII)*, nr. 283, 2, *(XIX)*, nr. 284, 2, *(XX)*, nr. 285, 2; *„Ultimul ocupant fanariot": Caragiale (I)*, nr. 286, 2, *(II)*, nr. 287, 2, *(III)*, nr. 288, 2, *(IV)*, nr. 289, 2, *(V)*, nr. 290, 2, *(VI)*, nr. 291, 2, *(VII)*, nr. 292, 2, *(VIII)*, nr. 293, 2, *(IX)*, nr. 294, 2, *(X)*, nr. 295, 2, *(XI)*, nr. 296, 2, *(XII)*, nr. 297, 2, *(XIII)*, nr. 298, 2, *(XIV)*, nr. 299, 2, *(XV)*, nr. 300, 2, *(XVI)*, nr. 301, 2, *(XVII)*, nr. 302, 2, *(XVIII)*, nr. 303, 2, *(XIX)*, nr. 304, 2, *(XX)*,

nr. 305, 2, *(XXI)*, nr. 306, 2, *(XXII)*, nr. 307, 2, *(XXIII)*, nr. 308, 2, *(XXIV)*, nr. 309, 2, *(XXV)*, nr. 310, 2, *(XXVI)*, nr. 311, 2, *(XXVII)*, nr. 312, 2, *(XXVIII)*, nr. 313, 2, *(XXIX)*, nr. 314, 2, *(XXX)*, nr. 315, 2, *(XXXI)*, nr. 316, 2, *(XXXII)*, nr. 317, 2.

440. BRÂNCUȘ, GRIGORE, *Formarea limbii române*, Radioteleșcoală, decembrie 1976, 55—57.

441. BRÂNCUȘ, GRIGORE, *Latinitatea limbii române*, Radioteleșcoală, decembrie, 1976, 57—59.

442. DAVID, DOINA, *Contribuții ale Transilvaniei la formarea vocabularului neologic al românei literare*, LR, **25**, nr. 3, 1976, 243—255.

443. DAVIDESCU, M., *Formarea și continuitatea poporului român în lumina descoperirilor arheologice de la Drobeta-Turnu Severin*, Ramuri, **13**, nr. 5, 1976, 6, 8.

444. FRÂNCU, C., *Din istoria verbelor neregulate: perfectul sigmatic al verbelor* **a fi**, **a avea** *și* **a vrea**, LR, **25**, nr. 1, 1976, 55—67.

445. GIURESCU, CONST. C., *Răspuns a „Nițel descîntec" al unui vraci al istoriografiei* [răspuns la articolul lui Makkai László *Nițel descîntec profesional* din „Történelmi Szemle", nr. 4, 1975, Budapesta], RI, **29**, nr. 8, 1976, 1231—1235.

446. GIURESCU, CONSTANTIN C., GIURESCU, DINU C., *Istoria românilor. 2. De la mijlocul secolului al XIV-lea pînă la începutul secolului al XVII-lea*, București, Editura științifică și enciclopedică, 1976, 448 p.
Vezi și nr. 475, 482 și BRL, **18**, 1975, nr. 460.

447. HAMP, ERIC P., *Some Notes on* **Istoria limbii române** *by Al. Rosetti*, SCL, **27**, nr. 2, 1976, 181—182.

448. HOCKL, HELFRIED, **Zuckerbäckerei** *und* **„țucărpecăriță"**. *Betrachtung über deutsche Lehnwörter in der rumänischen Umgangssprache des Banats*, NW, **28**, nr. 8 476, 14 aug. 1976, 4.

449. IONESCU, ANCA IRINA, *Contribution à l'étude du lexique employé dans les traductions roumaines du „Synopsis de Kiev"*, RRL, **21**, nr. 3, 1976, 401—408.

450. IONESCU, LILIANA, *Elemente latine în vocabularul limbii române*, LLR, **2**, nr. 1, 1976, 16—17.

451. ISTRATE, GAVRIL, *Limbă și unitate*, RLit, **9**, nr. 14, 1976, 8.

452. KELEMEN, BELA, *Cu privire la atestarea indirectă a cuvintelor*, SCL, **27**, nr. 4, 1976, 417—419.

453. NESTORESCU, VIRGIL. *Aspecte ale formării cuvintelor în limba română veche (sec. XIV—XVI) (I)*, SCL, **27**, nr. 4, 1976, 377—388; *(II)*, nr. 5, 493—514.

454. NICULESCU, ALEXANDRU, [La rubrica: Cronica limbii] *Mărturii din 1541*, RLit, **9**, nr. 51, 1976, 8.

455. PERVAIN, IOSIF, *Atestări maghiare despre latinitatea limbii române*, Tribuna, **20**, nr. 36, 1976, 8.

456. PREDESCU, ALEXANDRU, *Bucureștenii și ... limba română. Memoria capitalei*, RP, **5**, nr. **1**, 1976, 5.

457. RĂDUȚIU, A., *Actele țărănești în limba română din Transilvania pînă la 1848 și importanța lor documentară* [résumé en français], AnIst Cluj-Napoca, **19**, 1976, 29—51.

458. ROSETTI, AL., *Asupra monoftongării diftongului* **eă** *în limba română*, SCL, **27**, nr. 4, 1976, 423—424.

459. ROSETTI, AL., *Schiță de istorie a limbii române de la origini și pînă în zilele noastre*, [București], Editura Albatros, 1976, 132 p. (Colecția Lyceum).
Vezi și nr. 472, 483, 487.

460. RUSSU, I. I., *Formarea poporului și a limbii române (Romanitatea și elementele autohtone traco-dace)*, Transilvania, **5**, nr. 6, 1976, 36—39.

461. RUSSU, I. I., **Român** — *așa cum zicem* **pîine, vatră, casă, gorun, cer** ... [convorbire cu ... realizată de Anda Raicu], RP, **5**, nr. 7, 1976, 4—5.

462. SALA, MARIUS, *Contributions à la phonétique historique du roumain*, Paris — București, Éditions Klincksieck — Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1976, 296 [—298] p. [cu un cuvînt înainte, bibliografie, listă de abrevieri, indice de autori, și de cuvinte (**Bibliothèque française et romane** publiée par le Centre de Philologie et de Littératures Romanes de l'Université des Sciences Humaines de Strasbourg, sur la direction de Georges Straka. Série A: *Manuels et études* linguistiques) [traducere amplu revizuită a lucrării *Contribuții la fonetica istorică a limbii române*, București, 1970].
Vezi BRL, **12**, 1969/1970, nr. 482.

463. SIMIONESCU, DAN, *Alfabete folosite pe teritoriul patriei noastre*, LLR, **2**, nr. 2, 1976, 30—33.

464. STRUNGARU DIOMID, *Derivatele cu sufixul* **-ame** *atestate în secolul al XVII-lea numai în* **Anonymus Caransebesiensis?**, SCL, **27**, nr. 5, 1976, 523—525.

465. STRUNGARU, DIOMID, *Terminația* **-uri** *la pluralul neutrelor e atestată în secolul al XV-lea?*, SCL, **27**, nr. 6, 1976, 639—641.

466. * * * *Două milenii de latinitate neîntreruptă* [colocviu realizat de Traian Ginju], ScTin, **32**, nr. 8 389, 12 mai 1976, 2.

★

Vezi și nr. 62, 63, 412, 508, 509, 510, 665, 669, 1249, 1267, 1297, 1481.

Recenzii

467. AVRAM, MIOARA, *O carte fundamentală a lingvisticii românești* [OV. Densusianu, *Istoria limbii române*, în *Opere*. II. *Lingvistica*, București, 1975], TribRom, **5**, nr. 82, 1976, 11.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 449.

468. BULGĂR, GH., Ion Gheție, *Baza dialectală a românei literare*, București, Edit. Academiei, 1975, 695 p., LR, **25**, nr. 5, 1976, 559—561.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 456.

469. CÂNDEA, VIRGIL, *O sinteză a civilizației românești* [Constantin C. Giurescu și Dinu C. Giurescu, *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri până astăzi*, București, 1975], TribRom, **5**, nr. 77, 1976, 5.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 459 și **15**, 1972, nr. 441.

470. C. H., CONSTANTIN C. GIURESCU și Dinu C. Giurescu, *Istoria românilor [din cele mai vechi timpuri până astăzi]* (Editura Albatros) [București, 1975], Forum, **18**, nr. 1, 1976, 87.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 459 și **15**, 1972, nr. 441.

471. DIMITRESCU, FLORICA, C. Dimitriu, *Romanitatea vocabularului unor texte vechi românești*, Iași, Editura Junimea, 1973, 221 [—223] p., SCL, **26**, nr. 3, 1975, 297—299.
Vezi BRL, **16**, 1973, nr. 490.

472. DIMITRESCU, FLORICA, *O istorie a limbii române pentru toți* [Al. Rosetti, *Schiță de istorie a limbii române de la origini și pînă în zilele noastre*, București, 1976], RLit, **9**, nr. 50, 1976, 7.
Vezi nr. 459.

473. GHERGHE, I., Constantin C. Giurescu, *Formarea poporului român*, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1973, MO, **27**, nr.1—2, 1975, 161—162.
Vezi BRL, **16**, 1973, nr. 495.

474. IONIȚĂ, GH. I., Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri până astăzi* [București, 1975], AIst, **22**, nr. 3, 1976, 173—174.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 459 și **15**, 1972, nr. 441.

475. KRONER, MICHAEL, *Dreimal Giurescu. Veröffentlichungen über die Geschichte der Rumänen* [*Istoria românilor. 2. De la mijlocul secolului al XIV-lea până la începutul secolului al XVII-lea*, București, 1976], KarpRund, **9**, nr. 42, 1976, 6.
Vezi nr. 446.

476. KRONER, MICHAEL, *Was man sonst nicht findet.* Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu: *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri până astăzi*. Albatros Verlag, 1975, KarpRund, **9**, nr. 20, 1976, 6.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 459 și **15**, 1972, nr. 441.

477. LĂUDAT, I. D., I. Șiadbei, *Istoria literaturii române vechi*, Editura Albatros, 1975, 191 p., MO, **27**, nr. 7—8, 1975, 632—636.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 471.

478. LEMNY, ȘTEFAN, Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *Istoria românilor. 1. Din cele mai vechi timpuri până la întemeierea statelor românești*, București, Ed. științifică, 1974, 328 p., AnIst Iași, **13**, 1976, 434—436.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 460.

479. MICU, EUGEN, *Baza dialectală a românei literare* [de Ion Gheție, București, 1975], Orizont, **27**, nr. 34, 1976, 2.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 456.

480. M. K., Constantin C. Giurescu/Dinu C. Giurescu: *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri până astăzi* (Die Geschichte der Rumänen von den ältesten Zeiten bis Heute), Editura Albatros, București, 1975, NL, **27**, nr. 10, 1976, 118—119.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 459 și **15**, 1972, nr. 441.

481. Model, Iulian, *„Între lingvistică și istorie"* de Ion Cîrstoiu, în „Orizont", Rîmnicu Vîlcea, nr. 1 768, 27 iun. 1975, 5.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 447.

482. Nicu, Dumitru, Constantin C. Giurescu, [Dinu C. Giurescu], *„Istoria românilor"*, vol. 2 (Editura științifică și enciclopedică), Contemporanul, nr. 41, 1976,10.
Vezi nr. 446.

483. Poghirc, Cicerone, *O excelentă istorie a limbii române* [Al. Rosetti, *Schiță de istorie a limbii române de la origini și pînă astăzi*, București, 1976], TribRom, **5**, nr. 95, 1976, 11.
Vezi nr. 459.

484. Popescu-Tuță, Ioana, *Între lingvistică și istorie*, de Ion Cîrstoiu, [București, 1975], RPed, **24**, nr. 7, 1975, coperta 3.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 447.

485. Porcescu, Scarlat, Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *Istoria românilor* I, București, 1974, 335 p., MMS, **51**, nr. 9—12, 1975, 799—802.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 460.

486. Rusu, Gr., Ion Gheție — Al. Mareș, *Graiurile dacoromâne în secolul al XVI-lea*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1974, 388 p., CL, **21**, nr. 1, 1976, 111—114.
Vezi BRL, **17**, 1974, nr. 479.

487. Rusu, M. N., Al. Rosetti : *Schiță de istorie a limbii române de la origini și pînă în zilele noastre* [București, 1976], Amfiteatru, **11**, nr. 12, 1976, 384.
Vezi nr. 459.

488. Szabó, Zoltán, Paula Diaconescu, *Elemente de istorie a limbii române literare moderne*, Partea I. *Probleme de normare a limbii române literare moderne (1830—1880)*, Tipografia Universității din București, București, 1974, pp. 140; *Elemente de istorie a limbii române literare moderne*. Partea a II-a. *Evoluția stilului artistic în secolul al XIX-lea*, Tipografia Universității din București, București, 1975, pp. 308., RRL, **21**, nr. 4, 1976, 529—530.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 450.

489. Th. N., Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu : *Istoria românilor* (Geschichte der Rumänen), Bd. I, București, Editura științifică, 1974, 337 Seiten, FVL, **19**, nr. 1, 1976, 123.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 460.

490. Zub, Al., Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri pînă astăzi*, ed. a II-a, revăzută și adăugită, București, Ed. Albatros, 1037 [—1038] p., AnIst Iași, **13**, 1976, 436—437.
Vezi BRL **18**, 1975, nr. 459 și **15**, 1972, nr. 441.

491. * * * **Român, românesc, România.** *Studiu filologic* de Vasile Arvinte, ConvLit, nr. 5, 1976, 1.
Vezi nr. 437.

4. DIALECTOLOGIE

a. Generalități

492. Ionescu-Ruxăndoiu, Liliana, *Probleme de dialectologie română*, București, [Tipografia Universității din București], 1976, 196 p. (Universitatea din București, Facultatea de limbă și literatură română, Catedra de istoria limbii române).

★

Vezi și nr. 71, 74.

Recenzii

493. Bidian, Viorel, Matilda Caragiu-Marioțeanu, *Compendiu de dialectologie română (nord- și sud-dunăreană)*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1975, 302 p., CL, **21**, nr. 2, 1976, 248—249.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 494.

494. BULGĂR, GH., *Structura dialectală a limbii române* [Matilda Caragiu-Marioţeanu, *Compendiu de dialectologie română (nord- şi sud-dunăreană)*, Bucureşti, 1975], Forum, **18**, nr. 11, 1976, 82—83.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 494.

495. GRAUR, AL., [La rubrica: Cronica limbii] *Unitatea limbii române* [Matilda Caragiu-Marioţeanu, *Compendiu de dialectologie română (nord- şi sud-dunăreană)*, Bucureşti, 1975], RLit, **9**, nr. 28, 1976, 8.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 494.

496. SALA, MARIUS, *Argumentele dialectologiei pentru unitatea limbii române* [Matilda Caragiu-Marioţeanu, *Compendiu de dialectologie română (nord- şi sud-dunăreană)*, Bucureşti, 1975], TribRom, **5**, nr. 80, 1976, 11.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 494.

b. Graiurile dacoromâne

497. BIDIAN, VIOREL, *Formele verbale de tipul* **făcém**, **vindém**, *în graiurile dacoromâne*, CL, **21**, nr. 1, 1976, 65—69.

498. CAZACU, B., *Aspecte ale variaţiei lingvistice în graiurile munteneşti (pe baza datelor din* **Texte dialectate. Muntenia.** *I—III)*, SCL, **27**, nr. 3, 1976, 293—299.

499. DUMISTRĂCEL, STELIAN, **Noul atlas lingvistic român, pe regiuni. Moldova şi Bucovina.** *Probleme ale elaborării* [cu o hartă şi 2 tabele în text], LR, **25**, nr. 5, 1976, 547—558.

500. FRĂŢILĂ, V., *Un fenomen fonetic dialectal*: **s**> **ş**, **z**> **j** în unele *grupuri consonantice urmate de sunete palatale*, LR, **25**, nr. 2, 1976, 209—213.

501. GHEŢIE, ION, *Sintaxa graiurilor din Valea Bistriţei (Bieaz) (I)*, SCL, **27**, nr. 1, 1976, 21—32; *(II)*, nr. 2, 121—135; *(III)*, nr. 3, 221—230 [résumé en français].

502. MOCANU, NICOLAE, *Adjectivul* **flor** (< *lat.* **florus**) *şi derivatele sale* [cu o hartă în afară de text], CL, **21**, nr. 2, 1976, 189—198.

503. ORZA, RODICA, *Cu privire la flexiunea verbală în graiurile dacoromâne. Indicativul prezent* [cu o hartă în afară de text; résumé en français], CL, **21**, nr. 2, 1976, 199—212.

504. POPESCU, RADU SP., *Un fenomen românesc dialectal de echidistanţare a fonemelor*, SCL, **27**, nr. 2, 1976, 189—190.

★

Vezi şi nr. 69, 78, 79, 86, 1036.

Recenzii

505. NISTOR, G., *O monografie lingvistică* [V. Iancu, *Palatalizarea dentalelor în limba română*, Timişoara, 1975], Orizont, **27**, nr. 1, 1976, 3.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 500.

★

Vezi şi nr. 468, 479, 984.

c. Aromână

506. ÇABEJ, EQREM, *Zur aromunischen Wortforschung*, SCL, **27**, nr. 1, 1976, 3—16.

507. NEIESCU, PETRU, *Evoluţie fonetică normală sau accident fonetic? În legătură cu formele* **dinţă, cărţă, caftă, avdă** *etc. din dialectul aromân* [résumé en français], CL, **21**, nr. 1, 1976, 71—78.

508. NEIESCU, PETRU, *Le traitement de l'e accentué en aroumain*, RRL, **21**, nr. 1, 1976, 105—107.

509. NEIESCU, PETRU, *Situaţia lui „u" final în dialectul aromân din Albania şi din Macedonia* [résumé en français], SCL, **27**, nr. 3, 1976, 231—239.

510. Scărlătoiu-Mihăilă, Elena, *K voprosu o drevnosti i dlitel'nosti južnoslavjanskogo vlijanija na arumynsku dialekt*, RESEE, **14**, nr. 1, 1976, 111—115.

Recenzii

511. Rusu, Valeriu, *O carte, un om* [Tache Papahagi, *Dicționarul dialectului aromân. General și etimologic*, ediția a II-a, București, 1974], Săptămîna, nr. 301, 1976, 3.
Vezi BRL, **17**, 1974, nr. 764.

d. Istroromână

Vezi nr. 808.

e. Meglenoromână

512. Atanasov, Petar, *Infinitivul meglenoromân* [résumé en français], SCL, **27**, nr. 2, 1976, 137—150.

f. Româna peste hotare

513. Belchiță Hartular, Anca, *American Romanian Verb. English Influence*, RRL, **21**, nr. 2, 1976, 135—151.

5. FILOLOGIE

514. Aerts, W. J., *Le Nečtinav de la version roumaine en prose, comparé au Necténabo d'autres versions (surtout grecques) du roman d'Alexandre*, ACIEB XIV, **2**, 1975, 489—494.
515. Andreescu, Ștefan, *Un nou punct de vedere în discuția asupra versiunii slave a „Povestirii ce pre Dracula Voievod"*, GB, **34**, nr. 1—2, 1975, 121—130.
516. Artimon, Elena, *Un document de la Mihail Grigorie Sturdza, Domnul Moldovei* [résumé en français], Carpica, **7**, 1975, 149—154.
517. Badea, Ștefan, *Laeul — de la variante la forma definitivă*, LR, **25**, nr. 2, 1976, 173—179.
518. Bocșan, Nicolae, *Carte și cititori la începutul secolului al XIX-lea* [résumé en français], StUBBHist, **21**, 1976, 24—38.
519. Bordeianu, Mihai, *Mitropolitul Dosoftei traducător al „Psaltirei de-nțăles"*, MMS, **52**, nr. 1—2, 1976, 159—160.
520. Bordeianu, Mihai, *O carte veche românească puțin cunoscută*, MMS, **52**, nr. 1—2, 1976, 162.
521. Boroianu, C., *Texte vechi românești. Album de paleografie româno-chirilică*, București, Centrul de multiplicare al Universității din București, 1971, 104 p. (Universitatea din București, Institutul pedagogic, Facultatea de filologie).
522. Brătan, Ilie D., *Dosoftei, mitropolitul cărturar*, MO, **26**, nr. 9—10, 1974, 732—737.
523. Bulat, T. G., *Hrisovul Mitropolitului Antim Ivireanul pentru schitul din Gherghița (Prahova)*, BO, **92**, nr. 11—12, 1974, 1401—1402.
524. Chivu, Gh., *Alternanța ă ~ a în textele vechi românești*, LR, **25**, nr. 2, 1976, 181—185.
525. Constantinescu, Radu, *O predică slavo-română necunoscută de la începutul secolului al XV-lea*, BO, **93**, nr. 3—4, 1975, 317—321.
526. Coresi, *Psaltirea slavo-română (1577) în comparație cu psaltirile coresiene din 1570 și 1589*. Text stabilit, introducere și indice de Stela Toma, [București], Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1976, 779 [—780] p. [cu indice de cuvinte și o anexă de cuvintele atestate în psaltirile din 1570 și 1589] (Academia Republicii Socialiste România, Comisia de texte românești vechi).
Vezi și nr. 611, 622, 638.

527. CORFUS, ILIE, *Însemnări de demult*, [Iași], Junimea, 1975, XI + 340 p. [cu 4 facsimile]. Vezi și nr. 600, 602, 610, 639.
528. COSTIN, NICOLAE, *Opere*. [Vol.] I. *Letopisețul Țării Moldovei de la zidirea lumii pînă la 1601 și de la 1709 la 1711*. Ediție critică, cu studiu introductiv, note, comentarii, indice și glosar de G. Ivănescu, Iași, Editura Junimea, 1976, CXVI + 348 p.
529. CRISTACHE PANAIT, IOANA, *Tipăritura tîrgovișteană din al XVIII-lea veac în satele transilvănene*, GB, **33**, nr. 11—12, 1974, 1100—1105.
530. CRISTIAN, V., *Editarea și difuzarea cărții românești de istorie (1821—1848)* [résumé en français], AnIst Iași, **12**, 1975, 57—74.
531. CUNESCU, GHEORGHE, *Mitropolitul Dosoftei — La 350 de ani de la nașterea sa (1624)* — GB, **33**, nr. 11—12, 1974, 1212—1220.
532. DIACONESCU, ILIE GH., *Un exemplar liturgic necunoscut: „Slujba sfîntului Nifon", Sibiu, 1806*, BO, **93**, nr. 5—6, 1975, 698—702.
533. DUDAȘ, FLORIAN, *Un manuscris după o tipăritură a lui Coresi descoperit la Oradea*, Familia, **12**, nr. 7, 1976, 10.
534. DUȚU, ALEXANDRU, *Lumina tiparului românesc. „Mulți din alte țări rugîndu-ne foarte"*, MI, **10**, nr. 7, 1976, 28—30.
535. DUZINCHEVICI, DORINA, *Contribuții documentare la istoricul tipografiilor din Brăila în prima jumătate a secolului al XIX-lea*, RA, **53**, vol. 38, nr. 1, 1976, 48.
536. EDROIU, NICOLAE, *Note de epigrafie româno-chirilică* [Turda, 1745 și Cluj, 1754; cu 4 figuri în text; mit deutscher Zusammenfassung], AMN, **12**, 1975, 259—263.
537. ELIAN, ALEXANDRU, *Mitropolitul Dosoftei și literatura patristică*, BO, **92**, nr. 11—12, 1974, 1350—1375.
538. FRĂCEA, ILIE, *Antim Ivireanul. Rînduri „spre aducere aminte"* [cu bibliografie], MA, **20**, nr. 11—12, 1975, 891—895.
539. FURDUI, TITUS, BÂRZA, IACOB, *Tipărituri românești vechi imprimate la Bălgrad conservate în fondul colecțiilor speciale ale Bibliotecii Academiei Republicii Socialiste România, Filiala Cluj* [cu 3 facsimile în text], MA, **20**, nr. 9—10, 1975, 608—617.
540. GABOR, ION, *Noi orientări culturale în Școlile Brașovului: un manuscris de la Radu Tempea II* [résumé en français], StUBBHist, **21**, 1976, 7—15.
541. GHEȚIE, ION, *Moldova și textele rotacizante*, LR, **25**, nr. 3, 1976, 257—268.
542. GHEȚIE, ION, *O slovă chirilică enigmatică și vechimea tradiției grafice românești*, LR, **25**, nr. 5, 1976, 501—503.
543. GHEȚIE, I., *Presupusul original rotacizant al* **Psaltirii Scheiene**, SCL, **27**, nr. 4, 1976, 425—428.
544. GHEȚIE, ION, *Termenii de origine maghiară și localizarea textelor rotacizante*, LR, **25**, nr. 2, 1976, 187—190.
545. GHEȚIE, ION, *Texte coresiene copiate în* **Codicele Todorescu**, LR, **25**, nr. 1, 1976, 3—10.
546. GOROVEI, ȘTEFAN S., *Documente moldovenești din veacul al XVII-lea*, AnIst Iași, **12**, 1975, 289—295.
547. HODÎRNĂU, MARCEL, *Calendarul românesc din anul 1814* [cu 3 facsimile în text], RMM, **5**, nr. 5, 1976, 46—48.
548. ICHIM, DORINEL și POPOVICI, GEORGETA, *Cartea românească veche în colecția preotului Vasile Heisu-Răcăciuni*, MMS, **52**, nr. 1—2, 1976, 152—159.
549. IȘA, IULIU, OLTEAN, VASILE, *Descoperirea unui manuscris românesc al* **Bibliei** *de la sfîrșitul secolului al XVI-lea și începutul celui de-al XVII-lea la Școlii Brașovului* [cu 3 facsimile în text], MA, **20**, nr. 6—8, 1975, 537—544.
550. IVAN, I., **Pidalion.** *Manuscris din biblioteca mănăstirii Neamț*, MMS, **52**, nr. 1—2, 1976, 162—168.
551. JAKÓ, ZSIGMOND, *Începuturile tipografiei de la Blaj*, Omagiu Pascu, 492—503.
552. LIȚIU, GHEORGHE, *O carte de predici din 1847: „Învățături morale"*, BO, **93**, nr. 5—6, 1975, 703—706.
553. LUPAN, DOINA, HAȚEGANU, LUCIA, *Cartea veche românească în Biblioteca Muzeului de istorie Alba Iulia, II* [cu 4 facsimile; résumé en français], Apulum, **13**, 1975, 353—372.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 557.
554. MAIOR, PETRU, *Scrieri*. Vol. I—II. Ediție critică alcătuită de Florea Fugariu. Prefață și bibliografie cronologică de Maria Protase, București, Editura Minerva, 1976, vol. I: LXXVI + 332 p.; vol. II: 424 p. (**Biblioteca pentru toți**, nr. 865—866).
555. MANOLACHE, TEODOR N., *Activitatea literar-teologică a mitropolitului Dosoftei sub aspect patristic și postpatristic*, Ortodoxia, **27**, nr. 2, 1975, 389—393.

556. MARCU, TRAIAN, *Mitropolitul Dosoftei — 300 de ani de la apariția* **Psaltirii în versuri**, MA, **20**, nr. 6—8, 1975, 544—546.
557. MAREȘ, ALEXANDRU, **Apostolul Iorga** *și cele mai vechi versiuni românești ale* **Apostolului**, LR, **25**, nr. 5, 1976, 505—513.
558. MAREȘ, ALEXANDRU, *Constantin Kostenețki și începuturile scrisului în limba română*, SCL, **27**, nr. 4, 1976, 429—452.
559. MAREȘ, ALEXANDRU, *Pe marginea unor opinii recente despre cel mai vechi parimiar românesc* [Vasile Oltean, *Descoperirea unui codice-miscelaneu în limba română*, RLit, **8**, nr. 5, 1975 și Ion-Radu Mircea, *Îndreptări și adăugiri la „Descoperirea unui codice-miscelaneu în limba română"*, RLit, **8**, nr. 7, 1975], LR, **25**, nr. 1, 1976, 37—42.
Vezi nr. 563 și BRL, **18**, 1975, nr. 517.
560. MIHAIL, PAUL, *Alte acte românești de la Constantinopol (IV) (1596—1860)* [cu 12 facsimile în text], AnIst Iași, **12**, 1976, 235—288.
561. MIHAIL, PAUL, *Manuscrise românești din Biblioteca Mitropoliei Moldovei (Continuare)*, MMS, **52**, nr. 1—2, 1976, 120—146.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 564.
562. MIHAIL, PAUL, MIHAIL, ZAMFIRA, **Arhieraticonul român** *de la 1705 copiat de Axinte Uricariul* [cu 5 facsimile în afară de text], BO, **92**, nr. 11—12, 1974, 1403—1413.
563. MIRCEA, ION RADU, *Îndreptări și adăugiri la „Descoperirea unui codice-miscelaneu" în limba română* [răspuns la articolul lui Vasile Oltean din RLit, **8**, nr. 5, 1975], RLit, **8**, nr. 7, 1975, 19.
Vezi nr. 559 și BRL, **18**, 1975, nr. 571.
564. MUTHU, MIRCEA, *Literatura veche și dreptul scris*, Steaua, **27**, nr. 4, 1976, 41.
565. NIȚU, OCTAVIAN, *Relația dintre „Tipografia diaconului Coresi din Scheii Brașovului și „Tipografia honteriană" din Cetate* [cu 4 facsimile în afară de text], BO, **93**, nr. 3—4, 1975, 426—446.
566. NUSSBÄCHER, GERNOT, *Datarea documentului popii Ianc din Șcheii Brașovului*, LR, **25**, nr. 3, 1976, 269—274.
567. OLTEANU, PANDELE, *Damaschin Studitul și Mitropolitul Varlaam al Moldovei*, MMS, **52**, nr. 3—4, 1976, 211—244.
568. PANĂ, MARIN N., *Izvoare și lucrări omiletice în biserica ortodoxă română, de la origini pînă în secolul XVIII*, GB, **33**, nr. 11—12, 1974, 1111—1121.
569. PASCU, CONSTANTIN, *Trei tipărituri românești vechi, inedite, existente la Biblioteca Muzeului Brukenthal* [cu 2 figuri în text; mit deutscher Zusammenfassung], StComArh Brukenthal, **19**, 1975, 109—115.
570. POP, AUGUSTIN Z. N., *Eminescu — Ediția princeps*, ConvLit, nr. 4, 1976, 6.
571. POPA, MIRCEA, *O carte veche necunoscută* [la Biblioteca universitară din Cluj-Napoca: *Fabule alese* de la sfîrșitul sec. al XVIII-lea], Steaua, **27**, nr. 6, 1976, 35—36.
572. POPESCU, ION, *Anton Pann — clasic al psaltichiei românești*, BO, **93**, nr. 3—4, 1975,456—466.
573. POPESCU, ION, *Însemnări bibliografice despre mitropolitul Dosoftei*, MO, **26**, nr. 9—10, 1974, 775—777.
574. RĂDUȚ, ION, *Despre un codice-miscelaneu în limba română, descoperit de curînd la Brașov*, MO, **27**, nr. 1—2, 1975, 125—127.
575. RIZESCU, I., *O copie muntenească din secolul al XVIII-lea a* **Pravilei** *lui Vasile Lupu*, LR, **25**, nr. 2, 1976, 191—195.
576. ROMAN, ALEXANDRA, *Un text românesc precoresian* [cu 10 figuri în text], LR, **25**, nr. 5, 1976, 463—474.
577. RUSU, D., *Tipografia, în Moldova, pînă la sfîrșitul secolului al XVII-lea*, MMS, **52**, nr. 3—4, 1976, 254—264.
578. SCARLAT, MIRCEA, *Introducere în opera lui Miron Costin*, București, Editura Minerva, 1976, 167 [—168] p.
579. SČAPOV, JAROSLAV, Le **Nomocanon** *grec en traduction dans les Pays roumains*, ACIEB XIV, **2**, 1975, 595—599.
580. SIMONESCU, DAN, *Cartea — tezaur de instruire*, LLR, **2**, nr. 3, 1976, 10—13.
581. SIMONESCU, DAN, *Din patrimoniul culturii românești. Monumente ale artei tiparului*, Biblioteca, nr. 2, 1976, 28—29.
582. SIMONESCU, DAN, *Mitropolitul Dosoftei al Moldovei*, MO, **26**, nr. 9—10, 1974, 738—746.
583. SIMONESCU, DAN, *Tipăriturile lui Coresi în edițiile editorilor*, Manuscriptum, **7**, nr. 4, 1976, 173—174.

584. Stifter-Buză, Emanuela, *Contribuții la filiația ceasloavelor ardelenești din a doua jumătate a secolului al XVII-lea* [cu 3 figuri și 3 tabele în text], LR, **25,** nr. 1, 1976, 11—24.

585. Strungaru, Diomid, *Pe marginea interpretării normelor ortografice în recentele ediții a două vechi gramatici românești* [Dimitrie Eustatievici Brașoveanul, *Gramatica românească 1757*, ediția N. A. Ursu, 1969, și Constantin Diaconovici Loga, *Gramatica românească*, ediția Olimpia Șerban și Eugen Dorcescu, 1973], LR, **25,** nr. 2, 1976, 197—204.
Vezi nr. 588 și BRL, **12,** 1969/1970, nr. 611 și **16,** 1973, nr. 665.

586. Șimanschi, L., *Fotocopii după documente moldovenești din perioada 1448—1458* [cu 3 facsimile în text], AnIst Iași, **12,** 1975, 229—233.

587. Ulici, Laurențiu, *Dosoftei* [*I*], ConvLit, nr. 1, 1976, 6; (*II*), nr. 2, 6.

588. Ursu, N. A., *Din nou despre interpretarea grafiei chirilice românești* [pe marginea articolului lui D. Strungaru din LR, **25,** nr. 2, 1976], LR, **25,** nr. 5, 1976, 475—489.
Vezi nr. 585 și BRL, **12,** 1969/1970, nr. 611.

589. Ursu, N. A., *Dosoftei necunoscut* [cu 3 facsimile în text], Cronica, **11,** nr. 6, 1976, 4—5.
Vezi și nr. 605.

590. Ursu, N. A., *O comedie necunoscută a lui Alecu Donici*, Cronica, **11,** nr. 21, 1976, 4.

591. Ursu, N. A., *Scarlat Barbu Timpeanu, traducător din Ovidiu [Metamorfoze*, București, 1975], Cronica, **11,** nr. 17, 1976, 10.

592. Velciu, Dumitru, *O veche controversă: paternitatea redacției în șapte capitole a scrierii* **De neamul moldovenilor** [résumé en français], RI, **29,** nr. 9, 1976, 1345—1367.

593. Vîrtosu, Ileana, *Les gloses dans une traduction roumaine manuscrite du XVIIIe siècle*, ER, **11,** 1976, 105—111.

594. Vîrtosu, Ileana, *Un manuscris românesc al* **Întîmplărilor lui Telemac** *de Fénelon: filieră, localizare, datare, paternitate* [cu o figură în text], LR, **25,** nr. 1, 1976, 25—36.

595. Vornicescu Severineanul, Nestor, *Scrieri patristice și post-patristice în preocupările mitropolitului Dosoftei al Moldovei*, MO, **26,** nr. 9—10, 1974, 718—731.

596. Zgraon, Florentina, *Considerații filologice asupra primei traduceri manuscrise a* **Scării** *lui Ioan Sinaitul* [cu o figură în text], LR, **25,** nr. 3, 1976, 275—287.

597. Zgraon, Florentina, *Tipăriturile vicneze din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și unificarea limbii române literare*, LR, **25,** nr. 1, 1976, 43—54.

598. * * * *Antim Ivireanul (? 1650—1716) — 325 de ani de la nașterea cărturarului* —, AnivCult, **11,** nr. 2, 1975, 153—160.

599. * * * *Documenta Romaniae Historica. B. Țara Românească.* Volumul XXIV *(1633—1634).* Volum întocmit de Damaschin Mioc, Sașa Caracaș și Constantin Bălan, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1974, II + 715 p. (Academia de Științe Sociale și Politice a Republicii Socialiste România, Institutul de istorie „N. Iorga").
Vezi și nr. 609.

★

Vezi și nr. 3, 9, 140, 385, 457, 1269, 1462, 1463, 1467, 1468, 1469.

Recenzii

600. Anghelescu, Mircea, Ilie Corfus, *Însemnări de demult*, Editura Junimea, Iași, 1975, 339 p., RITL, **25,** nr. 1, 1976, 144—145.
Vezi nr. 527.

601. Anghelescu, Mircea, M. Stojanov, *Opis na grăckite i drugi čuždoezični răkopisi v Narodna Biblioteka „Kiril i Metodij"*, Sofia, 1973, 206 p. + XXIV pl., LR, **25,** nr. 1, 1976, 112—113.

602. Armbruster, Adolf, Ilie Corfus, *Însemnări de demult* (Aufzeichnungen aus vergangenen Zeiten), Junimea (Iași), 1975, XII + 340 S, 14 Ablichtungen, RRH, **15,** nr. 2, 1976, 329—331.
Vezi nr. 527.

603. Atanasiu, Victor, *Documenta Romaniae Historica. B. Țara Românească*, volumul XI *(1393—1600). Domnia lui Mihai Viteazul*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1975, 744 p., AIst, **22,** nr. 2, 1976, 177—180.
Vezi BRL, **18,** 1975, nr. 603.

604. Banu, Emanuel, Aurel Răduțiu, Ladislau Gyémánt: **Supplex Libellus Valachorum** *în variantele românești de la Schei*. Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1975, 134 p. + VIII, MA, **20,** nr. 9—10, 1975, 708—710.
Vezi BRL, **18,** 1975, nr. 580.

605. Buzdugan, C., N. A. Ursu, *Dosoftei necunoscut*, în „Cronica", an X (1976), nr. 6 din 6 februarie, MMS, **52,** nr. 3—4, 1976, 287—290.
Vezi nr. 589.

606. Caproșu, I., Daniela Poenaru, *Contribuții la* **Bibliografia românească veche,** Muzeul județean Dîmbovița, Tîrgoviște, 1973, 341 [—343] p., AnIst Iași, **12,** 1975, 301—303.
Vezi BRL, **17,** 1974, nr. 8.

607. Caproșu, I., *Documenta Romaniae Historica*. B. *Țara Românească*, volumul III *(1526—1535)*, București, Ed. Acad., 1975, XXXII + 487 p., AnIst Iași, **13,** 1976, 447.
Vezi BRL, **18,** 1975, nr. 602.

608. Caproșu, I., *Documenta Romaniae Historica*. B. *Țara Românească*, volumul XI *(1593—1600). Domnia lui Mihai Viteazul*, București, Ed. Acad., 1975, LI+744 p.,AnIst Iași, **13,** 1976, 447—448.
Vezi BRL, **18,** 1975, nr. 603.

609. Caproșu, I., *Documenta Romaniae Historica*. B. *Țara Românească*, volumul XXIV *(1633—1634)*, volum întocmit de Damaschin Mioc, Saşa Caracaş şi Constantin Bălan, București, Ed. Acad. 1974, 715 + LVII p., AnIst Iași, **12,** 1975, 356—357.
Vezi nr. 599.

610. Cazacu, B., Ilie Corfus, *Însemnări de demult*, [Iași], Junimea, 1975, XI + 347 p., SCL, **27,** nr. 3, 1976, 322—324.
Vezi nr. 527.

611. C. G., Coresi, *Psaltirea slavo-română (1577)* [text stabilit de Stela Toma], (Editura Academiei R.S.R., București, 1976, 779 p.), Forum, **18,** nr. 7, 1976, 90.
Vezi nr. 526.

612. Cheie-Pantea, I., Mircea Anghelescu, *Literatura română şi Orientul*, București, Editura Minerva, 1975, 205 p., LL, nr. 1, 1976, 236—238.
Vezi BRL, **18,** 1975, nr. 530.

613. Cunescu, Gh., *Note asupra activității Mitropolitului Dosoftei — La 350 de ani de la naștere (1624)* — [pe marginea unor articole din 1974 despre viața și activitatea lui Dosoftei], BO, **92,** nr. 11—12, 1974, 1416—1421.
Vezi BRL, **17,** 1974, nr. 471, 605, 608, 842.

614. Duțu, Alexandru, *Reeditarea unei interesante opere din istoriografia secolului al XVIII-lea [Cronica anonimă a Moldovei 1661—1729 (Pseudo-Amiras)*, București, 1975], Manuscriptum, **7,** nr. 3, 1976, 176—178.
Vezi BRL, **18,** 1975, nr. 599.

615. E. V., * * * *Documenta Romaniae Historica*. A. *Moldova*. vol. III [*(1526—1535)*], (Editura Academiei R.S.R., 850 p.), Forum, **18,** nr. 8, 1976, 90.
Vezi BRL, **18,** 1975, nr. 602.

616. Floca, Ioan N., *Pravila ritorului Lucaci (1581)* [ediția I. Rizescu, București, 1971], MA, **20,** nr. 9—10, 1975, 680—683.
Vezi BRL, **14,** 1971, nr. 511.

617. Geția, Gheorghe, Dosoftei, *Psaltirea în versuri, 1673*, Ediție critică de N. A. Ursu, cu un cuvînt înainte de Înalt Prea Sfințitul Justin Moisescu, Arhiepiscop al Iașilor și Mitropolit al Moldovei și Sucevei, Iași, 1974, LIX + 1164 pp., MB, **25,** nr. 7—9, 1975, 477—479.
Vezi BRL, **18,** 1975, nr. 542.

618. Ghita, Ieremia B., Dosoftei: *Psaltirea în versuri 1673*. Ediție critică de N. A. Ursu. Cu un cuvînt înainte de Î. P. S. Iustin Moisescu, Arhiepiscop al Iașilor și Mitropolit al Moldovei și Sucevei, Iași, 1974, p. 1165, MA, **20,** nr. 9—10, 1975, 700—702.
Vezi BRL, **18,** 1975, nr. 542.

619. Gorovei, Ștefan S., *Documenta Romaniae Historica*, A. *Moldavie*, Ier vol., Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1975, 605 p., RRH, **15,** nr. 4, 1976, 762—764.
Vezi BRL, **18,** 1975, nr. 600.

620. Gorovei Ştefan S., *Documenta Romaniae Historica*, A. *Moldova*, Vol. I *(1384—1448)*, întocmit de C. Cihodaru, I. Caproşu şi L. Şimanschi, Bucureşti, Ed. Acad. 1975, LV + 604 p., AnIst Iaşi, **13**, 1976, 386—391.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 600.

621. Goţia, Anton, Liviu Onu, *Critica textuală şi editarea literaturii române vechi, cu aplicaţii la cronicarii moldoveni*, Editura Minerva, Bucureşti, 1973, 470 p., CL, **21**, nr. 1, 1976, 118—119.
Vezi BRL, **17**, 1974, nr. 583.

622. Graur, Al., [La rubrica: Cronica limbii] *Texte coresiene* [Coresi, *Psaltirea slavo-română (1577) în comparaţie cu psaltirile coresiene din 1570 şi 1589*, ediţie de Stela Toma, Bucureşti, 1976], RLit, **9**, nr. 25, 1976, 8.
Vezi nr. 526.

623. Grigoraş, N., *Documenta Romaniae Historica*. A. *Moldova*, vol. I *(1384—1448)*, întocmit de C. Cihodaru, I. Caproşu şi L. Şimanschi, Bucureşti, 1975, 606 p., MMS, **52**, nr. 3—4, 1976, 298—299.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 600.

624. Iacobescu, Ilie V., G. Popescu-Vîlcea, *Slujebnicul mitropolitului Ştefan al Ungrovlahiei (1648—1688)*, Editura Meridiane, Bucureşti, 1974, 112 pp., MB, **26**, nr. 1—4, 1976, 296—298.
Vezi BRL, **17**, 1974, nr. 588.

625. Ilieş, Aurora, *Cronica anonimă a Moldovei 1661—1729 (Pseudo-Amiras)* (Chronique anonyme de la Moldavie). Étude et édition critique par Dan Simonescu. Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, 1975, 170 pages, RRH, **15**, nr. 3, 1976, 554—555.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 599.

626. Ioanicescu, I., Gh. Popescu-Vîlcea, *Slujebnicul Mitropolitului Ştefan al Ungrovlahiei*, Editura Meridiane, Bucureşti, 1974, MO, **26**, nr. 11—12, 1974, 1084—1085.
Vezi BRL, **17**, 1974, nr. 588.

627. Ionescu, I., Magdalena Georgescu, *Un document muntenesc inedit din secolul al XVI-lea*, în „Limba română", 3, anul XXIII, 1974, p. 223—232, MO, **26**, nr. 11—12, 1974, 1082.
Vezi BRL, **17**, 1974, nr. 560.

628. Ionescu-Nişcov, Traian, * * * *Documenta Romaniae Historica*. B. *Ţara Românească*, XI *(1593—1600)*. *Domnia lui Mihai Viteazul*. Institutul de istorie „N. Iorga", Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, 1975, 724 p. + 20 fotocopii. Volum întocmit de Damaschin Mioc şi Ştefan Ştefănescu, RI, **29**, nr. 8, 1976, 1263—1265.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 603.

629. Kelemen, B., Dosoftei, *Psaltirea în versuri, 1673*. Ediţie critică de N. A. Ursu. Cu un cuvînt înainte de Înalt Prea Sfinţitul Iustin Moisescu, Arhiepiscop al Iaşilor şi Mitropolit al Moldovei şi Sucevei, Iaşi, 1974, 1165 p., CL, **21**, nr. 1, 1976, 116—117.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 542.

630. Lăudat, I. D., *Cronica anonimă a Moldovei (1661—1729)* [*(Pseudo-Amiras)*, ediţie critică de Dan Simonescu, Bucureşti, 1975], Ateneu, **13**, nr. 1, 1976, 15.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 599.

631. M. B., * * * *Documenta Romaniae Historica*. A. *Moldova*, vol. I *(1384—1448)*], (Editura Academiei R.S.R., 1975, 605 p.), Forum, **18**, nr. 4, 1976, 88.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 600.

632. Micle, Veniamin, C. Potra şi V. Curticăpeanu: *Istoricul tipăririi şi difuzării cronicii lui George Şincai* în „Anuarul Institutului de istorie şi arheologie din Cluj", XVI (1973), p. 77—135, MA, **20**, nr. 9—10, 1975, 706—707.
Vezi BRL, **17**, 1974, nr. 591.

633. Mihail, Paul, *Documenta Romaniae Historica*. A. *Moldova*, volumul XXII *(1634)*, întocmit de C. Cihodaru, I. Caproşu şi L. Şimanschi, Ed. Acad., 1974, XLVII + 488 p., AnIst Iaşi, **12**, 1975, 355—356.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 601.

634. Mureşianu, Ion B., Constantin Diaconovici Loga, *Gramatica românească*. Text stabilit, prefaţă, note şi glosar de Olimpia Şerban şi Eugen Dorcescu, Editura „Facla", Timişoara, 1973, 179 pp., MB, **25**, nr. 10—12, 1975, 743.
Vezi BRL, **16**, 1973, nr. 666.

635. Naghiu, Iosif E., Dosoftei, *Psaltirea în versuri, 1673*, Ediţie critică de N. A. Ursu [Iaşi, 1974], MB, **26**, nr. 1—4, 1976, 294—296.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 542.

636. OLTEAN, VASILE, Ion Gheție, Al. Mareș: *Introducere în filologia românească* [*Probleme, Metode. Interpretări*, București, 1974], Astra, **11**, nr. 1, 1976, 2.
Vezi BRL, **17**, 1974, nr. 565.

637. RĂDULESCU, MIHAI, *Un eveniment editorial: „Slujebnicul" mitropolitului Ștefan al Ungrovlahiei*, de Dr. G. Popescu-Vîlcea, [București, 1974], BO, **93**, nr. 3—4, 1975, 470—472.
Vezi BRL, **17**, 1974, nr. 588.

638. RIZESCU, I., Coresi — *Psaltirea slavo-română (1577) în comparație cu psaltirile coresiene din 1570 și din 1589*. Text stabilit, introducere și indice de Stela Toma, [București], Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1976, 780 p., SCL, **27**, nr. 6, 1976, 653—655.
Vezi nr. 526.

639. RIZESCU, I., Ilie Corfus, *Însemnări de demult*, [Iași], Editura Junimea, 1975, în 4°, X+340 p., LR, **25**, nr. 3, 1976, 326—328.
Vezi nr. 527.

640. SOROHAN, ELVIRA, *Psaltirea lui Dosoftei într-o nouă ediție* [de N. A. Ursu, Iași, 1974], MMS, **51**, nr. 9—12, 1975, 793—795.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 542.

641. STOIDE, CONST. A., **Cronica anonimă** *și autorul ei* [*Cronica anonimă a Moldovei 1661—1729 (Pseudo-Amiras)*, București, 1975], AnIst Iași, **13**, 1976, 266—280.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 599.

642. VERCIU, DUMITRU, *** *Cronica anonimă a Moldovei, 1661—1729 (Pseudo-Amiras)*, studiu și ediție critică de Dan Simonescu, Editura Academiei R.S.R., 1975, 170 p., RI, **29**, nr. 4, 1976, 621—625.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 599.

643. VERZEA, ILEANA, Alexandru Duțu, *Umaniștii români și cultura europeană* (Romanian Humanists and European Culture), București, Editura Minerva, 1974, 225 p., Synthesis, **2**, 1975, 290—291.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 544.

644. VIFOR, ALEXANDRU, Aurel Răduțiu, Ladislau Gyémánt, **Supplex Libellus Valachorum** *in variantele românești de la Șchei*, [Cluj-Napoca, 1975], Familia, **12**, nr. 4, 1976, 2.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 580.

645. ZUB, AL., Alexandru Duțu, *Umaniștii români și cultura europeană*, București, Ed. Minerva, 1974, 224 [—226] p., AnIst Iași, **12**, 1975, 358.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 544.

646. Z[UB], AL., Aurel Răduțiu, Ladislau Gyémánt, **Supplex Libellus Valachorum** *in variantele românești de la Șchei*, Cluj-Napoca, Ed. Dacia, 1975, 132 p. + facs., AnIst Iași, **12**, 1975, 358—359.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 580.

647. ZUB, AL., Mircea Anghelescu, *Literatura română și Orientul (secolele XVII—XIX)*, București, Ed. Minerva, 1975, 207 p., AnIst Iași, **13**, 1976, 444.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 530.

★

Vezi și nr. 13, 14, 15, 16, 18, 21, 22, 24.

6. FONETICĂ ȘI FONOLOGIE

648. AVRAM, ANDREI, *Trăsăturile distinctive ale fonemelor limbii române literare* [cu 8 tabele; résumé en français], SCL, **27**, nr. 6, 1976, 577—599.

649. MĂRDĂRESCU-TEODORESCU, MARIA, *The Duration of Prepalatal Affricates in Romanian. Auditory Tests* [cu 4 tabele în text], RRL, **21**, nr. 1, 1976, 99—103.

★

Vezi și nr. 69, 184, 307, 458, 500, 504, 509, 949, 1362, 1402, 1403.

Recenzii

650. LĂZĂROIU, AURELIAN, Clement Mîrza, *Fonetica*, în *Limba română contemporană*, vol. I, Bucureşti, Editura didactică şi pedagogică, 1974, p. 11—60, SCL, **27**, nr. 1, 1976, 85—91.
Vezi BRL, **17**, 1974, nr. 356.

7. GRAMATICĂ

a. Generalităţi

651. ANGHELESCU-TEMELIE, N., POPESCU, ADRIAN GH., *Dificultăţi ale analizei gramaticale*, Bucureşti, Editura ştiinţifică şi enciclopedică, 1976, 291 [—292] p.
Vezi şi nr. 657.

652. CONSTANTINESCU, SILVIU, *Exerciţii şi analize gramaticale (Culegere pentru clasele V — VIII)*, Bucureşti, Editura didactică şi pedagogică, 1976, 222 [—223] p.
Vezi şi nr. 658.

653. CRAŞOVEANU, D., [Sub titlul comun : Concursul de admitere în facultăţi filologice. Proba de limba română] *Timişoara*, LLR, **2**, nr. 4, 1976, 37—38.

654. IONILĂ, FLORIN LAZĂR, [Sub titlul comun : Concursul de admitere la facultăţi filologice. Constatări pe marginea lucrărilor scrise la proba de limba română (sesiunea iulie 1975)] *Craiova*, LLR, **2**, nr. 1, 1976, 38—40.

655. POPESCU, RODICA, [Sub titlul comun : Concursul de admitere la facultăţi filologice. Constatări pe marginea lucrărilor scrise la proba de limba română (sesiunea iulie 1975)], *Timişoara*, LLR, **2**, nr. 1, 1976, 40—42.

656. ZUGUN, PETRU, *Concursul de admitere în facultăţi filologice. Proba de limba română. Iaşi*, LLR, **2**, nr. 4, 1976, 34—35.

★

Vezi şi nr. 63, 174, 300, 319, 320, 325, 1108, 1609, 1612, 1613, 1620, 1628, 1656.

Recenzii

657. GRAUR, AL., [La rubrica : Cronica limbii] *Analize gramaticale* [N. Anghelescu-Temelie, Adrian Gh. Popescu, *Dificultăţi ale analizei gramaticale*, Bucureşti, 1976], RLit, **9**, nr. 50, 1976, 9.
Vezi nr. 651.

658. LEREA, H., Silviu Constantinescu — *Exerciţii şi analize gramaticale [(Culegere pentru clasele V—VIII)*, Bucureşti, 1976], ScTin, **32**, nr. 8 582, 24 dec. 1976, 4.
Vezi nr. 652.

b. Morfologie

659. BĂNCILĂ, FLORICA, CHIŢORAN, DUMITRU, *Remarks on the Morphological Adaptation of English Loan-Words in Romanian*, AUBFIL, **25**, 1976, 35—44.

660. BEJAN, D., *Prepoziţie + adverb* [résumé en francais], CL, **21**, nr. 2, 1976, 213—219.

661. BRÂNCUŞ, GRIGORE, *Limba română contemporană. Morfologia verbului*, Bucureşti, [Tipografia Universităţii din Bucureşti], 1976, 127 [—128] p. (Universitatea din Bucureşti).

662. BRÂNCUŞ, GR., *Productivitatea conjugărilor în româna actuală* [résumé en français], SCL, **27**, nr. 5, 1976, 475—492.

663. FLOREA, MELANIA, *Cel, cea, cei, cele într-un manual pentru străini*, LR, **25**, nr. 3, 1976, 235—241.

664. GOGA, N., *Diateza în limba română ca formă, relaţie şi raport* [résumé en français], CL, **21**, nr. 2, 1976, 235—243.

665. Herslund, Michael, *Encore le „neutre" en roumain* [cu bibliografie], CLTA, **13,** nr. 1, 1976, 251—254.
666. Irimia, Dumitru, *Structura gramaticală a limbii române. Verbul,* [București], Junimea, [1976], 306 [—307] p. [cu indice și bibliografie].
667. Moise, Ion, Dragomirescu, Gh. N., *Negația slabă,* LR, **25,** nr. 3, 1976, 229—234.
668. Niculescu, Alexandru, [La rubrica : Cronica limbii] *Vocativul,* RLit, **9,** nr. 47, 1976, 9.
669. Rosetti, A., *Nouvelles remarques sur le neutre en roumain* [cu bibliografie], CLTA, **13,** nr. 1, 1976, 255—264.
670. Stan, I. T., *Despre pluralul unor substantive și adjective ale limbii române,* LR, **25,** nr. 2, 1976, 137—142.
671. Vlăduțiu, Ion, *Tratarea contrastivă a temporalului în limbile română și engleză,* Forum, **18,** nr. 2, 1976, 23—28.

★

Vezi și nr. 67, 69, 209, 236, 318, 322, 323, 381, 438, 444, 465, 497, 503, 682, 823, 1034, 1066, 1128, 1149, 1191, 1255, 1365, 1367, 1377, 1388, 1405.

Recenzii

672. Graur, Al., [La rubrica : Cronica limbii] *Încadrarea substantivelor maghiare* [Kis Emese, *Încadrarea substantivelor de origine maghiară în sistemul morfologic al limbii române,* București, 1975], RLit, **9,** nr. 3, 1976, 8.
Vezi BRL, **18,** 1975, nr. 665.
673. Hasan, Finuța, Jürgen Bredemeier, *Strukturbeschränkungen im Rumänischen. Studien zur Syntax der prä- und postverbalen Pronomina,* Tübingen, Verlag Gunter Narr, 1976, 156 p., SCL, **27,** nr. 5, 1976, 545—548.
674. Macrea, D., *Împrumuturi lexicale* [Kis Emese, *Încadrarea substantivelor de origine maghiară în sistemul morfologic al limbii române,* București, 1975], RLit, **9,** nr. 13, 1976, 8.
Vezi BRL, **18,** 1975, nr. 665.
675. Negreanu, Ioana Alexandra, Gh. Constantinescu-Dobridor, *Morfologia limbii române* București, Edit. științifică, 1974, 382 p., LR, **25,** nr. 2, 1976, 217—222.
Vezi BRL, **17,** 1974, nr. 665.

★

Vezi și nr. 982, 990, 1014.

c. Sintaxă

676. Crașoveanu, D., *Sintaxa propoziției și a frazei,* Timișoara, Tipografia Universității din Timișoara, 1974, 5 + 72 p. [multigrafiat] (Ministerul Educației și Învățământului, Institutul central de perfecționare a personalului didactic, Filiala Timișoara, **Expuneri — Prelegeri — Consultații** 67).
677. Dascălu, Laurența, *Statistical Remarks on Question Types in Romanian,* RRL, **21,** nr. 3, 1976, 391—399.
678. Diaconescu, Ion, *Probleme de analiză și de construcție a frazei,* LLR, **2,** nr. 1, 1976, 14—15.
679. Drașoveanu, D. D., *Un atribut acuzatival* [résumé en français], CL, **21,** nr. 1, 1976, 79—82.
680. Graur, Al., [La rubrica : Cronica limbii] *Locul adjectivului,* RLit, **9,** nr. 32, 1976, 9.
681. Gruiță, C., *Despre așa-zisul circumstanțial de excepție introdus prin* **decît** *(și subordonata corespunzătoare)* [résumé en français], CL, **21,** nr. 1, 1976, 83—89.
682. Gruiță, Mariana, *Aspecte ale sintaxei pronumelor relative în limba engleză și română* [abstract in English], StUBB, **26,** 1976, 62—66.
683. Guțu Romalo, Valeria, *Recenzie și lectură* [pe marginea recenziei lui Gh. Trandafir din LR, **25,** nr. 1, 1976 la volumul *Sintaxa limbii române. Probleme și interpretări* de V. Guțu Romalo, București, 1973], LR, **25,** nr. 3, 1976, 315—321.
Vezi nr. 694 și BRL, **16,** 1973, nr. 711.
684. Hodiș, Viorel, *Dintr-un viitor lexicon de terminologie sintactică:* **funcția** [с резюме по русски], StUBB, **26,** 1976, 32—42.

685. HODIȘ, VIOREL, *Natura sintactică a relației apozitive. II. Diferențe specifice ale coordonării față de apozare* [résumé en français], CL, **21**, nr. 1, 1976, 91—102.
Vezi BRL, **16**, 1973, nr. 712.

686. IORDAN, IORGU, *Note sintactice* [1. prep. + subst. = adjectiv; 2. *(pentru) ca (să)*, locuțiune conjuncțională consecutivă], LR, **25**, nr. 1, 1976, 69—71.

687. METEA, ALEXANDRU, *Propoziția atributivă*, Timișoara, Tipografia Universității din Timișoara, 1975, 21 p. [multigrafiat] (Ministerul Educației și Învățământului, Institutul central de perfecționare a personalului didactic, Filiala Timișoara, **Expuneri — Prelegeri — Consultații**.

688. PANĂ DINDELEGAN, GABRIELA, *Restricții sintactice în combinarea cuvintelor*, LLR, **2**, nr. 3, 1976, 17—20.

689. PANĂ DINDELEGAN, GABRIELA, *Sintaxa limbii române*. Partea I. *Sintaxa grupului verbal*, București, Tipografia Universității din București, 1976, 228 p. (Universitatea din București).

690. ȚUGULAN, LIDIA, *Sintaxa propoziției*. Partea I—II, Timișoara, Tipografia Universității din Timișoara, 1975, 27 + 27 p. (Ministerul Educației și Învățământului, Institutul central de perfecționare a personalului didactic, Filiala Timișoara, **Expuneri — Prelegeri — Consultații**).

691. VASILIU, EMANUEL, GOLOPENȚIA-ERETESCU, SANDA, *The Transformational Syntax of Romanian* by .... Translated from Romanian by Ilinca Constantinescu, The Hague — Paris — [București], Mouton & Co., N. V. Publishers — [Editura Academiei Republicii Socialiste România], 1972, 198 p. (= **Janua Linguarum** Studia memoriae Nicolai Van Wijk dedicata, edenda curat C. H. Van Schooneveld Indiana University, *Series Practica*, 195) [versiune revizuită, în engleză, a lucrării *Sintaxa transformațională a limbii române*, București, 1969].
Vezi BRL, **12**, 1969/1970, nr. 836.

★

Vezi și nr. 78, 324, 352, 501, 960, 1072, 1073, 1094, 1148, 1414, 1624.

Recenzii

692. GOLOPENȚIA ERETESCU, SANDA, Gabriela Pană Dindelegan, *Sintaxa transformațională a grupului verbal în limba română*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1974, 295 p., SCL, **27**, nr. 6, 1976, 643—652.
Vezi BRL, **17**, 1974, nr. 693.

693. MÎRZA, CLEMENT, V. Șerban, *Teoria și topica propoziției în româna contemporană*, București, Editura didactică și pedagogică, 1974, SCL, **27**, nr. 5, 1976, 539—545.
Vezi BRL, **17**, 1974, nr. 694.

694. TRANDAFIR, GH., Valeria Guțu Romalo, *Sintaxa limbii române. Probleme și interpretări*, București, Editura didactică și pedagogică, 1973, 210 p., LR, **25**, nr. 1, 1976, 103—109.
Vezi nr. 683 și BRL, **16**, 1973, nr. 711.

★

Vezi și nr. 374, 673.

8. LEXICOLOGIE

a. Semantică

695. APOLZAN, LUCIA, *Gospodăria și locuința în zona Porților de Fier* [cu 27 de figuri în text și o planșă în afară de text], SCEIC, 1975, 7—37.

696. BAJMATĂRĂ, RODICA, *Elemente de interior țărănesc din comuna Slatina Timiș (Caraș — Severin)*, SCEIC, 1975, 39—42.

697. Bidu-Vrănceanu, Angela, *Analiza structurală a vocabularului limbii române contemporane. Numele de culori*, Bucureşti, [Tipografia Universităţii din Bucureşti], 1976, 290 [—291] p. (Universitatea din Bucureşti, Facultatea de limba şi literatura română).

698. Boçşe, Maria, *Sisteme tradiţionale de transport din Munţii Apuseni* [cu 19 figuri în text; résumé en français], Apulum, **13**, 1975, 581—603.

699. Boeru, Adrian Dan, [La rubrica: Dicţionar teatral], **Angajare**, Teatrul, **20**, nr. 7, 1975, 96.

700. Bozbici, Cornel, [La rubrica: Dicţionar plastic] **Acuarelă. Colaj. Creion.** ÎndrCult, **29**, nr. 5, 1976, 42; **Mozaic, industrial design**, nr. 6, 69; **Alb, hiperrealism**,, nr. 7, 37; **Cărbune, creochiu**, nr. 8, 34.

701. Brumaru, Aurel, [La rubrica: Dicţionar teatral] **Autenticitate**, Teatrul, **20** nr. 2, 1975, 95—96.

702. Cobianu, Elena, [La rubrica: File de dicţionar] **Patriotism**, ÎndrCult, **29**, nr. 8, 1976, 15.

703. Coşman, Constantin, [Sub titlul comun: Dicţionar] **Optimism**, Contemporanul, nr. 1, 1976, 2; **Antimaterie**, nr. 2, 2; **Operaţionalism**, nr. 3, 2; **Antinomie**, nr. 4, 2; **Axiomă**, nr. 5, 2; **Solipsism**, nr. 6, 2; **Indeterminism**, nr. 7, 2; **Diaconie**, nr. 8, 2; **Ego**, nr. 9, 2; **Empiriocriticism**, nr. 10, 2; **Introspecţie**,, nr. 11, 2; **Arhetip**, nr. 12, 2; **Comprehensiune**, nr. 13, 2; **Structură**, nr. 14, 2; **Contingenţe**, nr. 15, 2; **Fenomenologie**, nr. 16, 2; **Relativism**, nr. 17, 2; **Muncă**, nr. 18, 2; **Existenţă**, nr. 19, 2; **Sociometrie**, nr. 20, 2; **Tautologie**, nr. 21, 2; **Relativitate**, nr. 22, 2; **Umanism**, nr. 24, 3; **Probabilism**, nr. 25, 2; **Ficţionalism**, nr. 26, 2; **Transcendent**, nr. 27, 2; **Difuzionism**, nr. 28, 2; **Monism**, nr. 29, 2; **Nominalism**, nr. 30, 2; **Metoda Delphi** nr. 31, 2; **Efectul Oedip**, nr. 32, 2; **Personalism**, nr. 33, 2; **Cunoaştere**, nr. 34, 2; **Serendipitate** nr. 35, 2; **Convenţionalism**, nr. 36, 2; **Gestaltism**, nr. 37, 2; **Model**, nr. 38, 2; **Emergenţă**, nr. 39, 2; **Aporie**, nr. 40, 2; **Imanenţă**, nr. 41, 2; **Angoasă**, nr. 42, 2; **Intenţionalitate**, nr. 43, 2; **Semantică**, nr. 44, 2; **Metafizică**, nr. 45, 2; **Fenomenalism**, nr. 46, 2; **Apolinic**, nr. 47, 2; **Ontologie**, nr. 48, 2; **Teoria jurnalor**, nr. 49, 2; **Inconştient**, nr. 50, 2; **Test**, nr. 51, 2; **Logistică**, nr. 52, 2; **Experienţă**, nr. 53, 2.

704. Dumitrescu, Ana, *Citeva observaţii în legătură cu sinonimia*, LLR, **2**, nr. 4, 1976, 13—14.

705. Garici, Nicolina, [La rubrica: Pagini de dicţionar] **Alienare, catharsis, deontologie, etotehnică, hedonism**, ÎndrCult, **29**, nr. 5, 1976, 44.

706. Hristea, Theodor, [La rubrica: Cronica limbii] *Contaminaţia prin atracţie sinonimică*, RLit, **9**, nr. 24, 1976, 8.

707. Hristea, Theodor, [La rubrica: Cronica limbii], *Paronimele*, RLit, **9**, nr. 42, 1976, 8.

708. Hristea, Theodor, [La rubrica: Cronica limbii] *Progresul ştiinţei şi progresul vocabularului*, RLit, **9**, nr. 46, 1976, 9.

709. Ichim, Dorinel, *Portul popular românesc de pe valea Crişului* [cu 13 figuri în text], Carpica, **7**, 1975, 241—264.

710. Ionescu, Anca-Irina, *Despre rom.* **duh**. AUBFIL, **25**, 1976, 109—111.

711. Iordan, Iorgu, *Expresii: „A trage nădejde ca prepeliţa de coadă"*, LLR, **2**, nr. 4, 1976, 9.

712. Iordan, Iorgu, *Expresii: „La paştele calului" (sau „al cailor")*, LLR, **2**, nr. 3, 1976, 13—14.

713. Iordan, Iorgu, *Expresii, locuţiuni şi zicale româneşti (II)*, LLR, **2**, nr. 1, 1976, 13.
Vezi şi BRL, **18**, 1975, nr. 706.

714. Iordan, Iorgu, *Note de lexicologie românească (I)* [cuvinte care încep cu litera ş], SCL, **27**, nr. 1, 1976, 53—58; *(II)* [idem] , nr. 2, 163—169; *(I)* [cuvinte care încep cu litera t], nr. 4, 399—407.
Vezi şi BRL, **18**, 1975, nr. 707.

715. Lupu, Coman, *Din istoricul numelor de monede în lirica română* [cu bibliografie; résumé en français], BulŞtStud, 1972, 57—71.

716. Mielcescu, Dan, [La rubrica: Dicţionar teatral], **Avangardă**, Teatrul, **20**, nr. 6, 1975, nr. 68—69.

717. Mihăilă, G., **Doctor-docent**, SCL, **27**, nr. 2, 1976, 191—192.

718. Molcuţ, Emil, *Urme ale originii obligaţiei în terminologia juridică română*, AUBFID, **24**, 1975, 115—118.

719. Morar, Vasile, *Codul moral al societăţii noastre şi analiza limbajului său*, AUBFID, **25**, 1976, 7—12.

720. Moraru, Mihai, [La rubrica: Dicţionar teatral] **Alegorie**, Teatrul, **20**, nr. 3, 1975, 95—96; **Antract**, nr. 8, 96; **Anticlimax**, nr. 10, 96; **Bucolic**, **21**, nr. 1, 1976, 85—86.

721. MUNTEANU, CRISTIAN, [La rubrica: Dicționar teatral] **Accesibilitate**, Teatrul, **20**, nr. 9, 1975, 95—96.

722. NEGOMIREANU, DOINA, *Locuțiuni și expresii — aspecte ale structurii lor semantice*, CL, **21**, nr. 1, 1976, 49—56.

723. PARASCHIVESCU, C., [La rubrica: Dicționar teatral] **Acțiune**, Teatrul, **20**, nr. 1, 1975, 92—95.

724. PAȘALIU, IULIAN, *The Semantic Spectrum of the Verb „a ști" in Contemporary Romanian*, RRL, **21**, nr. 2, 1976, 187—213.

725. PAVEL, EMILIA, *Portul popular de pe Valea Bistrei — comuna Zăvoi (Caraș-Severin)* [cu 13 figuri în afară de text], SCEIC, 1975, 219—228.

726. PAVEL, EMILIA, *Portul popular moldovenesc*, [Iași], Editura Junimea, 1976, 208 p. [cu bibliografie, glosar și o hartă; résumé en français].

727. PAVEL, EMILIA, POP, ANA, GAROIU, OTILIA, *Interiorul tradițional de pe Valea Bistrei — Comuna Zăvoi (Caraș — Severin)*, SCEIC, 1975, 123—136.

728. PETRICA, VASILE, *O privire asupra termenilor „laic" și „mirean"*, MB, **25**, nr. 10—12, 1975, 700—701.

729. PETROVSZKY, MARIA, *Meșteșugul olăritului la Biniș (Caraș — Severin)*, SCEIC, 1975, 137—157.

730. RADU-MARIA, CONSTANTIN, [La rubrica: Dicționar teatral] **Actualitate**, Teatrul, **20**, nr. 3, 1975, 93—95.

731. ROPOT, RODICA, *Cercetări asupra portului popular de pe Valea Bolvașniței (Caraș — Severin)*, SCEIC, 1975, 229—234.

732. SECHE, LUIZA, *Paronimele*, LLR, **2**, nr. 3, 1976, 14—17.

733. SECHE, LUIZA, *Terminologie maximafilă*, în *Expoziția republicană de maximafilie, Ploiești, 8—23 mai 1976. Catalog*, [Ploiești], f.e., [1976], p. 62—66.

734. SPIRESCU, NICOLAE, [La rubrica: Alfabet coregrafic], **À la seconde, allemanda, apoteoză, arabesque, assemblé, attitude, bal, balerină**, ÎndrCult, **29**, nr. 7, 1976, 35; **Balet** (*I*), nr. 9, 28—29, (*II*), nr. 10, 40; [La rubrica: Dicționar coregrafic] **Ballon, ballonne, bară, bassedanse, bhârata-natyam, bolero, boston, bourrée**, nr. 11, 19.

735. STOICA, ION, [La rubrica: Pagini de dicționar] **Revoluție științifică-tehnică**, ÎndrCult, **29**, nr. 3, 1976, 16; **Sistem. Subsistem. Abordare sistemică. Informație, Sistem de informare**, nr. 4, 17.

736. ȘĂINEANU, LAZĂR, *Încercare asupra semasiologiei limbii române. Studii istorice despre tranziținea sensurilor*, [București, 1887; text selectat de L. Wald], AS, 5—36.

737. TABARCEA, CEZAR, *Univers specific în proverbele românești*, Orizont, **27**, nr. 27, 1976, 3.

738. TEODORESCU, IEONIDA, *Termeni literari și termeni extraliterari*, RLit, **9**, nr. 36, 1976, 5.

739. TOBOȘARU, ION, [La rubrica: Dicționar teatral] **Alegoria** *în teatru (II)*, Teatrul, **20**, nr. 5, 1975, 94—96.

740. TOHĂNEANU, G. I., BULZA, TEODOR, *O seamă de cuvinte românești*, [Timișoara], Editura Facla, 1976, 171 [—172] p.

741. VLĂDUȚIU, ION, *Etnografia românească. Literatura — Cultura materială — Obiceiuri* [résumé en français; abstract in English; с резюме по русски; mit deutscher Zusammenfassung; cu indice], București, Editura științifică, 1973, 507 [—508] p. + 36 f. pl. cu ilustrații + 1 hartă.
Vezi și nr. 743.

742. * * * [Sub titlul comun: Glosar] **Acizi nucleici. Algol. Emergență. Genotip. Parsec. Zero absolut.** Magazin, **20**, nr. 953, 1976, 2; **Algoritm. Arhetip. Fenotip. Organigramă. Stress. Viteză cosmică.** nr. 954, 2; **Antimaterie. Bionică. Quare**, nr. 955, 2; **Apă grea. Redundanță. Semiotică. Xilofagie**, nr. 956, 2; **Enzime. Scintilație. Tropism**, nr. 957, 2; **Aerație. Agregare. Aleator. Ambliopie. Mass media**, nr. 958, 2; **Centuri Van Allen. Energie potențială. Habitat. Neodarwinism**, nr. 959, 2; **Euristică. Ontogeneză. Sincretism**, nr. 960, 2; **Entropie. Trizom. Zirconiu**, nr. 961, 2; **Ergonim. Holografie. Mișcare browniană**, nr. 962, 2; **Sinapsă. Uraniu**, nr. 963, 2; **Decelerație. Etologie. Fenologie. Homeostază. Logistică. Mirmecologie. Taxonomie**, nr. 964, 2; **Ecologie. Frenologie. Nova**, nr. 965, 2; **Abiotic. Criogenie. Decibel. Homozigot. Meioză**, nr. 966, 2; **An-lumină. Noosferă. Partenogeneză**, nr. 967, **Apogeu-perigeu. Deuteriu. Feed-back. Maser. Pleiotropie**, nr. 968, 2; **Afeliu-periheliu. Duză. Fisiunea și fuziunea nucleară. Ionosferă**, nr. 969,

2; **Gravimetrie. Sonicitate. Tabu**, nr. 971, 2; **Plancton. Rachetă fotonică**, nr. 972, 2; **Bioritm. Planetoizi**, nr. 973, 2; **Accelerator de particule. Determinări. Energie cinetică. Substanțe fisionabile**, nr. 974, 2; **Axiologie. Prospectivă. Rachetă ionică**, nr. 975, 2; **Ignifug. Radiobiologie**, nr. 976, 2; **Raze X. Resurse energetice**, nr. 977, 2; **Avitaminoză. Bigotism**, nr. 978, 2; **Getter. Hiperon. Logopedie. Scientică. Xantopsie**, nr. 979, 2; **Contorul Geiger-Müller. Vînt solar**, nr. 980, 2; **Adiabatic. Biomasă. Diplopie. Ecliptică. Fotoliză. Lipide. Mitoză**, nr. 981, 2; **Actinometrie. Egocentrism. Hermeneutică. Foton**, nr. 982, 2; **Sintonie. Teratologie. Ultrasunet**, nr. 983, 2; **Angström. Palinologie. Informatică**, nr. 984, 2; **Paleiaj. Ploter. Software**, nr. 985, 2; **Balistică. Cromatografie**, nr. 986, 2; **Cromatoscopie. Javelizare**, nr. 987, 2; **Antropomorfism. Biopsie. Quasar**, nr. 988, 2; **Raze gamma. Stronțiu**, nr. 989, 2; **Amitoză. Biosferă. Histologie. Management. Nutație**, nr. 990, 2; **Anaerob. Biotip. Cinematică**, nr. 991, 2; **Analgezie. Cortex. Exorcism. Laparoscopie**, nr. 992, 2; **Ezoteric. Ontologie. Polaroscopie. Sustentație**, nr. 993, 2; **Aferentație. Codaj. Demografie. Nevrax**, nr. 994, 2; **Axon. Mixer. Techențiu. Vumetru**, nr. 995, 2; **Glicogen. Hematopoeza. Zooplancton**, nr. 996, 2; **Fotonastie. Geotermie. Hormon. Idiomorfism. Propedeutică. Rupestru**, nr. 997, 2; **Agnostic. Balizaj. Combustibil atomic**, nr. 998, 2; **Astrolab. Barocameră. Chimism. Coca**, nr. 999, 2; **Ampelografie. Barion. Betatron. Cataliză. Osmoză**, nr. 1000, 2; **Curbimetru. Dioptrică. Emetropie. Fibulă. Ipsofon. Neutrino. Stocastic. Troposferă**, nr. 1001, 2; **Antropologie. Calorie. Detentă. Electron**, nr. 1002, 2; **Adipos. Biotic. Disartrie. Epistemologie. Weber**, nr. 1003, 2.

★

Vezi și nr. 62, 65, 70, 71, 74, 162, 235, 347, 352, 414, 442, 449, 502, 918, 935, 943, 966, 1056, 1077, 1079, 1085, 1087, 1092, 1108, 1109, 110, 1111, 1117, 1130, 1133, 1141, 1207, 1211, 1215, 1217, 1220, 1226, 1238, 1256, 1326, 1459, 1656.

Recenzii

743. MARCU, LIVIU P., Ion Vlăduțiu, *Etnografia românească* (L'ethnographie roumaine), București, Editura științifică, 1973, 508 p. + 36 pl. + 1 carte, RESEE, **14**, nr. 1, 1976, 191—192,
Vezi nr. 741.

744. TABARCEA, CEZAR, *O carte de specialitate, dar nu numai pentru specialiști* [I. Coteanu și Angela Bidu-Vrănceanu, *Limba română contemporană. Vol. 2, Vocabularul*, București, 1975], RLit, **8**, nr. 47, 1975, 8.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 699.

★

Vezi și nr. 49, 378, 471, 674, 856.

b. Formarea cuvintelor

745. DUMEA, FRANȚ, *Observații asupra hipocoristicelor* [abstract in English; résumé en français], BulȘtStud, 1975, 107—112.

746. HRISTEA, THEODOR, [La rubrica: Cronica limbii] *Derivarea postverbală în stilul poetic*, RLit, **9**, nr. 19, 1976, 8.

747. NICULA, ANA, **Tele — TV**, LL, nr. 1, 1976, 67—70.

748. NICULESCU, AL., [La rubrica: Cronica limbii] *Un prefix cult* [i-], RLit, **9**, nr. 27, 1976, 8.

749. SECHE, LUIZA, *Sufixul* **-oid**, LR, **25**, nr. 6, 1976, 535—538.

★

Vezi și nr. 79, 453, 464, 706, 1079, 1149, 1190, 1194, 1212.

Recenzii

Vezi nr. 673.

c. Etimologii

750. ANGHEL, IOANA, *Note etimologice*: **a (se) părădui; părădău; poradic (poradichi, părădichi** etc.), CL, **21,** nr. 1, 1976, 45—47.

751. ANGHEL, IOANA, *Note etimologice și lexicale* [rancoáre, rîncoáre, răptă, răcămăți, răchemeți, răpí, răspundenție, răspundeție, răspundență, reîmblá, reîmbláre, reîmblător, remontór, reștáfel, ristov, ristob, răstóv, rostóv, rîmác, roáfă, roboațe, robotă, robotcă, răbótcă, rodí, (balanță) romană, rosăcícă], CL, **21,** nr. 2, 1976, 221—228.

752. ARVINTE, VASILE, *Numele etnic* **român** *și crearea denumirii statului național* **România** *(I)*, Cronica, **11,** nr. 22, 1976, 1, 3; *(II)*, nr. 27, 4—5.

753. AVRAM, ANDREI, *Note etimologice* [cuvinte din DLR, tomul VIII, partea a 2-a, litera *P*, *pe-pînar*: penț, peognie, perce, percea, perdeli, periel, perminvar, perpegiel, persăcei, perteni, peteci[2], petină, petiță, piază, piceaică], LR, **25,** nr. 1, 1976, 83—88; [pichirlău, piesciște, pijona, pin, piole, pipirigă, piscobecea, pișlugă, pitănguț, pitroc, pitrucă, pițilingă, pîcliti, pîlnă], nr. 2, 155—158.

754. BEYRER, A., *În legătură cu originea lui* **stăpîn.** *Adnotări melodice*, SCL, **27,** nr. 6, 1976, 633—637.

755. BUGEANU, DAN, *Note etimologice* [bazon, furnal, lămiie, oropsi, tambuchi], LR, **25,** nr. 5, 1976, 539—542.

756. GHEȚIE, ION, **Moldova** — *un cuvînt de origine gotică?*, SCL, **27,** nr. 3, 1976, 307—309.

757. GIURESCU, CONSTANTIN C., *Termeni de origine daco-getă și latină privind pădurea românească*, Omagiu Pascu, 105—109.

758. HAMP, ERIC P., *Some Romanian Areal Etymologies* [băiat, jumătate, nescare, neșkit, neștine, cine, mine, tine, sine, nici], SCL, **27,** nr. 1, 1976, 33—36.

759. IONESCU, ADRIANA, *Două cuvinte românești de substrat*. 1. **purure(a)**; 2. **strugure,** StTrac, 1976, 96—104.

760. IONESCU, ANCA IRINA, *Rom.* **aneluz,** SCL, **27,** nr. 2, 1976, 193—194.

761. IONESCU, ANCA IRINA, *Rom.* **rohmani,** SCL, **27,** nr. 4, 1976, 421—422.

762. IVĂNESCU, G., *Le mot roumain d'origine thraco-dace* **arțar** *„érable" et le traitement de l'occlusive palatale* ***k'** *dans le thraco-dace*, TD 1976, 327—328.

763. LOȘONȚI, DUMITRU, *Note etimologice* [ciocîrlan, ciocîrlie], LR, **25,** nr. 2, 1976, 158—161.

764. MITU, MIHAI, *Note lexicale și etimologice* [cuvinte din DLR: nasmodie, năclad, năcladă, nălucit, năpadă, nărui, năruitură, neagă, neară, nebereagă, **necontenit,** necrunt, neiștelit, neriu, nieriu, nierioară, nerv, niel, nielă, nioară, noric[1], noricean, norie, pacinați, pacișcă, palat, papagal, paralij, paraliș, pard, patelă, patrioticesc, paus, păcală, păcălitură, pădurică, pădurită, păioară, pălămidă, pănură, păpară, păpușă, părcan, păresimi, părtăși, părtășire, părtășitor, părtini, părtinitor, păscător, păscătură, păstori, pătrunjel], LR, **25,** nr. 1, 1975, 73—81.

765. M. K., **Baia** — *die Stadt in der Mulde. Neue etymologische Erklärung für „Moldau"*, Karp-Rund, **9,** nr. 26, 1976, 6.

766. MUNTEAN, V., **Baian — Ban — Banat,** Orizont, **27,** nr. 34, 1976, 6.

767. MUNTEAN, VASILE, *„Biserică" și „crăciun"*, MB, **25,** nr. 10—12, 1975, 698.

768. RĂDULESCU, MIRCEA-MIHAI, *A Dacian Substratum Word: Romanian* **miel,** TD 1976, 331—334.

769. RĂDULESCU, MIRCEA-MIHAI, *Romanian Words of Dacian Origin* [gáură, găun(os), gărgăún(e), văgăúnă, zgău, găoáză, găoáce, găván, șold, titiréz, țîcă, țînc, nițícă, zgîmb, gîmbá, jîmb, zîmbá, zgîriá, zgîrmá, zguduí, gudurá], StTrac, 1976, 105—149.

770. RĂDULESCU, MIRCEA-MIHAI, *Three Substratum Elements: Daco-Romanian* **gînd, a ghici, a găsi,** RESEE, **14,** nr. 1, 1976, 135—141.

771. RUSSU, I. I., *Cuvintele maghiare în limba română. (În legătură cu dicționarul lui L. Tamás)* [*Etymologisch-historisches Wörterbuch der ungarischen Elemente im Rumänisch*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1966, 936 p.; résumé en français], Apulum, **13,** 1975, 753—775.

772. SLUȘANSCHI, DAN, *Avatarurile unei etimologii:* **căpeînt-căpeăun-căteăun,** LR, **25,** nr. 2, 1976, 149—154.

773. SLUȘANSCHI, DAN, **Tisa — Timiș — Prahova,** StTrac, 1976, 151—165.

774. ȘERBAN, GEORGE, **Cațavei,** LR, **25,** nr. 5, 1976, 543—546.

★

Vezi și nr. 76, 437, 448, 450, 452, **460,** 502, 544, 654, 710, 1182, 1200, 1218, 1219, 1231, 1238, 1274.

Recenzii

775. Anghel, Ioana, Al. Graur, *Alte etimologii românești*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1975, 108 p., CL, **21**, nr. 1, 1976, 115—116.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 750.

776. Dominte, C., Al. Graur, *Alte etimologii românești*, București, Ed. Academiei R. S. România, 1975, 105 p., SCL, **27**, nr. 2, 1976, 195—198.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 750.

777. Gămulescu, Dorin, Al. Graur, *Alte etimologii românești*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1975, 105 p., LR, **25**, nr. 3, 1976, 325—326.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 750.

778. Hristea, Theodor, [La rubrica: Cronica limbii] *Etimologie românească* [Al. Graur, *Alte etimologii românești*, București, 1975], RLit, **9**, nr. 15, 1976, 8.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 750.

779. Kelemen, Béla, Al. Graur, *Alte etimologii românești*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1975, 105 l., NyIK, **20**, nr. 2, 1976, 208—209.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 750.

780. Király, Francisc, Dorin Gămulescu, *Elemente de origine sîrbocroată ale vocabularului dacoromân. Elementi srpskohrvatskog porekla u dakorumunskom rečniku*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România — Pančevo, Novinsko Preduzeće „Libertatea", 1974, 275 p., LL, nr. 1, 1976, 223—225.
Vezi BRL, **17**, 1974, nr. 735.

★

Vezi și nr. 674.

d. Lexicografie

781. Albotă, Mihail, Filotti, Dimitrie, Molea, Octavian, Salariu, Ioan, *Dicționar poliglot de geodezie, fotogrammetrie și cartografie. Engleză, română, germană, franceză, rusă*, București, Editura tehnică, 1976, XVI + 327 p.
Vezi și nr. 842, 855.

782. Albu, Constantin, Brezeanu, Maria, *Mică enciclopedie de chimie*, București, Editura enciclopedică română, 1974, 512 p. **(Dicționare enciclopedice)**.

783. Antoniu, George, Bulai, Constantin, Chivulescu, Gheorghe, *Dicționar juridic penal*, București, Editura științifică și enciclopedică, 1976, 287 [—288] p.

784. Balaci, Alexandru, *Mic dicționar italian-român*, București, Editura sport-turism, 1976, 488 p. [liliput].

785. Balaci, Alexandru, *Mic dicționar român-italian*, București, Editura sport-turism, 1976, 426 p. [liliput].

786. Barbosa, Octavian, *Dicționarul artiștilor români contemporani*, București, Editura Meridiane, 1976, 535 — 536] p.
Vezi și nr. 871.

787. Berindei, Mihai, *Dicționar de jazz*, București, Editura științifică și enciclopedică, 1976, 302 p.

788. Bîrlea, Ovidiu, *Mică enciclopedie a poveștilor românești*, București, Editura științifică și enciclopedică, 1976, 479 p. **(Dicționare enciclopedice)**.
Vezi și nr. 833, 884, 886, 893.

789. Brebene, Lidia, Brebene, Manuel, *Dicționar de electrotehnică, electronică, telecomunicații, automatică și cibernetică rus-român*, București, Editura tehnică, 1976, 648 p.

790. Büchl, Antal, *Román értelmező szótárak*, Művelődés, **29**, nr. **9**, 1976, 45—46.

791. Cojocaru, Leonid, *Dicționar militar englez-român*, București, Editura militară, 1976, 630 p.

792. Condruc, Mihai, Nicoară, Gheorghe, *Dicționar de electrotehnică, electronică, telecomunicații, automatică și cibernetică francez-român*. Coordonator și cuvînt înainte: Acad. prof. dr. doc. ing. Aurel Avramescu, București, Editura tehnică, 1976, 843 p.

793. Constantinescu, Silviu, *Mic dicționar de cuvinte perechi*, București, Editura Albatros, 1976, 169 [—170] p.
Vezi și nr. 851.

794. CRĂCIUN, TEOFIL, CRĂCIUN, VIRGINIA, *Mic dicționar de biologie*, București, Editura Albatros, 1976, 414 [—416] p.
795. DELEANU, MIHAI, *Termeni etnografici în glosele lui Simeon Mangiuca la dicționarul lui Cihac*, SCEIC, 1975, 253—262.
796. DIMITRESCU, FLORICA, *Considerații asupra datării cuvintelor în* **DLR**, LR, **25**, nr. 2, 1976, 143—147.
797. DIMITRESCU, FLORICA, *Din nou despre* **Dicționarul limbii române** *din secolul al XVI-lea*, RLit, **9**, nr. 12, 1976, 8.
798. DRĂGUȚ, VASILE, *Dicționar enciclopedic de artă medievală românească*, București, Editura științifică și enciclopedică, 1976, 330 [—331] p.
Vezi și nr. 824, 826, 843, 875.
799. EMINESCU, M., *Dicționar de rime*. Ediție îngrijită de Marin Bucur și Victoria Ana Tăușan, București, Editura Albatros, 1976, 711 [—712] p.
Vezi și nr. 839, 846, 860, 862, 880.
800. GHIȚESCU, MICAELA, *Dicționar român-spaniol (Pentru uzul elevilor)*, București, Editura științifică și enciclopedică, 1976, 423 [—424] p.
801. GHIȚESCU, MICAELA, *Dicționar spaniol-român (Pentru uzul elevilor)*, București, Editura științifică și enciclopedică, 1976, 391 [—392] p.
802. GORODEA, GRIGORE, VLAICULESCU, MARIA, *Dicționar viti-vinicol în limba română, franceză, italiană, germană, engleză*, [București], Centrul special pentru perfecționarea profesională a cadrelor din agricultură, Redacția materialelor de propagandă agricolă, 1975, 213 [—215] p. (Ministerul Agriculturii, Industriei Alimentare și Apelor, Centrala Viei și Vinului).
803. HANEȘ, GHEORGHINA, *Mic dicționar român-francez*, București, Editura sport-turism, 1976, 420 p. [liliput].
804. HÂNCU, DUMITRU I., *Dicționar școlar*, București, Editura didactică și pedagogică, 1976, 638 [—639] p.
Vezi și nr. 834.
805. LIVESCU, JEAN, SAVIN, EMILIA, *Dicționar român-german (Pentru uzul elevilor)*, București, Editura științifică și enciclopedică, 1976, 494 [—496] p.
806. MATEI, HORIA C., NEGUȚ, SILVIU, NICOLAE, ION, ȘTEFLEA, NICOLAE, *Statele lumii. Mică enciclopedie*. Ediția a II-a revăzută și adăugită, București, Editura științifică și enciclopedică, 1976, 695 [—696] p.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 790.
807. MIHĂILĂ, G., *Addenda au „Dictionnaire du roumain ancien" (III)*, RRL, **21**, nr. 1, 1976, 59—64.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 791 și **17**, 1974, nr. 762.
808. NEIESCU, PETRU, *Pentru un dicționar istoric român*, SCL, **27**, nr. 5, 1976, 527—533.
809. NESTORESCU, V., *Pe marginea unui răspuns* [al lui G. Mihăilă din LR, **24**, nr. 6, 1975], LR, **25**, nr. 1, 1976, 99—101.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 793, 853 și **17**, 1974, nr. 762.
810. NOVEANU, EUGEN P., *Dicționar rus-român (Pentru uzul elevilor)*, București, Editura științifică și enciclopedică, 1976, 499 [—500] p.
811. PANOVF, IRINA, *Dicționar englez-român (Pentru uzul elevilor)*, București, Editura științifică și enciclopedică, 1976, 423 [—424] p.
812. PANOVF, IRINA, *Dicționar român-engl ez (Pentru uzul elevilor)*, București, Editura științifică și enciclopedică, 1976, 462 [—464] p.
813. PETRICEICU-HASDEU, B., **Etymologicum Magnum Romaniae.** *Dicționarul limbii istorice și poporane a românilor*. Ediție îngrijită și studiu introductiv de Grigore Brâncuș. [Vol.] 3, București, Editura Minerva, 1976, 877 [—879] p. + 4 facsimile.
Vezi și nr. 828, 835 și BRL **17**, 1974, nr. 765, **15**, 1972, nr. 783.
814. PEȚINIS, LAMBRIS, *Dicționar grec-român*, București, Editura științifică și enciclopedică, 1976, 440 p.
815. RADIAN, TONI, *Dicționar chinez-român de termeni lingvistici*, [București], Tipografia Universității din București, 1976, 144 p. [multigrafiat] (Universitatea din București, Facultatea de limbi romanice, clasice și orientale, Secția de limba chineză).
816. ROSETTI-BĂLĂNESCU, C., *Câteva observații la* **Dicționarul explicativ al limbii române (DEX)**, SCL, **27**, nr. 3, 1976, 301—305.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 816.
817. RUSSU, GEORGE, *Boli și sindroame cu nume proprii (Ghid — dicționar). Definiție. Caractere morfo-bioclinice. Evoluție. Prognostic. Tratament. Index bibliografic*. Vol. II **(L—Z)**, Iași, Ed. Junimea, 1976, 743 p.
Vezi și nr. 890 și BRL, **18**, 1975, nr. 798.

818. SĂHLEANU, VICTOR, STUGREN, BOGDAN, *Mică enciclopedie de biologie și medicină. Concepte — Concepții — Controverse*, București, Editura științifică și enciclopedică, 1976, 328 p.
Vezi și nr. 841, 868, 873.

819. VÎRTOSU, ILEANA, *En marge du* **Dictionnaire de la langue roumaine**: *nouvelles attestations de néologismes*, RRL, **21**, nr. 4, 1976, 501—506.

820. * * * *Dicționar de termeni literari*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1976, 493 [—495] p. (Academia de Științe Sociale și Politice a Republicii Socialiste România, Institutul de istorie și teorie literară „G. Călinescu").
Vezi și nr. 830, 845, 846, 850, 859, 861, 865, 874, 887.

821. * * * *Dicționar hindi-român*. Coordonatori: P. D. Vidysagar, Ion Petrescu, București, Centrul de multiplicare al Universității din București, Vol. I: 1973, VIII+774 p.; Vol. III: 1976, 928 p. [multigrafiat] (Universitatea din București, Facultatea de limbi romanice, clasice și orientale, Secția de limbă și literatură hindi).
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 809.

822. * * * *Dicționar tehnic polon-român și român-polon. Słownik techniczny polsko-rumański, rumańsko-polski* [de Maria Berger, Friedrich Schattner și Vladislav Vlădescu], București — Warszawa, Editura tehnică — Wydawnictwa naukowo-techniczne, [1976], partea polono-română 271 p., partea româno-polonă 336 p.
Vezi și nr. 854.

823. * * * *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române*. Machetă, [București], 1976, 42 p. [multigrafiat] (Institutul de lingvistică din București).

★

Vezi și nr. 1065, 1202, 1206, 1244.

Recenzii

824. ACHIȚEI, GHEORGHE, *Dicționar enciclopedic de artă medievală românească* [de Vasile Drăguț, București, 1976], IB, **24**, nr. 7 209, 17 noiem. 1976, 5.
Vezi nr. 798.

825. A. J., *** *Dicționar tehnic de radio și televiziune* (Editura științifică și enciclopedică, București, 1975, 480 p.), Forum, **18**, nr. 3, 1976, 93.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 814.

826. ANCUȚA-RUȘINARU, ELISAEETA, *„Dicționar enciclopedic de artă medievală românească"* de V. Drăguț [București, 1976], RMMMON, **45**, nr. 2, 1976, 94.
Vezi nr. 798.

827. ARBORE, GRIGORE, *Dicționarul de istorie veche a României [(Paleolitic — sec. X)*, București, 1975], ScTin, **32**, nr. 8 329, 3 mart. 1976, 2.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 808.

828. AVRAM, MIOARA, *Etymologicum Magnum Romaniae* [vol. I—III, București, 1972, 1974, 1976], TribRom, **5**, nr. 88, 1976, 11.
Vezi nr. 813 și BRL, **17**, 1974, nr. 765, **15**, 1972, nr. 783.

829. BARTHA, JÁNOS, *A román nyelv értelmező szótára*. **Dicționarul explicativ al limbii române**, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1975, 1052 p., Művelődés, **29**, nr. 6, 1976, 61—62.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 816.

830. BEJAN, MARIANA, *Dicționar de terminologie literară* [București, 1976], Cronica, **27**, nr. 16 1976, 3.
Vezi nr. 820.

831. BERINDEI, DAN, *Permanența și continuitatea poporului român [Dicționar de istorie veche a României (Paleolitic — sec. X)*, București, 1975], Flacăra, **25**, nr. 21, 1976, 10.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 808.

832. BEYRER, ARTHUR, Academia Republicii Socialiste România, Institutul de lingvistică din București, *Dicționarul explicativ al limbii române (DEX)*, (București), Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1975, 1049 p., SCL, **27**, nr. 5, 1976, 535—539.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 816.

833. Bot, Nicolae, Ovidiu Bîrlea, *Mică enciclopedie a poveștilor românești* [București, 1976], Familia **12,** nr. 5, 1976, 2.
Vezi nr. 788.

834. Bulgăr, Gh., *„Dicționarul școlar"* [de D. I. Hâncu, București, 1976], Scînteia, **46,** nr. 10 669, 8 dec. 1976, 4.
Vezi nr. 804.

835. Bulgăr, Gh., *O sinteză monumentală* [B. P. Hasdeu, *Magnum Etymologicum Romaniae*, vol. I—III, București, 1972, 1974, 1976], RLit, **9,** nr. 20, 1976, 8.
Vezi nr. 813 și BRL, **17,** 1974, nr. 765 și **15,** 1972, nr. 783.

836. Bulgăr, Gh., *Spre împlinirea unui monument al culturii noastre.* **Dicționarul limbii române (D.L.R.).** Tomul IX, litera *R*, București, 1975, Scînteia, **45,** nr. 10 391, 18 ian. 1976, 2.
Vezi BRL, **18,** 1975, nr. 817.

837. Ceaușescu, Gh. *** Dicționar de istorie veche a României (Paleolitic — sec. X)*, elaborat de un colectiv de autori sub conducerea Prof. univ. dr. doc. D. M. Pippidi, București, Editura științifică și enciclopedică, 1976, 627 p., RI, **29,** nr. 7, 1976, 1080—1083
Vezi BRL, **18,** 1975, nr. 808.

838. Chivescu, Romeo, Wolf, Siegfried, *Cercetări de terminologie lingvistică* [*Dicționar rus-român de termeni lingvistici și filologici*, București, 1970; V. Vascenco, *Probleme de terminologie lingvistică*, București, 1975], Forum, **18,** nr. 4, 1976, 84—85.
Vezi BRL, **13,** 1970/1971, nr. 1316 și **18,** 1975, nr. 215.

839. Cioculescu, Șerban, **Dicționarul de rime** *al lui Eminescu* [București, 1976], TribRom, **5,** nr. 92, 1976, 12.
Vezi nr. 799.

840. Cojocaru, Constantin, *Dicționarul explicativ al limbii române* [*(DEX)*, București, 1975], Ateneu, **13,** nr. 1, 1976, 15.
Vezi BRL, **18,** 1975, nr. 816.

841. Colonaș, Florin, *Dicționar de certă valoare științifică* [Victor Săhleanu și Bogdan Stugren, *Mică enciclopedie de biologie și medicină. Concepte — Concepții — Controverse*, București, 1976], Forum, **18,** nr. 7, 1976, 87—89.
Vezi nr. 818.

842. E. V., *** Dicționar poliglot de geodezie, fotogrammetrie și cartografie* [*Engleză, română, germană, franceză, rusă*, de Mihail Albotă, Dimitrie Filotti, Octavian Molea, Ioan Salariu, București, 1876], Forum, **18,** nr. 8, 1976, 92—93.
Vezi nr. 781.

843. Fabritius-Dancu, Juliana, *Nützliches Arbeitsinstrument. Erstes enzyklopädisches Wörterbuch der mittelalterlichen rumänischen Kunst* [Vasile Drăguț, *Dicționar enciclopedic de artă medievală*, București, 1976], NW, **28,** nr. 8 577, 11 dec. 1976, 4.
Vezi nr. 798.

844. Farcaș, Ludmila, Pașcovici, Floarea, Bădică, Galina, *Un dicționar util specialiștilor* [*Dicționar tehnic rus-român*, București, 1975], Forum, **18,** nr. 6, 1976, 88—89.
Vezi BRL, **18,** 1975, nr. 815.

845. Fassel, Horst. *Ein neues Literatur-Lexicon. Im Verlag der Akademie erschien ein Wörterbuch literarischer Begriffe* [*Dicționar de termeni literari*, București, 1976], NW, **28,** nr. 8 553, 13 noiem. 1976, 4.
Vezi nr. 820.

846. Funeriu, I., Mihai Eminescu, *„Dicționar de rime"*, Ediție îngrijită de Marin Bucur și Victoria Ana Tăușan — Editura Albatros, 1975 /sic !/, Orizont, **27,** nr. 34, 1976, 4.
Vezi nr. 799.

847. Gămulescu, Dorin, G. Mihăilă, *Dicționar al limbii române vechi (sfîrșitul sec. X — începutul sec. XVI)*, Editura enciclopedică română, București, 1974, 348 p., RRL, **21,** nr. 3, 1976, 345—347.
Vezi BRL, **17,** 1974, nr. 762.

848. Giosu, Ștefan, *Dicționarul explicativ al limbii române* [*(DEX)*, București, 1975], Cronica, **11,** nr. 17, 1976, 3.
Vezi BRL, **18,** 1975, nr. 816.

849. Graur, Al., *Dicționarul explicativ* [*al limbii române (DEX)*, București, 1975], Forum, **18,** nr. 1, 1976, 74—75.
Vezi BRL, **18,** 1975, nr. 816.

850. Graur, Al., [La rubrica: Moment editorial, despre *Dicționarul de termeni literari*, București, 1976], IB, **24,** nr. 7 173, 6 oct. 1976, 5.
Vezi nr. 820.

851. HRISTEA, THEODOR, [La rubrica : Cronica limbii], *„Cuvinte perechi"* [Silviu Constantinescu, *Mic dicționar de cuvinte perechi*, București, 1976], RLit, **9,** nr. 52, 1976, 11.
Vezi nr. 793.

852. KELEMEN, B., *Dicționarul explicativ al limbii române (DEX)*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1975, 1049 p., CL, **21,** nr. 2, 1976, 245—246.
Vezi BRL, **18,** 1975, nr. 816.

853. KELEMEN, BÉLA, *Dicționarul explicativ al limbii române. DEX*. Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1975, 1049 l., NyIK, **20,** nr. 1, 1976, 107—108.
Vezi BRL, **18,** 1975, nr. 816.

854. LEREA, H., *Dicționar tehnic polon-român și român-polon* [de Maria Berger, Friedrich Schattner și Vladislav Vlădescu, București — Warszawa, 1976], ScTin, **32,** nr. 8 875, 16 dec. 1976, 4.
Vezi nr. 822.

855. LEREA, H., *Dicționarul poliglot de geodezie, fotogram[m]etrie și cartografie* [*Engleză, română, germană, rancezâ, rusă* de Mihail Albotă, Dimitrie Filotti, Octavian Molea, Ioan Salariu, București, 1976], Magazin, **20,** nr. 982, 1976, 2.
Vezi nr. 781.

856. LUPU, COMAN, Marin Bucă, O. Vințeler, *Dicționar de antonime*, București, Editura enciclopedică română, 1974, 260 p., LR, **25,** nr. 1, 1976, 110—112.
Vezi BRL, **17,** 1974, nr. 747.

857. M. A., *Dicționarul explicativ al limbii române* [*(DEX)*, București, 1975], TribRom, **5,** nr. 77, 1976, 11.
Vezi BRL, **18,** 1975, nr. 816.

858. MACREA, D., [La rubrica : Cronica limbii] *Un nou dicționar al limbii române* [*Dicționarul explicativ al limbii române (DEX)*, București, 1975], RLit, **9,** nr. 6, 1976, 8.
Vezi BRL, **18,** 1975, nr. 816.

859. MANOLESCU, NICOLAE, *Dicționar de termeni literari* [București, 1976], RLit, **9,** nr. 53, 1976, 9.
Vezi nr. 820.

860. MANOLESCU, NICOLAE, *Rimele lui Eminescu* [M. Eminescu, *Dicționar de rime*, București, 1976], RLit, **9,** nr. 33, 1976, 9.
Vezi nr. 799.

861. MANU, EMIL, *Dicționar de termeni literari* [București, 1976], Săptămîna, nr. 310, 1976, 2.
Vezi nr. 820.

862. MANU, EMIL, Eminescu, *Dicționar de rime* [București, 1976], Săptămîna, nr. 295, 1976, 2.
Vezi nr. 799.

863. MARIAN, RODICA, *Dicționarul limbii române (DLR)*, serie nouă, tomul IX, Litera *R*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1975, 641 p., CL, **21,** nr. 1, 1976, 109—111.
Vezi BRL, **18,** 1975, nr. 817.

864. MARIAN, VIOREL, *Un dicționar despre pedagogie și oamenii de școală din România* [Ilie Popescu-Teiușan, *Pedagogi și oameni de școală din România. Mic dicționar*, București, 1975], RPed, **25,** nr. 2, 1976, 64—65.
Vezi BRL, **18,** 1975, nr. 795.

865. M. B., **** *Dicționar de termeni literari* (Editura Academiei R.S.R., 1976, 493 p., 28 lei), Forum, **18,** nr. 12, 1976, 92—93.
Vezi nr. 820.

866. MICU, EUGEN, *Dicționarul explicativ al limbii române* [*(DEX)*], Ed. Academiei R.S.R., 1975, Orizont, **27,** nr. 4, 1976, 7.
Vezi BRL, **18,** 1975, nr. 816.

867. MIHĂESCU, H., *Dicționarul limbii române (DLR)*. Serie nouă, tomul IX, litera *R* (Dictionnaire de la langue roumaine, nouvelle série, tome IX, la lettre *R*), București, Ed. Academiei, 1975, 641 p. (Académie de la République Socialiste de Roumanie), RESEE, **15,** nr. 3, 1976, 558.
Vezi BRL, **18,** 1975, nr. 817.

868. MILCU, ȘTEFAN, *Mică enciclopedie de biologie și medicină* [*Concepte — Concepții — Controverse*, de Victor Săhleanu și Bogdan Stugren, București, 1976], Magazin, **20,** nr. 968, 1976, 2.
Vezi nr. 818.

869. MITESCU, ADRIANA, Marino Adrian, *Dicționar de idei literare* (Dictionnaire d'idées littéraires), I, București, Ed. Eminescu, 1973, 1087 p., Synthesis **2,** 1975, 288—290.
Vezi BRL, **16,** 1973, nr. 832.

870. MOCANU, NICOLAE, *Dicționarul limbii poetice a lui Eminescu* („Dictionnaire de la langue poétique d'Eminescu"), Coordonateur : Tudor Vianu, Rédacteurs : Gh. Bulgăr,

I. Gheţie, Luiza Seche, Flora Şuteu, Buc., Ed. Academiei R.S.R., 1969, 649 p.; Luiza Seche, *Lexicul artistic eminescian în lumină statistică* („Le lexique artistique d'Eminescu à la lumière statistique"), Bucureşti, Ed. Academiei R.S.R., 1974, 602 p., CRET, **3,** nr. 4, 1975, 136—140.
Vezi BRL, **11,** 1968/1969, nr. 529 şi **17,** 1974, nr. 893.

871. Onicescu, Octav, Vladimir Trebici: *„Mică enciclopedie de demografie"* (Editura ştiinţifică şi enciclopedică) [Bucureşti, 1975], Contemporanul, nr. 8, 1976, 2.
Vezi BRL, **18,** 1975, nr. 803.

872. Penişoară, Ion, Christian Ionescu, *Mică enciclopedie onomastică* (Editura enciclopedică română, Bucureşti, 1975), Forum, **18,** nr. 11, 1976, 84—85.
Vezi BRL, **18,** 1975, nr. 787.

873. Percek, Arcadie, Victor Săhleanu, Bogdan Stugren, *„Mică enciclopedie de biologie şi medicină"* (Ed. ştiinţifică şi enciclopedică) [Bucureşti, 1976], Contemporanul, nr. 36, 1976, 2.
Vezi nr. 818.

874. Piru, Al., *Dicţionar de termeni literari* [Bucureşti, 1976], Scînteia, **46,** nr. 10 663, 1 dec. 1976, 4.
Vezi nr. 820.

875. Prut, Constantin, Vasile Drăguţ, *„Dicţionar enciclopedic de artă medievală românească"* [Bucureşti, 1976], Contemporanul, nr. 49, 1976, 10.
Vezi nr. 798.

876. Seche, Luiza, Academia Republicii Socialiste România, *Dicţionarul limbii române (DLR),* Serie nouă, Tomul al IX-lea, Litera *R,* 1975, Bucureşti, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 641 p., SCL., **27,** nr. 2, 1976, 199—205.
Vezi BRL, **18,** 1975, nr. 817.

877. Seche, Luiza, *Apariţia* **Dicţionarului explicativ al limbii române** [Bucureşti, 1975], PN, **21,** nr. 2, 1976, 27.
Vezi BRL, **18,** 1975, nr. 816.

878. Soare, Gheorghe, *O lucrare despre figurile de stil* [Gh. N. Dragomirescu, *Mică enciclopedie a figurilor de stil,* Bucureşti, 1975], Argeş, **11,** nr. 1, 1976, 11.
Vezi BRL, **18,** 1975, nr. 782.

879. Stoica, Alexandru, *Dicţionar de istorie veche a României [(Paleolitic — sec. X)]* (Dictionnaire d'histoire ancienne de Roumanie), Bucureşti, Editura ştiinţifică, 1976, 625 p. + les illustrations dans le texte, Dacia, **20,** 1976, 306—307.
Vezi BRL, **18,** 1975, nr. 808.

880. Suciu, Gheorghe, *Eufonia limbii româneşti în orchestraţia lui Eminescu* [*Dicţionar de rime,* Bucureşti, 1976], Luceafărul, **19,** nr. 35, 1976, 6.
Vezi nr. 799.

881. H. Szabó, Gyula, Horia C. Matei, Silviu Neguţ, Ion Nicolae, Nicolae Şteflea: *Statele lumii de la A la Z. Mică enciclopedie.* Prefaţă de Mircea Maliţa, Bucureşti, Editura ştiinţifică şi enciclopedică, 1975, 448 p., Művelődés, **29,** nr. 1, 1976, 55—56.
Vezi BRL, **18,** 1975, nr. 790.

882. Szász, Lőrinc, *Dicţionarul limbii române [(DLR)],* Serie nouă. Tomul IX. Litera *R.* Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, 1975, 641 l., NyIK, **20,** nr. 1, 1976, 109.
Vezi BRL, **18,** 1975, nr. 817.

883. Taloş, Ion, *Enciclopedia poveştilor româneşti* [Ovidiu Bîrlea, *Mică enciclopedie a poveştilor româneşti,* Bucureşti, 1976], Steaua, **27,** nr. 6, 1976, 9—10.
Vezi nr. 788.

884. Teodorescu, Vasile, *Dicţionarul explicativ al limbii române [(DEX)],* Bucureşti, 1975], RPed, **25,** nr. 3, 1976, 64.
Vezi BRL, **18,** 1975, nr. 816.

885. Tudor, Octavian, *Un dicţionar al artei româneşti* [Octavian Barbosa, *Dicţionarul artiştilor români contemporani,* Bucureşti, 1976], Flacăra, **25,** nr. 37, 1976, 18.
Vezi nr. 786.

886. Uncheanu, M., Ovidiu Bîrlea: *„Mică enciclopedie a poveştilor româneşti"* [Bucureşti, 1976], Luceafărul, **19,** nr. 13, 1976, 2.
Vezi nr. 788.

887. Uricariu, Doina, *Mai mult decît o iniţiativă editorială* [*Dicţionar de termeni literari,* Bucureşti, 1976], Luceafărul, **19,** nr. 50, 1976, 4.
Vezi nr. 820.

888. VULPE, RADU, *„Dicționar de istorie veche a României"* [*(Paleolitic — sec. X)*, București, 1975], Scînteia, **45**, nr. 10 436, 11 mar. 1976, 4.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 808.

889. VULPE, RADU, *Un dicționar al epocii vechi* [*Dicționar de istorie veche a României (Paleolitic — sec. X)*, București, 1975], TribRom, **5**, nr. 87, 1976, 5.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 808.

890. *** *Boli și sindroame cu nume proprii, Ghid-dicționar* [*Definiție. Caractere morfo-bioclinice. Evoluție. Prognostic. Tratament. Index bibliografic*, vol. II *(L—Z)*, de George Russu, București, 1976], Magazin, **20**, nr. 1000, 1976, 2.
Vezi nr. 817.

891. *** *Dicționar de istorie veche a României (Paleolitic — sec. X)*, [București, 1975], Magazin, **20**, nr. 964, 1976, 2.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 808.

892. *** *Enciclopedia căminului* [București, 1975], Magazin, **20**, nr. 980, 1976, 2.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 818.

893. *** *Fast alles über Märchen* [Ovidiu Bîrlea, *Mică enciclopedie a poveștilor românești*, București, 1976], NW, **28**, nr. 8 362, 3 apr. 1976, 4.
Vezi nr. 788.

894. *** *Mică enciclopedie de demografie* de Vladimir Trebici [București, 1975], Magazin, **20**, nr. 962, 1976, 2.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 803.

★

Vezi și nr. 511.

9. LIMBĂ LITERARĂ

a. Generalități

895. TUTUNGIU, PAUL, *Poezia și creșterea limbii românești*, ScTin, **32**, nr. 8 510, 1 oct. 1976, 2.

b. Stilistică, poetică, limba scriitorilor

896. ANDRIESCU, AL., *Univers poetic și expresie*, Luceafărul, **19**, nr. 29, 1976, 1, 6.
897. APOSTOLESCU, N. I., *Asupra versificației române moderne. Ritmica*, PR, 180—200.
898. ARMANCA, BRÎNDUȘA, *Funcția magică a cuvîntului la O. Goga*, Orizont, **27**, nr. 31, 1976, 3.
899. BABEU, DOINA, *„Culoare" lexicală în proza artistică a lui Delavrancea*, LL, nr. 1, 1976, 31—39.
900. BALACI, ALEXANDRU, *George Coșbuc, traducător*, Ramuri, **13**, nr. 12, 1976, 2.
901. BARIȚIU, GEORGE, *Un discurs asupra versificației noastre*, PR, 47—63.
902. BĂILEȘTEANU, FĂNUȘ, **F**, Tribuna, **20**, nr. 11, 1976, 3.
903. BERCA, OLIMPIA, *Structuri metrice în poezia clasică românească*, Orizont, **27**, nr. 45, 1976, 4.
904. BERCEA, LIVIUS, *Relația strofă-măsură în poezia lui G. Coșbuc*, Orizont, **27**, nr. 45, 1976, 5.
905. BOIȚ-TRÂPCEA, LILIANA, *Considerațiile de ordin literar și lingvistic asupra „Cronicii Banatului" a lui Nicolae Stoica de Hațeg*, MB, **25**, nr. 4—6, 1975, 232—239.
906. BORDEIANU, MIHAI, *Versurile mitropolitului Dosoftei din „Viața și petrecerea svinților"*, MMS, **52**, nr. 1—2, 1976, 160—162.
907. BULGĂR, GH., [La rubrica: Cronica limbii literare] *Resursele expresivității*, Ramuri, **13**, nr. 2, 1976, 4; *Precizia și pitorescul limbajului*, nr. 3, 6; *Densitate și culoare*, nr. 4, 5.
908. BULGĂR, GH., *Unitatea și originalitatea limbii române în opera marelui poet* [M. Eminescu], Cronica, **11**, nr. 24, 1976, 1, 5.
909. CAZACU, B., *Miron Costin în evoluția prozei literare românești (cu prilejul împlinirii a 300 de ani de la scrierea* **Letopisețului Țării Moldovei**), LL, nr. 1, 1976, 15—19.
910. CĂPRIOARĂ, GEORGETA, *Structuri expresiv-estetice în lirica populară* [cu o bogată bibliografie; résumé en français; abstract in English], BulȘtStud, 1972, 135—145.
911. CERNEA, I., *Unele observații pe marginea traducerii românești a „Criticii rațiunii pure"*, RF, **23**, nr. 2, 1976, 241—245.

912. Conachi, Costache. *Meşteşugul stihurilor româneşti* [fragmente], PR, 30—45.
913. Constantinescu, Antonia, *„Répliques"*. **Replici,** Synthesis, **2,** 1975, 48—56.
914. Cornea, Paul, *Studii teoretice şi retorico-stilistice în romantismul românesc*, STRS, 5—30 [résumé en français, pp. 255 —256].
915. Dascălu, Crişu, **Dalb, dulce** *etc.*, Orizont, **27,** nr. 45, 1976, 4.
916. Deleanu, Andrei Ion, *Traducînd Shakespeare...*, Luceafărul, **19,** nr. 24, 1976, 8.
917. Deleanu, Andrei Ion, *Translating Shakespeare, translating Joyce...*, Synthesis, **3,** 1976, 231—234.
918. Deleanu, Marcu Mihai, *Scurte consideraţii asupra lexicului poetic*, Tribuna, **20,** nr. 46, 1976, 6.
919. Densusianu, Ovid, *Versul liber şi dezvoltarea estetică a limbii literare*, PR, 176—178.
920. Dincă, Dorina, *Text şi accesibilitate* [la Şcoala ardeleană], Orizont, **27,** nr. 15, 1976, 7.
921. Doinaş, Ştefan Aug., *Poeţii expresivitatea limbii. Însemnări* [*I*], Scînteia, **45,** nr. 10 410, 10 feb. 1976, 4; *(II)*, nr. 10 412, 12 feb. 1976, 4.
922. Dragoş, Elena, *Semiotica şi diacronia literară. Cîteva precizări* [résumé en français], CL, **21,** nr. 1, 1976, 103—107.
923. Duda, Gabriela, *„L'étrange jeu" des significations: une possible lecture du poème „Doña Sol"*, Synthesis, **2,** 1975, 42—48.
924. Duda, Gabriela, *Unitate şi diversificare prozodică în poezia romantică românească*, STRS, 217—253 [résumé en français pp. 264—265].
925. Duda, Gabriela, Mancaş, Mihaela, Sorescu, Roxana, Vornicu, Mihai, Zamfir, Mihai, *Studii tematice şi retorico-stilistice în romantismul românesc (1830—1870)*. Sub îngrijirea şi cu un studiu introductiv de Paul Cornea, [Bucureşti], Editura Academiei Republicii Socialiste România, [1976], 267 [—268] p. (Academia de Ştiinţe Sociale şi Politice, Institutul de istorie şi teorie literară „G. Călinescu").
Vezi şi nr. 1016, 1017.
926. Dugneanu, Paul, *Un element metaforic în poezia lui Nichita Stănescu*, Orizont, **27,** nr. 29, 1976, 4.
927. Dumitrescu, Ion, *Calităţile particulare ale stilului*, LLR, **2,** nr. 1, 1976, 18—19.
928. Dumitrescu, Mădălina, *Miron Radu Paraschivescu:* **Mărul,** LL, nr. 1, 1976, 80—82.
929. Dumitriu, Cornelia, *Numele proprii în opera lui M. Eminescu* [cu 2 figuri în text; résumé en français; abstract in English], BulŞtStud, 1972, 99—111.
930. Foarţă, Maria, *Anton Pann şi genotextul infirmat*, Orizont, **27,** nr. 45, 1976, 5.
931. Funeriu, I., *Despre ritmul poetic românesc*, LLR, **2,** nr. 4, 1976, 17—20.
932. Funeriu, I., *Numele proprii din punct de vedere prozodic*, SO Cluj-Napoca, 1976, 92—101.
933. Gáldi, Ladislau, *Introducere în stilistica literară a limbii române*, Bucureşti, Editura Minerva, 1976, 401 [—403] p.
Vezi şi nr. 985, 987, 997.
934. Gavrilovici, Ernest, *Productivitatea stilistică a poeziei bacoviene (Pe marginea unui dicţionar de frecvenţă)* [résumé en français], Carpica, **7,** 1975, 265—274.
935. George, Alexandru, *Note asupra lexicului lui G. Călinescu*, RLit, **9,** nr. 12, 1976, 8.
936. Gheorghiu, Mihnea, *Traducători*, RLib, **34,** nr. 9 894, 16 aug. 1976, 2.
937. Ghidali, Andrei, *Un aspect stilistic al limbajului critic*, LL, nr. 1, 1976, 49—55.
938. Gologan, Miruna, *Tudor Arghezi,* **Psalm (Pribeag în şes...)**, LR, **25,** nr. 6, 1976, 587—591.
939. Heliade Rădulescu, Ion, *Versificaţie* [fragmente], PR, 85—110.
940. Iancu, Victor, *Notă* [pe marginea articolului *Nume proprii din poezia lui Eminescu. Observaţii stilistice*, de Ştefan Badea, LR, **24,** nr. 5, 1975], LR, **25,** nr. 3, 1976, 313—314.
Vezi BRL, **18,** 1975, nr. 874.
941. Ichim, Mircea, *Metalimbajul presei*, PN, **21,** nr. 6, 1976, 40.
942. Ilie, Maria, *„Nous étions enfants, tous les deux"* **(Copii eram noi amîndoi)**, Synthesis, **2,** 1975, 56—60.
943. Indrieş, Alexandra, *Opoziţii semantice în poezia lui G. Bacovia*, LR, **25,** nr. 6, 1976, 565—576
944. Ionescu-Gion, G. I., *Manual de poetică română*, PR, 137—168.
945. Irimia, D., *Perspectiva umană în structura metaforei eminesciene*, Cronica, **11,** nr. 24, 1976, 4.
946. Ivănescu, Mircea, *Cronica traducerilor*, Transilvania, **5,** nr. 1, 1976, 43; nr. 2, 44—45; nr. 3, 52—53; nr. 4, 37—38; nr. 5, 46—47; nr. 6, 32—33; nr. 7, 28—29; nr. 8, 28—29; nr. 10, 37—38; nr. 11, 33—34.
947. Levi̧chi, Leon, *Eminescu traducător al lui Shakespeare*, Sec 20, nr. 6, 1976, 16—24.

948. Lotreanu, Ion, *Analogii eminesciene*, Ramuri, **13,** nr. 12, 1976, 4, 15.
949. Macedonski, Al., *Clocnirea vocalelor și consoanelor. Hiatul. Monosilabele*, PR, 127—131.
950. Macedonski, Al., *Despre eliziune*, PR, 123—124.
951. Macedonski, Al., *Despre rimă în general*, PR, 132—133.
952. Macedonski, Al., *Despre rimele în* **i**, *în* **a** *și în* **u**, PR, 124—126.
953. Macedonski, Al., *Prefață*, PR, 134—135.
954. Mancaș, Mihaela, *Structura narației în perioada romantică*, STRS, 179—216 [résumé en français pp. 262—263].
955. Mancaș, Mircea, *Sens și expresie în limbajul poetic*, RLit, **9,** nr. 36, 1976, 3.
956. Manea, Dana, *„Actualizare" și „activizare" semantică în* **Psalmul VIII (Pribeag în ses...)** *de Tudor Arghezi*, LR, **25,** nr. 6, 1976, 577—586.
957. Marcea, Pompiliu, *Numele proprii în opera lui Sadoveanu*, Luceafărul, **19,** nr. 29, 1976, 3.
958. Meledon, Radu, *Regule scurte de versificație română*, PR, 65—83.
959. Mincu, Mihai, *Eugen Negrici* [*Antim, logos și personalitate*, București, 1971; *Narațiunea în cronicile lui Gr. Ureche și Miron Costin*, București, 1972], Amfiteatru, **11,** nr. 12, 1976, 393.
Vezi BRL, **14,** 1971, nr. 710 și **15,** 1972, nr. 915.
960. Moldovanu, Dragoș, *Sintaxa narativă a* **Istoriei ieroglifice**: *structurile dislocate*, RITL, **25,** nr. 1, 1976, 109—123.
961. Nicolae, Nicolae I., *Ion Creangă: Sursele și particularitățile umorului în „Amintiri din copilărie"*, Radioteleșcoală, nr. 3—4, 1976, 37—38.
962. Noica, Constantin, *Eminescu sau gînduri despre omul deplin al culturii românești*, București, Editura Eminescu, 1975, 171 [—172] p.
Vezi și nr. 999, 1008.
963. Papastate, C. D., *Considerații în legătură cu opera poetică a mitropolitului Dosoftei*, MO, **26,** nr. 9—10, 1974, 747—752.
964. Petică, Ștefan, *Transformarea liricii*, PR, 169—174.
965. Piuariu-Molnar, Ioan, *Retorică, adecă învățătură și întocmirea frumoasei cuvîntări*. Ediție critică, prefață, notă asupra ediției, glosar și indice de Aurel Sasu, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1976, 176 p.
Vezi și nr. 1002.
966. Rogobete, Silvia, *Antonimia, expresie lingvistică a antitezei în poezia* **Epigonii**, LLR, **2,** nr. 2, 1976, 20—21.
967. Roșcău, Manuela, *„Deux astres"* **(Doi aștri)**, Synthesis, **2,** 1975, 37—42.
968. Runcan, Anca, *„Le soir, au couchant"* **(Să fie sara-n asfințit)**, Synthesis, **2,** 1975, 60—68.
969. Rusu, M. N., *Dialectica limbajului critic*, Amfiteatru, **11,** nr. 2, 1976, 272.
970. Sasu, Aurel, *Retorica literară românească*, București, Editura Minerva, 1976, 332 p. (Colecția **Universitas**).
Vezi și nr. 1002, 1006, 1018.
971. Ștefănescu, Alex., *Gramatica poeziei și capriciile ei*, ScTin, **31,** nr. 8 250, 29 noiem. 1975, 2.
972. Tohăneanu, G. I., *Dincolo de cuvînt. Studii de stilistică și versificație*, București, Editura științifică și enciclopedică, 1976, 265 [—267] p.
Vezi și nr. 1019.
973. Tudorică, Al., *Tudor Arghezi: „Dacica" — Analiză de text —*, LR, **25,** nr. 5, 1976, 491—499.
974. Vaina-Pușcă, Lucia, *Pour une nouvelle lecture des posthumes d'Eminescu*, Synthesis, **2,** 1975, 31—36.
975. Vlăduț, Dumitru, *Forme strofice la Macedonski*, Orizont, **27,** nr. 45, 1976, 5.
976. Xenopol, A. D., *Încercări asupra versului român* [fragmente], PR, 112—121.
977. Zamfir, Mihai, *Retorica poeziei romantice românești*, STRS, 147—178 [résumé en français, pp. 261].
978. Zugun, Petru, *Comparația în* **Psaltirea în versuri** *a lui Dosoftei*, MMS, **52,** nr. 1—2, 1976, 37—55.
979. *** *Poetici românești*. Studiu introductiv și texte selectate de Olimpia Berca, [Timișoara], Editura Facla, 1976, 207 [—208] p.
Vezi și nr. 430, 995, 998.

★

Vezi și nr. 9, 66, 72, 80, 82, 85, 92, 99, 107, 110, 112, 116, 130, 131, 132, 133, 135, 155, 156, 160, 163, 164, 173, 176, 177, 179, 181, 182, 196, 200, 203, 214, 227, 240, 317, 352, 382, 386, 387, 391, 405, 412, 442, 578, 587, 1036, 1037, 1038, 1042, 1047, 1069, 1073, 1078, 1079, 1093, 1099, 1100, 1102, 1123, 1125, 1126, 1135, 1162, 1166, 1172, 1249, 1323.

Recenzii

980. ANGHELESCU, MARICA, Gh. Bulgăr, *De la cuvînt la metaforă în variantele liricii eminesciene*, Iași, Editura Junimea, 1975, 260 p., LLR, **2**, nr. 2, 1976, 58—60.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 876.

981. ANTONESCU, NAE, Gh. Bulgăr, *De la cuvînt la metaforă* [*în variantele liricii eminesciene*, Iași, 1975], Cronica, **11**, nr. 6, 1976, 2.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 876.

982. BACIU, MIORIȚA, Eugen Cîmpeanu : *Substantivul* [*Studiu stilistic*, București, 1975], Tribuna, **20**, nr. 49, 1976, 3.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 882.

983. BADEA, ȘTEFAN, G. I. Tohăneanu, *Expresia artistică eminesciană*, Timișoara, Editura „Facla", 1975, 259 p., SCL, **27**, nr. 3, 1976, 318—322.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 954.

984. BELTECHI, EUGEN, *Ano, Ano, Logojano. Versuri în grai bănățean.* Selecție, prezentări și introducere de Gabriel Țepelea, Editura Facla, Timișoara, 1974, 156 p., LR, **25**, nr. 3, 1976, 328—331.

985. BERCA, OLIMPIA, Ladislau Gáldi, *Introducere în stilistica literară a limbii române*, Editura Minerva, 1976, Orizont, **27**, nr. 33, 1976, 4.
Vezi nr. 933.

986. BLAJOVICI, TRAIAN, Gheorghe Bulgăr, *De la cuvînt la metaforă în variantele liricii eminesciene* [Iași, 1975], Familia, 12, nr. 3, 1976, 2.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 876.

987. BORBELY, ȘTEFAN, Alexandra Indrieș. *Corola de lumini a lumii* [*Interpretarea stilistică a sistemului poetic al lui* Lucian Blaga, Timișoara], Editura Facla, 1975], Steaua, **27**, nr. 3, 1976, 55.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 909.

988. BULGĂR, GH., Luiza Seche, *Lexicul artistic eminescian în lumină statistică*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1974, 602 p., LR, **25**, nr. 6, 1976, 631—633.
Vezi BRL, **17**, 1974, nr. 893.

989. CIOBANU, NICOLAE, *Metodă și adecvare* [Alexandra Indrieș, *Corola de lumini a lumii. Interpretarea stilistică a sistemului poetic al lui Lucian Blaga*, Timișoara, 1975], Luceafărul, **19**, nr. 34, 1976, 6.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 909.

990. COSTACHE, RODICA, Eugen Cîmpeanu, *Substantivul — studiu stilistic*, București, Editura științifică și enciclopedică, 1975, 245 p., LLR, **2**, nr. 2, 1976, 57.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 882.

991. DIACONU, AUREL, Gh. Bulgăr : *De la cuvînt la metaforă în variantele liricii eminesciene* [București, 1975], Ramuri, **13**, nr. 3, 1976, 10.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 876.

992. DIMITRESCU, FLORICA, Gh. Tohăneanu, *Expresia artistică eminesciană* [Timișoara, 1975], Scînteia, **46**, nr. 10 633, 27 oct. 1976, 4.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 954.

993. D. M., Gh. Bulgăr, *„De la cuvînt la metaforă în variantele liricii eminesciene"* (Editura Junimea) [Iași, 1975], Contemporanul, nr. 38, 1976, 10.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 876.

994. DORCESCU, EUGEN, Enache Puiu, *„Viața și opera lui Miron Costin"* (Ed. Academiei, 1975), Orizont, **27**, nr, 10, 1976, 2.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 936.

995. FUNERIU, I., *Semnificațiile unei restituiri.* Olimpia Berca, *Poetici românești.* Studiu introductiv și texte selectate. Editura Facla, 1976, Orizont, **27**, nr. 33, 1976, 3.
Vezi nr. 979.

996. GIURGIU, FELICIA, Gh. Bulgăr, *De la cuvînt la metaforă în variantele liricii eminesciene*, Ed. Junimea — 1975, Orizont, **27**, nr. 24, 1976, 4.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 876.

997. GRAUR, AL., *O introducere în stilistică* [Ladislau Gáldi, *Introducere în stilistica literară a limbii române*, București 1967, RLit, **9**, nr. 37, 1976, 7.
Vezi nr. 933.

998. ISTRATE, ION, Olimpia Berca, *Poetici românești*, Editura Facla, 1976, Steaua, **27**, nr. 10, 1976, 53.
Vezi nr. 979.

999. Livescu, Cristian, *Mihai Eminescu. Alte studii eminesciene* [Constantin Noica, *Eminescu sau gînduri despre omul deplin al culturii românești*, București, 1976; Șt. Cazimir, *Stele cardinale*. Eseu despre Eminescu, București, 1976], Ateneu, **13**, nr. 3, 1976, 4.
Vezi nr. 962.

1000. Lotreanu, Ion, *Metafora eminesciană* [Ion Dumitrescu, *Metafora mării în poezia lui Eminescu*, București, 1972], Săptămîna, nr. 310, 1976, 3.
Vezi BRL, **15**, 1972, nr. 905.

1001. Macrea, D., [La rubrica: Cronica limbii] *Limbă și poezie folclorică* [*Finlina dorului. Poezii populare din Țara Loviștei* culese de C. Mohanu, București, 1975], RLit, **9**, nr. 2, 1976, 8.

1002. Marcoș, Ion, *Revanșa istoriei literare* [Aurel Sasu, *Retorica literară românească*, București, 1976; Ion Piuariu-Molnar, *Retorică, adecă învățătura și întocmirea frumoasei cuvîntări*, Cluj-Napoca, 1976], Tribuna, **20**, nr. 37, 1976, 2.
Vezi nr. 970, 965.

1003. Maxim, Ion, Alexandra Indrieș, *Corola de lumini a lumii*. Ed. Facla, 1976 (*Lucian Blaga în interpretare stilistică*), Orizont, **27**, nr. 12, 1976, 2.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 909.

1004. M. B., Gh. Bulgăr, *De la cuvînt la metaforă în variantele liricii eminesciene* (Editura Junimea, Iași, 1975, 260 p.), Forum, **18**, nr. 9, 1976, 95.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 876.

1005. Mihăescu, H., Iorgu Iordan, *Stilistica limbii române* (Stylistique de la langue roumaine). Édition définitive. București, Ed. științifică, 1975, 406 p., RESEE, **14**, nr. 1, 1976, 173—174.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 912.

1006. Moga, Mircea, Aurel Sasu, *„Retorica literară românească"* (Ed. Minerva) [București, 1976], Contemporanul, nr. 38, 1976, 10.
Vezi nr. 970.

1007. Niculescu, Radu, Alexandru Rosetti, *Limba descîntecelor românești*, București, Editura Minerva, 1975, 158 p., REF, **21**, nr. 1, 1976, 109—113.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 940.

1008. Oprișa-Loghin, I., Constantin Noica, *Eminescu sau gînduri despre omul deplin al culturii românești* (București, Editura Eminescu, 1975, 177 pp.), MB, **25**, nr. 7—9, 1975, 479—480.
Vezi nr. 962.

1009. Petre Pîrvan, Luiza, Gheorghe Bulgăr, *De la cuvînt la metaforă în variantele liricii eminesciene* [Iași, 1975], Argeș, **10**, nr. 3, 1976, 12.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 876.

1010. Roman, Andrei, Gh. Bulgăr, *De la cuvînt a metaforă în variantele liricii eminesciene*, Iași, Junimea, 1975, 261 p., LL, nr. 1, 1976, 235—236.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 876.

1011. Silvestru, Artur, *Eminescu de la „cuvînt" la „metaforă"* [Gh. Bulgăr, *De la cuvînt la metaforă în variantele liricii eminesciene*, Iași, 1975], Luceafărul, **19**, nr. 26, 1976, 2.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 876.

1012. Stoicescu, Nicolae, Enache Puiu, *Viața și opera lui Miron Costin*, București, Edit. Academiei R.S.R., 1975, 321 p., RI, **29**, nr. 4, 1976, 617—621.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 936.

1013. Stoide, Const. A., Enache Puiu, *Viața și opera lui Miron Costin*, București, Ed. Acad., 1975, 321 p., AnIst Iași, **13**, 1976, 400—408.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 936.

1014. Szabó, Zoltán, Eugen Cîmpeanu, *Substantivul. Studiu stilistic*, Editura științifică și enciclopedică. București, 1975.246 l., NyIK, **20**, nr. 2, 1976, 210—211.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 882.

1015. Tașcu, Valentin, Ion Dumitrescu, *Metafora mării în poezia lui Mihai Eminescu* („La métaphore de la mer dans la poésie de Mihai Eminescu"), București, Ed. Minerva, 1972, 353 p., CRET, **3**, nr. 4, 1975, 133—134.
Vezi BRL, **15**, 1972, nr. 905.

1016. Țugui, Grigore, *Structuri tematice și retorico-stilistice în romantismul românesc* (*1830—1870*) de Gabriela Duda, Mihaela Mancaș, Roxana Sorescu, Mihai Vornicu, Mihai Zamfir, București, 1976], Cronica, **11**, nr. 21, 1976, 7.
Vezi nr. 925.

1017. URICARIU, DOINA, *Stilistica literaturii pașoptiste* [Gabriela Duda, Mihaela Mancaș, Roxana Sorescu, Mihai Vornicu, Mihai Zamfir, *Structuri tematice și retorico-stilistice în romantismul românesc (1830—1870)*, București, 1976], Luceafărul, **19**, nr. 18, 1976, 2.
Vezi nr. 925.

1018. URICARIU, DOINA, *Tradiția modernității* [Aurel Sasu, *Retorica literară românească*, București, 1976], Luceafărul, **19**, nr. 38, 1976, 2.
Vezi nr. 970.

1019. VLĂDUȚ, DUMITRU, G. I. Tohăneanu, *Dincolo de cuvînt, Studii de stilistică și versificație*, București, Editura științifică și enciclopedică, 1976, Orizont, **27**, nr. 52, 1976, 3.
Vezi nr. 972.

★

Vezi și nr. 12, 17, 19, 25, 27, 28, 260, 326, 327, 329, 330, 331, 332, 333, 427, 428, 432, 488.

c. Cultivarea limbii

1020. ANASTASIU, CONSTANTIN, [La rubrica : Cum vorbim, cum scriem românește?] *Limbajul medical*, Scînteia, **45**, nr. 10 683, 24 dec. 1976, 4.

1021. ARION, GEORGE, *În discuție, limba română* [pe marginea dezbaterii din „Scînteia" cu tema *Cum vorbim, cum scriem românește?*], Flacăra, **24**, nr. 50, 1975, 15.

1022. AVRAM, MIOARA, *Unitatea limbii noastre naționale și problemele cultivării limbii*, LR, **25**, nr. 4, 1976, 339—348.

1023. BĂLAN, ION DODU, *Scrisul ca substanță de idei*, RLib, **34**, nr. 9 717, 22 ian. 1976, 1, 5.

1024. BĂRBOI, CONSTANTIN, [La rubrica : Cum vorbim, cum scriem românește?] *„Dascălul de română" și educația tineretului*, Scînteia, **46**, nr. 10 571, 15 aug. 1976, 4.

1025. BLOCK, VLADIMIR, [La rubrica : Cum vorbim, cum scriem românește?] *O problemă de... mediu înconjurător*, Scînteia, **45**, nr. 10 484, 6 mai 1976, 4.

1026. BODNARIU, DIMITRIE, [La rubrica : Cum vorbim, cum scriem românește?] *Îndreptarul ortografic*, Scînteia, **45**, nr. 10 542, 13 iun. 1976, 4.

1027. BULGĂR, GH., Sub titlul comun : Corectitudine și accesibilitate în limbajul presei] *A scrie pentru mulți înseamnă a scrie pentru multă vreme*, PN, **21**, nr. 3, 1976, 36—37.

1028. BULGĂR, GH., [La rubrica : Cum vorbim, cum scriem românește?] *Cercetarea științifică și cunoașterea limbii*, Scînteia, **45**, nr. 10 381, 7 ian. 1976, 4.

1029. BULGĂR, GH., [Sub titlul comun : Cuvîntul potrivit la locul potrivit] *Cuvîntul ce exprimă adevărul*, PN, **21**, nr. 1, 1976, 10—12.

1030. BULGĂR, GH., [La rubrica : Vorbiți și scrieți românește] *Monotonia de limbaj*, Flacăra, **25**, nr. 38, 1976, 11.

1031. BULGĂR, GH., [La rubrica : Cronica limbii literare] *Precizia și pitorescul limbajului*, Ramuri, **13**, nr. 3, 1976, 6.

1032. BULGĂR, GH., [La rubrica : Cuvîntul potrivit la locul potrivit] *Realitățile actuale și exigențele limbajului*, PN, **21**, nr. 10—11, 1976, 85.

1033. BUZILĂ, BORIS, [La rubrica : Cuvîntul potrivit la locul potrivit], *Simțul limbii*, PN, **21**, nr. 5, 1976, 19—20.

1034. CANARACHE, ANA, *Conjuncții, prepoziții* [și, din], LL, nr. 1, 1976, 64—66.

1035. CAPOTĂ, TEODOR, [La rubrica : Cum vorbim, cum scriem românește?], *„Corect" nu înseamnă „inexpresiv"*, Scînteia, **45**, nr. 10 448, 25 mar. 1976, 4.

1036. CARAGIU-MARIOȚEANU, MATILDA, [La rubrica : Cum vorbim, cum scriem românește?] *Limba literară și elementele regionale*, Scînteia, **46**, nr. 10 671, 10 dec. 1976, 4.

1037. CAZACU, BORIS, [Sub titlul comun : Corectitudine și accesibilitate în limbajul presei] *Două cerințe undamentale ale stilului presei actuale*, PN, **21**, nr. 3, 1976, 27.

1038. CAZACU, BORIS, [Sub titlul comun : Cuvîntul potrivit la locul potrivit] *Presa și limba literară*, PN, **21**, nr. 2, 1976, 23—24.

1039. CHIRILĂ, IOAN, [Sub titlul comun : Corectitudine și accesibilitate în limbajul presei] *Misiunea hotărîtoare a școlii*, PN, **21**, nr. 3, 1976, 18—19.

1040. CHIROVICI, GEORGE-RADU, [Sub titlul comun : Corectitudine și accesibilitate în limbajul presei] *Despre snobism ... dar nu numai atît*, PN, **21**, nr. 3, 1976, 28.

1041. CHIȚU, IOAN, [La rubrica : Cum vorbim, cum scriem românește?] *Exprimarea corectă*, Scînteia, **45**, nr. 10 484, 6 mai 1976, 4.

1042. Chițu, Ioan N., [Sub titlul comun : Cuvîntul potrivit la locul potrivit] *„Performanțe" nedorite ale presei sportive*, PN, **21**, nr. 5, 1976, 21—22.
1043. Cioculescu, Șerban, **Bucureștiul** *sau* **București?**, Flacăra, **24**, nr. 51—52, 1975, **49**.
1044. Constantin, Vasile, [La rubrica : Cum vorbim, cum scriem românește?], *Datoria de aur a școlii...*, Scînteia, **45**, nr. 10 386, 13 ian. 1976, 4.
1045. Constantinescu, I., *Critica și receptarea ei*, ConvLit, nr. 1, 1976, 10.
Vezi și nr. 1052.
1046. Cosma, Anton, [La rubrica : Cum vorbim, cum scriem românește?] *Cultivarea limbii — o datorie unanimă*, Scînteia, **45**, nr. 10 442, 18 mar. 1976, 4.
1047. Crișan, Constantin, [Sub titlul comun : Cuvîntul potrivit la locul potrivit] *Despre limbajul presei scrise audio-vizuale*, PN, **21**, nr. 6, 1976, 40—43.
1048. Dănciulescu, Virgil, [Sub titlul comun : Corectitudine și accesibilitate în limbajul presei] *Respectul pentru ideea pe care cuvîntul o rostește*, PN, **21**, nr. 3, 1976, 17—18.
1049. Diaconescu, Matei, [La rubrica : Cum vorbim, cum scriem românește] *„Alunele este bune?"*, Scînteia, **45**, nr. 10 542, 13 iun. 1976, 4.
1050. Dinulescu, Florica, Vasilescu, Emil, [La rubrica : Cum vorbim, cum scriem românește?], *În școală*, Scînteia, **45**, nr. 10 561, 4 aug. 1976, 4.
1051. Dițuleasa, Florian, [La rubrica : Cum vorbim, cum scriem românește?] [*Datoria de aur a școlii*]... *și nu numai a școlii*, Scînteia, **45**, nr. 10 386, 13 ian. 1976, **4**.
1052. Dobrescu, Al., *Despre inexactități, înțelesuri și alte cîteva mărunțișuri* [replică la articolul lui I. Constantinescu, *Critica și receptarea ei*, ConvLit, nr. 1, 1976], ConvLit, nr. 2, 1976, 11.
Vezi nr. 1045.
1053. Dragoș, Nicolae, [Sub titlul comun : Cuvîntul potrivit la locul potrivit] *Teamă de neologisme?*, PN, **21**, nr. 4, 1976, 31—32.
1054. Dragu, Petre, [La rubrica : Cum vorbim, cum scriem românește?] *„Limba română la timpul prezent"*, Scînteia, **45**, nr. 10 412, 12 feb. 1976, 4.
1055. Duman, Maria, [La rubrica : Cum vorbim, cum scriem românește?] *Ce modele ni se oferă?*, Scînteia, **45**, nr. 10 524, 22 iun. 1976, 4.
1056. Dumitrescu, Gheorghe, [La rubrica : Cum vorbim, cum scriem românește?], *Muzicalitatea expresiei folosite*, Scînteia, **45**, nr. 10 381, 7 ian. 1976, 4.
1057. Florescu, Eugen, [Sub titlul comun : Cuvîntul potrivit la locul potrivit] *Stricătorii principali ai limbii sînt oameni care n-au nimic de spus și totuși ... spun*, PN, **21**, nr. 1, 1976, 12—13.
1058. Fruntelată, Nicolae Dan, [Sub titlul comun : Cuvîntul potrivit la locul potrivit] *Putosul autentic și manufactura irică*, PN, **21**, nr. 5, 1976, 17.
1059. Graur, Alexandru, *„Capcanele" limbii române*, București, Editura științifică și enciclopedică, 1976, 104 p.
1060. Graur, Al., *Cultivarea limbii în școală (I)*, LLR, **2**, nr. 2, 1976, 10—12.
1061. Graur, Al., [Sub titlul comun : Corectitudine și accesibilitate în limbajul presei] *Greșeală și corectitudine*, PN, **21**, nr. 3, 1976, 9—10.
1062. Graur, Al., [La rubrica : Cum vorbim, cum scriem românește?] *În cel de-al XXXII-lea an*, Scînteia, **46**, nr. 10 577, 22 aug. 1976, 4.
1063. Graur, Al., [La rubrica : Cum vorbim, cum scriem românește?] *Limbajul străzii*, Scînteia, **46**, nr. 10 671, 10 dec. 1976, 4.
1064. Graur, Al., [Sub titlul comun : Cuvîntul potrivit la locul potrivit] *Pentru o limbă unitară și corectă*, PN, **21**, nr. 1, 1976, 9—10.
1065. Graur, Al., *Rolul dicționarelor*, LR, **25**, nr. 4, 1976, 349—350.
1066. Graur, Al., *Suprimarea pronumelui personal*, LLR, **2**, nr. 4, 1976, 10—11.
1067. Graur, Al., [La rubrica : Cum vorbim, cum scriem românește?] *Unitatea și unificarea limbii*, Scînteia, **45**, nr. 10 412, 12 feb. 1976, 4.
1068. Guțu Romalo, Valeria, *Scriere și pronunțare*, LLR, **2**, nr. 4, 1976, 11—13.
1069. Haineș, Ion, [Sub titlul comun : Cuvîntul potrivit la locul potrivit] *Limba și stilul presei, disciplină fundamentală în formarea viitorului gazetar*, PN, **21**, nr. 4, 1976, 32—33.
1070. Hancu, Alexandra, [La rubrica : Cum vorbim, cum scriem românește?] *„Obiectul" limba română*, Scînteia, **45**, nr. 10 448, 25 mar. 1976, 4.
1071. Handoca, Mircea, [Sub titlul comun : Cuvîntul potrivit la locul potrivit] *„Mult e dulce și frumoasă"*, PN, **21**, nr. 2, 1976, 25—26.
1072. Hodiș, Viorel, *Construcții buclucașe*, Vatra, **6**, nr. 11, 1976, 8.
1073. Hristea, Theodor, *Abateri de la normele sintactice în presă și în publicistica actuală*, LR, **25**, nr. 4, 1976, 359—366.

1074. HRISTEA, TH., [La rubrica : Cum vorbim, cum scriem românește? ; sub titlul : Dialogul specialiștilor cu cititorii rubricii] *Citeva cuvinte despre „purism"*, Scînteia, **45**, nr. 10 550, 22 iul. 1976, 4.
1075. HRISTEA, THEODOR, [La rubrica : Cum vorbim, cum scriem românește?] *Citeva erori mai frecvente în folosirea neologismelor*, Scînteia, **45**, nr. 10 386, 13 ian. 1976, 4.
1076. HRISTEA, THEODOR, [La rubrica : Cronica limbii] **Datori** *și* **datora**, RLit, **9**, nr. 49, 1976, 8.
1077. HRISTEA, THEODOR, *Istoria unui verb:* **a viziona**, Cinema, **15**, nr. 2, 1976, 8.
1078. HRISTEA, THEODOR, [Sub titlul comun : Corectitudine și accesibilitate în limbajul presei] *Rolul presei în apariția și difuzarea inovațiilor lingvistice negative*, PN, **21**, nr. 3, 1976, 19—21.
1079. HRISTEA, THEODOR, [La rubrica : Cronica limbii] *Derivarea postlocuționară în stilul publicistic*, RLit, **9**, nr. 38, 1976, 8.
1080. HRISTEA, THEODOR, [La rubrica : Cronica limbii] *Hipercorectitudinea în limbă*, RLit, **9**, nr. 10, 1976, 8.
1081. HRISTEA, THEODOR, [La rubrica : Cum vorbim, cum scriem românește ? ; la Poșta redacției] *Interes larg, propuneri constructive*, Scînteia, **46**, nr. 10 584, 31 aug. 1976, 4.
1082. HRISTEA, THEODOR, [La rubrica : Cum vorbim, cum scriem românește?] *Răspunderea cititorilor*, Scînteia, **45**, nr. 10 516, 12 iun. 1976, 4.
1083. HRISTEA, THEODOR, [La rubrica : Cronica limbii] **Traducere** *și* **retroversiune**, RLit, **9**, nr. 33, 1976, 8.
1084. IACOB, ȘT., [La rubrica : Cum vorbim, cum scriem românește?] *Sinonimele*, Scînteia, **45**, nr. 10 448, 25 mar. 1976, 4.
1085. IANCU, VICTOR, [La rubrica : Cum vorbim, cum scriem românește?] *Cuvîntul pe micul ecran*, Scînteia, **45**, nr. 10 524, 22 iun. 1976, 4.
1086. IGNAT, NESTOR, [Sub titlul comun : Cuvîntul potrivit la locul potrivit] *Presa și limba*, PN, **21**, nr. 1, 1976, 7—9.
1087. IGNAT, NESTOR, [Sub titlul comun : Corectitudine și accesibilitate în limbajul presei] *Stare de alarmă față de tot ceea ce strică și sărăcește limbajul presei*, PN, **21**, nr. 3, 1976, 39—40.
1088. IONAȘCU, AL., *Toponimia și cultivarea limbii*, LR, **25**, nr. 5, 1976, 529—534.
1089. IONEL, MIRCEA, [La rubrica : Vorbele noastre de fiecare zi] *„Maistru-instructor" ; „profesor-maistru" ; „profesor-instructor"*, ÎnvLicTehn, **25**, nr. 1, 1976, 27.
1090. IONESCU, ELENA, [Sub titlul comun : Corectitudine și accesibilitate în limbajul presei] *Aportul presei la cultivarea limbii literare*, PN, **21**, nr. 3, 1976, 28—31.
1091. IORDAN, IORGU, [Sub titlul comun : Corectitudine și accesibilitate în limbajul presei] *Consultanți lingvistici?*, PN, **21**, nr. 3, 1976, 37—38.
1092. IORDAN, IORGU, *Pentru cultivarea limbii*, LR, **25**, nr. 3, 1976, 225—227.
1093. IORDAN, IORGU, *Stil „savant", stil „poetic"*, LR, **25**, nr. 4, 1976, 335—337.
1094. IORDAN, IORGU, [La rubrica : Cronica limbii] *Topica adjectivului atributiv*, RLit, **9**, nr. 35, 1976, 8.
1095. IORDAN, IORGU, *Totuși, un răspuns* [replică la precizările lui N. Mihăescu din ConvLit, 1976, nr. 3], ConvLit, nr. 7, 1976, 13.
Vezi nr. 1005 și BRL, **18**, 1975, nr. 1018.
1096. ISTRATE, G., [La rubrica : Cum vorbim, cum scriem românește?] *Limba — factor al unității naționale*, Scînteia, **45**, nr. 10 430, 5 mar. 1976, 4.
1097. IVĂNESCU, G., [La rubrica : Cum vorbim, cum scriem românește?] *Necesitatea cultivării limbii*, Scînteia, **46**, nr. 10 665, 3 dec. 1976, 4.
1098. LUPAȘCU, CORNELIU, [Sub titlul comun : Cuvîntul potrivit la locul potrivit] *Drumul spre stil, un drum al cunoașterii*, PN, **21**, nr. 6, 1976, 43—45.
1099. LUPU, CONSTANTIN, [Sub titlul comun : Corectitudine și accesibilitate în limbajul presei] *Prețiozități de limbaj în presa actuală*, PN, **21**, nr. 3, 1976, 12—13.
1100. MACREA, D., [La rubrica : Cum vorbim, cum scriem românește?] *Limbaje speciale, științifice și tehnice*, Scînteia, **46**, nr. 10 679, 19 dec. 1976, 4.
1101. MACREA, D., [La rubrica : Vorbiți și scrieți românește] *O veche controversă ortografică*, Flacăra, **25**, nr. 48, 1976, 11.
1102. MAGHERU, ANDREI, [Sub titlul comun : Corectitudine și accesibilitate în limbajul presei], *Concizie și claritate în limbajul publicisticii radiofonice*, PN, **21**, nr. 3, 1976, 15—17.
1103. MANOLESCU, MARIA, *Odă limbii române*, TribȘc, **6**, nr. 166, 1976, 1.
1104. MARCU, FLORIN, [La rubrica : Cum vorbim, cum scriem românește?] *Greșeli frecvente de exprimare*, Scînteia, **46**, nr. 10 665, 3 dec. 1976, 4.
1105. MAZILU, TEODOR, *Arta de a vorbi ca oamenii*, Cinema, **15**, nr. 1, 1976, 8.

1106. MIHĂESCU, N., *Îndrumări pentru studiul limbii române. Vocabular și gramatică*, București, Editura didactică și pedagogică, 1976, 85 [—87] p.
Vezi și nr. 1180, 1181.

1107. MIHĂESCU, N., *Precizare* [replică la recenzia lui Iorgu Iordan din ConvLit, nr. 12, 1975 la *Norme gramaticale și valori stilistice*, București, 1973], ConvLit, nr. 3, 1976, 15.
Vezi și nr. 1095 și BRL, **18**, 1975, nr. 1018, **16**, 1973, nr. 1001.

1108. MIHĂESCU, N., [La rubrica : Cum rostim, cum scriem] *Sensul cuvintelor*, IB, **24**, nr. 7 176, 9 oct. 1976, 5 ; *„Singular"*, nr. 7 182, 16 oct. 1976, 5 ; *Oscilații ortografice*, nr. 7 194, 30 oct. 1976, 5 ; *Sensuri lexicale*, nr. 7 212, 20 noiem. 1976, 5 ; *Leziuni...*, nr. 7 227, 8 dec. 1976, 5 ; *Cuvinte confundate*, nr. 7 239, 22 dec. 1976, 5.

1109. MIHĂILESCU, MAGDA, [La rubrica : Vorbirea noastră cea din toate filmele] *Mă stimează dom'le! Asta-i!*, Cinema, **14**, nr. 12, 1975, 9 ; *Neirosirea cuvintelor*, **15**, nr. 3, 1976, 9 ; *Omagiind literatura*, nr. 4, 1976, 9 ; *Curajul, sfiala și adevărul*, nr. 5, 10 ; *Anonimi și specialiști*, nr. 6, 10 ; *Cum îi-e portul, cum îi-e graiul*, nr. 7, 9 ; *Contrapunct*, nr. 8, 5 ; *Un* **nu** *ispitei pitorescului*, nr. 9, 8 ; *Prisosul și zgîrcenia de cuvinte nu există în sine. Totul e o problemă de dialectică artistică*, nr. 10, 22 ; **Tănase Scatiu** *în replici-cheie*, nr. 11, 9 ; *Nu ele, cuvintele*, nr. 12, 8.

1110. MIRCEA, GP., [La rubrica : Cum vorbim, cum scriem românește ?] *Decît „să servim masa", n-ar fi mai bine „să mîncăm"?*, Scînteia, **45**, nr. 10 542, 13 ian. 1976, 4.

1111. MITEA MIHAI, [La rubrica : Cum vorbim, cum scriem românește ?] *Expresii agricole*, Scînteia, **46**, nr. 10 679, 19 dec. 1976, 4.

1112. MUCICA, TH., [La rubrica : Vorbele noastre de fiecare zi] *„Material didactic" sau „mijloace de învățămînt"?*, ÎnvLicTehn, **25**, nr. 3, 1976, 37—38.

1113. MUNTEANU, ILIAȘ, [La rubrica : Cum vorbim, cum scriem românește ?] *Inadvertențe*, Scînteia, **45**, nr. 10 442, 18 mar. 1976, 4.

1114. MURAFA, CONSTANTIN, [La rubrica : Cum vorbim, cum scriem românește ?] *Cuvîntul unui inginer*, Scînteia, **45**, nr. 10 438, 13 mar. 1976, 4.

1115. MUSTER, DUMITRU, *Cultivarea limbii — o preocupare permanentă, cu răspundere pedagogică*, LR, **25**, nr. 4, 1976, 355—357.

1116. MUSTER, DUMITRU, [La rubrica : Cum vorbim, cum scriem românește ?] *Greșeli dăunătoare*, Scînteia, **45**, nr. 10 438, 13 mar. 1976, 4.

1117. MUSTER, DUMITRU, [La rubrica : Vorbele noastre de fiecare zi] *„Liceu umanist" ; „liceu uman" ; „Procent de promovabilitate" ; „procent de promovare"*, ÎnvLicTehn, **25**, nr. 1, 1976, 26 ; *„Formativ" și „informativ" sau „formațional" și „informațional"?*, nr. 3, 1976, 37 ; **Experimentare**, nr. 6, 20 ; **Cabinet lingvistic** (*nu „laborator", nici „fonic" sau „fonetic"*), nr. 9, 28.

1118. MUTAȘCU, DAN, [Sub titlul comun : Cuvîntul potrivit la locul potrivit] *Stricătorii de limbă*, PN, **21**, nr. 8, 1976, 40.

1119. MUȚIU, OLTEA MARIA, [La rubrica : Cum vorbim, cum scriem românește ?] *Datoria profesorului*, Scînteia, **45**, nr. 10 438, 13 mar. 1976, 4.

1120. NICOLAE, SEBASTIAN I., [La rubrica : Cum vorbim, cum scriem românește ?] *Limbajul dialogului între medic și pacient*, Scînteia, **45**, nr. 10 524, 22 iun. 1976, 4.

1121. NICULESCU, ALEXANDRU, *Curier (mai mult) ... lingvistic*, LLR, **2**, nr. 4, 1976, 58—60.

1122. NICULESCU, ALEXANDRU, [La rubrica : Cronica limbii] *„De vulgari eloquentia"...*, RLit, **9**, nr. 44, 1976, 8.

1123. NICULESCU, ALEXANDRU, [La rubrica : Cronica limbii] *Limba culturii și literatura*, RLit, **9**, nr. 9, 1976, 8.

1124. NICULESCU, ALEXANDRU, [La rubrica : Cronica limbii] *Limba culturii, vorbirea, literatura*, RLit, **9**, nr. 13, 1976, 8.

1125. NICULESCU, ALEXANDRU, [La rubrica : Cum vorbim, cum scriem românește ?] *Limba vorbirii curente și limba culturii*, Scînteia, **45**, nr. 10 542, 13 iul. 1976, 4.

1126. NICULESCU, ALEXANDRU, [La rubrica : Cronica limbii] *Neologisme desuete?*, RLit, **9**, nr. 31, 1976, 8.

1127. NICULESCU, ALEXANDRU, [La rubrica : Cronica limbii] *Pluralitatea corectitudinii*, RLit, **9**, nr. 36, 1976, 8.

1128. NICULESCU, ALEXANDRU, [La rubrica : Cronica limbii] *Posesivele și limba culturii*, RLit, **9**, nr. 16, 1976, 9.

1129. OITUZ, VICTOR, [La rubrica : Cum vorbim, cum scriem românește ?], *„Niște" observații*, Scînteia, **45**, nr. 10 524, 22 iun. 1976, 4.

1130. OLAN, LAURENȚIU, [Sub titlul comun : Corectitudine și accesibilitate în limbajul presei] *O incursiune în zona titlurilor*, PN, **21**, nr. 3, 1976, 32—33.

1131. Onu, Liviu, [Sub titlul comun : Cuvîntul potrivit la locul potrivit] *Cum se accentuează cuvîntul „prevedere"*, PN, **21**, nr. 1, 1976, 13—14.
1132. Onu, Liviu, [Sub titlul comun : Corectitudine și accesibilitate în limbajul presei] *Pledoarie pentru o acțiune conjugată*, PN, **21**, nr. 3, 1976, 10—11.
1133. Oproiu, Ecaterina, *„Cuvîntul ce exprimă adevărul"*, RLib, **34**, nr. 9 732, 10 feb. 1976, 1, 2.
1134. Oproiu, Ecaterina, [Sub titlul comun : Corectitudine și accesibilitate în limbajul presei] *Pe „omenește", nu pe „radical"*, PN, **21**, nr. 3, 1976, 11—12.
1135. Pană, Sașa, [Sub titlul comun : Cuvîntul potrivit la locul potrivit] *Limba ce vorbim*, PN, **21**, nr. 5, 1976, 20—21.
1136. Parhon, Ion, [Sub titlul comun : Corectitudine și accesibilitate în limbajul presei] *Atitudini și aptitudini în limbajul presei*, PN, **21**, nr. 3, 1976, 31—32.
1137. Popescu, Ion, *Cum ne exprimăm?*, LLR, **2**, nr. 2, 1976, 12—14.
1138. Potra, Florian, [La rubrica : Cum vorbim, cum scriem românește?] *Limba și filmul*, Scînteia, **45**, nr. 10 426, 28 feb. 1976, 4.
1139. Puicuș, H. B., [La rubrica : Cum vorbim, cum scriem românește?] *Despre neglijență*, Scînteia, **46**, nr. 10 584, 31 aug. 1976, 4.
1140. Ralea, Catinca, [Sub titlul comun : Cuvîntul potrivit la locul potrivit] *Pentru a ajunge la simplitate trebuie mult exercițiu și multă cultură*, PN, **21**, nr. 9, 1976, 39—40.
1141. Receanu, Mircea, [La rubrica : Vorbele noastre de fiecare zi] *„Producție școlară"*, ÎnvLicTehn, **25**, nr. 1, 1976, 26.
1142. Rucăreanu, Mircea, [Sub titlul comun : Corectitudine și accesibilitate în limbajul presei] *Simplitatea adevărului*, PN, **21**, nr. 3, 1976, 13—14.
1143. Sebastian, Lascăr, [Sub titlul comun : Cuvîntul potrivit la locul potrivit] *Să depunem armele?*, PN, **21**, nr. 8, 1976, 39—40.
1144. Simionescu, Constantin, [La rubrica : Cum vorbim, cum scriem românește?] *O inițiativă promițătoare*, Scînteia, **46**, nr. 10 679, 19 dec. 1976, 4.
1145. Simionescu, Constantin, [La rubrica : Cum vorbim, cum scriem românește?] *O reactualizare oportună*, Scînteia, **45**, nr. 10 516, 12 iun. 1976, 4.
1146. Simionescu, Mircea Horia, *Catagrafii : limbă și realitate*, VR, **29**, nr. 6, 1976, 47—48.
1147. Stănescu, Mihai, [Sub titlul comun : Cuvîntul potrivit la locul potrivit] *Rigori de ortografie*, PN, **21**, nr. 2, 1976, 24—25.
1148. Șerban, Dumitru, [La rubrica : Cum vorbim, cum scriem românește?] *Acorduri necesare*, Scînteia, **46**, nr. 10 683, 24 dec. 1976, 4.
1149. Șerban, V., [Sub titlul comun : Dicționar ortografic] *Dicționar ortografic*, Orizont, **27**, nr. 10, 1976, 7, nr. 11, 7 ; *Pronumele*, nr. 12, 7 ; *Rostirea*, nr. 13, 7 ; *Din nou pronumele*, nr. 14, 7 ; *Persoana a III-a*, nr. 15, 7 ; *Răpunsuri*, nr. 17, 7 ; *Genitiv-dativ* (*I*), nr. 17, 7, (*II*), nr. 18, 7, (*III*), nr. 19, 7 ; *Răspunsuri*, nr. 20, 7 ; *Pronumele conjuncte la plural* (*I*), nr. 21, 7, (*II*), nr. 22, 7, (*III*), nr. 23, 7 ; *Flexiunea verbelor* (*I*), nr. 24, 7, (*II*), nr. 25, 7, (*III*), nr. 26, 7, (*IV*), nr. 27, 7, (*V*), nr. 28, 7 ; *Derivate cu sufixele* : **-eau** *și* **-eală**, nr. 29, 3 ; **Însă, deci, totuși**, nr. 30, 7 ; [*Numele proprii în* **Mersul trenurilor** *și* **Codul poștal**], nr. 31, 7 ; *Flexiunea toponimelor compuse*, nr. 32, 7 ; *Răspunsuri pe scurt*, nr. 34, 7 ; *Hiperliterarizare*, nr. 36, 7 ; *Semne ortografice* (*I*), nr. 39, 7, (*II*), nr. 40, 7, (*III*), nr. 41, 7 ; *Cultivarea limbii* (*I*), nr. 44, 7, (*II*), nr. 45, 7 ; *A vorbi și a scrie frumos* (*I*), nr. 50, 7, (*II*), nr. 51, 7.
1150. Șerbănescu, Tia, [La rubrica : Cuvîntul potrivit la locul potrivit] *Personal și impersonal*, PN, **21**, nr. 10—11, 1976, 83—84.
1151. Ștefan, I. M., [La rubrica : Cum vorbim, cum scriem românește?] *Exemplul marilor noștri oameni de știință*, Scînteia, **46**, nr. 10 624, 16 oct. 1976, 4.
1152. Șurcă, Violeta, [Sub titlul comun : Corectitudine și accesibilitate în limbajul presei] *Telegenia limbii române*, PN, **21**, nr. 3, 1976, 14—15.
1153. Șuteu, Flora, La rubrica : Cum vorbim, cum scriem românește?] *Sensuri și definiții*, Scînteia, **45**, nr. 10 426, 28 feb. 1976, 4.
1154. Tamaș, Veturia, *Scrierea cu literă mare — convenție doar pentru școlari?*, TribȘc, **6**, nr. 173, 1976, 2.
1155. Tohăneanu, G. I., [Sub titlul comun : Cuvîntul potrivit la locul potrivit] *Corectitudine și accesibilitate*, PN, **21**, nr. 7, 1976, 40—42.
1156. Tohăneanu, G. I., [La rubrica : Cum vorbim, cum scriem românește?] *Virtuțile și viciile „repetiției"*, Scînteia, **45**, nr. 10 536, 6 iul. 1976, 4.
1157. Tomozei, Gh., [La rubrica : Cum vorbim, cum scriem românește?] *„Tăndărică"*, Scînteia, **45**, nr. 10 542, 13 iun. 1976, 4.

1158. TUDOR, OCTAVIAN, *Limbajul tinerilor, o problemă de viață. Viața tinerilor, o problemă de limbaj*, Flacăra, **25**, nr. 42, 1976, 17.

1159. UDROIU, NEAGU, [Sub titlul comun : Cuvîntul potrivit la locul potrivit] *Unealtă și formă a spiritului*, PN, **21**, nr. 10—11, 1976, 84.

1160. VALERIU, ANGHEL, [La rubrica : Cum vorbim, cum scriem românește?] *Respect față de regulile stabilite*, Scînteia, **45**, nr. 10 448, 25 mar. 1976, 4.

1161. VASAS, F., [Sub titlul comun : Cuvîntul potrivit la locul potrivit] *O critică publicistică — de ce nu?*, PN, **21**, nr. 6, 1976, 45.

1162. VĂDUVA-POENARU, ION, [Sub titlul comun : Cuvîntul potrivit la locul potrivit] *Limbajul articolului de popularizare*, PN, **21**, nr. 9, 1976, 40—41.

1163. VIȘAN, CONST., [Sub titlul comun : Cuvîntul potrivit la locul potrivit] *Concizitune și expresivitate*, PN, **21**, nr. 5, 1976, 18—19.

1164. VIȘINESCU, VICTOR, *„A comunica" astăzi*, LLR, **2**, nr. 2, 1976, 14—17.

1165. VIȘINESCU, VICTOR, [Sub titlul comun : Cuvîntul potrivit la locul potrivit] *Firescul pe care limba română, în evoluția ei permanentă, ni-l impune*, PN, **21**, nr. 1, 1976, 14—16.

1166. VIȘINESCU, VICTOR, [Sub titlul comun : Corectitudine și accesibilitate în limbajul presei] *Limbajul ziaristicii economice*, PN, **21**, nr. 3, 1976, 33—36.

1167. VIȘINESCU, VICTOR, *Respectul pentru limba vorbită și scrisă* [pe marginea articolului lui Iorgu Iordan, *Șlagăre lexicale* din LL, 2, 1975], Era socialistă, **56**, nr. 5, 1976, 59. Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 1002.

1168. VIȘINESCU, VICTOR, [La rubrica : Un fapt de stil publicistic] *„Stilum prendere"*, PN, **21**, nr. 4, 1976, 35.

1169. VULPESCU, ROMULUS, [Sub titlul comun : Cuvîntul potrivit la locul potrivit] *Erori sau ororI?*, PN, **21**, nr. 7, 1976, 39—40.

1170. ZARESCU, ELENA, [Sub titlul comun : Cuvîntul potrivit la locul potrivit] **Pro domo**: *estetica rostirii* PN, **21**, nr. 4, 1976, 33—35.

1171. ZDRENGHEA, MIRCEA, [La rubrica : Cum vorbim, cum scriem rimânește?] *Numele de persoană*, Scînteia, **45**, nr. 10 442, 18 mar. 1976, 4.

1172. ZOTTA, OVIDIU, [Sub titlul comun : Corectitudine și accesibilitate în limbajul presei] *Despre limbajul publicațiilor pentru copii*, PN, **21**, nr. 3, 1976, 22, 27.

1173. * * * *Consultații la limba română clasele I—VIII*, ConvLit, nr. 9, 1976, 13.

1174. * * * *Corectitudine și accesibilitate în limbajul presei* [dezbatere la Academia „Ștefan Gheorghiu" — ianuarie 1976], PN, **21**, nr. 3, 1976, 7—8.

1175. * * * [La rubrica : Cum vorbim, cum scriem românește?] *Curierul rubricii*, Scînteia, **46**, nr. 10 571, 15 aug. 1976, 4.

1176. * * * [La rubrica : Cum vorbim, cum scriem românește?] *Cuvîntul potrivit la locul potrivit*, Scînteia, **45**, nr. 10 412, 12 feb. 1976, 4.

1177. * * * [La rubrica : Cum vorbim, cum scriem românește?] [*Din „Poșta rubricii"*, Scînteia, **45**, nr. 10 430, 5 mar. 1976, 4.

1178. * * * [La rubrica : Cum vorbim, cum scriem românește?] *Din scrisorile cititorilor*, Scînteia, **45**, nr. 10 542, 13 iul. 1976, 4; **46**, nr. 10 571, 15 aug. 1976, 4; nr. 10 584, 31 aug. 1976, 4.

★

Vezi și nr. 415, 1243.

Recenzii

1179. LECTOR, *Presa noastră* (nr. 3/1976) [despre dezbaterea cu tema : Corectitudine și accesibilitate în limbajul presei, Academia Ștefan Gheorghiu — ianuarie 1976], RLit, **9**, nr. 15, 1976, 7.

1180. MOISA, MIRCEA, *Studiul limbii române* [N. Mihăescu, Îndrumări *pentru studiul limbii române. Vocabular și gramatică*, București, 1976], Ramuri, **13**, nr. 11, 1976, 3. Vezi nr. 1106.

1181. ȘERBAN, V., [La rubrica : Dicționar ortografic; pe marginea cărții lui N. Mihăescu, *Îndrumări pentru studiul limbii române. Vocabular și gramatică*, București, 1976], Orizont, **27**, nr. 43, 1976, 7.

10. ONOMASTICĂ

a. Generalităţi

1182. GĂMULESCU, DORIN, *Interférences onomastiques roumano — serbo-croates*, RESEE, **14**, nr. 1, 1976, 121—129.

1183. PASCU, ŞTEFAN, *Cuvînt înainte*, SO Cluj-Napoca, 1976, I—IV.

1184. PIETREANU, MARICA, *O cercetare de „socio-onomastică" aplicată la material românesc*, SO Cluj-Napoca, 1976, 38—48.

1185. *** *Studii de onomastică*. Volum îngrijit de Prof. dr. doc. Ioan Pătruţ, Cerc. şt. Gabriel Vasiliu, Cerc. şt. Ioan Roşianu. Cu un cuvînt înainte de Acad. Ştefan Pascu, [Cluj-Napoca], 1976, 285 p. [cu 19 articole] (Universitatea „Babeş-Bolyai" Cluj-Napoca, Facultatea de filologie, Institutul de lingvistică şi istorie literară).
Vezi şi nr. 1186.

★

Vezi şi nr. 7, 109, 113, 121, 122, 142, 218, 232, 414.

Recenzii

1186. GRAUR, AL., [La rubrica : Cronica limbii] *Toponimie* [*Studii de onomastică*, Cluj-Napoca, 1976; *Lucrările simpozionului de toponimie, Bucureşti, iunie 1972*, Bucureşti, 1975], RLit, **9**, nr. 53, 1976, 7.
Vezi nr. 1185, 1241.

b. Antroponimie

1187. BĂRBOI, CONSTANŢA, *Antroponimia comunei Rucăr din jud. Argeş (I)*, LR, **25**, nr. 6, 1976, 609—626.

1188. CIOCULESCU, ŞERBAN, *Caragiale, Valeriu Braniştе şi un nou repertoriu de nume proprii*, RLit, **9**, nr. 36, 1976, 7.

1189. GOICU, VIORICA, *Nume de familie din comuna Eftimie Murgu (Jud. Caraş-Severin)*, SO Cluj-Napoca, 1976, 118—126.

1190. GRAUR, AL., [La rubrica : Ecouri la opinii ; despre derivarea femininelor nume de persoane de la masculine], RLib, **34**, nr. 9 877, 27, iul. 1976, 2.

1191. ICHIM-TOMESCU , DOMNIŢA, *Aspecte metodologice ale cercetării opoziţiei de număr la numele proprii* [abstract in English], SCL, **27**, nr. 5, 1976, 469—477.

1192. IONESCU, CHRISTIAN, *Observaţii asupra sistemului antroponimic românesc*, LR, **25**, nr. 5, 1976, 519—528.

1193. MORARU, ELENA C., *Antroponimia satului Bărbăteşti* [résumé en français], BulŞtStud, 1972, 129—134.

1194. NEIESCU, ILEANA, *Nume de familie derivate cu sufixe în zona Porţilor de Fier*, CL, **21**, nr. 1, 1976, 31—37.

1195. ROŞIANU, I., *O problemă de onomastică în discuţie: categoriile antroponimice*, LR, **25**, nr. 3, 1976, 289—301.

1196. UNGUREANU, V. M., *Antroponime în poezia populară românească*, SO Cluj-Napoca, 1976, 151—166.

★

Vezi şi nr. 184, 194, 929, 932, 940, 957, 1171, 1229, 1230, 1474, 1483.

Recenzie

1197. MUNTEAN, GEORGE, Ioan Guţia : *Storia del nome* **Dracula** *e di altre parole d'oggi*, RITL, **25**, nr. 4, 1976, 608—610.

c. Nume de animale

1198. Graur, Al., [La rubrica: Cronica limbii] *Nume de animale*, RLit, **9**, nr. 1, 1976, 8,

d. Toponimie

1199. Bălașa, D., *Biserica domnească „Sf. Dumitru" și vechimea orașului Craiova*. **Craiuova, — Craiuva — Craiova**, MO, **27**, nr. 7—8, 1975, 493—505.
1200. Bizerea, Marius, *Toponimice dace și romane în sud-estul Banatului* [mit deutscher Zusammenfassung], LST, 121—130.
1201. Bolocan, Gh., *Categoria „nume de grup" în toponimie*, LR, **25**, nr. 1, 1975, 89—98.
1202. Bolocan, Gh., *Numele de locuri din orașe și locul lor în* **Dicționarul toponimic al României**, LR, **25**, nr. 5, 1976, 515—518.
1203. Bolocan, Gh., *Sistemul entopic al limbii române și rolul lui în toponimie*, LR, **25**, nr. 2, 1976, 205—208.
1204. Bolocan, Gh., *Structura numelor de sate românești* [cu 5 tabele în text], LR, **25**, nr. 6, 1976, 593—608.
1205. Bolocan, Gh., *Toponime compuse în documentele slavo-române*, LR, **25**, nr. 3, 1976, 301—311.
1206. Bolocan, Gh., Ionescu, Christian, **Dicționarul toponimic al României** — *operă de interes național*, AnSȘF, 1976, 83—91.
1207. Bugă, Dragoș, *Sensul termenului „plai" la populația satelor Olteniei subcarpatice* [cu bibliografie; résumé en français], LST, 77—82.
1208. Conea, I., Badea, L., Oancea, D., *Concluzii istorice în lumina unor toponime din Țara Hațegului* [résumé en français], LST, 29—36.
1209. Dan, Ilie, *Cu privire la raportul dintre toponimie și istorie*, CL, **21**, nr. 1, 1976, 5—15.
1210. Dragu, Gh., *Locul și rolul microtoponimiei în cercetarea geografică, cu referiri la Țara Oltului* [résumé en français], LST, 83—92.
1211. Florea, Viorica, *Cum au luat naștere numele românești de ape* [résumé en français], LST, 69—76.
1212. Florea, Viorica, *Sufixul în toponimie*, SO Cluj-Napoca, 1976, 184—207.
1213. Graur, Al., *Scrierea numelor de locuri în românește*, LST, 5—9.
1214. Ioniță, Vasile, *Mărturii de viață pastorală în toponimia Banatului*, SCEIC, 263—274.
1215. Ioniță, Vasile, *Relicte lexicale în toponimia Banatului*, SO Cluj-Napoca, 1976, 208—221.
1216. Iordan, Ion, Gîștescu, Petre, Oancea, D. I., *Indicatorul localităților din România*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1974, 276 p.
Vezi și nr. 1242.
1217. Iordan, Iorgu, *Formations hybrides dans la toponymie roumaine*, ER, 101—104.
1218. Janitsek, E., *Probleme de interferențe româno-ucrainene (Relații între macro- și microtoponimie)*, SO Cluj-Napoca, 1976, 222—242.
1219. Lobiuc, Ioan, *Interacțiuni româno-huțule în toponimia văii riului Moldovița (județul Suceava)* [с резюме по русски], LST, 161—176.
1220. Loșonți, Dumitru, *Toponimie și epelative românești pentru noțiunea de „terasă", „platou" I.* **Pod** *și derivatele*, CL, **21**, nr. 1, 1976, 17—30; *II*, nr. 2, 229—234.
1221. Mateescu, Tudor, *Sate dobrogene dispărute în secolul al XIX-lea (I)*, AnIst Iași, **13**, 1976, 171—183.
1222. Mihăilescu, Vintilă, *Toponimia și transcrierea numelor geografice, vechi preocupări ale Societății Geografice Române* [résumé en français], LST, 51—57.
1223. Moise, I., [La rubrica: Metamorfozele limbii] *Tendințe în toponimie*, Argeș, **11**, nr. 3, 1976, 6.
1224. Moldoveanu, Gh., *Structuri ale toponimelor din bazinul Milcovului* [cu un tabel; résumé en français], LST, 93—112.
1225. Motomancea, Aurelian, *Premise la o cercetare a zonei etnografice Băuțar — Marga (Caraș-Severin)*, SCEIC, 275—286.
1226. Oancea, D., *La toponimia romena e le piante* [cu o hartă în afară de text; mit deutscher Zusammenfassung], RRG-Géogr, **19**, nr. 2, 1975, 223—229.
1227. Obreja, Al., *Cîteva toponime rare din cuprinsul podișului moldovenesc* [cu o hartă; résumé en français], LST, 59—68.
1228. Oros, Marius I., *Note de hidronimie*, SO Cluj-Napoca, 1976, 243—248.

1229. PĂTRUȚ, I., *Din nou despre toponime formate din antroponime*, CL, **21**, nr. 1, 1976, 39—44.
1230. PĂTRUȚ, I., *Toponime formate din antroponime* [résumé en français], SCL, **21**, nr. 1, 1976, 17—19.
1231. PETROVAN, LUPU, *Numele topic „Sighetu(l) Marmației"* [cu bibliografie; mit deutscher Zusammenfassung], LST, 113—119.
1232. RĂUȚ, OCTAVIAN, IONIȚĂ, VASILE, *Studii și cercetări de istorie și toponimie* [toponimia la p. 39—85; cu abrevieri bibliografice și ale localităților, indice și 4 hărți], Reșița, 1976, 109 p.
1233. SACERDOȚEANU, AURELIAN, *Toponimia țării, document important al permanenței vieții istorice a poporului român*, LST, 37—49.
1234. SĂTEANU, C., HOMORODEAN, M., *Cîmpuri semantice în sistemul denominativ al formelor de relief* [cu 12 figuri în afară de text], SO Cluj-Napoca, 1976, 17—37.
1235. STAN, I. T., *Toponime din comuna Sohodol (jud. Alba)*, SO Cluj-Napoca, 1976, 249—266.
1236. SUFLEȚEL, RODICA, *Structura numelor de locuri din zona munților Cernei*, SO Cluj-Napoca, 1976, 267—282.
1237. ȘTEFĂNESCU, C. M., *Toponimia românească — o componentă de seamă a patrimoniului cultural al poporului nostru* [résumé en français], LST, 131—148.
1238. VORNICESCU SEVERINEANUL, NESTOR, *Originea românească a denumirii municipiului Craiova și a arhiepiscopiei Craiovei*, MO, **27**, nr. 5—6, 1975, 364—373.
1239. VULCĂNESCU, ROMULUS, *Toponimie mitică românească* [cu 4 figuri în afară de text; résumé en français], LST, 177—199.
1240. VULPE, RADU, *Noi contribuții la identificarea toponimicelor lui Ptolemeu din regiunile noastre* [résumé en français], LST, 9—29.
1241. *** *Lucrările simpozionului de toponimie — București, iunie, 1972*, București, 1975, 195, p. (Institutul de geografie).
Vezi și nr. 1186.

★

Vezi și nr. 64, 68, 76, 98, 134, 138, 1088.

Recenzii

1242. SECHE, LUIZA, Ion Iordan, Petre Gîștescu, D. I. Oancea, *Indicatorul localităților din România*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1974, 276 p., LR, **25**, nr. 1, 1976, 113—115.
Vezi nr. 1216.

11. ORTOGRAFIE ȘI ORTOEPIE

1243. BÂRSAN, A., *Reglementarea grafiei numelor geografice străine în România* [cu bibliografie; résumé en français], LST, 149—160.
1244. COTEANU, I., *Pentru un mare dicționar ortografic al limbii române*, LR, **25**, nr. 4, 1976, 351—354.
1245. GRAUR, AL., [La rubrica: Cronica limbii] *Ortografie etimologică?*, RLit, **9**, nr. 17, 1976, 9.
1246. HRISTEA, THEODOR, [La rubrica: Cronica limbii] *Neologisme cu dublă accentuare*, RLit, **9**, nr. 29, 1976, 8.
1247. NICULESCU, ALEXANDRU, [La rubrica: Cronica limbii] *Majuscule și ortografie*, RLit, **9**, nr. 20, 1976, 8.
1248. SIMIONESCU, CONSTANTIN, *Pe cînd* **â** *din* **a**?, Flacăra, **25**, nr. 11, 1976, 17.
1249. ȘUTEU, FLORA, *Influența ortografiei asupra pronunțării literare românești*, [București], Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1976, 243 p. [cu două anexe: una cu transcrierea fonetică și alte semne convenționale, cealaltă cu bibliografie] (Institutul de lingvistică din București).
Vezi și nr. 1250, 1251.

★

Vezi și nr. 355, 463, 585, 823, 1026, 1069, 1101, 1108, 1131, 1147, 1149, 1154, 1213, 1222, 1610, 1623.

Recenzii

1250. Babeu, Doina, Flora Șuteu, *Influența ortografiei asupra pronunțării literare românești*, Editura Academiei, 1976, Orizont, **27**, nr. 44, 1976, 2.
Vezi nr. 1249.

1251. Graur, Al., [La rubrica : Cronica limbii] *Scriere și pronunțare* [Flora Șuteu, *Influența ortografiei asupra pronunțării literare românești*, București, 1976], RLit, **9**, nr. 48, 1976, 8.
Vezi nr. 1249.

V. *BALCANISTICĂ*

1252. Brezeanu, Stelian, *De la populația romanizată la vlahii balcanici* [résumé en français, RI, **29**, nr. 2, 1976, 211—222.

1253. Ionescu, Anca Irina, *Emprunts grecs dans la terminologie mythologique des langues balkaniques*, RESEE, **14**, nr. 1, 1976, 79—87.

1254. Poghirc, Cicerone, *Considérations linguistiques sur l'ethnogenèse paléobalkanique* [cu o bogată bibliografie], RESEE, **14**, nr. **2**, 1976, 207—220.

1255. Vătășescu, Cătălina, *Locutions verbales et combinaisons semi-libres en roumain et en albanais*, RESEE, **14**, nr. 1, 1976, 131—134.

1256. Wittoch, Zd., *Contribution à l'étude d'onomasiologie et de structure des langues du sud-est européen*, RESEE, **14**, nr. 1, 1976, 89—99.

★

Vezi și nr. 341.

Recenzii

1257. Cuceu, Ioan, Adrian Fochi, *Coordonate sud-est europene ale baladei populare românești*, Editura Academiei, 1975, Steaua, **27**, nr. 6, 1976, 55.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 1057.

1258. Mihăescu, H., Mahir Domi, *Considération sur les traits communs ou parallèles de l'albanais avec les autres langues balkaniques et sur leur étude.* „Studia Albanica", XII, 1975, p. 81—91, RESEE, **14**, nr. 3, 1976, 558—559.

VI. *FILOLOGIE CLASICĂ*

1259. [Antoniadis, Sofia], *Présence de la langue grecque moderne dans l'***Alexias** *d'Anne* Comnène, ACIEB XIV, **3**, 1976, 683—687.

1260. Aricescu, Andrei, *Adnotări epigrafice (I)*, SCIV, **24**, nr. 1, 1973, 111—118; *(II)*, **27**, nr. 4, 1976, 523—535 [resumé en français].

1261. Atsalos, Basile, *Sur quelques termes relatifs à la reliure des manuscrits grecs*, ACIEB XIV, **3**, 1976, 43—49.

1262. Bernardinello, Silvio, *La* **Grammatica** *di Manuele Calcca*, ACIEB XIV, **3**, 1976, 51—56.

1263. Canart, P., Jacob, A., Leroy, J., *Recherches sur les manuscrits grecs de l'Italie méridionale*, ACIEB XIV, **3**, 1976, 63—66.

1264. Charanis, Peter, *The Linguistic Frontier in Asia Minor towards the End of the Ninth Century*, ACIEB XIV, **2**, 1975, 315—319.

1265. Concasty, Marie-Louise, *A propos de l'édition des oeuvres de S. Jean Chrysostome par Montfaucon*, ACIEB XIV, **3**, 1976, 71—76.

1266. Dingă-Petrovszky, M., Russu, I. I., *Ein römisches Militardiplom aus Tibiscum* [cu 5 figuri], FVL, **19**, nr. 1, 1976, 39—45.

1267. Fischer, I., *Corelația consonantică „palatalizat" ~ „labializat" din latina târzie și câteva consecințe posibile ale acesteia* [résumé en français], SCL, **27**, nr. 5, 1976, 479—483.

1268. Frend, William H. C., *Coptic, Greek and Nubian at Q'asr Ibrim*, ACIEB XIV, **3**, 1976, 712—719.

1269. Gaidagis, Nicos, *Catalogul cărților grecești de la Biblioteca Centrală Universitară „M. Eminescu" — Iași.* Vol. I. *(Sec. XVI—XVII)*, Iași, f.e., 1974, 378 p.; Vol. II *(Sec. al XVIII-lea)*, Iași, f.e., 1975, VIII+739 p. (Biblioteca Centrală Universitară „M. Eminescu" — Iași).
Vezi și nr. 1312, 1313.

1270. Garzya, A., *Sur la productivité philologique au début du XIVe siècle à Byzance*, ACIEB XIV, **2**, 1975, 99—102.

1271. Gemert, Arnold Fr. Van, Τὸ καινούργιο κειρόγραφο τῆς Διήγησης Βελισαρίου, ACIEB XIV, **3**, 1976, 77—81.

1272. Graur, Al., [La rubrica : Cronica limbii] *Latina vulgară*, RLit, **9**, nr. 7, 1976, 8.

1273. Graur, Al., *Situația imparisilabicelor latine*, SCL, **27**, nr. 2, 1976, 185—188.

1274. Ionescu, I., *L'histoire d'un nom chrétien-byzantin* [Emmanuel, Manole etc.], ACIEB XIV, **2**, 1975, 571—577.

1275. Irigoin, Jean, *Les manuscrits de Plutarque à 32 lignes et à 22 lignes*, ACIEB XIV, **3**, 1976, 83—87.

1276. Irmscher, Johannes, *Zum Stand der Berliner Kirchenväterausgabe*, ACIEB XIV, **3**, 1976, 89—90.

1277. Jeffreys, Elizabeth M., *The Manuscripts and Sources of the War of Troy*, ACIEB XIV, **3**, 1976, 91—94.

1278. Karayannopoulos, Jean, *Bericht über Paläographie, Kodikologie und Diplomatik im Rahmen der Byzantinistik*, ACIEB XIV, **3**, 1976, 13—21.

1279. Lascu, Nicolae, *Cu privire la Dacia Felix* [con riassunto in italiano], Sargetia, **11—12**, 1974—1975, 233—236.

1280. Lupaș, Liana, *Phonologie du grec attique* par..., The Hague — Paris — [București], Mouton & Co., N. V. Publishers — [Editura Academiei Republicii Socialiste România], 1972, 186 p. (= **Janua Linguarum** Studia memoriae Nicolai Van Wijk dedicata, edenda curat C. H. Van Schooneveld Indiana University, *Series Practica*, 164).

1281. Mariner, Sebastián, *La difusión del Cristianismo como factor de latinización*, TCIEC VI, 1976, 271—282.

1282. Masson, Olivier, *Grecs et Libyens en Cirénaïque, d'après les témoignages de l'épigraphie*, TCIEC VI, 1976, 377—387.

1283. Michelena, Luis, *Lenguas indígenas y lengua clásica en Hispania*, TCIEC VI, 1976, 41—51.

1284. Milea, Zaharie, *Un monument epigrafic de la Potaissa* [mit deutscher Zusammenfassung], StComArh Brukenthal, **19**, 1975, 125—129.

1285. Peruzzi, Peruzzi, *Mycenaean Culture in Latin*, TCIEC VI, 1976, 175—180.

1286. Petolescu, Constantin C., *Note epigrafice* [résumé en français] *(Seria I)*, SCIV A, **22**, nr. 1, 1971, 107—114; *(Seria a II-a)*, SCIVA, **25**, nr. 4, 1974, 595—604; *(Seria a III-a)*, **27**, nr. 3, 1976, 393—398.

1287. Piso, I., *Epigraphica (II). Inscripții din capitala Daciei romane aflate în Muzeul arheologic din Sarmizegetusa* [cu numeroase figuri în text; résumé en français], Apulum, **13**, 1975, 677—682.

1288. Piso, Ioan, *Epigraphica (III). Inscripții din Sarmizegetusa* [cu 7 figuri în text; résumé en français], AMN, **12**, 1975, 165—178.

1289. Piso, I., *Epigraphica (V).* **Voislava** *(Pons Augusti ?)* [cu 2 figuri în text; résumé en français], Anlst Cluj-Napoca, **19**, 1976, 259—263.

1290. Piso, Ioan, *La carrière équestre de R. Aurelius Hammonius* [cu 3 figuri în text], Dacia, **20**, 1976, 251—257.

1291. Politis, Linos, *Recherches récentes en Grèce dans le domaine de la codicologie*, ACIEB XIV, **3**, 1976, 121—125.

1292. Popa, Al., Aldea, Ioan Al., *O nouă inscripție dedicată lui Liber Pater* [mit deutscher Zusammenfassung], StComArh Brukenthal, **19**, 1975, 109—114.

1293. Popescu, Emilian, *Inscripțiile grecești și latine din secolele IV—XIII descoperite în România.* Culese, traduse în românește, însoțite de indici și comentate de... Prefață de D. M. Pippidi, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1976, 442 [—443] p. (Academia de Științe Sociale și Politice. **Inscripțiile antice în Dacia și Scythia Minor**. Colecție îngrijită de D. M. Pippidi și I. I. Russu).

1294. Popescu, Ion, *Un manuscris de poetică religioasă*, MO, **27**, nr. 3—4, 1975, 250—263.

1295. Ruipérez, Martín C., *Sobre el substrato lingüístico en Grecia*, TCIEC VI, 1976, 529—536.

1296. Russu, I. I., *Elemente traco-getice în inscripțiile grecești din Roma* [cu 5 figuri în text; résumé en français], SCIVA, **27,** nr. 1, 1976, 35—44.
1297. Russu, I. I., *Scrierea greacă și latină în Dacia preromană (Regele Thiamarcos, Decebalus și Scorilo)* [cu numeroase figuri în text; résumé en français], AnIst Cluj-Napoca, **19,** 1976, 29—51.
1298. Samodurova, E. C., *Ob izučenij vizantijskogo rukopisnogo nasledija v SSSR (1945—1971 gg.)*, ACIEB XIV, **3,** 1976, 127—137.
1299. Sanders, Gabriel, *Les chrétiens face à l'épigraphie funéraire latine*, TCIEC V, 1976, 283—299.
1300. Sanie, Silviu, *Classica et orientalia* [résumé en français], SCIVA, **27,** nr. 3, 1976, 399—404.
1301. Schartau, Bjarne, *Towards an Edition of the Thomas Scholia on the Euripidian Triad?*, ACIEB XIV, **3,** 1976, 139—145.
1302. Șesan, M., *Hesychasmus und die Volkssprache in der Kirche*, ACIEB XIV, **2,** 1975, 263—265.
1303. * * * *Assimilation et résistance à la culture gréco-romaine dans le monde ancien. Travaux du VIe Congrès International d'Études Classiques (Madrid, Septembre 1974)* réunis et présentés par D. M. Pippidi, București — Paris, Editura Academiei — Société d'Édition „Les belles lettres", 1976, 551 p. (Fédération Internationale des Associations d'Études Classiques).

★

Vezi și nr. 73, 84, 87, 93, 94, 95, 101, 103, 104, 105, 114, 128, 146, 350, 441, 450, 455, 466, 514, 551, 814, 1253, 1391, 1397, 1488, 1634, 1646, 1647, 1663, 1686.

Recenzii

1304. Bărbulescu, Mihai, *Inscripțiile Daciei Romane*. Vol. I, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1975, 385 p., 124 figuri în text, 2 hărți, RI, **29,** nr. 6, 1976, 967—968.
Vezi BRL, **18,** 1975, nr. 1091.
1305. Camariano, Nestor, Linos Politis et M. I. Manusakas, Συμπληρωματικοὶ κατάλογοι χειρογράφων Ἁγίου Ὄρους (Catalogues supplémentaires des manuscrits de la Montaigne Sainte), Thessalonique, 1973, XIII + 311 p. + 31 pl., RESEE, **14,** nr. 4, 1976, 751.
1306. Diaconu, Petre, *Fontes Historiae Daco-Romaniae, III* [*Izvoarele istoriei României. III. Scriitori bizantini (Sec. XI—XIV)*], București, Ed. Acad., 1975, 568 p., AnIst Iași, **13,** 1976, 431—433.
Vezi BRL, **18,** 1975, nr. 1103.
1307. Diaconu, Petre, *Fontes Historiae Daco-Romaniae (III). Izvoarele istoriei României. Scriitori bizantini (Sec. XI—XIV)* de Alexandru Elian și Nicolae-Șerban Tanașoca [București, 1975], Magazin, **20,** nr. 972, 1976, 2.
Vezi BRL, **18,** 1975, nr. 1103.
1308. Fischer, I., Klaus Strunk (ed.), *Probleme der lateinischen Grammatik*. Darmstadt, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1973, IX + 451 p. (Wege der Forschung, XCIII), CLTA, **13,** nr. 1, 1976, 345—346.
1309. Ionescu-Nișcov, Traian, *** *Cyrillomethodianum (Recherches sur l'histoire des relations helléno-slaves)*, Thessalonique, II, 1972—1973, 213 p., RI, **29,** nr. 2, 1976, 314—316.
1310. Irmscher, J., Konstantin Ivanovič Logačev, *Arhaizirovannye pis'mennye jazyki Grecij novogo vremeni*. Diss. philol. Moskva, 1975, RESEE, **14,** nr. 4, 1976, 753—754.
1311. Limona, Dumitru, A. Sigalas, *Istoria tis ellinikis graphis deftera ekodosis*. Veltionem, Kentron Vyzantion Erevnon, Thessaloniki, 1974, RA, **53,** vol. 38, nr. 1, 1976, 98.
1312. Mâță, Cornelia, Nicos Gaidagis, *Catalogul cărților grecești de la Biblioteca centrală universitară „M. Eminescu" — Iași*, vol. I *(Sec. XVI—XVII)*, Iași, 1974, 378 p., AnIst Iași, **12,** 1975, 351.
Vezi nr. 1269.
1313. Mâță, Cornelia, Nicos Gaidagis, *Catalogul cărților grecești de la Biblioteca Centrală Universitară „M. Eminescu" — Iași*, Vol. II *(Secolul al XVIII-lea)*, Iași, 1975, 738 p., AnIst Iași, **13,** 1976, 449—450.
Vezi nr. 1269.

1314. MIHAIL, PAUL, S. M. Pelekanidis, P. C. Christou, Ch. Tsioumis, S. N. Kadas, *The Treasures of Mont Athos. Illuminated Manuscript I (The Protaton and the Monasteries of Dionysion, Koutloumousion, Xerapotmaou and Grigoriou)*, Ekdotike Athenon, Athens, 1974, 496 p. + 500 ill., RRH, **15**, nr. 3, 1976, 549—551.

1315. MIHĂESCU, H., Giovani Alessio, *Grecità e romanità nell'Italia meridionale. Un problema di denominazione etnica: dai* Γραικοί *del Epiro ai* **Greci** *e* **Greki** *delle oasi romaiche ai Bova e di Terra d'Otranto*. Estratto de „Byzantino-Sicule" II (Miscellanea in memoria di G. Roski Taibbi), Palermo, 1973, p. 11—44, RESEE, **14**, nr. 1, 1976, 187.

1316. MIHĂESCU, H., *Inscripțiile Daciei Romane. Introducere istorică și epigrafică. Diplomele militare, tăblițele cerate*, adunate, însoțite de comentarii și indice, traduse în românește (Inscriptiones Daciae Romaniae. Prolegomena historica et epigraphica, diplomata militaria, tabulae ceratae, collegit, commentariis indicibusque instruxit, Dacoromaniae vertit), vol. I. Sous les soins de Ioan I. Russu. Préface de Ștefan Pascu, București, Editura Academiei, 1975, 285 + 124 fig., 2 cartes (Inscriptiones Daciae et Scythiae Minoris Antique edendas curaverunt D. M. Pippidi et I. I. Russu, Series prior), RESEE, **14**, nr. 1, 1976, 347.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 1091.

1317. SARAMANDU, NICOLAE, N. P. Andriotis, *La lois de la prophylaxie dans le vocalisme néogrec*, Thessalonique, 1974, 64 p., RESEE, **14**, nr. 2, 1976, 345—346.

1318. TEOTEOI, TUDOR, *Fontes Historiae Daco-Romaniae*, III *(Scriptores Byzantini saec. XI—XIV)*, publiées par: Alexandru Elian et Nicolae Șerban Tanașoca, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1975, 571 p., RRH, **15**, nr. 4, 1976, 759—761.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 1103.

★

Vezi și nr. 26, 136, 267, 363, 471, 601, 1536.

VII. *GERMANISTICĂ*

1319. ANTONI, ERHARD, NUSSBÄCHER, ERA, *„Beckeln" und „Bock"*, KarpRund, **9**, nr. 16 1976, 6.

1320. ARMBRUSTER, ADOLF, *Die sächsische Bezeichnung „Bloch" — kein Zufall. Frühes Bekenntnis zur Romanität der Rumänen*, KarpRund, **9**, nr. 38, 1976, 6.

1321. ARMBRUSTER, ADOLF, *Gastfreundliches Echternach Wieder die Herkunftssfrage. Dr. ... über die diesjährige Tagung des Arbeitskreises für Siebenbürgische Landeskunde in Luxemburg*, NW, **28**, nr. 8 535, 23 oct. 1976, 4.

1322. BASCH, WERNER, **Gfoppt, gekloppt** un **groppt.** *Vom Ursprung eines Sprichwortes aus Kleinkaulosch*, NW, **28**, nr. 8 464, 31 iul. 1976, 3.

1323. CLOSE, ELIZABETH, *Some Problems concerning Translation from Romanian into English*, Synthesis, **3**, 1976, 223—229.

1324. CORNILESCU, ALEXANDRA, *The Transformational Syntax of English — The Complex Sentence —*, București, Tipografia Universității din București, 1976, 561 p. (Universitatea din București, Facultatea de limbi germanice).

1325. GERL, HANS, *Merkmale der oberdeutschen „fescht" — Mundarten des Banats*, FVL, **19**, nr. 2, 1976, 91—99.

1326. GOCIMAN, ANCA, BANTAȘ, ANDREI, *Main Aspects of Deceptive Cognates in English as Compared to Romanian, Spanish and Italian*, AUBFIL, **25**, 1976, 45—52.

1327. HALDENWANG, SIGRID, *Zur geographischen Verbreitung von einigen siebenbürgisch-sächsischen Familiennamen*, FVL, **19**, nr. 1, 1976, 106—112.

1328. KEINTZEL-SCHÖN, FRITZ, *Die Siebenbürgisch-sächsischen Familiennamen*, Köln — Wien — [București], Böhlau Verlag — [Editura Academiei Republicii Socialiste România], 1976, 373 p. + 38 hărți.

1329. LANG, RICHARD, *Semnificația citatelor latine și grecești din* **Ulysses** *de James Joyce* [abstract in English], StUBB, **26**, 1976, 67—72.

1330. NISTOR, CORNELIU, *Poezia lui Anghel Dumbrăveanu în limba germană*, Tribuna, **20**, nr. 50, 1976, 3.

1331. PEREZ, HERTHA, *„Der herzoge Râmunc uzer Vlâchen lant...”*, KarpRund, **9**, nr. 51, 1976, 8.

1332. POP, STĂNESCU, SPERANȚA, *Einige Anwendungsbereiche eines Verb-Dependenzmodells* [cu bibliografie], AUBFIL, **25**, 1976, 53—62.

1333. POPA, MARIANA, *Limba engleză contemporană. Fonetică și fonologie.* Ediția a II-a, Timișoara, Tipografia Universității din Timișoara, 1975, 189 p. [multigrafiat] (Universitatea din Timișoara, Facultatea de filologie-istorie).

1334. STOICA, GEORGE RĂZVAN, *Eminescu în limba germană*, Transilvania, **5**, nr. 3, 1976, 48.

1335. THUDT, ANNELIESE, *Hier eigenständiger Dialekt geworden. Gespräch mit ... von der Forschungsstelle in Sibiu über die Arbeit am „Siebenbürgisch-sächsischen Wörterbuch”* [convorbire consemnată de Emmerich Reichrath], NW, **28**, nr. 8 464, 31 iul. 1976, 3.

1336. VERZEA, ILEANA, *Two English Version of Zaharia Stancu's Novels*, Synthesis, **3**, 1976, 245—247.

1337. *** *Ursprache der Ostfriesen wird erforscht*, NW, **28**, nr. 8 529, 16 oct. 1976, 3.

★

Vezi și nr. 31, 61, 104, 139, 165, 170, 419, 436, 448, 659, 671, 682, 756, 791, 802, 805, 811, 812, 1648, 1661, 1666, 1668, 1671, 1676, 1680, 1683, 1693, 1699.

Recenzii

1338. A. TH., Johann Wolf: *Kleine Banater Mundartenkunde*, Bukarest, Kriterion Verlag, 1975, 224 Seiten, 1 Karte, FVL, **19**, nr. 2, 1976, 124—125.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 1137.

1339. BREZIANU, ANDREI, *Engleza din unghiul analitic și practic* [Leon Levițchi, *Îndrumar pentru traducătorii din limba engleză în română*, București, 1975], Sec 20, nr. 2, 1976, 87—89.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 1428.

1340. DEMÉNY, L., L. I. Kiseleva, *Gotičeskij kursiv XIII—XV vv.* (Scrierea gotică cursivă din secolele XIII—XV), Editura „Nauka”, Leningrad, 1974, 258 p., RI, **29**, nr. 11, 1976, 1836—1838.

1341. E. R., Johann Wolf: *Kleine Banater Mundartenkunde*, Kriterion Verlag, Bukarest, 1975, NL, **27**, nr. 4, 1976, 115—116.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 1137.

1342. G. K., *Siebenbürgisch-sächsischen Wörterbuch.* Fünfter Band *K*, București, Editura Academiei R.S.R. — Berlin-West, Walter de Gruyter & Co., 1975, 420 Seiten und eine Karte, FVL, **19**, nr. 1, 1976, 128—129.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 1141.

1343. KRONER, MICHAEL, *Banatschwäbische Gassennamen. Beitrag zu einem Mundartwörterbuch* [Anton Peter Petri, *Vom „Aachenibrunnen” bis „Zwölften Gasse”. Die Gassennamen der deutschen Siedlungen des vortrianonischen Banats. Versuch einer Sammlung und Sichtung*, München, 1975], KarpRund, **9**, nr. 13, 1976, 6.

1344. REICHRATH, EMMERICH, *Teil des Heimatbewusstseins. Zu Johann Wolfs Buch „Kleine Banater Mundartenkunde”* [București, 1975], NW, **28**, nr. 8 320, 14 feb. 1976, 4.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 1137.

1345. SZABÓ, ZOLTÁN, Milja Andersson, *Huomioita suomen mainoskielestä*, Zusammenfassung Bemerkungen zur finnischen Werbesprache, Acta Universitatis Upsaliensis, Uppsala, 1974, 170 pp., RRL, **21**, nr. 3, 1976, 450—451 [in English].

1346. VANCEA, GEORGETA, *Übungstexte zur deutschen Gegenwartssprache* V. E. B. Bibliographisches Institut. Leipzig, 1974, StUBB, **26**, 1976, 79—80.

1347. VASILIU, E., Dumitru Chițoran, *Elements of English Structural Semantics*, Editura didactică și pedagogică, București, 1973, (270 p.), RRL, **21**, nr. 1, 1976, 127—129.
Vezi BRL, **16**, 1973, nr. 1105.

1348. *** *Der „Große Duden” in 17. Auflage*, NW, **28**, nr. 8 559, 20 noiem. 1976, 4.

★

Vezi și nr. 41, 42, 43, 44, 45, 267, 1702, 1703, 1704, 1746.

VIII. *ORIENTALISTICĂ*

1349. ANGHELESCU, MIRCEA, *Arabic Language and Literature in Romania*, Romano-Arabica, **2**, 1976, 7—14.

1350. ANGHELESCU, MIRCEA, *Sur la traduction arabe du „Divan" de D. Cantemir*, Romano-Arabica, **2**, 1976, 65—68.

1351. DANIEL, CONSTANTIN, *Orientalia mirabilia*. 1, Bucureşti, Editura ştiinţifică şi enciclopedică, 1976, 290 p. **(Bibliotheca orientalis).**
Vezi şi nr. 1360.

1352. DINESCU, VIORICA, [La rubrica : La chronique des traductions] *Liviu Rebreanu*, **Ion** [Istanbul, 1970], CRET, **4**, nr. 3, 1976, 132—133.

1353. DOBRIŞAN, NICOLAE, *Assimilation of Word Borrowings from European Languages into the Arabic Language*, Romano-Arabica, **2**, 1976, 53—59.

1354. DRIMBA, VLADIMIR, *Miscellanea Cumanica (VI)*, RRL, **21**, nr. 4, 1976, 507—511.

1355. GOLDENBERG, YVES, *La métrique arabe classique et la typologie métrique* [cu o figură în text şi 3 tabele în afară de text], RRL, **21**, nr. 1, 1976, 85—98.

1356. MEISELES, GUSTAV, *Pentru o fonologie a arabei literare contemporane* [abstract in English], SCL, **27**, nr. 6, 1976, 609—632.

1357. *** *Romano-Arabica*. II. Edited by Mircea Anghelescu, Secretary General of the Association, Bucharest, 1976, 88 p. [cu 4 articole de lingvistică] (Romanian Association for Oriental Studies).
Vezi şi nr. 1359, 1361.

★

Vezi şi nr. 1, 1300.

Recenzii

1358. BERZA, MIHAI, *Notices bibliographiques* [Mihai Maxim, *Culegere de texte otomane*. Fasc. I, *Izvoare documentare şi juridice, sec. XV—XX*, Bucureşti, 1974], RESEE, **14**, nr. 3, 1976, 554—555.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 1154.

1359. GHIAŢĂ, ANCA, *Romano-Arabica*, II, edited by Romanian Association for Oriental Studies, Bucharest, 1976, 88 p., RESEE, **14**, nr. 4, 1976, 754.
Vezi nr. 1357.

1360. MANU, EMIL, *Orientalia mirabilia* [1, de Constantin Daniel, Bucureşti, 1976], Săptămîna, nr. 312, 1976, 2.
Vezi nr. 1351.

1361. TARTLER, GRETE, *Romano-Arabica (II)* [Bucureşti, 1976], Luceafărul, **19**, nr. 41, 1976, 2.
Vezi nr. 1357.

IX. *ROMANISTICĂ*

1362. AVRAM, ANDREI, *Sur la valeur phonologique et la fonction morphonologique du timbre des consonnes finales en roumain et dans d'autres langues romanes*, ER, **11**, 1976, 5—17.

1363. BAFFI, MARIANO, *Lucian Blaga în limba spaniolă*, VR, **29**, nr. 8, 1976, 41—43.

1364. BEIU-PALADI, LUMINIŢA, *Il romanzo* **Lo straniero** *di Titus Popovici tradotto in italiano*, Synthesis, **3**, 1976, 257—259.

1365. BRĂILEANU, LUMINIŢA, *Pronumele. Le pronom*, Bucureşti, Editura ştiinţifică şi enciclopedică, 1976, 88 p.

1366. CÂRSTEA-ROMAŞCANU, MIHAELA, *Corso di sintassi della lingua italiana contemporanea*, Bucureşti, Centrul de multiplicare al Universităţii din Bucureşti, 1973, 399 p. (Universitatea din Bucureşti, Facultatea de limbi romanice şi clasice, Catedra de limba italiană).

1367. CILIANU, CORINA, *Quelques remarques sur l'inchoatif en roumain et en français*, ER, **11**, 1976, 63—72.
1368. CIOCÎRLIE, LIVIUS, *Conotația lexicală* [la G. Flaubert], Orizont, **27**, nr. 10, 1976, 2.
1369. CIOCÎRLIE, LIVIUS, *Conotația și dubla ei lectură* [la G. Flaubert], Orizont, **27**, nr. 13, 1976, 2.
1370. CIOCÎRLIE, LIVIUS, *Sensul contextual* [la G. Flaubert], Orizont, **27**, nr. 11, 1976, 2.
1371. CRISTEA, TEODORA, *Le locatif spatio-temporel en français contemporain*, București, Centrul de multiplicare al Universității din București, 1975, 192 p. (Universitatea din București, Facultatea de limbi romanice, clasice și orientale).
Vezi și nr. 1420, 1423.
1372. CRISTEA, TEODORA, *„On ne lui connaît ni parents ni amis". Remarques sur le locatif possessif*, ER, **11**, 1976, 73—80.
1373. CRISTEA, TEODORA, *Relations et formes casuelles en français contemporain*, București, [Centrul de multiplicare al Universității din București], 1976, 269 [—271] p. (Universitatea din București).
1374. CUCIUREANU, ȘT., *Indovinello veronese: „se pareba boves"*, SCL, **27**, nr. 1, 1976, 59—60.
1375. CUNIȚĂ, ALEXANDRA, *Le transcodage de l'unité lexicale roumaine „cum" en français*, AUBFIL, **25**, 1976, 25—34.
1376. DOBRESCU-WORODIN, ANDREEA, MARCU, RODICA, REPEȚEANU, LIANA, *Langue, vie et civilisation françaises*. Cours pratique pour la I-ère année, București, Editura didactică și pedagogică, 1975, 163 p. (Ministerul Educației și Învățământului).
1377. DRĂGHICESCU, JANETA, *La forme verbale en* **-ind/ind** *en position* DI_2 *et ses correspondants en français* [cu bibliografie], AUBFIL, **25**, 1976, 19—24.
1378. DUMITRESCU, DOMNIȚA, *Notas comparativas sobre el tratamiento en español y rumano* [cu bibliografie], ER, **11**, 1976, 81—86.
1379. [FAÇON, NINA], *Corso di storia della lingua italiana*. Parte prima: *Dalle origini fino alla civiltà comunale (fine del trecento)*, București, Centrul de multiplicare al Universității din București, 1971, 468 p. (Universitatea din București, Facultatea de limbi romanice și clasice).
1380. GALAȚANU, OLGA, *Pour une description des verbes de communication en français*, ER, **11**, 1976, 87—96.
1381. GIURESCU, ANCA, *Corso di lingua italiana contemporanea — Fonologia*, București, Centrul de multiplicare al Universității din București, 1975, 107 p. (Universitatea din București, Facultatea de limbi romanice, clasice și orientale).
1382. GIURESCU, ANCA, *Une classification des verbes portugais*, RRL, **21**, nr. 4, 1976, 483—489.
1383. GOEBL, HANS, *Die Skriptologie — ein linguistisches Aschenbrödel? Vermischtes zur Methodologie einer Discipline-Carrefour* [cu 4 figuri și 2 tabele în text], RRL, **21**, nr. 1, 1976, 65—84.
1384. GOGA, ECATERINA, *Genul și organizarea structurilor nominale și lexicale*, București, Centrul de multiplicare al Universității din București, 1973, 123 [—124] p. (Universitatea din București, Facultatea de limbi romanice, clasice și orientale).
1385. GOGA, ECATERINA, *Lexicologie romanică (Lexic profesional)* (Curs special de lingvistică romanică), București, [Tipografia Universității din București, 1976, 136 p. (Universitatea din București, Facultatea de limbi romanice, clasice și orientale).
1386. GORĂSCU, ADRIANA, *Chi siamo* **noi?**, RRL **21**, nr. 4, 1976, 479—482.
1387. HAMP, ERIC, **u** *and* **b** *before* **u** *and next to Vowel*, RRL, **21**, nr. 1, 1976, 49—54.
1388. ILIESCU, MARIA, *Considération sur le système des démonstratifs déictiques dans les langues romanes*, ER, **11**, 1976, 33—45.
1389. KALIK, A., BACONSKY, R., *Transpunere nominală și raporturi atributive* [résumé en français], StUBB, **26**, 1976, 53—61.
1390. KALIK, A.. BACONSKY, R., *Un effet de la transposition nominale*, ER, **11**, 1976, 123—128.
1391. KRAMER, J., *Poziția ladinei dolomitice în cadrul limbilor romanice* [mit deutscher Zusammenfassung], SCL, **27**, nr. 6, 1976, 601—607.
1392. LOMBARD, ALF, *Destinele latinității orientale*, Ramuri, **13**, nr. 3, 1976, 16.
1393. LOMBARD, ALF, *La Lund de vorbă cu filologul suedez...* [convorbire consemnată de Ion Hurdubețiu], Flacăra, **25**, nr. 4, 1976, 11.
1394. MANOLIU MANEA, MARIA, *Un modèle localiste de l'inchoatif roman* [cu numeroase scheme în text și bibliografie], ER, **11**, 1976, 47—62.
1395. MICLĂU, PAUL, *Probleme semiotice ale traducerii. Blaga în franceză* [cu bibliografie], Sec 20, nr. 6, 1976, 25—30.
1396. MOURIN, LOUIS, *Le système des réfections analogiques dans les indicatifs présents romans irréguliers (I)*, RRL, **21**, nr. 1, 1976, 3—21; *(II)*, nr. 2, 229—245.

1397. MOURIN, LOUIS, *Restructuration en latin vulgaire des rapports entre parfaits et participes passés irréguliers*, RRL, **21**, nr. 4, 1976, 461—467.

1398. MUNTEANU, DAN, *Răspîndirea geografică a indigenismelor lexicale în spaniola americană* [con resumen en español], SCL, **27**, nr. 3, 1976, 241—255.

1399. NEAGU, VALERIA, *Categorii onomasiologice ale lexicului indigen în spaniola americană (I)* [cu bibliografie], SCL, **27**, nr. 3, 1976, 257—266; *(II)* [con resumen en español], nr. 4, 389—398.

1400. NICULESCU, ALEXANDRU, [La rubrica: Cronica limbii] *Meyer-Lübke*, RLit, **9**, nr. 40, 1976, 8.

1401. RADOSLAV, ECATERINA, *Le français contemporain. Cours de syntaxe. La phrase*, Timişoara, Tipografia Universităţii din Timişoara, 1975, 143 p. [multigrafiat] (Universitatea din Timişoara, Facultatea de filologie-istorie, Catedra de Limbi germanice).

1402. REINHEIMER RÎPEANU, SANDA, *„Diftongi" romanici* [résumé en français], SCL, **27**, nr. 2, 1976, 155—162.

1403. REINHEIMER RÎPEANU, SANDA, *Les groupes consonantiques initiaux bimembres dans les langues romanes* [cu bibliografie], ER, **11**, 1976, 19—31.

1404. REINHEIMER RÎPEANU, SANDA, *Réalisation phonétique des phonèmes vocaliques français voyelle ou semivoyelle*, RRL, **21**, nr. 4, 1976, 469—477.

1405. SĂDEANU, FLORENŢA, *Timp şi concordanţă privite confruntativ în spaniolă şi română* [con resumen en español], SCL, **27**, nr. 1, 1976, 37—42.

1406. SOLTISCHI, LIGIA, *Préliminaires à une stylistique de la relative*, ER, **11**, 1976, 113—121.

1407. SORESCU, ROXANA, *Tudor Arghezi en français*, Synthesis, **3**, 1976, 241—243.

1408. STAVRESCU, SANDA, *À propos de quelques étymologies d'ancien français*, ER, **11**, 1976, 97—99.

1409. ŞANDRU OLTEANU, TUDORA, *Probleme de sociolingvistică în cercetarea actuală a spaniolei americane*, SCL, **27**, nr. 1, 1976, 79—84.

1410. ŞCHIOPU, MICHAELA, *La poesia di Eugen Jebeleanu nella traduzione italiana*, Synthesis, **3**, 1976, 253—256.

1411. TĂNASE, ADELA-MIRA, TĂNASE, EUGEN, *Le français contemporain morphologique. I. La partie nominale.* [Ediţia a II-a], Timişoara, Tipografia Universităţii din Timişoara, 1973, 256 p. [multigrafiat] (Universitatea din Timişoara, Facultatea de filologie, Catedra de limbi romanice).

1412. TUŢESCU, MARIANA, *Sur la créativité lexicale*, RRL, **21**, nr. 1, 1976, 23—25.

1413. VANCEA, DANA MIHAELA, *Participiul prezent — nuanţe plastice ale funcţiunilor sale în „Noul roman francez": M. Butor, „Renunţarea"* [cu bibliografie; résumé en français; abstract in English], BulŞtStud, 1972, 81—87.

1414. VINTILĂ-RĂDULESCU, IOANA, *Observaţii asupra propoziţiei subiective în limbile franceză şi română* [résumé en français], SCL, **27**, nr. 4, 1976, 359—375.

1415. WUNDERLI, PETER, *Der französische Konjunktiv als Modus der Teilaktualisierung* [cu 3 figuri în text], RRL, **21**, nr. 3, 1976, 377—390.

1416. *** *Cahiers de grammaire. I. Le verbe et le groupe verbal*, Bucureşti, Tipografia Universităţii din Bucureşti, 1976, 112 p. (Universitatea din Bucureşti, Facultatea de limbi romanice, clasice şi orientale).

★

Vezi şi nr. 1, 2, 6, 30, 77, 117, 137, 153, 183, 190, 231, 334, 348, 350, 358, 436, 441, 443, 455, 460, 466, 784, 785, 792, 800, 801, 802, 803, 1252, 1267, 1281, 1283, 1303, 1326, 1638, 1640, 1657, 1658, 1662, 1664, 1665, 1669, 1674, 1675, 1676, 1681, 1682, 1684, 1692, 1694, 1697, 1718, 1729.

Recenzii

1417. CAZACU, B., Charles Camproux, *Les langues romanes*, Paris, Presses Universitaires, 1974, 128 p. (=**Que sais-je** no. 1052), SCL, **27**, nr. 5, 1976, 548—550.

1418. CÂRSTEA-ROMAŞCANU, MIHAELA, Iorgu Iordan — Maria Manoliu-Manea, *Linguistica romanza*, Liviana Editrice în Padova — 1974, 486 p., RRL, **21**, nr. 3, 1976, 447—448.

1419. COVACI, VASILE, *Langue française* (1974), nr. 22, *Linguistique et enseignement du français, problèmes actuels*, Paris, SCL, **27**, nr. 5, 1976, 567—569.

1420. COVACI, VASILE, Teodora Cristea, *Le locatif spatio-temporel en français contemporain*, Universitatea din Bucureşti, 1975, 192 p., SCL, **27**, nr. 4, 1976, 439—440.
Vezi nr. 1371.

1421. DASCĂLU, LAURENŢIA, Allan Grundstrom et Pierre R. Léon, *Interrogation et intonation en français standard et en français canadien*, Montréal, Paris, Bruxelles, Librairie Didier, [1973], XIII + 167 p., RRL, **21**, nr. 4, 1976, 543—546.

1422. DIMITRESCU, FLORICA, *Matériaux pour l'histoire du vocabulaire français. Datations et documents lexicographiques*, Deuxième série, vol. 6, Paris, Didier, 1974, XXIII + 243 p., SCL, **27**, nr. 4, 1976, 433—436.

1423. DRĂGHICESCU, JANETA, Teodora Cristea, *Le locatif spatio-temporel en français contemporain*, CMUB, Bucureşti, 1975, 192 p., ER, **11**, 1976, 138—139.
Vezi nr. 1371.

1424. DUMITRESCU, DOMNIŢA, Jaime Martín, *Diccionario de expresiones malsonantes del español. Léxico descriptivo*, Madrid, Ediciones Istmo, 1974, 382 p., SCL, **27**, nr. 3, 1976, 335.

1425. DUMITRESCU, DOMNIŢA, José Muñoz Garrigós, *Contribución al estudio del léxico de la „Celestina"*, Departamento de español, Universidad de Murcia, 1974, 128 p., SCL, **27**, nr. 2, 1976, 212—213.

1426. DUMITRESCU, DOMNIŢA, Manuel Criado de Val, *Así hablamos (El espectador y el lenguaje)*, Madrid, Editorial Prensa Española, 1974, 284 p., SCL, **27**, nr. 2, 1976, 212.

1427. FASSEL, LUMINIŢA, Al. Niculescu, Ecaterina Goga, Anca Cristodorescu, Coman Lupu, *Manual de lingvistică romanică. I. Latinitate — Romanitate*, CMUB, 1975, 300 pp., ER, **11**, 1976, 136—137.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 1198.

1428. FASSEL, LUMINIŢA, *Latinitate — romanitate* [*Manual de lingvistică romanică. I*, Bucureşti, 1975], Cronica, **11**, nr. 22, 1976, 10.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 1198.

1429. GAFIŢEANU-APETROAIE, NINA, Charles Camproux: *„Limbile romanice"* [Paris, 1974], Cronica, **11**, nr. 23, 1976, 8.

1430. GIURESCU, ANCA, Alessandro Niculescu, *Strutture allocutive pronominali reverenziali in italiano*, Firenze, Leo S. Olschki, 1974, pp. 168, RRL, **21**, nr. 1, 1976, 129—131.

1431. GIURESCU, ANCA, *Manual de limba spaniolă. I. Categoriile gramaticale*, CMUB, 1975, 304 p., ER, **11**, 1976, 140—141.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 1189.

1432. GRAUR, AL., [La rubrica: Cronica limbii] *Limbi mixte?* [Ioana Vintilă-Rădulescu, *Creola franceză*, Haga — Paris, Mouton, 1976], RLit, **9**, nr. 30, 1976, 7.

1433. HOMORODEAN, M., GOŢIA, A., Pierre Bec, *Manuel pratique de philologie romane*, tome I (italien, espagnol, portugais, occitan, catalan, gascon), Paris, 1970, tome II (français, roumain, sarde, rhéto-frioulain, franco-provençal, dalmate). *Phonologie*. Index. Avec la collaboration pour le roumain de Octave Nandriş, pour le dalmate de Žarko Muljačić, Édition A. & J. Picard, Paris, 1971, StUBB, **26**, 1976, 77—79.

1434. ILIESCU, MARIA, Johannes Kramer, *Etymologisches Wörterbuch des Gadertalischen*, Fasz. 6 *(N—O—P—R)*, Köln, 1973; Fasz. 7 *(S—T)*, Köln, 1974; Fasz. 8 *(U—V—Z)*, Köln, 1975, SCL, **27**, nr. 6, 1976, 660—662.

1435. MUNTEANU, DAN, *El libro de las batallas. Narraciones epico-caballerescas*, Estudio literario, lingüístico, edición del texto y glosario por Alvaro Galmés de Fuentes, Madrid, Editorial Gredos, 1975, 2 volume, 355 + 318 p., SCL, **27**, nr. 3, 1976, 334—335.

1436. MUNTEANU, DAN, *Manual de limba spaniolă. I. Categoriile gramaticale*, Bucureşti, Universitatea din Bucureşti, Facultatea de limbi romanice, clasice şi orientale, 1975, 304 p., SCL, **27**, nr. 4, 1976, 440—441.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 1189.

1437. NEAGU, VALERIA, John Lihani, *El lenguaje de Lucas Fernandéz. Estudio del dialecto sayagués*, Bogota, 1973, 653 p. (=**Publicaciones del Instituto Caro y Cuervo**, XXXI), SCL, **27**, nr. 4, 1976, 441.

1438. NEAGU, VALERIA, Luis Flórez, *Las „Apuntaciones criticas" de Cuervo y el lenguaje bogotano cien años después. Pronunciación y fonética*, Bogotá, 1973, 129 p. (=Publicaciones del **Instituto Caro y Cuervo**, *Series Minor*, XI), SCL, **27**, nr. 3, 1976, 327—329.

1439. POGHIRC, CICERONE, Giovan Battista Pellegrini, *Gli arabismi nelle lingue neolatine con speciale riguardo all'Italia*. Paideia Editrice, Brescia, 1972, 2 vol., 759 p., RRL, **21**, nr. 3, 1976, 449—450.

1440. POPESCU-MARIN, MAGDALENA, Annemarie Schmid, *Die romanischen Orts- und Flurnamen im Raume Landeck*, Innsbruck, 1974, 169 + X p. (=**Romanica Aenipontana**, IX), SCL, **27**, nr. 5, 1976, 558—559.

1441. POPESCU-MARIN, MAGDALENA, Manfred L. Betz, *Aussagegehalt und Syntax deverbalen Adjektive im Altprovenzalischen*, Schäube Verlag, 1975, 125 + VI p. (= **Reihe Romanistik**, nr. 4), SCL, **27**, nr. 2, 1976, 211—212.

1442. POPESCU-MARIN, MAGDALENA, Theodor Ebneter, *Das bündnerromanische Futur. Syntax der mit* **vegnir** *und* **habere** *gebildeten Futurtypen in Gegenwart und Vergangenheit*, Berna, Francke Verlag, 1973, 288 p. (= **Romanica Helvetica,** vol. 8), SCL, **27,** nr. 4, 1976, 446—447.

1443. REINHEIMER-RÎPEANU, SANDA, Jean-Baptiste Martin et Gaston Tuaillon, *Atlas linguistique et ethnographique du Jura et des Alpes du Nord (Francoprovençal Central)*, vol. I, Edition du Centre National de la Recherche Scientifique, Paris, 1971, ER, **11,** 1976, 134—135.

1444. RUSU, VALERIU, Jean-Claude Bouvier et Claude Martel, préface de Charles Rostaing, *Atlas linguistiques de la France par régions, Atlas linguistique et etnographique de la Provence*. Volume I, Éditions du Centre National de la Recherche Scientifique, Paris, 1975, RRL, **21,** nr. 4, 1976, 539—540.

1445. SALA, MARIUS, Haim Vidal Sephiha, *La ladino (judeo-espagnol calque). „Deutéronome", versions de Constantinople (1547) et de Ferrare (1553). Édition, étude linguistique et lexique*, Paris, Centre de Recherches Hispaniques, 1973, 617 p. (=**Thèses, Mémoires et Travaux,** 24), SCL, **27,** nr. 3, 1976, 329—331.

1446. SALA, MARIUS, Ioana Vintilă-Rădulescu, *Le Créole Français*, Haga—Paris, Mouton, 1976, 211 p. (=**Series Critica** 17), SCL, **27,** nr. 4, 1976, 436—437.

1447. SĂTEANU, C., Helmuth Stimm, *Medium und Reflexivkonstruktion im Surselvischen* München, 1973, 107 p., CL, **21,** nr. 2, 1976, 249—251.

1448. ŞANDRU OLTEANU, TUDORA, *Actas del Simposio de Montevideo, enero de 1966. I Congreso de la A.L.F.A.L., III Simposio de la P. .L.E.I.*, México, 1975, 386 p., SCL, **27,** nr. 4, 1976, 442—443.

1449. ŞANDRU OLTEANU, TUDORA, Anca Giurescu, *Les mots composés dans les langues romanes*. The Hague—Paris, Mouton, 1975, 172 p., RRL, **21,** nr. 4, 1976, 530—531.
Vezi BRL, **18,** 1975, nr. 1174.

1450. ŞANDRU OLTEANU, TUDORA, Manuel de Paiva Boléo, *Estudos de linguistica portuguesa e românica*. Vol. I: *Dialectologia e história da lingua*. Coimbra, tomul I — 1974, 473 p., tomul al II-lea — 1975, 266 p., SCL, **27,** nr. 4, 1976, 443—445.

1451. ŞANDRU OLTEANU, TUDORA, Melvyn Resnick, *Phonological Variants and Dialect Identification in Latin American Spanish*. The Hague — Paris, Ed. Mouton, 1975, 484 p., RRL, **21,** nr. 4, 1976, 546—547.

1452. THEBAN, MARIA, Eunice Pontes, *Verbos auxiliares em português*, Petropolis (RJ), Editora Vozes Ltda, 1973, 144 p., SCL, **27,** nr. 4, 1976, 445—446.

1453. VINTILĂ-RĂDULESCU, IOANA, Anca Giurescu, *Les mots composés dans les langues romanes*, Haga — Paris, Mouton, 1975, 172 p. (= **Janua Linguarum.** *Series practica* 228), SCL, **27,** nr. 6, 1976, 655—660.
Vezi BRL, **18,** 1975, nr. 1174.

1454. VINTILĂ-RĂDULESCU, IOANA, Ileana Vîrtosu, *Cours de langue française contemporaine. La phonologie*, Centrul de multiplicare al Universităţii din Bucureşti, 1974, 302 p., SCL, **27,** nr. 5, 1976, 552—553.
Vezi BRL, **18,** 1975, nr. 1216.

1455. VINTILĂ-RĂDULESCU, IOANA, Marguerite Saint Jacques Fauquenoy, *Analyse structurale du créole guyanais*, Paris, Éditions Klincksieck, 1972, 142 p. (=**Études linguistiques** XIII), SCL, **27,** nr. 2, 1976, 206—208.

1456. VINTILĂ-RĂDULESCU, IOANA, Pierre Bec, *Manuel pratique d'occitan moderne*, Paris, Éditions A. & J. Picard, 1973, 219 p. (Collection **Connaissance des langues,** vol. VII), SCL, **27,** nr. 1, 1976, 98—100.

1457. VINTILĂ-RĂDULESCU, IOANA, Walter K. Grafschaft, *Die Onomasiologie von „sterben" im Französischen*, Bonn, Romanisches Seminar der Universität, 1974, 332 p. (=**Romanistische Versuche und Vorarbeiten** 50), SCL, **27,** nr. 5, 1976, 557—558.

1458. VLĂDUȚIU, ION, *L'Aubrac. Étude ethnologique, linguistique, agronomique et économique d'un établissement humain. Ethnologie contemporaine II*, Tome IV, Paris, Éditions du Centre National de la Recherche Scientifique, 1973, 291 pag., 23 hărți, 12 grafice, 5 planșe desen, 51 ilustrații, REF, **21**, nr. 1, 1976, 116—118.

*

Vezi și nr. 38, 50, 280, 471, 1315, 1536, 1701, 1734.

X. *SLAVISTICĂ*

1459. ALEXANDRU, TEODORA, *Semantica și întrebuințarea locuțională a unor termeni de origine românească în graiurile slovace și cehe din Moravia*, SCL, **27**, nr. 4, 1976, 409—415.

1460. BABEU, DOINA, *Direcții și perspective în stilistica cehoslovacă*, SCL, **27**, nr. 1, 1976, 67—78.

1461. BAZ-FOTIADE, LAURA, [Sub titlul comun : Marin Preda în limbile slave] **Moromeții** *de Marin Preda în limba bulgară*, RITL, **25**, nr. 4, 1976, 580—582.

1462. BELLU, NICOLAE, *Cartea manuscris slavo-română în Oltenia medievală*, Ramuri, **13**, nr. 11, 1976, 14.

1463. BOGDAN, DAMIAN P., *Cinci acte moldovenești din anii 1438, 1531, 1601, 1604 și 1668* [cu o figură în text], RI, **29**, nr. 2, 1976, 241—251.

1464. BREZULEANU, ANA-MARIA, *Marin Preda in Russian Translation*, Synthesis, **3**, 1976, 249—251 ; versiunea românească în RITL, **25**, nr. 4, 1976, 574—577.

1465. CĂLIN, GHEORGHE, [Sub titlul comun : Marin Preda în limbile slave] **Moromeții** *lui Marin Preda în limba slovacă*, RITL, **25**, nr. 4, 1976, 582—583.

1466. CIOCAN-IVĂNESCU, RODICA, *Mărturie a unor experiențe.* **Craii de Curtea Veche** *în versiunea poloneză a Danutei Bieńkowska*, Sec. 20, nr. 7—8, 1976, 168—171.

1467. CIZEK, AL., *Considerații asupra primei traduceri a* **Istoriilor** *lui Herodot — versiunea anonimă de la mănăstirea Coșula*, RITL, **25**, nr. 1, 1976, 37—44.

1468. CONSTANTINESCU, RADU, *Manuscrisele slavo-române de la Arhivele centrale din Moscova C.G.A.D.A.*, RA, **53**, vol. 38, nr. 1, 1976, 11—18.

1469. DAN, MIHAIL, *În legătură cu editarea de către Ioan Bogdan a traducerii medio-bulgare a cronicii lui Manasses*, Omagiu Pascu, 565—569.

1470. DEBOVEANU, ELENA, *Limba polonă contemporană. Fonetică, fonologie, formarea cuvintelor* (Curs universitar), București, Centrul de multiplicare al Universității din București, 1973, 164 p. (Universitatea din București, Institutul de limbi și literaturi străine, Facultatea de limbi slave).

1471. DJAMO-DIACONIȚĂ, LUCIA, *Aspects de l'influence du roumain dans la langue des chartes slavo-roumaines rédigées en Valachie aux XVe—XVIe siècles (Le pronom)*, RESEE, **14**, nr. 1, 1976, 101—109.

1472. FODOR, ECATERINA, DUMITRESCU, MARIA, *Probleme de rusistică și lingvistică generală*, București, Tipografia Universității din București, 1976, 212 p. (Universitatea din București, Facultatea de limbi slave, Catedra de filologie rusă).

1473. FRIDMAN, MIHAIL, [La rubrica : La chronique des traductions] *Lucian Blaga,* **Nebănuitele trepte / Nehožennye stupeni** [București, 1975], CRET, **4**, nr. 3, 1976, 135—137.

1474. GĂMULESCU, DORIN, *Anthroponymes roumains dans la Serbie Orientale*, RRL, **21**, nr. 3, 1976, 409—416.

1475. GĂMULESCU, DORIN, *Limba sîrbocroată.* Partea a II-a. *Morfologia numelui* (Note de curs), București, Centrul de multiplicare al Universității din București, 1975, 137 p. (Universitatea din București, Facultatea de limbi slave).

1476. GHEORGHIU, MIRCEA, *Elemente de tipologie lingvistică contrastivă cu referire la structuri eteroglote cu determinați congruenți de relație*, București, Centrul de multiplicare al Universității din București, 1976, 231 p. (Universitatea din București).

1477. LASZLO-KUȚIUK, MAGDALENA, [Sub titlul comun : Marin Preda în limbile slave] *Marin Preda în ucraineană*, RITL, **25**, nr. 4, 1976, 578—580.

1478. LASZLO-KUȚIUK, MAGDALENA, *Studii de poetică ucraineană.* Curs special, București, Centrul de multiplicare al Universității din București, 1974, 209 p. (Universitatea din București).

1479. Linţa, Elena, *Culegere de texte pentru gramatica comparată a limbilor slave.* Partea I. *Limbile slave apusene*, Bucureşti, Centrul de multiplicare al Universităţii din Bucureşti, 1972, 206 p. (Universitatea din Bucureşti şi Institutul de limbi şi literaturi străine, Facultatea de limbi slave).

1480. Linţa, Elena, *Historia jezyka polskiego.* Część II. *Fleksja i dialektologia historyczna*, Bucureşti, Centrul de multiplicare al Universităţii din Bucureşti, 1974, 205 p. [multigrafiat] (Universitatea din Bucureşti, Facultatea de limbi slave).

1481. Mircea, Ion-Radu, *Quelques considérations paléographiques et linguistiques au sujet de l'inscription votive de 1313—1314 à Streisingeorgiu* [cu o figură în text], Dacia, **20,** 1976, 63—69.

1482. Păţruţ, I., *Despre durata şi structura dialectală a limbii slave comune* [résumé en français], CL, **21,** nr. 2, 1976, 183—188.

1483. Păţruţ, I., *Relaţii slavo-române în antroponimie*, SO Cluj-Napoca, 1976, 143—150.

1484. Pleter, Tiberiu, *Curs de istoria limbii cehe.* Partea I. *Introducere. Fonetică istorică*, Bucureşti, Centrul de multiplicare al Universităţii din Bucureşti, 1975, 224 p. (Universitatea din Bucureşti, Facultatea de limbi slave).

1485. Pleter, Tiberiu, *Particularităţile sistemului fonologic al graiului ceh din Peregul-Mare sub aspectul distincţiei între nucleul şi periferia sistemului*, AUBFIL, **25,** nr. 1976, 83—91.

1486. Robciuc, Ion, *Un element românesc în documentele slavone: adverbul* **mai** [с резюме по русски], SCL, **27,** nr. 2, 1976, 151—153.

1487. Rusev, P., *La langue bulgare et la transmission de la culture byzantine au nord du Danube*, ACIEB XIV, **2,** 1975, 588—593.

1488. Schaller, Helmut W., *Die griechischen Lehnwörter im Russischen als Ergebnis byzantinischen Einflusses bis zum Ende des 14. jhds.*, ACIEB XIV, **2,** 1975, 259—262.

1489. Schveiger, Paul, *The Generative Grammar of Russian — Today*, RRL, **21,** nr. 3, 1976, 429—442.

1490. Şesan, M., *Aniversarea chirilometodiană*, MA, **20,** nr. 9—10, 1975, 739—741.

1491. Tănăsescu, Anton, *Unele particularităţi ale flexiunii adjectivului în graiul slovacilor din judeţul Sălaj*, AUBFIL, **25,** 1976, 93—98.

1492. Cankova-Petkova, G., *Changements démographiques dans les terres bulgares médiévales exprimés par la toponymie*, ACIEB XIV, **3,** 1976, 159—161.

1493. Vascenco, V., *O mežlingvističeskoj omonimii v slavjanskih jazykah.* Doklady i soobščenija predstavlennye na VII Meždunarodnom sъezde slavistov (Varšava, 21—27 avgusta 1973 g.), [Bucureşti], Centrul de multiplicare al Universităţii din Bucureşti, 1973, 12 p. [multigrafiat] (Asociaţia Slaviştilor din Republica Socialistă România, Universitatea din Bucureşti).

1494. Vinţeler, Alla, Vinţeler, Onufrie, *Cîteva consideraţii pe marginea onomasticii literaturii ruse*, SO Cluj-Napoca, 1976, 167—183.

1495. Vîrcioroveanu, Maria, [Sub titlul comun: Marin Preda în limbile slave] *Marin Preda în traducere polonă*, RITL, **25,** nr. 4, 1976, 571—574.

1496. Vrabie, Emil, *Gramatica istorică a limbii ruse.* Partea I. *Introducere şi fonetică istorică*, Bucureşti, Centrul de multiplicare al Universităţii din Bucureşti, 1974, 249 p. (Universitatea din Bucureşti, Facultatea de limbi slave).

1497. Vrabie, Emil, *Note lexicale privind elementele de origine românească în limba polonă (I)*, SCL, **27,** nr. 2, 1976, 171—179; *(II)*, nr. 3, 279—291 [cu o bogată bibliografie].

1498. Vraciu, Ariton, *Contribuţiile lui Erwin Koschmieder la dezvoltarea lingvisticii generale* [résumé en français], CL, **21,** nr. 2, 1976, 165—173.

1499. Vraciu, Ariton, *Prelegeri de fonetică. Fonologie, gramatică şi lexicologie comparată a limbilor slave*, Iaşi, Centrul de multiplicare al Universităţii „Al. I. Cuza" — Iaşi, 1975, 306 p. (Universitatea „Al. I. Cuza" — Iaşi, Facultatea de filologie, Catedra de limbă şi literatură rusă).

1500. *** *Belić Aleksandr I. (1876—1960) — 100 de ani de la naşterea lingvistului şi filologului sîrb* —, AnivCult, **12,** nr. 2, 1976, 87—93.

1501. *** *Slovar' jazyk Puškina.* Coordonator: Maria Dumitrescu, Bucureşti, Centrul de multiplicare al Universităţii din Bucureşti, 1975, 304 p. (Universitatea din Bucureşti, Facultatea de limbi slave).

★

Vezi şi nr. 70, 75, 76, 108, 123, 141, 404, 435, 510, 515, 789, 810, 822, 1182, 1205, 1218, 1219, 1298, 1659, 1660, 1670, 1672, 1674, 1677, 1679, 1689, 1690, 1695, 1696, 1698, 1700.

Recenzii

1502. Babeu, Doina, *Slovo o slovenosi* XXXVI (1975), nr. 1—4, Praga, SCL, **27,** nr. 5, 1976, 564—565.

1503. Brezuleanu, A. M., Velculescu, T., *Problemy paleografij i kodikologij v. SSSR,* Moscou, 1974, 442 p., Synthesis, **2,** 1974, 302—304.

1504. C. G., Pandele Olteanu şi colectiv. *Slava veche şi slavona românească* (Editura didactică şi pedagogică, 1975, 463 p.), Forum, **18,** nr. 1, 1976, 88.
Vezi BRL, **18,** 1975, nr. 1275.

1505. Cigală, Ion, Russu Ion, I. *Godišnjak,* Knjigo XII. Center za Balkonološka Ispitivanija knjiga 10. Akademia Nauka i Umjetnosti Bosne i Hercegovine. Sarajevo, 1974, 290 p., AnIst Cluj-Napoca, **19,** 1976, 412—418.

1506. Demény, L., *** *Katalog belorusskih izdanij kirilovskogo srifta XVI—XVII vv.* (Catalogul tipăriturilor chirilice bieloruse din secolele XVI—XVII), Caietul I, Leningrad, 1973, 200 p., RI, **29,** nr. 5, 1976, 801—802.

1507. Gămulescu, Dorin, Petar Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika,* sub redacţia lui M. Deanović şi Lj. Jonke, text stabilit pentru tipar de V. Putanec, vol. I—IV, Zagreb, 1971—1974, SCL, **27,** nr. 1, 1976, 95—97.

1508. Graur, Al., [La rubrica : Cronica limbii] *Studii de slavistică* [*Slava veche şi slavona românească,* Bucureşti, 1975], RLit, **9,** nr. 45, 1976, 8.
Vezi BRL, **18,** 1975, nr. 1275.

1509. Ioan, Eugenia, Pandele Olteanu, *Sintaxa şi stilul paleoslavei şi slavonei* (La syntaxe et le style du paléoslave et du slavon), Bucureşti, Editura ştiinţifică, 1974, 390 p., RESEE, **14,** nr. 1, 1976, 351—352.
Vezi BRL, **17,** 1974, nr. 1188.

1510. Ioanicescu, I., Pandele Olteanu, *Sintaxa şi stilul paleoslavei şi slavonei,* Editura ştiinţifică, Bucureşti, 1974, MO, **27,** nr. 3—4, 1975, 323—324.
Vezi BRL, **17,** 1974, nr. 1188.

1511. Ioanicescu, I., Traian Ionescu-Nişcov şi Maria Soveja, *Acte de cancelarie domnească,* Editura Meridiane, Bucureşti, 1974, MO, **27,** nr. 5—6, 1975, 576—578.
Vezi BRL, **17,** 1974, nr. 570.

1512. Ionescu-Nişcov, Traian, Peter Borbić, *Istorija srpske kirilice. Paleografsko-filološki prilozi* (Istoria chirilicelor sîrbeşti. Contribuţii filologico-paleografice), Beograd, 1971, p. 533 cu 312 reproduceri, RI, **29,** nr. 8, 1976, 1272—1273.

1513. Lobiuc, Ioan, *Słownictwo gwarowe a kultura. Księga referatów. Kraków, 29—26 XI 1973 r.,* sub redacţia lui Mieczysław Karaś, Wrocław — Warszawa — Kraków — Gdansk, Polska Akademia Nauk — Komitet Językoznawstwa, 1975, 163 p., SCL, **27,** nr. 5, 1976, 559—561.

1514. Mihăescu, H., *Bəlgarski etimologičen rečnik,* sostavili V. I. Georgiev, I. Zaimov, St. Ilčev, M. Čalukov. Tome II, Sofia, Académie des Sciences, 1974, 160 p., RESEE, **14,** nr. 1, 1976, 187—188.

1515. Oros, Marius I., Pandele Olteanu, Gheorghe Mihăilă, Lucia Djamo-Diaconiţă, Emil Vrabie, Elena Linţa, Olga Stoicovici, Mihai Mitu, *Slava veche şi slavona românească.* Bucureşti, 1975, 463 p., CL, **21,** nr. 2, 1976, 246—248.
Vezi BRL, **18,** 1975, nr. 1275.

1516. Vaimberg, S., Alf Grannes, *Prostorečnye i dialektnye élementy v jazyke russkoj komedii XVIII veka,* Universitets-forlaget, Bergen — Oslo — Tromšo, 1974, 284 pp., RRL, **21,** nr. 3, 1976, 451—453.

1517. Vaimberg, S., *Godišnik na Sofijskija universitet, Fakultet no slavjanski filologii,* tom LXVII (1973), I, Sofija, 1974, 392 str., RRL, **21,** nr. 4, 1976, 549—551.

1518. Vaimberg, S., Jens E. Reinton, *Nye engelske lånord i moderne russisk (1945—1974),* Bergen, 1975, 87 p., SCL, **27,** nr. 2, 1976, 213—214.

1519. Vinţeler, O., Marin Bucă, Ivan Evseev, *Antonimele limbii ruse. Dicţionar,* Tipografia Universităţii din Timişoara, 1972, 117 p., StUBB, **26,** 1976, 75.
Vezi BRL, **16,** 1973, nr. 259.

★

Vezi şi nr. 365, 375, 601, 780, 838, 844, 1309, 1733, 1742, 1744.

XI. *TRACOLOGIE*

1520. BĂLTĂCEANU, MARIA-FRANCISCA, *Concordanțe lexicale armeno-daco-moesiene*, StTrac, 1976, 55—96.

1521. CRIȘAN, ION HORAȚIU, *Scrierea la geto-daci*, ScTin, **32**, nr. 8 364, 13 apr. 1976, 1, 2.

1522. DANOV, HRISTO M., *Tracia antică. Cercetări asupra istoriei teritoriilor trace de la sud de Dunăre pînă la țărmurile egeice, de la sfîrșitul secolului al IX-lea și pînă la sfîrșitul secolului al III-lea î.e.n.* Traducere de prof. univ. dr. Constantin Velichi. Prefață de prof. univ. dr. doc. Radu Vulpe, București, Editura științifică și enciclopedică, 1976, 489 [—491] p.

1523. DUMITRAȘCU, CĂTĂLINA, *L'oscillation l/r en position intervocalique dans la langue des Thraco-Daces*, TD 1976, 329—330.

1524. GEORGIEV, VLADIMIR, *Scrierea tracică — obiect de studiu cu numeroase implicații actuale*, Contemporanul, nr. 37, 1976, 7.

1525. POGHIRC, C., *Numele și caracterul vechii divinități supreme a geto-dacilor*, StTrac, 1976, 27—34.

1526. POGHIRC, C., *Thrace et daco-mésien: langues ou dialectes?*, TD 1976, 335—347.

1527. RUSSU, I. I., *Elementele traco-getice în imperiul Roman și în Byzantium (veacurile III—VII). Contribuție la istoria și romanizarea tracilor.* Cu două hărți, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1976, 182 [—183] p. (Academia de Științe Sociale și Politice, Institutul de istorie și arheologie Cluj-Napoca). Vezi și nr. 1533.

1528. VRACIU, ARITON, *Sur la méthodologie des recherches dans le domaine des rapports linguistiques du thraco-dace et des autres langues indo-européennes*, TD 1976, 315—326.

1529. VULPE, RADU, *Studia thracologica*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1976, 336 p. [résumé en français].

1530. *** *Studia Indoeuropaea ad Dacoromanos pertinentia. I. Studii de tracologie.* Sub redacția Prof. dr. Cicerone Poghirc, București, Tipografia Universității din București, 1976, 169 [—170] p. [multigrafiat] (Universitatea din București, Facultatea de limbi romanice, clasice și orientale, Catedra de limbi clasice și lingvistică generală, Asociația de Studii Orientale, Secția indoeuropenistică, Sectorul de tracologie).

1531. *** *Thraco-Dacica.* Recueil d'études à l'occasion du IIe Congrès International de Thracologie (Bucarest, 4—10 septembre 1976). Édité par les soins de Constantin Preda, Alexandru Vulpe et Cicerone Poghirc, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1976, 351 [—352] p. (Académie des Sciences Sociales et Politiques de la République Socialiste de Roumanie, Institut d'archéologie—Bucarest).
Vezi și nr. 1352.

★

Vezi și nr. 83, 90, 106, 111, 118, 120, 124, 392, 417, 418, 460, 757, 759, 762,768, 769, 770, 1200, 1296.

Recenzii

1532. A. J., Académie des Sciences Sociales et Politiques de la République Socialiste de Roumanie, *Thraco-Dacica.* Recueil d'études à l'occasion du IIe Congrès International de Thracologie (Bucarest, 4—10 septembre 1976). Édité par les soins de Constantin Preda, Alexandru Vulpe et Cicerone Poghirc, Secrétaire de rédaction: Adriana Stoica (Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1976, 351 p.,), Forum, **18**, nr. 12, 1976, 89.
Vezi nr. 1531.

1533. CRIȘAN, ION HORAȚIU, *O importantă monografie istorică* [I. I. Russu, *Elementele traco-getice în imperiul Roman și în Byzantium (veacurile III—VII). Contribuție la istoria și romanizarea tracilor*, București, 1976], Tribuna, **20**, nr. 46, 1976, 8.
Vezi nr. 1527.

XII. *LIMBA ALBANEZĂ*

1534. ÇABEJ, EQREM, *Rumänisch-albanische Wortparallelen*, RRL, **21**, nr. 1, 1976, 55—57.
1535. KOÇO, BOZHORI, *À propos de l'extension du nom* **Arbanon** *à l'époque byzantine*, ACIEB XIV, **2**, 1975, 307—313.

★

Vezi şi nr. 115, 1255.

Recenzii

1536. MIHĂESCU, H., Emil Lafe, *Toponime latino-romane në truallin i shqipes* (Toponymes latino-romans en territoire albanais), „Studime Filologjike", XVII (X), 1973, p. 111—117, RESEE, **14**, nr. 1, 1976, 348.
1537. MIHĂESCU, H., Ivan Duridanov, *Die Hydronymie des Vardarsystems als Geschichtsquelle*. Böhlau, Köln, Wien, 1974, 384 p., RESEE, **14**, nr. 3, 1976, 559—560.
1538. MIHĂESCU, H., Shaban Demiraj, *Sistemi i lakimit në gjuhën shqipe* (Le système de la déclinaison en albanais), Tiranë, 1975, 275 p. (Universiteti i Tiranës. Fakulteti i historisë dhe i filologjisë), RESEE, **14**, nr. 1, 1976, 176—178.
1539. MIHĂESCU, H., *Studime rreth historisë së shqipe* (Études d'histoire de la langue albanaise). Tiranë, 1973, 427 p. (Universiteti i Tiranës. Fakulteti i historisë dhe i filologjisë. Katedra e gjuhës shqipe), RESEE, **14**, nr. 1, 1976, 350—351.
1540. VĂTĂŞESCU, CĂTĂLINA, L. Radovicka, Z. Karapici, A. Toma, *Gjuha shqipe* (La langue albanaise), I, Shtëpia botuese e librit shkollor, Tiranë, 1975 , 223 p., RESEE, **14**, nr. 3, 1976, 562—563.

★

Vezi şi nr. 1258.

XIII. *LIMBA MAGHIARĂ*

1541. BALOCH, DEZSŐ, *A nyelvművelő kosztolányi*, Útunk, **31**, nr. 43, 1976, 2.
1542. BARTHA, JÁNOS, [La rubrica : Nyelvművelés] *Mire „koncentralunk"?*, Új Élet, nr. 1, 1976, 20; *„Sminkelt" nyelvhasználat*, nr. 2, 11; *„Talpra esett ezer mester"*, nr. 3, 13; *Szerepel áz áru*, nr. 4, 16; *Csilingelő montadok*, nr. 5, 14; *Vonal esetében?*, nr. 7, 17; *Szoláris paradicsom*, nr. 8, 20; *Tevékenységek, tevékenysége*, nr. 9, 15; *Lábak a vísközegben*, nr. 10, 16; *Hangvezető fa?*, nr. 11, 15; *Miléjén a ló hála?*, nr. 12, 23; *Mit hoznak a hegedűk?*, nr. 13, 16; *Gépesített állatok*, nr. 15, 16; *Minden belefér*, nr. 16, 20; *Inoxidábilis*, nr. 18, 16; *Idézőjel*, nr. 19, 15; *Rajtunk múlik*, nr. 20, 20; *Kik a gépesítők?*, nr. 21, 16; *Foghijas keresztmelszet*, nr. 22, 17; *Biztosítjuk a biztosítást*, nr. 23, 4; *Gondot képez?*, nr. 24, 10.
1543. BEKE, GYÖRGY, *Minden lexikon*, A Hét, **7**, nr. 15, 1976, 2.
1544. BEKE, GYÖRGY, *Nyelvi drágakövek bányásza*, IS, **23**, nr. 11, 1975, 429—434.
1545. BEKE, GYÖRGY, [La rubrica : Lapszemle] *Nyelvművelési mozzanatok*, A Hét, **7**, nr. 40, 1976, 2.
1546. BEKE, GYÖRGY, *Szakmai kérdésekről — szakszerűtlenül*, A Hét, **7**, nr. 43, 1976, 5.
1547. BRAUCH, MAGDA, *A nominális szerkesztésmód Kosztolányi Dezső műveiben*, TMIS, 141—162.
1548. P. DOMBI, ERZSÉBERT, *Színhatások a századforduló prózájában* [cu 9 tabele în text], TMIS, 5—48.
1549. GÁLL, ERNŐ, *A nyelvész dicsérete*, IS, **23**, nr. 11, 1975, 427—428.
1550. B. GERGELY, PIROSKA, *A szemelynevek kapcsolódási értékéről* [Despre valoarea combinatorie a antroponimelor; cu rezumat în română], NyIK, **20**, nr. 1, 1976, 61—67.

1551. B. Gergely, Piroska, *Încadrarea onomastică a supranumelor şi poreclelor în sistemul morfologic al antroponimelor*, SO Cluj-Napoca, 1976, 102—117.
1552. Cs. Gyímesi, Éva, *Nyelvi architektúra* [1], A Hét, **7**, nr. 21, 1976, 4; *2.*, nr. 22, 4; *3.* nr. 23, 8; *4.*, nr. 24, 5; *5.*, nr. 28, 5; *6.*, nr. 29, 6.
1553. Imreh, István, *Szót érteni*, Útunk, **30**, nr. 49, 1975, 1, 4.
1554. Janitsek, Jenő, *Bölon helynevei* [Toponime din Belin], NyIK, **20**, nr. 2, 1976, 192—197.
1555. Kántor, Lajos, [La rubrica : La chronique des traductions] *Augustin Buzura*, **A kinetiek** (*„Absenţii"*), [Budapesta, 1974], CRET, **4**, nr. 3, 1976, 133—135.
1556. Kicsi, Sándor, *Korunk sikerkönyve: a lexicon* [convorbire cu...consemnată de Beke György], A Hét, **7**, nr. 14, 1976, 12.
1557. Kósa, Ferenc, *A mássalhangzók hegyesírása Apor Péter kéziratain* [Ortografia consoanelor în manuscrisele lui Apor Péter ; cu rezumat în română], NyIK, **20**, nr. 2, 1976, 137—151.
1558. Márton, Gyula, *Mutatvány a „Szilágysági Tajnyelvi Atlasz"-ból* [*Din* **Atlasul graiului maghiar din Sălaj**; cu rezumat în română], NyIK, **20**, nr. 1, 1976, 3—20.
1559. Murádin, László, *A* **ellik** *és rokon értelmű társainak jelentésköre* [Cîmpul semantic al cuvîntului *ellik* „a făta" şi sinonimele lui ; cu rezumat în română], NyIK, **20**, nr. 1, 1976, 21—30.
1560. Murádin, László, **Kútgárgya** [Etimologia cuvîntului maghiar *kútgárgya* „ghizd"], NyIK, **20**, nr. 2, 1976, 179—184.
1561. Murvai, Olga, *A magyar nyelv tanítása a roman oktátásban*, Korunk, **25**, nr. 12, 1976, 928—934.
1562. Murvai, Olga, *Szövegszerkezet és stílusforma Kafka* **Margit** *novelláiban*, TMIS, 89—140.
1563. Panek, Zoltán, *Keserű anyanyelv*, Útunk, **31**, nr. 21, 1976, 6.
1564. Panek, Zoltán, *Szívjon időnként levegőt is* [pe marginea articolului lui Szabó Csaba din IS, **24**, nr. 4, 1976], IS, **24**, nr. 6, 1976, 553—555.
Vezi nr. 1567.
1565. Péntek, János, *O încercare de clasificare sincronică a regionalismelor maghiare* [abstract în English], StUBB, **26**, 1976, 43—52.
1566. Péntek, János, Szabó, Attila T. E., *Tájékoztató mutatvány egy népi növényismereti gyűjtésből* [Pe marginea unei anchete etnobotanice ; cu rezumat în română], NyIK, **20**, nr. 1, 1976, 52—60.
1567. Szabó, Csaba, *Rádióhallgatás közben — A hangzó nyelv a román rádió magyar nyelvű műsoraiban —*, IS, **24**, nr. 4, 1976, 343—347.
Vezi şi nr. 1564.
1568. Szabó, Zoltán, *Impresszionizmus és szecesszió a századforduló prózájában*, TMIS, 49—88.
1569. Szász, Lőrinc, *Gyergyócsomafalva helynevei* [Toponime din Ciumani], NyIK, **20**, nr. 1, 1976, 85—91.
1570. Szilágyi, Sandor N., *Az ómagyar kori pótlónyúlás és a tővegi rövid magánhangzók lekopásának néhány kérdése* [Cu privire la tendinţa prelungirii vocalelor şi a dispariţiei vocalelor scurte finale în limba maghiară veche ; cu rezumat în română], NyIK, **20**, nr. 2, 1976, 126—136.
1571. Szőcs, István, *Rövidítés vagy utalás*, Útunk, **31**, nr. 17, 1976, 6.
1572. Szőcs, István, *Szűk a sír ... Czuczor Gergely emlékezete*, Útunk, **31**, nr. 16, 1976, 3.
1573. Tibád, Levente, *Bogárfalva mai magyar helynevei* [Toponimele maghiare din Bulgăreni], NyIK, **20**, nr. 1, 1976, 91—92.
1574. Tibád, Levente, *Firtosváralja mai magyar helynevei* [Toponime maghiare din Firtănuş], NyIK, **20**, nr. 2, 1976, 197—199.
1575. Túros, Endre, *A hanghalmozás Áprily Lajos verseiben*, TMIS, 163—179.
1576. Vöő, István, *Bánsági tájszavak. II* [Regionalisme din Banat], NyIK, **20**, nr. 1, 1976, 92—97.
1577. *** *Kislexicon* [Berilium, Be. Cirkonium, Zr. Germánium, G. Litium, Li. Litofil elemek. Pegmatit ásványok. Renium, Re. Ritka földfémek. Stroncium, Sr. Tántal, Ta. Vanadium, V.], A Hét, **7**, nr. 21, 1976, 10.
1578. *** *Tanulmányok a magyar impresszionista stílusról*. Szerkeztette Szabó Zoltán, Bukarest, Kriterion Könivkiadó, 1976, 181 [—183] p. [Studii despre stilul impresionist în limba maghiară ; cu 5 articole].

★

Vezi şi nr. 33, 55, 100, 144, 452, 455, 543, 771.

Recenzii

1579. FARKAS, JENŐ, Szabo T. Attila, *Erdélyi magyar szótörténeti tár* — Dicţionarul istoric al lexicului maghiar din Transilvania — Wortgeschichtlicher Thesaurus der siebenbürgisch-ungarischen Sprache (I, *A—C*, Editura Kriterion, Bucureşti, 1975, 1228 p.), Forum, **18**, nr. 1, 1976, 86.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 1329.

1580. GÁLFFY, MÓZES, *Hégyes vidék, hëgyës tu*, Vöő István: *A bánsági magyar-nyelvjárások magánhangzó rendszere*. Kriterion Könivkiadó, 1975, A Hét, **7**, nr. 7, 1976, 7.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 1338.

1581. B. GERGELY, PIROSKA, *Hajdú Mihály, Magyar becézőnevek (1770—1970)*, Akadémiai Kiadó. Budapest, 1974. 363 lap., NyIK, **20**, nr. 2, 1976, 213—214.

1582. HAJDU, PÉTER, Szabédi László. *A magyar nyelv őstörténete. A finnugor és az indoeurópai nyelvek közös eredetének bizonyitékai*, Bukarest, Kriterion Könivkiadó, 1974, Korunk, **35**, nr. 1—2, 1976, 135—138.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 1327.

1583. KELEMEN, B., Szabó T. Attila, *Erdély magyar szótörténeti tár* — Dicţionar istoric al lexicului maghiar din Transilvania, Anyagát gyüjtötte, és szerkesztette — (Material cules şi redactat de...), vol. I. kötet, *A—C*, Bucureşti, Editura Kriterion Könivkiadó, 1975, 1225 p., SCL, **27**, nr. 5, 1976, 553—556.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 1329.

1584. KÓSA, FERENC, *Erdély Magyar Szótörténeti Tár*. Anyagát gyüjtötte és szerkesztette Szabó T. Attila. I. kötet *A—C*. Kriterion Könivkiadó. Bukarest, 1975, 1225, l., NyIK, **20**, nr. 1, 1976, 105—107.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 1329.

1585. [MÁRTON, GYULA], *Somogy megye földrajzi nevei* (tudományos irányító Vegh József; közzétette Balogh Lajos, Hajdú Mihály, Hosszu Ferenc, Király Lajos, Markó Imre Lehel, Őrdög Ferenc, Pesti János, Szabó József, Szabó László) Akadémiai Kiadó. Budapest, 1974, 1174 l., NyIK, **20**, nr. 2, 1976, 211—212.

1586. MÓZES, ATTILA, Cs. Gyímesi Éva: *Mindennapi nyelvünk* [Bucureşti, 1975], IS, **24**, nr. 4, 1976, 364—365.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 1314.

1587. MURVAI, OLGA, *Anyanyelvünk művelése*, Összeállíotta Gálffy Mózes és Murádin László. Kriterion Könivkiado, Bukarest, 1975. 271 l., NyIK, **20**, nr. 2, 1976, 209—210.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 1313.

1588. TEISZLER, PÁL, Vöő István, *A bánsági magyar nyelvjárások magánhangzó rendszere*. Kriterion Könivkiadó. Bukarest, 1975. 181 lap., NyIK, **20**, nr. 1, 1976, 114—115.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 1338.

1589. VITA, ZSIGMOND, *Mindennapi nyelvművelés* [Gálffy Mózes şi Murádin László, *Anyanyelvünk művelése*, Bucureşti, 1975], A Hét, **7**, nr. 3, 1976, 2.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 1313.

1590. *** *Erdélyi magyar szótörténeti tár*. Anyagát gyüjtötte és szerkesztette Szabó T. Attila. I. kötet *A—C*. Bukarest, Kriterion Könivkiadó, 1975, Forum, **18**, nr. 1, 1976, 86.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 1329.

★

Vezi şi nr. 40, 674.

XIV. *LIMBA MONGOLĂ*

Vezi nr. 1596.

XV. *LIMBI BALTICE*

1591. *** *Arghezi în limba letonă*, Sec 20, nr. **6**, 1976, 127—128.

XVI. *LIMBI CHINO-TIBETANE*

Vezi nr. 808.

XVII. *LIMBI ESCHIMOSO-ALEUTE*

Vezi nr. 1723.

XVIII. *LIMBI INDIENE*

1592. Al-George, Sergiu, *Limbă și gîndire în cultura indiană. Introducere în semiologia indiană*, București, Editura științifică și enciclopedică, 1976, 214 [—216] p.
1593. Theban, Laurențiu, *La langue goanaise*, RRL, **21**, nr. 1, 1976, 109—115.

★

Vezi și nr. 821, 1685.

Recenzii

Vezi nr. 267.

XIX. *LIMBI INDIENE DIN MEXIC ȘI AMERICA CENTRALĂ*

Vezi nr. 1722.

XX. *LIMBI INDO-EUROPENE*

Vezi nr. 73, 102, 1520, 1528.

XXI. *LIMBI KÎPCEACO-BULGARE*

Recenzii

1594. P[enișoară], Ion, Enver Mamut, *Curs general de limbă tătară — fonetică și fonologie, morfologie* (Centrul de multiplicare al Universității din București, 1975, 241 p.), Forum, **18**, nr. 4, 1975, 91.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 1471.

XXII. *LIMBI KÎPCEACO-POLOVȚIENE*

Vezi nr. 1354.

XXIII. *LIMBI NILOTICE*

Vezi nr. 1268.

XXIV. *LIMBI OGUZO-SELDJUCE*

1595. Dinescu-Szekely, Viorica, *Antologie de texte literare turcești. Secolul al XX-lea*, București, Centrul de multiplicare al Universității din București, 1974, 672 p. (Universitatea din București, Facultatea de limbi romanice, clasice și orientale, Secția de limba turcă).

1596. Drimba, Vladimir, *Remarques sur les mots d'emprunt mongols de la langue salare*, RRL, **21**, nr. 3, 1976, 417—427.

1597. Theodoridis, Dimitri, *Türkeitürkisch tınaz*, RESEE, **14**, nr. 1, 1976, 117—119.

★

Vezi și nr. 1352.

Recenzii

1598. Gemil, Tahsim, Mihai Maxim, *Culegere de texte otomane*. Fasc. I. *Izvoare documentare și juridice (sec. XV—XX)*, București, Centrul de multiplicare al Universității, 1974 (Universitatea din București, Facultatea de istorie), 174 p., AnIst Iași, **12**, 1975, 346—347.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 1154.

★

Vezi și nr. 1358.

XXV. *LIMBI SEMITICE*

Vezi nr. 1268, 1349, 1350, 1353, 1355, 1356, 1357, 1439.

Recenzii

1599. Geția, Gheorghe, Ioan Alexandru, *Gramatica limbii ebraice vechi*, București, 1975, 130 pp., MB, **25**, nr. 7—9, 1975, 482.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 1369.

★

Vezi și nr. 1359, 1361.

XXVI. *METODICA PREDĂRII LIMBILOR*

1. GENERALITĂȚI

1600. Diaconu, Mihai, *Strategiile didactice creative și studiul limbii materne în ciclul primar*, RPed, **25**, nr. 2, 1976, 25—32.

1601. Pintea, Letiția, *Învățământ formativ prin procedee logico-matematice. Cu referiri speciale la gramatică*, București, Editura didactică și pedagogică, 1976, 138 [—140] p.

1602. Stănică, Ilie, *Perioada optimă de însușire a comunicării verbale la deficienții de auz*, RPed, **25**, nr. 12, 1976, 33—36.

Recenzii

1603. N. R., Jésus Cerián Anaut, *La evaluación en el área de expresión lingüística* (Evaluarea în domeniul expresiei lingvistice) [în „Vida escolar", Madrid, **15**, nr. 151—152, sept.—oct. 1973, p. 59—67], PredLLR 4, 1975, 179—185.

1604. N. R., Charlotte Dietze, *Vorarbeiten zur Entwicklung des mündlichen Erörtens in dem Klassen 5 bis 7* (Activități preliminare destinate dezvoltării exprimării orale în clasele V—VII) [în „Deutschunterricht", Berlin, nr. 10, 1973, p. 541—548 și nr. 11, p. 626—632], PredLLR 4, 1975, 186—196.

1605. VL. A., A. M. Grinina Zemskova, *O principah klassifikacii školnyh sočinenij* (Despre principiile de clasificare a compunerilor școlare) [în „Literatura v škole", Moskva, nr. 1, ian.—feb. 1974, p. 19—25], PredLLR 4, 1975, 197—206.

2. LIMBA ROMÂNĂ

1606. Alecu, Viorel, Jemăneanu, Nina, Lăzărescu, Gheorghe, *Activități practice pentru formarea deprinderilor specifice la limba și literatura română*, ÎnvLicTehn, **25**, nr. 8, 1976, 18—20.

1607. Andrei, Alexandru, *Mijloacele audio-vizuale — material didactic auxiliar în studiul limbii române*, ÎnvLicTehn, **25**, nr. 8, 1976, 11—13.

1608. Andronache, Dumitru, *Limba și literatura română în învățământul liceal*, LL, nr. 1, 1976, 183—186.

1609. Avram, Mioara, *Cum și de ce trebuie să se învețe gramatica în școală*, LL, nr. 1, 1976, 149—156.

1610. Beldescu, G., *Analiza mesajelor în educația ortografică* [cu bibliografie], RPed, **25**, nr. 12, 1976, 26—29.

1611. Blideanu, Eugen, *Pedagogia citirii în clasele I—IV*, TribȘc, **6**, nr. 173, 1976, 4.

1612. Chițu, Ioan N., *Modalități de continuare în ciclul liceal a studiului gramaticii*, RPed, **25**, nr. 12, 1976, 23—26.

1613. Chițu, Ioan N., *Și totuși putem să facem analiză gramaticală în liceu*, ÎnvLicTehn, **25**, nr. 7, 1976, 38—39.

1614. Cosma, Anton, *Studierea limbii și literaturii române în pas cu viața*, ÎnvLicTehn, **25**, nr. 4, 1976, 26—28.

1615. Costache, Adrian, *Modalități de activitate diferențiată cu elevii la limba română*, RPed, **25**, nr. 8, 1976, 18—20.

1616. Dăscălescu, Romeo, *Pregătirea elevilor la limba și literatura română*, LLR, **2**, nr. 1, 1976, 36—37.

1617. Fink, Hans, *Wie lernen wir leichter rumänisch sprechen? (I)*, NW, **28**, nr. 8 395, 12 mai 1976, 3; *(II)*, nr. 8 396, 13 mai, 5.

1618. Gheorghiaș, Constantin, *Sugestii pentru profesorii de limba română*, ÎnvLicTehn, **25**, nr. 8, 1976, 21—22.

1619. Gheorghiu, Vladimir, *Concluzii pentru orientarea predării limbii și literaturii române în liceu*, ÎnvLicTehn, **25**, nr. 2, 1976, 12—14.

1620. Mitrănescu, Gabriela, *Activități didactice diferențiate la lecțiile de gramatică în clasele II—IV*, RPed, **25**, nr. 11, 1976, 50—54.

1621. Neștian, Valeriu C., *Limba și literatura română — factor de educare socialistă a tineretului școlar*, TribȘc, **6**, nr. 172, 1976, 6.

1622. Nițu, George, Vlăduțu, Ion, *Particularități ale predării limbii române studenților străini*, Forum, **18**, nr. 8, 1976, 45—48.
1623. Oprescu, Mihail, *Probleme metodice ale notării sunetului „i"*, RPed, **25**, nr. 4, 1976, 59—62.
1624. Pura, Grigore, *Utilizarea graficelor în analiza sintactică* [cu 11 grafice], RPed, **25**, nr. 9, 1976, 15—20.
1625. Slama-Cazacu, Tatiana, *Contribuie școala la însușirea regulilor de comunicare corectă?*, RPed, **25**, nr. 7, 1976, 44—49.
1626. Spineanu, Iuliana, *Din activitatea cercului lingvistic*, TribȘc, **6**, nr. 174, 1976, 5.
1627. Szigeti, Albert, *Însușirea temeinică a limbii române — datorie patriotică a elevilor din școlile cu predare în limbile naționalităților conlocuitoare*, ÎnvLicTehn, **25**, nr. 9, 1976, 4—5.
1628. Șuteu, Flora, *Dozarea cunoștințelor de gramatică*, LL, nr. 1, 1976, 157—160.
1629. Teodorescu, Vasile, *Orele de compunere în prima treaptă a învățământului liceal*, RPed, **25**, nr. 5, 1976, 50—53.
1630. *** *Gutes Recht auf eine Rumänisch-Methodik. Antwortschreiben aus Ministerium und Schulbuchverlag zum Artikel über Rumänisch-Unterricht*, NW, **28**, nr. 8 472, 10 aug. 1976, 5.
1631. *** *Mitarbeit an Rumänisch-Buchern. N.W.-Rundtisch in Brașov über Rumänisch-Unterricht: Differenzierte Unterrichtsprogramme empfohlen. Vorschläge an Lehrer-Zirkel*, NW, **28**, nr. 8 567, 30 noiem. 1976, 3.
1632. *** *Textsammlungen und Lehrhilfen. Der Schulbuchverlag veröffentlicht 1976 zahlreiche Hilfsbücher für die Arbeit im Kindergarten und für den Rumänisch-Unterricht*, NW, **28**, nr. 8 425, 16 iun. 1976, 3.

★

Vezi și nr. 81, 97.

Recenzii

1633. Popescu, Ion, Ștefan Rădulescu, *Instruire programată la limba română*, București, Editura didactică și pedagogică, 1974, 438 p., LR, **25**, nr. 6, 1976, 633—635. Vezi BRL, **17**, 1974, nr. 1285.

3. LIMBI STRĂINE

1634. Bojin, Claudiu Al., *Studiul limbii și literaturii latine*, TribȘc, **6**, nr. 167, 1976, 3.
1635. Cristea, Traian, *Adaptarea limbilor străine la profilul liceului agro-industrial*, Trib. Șc, **6**, nr. 166, 1976, 3.
1636. Eulert, Donald, [Sub titlul comun : Limbile moderne și comunicarea în viitor] *Dincolo de examenul global*, Astra, **11**, nr. 3, 1976, 16.
1637. Farcaș, L., Blîndu, M., Niculescu-Mizil, A., *Selectarea materialului pentru un manual de limbi străine*, Forum, **18**, nr. 1, 1976, 23—27.
1638. Ghiță, Elena, *Eficiența manualului în cadrul cursului practic de limba franceză*, Forum, **18**, nr. 8, 1976, 48—51.
1639. Hammonds, Cristopher, [Sub titlul comun : Limbile moderne și comunicarea în viitor] *Rațiuni și avantaje*, Astra, **11**, nr. 3, 1976, 16.
1640. Jurcan, Alex., *Predarea limbii franceze în școala generală*, TribȘc, **6**, nr. 168, 1976, 7.
1641. Lado, Robert, *Predarea limbilor. O abordare științifică*, București, Editura didactică și pedagogică, 1976, 263 [—264] p.
Vezi și nr. 1650, 1651.
1642. Murvai, László, *Az élet igényli*, A Hét, **7**, nr. 51, 1976, 1, 8.
1643. Noveanu, Eugen, *Relevarea prin teste a unui factor comun în deprinderile fundamentale specifice limbii străine*, RPed, **25**, nr. 1, 1976, 38—47.
1644. Pîslaru, Elena, *O interesantă experiență la Politehnica bucureșteană*, Forum, **18**, nr. 6, 1976, 54—55.
1645. Richterich, René, Stott, A., Mararet, J., Dalgalian, Gilbert, Willeke, Ottomir, *Manual pentru o predare activă a limbilor*, București, Editura didactică și pedagogică, 1974, 289 [—290] p. [în English ; en français ; in Deutsch ; cu o introducere în română].

1646. SĂVULESCU, DUMITRU, *Cuvînt înainte la ciclul de emisiuni în limba latină adresate cadrelor didactice*, Radioteleşcoală, dec., 1976, 54.
1647. SĂVULESCU, DUMITRU, *In lingua latina*, TribŞc, **6**, nr. 173, 1976, 4—5.
1648. ŢALEA, GABRIELA, *Îndrumător metodic pentru predarea limbii engleze în şcoala generală*, RPed, **25**, nr. 11, 1976, 62—63.
1649. UŢĂ, VASILE N., *Locul traducerii în predarea limbilor străine*, ÎnvLicTehn, **25**, nr. 7, 1976, 20—21.

*

Vezi şi nr. 117, 123.

Recenzii

1650. C. G., ROBERT LADO, *Predarea limbilor. O abordare ştiinţifică* (Editura didactică şi pedagogică, Bucureşti, 1976, 260 p.), Forum, **18**, nr. 9, 1976, 94.
Vezi nr. 1641.
1651. COJOCARU, CONSTANTIN, *Predarea limbilor* [*O abordare ştiinţifică* de Robert Lado, Bucureşti, 1976], Ateneu, **13**, nr. 4, 1976, 14.
Vezi nr. 1641.
1652. M. B., Georgiana Gălăţeanu, Ecaterina Comişel, *Îndrumător metodic pentru predarea limbii engleze* (Editura didactică şi pedagogică, 1975, 144 p.), Forum, **18**, nr. 2, 1976, 89.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 1425.
1653. UŢĂ, VASILE, *Limbile moderne în şcoală* [Bucureşti, 1975], RPed, **25**, nr. 3, 1976, 61.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 1446.
1654. VOJNOVSZKI, KÁZMÉR, *Anyanyelvű oktatás* — 76/77, A Hét, **7**, nr. 25, 1976, 1, 8.

4. MANUALE, GHIDURI ETC.

1655. AVRAM, MIOARA, *Româna pentru dumneavoastră — Romanian for you. Lesson XXI*, TribRom, **5**, nr. 77, 1976, 11; *Lesson XXII*, nr. 78, 11; *Lesson XXIII*, nr. 79, 11; *Lesson XXIV*, nr. 80, 11; *Lesson XXIV*, nr. 81, 11; Lesson *XXV*, nr. 82, 11; Lesson *XXVI*, nr. 83, 11; *Lesson XXVII*, nr. 84, 11; *Lesson XXVIII*, nr. 85, 11; *Lesson XXIX*, nr. 86, 11; *Lesson XXX*, nr. 87, 11; *Lesson XXXI*, nr. 88, 11; *Lesson XXXII*, nr. 89, 11; *Revision*, nr. 94, 11; *Un nou prieten*, nr. 95, 11; *Anul III, lecţia* 2, nr. 96, 11.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 1451.
1656. BELDESCU, GEORGE, POPESCU, ION, *Gramatica limbii române* (*Cu noţiuni de vocabular şi fonetică*). Manual pentru liceele pedagogice, Bucureşti, Editura didactică şi pedagogică, 1976, 356 p.
1657. BERCESCU, SORINA, *Ghid de conversaţie român-francez*. Ediţia a III-a, Bucureşti, Editura Sport-Turism, 1976, 168 p.
Vezi BRL, **15**, 1971, nr. 1191.
1658. BERCESCU, SORINA, *Guide de conversation français-roumain*. III-ème édition, Bucureşti, Editura Sport-Turism, 1976, 169 [—171] p.
Vezi BRL, **12**, 1969/1970, nr. 1522.
1659. BORLEA, SIMA, *Manual de conversaţie în limba rusă*, [Bucureşti], Editura ştiinţifică şi enciclopedică, 1976, 542 [—544] p.
1660. BUCĂ, MARIN, HAIVAS, GABRIELA, ISPAS, BUJOREL, MOLDOVAN, VALENTIN, *Gramatica practică a limbii ruse. Praktičeskaja grammatika russkogo jazyka*. Vol. I—II, Timişoara, Tipografia Universităţii din Timişoara, 1976, vol. I: 305 p.; vol. II: 566 p. (Universitatea din Timişoara, Facultatea de filologie-istorie).
Vezi şi nr. 1705.
1661. CHIŢORAN, MARIANA, POP, LIA, *Curs de limba engleză pentru facultăţile de matematică-mecanică*, Bucureşti, Centrul de multiplicare al Universităţii din Bucureşti, 1973, 328 p. (Universitatea din Bucureşti, Facultatea de limbi şi literaturi germanice, Catedra de limba engleză).
1662. CIOCÎRLIE, CONSTANŢA, *Cours de méthodologie du français*, Timişoara, Tipografia Universităţii din Timişoara, 1975, 138 p. [multigrafiat] (Universitatea din Timişoara, Facultatea de filologie-istorie. Catedra de limbi romanice).

1663. Cotolulis, Socratis, *Ghid de conversație grec-român*. Ediția a II-a revizuită și îmbunătățită. Μέθοδος ἑλληνο-ρουμανική. Μετὰ διαλόγων. Ἔκδοση β', βελτιωμένη, Editura Sport-Turism, 1976, 185 [—187] p.
Vezi BRL, **14**, 1971, nr. 1196.

1664. Drăghicescu, Janeta, *Exercices de phonétique française à l'usage des étudiants*, București, Centrul de multiplicare al Universității din București, 1975, 184 p. (Universitatea din București, Facultatea de limbi romanice, clasice și orientale).

1665. Dumitrescu, Domnița, *Gramatica limbii spaniole prin exerciții structurale*, București, Editura științifică și enciclopedică, 1976, 392 p.
Vezi și nr. 1706.

1666. Duțescu, Dan, Mareș, Liliana, *Manual de conversație în limba engleză*. Ediția a III-a, București, Editura științifică și enciclopedică, 1976, 732 [—734] p.
Vezi BRL, **16**, 1973, nr. 1527.

1667. Găgescu, Anca, *Curs de limba engleză*, București, I.F.S., 1974, 212 p. [multigrafiat] (Ministerul Educației și Învățământului, Institutul de educație fizică și sport).

1668. Gregor-Chiriță, Gertrud, *Laut- und Klanggestalt des Deutschen. Theoretisches und Praktisches zur Aussprache und Ausdruckleistung*, București, Editura didactică și pedagogică, 1975, 216 p. (Ministerul Educației și Învățământului).
Vezi și nr. 1702, 1703, 1704.

1669. Gulea, Micaela, Blottier, Henry-Pierre, *Limba franceză. Curs intensiv*, București, Editura științifică și enciclopedică, 1976, 472 p.

1670. Iuffu, Zlatca, Fotiade, Laura, *Limba bulgară*. Curs practic. Partea I. Ediția a II-a revizuită, București, Centrul de multiplicare al Universității din București, 1972, 264 p. (Universitatea din București, Facultatea de limbi slave).

1671. Makarenko, Tatiana, *Limba engleză contemporană. Fonetică-fonologie*, Cluj-Napoca, Centrul de multiplicare al Universității „Babeș-Bolyai", 1975, 180 p. [multigrafiat] (Universitatea „Babeș-Bolyai" Cluj-Napoca, Facultatea de filologie, Catedra de limbi germanice).

1672. Mazilu, Dan Horia, *Curs de limba ucraineană contemporană. Morfologie*, București, Centrul de multiplicare al Universității din București, 1976, 207 p. [multigrafiat] (Universitatea din București, Facultatea de limbi slave, Catedra de filologie slavă).

1673. Mihăilescu, Sever O., *Limba rusă pentru chimiști*, [Iași], 1975, 142 p. [multigrafiat] (Institutul politehnic Iași, Catedra de limbi străine).

1674. Munteanu, Dan, *Ghid de conversație român-spaniol*, București, Editura Sport-Turism, 1976, 198 [—199] p.

1675. Munteanu, Dan, *Guia de conversación español-rumano*, București, Editura Sport-Turism, 1976, 223 [—227] p.

1676. Negreanu, Aristița, **O mînă de ajutor ... un coup de main.** *Culegere bilingvă de idiomatii*, București, Centrul de multiplicare al Universității din București, 1975, 197 p. [multigrafiat] (Universitatea din București, Facultatea de limbi romanice).

1677. Niță-Armaș, Silvia, Kergyo, J., *Manual de conversație în limba slovacă*, București, Centrul de multiplicare al Universității din București, 1976, 176 p. (Universitatea din București, Facultatea de limbi slave).

1678. Pârlog, H., Harsanyi, N., Georgescu, C., *Curs practic de limba engleză*, Timișoara, Tipografia Universității din Timișoara, 1975, 198 p. [multigrafiat] (Universitatea din Timișoara, Facultatea de filologie-istorie, Catedra de limbi germanice).

1679. Pleter, Tiberiu, Ionescu-Dragomir, Irina, *Curs practic de fonetică a limbii cehe*, București, Centrul de multiplicare al Universității din București, 1971, 143 p. (Universitatea din București, Institutul de limbi și literaturi străine).

1680. Roibu, Mara, *Televiziune școlară integrală. Limba engleză. English for the Fifth Grade. First Foreign Language. Structure of Course*, Radioteleșcoală, dec. 1976, 80—84; *Lesson two*, 84—85; *Lesson three*, 85.
Vezi și nr. 1691.

1681. Saraș, Marcel, Ștefănescu, Mihai, *Gramatica practică a limbii franceze*, București, Editura științifică și enciclopedică, 1976, 517 [—518] p.
Vezi și nr. 1701.

1682. Saraș, Marcel, Ștefănescu, Mihai, *Limba franceză. Curs practic*. Ediția a II-a, București, Editura științifică și enciclopedică, 1976, 606 [—608] p. (Universitatea cultural-științifică).
Vezi și BRL, **15**, 1972, nr. 1375.

1683. SAVIN, EMILIA, POP STĂNESCU, SPERANȚA, *Übungstexte zur deutschen Syntax*, București, Centrul de multiplicare al Universității din București, 1975, 174 p. [multigrafiat] (Universitatea din București, Facultatea de limbi germanice).

1684. TUȚESCU, MARIANA, MĂGUREANU, ANCA, *Exercices de sémantique du français*, București, Centrul de multiplicare al Universității din București, 1975, 123 p. (Universitatea din București, Facultatea de limbi romanice, clasice și orientale, Catedra de limba franceză).

1685. VIDYASAGAR, DAYAL, *Curs de limba hindi*. Ediția a II-a revizuită, [București], Tipografia Universității din București, 1976, 772 [—773] p. (Universitatea din București, Institutul de limbi și literaturi străine, Facultatea de limbi romanice, clasice și orientale).

1686. VILAN-UNGURU, JANINA, TIȚU, BĂLUȚĂ, DINISCHIOTU-POPESCU, IOANA, *Culegere de texte latine*, București, Centrul de multiplicare al Universității din București, 1973, 106 p. (Universitatea din București, Facultatea de limbi romanice, clasice și orientale).

1687. VIȘAN, VIOREL, *Exercices structuraux. Les substituts* (Prédéterminants et pronoms), București, Centrul de multiplicare al Universității din București, 1975, 331 p. [multigrafiat] (Universitatea din București, Facultatea de limbi romanice, clasice și orientale, Catedra de limba franceză).

1688. *** *Limba română pentru studenții din anul pregătitor*. Vol. I și II (partea 1 și 2), București, I: 1974, 275 p., II: 1975, 258+335 p.

1689. *** *Limba rusă. Probleme de gramatică, lexicologie și stilistică*, București, Centrul de multiplicare al Universității din București, 1975, 213 p. [multigrafiat] (Universitatea din București, Facultatea de limbi și literaturi slave, Catedra de limba rusă).

1690. *** *Limba rusă. Probleme de metodică, gramatică și lexicologie*, București, Centrul de multiplicare al Universității din București, 1975, 231 p. [multigrafiat] (Universitatea din București, Facultatea de limbi slave).

1691. *** *Limbi străine. Ciclul TV. Limba engleză. Lesson one*, Radioteleșcoală, sept., 1976, 52—54.
Vezi și nr. 1680.

1692. *** *Limbi străine. Ciclul TV. Limba franceză.* Serialul: *En France avec Nicolas.* Leçon I. *Nicolas et le libraire*, Radioteleșcoală, febr., 1976, 24—31; Leçon 2. *Nicolas va à la pêche*, apr., 1976, 38—45; Leçon 3. *Ou a perdu Nicolas*, 45—54; Leçon 4. *Nicolas protege les amoureux*, sept. 1976, 39—48; Leçon 5. *Nicolas au théâtre*, dec., 1976, 65—79.

1693. *** *Limbi străine. Ciclul TV. Limba germană*, [Lecția I], Radioteleșcoală, sept., 1976, 48—52.

1694. *** *Manual de limba italiană*, București, Tipografia Universității din București, 1976, 295 p. (Universitatea din București, Facultatea de limbi romanice, clasice și orientale).

1695. *** *Manual de limba polonă*. Partea I [Ediție nouă, revizuită], București, Tipografia Universității din București, 1975, 448 p. [multigrafiat] (Universitatea din București, Facultatea de limbi slave, Catedra de filologie slavă).

1696. *** *Manual de limba polonă*. Partea a 2-a, București, Centrul de multiplicare al Universității din București, 1975, 257 p. [multigrafiat] (Universitatea din București, Facultatea de limbi slave, Catedra de filologie slavă).

1697. *** *Radiofonoteca școlară. Limba franceză.* Tem a IX-a. Anul II de studiu (Anul II de liceu), Radioteleșcoală, sept., 1976, 33—34; Tema X-a, dec., 1976, 60—61.

1698. *** *Radiofonoteca școlară. Limba rusă.* Tema I: *Pronumele posesiv*, Radioteleșcoală, febr., 1976, 32—33; Tema II: *Direcția și locul acțiunii*, 34—36; Tema III: *Apartenența obiectului*, 36—38; Tema IV: *Complementul direct*, 38—40; Tema V: *Acordul adjectivului cu substantivul*, 40—42; Tema VI: *Negația*, 42—44; Tema VII: *Conjugarea verbelor*, 44—45; Tema VIII: *Verbele reflexive*, sept., 36—37, Tema IX: *Exprimarea virstei*, 37—38; Tema X: *Anotimpurile*, dec., 62; Tema XI: *La bibliotecă*, 63—64.

1699. *** *Televiziune școlară integrată. Limba germană. Dieter lebt nicht gesund*, Radioteleșcoală, dec., 1976, 88—90.

1700. *** *Televiziune școlară integrată. Limba rusă pentru clasa a V-a*, Radioteleșcoală, dec., 1976, 86—87.

★

Vezi și nr. 663.

Recenzii

1701. A. J., Marcel Saraș, Mihai Ștefănescu, *Gramatica practică a limbii franceze* (Editura științifică și enciclopedică, București, 1976, 517 p.), Forum, **18**, nr. 12, 1976, 90.
Vezi nr. 1681.

1702. Fink, Hans, *Dreimal* **A** *und* **O**. *Regeln vom Sprechen, Übungen zum Sprechen* [Gertrud Gregor-Chiriță, *Laut- und Klanggestalt des Deutschen. Theoretisches und Praktisches zur Aussprache und Ausdruckleistung*, București, 1975], NW, **28**, nr. 8 296, 17 ian. 1976, 4.
Vezi nr. 1668.

1703. H. A., Gertrud Gregor-Chiriță, *Laut- und Klonggestalt des Deutschen. Theoretisches und Praktisches zur Aussprache und Ausdruckleistung*. Didaktischer und Pädagogischer Verlag, Bukarest 1975, 216 Seiten, KarpRund, **9** nr. 19, 1976, 5.
Vezi nr. 1668.

1704. Lauer, Heinrich, *Fröhliche Wissenschaft*. Zu Gertrud Gregor-Chiriță *Laut- und Klanggestalt des Deutschen*, București, Editura didactică și pedagogică, 1975, NL, **27**, nr. 5, 1976, 98—102.
Vezi nr. 1668.

1705. Milin, Jiva, Marin Bucă, Gabriela Haivas, Bujorel Ispas, Valentin Moldovan, *Gramatica practică a limbii ruse* (Tipografia Universității din Timișoara, 1976, vol. I—II, 564 p.), Forum, **18**, nr. 9, 1976, 94—95.
Vezi nr. 1660.

1706. Munteanu, Dan, Domnița Dumitrescu, *Gramatica limbii spaniole prin exerciții structurale*, București, Editura științifică și enciclopedică, 1976, 390 p., SCL, **27**, nr. 5, 1976, 550—552.
Vezi nr. 1665.

XXVII. *DIVERSE*

1707. Babeș, Mircea, *Alt punct de vedere despre inscripția runică de la Pietroasa*, Flacăra, **25**, nr. 27, 1976, 5.
Vezi și nr. 1712.

1708. Balaci, Alexandru, *Răspunderea și arta traducătorului de literatură. Însemnări*, Scînteia, **45**, nr. 10 498, 22 mai 1976, 1.

1709. Berca, Olimpia, [La rubrica: Philologica] *Vastle Șerban*, Orizont, **27**, nr. 10, 1976, 3.

1710. Chelcea, Adina, *Maimuțele și limbajul*, ȘtTehn, **27**, nr. 2, 1976, 26.

1711. Flocon, Albert, *Universul cărților. Studiu istoric de la origini pînă la sfîrșitul secolului al XVIII-lea*. Traducere de Radu Berceanu. Cu o postfață de Barbu Theodorescu, București, Editura științifică și enciclopedică, 1976, 496 p. [cu numeroase ilustrații, bibliografie, indice de persoane, de opere și de lucrări].

1712. Gheorghe, Ion, *Fotomontaj la un punct de vedere* [pe marginea articolului lui Mircea Babeș, *Alt punct de vedere despre inscripția runică de la Pietroasa*, Flacăra, **25**, nr. 27, 1976], Flacăra, **25**, nr. 30, 1976, 20.
Vezi nr. 1707.

1713. Iordan, Iorgu, *„Ca și poetul, vorbitorul e un creator, unul anonim". Invitatul nostru: acad. prof. dr. ...* [convorbire consemnată de Dorin Tudoran], Luceafărul, **19**, nr. 27, 1976, 3.

1714. Iordan, Iorgu, *Memorii*. Vol. I, București, Editura Eminescu, 1976, 311 [—312] p.
Vezi și nr. 1727, 1731, 1732, 1737.

1715. Iordan, Iorgu, *„Pentru mine, știința și acțiunea politică au fost două moduri de a-mi trăi viața"* [convorbire consemnată de Șerban Cioroff], ScTin, **32**, nr. 8 335, 10 mar. 1976, 1,3.

1716. Istrati, G., *Un mare lingvist contemporan: Iorgu Iordan*, Cronica, **11**, nr. 14, 1976, 4—5.

1717. Macrea, D., [La rubrica: Cronica limbii] *„Unire", limbă și poezie*, RLit, **9**, nr. 4, 1976, 8.

1718. Panaitescu, Val., *Literaturile romanice în viziunea profesorului Iorgu Iordan* (*I*), ConvLit, nr. 3, 1976, 14—15; (*II*), nr. 4, 12—13.

1719. PENIŞOARĂ, ION, IONESCU, CHRISTIAN, *Practica studenţească — mijloc eficient de iniţiere în cercetarea ştiinţifică*, Forum, **18**, nr. 4, 1976, 28—30.

1720. TOHĂNEANU, G. I., *Cu prof. univ. dr. ...* [convorbire consemnată de Ion Arieşanu], Orizont, **27**, nr. 47, 1976, 1, 7.

1721. *** *Anuar 1976. Istoric. Realizări.* Societatea de ştiinţe filologice din Republica Socialistă România, Bucureşti, 1976, 206 p. [cu 8 articole de lingvistică].

1722. *** *Manuscrisele „maya"*, Lumea, **14**, nr. 20, 1976, 32.

1723. *** *O nouă scriere pentru eschimoşi*, Magazin, **20**, nr. 993, 1976, 4.

1724. *** *Premiul Centenarului Academiei Mexicane pentru o lucrare românească* [M. Sala, D. Munteanu, V. Neagu, T. Şandru-Olteanu, *Lexicul indigen al spaniolei americane*], TribRom, **5**, nr. 86, 1976, 11.

1725. *** *Premiul Centenarului Academiei Mexicane* [pentru lucrarea *Lexicul indigen al spaniolei americane* de M. Sala, D. Munteanu, V. Neagu, T. Şandru-Olteanu], SCL, **27**, nr. 6, 1976, 663.

1726. *** *Premiul Perpessicius al revistei* **Manuscriptum** *pentru cea mai bună ediţie critică a anului 1975.* Vladimir Drimba: Ion Heliade Rădulescu, *Opere*, vol. I—III, Bucureşti, Editura „Minerva", 1967—1975, Manuscriptum, **7**, nr. 4, 1976, 192.

Recenzii

1727. ANTONESCU, NAE, Iorgu Iordan, *Memorii*, Editura Eminescu, 1976, Steaua, **27**, nr. 12, *1976*, 47.
Vezi nr. 1714.

1728. BALACI, ALEXANDRU, *O prestigioasă publicaţie românească* [*Cahiers roumains d'études littéraires*], Ramuri, **13**, nr. 9, 1976, 2.

1729. CRIŞAN, CONSTANTIN, Denise Escarpit, *Dicţionar: Presa scrisă şi audiovizuală* [*Dicţionar al presei scrise şi audiovizuale*, Bordeaux, 1975, englez-francez-spaniol-german], Radioteleşcoală, dec., 1976, 91—92.

1730. D. C., *Cahiers roumains d'études littéraires* [3/1975], Vatra, **6**, nr. 1, 1976, 12.

1731. DIMA, A., Iordan Iorgu, *Memorii*, [Bucureşti, 1976], Scînteia, **46**, nr. 10 673, 12 dec. 1976, 4.
Vezi nr. 1714.

1732. MANOLESCU, NICOLAE, **Memoriile** *lui Iorgu Iordan* [Bucureşti, 1976], RLit, **9**, nr. 45, 1976, 9.
Vezi nr. 1714.

1733. MANU, EMIL, *Un dicţionar al scriitorilor români în Polonia* [Halina Mirska-Lasota, *Mały słownik pisarzy rumunskich*, Varşovia, 1975], Orizont, **27**, nr. 10, 1976, 3.

1734. M. B., *** *Larousse de citations* (Larousse, Paris, 1976, 896 p.), Forum, **18**, nr. 3, 1976, 90.

1735. MOCANU, VERONICA, *„Cahiers roumains d'études littéraires"*, Bucureşti, nr. 2, 1973, CL, **21**, nr. 1, 1976, 126—127.

1736. MUREŞAN, CAMIL, *„Dacoromania"* [Jahrbuch für ostliche Latinität, Freiburg-München, Karl Alber Verlag, 1/1973, 283 p.], CRET, **3**, nr. 4, 1975, 157—158.

1737. PIRU, AL., **Memoriile** *lui Iorgu Iordan* [Bucureşti, 1976], Luceafărul, **19**, nr. 48, 1976, 1, 2.
Vezi nr. 1714.

1738. POPA, ION, *Banatica (III)*, Orizont, **27**, nr. 18, 1976, 7.

1739. POPA, MARCEL, *Eveniment editorial remarcabil: Dicţionarul internaţional de frigotehnie* [*New International Dictionary of Refrigeration — Nouveau dictionnaire international du froid*, Paris, 1975, XXXVII + 560 p.], Forum, **18**, nr. 7, 1976, 85—87.

1740. SASU, AUREL, *Caietele Mihai Eminescu I—II* [1972—1974], CRET, **3**, nr. 4, 1975, 145—149.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 40.

1741. TURCUŞ, AUREL, *O nouă culegere de lucrări ştiinţifice* [de etnografie şi istorie, Caransebeş, I], Orizont, **27**, nr. 17, 1976, 4.

1742. VELEA, STAN, *Scriitori români într-un dicţionar polonez* [Halina Mirska-Lasota, *Mały słownik pisarzy rumunskich*, Varşovia, 1975], Luceafărul, **19**, nr. 11, 1976, 8.

1743. VERZEA, ELENA, *A Dictionary of Modern Critical Terms* edited by Roger Fowler, Routledge and Kegan Paul, London and Boston, 1973, Synthesis, **1**, 1974, 206—207.

1744. VOLOVICI, L., Halina Mirska Lasota, *Mały słownik pisarzy rumunskich* („Petit dictionnaire des écrivains roumains"), Warszawa, Wiedza Powszechna, 1975, 180 p., 40 zl., CRET, **4**, nr. 1, 1976, 128—129.

1745. VULPESCU, VINTILĂ, *Studii şi comunicări de etnografie — istorie* [I, Caransebeş], **Steaua, 27,** nr. 4, 1976, 63—64.
1746. *** *Beiträge zur Geschichte des Lexikons*, NW, **28,** nr. 8 517, 2 oct., 1976, 4.

XXVIII. *ANIVERSĂRI*

1747. AVRAM, MIOARA, *Cuvîntul dr. ...* [la sărbătorirea academicianului Alexandru Graur], AA, **20,** 1970, 86—99.
1748. BUSUIOCEANU, CONSTANTIN, *Cuvîntul rostit de ...* [la sărbătorirea academicianului Alexandru Graur], AA, **20,** 1970, 83—86.
1749. COTEANU, ION, *Cuvîntul prof. ...* [la sărbătorirea academicianului Alexandru Graur], AA, **20,** 1970, 76—82.
1750. GRAUR, ALEXANDRU, *Răspunsul acad. ...* [la cuvîntările rostite cu ocazia sărbătoririi sale], AA, **20,** 1970, 89—91.
1751. JAKÓ, ZSIGMOND, *Szívósan, erös lélekkel — Hetvenéves Szabó T. Attila*, A Hét, **7,** nr. 4, 1976, 5.
1752. KELEMEN, BELA, *Szabó T. Attila hetvenéves*, NyIK, **20,** nr. 1, 1976, 120—121.
1753. MIKO, IMRE, *Mar Szabó T. Attila is hetvenéves*, Útunk, **31,** nr. 3, 1976, 6.
1754. NÁGY, PÁL, *Szabó T. Attila*, Új Élet, nr. 2, 1976, 14.
1755. ROSETTI, ALEXANDRU, *Cuvîntul acad. ...* [la sărbătorirea academicianului Alexandru Graur], AA, **20,** 1970, 75—76.
1756. VAIDA, MIRCEA, *Academicianul Alexandru Rosetti la 80 de ani*, Tribuna, **19,** nr. 45, 1975, 3.
1757. *** *Sărbătorirea academicianului Alexandru Graur*, AA, **20,** 1970, 75.

XXIX. *IN MEMORIAM*

1758. BALOGH, DEZSŐ, *Bácsú Márton Gyulától* [1916—1976], Útunk, **31,** nr. 15, 1976, 2.
1759. GÁLFFY, MOZES, *Bácsú Márton Gyulától* [1916—1976], IS, **24,** nr. 5, 1976, 457—459.
1760. KELEMEN, B., *Gyula Márton* (*27 decembrie 1916 — 4 aprilie 1976*), SCL, **27,** nr. 4, 1976, 451—452.
1761. KELEMEN, BÉLA, *Márton Gyula 1916. XII. 27—1976. VI. 4.*, NyIK, **20,** nr. 2, 1976, 221—222.
1762. LĂZĂRESCU, GEORGE, *Nina Façon* [1909—1974], Synthesis, **1,** 1974, 198—199.
1763. MANU, EMIL, *Alexandru Bistriţeanu*, RLit, **9,** nr. 28, 1976, 8.
1764. MITU, MIHAI, *Witold Doroszewski (1899—1976)*, SCL, **27,** nr. 5, 1976, 573—574.
1765. NEMES, ZOLTÁNNÉ, *Színpompás nyelvjárás* [Márton Gyula 1916—1976], A Hét, **7,** nr. 25, 1976, 2.
1766. NESTORESCU, VIRGIL, *Liubomir Andreicin (1910—1975)*, SCL, **27,** nr. 3, 1976, 339.
1767. PÉNTEK, JÁNOS, *Márton Gyula (1916—1976)*, Korunk, **35,** nr. 6, 1976, 431—434.
1768. SZABÓ, ZOLTÁN, *Bárczi Géza* [1894—1975], NyIK, **20,** nr. 2, 1976, 224.
1769. SZABÓ, ZOLTÁN, *Stephen Ullmann* [1915—1976], RRL, **21,** nr. 3, 1976, 455.
1770. SZILÁGYI, SANDOR N., *A nyelvtudós öröksége* [Márton Gyula 1916—1976], A Hét, **7,** nr. 15, 1976, 5.

*ABREVIERI**

AA = *Analele Academiei Republicii Socialiste România*. Seria a IV-a. Anul 104 (1970), Bucureşti, [**20,** 1970].

---

* La periodice este indicat — în paranteze drepte — ultimul număr fişat.

ACIEB XIV = *Actes du XIVe Congrès International des Études Byzantines. Bucarest, 6—17 septembre 1971*, publiés sur les soins de M. Berza et E. Stănescu, [Bucureşti], Editura Academiei Republicii Socialiste România, vol. I: 1974, 525 p.; vol. II: 1975, 656 p. + ilustraţii; vol. III: 1976, 737 p. + ilustraţii (Publiés sur la recommandation du Conseil international de la philosophie et des sciences humaines, avec le concours financier de l'UNESCO).

A Hét = *A Hét*. A szocialista művelődési és nevelési tanács társadalmi — Politikai — Művelődési hetilapja, Bukarest, **1**, 1970 [**7**, nr. 53, 1976].

AIst = *Anale de istorie*. Institutul de studii istorice şi social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R., Bucureşti, **1**, 1955 [**22**, nr. 6, 1976].

Albina = *Albina*. Revistă pentru sate editată de Consiliul Culturii şi Educaţiei Socialiste, Bucureşti, **1**, 1898 [**80**, nr. 12, 1976].

Amfiteatru = *Amfiteatru*. Revistă literară şi artistică editată de Uniunea Asociaţiilor Studenţilor Comunişti din România, Bucureşti, **1**, 1966 [**11**, nr. 12, 1976].

AMN = *Acta Musei Napocensis*. Consiliul Culturii şi Educaţiei Socialiste. Muzeul de istorie, Cluj-Napoca, **1**, 1964 [**12**, 1975].

AnIst Cluj-Napoca = *Anuarul Institutului de istorie şi arheologie Cluj-Napoca*. Academia de Ştiinţe Sociale şi Politice, Universitatea „Babeş-Bolyai" Cluj-Napoca, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Cluj-Napoca, **1**, 1948 [**19**, 1976].

AnIst Iaşi = *Anuarul Institutului de istorie şi arheologie „A. D. Xenopol"*. Academia de Ştiinţe Sociale şi Politice a Republicii Socialiste România, Iaşi, **1**, 1964 [**13**, 1976].

AnivCult = *Aniversări culturale 1975. Prezentări biobibliografice*. Biblioteca Centrală de Stat a Republicii Socialiste România, **1**, 1965 [**12**, nr. 2, 1976].

AnSŞF, 1976 = *Anuar 1976. Istoric. Realizări*. Societatea de ştiinţe filologice, Bucureşti, 1976.

Apicultura = *Apicultura în România*. Revistă lunară de ştiinţă şi practică apicolă editată de Asociaţia Crescătorilor de Albine din Republica Socialistă România, Bucureşti, **1**, 1948 [**28**, nr. 12, 1976].

Apulum = *Apulum. Acta Musei Apulensis*. Arheologie — Istorie — Etnografie, Alba Iulia, **1**, 1939—1942 [**13**, 1975].

Argeş = *Argeş*. Revistă social-culturală a Comitetului judeţean pentru cultură şi educaţie socialistă, editată de ziarul „Secera şi ciocanul", Piteşti, **1**, 1966 [**11**, nr. 4, 1976].

AS = *Antologie de semantică*. Universitatea din Bucureşti, Facultatea de limbi romanice, clasice şi orientale, Catedra de limbi clasice şi lingvistică generală, [Bucureşti], Centrul de multiplicare al Universităţii din Bucureşti, 1976, 458 p.

Astra = *Astra*. Politic-social-cultural. Revistă a Comitetului de cultură şi educaţie socialistă al judeţului Braşov, editată de ziarul „Drum nou", Braşov, **1**, 1966 [**11**, nr. 4, 1976].

Ateneu = *Ateneu*. Revistă social-culturală a Comitetului judeţean de cultură şi educaţie socialistă Bacău, editată de ziarul „Steagul roşu". Fondator: George Bacovia, Bacău, **1**, 1964 [**13**, nr. 4, 1976].

AUBFID = *Analele Universităţii Bucureşti. Filosofie — Istorie — Drept*, Bucureşti, **1**, 1954 [**24**, 1975, **25**, 1976].

AUBFIL = *Analele Universităţii Bucureşti. Filologie*, Bucureşti, **1**, 1954 [**25**, 1976].

AUC = *Analele Universităţii din Craiova. Filologie. Istorie. Geografie*, Craiova, **1**, 1972 [**3**, 1975].

AUTM = *Analele Universităţii din Timişoara. Seria ştiinţe matematice*, Timişoara, **1**, 1963 [**11**, 1973].

Biblioteca = *Biblioteca*. Buletin trimestrial de biblioteconomie. Supliment al revistei *Îndrumătorul cultural*, Bucureşti [nr. 4, 1976].

BO = *Biserica ortodoxă română*. Buletinul oficial al Patriarhiei Române, Bucureşti, **1**, 1883 [**93**, nr. 5—6, 1975].

BRL = Eleonora Popa şi I. Dănăilă, *Bibliografia românească de lingvistică* publicată în nr. 4 al revistei *Limba română* din fiecare an.

BulȘtStud = *Buletin științific studențesc.* Lucrarea apare sub îngrijirea Uniunii Asociațiilor Studenților Comuniști din România și a Ministerului Educației și Învățământului. *Științe umanistice. Științe sociale,* 1972. *Drept. Filologie. Geografie. Geologie. Psihologie — sociologie. Arhitectură. Arte plastice. Educație fizică,* 1975.

Bul UNESCO = *Buletin UNESCO.* Buletin al Comisiei Naționale a Republicii Socialiste România pentru UNESCO, București, **1,** 1959 [**18,** nr. 2, 1976].

Carpica = *Carpica.* Publicația Muzeului de istorie și artă Bacău, Bacău, [**7,** 1975].

Cinema = *Cinema.* Revistă a Consiliului Culturii și Educației Socialiste, București, **1,** 1962 [**15,** nr. 12, 1976].

CL = *Cercetări de lingvistică.* Editura Academiei Republicii Socialiste România, Cluj-Napoca, **1,** 1956 [**21,** nr. 2, 1976].

CLTA = *Cahiers de linguistique théorique et appliquée.* Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, **1,** 1962 [**13,** nr. 1, 1976, apărut în cadrul revistei *Revue roumaine de linguistique*].

ComBot = *Comunicări de botanică.* Societatea de științe biologice din Republica Socialistă România, București, **1,** 1965 [**12,** 1971].

Contemporanul = *Contemporanul.* Săptămînal al Consiliului Culturii și Educației Socialiste, București, [nr. 53, 1976].

ConvLit = *Convorbiri literare.* Revistă literară fondată de Societatea „Junimea" din Iași la 1 martie 1867, editată de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România, Iași, **1,** 1970 [nr. 12, 1976].

CRET = *Cahiers roumains d'études littéraires,* Bucarest, Éditions Univers, **1,** 1973 [**4,** nr. 3, 1976].

Cronica = *Cronica.* Săptămînal politic — social — cultural editat de Comitetul județean pentru cultură și educație socialistă Iași, Iași, **1,** 1966 [**11,** nr. 38, 1976].

Cutezătorii = *Cutezătorii.* Revistă săptămînală editată de Consiliul Național al Organizației Pionierilor, București, **1,** 1967 [**10,** nr. 52—53, 1976].

Dacia = *Dacia.* Revue d'archéologie et d'histoire ancienne. Nouvelle série. Académie des Sciences Sociales et Politiques de la République Socialiste de Roumanie, Éditions de l'Académie de la République Socialiste de Roumanie, Bucarest, **1,** 1957 [**20,** 1976].

Előre = *Előre.* A Szocialista Egységfront Országos Tanácsának napilapja, Bukarest, **1,** 1947 [**30,** nr. 9 021, 30 noiem. 1976].

ER = *Études romanes.* Bulletin de la Société Roumaine de Linguistique Romane. Directeur: Iorgu Iordan, Bucarest, **1,** 1964 [**11,** 1976].

Era socialistă = *Era socialistă.* Revistă teoretică și social-politică a Comitetului Central al Partidului Comunist Român, București, **1,** 1929 [**56,** nr. 24, 1976].

Familia = *Familia.* Revistă de cultură, Oradea, **1,** 1965 [**12,** nr. 12, 1976].

Femeia = *Femeia.* Revistă editată de Consiliul Național al Femeilor, București, **1,** 1949 [**29,** nr. 12, 1976].

Filatelia = *Filatelia.* Revista filateliștilor din Republica Socialistă România, **1,** 1952 [**25,** nr. 12, 1976].

Flacăra = *Flacăra.* Revistă săptămînală ilustrată, editată de Frontul Unității Socialiste, București, **1,** 1952 [**25,** nr. 51—52, 1976].

Forum = *Forum.* Revista învățământului superior. Publicație lunară editată de Ministerul Educației și Învățământului, București, **1,** 1959 [**18,** nr. 12, 1976].

FVL = *Forschungen zur Volks- und Landeskunde.* Editura Academiei Republicii Socialiste România, Sibiu, **1,** 1958 [**18,** nr. 2, 1976].

IB = *Informația Bucureștiului.* Ziar al Comitetului Municipal București al P.C.R. și al Consiliului Popular al Municipiului București, București, **1,** 1953 [**23,** nr. 7 247, 31 dec. 1976].

IS = *Igasz szó.* Romania Szocialista Köztársaság Írószövetségének havi folyóirata, Cluj-Napoca, **1,** 1953 [**24,** nr. 12, 1976].

ÎndrCult = *Îndrumătorul cultural.* Revistă lunară a Consiliului Culturii și Educației Socialiste, București, **1,** 1949 [**29,** nr. 12, 1976].

ÎnvLicTehn = *Învățământul liceal și tehnic profesional.* Revistă editată de Ministerul Educației și Învățământului, București, **1**, 1963 [**25**, nr. 10, 1976].

KarpRund = *Karpaten Rundschau.* Wochenschrift für Gesellschaft — Politik — Kultur, Brașov, **1**, 1968 [**9**, nr. 53, 1976].

Korunk = *Korunk.* A Szocialista Művelődési és Nevelési Tanács folyóirata, Cluj-Napoca, **1**, 1942 [**35**, nr. 12, 1976].

LL = *Limbă și literatură.* Societatea de Științe Filologice din Republica Socialistă România, București, **1**, 1955 [nr. 1, 1976].

LLR = *Limba și literatura română.* Revistă trimestrială pentru elevi. Societatea de Științe Filologice din Republica Socialistă România, București, **1**, 1975 [**2**, nr. 4, 1976].

LR = *Limba română.* Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, **1**, 1952 [**25**, nr. 6, 1976].

LST = *Lucrările simpozionului de toponimie — București, iunie 1972.* Institutul de geografie, București, 1975, 195 p.

Luceafărul = *Luceafărul.* Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România, București, **1**, 1958 [**19**, nr. 52, 1976].

LucrȘt Oradea = *Lucrări științifice. Lingvistică.* Ministerul Educației și Învățământului, Institutul pedagogic Oradea, Oradea, 1973.

Lumea = *Lumea.* Săptămînal de politică externă, București, **1**, 1963 [**14**, nr. 52, 1976].

MA = *Mitropolia Ardealului.* Revista oficială a Arhiepiscopiei Ortodoxe Române de la Alba Iulia și Sibiu, a Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului și a Episcopiei Oradiei, Sibiu, **1**, 1956 [**21**, nr. 1—3, 1976].

Magazin = *Magazin.* Revistă săptămînală editată de Frontul Unității Socialiste, București, **1**, 1959 [**20**, nr. 1003, 1976].

Manuscriptum = *Manuscriptum.* Revistă trimestrială editată de Muzeul literaturii române, București, **1**, 1970 [**7**, nr. 4, 1976].

MB = *Mitropolia Banatului.* Revista oficială a Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului și a Episcopiei Aradului, Timișoara, **1**, 1951 [**26**, nr. 1—4, 1976].

MI = *Magazin istoric.* Revistă de cultură istorică, București, **1**, 1967 [**10**, nr. 12, 1976].

MMS = *Mitropolia Moldovei și Sucevei.* Revista oficială a Arhiepiscopiei Iașilor și a Episcopiei Romanului și Hușilor, Iași, **1**, 1924 [**52**, nr. 7—8, 1976].

MO = *Mitropolia Olteniei.* Revista oficială a Arhiepiscopiei Rîmnicului și Argeșului, Craiova, **1**, 1948 [**27**, nr. 7—8, 1976].

Munca = *Munca.* Organ al Consiliului Central al Uniunii Generale a Sindicatelor din România, București, **1**, 1945 [**32**, nr. 8 357, 15 oct. 1976].

Művelődés = *Művelődés.* A Szocialista Művelődési és Nevelési Tanács folyóirata, București, **1**, 1948 [**29**, nr. 10, 1976].

NL = *Neue Literatur.* Zeitschrift des Schriftstellerverbandes der Sozialistischen Republik Rumänien, Bukarest, **1**, 1960 [**27**, nr. 12, 1976].

NT = Péntek János, Teiszler Pál, *Nyelvelméleti tanulmányok* [Lingvistică teoretică]. Válogatta és az életrajzi jegyzetek összeállitotta.... Az előszót Teiszler Pál irta, Bukarest, Kriterion Könivkiadó, 1975, 344 p.

NW = *Neuer Weg.* Tageszeitung des Landesrates der Front der Sozialistischen Einheit, Bukarest, **1**, 1949 [**28**, nr. 8 594, 31 dec. 1976].

NyIK = *Nyelv- és irodalomtudományi közlemények.* Romania Szocialiszta Köztársaság. Akadémiájank Kiadója, Cluj-Napoca, **1**, 1957 [**20**, nr. 2, 1976].

OC = *Orientări contemporane în teoria cunoașterii.* Sub redacția lui H. Wald, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1976, 206 [—207] p.

Omagiu Pascu = *Sub semnul lui Clio. Omagiu Acad. Prof. Ștefan Pascu,* Cluj-Napoca, 1974, 638 p. [multigrafiat] (Universitatea „Babeș-Bolyai").

Orizont = *Orizont.* Săptămînal politic-social și literar-artistic editat de Uniunea Scriitorilor din R. S. România și Comitetul județean pentru cultură și educație socialistă Timiș, Timișoara, **1**, 1951 [**27**, nr. 52, 1976].

Ortodoxia = *Ortodoxia.* Revista Patriarhiei Române, București, **1**, 1949 [**26**, nr. 2, 1975].

PN = *Presa noastră*. Revista Uniunii Ziariștilor din Republica Socialistă România, București, **1**, 1955 [**21**, nr. 12, 1976].

Pontica = *Pontica. Acta Musei Tomitani*, Constanța, **1**, 1968 [**8**, 1975].

PR = Olimpia Berca, *Poetici românești*. Studiu introductiv și texte selectate de..., [Timișoara], Editura Facla, 1976, 207 [—208] p. [cu texte din 10 autori, bibliografie de 107 titluri, note asupra ediției, asupra autorilor și asupra textelor].

PredLLR 4 = *Predarea limbii și literaturii române*. Vol. 4, București, f. e., 1975, 234 p. [multigrafiat] (Institutul central de perfecționare a personalului didactic, Biblioteca centrală pedagogică; Colecția **Modernizarea învățământului** — XX).

PVH = *Producția vegetală. Horticultura*. Revistă lunară de știință și tehnică hortiviticolă, București, **1**, 1952 [**25**, nr. 12, 1976].

RA = *Revista arhivelor*. Direcția Generală a Arhivelor Statului din Republica Socialistă România, București, **1**, 1924 [**53**, vol. 38, nr. 4, 1976].

Radioteleșcoală = *Radioteleșcoală*. Supliment. Radioteleviziunea Română. Culegere editată de „Revista de pedagogie". Ministerul Educației și Învățământului, Institutul de științe pedagogice și psihologice. București, **1**, 1974 [dec. 1976].

Ramuri = *Ramuri*. Editor: Comitetul de cultură și educație socialistă al județului Dolj, Craiova, **1**, 1964 [**13**, nr. 12, 1976].

RE = *Revista economică*. Editată de Consiliul Suprem al Dezvoltării Economice și Sociale, București, **1**, 1975 [**2**, nr. 52, 1976].

REF = *Revista de etnografie și folclor*. Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, **1**, 1955 [**21**, nr. 2, 1976].

RESEE = *Revue des études sud-est européennes*. Académie des Sciences Sociales et Politiques, Institut d'études sud-est européennes, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, **1**, 1963 [**14**, nr. 4, 1976].

RF = *Revista de filozofie*. Apare sub egida Secției de filozofie și logică a Academiei de Științe Sociale și Politice, București, **1**, 1954 [**23**, nr. 6, 1976].

RI = *Revista de istorie*. Academia de Științe Sociale și Politice a Republicii Socialiste România, Secția de istorie și arheologie, București, **1**, 1948 [**29**, nr. 12, 1976].

RITL = *Revista de istorie și teorie literară*. Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, **1**, 1952 [**25**, nr. 4, 1976].

RLib = *România liberă*. Cotidianul Consiliului ,Național al Frontului Unității Socialiste, București, **1**, 1944 [**34**, nr. 10 011, 31 dec. 1976].

RLit = *Romînia literară*. Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România, București, **1**, 1968 [**9**, nr. 53, 1976].

RMM = *Revista muzeelor și monumentelor*. Consiliul Culturii și Educației Socialiste, București, **1**, 1964 [**13**, nr. 5, 1976].

RMMMON = *Revista muzeelor și monumentelor. Seria Monumente istorice și de artă*, București, [**5**, nr. 1—2, 1976].

Romano-Arabica = *Romano-Arabica*. Romanian Association for Oriental Studies. Edited by Mircea Anghelescu, Secretary General of the Association, București [**2**, 1976].

RomBooks = *Romanian Books*. Quarterly Review brought out in English and French by the Publishing Centre, Bucharest, **1**, 1974 [nr. 1, 1976].

Roum = *La Roumanie d'aujourd'hui*. Publication mensuelle paraissant en français, anglais, allemand et espagnol, Bucarest, [nr. 12, 1976].

RP = *România pitorească*. Revistă editată de Ministerul Turismului, București, **1**, 1972 [**5**, nr. 12, 1976].

RPed = *Revista de pedagogie*. Organ al Institutului de științe pedagogice și psihologice, București, **1**, 1952 [**25**, nr. 12, 1976].

RPsih = *Revista de psihologie*. Academia de Științe Sociale și Politice a Republicii Socialiste România, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, **1**, 1955 [**22**, nr. 4, 1976].

RR = *Revue roumaine*. Publication trimestrielle de littérature et d'art paraissant en français, russe, anglais et allemand, Bucarest, **1**, 1947 [**30**, nr. 4, 1976].

RRG-Géogr = *Revue roumaine de géologie, géophysique et géographie.* Academia Republicii Socialiste România, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, **1**, 1956 [**20**, nr. 1, 1976].

RRH = *Revue roumaine d'histoire.* Académie des Sciences Sociales et Politique de la République Socialiste de Roumanie, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, **1**, 1962 [**15**, nr. 4, 1976].

RRL = *Revue roumaine de linguistique.* Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, **1**, 1956 [**21**, nr. 4, 1976].

RRMPA = *Revue roumaine de mathématique pure et appliquée.* Académie de la République Socialiste de Roumanie, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, **1**, 1956 [**21**, nr. 10, 1976].

RSSPh = *Revue roumaine des sciences sociales. Série de philosophie et logique.* Académie des Sciences Sociales et Politiques de la République Socialiste de Roumanie, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, **1**, 1957 [**20**, nr. 4, 1976].

RSSPs = *Revue roumaine des sciences sociales. Série de psychologie.* Académie des Sciences Sociales et Politiques de la République Socialiste de Roumanie, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, **1**, 1957 [**20**, nr. 2, 1976].

Sargetia = *Sargetia. Acta Musei Devensis.* Anuarul Muzeului din Deva, Deva [**11—12**, 1974—1975].

Săptămîna = *Săptămîna culturală a capitalei.* Revistă editată de Comitetul pentru cultură şi educaţie socialistă al municipiului Bucureşti, Bucureşti, **1**, 1970 [nr. 317, 1976].

SCEIC = *Studii şi comunicări de etnografie şi istorie, Caransebeş, 1975.* Comitetul judeţean pentru cultură şi educaţie socialistă Caraş-Severin, Muzeul judeţean de etnografie şi istorie locală Caransebeş.

SCIV = *Studii şi cercetări de istorie veche* vezi SCIVA.

SCIVA = *Studii şi cercetări de istorie veche şi arheologie.* Academia Republicii Socialiste România, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, **1**, 1950 [**27**, nr. 4, 1976].

Scînteia = *Scînteia.* Organ al Comitetului Central al Partidului Comunist Român, Bucureşti, **1**, 1931 [**46**, nr. 10 689, 31 dec. 1976].

SCL = *Studii şi cercetări lingvistice.* Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, **1**, 1950 [**27**, nr. 6, 1976].

SCMatem = *Studii şi cercetări matematice.* Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, **1**, 1956 [**28**, nr. 6, 1976].

ScTin = *Scînteia tineretului.* Organ al Uniunii Tineretului Comunist, Bucureşti, **1**, 1945 [**32**, nr. 8 588, 31 dec. 1976].

Sec 20 = *Secolul 20.* Revistă de literatură universală editată de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România, Bucureşti [nr. 9, 1976].

SO Cluj-Napoca, 1976 = *Studii de onomastică.* Volum îngrijit de Prof. dr. doc. Ioan Pătruţ, Cerc. şt. Gabriel Vasiliu, Cerc. şt. Ioan Roşianu. Cu un cuvînt înainte de Acad. Ştefan Pascu, Universitatea „Babeş-Bolyai" Cluj-Napoca, Facultatea de filologie, Institutul de lingvistică şi istorie literară, Cluj-Napoca, 1976, 285 p.

StComArh Brukenthal = *Studii şi comunicări. Arheologie — istorie.* Muzeul Brukenthal Sibiu, Comitetul pentru cultură şi educaţie socialistă al judeţului Sibiu, Sibiu [**19**, 1975].

Steaua = *Steaua.* Revistă a Uniunii Scriitorilor, Cluj-Napoca, **1**, 1950 [**27**, nr. 12, 1976].

STRS = Gabriela Duda, Mihaela Mancaş, Roxana Sorescu, Mihai Vornicu, Mihai Zamfir, *Studii tematice şi retorico-stilistice în romantismul românesc (1830—1870).* Sub îngrijirea şi cu un studiu introductiv de Paul Cornea, [Bucureşti], Editura Academiei Republicii Socialiste România, [1976], 267 [—268] p. (Academia de Ştiinţe Sociale şi Politice, Institutul de istorie şi teorie literară „G. Călinescu").

StTrac, 1976 = *Studia Indoeuropaea ad Dacoromanos pertinentia.* I. *Studii de tracologie* sub redacţia Prof. dr. Cicerone Poghirc, Bucureşti, Tipografia Universităţii din Bucureşti, 1976, 169 [—170] p. [multigrafiat] (Universitatea din Bucureşti, Facultatea de limbi romanice, clasice şi orien-

tale, Catedra de limbi clasice şi lingvistică generală, Asociaţia de studii orientale, Secţia indoeuropenistică, Sectorul tracologie).

StUBB = *Studia Universitatis Babeş-Bolyai. Series Philologia*, Cluj-Napoca, **1**, 1956 [**21**, 1976].

StUBBHist = *Studia Universitatis Babeş-Bolyai. Series Historia*, Cluj-Napoca, **1**, 1956 [**21**, 1976].

StUBBPh = *Studia Universitatis Babeş-Bolyai. Series Philosophia*, Cluj-Napoca, **1**, 1956 [**21**, 1976].

Synthesis = *Synthesis*. Bulletin du Comité National de Littérature Comparée de la République Socialiste de Roumanie. Académie des Sciences Sociales et Politiques, Bucarest, **1**, 1974 [**3**, 1976].

ŞtTehn = *Ştiinţă şi tehnică*. Revistă lunară editată de Comitetul Central al Uniunii Tineretului Comunist, Bucureşti, **1**, 1950 [**27**, nr. 12, 1976].

TCIEC VI, 1976 = *Assimilation et résistance à la culture gréco-romaine dans le monde ancien*. Travaux du VIe Congrès International d'Études Classiques (Madrid, Septembre 1974) réunis et présentés par D. M. Pippidi. Fédération Internationale des Associations d'Études Classiques, Bucureşti — Paris, Editura Academiei — Société d'édition „Les belles lettres", 1976, 551 p.

TD 1976 = *Thraco-Dacica*. Recueil d'études à l'occasion du IIe Congrès International de Thracologie (Bucarest, 4—10 septembre 1976). Édité par les soins de Constantin Preda, Alexandru Vulpe et Cicerone Poghirc, Bucureşti, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1976, 351 [—352] p. (Académie des Sciences Sociales et Politiques de la République Socialiste de Roumanie, Institut d'archéologie — Bucarest).

Teatrul = *Teatrul*. Revista Consiliului Culturii şi Educaţiei Socialiste, Bucureşti, **1**, 1956 [**21**, nr. 12, 1976].

TMIS = *Tanulmányok a magyar impresszionista stílusrol*. Szerkesztette Szabó Zoltán, Bukarest, Kriterion Könivkiadó, 1976, 181 [—183] p. [Studii despre stilul impresionist în limba maghiară ; cu 5 articole].

Tomis = *Tomis*. Revistă a Comitetului judeţean pentru cultură şi educaţie socialistă Constanţa, editată de ziarul „Dobrogea nouă", Constanţa, **1**, 1966 [**11**, nr. 4, 1976].

Transilvania = *Transilvania*. Revistă politică, social-culturală şi literară. Serie nouă. Editată de Comitetul judeţean de cultură şi educaţie socialistă Sibiu, Sibiu, **1**, 1972 [**5**, nr. 12, 1976].

TribRom = *Tribuna României*. Revistă editată de Asociaţia „România", Bucureşti, **1**, 1972 [**5**, nr. 96, 1976].

TribŞc = *Tribuna şcolii*. Revistă editată de Ministerul Educaţiei şi Învăţământului şi Uniunea Sindicatelor din Învăţământ, Ştiinţă şi Cultură, Bucureşti, **1**, 1971 [**6**, nr. 174, 1976].

Tribuna = *Tribuna*. Săptămînal de cultură editat de Comitetul de cultură şi educaţie socialistă. Director fondator : Ioan Slavici (1884), Cluj-Napoca, **1**, 1957 [**20**, nr. 53, 1976].

Új Élet = *Új Élet*. A Szocialiszta Egységfront Országos Tanácsának képeslapja, Tîrgu-Mureş [nr. 24, 1976].

Útunk = *Útunk*. România Szocialiszta Köztársaság írószövetségének lapja, Cluj-Napoca, **1**, 1946 [**31**, nr. 52, 1976].

Vatra = *Vatra*. Revistă social-culturală editată de Comitetul de cultură şi educaţie socialistă al judeţului Mureş. Directori fondatori : I. Slavici, I. L. Caragiale, G. Coşbuc (1894), Tîrgu-Mureş, **1**, 1971 [**6**, nr. 12, 1976].

VînPesc = *Vînătorul şi pescarul sportiv*. Revista Asociaţiei Generale a Vînătorilor şi Pescarilor Sportivi, Bucureşti, **1**, 1946 [**28**, nr. 11, 1976].

VN = *Veac nou*. Revistă a Consiliului General A.R.L.U.S., Bucureşti, **1**, 1946 [**32**, nr. 9, 1976].

VR = *Viaţa românească*. Revistă editată de Uniunea Scriitorilor, Bucureşti, **1**, 1948 [**29**, nr. 12, 1976].

VS = *Viitorul social*. Revistă de sociologie şi politologie. Academia de Ştiinţe Sociale şi Politice a Republicii Socialiste România, Asociaţia Română de Ştiinţe Politice, Bucureşti, **1**, 1972 [**5**, nr. 4, 1976].

VSt = *Viaţa studenţească*. Revistă a Uniunii Asociaţiilor Studenţilor Comunişti din România, Bucureşti, **1**, 1946 [**20**, nr. 43, 1976].

INDICE ALFABETIC AL BIBLIOGRAFIEI

a. AUTORI*

A

Achim, Silviu 83, 124
Achiţei, Gheorghe 824
Aerts, W.J. 514
A.J. 825, 1532, 1701
Albotă, Mihail 781, [842], [855]
Albu, Constantin 782
Aldea, Ioan Al. 1292
Alecu, Viorel 1606
Alessio, Giovani [1315]
Alexandru, Ioan [1599]
Alexandru, Teodora 1459
Alexe, Neacşu 381
Al-George, Sergiu 1592
Anastasiu, Constantin 1020
Anaut, Jésus Cerián [1603]
Aneuţa, Emanoil 154
Aneuţa-Ruşinaru, Elisabeta 826
Anderson, Barbro 132
Anderson, Milja [1345]
Andreescu, Ştefan 515
Andrei, Alexandru 1607
Andreicin, Liubomir [1766]
Andrieşeu, Al. 155, 156, 434, 896
Andriotis, N. P. [1317]
Andronache, Dumitru 1608
Anghel, Ioana 750, 751, 775
Anghelescu, Marica 980
Anghelescu, Mircea 423, 600, 601, [612], [647], 1349, 1350, 1357, [1359], [1361]
Anghelescu-Temelie, N. 651, [657]
Antonescu, Georgeta 382, [433]
Antonescu, Nae 12, 981, 1727
Antoni, Erhard 1319
Antoniadis, Sofia 1259
Antoniu, George 783
Anuichi, Silviu 435
A.P. 13
Apolzan, Lucia 695
Apor, Péter [1557]
Apostolescu, N. I. 897
Áprily, Lajos [1575]
Arbore, Grigore 827
Arghezi, Tudor [938], [956], [973], [1407], [1591]
Arhip, I. 383
Aricescu, Andrei 1260
Arieşanu, Ion 1720
Arion, C. 253
Arion, George 1021
Armanca, Brînduşa 898
Armbruster, Adolf 334, 363, 436, 602, 1320, 1321
Artimon, Elena 516
Arutjunjanc, Mikael 157
Arvinte, Vasile 74, 437, [491], 752
Astalos, Basile 1261
Atanasiu, Victor 503
Atanasov, Petar 512
A.Th. 1338
Avram, Andrei 648, 753, 1362
Avram, Mioara 438, 467, 828, 1022, 1609, 1655, 1747
Avram, Mircea 14
Avramescu, Aurel 792

B

Babeş, Mircea 1707, [1712]
Babeu, Doina 254, 255, 364, 384, 899, 1250, 1460, 1502
Baciu, Miorita 424, 982
Baconsky, R. 1389, 1390
Bacovia, George [943]
Badea, L. 1208
Badea, Ştefan 517, [940], 983
Baffi, Mariano 132, 1364
Bajmatără, Rodica 696
Balaci, Alexandru 80, 784, 785, 900, 1708, 1728
Balaiş, Mircea 158
Balázs, János 159
Balogh, Dezső 1541, 1758
Balogh, Lajos [1585]
Baltazar, Camil 385
Bantaş, Andrei 61, 1326
Banu, Emanuel 604
Barbosa, Octavian 786, [885]
Barbu, Eugen 439
Barbu, Florin 81
Bárczi, Géza [1768]
Barilli, Renato 160, [270], [286]
Bariţiu, George 901
Bartha, János 829, 1542
Basch, Werner 1322
Bauer, Christian 161
Baz-Fotiade, Laura 1461 vezi şi Fotiade Laura
Bazilescu, Ştefan 386
Bădică, Galina 844
Bădicuţ, I. T. 1
Băileşteanu, Fănuş 15, 902
Bălan, Constantin 599, [609]
Bălan, Ion Dodu 1023
Bălaşa, D. 1199
Bălănescu, T. [326], [327], [329], [330], [331], [332], [333]

* Cifrele indică numărul de ordine al lucrărilor din bibliografie. Cifrele din paranteze drepte trimit la lucrări recenzate sau la autori discutaţi în articole speciale.

Bâltăceanu, Maria-Francisca 256, 1520
Bălu, Ion [12], [17], [19], [25], [27], [28]
Băncilă, Florica 659
Bârboi, Constantin 1024
Bârboi, Constanța 1187
Bârbulescu, Mihai 1305
Bârsan, A. 1243
Bârza, Iacob 539
Bec, Pierre [1433], [1456]
Beiu-Paladi, Luminița 1364
Bejan, D. 660
Bejan, Mariana 830
Beke, György 1543, 1544, 1545, 1546, 1556
Belchiță-Hartular, Anca 257, 258, 513
Beldescu, G. 1610, 1656
Belić, Aleksander I. [1500]
Bella, György 82
Bellu, Nicolae 1462
Beltechi, Eugen 984
Benguș, Niculina 160, [270], [286]
Benveniste, Émile [296]
Berea, Olimpia 259, [430], 903, 979, 985, [995], [998], 1709
Bereea, Livius 904
Bereeanu, Radu 1711
Bereescu, Sorina 1657, 1658
Berciu, Dumitru 83
Berger, Maria 822, [854]
Berindei, Dan 831
Berindei, Mihai 787
Bernardinello, Silvio 1262
Berza, Mihai 84, 128, [136], 1358
Betz, Manfred L. [1441]
Beyrer, A. 754, 832
Bhose, Amita 85, 132
Biardeau, Madeleine [295]
Bidian, Viorel 493, 497
Bidu-Vrănceanu, Angela 162, [378], 697, [744]
Bienkowska, Danuta 132, [1466]
Bistriteanu, Alexandru [1763]
Bizerea, Marius 1200
Bîrlădeanu, Mihaela 38
Bîrlea, Ovidiu 788, [833], [883], [886], [893]
Blaga, Lucian [987], [989], [1003], [1363], [1395], [1473]
Blajovici, Traian 986
Blideanu, Eugen 1611
Blîndu, M. 1637
Block, Vladimir 1025
Blottier, Henry-Pierre 1669
Boeșa, Minerva 298
Boeșan, Nicolae 518
Boeșe, Maria 698
Bodnariu, Dimitrie 1026
Boeru, Adrian Dan 699
Bogdan, Damian P. 1463
Bogdan, Ioan [1469]
Bogdan-Dascălu, Doina 163
Bogrea, Vasile [383], [402], [403]
Bogza-Irimie, Rodica 62
Boiț-Trâpcea, Liliana 905
Bojin, Claudiu Al. 1643
Bolocan, Gh. 76, 1202, 1203, 1204, 1205, 1206
Bonfante, Giuliano [367]
Bopp, Franz [267]
Borbely, Ștefan 987
Borbić, Peter [1512]
Bordeianu, Mihai 519, 520, 906
Borlea, Sima 1659
Boroianu, C. 521
Bot, Nicolae 833
Bouvier, Jean-Claude [1444]
Bozbici, Cornel 700
Brauch, Magda 1547
Brăescu, I. 137
Brăileanu, Luminița 1365
Brătan, Ilie D. 522
Brâncuș, Grigore 440, 441, 661, 662, 813, [828], [835]
Bréal, Michel 164, 250
Brebene, Lidia 789
Brebene, Manuel 789
Bredemeier, Jürgen [374], [673]
Brezeanu, Maria 782
Brezeanu, Stelian 1252
Brezianu, Andrei 1339
Brezuleanu, Ana-Maria 1464, 1503
Briest, Wolfgang 165
Brumaru, Aurel 701
Bucă, Marin 166, [259], [856], [1519], 1660, [1705]
Büchl, Antal 790
Bucur, Marin 799, [839], [846], [860], [862], [881]
Bugă, Dragoș 1207
Bugeanu, Dan 755
Buhociu, Octavian 335
Bujeniță, Mihai 260
Bulai, Constantin 783
Bulat, T.G. 523
Bulgăr, Gheorghe 86, 336, 337, 338, 339, 340, 387, [427], [428], [432], 468, 494, 834, 835, 836, [870], 907, 908, [980], [981], [986], [988], [991], [993], [996], [1004], [1008], [1009], [1010], [1011], 1027, 1028, 1029, 1030, 1031, 1032
Bulza, Teodor 740
Buosoño, Carlos [263]
Busuioceanu, Constantin 1748
Butor, M. [1413]
Buzdugan, C. 605
Buzilă, Boris 1033
Buzura, Augustin [1555]

C

Çabej, Eqrem 506, 1534
Caleca, Manuele [1262]
Calude, Cristian 299
Camariano, Nestor 1305
Camproux, Charles [1417], [1429]
Canarache, Ana 1034
Canart, P. 1263

Candiescu, Călin 167
Candrea, I.-A. [424]
Cantemir, Dimitrie [126], 388, [390], [397], [960]
Capotă, Teodor 1035
Caproşu, I. 16, 606, 607, 608, 609, [620], [623], [633]
Caracaş, Saşa 599, [609]
Caragiale, I. L. [439]
Caragiale, Matei [1466]
Caragiu-Marioţeanu, Matilda [374], [493], [494], [495], [496], 1036
Cartianu, Ana 61
Cazacu, B. 39, 425, 498, 610, 909, 1037, 1038, 1417
Cazimir, Bogdan 168
Cazimir, Şt. [999]
Călin, Cornelia 389
Călin, Gheorghe 1465
Călinescu, Al. 261, 262
Călinescu, G. [12], [17], [19], [25], [27], [28], [381], [935]
Căprioară, Georgeta 910
Cândea, Virgil 390, 469
Cândroveanu, Hristu 53
Cârstea-Romaşcanu, Mihaela 1366, 1418
Čalukov, M. [1514]
Ceauşescu, Gh. 837
Ceauşescu, Nicolae 87
Cernea, I. 911
C.G. 263, 264, 611, 1504, 1650
C.H. 470
Charanis, Peter 1264
Cheie-Pantea, I. 391, 612
Chelcea, Adina 1710
Cheng, François [295]
Chirilă, Ioan 1039
Chirovici, George Radu 1040
Chiţimia, I. C. 3
Chiţoran, Dumitru [265], [284], 659, [1347]
Chiţoran, Mariana 1661
Chiţu, Ioan N. 1041, 1042, 1612, 1613
Chiveseu, Romeo 838
Chivu, Gheorghe [18], [22], 524
Chivuleseu, Gheorghe 783
Chomsky, Noam 169
Christou, P. C. [1314]
Ciauşu, Narcisa 193
Cicală, Ion 1505
Cihac, A. de [795]
Cihodaru, C. [620], [623], [633]
Cilianu, Corina 1367
Ciobanu, Nicolae 989
Ciobotaru, Sorin 300, [326], [327], [329], [330] [331], [332], [333]
Ciocan-Ivănescu, Rodica [1466]
Ciocîrlie, Constanţa 1662
Ciocîrlie, Livius 1368, 1369, 1370
Cioculescu, Şerban 17, 839, 1043, 1188
Ciompec, Georgeta 63, [377], [378]
Cionoff, Şerban 1715
Ciopraga, Constantin 88
Cizek, Al. 1467
Cîmpeanu, Eugen [982], [990], [1014]
Cîrstoiu, Ion [481], [484]
Cişlaru, C. 301
Close, Elisabeth [431], 1323
Cobianu, Elena 702
Cohen, Jean [287]
Cojocaru, Constantin 265, 840, 1651
Cojocaru, Leonid 791
Colonaş, Florin 841
Columbeanu, Sergiu 89
Comişel, Ecaterina [1652]
Comşulea, Elena 266
Conachi, Costache 912
Comeasty, Marie-Louise 1265
Condrue, Mihai 792
Conea, I. 1208
Constantin, Dan 18
Constantin, Vasile 1044
Constantinescu, Antonia 913
Constantinescu, I. 1045, [1052]
Constantinescu, Ilinca 170, 267, 691
Constantinescu, Radu 525, 1468
Constantinescu, Silviu 652, [658], 793, [851]
Constantinescu, Silviu 652, [658], 793, [851]
Constantinescu-Dobridor Gh. [675]
Coresi 526, [533], [545], [565], [583], [611], [622], [638]
Corfus, Ilie 527, [600], [602], [610], [639]
Cornea, Paul 914, 925, [1016], [1017]
Cornilescu, Alexandra 1324
Cosaşu, Radu 341
Coseriu, Eugenio 171, 250
Cosma, Anton 1046, 1614
Costache, Adrian 1615
Costache, Rodica 990
Costin, Miron [413], [578], [592], [909], [994]
Costin, Nicolae 528
Costinescu, Mariana [18], [22]
Coşbuc, G. [900], [904]
Coşman, Constantin 703
Coteanu, Ion 62, 65, 342 [378], [744], 1244, 1749
Cotolulis, Socratis 1663
Covaci, Vasile 1419, 1420
Craşoveanu, D. 653, 676
Crăciun, Teofil 794
Crăciun, Virginia 794
Creangă, I. [961]
Criado de Val, Manuel [1426]
Cristache Panait, Ioana 529
Cristea, Teodora 172, 1371, 1372, 1373, [1420], [1423]
Cristea, Traian 1635
Cristian, V. 530
Cristodorescu, Anca [1427], [1428]
Crişan, Constantin 1047, 1729
Crişan, Ion Horaţiu 90, 392, 1521, 1533
Cruceană, Ion 393
Cseke, Péter 40
Cuceu, Ioan 1257
Cuciureanu, Şt. 1374
Cugno, Marco 132

Cuneseu, Gheorghe 531, 613
Cuniță, Alexandra 1375
Curticăpeanu, V. [632]
Czuczor, Gergely [1572]

D

Dalgalian, Gilbert 1645
Dan, Ilie 64, 356, 1209
Dan, Mihail 1469
Daniel, Constantin 1351, [1360]
Danov, Hristo M. 1522
Dascălu, Crișu 915
Dascălu, Laurenția 677, 1421
David, Doina 442
Davidescu, M. 443
Dănăilă, I. 5
Dăneiulescu, Virgil 1048
Dăscălescu, Romeo 1616
D.C. 1730
Deanović, M. [1507]
Deboveanu, Elena 1470
Delavrancea, B. [899]
Delbrück, Berthold [267]
Deleanu, Andrei Ion 916, 917
Deleanu, Marcu Mihai 918
Deleanu, Mihail 795
Deletant, Dennis 343
Deméry, Ludovic 268, 1340, 1506
Demiraj, Shaban [1538]
Densusianu, Aron [382], [433]
Densusianu, Ovid [399], [416], [467], 919
Des Plantes, Elisabeth 132
Diaconescu, Ilie Gh. 532
Diaconescu, Ion 678
Diaconescu, Matei 1049
Diaconescu, Paula [488]
Diaconovici Loga, Constantin [585], [634]
Diaconu, Aurel 991
Diaconu, Mihai 1600
Diaconu, Petre 91, 1306, 1307
Dietze, Charlotte [1604]
Dima, A. 1731
Dimitrescu, Florica 471, 472, 992, 1422
Dimitriu, C. [471], 796, 797
Dimitriu Hurmuziadis, Lucia 92, 344
Dincă, Dorina 394, 920
Dineseu-[Szekely], Viorica 1352, 1595
Dingă-Petrovszky, M. 1266
Dinischiotu-Popescu, Ioana 1686
Dinu, Mihai 302, [326], [327], [329], [330], [331], [332], [333]
Dinulescu, Florica 1050
Diplich, Hans 132
Dițuleasa, Florian 1051
Djamo-Diaconiță, Lucia 1471, [1504], [1508], [1509], [1515]
D.M. 19, 426, 427, 993
Dobrescu, Al. 1052
Dobrescu-Worodin, Andrea 1376
Dobrișan, Nicolae 1353
Dogaru, Gheorghe 345
Doinaș, Ștefan Aug. 921
P. Dombi, Erzsébet 1548
Domi, Mahir [1258]
Dominte, Constantin [377], [378], 776
Donici, Alecu [590]
Dorcescu, Eugen 173, [260], [585], [634], 994
Doroszewski, Witold [266], [1764]
Dosoftei [16], [385], [519], [522], [531], [537], [555], [556], [573], [582], [587], [589], [595], [613], [617], [618], [629], [635], [640], [906], [963], [978]
Dragomirescu, Gh. N. 667, [878]
Dragoș, Elena 922
Dragoș, Nicolae 1053
Dragu, Petre 1054, 1210
Drașoveanu, D. D. 174, 679
Drăghiceseu, Janeta 175, 1377, 1423, 1664
Drăguț, Vasile 798, [824], [826], [843], [875]
Drimba, Vladimir 1354, 1596, [1726]
Duda, Gabriela 326, 327, 923, 924, 925, [1016], [1017]
Dudaș, Florin 533
Dugneanu, Paul 926
Duman, Maria 1055
Dumbrăveanu, Anghel [1330]
Dumea, Franț 745
Dumistrăcel, Stelian 499
Dumitrașcu, Cătălina 1523
Dumitrașcu, Pompiliu 395
Dumitrescu, Ana 704
Dumitrescu, Domnița 1378, 1424, 1425, 1426, 1665, [1706]
Dumitrescu, Gheorghe 1056
Dumitrescu, Ion 927, [1000], [1015]
Dumitrescu, Maria 1472, 1501
Dumitrescu, Mădălina 928
Dumitriu, Anton [291]
Dumitriu, Cornelia 929
Dumitru, M. [326], [327], [329], [330], [331], [332], [333]
Duridanov, Ivan [1537]
Durry, Marcel 93
Duțescu, Dan 1666
Duțescu, Dumitru 176
Duțescu-Crăsnaru, Daniela 177
Duțu, Alexandru 534, 617, [643], [645]
Duzinchevici, Dorina 535

E

Ebneter, Theodor [1442]
Edroiu, Nicolae 48, 536
Eliade, Irina 178, 224
Elian, Alexandru 537, 1307, [1318]
Eminescu, Mihai [9], [13], [20], [23], [86], [88], [409], [517], [570], 799, [839], [846], [847], [860], [862], [870], [880], [908], [923], [929], [940], [941], [945], [947], [948], [962], [966], [967], [968], [974], [980], [981], [983], [986], [988], [991], [992], [993], [996], [999], [1000], [1004], [1008], [1009], [1010], [1011], [1015], [1334], [1740]

Ene, Virgiliu 428
E.R. 1341
Ernst, Juliette 94
E.S. 41
Escarpit, Denise [1729]
Escarpit, Robert [294]
E. Sch. 20
Eulert, Donald 1636
Eustatievici Brașoveanul, Dimitrie [585]
E.V. 615, 842
Evseev, Ivan 166, [259], [1519]

F

Fabritius-Dancu, Juliana 843
Façon, Nina [6], 1379, [1762]
Farkas, Jenő 1579
Farcaș, Ludmila 844, 1637
Fassel, Horst 845
Fassel, Luminița 1427, 1428
Faur, Viorel 429
Felix, Jiři [369]
Fénelon, F. [594]
Fernandez-Galiano, Manuel 95
Fernandez-Sevilla, Julio [293]
Filliozat, Pierre-Silvain [295]
Fillotti, Dimitrie 781, [842], [855]
Fink, Hans 42, 1617, 1702
Fischer, I. 1267, 1308
Findikli, Gülen 132
Flaubert, G. [1368], [1369], [1370]
Fleurin, Adolf [269]
Floca, Ion N. 616
Flocon, Albert 1711
Florea, Melania 663
Florea, Viorica 1211, 1212
Floreșcu, Eugen 1057
Floreșcu, Vasile [155], [156], 160, 179, 180, [270], [286]
Flórez, Luis [1438]
Foarță, Maria 930
Fochi, Adrian [1257]
Fodor, Ecaterina 70, 1472
Fodor, Jerry A. 193, 250
Forăscu, Narcisa 65
Fotiade, Laura 1670 vezi și **Baz-Fotiade, Laura**
Fotino, S. [326], [327], [329], [330], [331], [332], [333],
Fowler, Roger [1743]
Frăcea, Ilie 538
Frățilă, V. 500
Frâncu, C. 444
Frend, William H.C. 1268
Fridman, Mihail 1473
Frisch, Helmuth 396
Fruntelată, Nicolae Dan 1058
Fuente Arranz, Alfredo de la [282]
Fugariu, Florea 554
Funeriu, I. 181, 182, 846, 931, 932, 995
Furdui, Titus 539

G

Gabor, Ion 540
Gafițeanu-Apetroaie, Nina 1429
Gaidagis, Nicos 1269, [1312], [1313]
Ghiță, Mihai 96
Galațanu, Olga 1380
Gáldi, Ladislau 933, [985], [987], [997]
Gálffy, Mózes 1580, [1587], [1589], 1759
Gáll, Ernő 1549
Galmés de Fuentes, Alvaro [1435]
Garici, Nicol na 705
Garoiu, Otilia 727
Garzya, A. 1270
Gavrilovici, Ernest 934
Gazal, Suzette 183
Găgeșcu, Anca 1667
Gălățeanu, Georgiana [1652]
Gămulescu, Dorin 365, 777, [780], 847, 1182, 1474, 1475, 1507
Gemert, Arnold Fr. van 1271
George, Alexandru 366, 935
Georgescu, C. 1678
Georgescu, Magdalena [627]
Georgiev, Hristo 328
Georgiev, V. I. [1514]
Georgiev, Vlad'mir 1524
B. Gergely, Piroska 1550, 1551, 1581
Gerl, Hans 1325
Geția, Gheorghe 617, 1599
Gheorghe, Ion 1712
Gheorghiaș, Constantin 1618
Gheorghiu, Domnica 66
Gheorghiu, Mihnea 936
Gheorghiu, Mircea 1476
Gheorghiu, Vladimir 97, 1619
Gherghe, I. 473
Gheție, Ion 397, [425], [468], [479], [486], 501, 541, 542, 543, 544, 545, [636], 756, [870]
Ghiață, Anca 1539
Ghidali, Andrei 937
Ghinescu, Florente 67
Ghita, Ieremia B. 618
Ghiță, Elena 1638
Ghițescu, Micaela 800, 801
Giosu, Ștefan 848
Giurescu, Anca 1382, 1430, 1431, [1449], [1453]
Giurescu, Constantin C. 446, [469], [470], [473], [474], [475], [476], [478], [480], [482], [485], [489], [490], 757
Giurescu, Dinu C. 446, [469], [470], [474], [475], [476], [478], [480], [482], [485], [489], [490]
Giurgiu, Felicia 996
Gișteșcu, Petre 1216, [1242]
G.K. 1342
Gladkij, A. V. 303
Gociman, Anca 1326
Godea, Ion 49
Goebl, Hans 1383

Goga, Ecaterina 2, 1384, 1385, [1427], [1428]
Goga, N. 184, 664
Goga, O. [898]
Goicu, Viorica 1189
Goldea, Angela 367
Goldenberg, Yves 1355
Golescu, Iordache [389]
Gologan, Miruna 938
Golopenția-Eretescu, Sanda 185, 691, 692
Gorăscu, Adriana 1386
Gorodea, Grigore 802
Gorovei, Ștefan S. 546, 619, 620
Gorun, I. [326], [327], [329], [330], [331], [332], [333]
Goția, Anton Patriciu 377, 621, 1433
Graîschaît, Waler K. [1457]
Grannes, Alf [1516]
Graur, Al. 71, 368, 369, 398, 399, 400, 495, 622, 657, 672, 680, [775], [776], [777], [778], [779], 849, 850, 997, 1059, 1060, 1061, 1062, 1063, 1064, 1065, 1066, 1067, 1186, 1190, 1198, 1213, 1245, 1251, 1272, 1273, 1432, 1508, [1747], [1748], [1749], 1750, [1755], [1757]
Gregor-Chiriță, Gertrud 1668, [1702], [1703], [1704]
Greimas, Algirdas-Julien 186, 250
Grigoraș, M. 54
Grigoraș, N. 623
Grigorescu, Dan 269, 270
Gruiță, C. 681
Gruiță, Mariana 682
Grundstrom, Allan [1421]
Gulea, Micaela 1669
Guția, Ioan [1197]
Guțu-Romalo, Valeria [377], [378], [425], 683, [694], 1068
Gyémánt, Ladislau [604], [644], [646]
Cs. Gyimesi, Eva 1552, [1586]
György, Belia 132

H

H.A. 1703
Haineș, Ion 1069
Haivas, Gabriela 1660, [1705]
Hajdú, Mihály [1581], [1585]
Hajdu, Péter 1582
Halász, Anna 82, 85, 107, 116
Haldenwang, Sigrid 1327
Hammonds, Cristopher 1639
Hamp, Eric P. 447, 758, 1387
Haneu, Alexandra 1070
Handoca, Mircea 1071
Haneș, Gheorghina 803
Harasimovicz, Irena 132
Harris, Zelling S. 187
Harsanyi, N. 1678
Hasan, Finuța 673
Hasdeu, B. P. [392]
Hațeganu, Lucia 553
Hâncu, Dumitru I. 804, [834]
Heisu-Răcăciuni, Vasile [548]
Heliade-Rădulescu, Ion [408], 939, [1726]
Herodot [1467]
Herseni, Traian [277]
Herslund, Michael 665
Hjelmslev, Louis 188
Hockl, Helfried 498
Hodiș, Viorel 346, 684, 685, 1072
Hodirnău, Marcel 547
Hoffman, O. 271
Homorodean, Mircea 68, 1234, 1433
Horány, Özseb [292]
Horăscu, Lya-Gabriela 272
Hosszu, Ferenc [1585]
Hristea, Theodor 706, 707, 708, 746, 778, 851, 1073, 1074, 1075, 1076, 1077, 1078, 1079, 1080, 1081, 1082, 1083, 1246
Humboldt, Wilhelm von 189
Hurdubețiu, Ion 1393

I

Iacob, Șt. 1084
Iacobescu, Ilie V. 624
Ianeu, Victor [505], 940, 1085
Iane popa [566]
Ichim, Dorinel 548, 709
Ichim, Mircea 941
Ichim-Tomescu, Domnița 1191
Ignat, Nestor 1086, 1087
I. H. 138
Ilčev, St. [1514]
Ilie, Maria 942
Ilieseu, Maria 190, 347, 1388, 1434
Ilieș, Aurora 625
Imreh, István 1553
Indrieș, Alexandra 943, [987], [989], [1003]
Ioan, Eugenia 1509
Ioaniceseu, I. 626, 1510, 1511
Ionașcu, Al. 1088
Ionel, Mircea 1089
Ionescu, Adriana 759
Ionescu, Anca Irina 449, 710, 760, 761, 1253
Ionescu, Christian 98, [872], 1192, 1206, 1719
Ionescu, Elena 1090
Ionescu, I. 627, 1274
Ionescu, Marina 273
Ionescu-Dragomir, Irina 1679
Ionescu-Gion, G. I. 944
Ionescu-Nișcov, Traian 628, 1309, [1511], 1512
Ionescu (Ruxăndoiu), Liliana [265], [284], 450, 492
Ionică, Ion 69
Ionilă, Florin Lazăr 654
Ioniță, Gh. I. 21, 474
Ioniță, Vasile 1114, 1115, 1232
Iordan, Ion 1216, [1242]
Iordan, Iorgu 77, 79, 348, 370, 401, 402, [425], 686, 711, 712, 713, 714, [1005], 1091,

1092, 1093, 1094, 1095, [1107], 1217, [1418], 1713, 1714, 1715, [1716], [1718], [1727], [1731], [1732], [1737]
Iordănescu, Mihai 99
Iosifescu, Irina 304
Irigoin, Jean 1275
Irimia, Dumitru 666, 945
Irmscher, Johannes 1276, 1310
Ispas, Bujorel 1660, [1705]
Istrate, Gavril 64, 356, 451, 1096
Istrate, Ion 998
Istrati, G. 1716
Işa, Iuliu 549
Iuffu, Zlatea 1670
Ivan, I. 550
Ivanovici, Victor 205
Ivănescu, G. 66, 72, 528, 762, 1097
Ivănescu, Mircea 946
Ivireanul, Antim [523], [538], [598], [959]

J

Jacob, A. 1263
Jakó, Zsigmond 551, 1751
Jakobson, Roman 191, [297]
Janitsek, E. 1218
Janitsek, Jenő 1554
Jebeleanu, Eugen [1410]
Jedlička, Alois [254]
Jeffreyes, Elizabeth M. 1277
Jemăneanu, Nina 1606
Joja, Crizantema 192
Jonke, Lj. [1507]
Jørgensen-Fischer, Eli [257]
Joyce, James [917]
Jurcan, Alex. 1640

K

Kafka, K. [228], [1562]
Kalik, A. 1389, 1390
Kant, E. [911]
Kántor, Lajos 1555
Kanurkova, Spaska 132
Karapici, Z. [1540]
Karaś, Mieczysław [1513]
Karayannopoulos, Jean 1278
Katz, Jerold J. 193, 250
Keintzel-Schön, Fritz 1328
Kelemen, Béla 452, 629, 779, 852, 853, 1583, 1752, 1760, 1761
Kergyo, J. 1677
Kéri, Jenő [281]
Kiesi, Sándor 1556
Király, Francise 780
Király, Lajos [1585]
Király, Maria 70
Kis, Emese 194, 274, [672], [674]
Kiseleva, L. I. [1340]
Koerner, K. [267]
Kogo, Bozhori 1535
Kojevnikov, Iuri 132
Kósa, Ferenc 1557, 1584
Koschmieder, Erwin [1498]
Kostenețki, Constantin [558]
Kosztolányi, Dezső 1547
Kozma, Dezső 100
Kramer, J. 1391, [1434]
Kristeva, Julia [295]
Kroner, Michael 475, 476, 1343

L

Lado, Robert 1641, [1650], [1651]
Lafe, Emil [1536]
Lambrior, A. 349
Lang, Richard 1329
Lascu, Nicolae 1279
Lasso de la Vega, José 101
László, Attila 102
Laszlo-Kuțiuk, Magdalena 1477, 1478
Lauer, Heinrich 1704
Lăudat, I. D. 477, 630
Lăzăreanu, Barbu [366], [368], [379]
Lăzărescu, George 1762
Lăzărescu, Gheorghe 1606
Lăzăroiu, Aurelian 650
Lemerle, Paul 103
Lemny, Ștefan 478
Leon, Pierre R. [1421]
Lerea, H. 658, 854, 855
Leroy, J. 1263
Levițchi, Leon 947, [1339]
Lihani, John [1437]
Limona, Dumitru 1311
Lința, Elena 1479, 1480, [1504], [1508], [1509], [1515]
Lițiu, Gheorghe 552
Livescu, Cristian 999
Liveseu, J. 139, 805
Lobiuc, Ioan 1219, 1513
Logačev, Konstantin Ivanovici [1310]
Loi, Michelle [295]
Lombard, Alf 346, 350, [370], [371], [376], 1392, 1393
Loșonți, Dumitru 763, 1220
Lotreanu, Ion 430, 948, 1000
Lotz, Janos 195
Lucaci ritorul [616]
Lupan, Doina 553
Lupaș, Liana 1280
Lupașcu, Corneliu 1098
Lupescu, Valentin 132
Lupu, Coman 22, 715, 856, [1427], [1428]
Lupu, Constantin 1099

M

M.A. 857
Macedonski, Al. 949, 950, 951, 952, 953, [975]

Macrea, Dimitrie 67, 674, 858, 1001, 1100, 1101, 1717
Magheru, Andrei 1102
Maior, Petru 554
Maioreseu, Titu [391], [412]
Makarenko, Tatiana 1671
Makkai, László [445]
Maliţa, Mircea [881]
Mamut, Enver [1594]
Manasses, Constantin [1469]
Maneaş, Mihaela 196, 925, 954, [1016], [1017]
Maneaş, Mircea 955
Manea, Dana 956
Mangiuca, Simeon [795]
Manolache, Teodor N. 140, 555
Manolescu, Maria 1103
Manolescu, Nicolae 329, 859, 860, 1732
Manoliu, Maner, Maria 1394 [1418]
Manu, Emil 23, 861, 862, 1360, 1733, 1763
Manusakas, M. I. [1305]
Mararet, J. 1645
Marcea, Pompiliu 957
Marcoş, Ion 1002
Marcu, Florin 1104
Marcu, Liviu P. 743
Marcu, Rodica 1374
Marcu, Traian 556
Marcus, Solomon 197, 306, [326], [327], [329], [330], [331], [332], [333]
Mare, Călina 198
Mareş, Al. [486], 557, 558, 559, [636]
Mareş, Liliana 1666
Mareş, Lucreţia 71
Marian, Rodica 863
Marian, Viorel 864
Mariner, Sebastian 1281
Marino, Adrian [869]
Marko, Imre Lehel [1585]
Martel, Claude [1444]
Martín, Jaime [1424]
Martin, Jean-Baptiste [1443]
Martinet, André [282]
Márton, Gyula 1558, 1585, [1758], [1759], [1760], [1761], [1765], [1767], [1770]
Masson, Olivier 1282
Máté, Jakab 275, 276
Mateescu, Tudor 1221
Matei, Alexandru 104
Matei, Horia C. 806, [881]
Maxim, Ion 1003
Maxim, Mihai [1358], [1598]
Mazilu, Dan Horia 1672
Mazilu, Teodor 1105
Măgureanu, Anca 1684
Mărdăreseu-Teodoreseu, Maria 649
Mărgineanu, N. 277
Măţă, Cornelia 1312, 1313
M.B. 278, 330, 631, 865, 1004, 1652, 1734
McGregor Hastie, Roy 132, 199
Meillet, A. 200, 250
Meiseles, Gustav 1356
Melesuk, I. A. 303
Meledon, Radu 958
Metea, Alexandru 687
Meyer-Lübke, W. [1400]
Michel, Alain 105
Michelena, Luis 1283
Mieläu, Paul 201, 279, 1395
Miele, Veniamin 632
Mieu, Eugen 479, 866
Mieu, Samuil [420]
Mieleeseu, Dan 715
Mieleeseu, Doru 106, 351, 715
Mihail, Paul 560, 561, 562, 633, 1314
Mihail, Zamfira 371, 431, 562
Mihalache, C. N. 403
Mihăeseu, H. 280, 867, 1005, 1258, 1315, 1316, 1514, 1536, 1537, 1538, 1539
Mihăeseu, N. 352, [1095], 1106, 1107, 1108, [1180], [1181]
Mihăilă, Ecaterina 202
Mihăilă, G. 141, 404, 717, 807, [847], [1504], [1508], [1509], [1515]
Mihăilă, Rodica 203
Mihăileseu, Magda 1109
Mihăileseu, Sever O. 1673
Mihăileseu, Vintilă 1222
Miko, Imre 1753
Mileu, Ştefan 868
Milea, Zaharie 1284
Milin, Jiva 1705
Milos, Jon 132
Mineu, Mihai 959
Mioe, Damaschin 599, [609], [628]
Mircea, Gh. 1110
Mircea, Ion Radu [559], 563, 1481
Mirska-Lasota, Halina [1733], [1742], [1744]
Mitea, Mihai 1111
Miteseu, Adriana 869
Mitrăneseu, Gabriela 1620
Mitu, Mihai 764, [1504], [1508], [1509], [1515], 1764
Mirza, Clement [377], [378], [650], 693
M.K. 480, 765
M.M. 43
Mocanu, Nicolae 502, 870
Mocanu, Titus 204
Mocanu, Veronica 1735
Model, Iulian 481
Moga, Mircea 1006
Mohanu, C. [1001]
Moisa, Mircea 1180
Moise, Ion 667, 1223
Moiseseu, Iustin [617], [618], [629], [635], [640]
Molenţ, Emil 718
Moldovan, Valentin 1600, [1705]
Moldovanu, Dragoş 960
Moldoveanu, Gh. 1224
Molea, Octavian 781, [842], [855]
Molnar Piuariu, Ioan [410], [423], [426], [429]
Monafu, Ion 353
Morar, Vasile 719
Moraru, Elena C. 1113
Moraru, Mihai 3, 720
Morpurgo-Tagliabue, Guido 204, [269]

Motomancea, Aurelian 1225
Mourin, Louis 1397
Moutsopoulos, Evanghelos 205
Mózes, Attila 1586
Mucica, Th. 1112
Muljačic, Žărko [1433]
Muñoz Garrigós, José [1425]
Muntean, George 1197
Muntean, Vasile 766, 767
Munteanu, Cristian 721
Munteanu, Dan 1398, 1435, 1436, 1674, 1675, 1706, 1724, 1725
Munteanu, Iliaș 1113
Murádin, László 1559, [1587], [1589]
Murafa, Constantin 1114
Murăreț, Ion 405
Mureșan, Camil 1736
Mureșianu, Ion B. 372, 406, 407, 634
Murvai, László 1642
Murvai, Olga 281, 1561, 1562, 1587
Muster, Dumitru 1115, 1116, 1117
Mutașcu, Dan 408, 1118
Muthu, Mircea 564
Muțiu, Oltea Maria 1119

N

Nadin, Mihai 206, 331
Naftanail, Adrian 307
Naghiu, Iosif E. 635
J. Nagy, Mária [281]
Nágy, Pál 1754
Nandriș, Octav [1433]
Naono, Atsushi 132
Nawrocki, Aleksander 107
Neagu, Miron 211
Neagu, Valeria 283, 1399, 1437, 1438, 1724, 1725
Nebeský, Ladislau 308
Nedelcovici, Viorica [14], [15], [21]
Negomireanu, Doina 722
Negreanu, Aristița 1676
Negreanu, Ioana Alexandra 675
Negrici, Eugen [959]
Neguț, Silviu 806, [881]
Neiescu, Ileana 1194
Neiescu, Petru 507, 508, 509, 808
Nemes, Zoltánné 1765
Nestorescu, Virgil 454, 809, 1766
Neștian, Valeriu C. 1621
Nicoară, Gheorghe 792
Nicolae, Ion 806, [881]
Nicolae, Nicolae I. 961
Nicolae, Sebastian I. 1120
Nicolescu, Adrian 139
Nicu, Dumitru 482
Nicula, Ana 747
Niculescu, Alexandru 454, 668, 1121, 1122, 1123, 1124, 1125, 1126, 1127, 1128, 1247, 1400, [1427], [1428], [1430]
Niculescu, Aurora 309
Niculescu, Florica 284
Niculescu, Radu 1007
Niculescu-Mizil A. 1637
Nistor, Corneliu 1330
Nistor, G. 505
Niță-Armaș, Silvia 1677
Nițu, George 1622
Nițu, Octavian 565
Noica, Constantin 205, 962, [999], [1008]
Noveanu, Eugen P. 810, 1643
Novotny, Miroslav 310, 311
N.R. 1603, 1604
Nussbächer, Era 1319
Nussbächer, Gernot 565
Nuță, Ion 349

O

Oancea, D. 1208, 1226
Oancea, D. I. 1216, [1242]
Oancea, Eugen 207
Oancea, Ileana 72
Obreja, Al. 1227
Oituz, Victor 1129
Oiță, I. 141
Olan, Laurențiu 1130
Oltean, Ștefan 208
Oltean, Vasile 549, [559], [563], 636
Olteanu, Pandele 75, 567, [1504], [1508], [1509], [1510], 1515
Olteanu, Ștefan 108
Onicescu, Octav 871
Oniscu, Georgeta 4
Onu, Liviu [621], 1131, 1132
Oprescu, Mihail 1623
Oprișa-Loghin, I. 1008
Oproiu, Ecaterina 1133, 1134
Órdög, Ferenc [1585]
Oros, Marius I. 1228, 1515
Orza, Rodica 503
Ovidiu [591]

P

Paiva Boleo, Manuel de [1450]
Panaitescu, Val 1718
Pană, Marin N. 568
Pană, Saşa 1135
Pană Dindelegan, Gabriela 209, 688, 689, [692]
Panek, Zoltán 1563, 1564
Pann, Anton [572], [930]
Panovf, Irina 811, 812
Pap, Maria [285]
Papahagi, Tache [511]
Papastate, C. D. 963
Paraschivescu, C. 723
Paraschivescu, Miron Radu [928]
Parhon, I. 1136
Paseu, Constantin 569
Paseu, Ștefan [47], [48], 1183, 1185, [1186]
Pașaliu, Iulian 724

Paşca, Ştefan [7], [395]
Paşcovici, Floarea 844
Paul, Hermann 210
Paul, Kegan [1743]
Paul, Routledge [1743]
Pavel, Emilia 725, 726, 727
Pătruţ, Ioan 109, 354, [365], [375], 1185, [1186], 1229, 1230, 1482, 1483
Păun, Gheorghe 312, 313, 314, [326], [327], [329], [330], [331], [332, [333]
Păuneseu, Constantin 211
Pârlog, H. 1678
Pârvuleseu, Adrian 73
Pelekanidis, S. M. [1314]
Pelin, Mihai 345, 355
Pellegrini, Giovan Battista [1439]
Penişoară, Ion 142, 872, 1594, 1719
Penn, Julia M. [289]
Péntek, Janos 212, [276], 285, 1565, 1566, 1767
Pereek, Arcadie 873
Perez, Hertha 1331
Peruzzi, Peruzzi 1285
Pervain, Iosif 455
Pesti, János [1585]
Petică, Ştefan 964
Petoleseu, Constantin C. 1286
Petre Pîrvan, Luiza 1009
Petreseu, Alexandru 315
Petri, Anton Peter [1343]
Petrica, Vasile 728
Petriceicu-Hasdeu, B. 813, [828], [835]
Petrovan, Lupu 1231
Petrovszky, Maria 729
Peţinis, Lambris 814
Peyfuss, Max Demeter 132
Pietreanu, Marica 1183
Pintea, Letiţia 1601
Piotrowski, R. [328]
Pippidi, D. M. [831], [837], 1303
Piru, Al. 874, 1737
Piso, Ioan 1288, 1289, 1290
Piuariu-Molnar, Ioan 965
Pîslaru, Elena 1644
Pleter, Tiberiu 1484, 1485, 1679
Plutarh [1275]
Poenaru, Daniela [606]
Poghire, Cicerone 73, 483, 1254, 1439, 1525, 1526, 1530, 1531, [1532]
Polith, A. [326], [327], [329], [330], [331], [332], [333]
Politis, Linos 1291, [1305]
Pontes, Eunice [1452]
Pop, Ana 727
Pop, Augustin Z. N. 409, 570
Pop, Lia 1661
Pop-Stăneseu, Speranţa 1332, 1683
Popa, Al. 1292
Popa, Dumitru Radu 432
Popa, Eleonora 5
Popa, Ion 1738
Popa, Marcel 1739
Popa, Mariana 1333
Popa, Mircea 373, 410, [423], [426], [429], 571
Popa Tomeseu, T. 230
Popeseu, Adrian Gh. 651, [657]
Popeseu, Elvira [14], [15], [21]
Popeseu, Emil 316
Popeseu, Emilian 1293
Popeseu, Ion 74, 572, 573, 1137, 1633, 1656
Popeseu, Ion 1294
Popeseu, Radu Sp. 504
Popeseu, Rodica 655
Popeseu-Marin, Magdalena 1440, 1441, 1442
Popeseu-Teiuşan, Ilie [864]
Popeseu-Tuţă, Ioana 484
Popeseu-Vilcea, G. [624], [625], [637]
Popovici, Georgeta 548
Popovici, Iosif [411]
Popovici, Titus [1364]
Porceseu, Scarlat 485
Porumbacu, Veronica 110
Potra, C. [632]
Potra, Florian 1138
Pottier, Bernard [279]
Preda, Constantin 111, 1531, [1532]
Preda, Marin 112, [146], [1464], [1465], [1477], [1495]
Predescu, Alexandru 456
Pricop, Constantin 286
Prioteasa, I. 200
Protase, Maria 554
Protopopescu, Constanţa [14], [15], [21]
Prut, Constantin 875
Puiculş, H. B. 1139
Puiu, Enache [994], [1012], [1013]
Pura, Grigore 1624
Purdela-Sitaru, Maria 411
Puşcariu, Sextil 356

R

Radian, Toni 815
Radoslav, Ecaterina 1401
Radovicka, L. [1540]
Radu-Maria, Constantin 730
Raicu, Anda 461
Ralea, Catinca 1140
Rădoi, I. [326], [327], [329], [330], [331], [332] [333]
Rădulescu, Mihai 637
Rădulescu, Mircea-Mihai 770
Rădulescu, Ştefan [1633]
Rădulescu, Tatiana 287
Rădulescu-Codin, C. [393]
Răduţ, Ion 574
Răduţiu, Aurel 457, [604], [644], [646]
Răutu, Elena 213
Răuţ, Octavian 1232
Rebreanu, Liviu [1352]
Receanu, Mircea 1141
Reguş, Corneliu 75
Reichrath, Emmerich 1335, 1344
Reinheimer Rîpeanu, Sanda 1402, 1403, 1404, 1443

Reinton, Jens E. [1518]
Repeţeanu, Liana 1376
Resnick, Melvyn [1451]
Richterich, René 1645
Rizescu, I. 578, [616], 638, 639
Robciuc, Ion 1486
Robinson, W. P. [272]
Rogobete, Silvia 966
Rogoz, A. [326], [327], [329], [330], [331], [332], [333]
Roibu, Mara 1680
Roman, Al. 139
Roman, Alexandra 576
Roman, Andrei 214, 317, 1010
Roman, Ludovic 215
Ropot, Rodica 731
Rosetti, Al. 63, 69, 216, 217, [401], [447], 458, 459, [472], [483], [487], 669, [1007], 1755, [1756]
Rosetti-Bălăneseu, C. 816
Rostaing, Charles [1444]
Roşcău, Manuela 967
Roşianu, Ion 113, 143, 218, 1185, [1186], 1195
Rubin, Alexandru 318
Rucăreanu, Mircea 1142
Ruiperéz, Martín S. 1295
Rujan, Adriana 332
Runcan, Anca 968
Rus, Teodor 319
Rusev, P. 1487
Russu, George 817, [890]
Russu, I. I. 460, 461, 771, 1266, 1296, 1297, [1316], 1505, 1527, [1533]
Rusu, D. 577
Rusu, Gr. 486
Rusu, M. N. 25, 487, 969
Rusu, Valeriu 511, 1444

S

Sacerdoţeanu, Aurelian 1237
Sadeţkaia, Aida 357
Sadeţki, A. 357
Sadoveanu, M. [957]
Saint-Jacques Fauquenoi, Marguerite [183], [1455]
Sala, Marius 358, 374, 462, 496, 1445, 1446, 1724, 1725
Salariu, Ioan 781, [842], [855]
Salmon, M.E.T. 114
Samodurova, E. C. 1298
Sanders, Gabriel 1299
Sanie, Silviu 1300
Sapir, Edward 219
Saramandu, Nicolae 115, 1317
Saraş, Marcel 1681, 1682, [1701]
Sasu, Aurel [965], [970], [1002], [1006], [1018], 1740
Saussure, Ferdinand de [217], 220
Savin, Emilia [374], 805, 1683
Sădeanu, Florenţa 1405
Sâhleanu, Victor 818, [841], [868], [873]
Săteanu, C. 1234, 1447
Săvuleseu, Dumitru 1646, 1647
Sârbu, Rodica 288
Scarlat, Mircea 578
Scărlătoiu-Mihăilă, Flena 375, 510
Sčapov, Jaroslav 579
Schaff, Adam 221
Schaller, Helmut W. 1488
Schartau, Bjarne 1301
Schattner, Friedrich 822, [854]
Schmidt, Annemarie [1440]
Schmidt, Siegfried J. [274]
Schveiger, Paul 289, 320, 1489
Schwartz, Dan 321
Schwartz Popa-Burcă, Liana 322, 323
Scorobete, Aurel 376
Sebastian, Lascăr 1143
Sebeok, Thomas A. 222
Seche, Luiza [425], 732, 733, 749, [870], 876, 877, [988], 1242
Seche, Mircea [425]
Segre, Cesare 223
Semeniuc-Polkowska, Maria 324
Sephiha, Haim Vidal [1445]
Servien, Pius [278]
Shakespeare, W. [916], [947]
Sibony, Daniel [295]
Sigalas, A. [1311]
Silvestru, Artur 1011
Simioneseu, Constantin 1144, 1145, 1248
Simioneseu, Florentina 325
Simioneseu, Mircea Horia 1146
Simionese, Vasile 76
Simoneseu, Dan 463, 580, 581, 582, 583, [625], [630], [641], [642]
Sinaitul, Ioan [596]
Skok, Petar [1507]
Slama-Cazacu, Tatiana 1625
Slave, E. 171
Sluşanschi, Dan 388, 772, 773
Snodgrass, William Dewitt 116, 132
Soare, Gheorghe 878
Soltischi, Ligia 1406
Soreseu, Roxana 925, [1016], [1017], 1407
Soreseu, Virginia 211
Sorohan, Elvira 640
Soveja, Maria [1511]
Spineanu, Iuliana 1626
Spireseu, Nicolae 734
Stan, I. T. 290, 377, 670, 1235
Stanciu, Lucian 291
Stavreseu, Sanda 1408
Stăneulescu, Călin 342
Stăneseu, E. 128, [136]
Stăneseu, Mihai 1147
Stăneseu, Nichita [926]
Stănică, Ilie 1602
Steiner, George [213], 224
Steinke, Klaus 26
Steriade, Michel 132
Stifter-Buză, Emanuela 584
Stimm, Helmuth [1447]

Stoica, Alexandru 879
Stoica, George Răzvan 1334
Stoica, Ion 735
Stoica, Nicolae de Haţeg [905]
Stoicescu, Nicolae 1012
Stoicovici, Olga [1504], [1508], [1509], [1515]
Stoide, Const. A. 641, 1013
Stojanov, M. [601]
Stott, A. 1645
Strebingerova, Eva 132
Strungaru, Diomid 464, 465, 585, [588]
Strunk, Klaus [1308]
Studitul, Damaschin [567]
Stugren, Bogdan 818, [841], [868], [873]
Suciu, Gheorghe 880
Sufleţel, Rodica 1236
Sullarie, Mircea 319
Szabédi, László [1582]
Szabó, Attila T. [1578], [1583], [1584], [1590], [1751], [1752], [1753], [1754]
Szabó, Attila T. E. 1566
Szabó, Csaba [1564], 1567
H. Szabó, Gyula 881
Szabó, József [1585]
Szabó, László [1585]
Szabó, Zoltán 144, 225, [281], 292, 488, 1014, 1345, 1568, 1578, 1768, 1769
Szász, Lőrinc 882, 1569
Szépe, György [275], [285], [292]
Szigeti, Albert 1627
Szilágyi, Sandor N. 1570, 1770
Szőcs, Istvan 226, 1571, 1572

Ş

Şandru-Olteanu, Tudora 50, 77, 117, 293, 1409, 1448, 1449, 1450, 1451, 1724, 1725
Şăineanu, Lazăr 250, 736
Şchiopu, Mihaela 6, 1410
Şerban, Dumitru 1148
Şerban, George 774
Şerban, Olimpia [585], [634]
Şerban V. [693], 1149, 1181, [1709]
Şerbăneseu, Tia 1150
Şesan, M. 1302, 1490
Şiadbei, I. [477]
Şimanschi, L. 586, [620], [623], [633]
Şincai, George [632]
Ştefan, I. M. 1151
Ştefan, Ion 412
Ştefănescu, Alex. 971
Ştefănescu, C. M. 1237
Ştefănescu, Liviu 118
Ştefănescu, Mihai 1681, 1682, [1701]
Ştefănescu, Ştefan [628]
Ştefiea, Nicolae 806, [881]
Şureă, Violeta 1152
Şuteu, Flora 359, [425], [870], 1153, 1249, [1250], [1251], 1628

T

Tabarcea, Cezar 378, 737, 744
Taftă, Lucia 119
Taloş, Ion 883
Tamás, L. [771]
Tamaş, Veturia 1154
Tanaşoca, Nicolae Şerban 136, 1307, [1318]
Tartler, Grete 1361
Taşcu, Valentin 1015
Tănase, Adela Mira 1411
Tănase, Eugen 1411
Tănăseseu, Anton 1491
Tăuşan, Victoria Ana 799, [839], [846], [860], [862], [881]
Teiszler, Pal 212, [276], 1588
Teiuş, Sabina 78
Tempea Radu II [540]
Teodorescu, Al. 360
Teodorescu, Leonida 738
Teodorescu, Vasile 884, 1629
Teoteoi, Tudor 1318
Tešitelova, Marie [255]
Theban, Laurenţiu 1593
Theban, Maria 1452
Theodorescu, Barbu 1711
Theodoridis, Dimitri 1597
Th. N. 489
Thudt, Anneliese 1335
Tibád, Levente 1573, 1574
Tiktin, H. H. [421]
Tiţu, Băluţă 1686
Timpeanu, Scarlat Barbu [591]
Toboşaru, Ion 739
Todoran, Romulus 68, 78
Todorov, Tzvetan [262], [264], [273], [286]
Toescu, Crişan 204
Tohăneanu, G. I. 740, 972, [983], [992], [1019], 1155, 1156, 1720
Toma, A. [1540]
Toma, Stela 526, [611], [622], [638]
Tomozei, Gh. 1157
Toncescu, Nicolae 211
Toós, Magdolna 55
Toşa, Alexandru 227
Trandafir, C. 27
Trandafir, Gh. [683], 694
Trăistaru, Ion 413
Trebici, Vladimir [871], [894]
Tripcea, Teofania 193
Trofin, Aurel 361
Tsioumis, Ch. [1314]
Tuaillon, Gaston [1443]
Tudor, Octavian 885, 1158
Tudoran, Dorin 1713
Todorică, Al. 973
Tudose, Claudia 79
Tureuş, Aurel 1741
Tűros, Endre 1575
Tutungiu, Paul 895
Tuţescu, Mariana 279, 1412, 1684

Ţ

Ţalea, Gabriela 1648
Cankova-Petkova, G. 1492
Ţârău, Paul 228
Ţepelea, Gabriel [984]
Ţichindeal, Dimitrie [407]
Ţugui, Grigore 1016
Ţugulan, Lidia 690

U

Udroiu, Neagu 1159
Ulici, Laurenţiu 587
Ullmann, Stephen 229, 230, 250, [1769]
Ungheanu, M. 28, 886
Ungureanu, V. M. 1196
Unteanu, Cristian 120
Ureche, Grigore [413], [959]
Uricariu, Doina 887, 1017, 1018
Uricariul, Axinte [562]
Ursu, N. A. [585], 588, 589, 590, 591, [605], [617], [618], [629], [635], [640]
Uţă, Vasile N. 1649, 1653

V

Vacariu, D. 383
Vaida, Mircea 1756
Vaimberg, S. 1516, 1517, 1518
Vaina-Puşcă, Lucia 231, 974
Valeriu, Anghel 1160
Valetas, Kostas 132
Vancea, Dana Mihaela 1413
Vancea, Georgeta 1346
Varlaam mitropolitul [567]
Vasas, F. 1161
Vasecenco, Victor 232, [290], 1493
Vasici, Pavel [406]
Vasilescu, Emil 379
Vasiliu, Emanuel 233, 234, [377], [378], 691, 1347
Vasiliu, Gabriel 7, 121, 122, 354, 414, 415, 1185, [1186]
Vasiluţă, Livia 235
Văduva-Poenaru, Ion 1162
Vătăşescu, Cătălina 1255, 1540
Vântu, Ileana 145, 236
Vegh, József [1585]
Velciu, Dumitru 592, 642
Velculescu, Cătălina 3
Velculescu, T. 1503
Velea, Stan 1742
Velichi, Constantin [1522]
Verzea, Ileana 643, 1336, 1743
Vesper, Iulian 416
Vianu, Tudor [870]
Vidyasagar, Dayal 1685
Vifor, Alexandru 644
Vilan-Unguru, Janina 1686
Vintilă-Rădulescu, Ioana 56, 1414, [1432], [1446], 1453, 1454, 1455, 1456, 1457
Vinţeler, Alla 1494
Vinţeler, Onufrie 123, [856], 1494, 1519
Viorel, Elena 274
Vişan, Const. 1163
Vişan, Viorel 1687
Vişan-Mitea, O. 237
Vişan Neuman, Brigita 238
Vişinescu, Victor 294, 1164, 1165, 1166, 1167, 1168
Vita, Zsigmond 1589
Vitray-Meyerovitsch, Eva de [295]
Vîrcioroveanu, Maria 1495
Virtosu, Ileana 593, 594, 819, [1453]
Vl. A. 1605
Vlad, Carmen 239
Vlaiculescu, Maria 802
Vlădescu, Vladislav 822, [854]
Vlăduţ, Dumitru 975, 1019
Vlăduţiu, Ion 671, 741, [743], 1458
Vlăduţu, Ion 1622
Vojnovszki, Kázmér 1654
Volovici, L. 1744
Voő, Istvan 1576, [1580], [1588]
Vornicescu Severineanul, Nestor 595, 1238
Vornicu, Mihai 925, [1016], [1017]
Vrabie, Emil 1496, 1497, [1504], [1508], [1509], [1515]
Vraciu, Ariton 1498, 1499, 1528
Vuleănescu, Romulus 1239
Vulpe, Radu 124, 417, 418, 888, 889, 1240, 1522, [1529], 1531, [1532]
Vulpescu, Romulus 1169
Vulpescu, Vintilă 1745
Vultur, Ioan 295
Vultur, Smaranda 296

W

Wald, Henri 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 251, [253], [271]
Wald, Lucia 125, 230, 249, 736
Willeke, Ottomir 1645
Wittoch, Zd. 1256
Wolf, Johann 419, [1338], [1341], [1344]
Wolf, S. 141, 838
Wunderli, Peter 1415

X

Xenopol, A. D. 976

Z

Zaimov, I. [1514]
Zamboni, Alberto [280]
Zamfir, Mihai 925, 877, [1016], [1017]
Zamfirescu, Dan 335
Zarescu, Elena 1170
Zdrenghea, Mircea 420, 1171
Zemskova Grinina, A. M. [1605]
Zgraon, Florentina 596, 597
Zilágyi, Sandor N. 248
Zotta, Ovidiu 1172
Z. U. 44
Zub, Al. 126, 127, 380, 433, 490, 645, 646, 647
Zugun, Petru 656, 978
Zumthor, Paul [261]
Zvegincev, V. 249, 259

b. CUVINTE*

AROMÂNĂ

avdâ 507
caftâ 507
cărtâ 507
dințâ 507

FRANCEZĂ

à la seconde 734
arabesque 734
assemblé 734
attitude 734
ballon 734
ballone 734
bassedanse 734
bourrée 734

GERMANĂ

Bock 1319
bockeln 1319
gekloppt 1322
gfoppt 1322
groppt 1322
Zuckerbäckerei 448

GREACĂ

Γραικοί 1315

ITALIANĂ

noi 1386

LATINĂ

ego 703
florus 502

MAGHIARĂ

berilium 1577
cirkonium 1577
ellik 1559
germanium 1577
kútgárgya 1560
litium 1577
renium 1577
stroncium 1577
tántal 1577
vanadium 1577

RETOROMANĂ

habere 1442
vegnir 1442

ROMÂNĂ

A

abiotic 742
abordare 735
absolut 742
accelerator 742
accesibilitate 720
acid 742
acreație 742
actinometrie 742
actualitate 730
acțiune 723
acuarelă 700
adiabatic 742
adipos 742
afeliu 742
aferentație 742
agnostic 742
agregare 742
alb 700
aleator 742
alegoric 720
alegorie 739
alemanda 734
algol 742
algoritm 742
alienare 705
ambliopie 742
amitoză 742
ampelografie 742
anaerob 742
analgezic 742
ancluz 760
angajare 699
angoasă 703
angström 742
an-lumină 742
anticlimax 720
antimaterie 703, 742
antinomie 703
antract 720
antropologie 742
antropomorfism 742
apă 742
apogeu 742
apolinic 703
aporie 703
apoteoză 734
arhetip 703, 742
arțar 762
astrolab 742
atomic 742
autenticitate 701
avangardă 716
a avea 444
avitaminoză 742
axiologie 742
axiomă 703
axon 742

B

Baia 765
Baian 766
bal 734
baleiaj 742
balerină 734
balet 734
balistică 742
balizaj 742
Ban 766
Banat 766
bară 734
barion 742
barocameră 742
bazon 755
băiat 758
batatron 742
bhârata-natyam 734
bigotism 742
biomasă 742
bionică 742
biopsie 742
bioritm 742
biosferă 742
biotic 742
biotip 742
biserică 767
bolero 734
boston 734
brownian 742
bucolic 720
București 1043

C

calorie 742
casă 461
cataliză 742
catharsis 705
Cațavei 774
căpcăun 772
căpcîn 772
cărbune 700
cătcăun 772
cel, cea, cei, cele 663
centură 742
cer 461
chimism 742
cine 758
cinematică 742

* Au fost înscrise cuvinte din titluri și subtitluri la etimologii.

cinetic 742
ciocîrlan 763
ciocîrlie 763
coca 742
codaj 742
colaj 700
combustibil 742
comprehensiune 703
a comunica 1164
contingență 703
contor 742
convenționalism 703
cortex 742
cosmic 742
Craiova 1199
Craiuova 1199
Craiuva 1199
crăciun 767
creion 700
criogenic 742
crochiu 700
cromatografie 742
cromatoscopie 742
cum 1375
cunoaștere 703
curbimetru 742

D

datora 1076
datori 1076
decelerație 742
deci 1149
decibel 742
decît 681
demografie 742
deontologie 705
design 700
detentă 742
determinări 742
deuteriu 742
diacronie 703
difuzionism 703
dioptrică 742
diplopie 742
disartrie 742
doctor docent 717
duh 710
duză 742

E

ecliptică 742
ecologie 742
efect 703
egocentrism 742
electron 742
emergență 703, 742
emetropie 742
empiriocriticism 703
energetic 742
energie 742
entropie 742
enzime 742
epistemologie 742
ergonim 742
etologie 742
etotehnică 705
euristică 742
existență 703
exorcism 742
experiență 703
ezoteric 742

F

făcém 496
feed-back 742
fenologie 742
fenomenalism 703
fenomenologie 703
fenotip 742
a fi 444
fibulă 742
ficționalism 703
fisionabil 742
fisiune 742
flor 502
fololiză 742
foton 742
fotonastie 742
fotonic 742
frenologie 742
furnal 755
fuziune 742

G

gamma 742
gaură 769
găoace 769
găoază 769
gărgăun(e) 769
a găsi 770
găuno(s) 769
găvan 769
genotip 742
geotermie 742
gestaltism 703
getter 742
a ghici 770
gîmbă 769
gînd 770
glicogen 742
gorun 461
gravimetrie 742
greu 742
gudură 769

H

habitat 742
hedonism 705
hematopoeză 742
hermeneutică 742
hiperon 742
hiperrealism 700
histologie 742
holografie 742
homestază 742
homozigot 742
hormon 742

I

idiomorfism 742
ignifug 742
imanență 703
inconștient 703
informare 735
informatică 742
informație 735
indeterminism 703
industrial 700
intenționalitate 703
introspecție 703
ionic 742
ionosferă 742
ipsofon 742

Î

însă 1149

J

javelizare 742
jimb 769
joc 703
jumătate 758

L

laic 728
laparoscopie 742
lămîie 755
lipide 742
logistică 703, 742
logopedie 742

M

management 742
maser 742
mass media 742
meiază 742
metafizică 703

melodă 703
miel 768
mine 758
minereu 728
mirmecologie 742
mișcare 742
mitoză 742
mixer 742
model 703
Moldau 765
Moldova 756
monism 703
mozaic 700
muncă 703

N

nasmodie 764
năclad 764
năcladă 764
nălucit 764
năpadă 764
năruí 764
năruitură 764
neagă 764
neară 764
nebereagă 764
necontenit 764
necruní 764
neisțelit 764
neodarwinism 742
neriu 764
nerv 764
nescare 758
neșkit 758
neștine 758
neutrino 742
nevrax 742
nici 758
niel 764
nielă 764
nierioară 764
nieriu 764
nioară 764
nițică 769
nominalism 703
noosferă 742
noric 764
noricean 764
norie 764
nová 742
nuclear 742
nucleic 742
nutație 742

O

ontogeneză 742
ontologie 703, 742
operaționalism 703
optimism 703
organigramă 742
oropsi 755
osmoză 742

P

pacinați 764
pacișă 764
palat 764
palinologie 742
papagal 764
paralij 764
paraliș 764
pard 764
parsec 742
partenogeneză 742
particulă 742
patelă 764
patrioticesc 764
patriotism 702
paus 764
păcală 764
păcălitură 764
pădurică 764
pădurițâ 764
păioară 764
păpușă 764
pălămidă 764
pănură 764
păpară 764
părădău 750
părădichi 750
a (se) părădui 750
părcan 764
păresimi 764
părlăși 764
părlășire 764
părlășitor 764
părlini 764
păscător 764
păscătură 764
păstori 764
pătrunjel 764
(pentru) ca (să) 686
penț 753
peognie 753
perce 753
percea 753
perdeli 753
perigeu 742
periheliu 742
perminvar 753
periel 753
perpegiel 753
persăcei 753
perteni 753
personalism 703
peteci 753
petină 753
petiță 753
piază 753
piceaică 753
pichirlău 753
piesciște 753
pijona 753
pin 753
piole 753
pipirigă 753
piscobecea 753
pișlugă 753
pitănguț 753
pitroc 753
pitrucă 753
pițilingă 753
pîcliti 753
pîine 461
pîlnă 753
plai 1207
plancton 742
planetoizi 742
pleiotropie 742
ploter 742
polaroscopie 742
poradic 750
poradichi 750
potențial 742
Prahova 773
prevedere 1131
probabilism 703
propedeutică 742
prospectivă 742
purure(a) 759

Q

quasar 742

R

rachetă 742
radiobiologie 742
rancoáre 751
ráplă 751
raze 742
răbolcă 751
răcămăți 751
răchemeți 751
răpi 751
răspundénță 751
răspundénție 751
răspundéție 751
răstóv 751
redundanță 742
reîmblá 751
reîmbláre 751
reîmblátór 751
relativism 703
relativitate 703
remontór 751
resursă 742
reștáfel 751
revoluție 735

ristob 751
ristov 751
rimac 751
rîncoáre 751
roáfă 751
roboaţe 751
robotă 751
robótcă 751
rodi 751
rohmani 761
roman, -ă 751
român 434, 437, 461, 491
românesc 437, 491
România 437, 491, 751
rosăcică 751
rostóv 751
rupestru 742

S

scientică 742
scintilaţie 742
semantică 703
semiotică 742
serendipitate 703
Sighetul Marmaţiei 1231
sinapsă 742
sine 758
sincretism 742
sintonie 742
sistem 735
sistemic 735
sociometrie 703
software 742
solar 742
solipsism 703
sonicitate 742
stăpîn 754
stocastic 742
stress 742
stronţiu 742
structură 703
strugure 759
subsistem 735
substanţă 742
sustenţaţie 742

Ş

şold 769
a şti 724
ştiinţific 735

T

tabu 742
tambuchi 755
tautologie 703
taxonomie 742
techenţiu 742
tehnic 735
tele 747
teorie 703
teratologie 742
test 703
Timiş 773
tine 758
Tisa 773
tilirez 769
toluşi 1149
transcendent 703
trizom 742
tropism 742
troposferă 742

Ţ

ţică 769
ţinc 769
ţucărperiţă 448

U

ultrasunet 742
umanism 703
uraniu 742

V

vatră 461
văgăună 769
vindem 496
viteză 742
a viziona 1077
vînt 742
a vrea 444
vumetru 742

W

weber 742

X

xantopsie 742
xilofagie 742

Z

zero 742
zgău 769
zgîmb 769
zgîriá 769
zgîrmá 769
zgudui 769
zirconiu 742
zîmbá 769
zooplancton 742

Revista „Limba română" se adresează unui cerc larg de cititori interesaţi de problemele lingvisticii.

Revista abordează studiul limbii române: gramatică, vocabular, limbă literară şi stilistică, istoria lingvisticii româneşti, dialectologie, cultivarea limbii, ortografie, etimologie, onomastică şi filologie. Revista publică, de asemenea, articole de lingvistică generală.

NOTĂ CĂTRE AUTORI

Autorii sînt rugaţi să înainteze articolele, notele şi recenziile în 2 exemplare, dactilografiate la un rînd şi jumătate. Tabelele vor fi dactilografiate pe pagini separate, iar diagramele vor fi executate în tuş, pe hîrtie de calc. Tabelele şi ilustraţiile vor fi numerotate cu cifre arabe, figurile din planşe vor fi numerotate în continuarea celor din text. Se va evita repetarea aceloraşi date în text, tabele şi grafice. Explicaţia figurilor va fi dactilografiată pe pagină separată. Toate notele de subsol se numerotează de la unu în continuare. Numele autorilor va fi precedat de iniţială. Titlurile revistelor citate în bibliografie vor fi prescurtate conform uzanţelor internaţionale. Autorii pot primi un număr de 30 de extrase, gratuit — dacă lucrarea face parte din planul de lucru al unei instituţii, sau contra plată — dacă lucrarea este remunerată.

Responsabilitatea asupra conţinutului articolelor revine în exclusivitate autorilor.

Răspunsul Comitetului de redacţie cu privire la manuscrisele primite va fi comunicat autorilor în termen de 2 (două) luni.

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA
Calea Victoriei 125, sector 1—Bucureşti

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA
(Calea Victoriei 125, sector 1 – Bucureşti)

LUCRĂRI APĂRUTE ÎN EDITURA ACADEMIEI

Sub redacția I. Coteanu, **Istoria limbii române**, vol. II, 1969, 464 p., 30 lei.

Sub redacția Al. Graur, **Gramatica limbii române**, vol. I și II, ed. a II-a revăzută și adăugită; tiraj nou, 1972, vol. I, 439 p., 22,50 lei; vol. II, 589 p., 39 lei.

* * * **Studii de limbă literară și filologie**, vol. II, 1972, 436 p., 21,50 lei; vol. III, 1974, 400 p., 21,50 lei.

I. COTEANU, **Stilistica funcțională a limbii române**, 1973, 204 p., 10,50 lei.

CORNELIA COHUȚ și MAGDALENA VULPE, **Graiul din zona „Porțile de Fier". Texte. Sintaxă**, 1973, 395 p., 12 lei.

Texte dialectale. Muntenia I, 1973, 478 p., 17,50 lei; **II**, 1975, 915 p., 48 lei.

GABRIELA PANĂ-DINDELEGAN, **Sintaxa transformațională a grupului verbal în limba română**, 1974, 296 p., 10,50 lei.

ION GHEȚIE, **Începuturile scrisului în limba română. Contribuții filologice și lingvistice**, 1974, 210 p., 9 lei.

GHEORGHE CHIVU și MARIANA COSTINESCU, **Bibliografia filologică românească. Secolul al XVI-lea**, 1974, 9 lei.

* * * **Probleme de lingvistică generală**. Sub redacția: acad. AL. GRAUR și acad. I. COTEANU, vol. VI, 1974, 144 p., 7,50 lei.

LUIZA SECHE, **Lexicul artistic eminescian în lumină statistică**, 1974, 602 p., 30 lei.

* * * **Istoria științelor în România. Lingvistica**. Sub redacția: acad. IORGU IORDAN, 1975, 166 p., 7,50 lei.

* * * **Istoria științelor în România: Etnologia** de Romulus Vulcănescu; **Folcloristica** de Gh. Vrabie, 1975, 184 p., 8 lei.

* * * **Fonetică și dialectologie**, IX, 1975, 256 p., 16,50 lei.

ION GHEȚIE, **Baza dialectală a românei literare**, 1975, 655 p., 48 lei.

* * * **Semiotica folclorului. Abordare lingvistică-matematică**. Sub redacția: Solomon Marcus, 1975, 268 p., 13,50 lei.

AL. GRAUR, **Alte etimologii românești**, 1975, 107 p., 4,25 lei.

* * * **Dicționarul limbii române (DLR)**, tomul IX, litera R, 1975, 642 p., 91 lei.

ANCA GIURESCU, **Les mots composés dans les langues romanes**, 1975, 172 p., 9,75 lei.

* * * **Dicționarul explicativ al limbii române (DEX)**, 1975, 1052 p., 150 lei.

CORESI, **Psaltirea slavo-română (1577)**, 1976, 780 p., 52 lei.

FLORA ȘUTEU, **Influența ortografiei asupra pronunțării literare românești**, 1976, 244 p., 11 lei.

LR, anul XXVI, nr. 4, p. 325—478, București, 1977

I. P. Informația c. 7279

42 200

Lei 6.—

T 8230

LIMBA ROMÂNĂ

5

ANUL XXVI

1977

sept. — oct.

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

1290

0 IUL. 2005

COMITETUL DE REDACŢIE

Redactor responsabil:

acad. IORGU IORDAN

Redactor responsabil adjunct:

Acad. ION COTEANU

Membri:

GH. BOLOCAN
GRIGORE BRÂNCUŞ
ION GHEŢIE
VALERIA GUŢU ROMALO
THEODOR HRISTEA
ION POPESCU
MARIUS SALA
LAURA VASILIU
FLORA ŞUTEU — *secretar de redacţie*

Apare de 6 ori pe an.

Pentru a vă asigura colecţia completă şi primirea la timp a revistei, reînnoiţi abonamentul dv.

În ţară, abonamentele se primesc la oficiile poştale, agenţiile poştale, factorii poştali şi difuzorii de presă din întreprinderi şi instituţii. Revistele se pot procura şi prin PUNCTUL DE DESFACERE AL EDITURII ACADEMIEI (direct sau prin poştă), Calea Victoriei nr. 125, Sectorul 1, Bucureşti.

Cititorii din străinătate se pot abona, adresîndu-se la ILEXIM, DEPARTAMENTUL EXPORT-IMPORT PRESĂ, P. O. BOX 136—137— telex 11 226, Bucureşti, str. 13 Decembrie nr. 3.

Manuscrisele, cărţile şi revistele pentru schimb, precum şi orice corespondenţă se vor trimite pe adresa comitetului de redacţie al revistei „Limba română".

La revue „Limba română" paraît 6 fois par an. Le prix d'un abonnement annuel est 12 $.

Toutes commandes de l'étranger pour les travaux parus aux Editions de l'Académie de la Republique Socialiste de Roumanie seront adressees à:

ILEXIM, DEPARTAMENTUL EXPORT-IMPORT PRESĂ, P.O.BOX 136—137—telex 11 226 — Bucureşti, str. 13 Decembrie nr. 3.

Adresa redacţiei
Str. Spiru Haret nr. 12
Bucureşti, Sectorul 7
Telefon: 33.34.40. int. 209

EDITURA ACADEMIEI R.S.R.
Calea Victoriei nr. 125
Bucureşt, Sectorul 1
Telefon: 50.76.80

8230

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

DLU 2014

LIMBA ROMÂNĂ

Anul XXVI 1977 Nr. 5

2202

SUMAR

GRAMATICĂ — VOCABULAR

ION CALOTĂ, Diftongii românești — clasificare. I 481
ANDREI BANTAȘ, Pentru noi tipuri de dicționare bilingve 495
GEORGE ȘERBAN, Sufixul *-oană* 501

LIMBĂ LITERARĂ — FILOLOGIE

GR. BRÂNCUȘ, *Că „narativ" în balada populară* 505
ION POPESCU-SIRETEANU, Deformări lexicale în folclor 509
FLORENTINA ZGRAON, Manuscrisele românești ale **Leastviței** până la jumătatea secolului al XVIII-lea. Probleme de filiație 517

TOPONIMIE

GH. BOLOCAN, Toponime compuse: substantiv + *de* + substantiv 533
EMILIAN N. BUREȚEA, Considerații asupra hidronimiei din Vîlcea 541

LINGVISTICĂ GENERALĂ

AUREL SCOROBETE, Semantică și onomasiologie. *Cîteva precizări* 555

CULTIVAREA LIMBII

ELENA CARABULEA, Flexiunea derivatelor în *-ică* 569

ISTORIA LINGVISTICII ROMÂNEȘTI

Acad. IORGU IORDAN, Cum l-am cunoscut pe Sextil Pușcariu 575

RECENZII

Bibliografia Mihai Eminescu 1866—1970. Volumul I, *Opera*. București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1976 *(Emanuela Buză)* 579
G. I. TOHĂNEANU, *Dincolo de cuvînt*, București, Editura științifică și enciclopedică, 1976 *(Livius Petru Bercea)* 581
„Cronica", revistă de cultură generală, Iași *(Iorgu Iordan)* 583

Cărți și reviste primite la redacție 584

LR, Anul XXVI, nr. 5, p. 479 — 584, București, 1977

26707

LIMBA ROMÂNĂ

DIFTONGII ROMÂNEȘTI – CLASIFICARE. I

DE

ION CALOTĂ

§1. *Introducere.* Studiile și cercetările de pînă acum în legătură cu diftongii limbii române au avut în vedere diferite aspecte ale problemei : însăși existența sau inexistența diftongilor românești, definiția diftongului, stabilirea statutului fonologic al secvențelor bivocalice care fac parte din aceeași silabă, cercetări experimentale pentru determinarea structurii acustice a elementului asilabic, în raport cu cel silabic, natura fonetică a diftongilor, fenomenul diftongării condiționate a vocalelor accentuate *e* și *o* în pozițiile *ă*, *e* etc. Cei mai studiați, atît din punct de vedere istoric, ca rezultat al fenomenului diftongării condiționate, cît și din punctul de vedere al foneticii experimentale, au fost diftongii *e̯a* și *u̯a* [1].

Dar o descriere a tuturor diftongilor românești, care se realizează în toate aspectele limbii române, atît literar, cît și popular, precum și o clasificare a lor, nu a dat nimeni pînă acum. Nu vom stărui, așadar, asupra problemelor elucidate, ca definiția diftongului, nici asupra celor controversate, ca aceea în legătură cu statutul fonologic, care nu intră în preocupările studiului de față. Vom face, în schimb, o prezentare exhaustivă a diftongilor românești, a tuturor secvențelor bivocalice silabice posibile pe baza combinațiilor matematice, stabilind care dintre acestea se realizează sau nu se realizează în domeniul limbii române, precum și regulile care stau la baza formării diftongilor.

Pentru alcătuirea tabloului diftongilor românești, am plecat de la cele 7 vocale fundamentale, cunoscute, pe care le-am combinat cîte două : combinări de 7 luate cîte 2 = 21. Avînd în vedere însă și poziția celor două elemente vocalice care se combină în cadrul aceleiași silabe, pe baza formulei matematice : aranjamente de 7 luate cîte 2, rezultă că există 42 de posibilități. Dar formula matematică nu include și faptul că unele dintre vocale, anume cele închise ca apertură (*i*, *u*, *î*), se pot combina și cu ele înseși, de asemenea schimbîndu-și poziția, de unde rezultă încă 6 posibilități : *i̯i*, *i̯i*, *u̯u*, *u̯u*, *îî*, *îî*, cît și faptul că vocalele *i* și *u*, datorită unei foarte mici diferențe de apertură, creează încă două posibilități de combinație, prin schimbarea accentului de intensitate [2], fiecare dintre cele două vocale putînd îndeplini atît funcția de element silabic, cît și pe cea de element asilabic : *i̯u-ui̯* ; *u̯i-iu̯*. În același timp, formula mate-

[1] După cum vom vedea mai jos, noi considerăm că în limba română nu există un diftong *e̯a* decît în ... scris, mai mult sau mai puțin motivat, că, deci, acesta este numai un *digraf*, căruia îi corespunde în pronunțarea românească diftongul *u̯a*.

[2] Cf. Andrei Avram, *Perceperea secvențelor de două vocale sintetice și problema naturii fonetice a diftongilor*, în FD, IX, București, 1975, p.74.

matică nu include o particularitate cu totul specială a limbii române, anume faptul că limba română, pe lîngă cele șapte vocale fundamentale, mai cunoaște încă o vocală, *ö*, în cuvinte ca *vrö* (ortografic *vreo*), *döda̍tă* (ortografic *deodată*), *döcamdată* (ortografic *deocamdată*), *lörcăi* (ortografic *leorcăi*), *lörpăi* (ortografic *leorpăi*), *lö dau* (ortografic *le-o dau*), *uitö* (ortografic *uite-o*) etc. Este o vocală mixtă ca articulare, care se rostește în același loc și cu aceeași apertură ca și *e*, dar cu buzele rotunjite ca pentru *o*, întocmai ca în franceză, de exemplu, cu diferența că acolo, spre deosebire de limba română, există și perechea ei mai închisă *ü*. În românește, *ö* a luat naștere, de obicei, prin contragerea într-o singură silabă a vocalelor silabice *e* și *o* (*deodată*, *uite-o* etc.), rezultînd un sunet mixt, care a păstrat de la *e* locul de articulare și apertura, iar de la *o* a preluat labializarea. Faptul s-a petrecut în seria vocalelor mijlocii ca apertură, unde, din cauza unei diferențe prea mici de apertură, de numai un grad, cele două timbre vocalice n-au putut forma diftong. În seria vocalelor închise lucrurile stau cu totul altfel. Aici, un *i* și un *u*, între care există aceeași minimă diferență de apertură, de un grad, nu se contrag într-o vocală mixtă *ü*, ci formează diftongul ascendent *i̯u* : *i̯umblă*, ortografic *(unde)-i umblă (mintea)*, *ți̯umblă*, ortografic *(unde)-ți umblă (mintea)*. La fel, într-un cuvînt ca *știucă* nu avem a face cu sunetul silabic mixt *ü*, ci cu diftongul *i̯u*. În schimb, în cazuri ca *vreun*, *de-un*, contragerea lui *e* și *u* într-o vocală mixtă, din cauza rostirii într-o singură silabă a celor două timbre vocalice, nu putea să aibă drept rezultat nici un *ö*, ca în cazul femininului *vreo*, rezultat din contragerea lui *e* și *o*, nici un *ü*, care n-ar fi putut rezulta decît, cel mult, din contragerea lui *i* și *u*, ci un sunet mixt intermediar, între *ö* și *ü* (vezi mai jos **§3**).

Așadar, vocalele din seria închisă pot forma diftongi și între ele (*i̯u*, *i̯u̯*, *u̯î*, *îi̯* etc.), deși diferența de apertură este de numai unul sau două grade, sau chiar cu ele însele (*i̯i*, *u̯u*, *îî* etc.), deși în acest caz diferența de apertură este sub un grad. Toate acestea nu se pot întîmpla în seriile mijlocie și deschisă, unde, așa cum vom vedea mai jos, între cele două elemente ale diftongului trebuie neapărat să existe o diferență de apertură de cel puțin 3 grade, de unde rezultă că aceste vocale nu pot, în nici un caz, forma diftongi cu ele însele.

Vocala noastră *ö* este, așadar, o vocală anterioară labială (cf. sistemul de transcriere fonetică al ALR și NALR), deci mixtă în ceea ce privește articularea. Prin urmare, în cuvintele citate mai sus nu avem diftongul *e̯o*, cum s-a crezut pînă acum, pentru motivele care se vor vedea mai jos, ci vocala mixtă *ö*, e adevărat, destul de rară în limba română, dar totuși o realitate incontestabilă a limbii noastre. Această particularitate a vocalismului românesc, deși observată, a rămas în general nelămurită, din cauza aspectului scris al cuvintelor care conțineau sunetul în discuție. Aceasta pentru că lingvistica de pînă acum a fost mai ales o lingvistică a limbii scrise sau, în tot cazul, o lingvistică a limbii literare și mai puțin o lingvistică a limbii vorbite, literare, dar, mai ales, populare (cf. G. Ivănescu, *Storia delle parlate popolari e storia delle lingue letterarie*, în „Philologica", II, Craiova, 1972, p. 5—25).

Faptul a atras totuși atenția romanistului suedez Alf Lombard, care însă l-a interpretat altfel decît noi, după cum vom vedea imediat mai jos. Meritul lui Lombard a fost subliniat de acad. Al. Graur în lucrarea

Mic tratat de ortografie, București, 1974, § 125, p. 119 : „Nu vom stărui mult nici asupra diftongului *eo* (de exemplu în *vreo*, *pleosc*) ; acesta se pronunță de fapt *öo*, dar nu este necesar să modificăm scrierea tradițională și să introducem litera *ö*, pe care n-o mai întîlnim nicăieri afară de grupul discutat aici. În primul rînd scrierea cu *e* nu dă naștere la nici o confuzie, odată ce nu avem un diftong pronunțat *eo* care să se opună celui pronunțat *öo* (nu există deci opoziția fonologică) ; în al doilea rînd urechea noastră nu este sensibilă la detaliul acesta, tocmai pentru că nu-l avem pe *ö* ca sunet independent...".

După cum se vede din chiar aprecierea acad. Al Graur citată mai sus, romanistul suedez a remarcat labializarea lui *e*, dar a considerat că avem a face tot cu un diftong, pe care el îl notează *ɸo*, în transcriere românească *e̊o*, părere admisă și de acad. Al. Graur. În lucrarea sa *La prononciation du roumain*, Uppsala, 1936, Alf Lombard caracterizează sunetul în discuție *(ö)* ca „voyelle antérieure (mais assez sensiblement rétractée), mi-fermée (mais légèrement abaissée, comme le *e*, ou peut-être même un peu plus), arrondie. Elle est moins fermée et moins avancée que le *ɸ* français de *peu* /pɸ/" (p. 121—122). În capitolul *Orthographe et prononciation* (p. 156 și urm.), Lombard afirmă că „le groupe *eo* se prononce en général en diphtongue /e͡o/" (p. 158). În capitolul „*Diphtongues*" (p. 128 și urm.), deși transcrie consecvent cu *ɸo*, exemplu *plɸoskăi* pentru *pleoscăi*, *plɸosk* pentru *pleosc*, *dɸodată* pentru *deodată*, *batɸo* pentru *bate-o*, *nöo dă* pentru *ne-o dă*, *olɸolɸo* pentru *oleoleo* (p. 130—131), Lombard afirmă că „on entend presque un son simple, un *ɸ* demi-long : *plɸskăi*" (p. 131). Și, mai departe, lingvistul suedez arată că „selon M. E. Gamillscheg l'Olténie septentrionale prononce le groupe *eo* comme le *ö* du français *coeur* : *de o* «d'une »/dö/ ..." (131). După cum se va vedea mai jos, notația lui Lombard *ɸ̊ɸ̊ (ɸ̊o)* nu reprezintă realitatea rostirii românești, pentru că în cuvintele citate nu avem un diftong, ci un singur sunet, o vocală silabică mixtă în ceea ce privește articularea : anterioară cu labializare. Pe de altă parte, un diftong *ö̊o* nu e în principiu posibil, pentru aceleași motive pentru care nu e posibil nici diftongul *e̊o*, după cum vom încerca să demonstrăm mai jos.

Chiar dacă transcrierea lui Lombard nu este corespunzătoare, meritul său constă totuși în sesizarea caracterului labial al sunetului palatal de deschidere mijlocie, fie și ca element asilabic. Cel care a intuit cel mai bine realitatea fonetică a acestor cuvinte a fost însă Gamillscheg.

Consecința acestei realități o constituie posibilitatea ca această vocală, fiind de deschidere mijlocie, ca și *e*, corelativa sa palatală nelabializată, să îndeplinească funcție asilabică, putînd deci forma diftongi. Și, într-adevăr, vocala mixtă labio-palatală *ö* poate îndeplini funcție asilabică, în calitate de semivocală, în diftongul ascendent palato-labio-velar *ö̊a*, care apare în cîteva cuvinte ca *lö̊ară*, *plö̊apă*. În astfel de cuvinte, în nici un caz nu avem un triftong *e̊o̊a*, cum s-a crezut pînă acum, sub influența scrierii, așa cum nu există nici diftongul *o̊a*, după cum se va vedea mai jos.

Prin urmare, formula matematică nu include încă două posibilități : *ö̊a*, care se realizează, și *aö̊*, care nu se realizează ca diftong. Cele două

secvențe au la bază pe *ŏ* ca element asilabic. Facem precizarea că nu am luat în considerație toate combinațiile bivocalice cu *ŏ* ca element silabic, pentru că astfel de diftongi nu există în cadrul cuvîntului, ci, rar, ca diftongi sintactici, pe care nu i-am avut în vedere în acest studiu. De asemenea, subliniem că pentru întocmirea tabloului vocalelor limbii române și al diftongilor românești am avut în vedere numai cele 8 vocale fundamentale, fără nuanțele intermediare. Totalizînd, rezultă 52 de combinații posibile, deci 52 de diftongi posibili din punct de vedere teoretic. Practic, însă, în limba română vorbită, fie literară, fie populară, nu se realizează toți cei 52 de diftongi virtuali. Analizînd fiecare secvență de două elemente vocalice, posibilă din punct de vedere teoretic, am stabilit că, din cele 52 de posibilități, rostirea românească realizează 30, deci 30 de diftongi caracterizează limba română. Într-un număr atît de considerabil, diftongii, împreună cu triftongii, constituie o particularitate caracteristică limbii noastre, ceea ce-i conferă o fizionomie fonetică aparte [3]. Drept urmare, în limba română sînt posibile propoziții întregi formate numai din elemente vocalice (silabice și nesilabice), fără nici o consoană propriu-zisă, ca aceea citată de Sextil Pușcariu : *aia o iau (i)eu* [4]. Pe baza unor astfel de exemple, ca și pe baza structurii tabloului vocalelor românești, Pușcariu scrie : „Cum în limba română avem mai multe vocale centrale decît în cele mai multe alte limbi, diftongii și triftongii cu semivocale — mai ales dacă ținem seama și de cei născuți prin fonetică sintactică — sînt foarte numeroși și variați" [5]. Am clasificat cei 30 de diftongi românești după următoarele criterii : 1) după alcătuire ; 2) după natura fonetică a elementului asilabic ; 3) după ordinea elementelor alcătuitoare ; 4) după locul de articulare și 5) după apertură.

§ 2. Ca *alcătuire*, așa cum este cunoscut, orice diftong este o succesiune de două sunete vocalice, pronunțate în aceeași silabă, cu o singură tensiune musculară [6] și cu un singur efort expirator [7]. La definiția de mai sus se mai adaugă, pe bună dreptate, o condiție foarte importantă : cele două sunete ale diftongului trebuie să aibă grade diferite de apertură [8]. Într-adevăr, această condiție există realmente, căci, uneori, anumite secvențe bivocalice nu se pot realiza ca diftongi tocmai pentru că nu îndeplinesc această condiție sau fiindcă diferența de apertură este prea mică, așa cum, spre exemplu, e cazul secvențelor *eo*, *oă* sau *ăa*. Am arătat mai sus că vocalele cele mai închise *i*, *u*, *î* se pot combina și cu ele înseși, dînd naștere unor diftongi pe care i-am numit omogeni ca apertură și, în același timp, omogeni și ca loc de articulare : *ii*, *ii̯*, *uu*, *uu̯*, *îî* [9]. Subliniem că,

[3] Pentru frecvența elementelor asilabice din diftongii românești, atît din limba literară vorbită, cît și din subdialectele dacoromâne, ca și pentru caracterizarea fizionomiei fonetice românești, vezi lucrarea noastră (în colaborare cu D. Ivănuș), *Cercetări statistice privind fizionomia fonetică a limbii române vorbite (Considerații pe baza fenomenelor de sandhi)*, în „Philologica", I, Craiova, 1970, p. 37—84.

[4] S. Pușcariu, LR, II, *Rostirea*, București, 1959, p. 50.

[5] *Ibidem*.

[6] Vezi Al. Rosetti, *Quelques problèmes de la phonétique du roumain*, în *Recherches sur les diphtongues roumaines publiées par A. Rosetti*, Bucarest-Copenhague, 1959, p. 47.

[7] Vezi Al. Rosetti, *Sur la théorie de la syllabe*, în *Mélanges de linguistique et de philologie*, Copenhague-București, 1974, p. 71 și urm.

[8] Al. Rosetti, *Recherches* ..., p. 47.

[9] Diftongul *îi* în cuvinte ca *încă*, *întîi* etc., poate fi considerat ca specific aspectului popular al limbii, dar noi considerăm că el nu este supărător nici în rostirea literară.

în acest caz, vocalele închise formează diftongi cu semiconsoanele din aceeași serie de articulare : cu fricativa palatală *i̯*, cu fricativa labială *u̯* și cu fricativa velară *î̯*, iar semiconsoanele fricative, îndeplinind rol de consoane, sînt mai închise [10] decît vocalele corespunzătoare, de unde rezultă că și de această dată condiția diferenței de apertură este îndeplinită. Cînd fricativa este primul element al acestor diftongi, ea se constituie ca apendice asilabic [11], cu rol de proteză [12]. După cum se va vedea mai jos, precum și în tabloul alăturat al diftongilor românești, apendicele asilabic apare nu numai în diftongii despre care este vorba mai sus, ci fiecare din cele trei fricative formează diftong cu fiecare din vocalele aceleiași serii de localizare [13] : *i̯i*, *i̯e*, *î̯î*, *î̯ă*, *î̯a* [14], *u̯u*, *u̯o*. Sextil Pușcariu [15] crede că acești diftongi au luat naștere prin despicarea unei vocale în două.

Între cele două sunete care alcătuiesc diftongul nu există numai o diferență de apertură. Între ele există și o diferență de durată [16], și una de intensitate [17], precum și una de sonoritate [18]. Dar cea mai importantă diferență este aceea că unul dintre cele două sunete este silabic, anume cel cu apertura, cu durata, cu intensitatea și cu sonoritatea mai mari, în timp ce celălalt este asilabic, deci au apertura, durata, intensitatea și sonoritatea mai mici [19]. Cele spuse pînă aici ar putea lăsa impresia că numai vocalele cele mai deschise ar putea constitui elementul silabic al diftongului, în timp ce vocalele cele mai închise n-ar putea constitui decît elementul asilabic. În realitate, fiecare din cele 8 vocale fundamentale poate constitui elementul silabic al unui diftong, pe de o parte pentru că, așa cum arătam și mai sus, există o sensibilă diferență de apertură, durată etc. între sunetele de același timbru cînd sînt element silabic față de situația cînd sînt element asilabic, iar pe de altă parte pentru că și între vocalele din aceeași serie de apertură există diferențe din punctul de vedere care ne interesează aici. Așa, de exemplu, dintre vocalele cu apertură mică, *i* este mai închis decît *u* sau *î*. Ar urma că *i*, care este vocala cea mai închisă, n-ar putea îndeplini funcția de element silabic într-un diftong, dar, așa cum s-a văzut mai sus, prin schimbarea accentului de intensitate, *i* se poate combina în aceeași silabă cu *u*, datorită unei mici diferențe de apertură : *ui̯* — *iu̯* — *i̯u*, iar pe de altă parte, *i* vocalic (silabic) poate forma diftongi

[10] Cf. Sextil Pușcariu, LR, II, p. 48 ; cf. și Lidia Sîrlea, *Ortoepia*, în Lidia Sîrlea și Fulvia Ciobanu, *Cum scriem, cum pronunțăm corect*, București, 1970, p. 107—108.

[11] Cf. Emanuel Vasiliu, *Fonologia limbii române*, București, 1965, p. 95.

[12] Cf. Marius Sala, *Contribuții la fonetica istorică a limbii române*, București, 1970, p. 22—23.

[13] Cf. Em. Vasiliu, *Fonologia* ..., p. 95—96.

[14] Diftongii *i̯i*, *i̯ă*, *i̯a*, cu ambele elemente din seria centrală de articulare, sînt caracteristici aspectului popular al limbii. Ei nu sînt recunoscuți pentru aspectul literar : vezi LRC, I, p. 115.

[15] LR, II, p. 119—120.

[16] S. Pușcariu, LR, II, p. 48—49.

[17] Vezi Em. Vasiliu, *Fonologia* ..., p. 40. Ministerul Educației și Învățămîntului, Universitatea București, Ciompec Georgeta, Dominte Constantin, Guțu Romalo Valeria, Mîrza Clement, Vasiliu Emanuel, *Limba română contemporană*. Vol. I. Sub conducerea acad. Ion Coteanu, București, 1974, p. 93.

[18] Cf. Otto Jespersen, *Lehrbuch der Phonetik*, apud S. Pușcariu, LR, II, p. 79 : Al. Procopovici, *Principiul sonorității în economia limbii*, în „Dacoromania", IV, partea I, Cluj, 1927, p. 19.

[19] Cf. Academia Republicii Populare Române, *Gramatica limbii române*. Vol. I. *Vocabularul, fonetica și morfologia*. Ed. I, București, 1954, p. 64.

DIFTONGII ROMANEȘTI

DUPĂ APERTURĂ	DUPĂ LOCUL DE ARTICULARE	OMOGENI						ETEROGENI									
		PALATALI (ANTERIORI)		VELARI (CENTRALI)		LABIALI (POSTERIORI)		PALATO-VELARI (ANTERO-CENTRALI)		PALATO-LABIALI (ANTERO-POSTERIORI)		PALATO-LABIO-VELARI (ANTERO-POSTERO-CENTRALI)		LABIO-VELARI (POSTERO-CENTRALI)	
		ASCENDENȚI	DESCENDENȚI	ASCENDENȚI	DESCENDENȚI	ASCENDENȚI	DESCENDENȚI	ASCENDENȚI	DESCENDENȚI	ASCENDENȚI	DESCENDENȚI	ASCENDENȚI	DESCENDENȚI	ASCENDENȚI	DESCENDENȚI
OMOGENI	ÎNCHIȘI	i̯i	i̯i	i̯î	î̯i	u̯u	u̯u	i̯i	î̯i	i̯u	u̯i			u̯î	î̯u
										u̯i	i̯u				
	MEDII							e̯ă	ă̯e	e̯o	o̯e			o̯ă	ă̯o
ETEROGENI	ÎNCHIȘI-MEDII	i̯e	e̯i	i̯ă	ă̯i	u̯o	o̯u	i̯ă	ă̯i	i̯o	o̯i			u̯ă	ă̯u
								î̯e	e̯î	u̯e	e̯u			î̯o	o̯î
	ÎNCHIȘI-DESCHIȘI			i̯a	a̯i			i̯a	a̯i					u̯a	a̯u
	MEDII-DESCHIȘI			ă̯a	a̯ă			e̯a	a̯e			ö̯a	a̯ö	o̯a	a̯o

LEGENDA

[e̯a] — DIFTONGI CARE SE REALIZEAZĂ

[a̯e] — DIFTONGI CARE NU SE REALIZEAZĂ

1. GRADUL DE APERTURĂ A VOCALELOR LIMBII ROMÂNE, DUPĂ POSIBILITATEA LOR DE COMBINARE ÎN DIFTONGI

2. GRADUL DE LOCALIZARE A ARTICULĂRII VOCALELOR LIMBII ROMÂNE DE LA ANTERIOR SPRE POSTERIOR (după AL. ROSETTI, BL, IX, p. 113 și MÉLANGES..., p. 181)

DUPĂ LOCUL DE ARTICULARE / DUPĂ APERTURĂ	ANTERIOARE			CENTRALE			POSTERIOARE		GRADUL DE APERTURĂ
	FĂRĂ LABIALIZARE		CU LABIALIZARE						
ÎNCHISE	i								1
							u		2
				î					3
MEDII		e							4
			ö						4
								o	5
						ă			6
DESCHISE					a				7
	1	2	2	3	4	5	6	7	
	GRADUL DE LOCALIZARE DE LA ANTERIOR SPRE POSTERIOR								

cu i̯ semiconsonantic : i̯i, ii̯. Aşadar, elementul silabic al unui diftong îl poate constitui oricare din cele 8 vocale, ceea ce nu se întîmplă însă şi cu elementul asilabic. În regulă generală, elementul asilabic îl constituie vocalele mai închise, care formează diftongi cu altele mai deschise. Urmează să vedem în continuare care dintre cele 8 vocale fundamentale româneşti pot îndeplini funcţia de element asilabic într-un diftong. S-a susţinut totdeauna [20] că această funcţie poate fi îndeplinită de vocalele închise *i* şi *u* şi de vocalele mijlocii ca apertură *e* şi *o*, reprezentînd seriile de localizare anterioară şi posterioară şi fiind, aşa cum se observă, într-un paralelism perfect, atît în ceea ce priveşte localizarea, cît şi apertura. Afirmaţia este numai în parte valabilă şi anume numai pentru limba literară, dar nici aici integral. Două obiecţii se pot face acestei afirmaţii. Mai întîi aceea că din seria vocalelor închise lipseşte *î*, care, ca sunet închis, nu poate să nu îndeplinească rolul de element asilabic [21], dacă avem în vedere nu scrierea, ci rostirea românească, atît literară, cît şi, mai ales, populară. În *Phonétique historique du roumain*, Octave Nandris admite rolul de element asilabic al lui *î*, în diftongi ca *îă* şi *îa* [22], dar numai pentru aspectul popular al limbii. Despre *îă* Nandris spune : „Cette diphtongue vélaire ascendante est exclusivement dialectale" [23], iar despre *îa* zice că „elle est ignorée de la langue littéraire" [24]. Acelaşi lucru admite şi S. Puşcariu [25], exemplificînd, ca şi Nandris, cu fapte culese din ALR. Dar Emanuel Vasiliu este mai categoric : „Se poate spune că, prin definiţie, vocalele *a*, *ă*, *î* sînt *totdeauna* [subl. ns.] în funcţie silabică, adică constituie centrul silabei în care apar, şi nu pot fi *niciodată* [subl. ns.], atunci cînd se combină cu o altă vocală în interiorul unui segment vocalic complex, în funcţie nesilabică" [26]. Evident, afirmaţia este valabilă numai pentru limba literară, căci, anterior, în *Fonologia limbii române*, Bucureşti, 1965, p. 86, 90, 91, Em. Vasiliu recunoştea existenţa apendicelui asilabic velar, susţinînd că este „facultativă" (p. 96), ca şi existenţa apendicelui palatal sau labial pentru seria anterioară şi, respectiv, posterioară. Prin urmare, din punctul nostru de vedere, toate sunetele închise, deci şi *î*, pot îndeplini funcţia de element asilabic într-un diftong, pot fi rostite ca semiconsoane fricative, palatale, velare sau labiale, cu deosebirea că în timp ce i̯ sau u̯ (asilabici) se pot combina cu vocale din orice serie de localizare, fricativa velară *î* nu se poate combina decît cu vocalele din propria serie de localizare, cu vocalele centrale, şi anume numai ca prim element al diftongului, deci numai ca apendice asilabic, adică numai în diftongii ascendenţi [27].

A doua obiecţie priveşte prezenţa vocalei *o* în rîndul elementelor asilabice posibile. Se consideră că *o* formează diftong cu *a* : o̯a. Părerea

---

[20] Vezi, între multe altele, Al. Rosetti, *Introducere în fonetică. Ediţia a III-a revăzută şi adăugită*, Bucureşti, 1963, p. 76 ; Al. Graur, *Notes sur les diphtongues en roumain*, în BL, III, 1935, p. 15—53 ; A. Avram, *Remarques sur les diphtongues du roumain*, în *Recherches* ..., p. 135—143 ; Em. Vasiliu, *Fonologia* ..., p. 103 ; LRC, I, p. 97—101.

[21] Cf. A. Avram, *Interpretarea fonologică a semivocalelor iniţiale de silabă în limba română*, în SCL, XVII, 1966, nr. 5, p. 533.

[22] Octave Nandris, *Phonétique historique du roumain*, Paris, 1963, p. 66—67 şi p. 91.

[23] Nandris, *Phonétique* ..., p. 66.

[24] Nandris, *Phonétique* ..., p. 91.

[25] LR, II, p. 51.

[26] LRC, I, p. 115.

[27] Cf. A. Avram, *Interpretarea fonologică a semivocalelor iniţiale de silabă în limba română* în SCL, XVII, 1966, nr. 5, p. 533.

că *o* poate îndeplini funcția de element asilabic în acest unic diftong în care ar putea apărea este generală. Ea se bazează pe scriere, nu pe pronunțare. La rîndul ei, scrierea găsește justificare pentru notarea *oa* în faptul că „în cele mai multe cazuri *oa* nu este decît o modificare, în anumite condiții, a vocalei *o* (*toată*, *moară*, *roagă* alternează cu *tot*, *mori*, *rog*)" [28]. De asemenea, această părere se bazează pe principiul, adeseori invocat în fonetica și fonologia românească, al paralelismului sau al simetriei în sistem [29], dar, așa cum este cunoscut, paralelismul acesta nu este absolut întotdeauna desăvîrșit, perfect. Într-adevăr, în tabloul vocalelor românești, *o* este, în seria posterioară, corelativul lui *e*, din seria anterioară, și al lui *ă*, din seria centrală, și toate trei sînt vocale cu deschidere mijlocie, în raport, pe de o parte, cu vocalele închise *u*, *i*, *î*, iar pe de altă parte cu vocalele deschise *å*, *ä*, *a* [30]. Dacă avem însă în vedere faptul că vocalele aceleiași serii de deschidere se raportează și între ele, vom constata, de pildă, că între *u* și *i* există o diferență de apertură, dovadă diftongul *i̯u*, în care *i̯*, fiind element asilabic, este mai închis decît *u*, element silabic, care are, deci, o apertură mai mare. În fiecare serie de localizare există aceeași situație [31], aceleași diferențe de apertură între vocalele închise sau medii între ele. Așa, de exemplu, între *o* și *e* există aceeași diferență de apertură ca și între *u* și *i*, anume de un grad, dar această diferență, suficientă în seria închisă pentru a forma diftongi ca *i̯u*, *iu̯*, *ui̯*, este prea mică pentru seria mijlocie, ca să poată forma un diftong **e̯o*. Tot astfel, în raport cu *e*, *o* este prea deschis pentru a putea îndeplini funcție asilabică înaintea unui *a* silabic, chiar dacă între cele două timbre vocalice este o diferență de apertură de două grade. Așadar, *o* este mai deschis decît *e*, dar nu atît de deschis încît să poată forma un diftong **e̯o*, și totuși atît de deschis încît să nu poată forma un diftong **o̯a*. În realitate, în această situație, rostirea românească nu cunoaște decît diftongul *u̯a*, care se realizează, datorită unei mai mari diferențe de apertură între cele două elemente ale sale decît între *o* și *a*.

Iată, așadar, că paralelismul mult invocat nu are aplicabilitate în această situație : nu înseamnă neapărat că, dacă în seria antero-centrală există un diftong *i̯a* și unul *e̯a*, trebuie să existe și în seria postero-centrală doi diftongi simetrici, unul *u̯a* și altul *o̯a*, așa cum apar ei în ortografia noastră, care, ca în multe alte cazuri, nu are în vedere rostirea românească, ci, dimpotrivă, vrea să orienteze rostirea după scriere. Așa, de exemplu, la capitolul despre diftongi, la § 58 (diftongul *oa*), *Indreptarul ortografic, ortoepic și de punctuație*, ediția a III-a, București, 1971, se spune : „de asemenea, *se scriu și se pronunță* [subl. ns.] cu *oa*, nu cu *ua*, cuvintele *doar(ă)* și *foarte*", ca și celelalte despre care e vorba mai sus, în același paragraf, de tipul *coate*, *moară*, *poartă* etc. Evident, ca și *Îndreptarul* ... procedează și Lidia Sfîrlea în capitolul „Ortoepia" din cartea *Cum scriem*,

---

[28] Al. Graur, *Mic tratat de ortografie*, București, 1974, p. 119 ; vezi și *Îndreptar ortografic, ortoepic și de punctuație*, ediția a III-a, București, 1971, p. 11, § 58.

[29] Vezi Iorgu Iordan, *Diftongarea lui* e *și* o *accentuați în pozițiile* ă, e, Iași, 1921, p. 306 ; Andrei Avram, *Contribuții la studiul fonologiei limbii române*, în SCL, VII, 1956, nr. 3—4, p. 206 ; A. Avram, *Semivocalele românești din punct de vedere fonologic*, în SCL, IX, 1958, nr. 1, p. 11.

[30] Cf. Andrei Avram, *Asupra clasificării vocalelor românești*, în SCL, VI, 1955, nr. 3—4, p. 220.

[31] Cf. Andrei Avram, *Contribuții* ..., în SCL, VII, nr. 3—4, p. 200.

cum pronunțăm corect. Norme și exerciții, București, 1970, scrisă în colaborare cu Fulvia Ciobanu.

Diftongii *e̯a* și *i̯a* din seria antero-centrală se realizează, pe de o parte, pentru că îndeplinesc condiția diferenței de apertură, iar pe de altă parte, diferența dintre ei se justifică pentru că elementele lor asilabice sînt comutabile în cuvinte ca *be̯ată-bi̯ată*, *me̯a-mi̯a*, în timp ce elementul asilabic presupus în *o̯a* nu comută cu cel din *u̯a*, iar secvența *oa* nu îndeplinește condiția unei diferențe suficiente de apertură.

Același diftong *u̯a* din rostirea românească a fost redat ortografic prin digrafele *oa* și *ua*, ceea ce a creat falsa impresie că am avea a face cu doi diftongi diferiți, de unde au rezultat o sumă de confuzii, atît în scriere, cît și în pronunțare. În scriere a existat tendința de a folosi pe *oa* chiar și acolo unde nu se justifică nici măcar prin alternanța *o—oa* [32] : *pîrîoaș* (< *pîrîu* + *-aș*), flăcăoan (< *flăcău* + *-an*), *flăcăoaș* (< *flăcău* + *-aș*) *flăcăoandru* (< *flăcău* + *-andru*), *șeoaș* (< *șeauă* + *-aș*) [33] și cu atît, mai puțin prin pronunțare, care, evident, este cu *u̯a* [34]. Precizăm că în ortografia românească actuală cuvintele de mai sus sînt scrise, totuși, corect, cu *ua* [35]. De asemenea, în cazul neologismelor de origine franceză, pentru a nota diftongul franțuzesc *u̯a*, scrierea este inconsecventă : *trotu-ar*, dar *cu-loar*, *la-voar*, *to-aletă*, *co-afor* [36]. Consecvent și normal ar fi fost ca toate aceste cuvinte să fi fost ortografiate cu digraful *ua*, care s-ar fi rostit fie cu diftongul *u̯a*, ca în franțuzește, fie în hiat, în două silabe, *u-a* [37]. Digraful *oa* nu se justifică decît în cuvinte ca : *coagula*, *coaliție*, *coabita*, *coasociat*, *coautor* etc., care și în rostirea franțuzească au secvența *oa*, pronunțată în două silabe : *coaguler*, *coalition*, *cohabiter*, *coassocié*. Pronunțări precum *co-afor*, care există realmente astăzi, se datoresc influenței ortografiei.

Ortografia românească folosește, așadar, pentru același diftong, atît digraful *oa*, pentru cuvintele cu alternanța *o—oa*, sau care în majoritatea lor prezintă diftongul în discuție ca urmare a diftongării condiționate a lui *o* accentuat, fenomen pe care l-a studiat monografic acad. Iorgu Iordan în cunoscuta sa teză de doctorat,precum și pentru unele cuvinte de origine franceză, ca cele discutate mai sus, cît și digraful *ua*, în cuvintele la care nu există alternanța *o — oa* [38], precum și în unele cuvinte de origine franceză, ca *ecuator*, *lingual* etc.

Așa cum s-a văzut mai sus, ambele digrafe, *oa* și *ua*, transcriu unul și același diftong românesc : *u̯a*.

În legătură cu pronunțarea reală, obiectivă a acestui diftong, mulți dintre lingviștii români, deși au vorbit de existența unui diftong *o̯a*, alături de un altul *u̯a*, au remarcat că așa-zisul diftong *o̯a* se rostește de fapt *u̯a*. Însuși acad. Iorgu Iordan, care a studiat diftongul în discuție, ca rezultat al diftongării condiționate, a făcut o astfel de remarcă : „Iar atunci cînd

---

[32] Vezi *Îndreptar* ..., p. 11, § 58,59.

[33] Vezi Al. Graur, *Notes* ..., în BL, III, 1935, p. 48.

[34] Cf. Al. Graur, *ibidem*.

[35] Vezi DEX, s.v.

[36] Vezi *Îndreptarul ortografic* ..., *Indexul de cuvinte*, s.v.

[37] Al. Graur, *Notes* ..., p. 46 : „mais les personnes qui ont essayé de préserver la diftongue l'ont prononcée en deux syllabes : *contu-ar, culu-ar (couloir), trotu-ar (trottoir), benu-ar (baignoir)*".

[38] Vezi *Îndreptarul ortografic* ..., § 59.

ea și *oa* se găsesc la începutul cuvîntului sau al silabei, fapt care se întîmplă des în limba noastră, ei nu se pronunță așa cum îi scriem, ci *ia*, respectiv *ua* ...” [39]. Acad. Al. Graur, extinzînd observația asupra tuturor pozițiilor în care apare diftongul, afirmă că „ceea ce scriem *oa* este în realitate pronunțat *ua*” [40]. Octave Nandris, în *Phonétique historique du roumain*, vorbește de existența a doi diftongi, pe care-i tratează separat : *oa* (p. 84—87) și *ua* (p. 89), dar, cînd exemplifică, la diftongul *ua* dă exemple ca *duarme*, *puartă*, *uaste* (pe care le și transcrie astfel), precizînd că acestea rezultă „de la fermeture de *o* en *u* dans la diphtongue *oa* en roumain courant” [41]. În capitolul dedicat diftongului *oa*, Nandris consideră că *oa* ar fi evoluat ulterior la *ua* : „Cette évolution est plus régulière à l'initiale absolue et de syllabe : *ove* > *uaie (oaie)*, *olla* > *uală (oală)*, *miuară (mioară* < *miel* < *agnellu)*, *subsuuară (subsuoară)* etc.” [42]. Referindu-se la *Fonologia limbii române* de Emanuel Vasiliu, Andrei Avram scrie : „După același autor (*loc. cit.*, p. 104), diftongul *wă* nu apare la inițială ; prima silabă din *oameni* este transcrisă *ǫă* (*ibidem* ; cf., totuși, *wală*, la p. 86). Credem că, și de data aceasta, elementul semivocalic este echivalentul nesilabic al unei vocale închise” [43]. În alt loc însă, Andrei Avram exprimă întrucîtva altă părere : „... neologismele de tipul *cuarț* [*kwarț*], cu grupul *kwa*, deosebit de silaba inițială din *coasă* [*kǫásă*] ”, iar la nota 7, la care trimite, scrie : „În pronunțarea literară, distincția între *w* și *o* este generală, deși are puține ocazii de a se manifesta ” [44].

La rîndul său, Emanuel Vasiliu scrie că „majoritatea cercetătorilor consideră că digraful *oa* inițial este pronunțat *wa* : *wameni*” [45]. Apoi, după ce arată că d-sa face distincția auditivă între *oa* din *oameni* și *ua* din *cuarț*, Emanuel Vasiliu scrie : „În cazul în care cercetările de laborator pot dovedi falsitatea acestei impresii, diftongii inițiali notați ortografic prin digraful *oa* (din cuvinte ca *oameni*) urmează să fie interpretați ca reprezentînd, în realitate, diftongul *wa*. În acest caz, va trebui să fie admisă existența diftongului *wa* la inițială și, în același timp, va trebui să admitem că frecvența diftongului *wa* în limba română este mult mai mare decît cea pe care o presupunem în prezent” [46].

Și acad. Al. Rosetti a recunoscut că pronunțarea diftongului în discuție, chiar și după consoană, este *ua*, dar că aceasta ar fi provenit ca urmare a închiderii progresive a lui *o* din *oa* : „L'évolution de ces diphtongues s'est donc faite dans la direction de la fermeture progressive de la consonification du timbre vocalique du premier élément de la diphtongue : *e* > *i* > *y* : *meargă* > *myargă*, *o* > *u* > *w* : *koadă* > *kwadă (prononciation du roumain parlé)* [subl. ns.]” [47]. În cartea d-sale *Introducere în fonetică. Ed. a III-a revăzută și adăugită*, București, 1963, p. 76, acad. Al. Rosetti afirmă că „limba română cunoaște diftongi cu *i*, *o*, *u*”, iar la diftongii cu *u* menționează diftongul *ua*, pentru care dă exemple de cuvinte ca *oameni*,

[39] Iorgu Iordan, *Limba română contemporană*, București, 1956, p. 144.
[40] Al. Graur, *Mic tratat de ortografie*, București, 1974, p. 119.
[41] O. Nandriș, *Phonétique historique* ..., p. 89.
[42] *Ibidem*, p. 86.
[43] Andrei Avram, *Interpretarea fonologică* ..., în SCL, XVII, 1966, nr. 5, p. 533, nota 13.
[44] A. Avram, *Semivocalele românești* ..., p. 11.
[45] Em. Vasiliu, *Fonologia* ..., p. 104.
[46] *Ibidem*.
[47] Al. Rosetti, *Remarques* ..., în *Mélanges* ..., p. 88—89, nota 2.

vioară. Apoi, în *Introducere în fonetică. Ed. a IV-a revăzută și adăugită*, București, 1967, p. 84, acad. Al. Rosetti scrie că „limba română cunoaște diftongi cu *e*, *i*, *o* sau *u* semivocală", iar pentru semivocale *o̯* din diftongul *o̯a* dă exemplu cuvîntul *toacă*, în timp ce pentru semivocala *u̯* din diftongul *u̯a* dă exemplu cuvintele *oameni*, *vioară*.

În sfîrșit, Lidia Sfîrlea, *Ortoepia*, în *Cum scriem, cum pronunțăm corect. Norme și exerciții*, București, 1970, p. 107, scrie că „la început sau la sfîrșit de cuvînt, elementul marginal al unui diftong liber nu poate fi decît *i̯* sau *u̯* (*doi̯*, *i̯ar*, *rîu̯* etc.). Faptul că regula ortografică prevede adesea redarea elementului marginal, în poziție inițială, prin *e* sau *o* (*ea*, *oală*, *oase* etc.) nu trebuie să ne deruteze; în pronunțare se realizează tot *i̯*, respectiv, *u̯* (*i̯a*, *u̯ală*, *u̯ase*)".

Cercetările experimentale asupra diftongului în discuție, efectuate în cursul anilor 1956—1957 în cadrul laboratorului de fonetică experimentală al Institutului de lingvistică din București, sub conducerea acad. Al. Rosetti, strînse în volumul *Recherches sur les diphtongues roumaines*, Bucarest-Copenhague, 1959, au avut în vedere, din păcate, diftongul *o̯a* numai într-o singură poziție, anume numai după consoană, în cuvinte ca *toacă*, *boabă*, *coasă*, *soare*, *moare*, *doare* etc. Pe baza acestora s-a tras concluzia că „la diphtongue *oa* est composée, par conséquent, de la voyelle *o*, suivie dans la même syllabe de la voyelle accentuée *a*" [48]. Această concluzie pare să confirme părerile emise pînă acum în legătură cu existența diftongului *o̯a* și să infirme observațiile mai sus citate ale altor lingviști, printre care însuși acad. Al. Rosetti, pare să infirme chiar și transcrierea fonetică din atlasele lingvistice, deci și teza noastră despre inexistența unui astfel de diftong. În aprecierea acestei situații credem că trebuie să avem în vedere împrejurarea că cercetările experimentale întreprinse de laboratorul de fonetică din București aveau ca principal scop dovedirea existenței obiective a diftongilor românești, combaterea tezei lui Emil Petrovici, care explica sistemul sunetelor și al fonemelor românești prin corelațiile de timbru palatal și labial ale consoanelor, de unde rezulta că româna ar poseda un sistem consonantic foarte bogat, în timp ce sistemul vocalic s-ar reduce numai la 5 membri, deci inexistența diftongilor [49]. Avînd în vedere acest obiectiv, stabilirea timbrului vocalic al elementului asilabic al diftongului nu a prezentat o importanță de sine stătătoare, devenind secundară. Așa credem că se explică însăși alegerea subiectelor din rîndul intelectualilor : cercetători științifici, funcționari etc. [50], vizibil influențați de aspectul scris al diftongului în discuție, ceea ce, evident, constituie o premisă pentru alterarea multora dintre rezultatele cercetărilor. Într-adevăr, rostirea românească autentică, aceea înregistrată, pe baza transcrierii fonetice, în atlasele lingvistice, arată că românii pronunță, de regulă, acest diftong ca *u̯a*, cu *u̯* asilabic, nu cu *o̯*. Pe baza ALRM, II, h. 212, în care diftongul *o̯a* apare tot după consoană (cuvîntul *moarte*), rezultă că *o* ca element asilabic nu apare nicăieri pe teritoriul actual al țării noastre. În schimb, rostirea *u̯a* (sau *u̯ă*, *u̯a͡*, *u̯ă͡*) este majoritară, fiind răspîndită în Oltenia, Muntenia, Dobrogea, Moldova, sud-estul Transil-

[48] *Recherches* ..., p. 41.
[49] Cf. Al. Rosetti, *Avant-propos*, în *Recherches* ..., p. 8.
[50] Vezi *Recherches* ..., p. 18.

vaniei. În restul teritoriului dacoromân (Transilvania, Maramureș, Crișana) în locul diftongului apare numai deschiderea lui *o*, adică *o̯*. Există și o rostire intermediară a elementului asilabic, între *o* și *u*, anume un *o̯* (închis) : *o̯å*, care face arie prin Oltenia și Muntenia. Aceasta poate fi interpretată ca o deschidere a elementului asilabic *u̯*, sub influența lui *a* următor, care, la rîndul său, este influențat de *u* precedent, în sensul că dobîndește caracter labial, devenind *å*, căci „l'articulation de chaque son de la diphtongue est conditionnée par l'articulation de l'autre ; les articulations sont modifiées du fait même de leur réunion dans la diphtongue" [51]. Aproximativ același lucru rezultă și din ALRM, I, vol. I, h. 197 (diftongul *oa* în *mă doare*),cu deosebirea că în Banat, acolo unde Emil Petrovici a notat *u̯o* (în *moarte*), Sever Pop a notat *o̯a*, după cum a folosit, în mod surprinzător, această notare chiar și în poziție inițială în cuvîntul *oameni* (ALRM, I, vol. II, h. 270). Dar rezultatele cercetărilor experimentale sînt contrazise nu numai de realitatea înregistrată în atlasele lingvistice, ci chiar de unele din experiențele făcute în cadrul laboratorului de fonetică experimentală. Așa, de exemplu, experiențele nr. 13 și nr. 18 [52], făcute cu subiectul I.Z., arată că presupusul *o̯* din cuvintele *toacă* și *noastră* este de fapt *u̯*, fiindcă, substituit cu o parte din *u*, egală cu propria sa durată, al cuvintelor *tură* și, respectiv, *nume*, se aude tot ca *u*, nemodificînd, fie și parțial, timbrul lui *u* din *tură* și *nume*, căci, dacă ar fi fost *o̯*, ar fi trebuit ca *u* din *tură* și *nume* să înceapă sau să se termine cu un fragment de timbru *o*, chiar dacă restul ar fi fost de timbru *u*. Pe de altă parte, experiențele nr. 2 și 3, făcute cu subiectul G.A. (*Recherches* ..., p. 35), au dat rezultate ... mecanice : luînd 5 sutimi de secundă ale lui *o̯* din cuvintele *coasă* și *poată* și punîndu-le în locul altor 5 sutimi de secundă din totalul de 18 și, respectiv, 16 sutimi de secundă ale lui *u* din cuvintele *cupă* și, respectiv, *pupă*, au rezultat cuvintele *copă* și *popă*, cu *o* silabic, provenind dintr-un fragment de 5 sutimi de secundă ale lui *o̯* plus 13, respeciv 11 sutimi de secundă ale lui *u*. La fel este cazul experienței nr. 6 (*Recherches*..., p. 36). Prin urmare, în primul caz (experiențele nr. 13 și 18), *o̯* substituit cu un fragment de *u*, egal cu propria sa durată, a avut ca rezultat un *u*, în timp ce în al doilea caz (experiențele nr. 2, 3 și 6), deși în ambele cazuri este aceeași situație, rezultatul a fost un *o*. După cum se vede, concluziile cercetării despre care e vorba nu se sprijină pe toate experiențele efectuate, de unde rezultă că faptele nu îngăduie concluzii chiar atît de categorice : „L'*o* de la diphtongue *oa* est une voyelle que l'on peut délimiter avec précision. Déplacée dans un autre mot, on l'entendra comme un *o* normal. Les expériences sont concluantes, dans ce sens, et elles ne laissent persister aucun doute relatif à la nature de cette voyelle" [53]. Sau : „Les faits confirment, par conséquent, notre observation antérieure au sujet de la semi-voyelle *e* ; pour ce qui est de la semi-voyelle *o*, de *oa*, il n'y a aucune différence, à l'audition, entre *o* semivoyelle et *o* voyelle (par exemple dans *coță*, *popă* etc., en regard de l'*o* de *boabă*, *toacă* etc." [54]). Aceeași concluzie este reluată mai tîrziu de Valeriu Șuteu : „... S-a constatat că primul

---

[51] Al. Rosetti, *Quelques problèmes de la phonétique du roumain. Considérations sur les diphtongues*, în *Recherches* ..., p. 47.

[52] Vezi *Recherches* ..., p. 39—40.

[53] *Ibidem*, p. 40—41.

[54] *Ibidem*, p. 41.

element al diftongului, *o*, se comportă ca o vocală de sine stătătoare, care se poate delimita cu precizie de elementul vocalic următor, *a*. Transplantat într-un alt cuvînt, acest element este perceput cu *o* normal" [55].

Considerăm, aşadar, că rezultatele la care au ajuns cercetătorii laboratorului de fonetică experimentală, sub conducerea acad. Al. Rosetti, bazîndu-se pe rostirea unor intelectuali vizibil influenţaţi de scriere, nu sînt concludente, atîta timp cît atlasele lingvistice, mai ales ARL II, ne înfăţişează altă realitate, atîta timp cît tot atlasele ne aduc şi alte probe. Să facem acum apel la mărturia rostirii diftongului în discuţie de către alţi intelectuali : I. Al. Brătescu-Voineşti, Mihail Sadoveanu şi Ion Agîrbiceanu. Cercetînd ARL I, vol. I şi vol. II, în care au fost înregistrate răspunsurile celor trei scriitori români, reprezentativi pentru cele trei ţări româneşti, constatăm că aproape fără excepţie ei rosteau diftongul în discuţie cu *u̯* ca element asilabic, cu precizarea că la Agîrbiceanu, ca ardelean, în locul diftongului, apare o vocală posterioară foarte deschisă, *å*. Iată cîteva exemple : h. 4 (Brătescu : *suduári*, Sadoveanu : *suduáre*, Agîrbiceanu : *sudåre*) ; h. 56 (Brătescu : *cuápsî*, Sadoveanu şi Agîrbiceanu : *cuápsă*) ; h. 188 (Brătescu, Sadoveanu şi Agîrbiceanu : *uámeni*) ; h. 245 (Brătescu : *fuárte frumuásă*, Sadoveanu : *frumuasă*, Agîrbiceanu : *frumåsă*) etc.

Pe baza tuturor celor de mai sus, considerăm demonstrată inexistenţa diftongului *o̯a*, cu *o̯* ca element asilabic, care, datorită marii sale aperturi, nu se poate constitui ca element asilabic într-un diftong, nici chiar cu *ă* şi *a*, singurele două vocale cu apertură mai mare decît *o*. Rezultă, aşa cum arătam mai sus, că elementul asilabic al unui diftong nu-l pot constitui decît cele trei vocale închise *i*, *u* şi *î*, precum şi *e* şi *ö* dintre vocalele cu apertură mijlocie. Vocalele *e* şi *ö* sînt mai închise decît corelativele lor *o* sau *ă* şi, evident, mult mai închise decît vocala cea mai deschisă *a*, deci mai apropiate ca apertură de cele trei vocale închise, deşi diferite de acestea, aşa cum vom vedea mai departe.

---

[55] V. Şuteu, *Despre natura acustică a lui o din diftongul românesc oa*, în *Omagiu Rosetti*, Bucureşti, 1965, p. 887.

PENTRU NOI TIPURI DE DICȚIONARE BILINGVE

DE

ANDREI BANTAȘ

0.1. Datorită progresului științei și tehnicii pe plan mondial, dezvoltării relațiilor multilaterale între popoare, datorită necesității de a diversifica și spori cunoașterea reciprocă a culturii și a altor realizări ale popoarelor străine, lexicografia bilingvă cunoaște o dezvoltare extraordinară în lumea întreagă. În momentul de față apar dicționare din ce în ce mai cuprinzătoare și mai serioase, care stabilesc legătura între limbile de mare circulație sau chiar între dialectele din țări îndepărtate.

1.0. Se poate afirma că lexicografia bilingvă din țara noastră (cu o istorie de peste 150 de ani, amplu prezentată în lucrarea lui Mircea Seche *Schiță de istorie a lexicografiei române)* a recuperat și ea handicapul față de alte culturi și astăzi ține pasul cu progresele pe plan mondial.

1.1. În momentul de față există în țara noastră dicționare bilingve generale, foarte serioase, pentru principalele limbi europene, au apărut sau vor apărea pînă la începutul deceniului următor dicționare tehnice generale de 100—150 000 de cuvinte pentru aceleași limbi (avînd româna atît ca limbă țintă, cît și ca limbă sursă), se observă o mare diversificare de domenii pentru dicționarele specializate bilingve sau poliglote etc.

1.2. Pe lîngă factorii generali și internaționali cu caracter complex, și aceste succese ale lexicografiei bilingve din țara noastră îi obligă pe lingviștii noștri să acorde o atenție sporită amplificării, diversificării și îmbunătățirii dicționarelor pentru diverse limbi.

1.3. În acest scop ne permitem să prezentăm cîteva proiecte de dicționare de o factură nouă, care să oglindească nu numai stadiul actual al dezvoltării lingvisticii aplicate, ci și etape ulterioare. Unele din aceste dicționare pot reprezenta atît noi tipuri de instrumente de lucru pentru profesori, studenți, elevi sau traducători, cît și un corpus, un material de investigație pentru comparatiști și alți cercetători, pentru sociolingvistică și alte domenii interdisciplinare.

2.0. Amplificînd explicațiile care însoțesc cuvintele-titlu și subdiviziunile articolelor de dicționar (funcții, sensuri), se poate merge mai departe printr-o diversificare a tipurilor de indicații, completîndu-se cele fonetice și stilistice, iar pe de altă parte acordînd un spectru mai larg celor lexicale (mai ales referitoare la capacitatea de asociere — colocabilitate) și gramaticale (prin folosirea tuturor elementelor ce pot fi descrise succint).

Pentru sistematizarea acestor elemente sugerăm folosirea largă a noțiunii de *regim/sistem gramatical* (tablou cuprinzător al particularităților fonetice, morfologice, sintactice și stilistice ale cuvintelor) și a celei de *sem-gramem* (ultima unitate sau subunitate semantică analizabilă, cu

particularități gramaticale specifice, utilizabilă ca articol de dicționar) — noțiuni descrise de noi în alte lucrări (cf. ref. 1, 2, 3).

2.1. Mergînd pe aceste linii, se pot realiza dicționare bilingve (dar și monolingve) foarte „*gramaticalizate*", pe care am dori să le denumim **Dicționare complexe**. Exagerînd pentru ilustrare, am putea spune că fiecare unitate semantico-gramaticală minimă (sem-gramem) ar urma să fie tratată „monografic", adică să fie însoțită, pe de o parte, de trimiteri la tabele, liste și scheme, iar pe de altă parte, de indicații minimale referitoare la elementele de fonetică, de morfologie, de sintaxă, de lexicologie (distribuție geografică, frecvență, strat/registru lexical), precum și de stilistică funcțională.

După cum a reieșit din cele de mai sus, dicționarul descris cere neapărat cîteva elemente complementare :

— Un al doilea volum — compendiu de fonetică, ortografie, morfologie, sintaxă, lexicologie și stilistică *a limbii sursă* elaborat pe baza unei formalizări maxime : în tabele (de paradigme etc.), în scheme (formare a timpurilor, relațiile între ele etc.), în liste (de numerale etc.) sau în orice alte forme de prezentare sintetică sau sinoptică.

— Un al treilea volum care prezintă *vocabularul limbii țintă* sub aceeași formă sub care a făcut-o primul volum pentru limba sursă — adică de dicționar bilingv, cu indicațiile date pe loc, dar și cu un sistem de trimiteri concise, atît la compendiul de gramatică a limbii sursă (volumul II), cît și la volumul al IV-lea.

— Ultima parte a dicționarului (volumul IV) ar urma să prezinte limba țintă tot sub formă de tabele, scheme, liste etc., respectînd pe cît posibil aceeași structură ca și partea a doua a lucrării, dar, firește, ținînd seamă de particularitățile limbii țintă.

2.2. Alcătuite în felul acesta, dicționarele complexe ar sluji într-o măsură foarte mare interesele tuturor tipurilor de consultanți, atît români cît și străini, putînd oferi și o bază de studiu pentru comparatiști și alți filologi.

3.0. Desigur, în predarea, învățarea și folosirea limbilor străine — pe măsura ridicării nivelului de la elementar la avansat — pe lîngă corectitudine este necesară și expresivitatea.

Pornind de la realitățile existente, și anume prezența a două tipuri principale de dicționare de sinonime pentru limba engleză (majoritatea simple liste grupate pe familii de noțiuni, și foarte puține de „sinonime discriminate"), precum și absența dicționarelor corespunzătoare de sinonime românești, propunem elaborarea unui nou tip de dicționare de sinonime :

3.1. Dicționarele de serii sinonimice comparate ar urma să organizeze grupurile de sinonime în cadrul diverselor registre/stiluri ale celor două limbi, servind pentru învățarea acestora, pentru traducători, precum și ca un corpus pentru studii lingvistice, comparatiste, sociolingvistice etc.

3.2. Propunem un aranjament strict practic (fără pretenții teoretice) al elementelor lexicale, pornind de la registrele/stilurile cu o frecvență mai mică, din ariile laterale elevate (cuvinte rare, afectate, științifice, specializate, tehnice, profesionale, arhaice, învechite sau pe cale de a se demoda, poetice) într-o ordine care merge către o frecvență crescîndă, deci către ariile centrale. Acestea din urmă (stilul literar, vocabularul standard,

vocabularul limbajului familiar sau al stilului de conversație), adică lexicul de bază al celor două limbi, *nemarcat*, recomandabil pentru orice context situațional, ar urma să fie încadrate într-un chenar, ocupînd mijlocul paginii (și respectiv contrapaginii).

În partea de jos a paginii propunem aranjarea descendentă a registrelor care tind către raritate, privite sub raportul prezenței lor în ansamblul unei limbi (aproximativ în ordinea următoare : vorbirea copiilor, limbajul foarte familiar, jargonul sau argoul de tineret, argoul propriuzis, argourile criptice ale lumii interlope, vocabularul popular, regional/dialectal, jargonul minoritar și, eventual vocabularul vulgar, substandard, tabu etc.).

3.3. Apărînd sub această formă, familiile de cuvinte și ariile sau cîmpurile semantice ale celor două limbi pot forma obiectul unor cercetări pe diverse planuri. Pe de o parte, comparatiștii pot face reflecții privitoare la dezvoltarea mai amplă sau mai redusă a anumitor arii sau cîmpuri semantice într-o limbă și în cealaltă. Pe de altă parte, cercetătorii preocupați de istoria limbii pot urmări modificările survenite în decursul deceniilor sau secolelor — de exemplu, ridicarea multor cuvinte din zonele/registrele inferioare către ariile centrale, în special prin pierderea caracterului criptic al argoului etc., precum și pătrunderea cuvintelor științifice sau tehnice în literatură și în limbajul de fiecare zi etc. Celor ce învață o limbă străină această prezentare le permite să-și limiteze achizițiile lexicale la registrele prioritare și să evite discrepanțele dintre context și vocabularul folosit, precum și încărcarea inutilă a memoriei cu elemente lexicale rare datorită prezenței lor mai ales în dialecte, vocabular specializat, stiluri arhaice etc. Pentru traducători, dicționarele de acest tip oferă sub forma cea mai simplă posibilitatea unei selecții conștiente și suficient de riguroase a echivalentelor celor mai recomandabile. Ne propunem o prezentare detaliată a acestui proiect într-un articol viitor.

4.0. Deoarece lingvistica modernă a demonstrat importanța asimilării vocabularului nu numai pe plan strict semantic, ci mai ales pe planul posibilităților de colocabilitate, pe baza valențelor combinatorii ale cuvintelor și a libertății, restricțiilor sau interdicțiilor de folosire în anumite contexte, în funcție de fasciculul de trăsături semantice ale cuvintelor, ne-am gîndit la un tip de dicționare care să reflecte aceste elemente.

4.1. Dicționarele de colocații (sintagme) comparate ar urma să grupeze la cuvintele-cheie (capetele de serii sinonimice) inventarul elementelor care pot intra sau intră de preferință în colocații /combinații/ sintagme de următoarele tipuri : substantiv + adjectiv, verb + adverb, adjectiv + adverb, substantiv sau adjectiv + prepoziție.

Ținînd seamă numai de stadiul actual al dezvoltării limbilor respective, dicționarele de colocații ar prezenta (eventual într-o ordine a preferinței) colocațiile obligatorii, recomandabile sau posibile, menționînd totodată pe cele nerecomandabile sau interzise (ca și în alte aspecte ale lucrărilor lexicografice descrise aici, și în această privință analiza contrastivă poate aduce o contribuție substanțială).

4.2. Apărînd sub o formă grafică clară (pagină-contrapagină), dicționarele de colocații comparate prezintă, în fond, și ele, tot grupuri de serii sinonimice (de data aceasta la nivelul sintagmatic) puse la dispoziția elevilor, studenților și traducătorilor (călăuziți și de unele indicații

stilistice şi, eventual, gramaticale), precum şi a comparatiştilor şi a altor lingvişti, care pot investiga diferite aspecte ale vocabularului celor două limbi.

5.0. Pe de altă parte, se pot investiga combinaţiile *frazeologice*, adică locuţiunile şi expresiile (la care s-ar putea adăuga şi proverbele) în două limbi.

5.1. Dicţionarele frazeologice bilingve mai avansate (bazîndu-se, ca elemente complementare, pe cele de serii sinonimice şi pe cele de colocaţii) ar prezenta astfel elementele idiomatice ale vocabularului tot sub formă comparată, realizînd scopuri didactice, ştiinţifice şi practice.

6.0. Urmărind aceleaşi scopuri complexe, de a sluji atît învăţămîntul cît şi cercetarea lingvistică şi interdisciplinară, este necesar să ne ocupăm şi de un segment restrîns, dar deosebit de dificil al lexicului — cuvintele înşelătoare, aşa-numiţii „prieteni falşi" (izolînd, deci, elementele care prezintă dificultăţi deosebite, pentru a putea insista asupra lor în predare).

Nu ne vom ocupa de similitudini aleatorii (paronime etc.), ci doar de lexicul de provenienţă comună (romanică) care prezintă aspecte neconcordante în două sau mai multe limbi.

6.1. Dicţionarele bilingve (sau eventual poliglote) **de „prieteni falşi"** (numiţi mai ştiinţific în engleză *deceptive cognates*, adică elemente lexicale înrudite, dar necongruente) pot prezenta acea parte a vocabularului romanic care a evoluat diferit în diverse limbi. (Circa 5—10% din cuvintele-titlu ale dicţionarelor anglo-române, de exemplu, prezintă unele sensuri neconcordante, deşi se reduc, în ultimă analiză, la acelaşi etimon mai îndepărtat.) Prezentînd pe coloane paralele cuvintele asemănătoare din două sau mai multe limbi (eventual pe o coloană fiind prezentate şi cuvintele sau rădăcinile lor latineşti), se pot indica monosemanţii sau sensurile polisemanţilor care şi-au pierdut congruenţa prin unul sau mai multe fenomene de evoluţie semantică : extindere sau îngustare a sensului, achiziţia unor conotaţii pozitive sau negative etc., precum şi cauzele sau momentul producerii acestei diversificări prin abatere, prin restrîngere a selecţiei ş.a.m.d.

6.2. Asemenea dicţionare pot servi, aşadar, nu numai învăţămîntului, ci şi cercetătorilor care pot efectua pe baza acestui corpus o serie de studii (mai ales dacă s-ar include sub o formă sinoptică vocabularul „aberant" din mai multe limbi europene). Se pot evidenţia astfel zonele de convergenţă şi de divergenţă între două sau mai multe limbi, ceea ce poate oferi un material important de investigaţie tuturor celor preocupaţi de istoria limbilor respective.

7.0. Genul mai vechi de studii referitoare la prezenţa elementelor franceze, engleze etc., în limba română sau în alte limbi (în cadrul mai larg al interferenţelor lingvistice), poate fi sprijinit şi el de lexicografie.

7.1. În acest sens preconizăm folosirea corpusului de cuvinte provenite din engleză, de pildă (indiferent dacă au pătruns direct sau indirect în română), pentru alcătuirea unor **Dicţionare de anglicisme** etc.

Asemenea dicţionare ar putea să prezinte, de pildă, cuvintele de origine engleză, împreună cu elemente ca : diversele lor variante ortografice şi de pronunţare mai vechi sau mai noi (eventual recomandînd forma cea mai răspîndită, dacă ea corespunde şi din punct de vedere ştiinţific) ; sensul din limba sursă ; sensul sau sensurile căpătate în limba

română, cu indicația productivității lor în română (și a cuvintelor derivate de la ele sau compuse cu ajutorul lor). De asemenea s-ar putea indica unele aspecte aberante care au dus la greșeli de folosire, confuzii, folosire improprie, pronunțări greșite etc. —, precum și o serie de aspecte sociolingvistice relevante (exemplu : „fotbal" — evoluție, variante, productivitate, greșeli în legătură cu *American foot-ball* = rugbi american).

8.0. După cum se poate vedea, lexicografia românească bilingvă are și ea posibilități destul de ample și variate de dezvoltare, pentru menținerea locului important pe care îl ocupă în domeniul creării instrumentelor de învățămînt, ca și pentru generarea de noi realizări în domeniul lingvisticii aplicate.

PREFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. BANTAȘ, ANDREI (1971) — *Relations between English Semantics and Grammar in the Sphere of Nouns*, „Analele Universității București". Limbi germanice, an. XX, 1971.
2. BANTAȘ, ANDREI (1972) — *The Grammatical Regimen of the Verb in Contemporary English*, „Analele Universității București". Limbi germanice, an. XXI, 1972.
3. BANTAȘ, ANDREI (1975) — *Introducing the Sem-Grammeme*, „Revue roumaine de linguistique", „Cahiers de linguistique théorique et appliquée", Tome XX, 1975, No. 6.
4. BANTAȘ, ANDREI și RĂDULESCU, MIHAI (1967) — *Capcanele vocabularului englez*, București, Editura științifică, 1967.
5. CONSTANTINESCU, ILINCA (1976) — *Preliminarii la o analiză contrastivă a colocațiilor*, în „Studii și cercetări lingvistice", XXVII, 1976, nr. 3.
6. LEVIȚCHI, LEON (1957) — *Bilingual Dictionaries : Suggestions*, in *Mélanges Linguistiques*, Bucarest, Editions de l'Académie de la République Populaire Roumaine, 1957.
7. LEVIȚCHI, LEON (1960) — Prefață la *Dicționarul român-englez*, București, Editura științifică, 1960 (ediția a II-a, 1965 ; ediția a III-a, 1973).
8. SECHE, MIRCEA (1966, 1969) — *Schiță de istorie a lexiografiei române*, București, Editura științifică, vol. I, 1966 ; vol. II, 1969.

SUFIXUL *-OANĂ*

DE

GEORGE ŞERBAN

În lucrarea *Diftongarea lui e şi o accentuaţi în poziţiile* **ă** *şi* **e**, Iaşi, 1920 (p. 212—213), acad. Iorgu Iordan vorbeşte despre existenţa în limba română a sufixului *-oană* < ngr. ῶνα, spunînd printre altele : „sufixul *-oană* a fost introdus prin cuvinte ca *arvună*, înregistrat şi sub forma de *arvoană* < ngr. αρ́ραβῶν, acuz. —ῶνα, *cocoană* <κοκκῶνα. Sufixul *-oană* îl găsim şi în două cuvinte de origine slavă, unde sună *-ona* întocmai ca în greceşte : *boboană* « farmec, vrajă », *boroană* « grapă » ... De la cuvinte de felul celor de mai sus, sufixul *-oană* a trecut în derivatele româneşti şi s-a substituit altor sufixe străine".

Finuţa Hasan examinează toate exemplele înregistrate de Iorgu Iordan şi formulează concluzia că „originea sufixului *-on/-oană* este incertă. Etimologia propusă de Iorgu Iordan pare greu de admis, pentru că grecescul αρ́ραβῶν şi ngr. κοκωνα nu cuprind un sufix -ῶνα, nici cele două împrumuturi din limbile slave, *boboană*, şi *boroană* nu prezintă în idiomele de origine un sufix şi nu sînt analizabile în româneşte" [1].

Bazîndu-se pe observaţia că „cele mai multe derivate în *-on/-oană* au paralele în *-oi/oaie (cason, căsoi, căsoaie)* şi că toate sensurile lui *-on/-oană* se întîlnesc la *-oi/-oaie*", Finuţa Hasan conchide : „putem presupune că *-on/-oană* are ca punct de plecare pe *-oi/-oaie*" (p. 372).

La sfîrşitul articolului său, autoarea constată că „*-on/-oană* este folosit în diverse regiuni ale ţării independent de *-oi/-oaie*, ca sufix care dă naştere la derivate noi ..., ceea ce demonstrează că *-on/-oană* este simţit ca derivativ şi că el are o oarecare productivitate" (p. 374).

În legătură cu sufixul *-oană* în limba română, înregistrez aici cîteva *cuvinte uzuale* în satele de sub Munţii Făgăraşului, cuvinte care nu au mai fost semnalate de nici un cercetător preocupat de această problemă. În satul Lisa din Munţii Făgăraşului se întîlnesc cuvintele : *Căţăoană*, *Băzăoană*, *Viroană (Veroană)*, *Roană*, *şoproană*, *cotroană*.

Căţăoană se spune în batjocură despre o „femeie dată dracului", „care se acaţă cu vorba de toată lumea", „o făptură arţăgoasă", care nu-i altceva decît o „caţă". Mai demult, acest cuvînt se adresa, în Lisa, numai femeilor din familia *Caţavei*. Azi, termenul s-a extins şi este uzual şi în sate în care nu a existat familia *Caţavei*. *Căţăoană* ne aminteşte de numele de familie *Căţană*, *Căţăue*, înregistrate la recensămîntul urbarial din anii 1632, 1637, 1640 în satul Lisa din Ţara Făgăraşului [2].

---

[1] Cf. *Sufixul* **-on / -oană**, în SCL, nr. 4/1975.

[2] David Prodan, *Urbariile Ţării Făgăraşului*, vol. I, 1601—1650, Bucureşti, 1970, p. 238, 544, 767.

Apropiind aceşti termeni : *Căţană*, *Căţăue*, *căţăoană*, constatăm că toţi trei sînt porecle la adresa aceleiaşi familii *Caţavei* sau la adresa oricărei fiinţe cu apucături de *caţă*. În toţi aceşti trei termeni găsim aceeaşi rădăcină : *caţă*, la care s-au ataşat sufixele *-ană*, *-ue*.

Între sufixul *-ană* şi sufixul *-oană* este o foarte mare apropiere de sens şi de fonetism. Cred că forma *Căţană* din *Urbarii* este aceeaşi cu forma neînregistrată în scris, *căţăoană*, prin contragerea lui *oa* în *a*, procedeu întîlnit în Lisa şi cu alte ocazii. Cuvîntul *căţăoană* este, probabil, tot aşa de vechi ca şi cuvîntul *Căţană*.

Băzăoană „femeie harnică şi sprintenă la lucru" (numai în Lisa). şi formal şi semantic *băzăoană* are legătură cu interjecţia *bîz* („*bîz* imită sunetul produs în zbor de unele insecte"[3]). Ataşîndu-se sufixul *-oană* la această rădăcină onomatopeică, s-a realizat porecla metaforică : *Băzăoană*.

Viroană (Veroană) se foloseşte astăzi ca toponim : numele unui loc de casă : „La Viroana" ; „al Viroanei". Este, desigur, o formaţie antroponimică de la numele de botez Vironica (Veronica), şi anume prin forma *Vira (Vera)*, ca şi *Magda* (de la *Magdalena)*, Marga (de la *Margareta)*. Deci : *Vira (Véra)* + suf. *-oană* > *Viroana (Veroana)*. Numele de persoană *Viroană*, *Veroană* a putut da, prin simplificare, *Roana*. Îl întîlnim ca nume de loc : *Roana Corbenii*.

Şoproană „clădire făcută din scînduri pentru fîn, otavă, paie sau pentru adăpostitul diferitelor obiecte (plug, car, etc.), ataşată şurii sau mai departe în grădină", provine din *şop* < germ. săsesc *Schop)* + suf. *-oană*[4]. Apariţia lui *r* în *şoproană* se poate explica în acelaşi fel ca în *bundră*[5] *(< bundă)* şi în *viespre (< viespe)*, amîndouă aceste forme cu *r* existînd în Ţara Făgăraşului.

Nu cred în proveniența cuvîntului *şoproană* din *şopron* sau din *şopru*, pentru că în graiul localnicilor nu există nici forma *şopron*, nici forma *şopru* (acolo unde există forma *şoproană)*. De la *şop* s-au format în regiune formele : *şopeci*, *şopotei*, care exprimă aceeaşi realitate ca şi cuvîntul *şop*. Cuvîntul *şoproană* exprimă o altă realitate.

Cotroană „patul mare, înalt şi larg pentru tinerii căsătoriţi împodobit peste zi cu perini şi ţoale". Acest pat este totdeauna aşezat în cotul casei, în ungherul, în colţul casei, lîngă peretele spre celarul casei, de aceea mi se pare normal ca el să fie derivat de la *cot* + *oană*, cu *r* explicat ca la *şoproană* . Iar *cotroana*, semnalat de V. Bogrea, cu sensul „bucătăria de vară, bucătăria de noră", ne spune acelaşi lucru[6], căci amîndouă aceste bucătării se fac (se făceau) de obicei într-un colţ al casei, într-un ungher, într-un cot al casei. Nu e nevoie să apelăm la termenul maghiar *Katlan*, de la care ar fi provenit *cotloană*, fiindcă acest termen înseamnă „căldare", „cazan", dar şi pentru că forma „cotloană" nu există în graiul localnicilor făgărăşeni, iar *cotroana* noastră exprimă o cu totul altă realitate.

---

[3] *Dicţionarul explicativ al limbii române*, Bucureşti, 1975, p. 88.

[4] *Şop* „spaţiul dintre acoperişul şurii şi tavanul grajdului".

[5] Sextil Puşcariu, *Limba română*. II. *Rostirea*, Bucureşti, 1959, p. 123.

[6] V. Bogrea, recenzie la C. Rădulescu-Codin, *Muscelul nostru*, I, *Comuna Corbi şi locuitorii săi*, Cîmpulung, 1922, DR, III, p. 873.

Cele cinci cuvinte semnalate mai sus sînt foarte vechi și sînt analizabile în limba română, avînd o rădăcină cu sens precis și sufixul *-oană*. Sufixul *-oană* are sens augmentativ în toate aceste cuvinte, care sînt de genul feminin, ceea ce ne îndreptățește să afirmăm că sufixul *-oană* a fost introdus direct în forma lui de feminin *-oană*. De la forma de feminin *-oană* s-a refăcut, apoi, un masculin *-on*, pe baza analogiei cu alte sufixe : *mînzoacă—mînzoc*, *boboacă—boboc*, *oloagă—olog*, *mînioasă—mînios* etc.

Nu este deci de mirare că în cazul cuvintelor discutate aici întîlnim, alături de feminine, și formele de masculin cînd este vorba de nume de ființe : *căţăoană—căţăon*, *Băzăoană—Băzăon*, *Viroană—Viron*. Nu întîlnim forme de masculin pentru numele de lucruri (*șoproană*, *cotroană*). Formele *șopron*, *cotron* nu există în regiunea în care apar formele feminine. Acest fapt întărește afirmația de mai sus că sufixul *-oană* a fost introdus în forma lui de feminin *-oană* < ngr. ῶνα.

Urmărind viața acestor cuvinte, constatăm că nici unul din ele nu are vreo paralelă în *-oană*, *-oaie*. Nu se întîlnește nici forma *Căţăoi*, *Băzăoi*, *Viroi*, *șoproi*, *cotroi*. Pe de altă parte, există în Țara Făgărașului cuvinte derivate cu sufixul *-oaie* care nu au niciodată forme paralele cu sufixul *-oană: Popoaia*, *Bucoaia*, *Cismășoaia* etc. și niciodată : *Popoană*, *Bucoană*, *Cismășoană*, și nu se aud nici masculinele : *Poponu*, *Buconu*, *Cismășonu*. Aceste sufixe coexistă din vechime, pentru că cuvintele care le conțin sînt foarte vechi. Aceasta ne îndreptățește să afirmăm că sufixul *-oană* nu are ca punct de plecare *-oaie*, ci este un sufix de sine stătător, de altă proveniență. Sufixul *-oană* își are istoria sa aparte.

Afirmația acad. Iorgu Iordan despre proveniența lui *-oană* din ngr. ῶνα este confirmată și de exemplele discutate mai sus.

Cuvintele *Căţăoană*, *Căţăon* sînt uzuale în Țara Făgărașului. Cunoaștem sensul și originea acestor cuvinte uzuale acolo, cu întreaga lor realitate. Dar cuvîntul *Căţăon* se întîlnește și dincoace de munți. Tiktin (*Dicționar român-german*, București, 1903) înregistrează acest cuvînt astfel : „*Căţaon*, pop. « Spitzname » (poreclă). Etimologie Unbekant (p. 300)". *Dicționarul limbii române*, București, 1940, îl înregistrează de asemenea : „*Căţaon* s.m. grec (peior). Termen injurios dat grecilor, cf. *grecotei*, *capră rîioasă*".

Căţăon există și în regiunea Făgărașului și dincoace de munți, însă cu alt înțeles și cu altă proveniență. Cum se poate explica identitatea de formă dintre cele două cuvinte? Să fi influențat ciobanii făgărășeni, veniți cu oile pînă la Dunăre și mare, pe românii de dincoace de munți? Să fi adus acești ciobani cuvîntul lor? Dar atunci de ce nu au adus și sensul cuvîntului, așa cum era acest sens la ei acasă, la 1632, și foarte probabil și mai înainte, căci satul Lisa este atestat istoricește încă din 1527, iar *Căţăoanii* din *Lisa* constituiau una din cele dintîi familii existente acolo? Să fi influențat românii de dincoace de munți pe făgărășeni? Dar atunci de ce nu le-au împrumutat și sensul cuvîntului? E greu de admis o influență reciprocă în privința acestui cuvînt. În Țara Făgărașului nu existau greci pe vremea formării acestui cuvînt, iar cuvîntul existent acolo nu se referă la greci. Identitatea formei acestui cuvînt poate fi o simplă și întîmplătoare coincidență sau aceeași mentalitate, și la unii și la alții, va fi dus la manifestări autonome, dar coerente.

CĂ „NARATIV" ÎN BALADA POPULARĂ

DE

GR. BRÂNCUȘ

În poezia populară, conjuncția *că* apare, cu o frecvență neobișnuit de mare, într-o îmbinare improprie, la prima vedere, conjuncțiilor subordonatoare. Este vorba de *că* din versuri de felul acestora :

„Ș-împăratu *c*-auza, La neferi *că* poruncea, Pă Brîncoveanu-l lua, La buștean *că* mi-l trăgea, Cu toporu *că*-l toca, Carnea bucăți *că*-i făcea Ș-într-un coș *că* mi-l punea, Drumu pă mare *că*-i da Și marea să aprindea De om bun ce mi-și erea" [1].

Faptul caracteristic este că întotdeauna „conjuncția" *că* se află înainte de verb, în imediata lui vecinătate și, totodată, în situația sintactică a unei topici schimbate, specifice textului poetic popular. Din exemplul dat, se observă că subiectul și determinanții verbului (și numai ai verbului) sînt plasați obligatoriu pe primul loc al propoziției, precedînd verbul. E firesc ca, disociindu-se de verb prin intervenția acestei „conjuncții", componentele propoziției să ajungă la o independență stilistică mai mare și, deci, conținutul celor două fragmente ale propoziției să capete o importanță cel puțin egală în semantica versului.

De regulă, *că* este solidar cu verbul predicat în felul unui afix morfologic mobil, adică al unui auxiliar (inclusiv *să*) al timpurilor și modurilor verbale compuse. Această analogie se justifică din punctul de vedere al elementelor prin care se poate disocia verbul de „conjuncție", acestea fiind, de obicei, pronumele neaccentuate : „La buștean *că mi-l* trăgea, Cu toporul că-*l* toca" (comp. construcțiile : *să-l scalde, scăldatu-l-am, scălda-te-voi, scălda-l-aș, scălda-mi-l-aș*, cu inserția unui pronume conjunct între verb și morfemul mobil).

Apariția lui *că* lîngă verb nu este condiționată de o anumită structură prozodică, de un tip de vers anume. Pentru exemplificare, adăugăm, la versurile de mai sus constituite din cîte șapte silabe, altele de cîte cinci silabe :

„La mal *că* ișea Un cioban venea Oile s-adape ... Dumnezeu nu sta Cu iel *că* zbura ... Pe cer *că*-i punea" [2].

Cu „conjuncția" *că* în distribuția contextuală de care ne ocupăm pot apărea și versuri mai lungi de șapte silabe. Acesta este cazul mai ales al poeziilor cu structură ritmică neuniformă, determinată, probabil, de alternarea caracterului „spus" cu cel „cîntat" al textului. Iată un exemplu din balada *Mizilca:*

„— 'Mpărătească dumneata, Dacă este vorba-așa, Bagă dă seamă *că* io la noapte O ispecție *că* le-oi făcea Și cu mine și dumneata *c*-oi mergea. În fiecare cort *că* ne-om ducea, Cu panglica la șolduri *că* i-om măsura ; ...

---

[1] Al. I. Amzulescu, *Cîntece bătrînești*, București, Ed. Minerva, 1974, p. 498.
[2] *Id.*, p. 10.

Iute noaptea *că* venea, *(mă)* Boldeicuța *că*-m' venea Și Mizilcuții că-i spunea" [3].

Condiția apariției lui *că* este, deci, nu lungimea versului, ci situarea verbului predicat la sfîrșit, în urma tuturor celorlalte părți ale propoziției.

Trebuie precizat, în sfîrșit, că prezența lui *că* nu este determinată nici de nevoia de „a umple" versul, de a-l completa cu o silabă necesară. Dovada se poate face cu versuri de felul acestora :

„Ochii roată că-i făcea Peste mes' că să uita" [4], a căror structură silabică adecvată cadenței ritmice n-ar șchiopăta în absența lui *că* (comp. Ochii roată îi făcea Peste mese să uita).

Specia poetică în care *că* apare cel mai des este cîntecul bătrînesc, balada, în general poezia epică, în care se povestesc fapte și întîmplări desfășurate în succesiunea lor logică. Nevoia stilistică de a se scoate în relief acțiunea, deci verbul, ca purtător al valorii narative a textului poetic, nu se putea împlini suficient numai prin inversarea ordinii determinanților ; de aceea, limba a găsit în *că* un semn special pentru marcarea suplimentară a caracterului narativ al termenului pe care-l însoțește.

În speciile lirice, caracterizate, la nivelul expresiei, printr-o frecvență scăzută a verbelor și, de asemenea, prin plasarea mult mai rară a verbului predicat în urma determinanților săi, prezența lui *că* nu ne întîmpină aproape niciodată. Totuși, cînd în poeziile lirice intervin pasaje narative, apariția lui *că* este de așteptat, ca în exemplul :

„Nouă frați pe nouă cai Te căutară nouă ai : Pe unii i-au ciumpăvit, Pe alții *că* i-au spetit, Pe toți *că* i-au prăpădit, Și frații s-au obosit, Nicăieri nu te-au găsit" [5].

sau :

„Dar, de cînd mă însurai, Grija casei *că* luai De codru *că* mă lăsai" [6].

Prin urmare, *că* joacă rolul unui *indice narativ*. Această concluzie se desprinde și din observația că în dialogurile prin care se întrerupe uneori firul epic propriu-zis al baladei *că* apare. Din exemplul care urmează se poate constata că dialogul este un fel de „popas" în narațiune, exprimat prin verbe la alte timpuri și moduri decît cele din cursul narațiunii :

„Pe cal *că* mi-l punea Și la tîrlă *că*-l ducea, La tîrla lui Harbuzan Avea un firtățel cioban. — Bună ziua, măi ciobane ! — Mulțumescu-ți, iortomane, Descalecă puțintel, Foarte eu să te cinstesc, Foarte să te ospetesc ! — Ciobănel de oaie laie, Mămăligă din pîrnaie, Făcută cu apă din ploaie, N-am venit să mă cinstești, Foarte să mă ospetești. Și-am venit ca să te rog Oițele să le mulgi. Iar ciobanul auzea, Cinci sute de oi mulgea, Laptele *că* mi-l lua, Și într-o cadă *că*-l băga, Pe voinic *că* mi-l lua În lapte dulce *că*-l scălda. Cînd deodată *că*-l băga, Laptele *că* se închega" [7].

Încadrat în narațiune, dialogul reprodus mai sus apare ca un fragment de descriere statică, fără legătură directă cu dinamica povestirii.

---

[3] *Id.*, p. 97, unde se notează că toate versurile sînt în zicere *parlato*, cu excepția celui însoțit de termenul de adresare *mă*.

[4] *Id.*, p. 70.

[5] G. Dem. Teodorescu, *Poesii populare române*, București, Tipografia modernă, 1885, p. 282.

[6] *Id.*, p. 272.

[7] Nic. Densusianu, *Vechi cîntece și tradiții populare românești*, București, Ed. Minerva, 1975, p. 110.

Dacă însă dialogul reprezintă o continuare (evident, în stil direct) a narațiunii propriu-zise, posibilitatea apariției construcțiilor verbale cu *că* nu este exclusă. Iată un exemplu :

„Ea la Manole striga : — Manole, Manole, Zidu *că* mă strînge, Coconașu-mi plînge ; Țîțișoară-mi curge. Manole zicea : — Coconașu tău Bată-l Dumnezeu" [8].

Ca semn al discursului narativ, însoțind verbul, *că* a încetat de a mai fi conjuncție, dovadă că propozițiile în care apare sînt principale. Procesul de restructurare sintactică a frazei poetice din textul baladei presupune că propoziția principală, în cuprinsul căreia este inclus *că*, derivă, de fapt, dintr-o subordonată față de un verb „dicendi", „declarandi" sau impersonal. Se știe că propozițiile obiective și subiective, cerute de aceste categorii de verbe, se pot împleti cu regentele lor, adică unele părți de propoziție din subordonate pot apărea înainte de conjuncție, deci în cuprinsul regentelor respective, ca în exemplul : „Iată Marcoș că-mi venea " [9]. Prin această particularitate de topică a frazelor care conțin propoziții subiective și completive trebuie explicate principalele cu *că* plasat înaintea predicatului.

Concentrația frazei poetice, în care accentul este pus exclusiv pe dinamica narațiunii (în cazul nostru pe conținutul propozițiilor obiective și subiective), face ca prezența regentelor exprimate printr-un verb „dicendi" sau impersonal să devină superfluă pentru creatorul popular. La aceasta contribuie, fără îndoială, și faptul că balada, spre deosebire de specia lirică, are caracterul unui text *adresat*, ca orice text epic ; existența persoanei I și a II-a, ca emițător și, respectiv, receptor, este presupusă cu necesitate de un verb de felul lui *se zice*, *se spune*, *se povestește*, *iată*, *uite* etc. Din cei doi termeni, verbul regent și conjuncția *că*, prin care se realiza adresarea, a fost reținut, la nivelul sintactic al textului, unul singur, conjuncția *că*. Însoțind și determinînd verbul, *că* a devenit adverb.

Așadar, în balada populară, acest element, *că*, are și rolul unui *termen de adresare*.

În unele balade, episodul inițial conține deja formule de adresare directă exprimate prin verbe la persoana I și a II-a, ca, de exemplu, în balada *Vișina:*

„Frunzuliță d-avrămeasă, *Ascultați*, masă frumoasă, *Să* vă *cînt* d-un cîntecel *S-ascultați* cu drag la el ... Dumneavoast-*oați asculta*, Prea frumos că *vom cînta*" [10].

Verbul *zice* apare frecvent ca anacruză la diferite versuri din unele balade. Astfel, în balada din care am citat mai sus, culegătorul a înregistrat acest verb de 15 ori, de exemplu :

„bă *'ice* Mînca cîte-o gîsculiță". „bre *'ice* La-mpărat mi să ducea". „mă *'ice* 'Ncepu tătaru-a bătea". „bă *'ice* Pă tătar că mi-l tăia".

De multe ori, *că* este precedat în vers de *frate*, *taică*, *vere*, *mări*, termeni familiari de adresare :

„Iar Soare că se scula Vremea, *mări*, că-i venea Să-și vadă de căsătorit. El, *mări*, că mi-a umblat Nouă ani Pe nouă cai" [11].

---

[8] *Id.*, p. 172.
[9] Amzulescu, *op. cit.*, p. 17.
[10] *Id.*, p. 246.
[11] Nic. Densusianu, *op. cit.*, p. 93.

Dar procedeul caracteristic de realizare a adresării în balada populară constă în anticiparea subiectului sau a obiectului (rareori și a altor părți de propoziție) printr-un pronume interogativ inclus în cuprinsul propoziției principale.

„La masă de piatră De neamț așezată La ea *cine* șede? Jecman-împărat Și prea luminat Și cu Jecmănița Dalba-mpărătiță. Masa *cine* le-o pune? Fetița lui Iova Dată la împărat De astăzi înainte Ca să-nvețe minte. Împărat *ce* făcea? El că mînca Și se ospăta" [12].

Formula interogativă care se obține astfel și care ne întîmpină, dealtfel, și în basme, reprezintă o modalitate de a declanșa surpriza ascultătorului, de a-i capta interesul pentru acțiunile eroului și de a-i solicita participarea etică la narațiune.

Distribuțional, *cine*, *ce* se identifică cu *că*, adică se situează lîngă verb, într-un raport de solidarizare identic cu cel contractat de *că*.

Mai important este însă faptul că aceste formule interogative, care uneori pot lua aspectul unor propoziții aparte (vezi mai sus : „Împărat ce făcea?"), apar, foarte des, ca și *că*, în aceeași îmbinare sintactică cu pronumele conjunct *mi*, de dativ cu valoare etică.

„Verde micșonea, (măi) Șarpe *ce-mi făcea?* Afar' *că-m' ieșa* Iovan de-l vedea, Pe cal *că-m' sărea*, După iel să loa, Șarpe *că-m' fugea*, Pe unde-m' fugea Brazde c-arunca, Șanțuri *că-m' făcea* ..." [13].

Rezultă de aici că, dacă prin *mi* (pers. a II-a, *ți*, nu apare aproape niciodată) se exprimă participarea sufletească a naratorului la acțiunile eroului, prin construcțiile cu *că*, abstrase din propoziții subiective și obiective, este atrasă coparticiparea etică a ascultătorului. În felul acesta, persoanele I și a II-a au o implicație etică directă în narațiune.

Prin urmare, în cîntecul bătrînesc, *că* este nu numai un indice narativ, ci și un termen de adresare și o marcă de implicare etică a persoanei a II-a în narațiune.

---

[12] *Id.*, p. 117.
[13] Amzulescu, *op. cit.*, p. 36.

DEFORMĂRI LEXICALE ÎN FOLCLOR

DE

ION POPESCU-SIRETEANU

În culegerea și editarea folclorului apar adeseori deformări lexicale pe care filologul trebuie să le explice în chip satisfăcător. Cauzele acestor deformări sînt diferite, de la poziția cuvîntului în contextul folcloric pînă la neatenția celui care fixează versurile cîntecului popular pe hîrtie.

Cuvintele necunoscute sau mai puțin cunoscute într-o anumită regiune trec printr-un interesant și complicat proces de „reorganizare" a complexului sonor, adică printr-un proces de apropiere a cuvîntului de un „suport" lexical existent. Așa s-a întîmplat cu versul *La cest măr mare rotat* care a devenit *La cizmar, mare rotar* (vezi explicația dată de Monica Brătulescu, în vol. *La luncile soarelui*, p. XI) sau cu versurile *Mare lac de zăr s-au fapt* și *Tot voinici cu chiverele*, devenite *Mare lac de zarzai fapt* și, respectiv, *Tot voinici pe ceferele* (vezi explicația lui C. Mohanu, în culegerea sa de folclor *Fîntîna dorului*, p. XIII). Exemple asemănătoare citează J. Byck într-un articol consacrat erorilor de transcriere și de editare : cuvintele *pomu leagînului* s-au notat *pomulea gîndului*, în versurile : *La grădina raiului / La pomulea gîndului;* versul *Fugi izdate necurate* devine *Fugiț datiĭne curate*, iar versul *S-a făcut dimineçioară* devine *S-a făcut din mine cioară* (vezi vol. *Studii și articole*, 1967, p. 230—231).

Gh. I. Neagu, în „Revista de etnografie și folclor", 1967, p. 147—152, discută alte exemple din care se vede că textul popular poate suferi deformări atît de mari încît poate induce în eroare chiar pe specialiști de prestigiu în domeniul etimologiei. Astfel, V. Bogrea considera că *tingrele, tingrele* din poezia populară ar fi un împrumut din maghiară, *tengt-ili, tengerelü*, cînd, de fapt, este o contopire a cuvintelor românești *tini grele* „noroaie grele".

Editorii colecției lui Mihai Costăchescu—G. Ivănescu și V. Șerban—au atras atenția asupra unor deformări asemănătoare. În legătură cu cuvîntul *frige* din versurile *Și la linte —/'Ș frige-on dinte*, editorii notează : „Desigur, în forma originală a strigăturii : *'ș frînge-on dinte*" (p. 71). Versul *Aia parte sărbănași* reprezintă varianta deformată a versului *Aia parte-s arbănași*, iar editorii menționează în notă : „Evident, elevul culegător n-a înțeles textul, în care e vorba de *arbănași*, adică *albanezi*" (p. 251).

Versul *Fraților Roman copil*, din colecția lui Nic. Densușianu, editată de I. Oprișan, trebuie refăcut în forma *Frații lui Roman copil*, cum spune editorul (p. 143).

De multe ori însă, culegătorul sau editorul nu pot lămuri un cuvînt sau un vers deformat. Într-o astfel de situație cel mai bun lucru este să

se atragă atenţia viitorului cercetător, şi nu „să se reconstituie" fără temei o anumită formă anterioară, stabilindu-se un fel de „colaborare" cu creatorul popular.

★

Semnalările de pînă acum ale deformărilor lexicale din folclor sînt întîmplătoare. În articolul nostru ne propunem să lărgim sfera acestor semnalări, pe baza unor lecturi recente a multor culegeri de folclor, şi să stabilim anumite „tipuri" de deformări lexicale specifice poeziei populare. Faptele avînd însă implicaţii lexicale mult mai largi, articolul are şi menirea de a aduce unele contribuţii la etimologia românească.

Este de menţionat că, de obicei, o singură cauză nu poate fi hotărîtoare într-o astfel de situaţie, ci există întotdeauna o cauză principală şi una sau mai multe cauze secundare. De aceea, cînd ne vom referi la afereză, la falsa despărţire în unităţi lexicale, la contopirea nejustificată a unor cuvinte, vom numi cauzele principale (poate mai bine le-am numi *cauzele imediate)*, care, la rîndul lor, sînt determinate de alte cauze. Importanţa cauzelor secundare este mai mare sau mai mică, în funcţie de faptele lingvistice în discuţie.

Deformarea se explică de multe ori prin afereză. Este cazul cuvîntului *năduläi* din versurile : *Peste n ă d u l ă i, / Peste munţi şi văi, / Peste trei otară, / Colo-n ceea ţară* (Marienescu, p. 172); editorul explică, în glosar (p. 802), cuvîntul prin „aspiraţii, năzuinţe". DLR, litera N, nu înregistrează un asemenea cuvînt, deşi s-ar fi cuvenit să-l găsim în dicţionar. Dar sensul nu este inventat, ci a rezultat din relaţia stabilită de editor între *năduläi* şi *năduleală*, acesta înregistrat în DLR (p. 76), ca derivat, cu suf. *-eală*, al verbului *năduli* (cu etimologie necunoscută).

Părerea noastră este că *năduläi* trebuie explicat prin numele regiunii *Anatolia* (tc. *Anadol*, gr. ανατολή „orient"; vezi DA, I, p. 160, s.v. *anadol; Anadol* se întîlneşte şi la I. Budai-Deleanu, *Opere*, I, p. 84, nota 2), care se întîlneşte, adeseori, cu afereză, în folclorul românesc : *M-am dus în ţări pustii, / În cele n a d o l i i* (Tocilescu, p. 32); *Se bat turcii între ei, / Veniţi de pin N ă d o l i i, / Din ale ţări pustii* (Timoc, p. 342). Menţionăm că DLR, litera N, nu înregistrează cuvîntul *nadolie*, pl. *nadolii*, ci doar *nadol* (p. 4), pentru care se face trimitere la *anadol*. Schimbarea *-ii* > *-ăi (nadolii-năduläi)* s-a făcut datorită rimei *(năduläi — văi)*, poate prin apropiere de *duläi*, pluralul lui *dulău*, dacă nu cumva chiar *duläi* (cu un singular refăcut, *dulău)* se explică prin *năduläi* („cîini de Anatolia, folosiţi de păstori"). În legătură cu *nadolii* trebuie să fie pus verbul *năduli*, care, între altele, înseamnă şi „a năvăli, a se năpusti" : din Anatolia porneau, adeseori, în toată Peninsula Balcanică şi la noi, năvăliri de jaf.

Alt cuvînt pe care îl explicăm prin afereză este *zmichin*, din versurile : *Paloş din teacă scotea, / Pe zmichin că mi-l trăgea* (Nijloveanu, p. 542). Credem că *zmichin* este o variantă cu metateză a cuvîntului *mischiu* „oţel de calitate superioară, întrebuinţat la fabricarea săbiilor, a tocilelor etc." În versurile : *'Ndărăt să-ntorcea, / La tîrg la Mischiu, / Ca să-şi tîrguiască / Paloş de mischiu* (A.I. Popescu, II, p. 39) *Mischiu* (şi *mischiu)* reprezintă numele oraşului Damasc. Naşterea, prin afereză, a cuvîntului *mischiu*, din gr. δμισχί „de Damasc" (vezi DLR, litera M, p. 611—612), cuvînt

izolat în limba română, a putut duce la apariţia variantei *zmichin*, aşa cum o înregistrează poezia populară, dar neînregistrată în DLR (ca variantă a lui *mischiu*). Explicaţia dată de culegător în glosar (vezi p. 817 : „gresie, piatră de ascuţit coasa") pare inexactă; din versurile citate se vede că este vorba de un „obiect de ascuţit paloşul", iar acesta nu poate fi decît de oţel.

În colecţia Tocilescu citim versurile : *Pe uliţa Driului, / Driului, Codriului* (p. 73) ; în colecţia Teodorescu citim : *din dealul Odriiului / pînă-n preajma Diiului* (p. 605); în culegerea lui Gh. I. Neagu citim : *tîrgul Ogrigului* (p. 270). În *Limba descîntecelor româneşti*, 1975, p. 63, Al. Rosetti citează versul : *Mă suii în vîrful Odiului*. Toate variantele : *Drii, Odiu, Odrii, Ogrig* reprezintă numele oraşului *Adrianopol*, în varianta sa *Adrii*, cu afereză *(Drii)* sau cu schimbarea *a* > *o (Odiu, Odrii, Ogrig)* (vezi şi Vasile Bogrea, *Pagini istorico-filologice*, 1971, p. 408, 411—412)[1]. Cititorul va fi, poate, surprins de faptul că la deformările citate se adaugă şi : *În tîrgul Iodriului* (Tocilescu, p. 733); *Pe uliţa tîrgului, / Tîrgului Madridului* (A. I. Popescu, II, p. 200); aşadar, în acest caz, *Madrid* = *Drii, Odrii, Ogrig*. Se vede că, după ce s-a pierdut legătura cu forma de bază, invenţia este nelimitată.

O altă cauză a apariţiei unor deformări este falsa despărţire în unităţi lexicale a şirului vorbirii, ca în versul *N-ai o cină de moşie* (Sevastos, p. 320), unde *o cină* nu reprezintă două cuvinte, ci este vorba de cuvîntul *ocină* „bucată de pămînt (moştenită)". Liviu Rusu, în cartea sa *Viziunea lumii în poezia noastră populară*, p. 20, reproduce versul întocmai, dar în DLR, litera O, p. 104, se scrie corect : *ocină*. Dacă acest exemplu este oarecum particular, putîndu-se interpreta ca o greşeală de tipar, în cazul lui *matostat*, care devine *măr tostat* (vezi, de exemplu, Cărăbiş, p. 578), nu ne mai îndoim. Aici însă, după apariţia unui *r* epentetic *(matostat, mătostat, mătustat, mărtostat, mărtustat)*, s-a crezut că în partea iniţială cuvîntul este identic cu *măr*, aşa că, prin etimologie populară, *mărtostat* (şi varianta *mărtustat*) devine *măr tostat* (şi *măr tustat)*. Spre a urmări evoluţia deformării, citäm cîteva versuri din colecţia Costăchescu : *Foaie verde mărtustat* (p. 514); *Frunză verde măr tustat* (p. 571); *Foaie verde matostasă* (p. 501); *Şi-am zis verde mardostat* (p. 552); *Şi-am zis verde măstitat* (p. 561); *Foaie verde măr sostat* (p. 564). Se vede că partea mai rezistentă a cuvîntului este cea ancorată în sistemul limbii, pe cînd partea fără corespondent în limba suferă schimbări. Dintre toate variantele cuvîntului *matostat*, DLR înregistrează numai *mătustat* (litera M, p. 186).

La fel stau lucrurile şi în exemplul următor : *D-alei Ienceo şi Bienceo* (Tocilescu, p. 214), unde *ş i B i e n c e o* reprezintă rezultatul falsei despărţiri în cuvinte a lui *Sibienceo* din alte balade şi care se explică prin acomodarea în rimă a cuvîntului *sibian (<Sibiu* + *-an)* la *Ienceo*, nume propriu. Cît despre numele *Stanca Şergheşeanca*, trebuie să observăm că este vorba de *Stanca Sibişanca*, numai că au apărut mai multe schimbări fonetice : *ş* în locul lui *s* (ca în *şi Bienceo)*, un *r* epentetic (ca în *mătostat* > *mărtostat)*, un *ghi* în locul lui *bi* (palatalizarea labialei urmată de vocală anterioară). Menţionăm că balada în care apare acest nume se numeşte *Ienciu Boieriu* (Timoc, p. 293—294).

[1] Cu numele *Odrei, Odriu, Udrii* sau chiar *Iudriiu* acest oraş este menţionat şi de cronicarii români.

O neînțelegere a textului cîntat sau dictat, care duce tot la o falsă despărțire în unități lexicale, descifrăm în : *Cumnate le-oi întreba / Vasele că le-oi spăla, / Curțile le-oi mătura* (Mohanu, p. 103), în loc de : *Cumnate-le-oi întreba . . .* ; sau în : *Dormi-ș, domn bun, dormi-ș, / Ce stai domn bun? / Dar la masă șezi. / Ce stai domn bun? (id.*, p. 20), unde *ce stai* trebuia să se transcrie : *cesta-i* (= acesta este), iar versul-refren trebuia redat fără semnul întrebării. O despărțire greșită în unități lexicale întîlnim și la un folclorist ca G. Dem. Teodorescu : *Hop în loc că-i linu-n gust* (p. 333), pentru *Hop în loc că-i l i n u- n g u s t*, unde *l i n* înseamnă „butoi, cadă", și astfel versul capătă sens : *linul este îngust* (și nu este loc de jucat).

În versurile : *Din vadul Brăilei / Și al Brăilei țări*, din culegerea lui Nic. Densușianu (p. 25), dintr-un text cules în com. Pecineaga, jud. Tulcea (vezi indicații la p. 217, nota 39, în volum), cuvîntul *ț ă r i* nu are nici un înțeles. Nu poate fi vorba de o *țară a Brăilei*, pe care istoria și tradiția n-o cunosc. Refăcînd varianta anterioară deformării (pentru că în al doilea vers este o deformare), vom vedea că versurile citate mai sus trebuie citite : *Din vadul Brăilei / Și al Brăiliței*. Transmițătorul creației populare din care fac parte aceste versuri, considerînd că fonetismul *Brăiliței* ar corespunde în partea finală *(-ței)* unor fonetisme ca *tu săi — tu sări, tu pai — tu pari, tu piei — tu pieri*, care sînt încă vii în graiuri, a refăcut o formă aparent pierdută, ajungîndu-se ca *Brăiliței* să se pronunțe *Brăilițeri* și apoi *Brăilei țări (țeri)*. Culegătorul a crezut că este vorba de două cuvinte și le-a scris ca atare. Pentru cine s-ar îndoi de faptul că forma corectă este cea restabilită de noi, indicăm, din aceeași culegere, p. 19, textul intitulat *Vadul Brăiliței*, de unde se vede că *vadul Brăiliței* a fost o realitate ; să se vadă și versul *Colo-n vadul Brăileț* din colecția Costăchescu (p. 251). Deformarea se explică și prin faptul că textul din care am extras cele două versuri reprezintă o colindă și este știut că în colinde (ca și în descîntece) abundă deformările lexicale, apărute (paradoxal !) din obligația de a se transmite exact textul !

Aspectul opus falsei despărțiri în cuvinte, și anume contopirea nejustificată a unor cuvinte sau părți de cuvinte, se întîlnește, de asemenea, în textele folclorice. Un astfel de caz observa G. Dem. Teodorescu (p. 609, nota 1), vorbind despre versul *care țin raia vandii*. Folcloristul spune că „acest vers greșit trebuie să se citească : *care țin raiaua-n Dii*, căci *raiaua* se pronunță pe alocurea și *raiava*". La realizarea contopirii despre care vorbim a contribuit în cea mai mare măsură faptul că *Dii*, variantă populară a toponimicului *Vidin*, nu se mai folosește în limbă și, prin urmare, nu se cunoaște.

Autorii culegerii de texte dialectale *Graiul nostru* nu au observat că, într-un text cules din fostul județ Putna, în versurile : *Oi, Șoicană, maica mea / Cînd ierea cu mine grea / Dragă-i mai ierea lumea* (vezi vol. II, p. 288), *Șoicană* nu este un nume propriu, ci reprezintă contopirea a două cuvinte, *ș-oicană*, adică *și oicană (oicană* derivă din diminutivul *oică* + suf. *-ană*, iar *oică* din *oaie* + suf. *-ică)*. Cuvîntul *oicană* nu este înregistrat în DLR, litera O. Eroarea acestei notații a scăpat atenției lui O. Densusianu și I.-A. Candrea, filologi de primă mărime în întîia jumătate a acestui veac.

Un alt caz de neînțelegere a textului notat și, deci, de contopire nejustificată a unor cuvinte este următorul : *Cînd te văzui că vii tare, / Ciancă mi-aduci de mîncare* (Timoc, p. 368). Culegătorul, în glosar (p. 494), pune în dreptul lui *ciancă* sensul „parcă, ca și cum, cum s-ar zice", sens

care reiese clar din context, dar nu observă că în *ciancă* este, de fapt, vorba de o contopire a cuvintelor *ziceam că* devenite *'ceam că* (cu aferează) și apoi *ciancă*.

O deformare tipică, apărută prin apropierea de un cuvînt cunoscut a unui cuvînt necunoscut sau mai puțin cunoscut, se poate observa în versurile următoare : *Eu că mi-am umblat / Nouă ani pe nouă cai / Care paște noaptea-n rai : / Patru i-am stătut, / Cinci i-am ciumpăvit, Potîrniche n-am găsit, / Potîrniche-n lume / Să-mi samine mie. / Potîrnichea mea, / Iana, soru-mea* (Neagu, p. 38—39). În acest caz este nevoie doar să atragem atenția asupra faptului că „victima" deformării a fost cuvîntul *potrivnică* „potrivită, pe potrivă". Exemplele care urmează dovedesc că așa stau lucrurile : *Îndată mi-oi afla / Protivnică ție, / Să-mi semene mie* și *El ca să-și găsească, / I se potrivească, / Să-i fie mireasă* (Timoc, p. 63) ; *De potrivă nu-și găsea / Ca soră-sa Ileana* (Costăchescu, p. 179) ; *Eu, frate, că mi-am umblat, / . . . /, Potrivit că n-am găsit, Făr' de cîtuș pe Iana* (A. I. Popescu, II, p. 16). Și mai clar este versul *Potrivnică n-am găsit* (Tocilescu, I, p. 733).

În culegerea lui Gh. I. Neagu (p. 369) citim versurile : *Ș-a cincizecea d-on susai, / Mamă șapte fete ai, / Prin străini să nu le dai, / Ș-a cincizecea mărăcine, / Că destul m-ai dat pe mine.* Se vede că versurile *Ș-a cincizecea d-on susai* și *Ș-a cincizecea mărăcine* nu au nici un înțeles pentru cititor, așa cum nu au avut nici pentru culegător sau pentru informator. Ce rost are numeralul *a cincizecea* în cele două versuri ? Părerea noastră este că în amîndouă cazurile trebuie să citim *ș-aci-mi zicea (ș-aci-n zicea)*. Textul se luminează dacă observăm că este vorba de o formulă introductivă cu același rol pe care îl are și formula *foaie* (sau *frunză) verde*. Cuvintele *ș-aci-mi zicea* au devenit, printr-o neînțelegere a lor, *ș-a cincizecea*, cum le scrie culegătorul. Este posibil însă ca informatorul să fi pronunțat *ș-aci-n zicea*. Ni se pare ciudat faptul că folcloristul care a lămurit definitiv situația „toponimicului" *Tingrele* s-a lăsat indus în eroare de o pronunție ușor alterată. Dar asemenea curse pot prinde pe oricine.

La Nic. Densușianu (p. 25) citim versurile : *Departe-mi zărește / Neagră caraghioasă, / Neagră și smolită, / De valuri bătută, / De maluri trîntită.* Cuvîntul *caraghioasă* nu poate fi, în nici un caz, forma de feminin a lui *caraghios*. Editorul ar fi putut face legătură între *caraghioasă* din aceste versuri și *corabie* din versurile *Departe zărește / Neagră c o r a b i e, / Neagră și smolită, / De vînturi pîrlită* . . . din aceeași colecție, tipărite cu o pagină mai înainte (deci la p. 24), dar nu s-a gîndit la o asemenea apropiere și nu a presupus că adjectivele *neagră* și *smolită* trebuie să determine un substantiv care aparent lipsește din text.

Dacă se gîndea la aceasta, observa că prin *caraghioasă* trebuie să se înțeleagă *corăghioară*, varianta palatalizată a cuvîntului *corăbioară*. Este posibil însă, ca în manuscrisul informatorului lui Nic. Densușianu să fie notat *coraghioară*, dar *o* din prima silabă a fost interpretat de către editor ca *a*, iar *r* din ultima silabă a fost interpretat ca *s*. În manuscris nu poate fi virgulă între cuvintele *neagră* și *caraghioasă* (corect : *coraghioară)*, dar ne putem înșela, întrucît este, de asemenea, posibil ca și informatorul să nu fi înțeles textul și, prin urmare, să-l fi transmis greșit. Dacă interpretarea propusă aici trebuie susținută cu argumente noi, spre a nu părea o deducție suspectă, vom aduce cîteva dovezi care să ne scutească de orice comentariu : *Pe mare privește / La cea c o r ă b i o a r ă, / Neagră și smo-*

lită, / De vînturi bătută/De maluri trîntită (Creţu, p. 89); *Departe pe mare, / Vede-o c o r ă b i o a r ă / Neagră şi smolită, / De vînturi bătută, / De prunduri trîntită (id.*, p. 90); *Departe zăreşte, / Departe pe mare / De-o c o r ă b i o a r ă / Neagră şi smolită ...* (Costăchescu, p. 248); *Neagră c o r ă b i o a r ă / De maluri trîntită, / De pietre glodită* (Neagu, p. 35). Amintim şi numele jocului popular *Corăghiasca*. Viitorul editor va trebui să corecteze greşeala din ediţia I. Oprişan, dacă este o greşeală de lectură, sau să dea în note explicaţiile necesare unui astfel de text.

Trecerea lui *r* la *l* este destul de des întîlnită : *Frunză verde de alţari* (Friedwagner, p. 65), aşa cum se întîlneşte şi fenomenul invers, adică trecerea lui *l* la *r: Foiluţă ş-o larea (id.*, p. 454); *cornic (id.*, p. 323). În versul *Frunză verde şulărea (id.*, p. 51), al doilea element lexical, *ş u l ă r e a*, reprezintă cuvintele *ş-o lalea*. Observăm aici că în M. Eminescu, *Opere*, vol. VI, p. 275, 278, editorul transcrie *Frunză verde Şoralea*, ca şi cum *Şoralea* ar fi un nume propriu, şi nu o contopire a cuvintelor *ş-o ralea*, adică *ş-o lalea*. Menţionăm că Al. Borza, în al său *Dicţionar etnobotanic*, nu înregistrează variantele fonetice *larea* şi *ralea* ale cuvîntului *lalea*. La cele spuse pînă aici adăugăm şi cuvîntul *surcină*, variantă fonetică a cuvîntului *sulcină* (Friedwagner, p. 170), unde, de asemenea, *l* a devenit *r* (pentru *surcină* „sulcină", vezi Borza, p. 109, s.v. *Melilotus officinalis)*.

Folclorul a reţinut o întîmplare tragică petrecută în apropierea localităţii Nămoloasa. Circulînd, textul folcloric prezintă, în locul numelui topic citat, varianta *Mîntuleasa: La Siret, la Mîntuleasa / Unde s-o-necat mireasa* (Cîrstean, p. 717).

Ştim din satul natal un cîntec popular în care se spune : *Bată-l Dumnezeu să-l bată / Pe cel cu centura lată;* cuvîntul *centură* ţine locul unui mai vechi *curea*, deci versul a fost : *Pe cel cu c u r e a u a lată*. Într-o culegere publicată de curînd, *cureaua* a fost înlocuit cu cuvîntul *curtea: Pe cel de-i cu curtea lată* (Cărăbiş, p. 702).

Cuvintele necunoscute într-o anumită regiune, aduse din alte părţi, capătă adeseori aspect de nume propriu, ca în versul *Peste Mureş, peste Dău* (Buga, p. 876), unde *Dău* nu poate fi decît *t ă u* „baltă, apă", cuvînt cu circulaţie în Transilvania (izolat şi în Moldova), dar aproape nefolosit în Oltenia şi Muntenia.

Editorul culegerii lui At. Marienescu transcrie într-un loc : *Sub umbriţa Ceiului* (p. 464), ca şi cum *cei* ar fi un nume propriu. Dar textul aparţine ariei subdialectului bănăţean, iar în Banat *t+e, i* devine *ĉ: te bate* se pronunţă *ĉe baĉe; frate* se pronunţă *fraĉe* etc., deci *cei* înseamnă „tei". Constatarea se putea face cu atît mai uşor cu cît într-o notă se şi menţionează : *În ms. şi: (teiulu?)*. Varianta transilvăneană a cuvîntului *tei*, anume *t'ei*, este prezentă într-un descîntec din Baldovineşti-Romanaţi, numai că este notată *chei;* Al. Rosetti, în *Limba descîntecelor româneşti*, p. 129, o încadrează printre cuvintele cu sens obscur.

Într-un descîntec din colecţia G. Dem. Teodorescu citim : *De-o fi deochiat de femeie măritată, / să-i crape ţîţele, / să-i curgă laptele, / să-i moară Mărtinu de foame, / s-o urască bărbatul* (p. 367). Sensul „copil" al cuvîntului *mărtin* reiese clar din context, aşa că scrierea lui cu literă mare nu se justifică. Ceea ce ne surprinde este că litera M din DLR nu înregistrează cuvîntul *mărtin;* probabil că apare numai în descîntecul citat. Dar nu-l înregistrează nici Al. Rosetti în lucrarea dedicată limbii

descîntecelor. Credem că este un derivat de la *mărit* (vezi sensurile 1, 2 în DLR), cu suf. *-in: *măritin* > *mărtin* „copil", cu sincoparea lui *i* neaccentuat; evoluția spre acest sens poate fi explicată fără dificultăți. Cuvîntul *mărtin* ne pare a fi înrudit cu ar. *mărtător* „adolescent prostuț" (DAr., p. 783).

Neștiind că termenul *lin* are sensul „butoi", dar și „cadă în care se transportă strugurii, prunele" (pentru acest sens, vezi *Lexic reg.*, 1, 1960, p. 82), fiind deci alt cuvînt decît adj. *lin*, G. Dem. Teodorescu transcrie un cîntec popular astfel : *așia joc la noi în Linu : / țuică beau și storc la vin* (p. 333), ca și cum *lin* ar fi un nume propriu, deși textul este intitulat *Danțul linului.*

Stelian Cîrstean, în culegerea sa, înregistrează versurile : *Caut la deal, dealul vuiește, / Badea Mateiaș cosește. / Caut la deal, dealul răsună,/ Badea Mateiaș adună* (p. 545). Dar ni se pare că nu este vorba de un nume propriu, *Mateiaș*, cum consideră folcloristul, ci de o variantă a cuvîntului *mateúș* „specie de mohor nedefinită mai de aproape" (și cu etimologie necunoscută), după cum se spune în DLR, litera M (p. 183). Noi cunoaștem cuvîntul *mateúș*, care are și o variantă *matéuș*, tot din zona Rădăuți, dar nu cu sensul „specie de mohor ...", ci denumind o plantă cultivată, folosită ca nutreț pentru vite. În dicționarul lui Al. Borza nu se înregistrează nici *mateuș* nici *mateus*, de unde se vede că circulația lor este strict limitată. Confuzia cu *Mateiaș*, hipocoristic de la *Matei*, este posibilă, dar filologul este dator să evite suprapunerile întîmplătoare. Versurile citate spun întrucîtva că este vorba de planta numită *mateuș:* avînd o tulpină păioasă destul de tare, se aude un fîșîit puternic cînd este cosită, așa că ... dealul vuiește din cauză că badea cosește *mateuș*. Dacă s-ar crede că interpretarea noastră nu este corectă, am cita versurile : *Frunză verde matiaș, / Pe portiță la cireș / Iese puica numa-n fes* (Marienescu, p. 583), unde *matiaș este nume de plantă.*

Ca o neatenție de notare trebuie socotită și scrierea cuvîntului *răsteț* cu majusculă în versurile : *Frunză verde pădureț, / Aleo! leo, frate, Răsteț / Ce nu vini să ne mai vezi? / Cum te plîng surorile / Pe toate cărările* (Marienescu, p. 695). Oricine înțelege că sensul cuvîntului este „răzleț" și că este vorba chiar de o variantă a lui *răzleț*, ca în versurile : *Frunză verde pădureț / Oliolio frate răzleț / Pe la noi tîrziu te-arăți ; / Că de cînd te-ai răzlețit / Pe la noi n-ai mai venit. / Cum te plîng surorile / Pe toate cărările* (Sevastos, p. 71). Vezi și versul *Valeleu frate răzleț* în colecția Costăchescu (p. 51).

Materialul prezentat în articolul nostru întărește concluzia că în răspîndirea folclorului se pot produce numeroase deformări de cuvinte, unele atît de îndepărtate de aspectul inițial, încît numai cu deosebit efort se poate restabili forma corectă.

Filologului îi revine obligația de a pătrunde taina cuvintelor obscure și să explice apariția lor.

Deși prezentăm numai o parte dintr-un material foarte bogat, putem preciza că principalele „tipuri" de deformări lexicale sînt determinate de afereză, de falsa despărțire în unități lexicale a șirului vorbirii, de contopirea nejustificată a unor cuvinte, de apropierea unui cuvînt necunoscut sau mai puțin cunoscut de un cuvînt bine cunoscut. Unele cuvinte necunoscute, în anumite împrejurări, capătă aspect și regim de nume proprii.

De multe ori, *cauza imediată* este neînțelegerea textului dictat sau cîntat; nu se poate vorbi de o singură cauză care determină aceste schimbări, ci de un complex de cauze, de natură fonetică și psihică.

Înțelegînd că deformarea lexicală are un caracter diversificativ și că elementul lexical rezultat astfel se încadrează perfect în sistemul limbii, considerăm că multe dintre cuvintele cu etimologie necunoscută își găsesc astfel noi șanse de lămurire.

ABREVIERI BIBLIOGRAFICE

Borza	Al. Borza, *Dicționar etnobotanic*, București, Editura Academiei, 1968.
Buga	Marin Buga, *Folclor de pe Argeș*, în *Folclor din Oltenia și Muntenia*, III, București, E.P.L., 1968, p. 715—930.
Cărăbiș	Vasile Cărăbiș, *Folclor din Oltenia și Muntenia*, în *Folclor din Oltenia și Muntenia*, III, p. 539—713.
Cîrstean	Stelian Cîrstean, *Folclor din Moldova de Sus*, în *Folclor din Moldova*, II, București, E.P.L., 1969, p. 445—791.
Costăchescu	Mihai Costăchescu, *Cîntece populare românești*. Ediție îngrijită și studiu introductiv de G. Ivănescu și V. Șerban, în *Folcor din Moldova*, I, București, E.P.L., 1969.
Crețu	Gr. Crețu, *Folclor din Oltenia și Muntenia*, în *Folclor din Oltenia și Muntenia*, V, București, E.P.L., 1970.
DA	*Dicționarul limbii române*, publicat de Academia Română, tomul I, partea I, A—B, București, 1913.
DAr.	Tache Papahagi, *Dicționarul dialectului aromân*, ed. a doua, București, Editura Academiei, 1974.
Nic. Densușianu	Nic. Densușianu, *Vechi cîntece și tradiții populare românești*. Texte poetice din răspunsurile la „Chestionarul istoric" (1893—1897). Text ales și stabilit, studiu introductiv, note, variante, indici și glosar de I. Oprișan, București, Minerva, 1975.
DLR	*Dicționarul limbii române*. Serie nouă, București, Editura Academiei, tomul VI. M, 1965—1968; tomul VII, partea 1, litera N, 1971; tomul VII, partea a 2-a, litera O, 1969; tomul VIII, partea 1, litera P, 1972; Partea a 2-a, litera P, 1974; tomul IX, litera R, 1975.
Eminescu, *Opere*	Mihai Eminescu, *Opere*, ed. Perpessicius, VI, București, Editura Academiei, 1963.
Friedwagner	Matthias Friedwagner, *Rumaenische Volkslieder aus der Bukowina*, Wirzburg, 1940.
Graiul nostru	*Graiul nostru*. Texte din toate părțile locuite de români, publicate de I.-A Candrea, Ov. Densusianu și Th. D. Speranția, București, vol. I, 1906; vol. II, 1908.
La luncile soarelui.	Antologie a colindelor laice. Ediție de Monica Brătulescu, București, 1964.
Marienescu	Atanasie Marian Marienescu, *Poezii populare din Transilvania*. Ediție îngrijită de Eugen Blăjan. Prefață de Ovidiu Bîrlea, București, Ed. Minerva, 1971.
Mohanu	C. Mohanu, *Fîntîna dorului. Poezii populare din Țara Loviștei*, București, Editura Minerva, 1975.
Neagu	Gh. I. Neagu, *Folclor din Cîmpia Dunării*, în *Folclor din Oltenia și Muntenia*, vol. IV, Buucrești, E.P.L., 1969, p. 5—428.
Nijloveanu	Ion Nijloveanu, *Poezii populare de pe Argeș și Olt*, în *Folclor din Oltenia și Muntenia*, vol. IV, p. 431—825.
Papahagi, *Paralele*	Tache Papahagi, *Paralele folclorice*, ed. a 2-a, București, Editura Minerva, 1970.
A.I. Popescu	Aurelian I. Popescu, *Cîntece bătrînești din Oltenia*, vol. II, Craiova, 1970.
Sevastos	Elena Sevastos, *Cîntece moldovenești*, Iași, 1888.
Teodorescu	G. Dem. Teodorescu, *Poezii populare române*, București, 1885.
Tocilescu	Gr. G. Tocilescu, *Materialuri folcloristice*, vol. I, partea I, București, 1900.
Timoc	Cristea Sandu-Timoc, *Cîntece bătrînești și doine*, București, E.P.I., 1967.

MANUSCRISELE ROMÂNEȘTI ALE *LEASTVIȚEI* PÎNĂ LA JUMĂTATEA SECOLULUI AL XVIII-LEA PROBLEME DE FILIAȚIE

DE

FLORENTINA ZGRAON

I.1. După ce am analizat, din punct de vedere filologic, manuscrisul nr. 6024 [1], care conservă prima traducere în limba română a *Leastviței*, considerăm necesar să urmărim în ce măsură se reflectă ea în manuscrisele posterioare ale acestei lucrări.

Rezumăm, în cîteva rînduri, concluziile noastre. Varlaam, mitropolitul Moldovei, a tradus *Leastvița (Scara raiului)* la Mănăstirea Secu, ca preot, cel mai tîrziu în 1613. Manuscrisul nr. 6024, considerat autograful traducătorului, s-a dovedit a fi o copie, executată, foarte probabil, direct după autograf, în deceniile al doilea — al patrulea ale secolului al XVII-lea. Textul românesc din manuscrisul nr. 6024 nu reprezintă traducerea versiunii slavone paralele, ci redă, prin intermediar slavon, versiunea cu scholii a lui Maximos Margunios, în timp ce redacția slavonă paralelă conservă textul originar al lui Ioan Scărarul. Ea a fost alăturată celei românești din inițiativa copistului manuscrisului nr. 6024, un călugăr de la Mănăstirea Secu, cunoscător al limbii slavone. Copistul a colaționat textul românesc pe care îl avea de copiat cu o redacție slavonă aflată la îndemîna sa. Prin limbă, manuscrisul nr. 6024 aparține graiului din nordul Moldovei din prima jumătate a secolului al XVII-lea. Apar și unele particularități care se vor regăsi frecvent în lucrările ulterioare ale mitropolitului Varlaam.

2. Vom prezenta, în cele ce urmează, manuscrisele românești ale *Leastviței* pînă la jumătatea secolului al XVIII-lea, păstrate la secția de manuscrise și carte veche românească a Bibliotecii Academiei sub cotele : 493, 494, 2511, 2512, 2650, 2665.

II.1. Manuscrisul românesc nr. 493 este un volum in-folio (31,2 × 21,2 cm), incomplet, cu numai 158 de file (care cuprind textul românesc din manuscrisul nr. 6024 pînă la fila 198ᵛ/17), legat cu lemn înbrăcat în piele. Scrierea imită tiparul și este aceeași în tot manuscrisul. Apar constant cîte 28 de rînduri pe pagină. Caietele sînt formate din cîte 8 file și au signatură chirilică. S-au pierdut șapte file din primul caiet (există numai a șaptea) și toate cele care urmau după fila a șasea a caietului al XXI-lea. Copertele sînt acoperite cu însemnări și cuvinte răzlețe ale unor cititori din Moldova [2]. Pe filele manuscrisului apare o singură însemnare :

---

[1] Vezi lucrarea noastră *Considerații filologice asupra primei traduceri manuscrise a* **Scării** *lui Ioan Sinaitul*, în LR, XXV, 1976, nr. 3, p. 275—289.

[2] Vezi I. Bianu—R. Caracaș, *Catalogul manuscriptelor românești*, II, București, 1913, p. 234; Gh. Ghibănescu, *Leastvița lui Ioan Scărariul tradusă de Varlaam, Mitropolitul Moldovei, către 1618*, Iași, 1915 (extras din „Arhiva"), p. 11.

Această carte este a părintelui Gavril, eromonah la sfînta Mănăstire Probota[3]. *Cu fiescă plecăciune* (f. 106 r).

2. Gr. Creţu[4], I. Bianu—R. Caracaş[5] şi Gh. Ghibănescu[6] consideră că manuscrisul datează din prima jumătate a secolului al XVII-lea.

Hîrtia manuscrisului prezintă filigranul „trei semilune", cu contramarca „trifoi încadrat de iniţialele H şi Z" (în două variante)[7]. Filigranul „trei semilune" cunoaşte o circulaţie intensă în secolele al XVII-lea şi al XVIII-lea, variind după dimensiuni, curbura liniilor şi distanţa dintre elemente. Contramarca „trifoi cu iniţialele H şi Z" nu apare înainte de 1650 nici alături de filigranul „trei semilune", nici alături de un altul, fapt pentru care considerăm că manuscrisul nr. 493 nu datează din prima jumătate a secolului al XVII-lea. Vs. Nikolaev menţionează în albumul său „trifoiul cu iniţialele H şi Z" la anii 1669, 1677 şi 1688 (variante neidentice)[8]. În lucrarea Miroslavei Groždanovič-Pajič, contramarca este atestată pentru anii 1684, 1688 (verificarea gradului de apropiere nu este posibilă, reproducerile autoarei fiind micşorate)[9]. Pe baza acestor atestări, credem că manuscrisul datează din a doua jumătate a secolului al XVII-lea (faptul că nu am întîlnit variante identice nu permite restrîngerea intervalului).

3. Gh. Ghibănescu considera că manuscrisul nr. 493 reprezintă prima copie după originalul lui Varlaam[10] şi proba acest lucru prin identitatea textelor (de fapt, „originalul lui Varlaam" era, pentru el, manuscrisul nr. 6024, care, aşa cum am arătat[11], este o copie — probabil cea dintîi — a autografului mitropolitului moldovean).

Că manuscrisul nr. 493 este o copie directă a textului românesc din manuscrisul nr. 6024 rezultă din următoarele:

a) omisiuni revelatoare, ca în exemplul:

ms. nr. 493, f. 4r: ...**iară** *cu / con* ... [marginal: *acela ce nu va agiunge întru aceasta măsură* **încă**]

cf. ms. nr. 6024, f. 9r: ...**iară** *acela ce nu va agiun / ge întru aceasta măsură* **încă** *cucon* ...

---

[3] Scris: проѣата.

[4] Vezi, pe prima filă a manuscrisului, însemnarea lui Gr. Creţu din anul 1881: „Acest manuscript cred că e scris în Moldova pre la jumătatea veacului al 17-lea, de nu mai înainte. Formele cuvinteloru-s mai vechi cel puţin cu 50 de ani decît ale esemplariului ce e în posesiunea părintelui Isidor Buzilă din Roman, care e scris preste Milcov la 1665, şi e cu totul altă redacţiune".

[5] *Op. cit.*, p. 234.

[6] *Op. cit.*, p. 11.

[7] Renunţăm la prezentarea filigranelor manuscriselor discutate, întrucît nu am întîlnit variante identice în albumele de filigrane cercetate: N. P. Lichačev, *Paleografičeskoe značenie bumažnych vodjanych znakov*, I, S. Petersburg, 1899; Vs. Nikolaev, *Watermarks of the Medieval Ottoman Empire Documents in Bulgarian Libraries*, Sofia, 1958; G. Eineder, *The Ancient Papermilles of the Former Austro-Hungarian Empire and their Watermarks*, în „Monumenta chartae papyraceae historiam illustrantia", VIII, Hilversum (Holland), 1960; Miroslava Groždanovič-Pajič, *Vodeni znak „Tri polumeseca"*, în „Bibliotekar", XX, 1968, nr. 5, p. 527—551; J. Kemény, *Signa interna chartarum saeculo XIV, XV, XVI, XVII et XVIII in Transilvania olim obviarum* (microfilm după ms. păstrat la Biblioteca Universităţii din Cluj-Napoca).

[8] *Op. cit.*, p. 95 (fig. 234), p. 104 (fig. 260), p. 112 (fig. 274b).

[9] *Op. cit.*, p. 538, 541.

[10] *Op. cit.*, p. 10.

[11] Florentina Zgraon, *op. cit.*, p. 278—279.

b) omisiuni gen *bourdon* [12] :

1) ms. nr. 493, f. 6[r] : ... *ca pre* **neşte** *table sufleteşti* ... [marginal : *hîrtie, însă mai vîrtos ca pre* **neşte**]

cf. ms. nr. 6024, f. 11[r] : ... *ca pre* **neşte** *hîrtie, însă /*
mai vîrtos ca pre **neşte** *ta /*
ble sufleteşti ...

2) ms. nr. 493, f. 89[r] : ... *naştirile mea / le* **simt** *deşarta mărire, lăcomiia* ... [marginal : *multe şi tată n-am numai unul şi îmele meale* **simt**]

cf. ms. nr. 6024, f. 114[r] : ... *naştirile /*
meale **simt** *multe şi ta /*
tă n-am numai unul şi /
îmele meale **simt** : *deşar /*
ta mărire, lăcomiia ...

Exemplele s-ar putea înmulţi. Remarcăm faptul că omisiunile (gen *bourdon* sau nu) sînt observate de către copist, care face întregirile corespunzătoare marginal, conform manuscrisului-model.

4. Gh. Ghibănescu, pe baza însemnării de la f. 106[r] (reprodusă la p.518), crede că manuscrisul în discuţie este „scris în Probota de Gavril monah" [13]. De fapt, din notiţa amintită rezultă că manuscrisul a aparţinut cîndva unui ieromonah pe nume Gavril de la Mănăstirea Probota, ceea ce nu înseamnă însă nici că a fost scris la această mănăstire, nici că însuşi Gavril ar fi copistul. Ceea ce putem afirma, în mod cert, este că manuscrisul a fost executat de un scrib din Moldova. Astfel se explică fidelitatea deplină a acestuia faţă de manuscrisul-model, scris în nordul Moldovei [14]. Aşa cum rezultă din însemnări [15], manuscrisul a circulat în Moldova, unde a fost păstrat pînă în 1892, cînd a fost donat Bibliotecii Academiei (în ultimul timp făcuse parte din biblioteca episcopului Melchisedec) [16].

III.1. Manuscrisul românesc nr. 494 este un miscelaneu de format in-folio (30, 2 × 20 cm), cu coperte din lemn îmbrăcat în piele. Cuprinde 291 de file [17], care poartă signatura chirilică în colţul exterior de sus, începînd cu cea de titlu (8 [v]), aşa încît numerotarea copistului (care se opreşte la f. 150) nu corespunde cu cea imprimată la Academie. Caietele nu sînt numerotate de copist. Faptul că legătorul a retezat mult din file ne împiedică să le reconstituim. Scrierea este aceeaşi în tot manuscrisul, cursivă, cu 32 de rînduri pe pagină. Hîrtia miscelaneului provine din mai multe stocuri (vezi, mai jos, p. 520).

Pe paginile manuscrisului apar numeroase însemnări (cu scris neîngrijit), datorate posesorilor. Ele dovedesc că manuscrisul a circulat în Moldova, pe teritoriul actualelor judeţe Neamţ, Bacău, Iaşi. A aparţinut multor membri ai familiei Goranda (Velişco, Ştefan, Constantin ; vezi

---

[12] „Omisiune explicabilă prin repetarea în rînduri diferite a aceluiaşi cuvînt, cele două ocurenţe semnalîndu-se, de regulă, una sub cealaltă, în rînduri succesive" (I. Gheţie, *Psaltirea Hurmuzachi — copie sau original?*, în SLLF, III, Bucureşti, 1974, p. 251).

[13] *Op. cit.*, p. 11, 18.

[14] Florentina Zgraon, *op. cit.*, p. 284—286.

[15] I. Bianu—R. Caracaş, *op. cit.*, p. 234 ; Gh. Ghibănescu, *op. cit.*, p. 11.

[16] I. Bianu—R. Caracaş, *op. cit.*, p. 234.

[17] *Ibidem*, p. 235.

însemnările de pe f. 128ᵛ, 164ᵛ, 170ʳ, 191ᵛ, 208ᵛ [18]) din ţinuturile menţionate. A fost găsit la Schitul Tisa Silvestri de lîngă comuna Odobeni din judeţul Bacău şi, înainte de 1892 (cînd a fost adus la Biblioteca Academiei), a aparţinut episcopului Melchisedec [19]. Reproducem aici o singură însemnare, întrucît ea va reveni în discuţia noastră: *Această Leasfiţi iaste a mea, păcătosul Ghienadie ermonah, făcut cu toată cheltuiala mea, iar nu a mănăstirii. Leat 7207* (= 1699). *Căci că părinţi ei nu le-a preimit să fie cu cheltuiala mănăstirii, netrebuindu-le, ce au rămas ale meale, ce unde mi să va îngrupa păcătosul mieu trup, acolo să rămîie în veaci de pomană* (f. 7ᵛ—13ʳ).

Primele 152 de file ale manuscrisului cuprind textul *Leastviţei* [20], care este bine păstrat, în afară de primele trei file, pierdute (ele ar fi trebuit să conţină textul din primele şapte pagini ale manuscrisului — prototip — nr. 6024). Manuscrisul nr. 494 prezintă şi textul de pe ultima filă a manuscrisului nr. 6024, pierdută.

2. I. Bianu—R. Caracaş [21] şi Gh. Ghibănescu [22], pe baza notiţei de la f. 7ᵛ—13ʳ (vezi mai sus), datează manuscrisul în 1699. De fapt, din această însemnare rezultă că manuscrisul în discuţie era deja scris în 1699 şi că la această dată el aparţinea ieromonahului Ghenadie, care se îngrijise de executarea lui.

Considerăm ca termen *a quo* al scrierii manuscrisului anul 1661, întrucît la această dată a fost tradus de către Nicolae Spătar [23] unul din textele miscelaneului cu nr. 494 (scris în întregime de un singur copist): *Carte cu multe întrebări foarte de folos pentru multe trebi ale credinţei noastre, tălmăcită de Nicolae Spătar de pre limba grecească pre limba noastră proastă rumunească, întru trecutul anilor de la Hristos 1661, în luna lui ghenarie, 10* **dni** (f. 269ʳ—281ᵛ).

Examenul hîrtiei şi al filigranelor nu ne-a ajutat la restrîngerea intervalului 1661—1699. Hîrtia miscelaneului provine din stocuri diferite [24]. Filele 4—159 (care cuprind textul *Leastviţei*: 4ʳ—152ᵛ) [25] prezintă filigranul „trei pălării" (care, ca şi „trei semilune", circulă, în diferite variante, în secolele al XVII-lea şi al XVIII-lea), însoţit de contramarca „cruce surmontată de iniţialele C, M, Z" (în două variante). Pentru această

---

[18] Însemnările au fost, în mare parte, reproduse de I. Bianu—R. Caracaş, în *op. cit.*, p. 236—237 şi Gh. Ghibănescu, în *op. cit.*, p. 12.

[19] I. Bianu—R. Caracaş, *op. cit.*, p. 235.

[20] Pentru cuprinsul miscelaneului cu nr. 494, vezi I. Bianu—R. Caracaş, *op. cit.*, p. 235—236.

[21] *Op. cit.*, p. 235.

[22] *Op. cit.*, p. 11.

[23] Gh. Ghibănescu identifică traducătorul acestui text în persoana spătarului Nicolae Racoviţă din timpul lui Ştefăniţă-vodă Lupul, domn al Moldovei între noiembrie 1659 şi ianuarie 1661(*op. cit.*, p. 11). Cf. N. Iorga, [recenzie la] Gh. Ghibănescu, *O nouă lucrare a Mitropolitului Varlaam: Leastviţa lui Ioan Scărarîul* (în „Arhiva Societăţii ştiinţifice şi literare din Iaşi", XXV, nr. 3—4), în „Revista istorică", II, 1916, nr. 10—12, Bucureşti, p. 206—207, care propune ca traducător pe spătarul Nicolae Milescu. Sursele ulterioare acceptă opinia avansată de N. Iorga.

[24] În funcţie de acest lucru, filele manuscrisului se grupează după cum urmează: a) f. 4—159; b) f. 160—193 şi 239—281; c) f. 194—238; d) f. 268, 282—284, 286; e) f. 260, 279, 285, 287—289; f) f. 2, 255, 290, 292; g) f. 1, 3, 256, 291; h) f. 270 (filele de sub d), e), f), g), h) sînt albe; ele au fost adăugate la legat).

[25] Renunţăm de descrierea filigranelor care apar pe celelalte file ale manuscrisului, deoarece nici ele nu se regăsesc în albumele cercetate decît, eventual, în variante substanţial diferite, ceea ce nu ne permite să precizăm data executării manuscrisului.

contramarcă, albumele cercetate indică anii 1704, 1714, 1716 [26]. Nu am întîlnit o variantă identică. Adăugăm că, în cazurile menționate, „crucea surmontată de inițialele C, M, Z" reprezintă contramarca filigranului „trei semilune", nu a filigranului „trei pălării", ca în manuscrisul nr. 494.

Așadar, manuscrisul nr. 494 a fost scris în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, între 1661 și 1699. Înclinăm spre limita superioară a acestui interval, avînd în vedere următoarele considerații (fiecare, în parte, cu o valoare relativă) : a) contramarca „cruce surmontată de inițialele C, M, Z" apare (chiar dacă nu într-o variantă identică) numai în primele două decenii ale secolului al XVIII-lea ; b) scrierea nu imită tiparul, ci este cursivă, ca în manuscrisele de la sfîrșitul secolului al XVII-lea și, mai ales, din secolul al XVIII-lea ; c) în 1699 ieromonahul Ghenadie precizează condițiile în care a fost realizat manuscrisul (cu cheltuiala sa), ceea ce ar putea însemna că el a fost scris într-un timp nu prea îndepărtat.

3. După Gh. Ghibănescu, *Leastvița* din miscelaneul nr. 494 ar fi „a doua copie de pe originalul lui Varlaam" [27], deși în stema de filiație pe care o propune apare ca descinzînd direct din manuscrisul nr. 493 [28].

Faptul că *Leastvița* din manuscrisul nr. 494 este copiată după textul românesc din manuscrisul nr. 6024 rezultă din :

a) omisiuni revelatoare :

ms. nr. 494, f. 13^{r} : *căci că unde sînt rane* **mai multe** *cu nevoință* ... [marginal : *acolo trebuiaște vracevanie* **mai mult**]

cf. ms. nr. 6024, f. 17^{v}—18^{r} : *căci că unde sîmt rane* / **mai multe**, *acolo trebu* / *iaște vracevanie* **mai** *cu* / *nevoință.*

b) omisiuni gen *bourdon :*

ms. nr. 494, f. 82^{v} : ... *a să naște de la vicleanul dracul* **cel de curvie** *și să curățesc* ... [marginal : **cel de curvie**]

cf. ms. nr. 6024, f. 149^{v} : ... *a să naște de la vi* / **cleanul** *inimiei dracul* / *cel de* **curvie** *și să curăță* / *sc acestea cu postul.*

Faptul că în manuscrisul nr. 494 apare *cel de curvie* în text, la locul potrivit, dar și marginal (astfel revine scribul asupra omisiunilor comise ; vezi și exemplul de mai sus) ni l-am explicat printr-o omisiune gen *bourdon*, corectată înainte de a se produce efectiv. După *-cleanul*, întrerupînd scrisul, copistul a trecut cu privirea în rîndul următor, la *curvie*, poate sub influența oclusivei surde *c* (comună), favorizată de dispunerea cuvintelor. Astfel, înainte de a scrie *și să curățesc*, convins că a omis cîteva cuvinte, copistul face, marginal, corectura, adăugînd *cel de curvie*. Observă că în rea-

[26] Vs. Nikolaev, *op. cit.*, p. 129 (fig. 303 b), p. 138 (fig. 327), p. 143 (fig. 334 b) ; Miroslava Groždanovič-Pajič, *op. cit.*, p. 535, 542.

[27] *Op. cit.*, p. 11.

[28] *Ibidem*, p. 18.

litate scrisul a fost întrerupt după *-cleanul* și transcrie mai departe după manuscrisul-model;

c) includerea în text a unor „variante" marginale din manuscrisul-prototip, alături de forma inițială:

ms. nr. 494, f. 119r: ... *să-și cunoască soarele direptăției iarăși apusul său*, **după ieșirea č-au ieșit dintru noi. 2. după lumina č-au luminat întru noi.**

cf. ms. nr. 6024, f. 223v: .. *să-ș cunoască soarele direptăței iarăș apusul său, după* **ieșirea č-au ieșit dintru noi.** [marginal: **lumina č-au luminat întru noi.**]

Faptul că manuscrisul nr. 493 se aseamănă pînă la identitate cu modelul său (nr. 6024) ne-a determinat să notăm, pentru a proba raportul de filiație directă între manuscrisele nr. 6024 și nr. 494, cîteva exemple care, în același timp, exclud posibilitatea ca manuscrisul nr. 494 să fi fost executat după manuscrisul nr. 493:

1) ms. nr. 6024, f. 20r: ... *în mîhniciune, sau în somnu, sau în părăsiciune* ... [marginal: **sau în leane**]

ms. nr. 493, f. 13r: ... *în mîhniciune, sau în somnu, sau în părăsiciune* ...

ms. nr. 494, f. 14v: .. *în mîhniciune, sau în somn,* **sau în leane,** *sau în părăsiciune* ...

2) ms. nr. 6024, f. 193v: ... *să nu cădem încai din brațele ei* **m-aș mira să dobîndească vrun dar veačnic.** *Venele smereniei*.... [marginal: *că cela ce va și de-acolea cădea*]

ms. nr. 493, f. 154v: ... *să nu cădem încai din brațele ei, că cela ce va și de-acolea cădea. Venele smereniei* ...

ms. nr. 494, f. 103v: ... *să nu cădem încai din brațele ei, căci că cela ce va și de-acolea cădea,* **m-aș mira să dobîndească vrun dar veačnic.** *Vinele smereniei* ...

Cuvintele subliniate în textul din manuscrisul-prototip (nr. 6024), omise în copia cu nr. 493, sînt incluse într-o formă identică în manuscrisul nr. 494.

4. Gh. Ghibănescu considera că manuscrisul a fost copiat la Schitul Tisa Silvestri de lîngă comuna Odobeni din județul Bacău, întrucît a fost descoperit în acest loc [29].

Locul unde a fost descoperit un manuscris nu poate constitui însă un criteriu sigur de localizare [30]. Se impune examenul limbii.

La o cercetare, chiar sumară, a manuscrisului nr. 494, se disting două straturi lingvistice [31]:

a) **muntenesc:** *[e]* medial > *[i]: plîngirei* (corectat *plîngerei;* 8r), *pohtile* (72r), *stipena* (corectat *stepena*; 8r) [32]; *[o]* refăcut în *comoară* (98v),

[29] *Op. cit.*, p. 18.

[30] I. Gheție—Al. Mareș, *Introducere în filologia românească. Probleme. Metode. Interpretări*, Bucur ști, 1974, p. 122.

[31] În legătură cu faptele de limbă aduse în discuție, vezi I. Gheție—Al. Mareș, *Graiurile dacoromâne în secolul al XVI-lea*, București, Edit. Academiei, 1974, și I. Gheție, *Baza dialectală a românei literare*, București, 1975.

[32] Acest fenomen a fost notat în a doua jumătate a secolului al XVII-lea atît în Muntenia, cît și în Mol lova (vezi I. Gheție, *Baza dialectală a românei literare*, p. 331, 343). În cazul nostru, el este un reflex al graiului muntean, întrucît în manuscrisul-model (din Moldova) *[e]* medial aton este păstrat în locurile corespunzătoare: cf. ms. nr. 6024, f. 9v *(plîngerei, stepena)*, 129r *(pohtele)*.

corabiia, corăbiiarilor (146r); labiale moi în poziție „tare" : *mergîndu* (7r), *slăbesc* (106r), *tocmeala* (72r, 152v), *tocmesc* (147v), *trupescu* (4r), *urmează* (7r); *[t]* moale in *stinge* (151r); fricativa *[z]* în cuvinte ca : *căzură* (146r), *treizeci* (7r), *văzu* (4r), *zise* (71v); *[s], [ț], [z]* moi : *auzind* (7v), *îmblînzească* (72r), *întoarseră* (146r), *seamă* (71v), *semn* (53v, 72r), *țiindu* (7r), *țineare* (8r), *zic* (145v); *[ș], [j] + [ă]* : *greșăsc* (149r), *grijăsc* (72r), *înșăla* (55r), *șărbul* (4r); *[ș], [j] + [a]* în poziție „moale' : *greșalele* (145r, 149r), *slujașe* (94v), *șarpele* (4r); fricativa *[j]* în cuvinte ca : *ajunge* (7r), *ajutoriul* (146r), *jos* (8r, 106r); *[r] + [a]* în poziție „moale" : *ocărașe* (38v); art. pos. var. : *Fă* **ale** *tale cu cuvîntul greșalele* (145r);

b) **moldovene:** *[e]>[ă]* în *dănăoară* (15r; cf. *dinioară*, 71v); *[î]>[u]* în *curund* (13r); labiale dure în poziție „tare" : *izbăsc* (96r); africata *[dz]* : *să dzică* (110r); *[s], [z]* duri : *Dumnezău* (72r), *să văzu* (4r); *[nt]>[mt]* în *simt* (46r; cf. *sînt*, 8v, 13r, 147v); art. pos. invar. : *feciorul cumplitei rădăcini și* **a***[l] mumei* (94r); *treizeci de ai* **a***[i] mîntuitoriului*(7r); *aceste cuvinte de hulă nu-s* **a***[le] noastre, ce* **a***[le] vrăjmașilor noștri* (94v); cuvinte ca : *ciumilitura* (131v), *omăt* (101r).

Graiul copistului era altul decît cel al manuscrisului-model, cum dovedește grafia **ѕнзнс-дм** (68r). Așa cum a arătat N. Drăganu [33], grafiile de felul acesta pot primi o dublă interpretare. În situația de față, după ce am stabilit că modelul urmat a fost un manuscris din Moldova, atribuim modelului elementele moldovene de limbă, iar copistului pe cele muntenești. Astfel, grafia citată ne-o explicăm în felul următor : copistul, deși muntean, a scris, ca în manuscrisul-model, silaba **ѕн** (din *dzis-am)*; observînd că nu a făcut transpunerea fonetică în graiul său, revine (**знс-дм**), renunțînd să șteargă silaba rămasă de prisos, poate pentru că **s** reprezintă o inițială lucrată în mod deosebit.

Întrucît manuscrisul a circulat, după însemnări, în Moldova (vezi p. 519—520), presupunem că el a fost copiat în această zonă a țării, copistul muntean petrecînd aici, nu putem ști în ce împrejurări, mai mult sau mai puțin timp [34].

Așadar, *Leastvița* din miscelaneul nr. 494 este scrisă de un copist muntean, după un model din Moldova, foarte probabil undeva în Moldova.

IV.1. De format in-quarto (20,7×15,5 cm) și legat în carton învelit cu piele, **manuscrisul românesc nr. 2511** este un volum cuprinzînd 391 de file. Caietele, în număr de 47 (nu sînt cuprinse în caiete primele 22 și ultimele 3 foi din manuscris), sînt formate din cîte 8 file (în afară de primul (4 file), al 35-lea și al 44-lea (cîte 6 file) și poartă signatura chirilică originală jos, pe prima și ultima pagină a fiecăruia. Între filele 387—388 s-a pierdut cel puțin o filă (începutul unei însemnări în limba slavonă). Scrisul este apropiat de cursiva secolului al XVIII-lea. Apar cîte 19 rînduri pe pagină.

Manuscrisul este scris de către Vlad Grămăticul pentru Ilarion, egumen la Mănăstirea Bistrița din ținutul Vîlcea, așa cum rezultă din însemnarea copistului : *Această sfîntă carte / ce să chiamă Leastviță, / întru*

---

[33] „Dacoromania", III, 1922—1923, p. 936—937.

[34] Localizarea prin limbă nu înseamnă stabilirea regiunii în care a fost scris textul, ci a graiului (graiurilor) reflectat (e) de acesta. Vezi I. Gheție, *Localizarea textelor vechi românești după criterii lingvistice*, în SCL, XVI, 1965, nr. 3, p. 403.

care iaste / viața călugărească, / iaste a lui Ilarion, / carele iaste întru / ermonahi și fiind / egumen o(t) Bis<tria>, leat 7201 (= 1693) — f. 22r—29r. În continuare (f. 30r—32r), o mînă deosebită (probabil Ilarion) notează (cu altă cerneală): *și o am dăruit Bistriței.* Copistul Vlad se iscălește în repetate rînduri (vezi f. 73r, 76r, 79v, 169v, 182v, 190r, 215v, 218v, 227r, 247v) și, la sfîrșitul unei cuprinzătoare însemnări în limba slavonă[35], precizează: *I pisah Vladul Gramatic* (f. 389r).

2. Hîrtia manuscrisului prezintă filigranul „trei pălării" (care circulă, în diferite variante, în secolele al XVII-lea și al XVIII-lea), însoțit de contramarca „trifoi încadrat de inițialele T și Z". Contramarca este atestată pentru anul 1696 (micșorată și însoțind alt tip de filigran)[36]. Conform notiței copistului (vezi mai sus), manuscrisul este databil ante 1693[37]. Examenul filigranologic confirmă termenul *ad quem*, fără a putea preciza pe cel *a quo* (putem presupune că el se plasează la un interval scurt față de data însemnării de la f. 22r—29r).

3. Manuscrisul rom. nr. 2511 reflectă două straturi de limbă:

a) **muntean** (predominant): labiale moi în poziție „tare": *înarmează* (33r), *merg* (30r), *să robească* (34r); *[s], [ț], [z]* moi: *curățească* (83v), *însemnează* (26r), *înțelept* (35r), *nesimțiți* (34r), *ține* (34v), *zilele* (35r); *[r]* + *[a]* în poziție „moale": *ocărașe* (83v); *[z]* în cuvinte ca *am văzut, zisă* (31v), *zice* (11r, 34r, 35r); *[j]* în cuvinte ca *batjocurile* (83r), *județul* (164v); art. pos. var.: *nici un lucru* **al** *acestii lumi* (35v); cuvinte ca *zăpadă* (240r);

b) **moldovean** (în mică măsură reprezentat): *[ğ]* în *agiutoriu, giudețul* (35v), *giuruirea* (30r); forme pronominale ca *nime* (31v); cuvinte ca *omăt* (240r, marginal, dublînd pe „zăpadă", introdus în text), *zăpodiia* (385r).

Întrucît scribul este un muntean, îi atribuim cu ușurință stratul lingvistic sudic, rămînînd ca cel nordic să fie pus pe seama modelului folosit. Prima traducere în limba română a *Leastviței* s-a făcut în Moldova[38] și cele mai vechi copii care o conservă au fost executate în aceeași zonă a țării[39]. Concluzia este că scribul muntean a folosit un izvod din Moldova.

4. Manuscrisul copistului Vlad și, bineînțeles, modelul lui moldovean fac parte din familia manuscriselor care conservă redacția „Scării raiului" în traducerea mitropolitului Varlaam. Dovada o fac identitatea textelor și faptul că toate completările marginale ale copistului manuscrisului nr. 6024 sînt integrate în pagină la locurile indicate de acesta, ca în exemplul:

ms. nr. 6024, f. 60v: *Priimește și bea cu osîrdie ocările și batgiocurile de la toți oamenii, căci că cela ce te ocărește și te batgiocurește, acela va să te adape cu o băutură de spășenie* [marginal: **ca nește apă vie**].

---

[35] Vezi G. Ștrempel, *Copiști de manuscrise românești pînă la 1800*, I, București, 1959, p. 269—270.

[36] Miroslava Groždanovič-Pajič, *op. cit.*, p. 539.

[37] Vezi și G. Ștrempel, *op. cit.*, p. 270; cf. Gh. Ghibănescu, *op. cit.*, p. 13, 18.

[38] Vezi Florentina Zgraon, *op. cit.*, p. 275, 279, 284—287.

[39] Vezi mai sus, p. 517—523.

ms. nr. 2511, f. 83^{r} : *Priimește și bea cu osîrdie ocărîle și batjocurile de la toți oamenii* **ca niște apă vie**, *căci că cela ce te ocărește și te batjocurește, acela va să te adape cu o băutură de spășenie.*

Copistul Vlad notează marginal, în repetate rînduri, sensul unor cuvinte considerate savante sau arhaice :

1) ms. nr. 2511, f. 138^{r} : *făcînd cu* **osîrdie** *post* (marginal : **nevoință**);

cf. ms. nr. 6024, f. 111^{v} : *făcînd cu* **osîrdie** *post.*

2) ms. nr. 2511, f. 249^{r} : *cu inima și cu trupul și cu* **rostul** (marginal : **gura**);

cf. ms. nr. 6024, f. 194^{v} : *cu inima și cu trupul și cu* **rostul.**

Alteori introduce în text cuvîntul considerat mai potrivit (în locul celui savant, arhaic sau specific Moldovei), notînd marginal, din fidelitate față de izvod, forma pe care a înlocuit-o :

1) ms. nr. 2511, f. 87^{r} : *ca să poată poslușі mai cu* **nevoință** *întru tot locul* (marginal : **osîrdie**);

cf.ms. nr. 6024, f. 63^{v} : *ca să poată poslușі mai cu* **osîrdie** *întru tot locul.*

2) ms. nr. 2511, f. 240^{r} : *Nu iaste putință să nască din* **zăpadă** *foc* (marginal : **omăt**);

cf. ms. nr. 6024, f. 188^{v} : *Nu iaste putință să nască din* **omăt** *foc.*

Copistul Vlad a folosit ca model un manuscris care reproduce fidel (direct sau prin intermediar) prototipul (=ms. nr. 6024). Că nu a copiat în mod nemijlocit prototipul și nici una din copiile cu nr. 493 sau 494 (descrise mai sus), rezultă din următoarele considerente :

La fila 21^{v}, copistul întrerupe scrisul după numai cîteva rînduri și, desenînd un frontispiciu, indică încheierea capitolului, deși nu era cazul : *... însă noi am socotit că / iaste lucru de treabă / mai nainte / la ceale treizeci / de* **stepene** // (urmează un frontispiciu în peniță). Ideea a rămas neîncheiată. Restul paginii este liber. Lipsește conținutul ultimelor 10 rînduri (dispuse în triunghi) de pe f. 9^{r} și „scara" de pe f. 9^{v} din manuscrisul-prototip. Pe pagina următoare (f. 22^{r}) începe descrierea celor treizeci de „stepene". Textul omis reapare pe primele două file ale manuscrisului (1^{v} — conținutul celor 10 rînduri din ms. nr. 6024 (f. 9^{r}), care puteau fi scrise la f. 21^{v}, în continuarea pasajului întrerupt ; 2^{r}—2^{v}— „scara") :

ms. nr. 2511, f. 1^{v} : **aceștii** *svinte / scări, să aducem / la mijloc și / să arătăm via/ ța prea înțeleptu/lui acestuia ...*

cf. ms. nr. 6024, f. 9^{r} : ... *însă noi am socotit că iaste lu/cru de treabă mainte de ceale treidzeci de* **stepene aceștii** */ svinte scări, să aducem la mijloc și să arătăm viia/ța prea înțeleptului acestuia ...*

Deși filele manuscrisului nr. 2511 nu au numerotare originală, nu putem presupune că f. 1, 2 au fost întîmplător legate la început (și nu după f. 21, cum ar fi cerut textul), căci, așa cum am arătat, la f. 21^{v} copistul a desenat un frontispiciu (semn de încheiere), cu toate că tot aici putea fi scris fragmentul care apare pe f. 1^{v}.

O situație similară întîlnim în ms. rom. nr. 2512 (a doua copie a lui Vlad, despre care vezi în continuare p. 526—527). În acest manuscris, filele poartă și signatura chirilică originală a copistului, pe colțul exterior de sus. Filele care conțin completarea textului întrerupt (3^{v}—4^{v}) nu au fost numerotate de copist și nu sînt cuprinse în caiete. Între fila pe care se întrerupe textul (f. 18^{v}; după numerotarea copistului, 15^{v}) și cea pe care începe „stepena" întîi (f. 20^{r}; după numerotarea copistului, 17^{r}), apare o filă

liberă (f. 19 ; după numerotarea copistului, 16). Probabil că în cea de-a doua copie Vlad a intenționat să plaseze cele trei pagini răzlețe la locul lor firesc (în continuarea textului întrerupt prin frontispiciu, înainte de „stepena" întîi). Astfel se justifică prezența filei libere, numerotate de copist, tocmai în acel loc.

Faptul semnalat s-ar putea explica numai presupunînd că în manuscrisul după care a copiat Vlad, pasajul ... *însă noi am socotit că iaste lucru de treabă mainte de ceale treidzeci de* **stepene** apărea la sfîrșitul versoului unei file. Admițînd că pe pagina următoare apărea un titlu, copistul a considerat că pasajul citat reprezintă sfîrșitul capitolului, fapt pentru care a desenat frontispiciul și a lăsat restul paginii liber. Ulterior, a găsit continuarea pasajului întrerupt (**aceștii** *svinte scări să aducem la mijloc și să arătăm* ...) pe o filă răzleață și a copiat acest text pe file separate, pe care le-a plasat la începutul volumului.

Așadar, manuscrisul nr. 2511 reproduce o copie (scrisă, la rîndul ei, direct sau printr-un alt intermediar, după manuscrisul-prototip) necunoscută, prezentînd situația reconstituită de noi, care va fi ajuns în Muntenia, foarte probabil datorită lui Ilarion, episcop al Rîmnicului între 1693—1705[40]. Manuscrisul-prototip (nr. 6024) și copiile cu nr. 493, 494 nu prezintă situația semnalată.

Gh. Ghibănescu considera că manuscrisul nr. 2511 este executat direct după originalul traducerii [41]. Argumentul consta în faptul că copistul Vlad redă și titlul redactat de mitropolitul Varlaam în limba slavonă. Nimic mai posibil însă decît ca acea copie intermediară invocată de noi să fi păstrat titlul lucrării, ca în prototip (în limba română și în limba slavonă).

V.1. Manuscrisul românesc nr. 2512, de format in-quarto (20,5 × 15,5 cm) și legat în lemn îmbrăcat cu piele, este un volum care conține 401 file (numerotate prin imprimare cu mașina), grupate în 51 de caiete formate din cîte 8 file (din caietul nr. 1 s-a pierdut prima filă, iar caietul al 41-lea a fost alcătuit din numai 6 file) [42]. Nu au fost numerotate de copist și cuprinse în caiete primele 4 file ale volumului (f. 1^r—3^r sînt libere, iar f. 3^v—4^v conțin textul omis înaintea „stepenei" întîi — vezi mai sus, p. 525—526). Scrierea este cursivă, mai măruntă decît în ms. nr. 2511. Apar în mod constant 18 rînduri pe pagină.

2. Manuscrisul este a doua copie a scribului Vlad, care se iscălește pe f. 83^v, 93^v, 94^v, 171^r. Lucrarea este executată pentru același Ilarion, episcop al Rîmnicului *[această] / Leastfiță iaste a lui / Ilarion, episcop Rîmnicului* (f. 5^r—6^r). Numele lui Ilarion este scris de Vlad la f. 388^r, 388^v, 389^v, 390^r, 390^v. O cuprinzătoare însemnare a copistului, cu care se încheie manuscrisul, ne edifică asupra unor probleme de critică textuală pe care le implică cercetarea unui manuscris : *Această (...) carte, ce să chiamă Leastviță, nevoitu-m-am de o am scris eu, smeritul și mult păcătosul Vladul Gramaticul, întru svînta (...) Episcopie a Rîmnicului Noului Severin (...), cu porunca svinției sale părintelui nostru Ilarion Episcopul,*

[40] Alexandru Geanoglu Lesviodaks, *Istoria bisericească pre scurt*, București, 1845, p. 432—433 ; N. Iorga, *Istoria bisericii românești și a vieții religioase a românilor*, II, București, 1932, p. 323.

[41] *Op. cit.*, p. 13, 18.

[42] Vezi și Gh. Ghibănescu, *op. cit.*, p. 13—14 ; G. Strempel, *op. cit.*, p. 270—271.

(...) începîndu-să de la iulie și sfîrșindu-să la dichembrie în 6 zile, la leatul 7202 (=1694) (...) *Pisah Vlad Gramatic* (f. 398^{v}—399^{r}).

3. În 1694 , Vlad transcrie pentru a doua oară *Leastvița*, folosind ca model copia anterioară, deja terminată în 1693 (ms. nr. 2511) [43], cum rezultă din următoarele :

a) Așa cum am arătat (vezi p. 525), copistul Vlad notează marginal, în ms. nr. 2511, sensul pe care îl consideră mai potrivit în unele cazuri, explicînd cuvintele considerate savante, adaptînd pe cele specifice altor graiuri. Faptul că în ms. nr. 2512 copistul introduce în text sensurile notate marginal în ms. nr. 2511 dovedește legătura de filiație nemijlocită între cele două copii muntenești datorate scribului Vlad :

1) ms. nr. 2512, f. 40^{r} : *pentru chipul și* **cunoașterea** *celora*
cf. ms. nr. 2511, f. 42^{v} : *pentru chipul și* **polza** *celora* [marginal : **cunoașterea**] ;

2) ms. nr. 2512, f. 40^{v} : *țara cea* **făgăduită**
cf. ms. nr. 2511, f. 43^{r} : *țara cea* **giuruită** [marginal : **făgăduită**] ;

3) ms. nr. 2512, f. 41^{v} : **Robul** *să-ți fie trupul*
cf. ms. nr. 2511, f. 44^{r} : **Șerbul** *să-ți fie trupul* [marginal : **robul**]

b) Menționăm, în sensul aceleiași idei, și o omisiune gen *bourdon :* ms. nr. 2512, f. 105^{r} :... *unde*/*să fie zi de praznic, unde să fie vreo nădejde...* [marginal : **sau de odihnă, sau se veselie trupească, unde să fie îndrăznire**] ;
cf. ms. nr. 2511, f. 103^{r} : ... *unde să fie zi de praznic*/ **sau de odihnă, sau de veselie trupască, unde să fie îndrăzni**/*re, unde să fie vreonădejde...*

VI.1. Manuscrisul românesc nr. 2650 este un volum de format in-quarto (21 × 15,5 cm), cuprinzînd 345 de file, cu legătură veche în piele [44]. Volumul cuprinde 43 de caiete, de cîte 8 file (numai f. 345, lipită de coperta a II-a interioară, este în afara caietelor). Apar cîte 17—20 de rînduri pe pagină.

A fost copiat în Țara Românească, la Mănăstirea Hurez, de către proegumenul Iosif, cum rezultă din însemnarea acestuia : *Această carte, ce să chiamă Leastviță, o am scris eu, cel mult păcătos, Iosif ieromonah, proigumen de la sfînta Mănăstire Hurezul, și o am dat aceștii sfinte mănăstiri mai sus numită* ... (f. 160^{r}). Numele lui Iosif, proegumen de Hurez, mai poate fi citit la f. 6^{r}, 256^{r}, 274^{r}, 344^{v}.

2. G. Ștrempel [45] datează manuscrisul la sfîrșitul secolului al XVII-lea, iar Gh. Ghibănescu [46] îl consideră prima copie a *Leastviței* din secolul al XVIII-lea, scrisă „către 1740". Gh. Ghibănescu se oprește asupra anului 1740 pe baza faptului că „între egumenii Hurezului Iosif se găsește între 1734 — 1749" [47]. Iosif însă nu a îndeplinit niciodată funcția de egumen. El însuși semnează numai ca proegumen, funcția superioară fiind deținută de către Ioan (1691—1724), Ilarion (1724—1726), Dionisie I (1726—1734) și Dionisie II (1735—1778) [48].

[43] Cf. Gh. Ghibănescu (*op. cit.*, p. 13, 18), după care și ms. nr. 2512 descinde tot din autograful mitropolitului Varlaam.
[44] Vezi Gh. Ghibănescu, *op. cit.*, p. 14 ; G. Ștrempel, *op. cit.*, p. 136.
[45] *Op. cit.*, p. 136.
[46] *Op. cit.*, p. 14, 18.
[47] *Op. cit.*, p. 15.
[48] N. Iorga, *Hirtii din arhiva Mănăstirii Hurezului*, în „Studii și documente cu privire la istoria românilor", XIV, 1907, p. XIV, XVIII, XXI—XXVII, XXXII.

Intervalul maxim în care putea fi copiat acest manuscris este 1694—1754 (este executat, cum vom arăta mai jos, după ms. nr. 2512, datat 1694; termenul *ad quem* rezultă din notiţa de pe f. 345r: *Să să ştie de cînd am venit eu, Toader (...) moldoveanul, la sfînta Mănăstire Hurez (...), la leat 7262* (= 1754).

Hîrtia manuscrisului provine din mai multe stocuri, fapt dovedit de mulţimea şi varietatea filigranelor întîlnite, pe care însă nu le-am identificat în albumele cercetate. Filigranul „trei pălării" circulă, în diferite variante, în secolele al XVII-lea şi al XVIII-lea, iar contramarca sa („trifoi încadrat de iniţialele B şi V") este foarte frecventă în a doua jumătate a secolului al XVII-lea şi în prima jumătate a secolului al XVIII-lea.

Iosif este atestat ca proegumen în acte din anii 1734, 1738, 1748, 1749 [49]. Cu unele întreruperi [50], el a avut, aşadar, această funcţie în perioada 1734—1749. În lipsa altor elemente cu ajutorul cărora să restrîngem intervalul propus, conchidem că manuscrisul nr. 2650 a fost executat în perioada 1734—1749.

3. Gh. Ghibănescu afirmă că Iosif a copiat *Leastviţa* după unul din manuscrisele lui Vlad, dar din stema de filiaţie pe care o propune rezultă că le-a folosit pe amîndouă [51].

Întocmai ca în manuscrisele nr. 2511 şi 2512, în copia lui Iosif primele două file, numerotate de copist, conţin lacuna anterioară începutului descrierii celor treizeci de „stepene", unde apare frontispiciul şi pagina goală.

În manuscrisul nr. 2650, la începutul „stepenei" întîi, apare formula de invocare a unui sprijin ceresc: *Blagosloveaşte părinte* (f. 18v); cf. бл҃гви ѡче (ms. nr. 2511, f. 22r şi ms. nr. 2512, f. 20r).

Concluzia noastră este că Iosif, proegumen la Mănăstirea Hurez, a executat manuscrisul nr. 2650 avînd ca model a doua copie a lui Vlad, manuscrisul nr. 2512, aşa cum reiese din următoarele:

a) În manuscrisul lui Iosif, titlurile sînt scrise cu cerneală roşie, cursiv şi destul de mărunt, cu o singură excepţie: *Stepena a şaseasprăzeace, pentru iubirea argintului* (f. 181v) — cerneală neagră, slove înalte, cu înflorituri, imitînd tiparul, foarte apropiate de corespondentele lor din manuscrisul nr. 2512, f. 203r (prin culoarea cernelei şi, mai ales, prin grafie), cf. ms nr. 2511, f. 189r.

b) Cîteva cuvinte, omise în manuscrisul nr. 2512 şi notate pe marginea filei respective, sînt reluate în mod similar în manuscrisul nr. 2650. Semnul care indică locul cuvintelor în text este acelaşi:

ms. nr. 2650, f. 32v: *nevăzuţi şi nesimţiţi şi amăgitori vrăjmaşi avem, carii ţiu în mîinile sale foc de hicleşugul zavistiei* [marginal: **adecă întru firile sale**];

---

[49] N. Iorga, *op. cit.*, p. XXVII, XXIX (nota 2), 56—58 (doc. LI), 72 (doc. LXVIII), 76 (doc. LXXV).

[50] N. Iorga arată că în 1747 „i se impune" lui Dionisie al II-lea un proegumen, Ghenadie; trebuie să înţelegem, deci, că în ultimul timp egumenul condusese singur mănăstirea, *op. cit.*, p. XXVIII—XXIX şi p. 72—73 (doc. LXIX).

[51] *Op. cit.*, p. 15, 18.

cf. ms. nr. 2512, f. 31^{v} : *nevăzuți și nesimțiți vrăjmași avem, carii țin în mînile sale foc de hicleșug de zavistie* [marginal : **adecă întru firile sale**] ;

c) Comparînd cele două manuscrise ale lui Vlad cu manuscrisul nr. 2650, constatăm că acesta din urmă conservă intervențiile copistului Vlad operate în textul celei de-a doua copii (manuscrisul nr. 2512) :

1) ms. nr. 2512, f. 99^{v} și ms. nr. 2650, f. 96^{r} : *cela ce* **grăbi** *înainte ;* cf. ms. nr. 2511, f. 98^{v} : *cela ce* **sîrgui** *înainte ;*
2) ms. nr. 2512, f. 20^{v} și ms. nr. 2650, f. 19^{r} : *să grăim către* **robii** ; cf. ms. nr. 2511, f. 22^{v} : *să grăim către* **șerbii**.

VII.1. Manuscrisul românesc nr. 2665 este un volum in-quarto (21 × 15,5 cm), cu legătură veche în piele, cuprinzînd 159 de file numerotate prin imprimare cu mașina (se adaugă 3 file de gardă, una la începutul, iar celelalte două la sfîrșitul volumului) [52]. Filele au și numerotare chirilică originală (începînd cu a 17-a). Scrierea este cursivă veche. Hîrtia provine din stocuri diferite.

2. Volumul este un miscelaneu scris de trei copiști, așa cum rezultă din grafia diferită a celor trei părți (Nicodim — f. 1^{r}—110^{v}, Iosif — f. 114^{r}—129^{v}, Mihăilă — f. 134^{r}—159^{v}) și din însemnările de pe filele manuscrisului : *Acesta iaste scrisă dă părintele Nicodim și cîtva din Leasfiță scrisă dă părintele Iosif, ec⟨lesiarhul⟩ Hurezului, ca cine va citi să-i pomenească, căci sînt vieți foarte dă folos și dă umilință sufletului* (f.161^{r}, nenumerotată, lipită de coperta a II-a) ; *Scris-am eu, Mihăilă (...), cu zisa dumisale părintelui Misail, egumenul Mănăstirii Hurez* (f. 160^{r}).

Numărul rîndurilor care apar pe o pagină diferă de la un copist la altul : 18—19 (f. 1^{r}—110^{v}), 21 (f. 114^{r}—129^{v}), 19(f. 134^{r}—159^{v}). Caietele, nenumerotate, sînt formate din cîte 6, respectiv 4 file (rareori din cîte 2 file). Textul *Leastviței* cuprinde două caiete de cîte 8 file.

Manuscrisul cuprinde, între f. 114^{r} și 129^{v}, un fragment din *Scara* lui Ioan Sinaitul, anume primele două „stepene" (mai puțin cîte o foaie din fiecare — prima și, respectiv, ultima).

3. G. Ștrempel datează manuscrisul la începutul secolului al XVIII-lea [53]. Gh. Ghibănescu consideră că a fost „scris de Mihăilă căpitan și Nicodim călugărul pentru Misail, egumen de Hurez, către 1752, cînd se găsește egumen la acea mănăstire acest Misail" [54]. Misail nu a fost egumen. În perioada indicată, Dionisie al II-lea (1735—1778) deținea această funcție. În 1753 Misail era proegumen, iar în 1754 nu se mai vorbește de proegumen la Mănăstirea Hurez [55]. Neavînd alte elemente (filigranele nu au fost identificate), considerăm că manuscrisul a fost executat înainte de 1753 (1749—1753) sau chiar în acest an. Hîrtia pe care apare fragmentul din *Leastviță* face parte dintr-un stoc deosebit. Menționăm acest lucru pentru a evidenția în plus relativitatea datării propuse.

---

[52] Vezi și Gh. Ghibănescu, *op. cit.*, p. 16 ; G. Ștrempel, *op. cit.*, p. 136.
[53] *Op. cit.*, p. 136.
[54] *Op. cit.*, p. 18.
[55] N. Iorga, *op. cit.*, p. XXIX.

4. Gh. Ghibănescu arată că manuscrisul nr. 2665 este copiat după manuscrisul nr. 2650 (fără a-l menţiona însă tocmai pe Iosif, copistul fragmentului din *Leastviţă*) [56].

Credem că manuscrisul nr. 2665 este executat după manuscrisul nr. 2511 (prima copie a lui Vlad). Pentru a releva legătura de filiaţie dintre manuscrisele copistului Vlad (nr. 2511 şi nr. 2512) şi acelea mai tîrzii ale proegumenului Iosif (nr. 2650 şi nr. 2665), vom consemna acelaşi fragment din toate cele patru manuscrise, evidenţiind faptul că manuscrisul nr. 2650 reproduce manuscrisul nr. 2512 (vezi şi p. 528—529), iar manuscrisul nr. 2665 reproduce manuscrisul nr. 2511.

1. a) ms. nr. 2511, f. 28^{v} : *nu slăbeşte* **osîrdiia** *noastră;*
ms. nr. 2665, f. 120^{r} : *nu slăbeşte* **osîrdiia** *noastră.*
b) ms. nr. 2512, f. 26^{r} : *nu slăbeşte* **nevoinţa** *noastră* [marginal : **osîrdiia**];
ms. nr. 2650, f. 26^{r} : *nu slăbeşte* **nevoinţa** *noastră* [marginal : **osîrdiia**].

2. a) ms. nr. 2511, f. 26^{v} : *Ca un cîine ce-i deprins la* **meserniţă** *pentru lăcomiia ce are către mîncare* [marginal : **magherniţă**];
ms. nr. 2665, f. 118^{r} : *Ca un cîine la* **magherniţă**, *ce e deprins pentru lăcomiia ce are către mîncare.*
b) ms. nr. 2512, f. 24^{v} : *Ca un cîine ce iaste deprins la* **seaune** *pentru lăcomiia ce are către mîncare* [marginal : **meserniţă**];
ms. nr. 2650, f. 24^{r} : *Ca un cîine ce iaste deprins la* **seaune** *pentru lăcomiia ce are către mîncare* [marginal : **meserniţă**].

VIII.1. Identitatea textelor (nu şi din punct de vedere fonetic) şi faptul că toate manuscrisele conţin, în locul corespunzător, completările marginale ale copistului manuscrisului nr. 6024 dovedesc că manuscrisele discutate conservă aceeaşi redacţie a *Leastviţei.*

2. Stema filiaţiei manuscriselor rezumă concluziile discuţiei noastre :

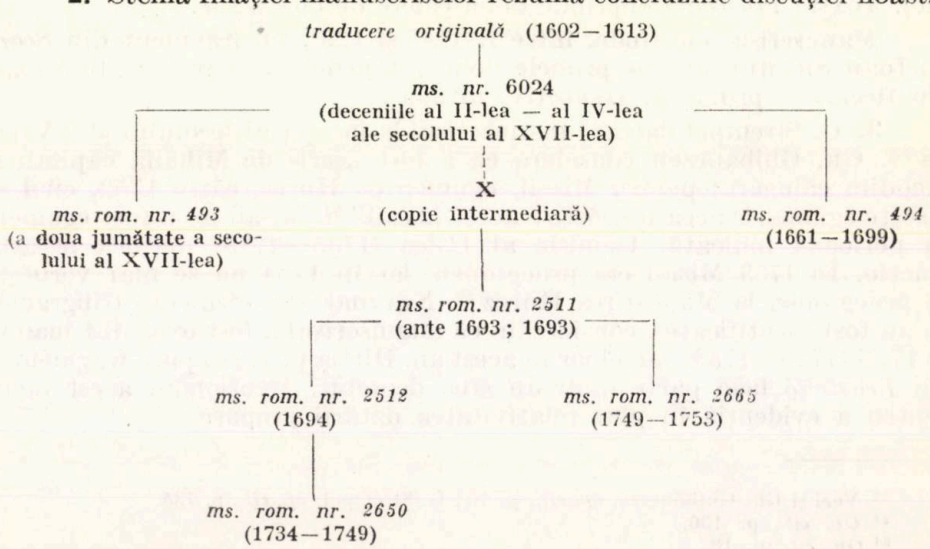

[56] *Op. cit.*, p. 18.

IX. Manuscrisele românești (nr. 493, 494, 2511, 2512, 2650 și 2665) discutate în lucrarea de față conservă aceeași redacție a *Scării raiului*, anume prima traducere în limba română a acestei opere ascetice a evului mediu, operă de tinerețe a mitropolitului Varlaam. Ele descind din manuscrisul-prototip nr. 6024, care reproduce, posibil direct, autograful cărturarului moldovean.

Încă în 1881 Grigore Crețu amintea un manuscris muntenesc al *Leastviței* [57]. Scris în Moldova de către un localnic este numai manuscrisul nr. 493. Majoritatea manuscriselor discutate sînt datorate unor copiști munteni. Copia cu nr. 494 este executată în Moldova, dar de către un vorbitor al graiului muntean. O copie din Moldova a ajuns în Muntenia (probabil datorită lui Ilarion, episcop al Rîmnicului) și a servit ca model copistului Vlad (ms. nr. 2511), care, la scurt timp, a transcris încă o dată *Leastvița*, în aceeași redacție (ms. nr. 2512). Trei sau patru decenii mai tîrziu, după manuscrisele lui sînt executate alte două, tot muntenești, de către Iosif, proegumen la Mănăstirea Hurez. Faptul că ramura munteană este bine reprezentată în stema filiației manuscriselor *Leastviței* (pînă la jumătatea secolului al XVIII-lea), deși traducerea originală și primele copii s-au făcut în Moldova, dovedește că circulația valorilor culturale (chiar manuscrise) ale trecutului a fost o realitate incontestabilă.

Traducerea lui Varlaam, realizată într-o limbă cursivă și elegantă, a fost înțeleasă și a satisfăcut, totodată, exigențele lectorilor înzestrați cu o cultură deosebită. Astfel ne explicăm faptul că în secolele al XVII-lea și al XVIII-lea redacția lui Varlaam a fost singura care a circulat, fiind deseori copiată [58]. În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea se încearcă unele noi traduceri și abia în 1814 se tipărește traducerea lui Veniamin Costachi din limba greacă [59].

Traducerea acestei ample lucrări a evului mediu și circulația ei intensă se înscriu în rîndul inițiativelor așa-zisului „curent în favoarea cărții românești" [60], afirmat de Coresi și promovat consecvent, în secolul următor, printre alți cărturari români, și de Varlaam, mitropolitul Moldovei.

---

[57] Vezi însemnarea de pe f. 1[r] a ms. nr. 493, reprodusă de noi la p. 518, nota 4.

[58] Pandel Olteanu, *Metoda filologiei comparate în studierea izvoarelor și în identificarea versiunii neogrecești a operei „Scara" tradusă de mitropolitul Varlaam*, în „Mitropolia Olteniei", 1970, nr. 5—8, p. 564—566.

[59] Gh. Ghibănescu, *op. cit.*, p. 18—21.

[60] G. Ivașcu, *Istoria literaturii române*, București, 1969, p. 133.

TOPONIME COMPUSE : SUBSTANTIV + *DE* + SUBSTANTIV

DE

GH. BOLOCAN

În toponimia noastră, numele compuse de locuri formate după modelul substantiv + *de* + *jos*, *sus*, *mijloc* sînt extrem de numeroase. Valoarea lui *de* în astfel de îmbinări este strict locală [1]. În îmbinările *substantiv* + *de* + *substantiv*, tipul *Păușeștii de Otăsău*, *Buicești de Pluta*, *Racii de Strîmba*, *Bîrzeiu de Gilort*, *Bîrzeiu de Olteț*, *Drăgănești de Olt*, *Drăgănești de Vede*, valoarea lui *de* este și locală (mai clar exprimată în ultimele patru exemple) și de apartenență (în primele exemple). Istoria denumirii *Racii de Strîmba* poate demonstra cele afirmate mai sus. Pînă în 1887 exista comuna *Strîmba*, care avea și un sat cu același nume. În 1887 apare satul *Mahalaua Raci*, care în 1912 devine *Racii de Strîmba*. În 1926, satul *Raci* devine centru comunal, iar *Strîmba* sat. Evident, *Racii de Strîmba* dispare. Dacă prepoziția *de* ar fi vizat localizarea, denumirea putea să dăinuiască și astăzi, sensul de bază era însă cel de apartenență, *Racii* care aparțin de *Strîmba* ; de fapt, traducînd relația, am putea spune *Racii (ai) Strîmbei*.

În *Drăgănești de Olt*, *Drăgănești de Vede*, valoarea lui *de* este numai locală și în sensul acesta ele sînt identice cu *Seaca de Cîmp*, *Seaca de Pădure*. Localizarea se face cu un obiect care nu poate contracta relații de apartenență.

Tipul de toponime compuse cu *de sus*, *de jos* se apropie, ca sens, de cele formate cu *de deal*, *de vale*. Nu pot fi însă puse în legătură, măcar și pentru faptul că primul este extrem de frecvent și se folosește în toate felurile de denumiri de locuri, iar cel de-al doilea este limitat la nume de sate, avînd și în acest cadru o frecvență redusă. Prin urmare, compusele *substantiv* + *de* + *substantiv* pot fi împărțite în două grupe mari, în funcție de caracterul celui de-al doilea termen :

A. *Cînd cel de-al doilea termen are rolul de reper pentru localizarea primului termen*. În acest caz prepoziția are sens local. Aici deosebim două situații :

1) cînd punctul de reper este un nume de apă ;

2) cînd punctul de reper este un substantiv comun, care caracterizează terenul din jurul satului respectiv : *deal*, *vale*, *pădure*, *cîmp*, *cîmpie*.

B. *Cînd cel de-al doilea termen este nume de sat, comună, plasă, plai, județ*. În acest caz valoarea de bază a prepoziției este cea de apartenență, cea locală fiind derivată din aceasta. Iată materialul de care dispunem, împărțit pe grupele de mai sus :

A.1. *Bărăștii de Vede*, atestat la 1835 în harta rusească, este menționat în toate sursele pînă în aul 1943 ; *Bîrseștii de Olt*, din 1861 pînă în 1943, cînd este denumit *Bîrsești* ; *Bîrzeiu de Gilort* — 1864 pînă în 1943 ;

[1] Cf. și Iorgu Iordan, *Toponimia românească*, București, 1963, p. 483.

Bumbești de Jiu — 1864, funcționează pînă în 1943 ; *Buzești de Teleorman* — 1835, pînă în 1865, cînd se numește *Buzești*, iar în 1887 se numește *Buzescu* pînă în 1943, cînd denumirea dispare ; *Ciupercenii de Olteț*, apărută după 1956, ca și *Drăgănești de Vede*. *Petrești de Vărsături* — 1865, atestat pînă la 1896 ; pentru *Rușii de Vede*, *Roșiori de Vede* (v. mai jos), *Păușești de Otăsău* — din 1956 în această formă, la 1887, 1896, 1926, 1943 este înregistrat ca Păușești—Otăsău (v. și mai jos) ; *Bumbești de Galbenu* — menționat la 1864, 1896, 1908, dispare după 1926 ; *Strîmba de Jiu* apare la 1926, iar în 1943 denumirea este redată prin *Strîmba—Jiu ; Stolojanii de Jii* — 1896, în 1943 apare numai ca *Stolojani ;* (de Jii) s-ar putea să se refere la plasă, nu la apă, în opoziție cu *Stolojanii de Vulcan*, plasa *Vulcan*), *Văcărești de Răstoacă* în 1835, atestat în harta rusească și la 1861, 1887, 1896, 1908 ; în 1926 este numit numai *Văcărești*. Menționăm că într-un document din 1776, mai 26, este atestat satul *Văcărești du pă Răstoacă*, ceea ce dovedește că denumirea cu *de* este tîrzie.

2. *Bîrzeiu de Pădure* — din 1864 pînă la 1943 ; *Cornetu de Vale* — 1835), iar din 1887, *Cornetu* ; *Cristeștii de Deal* — în 1864, iar din 1887 pînă în 1943, *Cristești ; Frăsinetu de Cîmp* și *Frăsinetu de Pădure* sînt înregistrate în Indicatorul din 1864 la rubrica „Numiri ce mai au aceste cătune din vechime" ; după 1864, *Frăsinetu de Cîmp* nu mai există, iar *Frăsinetu de Pădure* se întîlnește în Indicatoare în anii 1887, 1896, 1908, 1912, dar în 1926 nu mai este înregistrat ; *Filipeștii de Pădure* apare în 1835 și există și astăzi [2] ; *Hănășenii de Pădure* — în 1864, există și în 1926 și 1943 ; *Preajba de Cîmp* și *Preajba de Pădure* apar la 1864 și există neîntrerupt pînă astăzi ; *Pîrîu de Vale* apare în 1943 și este și astăzi (în 1913 se numea *Pîrîu din Vale*, iar în 1930, *Părău)* ; *Pîrîu de Pripor* apare după 1956, dar în Indicatoarele din 1926, 1943 este înregistrat ca *Pîrîu de sub Pripor ; Putreda de Deal* — după 1956 ; *Seaca de Pădure (Saca dă Pădure)* apare la 1845 și există și astăzi ; *Seaca de Cîmp* apare la 1887 și se găsește și astăzi (făcea parte din plasa *Balta* și nu din plasa *Cîmpu*) ; *Sarighiol de Vale* apare în 1926, astăzi nu mai este ; *Spîrlenii de Deal* apare după 1956, în 1943 este înregistrat ca *Spîrleni* ; *Vălenii de Munte* este o denumire recentă, apare abia în 1943 ; pînă la această dată se numea *Văleni*.

B. În această categorie sînt cele mai multe denumiri. Vom cita numai o parte din materialul de care dispunem : *Albeștii de Muri* — 1853, în 1926 apare ca *Albeștii de Muru* ; *Adunații de Geormane* apare pentru prima oară la 1896 și este și astăzi ; *Adunații de Sîrbeni* — 1830, în 1908 este înregistrat ca *Adunați—Sîrbeni*, iar după 1926 dispare ; *Adunați de Crîngeni* este pomenit numai la 1845 ; *Aleșii de Teiu* din 1861 este înregistrat pe harta rusească din 1835 ca *Aleșii ot Teiu* ; *Băneștii dă Străini* — înregistrat numai la 1830 ; *Buicești de Pluta* și *Veaca de Grădiște* apar după 1956 ; *Cîrtojani de Greci* este înregistrat numai la 1830 ; *Cerătu de Scoarța* și *Cerătu de Copăcioasa* apar împreună la 1943 (două sate apropiate — *Cerătu*, care aparțin de comune diferite : *Scoarța* și *Copăcioasa*, și ele foarte apropiate una de alta) ; *Frăsinetu de Cobia* — atestat la 1830,

---

[2] În opoziție cu acest sat apare în 1965 *Filipeștii de Tîrg*, care în 1943 se chema Filipești-Tîrg, ceea ce, trebuie să recunoaștem, este mai apropiat de regulile sintaxei limbii române, aici avînd de-a face cu o caracterizare de tipul Tușnad-Băi, nu cu o localizare.

după 1864 apare ca Frăsinetu ; *Gropenii de Malu* — din 1864, denumire neschimbată pînă în 1943 ; *Poiana de Vărbilău*, în 1943 satul se chema *Poiana de Vărbilău*, iar comuna — *Poiana—Vărbilău* ; *Piscu de Saca* înregistrat în catagrafia de la 1819 nu mai apare ulterior ; *Popeștii de Gălețești* apare numai la 1830 ; *Puntea de Greci* e atestat din 1864 pînă în prezent ; *Predeal de Timiș*, sat în comuna *Predeal*, atestat numai la 1926 ; *Podul de Broșteni* în harta din 1835, ulterior (în 1864, 1887, 1896) este menționat ca *Podu—Broșteni ; Rîpa de Zegujani* — la 1930 și 1943, mai înainte nu este înregistrat ; *Rîpa de Lupoaia* — 1943, 1968, la 1887, (în 1926 *Rîpa* este sat al comunei *Lupoaia) ; Răteștii de Furduiești* este menționat numai în 1830 ; ulterior (1865, 1887, 1896) figurează ca Rățești-Furduiești ; pe harta rusească din 1835 sînt marcate satele *Slon ot Petra*, *Sîrbi ot Măgura*, *Sîrbii de Gratia*, *Udenii de Gratia*, *Slobozia ot Calomfirești*, care nu mai apar, în afară de *Sîrbi-Măgura* (1896, 1926, 1943) ; *Sadina de Cîrtojani*, denumire înregistrată în 1861, la 1887 *Sadina* apare ca sat în com. *Cîrtojani*, după 1926, *Sadina* și *Cîrtojani* sînt comune separate, iar în 1943 *Sadina* face parte din comuna *Roata* [3] ; *Totea de Hurezani*, *Totea de Vladimir*, *Totea de Frumușei*, *Totea de Vierșani* apar după 1926 ; *Zărnești de Slănic* și *Zărnești de Călnău*, înregistrate la 1864, primul este și astăzi, cel de-al doilea dispare ca denumire după 1887.

Exemplele citate mai sus au ca termen secund un nume de sat. Există denumiri care au ca termen secund numele de plasă sau plai. Așa avem : *Crovu de Cîlnișle* (1830), care aparține de plasa *Cîlnișlea ; Obîrșia de Cîmp* apare ca denumire în 1943, în 1896 satul se numea *Obîrșia* și făcea parte din plasa *Blahnița-Cîmpu*, iar în plasa *Cloșani* era alt sat *Obîrșia*. Ambele apar în 1926 sub denumirile *Obîrșia-Cîmpu*, *Obîrșia-Cloșani*. Tot în felul acesta se explică și denumirile *Roșia de Amaradia* și *Roșia de Jiu*. În afară de faptul că *Roșia* nu este așezată pe Amaradia, cele două sate foarte depărtate, încît luarea ca punct de reper a celor două rîuri nu era concludentă. Referința se face la plasă, *Roșia* din plasa *Jiu* și *Roșia* din plasa *Amaradia*.

Paralel cu acest model funcționează și cel format prin juxtapunere din două substantive în nominativ-acuzativ : *Ohaba-Jiu*, *Roșia-Jiu*, *Pesteana-Jiu*, *Piatra-Olt*, *Breznița-Motru*, *Pojogi-Cerna*, *Stolojani-Jiu*, *Băbeni-Bistrița*, *Băbeni-Olteț*u, *Bumbești-Jiu*, *Drăgănești-Olt*, *Sărdănești-Strîmba*, *Mădulari-Cernișoara*, *Bumbești-Galbenu*, *Stănești-Larga*, *Popești-Cardina*, *Costești-Uda*, *Suharu-Ilfov*, *Iași-Gorj*, *Păușești-Măglași*, *Păușești-Otăsău* etc. Fără a putea spune cu siguranță care din cele două modele este mai vechi, se poate constata, din exemplele citate, că modelul cu *de* este supus, pe cale oficială, transformării într-un model format prin juxtapunere.

Ceea ce ni se pare important este faptul că aceste modele se dezvoltă de la început pe o cale impusă de necesitatea de a forma denumirea prin raportarea la alt nume. Pentru unele cazuri, procesul acesta putea fi generat de condiții sociale normale, și, deci, denumirea putea să apară fără intervenția din afară. Pentru altele însă aceasta nu s-a întîmplat. Istoria ulterioară a celor două procedee : care devine mai frecvent, care

---

[3] Exemplul acesta, ca și altele, dealtfel, ne arată că fluctuațiile acestor denumiri sînt mari datorită intervențiilor oficiale în gruparea și regruparea administrativ-teritorială.

dispare, dacă trece unul în altul sau dacă din compuse numele devin simple nu mai depinde de cauze de natură lingvistică. Indiferent însă de caracterul popular sau cult al modelului cu *de* în interior se pune problema originii lui. O. Densusianu consideră acest procedeu calchiat după slavă, iar pe *de* ca traducerea lui *ot*. Academicianul Iorgu Iordan îl socotește „conform cu sistemul sintactic românesc" [4]. Ideea este preluată (în *Formarea cuvintelor în limba română)* de Fulvia Ciobanu, care citează unele exemple din documentele slavo-române, ocolind faptul că *ot* este frecvent folosit în textele românești abia după secolul al XVII-lea. Compusele toponimice cu prepoziția *de*, cum sînt cele citate mai sus, ar avea, după autoarea amintită, altă origine decît compusele de același fel din domeniul antroponimiei :

„Prepoziția *de* în interiorul numelor geografice constituie un arhaism, pe cîtă vreme la numele proprii de persoane este vorba de o construcție nouă, apărută în sec. al XIX-lea" [5]. Iar în altă parte, despre numele de persoană de tipul *Pop de Băsești* se spune că sînt „creații culte după model străin (german, francez, italian etc.)".

După părerea noastră, cele două grupe de nume, toponime și antroponime, se formează după același procedeu și pe baza aceluiași material : nume propriu (toponim sau antroponim) sau apelativ + *de* + nume de loc.

Vom prezenta materialul din documente dispus pe grupele de mai sus :

a) Ianoș biroul de Bistrița (〈1600〉 mai 24) ; Oprea logofet de Rativoiești (1626, iul. 24) ; Radul logofătul de Măgurele (1626, mai 26) ; Necula paharnic de Cornățeni, Voicilă logofătul de Spăteni (1626, apr. 28) ; Căpitan de Frăsinet (1627, febr. 26) ; Efrem piscupul de Buzău (1628, febr. 4) ; Curt armașul de Vrănești (1633, mai 15) ; postelnic de Bucșani (1633, mai 16) ; Badea și Cîrstei, negustori de Brăila (1633), iun.) ; Mihalcea, căpitanul de Pătîrlage (1633, iul. 17) ; Călugărul de Goruneni (1633, ian. 4) ; Bunea logofăt de Orbeasca (1634, ian. 4) ; lu Toader Petco ginerele lui Vasile Mihuleci, ce-au fost *de Cureleni* di la ținutul Orheiului (Iași, 24 oct. 1723, Rel. agr. 74) ; Căp(i)t(anul) de Ciuhur (Iași, 〈1742〉) ; o carte de la vornicul de Botoșani (Iași, 1742, 23 mart.) „cu luminata poronca mării tale ca să-l giudec cu Ion Iarca, vornic de bîrsani, pentru 2 boi" (M, 1742, aug. 19) ; Dat-am carte a domniei mele egumenului de Bogdana (Iași, 16 iul. 1725, Rel. agr. 86) etc.

În toată această perioadă se găsesc și multe exemple cu *ot* : *postelnic ot Bolotiști* (1628, mart. 12) ; *logofăt ot Bîrsăști* (1628, febr. 12) ; *Socol piharnic ot Răzvad* (1628, febr. 12) etc.

b) Cîrstian de Coteana (1585, apr. 12) ; Barbul de Popeni și Voinea de Pupizeni (1627, ian. 31) ; Radul de Potoceni (1626, oct. 5) ; Lăudat de Rasimnici (1626, mart. 24) ; Drăgan de Pisculești, Stroe de Pupizeni (1626, apr. 25) ; Paraschiva de Căzănești (1626, mai 8) ; Cocîrțaiu de Vaideești (1626, mai 23) ; Grama de Slănicu (1626, iul. 6) ; Dumitrașco de Coteniţa (1599, mart. 30) ; Oprică de Mătăsari, popa Bade de Creţa, Dragomir de Săvești (1660, mai 15) ; Efrem de Buzău și Ioana de Vlădu-

[4] Cf. *op. cit.*, p. 483.
[5] Cf. *op. cit.*, p. 96—98.

leni (1633, mai 3); Stoica de Roșiul, Stan de Sămara, Calotă de Popești (1633, mai 15); Vîlcul de Cîrstenești (1633, iun. 19); nepoata Baciului de Cîrlomănești (1633, iul. 17); feciorul Cornei de Corlățel (1634, ian.); Trăistrae de Pătîrlage (1634, apr. 21); Sofronie de Gomoiești (1634, mai 6); Jipa de Vernești (1634, iul. 10); David de Vîlcănești, Stanciul de Izbiceni (1634, aug. 30);

Iată și un număr de exemple cu *ot*: Tudor ot Bujorani, Oprea ot București, Neagul ot Mogășești, Toader ot Fîntînele (toate din ȚR, 1628);

Desigur materialul citat mai sus nu reprezintă nume de persoană oficiale, cu caracter permanent; este însă un model care poate explica pe *Pop de Băsești*. Se poate ca în unele cazuri concrete numele + termenul de localizare să fie socotite antroponime compuse. Iată un citat în acest sens:

„Adecă eu, David de Vîlcănești și cu văru meu Cîrstei, feciorul Stanciului de Izbicenii, scris-am și mărturisim cu acesta al nostru zapis că să fie de mare credință la mîna lui Ilie, *postelnic ot Gropșanii*, cum să să știe că i-au fost vîndutu văru nostru, Stroe postelnic de Braloștița a patra parte de ocină den Ciumeștie și cu rumîni ..... lu Ilie, *postelnic de Gropșani*" (ȚR, 1634, aug. 30); „Cinstit și credincios boierul domniei mele, dumneata Iordache Cant(acuzino), biv vel spătar, ispravnic de ținutul Sucevii, sănătate! Îți facem știre pentru pricina giudecății ce-au avut *igumenul de Slatina* cu oamenii *din Rădășani*" (M, 1768, ian. 30);

Exemple cum sînt cele citate mai sus se întîlnesc foarte multe în documentele din Țara Românească și Moldova din secolul al XVI-lea pînă în secolul al XIX-lea inclusiv (cf. la Ghica: „ei plecară într-o trăsură cu opt cai de poștă pregătită de pîrcălabul de Galați" [6]).

În prima grupă de exemple, *de* + *toponim* are mai mult valoare de apartenență: postelnic al Potocenilor, logofăt al Bîrseștilor etc., cum am zice astăzi: deputat de Gorj, deci deputat al Gorjului.

În cea de-a doua grupă de exemple, *Radu de Potoceni*, construcția *de* + *toponim* are valoare locală. După cum se poate observa, între toponime și antroponime formate cu prepoziția *de* la interior există, după părerea noastră, un paralelism remarcabil. Rămîne să arătăm în cele ce urmează că formula folosită în antroponimie a coincis și în timp cu cea din toponimie. Am afirmat mai sus că procedeul formării de toponime de acest tip nu poate fi considerat popular, bazîndu-ne pe constatarea că în întreaga arhivă a *Dicționarului toponimic al României*, care pînă în momentul de față cuprinde peste 300 000 de nume de locuri mici, n-am întîlnit decît un singur exemplu de tipul acesta. Cazurile care se pot cita sînt întotdeauna nume de cătune, de sate, de comune și de alte unități administrative. Este adevărat că în MDG sînt incluse cîteva toponime care nu sînt nume de sate și anume: *Chichinetele de Izlaz* (insulă pe Dunăre, aproape de com. Izlaz); tot în această zonă, două insule *(Chichinetele Mic* și *Cichinetele)*; *Chichinetele de Zimnicea* (insulă); *Chichinetele de Olt* (insulă); *Căsăria de Poduri* (punct de graniță și trecătoare din Transilvania, lîngă satul Podurile), *Ciocănari de Rudari* (moșie a statului în com. Rudari). În anchetele noastre am culeș toponimul *Dealul de Sulița* (cu explicația *a lui Suliță*).

[6] Pentru exemple, v. DLR, t. VIII, partea a 3-a, litera P, la cuvîntul *pircălab*.

Nici documentele cercetate de noi pe o perioadă îndelungată nu ne oferă date concludente privind folosirea formulei toponimice discutate la numele de locuri mici, în afară, poate de *Lacu de Miezu*, atestat în secolele al XV-lea și al XVI-lea, care s-ar putea să fie totuși sat *(Miezu* era sigur sat în județul Olt, mai tîrziu numit *Mijlocul)*.

Nume de sate sau cătune se găsesc nu prea multe, însă destul de vechi. Vom prezenta în ordine cronologică materialul de care dispunem:

Corbii de Piatră, sat în Argeș atestat în următoarele forme: кѡрбн w(т) кдмє(н) ŢR, 1456, apr. 15); ко(ρ)бїи w(т) кдмє(н) (ŢR. 1506, sept. 1; 1512, iun. 23, sept. 29; 1517 <iun> 12); кѡрбін w(т) пїнатръ (ŢR, 1526, iul. 6); ко(ρ)бїи дє патръ (ŢR, 1529, mai 23); кѡрбїи дє пїатръ ŢR, 1632, dec. 6.

Curtea de Argeș este o denumire relativ nouă în această formă, atestată la 1794, febr. 22 кѕ(ρ)тѣ дє д(ρ)цє(ш) și, apoi, la 1843 кѕртѣ дѣ дрцеш. O găsim în harta rusească (1835) și în Indicatoarele de la 1864, 1896 etc. În documentele slave, Curtea de Argeș figurează din 1517 дкѡ(ρ) дргн(ш). Tot așa se întîlnește și în 1542, 1560. La 1827 este înscrisă într-o catagrafie forma кѕ(ρ)тѣ дрцє(ш); *Răsinetul de Dumbravă:* фръсине(т) w(т) дѕмбрдкѕ (1502, sept. 12).

Răsinetul de Cîmp: atestat în documentele slave sub următoarele forme: фръсинетѕ(л) w(т) по(л) (1537, iul. 18); фръсине(т) w(т) полю (1570, mai, 19); фръсине(т) w(т) пѡ(л) (1611, mai, 10); фрьсинетѕ(л) w(т) по(л) (1612, apr. 18; 1616, dec. 23; 1630, ian. 18); 1638, iul. 1)); фръсинетѕ(л) дє къ(м)пѕ (1645, apr. 18).

Crețeștii de Margine — крецецїи w(т) мрацин (1575, nov. 13).

Stanca de Vad: стдика w(т) бро(д) (1580, ian. 8); *Stanca de Vad* (1627, febr. 3); *Valea de Brădet* (loc, sau poate sat) кдле дє бръдє(т) (1659, mai 4; 1657, iun. 5; 1725, sept. 21; 1799 sept. 3).

Păușeștii de Otăsău apare foarte des de aceea vom cita selectiv atestările întîlnite: пъѕшецин дє wтєсъѕ (1627, mai 3, 14; 1630, sept. 1; 1631, aug. 5; 1654, dec. 8; 1661, ian. 20; 1678, iul. 6; 1732, nov. 13; 1740, mart. 20; 1741, febr.6; 1785, ian. 21; 1794, iul. 25; 1797, nov. 16; 1803 sept. 2; 1805 nov. 1; 1806, ian. 26. În documente, denumirea apare și cu alte prepoziții: пъѕшецин дє ѧ wтєсъѕ (1622 sept. — 1623 mai 10); пъ(ѕ)шъцин дє(н) w(т)ъсъѕ (1636 sept. — 1631 aug. 5); пъѕшъцїи дѕпѣ wтъсъѕ (1742, iun. 9);

Grădiștea de Vale e atestat la 1626, dec. 12.

Roșiori de Vede apare sub forma de ро(ш) дн вед(н) la 1663, oct. 10 și ca рѕ(ш) дє вє(дє) la 1693, apr. 5; forma actuală, *Roșiori de Vede*, apare abia după 1887.

Lichirești de Vad, sat atestat la 1722.

Seaca de Pădure, atestat sub forma: сѣка w(т) шѕ(м) — 1692, aprilie 28 și de сдка дє пъдѕрє — 1785, noiembrie 5.

Păușeștii de Măglași (astăzi Păușești—Măglași); пъ(ѕ)шецин дє мъгла(ш) (1736, iul. 6; 1780, aug. 6; 1787, sept. 20; 1792, mai 29); пъѕшъцин че съ зн(к) дє мъ(г)ла(шн) (1794), nov. 27); пъ(ѕ)шецин дє мьгла(ш) (1799, iul. 8; 1801, mart. 13).

Faptele prezentate mai sus pot fi interpretate după cum urmează :

În toponimele compuse, secvența *de* + *nume de loc* în situația de sub B are valoare atributivă, exprimînd apartenența cu nuanță locală. Aceeași valoare o are și îmbinarea *nume de funcțiune* + *de* + *nume de loc* (v. exemplele de sub 1). Valoarea strict locală a compuselor cu *de* se întîlnește de asemenea și la toponime și la antroponime. Aceste două valori, după cum reiese din cele de mai sus, nu aparțin prepoziției, ci mai ales semanticii cuvîntului care urmează : în *Curtea de Argeș* raportul este local, Curtea care se află pe Argeș, în *Rîpa de Strîmba*, satul *Rîpa* aparține sau ține de Strîmba, deci avem un raport de apartenență. În aprecierea dacă *de* reprezintă un calc după *ot* trebuie să ținem seama tocmai de posibilitatea limbilor slave de a forma cu *ot* toponime sau antroponime cu valorile de mai sus. Limbile slave nu au și nici nu au avut toponime formate cu *ot*, construcția *ot* + *substantiv* fiind, fără excepție, redată printr-un adjectiv sau prin substantive cu anumite sufixe. Limbile slave nu au cunoscut și nici nu cunosc tipul format prin juxtapunere, care, așa cum am arătat, este sinonim cu tipul prezentat de noi.

În genere, toponimele compuse din documentele slavo-române au exclusiv o structură românească : ele se formează, indiferent de elementele lexicale care le compun, după regulile sintaxei limbii române [7].

În limba comună, *ot* poate introduce un atribut, dar și în aceste cazuri folosirea construcțiilor cu prepoziții este concurată de cele cu adjective. În tot cazul, aprecierea dacă *de* din toponimele românești compuse are vreo legătură cu *ot* trebuie să se facă pornindu-se de la compararea formulelor toponimice românești cu cele slave. Așa cum am arătat, ele diferă radical. De aceea trebuie să admitem că *ot* a fost luat din slavă datorită aptitudinii lui de a se apropia de unele prepoziții românești *(de, din, de la)* și a fost introdus în formule sintactice ale limbii române, ceea ce a dus la păstrarea lui în texte de anumită factură pînă în secolul al XIX-lea.

---

[7] Gh. Bolocan, *Toponime compuse în documentele slavo-române*, în LR, XXV, 1976, nr. 3.

CONSIDERAȚII ASUPRA HIDRONIMIEI DIN VÎLCEA

DE

EMILIAN N. BUREȚEA

Înregistrarea întregului tezaur toponimic existent pe teritoriul țării noastre în momentul de față în vederea redactării *Dicționarului toponimic al României*, a cărei primă parte va fi consacrată Olteniei, va da posibilitatea cercetătorilor toponimiei românești să abordeze problemele pe care le pune această disciplină din puncte noi de vedere.

Cunoașterea nomenclaturii topice românești în totalitatea ei, așa cum există în conștiința vorbitorilor în acest moment, la care se vor adăuga și numele de locuri inexistente azi pe teren, dar atestate în documentele istorice sau în alte izvoare, în primul rînd cartografice, le va permite toponimiștilor să aprofundeze și mai mult anumite aspecte ale acesteia și să elucideze unele chestiuni controversate în legătură cu toponimia noastră.

Toponimia României în general sau a oricărei regiuni sau zone în special — ca, de pildă, cea a Olteniei, a Munteniei, a Moldovei, a Gorjului, a Vîlcii ș.a. —, prin urmare a unei arii geografice anume, va putea fi studiată în ansamblu, în toată complexitatea ei, stabilindu-i-se astfel cu certitudine structura, evoluția sau particularitățile de ordin teritorial [1].

În lucrările care au în vedere cercetarea monografică a toponimiei unei regiuni sau zone mai mult sau mai puțin întinse, delimitate fie geografic, fie istorico-social ori lingvistic, trebuie să se aibă în vedere nu numai numele de locuri (sau de ape) mai importante sau considerate „mai interesante", așa cum s-a procedat deseori în trecut, ci toate numele, oricît de mici, de pe teritoriul zonei respective, acestea studiindu-se astfel în sistem, ca ansamblu de fenomene, cu relațiile lor de dependență, independență și interdependență și în contextul toponimiei întregii țări.

Asemenea cercetări vor contribui la adîncirea studiului diverselor aspecte pe care le conține microtoponimia unei zone sau a unei țări, dintre care stabilirea raportului just între apelative și toponime este de cea mai mare însemnătate.

Toponimia minoră, fie că este vorba de nume de locuri în sens strict, existente pe un teritoriu, fie că este vorba de nume de ape mici, curgătoare sau stătătoare, care se află în cadrul aceluiași teritoriu, are un pronunțat caracter local, este un produs al graiului populației care a locuit și locuiește nemijlocit de un timp îndelungat în acele locuri, ea fiind o reflectare directă a aspectului teritorial al limbii comune, a dialectului sau a graiului vorbit de această populație.

În lucrările de toponimie românească de pînă acum, numele de ape au fost studiate la un loc cu toate celelalte nume de locuri și nu s-a încercat să se opereze o distincție netă între ceea ce se înțelege prin topo-

[1] Cf. Ion Donat, *Aspects chronologiques de la toponymie roumaine*, în „Proceedings of the eighth International Congress of Onomastic Sciences", The Hague — Paris, 1966, p. 121.

nime și hidronime [2]. Fără să fie considerată drept disciplină aparte, hidronimia rămîne, alături de oiconimie (numele de așezări umane), o ramură distinctă în cadrul științei numelor de locuri, prezentînd o însemnătate deosebită pentru istoria limbii și a poporului. De aceea ea s-a bucurat de multă atenție din partea cercetătorilor, istorici, geografi sau lingviști. Se pot cita din literatura de specialitate, mai ales străină, numeroase articole și studii, chiar ample monografii hidronimice [3].

Problema hidronimiei românești în ansamblu nu a constituit pînă acum obiectul unor investigații amănunțite și speciale din partea cercetătorilor [4]. Nici numele de ape din diferite zone ale țării, ca, de pildă, Oltenia, Banatul, Muntenia ș.a., nu au fost studiate în lucrări cu caracter monografic. Singura lucrare de sinteză asupra toponimiei țării noastre, în care se fac numeroase referiri și la hidronime, este *Toponimia românească* (București, 1963) a acad. Iorgu Iordan.

Toponimia din Vîlcea și, implicit, hidronimia de aici, pe lîngă lucrarea amintită și alte cîteva articole, au fost studiate, parțial însă, și în unele lucrări mai vechi, ca *Nomenclatura topică a județului Vîlcea* de M. Gaster (în BSGR, VI, 1885) și *Țara Loviștei* de Ion Conea (București, 1935). Cu toate acestea, nu a existat preocuparea de a analiza, așa cum am afirmat mai sus, totalitatea numelor de ape, mari și mici, și de aceea nu s-au putut trage concluzii generale cu privire la structura hidronimiei din această parte a țării și a toponimiei în general, precum și la caracterul de sistem al acestora.

Pe lîngă faptul că în studiile românești de toponimie scrise cu ani în urmă se găsesc, în general, puține referințe la *hidronime*, termenul acesta este folosit îndeosebi pentru numele de ape curgătoare mari (fluvii,

---

[2] În introducerea lucrării sale, *Principes et méthodes d'hydronymie française* (Dijon, 1956), Paul Lebel pare să facă o oarecare distincție între toponimie și hidronimie : „*La toponymie* (subl. n.) a commencé par l'étude des noms de lieux habités et a été étendue progressivement à celle des lieux-dits cadastraux qui sont de beaucoup les plus nombreux. *L'hydronymie* a suivi une marche analogue : les noms propres attachés aux grandes rivières et aux fleuves ont été les premiers à susciter la curiosité. Beaucoup plus tard seulement, et d'une manière très limitée, on a commencé à examiner les noms de ruisseaux et les appellatifs régionaux".

[3] În afară de cartea citată, a lui P. Lebel, mai amintim, printre altele : J. Rozwadowski, *Studia nad nazwami wód słowiánskich*, Kraków, 1948 ; M. Vasmer, *The meaning of Russian River Names*, în „Oxford Slavonic Papers", vol. VI, 1955—1956, p. 44 și urm. ; Fr. Bezlaj, *Slovenska vodna imena*, I, Ljubljana, 1956 ; V.N. Toporov i O. N. Trubacev, *Lingvisticeskij analiz ghidronimov Verhnego Podneprovia*, Moskva, 1962 ; H. Krahe, *Die Struktur der alteuropäischen Hydronymie*, Wiesbaden, 1963 ; I. Zaimov, *Bălgarski vodni imena v svetlinata na slavianskata leksika*, în „Slavianska filologija", Sofia, t. III, 1963 ; J. E. Boeglin, *Concerning the names of small rivers in certain Slavic localities*, în „Names", vol. 15, 1967, 2, p. 126 și urm. ; O. N. Trubacev, *Nazvanija rek praverberejnoi Ukraini*. Moskva, 1968 ; L. Kiss, *Die neuere slawische Hydronymik*, în „Studia slavica Hungaricae", Budapesta, 1969, t. 15, f. 1—2, I, p. 1—23 ș.a.

[4] Majoritatea lucrărilor de hidronimie s-au ocupat de nume de ape izolate, discutate sub aspectul etimologiei. Amintim cîteva dintre acestea : G. Ivănescu, *Origine pré-indo-européenne des noms du Danube*, în „Contributions onomastiques", Bucarest, 1958, p. 125—136 ; Emil Petrovici, *Etimologia hidronimului* **Siul**, în „Analele științifice ale Universității «Al. I. Cuza» din Iași" (serie nouă), secțiunea III, t. IV, 1958, p. 77—89 ; Aurelian Constantinescu, *Despre hidronimul Calița*, în RS, XII, 1965, p. 327—329 ; G. Ivănescu, *Un hidronimic românesc de origine dacică: Năruja*, în AUT, III, 1965, p. 267—271 ; V. Ardeleanu, *Mărturia Bistrelor bănățene*, în SMO, București, 1969, p. 181—187 ; Ion Moise, *Despre etimologia hidronimului* **Bratia**, în „Argeș", IV, 1969, nr. 5, p. 18 ; V. Frățilă, *Originea toponimului românesc* **Ibru**, în LR, XXI, 1972, nr. 3, p. 247—251 ; Al. Graur, *Nume de locuri*, București, 1972, p. 100—104 etc.

rîuri, unele pîraie mai însemnate sub diferite aspecte) şi într-o măsură mai mică pentru numele de ape stătătoare mari (lacuri, bălţi), ignorîndu-se în mare parte numele de ape curgătoare sau stătătoare mici *(microhidronimele)* şi aproape întreaga terminologie privitoare la astfel de ape.

Cercetarea hidronimiei unei regiuni, provincii sau ţări oarecare presupune analiza mai multor categorii de nume, atît a apelor curgătoare şi stătătoare, cît şi a tuturor numelor care se referă într-un fel sau altul la noţiunea de „apă" în diferite ipostaze. Paul Lebel înţelege prin *hidronim* „orice denumire (apelativ, calificativ sau nume propriu) dată nu numai izvoarelor, rîurilor, canalelor, ci şi smîrcurilor, mlaştinilor, bălţilor, băltoacelor, lacurilor şi mării". „Confluenţele, vadurile — adaugă el —, coturile de rîuri, cascadele, gurile de rîuri au calificative hidronimice. Chiar şi termenii limbii curente care evocă apa trebuie să reţină atenţia hidronimistului" [5].

Nu intenţionăm să ne referim în articolul de faţă la toate aceste aspecte ale hidronimiei din Vîlcea. Ne vom opri doar la cîteva probleme reieşite din investigaţiile noastre asupra unor categorii de nume de ape culese cu prilejul unor anchete făcute pe teren, fie personal, fie de către alţi anchetatori, în zona carpatică şi subcarpatică a acestui judeţ, în vederea elaborării dicţionarului toponimic.

Folosindu-ne de metoda analizei cantitative, vom arăta frecvenţa unor nume sau tipuri de ape din zona menţionată şi vom încerca o clasare structural-semantică a acestora, pe baza căreia vom face observaţiile cuvenite. Vom avea în vedere numai numele de ape curgătoare mici şi mijlocii cu o lungime de pînă la 5 km, cel mult 10 km, precum şi numele de bălţi şi lacuri, mari sau mici, care sînt formate prin alăturarea a doi sau mai mulţi termeni în cadrul unei sintagme hidronimice.

Cea dintîi constatare care se impune este aceea că numărul apelor curgătoare şi stătătoare (izvoare, pîrîiaşe, pîraie, văi, vîlcele) care au nume simple este cu mult mai mic (cca. 300) faţă de numărul apelor ale căror nume sînt constituite dintr-un grup de cuvinte de tipul *Apa-Roşie, Balta-Sărată, Lacu-Negru, Pîrîu-Mare, Valea-Largă* etc. Numai pîraiele din această ultimă categorie însumează aproape 700 de nume, iar dacă socotim la un loc pîraiele, văile, vîlcelele, bălţile şi lacurile cu nume formate în felul acesta găsim peste 2 000 de nume.

Trebuie precizat însă faptul că multe dintre apele cu nume simplu au şi una sau chiar două variante cu sintagmă: *Bărboáia* (pîrîu), dar şi *Părău Bărbóii* (s. Ciunget, c. Malaia) [6]; *Dăneása* (pîrîu, vale), dar şi *Valea Dănésii* (or. Brezoi); *Dovlecoása* (pîrîu), dar şi *Pîrău Dovlecóşii* (s.c. Bujoreni); *Hălîngoása* (pîrîu), dar şi *Pîrău Hălîngoásăi* sau *Valea-Hălîngoásăi* (s. Valea Măceşului, c. Voineasa); *Haneşu* (pîrîu), dar şi *Părău Háneşului* (s.c.Voineasa); *Păltinoása* (pîrîu), dar şi *Pîrău Păltinoásî* (s. Ciunget, c. Malaia); *Secăreáua* (pîrîu), dar şi *Pîrău Secărélii* sau *Valea Secărélii* (or. Brezoi).

Dintre hidronimele formate prin alăturarea a două cuvinte ne-au reţinut atenţia îndeosebi cele care au ca primă parte a sintagmei termeni entopici majori, cu caracter general hidronimic, ca *apă, pîrîu, rîu, vale, vîlcea*, pentru apele curgătoare, şi *baltă* sau *lac*, pentru cele stătătoare.

[5] Vezi Paul Lebel, *op. cit.*, p. 1.

[6] Folosim, în continuare, următoarele abrevieri: s. = sat; c. = comună; or. = oraş.

La apele curgătoare se constată o mai mare diversitate a unor astfel de termeni, care implică totodată și o varietate de sensuri, ceea ce concordă dealtfel cu realitatea geografică : rețeaua acestora, mai ales în zona muntoasă și deluroasă, este cu mult mai mare, mai densă și mai complexă decît a celor stătătoare, formînd prin sistemul lor de ramificații un adevărat „aparat circulator", care înviorează viața din aceste locuri, asigurînd cele mai favorabile condiții practicării unor ocupații sau îndeletniciri străvechi, ca păstoritul, morăritul sau a celor legate de prelucrarea lînei (pive), dar mai cu seamă a lemnului și altele.

Am întîlnit, în zona de care ne ocupăm, doar 8 nume de ape curgătoare, în care primul termen al sintagmei hidronimice este *apă*, pe care, fiind puține, le menționăm în continuare :

Apa-Frumoasă, izvor cu apă limpede [7] (s. Romanii de Sus, or. Horezu) ; *Apa-Pitulată*, numele de la izvor al Văii Teișului (în s. Rîmești, or. Horezu) ; izvor care apare din loc în loc, apoi dispare (în s. Romanii de Sus, or. Horezu) ; *Apa-Puturoasă*, izvor mineral cu miros de pucioasă (s. Romanii de Sus, or. Horezu) ; *Apa-Rece*, pîrîu, al cărui izvor are apa foarte rece (s. Ciunget, c. Malaia) ; *Apa-Roșie*, pîrîiaș, a cărei apă pare roșie din cauza unor pietre roșii (s. Buzdugan, c. Păușești și or. Băile Govora) ; *Apa-Sărată*, izvor cu apă sărată (s. Govora, c. Mihăești) ; vîlcea (s.c. Tomșani) ; izvor cu apă sărată (s. Ulmețel, c. Păușești-Măglași) ; *Apa-Spînzurată*, pîrîiaș între Crinta și Vinețile, curge printre stînci, de la înălțime, ca o cascadă (s. Ciunget, c. Malaia) ; *Apa-Vie*, vale, pîrîu, cu multe izvoare, ca o apă vie (s. Dealul Aluniș, c. Berbești).

Pe teren s-au mai înregistrat și alte nume în care cuvîntul *apa* apare ca prim termen *(Apa Bistriciorii, Apa Cernișoarii, Apa Lungii, Apa Turburoșii* ș.a.), dar în aceste situații el nu face, evident, parte din hidronim, pentru că nu este entopicul *apă* din exemplele citate mai sus cu sensul general de „pîrîu" (termenul *apă* se poate înlocui aici cu *pîrîu, vale)*, ci cuvîntul comun *apă* cu sensul cunoscut sau cu cel de „matcă, albie (a pîrîului, rîului etc.)". Este ceea ce întîlnim în context pentru oricare apă curgătoare : *apa Oltului, apa Jiului, apa Dîmboviței* etc.

Ca al doilea termen al hidronimelor formate cu *apa* în primul termen, găsim numai adjective sau participii cu valoare adjectivală, care se referă la însușirile sau particularitățile izvorului sau pîrîului respectiv *(frumos, pitulat* „ascuns", *puturos* „urît mirositor", *rece, roșu, sărat, spînzurat, viu)*. Celelalte, la care cuvîntul *apa* nu face parte din nume, au ca al doilea termen numele simplu al pîrîului sau rîului, în genitiv.

Termenul entopic *rîu* apare rar ca parte componentă a numelui apei, la care este adăugat ca prim element al sintagmei hidronimice (vreo 15 nume). Doar în trei exemple l-am notat însoțit de un adjectiv sau participiu cu valoare adjectivală : *Rîul-Mare*, pîrîu cu apă multă (s. c. Muereasca) ; *Rîul-Mic*, pîrîu cu apă puțină (s. c. Muerească) și *Rîul-Sărat*,pîrîu cu apă sărată (or. Ocnele Mari ; s. Copăcelu și Rîureni, mun. Rm. Vîlcea). Explicațiile date de către localnici arată că *rîu* are aici sensul lui *pîrîu*, cu care s-ar putea ușor înlocui. După cum se vede, informatorii locali confundă termenii *rîu* și *pîrîu*, neținînd seama de mărimea apelor curgă-

[7] Explicațiile de acest fel, întîlnite pe lîngă hidronime, aparțin informatorilor anchetați pe teren.

toare, care impune folosirea unuia sau a celuilalt termen. De fapt, aceasta înseamnă că în terminologia populară locală nu se face distincție netă între cei doi termeni, așa cum apare în terminologia geografică științifică. În conștiința populară s-a păstrat, credem, semantica etimonului latin *rivus*, care însemna „pîrîu, curs de apă, izvor", sens suprapus peste cel al lui *pîrîu*, de origine autohtonă (comp. alb. *përrua)*. Tot cu sensul de „pîrîu" sau de „apă curgătoare în general" apare și în alte nume : *Rîu Bălănești*, rîu, trece prin sat, de la care a luat numele (or. Horezu) ; *Rîu Bîrsăscu*, pîrîu (s. c. Mihăești) ; *Rîul-Bulzului*, pîrîu (trece prin s.c. Bărbătești) ; *Rîul Mînzului*, numele cursului superior al *Rîului Olănești* (s. Livadia, or. Băile Olănești) ; *Rîul-Morilor*, rîu, pe care sînt mori (s. c. Costești) ; *Rîul Rîmeștilor*, rîu, care trece prin satul Rîmești (or. Horezu) ; *Rîul Satului*, rîu care trece prin sat (s. c. Bunești) ; *Rîu Vadului*, vale (s. Rîu Vadului, c. Cîineni) ș.a. În explicațiile date de subiectele anchetate apare uneori și cuvîntul *rîu* (ex. : *Rîul Rîmeștilor*, rîu care trece prin sat), dar și aici trebuie reținut același sens de „apă curgătoare în general, curs de apă, pîrîu", și nu ceea ce se înțelege prin termenul propriu-zis *rîu*.

Termenul al doilea al sintagmei hidronimice este fie un toponim *(Bulzu, Vadu)*, fie un apelativ *mînz, moară, sat* etc.) în cazul genitiv, fie un nume de persoană *(Bîrsăscu*, poate și *Mînzu)* sau de sat *(Bălănești, Rîmești)*, la nominativ sau genitiv.

În sensul strict al cuvîntului, termenul *rîu* nu poate lua parte la formarea unor sintagme hidronimice decît foarte rar și nu poate fi urmat de genitiv, ci numai de o apoziție în cazul nominativ. În această situație nu mai este un constituent al unui hidronim format prin îmbinarea a două cuvinte, ci exprimă doar caracterizarea geografică a numelui respectiv, servind totodată la distincția a două nume proprii omonime (apă curgătoare și localitate) ; cînd se spune *Rîul Bistrița, Rîul Govora, Rîul Marița, Rîul Olănești*, spre exemplu, termenul *rîu* arată că e vorba de niște ape curgătoare și că orice context în care apar scrise sau numai pronunțate astfel se referă la ape (pîraie, rîuri), nu la localitățile cu același nume.

Cele mai multe nume de ape curgătoare din zona studiată — peste 1600 — sînt formate prin îmbinarea a două cuvinte, dintre care primul termen este reprezentat de entopicele generale *pîrîu* și *vale*, la care se adaugă *vîlcea*, diminutivul celui din urmă. Aceștia sînt termenii cei mai reprezentativi pentru desemnarea apelor curgătoare din nordul județului Vîlcea, rîurile în adevăratul înțeles al cuvîntului fiind puține *(Bistrița, Cerna, Lotru, Luncavăț, Olt, Oltet)*.

Unitatea hidronimică de bază pentru apele curgătoare de aici este, așadar, *pîrîul* (cu variantele populare : *părău, părîu* și *pîrău*, toate cunoscute în această regiune), care alternează cu *valea*, uneori deosebindu-se, alteori confundîndu-se cu aceasta. În regiunea montană se constată, deși nu întotdeauna, o diferență între ceea ce numim *pîrîu* și ceea ce numim *vale*, în sensul că *valea* reprezintă chiar bazinul hidrografic compus dintr-un pîrîu mai mare, care, curgînd de-a lungul văii, colectează toate pîraiele de pe versanții dealurilor, în general ai înălțimilor care o formează, ansamblul hidrografic asemănîndu-se cu nervurile unei frunze. Analizînd struc-

tura hidronimelor în care *pîrîu* sau *vale* apar ca prim termen al sintagmei [8], deosebim mai multe tipuri. Ne vom referi însă numai la două dintre ele :

I. *Termenul entopic general (pîrîu, vale)* + *adjectiv sau participiu cu valoare adjectivală*, ca determinativ care arată însușirea conținutului semantic al primului element (culoarea, dimensiuni, particularități specifice etc.)

a) cu primul termen **pîrîu** (cca. 40 de nume) : *Părîu-Adînc*, (s.c. Voineasa), *Pîrău-Alb* (or. Brezoi), *Părău-Cald* (s.c. Voineasa), *Părău-Frumos* (s. c. Vaideeni), *Pîrău-Mare* (or. Brezoi), *Pîrău-Mic* (or. Brezoi) *Pîrău-Negru* (s. Gura Văii, c. Bujoreni), *Părău-Rău* (s. c. Vaideeni), *Pîrîul-Rece* (s.c. Muereasca), *Pîrău-Săc* (s. Ciunget, c. Malaia), *Părîu-Spînzurat* (s. c. Voineasa), *Pîrîu-Turbure* (s. c. Bunești) ș.a. ;

b) cu primul termen **vale** (cca. 130 de nume) : *Valea-Adîncă* (s. Rugetu, c. Mihăești etc.), *Valea-Bună* (s. c. Costești etc.), *Valea-Ngustă* (s. c. Slătioara), *Valea-Largă* (s. c. Voineasa etc.), *Valea-Lungă* (s. Cheia, or. Băile Olănești etc.), *Valea-Mare* (s. c. Slătioara etc.), *Valea-Mică* (s. Robești, c. Ciineni etc.), *Valea-Neagră* (s. c. Malaia etc.), *Valea-Oarbă* (s. c. Măldărești), *Valea-Oarzănă* (s. Rîpănești, c. Bunești), *Valea-Pietroasă* (s. c. Păușești-Măglași), *Valea-Ra* (s. Dobriceni, c. Stoenești etc.), *Valea-Rece* (s. c. Malaia etc.), *Valea-Sacă* (s. c. Tomșani etc.), *Valea-Sărată* (s. Goruniș, or. Ocnele Mari etc.), *Valea-Scurtă* (s. c. Bărbătești etc.), *Valea-Strîmtă* (s. Grui, c. Stoenești), *Valea-Șasă* (s. Rîu Vadului, c. Ciineni), *Valea-Turbure* (s. Cheia, or. Băile Olănești) ș.a.

Pe baza comparării celor două serii hidronimice se pot face cîteva observații :

— Numele de văi de tipul acesta sînt mai numeroase decît cele de pîraie (cca 130 de nume de văi, față de 40 de nume de pîraie) și mult mai bogate în privința determinativelor. Văile au în plus, față de pîraie, determinative ca : *bun*, *îngust*, *lung*, *orb*, *oarzăn*, *pietros*, *strîmt*, care se referă la caracteristici topografice, nu la însușirile apei curgătoare respective.

— La pîraie apar și determinativele *cald* și *spînzurat*, care nu se găsesc la văi, pentru că se referă la însușiri sau particularități ale apei, și nu la aspecte ale terenului, ca multe dintre determinativele din seria văilor.

— Unele nume de pîraie au și articolul adjectival *cel*, cu forma populară *al* sau *ăl*, pus între entopic și determinativ : *Pîrău-ăl-Mare* (s. Lunca, c. Bujoreni) ; *Părîu-al-Mare* (s. Ocracu, c. Alunu), Părău-ăl-Rău s. Ciunget, c. Malaia), *Pîrău-ăl-Șes* (s. Rîu Vadului, c. Cîineni) ; la văi, acest articol, cu forma populară *a* pentru *cea*, apare doar în două cazuri și numai atunci cînd la primul determinativ a fost nevoie să se mai adauge un altul spre a le diferența ca dimensiune : *Valea-Ra-a-Mare* și *Valea-Ra-a-Mică* (ambele în s. c. Malaia).

La tipul hidronimic în discuție se constată în primul rînd existența opoziției determinativelor *mare-mic* [9], prezentă la ambele categorii

[8] În două cazuri apare ca nume doar entopicul fără determinative : *Părău*, pîrîiaș (s. Obîrșia, c. Cernișoara) și *Piraiele*, izvoare ale pîrîului Dovlecoasa (s.c. Bujoreni).

[9] Această opoziție presupune un raport de subordonare și de apropiere a hidronimului cu determinativul *mic* față de cel cu determinativul *mare* ceea ce în alte situații apare exprimat prin opoziția toponim (hidronim) primitiv-toponim (hidronim) diminutiv. Vezi tratarea detaliată a problemei la Gh. Bolocan, *Modele derivative în toponimie*, în LR, XXIV, 1975, nr. 3, p. 187—189.

hidronimice (pîraie şi văi) : *Pîrîu-Mare—Pîrîu-Mic* şi *Valea-Mare—Valea-Mică*. La aceasta se mai adaugă încă vreo patru opoziţii constituite de determinative redate prin diverse însuşiri antonimice (indicînd calitatea, dimensiunea, culoarea etc.) ale entopicelor *pîrîu* şi *vale* în funcţie toponimică : *Pîrîu-Cald* şi *Pîrîu-Rece*, *Pîrîu-Alb* şi *Pîrîu-Negru*, *Pîrîu-Lung* şi *Pîrîu-Scurt* (pentru pîraie) ; *Valea-Bună* şi *Valea-Rea (Rea)*, *Valea-Largă* şi *Valea-Îngustă* sau *Strîmtă*, *Valea-Lungă* şi *Valea-Scurtă* (pentru văi).

La alte hidronime determinativele nu formează opoziţii, de cele mai multe ori pentru faptul că unele dintre aceste determinative nu au sau nu pot avea antonime care să fie folosite în toponimie *(Pîrîul-Adînc, Valea-Adîncă, Valea-Oarbă, Valea-Oarzănă, Valea-Pietroasă, Pîrîul-Săc (Sec), Valea-Sacă (Seacă), Pîrîul-Sărat, Valea-Sărată, Pîrîul-Spînzurat, Pîrîul-Şes, Valea-Şasă)*. Spre deosebire de cele menţionate mai înainte, pentru aproape toate determinativele acestora din urmă există posibilitatea de a fi întîlnite şi singure (unele apar şi în zona studiată : *Pietroasa, Sărata, Seaca, Şasa)*, fără entopicul cu conţinut hidronimic, ca adjective substantivate, în funcţie toponimică : *Adînca* (şi *Adîncata)*, *Oarba*, *Pietroasa*, *Seaca*, *Sărata*, *Şasa* etc.

II *Termenul entopic general (pîrîu, vale)* + *un substantiv la genitiv singular sau plural ca determinativ*, care poate fi :

1) nume de persoană :

a) cu primul termen **pîrîu** : *Pîrău-Bîrlii*, *Părău-Badii*, *Pîrău-Bălanului*, *Pîrău-Danciului*, *Pîrău-Marcului*, *Părîu-Neagului*, *Părău-Drăgoii*, *Părău-Ilenii*, *Pîrău-Ghermulesii*, *Părău-Bufilor*, *Părău-Jienilor* ş.a.

b) cu primul termen **vale** : *Valea-Anei*, *Valea-Bocî*, *Valea-Dodii*, *Valea-Ciontii*, *Valea-Ciolcăi*, *Valea-Catalinii*, *Valea-Mogî*, *Valea-Nedelcului*, *Valea-Radului* ş.a.

2) nume de loc (toponim) :

a) cu primul termen **pîrîu** : *Pîrîu-Armeanului*[10], *Pîrău-Arsurilor*, *Părău-Afinişului*, *Pîrău-Albiilor*, *Pîrău-Başurilor*, *Pîrîu-Bîrloagelor*, *Pîrău-Bolovanului*, *Pîrău-Brazdelor*, *Pîrău-Călicelelor*, *Părău-Căprăreţii*, *Părău-Căşeriei*, *Pîrău-Cătînelului*, *Pîrîu-Cibanului*, *Pîrău-Cîrpătoărelor*, *Pîrău-Cocinului*, *Pîrău-Comărnicului*, *Pîrîu-Costăii*, *Pîrău-Coşenii*, *Părîu-Ciocănarilor*, *Pîrău-Costeştilor*, *Părău- Dîrjelii*, *Pîrău-Glodului*, *Părău-Hărceştilor*, *Părău-Jeriştii*, *Pîrău-Lazului*, *Părău-Lazurilor*, *Pîrău-Latului*, *Părău-Măjerenilor*, *Părău-Meterezului*, *Părău-Mocirlelor*, *Părău-Murii*, *Părău-Nopteselor*, *Pîrău-Petri manului*, *Părău-Pietricelei*, *Părău-Plopişului*, *Părîu-Ponorului*, *Pîrîu-Praveţului*, *Părău-Prejbuţî*, *Părău-Prosiilor*, *Pîrău-Runcului*, *Pîrîu-Să-căturilor*, *Părău-Sîngerişului*, *Pîrîu-Suliţei*, *Pîrîu-Ştefanului*, *Pîrău-Tinoasî*, *Pîrîu-Tîrni-ciorii*, *Pîrău-Turcinului*, *Pîrău-Vineţii*, *Pîrîu-Vîrtopului*, *Părău-Zboiştii* ş.a.

b) cu primul termen **vale** : *Valea-Argelelor*, *Valea-Alunişului*, *Valea-Albinei*, *Valea-Bercului*, *Valea-Bungetului*, *Valea-Buciume-*

---

[10] În exemplul acesta, al doilea termen, *Armeanu*, este numele unui munte (or. Brezoi) ; pîrîul care izvorăşte sau trece pe lîngă el şi-a format numele prin adăugarea, la entopicul respectiv, a numelui de munte în genitiv singular, indicînd apartenenţa în sens larg. Interpretările în care *Armeanu* este considerat etnonimul corespunzător *(armean)* sau nume de persoană nu pot fi corecte. Pentru munte însă, etimonul este, fără îndoială, numele de persoană *Armeanu*.

tului, *Valea-Beucii*, *Valea-Curăturilor*, *Valea-Cîrtoagelor*, *Valea-Higiului*, *Valea-Lazului*, *Valea-Negruleștilor*, *Valea-Olăneștiului*, *Valea-Ponorului*, *Valea-Prislopului*, *Valea-Runcului*, *Valea-Seciului*, *Valea-Săcăturilor*, *Valea-Socetului*, *Valea-Teiușului*, *Valea-Ulmetului*, *Valea-Vîrtopului* ș.a.

3) nume de ocupație sau nume care indică originea etnică sau locală a unei persoane:

a) cu primul termen **pîrîu**: *Pîrîul-Cărbunarului*, *Pîrîu-Cîrciumăresii*, *Pîrău-Hoțului*, *Pîrîu-Mocanului*, *Pîrău-Purcarului*, *Părău-Polvrăjanului*, *Pîrău-Șutoianului*, *Părîu-Sîrbului* ș.a.

b) cu primul termen **vale**: *Valea-Ciobanului*, *Valea-Cărbunarului*, *Valea-Cîrciumăresii*, *Valea-Olarului (Ularului)*, *Valea-Rudarului*, *Valea-Stuparului*, *Valea-Vătafului (Vătáului)* ș.a.

Pentru unele dintre ele există posibilitatea de a fi nume de persoane sau de locuri.

4) apelativ indicînd caracteristici sau acoperiri ale terenului (adesea se referă la diverse obiecte existente pe teren):

a) cu primul termen **pîrîu**: *Părău-Gresiilor*, *Pîrîu-Groșilor*, *Pîrîu-Satului*, *Pîrîu-Cocinilor*, *Pîrîu-Cîrciumii*, *Pîrău-Joagărului*, *Pîrău-Morii*, *Pîrău-Stînii*, *Pîrău-Tîrlelor*, *Pîrău-Zmizîlor* și altele.

b) cu primul termen **vale**: *Valea-Bordeiului*, *Valea-Bordeielor*, *Valea-Cocinii*, *Valea-Caselor*, *Valea-Coșerii*, *Valea-Covercii*, *Valea-Greșilor (Gresilor)*, *Valea-Lemnelor*, *Valea-Morii*, *Valea-Odăilor*, *Valea-Pătulelor*, *Valea-Satului*, *Valea-Stînii*, *Valea-Stînilor* ș.a.

5) un apelativ exprimat prin:

a) cuvinte comune diverse:

— cu primul termen **pîrîu**: *Pîrîu-Păstăii*, *Pîrău-Prepeleagului*, *Pîrău-Viezuinilor* ș.a.

— cu primul termen **vale**: *Valea-Bătăii*, *Valea-Chiriilor*, *Valea-Carelor*, *Valea-Nopții*, *Valea-Oborului*, *Valea-Oboarelor*, *Valea-Potecii*, *Valea-Putineiului* ș.a.

b) nume de plante în general (arbori, pomi etc.):

— cu primul termen **pîrîu**: *Pîrăul-Alunului*, *Pîrîu-Arinilor*, *Pîrău-Bradului*, *Pîrău-Curpănului*, *Părău-Frasinului*, *Părău-Jugastrului*, *Pîrău-Mesteacănului*, *Pîrău-Părului*, *Pîrău-Richiți*, *Părău-Scorușului*, *Părău-Tisei* ș.a.

— cu primul termen **vale**: *Valea-Alunului*, *Valea-Bradului*, *Valea-Cireșului*, *Valea-Brusturilor*, *Valea-Cornilor*, *Valea-Ferigii*, *Valea-Frasinului*, *Valea-Leurdii*, *Valea-Mărului*, *Valea-Merilor*, *Valea-Mesteacănului*, *Valea-Mătăcinii*, *Valea-Nucului*, *Valea-Părului*, *Valea-Pinului*, *Valea-Pluți*, *Valea-Plopului*, *Valea-Plopilor*, *Valea-Răchiți*, *Valea-Sălciilor*, *Valea-Socului*, *Valea-Socilor*, *Valea-Teiului*, *Valea-Tisei (Tisî)*, *Valea-Ulmului*, *Valea-Urzicii* și altele.

c) nume de animale domestice sau sălbatice, de păsări, insecte sau alte ființe:

— cu primul termen **pîrîu**: *Părău-Cailor*, *Pîrîu-Cerbului*, *Părău-Mieilor*, *Părîu-Peștilor*, *Părău-Racilor*, *Pîrîu-Urșilor*, *Pîrău-Viezurului*, *Părău-Vacii*, *Pîrău-Zimbrului*, *Părău-Corbului*, *Părău-Coțofenii*, *Pîrău-Șoimului* și altele.

— cu primul termen **vale**: *Valea-Cerbului, Valea-Cîinelui, Valea-Căpriorii, Valea-Corbului, Valea-Corbilor, Valea-Coţofenii, Valea-Iedului, Valea-Lupului, Valea-Lupilor, Valea-Melcilor, Valea-Oii, Valea-Porcului, Valea-Porcilor, Valea-Racului, Valea-Racilor, Valea-Rîsului, Valea-Şoavei, Valea-Şoimului, Valea-Uliului, Valea-Vacii, Valea-Viezurelui, Valea-Vulpii* ş.a.

d) entopice:

— cu primul termen **pîrîu**: *Părău-Bulbucii, Părău-Cheii, Părău-Cumpenii, Pîrîu-Coastii, Pîrău-Furcii, Pîrîu-Rîpii, Pîrău-Rîpilor* şi altele.

— cu primul termen **vale**: *Valea-Bulbocii, Valea-Colţului, Valea-Cheii, Valea-Gropii, Valea-Lacului, Valea-Malului, Valea-Priboiului, Valea-Piscului, Valea-Poienii, Valea-Rîpilor* ş.a.

Cele mai răspîndite formaţii hidronimice de acest tip în zona de care ne ocupăm sînt numele de ape cu determinativul exprimat prin antroponime sau prin diferite toponime. Acestea din urmă sînt de cele mai multe ori nume ale formelor de relief pozitive, ca munţi, dealuri etc. *(Argelele, Armeanu, Bolovanu, Coşana, Căşeria, Căţînel, Cocinu, Costaia, Cibanu, Dîrjala, Latu, Noptesele, Ponoru, Pietriceaua, Praveţu, Prejbuţa, Suliţa, Tîrnicioara, Turcinu, Vînăta* etc.), dar şi nume ale formelor de relief negative *(Beuca, Căldarea, Cheia, Groapa, Gropiţăle, Hoaga, Lacu, Lunca, Mlaca, Poiana, Ştiubeiu, Vîrtopu, Zăpodia* etc.), nume de locuri dintre cele mai diverse *(Arsuri, Albii, Afiniş, Bîrloagele, Brazdele, Başurile, Călicele, Cîrpătoarele, Cornet, Căprăreaţa, Comarnic, Glod, Higiu, Lazu, Lazurile, Mocirlele, Meterezul, Plopiş, Prosii, Runcu, Săcături, Seciul, Socetu, Sîngeriş, Tinoasa, Ulmet, Vîrtop, Zboiştea* etc.) ori nume de sate sau părţi de sate, cătune *(Costeşti, Ciocănari, Hărceşti, Mura, Măjereni, Negruleşti, Olăneşti, Teiuş)* etc. Unele nume de ape — pîraie sau văi — au ca al doilea termen al sintagmei hidronimice un toponim constituit şi el prin îmbinarea mai multor cuvinte: *Pîrău Dolii-lu-Iordan*[11], *Pîrău Feţî-Dialului, Pîrău Feţii-cu-Plopii, Pîrău Feţii-Florilor, Pîrău Gruiului-Lung, Părău Tăciunelui-Mare, Părău Tăciunelui,-Mic, Părău Hoagii-Davelii, Valea Feţî-cu-Goruni, Părău Piscului-Cerbului* ş.a. În toate aceste cazuri, pîrîul sau valea îşi are obîrşia în sau lîngă locul respectiv, trece pe lîngă el sau chiar îl străbate într-o anume direcţie. Uneori explicaţiile informatorilor locali aduc precizările necesare: „trece prin *Brazdele*" *(Pîrău-Brazdelor)*; „are izvorul la *Albii*" *(Pîrău-Albiilor)*; „trece pe lîngă dealul *Bolovanu*" *(Pîrău-Bolovanului)*, „curge pe dealul *Costaia*" *(Pîrîu-Costăii)* ş.a.m.d. De cele mai multe ori însă, pentru inter-

[11] Ca ortografie, în aceste exemple, în care al doilea termen al sintagmei hidronimice este constituit dintr-un toponim „compus" sau, mai exact, dintr-o altă sintagmă toponimică *(Dolia-lu-Iordan, Faţa-Dialului, Faţa-cu-Plopii* etc.), considerăm că nu trebuie pusă cratimă între entopic (pîrîu, vale ş.a.) şi toponimul respectiv. Am scris însă totdeauna cu cratimă (*şi* ar trebui, poate, adoptată în toate cazurile această ortografie!) hidronimele formate dintr-o sintagmă în care al doilea termen este un toponim simplu în genitiv *(Pîrău-Arsurilor, Părău-Afinişului, Părîu-Ponorului, Pîriu-Virtopului, Valea-Beucii, Valea-Prislopului, Valea-Runcului* etc.) sau un nume de persoană în genitiv, cu articol postpus sau antepus *(Pîrău-Bălanului, Pîrău-Danciului, Părău-Mogi, Valea-lu-Andrei, Valea-lu-Ciocan* etc.). În astfel de situaţii şi în altele similare, în care al doilea termen este în alt caz *(Părău-cu-Aluni, Pîrău-cu-Rugii, Pîriu-de-la-Ogrăzi, Părău-din-Virtop, Valea-cu-Năsîpu, Valea-cu-Pietrile, Valea-de-Brădet* ş.a.), termenii sintagmei fiind mult mai sudaţi, se impune, credem, scrierea cu cratimă.

pretarea justă a hidronimelor din zona cercetată, anchetatorul trebuie să obțină informații cît mai ample despre configurația terenului, despre flora și fauna regiunii, despre legendele locale, întîmplări petrecute în acele locuri etc.

Unele dintre hidronimele de acest tip, în special grupul celor în care al doilea termen este un nume de loc provenit de la apelative, pun cîteva probleme de interpretare etimologică asupra cărora se cuvine să ne oprim.

În toponime sau hidronime formate prin îmbinarea a două cuvinte, de tipul *Pîrău-Arsurilor*, *Pîrău-Brazdelor*, *Dealu-Pripoarî*, *Părău-Leșului*, *Valea-Codrișorului*, unii cercetători [12] consideră al doilea termen, determinativul din genitiv, drept apelativ propriu-zis și, cînd fac etimologia unui astfel de toponim sau hidronim, pentru al doilea termen nu dau etimonul toponimului, ci pe cel al apelativului corespunzător. Considerăm că interpretarea justă în astfel de cazuri nu poate fi decît aceea în care cel de-al doilea termen al sintagmei este tratat ca toponim care provine dintr-un apelativ oarecare. De cele mai multe ori, existența unui astfel de toponim este constatată și pe teren în apropierea formelor geografice exprimate prin entopicele din fiecare îmbinare topo-hidronimică *(Coasta-Lacului*, *Dealu-Pîrîului*, *Valea-Izvorului* etc.) sau hidro-toponimică *(Izvoru-Corlatelor*, *Izvoru Jeriștii-Mari*, *Izvoru-Mocirlelor*, *Pîrîu-Arsurilor*, *Valea Pădinii-Uliului*, *Valea-Plopișului* etc.), într-o relație de dependență sau de interdependență. Uneori e posibil ca toponimul descoperit într-o astfel de îmbinare să nu mai fie cunoscut cu existență de sine stătătoare pe teren (pot fi și situații cînd nu a fost înregistrat de anchetatori).

Chiar dacă nu mai este cunoscut de pe teren un astfel de nume topic cum este *Bașuri(le)*, înregistrat însă în hidronimul *Pîrău-Bașurilor* (or. Brezoi), el trebuie să fie presupus și considerat ca atare, de vreme ce apare totuși în numele pîrîului. Formarea unui astfel de hidronim care intră în serie cu altele asemănătoare ca tip, la care toponimul este cunoscut și independent *(Pîrău-Brázdelor*, *Pîrău-Bîrloagelor*, *Părău-Bálțurilor*, *Pîrău-Cîrpătoárelor*, *Pîrău-Călicélelor* ș.a.*)*, presupune că a existat cu certitudine cîndva și acest toponim, deoarece sistemul toponimic impune acest lucru. Anumite împrejurări au contribuit la pierderea termenului ca nume de loc, după ce a trecut la numele pîrîului. Deci, pentru etimologie, nu trebuie să recurgem direct la apelativul *baș*, pl. *bașuri* [13], ci numai indirect, prin intermediul toponimului. Înțelegerea relației entopic-toponim în cadrul unor sintagme hidronimice cum sînt cele la care ne-am referit ne ajută să stabilim etimologia corectă a unor astfel de nume și, poate, să tragem unele concluzii în legătură cu vechimea lor. Astfel, etimologia unei ape curgătoare ca *Pîrău-Arsúrilor*, de pildă, este următoarea: hidronim format prin îmbinarea a doi termeni, entopicul cu caracter general *pîrîu*, de origine autohtonă, și numele de loc *Arsuri(le)* la cazul

---

[12] Vezi astfel de exemple în *Studii și materiale de onomastică*, București, 1969, p. 103, 108, 137, 138, 160, 197 etc.; „Philologica", II, București, 1972, p. 93, 94 ș.a.m.d.

[13] Acest apelativ este cunoscut de localnici cu sensul de „rîmătură făcută de porci". Cuvîntul a fost înregistrat de Traian Cantemir din împrejurimile orașului Rm.-Vîlcea cu înțelesul de „cocă rămasă pe fundul căpisterei, strînsă și păstrată în făină ca să servească la coptul pîinii" (vezi *Lexic regional*, I, București, 1960, p. 74).

genitiv, provenit din apelativul topic *arsură*. Etimologia hidronimică se oprește aici.

În ce privește vechimea, teoretic se poate susține că numele unor astfel de ape curgătoare (cu primul termen *izvor*, *pîrîu*, *vale*, *vîlcea*, iar al doilea nume de loc) este posterior numelui de loc pe baza căruia și-a format denumirea. E posibil însă ca în unele cazuri procesul să se fi petrecut simultan.

Comparația cu numele de ape stătătoare formate tot dintr-o sintagmă, al cărei prim termen îl constituie entopicele majore generale *baltă* și *lac*, ne relevă, în general, aceeași structură, cu mici deosebiri, datorate specificului lor. Acestea sînt cu mult mai puține decît numele de ape curgătoare înregistrate : 117 nume de bălți și 196 de nume de lacuri.

Tipul I, entopic + adjectiv sau participiu cu valoare adjectivală arătînd culoarea, dimensiunile sau diferite particularități este bine reprezentat și la aceste hidronime. Iată cîteva exemple :

a) cu primul termen **baltă** : *Balta-Albă*, *Balta-Mare*, *Balta-Mică*, *Balta-Neagră*, *Balta-Roșie*, *Balta-Puturoasă*, *Balta-Sărată*, *Balta-Rece*, *Balta-Veche* ș.a.

b) cu primul termen **lac** : *Lacu-Mare*, *Lacu-Frumos*, *Lacu-Negru*, *Lacu-Verde*, *Lacu-Săc*, *Lacu-Lung*, *Lacu-Spurcat*, *Lacu-Roșu*, *Lacu-Ars*, *Lacu-Secerat*, *Lacu-Morît* ș.a.

Față de apele curgătoare, la cele stătătoare apar în plus determinative ca *vechi* pentru bălți și *ars*, *morît*, *secerat*, pentru lacuri. Determinativul *adînc* nu se găsește decît sub forma expresiei *fără fund* (*Balta-fără-Fund* și *Lacu-fără-Fund*).

Tipul al II-lea, entopic (baltă, lac) + un substantiv la genitiv singular sau plural, ca determinativ, este foarte frecvent cînd termenul al doilea este un nume de persoană cu articolul enclitic sau proclitic :

a) cu primul termen **baltă** : *Balta-Bălașei*, *Balta-Breazului*, *Balta-Predii*, *Balta-lu-Pufoi*, *Balta-lu-Păun*, *Balta-lu-Dan* ș.a.

b) cu primul termen **lac** : *Lacu-Păunii*, *Lacu-Bălășii*, *Lacu-Ducî*, *Lacu-Stancului*, *Lacu-Radului*, *Lacu-lu-Bălan*, *Lacu-lu-Rîciu* ș.a. Cu al doilea termen nume de loc abia dacă se pot nota cîteva exemple : *Balta-Luncii*, baltă în locul numit *Lunca* (s. Mănăilești, c. Frînceşti) ; *Balta-Măgurii*, baltă în satul Măgura (c. Mihăești) ; *Lacu-Ruștiului*, lac în locul numit *Ruști* (s. Șerbănești, c. Păușești) ; *Lacu-Danțurilor*, lac lîngă locul numit *Danțuri* (s. c. Voineasa) ; *Lacu-Groapelor*, lac lîngă terenul numit *Groapele-Mari* (s. Obîrșia, c. Cernișoara).

Deosebirea față de apele curgătoare cu nume compus din două cuvinte, al doilea fiind toponim, provine probabil din faptul că, în timp ce relația dintre apa curgătoare și loc este dinamică (o astfel de apă „pornește din L", „trece pe lîngă L", „trece prin L"), la cele stătătoare această relație este statică („se află lîngă L", „se află în (pe) L") [14].

*

Cercetarea toponimiei, în general, sau a hidronimiei, în special, dintr-o regiune sau zonă, cum e în cazul nostru nordul județului Vîlcea, din punctul de vedere al frecvenței, al structurii și originii poate furniza date și observații de un deosebit interes științific.

[14] În această relație, L reprezintă un anumit nume de loc (de cele mai multe ori munte, deal, sat, parte de sat, grup de case ș.a.).

După cum este știut, relieful zonei studiate prezintă concentrarea multor categorii geografice — unități de relief pozitive și negative —, fapt care are drept consecință o mare bogăție de denumiri. Tipurile denominației topice prezintă o mare varietate. Constatarea este valabilă și pentru hidronimie, chiar și numai pentru cele cîteva aspecte ale acesteia, la care ne-am referit mai sus.

Există părerea că locuitorii de la munte, datorită caracteristicilor reliefului, ar avea orizontul geografic mai redus decît al celor de la cîmpie și de aceea sînt preponderente în regiunile de munte denumirile simple, multe dintre ele fiind entopice în funcție toponimică absolută (*Măgura*, *Muncelul*, *Gruiul*, *Gurguiul* ș.a.).[15]

Analiza hidronimiei din zona carpatică și subcarpatică a Vîlcii ne-a arătat însă că tipul de denumiri formate dintr-o îmbinare de cuvinte (entopic + determinant adjectiv sau substantiv) este des întîlnit și la munte, nu numai la șes, unde, potrivit afirmației unor cercetători, viața economică socială mai intensă a satelor a impus denumiri formate din combinații de cuvinte[16].

Munții noștri nu au fost numai un loc de refugiu în vremuri de restriște, ci și un adevărat lăcaș al vieții românești perpetue. Prezența omului, a vieții continue și intense din regiunile muntoase, îndeosebi prin practicarea păstoritului alpin, se reflectă pe plan toponimic în multitudinea și diversitatea denumirilor date tuturor formelor de teren, de la cele mai neînsemnate pînă la cele mai importante.

Tipurile de structură a hidronimelor analizate se încadrează în tipurile generale de structură a toponimelor românești formate dintr-un grup de cuvinte (entopic + determinant în diferite raporturi gramaticale).

Primul termen al acestei îmbinări care formează sintagma hidronimică, entopicul cu valoare generală *apă*, *pîrîu*, *rîu*, *vale*, *vîlcea*, pentru ape curgătoare, *baltă* și *lac*, pentru cele stătătoare, este fie de origine latină (*apă*, *rîu*, *vale*, *vîlcea*, *lac*), fie autohton (*baltă*, *pîrîu*), fapt care nu e lipsit de importanță. De asemenea toate determinativele calificative (*alb*, *adînc*, *cald*, *frumos*, *bun*, *larg*, *lung*, *mare*, *mic*, *negru*, *rău*, *rece*, *sec*, *scurt* etc.) ale tipului entopic + adjectiv sau participiu cu valoare adjectivală sînt de origine latină. Acest tip de structură hidronimică se întîlnește și în alte limbi romanice (cf. sp. *Rio Grande*, fr. *Grande-Eau*, *Grande-Rivière*, *Grand-Ruisseau*, *Blanc-Ruisseau*, *Blanche-Eau*); el se găsea, fără îndoială, și în latină, de unde a fost moștenit de limbile romanice, deci și de română.

Fără să fi studiat în amănunt problema, credem că și celelalte tipuri de structuri hidronimice (și toponimice) au corespondente în limbile romanice. Contrar părerii că numele apelor mici ar fi recente, se va putea demonstra prin compararea structurilor toponimice românești cu cele romanice că și unele nume de ape mici sînt foarte vechi, poate chiar din perioada imediat posterioară romanizării Daciei și apariției limbii și poporului român.

---

[15] Cf. Dragoș Moldovanu, *Principii ale lexicografiei toponimice*, în „Anuar de lingvistică și istorie literară", Iași, XXIII, 1972, p. 79.

[16] *Ibidem*.

Venirea slavilor a dus la schimbarea unei părţi din toponimia veche, daco-romană, dar nu a putut schimba structura toponimică, modelele de îmbinare între cuvinte în procesul denumirii locurilor [17].

Frecvenţa mare a unor nume de ape formate prin îmbinări de cuvinte, provenite din apelative (de cele mai multe ori entopice) sau din alte toponime, în regiunea muntoasă şi a dealurilor subcarpatice din Vîlcea confirmă faptul că aceste locuri au fost intens populate de români din cele mai vechi timpuri.

[17] A se compara, pentru înţelegerea problemei, cu situaţia influenţei slave asupra limbii române. Această influenţă, ca şi altele dealtfel, s-a manifestat cu o mai mare intensitate în domeniul lexical şi mult mai puţin, iar în unele cazuri chiar deloc, în structura gramaticală a limbii noastre.

SEMANTICĂ ȘI ONOMASIOLOGIE

— CÎTEVA PRECIZĂRI —

DE

AUREL SCOROBETE

Onomasiologia se află în situația paradoxală de a înregistra numeroase lucrări cu caracter aplicativ, consacrate cercetării lexicului privitor la diferite noțiuni, și de a număra extrem de puține lucrări teoretice. B. Quadri a inventariat aproximativ 1200 de noțiuni care au făcut obiectul diferitelor cercetări și, se înțelege, inventarul nu putea fi complet [1]. Cine și-ar propune să alcătuiască însă un inventar al lucrărilor teoretice privitoare la onomasiologie ar constata doar referiri sporadice la acest domeniu pînă la mijlocul secolului nostru și abia cîteva studii consacrate integral teoriei onomasiologice, în ultimele decenii. Unul din aceste studii îl datorăm lui U. Ricken [2]. Observînd absența contribuțiilor de ordin teoretic, lingvistul german este înclinat să creadă că „problema generală cea mai arzătoare a onomasiologiei o reprezintă elaborarea insuficientă a bazelor ei teoretice. Trebuie semnalat că rezultatele de pînă acum, destul de bogate, ale onomasiologiei au fost obținute în cea mai mare parte pe baze pur empirice" [3]. Schuchardt „face observații esențiale, dar puține", Jaberg se bazează pe „relativ puține exemple", Dornseiff are idei juste, dar exagerate, ajungînd să anuleze „toate drepturile semasiologiei"; aceștia nu generalizează rezultatele la care au ajuns lucrările onomasiologice și „zadarnic" căutăm o asemenea generalizare la Quadri [4]. Autorul arată, în același loc, că lucrările semasiologice nu sînt mai convingătoare din punct de vedere teoretic, dar au meritul că răspîndesc numele metodei, în timp ce față de simpla folosire a termenului de onomasiologie există o sfială, încît „diferite lucrări în esență onomasiologice sînt înfățișate ca lucrări de semasiologie" [5]. Studiul acesta important subliniază în primul rînd necesitatea contribuțiilor onomasiologice teoretice. Absența studiilor teoretice s-a făcut simțită și în cercetările aplicate de onomasiologie, care, în cele mai multe cazuri, nu au depășit un anumit mod pozitivist, adunînd și clasificînd material lexical, fără a-l interpreta însă [6].

---

[1] Este vorba de indicele anexat lucrării *Aufgaben und Methoden der onomasiologischen Forschung. Eine entwicklungsgeschichtliche Darstellung*, Bern, 1952.

[2] *Observații asupra onomasiologiei*, LR, IX, 1960, nr. 4, p. 3—23.

[3] *Ibidem*, p. 10.

[4] *Ibidem*, p. 17.

[5] Autorul dă ca exemplu o lucrare a lui L. Oksaar, care infirmă teoria cîmpurilor semantice a lui Trier, folosind, de fapt, metoda onomasiologică.

[6] Același repros l-a adus Iorgu Iordan, cinci ani mai tîrziu, lucrărilor onomasiologice datorate lui E. Tappolet, A. Zauner și C. Merlo (vezi Iorgu Iordan, Maria Manoliu, *Introducere în lingvistica romanică*, București, Editura didactică și pedagogică, 1965, p. 248).

Pe de altă parte, se constată, pe drept cuvînt, o nejustificată ambiguitate a semasiologiei, care nu o dată desemnează, de fapt, onomasiologia și, de aceea, necesitatea delimitărilor teoretice ale celor două „metode" se impune.

Dacă transferăm discuția pe terenul lingvisticii românești, constatăm că la noi s-au făcut referiri la această metodă în lucrări onomasiologice aplicate. Unele precizări s-au făcut în prezentările de ansamblu ale lingvisticii [7] sau cu prilejul recenzării unor lucrări de onomasiologie. Așa ne explicăm faptul că la noi s-a vorbit despre onomasiologie fără a o defini, că a fost înțeleasă ca studiu al unei singure noțiuni și că listele bibliografice sînt contradictorii (înregistrînd studii neonomasiologice sau neînregistrînd studii onomasiologice importante)[8]. Cu toate că sînt puține contribuțiile teoretice în acest domeniu, sau poate că și din acest motiv, un interes față de aplică onomasiologie a existat la noi, dovadă fiind chiar numeroasele lucrări care principiile onomasiologice[9]. Și pe bună dreptate constata cu un deceniu în urmă Ionel Stan că se remarcă un mare interes și la noi în țară pentru „aceste probleme" [10]. Acest interes a sporit în ultimii ani și merită să fie semnalat aici faptul că onomasiologiei începe să i se acorde atenție în unele cursuri universitare consacrate lexicologiei [11]. Ne vom lăsa călăuziți în lucrarea de față tocmai de convingerea că domeniul avut în vedere prezintă și un vădit interes teoretic. Vom încerca să ajungem la unele precizări pe baza rezultatelor obținute de onomasiologia noastră și avînd în vedere obiectivele unei lucrări onomasiologice mai ample.

În lingvistica europeană, grație unor împrejurări favorabile, cercetătorii au beneficiat relativ timpuriu de aportul onomasiologiei la progresul lexicologiei, în comparație cu situația din lingvistica românească. Într-un fel, se relua o străveche preocupare a cercetării cuvintelor care se întîlneau în planul „înțelesului". Tradiția colecțiilor de cuvinte „sinonime" urcă pînă în antichitate. Interes deosebit pentru sinonimie s-a înregistrat în țările apusene în secolul al XVII-lea și, mai ales, în secolul trecut, cînd au apărut și importante dicționare de sinonime. Întemeietorul romanisticii, Friedrich Diez, deschide calea studiului „denumirilor" în 1875, cu lucrarea *Romanische Wortschöpfung*, pentru ca la sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea să se constituie noua direcție de cercetare, onomasiologia, odată cu apariția lucrărilor lui E. Tappolet și, mai ales, A. Zauner, care a și creat, în 1902, numele noii metode (de la gr. ὀνομασία „denumire"). În 1917 K. Jaberg și în 1925 J. Jud prezintă ca obiect de cercetare pentru onomasiologi cuvîntul, adică inventarierea

[7] Iorgu Iordan, *Lingvistica romanică. Evoluție. Curente. Metode*, București, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1962, p. 240, 247, 248.

[8] Am prezentat această stare de lucruri în comunicarea *Onomasiologia românească. Scurt istoric*, Universitatea din Timișoara, 1975.

[9] Vezi și *Tratat de lingvistică generală*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1971. (Menționarea onomasiologiei se face la p. 273.)

[10] *Problèmes d'onomasiologie romane. Autour de la terminologie de bâtiment*, „Revue roumaine de lingvistique", IX, 1964, nr. 6, p. 626. În lucrarea amintită mai sus (vezi nota 8) am avut prilejul să evidențiem sporirea contribuțiilor românești în acest domeniu, încît faptul că B. Quadri, în *luer. cit.*, nu înregistrează cercetări românești apărute după 1941 este, fără îndoială, nejustificat.

[11] Menționăm două: Ștefan Binder, *Die deutsche Sprache der Gegenwart. Lexikologie*, Universitatea din Timișoara, 1970, p. 2—4; I. Coteanu, A. Bidu-Vrănceanu, *Limba română contemporană*, vol. II. *Vocabularul*, București, Editura didactică și pedagogică, 1975, p. 123—126.

mijloacelor prin care se exprimă în limbă noțiunile [12]. Dar tocmai relația intimă dintre cuvînt și noțiune, în sine foarte complicată, a complicat de la început încercările de a delimita obiectul cercetărilor. Onomasiologia s-a întemeiat în interiorul cercetărilor semasiologice, interesîndu-se de cuvintele care exprimă o noțiune și lăsînd în seama disciplinei semasiologice studierea înțelesurilor pe care le are un cuvînt [13]. Or, o cercetare ruptă de cealaltă nu se putea înfăptui cu adevărat. Ni se pare că însăși poziția cercetătorilor amintiți este greu de circumscris din punct de vedere metodologic tocmai datorită insuficientei cunoașteri a cuvîntului, ca semn lingvistic, înainte de F. de Saussure și de alți teoreticieni. Dificultăți mari ridica, pe de altă parte, viziunea diacronică a cercetării, lipsită de probe pentru mari intervale de timp din evoluția limbii latine. De aceea, geografia lingvistică a făcut posibilă dezvoltarea cercetării și pe plan sincronic, sporind nebănuit de mult datele privitoare la diversificarea graiurilor. Treptat s-a restrîns cercetarea la stadiul „actual" al limbilor (în timp) și la o singură limbă sau chiar la un dialect ori grai (în spațiu). Aportul geografiei lingvistice venea din domeniul romanisticii îndeosebi, germanistica și slavistica nebeneficiind decît în mică măsură de atlase lingvistice. Evident că așternerea spațială a faptelor de limbă echivalează cu primul stadiu al cercetării onomasiologice, căci harta lingvistică este un inventar de sinonime care, toate, trimit la o noțiune. Aproape concomitent cu întemeierea onomasiologiei și a geografiei lingvistice începe să se folosească în cercetarea cuvintelor așa-numita metodă „Wörter und Sachen" de către Meringer și Schuchardt. Ideea călăuzitoare a metodei, după cum lasă să se înțeleagă însuși numele ei, era necesitatea studierii cuvintelor în legătură cu obiectele pe care le numesc, considerîndu-se că studierea istoriei „lucrurilor" ușurează studierea cuvintelor. Meritul acestei metode este, în primul rînd, faptul că păstrează dimensiunea diacroniei. Mai ales în vremea din urmă, însă, se fac tot mai des auzite vocile care cer complinirea sincroniei cu diacronia.

Dar ideea studierii cuvintelor în relația lor strînsă cu obiectele la care trimit mai are, ni se pare, și un alt merit : readucerea în atenția cercetătorilor a „obiectelor" nu ușura doar reconstituirile etimologice, chiar dacă acest lucru se intenționa, ci lăsa să se întrevadă faptul că semnul lingvistic implică o complexitate de aspecte, pe lîngă „cuvînt", „noțiune" și (eventual) relația dintre ele. Natura semnului lingvistic a făcut, dealtfel, obiectul numeroaselor cercetări îndeosebi după precizările saussuriene.

Într-adevăr, precizarea că semnul lingvistic este unitatea nu a obiectului, ci a conceptului lui (signifié) nu cu corpul fonetic, ci cu imaginea acestuia (signifiant) [14], a deschis cîmp larg unor ample dezbateri și nu numai în lingvistică. Psihologi, logicieni, epistemologi sau semioticieni se întîlnesc pe terenul labil al cercetării „cuvîntului" ca unire de sunete

[12] Amănunte despre activitatea acestor lingviști, vezi la Iorgu Iordan, *lucr. cit.*, unde se și fixează începuturile noii metode care se afirmase încă din primul sfert al secolului nostru. (Surprinde afirmația că „metoda" a fost numită *onomasiologie* abia de către Bruno Quadri, la I. Coteanu, A. Bidu-Vrănceanu, *lucr. cit.*, p. 125.)

[13] Iată comentariul pe care îl face Iorgu Iordan : „Că Tappolet se simte atras mai puternic de înțelesul cuvintelor, probează însuși faptul că a cultivat și cultivă, cu pasiune onomasiologia" (*lucr. cit.*, p. 248).

[14] Ferdinand de Saussure, *Cours de linguistique générale*, Paris, ed. a IV-a, 1971, p. 99.

articulate aptă să poarte un „sens". Fără îndoială, „obiectul" nu face parte din „semn", dar nici nu poate fi ignorat, pentru că, chiar pentru Saussure, el are o poziție asemănătoare cu cea deținută de corpul fonetic. Așa-numitul triunghi al lui Ogden și Richards alături de referință (concept, sens) și de simbol (corpul fonetic + imaginea acustică a lui) include și referentul (obiectul, lucrul), pentru ca, pe baze hjelmsleviene, Klauss Heger să imagineze un „trapez" care interpune între substanța fonică și lucru următoarele elemente: monemul (unitate minimă cu sens), semnificatul (designatul), sememul (semnificația) și conceptul. Prezentînd aceste teorii, I. Coteanu ajunge la concluzia că punctul de vedere saussurian rămîne cel mai apropiat de realitatea lingvistică și cel mai operant; triunghiul lui Ogden și Richards reunește nejustificat corpul fonetic cu imaginea acustică (simbol), iar trapezul lui Heger adaugă elemente „fără legătură cu semnul" [15].

În cele mai multe lucrări actuale se perpetuează această dihotomie (semnificat/semnificant), care prezintă avantajul simplității în comparație cu abuzul terminologic al unor teorii mai noi, justificate, fără îndoială, dintr-un punct ori altul de vedere. În privința dihotomiei amintite trebuie totuși adăugat că ea este înțeleasă nu o dată în mod diferit, uneori interpretările depărtîndu-se mult de concepția originară [16]. Onomasiologia păstrează dihotomia, dar recurge la altă terminologie de obicei: termen / sens; cuvînt / noțiune. Prudent, B. Quadri recurge la „reprezentare" și la „posibilități de exprimare" atunci cînd definește onomasiologia ca o „disciplină lingvistică ce — pornind de la o reprezentare a uneia sau a mai multor noțiuni înrudite și care [reprezentare] e mai mult ori mai puțin clar delimitată în conștiința unei comunități lingvistice — urmărește țelul să adune pentru un domeniu anume al limbii posibilitățile de exprimare diverse din punct de vedere lexical, stilistic, metaforic și extragramatical, în limba literară și în dialecte, să le explice diacronic avînd în vedere toți factorii denominativi istorici, geografici și psihologici" [17]. La peste două decenii care au trecut de cînd a fost formulată, această definire ne apare ca foarte prețioasă. Onomasiologia este definită ca o disciplină, nu ca o metodă lingvistică, ceea ce ni se pare mai justificat nu numai prin numărul mare al lucrărilor din acest domeniu, ci și, mai ales, prin diversitatea lor. Așa cum se înțelege din însuși titlul lucrării lui Quadri, onomasiologia nu poate fi considerată o metodă, de vreme ce în cîmpul ei de cercetare sînt folosite metode diverse. În ultimele decenii, diversitatea metodologică a sporit și mai mult, în funcție de punctul de vedere adoptat de cercetători. Chiar dacă s-ar face simțită tendința unei reduceri a diversității metodologice, ca urmare a apariției unor noi clarificări teoretice, despre o singură metodă de cercetare tot nu am putea vorbi, dat fiind specificul studierii lexicului în raport cu realitatea obiectivă care se prezintă extrem de divers. Astfel, se pornește de la reprezentarea unei singure noțiuni sau a unui întreg grup de noțiuni nu numai în funcție

---

[15] I. Coteanu, A. Bidu-Vrănceanu, *lucr. cit.*, p. 38.

[16] Din acest motiv cercetătorii simt mereu nevoia redefinirii termenilor cu care operează. Vezi, de exemplu, termenii *sens, semnificație, semn, semnal, semnificant* și *simbol*, definiți într-un mod propriu de către Henri Wald, *Realitate și limbaj*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1968, p. 45.

[17] *Lucr. cit.*, p. 175. Apud Ștefan Binder, *lucr. cit.*, p. 3.

de intenţia cercetării, ci şi în funcţie de configuraţia realităţii la care noţiunile trimit [18]. Nu numai cercetătorul imprimă un anumit specific cercetării, ci şi obiectul de cercetare îşi impune specificul. Iată de ce socotim că înţelegerea curentă a onomasiologiei ca „metodă" în virtutea unei tradiţii terminologice este un anacronism [19]. Chiar dacă nu este încă o disciplină, onomasiologia se conturează ca un domeniu distinct în cadrul lexicologiei, alături de semasiologie, numită tot mai des semantică, şi de lexicografie, fapt nerecunoscut încă de unii lingvişti [20]. Onomasiologia are legături multiple şi foarte strînse cu lexicografia şi, mai ales, cu semantica, ceea ce nu face totuşi imposibilă circumscrierea ei ca un domeniu lexicologic aparte. O succintă analiză a acestor două legături poate evidenţia locul domeniului pe care îl avem în vedere, ca parte a lexicologiei, aşa cum sperăm să apară mai jos.

Dicţionare din perspectivă onomasiologică s-au alcătuit puţine. Totuşi această perspectivă nu lipsea în vechile colecţii de sinonime şi în mai noile dicţionare de sinonime, chiar dacă în ele cuvintele sînt ordonate alfabetic. Iar încercările de după 1950 de a alcătui dicţionare după criterii noi, onomasiologice, au dovedit că ordinea alfabetică — practică, dar, în fond, convenţională şi extralingvistică — nu este singura posibilă şi că ea poate fi complinită de o alta, la fel de justificată din punct de vedere ştiinţific. Franz Dornseiff a demonstrat convingător lucrul acesta [21] şi necesitatea apariţiei unei lucrări similare a fost semnalată şi la noi [22].

Dar Dornseiff a şi teoretizat raportul celălalt, al onomasiologiei cu semantica. Acest raport este văzut ca rezultat al unei duble mişcări, din două direcţii de cercetare. Cele două direcţii sînt paralele, dar se desfăşoară în sens opus: una — dinspre sens către expresia sonoră a lui, cealaltă — dinspre exprimarea sonoră către sensul ei. Prima direcţie este cea onomasiologică, a doua direcţie este cea semantică (fig. 1) [23]:

conţinutul cuvîntului, noţiunea, sensul → învelişul sonor, desemnarea,
← exprimarea

Această reprezentare grafică evidenţiază terenul comun al semanticii şi al onomasiologiei — semnul lingvistic —, dar în acelaşi timp evidenţi-

[18] În lucrarea citată în nota 8 am evidenţiat înţelesul restrîns al obiectului de cercetare onomasiologică, aşa cum apare la I. Coteanu, I. Dănăilă, *Introducere în lingvistica şi filologia românească. Probleme, bibliografie*, Bucureşti, Editura Academiei, 1970, p. 118 şi urm.

[19] Despre noua „metodă" vorbeşte şi U. Ricken (*lucr. cit.*, p. 3) cu toate că se vede nevoit să consacre apoi un paragraf temelor, rezultatelor şi „metodelor" folosite pînă atunci (*ibidem*, p. 6).

[20] Romanistul R. A. Budagov (*Introducere în ştiinţa limbii*, traducere şi note de G. Mihăilă, Bucureşti, Editura ştiinţifică, 1961, p. 12) distinge în cadrul lexicologiei doar lexicografia şi semantica (pentru ultima disciplină se preferă termenul *semasiologie*).

[21] *Der deutsche Wortschatz nach Sachgruppen*, Berlin, 1959. Mai înainte (1952), W.v. Wartburg şi R. Hallig publicaseră *Begriffssystem als Grundlage für die Lexikographie*, lucrare amplu şi critic discutată de I. Coteanu, *op. cit.*, p. 123—126. Expunerea metodei şi la W. Bahner, *Observaţii asupra metodelor actuale de cercetare a vocabularului*, în LR, X, 1961, nr. 3, p. 193—203.

[22] Vezi, de exemplu, Domnica Gheorghiu, *În legătură cu terminologia culorilor din limba română*, LR, XVII, 1968, nr. 1. În vederea realizării acestui deziderat, cercetarea diferitelor „terminologii" se impune de la sine.

[23] Sensurile şi cuvintele cu care ilustrează Dornseiff (*lucr. cit.*, p. 40) cele două direcţii nu sînt ilustrative în româneşte (*abmachen* „loslösen" faţă de a *rezolva* „a desprinde") şi de aceea am păstrat exemplele din original.

ază și distincția reală dintre cele două direcții de cercetare. Evident, obiecțiile care pot întîmpina o astfel de prezentare, în mod fatal simplistă, vizează spargerea unității cuvîntului ca semn lingvistic. Dar, cum am

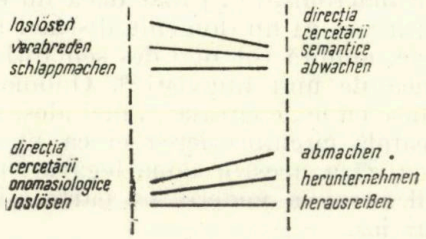

Fig. 1

arătat mai sus, însăși unitatea în discuție este dihotomică și lingvistica modernă nu mai poate ignora existența „conținutului" și a „expresiei" în aceeași realitate care este cuvîntul [24]. Poate mai cu seamă altă obiecție i se poate aduce acestei teorii onomasiologice. Ni se pare că atît punctul forte cît și punctul slab al întregii teorii onomasiologice — ca dealtfel și al celei semantice — se găsesc în același loc, adică în ceea ce presupun a fi știut cele două direcții în momentul începerii cercetării. Simplificînd, vom spune că între cei doi poli ai cercetării se instaurează sau o complementaritate, ceea ce ar însemna un progres în ambele direcții, sau un circuit vicios, închis, între „sens" și „cuvînt", ceea ce echivalează cu a rămîne pe loc. Lexicul unei limbi naturale, inventariat în lexicoane, prezintă, din punctul de vedere al cercetării lui, dificultatea de neevitat a explicării cuvintelor prin alte cuvinte [25], și cu toate acestea cercetarea se poate înfăptui grație cunoașterii prealabile a unui număr necesar și suficient de cuvinte și de explicații pentru cercetarea altora, necunoscute. Un cuvînt este cu adevărat cuvînt abia cînd implică un sens, iar sensul nu poate exista independent de cuvînt. Onomasiologul nu poate presupune cunoscut domeniul sensurilor cînd pornește să cerceteze sinonimia, după cum semanticianul nu se poate mulțumi cu presupunerea că cunoaște „cuvintele" cînd începe să observe polisemia și omonimia. Vrem să spunem că onomasiologul nu ignorează sensurile și nici semanticianul cuvintele decît cu prețul obținerii unor rezultate nesemnificative. Onomasiologul pornește de la sens (noțiune, obiect etc.), nu însă fără a cerceta el însuși baza de pornire și, invers, semanticianul verifică mereu cuvintele (corpul fonetic, expresia etc.) cărora le caută sensurile. În general, unui cuvînt îi corespund mai multe sensuri, iar un sens se exprimă prin mai multe mijloace lingvistice

[24] Vezi, de exemplu, Wilhelm Schmidt, *Deutsche Sprachkunde*, Berlin, 1965, în special p. 43 și urm., adică subcapitolul *Wortgestalt und Wortinhalt*. În lucrarea de față folosim accepțiile obișnuite de *cuvînt* și de *sens*. Terminologia este diferită la diferiți cercetători și tot mai complicată, uneori chiar abuzivă. O carte despre „sens" recunoaște că nu știm mai mult despre „sens", în prezent, ceea ce nu ne împiedică să recurgem la el și să știm despre ce vorbim. (Ne referim la Algirdas Julien Greimas, *Despre sens. Eseuri semiotice*, text tradus și prefațat de Maria Carpov, București, Editura Univers, 1975, p. 31.)

[25] Solomon Marcus, *Semnificație de dicționar și semnificație de context*, în culegerea *Educație și limbaj*, București, Editura didactică și pedagogică, 1972, p. 63—70.

(în cazul nostru, lexicale) încît cele două direcții de cercetare, practic, nu sînt paralele; ele se întîlnesc (fig. 2), și exemplul dat de Dornseiff se poate reface altfel (fig. 3).

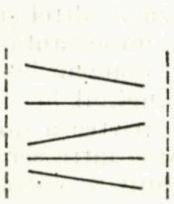

Fig. 2

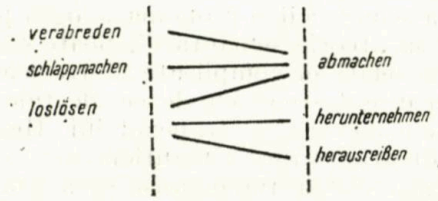

Fig. 3

Această întrepătrundere de planuri [26] care rămîn doar teoretic paralele, este impusă de însuși specificul realității lingvistice. Și dacă cele două direcții de cercetare se presupun cu necesitate și se complinesc reciproc, ele nu pot fi reduse la una singură, cum se întîmplă în mai toate studiile de semantică [27]. Conlucrînd, cele două direcții rămîn distincte totuși și lucrul acesta devine, treptat, recunoscut [28]. În efortul său de a contribui la impunerea onomasiologiei în cercetările lingvistice, F. Dornseiff exagerează mult posibilitățile acestui domeniu, și U. Ricken, pe bună dreptate, îi reproșează că anulează orice drept al semanticii, care ar studia un sector extralingvistic. Dar la rîndul său, lingvistul din Leipzig exagerează, credem, afirmînd că „onomasiologia este, în principiu, o metodă de cercetare mai cuprinzătoare decît semasiologia, de vreme ce se bazează pe un material mai întins și, prin aceasta, fereşte mai bine pe cercetători de speculații și de concluzii pripite" [29]. Onomasiologia nu poate avea un material de cercetare „mai întins" decît semantica. Iar dacă autorul are în vedere faptul că prima dintre cele două „metode" se aplică și în cercetarea structurii gramaticale, depășind deci lexicologia, se poate răspunde că, în aceeași măsură, gramatica apelează și la semantică. Credem că sîntem îndreptățiți să socotim onomasiologia un domeniu important al lexicologiei; el are baze lingvistice aproape tot atît de temeinice ca cele ale semanticii [30]. Iar dacă aceeași realitate este cercetată din două direcții, acest fapt nu presupune inutilitatea unuia din cele două tipuri de cercetare și nici nu presupune pericolul absorbirii unui domeniu de către celălalt [31]. Dimpotrivă, în cazul relației în discuție o cercetare riguros

[26] Cf. și exemplificarea dată de Ricken, *lucr. cit.*, p. 3, unde cele două direcții se întîlnesc (și se despart).

[27] Vezi, de exemplu, Pierre Guiraud (*La sémantique*, septième édition refondue, Paris, 1972), care nu amintește de onomasiologie, cu toate că în multe locuri se referă la acest domeniu.

[28] Există și lucrări de semantică în care se vorbește explicit despre relația celor două domenii lexicologice. Astfel, S. Ullmann, în *Précis de sémantique française* (ediția a III-a, 1965, p. 36) remarcă o „dualitate metodologică" în cercetarea lexicală, una din cele două metode fiind onomasiologia.

[29] *Lucr. cit.*, p. 18.

[30] Alături de *semantica lingvistică*, în prezent s-au conturat încă trei semantici, extralingvistice (filozofică, logică și generală). Discuția la Mariana Tuțescu, *Précis de sémantique française*, București, Editura didactică și pedagogică, 1974, p. 12—13.

[31] După ce îi reproșează lui H. Kronasser faptul că integrează onomasiologia în semantică, U. Ricken exagerează în sens opus, afirmînd că „în fond, problematica semasiologică devine o parte componentă a celei onomasiologice" (*lucr. cit.*, p. 17—18).

ştiinţifică a lexicului presupune cu necesitate colaborarea celor două domenii care rămîn însă diferite, după cum cercetarea limbajului, în genere, pretinde o abordare a lui din direcţii ştiinţifice diferite, dar care rămîn doar „de graniţă", neconfundîndu-se. Pentru o largă şi egal îndreptăţită conlucrare a semanticii şi a onomasiologiei pledează dealtfel şi Kurt Baldinger în a sa „teorie semantică", poate cea mai importantă contribuţie la limpezirea relaţiilor complicate dintre cele două domenii lexicologice [32]. Atrăgînd în discuţie elementele ce alcătuiesc triunghiul lui Ullmann, în prima parte a lucrării, şi trapezul lui Heger, în partea a doua, autorul ajunge la o teorie asupra semanticii care se împarte între semasiologie şi onomasiologie, ultima avînd şanse de a stimula mult în viitor cercetarea lingvistică în ansamblul ei. Pentru Kurt Baldinger cele două domenii sînt complementare şi corespund dublei naturi a semnului lingvistic, care presupune unitatea dintre forma expresiei şi forma conţinutului. Această dublă natură a semnului lingvistic se menţine şi în triunghiul lui Ullmann şi în trapezul lui Heger, unde analiza devine extrem de complicată [33]. Astfel, în reprezentarea triunghiulară a semnului lingvistic, în care cele trei elemente sînt „numele", „sensul" şi „lucrul", un anumit concept se materializează prin imagini acustice (fig. 4) [34], după cum, invers, un complex sonor poate să trimită la mai multe concepte (fig. 5) [35]. Atît

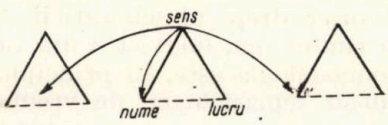

Fig. 4

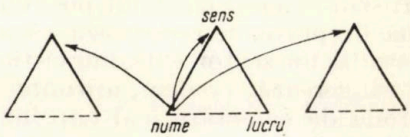

Fig. 5

„triunghiul lui Ullmann", cît şi „trapezul lui Heger" [36] oferă posibilitatea rafinării analitice, aşa cum demonstrează Baldinger, şi, în acelaşi timp, complică teoria semnului lingvistic, depărtîndu-se tocmai de punctul de vedere lingvistic [37]. Este însă de reţinut faptul că se readuce în atenţie realitatea, „lucrurile" [38]. Onomasiologia nu poate face abstracţie de „lucruri" de vreme ce în atenţia ei a stat mai ales lexicul legat de realitatea obiectivă imediată [39]. Şi Kurt Baldinger consideră că deocamdată

[32] *Teoria semántica. Hacia una semántica moderna*, Madrid, 1970. Cf. recenzia cărţii semnată de Monica Nedelcu în AUT, Seria Ştiinţe filologice, X, 1972, p. 286—289.

[33] Cf., în special, schemele de la p. 238—240, 241, precum şi formulele de la p. 185, 186 etc., care ating un înalt grad de formalizare, ţintind către o aplicativitate universală în studiile de lingvistică.

[34] Conceptul „cabeza", de la p. 116.

[35] După schema prezentată de autor la p. 35.

[36] Cu elementele: substanţă fonică, monem, semnificat, semem, concept şi obiect (realitate).

[37] *Supra*, p. 4.

[38] Cf. aprecierea triunghiului Ogden — Richards la Pierre Guiraud, *lucr. cit.*, p. 20. De fapt, aşa cum observa E. Coseriu, despre *verbum*, *dicibile* şi *res* vorbeau şi stoicii (cf. Baldinger, *lucr. cit.*, p. 23).

[39] După U. Ricken (*lucr. cit.*, p. 6), 90% din studiile onomasiologice au cercetat lexicul privitor la plante, animale şi obiecte de cultură materială.

nu e posibilă nici construirea unor modele analitice general valabile şi nici alcătuirea unor dicţionare generale de concepte. Dealtfel, arată autorul, este firesc ca sistemul Wartburg-Hallig să aibă serioase deficienţe din moment ce ambiţionează să ierarhizeze imaginea lexicală a lumii obiective, care nu poate fi ierarhizată total. Baldinger subscrie la înţelegerea limbii ca un ansmblu de structuri cu numeroase imperfecţiuni de diferite tipuri, aşa cum apare această înţelegere la Mario Wandruszka [40]. Cu atît mai mult cresc dificultăţile cînd se compară lexicul diferitelor limbi. Cum se ştie, există limbi cu zeci de termeni pentru o noţiune, pentru care alte limbi au cîţiva termeni numai, sau chiar unul singur [41]. Dificultăţi greu de depăşit în stadiul actual de dezvoltare a lexicologiei există şi în cercetarea lexicului unei singure limbi cînd se urmăreşte realizarea (descrierea) „sistemului". Structuralismul lingvistic [42] nu a reuşit să transfere rezultatele remarcabile, obţinute în fonologie, asupra cercetării lexicului, pentru că fonemele sînt limitate ca număr, în timp ce unităţile lexicale sînt în număr nelimitat [43]. Pe de altă parte, structuralismul a ajuns „static" datorită fetişizării structurii ca entitate autonomă, mai ales după apariţia „glosematicii lui Hjelmslev, continuată de V. Bröndal şi Togeby (fără a mai vorbi de „cîmpurile semantice" ale lui Trier)" [44]. Este interesant de observat că structuralismul a izvorît din concepţia saussuriană, care rupea studiul limbii de relaţiile cu viaţa socială deşi recunoştea caracterul „social" al semnului lingvistic. Pe lîngă generativismul contemporan, înţelegerea lingvisticii în legăturile ei cu alte domenii constituie un punct fundamental în problematica actuală. Această înţelegere a dus la unele discipline ştiinţifice „de graniţă", între care un interes aparte îl prezintă sociolingvistica [45]. Şi în această privinţă onomasiologia se dovedeşte a fi deosebit de „actuală", prin cercetarea cuvintelor în legătură cu relaţiile sociale.

Un punct de vedere original în efortul de a circumscrie onomasiologia prin contrast cu semantica îl constituie atragerea în discuţie a relaţiei fundamentale din actul comunicării: relaţia emiţător-receptor. După Kurt Baldinger [46], emiţătorul are de înfăptuit o operaţie onomasiologică, iar receptorul — una semantică (semasiologică, în terminologia autorului). Dar, cum în conversaţie individul vorbitor este, pe rînd, emiţător şi receptor, cele două planuri se schimbă mereu. S-a recurs mult în vremea din urmă la prezentarea limbii ca un cod, emiţătorul avînd de înfăptuit o codare, iar receptorul trebuind să decodeze mesajul receptat. Tocmai

[40] Kurt Baldinger, *lucr. cit.*, p. 153.

[41] R. A. Budagov (*lucr. cit.*, p. 40) aminteşte faptul că saami posedă 20 de cuvinte pentru „gheaţă", 11 pentru „frig" şi 41 pentru „zăpadă".

[42] O prezentare de ansamblu la Maria Manoliu-Manea, *Structuralismul lingvistic (Lecturi critice)*, Bucureşti, Editura didactică şi pedagogică, 1973.

[43] Diferenţele mari dintre cele două compartimente lingvistice l-au făcut pe André Martinet să vorbească despre două articulări diferite ale limbajului, prima dintre ele dispunînd de o *listă deschisă* (moneme), iar a doua avînd o *listă închisă* (foneme).(*Elemente de lingvistică generală*, traducere şi adaptare la limba română de Paul Miclău, Bucureşti, Editura ştiinţifică, 1970, p. 36—39.)

[44] J. Piaget, *Structuralismul*. traducere de Alexandru Gheorghe, Bucureşti, Editura ştiinţifică, 1973, p. 91.

[45] O cuprinzătoare antologie au alcătuit recent Liliana Ionescu-Ruxăndoiu şi Dumitru Chiţoran, *Sociolingvistica, Orientări actuale*, Bucureşti, Editura didactică şi pedagogică, 1975 (despre „lingvistică — ştiinţă socială" şi în *Tratat de lingvistică generală*, p. 42—45).

[46] *Lucr. cit.*, p. 137.

natura semnului lingvistic însă ne constrînge la a sublinia unitatea semnificat/semnificant încă o dată, pentru că semnul nu poate fi gîndit fără a fi spus și nici nu poate, în condiții normale, să fie spus fără a fi și gîndit. Evident, avem în vedere toate aspectele comunicării lingvistice, inclusiv vorbirea interioară „în gînd" [47]. Distincția rămîne clară, dar, totodată este de subliniat dialectica actului lingvistic. Comunicarea implică un transfer a ceva dintr-un punct în alt punct, adică o mișcare. Dar și fenomenul este unic și ceea ce se comunică este unic, doar perspectiva din cele două puncte se schimbă, ca atunci cînd același lucru înseamnă „dat" și „primit".

Onomasiologia, înțeleasă ca domeniu lexicologic este, evident, un domeniu de cercetare fundamentat pe baze lingvistice. Principiile ei metodologice diferă de cele ale semanticii, ceea ce o distinge de aceasta din urmă. În același timp însă aceste principii nu pot fi aplicate profitabil în cîmpul lingvisticii decît admițînd că cele două „direcții" împart același obiect de studiu, lexicul, care este imaginat ca o sumă de semne lingvistice. „Cîmpurile semantice" țintesc înspre cuprinderea lexicului, adică înspre planul onomasiologic, iar cercetarea „cîmpurilor onomasiologice" [48] pornește dinspre concepte (semnificații, sensuri) pe care nu le poate ignora și pe care le și studiază în același timp. Totodată, referirea la „lucru" devine de foarte multe ori indispensabilă atît pentru semantician, cît și pentru onomasiolog, încît cele două domenii se întîlnesc și se întrepătrund pe o linie ce poate fi imaginată ca trecînd prin mijlocul triunghiului prin care a fost reprezentat grafic semnul lingvistic (fig. 6).

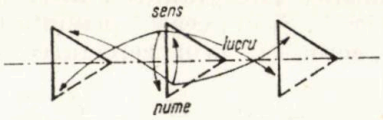

Fig. 6

Cu toate că importanța onomasiologiei apare aproape egală cu a semanticii, am considerat că este încă prematur a vorbi despre o disciplină onomasiologică, cum au prezentat-o unii teoreticieni ai ei, dat fiind faptul că, în ciuda numărului mare de lucrări onomasiologice, bazele ei teoretice comportă încă ample discuții de principiu. Este adevărat că și semantica a fost desconsiderată [49], dar tratate de semantică s-au elaborat totuși, și nu puține, în timp ce un tratat propriu-zis de onomasiologie încă nu a apărut. Din acest considerent am preferat să vorbim despre

---

[47] Dintr-o altă perspectivă, I. Lotman vorbește despre o „conversație cu sine" și emite chiar ipoteza unei „gramatici a autocomunicării", în *Studii de tipologie a culturii*, în românește de Radu Nicolae, București, Editura Univers, 1974, p. 67—68.

[48] Expresia, alături de „(macro-, micro-) structură onomasiologică" se întîlnește la Baldinger, *lucr. cit.*, passim.

[49] Așa cum arată Kurt Baldinger, o întreagă școală — aceea a lui Weisgerber — a negat semantica (precum și onomasiologia), socotind că a admite separarea limbii de gîndire înseamnă revenirea la ideile platonice. Dar, ne întrebăm, numai separînd limba de gîndire putem studia sensurile și cuvintele? Dimpotrivă, aceste studii se pot face numai din perspectiva relației dialectice limbă/gîndire. Faptul că limba „gîndește" și gîndirea „vorbește" nu ne împiedică să facem distincția între cele două realități.

onomasiologie ca despre un domeniu lexicologic. Dată fiind strînsa corelație dintre cele două domenii, un eventual tratat de onomasiologie nu va putea ignora semantica, după cum, de fapt, tratatele de semantică nu pot ignora onomasiologia, la care se raportează mereu [50], chiar dacă nu în mod explicit. Considerînd onomasiologia ca un domeniu lexicologic, alături de semantică și lexicografie (și s-ar putea adăuga aici toponimia și antroponimia [51]), am socotit nepotrivită calificarea ei ca „metodă", după cum nepotrivit ar fi să vorbim despre semantică doar ca despre o metodă. Însuși faptul că lucrările onomasiologice au urmat căi diferite pledează pentru renunțarea la această calificare încă prezentă în unele studii. Pe de altă parte, onomasiologia se vede pusă în situația de a apela la alte metode lingvistice mai noi cum ar fi analiza constituenților (componențială). În această privință studiul onomasiologic în corelație cu cel semantic are de cîștigat în mod evident. Într-adevăr, o întrebare privitoare la un obiect de îmbrăcăminte, de exemplu, nu are în vedere doar o „noțiune" care trimite la o clasă de obiecte, ci are în vedere și alte noțiuni sau subcategorisiri de obiecte, pentru că, de exemplu, bărbatul poartă pe cap ceva, iar femeia altceva, pentru că în zile de lucru poartă o piesă de un anumit fel, iar în sărbători de alt fel, sau (fetele) nu poartă nimic etc. O noțiune ca „batic" privește, de aceea, cîteva subîmpărțiri

„de sărbătoare"	„gros"
(„de ținut")	(„de iarnă")
„de lucru"	„subțire"
(„de purtat")	(„de vară")

Diferențele se văd și mai bine dacă ne referim și la piesele corespunzătoare ale portului bărbătesc, care, în general, sînt altele „de iarnă" (căciulă) și altele „de vară" (pălăria). Dar în unele zone femeile poartă (mai exact, au purtat) și pălărie, încît această piesă nu poate fi considerată ca fiind în mod absolut din portul bărbaților. Iar *căciulă* în unele zone trimite la cu totul alt „lucru", anume la „un fel special de glugă", pentru „căciulă" folosindu-se *căiță*. S-ar părea că cercetarea în acest caz nu-și impune limite și că „sistemul" este exclus. Limitele însă sînt impuse de chiar sectorul supus cercetării (terminologia portului), iar sistemul există în măsura în care el există în însuși sectorul cercetat [52]. Numai prin cercetarea amănunțită a unor sectoare vom putea năzui către construirea de sisteme ale întregului lexic al unei limbi. Pe de altă parte, credem utilă investigarea limbii naturale la nivelul subdiviziunilor sale, adică al graiurilor și dialectelor, pe perioade de timp și pe „limbaje" sociale.

Cînd am spus că onomasiologia nu poate ignora cercetarea „sensurilor", n-am înțeles epuizarea scopurilor semanticii. Onomasiologic interesează doar unul sau cîteva sensuri, nu toate. Deosebit de importantă ni

[50] Astfel, Heinz Kronasser subordonează onomasiologia semanticii (vezi *supra*, nota 30), rezervîndu-i celei dintîi, totuși, un capitol în *Handbuch der Semasiologie*, Heidelberg, 1952, p. 69—77. Încă din *Worwort* autorul se întreabă: „Semasiologie oder Onomasiologie?" (p. 9). Dacă, la rîndul nostru, ne-am pune această întrebare, am răspunde fără ezitări, înlocuindu-l pe *oder* cu *und*.

[51] Onomasiologia e numită și onomastică (de exemplu la Kronasser, *lucr. cit.*, p. 69), ceea ce, azi, surprinde. De remarcat însă că primul termen s-a impus de la început față de *semantică* și că acesta din urmă alternează mereu cu *semasiologie*.

[52] Cf. I. Coteanu, *Contribuții la o semasiologie sistematică*, în *Probleme de lingvistică generală*, vol. I, București, 1959, p. 11—12.

se pare menținerea ideii de „sens de bază". Pentru un vorbitor în momentul vorbirii, un cuvînt are, de fapt, un singur sens și, invers, un sens se exprimă printr-un singur cuvînt. Ezitările reflectă tocmai căutarea unui anumit sens și a unui anumit „cuvînt" :

sens — cuvînt

Pentru noi există alte sensuri (secundare) și alte cuvinte (sinonime, tot secundare), dar este greu de admis o relație (decît la nivelul „comunității lingvistice") de tipul :

sens < cuvînt / cuvînt și de tipul sens / sens > cuvînt

Așa ne și explicăm dificultățile legate de sinonimia „perfectă" și, în general, de omonimie și sinonimie. Ni se pare, de aceea, justificată părerea că sensuri diferite presupun „cuvinte" diferite și că sinonimie absolută nu există[53]. Chiar presupunînd că două corpuri sonore diferite trimit exact la același sens, sîntem înclinați să credem că se ajunge la două sensuri, nu la unul singur, fie și datorită ecoului diferit al celor două corpuri sonore :

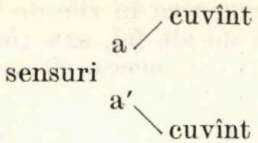

Ar fi de adăugat apoi subiectivitatea vorbitorului, sugestiile aparte și „constelațiile" diferite trezite de fiecare modificare, fie în corpul sonor, fie în sensul cuvîntului. Cuvintele sînt mai apropiate ori mai depărtate, înrudite sau nu și putem menține schemele sinonimice și omonimice mai nuanțat (fig. 7). În acest fel, *pălărie* este într-o relație de sinonimie relativă

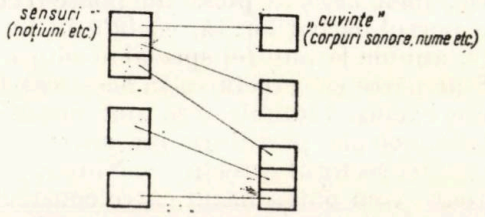

Fig. 7

cu *clop*, pentru că e de presupus că există vorbitori care să cunoască ambii termeni, dar este posibil să fie și vorbitori care nu cunosc decît un termen. Și în acest sector lexical apare un al treilea termen pe care l-am putea numi mediator sinonimic, provenind mai ales din limba literară, care reduce din relativismul relației de sinonimie :

batic

cîrpă *chischineu*

[53] Chiar sinonimia în general, se acceptă „neglijînd nuanțele", precizează și Al. Graur, *Fondul principal al limbii române*, București, Editura științifică, 1957, p. 55 (cu privire la terminologia portului în raport cu „fondul principal" lexical, vezi p. 28). Sinonimia „absolută" rămîne discutabilă chiar și atunci cînd este vorba de termeni tehnici sau de termeni de argou ; vezi și R. A. Budagov, *op. cit.*, p. 65—67.

Onomasiologia oferă sugestii interesante şi în privinţa antonimiei, care poate fi înţeleasă într-un sens mult mai larg (portul tinerilor / portul bătrînilor; portul femeilor / portul bărbaţilor etc.), după cum presupune o ierarhizare a „lucrurilor" şi a „cuvintelor" după gradul de generalizare şi abstractizare :

lucru (obiect)	clasem
obiect de îmbrăcăminte	arhisemem
căciulă	semem

Astfel, sememele *căciulă*, *pălărie* şi *batic* (gros, subţire) pot fi descrise prin cîteva seme, dacă, de pildă, ne limităm la Banat :

seme / sememe	pentru bărbaţi	pentru femei	de iarnă	de vară
căciulă	+	—	+	—
pălărie	+	—	—	+
batic gros	—	+	+	—
batic subţire	—	+	—	+

Dar astfel de aspecte ar putea fi prezentate pe larg într-o teză onomasiologică amplă [54], aici limitîndu-ne la a ilustra cu exemple cîteva dintre precizările de ordin metodologic care decurg din dezbaterea teoretică asupra onomasiologiei.

[54] Terminologia portului la români a făcut obiectul cîtorva cercetări valoroase. Este de amintit aici contribuţia mai veche a lui Boris Cazacu din SCL, 4, 1953, p. 99—137, cu privire la unii termeni de îmbrăcăminte consideraţi din perspectiva psihologiei grupurilor sociale ale vorbitorilor. O teză de doctorat, privitoare la terminologia portului popular românesc, a susţinut în 1974 la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza" din Iaşi cercetătoarea Zamfira Mihail. Ultima contribuţie pe care o cunoaştem pînă acum este studiul publicat de Cornel Săteanu *(Die Terminologie der Volkstracht als Spiegel der Einheit der Rumänen)* în „Zeitschrift für Balkanologie", München, 1975, p. 98—104.

FLEXIUNEA DERIVATELOR ÎN *-ICĂ*

DE

ELENA CARABULEA

1. Flexiunea derivatelor în *-ică, -icică, -ilică, -ulică* prezintă unele dificultăți care vizează modul de formare atît a pluralului, cît și a genitiv-dativului singular.

Derivatele cu sufixele menționate sînt substantive (majoritatea feminine, cîteva masculine sau de genul comun) și adjective; cele mai multe probleme de flexiune le pun substantivele feminine, iar cele mai puține (în sensul că au un comportament unitar) adjectivele.

Principala dificultate constă în existența formelor fluctuante de plural și de genitiv-dativ singular. Astfel, la plural apar derivate cu forme duble, în *-i (-ici)* și *-ele: măturică-măturici / măturele, trăsurică-trăsurici / trăsurele* etc., iar la genitiv-dativ singular, cu forme duble la forma nearticulată: *unei trăsurici / trăsurele* sau chiar triple la cea articulată: *trăsuricii / trăsurichii / trăsurelei; bunicii / bunichii / bunicăi* (DA) [1]. Se pune problema dacă pentru *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic*, lucrare cu caracter prin excelență normativ, trebuie să optăm pentru o singură formă, pe care s-o recomandăm drept literară, sau să menționăm toate formele care au relativ aceeași circulație în limbă.

Dificultățile sporesc prin faptul că în sursele lexicografice nu este înregistrat uneori nici pluralul (la unele derivate), nici genitiv-dativul singular (la cele mai multe).

În lucrările normative nu se rezolvă problema flexiunii acestor derivate. De exemplu, *Gramatica limbii române* [2] se limitează la menționarea tipului: singular *-ică*, plural *-ele*, iar dicționarele ortografice apărute pînă acum înregistrează foarte rar derivate în *-ică* și cu inconsecvențe în ce privește recomandarea pluralului: la *rîndunică* în edițiile din 1960 și 1965 recomandă pluralul *rîndunele*, iar în 1971, *rîndunici*.

Pentru motivele expuse mai înainte, am considerat că este necesară o discuție în legătură cu derivatele în *-ică, -icică, -ilică, -ulică* [3], în vederea degajării unor tipuri flexionare.

2. În ce privește pluralul, după sursele lexicografice menționate se degajează următoarele categorii:

---

[1] Am folosit următoarele dicționare: TDRG, CADE, DA, SCRIBAN, DLRC, DM, DLR, DEX.

[2] Vol. I, ediția a II-a revăzută și adăugită, București, 1963, p. 68, 118.

[3] Cu atît mai mult cu cît numărul lor este relativ mare: peste 400 de derivate.

La substantivele feminine pluralul poate fi în *-ele* [4], *-(ic)i*, *-(ic)e*, *-(ic)uri*. Din punct de vedere statistic, situația se prezintă astfel :

a) Cu pluralul numai în *-ele:*

— cca. 25% din derivatele în *-ică: alunică, arginţică, boneţică, bucăţică, covăţică, cumnăţică, fîntînică, jacheţică, lopăţică, minciunică, nepoţică, păpuşică, prăjiturică, scrisorică, tovărăşică, uscăturică* etc. ;

— toate substantivele în *-icică: burticică, călicică, curticică, funicică, vulpicică, zestricică* etc.

b) Cu pluralul numai în *-i (-ici):*

— cca. 23% din derivatele în *-ică: bîtică, burtică, căciulică, fetică, fripturică, lelică, mămică, mierlică, nuvelică, oică, pisică, pîinică, pînzică, smîntînică, trăistică, ţolică* etc. ;

— toate derivatele în *-ulică, -ilică: frunzulică, mămulică, mînzulică, mîţulică, pisilică, ziulică* etc.

c) Cu pluralul în *-ele* şi *-i (-ici)*, fie în aceeaşi sursă, fie în surse diferite :

— cca. 10% din derivatele în *-ică: băuturică : băuturele* CADE [5] / *băuturici* (rar) DLRC ; *bombonică : bombonici*, rar *bombonele* DA ; *broşurică : broşurici* DA / *broşurele* DLRC, DEX ; *fărîmică: fărîmici* DA, CADE, DM, DEX / *fărîmele* TDRG ; *legăturică : legăturele* TDRG, CADE, DA, SCRIBAN / *legăturici* DM, DEX ; *maimuţică : maimuţele* TDRG, DLRC, DLR, DEX / *maimuţici* DM ; *mătăsică : mătăsici şi mătăsele* SCRIBAN ; *măturică : măturele* SCRIBAN, DEX / *măturici* DLRC, DM / *măturele* şi *măturici* CADE, DLR ; *măzărică : măzărele* TDRG / *măzărele* şi *măzărici* DLR ; *nevestică : nevestele* DLR, DEX / *nevestici* DLRC, DM ; *păsărică : păsărele* TDRG, CADE, SCRIBAN, DEX / *păsărele*, rar *păsărici* DLRC, DLR (DM indică pluralul *păsărele*, dar într-o expresie apare *păsărici) ; păunică : păunele* TDRG, CADE / *păunici* DLR ; *putinică : putinele* TDRG, SCRIBAN / *putinele* şi *putinici* CADE, DLRC, DM, DEX ; *rîndunică : rîndunele* CADE / *rîndunici* DM, DEX / *rîndunele* şi *rîndunici* TDRG, SCRIBAN, DLRC ; *scîndurică : scîndurele* TDRG, CADE, SCRIBAN, DM, DEX / *scîndurele*, rar *scîndurici* DLRC ; *trăsurică : trăsurele* TDRG / *trăsurici* şi *trăsurele* DLRC, DM, DEX etc.

d) Cu pluralul în *-e (-ice):* foarte rar, sub 1% : *(nă)năşică* DM, DLR, DEX (TDRG înregistrează pluralul *năşele)*, *nodică* DLR. Ambele derivate au pereche masculină în *-ic: năşic, nodic* şi e de presupus că pluralul în *-e* reprezintă o marcă de diferenţiere a femininului faţă de masculin (în alte cazuri similare nu apare însă această diferenţiere : *moşic* s. m., *moşică* s. f., *moşici* pl. m. şi f. DLR ; *bunic* s. m., *bunică* s. f., *bunici* pl. m. şi f. DEX).

---

[4] La origine *-ele* reprezintă pluralul cuvintelor în *-ea (căţea-căţele, mărgea-mărgele* etc.) ; în decursul timpului, sufixul *-ea* diminutival a fost înlocuit cu *-ică*, de la aceeaşi temă apărînd uneori atît un derivat în *-ea*, cît şi unul în *-ică*, cu o singură formă de plural : singular *rîndunea/ rîndunică*, plural *rîndunele*. Nu ne vom ocupa însă aici de cauzele care au dus la slăbirea şi înlocuirea sufixului *-ea* cu *-ică*, pentru care vezi J. Byck şi A. Graur, *De l'influence du pluriel sur le singulier en roumain*, în BL, I, 1933, p. 29—30 ; A. Graur, *Notes d'étymologie roumaine*, în BL, V, 1937, p. 62—64 ; id., *Din istoricul tipului stea/stele*, în SG, III, p. 5—9 ; Elena Carabulea, *Sufixele diminutivale în limba română*. Teză de doctorat (în manuscris), Bucureşti, 1974. De asemenea nu discutăm aici probleme de structură a derivatelor cu *-ică* la singular şi *-ele* la plural pe care unii cercetători le trec printre tipurile de cuvinte neregulate din limba română (sub aspectul radicalului sau al desinenţelor), cf. Valeria Guţu Romalo, *Morfologia structurală a limbii române*, Bucureşti, 1968, p. 90, 94, 103, 136.

[5] Menţionăm numai dicţionarele care înregistrează pluralul.

În unele dicționare mai vechi apare desinența *-e* și la alte derivate care în limba contemporană fac pluralul în *-i*: *mîțică: mîțice* PONTBRIANT, în DLR, *tălpică: tălpici* SCRIBAN / *tălpici* și *tălpice* CADE.

e) Cu pluralul în *-uri*: un singur substantiv, *lînică*, cu sensul „fire subțiri de lînă de diferite culori care servesc la brodat" (SĂM., MUSCEL, H IV, în DA).

f) La peste 40% din substantivele feminine în *-ică* nu este indicat pluralul în izvoarele lexicografice; în unele cazuri, sensul e incompatibil cu pluralul (substantivele sînt nume de stări, nume de materie etc.): *aţică, căldurică, cărnică, fomică, gustărică, lăptică, răcorică, smîntînică, ţîrică, udăturică* etc.: în alte cazuri, pluralul poate fi format de vorbitori: *frunzică-frunzici, ţigărică-ţigărici / ţigărele, zambilică-zambilici* etc.

Substantivele masculine în *-ică, -ulică* sau cele de genul comun au pluralul, rar întrebuințat, în *-i (-ici, -ulici)*: *bădică, frăţică, nenică, tătică, tetică, moşulică, mutulică.*

Adjectivele feminine în *-ică* (inclusiv cele de proveniență participială), toate cu forme paralele la masculin în *-el*, au pluralul în *-ele*: *cumințică, curățică, frumușică, hărnicică, încetinică, mărunțică, sărățică, sărmănică, singurică, tinerică, uscățică* etc. Cuvîntul *bătrînică* face pluralul diferit, în funcție de faptul dacă e folosit ca adjectiv *(bătrînele)* sau ca substantiv *(bătrînici / bătrînele).*

Diversele forme de plural ale derivatelor în discuție se subsumează la două tipuri de bază caracterizate prin:

α) schimbarea lui *-ică* de la singular cu *-ele;*

β) menținerea sufixului *-ic-* la plural, desinența fiind *-i* (cel mai adesea), *-e* (învechit) și *-uri* (izolat).

În tipul α) se încadrează toate derivatele în *-icică* și toate adjectivele, în tipul β), toate substantivele în *-ilică, -ulică* și substantivele masculine; substantivele feminine în *-ică* formează un tip mixt cu pluralul în *-ele* sau / și în *-i (-ici).* Între acestea din urmă, cele cu pereche masculină în *-ic* fac o notă aparte, în sensul că formează pluralul mai ales în *-i: bunici, finici, moşici, pisici* etc.

La unele substantive feminine, pluralele în *-i (-ici)* și *-ele* sînt în variație liberă, fără a putea preciza care dintre variante este mai frecventă.

Cele mai multe derivate substantivale feminine în *-ică* și cele în *-icică* cu pluralul în (sau și în) *-ele* au paralele derivate cu *-ea*, respectiv *-icea* de la aceeași bază, dar acestea din urmă au un pronunțat caracter arhaic și regional (cele în *-ică* sînt mai ales familiare).

În unele cazuri, pluralul în *-ele* sau în *-i (-ici)* se explică prin evitarea repetării consoanei. De exemplu, la derivatele în *-icică*, ca și la cele în *-ică* cu finala temei în *c, g*, pluralul este în *-ele* (la singular este *č-c*, la plural *č-l: floricică-floricele, mărgică-mărgele*), iar la derivatele în *-ilică, -ulică* sau la cele în *-ică* cu finala temei în *-l* pluralul este în *-i* (la singular este *l-c*, la plural *l-č: ţolică-ţolici, mîţulică-mîţulici)* [6].

---

[6] Cf. A. Graur, *loc. cit.* din BL, V și SG,III; id., *Etimologii românești*, Editura Academiei, 1963, p. 41.

Exceptînd cazurile în care pluralul în *-ele* sau în *-i (-ici)* se justifică fonetic, se constată, la vorbitorii contemporani, o tendință de regularizare a pluralului : derivatele (mai) noi fac de obicei pluralul în *-i ;* la derivatele cu pluralul în *-i* și *-ele* în variație liberă cele în *-i* sînt de obicei mai recente [7]. Chiar și în cazul unor derivate la care dicționarele înregistrează pluralul numai cu *-ele* se întîlnește, în limba vorbită, și pluralul cu *-i : fasolici, păpușici, păturici, turturici* etc. (situația inversă am întîlnit-o mult mai rar : de exemplu DM și DEX indică, la *fripturică*, pluralul *fripturici*, dar în limba vorbită se folosește și *fripturele).*

3. În ce privește formele cazuale de genitiv-dativ singular, derivatele feminine în *-ică* se încadrează în grupa mai largă a substantivelor feminine caracterizate prin identitatea generală dintre formele n e a r t i c u l a t e de nominativ-acuzativ plural și genitiv-dativ singular [8] : *(a)unei (acestei) mămici, pisici, pîinici ; bonețele, cumnățele, scrisorele ; broșurici/ broșurele, legăturici / legăturele, rîndunici / rîndunele* etc.

Genitiv-dativul substantivelor care nu se folosesc la plural poate fi în *-i* sau (și) în *-ele : culoarea acestei ațici ; aroma acestei băuturici, udăturici / băuturele, udăturele ; gustul acestei mîncărele / mîncărici ; prospețimea acestei smîntînici* etc.

Adjectivele în *-ică* formează genitiv-dativul nearticulat numai în *-ele : (a) unei fete frumușele (curățele, mititele* etc.).

Genitiv-dativul a r t i c u l a t al derivatelor în *-ică* se formează diferit, ținînd seama de distincția „personal" / „nonpersonal" [9].

a) La substantivele feminine nonpersonale și la adjective, prin adăugarea articolului la forma nearticulată de genitiv-dativ singular : *(a) alunelei, jachețelei ; pisicii, pîinicii ; broșuricii / broșurelei, rîndunicii / rîndunelei* etc.

b) La substantivele proprii, nume de persoană, prin atașarea articolului de genitiv-dativ la forma nearticulată de nominativ-acuzativ singular *(-ăi)* sau la forma nearticulată de genitiv-dativ singular, cu palatalizarea finalei consonantice a temei : *Anicăi / Anichii, Floricăi / Florichii, Măricicăi / Maricichii, Nuțicăi / Nuțichii, Săndicăi / Săndichii, Valericăi / Valerichii* etc.

c) La substantivele comune personale, prin adăugarea articolului de genitiv-dativ la forma nearticulată de nominativ-acuzativ singular *(-ăi)* sau la forma nearticulată de genitiv-dativ singular, cu finala consonantică a temei africatizată sau palatalizată *(-cii, -chii) : bătrînicăi / bătrînichii / bătrînicii, bunicăi / bunichii / bunicii, mămicăi / mămichii, moșicăi / moșichii / moșicii, năsicăi / năsicii, năsichii / nevesticăi / nevestichii / nevesticii* etc.

Menționăm că genitivul-dativul în *-chii, -căi* se întîlnește și la alte substantive feminine, și anume la cele cu tema în consoană velară *(-că,* la care se adaugă *-gă : -ghii, -găi),* situație consemnată și de *Gramatica*

[7] În unele cazuri, varianta de plural în *-i* este considerată „mai puțin recomandabilă" (cf. Al. Graur, *Tendințele actuale ale limbii române*, București, 1968, p. 62, care face această remarcă cu privire la pluralul *rîndunici*, înregistrat de DM).

[8] Cf. *Gramatica* ..., p. 83.

[9] Pentru caracteristicile genului personal, cf. C. Racoviță, *Sur le genre personnel en roumain*, în BL, VIII, 1940, p. 154—158, A. Graur, *Contributions à l'étude du genre personnel en roumain*, în BL, XIII, 1945, p. 97—104.

limbii române, dar neelucidată; gramatica admite pentru substantivele proprii feminine atît formele *-căi*, *-găi*, cît și pe cele în *-chii*, *-ghii*, iar pentru substantivele comune pe *-cii*, *-gii* [10], situația fiind exemplificată numai cu substantive comune nonpersonale. Substantivele comune personale, de tipul *bunică*, *mămică*, nu sînt luate în discuție, deși, așa cum s-a văzut, ele au unele forme de genitiv-dativ singular comune cu cele ale substantivelor proprii *(-căi, -chii)* și altele cu cele ale substantivelor feminine nonpersonale *(-cii)*. Toate cele trei forme apar în limba literară. În ce privește numele proprii, limba literară admite atît pe *-căi*, cît și pe *-chii* [11]. În graiurile populare însă se observă preferința pentru una din forme: în graiurile de tip muntenesc apar formele cu *-chii*, iar în cele de tip moldovenesc cele cu *-căi* [12].

Finala *-chii* apare uneori și la alte substantive animate, care nu sînt nume de persoană: *(a) maimuțichii*, *rîndunichii* sau chiar la inanimate: *(a)putinichii*, *trăsurichii*, dintre care unele cu pluralul în *-(ic)ele*: *cărticichii* (la Frâncu, p. 416).

Substantivele masculine comune în *-ică*, toate nume de persoană, se comportă ca și substantivele feminine proprii, adică pot forma genitiv-dativul singular cu *-căi* sau *-chii*: *(al) babacăi / babachii* [13], *bădicăi / bădichii* (SCRIBAN), *ginericăi* (DA), *nenichii* (în limba vorbită) etc.; mai frecvent se folosește însă genitiv-dativul analitic: *(a) lui bădica*, *nenica*. La numele proprii masculine în *-ică* este posibil numai genitiv-dativul analitic: *lui Ionică*, *lui Vasilică* etc. Aceeași construcție cu articolul proclitic la masculin se întîlnește, cu tendință de dezvoltare [14], și la feminin, inclusiv la substantivele personale în *-ică*: *lui bunica*, *lui mămica*, *lui Maricica;* construcția nu este literară.

Întrucît genitiv-dativul derivatelor în *-ică* este foarte rar înregistrat de dicționare, am efectuat un sondaj printre vorbitori pentru a urmări felul cum îl formează ei. Sondajul se bazează pe cca 30 de vorbitori, majoritatea cu studii superioare (dintre care unii de specialitate), cîțiva cu studii medii. M-am limitat la un grup restrîns de cuvinte, și anume la cele cu pluralul în *-ele* și *-i (-ici)* în variație liberă menționate la p. 570, care sînt relativ frecvente în limbajul familiar la nominativ-acuzativ.

Majoritatea celor chestionați au format, în contexte minimale, genitiv-dativul de la aceste derivate fie cu *-i(i)* și *-ele(i)*: *cuprinsul broșuricii / broșurelei* sau *al unei broșurici / broșurele*, *cuprinsul legăturicii / legăturelei* sau *al acestei legături / legăturele*, *culoarea maimuțic(h)ii / maimuțelei (a acestei maimuțici / maimuțele);* tot astfel: *(al unei) putinici(i) / putinele(i)*, *rîndunici(i) / rîndunele(i)*, *scînduric(i) / scîndurele(i)*, *trăsurici(i) / trăsurele(i)*, *turturici(i) / turturele(i)* [15], fie numai

[10] Vol. I, p. 89.

[11] *Ibidem.*

[12] Cf. C. Frâncu, *Din istoria „genului personal" în limba română: genitiv-dativul femininelor în -ca, -ga*, în LR, XIII, 1974, nr. 5, p. 409—417, unde se stabilește și o cronologie a formelor în *-căi, -găi, -chii, -ghii cît, -gii* de la numele de persoane sau de la cele care se conformează flexiunii numelor de persoană.

[13] Cf. Sextil Pușcariu, *Genitive și dative șovăitoare*, în „Cercetări și studii", București, 1974, p. 413.

[14] Al. Graur, *Tendințele* ..., p. 160.

[15] În DM, DEX, s. v. *turturel*, e folosită forma flexionară *turturelei*.

sau mai ales cu *-i(i)*: *aroma băuturicii (a acestei băuturici)*, *gustul fripturicii*, *culoarea mătăsicii*, *coada măturicii*, *grija nevestic(h)ii*, *cîntecul păsăricii* (rar, *al păsărelei)* etc.

Unii vorbitori chestionați, mai ales lingviști, dar și nelingviști, au distins, pe de o parte, derivatele cu sufixul diminutival *-ea*, care fac genitiv-dativul singular în *-ele (i)*, iar pe de alta, derivatele cu *-ică* al căror genitiv-dativ este în *-i(i)*. Sentimentul că *-ea* formează pereche cu *-ele(i)*, iar *-ică* cu *-(ic)i (i)* evidențiază aceeași tendință spre sistematizare ca și în cazul pluralului.

Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române va trebui să țină seama de situația reală din limbă și să înregistreze variantele în variație liberă atît la plural, cît și la genitiv-dativ singular ori de cîte ori se constată că acestea nu reprezintă forme izolate.

CUM L-AM CUNOSCUT PE SEXTIL PUȘCARIU *

DE

Acad. IORGU IORDAN

Înainte de a-l cunoaște personal pe Sextil Pușcariu, l-am văzut și l-am ascultat vorbind. Era în vacanța de paști a anului universitar 1909—1910, cînd cercul studențesc ieșean a organizat, cu concursul autorității universitare supreme, o excursie în Bucovina. Am vizitat atunci, bineînțeles, toate locurile celebre din această parte a țării și am asistat, unii dintre noi, la o lecție a lui Sextil Pușcariu. Așa se chema catedra sa după modelul catedrelor similare din Germania, unde un profesor de filologie romanică, de pildă, nu făcea cursuri numai de lingvistică sau numai de istorie literară, ci era obligat să țină lecții atît de filologie propriu-zisă, cît și de lingvistică. La fel se prezenta situația și la universitățile din Austria. Pușcariu făcea cursuri și de limba română și de istoria literaturii române. De altfel, el a publicat în 1930 o *Istorie a literaturii române* (epoca veche). Lecția pe care am ascultat-o atunci avea ca temă activitatea literară a lui Kogălniceanu.

L-am revăzut trei ani mai tîrziu la Eforie. Era cu familia (soția și doi copii mici, un băiat și o fată). Fata, doamna Lia Pușcariu, ne-a ajutat, după transformarea vechii Academii în actuala Academie, la lucrările pentru Dicționarul tezaur al limbii române, împreună cu prof. Teodor Capidan, cu care lucrase foarte mult împreună la această operă. Se poate spune că primii lexicografi români, de după eliberare, au fost, într-o măsură anumită, elevii doamnei Lia Pușcariu.

Personal l-am cunoscut pe Pușcariu în septembrie 1924, cînd m-am dus la Cluj. Mă invitase să colaborez la Dicționarul Academiei, pe care-l conducea el, ca coordonator, sau, mai bine-zis, ca redactor-șef. Pentru a mă iniția în această muncă pe care n-o cunoșteam a trebuit să fac un drum la Cluj, spre a mă introduce în lucrare. Colaborarea mea n-a durat multă vreme, pentru că, la începutul anului 1925, a trebuit să mă duc la Paris, ca să-mi continui pregătirea în domeniul lingvisticii romanice. Am lucrat puțin la dicționar, n-aș putea să precizez cam cît, la litera *i*, care, cum știți, în forma veche a Dicționarului este pusă împreună cu litera *î*. Fac o mărturisire, care poate fi o consolare pentru actualii lexicografi. Nu mi-a plăcut mult această muncă, deși mă interesa, fiindcă este grea, migăloasă și nu prea dă satisfacții strict științifice. Este mai interesantă munca de revizor, adică de control și verificare a ceea ce fac alții, pe care o fac, în continuare, de mulți ani, cu mare plăcere.

* Cuvîntare ținută la ședința festivă, din ziua de 16 februarie 1977, a Academiei R.S. România, organizată cu prilejul împlinirii a 100 de ani de la nașterea lui.

În ce privește pe omul de știință Pușcariu, l-aș caracteriza, în primul rînd, printr-o mare calitate a lui, cam rară la noi : obiectivitatea. A fost, cu siguranță, cel mai obiectiv dintre toți lingviștii noștri. Obiectivitatea lui s-a manifestat în diverse moduri. Am să mă refer la mine, bazîndu-mă pe două întîmplări pe care le cunosc foarte bine, întrucît am fost oarecum principalul lor „erou".

Mulți dintre d-voastră știu că Alexandru Philippide, profesorul meu, a criticat aspru o lucrare de tinerețe a lui Pușcariu. E vorba de teza lui de doctorat (despre diminutivele românești). Autorul ei avea atunci 22 de ani, vîrstă la care unii dintre noi eram studenți, poate chiar de-abia terminam liceul, din tot felul de cauze, bineînțeles toate de natură obiectivă, materială. Pușcariu ar fi fost îndreptățit, subiectiv vorbind, să nu se ocupe de mine ca cercetător, să tacă din gură, cum se spune familiar, ceea ce ar fi fost deja foarte mult, dacă ținem seamă de felul cum s-au manifestat alți contemporani ai săi, cînd a apărut teza mea de doctorat (în 1921). Pușcariu, dimpotrivă, a publicat în „Dacoromania" o recenzie favorabilă, aș putea spune chiar foarte favorabilă, care a însemnat pentru mine o încurajare, în unele privințe hotărîtoare, pentru viitoarea mea activitate științifică. Mai tîrziu, în 1933, m-a propus pentru un loc de membru corespondent al Academiei. Propunerea sa a fost respinsă, pentru că trebuia să ocup locul unui scriitor, al lui Jean Bart, decedat între timp, și cei mai mulți membri ai secției literare au fost de părere, după mine, în mod just, ca succesorul unui scriitor să fie tot un scriitor. În 1934, Pușcariu a repetat propunerea, care, de astă dată, a fost acceptată. Aceste două întîmplări arată marea obiectivitate a lui Pușcariu.

Această calitate a sa se vedea și în alte împrejurări. El n-a polemizat, în sensul obișnuit al cuvîntului, cu nimeni. Ar fi putut să răspundă lui Philippide la critica acestuia din „Viața românească". Trebuie să precizez că fostul meu profesor se ocupa acolo, destul de tîrziu după apariția lucrării lui Sextil Pușcariu, de întreaga activitate desfășurată de Gustav Weigand la Institutul pentru studiul limbii române al Universității din Leipzig, în „Anuarul" căruia apăruse teza amintită. Pușcariu n-a răspuns, și sînt convins că n-a răspuns și din respect sincer pentru Philippide. De altfel, critica aspră a acestuia conținea multe observații care corespundeau realității, cum nu-i posibil altminteri, în cazul unui tînăr de 22 de ani, oricît de înzestrat și oricît de bine pregătit ar fi el. La vîrsta aceasta, în domeniul nostru, lucrări mari, ca să nu spun geniale, este cam greu de făcut. Respectul lui Pușcariu pentru fostul meu profesor a devenit public, cînd a apărut primul volum din *Originea românilor*, despre care a scris următoarele : „Despre voluminoasa lucrare a lui Al. Philippide, *Originea românilor* (Iași, 1925, p. 889 + XL), se va putea vorbi în «Dacoromania» numai după apariția volumului II. E o lucrare fundamentală, care denotă o putere de muncă ce trebuie să inspire oricînd cel mai profund respect" („Dacoromania", IV, p. 333.)

A polemizat totuși, o singură dată, cînd a izbucnit, dar nu pornind de la o nemulțumire de ordin personal. După primul război mondial, Gustav Weigand, care mulți ani de-a rîndul fusese subvenționat de statul român, și subvenționat foarte generos, aproape nobil, pentru institutul pe care-l conducea la Leipzig, și-a schimbat atitudinea, din punct de vedere politic, cu efect mai mult ori mai puțin direct asupra activității sale știin-

ținifice. N-a mai publicat în continuare „Anuarul Institutului pentru studiul limbii române", înlocuindu-l prin altul intitulat „Balkanarchiv", în care continuă să se ocupe, într-o măsură cu mult mai mică decît pînă atunci, și de limba română, dar preferințele lui merg de data aceasta spre limbile bulgară și albaneză, pe care le cultivase și mai înainte. Lui Pușcariu nu i-a plăcut atitudinea lui Weigand, fostul său profesor, din punct de vedere nu atît științific, cît uman, sau, dacă vreți, politic, și i-a dat un răspuns de o mare asprime, care era, bineînțeles, pe deplin motivată.

Cum îmi explic eu această obiectivitate a lui Pușcariu? În primul rînd, cred că este o chestiune de temperament. El era un spirit ponderat, echilibrat, fără tendințe spre extreme. La aceasta s-a adăugat, într-o măsură mare, poate chiar mai mare, educația. S-a născut, cum știm, în Transilvania și a studiat acolo. Cînd a terminat liceul, probabil la 18 ani, s-a dus la Leipzig și a rămas apoi dincolo de fostele granițe ale țării noastre pînă la unirea Transilvaniei cu România veche. Nu intenționez să pun față în față și să compar atmosfera spirituală de altădată de la noi cu aceea din Transilvania și, mai departe, cu aceea din Apus, dar prin forța lucrurilor mă gîndesc că levantinismul, care este, după mine, cauza principală a atîtor lipsuri de ordin etic, a influențat prea puțin sau, poate, n-a influențat deloc pe românii de peste munți, ca să nu mai vorbim de oamenii țărilor de la apus de Transilvania.

În ce privește pe omul de știință Pușcariu, vreau să mă opresc asupra cîtorva trăsături caracteristice mai importante ale activității sale. Spre deosebire de contemporanii lui, el s-a ocupat nu numai de limba română, ci și de alte idiome romanice. Afară de asta, în studiile sale de lingvistică românească, el ia în considerație și fapte din alte domenii ale României, cu scopul de a adînci și clarifica problemele supuse cercetării. Pe acest drum n-au mers alți lingviști ai noștri și nici chiar elevii săi direcți, care, de altfel, nu sînt nici numeroși, nici deosebit de valoroși. Meritul lui mare, din punct de vedere să-i zicem educativ, este de altă natură. Este crearea la Cluj a acelui „Muzeu al limbii române", care a fost atunci nu numai cel mai serios institut de cercetare științifică în domeniul filologiei, dar putea să stea alături și de institute similare celebre din străinătate.

Pușcariu n-a emis nici o idee personală de valoare neobișnuită. (Observația este valabilă pentru toți lingviștii noștri.) Eu îi fac din asta un merit. Am spus și altădată că el a fost un eclectic și cred că această atitudine este cea mai îndreptățită. El se apropia nu numai cu curiozitate, ci și cu înțelegere, de toate curentele, de toate concepțiile, de toate metodele și de la fiecare, sau aproape de la fiecare, și-a însușit ceea ce i s-a părut lui mai bun, și pot afirma că n-a greșit, poate, absolut niciodată. Procedînd în felul acesta, el a adus totuși contribuții originale în ceea ce privește realizarea lucrărilor sale, punerea în practică, aplicarea concepțiilor și metodelor adoptate de la alții. De pildă, în domeniul geografiei lingvistice, atlasul inițiat și condus de el a însemnat o mare noutate, în comparație cu atlasele precedente, nu numai cu al lui Gilliéron, care a fost primul de mare amploare în domeniul romanic (ba și germanic, slav etc.), ci și cu Atlasul Italiei și al Elveției meridionale, organizat și coordonat de celebrii romaniști elvețieni Jakob Jud și Karl Jaberg. În ce constă noutatea atlasului său? În primul rînd, Pușcariu a folosit două chestionare pentru

anchetă, unul foarte bogat, cu aproape 5 000 de întrebări, dar pentru mai puține puncte anchetate (89 sau 90), iar altul cu întrebări mai puține, circa 2 000 cred, menit, în schimb, să servească la anchetă în aproape 300 de localități.

Altă noutate constă în faptul că, pe lîngă hărțile în formatul mare al atlasului propriu-zis, Pușcariu a avut ideea să publice, ca anexă la fiecare volum, un Atlas lingvistic mic, ca o carte in 8°, cu tot felul de înlesniri de ordin tehnic pentru cercetătorul care dorește să studieze una sau mai multe hărți, pe baza faptelor înregistrate acolo, și să tragă anumite concluzii.

În sfîrșit, încă două noutăți, mai puțin importante în ele însele, dar la fel de utile în ce privește cunoașterea profundă a vorbirii populare reale. Și anume. Materialul necartografiat, adică faptele care n-au putut intra în hărți, indiferent din ce cauză, au fost totuși puse la dispoziția cercetătorilor la locul respectiv din atlas, pe marginea și în afara hărților. Iar ca anexă a întregii lucrări, un volum de texte dialectale, destinat a înlesni compararea faptelor înregistrate în atlas, cu ajutorul chestionarelor, cu cele notate oarecum liber, produs al vorbitorilor puși să povestească ceea ce știu din viața lor sau a altora, fără supravegherea care există, trebuie să existe, atunci cînd se face ancheta propriu-zisă, cînd se pun, adică, întrebări subiectului anchetat.

Aș mai adăuga, spre a sfîrși, atitudinea înțelegătoare a lui Pușcariu pentru toate noutățile ivite în lingvistica timpului, ceea ce am spus, de altfel, indirect, cînd l-am caracterizat drept un eclectic. De astă dată mă refer la acceptarea și utilizarea în studiile sale a fonologiei, pe atunci creație a școlii lingvistice de la Praga (cu N. S. Trubețkoy în frunte), pe baza doctrinei lui Saussure și a lui Baudouin de Courtenay.

Închei această scurtă alocuțiune, afirmînd că Sextil Pușcariu a fost un mare lingvist, pe plan nu numai național, ci și internațional. Cred că grație celor ce ați aflat de la mine — unii dintre dumneavoastră știu, bineînțeles, mult mai multe lucruri — afirmația aceasta se întemeiază pe o realitate incontestabilă.

BIBLIOGRAFIA MIHAI EMINESCU 1866—1970. Volumul I, *Opera*. București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1976, 278 p. in-folio.

Recentul volum, apărut în Editura Academiei Republicii Socialiste România, reprezintă prima parte dintr-o lucrare de mari proporții, destinată prezentării operei poetului și a studiilor care s-au scris asupra acesteia.

Lucrarea, prima de acest gen în literatura românească de specialitate, se alătură, pe plan mondial, unor lucrări similare, dedicate unor scriitori de valoare universală, ca Pușkin[1], Schiller[2], Goethe[3].

Primul volum, elaborat de serviciile de bibliografie ale Bibliotecii Academiei Republicii Socialiste România, se ocupă de descrierea operei eminesciene, așa cum a fost publicată în perioada 1866—1970.

Cuvîntul înainte, semnat de academicianul Șerban Cioculescu, care a coordonat lucrările la acest volum, precum și *Introducerea*, semnată de Rodica Fochi și Valeria Trifu, care au sistematizat întregul material, aduc precizări importante referitoare la munca de elaborare a acestei lucrări.

Materialul adunat între anii 1965 și 1972 pentru realizarea *Bibliografiei* a fost dispus în mod sistematic în opt capitole, fiecare dintre acestea cuprinzînd diferite compartimente.

Pe lîngă cercetarea unui număr impresionant de ediții ale operei eminesciene, românești și străine (1157), autorii au întreprins minuțioase investigații asupra unui foarte mare număr de publicații periodice (935), dintre care numai o parte (658) au cuprins și materiale referitoare la Eminescu. Ambele categorii de periodice au fost înserate în cele două liste care precedă prezentarea operei: *Lista siglelor publicațiilor periodice consultate care conțin materiale M. Eminescu* (p. 15—24), *Lista publicațiilor periodice consultate care nu conțin materiale M. Eminescu* (p. 25—27).

Cele opt capitole ale volumului cuprind prezentarea operei eminesciene sub multiplele ei aspecte.

În primul capitol, *Ediții*, sistematizarea materialului s-a făcut în felul următor:

1. Ediții în limba română (p. 29—90).
2. Ediții românești nedatate (p.91).
3. Ediții în limbi străine (p.92—124).

De remarcat, în acest caz, atenția acordată de autori și notelor, recenziilor și cronicilor dedicate, de-a lungul timpului, acestor ediții, a căror menționare devine un auxiliar prețios în munca de cercetare a operei eminesciene.

Opera poetului, publicată în periodice, face obiectul următoarelor trei capitole, în care aceasta este prezentată după genuri. Astfel, capitolul al II-lea al volumului se referă la poezia eminesciană publicată în periodice (*Poezii de Mihai Eminescu apărute în periodice*, p. 125—194), grupată, și de această dată, în mai multe categorii.

Poate ar fi fost mai nimerit ca prezentarea poeziilor populare culese de Mihai Eminescu (*Poezii populare culese de M. Eminescu*, p. 182—194) să se fi făcut înaintea celor culese de poet și traduse în limbi străine (*Poezii populare culese de M. Eminescu, traduse în limbi străine*, p. 182), chiar dacă acest din urmă subcapitol se referă la o singură poezie. Aceasta, pentru respectarea criteriului cronologic care a stat la baza întregii lucrări.

Capitolul al III-lea se oprește la lucrările în proză (*Proză apărută în periodice*, p. 195—217) ale lui Mihai Eminescu, apărute în diverse publicații, atît integral, cît și fragmentar. Bogatul material prezentat este sistematizat în patru subcapitole, dintre care ultimul este divizat în patru paragrafe.

Capitolul IV este consacrat creației dramatice a poetului (*Teatru*, p. 218—220), de asemenea publicată în periodice.

Următoarele patru capitole ale *Bibliografiei* se opresc asupra unor aspecte mai puțin cunoscute ale activității lui Mihai Eminescu.

Aceeași grijă permanentă de sistematizare riguroasă a materialului, de prezentare exhaustivă a lucrărilor poetului se poate observa și în capitolul al V-lea, care cuprinde *Corespondență, rapoarte școlare, documente, adeverințe* (p. 221—228). Organizarea materialelor adunate s-a făcut în cinci subcapitole.

Aforismele eminesciene, publicate între

---

[1] N.P. Berkov i V. M. Lavrov, *Bibliografija proizvedenij A. S. Puškina i literatury o nem*, Moskva-Leningrad, Izdatelstvo Akademii Nauk SSSR, 1949.

[2] *Schiller Bibliographie 1893—1958*. Bearbeitet von Wolfgang Vulpius, Weimar, Arion-Verlag, 1959.

[3] *Goethe-Bibliographie*. Begründet von Hans Pyritz. Heidelberg Universitätsverlag, 1955—1965.

anii 1880 și 1969, fac obiectul celui de-al VI-lea capitol al volumului de care ne ocupăm intitulat *Aforisme* (p. 229—241)[4].

Traducerile făcute de poet din alte literaturi sînt prezentate în penultimul capitol al lucrării (VII. *Traduceri făcute de M. Eminescu*, p. 242), ele fiind sistematizate pe genuri: 1. *Versuri*, 2. *Proză*, 3. *Teatru*[5] (p. 242).

Ultimul dintre capitole are un conținut aparte, referindu-se la creația eminesciană transpusă în muzică (VIII. *Melodii pe versuri de M. Eminescu*, p. 243—254).

Volumul cuprinde, în final, un *Indice de nume* (p. 255—262) și un *Indice de lucrări* (p. 263—278), care sînt de un real folos cercetătorilor, oferind nu numai posibilități sporite de informare, ci și o imagine de ansamblu asupra editării operei eminesciene.

Bibliografia Mihai Eminescu conține un număr de 14 ilustrații (planșe, facsimile)și poate ar fi fost util să se întocmească și pentru acestea o listă cu indicarea paginilor între care au fost inserate[6].

După cum s-a putut observa din prezentarea de mai sus, capitolul cel mai amplu a fost destinat edițiilor.

Descrierea acestora a fost făcută de autorii volumului în ordine cronologică. În situațiile în care o ediție a fost reluată și revăzută, au fost indicate succesiv edițiile ulterioare, evidențiindu-se eventualele diferențe.

Introducerea, care oferă date importante despre selectarea materialului, nu explică de ce, în cadrul acestui volum, nu au fost incluse și antologiile care conțin lucrări din opera eminesciană. Dăm, în acest sens, numai trei exemple: *Antologia poeziei românești de la începuturi pînă astăzi*, ESPLA (ed. I), 1954, București, conține 54 de poezii eminesciene (p. 360—436), antologia de *Poezie română clasică (de la Dosoftei la Octavian Goga)*, apărută sub îngrijirea lui Al. Piru și Ioan Șerb, la Editura Minerva în 1970 (3 volume), inserează 40 de poezii în volumul al II-lea (p. 237—430).

În general, descrierea edițiilor este făcută cu multă precizie și corectitudine, respectîndu-se normele pe care și le-au propus editorii.

În unele situații, se impun cîteva rectificări (în afara celor cuprinse în *Erată)*, pe care le semnalăm în continuare[7].

În descrierea ediției publicate de Ilarie Chendi (nr. 88) în anul 1902, s-a omis menționarea poeziei *Jos în vale pe-un pietroi*, care apare în ediție la p. 168, după *Fata în grădina de aur*.

Culegerea de proză publicată de I. Scurtu în 1905 a fost catalogată sub nr. 129. Editorul împarte materialul în două epoci (1870—1874; 1874—1877), apoi, în cadrul fiecăreia dintre acestea, studiile și articolele sînt grupate în categorii diverse (Cugetări filosofice, sociale etc.; Fragmente politice și literare; Studii, articole și notițe politice etc.), fapt nemenționat în prezentarea respectivei ediții. Chiar dacă, din anumite motive, pe care autorii le expun în *Introducere* (p. 12), în prezentarea edițiilor de proză s-a urmărit principiul indicării începutului fiecărui articol și nu a titlurilor care au fost date uneori de editori, alteori chiar de către poet, credem că ar fi fost bine ca acolo unde există un titlu dat de scriitor, acesta să fi fost menționat între paranteze. Aceasta, pentru a rămîne, totuși, în concordanță cu voința autorului.

Principiul amintit mai sus și adoptat de autorii *Bibliografiei* este respectat în cursul prezentării, cu unele excepții. În ediția la care ne referim, fragmentul editat de I. Scurtu la p. 192 este precedat de un scurt comentariu al editorului, al cărui început este: „În același număr ...", în timp ce fragmentul începe cu totul altfel: „Abia trebue să mai pomenim ...". În acest fel, *Bibliografia* consemnează în titlu comentariul editorului și de aceea se impune cu necesitate o îndreptare.

O greșeală similară întîlnim la p. 36 în *Bibliografie*, unde, în locul începutului raportului către ministru, „Observația finală ce mai am de făcut" (p. 271 în ediție), este reprodusă partea inițială a comentariului făcut de I. Scurtu, „Se trimite ministeruluĭ ...".

Tot în ediția lui I. Scurtu, la paginile 271—273, sînt publicate fragmente din diferite rapoarte, fapt care ar fi necesitat, credem, indicarea începutului fiecărui fragment și nu indicarea începutului comentariului editorului pentru toate aceste fragmente (p. 36). Altă îndreptare se cuvine să facem asupra unui titlu (început de articol) care a fost editat în felul următor: „*Lucrarea din care mai jos publicăm o parte*" (p. 228) și reprodus

---

[4] În *Sumar* s-a omis indicarea paginilor la care au fost prezentate aforismele.

[5] Înaintea subcapitolului, în *Sumar*, apare cifra 6, nu 3.

[6] Se impune o rectificare la prezentarea fig. 1, unde, în loc de *Facsimilul primei poezii editate de Titu Maiorescu* (p. 30), este prezentat *Facsimilul foii de titlu a primei ediții de poezii editate de Titu Maiorescu.*

[7] Confruntările întreprinse de noi s-au limitat la un număr restrîns de ediții (22) din perioade diferite, catalogate în *Bibliografie* sub numerele 31, 65, 86, 88, 111, 121, 129, 142, 214, 239, 452, 487, 547, 562, 710, 726, 764, 860, 1001, 1035, 1080, 1129.

în „*Bibliografie* la p. 36 : „*Lucrarea din care mai sus publicăm ...*".

Ediția inclusă în recentul volum sub nr. 121 a fost publicată în 1912 de N. V. Baboeanu. Spunîndu-se că ediția a II-a este identică cu prima, apărută în 1905 (nr. 120), trebuie făcută în acest caz o rectificare. Aceasta, în legătură cu prezentarea scrisorii de la p. 71, reprodusă în *Bibliografie* la descrierea ediției I. În ediția lui N.V. Baboeanu (1912), partea de început este „*Azi am primit* **serisoriea** *de la tine ...*", în timp ce recentul volum reproduce „*Azi am primit* **serisoarea** *de la tine ...*" (p. 34—35).

În cazul volumului I din ediția de *Opere* realizată de Perpessicius (nr. 487), este necesară rectificarea unei pagini : *S. ms. -ul Elena* apare la p. 503 în ediție, iar în *Bibliografie* (p. 62) se indică p. 502.

Probabil o eroare de tipar s-a strecurat în cazul prezentării ediției de proză literară din 1964 (nr. 726) în redarea unui titlu : *Toma Nour în ghețurile siberiene* (ediție, p. 194) — *Toma Nour în ghețurile Siberiene* (p. 85).

Alte rectificări se impun și în cazul prezentării ediției în trei volume publicate de D. Murărașu între 1970—1972, catalogată, în lucrarea de care ne ocupăm, sub nr. 764 (p. 90—91).

Astfel, poezia *Replici* apare la p. 60, nu la p. 6, cum menționează *Bibliografia* (p. 90).

Titlurile unor poezii, așa cum au fost stabilite de editor, sînt reproduse cu unele diferențe : *Locul aripelor* (ediție, I, p. 91) — *Locul aripilor* (p. 90) ; *Ești în țara ...* (ediție, I, p. 268) — *Ești în țară ...* (p. 90) ; *În căutarea Șeherazadei* (ediție, I, p. 280) — *În căutarea Șeherezadei* (p. 90) ; *Pierdut în suferința ...* (ediție, II, p. 127) — *Pierdut în suferință ...* (p. 90) ; *Petri-notae* (ediție, II, p. 242) — *Petri-Notae* (p. 90) ; *Sauve qui peut* (ediție, II, p. 437) — *Suave qui peut* (p. 90) ; *Tat twam asi* (ediție, III, p. 18, 221) — *Ta twam asi* (p. 90, 91).

Sînt necesare unele îndreptări și în prezentarea unor ediții tipărite în limbi străine.

În 1927, Ramiro Ortiz publica prima ediție în limba italiană a poeziilor eminesciene (în *Bibliografie*, catalogată cu nr. 860). O îndreptare trebuie făcută în cazul poeziei *Singurătate*, al cărei titlu corect în italiană este *Solitudine* (ediție, p. 28) și transcris în prezentare, *Solitude* (p. 96).

În ediția lui S. Pavès, *Poésies*, apărută în 1945 (nr. 1035), titlul poemului *Călin, file de poveste* a fost dat *Călinn* (p. 107), în timp ce *Bibliografia* îl semnalează *Călin* (p. 45).

Ediția în limba spaniolă, publicată în 1958 de Maria Teresa Léon și Rafael Alberti, indică titlul poeziei *Sara pe deal* ca *Atardecer en la colina* (p. 154), iar *Bibliografia* (nr. 1080) reproduce *Atardecer en la colinda* (p. 112). Dacă în celelalte cazuri s-au respectat regulile ortografiei limbii spaniole, ar fi fost bine ca și în cazul poeziei *De ce nu vii?* să se respecte același principiu : *¿Por qué no vienese*, așa cum apare în ediție, p. 157) și nu *Por que no vienes* (p. 112).

În ceea ce privește ediția italiană a lui Mario Ruffini, apărută în 1964 (nr. 1129), amintim unele mici diferențe ce apar între ediție și *Bibliografie*, în reproducerea titlurilor : *Ho avvicinato il sofà* **alla** *finestra* (ediție, p. 38, 159) — *Ho avvicinato il sofà finestra* (p. 118) ; *Addio* (ediție, p. 107) — *Adio* (p. 118) și *Lascia il* **tuo** *mondo* (ediție, p. 113) — *Lascia il* **tua** *mondo* (p. 118).

După cum ușor se poate observa, rectificările ce se impun sînt de amănunt, multe dintre erori putîndu-se datora tiparului. Cu toate că nu sînt prea numeroase, aceste mărunte inconsecvențe contravin cu atenta și deosebit de minuțioasa redactare a întregului capitol.

Sistematizarea materialului, făcută cu atenție și rigurozitate, varietatea și bogăția lucrărilor cercetate (pînă la includerea, în această *Bibliografie* și a melodiilor scrise pe versuri de Mihai Eminescu) fac din recentul volum un instrument de lucru deosebit de prețios pentru cercetătorii operei autorului căruia i-a fost consacrat.

Efortul considerabil de investigare și clasificare a materialului, intenția autorilor de a prezenta exhaustiv opera poetului sub toate aspectele ei, semnalarea uneori a unor lucrări inedite (v. p. 30, 223) conferă volumului calitatea de a fi o lucrare fundamentală pentru cunoașterea și receptarea operei lui Mihai Eminescu, indispensabilă oricărui exeget al creației poetului nostru național.

Februarie 1977

Emanuela Buză

G. I. TOHĂNEANU, *Dincolo de cuvînt*, București, Editura științifică și enciclopedică, 1976

O nouă carte, cu titlul de mai sus, vine să întregească munca de aproape trei decenii a profesorului G.I. Tohăneanu pentru punerea în valoare a resurselor expresive ale limbii române.

Volumul însumează, în cadrul celor trei secțiuni ale sale, un număr de 14 studii, mai vechi și mai noi, unele publicate deja în reviste de specialitate, altele care văd lumina tiparului pentru prima oară.

Titlul volumului, sugestiv, cuprinde, în esență, ceea ce autorul descoperă, într-adevăr, „dincolo" de textul poetic, așa încît precizarea pe care o aduce subtitlul — *Studii de stilistică și versificație* — acoperă numai partea tehnică a cărții.

Trei capitole mari alcătuiesc sumarul acestei culegeri de studii:

I. *Stilistică generală*, secțiune care înglobează studii cu caracter teoretic-aplicativ privitoare la sinonimie *(Sinonimia dincolo de cuvînt, Sinonimia în limba literaturii artistice)*, omonimie *(Omonimia poetică)* și tectonica poeziei *(„Punerea în pagină" a textului poetic)*.

Ideea de la care pornește primul studiu și pe care o demonstrează convingător în paginile care-l alcătuiesc e enunțată de autor chiar de la început: „Îmi propun să demonstrez în cele ce urmează că sinonimia nu caracterizează numai vocabularul, ci se întîlnește în toate compartimentele limbii.

O analiză atentă a faptelor învederează că fonetica, lexicul, morfologia, sintaxa dispun de posibilități multiple de exprimare a aceleiași idei, a aceluiași conținut logic, a aceluiași raport gramatical, adică, altfel spus, de sinonime" (p. 11).

Acestea, arată mai jos G. I. Tohăneanu, îi dau posibilitatea creatorului *să aleagă*, opțiunea aflîndu-se la baza oricărui fapt stilistic. Rezultatul alegerii reprezintă, pentru scriitor, „expresia unică a gîndirii sale" (p. 13).

G. I. Tohăneanu pune în lumină valențele foneticii pentru sinonimie (dubletele accentuale, fonetismele populare, regionale, arhaice), ale morfologiei (valoarea formelor verbale arhaice, mai mult ca perfectul perifrastic), ale sintaxei (topica, construcțiile nominale, parataxa), ale frazeologiei.

Sinonimia în limba literaturii artistice aduce în discuție „principalele funcțiuni artistice pe care sinonimele (...) le îndeplinesc în limba operelor literare în general și în limbajul poetic în special" (p. 41).

Bogat exemplificate, sînt comentate lărgit: *funcția intensificatoare, evitarea repetiției* (valabilă și pentru alte stiluri, evidențiindu-se seriile sinonimice), *valoarea eufemistică* (cu splendide exemple din Sadoveanu și Creangă), *sinonimele metaforice* (poezia lui Arghezi îi prilejuiește lui G. I. Tohăneanu comentarii amănunțite). Cîteva pagini închinate metaforei poetice — unicat — încheie studiul.

În *Omonimia poetică*, autorul discută sursele omonimiei (convergența fonetică, divergența semantică), considerînd apoi drept *omonime* „sensurile contextuale — fundamental divergente — pe care unul și același cuvînt le poate dobîndi în condițiile, atît de specifice, ale limbajului poetic" (p. 70). Slujit de sugestive exemple din poezia lui V. Voiculescu, G. I. Tohăneanu ne face, prin descoperirea relațiilor poetice dintre cuvinte, să ne apropiem „astfel, cu cîțiva pași, de esența însăși a poeziei" (p. 75).

Ultimul studiu al acestei secțiuni pune în valoare știința de a așeza în pagină textul poetic relevîndu-se importanța distribuției „pauzelor", a „albiturii", a altor procedee grafice care au rolul „să corecteze" și să compenseze, măcar în parte, „infirmitățile „limbii scrise" (p. 77). Justificate sînt „acuzațiile" aduse editorilor lui I. Pillat și T. Arghezi, care au sacrificat, din neștiute considerente, valoarea poemelor acestor doi poeți, prin îngrămădirea versurilor într-un spațiu tipografic redus.

II. *Stilistica autorilor*, capitolul cel mai cuprinzător, înmănunchează 8 studii referitoare la stilul celor mai de seamă poeți români.

O cercetare privitoare la lexicul *Țiganiadei* „pune în lumină bogăția mijloacelor și diversitatea soluțiilor cu ajutorul cărora Budai-Deleanu înfruntă și biruie « neajungerea limbii » din epoca sa" (p. 117). Conștiința artistică exemplară, „obsedată de sentimentul răspunderii față de cuvînt" (p. 117) l-a determinat pe Budai-Deleanu să solicite „lexicul, românesc, pe toată întinderea și în toată adîncimea lui" (p. 91), în opera sa coexistînd, în contexte de mică întindere, arhaisme" regionalisme, neologisme, care „creează impresia de luxurie verbală, de mozaic lexical, (p. 91). E semnalată, de asemenea, valoarea diminutivelor, a pozițiilor-cheie ale cuvintelor (rima, cezura), a sinonimelor.

Două studii completează legătura pe care profesorul Tohăneanu a stabilit-o și a perpetuat-o cu opera lui Eminescu. Primul dintre acestea, *Eminescu — scriitor oral*, descoperă cititorului un chip nou al poetului: oralitatea stilului în poemele ciclului folcloric, prin păstrarea unor procedee specifice (dialog, interogații, imprecații, expresii și locuțiuni populare) basmului popular. Parcurgînd acest studiu, „descoperim cu uimire chipul acesta — familiar și apropiat — al marelui poet, pe care restul operei sale nu ne îngăduie să-l întrezărim" (p. 138). În *Sinonimia unor epitete cromatice în poezia lui Eminescu*, G. I. Tohăneanu relevă bogăția sinonimică a epitetului *galben* în creația eminesciană, cu referire specială, în a doua parte a studiului, la poemul *Călin*. Alternanța epitetelor: *galben, bălai, de aur, de peteală* nu este întîmplătoare, ci ține de diversele procedee compoziționale.

Un amplu studiu consacră G. I. Tohăneanu *Sintaxei operei poetice a lui Tudor Arghezi*. Ochiul ager al stilistului descoperă particularitățile sintactice ale stilului arghezian: arborescența subordonării în frază, frecvența construcțiilor nominale, anacolutul, anticiparea obiectului direct și indirect prin pro-

nume, izolarea determinantului de determinat. Finețea analizei stilistice întreprinse de profesorul Tohăneanu întregește originalitatea sintaxei argheziene.

Convergență și contaminare metaforică în poezia lui V. Voiculescu pune în evidență un poet de excepție în ce privește metafora, pe nedrept uitat de stilisticieni. Finalul studiului îl așază pe poet la locul cuvenit : ,,Efortul de a obține convergența materialului lexical (...) învederează o scrutare « indiscretă » a lumii, o viziune asociativ-integratoare a realității, specifică marii poezii" (p. 195).

Un studiu mai restrîns, ca spațiu tipografic, despre *Nicolae Labiș și sentimentul ritmului* îi stabilește poetului un loc de frunte, alături de Eminescu, în ce privește perceperea universalității ritmului ,,al predomnirii lui în munca și în viața omului, în natură, în alcătuirile și rînduielile firii" (p. 196).

Două analize stilistice (a poemului arghezian *Dacica* și a poeziei *Ulise* de Lucian Blaga) încheie această secțiune a cărții.

III. *Versificație*, un capitol alcătuit din două studii, constituie ultima secțiune a volumului.

Ritm dominant, substituiri ritmice, ,,ritm secund" rămîne unul dintre cele mai temeinice și originale cercetări ale versului românesc. Autorul precizează că există, de fapt, două ,,scheme ritmice" ale poeziei, una ,,ideală" și alta ,,reală", cea de-a doua realizîndu-se prin substituiri ritmice. Constituirea unui ,,ritm secund", prin apariția regulată a substituirilor ritmice, idee originală, este convingător demonstrată, G. I. Tohăneanu dînd, indirect, răspuns unor aberații sau extremisme în cercetarea versificației.

Clausula în proza lui Sadoveanu încheie acest volum de studii. Autorul descoperă în proza lui Sadoveanu un intens lirism, concretizat și în alcătuirile ritmice care încheie fraza. Clausula e un element artistic dominant sadovenian, ea ,,constituie un aspect esențial și, în același timp, foarte original al *armoniei* atît de caracteristic stilului artistic sadovenian" (p. 264).

Dincolo de cuvînt e cu mult mai mult decît o culegere de studii. Elementul care unește părțile este ,,indiscreția" autorului, care caută, iscoditor, ceea ce se poate ascunde în spatele cuvîntului tipărit. Volumul e un omagiu adus poeziei mari românești și, fără îndoială, unul din momentele stilisticii anului 1976.

Livius Petru Bercea

,,Cronica", revistă de cultură generală, Iași

Publică destul de des și articole de filologie în sensul larg al cuvîntului, și face foarte bine, căci păstrează astfel o tradiție, veche de aproape un secol, a Iașilor. (Cf. ,,Arhiva", întemeiată în 1889, și mai tîrziu, ,,Viața românească"). La aceasta o obligă și faptul că în fosta capitală a Moldovei lucrează cu spor numeroși filologi, dintre care unii fac parte, cred, din comitetul de redacție al revistei. Dacă pînă acum n-a fost vorba în periodicul nostru niciodată despre contribuțiile filologice din ,,Cronica", este pentru că, cel puțin eu, nu am avut nimic deosebit de înregistrat. De astă dată s-a ivit cazul unei intervenții necesare, și așa se explică modesta recenzie de față.

În numărul 33 (603) din 19 august 1977, a apărut (p. 8) un articol intitulat *Manuscrisul românesc din ,,Sbornicul de la Ieud", cel mai vechi monument de grai românesc*. Autorul, Miron Blaga, nume necunoscut mie, ceea ce nu însemnează numaidecît că avem a face cu un începător, susține nici mai mult, nici mai puțin, că este vorba de un text din anul 1391—1392, deci cu aproape un secol și jumătate mai vechi decît celebra Scrisoare a lui Neacșu. Autorul își însușește părerea lui G. Șerbu, cu trimiterile de rigoare la studiile acestuia, fără argumente noi și fără a lua în considerație obiecțiile extrem de serioase ale filologilor noștri din trecut și de astăzi.

M-am oprit la acest articol numai pentru faptul că văd în el una dintre manifestările, din ce în ce mai numeroase în ultima vreme, ale dorinței, justificate în sine, de a găsi argumente pentru o vechime mare a existenței noastre spirituale. Edgar Papu a creat chiar un termen special : *protocronism*, adică întîietate românească în diverse domenii de activitate. Punctul lui de vedere, prezentat și susținut într-o carte recentă *(Din clasicii noștri)*, a dat și va mai da naștere la discuții polemice, adesea aprinse și totdeauna interesante. Ca de obicei în asemenea cazuri, inovația produce entuziasm și încredere mare în infailibilitatea ei, care, cu timpul, se mai potolesc și, în modul acesta, lucrurile se așază, oarecum, pe un teren mai solid. Ceea ce aș reproșa conducerii revistei ,,Cronica" este că, înainte de a publica articolul lui Blaga, n-a cerut avizul excelentului filolog N. A. Ursu, cu sediul și cu activitatea chiar la Iași.

În numărul din 2 septembrie 1977 al revistei în cauză (p. 1, 6), Petru Zugun, cercetător cunoscut (are și titlul de doctor în filologie, cu teza publicată), crede că găsește o dovadă puternică în sprijinul „continuității limbii și poporului român" în faptul că rom. *afină* și *chiag* au fost împrumutate în unele dintre limbile popoarelor învecinate. Am impresia că autorul acestui erudit articol nu are clară în minte noțiunea de „continuitate". Se vede asta chiar în titlu, unde găsim sintagma „continuitatea l i m b i i ... române". Ca să arăt în ce constă confuzia, trebuie să definesc conceptul în discuție, care a apărut în legătură strînsă și drept efect (politic și, deci, interesat) al părăsirii Daciei de către Aurelian. La producerea acestui eveniment istoric (a. 274) exista în Dacia o limbă r o m â n e a s c ă? ! Și, odată cu retragerea legiunilor și a administrației romane, a plecat peste Dunăre întreaga populație sau cea mai mare parte a ei? Punînd această a doua întrebare, la care și un elev de liceu ar răspunde negativ cu argumentul, foarte simplu, că o țară mare și bogată cum a fost Dacia n-a putut să rămînă opt, nouă secole fără picior de om în ea și, deci, să ... aștepte pe alții, ca să fie din nou populată. Cu această ultimă întrebare și cu răspunsul, dat empiric sau „gospodărește", mie mi se pare lămurită noțiunea în discuție. Cît despre cele două cuvinte românești, Petru Zugun afirmă, și are, cred, dreptate, că ele au intrat în limbile vecine între secolele al XII-lea și al XV-lea. Se mai îndoiește cineva că pentru această epocă nu se poate pune problema continuității nici chiar de către cei mai fanatici adversari ai noștri?

Iorgu Iordan

CĂRȚI ȘI REVISTE PRIMITE LA REDACȚIE

Amsterdam Studies in the Theory and History of Linguistic Science III. Studies in the History of Linguistics. Volume 8. EDMUND STENGEL, *Chronologisches Verzeichnis französischer Grammatiken vom Ende des 18. Jahrhunderts nebst Angabe der bisher ermittelten Fundorte derselben*, Amsterdam /John Benjamins B. V., 1976.

Amsterdam Studies in the Theory and History of Linguistic Science III. Studies in the History of Linguistics. Volume 9. H.-J. Niederche & H. Haarmann, Haarg., In memoriam FRIEDRICH DIEZ, *Akten des Kolloquiums zur Wissenschaftsgeschichte der Romanistik*, Trier, 2—4. Okt. 1975, Amsterdam/John Benjamins B. V., 1976.

HARALD HAARMANN, *Grundzüge der Sprachtypologie*, Verlag W. Kohlhammer, Stuttgart—Berlnin — Köln — Mainz, 1976.

„Lenguaje y Ciencias". Publicación Trimestral del Departamento de Idiomas y Lingüística. Universidad Nacional de Trujillo. Trujillo—Peru. Vol. 16, No. 1, Marzo de 1976.

„Boletin de la Universidad de Grenada", XXXVI, 111, 1975—76 .

„Muttersprache". Zeitschrift zur Pflege und Erforschung der deutschen Sprache. 86. Jahrgang 1976, 4, 5, 6 — Gesellschaft für deutsche Sprache (Wiesbaden).

„Der Sprachdienst". 20. Jahrgang, Heft 12, Dezember 1976; 21. Jahrgang, Heft 2, Februar, Heft 5, Mai 1977. Herausgegeben im Auftrag der Gesellschaft für deutsche Sprache (Wiesbaden).

„The Linguistic Reporter". A Newsletter in Applied Linguistics, Volume 19, Number 1, September/October; Number 2, November; Number 3, December 1976.

„Anales de la Universidad de Murcia". Filosofia y Letras. Volumen XXXII, Nums. 1—2—3—4, Curso 1973—74, Edición 77.

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

Revista „Limba română" se adresează unui cerc larg de cititori interesați de problemele lingvisticii.

Publicația abordează studiul limbii române: gramatică, vocabular, limbă literară și stilistică, istoria lingvisticii românești, dialectologie, cultivarea limbii, ortografie, etimologie, onomastică și filologie. Ea publică, de asemenea, articole de lingvistică generală.

NOTĂ CĂTRE AUTORI

Autorii sînt rugați să înainteze articolele, notele și recenziile în 2 exemplare, dactilografiate la un rînd și jumătate. Tabelele vor fi dactilografiate pe pagini separate, iar diagramele vor fi executate în tuș, pe hîrtie de calc. Tabelele și instalațiile vor fi numerotate cu cifre arabe, figurile din planșe vor fi numerotate în continuarea celor din text. Se va evita repetarea acelorași date în text, tabele și grafice. Explicația figurilor va fi dactilografiată pe pagină separată. Toate notele de subsol se numerotează de la unu în continuare. Numele autorilor va fi precedat de inițială. Titlurile revistelor citate în bibliografie vor fi prescurtate conform uzanțelor internaționale. Autorii pot primi un număr de 30 de extrase, gratuit — dacă lucrarea face parte din planul de lucru al unei instituții, sau contra plată — dacă lucrarea este remunerată.

Responsabilitatea asupra conținutului articolelor revine în exclusivitate autorilor.

Răspunsul Comitetului de redacție cu privire la manuscrisele primite va fi comunicat autorilor în termen de 2 (două) luni.

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA
Calea Victoriei 125, sector 1 — București

LUCRĂRI APĂRUTE ÎN EDITURA ACADEMIEI

Sub redacția I. Coteanu, **Istoria limbii române**, vol. II, 1969, 464 p., 30 lei.

Sub redacția Al. Graur, **Gramatica limbii române**, vol. I și II, ed. a II-a revăzută și adăugită; tiraj nou, 1972, vol. I, 439 p., 22,50 lei; vol. II, 589 p., 39 lei.

* * * **Studii de limbă literară și filologie**, vol. II, 1972, 436 p., 21,50 lei; vol. III, 1974, 400 p., 21,50 lei.

I. COTEANU, **Stilistica funcțională a limbii române**, 1973, 204 p., 10,50 lei.

CORNELIA COHUȚ și MAGDALENA VULPE, **Graiul din zona „Porțile de Fier". Texte, Sintaxă**, 1973, 395 p., 12 lei.

Texte dialectale. Muntenia I, 1973, 478 p., 17,50 lei; II, 1975, 915 p., 48 lei.

GABRIELA PANĂ-DINDELEGAN, **Sintaxa transformațională a grupului verbal în limba română**, 1974, 296 p., 10,50 lei.

ION GHEȚIE, **Începuturile scrisului în limba română. Contribuții filologice și lingvistice**, 1974, 210 p., 9 lei.

GHEORGHE CHIVU și MARIANA COSTINESCU, **Bibliografia filologică românească. Secolul al XVI-lea**, 1974, 9 lei.

* * * **Probleme de lingvistică generală**. Sub redacția: acad. AL. GRAUR și acad. I. COTEANU, vol. VI, 1974, 144 p., 7,50 lei.

LUIZA SECHE, **Lexicul artistic eminescian în lumină statistică**, 1974, 602 p., 30 lei.

* * * **Istoria științelor în România. Lingvistica**. Sub redacția: acad. IORGU IORDAN, 1975, 166 p., 7,50 lei.

* * * **Istoria științelor în România: Etnologia** de Romulus Vulcănescu; **Folcloristica** de Gh. Vrabie, 1975, 184 p., 8 lei.

* * * **Fonetică și dialectologie**, IX, 1975, 256 p., 16,50 lei.

ION GHEȚIE, **Baza dialectală a românei literare**, 1975, 655 p., 48 lei.

* * * **Semiotica folclorului. Abordare lingvistică-matematică**. Sub redacția: Solomon Marcus, 1975, 268 p., 13,50 lei.

AL. GRAUR, **Alte etimologii românești**, 1975, 107 p., 4,25 lei.

* * * **Dicționarul limbii române (DLR)**, tomul IX, R, 1975, 642 p., 91 lei.

ANCA GIURESCU, **Les mots composés dans les langues romanes**, 1975, 172 p., 9,75 lei.

* * * **Dicționarul explicativ al limbii române (DEX)**, 1975, 1052 p., 150 lei.

* * * **Coresi. Psaltirea slavo-română (1577)**, 1976, 780 p., 52 lei.

FLORA ȘUTEU, **Influența ortografiei asupra pronunțării literare românești**, 1976, 244 p., 11 lei.

LR, Anul XXVI, nr. 5, p. 479—584, București, 1977

I.P.I. o. 7418

42 200

Lei 6.—

I 8231

LIMBA ROMÂNĂ

6

ANUL XXVI

1977

nov. — dec.

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

1990

0 IUL 2005

COMITETUL DE REDACŢIE

Redactor responsabil:

Acad. IORGU IORDAN

Redactor responsabil adjunct:

Acad. ION COTEANU

Membri:

GH. BOLOCAN
GRIGORE BRÂNCUŞ
ION GHEŢIE
VALERIA GUŢU ROMALO
THEODOR HRISTEA
ION POPESCU
MARIUS SALA
LAURA VASILIU
FLORA ŞUTEU — *secretar de redacţie*

Apare de 6 ori pe an.

Pentru a vă asigura colecţia completă şi primirea la timp a revistei, reînnoiţi abonamentul dv.

În ţară, abonamentele se primesc la oficiile poştale, agenţiile poştale, factorii poştali şi difuzorii de presă din întreprinderi şi instituţii. Revistele se pot procura şi prin PUNCTUL DE DESFACERE AL EDITURII ACADEMIEI (direct sau prin poştă), Calea Victoriei nr. 125, Sectorul 1, Bucureşti.

Cititorii din străinătate se pot abona, adresîndu-se la ILEXIM, DEPARTAMENTUL EXPORT-IMPORT PRESĂ, P. O. BOX 136—137 — telex 11 226, Bucureşti, str. 13 Decembrie nr. 3.

Manuscrisele, cărţile şi revistele pentru schimb, precum şi orice corespondenţă se vor trimite pe adresa comitetului de redacţie al revistei „Limba română".

La revue „Limba română" paraît 6 fois par an. Le prix d'un abonnement annuel est de 12 $.

Toutes commandes de l'étranger pour les travaux parus aux Éditions de l'Académie de la République Socialiste de Roumanie seront adressées à :

ILEXIM, DEPARTAMENTUL EXPORT-IMPORT PRESĂ, P.O. BOX 136—137 — telex 11 226 — Bucureşti, str. 13 Decembrie nr. 3.

Adresa redacţiei
Str. Spiru Haret nr.12
Bucureşti, Sectorul 7
Telefon : 33.34.40 int. 209

EDITURA ACADEMIEI R.S.R.
Calea Victoriei nr. 125
Bucureşti Sectorul 1
Telefon : 50.76.80

T 8231

-- ULU 2014

LIMBA ROMÂNĂ

Anul XXVI 1977 Nr. 6

SUMAR

GRAMATICĂ — VOCABULAR

THEODOR HRISTEA, Contribuţii la studiul etimologic al frazeologiei româneşti moderne 587

ION CALOTĂ, Diftongii româneşti — clasificare. II 599

FILOLOGIE

N. A. URSU, Debutul literar al lui Dosoftei 607

ISTORIA LINGVISTICII ROMÂNEŞTI

MIRCEA BORCILĂ, Sextil Puşcariu şi problemele limbajului poetic românesc 621

CULTIVAREA LIMBII

Acad. IORGU IORDAN, Limba noastră la Radio 639

IN MEMORIAM

Tache Papahagi (1892—1977) *(Nicolae Saramandu)* 643

Sumarul revistei „Limba română" pe anul 1977 645

Cărţi şi reviste primite la redacţie 647

Indicele revistei pe anul 1977 649

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

LR, Anul XXVI, nr. 6, p. 585—686, Bucureşti, 1977

26708.

CONTRIBUȚII LA STUDIUL ETIMOLOGIC AL FRAZEOLOGIEI ROMÂNEȘTI MODERNE*

DE

THEODOR HRISTEA

I.1. Nu demult, am subliniat și am încercat să dovedim că „etimologia cuvintelor cu o foarte bogată frazeologie, precum și a celor care se folosesc numai în expresii, locuțiuni sau alte combinații frazeologice nu este întotdeauna corect ori complet rezolvată în dicționarele mai vechi și mai noi ale limbii române"[1]. Întrucît nu am avut posibilitatea să demonstrăm mai pe larg ceea ce ne-am propus în prea scurtul articol citat, reluăm aici ideea lui principală, încercînd să aducem în sprijinul ei noi argumente și s-o transformăm într-o chestiune de principiu. Totodată, recurgînd la noi fapte, ne mai propunem să justificăm și oportunitatea propunerii pe care am făcut-o în legătură cu alcătuirea unui original și foarte util dicționar al limbii române, care ar urma să fie, în același timp, f r a z e o l o g i c și e t i m o l o g i c .

2. Deși cercetarea noastră este de două ori circumscrisă (o dată la *unitățile frazeologice neologice* și a doua oară la *etimologia* acestora), sîntem, totuși, constrînși să facem cîteva precizări, care, în aparență, nu au o legătură prea strînsă cu ceea ce ne-am propus să discutăm în lucrarea de față. Cea dintîi precizare se referă la statutul f r a z e o l o g i e i, pe care unii cercetători o subordonează sintaxei, alții o înglobează în lexicologie (fiindcă studiază combinațiile stabile de cuvinte), iar alții văd în ea o disciplină lingvistică autonomă (situată la granița dintre sintaxă și vocabular). Acceptînd ultima părere, care este, indiscutabil, cea mai apropiată de rea-

---

* Pe lîngă abrevierile cunoscute și folosite în mod curent de revistele noastre de specialitate, vor mai fi întrebuințate următoarele: AMERIC. DICT. = *The American Heritage Dictionary of the English Language*, Boston, New York etc., 1969; BORDAS = Maurice Davau, Marcel Cohen și Maurice Lallemand, *Dictionnaire du français vivant*. Éditions Bordas, Paris—Bruxelles—Montreal, 1972; DER = *Dicționar enciclopedic român* (vol. I—IV), București, Editura politică, 1962—1966; D. POL. = *Dicționar politic*, București, Edit. politică, 1975; DTP = *Dicționar tehnic poliglot* (română, rusă, engleză, germană, franceză, spaniolă), București, Edit. tehnică, 1967; LAROUSSE = *Grand Larousse encyclopédique* (în 10 volume), Paris, 1960—1964, cu un „Supplément" (1968); MDE = *Mic dicționar enciclopedic*, București, Edit. enciclopedică română, 1972; MDF = *Mic dicționar filozofic* (ediția a II-a), București, Edit. politică, 1973; PL = *Petit Larousse illustré*, Paris, 1975; QUILLET = *Dictionnaire encyclopédique Quillet* (nouvelle édition entièrement remaniée en six volumes), Paris, 1965; ROBERT = *Dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française* par Paul Robert, Paris, 1973; WEBSTER = *Webster's New World Dictionary of the American Language*. Second College Edition, Cleveland — New York, 1974.

[1] Vezi Theodor Hristea, *Frazeologie și etimologie*, în „Rom. literară", nr. 2/1977, p. 8.

litate [2], subliniem totuşi că, după opinia noastră, frazeologia se leagă mai mult de lexicologie decît de sintaxa propriu-zisă, graţie obiectului şi metodelor de investigaţie ale acestei discipline lingvistice. Dealtfel, faptul însuşi că putem vorbi de originea unei *unităţi frazeologice* tot aşa cum vorbim de etimologia unui *cuvînt* (ca simplă *unitate lexicală)* este pentru noi un indiciu că frazeologia se apropie mai mult de lexicologie decît de sintaxă, ceea ce va rezulta mai clar din întreaga discuţie care urmează.

3. În general vorbind, se admite că obiectul de cercetare al frazeologiei îl constituie aşa-zisele **unităţi frazeologice** sau f r a z e o l o g i s m e l e (cum li se spune, din ce în ce mai des, în ultima vreme)[3]. Spre deosebire de *îmbinările libere de cuvinte* (care iau naştere în procesul comunicării), *frazeologismele* sînt consacrate de uz şi sînt simţite ca unităţi distincte tocmai pentru că s-a realizat (într-o măsură mai mică sau mai mare) sudura elementelor care le alcătuiesc. Să se compare, spre exemplu, **artist plastic, artist emerit** şi **artist al poporului** (care sînt unităţi frazeologice clare) cu *artist talentat, artist începător, artist ratat* şi altele, care constituie îmbinări libere de cuvinte. O dovadă că numai primele trei sintagme au statut de frazeologisme găsim şi în faptul că ele sînt singurele pe care le înregistrează şi le explică dicţionarele noastre mai noi (vezi în acest sens : DL, DM, DN, DER, MDE şi DEX, s.v. *artist, emerit* şi *plastic)*. După cum s-a subliniat nu o singură dată, unităţile frazeologice sînt, cel mai adesea, echivalente reale sau potenţiale ale cuvintelor, pentru că exprimă ca şi acestea o singură „idee" sau noţiune. În treacăt fie spus, aici trebuie căutată cea mai serioasă dovadă că frazeologia este îndeaproape înrudită cu lexicologia şi că ea nu poate fi, în nici un caz, confundată cu sintaxa ori considerată o simplă ramură a acesteia.

4. Fără a putea intra în amănunte, mai subliniem că graniţele dintre *îmbinările libere de cuvinte* şi *unităţile frazeologice* autentice nu sînt întotdeauna prea uşor de fixat. Tot aşa, în unele cazuri, nu e prea simplu să deosebim o *unitate frazeologică* de un *cuvînt compus*, ceea ce nu trebuie să ne surprindă. În fond, realitatea lingvistică este extrem de variată şi de complexă, din care cauză ea nu poate fi prinsă întotdeauna în „tipare" clare, simple şi, eventual, puţine la număr. Pentru a înţelege dificultăţile la care ne-am referit, este suficient să precizăm că, în urma unei frecvente întrebuinţări, o îmbinare liberă de cuvinte se poate transforma în unitate frazeologică, iar, la rîndul ei, aceasta poate deveni, cu timpul, *cuvînt*

---

[2] Şi pentru care vezi îndeosebi : V. V. Vinogradov, *Основные понятия фразеологии как лингвистической дисциплины* în vol. *„Труды юбилейной научной сессии ЛГУ"*, Leningrad, 1946, p. 45—69 ; A. V. Kunin, *Phraseology as a Linguistic Science*, în „Actes du Xe Congrès international des linguistes", Bucureşti, 1967, vol. II, p. 753—756 ; idem, *Фразеология современного английского языка*, Moscova, 1972, p. 4 et passim ; N. M. Şanski, *Фразеология современного русского языка* (ediţia a II-a), Moscova, 1959, p. 7 şi urm. etc.

[3] Pentru termenul **frazeologism** (care tinde să se impună în lingvistica actuală), vezi printre alţii : A. V. Kunin (lucrările citate), N. M. Şanski (*op. cit.*, p. 2, 10, 14, 17 etc.) ; I. V. Arnold, *Лексикология современного английского языка*, Moscova, 1959 (p. 187, 193, 194, 195, 198, 200 etc.) ; S. N. Lévite, *Cours de lexicologie française*, Minsk, 1963, p. 51—64 ; *Grundlagen der russischen Phraseologie* (Teil II : *Kurzes russisch — deutsches phraseologisches Wörterbuch* de V. T. Škljarov şi H. Engelke) sub redacţia lui R. Eckert, Leipzig, 1973, p. I—XIV ; Ioan Simionică, *Limba franceză contemporană (Lexicologie)*, Bucureşti, E.D.P., 1970, p. 261 ; Vasile P. Soloviov, *Calchierea frazeologismelor figurate în dicţionarele bilingve romanico-slavice*, ACILFR, vol. I (p. 1075—1079) şi alţii.

compus tot printr-o folosire frecventă și îndelungată. Dealtfel, chiar Ch. Bally, care a insistat, se pare, cel dintîi asupra diferenței existente între grupurile de cuvinte l i b e r e și cele s t a b i l e, nu a pierdut, totuși, din vedere că între cele două categorii extreme de îmbinări lexicale există o mulțime de cazuri intermediare, care sînt greu de interpretat și de clasificat : „On comprend qu'entre ces deux extrêmes il y a place pour une foule de cas intermédiaires qui ne se laissent ni préciser ni classer. Cela importe peu d'ailleurs ; on connaît notre principe de recherche : pas de divisions rigoureuses, mais caractéristique des tendances générales et des faits typiques pouvant servir de points de repère"[4]. Precizările de mai sus sînt, în mare măsură, valabile și pentru diferența pe care e bine s-o facem între *expresii* și *locuțiuni* ca principale tipuri de unități frazeologice [5]. Nu încape îndoială că există foarte multe exemple clare de locuțiuni sau expresii, dar tot atît de adevărat e că, uneori, este realmente dificil să putem afirma cu precizie dacă avem de-a face cu unul sau cu altul dintre cele două concepte. Cauza trebuie căutată în faptul că, în mod obișnuit, o locuțiune provine dintr-o expresie, care, în urma unei folosiri de lungă durată, s-a gramaticalizat, pierzîndu-și expresivitatea. În chip cu totul firesc, pierderea expresivității se realizează în timp și nu neapărat odată sau în mod identic pentru toate subiectele vorbitoare. Întrucît trecerea de la expresie la locuțiune se face în mod treptat, nu este recomandabil ca absolut toate faptele să fie încadrate într-o categorie sau în alta, fiindcă riscăm să contrazicem și aici realitatea lingvistică. Pentru că există riscul de a include printre frazeologisme chiar și unele îmbinări libere de cuvinte (adică trecătoare sau insuficient de stabile), subliniem că, în lucrarea de față, nu vom lua în discuție decît acele combinații lexicale care sînt inserate ca unități frazeologice în cel puțin două dicționare românești sau străine.

5. O altă precizare pe care o mai facem este că unitățile frazeologice se subdivid și ele în diverse categorii, care au fost studiate mai întîi de Charles Bally și apoi (mult mai temeinic) de o întreagă pleiadă de lingviști sovietici în frunte cu V. V. Vinogradov [6]. Termenul însuși de *unitate frazeologică* (fr. *unité phraséologique)* a fost, probabil, folosit mai întîi în

---

[4] Vezi Ch. Bally, *Traité de stylistique française* (ed. a II-a), Heidelberg — Paris, vol. I (1919), p. 68.

[5] Pentru această problemă, ca și pentru originea unor frazeologisme românești, vezi în special Florica Dimitrescu, *Locuțiunile verbale în limba română*, București, 1958, p. 23—179, și *Le concept de locution*, în vol. „Mélanges linguistiques" (publiés à l'occasion du VIIIe Congrès international des linguistes à Oslo), București, 1957, p. 269—289.

[6] La bibliografia deja citată, adăugăm următoarele titluri în ordine cronologică : Ch. Bally, *Précis de stylistique*, Geneva, 1905 (capitolul al IV-lea : „La phraséologie") și *Traité de stylistique française* (ed. amintită), vol. I, p. 66—88 ; O. J. Tallgren-Tuulio, *Locutions figurées calquées. et non calquées. Essai de classification pour une série de langues littéraires*, în „Mémoires de la Société néo-philologique de Helsingfors", 1932, p. 279 și urm. ; V. V. Vinogradov, *Русский язык*, Moscova, 1947, p. 21 și urm. ; idem, *Об основных типах фразеологических единиц в русском языке*, în culegerea de articole și materiale „А .А. Шахматов", Moscova, 1947, p. 339 și urm. ; A. Andrievska, *Cours de lexicologie française*, Kiev, 1958 (capitolul al V-lea : „Phraséologie", p. 86—114) și R. A. Budagov, *Introducere în știința limbii* (traducere și note de G. Mihăilă), București, 1961, p. 123—133. Informații suplimentare în legătură cu problemele adeseori controversate ale *frazeologiei* pot fi găsite în opera citată a lui N. M. Șanski (mai ales p. 218—222) și la Olga S. Ahmanova, în lucrarea *Очерки по общей и русской лексикологии*, Moscova, 1957, p. 166—191.

lucrările citate ale lui Ch. Bally, de «unde a fost preluat de lingviștii sovietici, care l-au tradus prin *frazeologhiceskaia ediniţa*. Alături de *unitate frazeologică* și cu exact același sens a fost creat, în lingvistica sovietică, derivatul *frazeologism* (în rusă : *frazeologhizm)*, pe care mulţi îl folosesc paralel cu îmbinarea lexicală amintită, faţă de care se află, deocamdată, în raport de sinonimie perfectă. În ceea ce privește *unităţile frazeologice*, concepţia lingviștilor sovietici (și în primul rînd a principalului teoretician, V. V. Vinogradov) nu diferă prea mult de a lui Ch. Bally, cum remarcă, dealtfel, și A. Andrievska (în *op. cit.*, p. 89). Din această cauză, vom neglija ușoarele diferenţe care există între cei doi învăţaţi și nu vom intra nici în detalii referitoare la tipurile de unităţi frazeologice, printre care (în afară de **expresii, locuţiuni** etc.) mai sînt incluse, de obicei, și **maximele** sau **sentinţele**, apoi **zicalele, proverbele** și așa-numitele **clișee lingvistice** (de care ne vom ocupa cu altă ocazie).

6. Ultima precizare pe care o mai facem este că, în continuare, nu ne interesează decît acele frazeologisme care, din punct de vedere funcţional și semantic, sînt echivalente autentice sau numai virtuale ale cuvintelor. Ceea ce le unește este faptul că toate sînt combinaţii lexicale cu caracter constant, mai mult ori mai puţin sudate din punctul de vedere al sensului global. Cf. locuţiunea **a cădea de acord** (după fr. *tomber d'accord)*, care echivalează cu „a conveni", sau **satelit artificial**, care traduce rus. *iskustvennîi sputnik* și care exprimă tot o singură noţiune. În urma acestor consideraţii preliminare (absolut necesare pentru înţelegerea faptelor care vor fi discutate mai departe), trecem la clasificarea și la examinarea din punctul de vedere pe care ni l-am propus a unei părţi cu totul neînsemnate din bogatul material pe care l-am adunat.

II.I. În calitate de îmbinări lexicale (consacrate de uz și simţite ca unităţi distincte), frazeologismele pot fi studiate din foarte multe puncte de vedere, începînd, de pildă, cu o r i g i n e a sau cu s t r u c t u r a lor m o r f o - s i n t a c t i c ă și terminînd, spre exemplu, cu particularităţile de ordin s e m a n t i c, cu d i s t r i b u ţ i a s t i l i s t i c ă sau cu a p a r t e n e n ţ a la anumite domenii de activitate [7]. În ceea ce privește proveniența sau **etimologia** lor (singura care ne interesează aici), unităţile frazeologice pot avea, în linii mari, origine e x t e r n ă sau i n t e r n ă. Mai exact spus, ele pot fi : **a)** împrumutate din alte limbi, **b)** calchiate după modele străine și **c)** create în interiorul unei limbi date din material lexical preexistent. Din precizările făcute anterior s-a putut înţelege că la baza unor astfel de unităţi frazeologice stau, de obicei, îmbinări libere de cuvinte.

2. Împrumuturile frazeologice (de care ne vom ocupa mai întîi) sînt cele mai puţine la număr și, uneori, ele nu pun nici chiar probleme de adaptare, deoarece multe locuţiuni și expresii străine sînt preluate și folosite,

---

[7] Nu lipsesc nici încercările de a studia chiar v a r i a n t e l e unor unităţi frazeologice, precum și p o l i s e m i a sau s i n o n i m i a unor frazeologisme din limba română contemporană. În acest sens, merită să fie citat un scurt articol semnat de Ametista Evseev și intitulat *Contribuţii la studiul variantelor unităţilor frazeologice*, în AUT (seria „științe filologice"), nr. VII, 1969, p. 246—252. Deși autoarea face cîteva observaţii care nu vor mai putea fi ignorate, problema pe care o abordează este incomparabil mult mai complexă decît e prezentată și ar merita să fie reluată, în vederea unei cercetări mai profunde și mai detaliate.

în limba română, **tale quale** (ca să folosim noi înșine un frazeologism din categoria celor pe care le avem acum în vedere). Dintre unitățile frazeologice de origine l a t i n ă (împrumutate cel mai adesea prin intermediul limbii franceze), reținem cîteva, care ni se par mai frecvente : **ad litteram** și **ad libitum** (inserate chiar în DN, DEX etc.), **alma mater, alter ego, cum grano salis** (pe care unii îl rostesc și poate chiar îl scriu *cum gramo salis)*, **curriculum vitae, de facto** și **de iure, deus ex machina, ex abrupto, ex cáthedra** (greșit accentuat : *catédra)*, **expressis verbis** „în termeni expliciți", **grosso modo** (care ne-a mai putut veni și din italiană, dar nu exclusiv din această limbă, cum se arată în CADE, s.v.), **in extenso** și **in extremis** (rostite adeseori **în** *extenso* și **în** *extremis)*, **ipso facto** „prin chiar acest fapt", **magna cum laude** (scris, uneori, *cum laudae)*, **mea culpa, modus vivendi** (înregistrat în D.POL., p. 375), **mutatis mutandis** „schimbînd ceea ce trebuie schimbat", **nomina odiosa, nota bene** (folosit, uneori, chiar în scris cu sensul de „notă bună" !)[8], **perpetuum mobile** (în DER, vol. III, p. 720), **post festum, primus inter pares; pro domo (sua), pro forma, rara avis, sine die, sine qua non, stricto sensu** (pronunțat și *stricto senso)*, **sui generis** (scris în dicționarele noastre *sui-generis)*, **tabula rasa, tale quale** (citat mai înainte), **vade mecum** și multe altele, care au caracter i n t e r n a ț i o n a l și care pot fi găsite îndeosebi în dicționarele enciclopedice (românești sau străine) ori într-o lucrare lexicografică specială cum este aceea a lui I. Berg, intitulată : *Dicționar de cuvinte, expresii, citate celebre* (ediția a II-a revizuită și adăugită), București, 1969 [9].

3. Cele mai multe frazeologisme împrumutate provin, desigur, din limba f r a n c e z ă și ele ar putea constitui obiectul unei cercetări aparte, în cadrul căreia ar merita să fie examinate din toate punctele de vedere. După părerea noastră, frazeologismele neologice împrumutate din franceză pot fi împărțite în două categorii mai importante, și anume : unele care au fost perfect asimilate de limba română (după ce au suferit, eventual, o ușoară modificare fonetică sau morfologică) și altele care sînt „franțuzisme" în toată puterea cuvîntului (de exemplu : **à contre coeur, à la légère, comme ci comme ça, mise eu scène, parti pris** etc.). Din prima categorie (care este mult mai bine reprezentată), pot fi citate : **artist liric, controlor general, critic literar, director general, jurnal de bord, pareză intestinală, petrol lampant, poet liric, tur de scrutin** și altele, care au, în franceză, o formă identică sau foarte asemănătoare. Într-o categorie intermediară pot fi grupate cîteva fapte de felul lui **mouton doré,** care nu este cunoscut nici unui dicționar românesc și pe care unii vorbitori insuficient instruiți îl pronunță cu toată seriozitatea *muton* **dorel** (printr-o

---

[8] Pentru cei sceptici dăm două citate din presă, la care am mai putea adăuga cîteva din limba folosită la Radio și la Televiziune : „O plăcere pentru ochi și un *nota bene* la capitolul estetică peisagistică" (în „Informația Bucureștiului", nr. 2721 din an. IX, în articolul *Primăvara pe litoral);* „*Nota bene* regiei (elegantă, aerisită). *Nota bene* și organizatorilor. . ." (în „Contemporanul", nr. 7 (1215) din 13 februarie 1970, p. 6, col. 7). Cf. și : „*Nota bene* pentru memorie" (cum se exprimă un personaj dintr-o carte pe care a publicat-o Editura Albatros, în anul 1972).

[9] În dicționarele de strictă specialitate mai sînt înregistrate și alte fapte, dar ele nu ne interesează prea mult, tocmai pentru că nu aparțin limbii comune și nici nu au perspectiva generalizării. Cf., spre exemplu : **persona grata** și **persona non grata** (în D. POL., p. 453 și 455) sau **argumentum absurdum** și **argumentum ad hominem** (în MDF, p. 31).

evidentă etimologie populară provocată de influența hipocoristicului *Dorel)*[10].

4. Mult mai numeroase decît ne-am putea închipui sînt și frazeologismele împrumutate din limba italiană, dar, din motive ușor de înțeles, nici aici nu vom oferi o listă completă sau măcar foarte bogată. Dintre cele mai cunoscute, citățm pe următoarele, omițînd în mod conștient frazeologismele care aparțin terminologiei muzicale românești și internaționale[11]: **commedia dell'arte, dolce farniente** (scris, probabil, după franceză și *farniente)*, **fata morgana** (cu prima parte apropiată prin etimologie populară de *fată* < lat. *feta)*, **a giorno** (inserat numai în DN și în unele dicționare franțuzești: PL, ROBERT etc.), **în fine** și **în genere** < it. *in fine* și *in genere* (al căror prim element a fost românizat), **liră sterlină** (pentru care dicționarele noastre trimit în mod greșit la fr., engl. *sterling)*[12], **medic curant** și **medic primar** (cărora, în franceză, le corespund *médecin traitant* și *médecin en chef)*[13], politică internă (care nu poate fi explicată prin franceză, unde există numai *politique intérieure* ca, dealtfel, și *politique extérieure)*, **prima donna** (care la noi s-a transformat în cuvînt compus)[14], **salt mortal** (< it. *salto mortale)*, **tempi passati, tutti frutti** „toate fructele (fig.: „amestecătură") și altele, care sînt mai puțin importante ori pot avea o etimologie multiplă.

5. Un număr relativ mic de frazeologisme sînt de proveniență engleză, dar nu trebuie pierdut din vedere că cele mai multe există și în alte limbi (în primul rînd în franceză)[15], așa că posibilitatea unei etimologii *imediate* multiple nu trebuie exclusă chiar cu desăvîrșire. Cîteva dintre ele sînt cunoscute încă din secolul trecut (de exemplu **five o'clock** sau **high life)**[16], iar altele sînt de dată mult mai recentă. Ne referim la: **fair play** (pe care l-am discutat pe larg în LR, nr. 3/1972, p. 186—187), **Foreign office** (care apare destul de frecvent în presa noastră)[17], **gentlemen's agreement** (înregistrat în DER și în D. POL., s.v.), **living room, chewing gum, splendid isolation** (pentru care vezi D.POL., p. 563, col. 2), **mass media** și altele.

---

[10] Florica Dimitrescu ne-a informat, cîndva, că a înregistrat și rostirea **struguri dorel** (în loc de *doré*, cum se spune, în mod corect, după fr. *raisin doré)*.

[11] Ne referim la fapte de felul lui **con brio, con anima, concerto grosso** etc.

[12] Noțiunea exprimată de unitatea frazeologică românească și de cea italiană *(lira sterlina)* este redată în franceză prin *livre sterling*, iar în engleză prin *pound* (izolat din *a pound sterling)*.

[13] În articolul citat din „Rom. lit.", nr. 2/1977, p. 8, am explicat aceste frazeologisme prin it. *medico curante* și, respectiv, *medico primario*, corectînd etimologiile date de dicționarele noastre. Una dintre aceste etimologii a fost acceptată și de Luiza Seche, care (în SMFC, II, p. 107) îl derivă pe *curant* de la verbul *a cura*, neglijînd faptul foarte important că adjectivul în discuție se folosește exclusiv ca element component al unei unități frazeologice, care trebuie ea însăși explicată din punct de vedere etimologic.

[14] Vezi DEX (s.v. *primadonă)* și tratatul *Formarea cuvintelor în limba română* (vol. I: *Compunerea* de Fulvia Ciobanu și Finuța Hasan), București, 1970, p. 93.

[15] Vezi LAROUSSE, BORDAS, QUILLET, ROBERT, PL etc.

[16] Pe care *Îndreptarul ortografic, ortoepic și de punctuație* (ed. a III-a) îl scrie *hailaif!*

[17] Vezi, spre exemplu, „România liberă", nr. 10 033 din 27 ian. 1977, p. 6, col. 5.

6. Un număr impresionant de frazeologisme neologice românești sînt **calcuri (totale sau parțiale)** îndeosebi după modele franțuzești. Constatarea nu trebuie să ne surprindă, avînd în vedere că, dintre toate limbile europene, franceza este aceea căreia și alte idiomuri îi datorează cele mai multe unități frazeologice (împrumutate ori calchiate). La exemplele de calcuri frazeologice, pe care le-am citat altă dată (vezi *Probleme de etimologie*, p. 178—188), adăugăm, deocamdată, cîteva locuțiuni și expresii verbale care au corespondente perfecte sau aproape perfecte în limba franceză : **a face abstracție** (fr. *faire abstraction)*, **a face cauză comună** (fr. *faire cause commune)*, **a lua parte** (fr. *prendre part)*, **a lua cunoștință** (fr. *prendre connaissance)*, **a friza ridicolul** (fr. *friser le ridicule)*, **a despuia scrutinul** (fr. *dépouiller le scrutin)*, **a semna în alb** (fr. *signer en blanc)*, **a fi de bun augur** (fr. *être de bon augure)*, **a ține în șah** (fr. *tenir en échec)*, **a-și face sînge rău** (fr. *se faire du mauvais sang)*, **a trăi pe picior mare** (fr. *vivre sur un grand pied)*, **a spăla rufele în familie** (fr. *laver son linge (sale) en famille)*, **a avea un dinte contra cuiva** *(avoir une dent contre quelqu'un)* și **a fi între ciocan și nicovală** (fr. *être entre le marteau et l'enclume)*[18]. Tot pe seama influenței franceze trebuie să mai punem și cîteva locuțiuni sau expresii de felul lui : **în cunoștință de cauză, în desperare de cauză, la prima vedere** și **la ordinea zilei,** ale căror modele sînt : *en connaissance de cause, en désespoir de cause, á première vue* și *à l'ordre du jour.*

Dintre unitățile frazeologice a căror structură este de tipul substantiv + adjectiv notăm următoarele : **arbore genealogic** (fr. *arbre généalogique)*, **duș scoțian** (fr. *douche écossaise)*, **febră puerperală** (fr. *fièvre puerpérale)*, **încălzire centrală** (fr. *chauffage central)*, **medic legist** (fr. *médecin légiste)*, **micul ecran** (fr. *le petit écran)*, **căsătorie morganatică** (fr. *mariage morganatique)*, **păcat venial** (fr. *péché véniel)*, **scaun pliant** (fr. *chaise pliante)*, **trimis special** [fr. *envoyé spécial (d'un journal)*] și multe altele, care sînt, precum se vede, calcuri frazeologice parțiale[19].

III.1. Renunțînd la formațiile interne (dintre care o bună parte vor constitui obiectul de cercetare al unui studiu intitulat *Derivarea frazeologică în limba română)*, ne vom ocupa, în continuare, de cîteva cuvinte a căror frazeologie este atît de bogată, încît ne-a sugerat chiar crearea conceptului de **familie frazeologică** (un fel de *pendant* al lui **familie lexicală).** Înțelesul pe care îl dăm noului concept este de „totalitate a unităților frazeologice (de proveniență internă sau externă) care au în comun cel puțin un element component". În funcție de complexitatea structurii ei, o unitate frazeologică poate să aparțină la două sau mai multe asemenea familii. Astfel, **om de paie** (calchiat după fr. *homme de paille)*, face parte atît din bogata familie frazeologică a lui *om*, cît și din cea similară a lui *pai* (unde îl găsim înregistrat de majoritatea dicționarelor românești).

---

[18] Expresia este înregistrată în ROBERT (s.v. *marteau)* exact cu această formă.

[19] Tot printr-un astfel de calc se explică, probabil, și **politică externă,** numai că, de data aceasta, modelul n-ar trebui căutat în franceză (unde se spune *politique extérieure),* ci mai degrabă în italiană, deci în acea limbă din care am împrumutat și sintagma *politică internă* (vezi cele spuse mai înainte). Întrucît era greu ca unitatea frazeologică italiană *politica estera* să fie împrumutată sub această formă, al doilea element care o compune a putut fi tradus prin **externă,** realizîndu-se astfel o simetrie perfectă cu *politică* **internă** (ambele determinante adjectivale au aceeași origine latină mai îndepărtată : *internus* și *externus).*

2. Primul cuvînt a cărui familie frazeologică ne interesează este **cîmp** (insuficient explicat în dicţionarele noastre prin lat. *campus)*. Că aceasta este realitatea ne-o dovedesc cele cîteva sensuri neologice ale acestui substantiv, precum şi numeroasele combinaţii frazeologice în care el intră ca element component de bază. Înşirăm aici numai cîteva dintre ele, care sînt inserate şi în DEX şi care au o structură de tipul s u b s t a n t i v + a d j e c t i v: **cîmp electric** (cf. fr. *champ électrique)*, **cîmp magnetic** (cf. fr. *champ magnétique)*, **cîmp electromagnetic** (cf. fr. *champ électromagnétique)*, **cîmp operator** (cf. fr. *champ opératoire)*, **cîmp vizual** (cf. fr. *champ visuel)* şi **cîmp sonor,** care traduce, probabil, rus. *zvukovoe pole* şi care este sinonim perfect cu *cîmp acustic* (singurul pe care l-am găsit în franceză şi în engleză; cf. *champ acoustique* şi *acoustic field)*. Din domeniul terminologiei lingvistice, ar mai putea fi amintite cel puţin 10 unităţi frazeologice care au o structură de acelaşi tip, dar care nu figurează în dicţionarele noastre obişnuite : **cîmp lingvistic** (cf. germ. *sprachliches Feld;* fr. *champ linguistique)*, **cîmp semantic** (germ. *semantisches/semasiologisches Feld;* fr. *champ sémantique)*, **cîmp morfo-semantic** (cf. fr. *champ morpho-sémantique)*, **cîmp lexical** (cf. fr. *champ lexical)*, **cîmp noţional** (cf. fr. *champ notionnel)*, **cîmp conceptual** (cf. fr. *champ conceptuel)*, **cîmp derivaţional** (cf. fr. *champ dérivationnel)*, **cîmp sintactic** (cf. fr. *champ syntaxique)*, **cîmp stilistic** (cf. fr. *champ stylistique)* şi chiar **cîmp asociativ** (după fr. *champ associatif*, o creaţie mai veche a lui Ch. Bally).

3. În următoarele frazeologisme, *cîmp* primeşte o determinare substantivală de tipul atributului prepoziţional : **cîmp de bătaie** (cf. fr. *champ de bataille)*, **cîmp de tragere** (cf. fr. *champ de tir)*, **cîmp de manevre** (cf. fr. *champ de manoeuvre)*, **cîmp de gravitaţie** (cf. fr. *champ de gravitation)* ş.a. Pentru încă vreo 20 de unităţi frazeologice care aparţin exclusiv terminologiei ştiinţifice de strictă specialitate (cf. *cîmp accelerator, cîmp scalar, cîmp de dispersie* şi altele), ne mulţumim cu o simplă trimitere la DER, MDE şi DTP (p. 149, unde pot fi găsite şi corespondentele din principalele limbi europene ale frazeologismelor în discuţie). Chiar fără să le mai examinăm şi pe acestea, ni se pare clar că, pentru etimologia lui *cîmp*, trebuie să ne referim într-un fel oarecare măcar la fr. *champ*, el însuşi un continuator al lat. *campus.*

IV.1. Pentru a ne da seama cît de important este studiul frazeologiei şi ce servicii poate să aducă el etimologiei, ne vom mai ocupa tot aici de „familia frazeologică" a unui cuvînt care aparţine terminologiei politice şi pe care dicţionarele noastre îl explică exclusiv prin slavă. Este vorba de substantivul **război,** care intră în tot felul de combinaţii frazeologice, aproape toate calchiate după modele franţuzeşti. În cele ce urmează, ele vor fi împărţite în două mari categorii, ţinînd seamă de faptul că, în structura lor, *război* poate intra fie ca termen determinat, fie ca element determinant, precedat, cel mai adesea, de prepoziţia *de.* Înşirăm, mai întîi, combinaţiile frazeologice din prima categorie, indicînd, ca de obicei, modelul francez pe care îl imită : **război de agresiune** (cf. fr. *guerre d'agression)*, **război de apărare** (cf. fr. *guerre de défense)*, **război de cucerire** (cf. fr. *guerre de conquête)*, **război de eliberare** (cf. fr. *guerre de libération)*, **război de exterminare** (cf. fr. *guerre d'extermination)*, **război de hărţuire** (cf. fr. *guerre d'escarmouches* şi *guerre de harcèlement)*, **război de magnificenţă**

(în DLR, tom. VI, fasc. 1, p. 30, col. 2, cf. fr. *guerre de magnificence)*, **război de partizani** (cf. fr. *guerre de partisans)*, **război de propagandă** (cf. fr. *guerre de propagande)*, **război de succesiune** (cf. fr. *guerre de succession)*, **război aerian** (cf. fr. *guerre aérienne)*, **război atomic** (cf. fr. *guerre atomique)*, **război bacteriologic** (cf. fr. *guerre bactériologique)*, **război civil** (cf. fr. *guerre civile)*, **război colonial** (cf. fr. *guerre coloniale)*, **război deschis** (cf. fr. *guerre ouverte)*, **război economic** (cf. fr. *guerre économique)*, **război electronic** (cf. fr. *guerre électronique)*, **război ideologic** (cf. fr. *guerre idéologique)*, **război local** (cf. fr. *guerre locale)*, **război naval** (cf. fr. *guerre navale)*, **război mondial** (cf. fr. *guerre mondiale)*, **război al nervilor** (cf. fr. *guerre des nerfs)*, **război rasial** (cf. fr. *guerre raciale)*, **război psihologic** (în D. POL., p. 498, unde este considerat sinonim cu *război al nervilor*; cf. fr. *guerre psychologique)*, **război sfînt** (cf. fr. *guerre sainte)*, **război submarin** (cf. fr. *guerre sous-marine)*, **război terestru** (cf. fr. *guerre terrestre)* și **Războiul de secesiune** (în DEX, D.POL.,, p. 536 etc., după fr. *La guerre de Sécession;* engl. *War of Secession)*. În engleza americană se spune pur și simplu: *Civil War* „Războiul civil" (cf. AMERIC. DICT. și WEBSTER s.v. *secession)*.

2. Cam tot atît de numeroase sînt și combinațiile frazeologice în a căror structură *război* apare ca element determinant sau determinativ. Iată mai întîi cîteva formate din doi termeni cu conținut lexical, dintre care primul este un verb, iar al doilea este substantivul *război*, precedat, uneori, de prepoziția *în*: **a declara război** (cf. fr. *déclarer la guerre)*, **a purta război** (cf. fr. *porter la guerre)*, **a fi în război** (cf. fr. *être en guerre)* și **a intra în război** (cf. fr. *entrer en guerre)*. În aproape toate celelalte cazuri, *război* este precedat de prepoziția *de*, împreună cu care formează un atribut substantival prepozițional: **arme de război** (cf. fr. *armes de guerre)*, **comunicat de război** (cf. fr. *communiqué de guerre)*, **consiliu de război** (cf. fr. *conseil de guerre)*, **crimă de război** (cf. fr. *crime de guerre)*, **criminal de război** (cf. fr. *criminel de guerre)*, **declarație de război** (cf. fr. *déclaration de guerre)*, **despăgubiri de război** (cf. fr. *indemnités de guerre)*, **focar de război** (cf. fr. *foyer de guerre)*, **industrie de război** (cf. fr. *industrie de guerre)*, **marină de război** (cf. fr. *marine de guerre)*, **mașină de război** (cf. fr. *machine de guerre*, pentru al cărui sens vezi PL, p. 611, col. 1), **material de război** (cf. fr. *matériel de guerre)*, **mutilat de război** (cf. fr. *mutilé de guerre)*, **navă de război** (cf. fr. *navire de guerre)*, **om de război** (cf. fr. *homme de guerre)*, **operații de război** (cf. fr. *opérations de guerre)*, **pe picior de război** (cf. fr. *sur le pied de guerre)*, **prizonier de război** (cf. fr. *prisonnier de guerre)*, **rănit în război** (cf. fr. *blessé de guerre)*, **stare de război** (cf. fr. *état de guerre)*, **stricăciuni de război** (cf. fr. *dommages de guerre*, care a mai fost tradus în românește și prin **pagube de război)**, **vas de război** (cf. fr. *vaisseau de guerre)* etc.

Tot aici s-ar mai putea adăuga **școală superioară de război,** care reprezintă traducerea literală a fr. *école supérieure de guerre.* În limba română actuală, această unitate frazeologică a fost înlocuită cu *academie militară*, cum rezultă și din DLR (tom. IX, p. 189, col. 2). Ieșit din uz mai este și **ministru de război** (inserat în CADE, p. 1052, col. 2), căruia în franceză îi corespunde *ministre de la guerre* (pentru care vezi în special QUILLET, p. 2643).

3. În cîteva cazuri avem a face cu calcuri după modele rusești ușor de identificat. Ne referim, în primul rînd la **comunism de război** (explicat

pe larg în DER, MDE și D. POL.). Fiind vorba de exprimarea unei realități din Rusia Sovietică (anii 1918—1920), nu încape nici măcar cea mai mică îndoială că ne aflăm în fața unui calc frazeologic după rus. *voennîi kommunizm*. Mai puțin clară este situația sintagmelor cu caracter de unități frazeologice, **război drept** și **război nedrept**, ale căror corespondente, în limba rusă, sînt *spravedlivaia voina* și *nespravedlivaia voina*. În sprijinul părerii că și aici avem de-a face cu calcuri după rusă pot fi invocate cel puțin două argumente. Este vorba, mai întîi, de faptul că aceste îmbinări frazeologice sînt bine atestate în traducerile făcute din rusă (în special prin deceniile al V-lea și al VI-lea, cînd cele două expresii s-au și fixat definitiv în limba română). Un alt argument (cel puțin tot atît de important) trebuie căutat în faptul că distincția dintre războaiele juste și nejuste a fost făcută pentru prima oară în literatura marxist-leninistă, cum rezultă, printre altele, și din următorul citat: „Ținînd seama de caracterul războaielor, marxism-leninismul le împarte în *războaie drepte* și *războaie nedrepte*" (DER, p. 51, col. 2). Existența sintagmelor franțuzești *guerre juste* și *guerre injuste* (pentru care vezi QUILLET etc.) nu infirmă cele spuse mai sus, întrucît aceste două îmbinări frazeologice au apărut sub influența acelorași modele rusești și ele se întîlnesc mai ales în lucrările și în publicațiile editate de Partidul Comunist Francez.

4. Cîteva unități frazeologice au, foarte probabil, origine multiplă, dar acest lucru este mai greu de demonstrat, din cauză că nu dispunem de suficiente atestări. Printre faptele pe care le avem în vedere, de data aceasta, se numără și **război rece**, căruia îi corespund: în rusă — *holodnaia voina*, în franceză — *guerre froide*, în italiană — *guerra fredda*, în germană — *kalter Krieg* și în engleză — *cold war*. Se pare că cea mai veche dintre aceste îmbinări frazeologice cu structură similară este engl. americ. *cold war* (pentru care vezi WEBSTER, p. 278, și AMERIC. DICT., p. 260). Toate celelalte frazeologisme reprezintă, în ultimă analiză, imitații directe ori indirecte ale acestui model primordial [20].

V.1. În urma întregii discuții (pe care spațiul ne obligă s-o limităm), se desprinde mai întîi o constatare referitoare la marea b o g ă ț i e și v a r i e t a t e ce caracterizează frazeologia insuficient studiată a limbii române moderne și îndeosebi actuale. O cercetare exhaustivă (după metoda pe care am folosit-o aici) ne-ar conduce, probabil, la concluzia foarte inte-

---

[20] Vezi Bruno Migliorini, *The Italian Language*, New York, 1966, p. 492. Autorul consideră că ital. *guerra fredda* este o copie direct după *cold war*, ceea ce ar fi o dovadă că în engleză trebuie căutat modelul ultim sau originar al tuturor frazeologismelor citate și al altora, pe care nu le mai menționăm. Cît privește îmbinarea frazeologică românească **război rece**, aceasta poate fi explicată la fel de bine prin fr. *guerre froide* și prin rus. *holodnaia voina*. Vezi Th. Hristea, *Calcul internațional*, în SCL, XXVI, 1975, nr. 5, p. 503—504. Mai mult ca o curiozitate, notăm că franceza cunoaște chiar expresia **guerre chaude**, creată prin analogie cu *guerre froide* și atestată în LAROUSSE, unde e astfel definită: „hostilités ouvertes entre deux États" (vezi „Supplément", p. 441, col. 2). În ultima vreme, a început să se vorbească și la noi despre **războiul ecologic** (vezi „Scînteia", nr. 10 592 din 9 sept. 1976, p. 6, col. 4), după fr. *guerre écologique* (atestat în presă) și, poate, chiar engl. *ecological war* (neîntîlnit încă de noi).

Fără a insista asupra lui (întrucît este considerat un cuvînt compus, nu un frazeologism), îl menționăm aici și pe **război-fulger**, care traduce germ. *Blitzkrieg*, dar și fr. *guerre éclair* (înregistrat în BORDAS, ROBERT, PL etc.).

resantă și importantă că numărul *unităților frazeologice* din limba română nu este, de fapt, mult mai mic decît al cuvintelor, adică al *unităților ei lexicale*. O astfel de supoziție pare și mai întemeiată dacă admitem că în sfera frazeologiei intră nu numai unități de felul celor pe care le-am discutat aici, ci și *maxime*, *zicale*, *proverbe* etc.

2. Examinarea sub toate raporturile a întregului material frazeologic de care dispune limba română nu ar fi posibilă decît într-un *dicționar special* de tipul celui pe care îl preconizăm și aici. Paralel cu stabilirea originii celor mai multe frazeologisme, ar putea fi corectată, completată sau măcar precizată etimologia unor cuvinte pentru care lucrările noastre lexicografice ne oferă indicații etimologice mult prea sumare, iar, uneori, chiar inexacte. În scopul completării și precizării etimologiei (chiar în dicționarele obișnuite), ar trebui găsită o formulă lexicografică succintă, prin care să se arate, spre exemplu, că, deși din punct de vedere formal *război* se explică numai prin slavă, în ceea ce privește conținutul semantic și familia lui „frazeologică" acest cuvînt datorează ceva în special fr. *guerre*[21].

3. Pe lîngă avantajele relevate, studiul frazeologiei mai prezintă o importanță deosebită pentru înțelegerea *corectă* și *completă* a două fenomene deosebit de complexe, care sînt **modernizarea** și **relatinizarea** limbii române (examinate, pînă acum, aproape exclusiv în sfera vocabularului). Mai ales așa-zisa r e l a t i n i z a r e (despre care ar fi foarte multe de spus) nu s-a înfăptuit numai prin împrumuturi neologice (cum se afirmă, de obicei), ci și prin apariția, în ultimele două secole, a unui mare număr de *unități frazeologice*, care au fost calchiate și mai rar împrumutate sau create în interiorul limbii române. Paralel cu apariția a numeroase neologisme (elemente componente ale frazeologismelor), o bună parte dintre cuvintele vechi s-au îmbogățit cu noi sensuri (cărora li s-ar putea spune, „frazeologice") și au dobîndit o frecvență superioară, care, de multe ori nu poate fi explicată decît prin reluarea (sub diverse forme) a contactului cu latinitatea și cu romanitatea occidentală. Cazul cuvîntului **cîmp** (pe care l-am discutat mai pe larg, nu este cîtuși de puțin izolat, după cum nu este izolată nici situația neologismului **stat,** care formal se explică prin latină și prin italiană, iar semantic și frazeologic mai ales prin franceză[22].

4. La tot ce am spus pînă aici adăugăm că cercetarea atentă și exhaustivă a frazeologiei ne-ar permite să ne facem o idee mai apropiată de realitate în legătură cu *forța creatoare a limbii române*, precum și cu *diversele influențe* care s-au exercitat asupra ei și care nu pot fi apreciate exact

---

[21] Poate că cel mai bine ar fi ca (în cazul oricărei unități frazeologice împrumutate sau calchiate) să se arate acest lucru în paranteză și după definiție: *salt mortal* (din it.), *tur de scrutin* (din fr.) *turn de fildeș* (după fr.), *comunism de război* (după rus.), *război rece* (după fr., rus. și engl.) etc. Ultimul exemplu arată că principiul e t i m o l o g i e i m u l t i p l e se aplică chiar în cazul unităților frazeologice, dacă acestea au prin sensul și structura lor un caracter internațional.

[22] O dovadă că așa stau lucrurile e faptul că *stat* apare în vreo 20 de unități frazeologice, dintre care cele mai multe sînt calchiate după modelele franțuzești corespunzătoare. Cf.: **om de stat, șef de stat, consiliu de stat, problemă de stat, crimă de stat, lovitură de stat, rațiune de stat, secretar de stat** și altele.

atîta vreme cît dicționarele ne furnizează numai informații etimologice referitoare la cuvinte, nu și la *unitățile frazeologice* (echivalente reale sau potențiale ale celor dintîi). În ceea ce ne privește, nu avem nici cea mai mică îndoială că, pentru a măsura, spre exemplu, dimensiunile influenței franceze, nu e suficient să numărăm cuvintele pe care le-am împrumutat din această limbă (deci un lucru care s-a făcut deja fără prea mult succes), fiindcă pe lista unor asemenea împrumuturi nu vor figura niciodată lexeme de felul lui *cîmp*, *război*, *țesut* și multe altele. După părerea noastră, ar fi ideal să putem număra și acele *frazeologisme* care sînt împrumutate ori calchiate și pe care numai un **dicționar frazeologic și etimologic** ar putea să ni le pună la dispoziție. În alți termeni, ceea ce recomandăm aici cu insistență este nu numai o statistică l e x i c a l ă, ci și una f r a z e o l o g i c ă, adică un lucru care, după știința noastră, n-a fost încă realizat sau măcar preconizat nici chiar în lingvistica generală.

DIFTONGII ROMÂNEȘTI — CLASIFICARE. II

DE

ION CALOTĂ

§ 3. *După natura fonetică a elementului asilabic* care intră în compoziția lor, diftongii românești se împart în două categorii distincte [1], care se deosebesc între ele printr-o serie de factori privitori la calitățile acustic-articulatorice și funcționale ale sunetelor asilabice. Aceste calități deosebesc sunetele asilabice, pe de o parte, față de cele două subsisteme, vocalele și consoanele, încadrîndu-le într-o categorie intermediară, iar pe de altă parte deosebesc sunetele asilabice între ele, determinînd categoria intermediară a semiconsoanelor și pe aceea a semivocalelor, considerate uneori pînă acum ca sinonime. Toate sunetele asilabice stabilite mai sus (*i̯, u̯, î̯, e̯, ö̯*), din punct de vedere acustic-articular, sînt vocale, dar din punct de vedere funcțional ele joacă rol de consoane în cadrul silabei [2], deci au o poziție intermediară între vocale și consoane. Pe de altă parte, sunetele asilabice se deosebesc între ele prin următorii factori acustic-articulatorici și funcționali : durată, apertură, prezența sau absența zgomotului de fricțiune, locul pe care-l ocupă în silabă. În ceea ce privește *durata*, sunetele asilabice (după noi cele cinci de mai sus) se deosebesc nu numai unul față de celălalt, dar și după poziția față de elementul silabic : pe de o parte, sunetele asilabice închise, *i̯, î̯, u̯*, au fiecare o durată mai mare decît sunetele asilabice *e̯, ö̯* [3], iar pe de altă parte *i̯* și *u̯*, de pildă, au o durată relativ mai mare în diftongii ascendenți, mai ales după pauză sau după vocală, decît în cei descendenți [4]. Așa, de exemplu, „ ... la durée moyenne de *y* dans le mot *biată* (9 enregistrements) est d'approximativement 10 centièmes de seconde, dans *iapă* (10 enregistrements) elle est d'environ 15 centièmes de seconde, tandis que *e* de *beat* (13 enregistrements) n'a qu'une durée moyenne de 6 centièmes de seconde" [5].

În ceea ce privește *apertura*, am arătat mai sus că sunetele asilabice sînt vocalele cele mai închise *i̯, u̯, î̯*, care se rostesc cu zgomot de fricțiune, ca și consoanele fricative[6], precum și *e̯*, ", cele mai închise dintre vocalele cu deschidere mijlocie [7]. De asemenea, după cum durata sunetului asilabic

---

[1] Cf. Andrei Avram, *Remarques ...*, în *Recherches ...*, p. 135 și urm.

[2] Vezi Al. Rosetti, *Asupra clasificării fonemelor semivocale (sau semiconsoane)*, în FD, II, București, 1960, p. 60.

[3] Cf. A. Avram, *Cercetări experimentale asupra lui i semivocalic (semiconsonantic) în limba română*, în SCL, XIII, 1962, nr. 2, p. 162—163 și 165 ; Cf. A. Avram, *Remarques ...*, în *Recherches ...*, p. 136—137. Cf. și Anca Ulivi, *Observații asupra structurii acustice a semiconsoanelor românești* y *și* w, în FD, IX, București, 1975, p. 110.

[4] Vezi nota precedentă.

[5] A. Avram, *Remarques ...*, în *Recherches ...*, p. 137.

[6] Cf. S. Pușcariu, LR, II, p. 16 și urm. Cf. A. Avram, *Semivocalele românești ...*, 10—11 ; cf. și Lidia Sfîrlea, în *Cum scriem ...*, p. 107—108.

[7] Cf. A. Avram, *Perceperea secvențelor de două vocale sintetice și problema naturii fonetice a diftongilor*, în FD, IX, p. 75.

este mai mare în diftongii ascendenţi, tot astfel elementul asilabic este mai închis în aceştia şi mai deschis în diftongii descendenţi [8].

Pe baza deosebirilor de mai sus, în ceea ce priveşte durata şi apertura sunetelor asilabice în raport unele cu altele, după care acestea au durata mai mare cu cît apertura este mai mică, şi invers, se pot stabili următoarele categorii distincte: cele cu durata mai mare şi, implicit, cu apertura mai mică şi care, din această cauză, se rostesc cu o fricţiune puternică, întocmai ca şi consoanele fricative, formează categoria *semiconsoanelor (i̯, u̯, î̯)*, iar cele cu durata mai mică şi, implicit, cu apertura mai mare şi care se rostesc fără zgomot de fricţiune formează categoria *semivocalelor (e̯, ö̯)* [9]. Dar, cum s-a văzut mai sus, valorile de durată şi de apertură diferă la semiconsoanele *i̯* şi *u̯*, după cum acestea constituie primul sau al doilea element al diftongului, în sensul că au durata mai mare şi apertura mai mică în diftongii ascendenţi şi, invers, durata mai mică şi apertura mai mare în cei descendenţi [10]. Aceste diferenţe, cauzate de poziţia elementului asilabic în cadrul diftongului, sînt însă mai mici decît diferenţele care există între semiconsoane, pe de o parte, şi semivocalele *e̯* şi *ö̯*, pe de altă parte [11], ceea ce ne determină să nu le avem în vedere, să le considerăm nesemnificative, rămînînd numai la cele două categorii intermediare : *semiconsoanele* şi *semivocalele*, diferenţiate între ele şi prin prezenţa sau absenţa zgomotului de fricţiune [12], pe lîngă durată şi apertură.

În privinţa celor două categorii de mai sus există deosebiri de terminologie. Aşa, de exemplu, semiconsoanele *i̯* şi *u̯* (din rîndul cărora lipsea semiconsoana *î̯*, care, deşi are acelaşi statut, a fost omisă din această listă, în parte datorită faptului că ea nu apare în limba literară scrisă) au fost considerate pur şi simplu consoane [13], în timp ce semivocalele (în rîndul cărora apărea, nejustificat, după părerea noastră, aşa cum am arătat mai sus, şi semivocala *o̯)* erau numite şi semiconsoane [14]. Alţi cercetători au făcut deosebirea între semiconsoane şi semivocale, dar au încadrat pe *o* din *soare* în rîndul semivocalelor şi pe *o* din *oală* în rîndul semiconsoanelor [15]. În sfîrşit, plecînd de la aspectul scris, ortografic, Octave Nandris [16] deosebeşte pe *i̯* de *y* şi pe *u̯* de *w*; *i̯* şi *u̯* ar fi semivocale, *y* şi *w* semiconsoane: *i̯* şi *u̯* iau parte la formarea diftongilor româneşti în cuvinte ca *iepure*, *iarbă*, *dau*, *iau* etc., în timp ce *y* şi *w* n-ar exista în sistemul fonetic al limbii române, ci ar fi introduşi în româneşte prin cuvinte străine ca *yaht*, *yankeu*, *watt*, *cow-boy* etc.

Cele două categorii de sunete asilabice, semiconsoanele şi semivocalele, se deosebesc între ele şi prin locul pe care-l ocupă în silabă [17] sau con-

---

[8] Cf. A. Avram, *Cercetări experimentale* ..., p. 164.

[9] Cf. Anca Ulivi, *Observaţii* ..., p. 110.

[10] *Ibidem*, p. 111—112.

[11] Cf. A. Avram, *Cercetări experimentale* ..., p. 163, 165—166.

[12] Cf. Anca Ulivi, *Observaţii* ..., p. 107, nota 1. Cf. şi A. Avram, *Remarques* ..., în *Recherches* ..., p. 140.

[13] Georges Straka, *À propos de la question de semi-voyelle*, în *Zeitschrift für Phonetik Sprachwissenschaft und Kommunikationsforschung*, Band 17, Heft 2—4, 1964, p. 301—323, *apud* Anca Ulivi, *Observaţii* ..., p. 107, notele 2—5.

[14] Vezi Al. Roseti, *Asupra clasificării fonemelor* ..., în FD, II, p. 59—61.

[15] A. Avram, *Remarques* ..., în *Recherches* ..., p. 135.

[16] *Phonétique historique* ..., p. 158 şi urm.

[17] Cf. A. Avram, *Remarques* ..., în *Recherches* ..., p. 137.

BIBLIOTECA „ASTRA" SIBIU

textul în care apar cele două categorii de sunete[18]. Din acest punct de vedere, constatăm că cele trei semiconsoane nu sînt corelative, nu respectă principiul paralelismului în sistem. Numai semiconsoanele *i̯* şi *u̯* sînt corelative din acest punct de vedere, în timp ce semiconsoana fricativă velară *î̯* are, prin natura ei, o poziţie aparte, iar semivocalele *e̯* şi *ö̯* se deosebesc de toate celelalte trei sunete asilabice.

Aşa, de exemplu, semiconsoanele *i̯* şi *u̯* apar în toate poziţiile posibile : la început de cuvînt *(i̯árnă, u̯álă* etc.), în interiorul cuvîntului, la iniţială de silabă *(nui̯a, piu̯ă* etc.), în interiorul cuvîntului, la sfîrşit de silabă *(cîi̯ne, léu̯că* etc.), în interiorul cuvîntului, după consoană *(bi̯ată, cu̯adă* etc.), în interiorul cuvîntului, înainte de consoană *(cui̯b, roi̯b, cau̯c* etc.), la sfîrşit de cuvînt *(cui̯, ou̯* etc.)[19].

Prin articularea sa centrală, semiconsoana velară *î̯* nu poate apărea decît în diftongii ascendenţi, şi anume numai în următoarele poziţii : la început de cuvînt *(î̯încă, î̯ăsta* etc.), în interiorul cuvîntului, la iniţială de silabă *(*mădúî̯ă (< mădúu̯ă) > mădugă, măduhă*, fonetisme regionale care nu pot fi explicate decît dacă plecăm de la forma **mădúî̯ă*, care a luat naştere din forma *mădúu̯ă* (< lat. *medulla)*, prin velarizarea fricativei bilabiale *u̯* sub influenţa lui *-ă* final din aceeaşi silabă, deci ca urmare a unei acomodări regresive)[20] şi în interiorul cuvîntului, după consoană *(fî̯ată, mî̯amă* etc.).

În comparaţie cu semiconsoanele *i̯* şi *u̯*, fricativa velară *î̯* nu poate apărea în celelalte trei poziţii cu diftongi descendenţi.

Spre deosebire de semiconsoane, semivocala *e̯* nu poate apărea decît într-o singură poziţie din cele şase posibile, numai în interiorul cuvîntului, numai după consoană, şi anume numai în diftongul ascendent *e̯a : be̯ată, ste̯a*[21]. Prin urmare, semivocala *e̯* formează diftongi numai cu vocala *a*. Emanuel Vasiliu crede că masculinul lui *vreo* ar putea „atesta existenţa unui diftong *e̯ù*"[22] : *vre̯ùn*. Considerăm că un diftong **e̯ù* nu este în nici un fel posibil în limba română, pentru că, aşa cum am arătat mai sus, într-un diftong elementul asilabic îl constituie sunetul cel mai închis, iar dintre cele două sunete ale secvenţei în discuţie nu *e* este sunetul cel mai închis, ci, dimpotrivă, *u* este mai închis decît *e*, deci *u* ar trebui să fie elementul asilabic. Astfel transcrisă, secvenţa *eu* n-ar putea fi interpretată decît ca un diftong descendent *eu̯*, ceea ce nu e cazul într-un cuvînt ca *vreun*. Dar, în cuvîntul în discuţie, transcris *vreun*, avem a face nu cu un diftong, ci cu o vocală antero-posterioară, între *ö* şi *ü*, fie un *ö̯* (închis), fie un *ö̯̆* (deschis). Lucrurile se prezintă astfel într-o pronunţare literară oarecum forţată, fiindcă ortoepic dificultatea a fost rezolvată prin pronunţarea în două silabe *(vre-un)*, iar popular presupusul diftong a fost redus la o singură vocală *(vrun* şi la feminin *vro)*.

Ca şi *e̯*, semivocala *ö̯* apare numai în interiorul cuvîntului, după consoană, numai ca primul element al diftongului, deci numai în diftongul ascendent *ö̯a : lö̯arcă, plö̯apă*. Semivocalele *e̯* şi *ö̯* formează, aşadar, numai diftongi ascendenţi şi numai cu vocala cea mai deschisă, care este *a*.

---

[18] Cf. Anca Ulivi, *Observaţii* ..., FD, IX, p. 107, nota 1.
[19] Cf. Em. Vasiliu, *Fonologia* ..., p. 103—105.
[20] Cf. M. Sala, *Contribuţii* ..., p. 25.
[21] Cf. Em. Vasiliu, *Fonologia* ..., p. 102.
[22] Em. Vasiliu, *Fonologia* ..., p. 103.

În ceea ce privește vocala silabică *ö*, facem precizarea că aceasta, fiind așa de puțin frecventă, cum s-a văzut, nu realizează diftongi cu nici un alt element asilabic în nici un cuvînt românesc. Evident că, teoretic, ea ar putea forma diftongi cu semiconsoanele, ceea ce se și întîmplă realmente cu *i̯*, dar nu în cadrul cuvîntului, ci diftongi sintactici, ca, de exemplu, *löi̯* din, ortografic, *le-o-i (dă-o)*, pe care nu-i avem în vedere în lucrarea de față. Acesta este motivul pentru care asemenea diftongi, cei sintactici, ca și secvențele bivocalice care nu se realizează, precum **i̯ö*, **öi̯*, **u̯ö*, **öu̯*, **i̯ö*, **öi̯*, **e̯ö*, **öe̯*, **e̯ö*, **o̯ö*, **ö̯o*, **ö̯ă*, **ăö̯*, **a̯ö*, nu apar în tabloul diftongilor românești întocmit de noi și nu sînt comentați în cuprinsul lucrării.

Revenind la problema locului pe care-l ocupă în cadrul silabei diferitele sunete asilabice, trebuie să adăugăm că, atunci cînd sînt la sfîrșitul cuvîntului, deci atunci cînd formează ultimul element al unui diftong descendent, în cazul articulării cuvîntului sau în cazul derivării cu sufixe, semiconsoanele *i̯* sau *u̯*, care ajung astfel între două vocale, nu mai formează diftongi descendenți cu vocala precedentă, de care se despart, ci formează diftongi ascendenți cu vocala următoare, întocmai ca și consoanele propriu-zise, *cui̯ — cui̯ul*, *rîu̯ — rî-u̯ul — rî-u̯u-leț*, în timp ce semivocalele *e̯* și *ö̯*, fiind totdeauna precedate de o consoană sau un grup consonantic și urmate de vocala *a*, formează corp comun cu aceasta la despărțirea în silabe. Dar această deosebire între semiconsoanele *i̯* și *u̯*, pe de o parte, și semivocalele *e̯* și *ö̯*, pe de altă parte, nu se datorește faptului că primele sînt semiconsoane, iar ultimele sînt semivocale, ci poziției lor, pentru că, atunci cînd sînt în aceeași poziție (precedate de consoană și urmate de vocală), și semiconsoanele *i̯* și *u̯* se comportă la fel ca semivocalele *e̯* și *ö̯*: *bi̯ată*, *pi̯ept*, *su̯are*, *flu̯ure*, ca și *be̯ată*, *se̯ară*, *lö̯arcă*, *plö̯apă* [23]. Semivocalele *e̯* și *ö̯* nu se disociază ca semiconsoanele *i̯* și *u̯* nu pentru că sînt semivocale, ci pentru că nu pot apărea ca al doilea element în diftongii descendenți, așa cum se întîmplă cu *i̯* și *u̯* [24]. Pe de altă parte, ca și semivocalele *e̯* și *ö̯*, semiconsoanele *i̯* și *u̯* apar mai ales în diftongii ascendenți [25] într-o astfel de situație, iar ca al doilea element, în diftongii descendenți, ele apar în poziția de la sfîrșitul cuvîntului de obicei [26]. În sfîrșit, trebuie să arătăm că, din punct de vedere istoric, etimologic, *i̯* și *u̯* din *cui̯*, *rîu̯* făceau parte tot din silaba următoare, ajungînd să treacă la prima silabă prin sinereză [27] : *cuneus* > *cuńu* > *cuiu̯* > *cui̯*^{u} > *cui̯*; *rivus* > *rîuu* > *rîu̯*^{u} > *rîu̯*.

În concluzie, pe baza deosebirilor descrise mai sus, considerăm ca semiconsoane sunetele *i̯* și *u̯*, indiferent de poziția lor în cadrul diftongului, ca primul sau ca al doilea element, adică în diftongii ascendenți sau descendenți, indiferent de poziția lor în cadrul cuvîntului, la început, în interior sau la sfîrșit, chiar dacă între diferitele poziții există o oarecare diferență de durată, de apertură, de fricțiune, fiindcă, așa cum a arătat Andrei Avram [28], aceste diferențe nu sînt tranșante sau, în tot cazul, sînt mai mici

---

[23] Cf. Anca Ulivi, art. cit., în FD, IX, p. 107 nota 1.
[24] Cf. Graur—Rosetti, în *Mélanges-Rosetti*, p. 45.
[25] Cf. Al. Graur, în BL , III, p. 22.
[26] Cf. Al. Graur, în BL, III, p. 23.
[27] Cf. O. Nandriș, *Phonétique historique* ..., p. 88.
[28] *Cercetări experimentale* ..., p. 161—166.

decît diferențele dintre semiconsoane și semivocale : „Ceea ce deosebește pe *y* de *e* este caracterul consonantic al celui dintîi" : în *abia, piatră, amiază* etc. avem a face cu un iot și opoziția dintre *y* și *e* poate fi formulată astfel : „consonantic : neconsonantic (= vocalic)" [29]. De asemenea, dintre semiconsoane face parte și sunetul *i̯*. Categoria semivocalelor românești este formată din semivocalele *e̯* și *ö̯*. Se poate, așadar, spune că în limba română există diftongi cu semiconsoanele *i̯*, *u̯* și *î̯*, precum și cu semivocalele *e̯*, *ö̯*, așa cum reiese din tabloul diftongilor românești.

§ 4. *După ordinea elementelor alcătuitoare,* diftongii au fost de mult clasificați în ascendenți, cînd elementul asilabic precedă pe cel silabic, și descendenți, cînd, dimpotrivă, elementul asilabic urmează după cel silabic. Cei doi termeni care denumesc cele două feluri de diftongi se referă la deosebirile de durată, de apertură, de intensitate și de sonoritate despre care a fost vorba mai sus, care există între cele două elemente ale silabei, în sensul că, în diftongii ascendenți, durata, apertura, intensitatea și sonoritatea urcă, sînt în creștere, în timp ce în diftongii descendenți elementele despre care e vorba coboară, sînt în descreștere. Dacă, din acest punct de vedere, locul central al diftongului, nucleul său îl constituie elementul silabic, din punctul de vedere al normei silabice, elementul determinant este elementul asilabic [30], care, îndeplinind funcție consonantică, reprezintă de obicei elementul marginal al silabei [31], arată unde începe sau unde se termină silaba. Dacă avem în vedere apertura celor două elemente ale diftongului, constatăm că, la diftongii ascendenți, sensul evoluției aperturii este de la închis spre deschis, că, deci, la aceștia, avem a face cu o deschidere, în timp ce, în cazul diftongilor descendenți, sensul evoluției aperturii fiind de la deschis spre închis, avem a face cu o închidere a silabei : „... les deux voyelles réunies dans la diphtongue sont modifiées du fait de cette norme articulatoire, dans laquelle la semi-voyelle joue le rôle d'une consonne, d'ouvrir ou de fermer la syllabe" [32]. Caracteristica aceasta a diftongilor, dată de sensul evoluției și de ordinea celor două elemente alcătuitoare din punctul de vedere al aperturii, a fost teoretizată de G. Ivănescu într-un studiu special, intitulat *Închideri și deschideri ale vocalelor în primele timpuri ale limbii române* [33].

Din punctul de vedere al ordinii elementelor alcătuitoare, se realizează 16 diftongi ascendenți și 14 diftongi descendenți. Diferența provine din faptul că, așa cum am arătat, trei dintre cele cinci elemente asilabice, *î̯*, *e̯* și *ö̯*, nu pot constitui cel de-al doilea element al diftongului, nu pot deci forma diftongi descendenți. În mod normal, ca posibilitate, ei sînt în număr egal : 26 ascendenți și 26 descendenți, din care însă se realizează numai 30. În rîndul celor 16 diftongi ascendenți care se realizează, se pot distinge două categorii : 7 dintre ei, *i̯i*, *i̯e*, *i̯î*, *i̯ă*, *i̯a*, *u̯u*, *u̯o* formează categoria diftongilor cu apendice asilabic (despre care am vorbit mai sus), în care apar, ca apendice asilabic, toate cele trei semiconsoane *(i̯, î̯, u̯)*,

---

[29] Andrei Avram, *Semivocalele românești* ..., p. 11.

[30] Cf. Al. Rosetti, *Remarques* ..., în *Mélanges* ..., p. 88.

[31] Cf. Em. Vasiliu, în LRC, I, p. 94.

[32] Al. Rosetti, *Sur la nature de la diphtongue. À propos d'un ouvrage récent*, în *Mélanges*..., p. 99. Cf. p. 92.

[33] Multiplicat la rotaprint în cadrul Centrului de științe sociale din Craiova al Academiei de Științe Sociale și Politice, în *Memorii*, seria lingvistică, IX, Craiova, 1970.

fiecare pentru seria ei de localizare, chiar şi pentru înseşi vocalele corespunzătoare, iar ceilalţi 9 formează categoria diftongilor care ar putea fi numiţi propriu-zişi [34]. Diftongii din prima categorie au drept caracteristică faptul că au ambele elemente din aceeaşi serie de articulare, fiind deci omogeni din punctul de vedere al locului de articulare, în timp ce diftongii din categoria a doua *(i̯ă, i̯a, e̯a, i̯u, i̯o, ö̯a, u̯î, u̯ă, u̯a)* au cele două elemente din serii diferite de articulare, fiind deci eterogeni ca loc de articulare sau micşti [35]. În legătură cu aceste două categorii se impune observaţia că semiconsoana *î̯* apare, ca prim element, numai în diftongii omogeni ca articulare, iar semivocalele *e̯* şi *ö̯* apar, tot ca prim element, numai în diftongii eterogeni. Celelalte două elemente asilabice, semiconsoanele *i̯* şi *u̯*, apar în ambele categorii. Cei 14 diftongi descendenţi sînt toţi diftongi propriu-zişi, în sensul că elementul asilabic nu este un apendice, ci are motivare etimologică, combinîndu-se în aceeaşi silabă cu elementul silabic precedent de obicei prin sinereză *(cui̯, pui̯, leu̯, dau̯)*, la finală absolută, sau prin anticiparea elementului palatal al unor consoane *(coif, roi̯b, zgai̯bă, oi̯k, urei̯ke* etc.), în poziţie preconsonantică sau la sfîrşit de silabă.

§ 5. *După locul de articulare*, am clasificat diftongii româneşti în două mari categorii: diftongi cu ambele elemente din aceeaşi serie de articulare, pe care i-am numit omogeni din punctul de vedere al articulării, şi diftongi în care cele două elemente componente au locuri de articulare diferite, pe care i-am numit eterogeni sau micşti [36].

După cum rezultă din tabloul nostru, diftongii omogeni ca articulare sînt 16 posibili din care se realizează 11, iar cei eterogeni sînt 36 posibili, din care se realizează 19. După locul de articulare anterior, central sau posterior, comun ambelor elemente, diftongii omogeni se împart în 4 palatali *(i̯i, ii̯, i̯e, ei̯)*, 3 velari [37] *(î̯î, î̯ă, î̯a)* şi 4 labiali *(u̯u, uu̯, u̯o, ou̯)*. La rîndul lor, diftongii micşti, eterogeni ca articulare, se clasifică în 6 palato-velari *(îi̯, i̯ă, ăi̯, i̯a, ai̯, e̯a)*, 6 palato-labiali *(i̯u, ui̯, iu̯, i̯o, oi̯, eu̯)* 1 (unul) palato-labio-velar *(ö̯a)* şi 6 labio-velari *(u̯î, îu̯, u̯ă, ău̯, u̯a, au̯)*.

§ 6. Înainte de a trece la prezentarea diftongilor *după apertură*, dată fiind importanţa acestui factor în realizarea sau nerealizarea unor diftongi, sînt necesare cîteva precizări asupra tabloului întocmit de noi, în legătură cu gradul de apertură şi de localizare a celor 8 vocale fundamentale (fără nuanţe intermediare) ale limbii române. În ceea ce priveşte gradul de localizare, am preluat de la acad. Al. Rosetti, *Classification des voyelles roumaines*, în *Mélanges* ..., p. 181, ordinea vocalelor din punctul de vedere al articulării, avînd sensul de la poziţia anterioară spre cea posterioară, introducînd în acest tablou vocala mixtă *ö*, bineînţeles cu gradul de localizare 2, acelaşi ca şi la *e*. Nu putem să trecem peste faptul că din tabloul întocmit de acad. Al. Rosetti nu am putut prelua şi „gradul de deschidere sau de închidere a vocalelor", deoarece acesta nu corespunde cri-

---

[34] Cf. A. Avram, *Interpretarea fonologică* ..., în SCL, XVII, 1966, nr. 5, p. 536.

[35] Cf. O. Nandriş, *Phonétique historique* ..., p. 70.

[36] Cf. Andrei Avram, *Interpretarea fonologică* ..., p. 533; 537.

[37] Cf. O. Nandriş, care în *Phonétique historique* ..., p. 65—69, încadrează în categoria diftongilor velari şi diftongii labiali *u̯o, ou̯*, pentru care nu există o categorie aparte. De asemenea, în categoria diftongilor velari încadrează şi diftongi micşti ca *ău̯, îu̯, u̯ă*, în timp ce în categoria diftongilor micşti încadrează diftongi velari ca *i̯a* (p. 91).

teriului funcțional, pe baza lui neputîndu-se explica existența unor diftongi. Așa, de exemplu, după acad. Al. Rosetti, *u* ar avea gradul al IV-lea de apertură, adică ar fi mai deschis decît *î*, care ar avea gradul al II-lea, și chiar decît *e*, care ar avea gradul al III-lea. Atunci cum s-ar putea explica un diftong ca *i̯u̯ (fi̯u̯, vi̯u̯* etc.), cu *u̯* element asilabic, mai deschis cu trei grade decît elementul silabic *i*? Tot astfel, cum ar putea fi explicați, pe baza tabloului acad. Al. Rosetti, diftongi ca *îu̯, u̯î, eu̯* etc.?

Din tabloul întocmit de noi rezultă că în cele două serii complete de apertură (seria vocalelor închise și cea a vocalelor medii) ordinea aperturii este următoarea : în fiecare serie, cele mai închise sînt vocalele anterioare, urmează apoi cele posterioare, iar pe poziția a treia vin vocalele centrale. În această ordine a aperturii, există posibilitatea explicării tuturor secvențelor bivocalice românești, atît a celor care se realizează, cît și a celor care nu se realizează ca diftongi.

După apertură, diftongii românești se împart în aceleași două mari clase : diftongi cu ambele elemente din aceeași serie de apertură, pe care i-am numit omogeni, și diftongi în care cele două elemente alcătuitoare fac parte din serii de apertură diferite, pe care i-am numit diftongi eterogeni sau micști ca apertură. În prima clasă sînt posibili 20, din care se realizează 11 ; în cea de-a doua sînt posibili 32, din care se realizează 19. Diftongii omogeni ca apertură nu pot fi decît închiși și medii, pentru că nu avem decît o singură vocală deschisă , *a*. Diftongii omogeni, cu ambele elemente de mică apertură, cei închiși, sînt posibili în număr de 14, din care se realizează 11 : *i̯i, i̯i̯, îî, u̯u, u̯u̯, îi̯, i̯u, ui̯, i̯u̯, u̯î, îu̯*. Lipsesc 3 *(*îî-, *i̯î* și *u̯i)*, care nu se pot realiza. Nici unul din cei 6 virtuali diftongi omogeni medii nu se realizează *(*e̯ă, *ă e̯, *e̯o, *o e̯, *o̯ă, *ă o̯)*.

Diftongii eterogeni ca apertură constituie 32 de posibilități, din care se realizează 19. Ei se împart în trei categorii combinatorii : închiși-medii, închiși-deschiși și medii-deschiși. Primele două categorii au elementul asilabic din seria de vocale închise, iar pe cel silabic, din seria de vocale medii sau deschise. În ceea ce privește ultima categorie, elementul asilabic îl constituie semivocalele *e̯* și *o̯*, iar cel silabic este vocala *a*.

Diftongii eterogeni închiși-medii constituie 18 posibilități, din care se realizează 12. Rămîn deci 6 posibilități nerealizabile.

Diftongii eterogeni închiși-deschiși formează 6 posibilități, din care se realizează 5, cu excepția lui **a î̯*, care nu se realizează. După cum se observă, în cadrul acestei categorii este cel mai mare procent de realizare (83,33%). Explicația constă, evident, în diferența mare de apertură dintre cele două elemente ale diftongului, de unde rezultă că o secvență bivocalică se realizează ca diftong cu atît mai ușor, cu cît diferența de apertură între cele două vocale este mai mare.

În sfîrșit, diftongii eterogeni medii-deschiși prezintă situația inversă : formează 8 posibilități, din care nu se realizează decît două : *e̯a* și *o̯a*. Celelalte 6 posibilități *(*ă a, *a ă, *a e̯, *a ö, *o̯a* și *a o̯)* nu se pot realiza ca diftongi.

Așa cum am arătat mai sus, rostirea românească realizează ca diftongi 30 din cele 52 de secvențe bivocalice silabice posibile. Aceasta este o particularitate a bazei de articulație românești, prin care limba noastră se deosebește, de exemplu, de limba franceză, deoarece, în timp ce în limba română nu există, de pildă, diftongi ca *u̯i*, *u̯e*, în franceză există totuși : *fouir*, pronunțat, *fwir*, *ouest*, pronunțat *west* etc.

În afara celor 30 de diftongi care caracterizează rostirea românească, există încă 22 de secvențe bivocalice care nu se realizează. Printre cauzele nerealizării se pot invoca, așa cum s-a văzut mai sus, lipsa unei suficiente diferențe de apertură între cele două timbre vocalice, în cazuri ca *e̯o*, *e̯ă*, *o̯a*, *ă̯a* etc., precum și o oarecare incompatibilitate articulatorică (pentru limba noastră), în cazuri ca *u̯i*, *u̯e*, *i̯e*, *i̯o* etc. De asemenea, nu se realizează ca diftongi nici una din secvențele al căror al doilea element îl constituie semiconsoana *i̯* sau semivocalele *e̯* și *ö̯*, în cazuri ca *îi̯*, *ăi̯*, *ai̯*, *ae̯*, *aö̯* etc.

DEBUTUL LITERAR AL LUI DOSOFTEI

DE

N. A. URSU

În 1955, prof. Dan Simonescu a semnalat existența în Biblioteca Academiei R. S. România (cota CRV 48 A) a unicului exemplar cunoscut dintr-o carte românească apărută la Iași, probabil în 1645 [1]. Exemplarul respectiv, care are 54 de pagini, format 13/17 cm, este incomplet ; îi lipsesc foaia de titlu, eventual încă o foaie sau două, nepaginate, de la început, cu vreo dedicație sau prefață, și cîteva foi de la sfîrșit. Cartea cuprinde cunoscuta rugăciune intitulată *Paraclisul Precistii* (p. 1—22) și două povestiri cu subiecte extrase din *Vechiul Testament*, cu titlul comun *Cuvinte și jele la robie Ierusalimului, cînd din Ierusalim la Vavilon i-au mutat Navuhodonosor împărat, și pomenire și de năpaste ce-au năpăstuit acei doi giudecători pre Susana* (p. 23—54). Aceste povestiri sînt prefațate de un comentariu referitor la conținutul lor, în 48 de versuri cvasipopulare (p. 23—26). Este puțin probabil că tipăritura aceasta, căreia îi lipsește sfîrșitul, mai cuprindea și alte texte decît cele menționate.

Localizarea și datarea aproximativă a cărții au fost făcute de Dan Simonescu pe baza identității stabilite între caracterele tipografice, inițialele majuscule înflorate și hîrtia ei și aceleași elemente din cartea intitulată *Șepte taine*, apărută la Iași, în 1644. Ca atare, fără alte dovezi, Dan Simonescu atribuie această tipăritură mitropolitului Varlaam. G. Ștrempel observă că nu sînt dovezi sigure pentru datarea tipăriturii în 1645, dar că este absolut sigură publicarea ei la Iași, în timpul domniei lui Vasile Lupu [2]. Evident, imprimarea cărții în aceeași tipografie și cu aceeași literă cu care s-a cules și tipăritura din 1644 *(Șepte taine)* nu poate fi legată numaidecît de această dată, mai ales că, așa cum a constatat Mariana Costinescu, „hîrtia celor două tipărituri are un aspect asemănător, fără a fi identică" [3]. Cartea de care ne ocupăm a putut să apară și puțin mai tîrziu, pînă în 1650, cînd tiparnița de la Trei Ierarhi a fost distrusă de marele incendiu provocat orașului Iași de tătari, sau chiar după 1650, căci a fost salvată și a mai putut fi reorganizată o parte din instalația tipografiei. În scrisoarea din 23 martie 1679 adresată lui Nicolae Milescu, aflat atunci la Moscova, prin care Dosoftei îl roagă să intervină la patriarhul Moscovei pentru a-i trimite o instalație de tipografie, „cîteva slove cu care se tipăresc cărți" și „tipar de slove mici", mitropolitul Moldovei face și următoarea precizare : „noi avem tipar, numai cît foarte dezordo-

[1] Dan Simonescu, *Contribuții la* **Bibliografia românească veche**, în „Studii și cercetări de bibliologie", I, 1955, p. 247—248.

[2] Gabriel Ștrempel, *Sprijinul acordat de Rusia tiparului românesc în secolul al XVII-lea*, în „Studii și cercetări de bibliologie", I, 1955, p. 29.

[3] Mariana Costinescu, *Versiuni din secolul al XVII-lea ale* **Acatistului** *și* **Paraclisului Precistei**, în *Studii de limbă literară și filologice*, vol. III, București, 1974, p. 218.

nat"[4]. Prin urmare, unele resturi ale vechii tipografii de la Trei Ierarhi existau încă la 1679. În orice caz, fapt este că, spre deosebire de celelalte cărți apărute în aceeași tipografie, aceasta este culeasă mai neglijent, are multe greșeli de tipar necorectate.

În 1965, Liviu Onu a supus tipăritura aceasta unei judicioase analize lingvistice și stilistice, demonstrînd că „nu avem nici un motiv să atribuim publicația mitropolitului Varlaam"[5]. Liviu Onu constată că o serie de particularități fonetice și morfologice „de limbă vorbită" în Moldova și Transilvania, prezente în acest text, nu apar în *Cazania* lui Varlaam. Deosebirile de ordin fonetic, morfologic și lexical față de *Șepte taine*, carte tradusă, după cum este menționat în epilogul ei, de Eustratie logofătul, îl determină pe Liviu Onu să excludă și posibilitatea atribuirii acestui text lui Eustratie. Pentru Liviu Onu, „e sigur că autorul versurilor și al întregii versiuni românești a *Paraclisului* este un cărturar, om al bisericii, trăit la țară, într-o regiune moldoveană cu grai de tranziție, probabil în sudul Moldovei. Nu este exclus ca autorul versiunii românești a *Paraclisului* și al textelor sale anexă să fie originar din regiunea în care s-a născut Varlaam"[6]. Spre deosebire de Liviu Onu, Ion Gheție observă pe drept cuvînt că tipăritura în discuție reflectă graiul din nordul Moldovei[7].

De textul *Paraclisului* din această tipăritură s-a ocupat și Mariana Costinescu, în studiul consacrat versiunilor românești din secolul al XVII-lea ale *Acatistului* și *Paraclisului Precistei*, citat mai sus. Avînd în vedere unele mici deosebiri fonetice și lexicale între textul *Paraclisului* și celelalte texte din tipăritura anonimă de pe la 1645, constatate și de Liviu Onu, Mariana Costinescu presupune că „autorul *Paraclisului* nu este aceeași persoană cu cel care a alcătuit textul beletristic, deci că tipăritura [*Paraclisului*, n.n.] reproduce o traducere deja existentă"[8]. După ce raportează textul *Paraclisului* respectiv la versiunea din manuscrisele din Moldova contemporane aflate sub cotele *170* și *540* de la Biblioteca Academiei R. S. România, la versiunea, de asemenea anonimă, tipărită la Bălgrad sau la Govora, prin 1639—1640[9], și la versiunea publicată de Dosoftei, în 1673, stabilind între ele numeroase asemănări, dar și unele deosebiri, Mariana Costinescu conchide că *Paraclisul* publicat de Dosoftei în 1673 „nu este o traducere din slavonește făcută de mitropolitul moldovean, așa cum ar rezulta din foaia de titlu a tipăriturii [...], ci este o prelucrare a unei tălmăciri mai vechi, din care derivă și celelalte paraclise moldovenești" și că *Paraclisul* mai vechi, tipărit prin 1639—1640, „provine din aceeași versiune cu tipăritura moldovenească anonimă datată 1645". Ca atare, „aceasta nu este o traducere originală din slavonește, ci o copie revizuită a unei traduceri mai vechi"[10].

---

[4] Vezi Silviu Dragomir, *Contribuții privitoare la relațiile bisericii românești cu Rusia în veacul XVII*, extras din „Analele Academiei române", București, 1912, p. 126—128.

[5] Liviu Onu, *Noi elemente de limbă vorbită din prima jumătate a secolului al XVII-lea. În legătură cu paternitatea unei lucrări anonime atribuite greșit lui Varlaam*, în „Studii și cercetări lingvistice", XVI, 1965, nr. 1, p. 78.

[6] *Ibidem*, p. 85.

[7] Vezi Ion Gheție, *Baza dialectală a românei literare*, București, 1975, p. 296.

[8] Mariana Costinescu, *art. cit.*, p. 219.

[9] Editată de N. Drăganu, în „Anuarul Institutului de istorie națională", I, 1921—1922, p. 244—249, în anexa studiului *Cea mai veche carte rákoczyană*.

[10] Mariana Costinescu, *art. cit.*, p. 227—228.

Problema paternității traducerilor din tipăritura anonimă de pe la 1645 și, implicit, a celor 48 de versuri originale care prefațează povestirile cu subiecte extrase din *Vechiul Testament* ne-a preocupat și pe noi. Examenul lingvistic și stilistic al tipăriturii, în raport cu textele românești contemporane și în lumina unor noi puncte de vedere privitoare la dezvoltarea literaturii religioase românești în secolul al XVII-lea, ne-a condus la concluzia că autorul traducerii celor două povestiri, deci și al versurilor care le prefațează, precum și autorul versiunii *Paraclisului* de la începutul cărții este *Dosoftei*, la acea dată tînăr monah, ierodiacon sau ieromonah, dacă tipăritura a apărut în jurul anului 1649. Căci, în cunoscuta lui însemnare din 1649, cînd avea vîrsta de 25 de ani, Dosoftei își menționează calitatea de ieromonah, adică preot călugăr. După toate probabilitățile, tipăritura anonimă descoperită în 1955 reprezintă *debutul literar al lui Dosoftei*.

Într-un studiu recent [11], am arătat că începuturile activității cărturărești a lui Dosoftei nu trebuie urcate la data cînd el începe să versifice *Psaltirea* sau cînd publică primele cărți cunoscute. Avînd în vedere spiritul activ și puterea sa de muncă impresionantă din ultimele două decenii ale vieții, putem presupune că și în tinerețe Dosoftei a fost un cărturar la fel de activ. Pînă la vîrsta de 49 de ani, cînd tipărește la Uniev, în 1673, *Psaltirea în versuri* și *Preacinstitul Acatist* și *Paraclisul Precistei*, acest cărturar autentic, avid de cultură și cu vocație literară certă, a desfășurat, desigur, o bogată activitate de traducător, rămasă parțial în anonimat, dar care, datorită unor particularități lingvistice și de stil, poate fi identificată. În studiul citat, am demonstrat că Dosoftei este traducătorul *Istoriilor* lui Herodot [12], precum și al cronografului lui Matei Kigalas [13], din care s-au detașat *Istoria surpării Troadei* și o serie de povestiri hagiografice, cu o largă circulație independentă sau prin diverse manuscrise miscelanee. Tot el a tradus o parte din învățăturile moral-religioase și politice atribuite împăratului bizantin Vasile Macedoneanul [14] și a revizuit în mod substanțial, după 1664, traducerea *Vechiului Testament* făcută de Nicolae Milescu [15], text care a intrat apoi în ediția *Bibliei* de la 1688. Vom putea demonstra în curînd că, tot în anii tinereții, Dosoftei a mai tradus din grecește trei scrieri de educație moral-religioasă, și anume: *Patericul* grecesc [16], *Mîntuirea păcătoșilor* a lui Agapie Landos [17] și o parte

---

[11] Vezi N. A. Ursu, *Dosoftei necunoscut*, în „Cronica", XI, 1976, nr. 6, din 6 februarie, p. 4—6.

[12] Textul păstrat în ms. *3499* de la Biblioteca Academiei R. S. România, copie din 1816, pe care l-a editat N. Iorga la Vălenii de Munte, în 1909.

[13] Este vorba de traducerea atribuită pînă acum logofătului Pătrașcu Danovici. Cele mai vechi manuscrise în care se păstrează acest text sînt *3517* și *86* de la Biblioteca Academiei R. S. România. Ms. *86*, copie după ms. *3517*, este datat 1689. O copie a părții întîi a traducerii, datată 1679, se află la Muzeul din Sigmaringen.

[14] Textele traduse din Pseudo-Vasile Macedoneanul se găsesc la sfîrșitul manuscriselor *3517* și *86* de la Biblioteca Academiei R. S. România și al altor copii ale traducerii cronografului lui Kigalas.

[15] O copie a acestui text revizuit de Dosoftei, în care se păstrează și *Cuvîntul înainte către cititori* al revizorului, se află în ms. *45* de la Biblioteca Filialei Cluj-Napoca a Academiei R. S. România.

[16] Cea mai veche copie a acestei traduceri, datată 1685, se află în ms. *1287* de la Biblioteca Academiei R. S. România.

[17] Textul păstrat în ms. *1284* de la Biblioteca Academiei R. S. România, datat 1691, și în alte manuscrise de mai tîrziu.

din viaţa şi minunile sfîntului Vasile cel Nou [18]. Elaborînd, la începuturile activităţii sale, traducerea textelor pe care i le atribuim, el a avut posibilitatea să-şi cultive mereu limba artistică, să-şi facă mîna de scriitor. Numai datorită unui astfel de exerciţiu îndelungat a putut Dosoftei, la vîrsta de 40 de ani, să versifice atît de frumos *Psaltirea* şi să pună, prin această operă, bazele limbajului poetic românesc. Pe de altă parte, numai datorită reputaţiei sale de bun cunoscător al limbii greceşti şi de talentat traducător, cîştigată prin elaborarea traducerilor menţionate, care au fost larg răspîndite prin copii, a putut primi Dosoftei însărcinarea de a revizui traducerea *Vechiului Testament* făcută de Milescu. În acest context trebuie privită şi problema paternităţii tipăriturii de care ne ocupăm.

Aşa cum a arătat şi Mariana Costinescu, textul *Paraclisului* din tipăritura apărută la Iaşi pe la 1645 sau mai tîrziu este în mare măsură o prelucrare a unei traduceri mai vechi. Nu însă a unei traduceri făcute în Moldova, cum crede Mariana Costinescu, ci a textului din tipăritura transilvăneană sau munteană de pe la 1639—1640. Astfel se explică prezenţa în textul *Paraclisului* din tipăritura ieşeană a formelor cu *f* nepalatalizat *(fi, fire)*, întocmai ca în izvor, în timp ce în celelalte texte apar şi forme cu *f* palatalizat *(hi, hire)*. Tot astfel se explică şi alte diferenţe de ordin fonetic, morfologic şi lexical dintre textul *Paraclisului* şi al celor două povestiri din aceeaşi carte. Asemănările dintre textele respective sînt însă mult mai numeroase şi mai semnificative, dovedind că prelucrarea *Paraclisului* este făcută de aceeaşi persoană care a tradus cele două povestiri şi a alcătuit versurile care le precedă.

Nu avem nici o dovadă că cele două versiuni ale *Paraclisului* tipărite în prima jumătate a secolului al XVII-lea au drept izvor comun o mai veche traducere făcută în Moldova. Dimpotrivă, se poate cu uşurinţă constata că în multe locuri traducerea tipărită la Iaşi este sensibil deosebită de cea de la Bălgrad sau Govora, fapt care dovedeşte că traducătorul din Moldova a dat o interpretare proprie aceluiaşi text original slavon. De exemplu, fragmentului: „În loc de scîrbă pre cela ce au slăbit vindecă, Fecioară, dentru nesănătate întru sănătate întorcînd" (ed. Drăganu, p. 248) îi corespunde în tipăritura de la Iaşi: „La loc de dosadă, cînd voi slăbi, Fecioară, tămăduieşte-mă şi de nesănătate întru sănătate mă schimbă" (p. 18). Cu puţine deosebiri de topică, textul din tipăritura de la Iaşi se găseşte şi în ms. *540*: „Fecioară, la loc de răotate şi cînd voi slăbi mă tămăduieşte şi mă schimbă din nesănătate întru sănătate" (f. 209). Semnificativ, în sensul atribuirii lui Dosoftei a versiunii tipărite la Iaşi pe la 1645 sau mai tîrziu, este şi faptul că el păstrează unele cuvinte şi formulări din fraza citată şi în forma versificată pe care o publică în 1673: „La loc de răutate, / Plecat în neputinţă, / Svinţia ta, Ficioară, / Să-m trimiţ sănătate, / Schimbîndu-mă din boală" (p. 28). Dosoftei foloseşte verbul *a schimba*, în acelaşi context, şi în *Psaltirea în versuri*: „Şi le leagă frînturi sfărîmate, / De-i *schimbă* din boală-n sănătate" (ps. *46*, v. 11—12). Exemplele de acest fel s-ar putea înmulţi.

Nu poate fi trecut cu vederea nici faptul că versiunea *Paraclisului* din tipăritura de la Iaşi şi din manuscrisele din Moldova contemporane *170* şi *540* este superioară sub raport stilistic celei din tipăritura de la

[18] Partea tradusă din viaţa şi minunile sfîntului Vasile cel Nou se află la sfîrşitul traducerii *Mîntuirea păcătoşilor*, atît în ms. *1284*, cît şi în alte manuscrise care conţin acest text.

Bălgrad sau Govora. De exemplu, fraza : „turburarea sufletească şi boarea grijei să mi-o răsipeşti" (ed. Drăganu, p. 245), trecînd prin pana de artist a autorului noii versiuni, primeşte o bogată încărcătură poetică : „răşchiră-m valurile cele sufleteşti şi vivorul cel de griji" (p. 5). Acelaşi text se află şi în ms. *540* : „să-m răşchiri valurile cele sufleteşti şi vivorul cel de grije" (f. 205^{r}). Încercări de înfrumuseţare a textului întîlnim şi în prelucrarea frazei : „O, prealuminat nor, maica lui Dumnezeu, biruieşte pre ceia ce ne biruiesc, cu direapta ta cea tare şi de toate puternică" (ed. Drăganu, p. 248), devenită astfel în tipăritura de la Iaşi : „O, maica lui Dumnezeu, ceea ce eşti nuărul cel prealuminat, biruieşte pre ceia ce ne biruiesc pre noi şi-i opreşte cu toată puterea a direptei tale aceştia" (p. 18). În ms. *540* aflăm o versiune apropiată de cea tipărită la Iaşi : „O, Maică, ceea ce eşti noorul lui D[umnezău] cel prealuminat, biruieşte pre ceia ce ne biruiesc pre noi, cu ţinerea direptei aceştia cei întru tot puternică" (f. 209^{v}). Şi exemplele de această natură s-ar putea înmulţi.

După cum am văzut, textele *Paraclisului* din ms. *540* (şi *170*) şi din tipăritura apărută la Iaşi pe la 1645 sau mai tîrziu sînt variante foarte aproapiate ale aceleiaşi versiuni, cum a constatat şi Mariana Costinescu (p. 225). Această versiune, care pleacă de la textul tipărit la Bălgrad sau la Govora, dar care este mult îmbogăţită sub aspect stilistic, stă la baza versiunii publicate de Dosoftei în 1673. Putem de aici conchide că Dosoftei a publicat în 1673 texte care nu-i aparţineau, la elaborarea cărora nu lucrase în anii tinereţii? Firește că nu. Faptul că în manuscrisele mai vechi se găsesc la un loc *Acatistul*, *Paraclisul Precistei* şi *Psaltirea*, iar în 1673 Dosoftei tipăreşte, odată cu *Psaltirea în versuri*, şi celelalte două texte poate fi mai curînd un indiciu că el publică atunci traduceri la care lucrase mai mulţi ani. Atîta timp cît nu s-a studiat amănunţit raportul dintre *Psaltirea* aflată în manuscrisele din Moldova din secolul al XVII-lea, *Psaltirea în versuri* a lui Dosoftei şi *Psaltirea în proză* publicată de el, precum şi raportul dintre versiunea din aceleaşi manuscrise a *Acatistului* şi a *Paraclisului* şi cea publicată de Dosoftei în 1673, iar acest studiu să fie făcut în deplină cunoaştere a activităţii literare a lui Dosoftei, nu poate fi acceptată părerea Marianei Costinescu, exprimată mai înainte şi de alţi cercetători, potrivit căreia *Acatistul*, *Paraclisul Precistei* şi *Psaltirea slavo-română*, publicate de Dosoftei în 1673 şi, respectiv, în 1680, ar reprezenta doar simple prelucrări ale unor traduceri mai vechi.

Cele două povestiri sau *jitii*, cum le numeşte autorul versurilor care le precedă, cuprind momente din viaţa şi faptele prorocilor Ieremia şi Daniel. Prima povestire, referitoare la luarea evreilor în robia babiloniană, se află într-o versiunea foarte asemănătoare atît în cronograful lui Kigalas, tradus de Dosoftei, cît şi în *Viaţa şi petrecerea svinţilor*, la 4 noiembrie. A doua povestire este aşa-numita *Istorie a Susanei*, dintre cărţile şi fragmentele necanonice ale *Vechiului Testament*. Nu ştim dacă versiunea din tipăritura de care ne ocupăm este o prelucrare directă a fragmentului biblic sau mai curînd o traducere a unei versiuni aflate în vreun text slavon ori grecesc.

Revenind acum la problema paternităţii lui Dosoftei asupra traducerilor din tipăritura anonimă şi asupra versurilor care precedă povestirile menţionate, observăm că chestiunea ar fi fost rezolvată încă din 1965, dacă Liviu Onu ar fi raportat rezultatele analizei sale şi la limba şi stilul

lui Dosoftei. „Elementele de limbă vorbită" pe care le remarcă Liviu Onu în tipăritura respectivă sînt particularităţi ale limbii lui Dosoftei, iar alternanţa lor cu fonetismele şi formele „literare" atunci constituie tocmai trăsătura definitorie a scrisului său. La acestea se adaugă o serie de particularităţi lexicale şi stilistice, care, împreună cu cele fonetice şi morfologice, fac ca limba lui Dosoftei să aibă un pronunţat caracter individual şi, totodată, un aspect arhaic şi popular de un farmec deosebit. Datorită acestui fapt, limba lui este relativ uşor de recunoscut.

Cu toate că cele 54 de pagini ale tipăriturii de care ne ocupăm oferă un eşantion lingvistic nu prea întins şi nici prea variat, găsim în ele suficiente dovezi că, în fondul ei, *limba acestei cărţi este identică cu limba scrierilor lui Dosoftei*, mai ales cu a traducerilor sale din tinereţe, păstrate în manuscrisele menţionate mai sus. După cum vom vedea, o mai mare apropiere se constată între limba tipăriturii anonime şi cea din traducerea cronografului lui Matei Kigalas, a învăţăturilor lui Pseudo-Vasile Macedoneanul şi a *Istoriilor* lui Herodot, fapt care poate fi un indiciu că aceste patru texte aparţin aceluiaşi moment din activitatea literară a lui Dosoftei. Lectura paralelă a unor pagini din scrierile cunoscute sau atribuite de noi lui Dosoftei şi din tipăritura pe care i-o atribuim acum conduce numaidecît la concluzia că limba lor este aceeaşi. Unele mici deosebiri între limba tipăriturilor de mai tîrziu ale lui Dosoftei şi limba traducerilor sale din tinereţe se explică prin faptul că la început limba lui avea, în mod firesc, mai multe elemente comune cu limba *Cazaniei* lui Varlaam şi a altor scrieri româneşti de pînă atunci.

Dintre numeroasele particularităţi lingvistice care demonstrează paternitatea lui Dosoftei asupra tipăriturii anonime în discuţie le vom semnala pe cele mai semnificative. Menţionăm că, chiar dacă unele dintre faptele de limbă respective apar izolat şi la alţi scriitori contemporani sau mai vechi, în demonstraţia de faţă este important faptul că *toate la un loc* se găsesc numai în scrierile cunoscute ale lui Dosoftei şi în textul pe care i-l atribuim.

1. O frecvenţă deosebit de mare în scrierile lui Dosoftei o are velarizarea lui *e*, după consoanele *b*, *v*, *m*, *s*, *n*, *ş*, *j*, *ţ* şi *z* [19]. Numeroase cazuri de această natură se întîlnesc şi în tipăritura pe care i-o atribuim : *iubăsc* (47, 48), *văşmînturile* (33), *jidovăsc* (54), *au mărs* (49), *zisă* (31, 32, 33, 36, 42), *zisără* (32, 52), făclii *aprinsă* (32), *vasăle* (33),el *strînsă* (37), *să strînsă* (54), *pusără* (40), *dedesă* (44), *rămasă* sîngură (50), *dusără* (49), *casăle* (52), *Dumnăzău* (22), *dumnăzăiască* (9, 22, 25), *şărbii* (2), au *şăzut* (48, 54), *cetăţăi* (30, 34), în *braţă* (50), să-i *înveţă* (41), o acoperi cu *frunză* (37).

2. În scrierile lui Dosoftei, unele cuvinte au notat uneori accentul obişnuit în graiurile româneşti de nord, mai ales din Moldova. Asemenea accente populare sînt notate şi în textul pe care i-l atribuim : *acestóra* (9), *celór* (18, 20), *celóra* (15, 18, 22), *celúi* (20), *începére* (5), să *ţiném* (36), *ţinére* (19).

3. Frecventă în scrierile lui Dosoftei este şi trecerea la *i* a lui *e* neaccentuat, mai ales în cuvintele *fecior*, *ucenic*, *a veni*. Exemple de acest

[19] Deoarece corespondentul strict fonetic al slovelor respective nu interesează în mod direct discuţia de aici şi pentru a simplifica lucrurile, transcriem în acest studiu cu *z* atît fricativa ꙁ, cît şi africata ѕ, folosită în mod obişnuit în textele la care ne referim.

fel oferă şi textul în discuţie : *ficior* (28), *ucinic* (30, 33, 35), *vinit*-au (27), va *vini*, au *vinit* (53).

4. Specifică limbii lui Dosoftei este alternanţa formelor *daca*, *deaca* şi, mai rar, *dacă*. Aceeaşi alternanţă se constată şi în textul de care ne ocupăm : *daca* (32, 34, 36, 53, 54, 56), *deaca* (39, 41, 49, 54), *dacă* (28, 30).

5. Alături de *urgisi*, în scrisul lui Dosoftei apare destul de des şi varianta fonetică mai apropiată de etimonul grecesc, *urghisi*. De exemplu, în *Viaţa şi petrecerea svinţilor*, noiem., f. 162^{v}, 174^{r}; ian., f. 41^{v}; apr., f. 100^{r}; mai, f. 117^{v}, precum şi în traducerile mai vechi rămase în manuscris : *Patericul* (ms. *1287*, f. 82^{r}) şi *Mîntuirea păcătoşilor* şi *Viaţa şi minunile sfîntului Vasilie cel Nou* (ms. *1284*, f. 14^{r}, 103^{v}, 110^{r}, 153^{r}, 155^{r}, 159^{r}). Aceeaşi alternanţă o întîlnim şi în textul pe care i-l atribuim : *urgisi* (24, 26), *urghisi* (42).

Este semnificativ faptul că, în bogatul fişier al *Dicţionarului limbii române*, pentru alcătuirea căruia au fost consultate numeroase texte vechi româneşti, forma *urghisi* se găseşte numai în fişe extrase din scrierile lui Dosoftei.

6. În scrierile lui Dosoftei se întîlneşte destul de des articolul posesiv folosit pleonastic. Particularitatea aceasta se întîlneşte de mai multe ori şi în tipăritura pe care o atribuim lui Dosoftei : puterea *a* direptei tale (18), steagul cel cinstit a împăratului *a lui* Hristos (21), maică Domnului nostru *lui* Isus Hristos (22), puterea *a* vavilonenilor (27), în mînule ficiorului său *a lui* Iohonie (28), l-au dus înainte împăratului *lui* Novohodonosor (29), s-au rugat împăratului *lui* Sădichie să se închine împăratului *lui* Navohodonosor (30), din robii *a* Ierusalimului (45).

7. Dosoftei foloseşte foarte des substantivul nearticulat, cînd este precedat de adjectivul pronominal *tot*, *toată*. Două asemenea exemple apar şi în textul de care ne ocupăm : văzind ei pre dînsa şi frîmseţele în *toate zile* (47), a fost învăţată a merge în *toate zile* (48).

8. În scrierile lui Dosoftei apare foarte des perfectul simplu. Aceeaşi mare frecvenţă a perfectului simplu o întîlnim şi în tipăritura pe care i-o atribuim : *auzi* (28, 30), *auziră* (53), *arătaş* (15), *crescuşi* (21), *făcură* (28), *izvorîş* (4), *începu* (29), să *întoarsără* (28), *întrară* (36), *născuşi* (7, 9, 11, 14, 15), le *păru* (53), *prinse* (38), te *puş* (4), te *sălăşluiş* (14), *şezu* (29), *stătu* (36), *ţinură* (31), *văzură* (52), *vru* (28, 31) şi altele. Celor mai multe dintre aceste perfecte simple din textul *Paraclisului* le corespund, în textul *Paraclisului* publicat mai înainte la Bălgrad sau Govora, perfecte compuse.

9. În general, Dosoftei foloseşte formele obişnuite în limba literară ale auxiliarului *a vrea*. Foarte des însă apar în scrisul său şi formele specifice graiurilor româneşti nordice *(oi, ii* sau *ei, a, om, iţ* sau *eţ, or)*. Aceeaşi alternanţă o întîlnim şi în textul de care ne ocupăm. Citäm numai formele regionale : ş-*or* găsi (48), cum ţ-*a* plăcea (43), de n-*ei* vrea să ne faci voia, noi *om* mărturisi (50).

10. Alături de prepoziţia *la*, apare des în scrierile lui Dosoftei şi prepoziţia slavonă *na*. După cît se pare, numai el mai foloseşte în secolul al XVII-lea această prepoziţie. De exemplu, în *Viaţa şi petrecerea svinţilor* : *na* treia ceas de zî (oct., 45^{v}), mă lăsa *na* dereapta (oct. 46^{r}), că *na* direapta

sînt munţ ; să ia *na* stînga ; luînd *na* stînga (oct., 79^{v}), ieşii *na* 7 ceas (oct., 82^{v}), întăi *la* clevete, *na* 2 de porîganie, de batgiocurie, *na* 3 de zavistie, *na* 4 de minciuni (apr., 101^{r}). Alternanţa aceasta a lui *la* cu *na* se întîlneşte şi în tipăritura pe care i-o atribuim : scrie *la* Biblie, *na* o patrule carte (27), pănă *na* zua ce le va cere (36).

11. O particularitate stilistică des întîlnită în scrierile lui Dosoftei, pe care unii cercetători o consideră drept o banală construcţie sintactică forţată şi greoaie, dar care reprezintă de fapt o căutare poetică, deci o virtute a stilului său, este dislocarea. Un exemplu de dislocare cu finalitate poetică apare şi în tipăritura de care ne ocupăm : „*am văzut* cum un om strein *cu ochii noştri* intrînd în grădina lui" (52). La alte pagini se întîlneşte fraza respectivă fără dislocare : „noi om mărturisi că *te-am văzut cu ochii noştri* cum făceai păcate" (50), „aceasta *am văzut cu ochii noştri* şi de aceasta mărturisim" (53).

12. Dintre celelalte cuvinte şi forme des întîlnite în scrierile lui Dosoftei şi care apar şi în această tipăritură mai pot fi citate următoarele : *ciudesă* (23), *cocon* (54), *custa* (28), *delunga* (3), *depreună* (6, 39, 54), *destonic* (36), *desvetează* (11), *dosadă* (18), *grozav* „urît" (43), *împlea* „împlini" (41, 49), *în lontru* (39), *învivorîţi* (20), *mainte* (35), *măgură* (22), *nedejde* (7, 12, 13, 19), *perire* (30, 34), *pomăt* (22, 46), *puţinel* (37), *răsărita* soarelui (35), *sîrgui* (7, 12) *stidi* (13), *şerb* (1, 4, 13, 19, 20), *tărire* (5), *vivor* (5, 7), *vonic* (50, 51).

Pentru a întări afirmaţia noastră de mai sus privitoare la legătura lingvistică şi stilistică a tipăriturii de care ne ocupăm cu traducerile pe care i le-am atribuit lui Dosoftei, vom semnala în continuare şi cîteva elemente comune cu textele respective.

1. În tipăritura anonimă, mai ales în versurile care precedă cele două povestiri, apare o formă neobişnuită de imperfect indicativ perifrastic, alcătuită nu din imperfectul, ci din perfectul compus al verbului *a fi* + participiul prezent al verbului de conjugat. De exemplu, „scrie la Biblie, na a patrule carte a împăraţilor, la douăzeci şi patru de capete, cum *au fost* în Vavilon *împărăţînd* împărat Navuhodonósor, carile au fost mare şi tare" (27), „şi *au fost avînd* această dragoste ei multă vreme şi unul pre altu nu ştiia că o iubăsc preste samă" (47), „Preste mare i-au trecut, / Şi faraonii i-*au fost gonind*" (24), „Din şerpi i-au mîntuit, / Cînd şerpe de lemn *au fost înălţind*. / Atunce oamenii s-*au fost tămăduind* / De durere ce-*au fost avînd*" (25), „Că Susana *au fost perind* / Şi lui Dumnezău s-*au fost rugînd*" (26). Aceeaşi formă perifrastică de imperfect indicativ apare foarte des în traducerea cronografului lui Matei Kigalas : „Socotiţ de vedeţ un om pemintean la cît dar dumnezăiesc au agiuns, cît şi faţa lui *au fost luminînd* ca soarele şi n-*au fost putînd* oamenii să-i vază faţa" (ms. *3517*, f. 44^{r}) „Iară pre acea vreme iară s-au fost rădicat Sisara, voivodul lui Iavim împărat, ş-*au fost învăluind* pre jidovi în toată vremea şi i-*au fost prădînd*, şi s-*au fost mirînd* cum vor face de răul Sisarii *(ibid.*, f. 51^{v}), „Iară la poarta cetăţii Samariei *au fost stînd* patru oameni bolnavi, nu de altă, ce au fost buboş preste tot, şi nime nu *s-au fost apropiind* de dînşii, nice în cetate nu i-*au fost lăsînd* să între, ce *au fost leşinîndu*-să de foame acolo" *(ibid.*, f. 87^{r}), precum şi în traducerea *Istoriilor* lui Herodot : „Şi aflînd acestea giucării, aşă *au fost făcînd* folos pentru foamite, pentru

că într-o zi toată zioa *au fost giucînd* într-acestea, iar apoi a dao zi *au fost mîncînd* toţi" (ed. Iorga, p. 41), „Aceştia *au fost stînd* din a stînga împăratului Misirului" *(ibid.*, p. 101).

După cîte ştim, forma aceasta perifrastică de imperfect indicativ nu este prea răspîndită în textele româneşti vechi [20]. În scrierile sale de mai tîrziu, Dosoftei va renunţa la această formă, care producea oarecare confuzie în exprimare, şi va folosi, ca şi alţi traducători din secolele al XVI-lea şi al XVII-lea, imperfectul perifrastic alcătuit din imperfectul verbului *a fi* + participiul prezent al verbului de conjugat. De exemplu, în *Mîntuirea păcătoşilor* şi *Viaţa şi minunile sfîntului Vasilie cel Nou*, ms. *1284* : *era bolid* (f. 19[r]), *era rugîndu-se* (f. 98[r]), *era stînd* (f. 80[r], 83[r], 85[r], 98[r], 105[v], 109[r], 109[r], 111[r], 112[r], 163[v], 164[r]), *era şăzînd* (f. 121[r]).

2. Expresia *a şti har* „a mulţumi, a fi recunoscător", care apare în următoarele versuri din tipăritura anonimă : „Mult bine le-au făcut, / Şi ei puţin *har au ştiut*" (26), se întîlneşte de asemenea atît în traducerea cronografului lui Kigalas : „şi nu socotiia ei cîte ciude arăta Dumnezeu pentru dînşii, ce tot *nu ştia har*" (ms. *3517*, f. 39[v]), „şi mult au trudit Isus pentru jidovi, şi ei *har nu mai ştia*" *(ibid.*, f. 50[r]), cît şi în traducerea *Istoriilor* lui Herodot : „Iar pănă aici *să ştii har* lui Dumnezău pentru că nu întră în gîndul arapilor să mai dobîndească şi altă ţară" (ed. Iorga, p. 155), „Iar tu, cu acestea cuvinte avînd, să nu te mai aproprii de mine, nici mă sfătui, şi *ştii har* scăpînd nepătimit" *(ibid.*, p. 397).

Dicţionarul limbii române, sub *har*, citează expresia *a şti har* numai din cronograful lui Moxa (cf. ed. 1942, p. 152).

3. Cuvîntul *om*, cu determinarea *de folos* „de ispravă, folositor cu fapta sau cu sfatul", care apare în următoarea frază din tipăritura anonimă : „ştiind pre Iachim că este boieren şi *om de folos*, mergea la dînsul de-ş lua svat" (46), se întîlneşte de mai multe ori şi în traducerea *Istoriilor* lui Herodot : „Acestea cuvinte le zisă un *om de folos* din cetăţăni" (ed. Iorga, p. 202), „Iară Timon a lui Androvul, *om de folos* de la Delfi, îi sfătuia pre dînşii" *(ibid.*, p. 401), „toată călărimea, pre carea era hatman Masistie, fiind *om de folos* la perşi" *(ibid.*, p. 476), „pentru că sunet să făcea întru toată Viotia cum *omul cel de folos*, după Mardonie, acela au perit" *(ibid.*, p. 477 ; cf. şi 257, 491).

Dicţionarul limbii române, sub *om*, în seria *om de ispravă*, *om de cinste*, *om de inimă*, *om de treabă* etc., nu înregistrează şi pe *om de folos*.

4. Expresia *a face păcate* „a curvi", care apare în tipăritura anonimă : „te-am văzut cu ochii noştri cum *făceai păcate* cu un vonic" (50), „de

---

[20] Ovid Densusianu îi semnalează prezenţa sporadică în *Apostolul* şi în *Cazania* a doua ale lui Coresi (vezi *Opere*, II, Bucureşti, 1975, p. 565, 678), precum şi în graiul popular din Haţeg (vezi *Graiul din Ţara Haţegului*, Bucureşti, 1915, p. 49). Maria Rădulescu o găseşte şi în graiul din Bihor, după textele dialectale publicate de Emil Petrovici (vezi *Formele verbale perifrastice a fi + gerunziul în textele româneşti traduse din secolul al XVI-lea*, în „Studii şi cercetări lingvistice", XI, 1960, p. 697). Prezenţa acestei forme perifrastice în graiul din Bihor este semnalată şi de Teofil Teaha, în *Graiul din valea Crişului Negru*, Bucureşti, 1961, p. 98. Frieda Edelstein o găseşte şi într-un text dialectal din fostul judeţ Turda, publicat de Emil Petrovici, precum şi în *Palia* de la Orăştie, în cronica lui Ureche, în *Istoria ieroglifică* a lui Cantemir şi în cronica lui Neculce (vezi *Perifraze verbale formate din a fi şi gerunziul verbului de conjugat în limba română*, în „Cercetări de lingvistică", XI, 1966, nr. 2, p. 257—259). C. Frâncu, *Din istoria verbelor neregulate : imperfectul verbelor a da şi a sta*, în „Limba română", XXVI, 1977, nr. 1, p. 82, îi semnalează prezenţa şi în traducerea *Istoriilor* lui Herodot.

voi vrea *să fac* cu voi *păcate*, moarte-mi este sufletului" (51), „alergați de vedeți pre Susana cum o am prins cu un vonic în grădină *făcînd păcate*" (51), „și am văzut cum *făcea păcate* cu Susana" (53), se întîlnește și în traducerea cronografului lui Kigalas : „o opri și gîndi *să facă păcate* cu dînsa" (ms. *3517*, f. 8^{r}), „*au făcut păcate* cu amîndoauă fetele" *(ibid.*, f. 10^{r}), „împăratul [...] *fece păcate* cu dînsa" *(ibid.*, f. 69^{v}).

Dicționarul limbii române, atît sub *face* cît și sub *păcat*, nu înregistrează acest sens al expresiei.

5. În următoarea frază din tipăritura anonimă apare forma *pespre*, în loc de *peste* : „Curărea lacrămilor mele nu întoarce, Fecioară, ceea ce-ai născut pre Hristos, ia-m toate lacrămile de *pespre* toată fața" (17). În *Paraclisul* tipărit la Bălgrad sau la Govora, fraza are cu totul altă structură, iar forma corespunzătoare lui *pespre* este *despre* : „De izvorul lacrămelor mele nu te întoarce, care ai născut pre cela ce ia toată lacrăma *despre* toată fața, pre Hristos, Fecioară" (ed. Drăganu, p. 248). În ms. *540*, fraza este o variantă a celei din tipăritura anonimă de la Iași, iar forma corespunzătoare lui *pespre* este *prespe* : „Toată curărea lacrămilor mele celea [ce] cură *prespe* toată fața mea le priimește, nu le întoarce, Fecioară, ceea ce-ai născut pe Hristos" (f. 209^{r}).

Forma *pespre*, alături de *peste*, se întîlnește foarte des în traducerea cronografului lui Kigalas și a învățăturilor lui Pseudo-Vasile Macedoneanul (ms. *3517*, f. 61^{v}, 62^{r}, 62^{v}, 66^{v}, 88^{r}, 89^{v}, 342^{v}, 601^{r}, 603^{r}, 603^{v} 604^{v}. 605^{v}). Sporadic, în același manuscris apare și forma *prespre* (cf. f. 50^{r}).

6. Alături de *Ioachim* (27, 28, 30, 45), în tipăritura anonimă apare des și forma *Iachim* (46, 47, 48, 52, 53), care este folosită și în traducerea cronografului lui Kigalas : „nu să apesti vremea și trecu *Iachim* peste legătură ce făcuse" (ms. *3517*, f. 99^{v}).

7. În tipăritura anonimă, mai ales în textul *Paraclisului*, apar des, alături de *sînt* sau *sint*, și forme cu *n* > *m* : *simt* ținut (2, 13), *simtem* nedestonici (2), *sîmt* cuprins (6), *simt* biruit (13), *simtem* șerbii tăi (13), *simtem* însărcenați cu păcate (19), porțile *sîmt* deschisă (36). Asemenea forme apar și în traducerea *Patericului* : rău *simt* turburat (ms. *1287*, f. 4^{r}) și a *Mîntuirii păcătoșilor* : *simtem* biruiți (ms. *1284*, f. 16^{r}), *simtem* ca copiii (f. 35^{v}), *sîmtem* streini (f. 43^{v}), *sîmtem* cuprinși (f. 44^{r}), *sîmtem* bogați (f. 76^{v}).

Cele 48 de stihuri originale aflate în cartea de care ne ocupăm au o deosebită valoare documentară prin faptul că sînt printre primele versuri culte alcătuite în limba română și, după toate probabilitățile, cele dintîi tipărite de Dosoftei. În stilul lor cvasipopular, ca și în stilul de povestire populară al celor două *jitii* pe care le prefațează, recunoaștem mîna de meșter a lui Dosoftei, cea care a dăruit culturii românești sute de versuri minunate în *Psaltirea* versificată de el și sute de pagini de proză încîntătoare în *Viața și petrecerea svinților*. Unele rime și imagini din aceste stihuri se întîlnesc și în *Psaltirea în versuri* sau în alte texte versificate de Dosoftei. Cele cîteva mici neajunsuri de versificație care se constată în ele se pot datora nu numai lipsei de experiență a autorului la acea dată, ci și faptului că anumite versuri au putut fi stricate prin intervenția eventualilor copiști ai textului original sau a tipografului. Pentru demonstrația de față, este semnificativ faptul că și la traducerea cronografului lui Matei

Kigalas, făcută în aceeaşi perioadă, Dosoftei a alcătuit o prefaţă similară în versuri [21]. Citäm doar începutul celor două prefeţe versificate, pentru a arăta identitatea structurii lor ritmice.

I

Prefaţa la cele două povestiri

Jitie aceasta prea frumoasă
Şi din Biblie veche scoasă
La oameni să le cetească
Şi-n veci să le pomenească
De ciudesă arătată
Şi de Dumnezău lăsată,
Oamenii de să le vază
Şi la Dumnezău să creazä.

II

Prefaţa la traducerea cronografului

Letopisăţ den grecie
Ce s-au scos pre românie,
Cu învăţături prea bune
Şi cu istorii depline.
Precum ceriul şi pämîntul
Face Domnul cu cuvîntul,
Şi cîte-s pre ceastă lume
Toate le deplini bine.

*

Identificarea lui Dosoftei ca traducător sau autor al textelor aflate în tipăritura apărută la Iaşi, pe la 1645 ori puţin mai tîrziu, precum şi al textelor pe care i le-am atribuit anterior, are drept consecinţă o definire mai exactă a raporturilor dintre el şi mitropolitul Varlaam, a legăturii între activitatea literară a acestuia şi cea desfăşurată de Dosoftei. Dacă tipăritura respectivă a apărut în timpul păstoriei lui Varlaam, deci cu încuviinţarea sa, înseamnă că Dosoftei poate fi socotit, în adevăratul sens al cuvîntului, un ucenic al lui Varlaam, fapt care nu trebuie să ne surprindă, căci la retragerea lui Varlaam din scaunul mitropolitan, în 1653, Dosoftei avea în jur de 30 de ani. Fiind un om învăţat şi talentat, el a putut pînă la acea dată să aibă unele iniţiative literare ori a putut fi antrenat de către mitropolitul său în acţiunea de traducere a cărţilor bisericeşti începută în Moldova de Varlaam. Unele însemnări ale lui Dosoftei şi ale unui coleg al său pe un manuscris de psaltichie de la mitropolia Moldovei, semnalate de C. Erbiceanu [22], atestă că, în timp ce era ierodiacon, deci înainte de 1649, el se găsea la Iaşi, în preajma lui Varlaam, urmînd probabil şi cursurile academiei domneşti de la Trei Ierarhi.

Cercetările filologice de pînă acum au stabilit că, în prima jumătate a secolului al XVIII-lea şi pe la mijlocul acestui secol, s-au tradus în Moldova *Evangheliarul* [23], *Apostolul* [24] şi *Psaltirea* [25], texte netipărite, dar

[21] Am reprodus în întregime această prefaţă, care conţine 26 de versuri în stadiul nostru din „Cronica", citat nai sus.

[22] În „Revista teologică", III, 1885, p. 85—86.

[23] Ms. rom. *296* de la Biblioteca Academiei R. S. România. Vezi şi Gh. Ghibănescu, *Un manuscript vechi românesc*, în „Arhiva", XXI, 1910, p. 185—190, 211—219, şi *Evangheliarul mitropolitului Varlaam*, în „Arhiva", XXX, 1923, p. 256—273. Manuscrisul descris de Ghibănescu se află acum la Arhivele Statului din Iaşi, cota *1709*.

[24] Vezi Mariana Combiescu, **Apostolul** *din colecţia Gaster*, în *Studii de limbă literară şi filologie*, vol. I, Bucureşti, 1969, p. 173—187, şi Liviu Onu, *Glose româneşti din secolul al XVIII-lea gravate cu condei de os pe un manuscris slavon. Contribuţii la stabilirea tradiţiei manuscrise a două traduceri ale* **Apostolului** *în româneşte*, în *Studii de limbă literară şi filologie*, vol. II, Bucureşti, 1972, p. 347—392.

[25] Vezi Gh. Ghibănescu *art. cit.*, în „Arhiva", XXI, 1910; I.-A. Candrea, *Psaltirea Schetană*, vol. I, *Introducerea*, Bucureşti, 1916, p. LXIV—LXIX; Mariana Combiescu, *Psaltirea de la Mehadia*, în „Limba română", XVII, 1968, nr. 3, p. 259—268; Gh. Chivu, *Vechi psalmi româneşti din secolul al XVII-lea*, în „Limba română", XXI, 1972, nr. 2, 145—154; Mihai Bordeianu, *Psaltirea românească de la Iaşi* (*ms. III—34*), în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", XLIX, 1973, nr. 11—12, p. 764—781.

păstrate în mai multe copii manuscrise de epocă, aflate în prezent la Biblioteca Academiei R. S. România, la Biblioteca centrală a Universității din Iași și la Arhivele Statului din Iași. Cum nici nu se putea altfel, aceste texte nu reprezintă traduceri independente de traducerile aceloraşi cărți făcute în secolul al XVI-lea. Ele sînt de fapt versiuni revăzute ale traducerilor mai vechi, verificate sub aspect dogmatic de biserica ortodoxă și îmbunătățite sub aspect lingvistic și stilistic. Acțiunea aceasta de revizuire în spirit ortodox a cărților religioase traduse în limba română, sub influența ideilor reformate, cu șapte-opt decenii în urmă se datorește inițiativei unor cercuri clericale din Moldova (probabil cu încuviințarea patriarhiei din Constantinopole) și a avut un efect salutar atît pentru menținerea unității bisericii ortodoxe românești în tot cursul secolului al XVII-lea, cît mai ales pentru întărirea conștiinței unității naționale a poporului român, prin păstrarea unității credinței ortodoxe și prin introducerea treptată a limbii române în practicarea cultului religios. La apărarea integrității bisericii ortodoxe românești și, implicit, la apărarea ființei naționale a poporului român (căci calvinizarea românilor din Transilvania ar fi putut constitui începutul deznaționalizării lor) au contribuit în mare măsură, prin integrarea lor activitate literară, Varlaam și Dosoftei. Semnificația politică națională a luptei bisericii românești pentru apărarea ortodoxiei și a inițiativelor lui Varlaam în acest scop a fost sesizată încă din 1878 de Eminescu, într-o notiță publicată în „Timpul" : „Pe la a. 1640 — spune Eminescu —, în urma ridicării lui Luther, s-a introdus în bisericele reformate limba națională, și această tipărire de cărți clerice în limbele deosebite a fost întrebuințată ca mijloc pentru a calvinizia pe români. Atunci biserica română, în ramura ei cea cu totul neatîrnată, mitropolia Moldovei și a Sucevei, a luat inițiativa unui sinod pentru părțile locuite de români și a admis, ca măsură contrarie reformațiunii, tipărirea de cărți românești ortodoxe, pentru a feri poporul și preoțimea de a se adăpa la izvoare eretice. Din reforma protestantă a răsărit această reformă în biserica română, care și-a imprimat pe de-a pururea urma ei binefăcătoare în dezvoltarea noastră" [26]. După cum se știe, aproape întregul tiraj al *Cazaniei* tipărite de Varlaam în 1643 a fost difuzat în Transilvania, unde s-au făcut după ea și numeroase copii manuscrise, iar în 1645, alarmat de „otrava de moarte sufletească" aflată în catehismul calvinesc publicat în românește la Bălgrad, în 1642, Varlaam adună un consiliu de teologi din Moldova și Țara Românească, cu care dezbate cunoscutul său *Răspuns împotriva catihismusului calvinesc*, tipărit în același an. Un răspuns indirect dat propagandei calvine printre români conține și pravila bisericească intitulată *Șepte taine*, tradusă — din însărcinarea lui Varlaam — de Eustratie logofătul și tipărită la Iași în 1644 [27].

În această atmosferă de luptă anticalvină, inițiată în Moldova de Varlaam, a început să se formeze spiritualicește tînărul monah Dosoftei, fapt care a făcut, probabil, ca o bună parte din activitatea sa literară

---

[26] Eminescu, *Articole și traduceri*, vol. I, București, 1974, p. 97; vezi și G. Bariț, *Catehismul calvinesc impus clerului și poporului românesc sub domnia principilor Gheorghi Rákoczy I și II*, Sibiu, 1879, p. 88 și urm.

[27] Vezi și Al. Mareș, *Un text polemic românesc din prima jumătate a secolului al XVII-lea*, în „Limba română", XX, 1971, nr. 6, p. 594—604.

de mai tîrziu să stea, în mod tacit, sub semnul luptei împotriva propagandei calvine. Acest lucru ne este dezvăluit de următorul comentariu, necunoscut pînă acum, pe care îl face el în legătură cu viața desfrînată și faptele împăratului bizantin iconoclast Constantin Copronim (718—775), în compendiul traducerii cronografului lui Matei Kigalas, aflat în ms. *3456* de la Biblioteca Academiei R. S. România. Avem aici o pagină antologică de pamflet, care este încă o mărturie a forței talentului de scriitor al lui Dosoftei : „Mă mer di Calvin și de Liuter cum nu ș-au învățat pre calvinii și pre liuterii lor și la farmici și spurcări aselghicești [= licențioase, precum i-au învățat alalte păgînăciuni acestui spurcat di cufurit Copronim Constantin, că cu acesta Constantin împărat să laudă calvinii c-au strîns săbor di la Asia și di la Greție de-au tocmit legea care o țin calvinii, cum scrie la catihizmușul lor, că nu ne-au lăsat nici una niocărîtă : icoanele, moștiile svinților, ruga lor și ruga Precistii, svînta cruce, svînta liturghie, postul, călugăria, ruga bisericii și alalte svinte taine toate. Să li plătească Dumnezău cu catihizmușul lor și să li facă partea cu acela Constantin împărat, cu care or să amăgească proștii ! Dară că ce nu-i zic porecla, Copronim, Cufuritul, cela ci s-au băligat în apa botezului său" (f. 230). Referințe polemice la calvini se găsesc în alte locuri din același manuscris : „Dară unde-s calvinii, eretici, carii zic că svinții nu știu nemică de noi ? Dară aceștia cum știură de grăiră în vis împăratului ?" (f. 169) ; „miră-te, calvinule" (f. 173^{r}) ; „crepe calvinii" (f. 238^{r}) ; „vază calvinii" (f. 272) ; „calvinii și liuterii așe sînt" (f. 355^{r}). În acest context, este lesne de văzut că prin traducerea *Paraclisului* și a *Acatistului Precistei*, a *Mîntuirii păcătoșilor* a lui Agapie Landos, a cărei parte a treia cuprinde minunile Maicii Domnului, a cronografului lui Matei Kigalas (versiunea din ms. *3517* și din alte manuscrise de la Biblioteca Academiei R. S. România), în care sînt povestite multe minuni și vieți de sfinți martirizați pentru cultul icoanelor de către împărații bizantini iconoclaști, dar mai ales prin *Viața și petrecerea svinților* Dosoftei apără dogmele, instituțiile și practicile cultului ortodox, puternic amenințate de propaganda calvină printre românii din Transilvania. Chiar și versificarea *Psaltirii* de către Dosoftei este motivată de aceeași atitudine, căci prin această lucrare el și-a propus de fapt să împiedice difuzarea printre români a *Psaltirii* în versuri calvină, tradusă din limba maghiară, după Albert Molnár, pe la 1648—1650, de Ștefan Fogarasi, pe care, probabil, a cunoscut-o sau despre care în mod sigur a auzit [28]. Faptul că *Psaltirea în versuri* a lui Dosoftei a fost difuzată, ca și *Cazania* lui Varlaam, mai ales în Transilvania, unde s-au făcut după ea copii manuscrise și unde cîțiva psalmi versificați au devenit colinde, indică în mod cît se poate de clar scopul principal pentru care a fost elaborată această lucrare.

Legăturii directe dintre Dosoftei și Varlaam se datorește, desigur, și angajarea tînărului ucenic la traducerea *Psaltirii*. Unii cercetători atribuie cele trei traduceri menționate mai sus (*Evangheliarul*, *Apostolul* și *Psaltirea*) lui Varlaam, alții le pun pe seama unor cărturari anonimi. Constatarea că textul *Psaltirii* din manuscrisele din Moldova de pe la

[28] Cea mai veche copie a acestei *Psaltiri* în versuri, de pe la 1660, se află acum în Biblioteca Filialei Cluj-Napoca a Academiei R. S. România, cota ms. ref. *1632*. A fost descrisă de N. Drăganu, în *Fraților Alexandru și Ion I. Lăpedatu, la împlinirea vîrstei de 60 de ani*, București, 1936.

mijlocul secolului al XVII-lea se regăseşte în mare măsură în *Psaltirea în proză*, publicată de Dosoftei în 1680, a determinat pe unii cercetători să-l considere fie un exemplar de lucru alcătuit din dispoziţia lui Dosoftei, pe baza traducerilor mai vechi ale *Psaltirii*, pentru a-l utiliza la pregătirea ediţiei sale [29], fie o traducere mai veche făcută în Moldova, pe care doar a prelucrat-o Dosoftei [30]. În realitate, după cum se poate observa la o mai întinsă şi atentă comparaţie a textului *Psaltirii* din manuscrisele menţionate, al celui versificat de Dosoftei şi al celui în proză editat de el la 1680, autorul versiunii din manuscrisele mai vechi este fără îndoială Dosoftei. El este acela care a revizuit textul din *Psaltirea Scheiană* şi din *Psaltirile* lui Coresi, confruntîndu-l cu originalul slavon şi încercînd, cum dovedesc numeroasele glose şi variantele textului menţionate marginal, să găsească formulările cele mai adecvate şi mai frumoase. Despre această îndelungată muncă la pregătirea textului în proză al *Psaltirii*, după care a elaborat textul în versuri, ne informează Dosoftei însuşi în următoarea frază din foaia de titlu a *Psaltirii în versuri*, publicată în 1673, deci cu şapte ani mai înainte de a edita versiunea în proză : „Psăltire a svîntului proroc David [...], din svintele scripturi a svinţilor părinţ, dascalilor svintei beserici, cu lungă osteneală în mulţ ai socotită şi cercată prin svîntele cărţ, şi de-aici pre verşuri tocmită în cinci ai foarte cu osîrdie mare de smeritul Dosoftei, mitropolitul de Ţara Moldovei". Aşadar, înainte de a lucra *„cinci ai"* la elaborarea textului în versuri, după 1660, cînd era episcop la Roman, Dosoftei a pregătit *„cu lungă osteneală în mulţ ai"* textul în proză al *Psaltirii*. Este semnificativ faptul că numeroase cuvinte, expresii sau chiar fragmente de frază din textul versificat se regăsesc în textul în proză din manuscrisele mai vechi, nu în cel editat în 1680. Se pot aduce numeroase dovezi că traducerea *Psaltirii* din manuscrisele din Moldova de pe la mijlocul secolului al XVII-lea este tot o lucrare de tinereţe a lui Dosoftei, făcută probabil din însărcinarea sau la îndemnul lui Varlaam. Mai tîrziu el va utiliza acest text şi la revizuirea traducerii *Vechiului Testament* făcută de Nicolae Milescu, care a intrat apoi în ediţia *Bibliei* de la 1688.

[29] I.-A. Candrea, *op. cit.*, p. LXV.
[30] Mariana Costinescu, *art. cit.*, la nota 3, p. 231 şi 238.

SEXTIL PUȘCARIU ȘI PROBLEMELE LIMBAJULUI POETIC ROMÂNESC*

DE

MIRCEA BORCILĂ

1. Aportul substanțial al lui Sextil Pușcariu în filologia noastră se întemeiază, cum a apreciat, cu drept cuvînt, Iorgu Iordan, pe „o experiență vastă, aproape unică în lingvistica românească, produs al contactului neîntrerupt cu limba", atît „prin intermediul textelor", cît și prin „observarea directă" a „ceea ce putem numi « viața limbii »" [1]. Una din dimensiunile cele mai caracteristice ale acestei experiențe este dată, credem, de contactul său profund și permanent cu creația artistică verbală în toate formele de manifestare ale acesteia. Întemeietorul școlii lingvistice clujene se înscrie între foarte puținii lingviști mari, de la noi și de oriunde, care au fost nu numai excelenți cunoscători ai fenomenului literar, ci care au scris ei înșiși poezie și, cu pasiune și destulă consecvență, *despre* poezie. Este adevărat că manifestările pe tărîmul creației literare ca atare nu pot însemna, pentru ansamblul activității sale, mai mult decît el însuși le evaluează: un „păcat" al tinereților, un impuls juvenil pe care și l-a reprimat, deși cu mare dificultate, destul de timpuriu[2]. Cu toate acestea, experiența creației din anii tinereții nu putea să nu lase urme adînci în opera sa. Sextil Pușcariu a rămas pentru totdeauna intim legat de mediul literar și de problemele literaturii, iar sensibilitatea deosebită pe care o va manifesta toată viața față de fenomenul poetic — consacrată astăzi, am spune, în istoria culturii noastre, cel puțin în măsura în care i se recunoaște descoperirea și lansarea marelui talent al lui Lucian Blaga, promovarea lui Șt. O. Iosif, Dimitrie Anghel, Octavian Goga etc. — se trage, desigur, în primul rînd, de aici. Înflorirea acestei „sensibilități" pînă la conștiința de sine a fost ajutată însă, după convingerea noastră, și de unii factori ce țin de formația sa științifică. Pușcariu a fost crescut de la început în cultul idealului umanist al epocii anterioare („înainte de specializarea adusă de vremile nouă") și, pînă la încheierea prodigioasei

---

* Fragment dintr-o lucrare mai amplă (în pregătire).

[1] I. Iordan, *Sextil Pușcariu*, în CL, XI, 1966, nr. 2, p. 156.

[2] Renunțarea definitivă la creația literară intervine după apariția volumului de versuri și proză *Juvenilia* (Brașov, Ed. Ciurcu, 1898), a cărui publicare o regretă încă în 1903 (*Scrisoarea a III-a*, în „Luceafărul", II, nr. 16—18, p. 275). Din propriile mărturisiri rezultă că decizia a fost luată în urma confruntării cu exigențele impuse creației poetice de doi dintre cei mai proeminenți lirici ai epocii: „Văzînd cum Anghel purta cu sine săptămîni întregi un vers înainte de a-l așterne pe hîrtie, cum Iosif sacrifica strofe întregi, minunat de frumoase, pentru ca poezia sa să aibă o formă mai curată, mi-am zis că literatura ce o făceam eu atît de ușor nu e artă adevărată. Și atunci avui inima să trag o dungă groasă peste tot ce scrisesem și pentru totdeauna. *Pot să spun că această renunțare a fost una din cele mai grele din viața mea.* Faptul, însă, că am izbutit să mă învinge, îl socotesc ca una din cele mai mari izbînzi" (S. Pușcariu, *Călare pe două veacuri (1895—1906)*, București, Edit. pentru literatură, 1968, p. 187; subl. ns. — *M.B.*).

sale activității lingvistice, el se va gîndi totdeauna cu veneraţie la profesorii lui „mai bătrîni" ce „făceau în liceu lecţii de matematică şi de limba elină" şi a căror „cultură umanistă" „le ajuta să nu simtă o opoziţie între «ştiinţă» şi «literatură» "[3]. O „influenţă covîrşitoare" asupra sa trebuie să fi avut, în această privinţă, cum însuşi o mărturiseşte, profesorul său de la celebra École des Hautes Études, Gaston Paris. Acesta îl impresionează profund pe proaspătul doctor în lingvistică, ce nu încetase încă să scrie poezii, printr-o „calitate foarte rară la cercetătorii limbii omeneşti", pe care el n-o putuse găsi, desigur, la nici unul din foştii săi profesori de la Institutul din Leipzig şi nici, după aceea, la Viena, la marele romanist Wilhelm Meyer-Lübke: „El [Gaston Paris] era şi un mare istoric literar cu inima deschisă pentru scriitorii vechi şi plin de înţelegere pentru frumuseţea operei de artă"[4].

Opera lui S. Puşcariu atestă, credem, în ansamblul ei, aspiraţia spre acest model de savant filolog şi încercarea de a înlătura „prăpastia enormă" dintre studiile lingvistice şi cele literare la care se ajunsese pe la începutul secolului nostru şi pe care o va descrie, mai tîrziu, atît de bine, un alt ilustru elev al lui Meyer-Lübke, Leo Spitzer[5]. Cu toate acestea, în 1906, cînd se angajează la marele proiect al *Dicţionarului limbii române*, încredinţat de Academie, lingvistul nostru nu găseşte încă posibilitatea practică de a integra „stilul poetic" în studiul ştiinţific general al limbii române; lexicograful se vede nevoit, astfel, să excludă „figura poetică" din preocupările sale[6]. Această poziţie va fi revizuită în mod deschis numai în 1929—1930, cu ocazia unei temeinice analize a primului volum din lucrările Cercului lingvistic din Praga („astăzi, după un sfert de veac, gîndesc altfel"): „Limba poetică a fost neglijată *pe nedrept* de lingvişti, iar istoricii literari, care s-au ocupat mai adesea cu ea, de obicei nu aveau o pregătire suficientă în materie de metodologie lingvistică"[7]. Am semnalat[8] că în aceste pagini din „Dacoromania" se formulează, pentru prima dată la noi, imperativul unei noi p o e t i c i, ca disciplină aparte a ştiinţei limbii, deziderat de deosebită actualitate, în întîmpinarea căruia Puşcariu a adus, după părerea noastră, unele contribuţii importante. Înainte de a încerca o evaluare propriu-zisă a rezultatelor la care ajunge, în această privinţă, opera sa lingvistică de maturitate, ni se pare necesar să relevăm, însă, că ele *nu* reprezintă consecinţele aplicării unor teze sau principii de împrumut, ci se dezvoltă în cea mai mare parte din premise mult mai timpurii şi ela-

---

[3] S. Puşcariu, *Limba română*, vol. II, *Rostirea*, Bucureşti, 1959, p. 404.

[4] *Călare pe două veacuri*, p. 162—163.

[5] L. Spitzer, *Linguistics and Literary History. Essays in Statistics*, Princeton University Press, 1970 [ed. I, 1948], p. 4—11; raţiunile profunde ale acestei sciziuni, precum şi marile dificultăţi ale reconcilierii, sînt analizate comprehensiv de Karl D. Uitti, *Linguistics and Literary Theory*, New Jersey, Prentice-Hall, Inc., 1969, p. 105—131.

[6] Vezi S. Puşcariu, *Raport către Comisiunea Dicţionarului*, în *Dicţionarul limbii române*, vol. I, partea I, Bucureşti, 1913, p. XXVIII—XXXIX; textul, reprodus separat şi în S. Puşcariu, *Cercetări şi studii*. Ediţie îngrijită de Ilie Dan, Bucureşti, Edit. Minerva, 1974 [abreviat, în continuare: CS], p. 102—132, reprezintă de fapt, „programul" prezentat de Puşcariu Comisiei Academiei în 1906 (*Dicţionarul...*, p. II, precizează „1 ianuarie 1906", pe cînd *Călare pe două veacuri*, p. 336, indică, probabil din memorie, „decembrie 1906").

[7] *Pe marginea cărţilor*, III, în „Dacoromania", VI, 1929—1930, p. 487—488 (subl. ns. — *M. B.*).

[8] *Premisele unui curs de poetică şi implicaţiile lui practice*, în „Limbă şi literatură", 1977, nr. 1, p. 128.

borări îndelungate, ce pot fi descoperite mai întîi în activitatea sa de „istoric" și „critic" literar.

2. Abundența observațiilor asupra „limbii" în articolele și cronicile consacrate de Pușcariu poeziei românești și publicate în diverse reviste ale timpului i-a determinat pe unii cercetători să considere, cu îndreptățire, că aceste scrieri nu reprezintă, de fapt, manifestări tipice de „critică" sau „istorie" literară [9]. S-a apreciat, pe baza acestor lucrări, că „Sextil Pușcariu este [...] cel dintîi critic al nostru care îmbină critica literară cu analiza limbii scriitorului în cauză" [11]. Afirmația poate fi reținută, credem, și fundamentată faptic numai dacă se observă din primul moment că „îmbinarea" celor două moduri de abordare se întreprinde, de cele mai multe ori, dintr-o perspectivă diferită de cea a „criticii" literare, fie ea și „critică stilistică" : „analiza limbii scriitorului" nu se restrînge, aproape niciodată, la relevarea, prin penetrație intuitivă, a „valorilor" unice ale *textului* (unui poem sau chiar opere întregi) ca atare, ci urmărește să ajungă la anumite generalizări. Ni se pare important, de asemenea, să remarcăm că aceste generalizări nu vizează, de obicei, limba (română) în general ci funcția pe care diverse elemente verbale o îndeplinesc în creația unor scriitori, spre deosebire de uzul lor obișnuit în limba comună [11]. Deși nu se rezolvă într-un cadru propriu-zis științific, cu rigoarea termenilor și a întemeierii faptice necesare, observațiile sale prezintă un deosebit interes, pentru că în ele se schițează principalele probleme și se indică, chiar, în linii mari, soluțiile acelei poetici a limbii române, pe care Pușcariu o va preconiza mai tîrziu, după contactul cu lucrările școlii lingvistice pragheze.

2.1. Modul de abordare pe care îl urmărim se precizează destul de limpede încă în unele din primele sale scrieri de acest gen.

Într-o extinsă analiză asupra volumului *Patriarhale* al lui Iosif, Pușcariu mărturisește că, din contactul intim cu laboratorul de creație al poetului, „a priceput" diferența enormă între o „colecție de versuri" și „un *volum* unitar de poezii", în care „vei întîlni [oriunde] aceeași notă, intimă" ce definește individualitatea unui „*poet*" [12]. Această „notă" trebuie să se desprindă ca „nouă", „originală", în raport cu o tradiție, așa cum credea el — polemizînd cu Sanielevici — că se afirmă „personalitatea" lui Iosif în raport cu Eminescu și Coșbuc. Important pentru noi

---

[9] G. Istrate, *Prefață*, la CS, p. XI : „el nu este totuși un istoric literar în sensul strict al cuvîntului" ; vezi și M. Popa, *Sextil Pușcariu — ideile criticului și ale istoricului literar*, în CL, XIX, 1974, nr. 1, p. 55, 64—66.

[10] M. Popa, *loc. cit.*, p. 64.

[11] G. Istrate, *loc. cit.*, observă judicios că „majoritatea scriitorilor a căror operă [Pușcariu] o are în vedere sînt priviți, în primul rînd, din punctul de vedere al [...] posibilității de a da expresie sentimentelor și gîndurilor de care sînt stăpîniți", dar nu remarcă diferența specifică dintre acest unghi și „punctul de vedere al limbii" ca atare : în consecință procedura lui Pușcariu în aceste lucrări este definită ca cea a unui „lingvist care înțelege să-și caute elementele doveditoare necesare teroriilor sale în toate izvoarele de bază ale limbii noastre, deci și în literatura beletristică" (*ibid.* ; vezi și idem, *Locul lui Sextil Pușcariu în lingvistica românească*, în „Analele științifice ale Universității « Al. I. Cuza »", 1968, fasc. 2, p. 152), opinie ce apare substanțial modificată în analiza de față.

[12] S. Pușcariu, *Patriarhale. Dare de seamă*, în „Gazeta Transilvaniei", LXIV, 1901, nr. 148 p. 1—2 ; nr. 149, p. 1—2 ; nr. 150, p. 1—2 ; nr. 152, p. 1—2 ; nr. 153, p. 1 ; nr. 154, p. 1—2 ; nr. 155, p. 1 ; nr. 156, p. 1.

este că această „notă originală" e identificată în planul atitudinii lirice şi al limbajului : „Ar putea figura cuvîntul *jale* în poezia lui Eminescu ?" ; Iosif evită „« glastrele » şi « linţoliul », care au fost frumoase, fiind întrebuinţate odată de Eminescu" (dar în epoca sa „te jignesc repetîndu-se în fiecare strofă" !) şi „scotoceşte din popor" „vorbe nouă". Pe de altă parte, Puşcariu subliniază însă că Iosif „a învăţat de la cei doi mari maeştri multe şi adeseori a găsit calea netedă pe unde Coşbuc şi mai ales Eminescu au trebuit să-şi taie înşişi drum" ; el a putut „învăţa" mai ales în privinţa modului de a „introduce" aceste elemente noi, „numai atunci cînd ele sînt atît de bine ţintuite în cadrul în care le-a pus, încît nu numai că sînt pline de efect şi înlocuiesc cu succes termini tociţi şi improprii, ci rămîn împămînteniţi în poezie şi se impun celor ce scriu în urma lui" [13].

Acest aspect al continuităţii în raport cu o tradiţie „literară" va fi pus, apoi, în termeni mai generali. Într-o intervenţie din 1903 în revsta „Luceafărul", Puşcariu apreciază că împrumutul masiv de neologisme rău alese — „fomaţiuni ibride" şi „termeni improprii", fie din latină, deci „dintr-o limbă care, moartă de două mii de ani, nu mai corespunde cerinţelor vieţii noastre", fie termeni din germană sau maghiară care „ne sînt străini ca gîndire" — constituie un impediment în calea dezvoltării unei literaturi naţionale viguroase : scriitorii transilvăneni nu pot beneficia, din această cauză, de avantajele oferite de instrumentul perfecţionat care este „limba literară din România, netezită şi amplificată de generaţii întregi de artişti şi savanţi, [...] o limbă poleită, în care se poate scrie cele mai subtile nuanţări ale gîndirii" [14]. Pledoaria sa se articulează, evident, din unghiul idealului unei „limbi literare" (şi, deci, al unei culturi româneşti) unitare, dar Puşcariu denunţă clar, încă de acum, „iluzia" sau, ceea ce va numi mai tîrziu, „greşeala principială" a marilor săi înaintaşi şi mai ales a lui Cipariu : filologii nu pot avea „competenţa" de a da precepte, ci, dimpotrivă, ei sînt cei care „învaţă" din scrierile literare [15]. Cu toate acestea, faptul de a pune, ca „idee cardinală", în dezbaterea fenomenului literar, „problema limbii" nu putea să nu şocheze critica vremii : „Nimic mai greşit !" — i se va replica — deoarece „totul depinde [...] de la talent şi nu de la limbă" [16]. Puşcariu observase însă, de la început, că *nu* aspectul „frumos" sau „eufonic" al cuvîntului, aşa cum se întrebuinţează el în limbă, este determinant în discuţia purtată, ci că „totul depinde de la aceea de a-l pune la locul său şi numai atunci cînd e de lipsă" (de ex. cuvîntul *dîrz* „prin combinaţiunea sa de consonante e tot atît de puţin eufonic ca şi slavul *krk* sau *prst*, şi totuşi el a devenit un termin literar de cînd Iosif l-a prins atît de bine în versurile cu cari a caracterizat mînia jignitului haiduc...") [17]. El nu subestima, aşadar, importanţa

---

[13] S. Puşcariu, *loc. cit.*, nr. 149, p. 2; nr. 155, p. 1.

[14] S. Puşcariu, *O scrisoare*, în „Luceafărul", II, 1903, nr. 7, p. 122—128. Problematica specifică a limbii literare în opera lui Puşcariu este analizată temeinic la R. Todoran, *Sextil Puşcariu şi limba literară*, în CL, XIX, 1974, nr. 1, p. 43—53; rămîne însă să fie studiat şi aspectul particular al relaţiei dintre „limba scriitorilor" şi „limba literară".

[15] S. Puşcariu, *O scrisoare*, p. 123; vezi şi *Timotei Cipariu*, în „Luceafărul", IV, 1905, nr. 15—16, p. 319 (CS, p. 571—572); *Raport către Comisiunea Dicţionarului*, p. XIX, XXI (CS, p. 112, 114).

[16] U. T. Mihai, *Un curent neîntemeiat în literatura românească*, în „Luceafărul", II, 1903 nr. 14—15, p. 245—246.

[17] S. Puşcariu, *O scrisoare*, p. 123; *Patriarhale*, *loc. cit.*, nr. 155, p. 1.

„talentului" în creația literară, dar, din experiența artistică proprie și din serioasele sale explorări filologice, ajunsese să înțeleagă că „talentul" sau „simțul artistic " al scriitorului se manifestă tocmai prin modul concret de utilizare a resurselor limbii într-un context specific : poetul are „bunul-simț, dictat de firea sa de artist, a întrebuința anumite cuvinte în anumite împrejurări și a nu întrebuința altele". De aici și convingerea sa că fenomenul literar poate fi abordat pe baze științifice și că, deci, filologul poate „să descopere pe acel « de ce » i-a dictat poetului bunul său simț astfel și nu în alt chip". E adevărat că abordarea științifică postulată aici sub patronajul filologiei și într-o perspectivă cauzal-genetică nu își precizează destul de clar nici obiectul specific (conceptul de „limbă literară", în sensul actual de „limbă a culturii", nepermițîndu-i o delimitare între factorul estetic sau al „frumosului" și cel normativ sau al „corectitudinii") și nici metodele proprii („Știința dă filologului numai metoda adevărată — secretul de a putea sistematiza, de a scoate reguli din ceea ce artiștii în mod inconștient au scris și au vorbit ...") [18]. Se poate aprecia că ea se deosebește, totuși, în mod categoric de vechea poetică retorică și se întemeiază pe ideea condiționării profunde a fenomenului literar concret de „firea" și „starea culturală" a limbii la un moment dat : Iosif a putut crea o operă poetică autentică și nouă numai pentru că „a știut să recunoască rostul lui Eminescu și al lui Coșbuc în literatura română", și „continuînd tradițiunea, să se valideze ca o personalitate, ca o etapă nouă în istoria literaturii noastre" ; în acest sens, însuși Eminescu se înscrie în continuarea unei tradiții, oricît de „modeste" („de la Costin și Neculce pînă la Alecsandri"), și nu a avut nimic de „învățat" de la Musset, Byron, Leopardi sau Schopenhauer [19].

Pușcariu ajunge să conceapă, astfel, posibilitatea studiului științific al fenomenului poetic concret, individual, în raport cu un gen proxim al său, propriu : cel al „l i m b i i p o e t i c e". Introducerea acestui concept este justificată, în 1904, prin efectuarea unei disocieri nete în istoria literaturii române : „pomenind numele lui Coșbuc, dar mai ales al lui Eminescu, am trecut la acea epocă a literaturii noastre care se caracterizează chiară prin progresul uriaș ce l-a luat limba poetică românească și forma în care-i turnată" [20]. Disocierea aceasta, care va rămîne *crucială* pentru concepția și activitatea sa, poate fi comparată cu cunoscuta teză a lui Densusianu conform căreia, odată cu marii noștri clasici, începe faza precumpănitor „estetică" în evoluția limbii române [21]. Rațiunile acestei periodizări sînt însă diferite la Pușcariu, iar noțiunea de „limbă poetică" sau „stil poetic" apare pentru prima oară fundamentată la noi prin analizele sale concrete asupra scriitorilor (mai ales poeților) „moderni". Pre-

[18] Toate pasajele citate sînt din *O scrisoare*, p. 123—124.

[19] S. Pușcariu, *Scrisoarea a III-a*, în „Luceafărul", II, 1903, nr. 16—18, p. 270—275.

[20] *Poeții noi* [IV], în „Junimea literară", I, 1904, nr. 6, p. 84 (CS, p. 507).

[21] Teza lui Ov. Densusianu este fundamentată, de fapt, numai „începînd cu anul 1921, în mai multe cicluri de cursuri universitare" (cf. B. Cazacu, *Prefață* la Ovid Densusianu, *Opere*, vol. I, București, Edit. pentru literatură, 1968, p. X). După 1904, ideea va fi reafirmată mereu în articolele „literare" ale lui Pușcariu (vezi mai jos) și va sta la baza periodizării propuse în *Istoria literaturii române. Epoca veche*, Sibiu, 1921 (ed. II, Sibiu, 1930 : „... cînd, în sfîrșit, în literatura noastră apăru geniul lui Eminescu, — atunci s-a stabilit începutul epocei moderne în istoria noastră culturală și în literatura română ; o epocă a cărei caracteristică e maturitatea gîndirii și ai cărei scriitori sînt cu mult superiori înaintașilor lor, ca artiști" — p. 3)

misa implicită în toate aceste scrieri este că personalitatea poetică a acestor „artiști ai cuvîntului" nu se poate defini fără o determinare a locului lor în evoluția „limbii poetice", concept al cărui sens se va contura, treptat, ca produs (sau proces) de exploatare și dezvoltare continuă a „posibilităților expresive" ale limbii române, în funcție de un anumit „ideal cultural" și, mai direct, de un anumit „program estetic".

2.2. „Progresul uriaș" realizat de „limba poetică" românească prin opera lui Eminescu este pus, încă din 1905, pe seama modului specific în care „marele geniu romantic" a știut să valorifice exemplul și resursele poeziei populare. Pușcariu observă mai întîi că, spre deosebire de antecesorii săi, și în speță de Alecsandri, Eminescu „n-a imitat, ci a creat versuri populare", „a scris ca poetul popular, însă mai frumos, căci el a știut ce poate lăsa afară și ceea ce poate accentua ca să nu strice caracterul poeziei populare" [22]. Remarca vizează în primul rînd aspectul, semnalat și anterior, al „poleirii" expresiei și al „eufoniei eminesciene", care va reveni obsedant în atenția savantului, și care este considerat „influență hotărîtoare" asupra întregii evoluții ulterioare a limbajului nostru poetic. Relevant ni se pare însă că această „rafinare extraordinară" a formei este pusă în relație cu asimilarea intimă a „c a r a c t e r u l u i" liricii folclorice românești și explicată ca o refacere, din interior, și o perfecționare a însuși procesului de creație; sub aspectul versificației, se apreciază chiar că marele poet „duce la desăvîrșire" posibilitățile poeziei populare [vezi și **2.3.**].

Aprofundînd și dezvoltînd această idee, Pușcariu ajunge, în 1909, la concluzia definitivă că Eminescu „n-a fost numai un geniu ce și-a spus cuvîntul incidental în limba românească", ci că el este chiar „c r e a t o r u l" limbii poetice românești [23]. Teza aceasta, care fixează importanța excepțională a fenomenului eminescian pentru limbajul nostru poetic, cunoaște aici pentru prima dată o argumentație temeinică. Criteriul principal al evaluării va fi definit, în ultimă instanță, tot prin raportarea la „caracterul" poeziei populare. Pușcariu accentuează însă, mai întîi, asupra conștientizării procesului creator la Eminescu: „cea mai esențială deosebire" între acesta și poeții anteriori este localizată tocmai în faptul că, la el, „darul înnăscut" nu s-a manifestat niciodată „ca instinct", ci „totdeauna nobilitat prin gîndirea scrutătoare a însuși rostului lui". În acest context, și atributul „formei desăvîrșite" apare ca o consecință a efortului de șlefuire conștientă a expresiei, revelat prin pătrunderea în „atelierul" artistului (referirea concretă se face la variantele pentru *Mai am un singur dor*): „Numai acestei munci jertfitoare și doborîtoare se datorește crearea limbei poetice române, care de la Eminescu datează, pe care urmașii lui au primit-o de-a gata. El, cu geniul său înnăscut, dar și cu chinuitoarea autocritică, a dat urmașilor acea limbă plină de imagini, de armonie și cadență, pe care a întruchipat-o în cea mai mare parte din graiul poporului și din vorba așezată și înflorită a scriitorilor noștri vechi. Astăzi un poetastru cu puțin talent scrie versuri neîntrecut mai melodioase decît un Grigore Alexandrescu, cel mai înrudit sufletește, cu toate acestea, de

[22] S. Pușcariu, *Coșbuc*, în „Luceafărul", IV, 1905, nr. 8, p. 174.

[23] *Mihai Eminescu*, în „Junimea literară", VI, 1909, nr. 7—8, p. 130—135 (CS, p. 525—531); vezi și *Limba română*, vol. I, *Privire generală*, București, Fundația pentru literatură și artă, 1940, p. 392.

maestrul poeziei noastre" [24]. Elementul hotărîtor pe baza căruia este definită întemeierea limbajului poetic românesc se referă însă la o dimensiune mult mai profundă a poeticii eminesciene. Pușcariu argumentează, anume, că Eminescu a desprins din tezaurul liricii noastre folclorice un p r i n c i p i u f u n d a m e n t a l de creație, pe care îl numește „principiul naționalității în artă" și pe care poetul „l-a spus precis în articolele sale în proză și l-a pus în practică — în mod cu mult mai convingător — în versurile sale ..." [25].

Acest principiu, în forma în care apare explicitat la Pușcariu, prezintă un interes capital pentru noi, deoarece el nu se referă, de fapt, la artă în general, ci vizează chiar condiția specifică a poeziei ca artă a cuvîntului. Acest adevăr poate fi ușor evidențiat din comparația, reluată și amplificată, cu poezia lui Alecsandri. Deși nu a ajuns „să înțeleagă deplin firea poporului nostru și sufletul strămoșesc", Alecsandri „a simțit vag" „frumusețea intrinsecă" a poeziei populare și — într-un moment cînd „limba și felul nostru de cugetare erau mai periclitate să se înstrăineze prin tendințele artificiale ale latiniștilor și prin împrumuturile nesăbuite de la francezi și italieni" — „a nimerit să imite minunat, cel puțin în aparență, versul popular și să reînvie figuri mărețe din trecut, dîndu-le chiar și un decor exterior adesea bine adulmecat". „Și cu toate aceste !", Pușcariu apreciază că „sufletul" românesc și „mentalitatea" românească se exprimă incomparabil mai puternic în „oricare din poemele mici" ale lui Eminescu („deși în acestea vorba «român» nu se pomenește o singură dată") — indiferent de „preocupările" poetului și de „problemele vecinic umane" pe care le tratează —, decît în „cele mai patriotice cîntări ale lui Alecsandri, cele mai reușite copii de poezii populare, poeme istorice cu motive din trecutul nostru și din războiul pentru neatîrnare". Iar explicația acestui paradox o dă „mai ales limba, care prin cuvintele populare și bătrînești strîng [sic] î n f o r m a l o r r o m â n e a s c ă n o ț i u n i u n i v e r s a l e, acomodîndu-le la felul cum ele au fost pricepute și exprimate de români în decurs de multe sute de ani" [26].

Pușcariu nu avea, desigur, la acea dată, o concepție clară asupra rolului pe care îl joacă factorul lingvistic, în general, în modelarea „mentalității" etnice [27]. Ceea ce a putut desprinde însă din studiul poeziei lui Eminescu și ceea ce presupunea că marele poet „a înțeles" la rîndul lui din creația folclorică este convingerea că apartenența la o anume cultură națională nu trebuie „declamată" sau mimată *în poezie*, deoarece ea este înscrisă în chiar materialul specific al acestei arte — în limbă. Mai mult decît atît însă, observațiile lui Pușcariu indică clar că aserțiunea directă, descriptivă sau retorică, este contrară însuși r o s t u l u i poeziei, care nu este de a „declama", ci, cu termenii săi, de a „lăsa să picure din orice vorbă spusă". Specificul național se va manifesta, prin urmare, „de [la]

---

[24] *Mihai Eminescu*, p. 132 (CS, p. 528). Pentru comparația cu Grigore Alexandrescu, vezi și articolul dedicat acestuia în „Luceafărul", XI, 1912, vol. 2, nr. 33, p. 745—749.

[25] *Mihai Eminescu*, p. 133 (CS, p. 529).

[26] *Ibidem*, p. 132—133 (CS, 528—529; neputînd cita *întregul* pasaj, am fost nevoiți să recurgem, ca și în alte cazuri, la parafrază, urmărind, totuși, o reproducere cît mai exactă a textului).

[27] Vezi, totuși, *În jurul Dicționarului limbii române*, I, în „Convorbiri literare", XLII, 1908, nr. 3, p. 330 (CS, p. 19); *Probleme nouă în cercetările lingvistice*, I, în *ibidem*, XLIV, 1910, p. 455—457 (CS, p. 33—34).

sine", în mod „firesc" și cu atît mai puternic, în orice creație poetică autentică, în măsura în care creatorul este conștient de această menire a lui și, în același timp, nu încearcă să și-o falsifice prin precepte impuse din exterior : „Așa a înțeles Eminescu literatura națională : nu imitînd cîntecul popular, ci alipindu-se de el, nu încercînd să reînvie scrisul veacurilor trecute, ci continuîndu-l și ducîndu-l spre desăvîrșire, nu forțînd nota prin fraze declamatorii, ci lăsînd să picure din orice vorbă spusă dragostea nemărginită și firească a tot ce e român. Astfel, literatura noastră primește de sine nota aceea particulară care-i aparține numai ei, care nu se poate găsi la nici un alt popor din lume, care formează partea de prinos ce o putem aduce noi la marea operă de cultură universală" [28].

Considerarea lui Eminescu drept „creatorul" limbii poetice românești sau întemeietorul „vîrstei mature a poeziei poporului său" se bazează, așadar, la Pușcariu pe argumentul, într-adevăr hotărîtor, că marele poet a fost cel dintîi în literatura noastră care a „înțeles" și ilustrat pe deplin acest principiu cardinal al artei poetice. Nu ne interesează aici măsura exactă în care enunțarea acestui principiu reflectă formulările „în proză" ale lui Eminescu însuși [29] și nici fundamentarea lui teoretică în sine [30]. Importantă pentru noi ar fi fost demonstrarea modului „mult mai convingător" în care se „întruchipează" el prin versurile poetului. Cum s-a văzut, Pușcariu indică, de la început, drept sursă principală a „plămădirii" limbii noastre poetice elementul lexical popular și arhaic. Aserțiunea sa nu se bazează, din păcate, pe o demonstrație faptică și ea va fi, dealtfel, serios corectată mai tîrziu [31]. Din puținele exemple pe care le oferă (ex. semantismul particular al cuvîntului *străin*, activizat de poet din graiurile populare și din folclorul românesc), ne putem da seama însă că Pușcariu nu reduce conceptul de limbă poetică la dimensiunea selecției lexicale, ci îl înțelege ca o valorizare în contextul poematic a unor potențe sau virtualități ale limbii comune. Să mai notăm, în sfîrșit, și urmărirea relației în sens opus, a efectului artei poetice eminesciene asupra capacității expresive a limbii române în general. Fiind „cel dintîi poet care a

---

[28] *Mihai Eminescu, loc. cit.* Se poate observa acum și deosebirea față de teza lui Ov. Densusianu [*infra*, p. ...]. Menționăm că și în *Istoria literaturii române. Epoca veche*, Sibiu, 1930, „începutul epocei moderne în istoria noastră culturală și în literatura română" este stabilit „cînd influența binefăcătoare a poeziei și a limbei populare a dat scrisului literaților noștri caracterul specific românesc" (p. 3) ; rolul decisiv în modificarea radicală a atitudinii „pașoptiste" față de creația folclorică este atribuit, cum s-a văzut, *spiritului critic* post-maiorescian (vezi și *Grupări literare și idei politice*, în „Luceafărul", XI, 1912, nr. 1, p. 23 ; nr. 2, p. 42 ; *Ce e românesc în literatura noastră?*, în „Țara Bîrsei", I, 1929, nr. 2, p. 99—100, 106—110).

[29] Referindu-se la „articolele sale în proză", Pușcariu avea în vedere, desigur, ediția lui I. Scurtu (*Scrieri politice și literare*, I—II, București, 1905). Interesant este însă că aici „principiul eminescian" nu apare nicăieri formulat în felul în care îl prezintă Pușcariu. O asemănare izbitoare poate fi stabilită însă cu Ms. 2257 (*„Strîngerea literaturii noastre populare"*), reprodus pentru prima oară „în întregime" la D. Murărașu, *Cercetări eminesciene*, [Buc.], Edit. pt. literatură, 1967, p. 372—374 (vezi aci, p. 359, și documentarea influenței, asupra lui Eminescu, a psihologiei etnice a lui Steinthal și Lazarus, bazată pe ideea că „sufletul poporului" se manifestă în limbă și poezia populară).

[30] Se poate constata ușor că teza menționată se întemeiază, la amîndoi, pe o concepție esențial dualistă, și evident inacceptabilă pentru noi astăzi, a unor „conținuturi ideale" universale, ce „se îmbracă" în „formele particulare" ale unor limbi date (vezi mai jos, p. 629).

[31] S. Pușcariu, *Limba română*, I, p. 392 ; „Eminescu e creatorul limbii poetice române, fiindcă a cunoscut bogăția graiului strămoșesc și i-a dat o strălucire nouă prin neologismul pe care l-a știut încadra cu atîta măiestrie în versul său".

abordat toate problemele eterne ale vieții acesteia, care în orice colț al lumii rămîn aceleași și se deosebesc pretutindeni numai prin felul cum sînt înțelese", Eminescu a fost „preocupat de enigmele firii" — „străbătînd profunziuni fără fund, înălțîndu-se în regiuni fără margini" — și „aceste preocupări ale lui le-a exprimat *românește*; îmbrăcîndu-le în haina strîmtă a unei limbi nedeprinse de a cuprinde astfel de idei, haina însăși s-a lărgit, a devenit accesibilă pentru orice conținut" [32].

2.3. După opinia lui Pușcariu, și opera lui George Coșbuc ocupă un loc privilegiat în „limba poetică" românească. El consideră că poetul transilvănean a reușit să inițieze o „direcție" proprie, care, deși se dezvoltă în continuarea „idealului" cultural național al poeziei eminesciene, se deosebește, totuși, de aceasta, „ca cerul de pămînt".

Specificul creației coșbuciene este definit tot prin raportarea la poezia populară. Pușcariu operează și în acest caz o disociere radicală față de Alecsandri, împotriva celor care îl consideră pe acesta un „predecesor" al lui Coșbuc. Diferența se circumscrie mai întîi prin specificul idealului cultural al epocilor pe care cei doi poeți le reprezintă : „Alecsandri nu-i alta decît întruparea idealului vast și nehotărît al generației din 48, plin de idealismul ei, de visuri mari, de dor neînfrînt de luptă și credință nesovăitoare în izbîndă, de iubire nețărmurită de neam"; Coșbuc „crede într-un ideal realizabil și se inspiră de realitatea imediată ..." Această diferență se poate preciza însă, din nou, prin modul în care cei doi exploatează valențele poeziei populare : Alecsandri „se adapă la izvorul curat al poeziei populare, dar viața poporului de la țară îi e străină încă", el „o vede din depărtare, o remarcă numai superficial" și nici una din „faptele și v o r b e l e" lui Peneș Curcanul, bunăoară, „nu trădează originea sa țărănească" [33]; Coșbuc se plasează la antipod, opera lui fiind considerată ca o expresie autentică a însăși mentalității poporului, așa cum se reflectă aceasta în graiul lui. Deosebirea principală față de Eminescu, *în acest punct*, se referă la faptul că el nu valorifică nimic din *versificația* folclorică : „în această direcție, după Eminescu, nu mai era nimic de făcut" și astfel se explică constatarea, datorată unei foarte fine observații, că „poetul țărănimii" „nu a scris nici un vers popular" [34]. După convingerea lui Pușcariu, Coșbuc reușește, totuși, să exprime „sufletul" popular, așa cum se manifestă în poezia sa, într-un mod propriu, care aduce o „notă nouă" în literatura noastră. Prin aceasta el „c r e e a z ă u n g e n n o u d e p o e z i e și tot el îl aduce la desăvîrșire", ilustrînd astfel o „etapă" în literatura română [35].

Principiul definitoriu al acestei „creații" este formulat cu destulă claritate, în ciuda termenilor nespecifici : „De la început și pînă azi Coșbuc a vrut să arete că felul de esprimare al țăranului și limba lui sînt ele în

---

[32] *Mihai Eminescu*, p. 133 (CS, p. 530) ; mai tîrziu, în Discursul de recepție la Academia Română din 1920, *Locul limbii române între limbile romanice* (cf. S. Pușcariu, *Études de linguistique roumaine*, Cluj — București, Imprimeria națională, 1937, p. 49 ; CS, p. 166), versurile lui Eminescu sînt citate ca ilustrare sintetică supremă a capacităților expresive ale fondului lexical latin moștenit al limbii noastre, iar în *Limba română*, I, i se va atribui poetului, prin forța de absorbție și valorizare a neologismului, o sporire a însăși „puterii creatoare" a limbii române (p. 395).

[33] *Poeții noi* [III], *loc. cit.*, nr. 5, p. 66—67 (CS, p. 501—502) [subl. ns. — *M.B.*].

[34] *Coșbuc*, p. 174 ; vezi și M. Popa, *op. cit.*, p. 65.

[35] *Poeții noi* [III], *loc. cit.* ; *Coșbuc*, p. 168—175.

de sine în mare parte poezie" [36]. Aşa se explică faptul că „el a scris întotdeauna cum se vorbeşte la ţară" şi, conform aprecierii lui Puşcariu, „a săvîrşit în privinţa asta minuni, ştiind să redea în graiul poporului cele mai adînci gîndiri şi cele mai subtile sentimente". Demonstraţia de rigoare rămîne însă, şi de data aceasta, deficitară. Absenţa „aproape cu desăvîrşire" a neologismelor, „mai ales în poeziile lui mai vechi", poate fi, desigur, semnificativă în sensul principiului enunţat. Mai relevant ni se pare, totuşi, cazul aşa-numitei „lungiri a vorbei", caracteristică „povestaşului de la ţară" şi realizată prin „intercalarea de exclamaţii, de asemănări frapante, de repetiţii" etc. Să remarcăm că, în explicarea modului în care funcţionează acest procedeu, Puşcariu dovedeşte din nou o fină înţelegere a adevărului că faptul lingvistic în sine îşi primeşte adevărata „calitate" poetică numai în măsura în care se înscrie organic într-un context ce ilustrează *în ansamblu* personalitatea creatorului; în momentul în care acelaşi procedeu este aplicat în mod mecanic şi *izolat*, de către imitatorii poetului, „calităţile" devin „defecte": „ideile se pierd în întorsăturile de frază" şi discursul „îşi pierde firul" [37]. Astfel, deşi evaluarea critică a creaţiei lui Coşbuc şi a locului ei în limbajul poetic românesc apare, în general, exagerată, contribuţia lui Puşcariu la definirea specificului acestei creaţii rămîne, totuşi, notabilă [38].

2.4. Imaginea pe care o oferă Puşcariu asupra limbajului poetic românesc de după 1890 se resimte în mod inevitabil de imixtiunile propriilor opţiuni ideologice şi estetice. Poeticianul îşi dădea seama de necesitatea depăşirii „influenţei celor doi maeştri" prin „ceva nou" (vezi şi **2.1.**). Criticul nu va putea accepta însă, multă vreme, poezia lui Macedonski şi toate direcţiile „elevilor săi simbolişti, verişti şi decadenţi", deoarece credea că acestea încercau „să împămîntenească o literatură exotică şi nefirească la noi" [39]. El considera, în schimb, pe baza „programului" lor „declarat naţional", că pasul înainte aşteptat s-ar fi putut înfăptui de către „poeţii noi" grupaţi în jurul lui Vlahuţă şi Coşbuc la revista „Sămănătorul" [40]. Cu toate acestea, Puşcariu nu reuşeşte să certifice o *estetică sămănătoristă*, care să-i dea dreptul să derive „direcţia nouă" din poetica

[36] *Coşbuc*, p. 174. Ideea este prefigurată în *Patriarhale (loc. cit.*, nr. 149, p. 2): „Coşbuc nu poate fi tradus în nici o limbă, întocmai ca Mistral, care numai în provenţală, nici chiar în franţuzeşte nu poate fi gustat".

[37] *Poeţii noi* [III], p. 67 (CS, p. 502); *Coşbuc*, p. 171—174.

[38] Vezi şi *Cinci ani de mişcare literară, 1902—1906*, Bucureşti, Ed. Minerva, 1909. p. 28—29; *Locul limbii române între limbile romanice (loc. cit.*, p. 47—48; CS, p. 165); *Din perspectiva Dicţionarului*, în „Dacoromania", I, 1920—1921, p. 97—98 (CS, p. 189—190).

[39] *Poeţii noi* [II], p. 52; în *Cinci ani de mişcare literară*, „simboliştii" de la „Viaţa nouă" sînt respinşi pe criterii estetice (p. 53 şi urm.); vezi M. Popa, *op. cit.*, p. 56—59, şi G. Istrate, *op. cit.*, p. XII. De observat, însă, că, mai tîrziu, Puşcariu îşi revizuieşte net atitudinea, încercînd să explice, bunăoară, lipsa de înţelegere a lui Macedonski pentru opera lui Eminescu din unghiul de vedere specific al poeticii: „cauza principală era felul diferit cum înţelegeau ei arta. Unul era înainte de toate pentru eufonie; celălalt pentru pitoresc. Eminescu voia ca versurile sale să sune bine, Macedonski — şi unii poeţi moderni, ca de ex. I. Barbu — ca ele să picteze" *(Limba română*, II, p. 419). Chiar dacă nu acceptăm întru totul această caracterizare, ea reprezintă, de bună seamă, o încercare de lărgire a vederilor anterioare, prea înguste, despre limbajul poetic şi o recunoaştere, indirectă, a nedreptăţii făcute lui Macedonski şi, în genere, „direcţiei moderniste".

[40] M. Popa, *loc. cit.*, prezintă pe Puşcariu ca „critic al mişcării sămănătoriste"; delimitarea de „programul" acestui curent este, totuşi, foarte clară — vezi *Poeţii noi* [IV], p. 84; *Cinci ani de mişcare literară*, p. 14—16, 50—51; *Grupări literare şi idei politice, loc. cit.*, nr. 3 p. 71—72; nr. 6, p. 128—135.

eminesciană. Observațiile sale cu privire la „limba poeziei" lui Iosif sau Goga ajută mai mult la fixarea unor individualități poetice decît la ilustrarea „programului" sămănătorist.

„Simplitatea" mijloacelor cu care poezia lui Iosif produce „un efect atît de puternic" i se relevase, încă din 1901, la o „analiză amănunțită", înșelătoare : dincolo de ea, se pot descoperi „condensarea" și „simetriile" strofice pe diferite planuri, „gradația", „ritmul variat", rima „bogată" și „nouă" („mai totdeauna împărecherea unui cuvînt foarte des întrebuințat cu unul rar, d.e. *meșteri-peșteri*, *azvîrle-șopîrle*, *anul-veteranul*, *lași-același* etc."), care fac din poet un „mare artist și stăpîn al formei" [41]. Din păcate, în definirea, la *acest* nivel, a contribuției specifice, originale, a poeziei lui Iosif, Pușcariu nu adaugă, ulterior, decît semnalarea unei „inovațiuni" : poetul „preface în balade artistice cîntecele bătrînești ale poporului, pe care le-a dezbrăcat de părțile accesorii, de repetiții și adaosuri, păstrînd numai elementele principale, dar în același timp conservînd toate notele lor caracteristice" [42].

Mai sistematic este analizată „valoarea internă" a creației lui Goga, la apariția primului său volum de *Poezii* (1905). Pușcariu urmărește procesul prin care „încetul cu încetul producțiunea lui Goga se încheagă în program", pe două planuri, oarecum paralel, atît „în mintea filozofului Goga" (pentru care, „rînd pe rînd", „chipuri și icoane, văzute, dar nepricepute în copilărie" „se deslușesc" ca „niște factori determinanți în viața satului său, trăsăturile concrete se pierd făcînd loc abstracțiunii, omul dispare pentru ca să apară tipul, satul devine însuși tipic pentru toate satele din Ardeal"), cît și la „artistul Goga" (care „deschilinește tot mai limpede trăsăturile caracteristice de cele accesorii, un amănunt care i se pare expresiv e primit, un gest marcant, o vorbă apăsată sînt reținute") ; de remarcat însă că „poetul Goga" nu este identificat decît la conjuncția acestor două planuri : „Și astfel răsare *poetul* Goga, inspirat de motivele spre cari se îndreptează cu iubire, găsind forma cea mai potrivită ca să le cînte" [43]. „Programul" de care vorbește Pușcariu nu „se încheagă", așadar, într-o formă abstractă și nu este „declarat", ci el constituie ceea ce am numi astăzi o p o e t i c ă i m p l i c i t ă a versurilor sale, așa cum se „exprimă" aceasta, în modul cel mai „adevărat", în poemul inițial *Rugăciune ;* explicitarea exegetului indică doar „liniile prin care el [poetul] schițează imaginea". În acest plan, propriu-zis poetic, va fi distinsă și trăsătura care „îl deosebește pe Goga de cei mai mulți poeți de la Coșbuc încoace" : „nota meditativă" [44].

Încercînd să definească mai amănunțit modul în care poetul își „prelucrează subiectele", Pușcariu pornește de la aprecierea că poezia lui Goga reușește să se constituie la nivelul expresiei verbale „fără să degenereze nicicînd în retorică patriotică". Calitatea principală a poetului

---

[41] *Patriarhale*, în *loc. cit.*, nr. 150, p. 1 ; nr. 154, p. 1 ; nr. 155, p. 1.

[42] *Cinci ani de mișcare literară*, p. 16—18 ; vezi și S. Pușcariu, *Șt. O. Iosif*, în „Luceafărul", XII, 1913, nr. 15—16, p. 464—469 (CS, p. 541—550) ; *Călare pe două veacuri*, p. 190—209.

[43] *Poeziile lui Octavian Goga*, în „Convorbiri literare", XL, 1906, nr. 2, p. 173 (În CS, din cauza unei probabile întervertiri de pagini la tipar, după p. 517, rîndul 11, trebuie continuat cu p. 518, r. 1—26, apoi p. 517, r. 12—r. 1 de jos și revenit la p. 518, r. 27 și în continuare) ; *Cinci ani de mișcare literară*, p. 63.

[44] *Poeziile lui Octavian Goga*, p. 178 (CS, p. 521) ; *Cinci ani de mișcare literară*, p. 65

este că „poate să producă efect fără să-l caute niciodată", grație „simțului artistic" cu care utilizează resursele limbii. „Parfumul arhaic-bisericesc" al limbii poeziilor sale este surprins în acord cu „conținutul" lor liric specific. Se remarcă, însă, în același timp, și „predilecția" pentru întrebuințarea unor „cuvinte cari trec de vulgare" (ca *pipă*, *glugă*, *căciulă de oaie*, *trece luna șura popii* etc.). Împotriva criticilor care s-au adus poetului în această privință, Pușcariu apreciază că „în poezia lui Goga cuvintele acestea dau situației un colorit deosebit de sugestiv, o notă cît se poate de adevărată și uneori de-o duioșie extraordinară" [45]. Efectul acestor cuvinte este receptat ca o „valoare" nouă, creată de poet, și care nu se poate judeca după sursa lor în sistemul limbii. Și aceasta, pe baza unui principiu, am spune, *structural*, afirmat și anterior : „Nu cuvîntul în sine, ci întrebuințarea lui în mediul cel mai potrivit dă coloritul situațiunii". „Întrebuințarea" acestor cuvinte, ca și a unor „comparații drastice", constituie, doar, „mijloace artistice", întîlnite „în măsură mai mică și la Iosif", și a căror sursă originală trebuie căutată, după părerea sa, în poezia lui Petöfi („maestrul cel mare" în această privință). Pușcariu își dă seama, însă, că sursa sau „influența" în sine nu sînt importante atîta timp cît elemetele acestea își au funcția lor și se integrează organic într-un nou ansamblu poetic. Din acest unghi se surprind și alte particularități, care sînt tratate în același mod ; astfel, înlocuirea unor termeni din stilul administrativ oficial al vremii, ca *medalie*, *soldăție*, *comasare* — cu efecte greu de neutralizat în contextul liric al poeziei lui Goga — prin „împărecheri de vorbe atît de potrivite", „în grai țărănesc", precum : *ban de la împăratul*, *slujbă la împăratul*, *poruncă de la împăratul*, este apreciată ca un procedeu izvorînd dintr-un „spirit de observație deosebit de ager". Și de data aceasta însă modul specific de utilizare în text este decisiv : „discreția cu care sînt spuse le mărește valoarea" ; cînd ele apar de prea multe ori, așa cum dovedește Pușcariu, „aceste repetări nu numai că nu mai au puterea de sugestiune a celor dintîi, ci slăbesc chiar și efectul acelora" [46]. Într-un mod diferit este abordată chestiunea unor utilizări figurate și metaforice cu un caracter marcat individual în poezia lui Goga (ex. *patimă* cu sensul de „suferință", *cărunt ca amurgul*, *brazi cărunți)*. El consideră aceste utilizări ca „improprii" sau „jignitoare", fără să se raporteze, însă, de data aceasta, la simplitatea sau naivitatea „programatică " a poeziei analizate, ci la incongruența lor cu niște norme despre care crede că țin de însăși structura semantică a limbii române. Inconsecvențele conceptului său de „limbă poetică" sînt aici evidente : el nu poate accepta asocierile citate cu atît mai mult cu cît „sîntem deprinși la Goga să cetim o limbă românească nu numai foarte corectă, ci și foarte frumoasă, să găsim comparații și epitete, nu numai foarte poetice, ci mai ales nouă și puternice". În sfîrșit, referindu-se la aspectul strict formal al „limbii poetice" a lui Goga, Pușcariu semnalează unele particularități de ritm și rimă, pe care nu le analizează prin referire la posibila lor funcționalitate în text (recunoscută, în principiu, și în acest caz !), ci le sancționează ca „șovăiri și imperfecțiuni" în raport cu „perfecțiunea de formă atît de mare" la care a ajuns

---

[45] *Poeziile lui Octavian Goga*, p. 182 (CS, p. 523).

[46] *Ibidem*, p. 180—181, 183 (CS, p. 522, 524).

poezia română prin opera lui Eminescu și a „celor trei versificatori impecabili : Vlahuță, Coșbuc și Iosif" [47].

2.5. Un „loc cu totul deosebit între poeții noștri lirici" este acordat de Pușcariu lui Dimitrie Anghel, care „aduce o notă cu totul nouă în poezia noastră" și, în consecință, este apreciat „mult prea puțin și aproape numai de cunoscători"[48].

„Acuitatea deosebită a simțirii" îl pune pe acest „artist adevărat" în contact cu o zonă ontologică pentru care nu găsește mijloace de expresie în „limba noastră" ca „un bun moștenit" : „parfumurile florilor", pentru care „limba e atît de săracă în expresii", împletite cu „cele mai subtile sentimente", pentru care „limba nu a ajuns să formeze cuvinte", „în el evocă imagini". Se recunoaște, fără îndoială, aici, o ipostază tipică a *poetului*, deoarece formulările au un caracter mai general : „Cît e de greu să descrii un lucru concret chiar știm cu toții ; a descrie un lucru abstract o poate face numai un adevărat artist" [49]. Sensul acestui „lucru *abstract*" este extins de Pușcariu la tot ceea ce nu este conceptualizat și, deci, nu are „expresie în limbă", de ex. „scutul lui Achile" sau distincțiile diferitelor „nuanțe" de culori și miresme care nu fac parte „dintre noțiunile cu cari noi lucrăm zilnic". Pentru „firea" artistului, „deosebirile aceste cer să fie esprimate" și „descrise" altora (= comunicate). Actul poetic apare înfățișat, prin urmare, pentru prima dată, ca izvorînd dintr-o „imperfecție a limbii" : „Ceea ce nu i-a putut oferi limba, prea săracă încă pentru simțiri mai rafinate, i-a dat arta [...]. Firește că, pentru ca să poți produce în cetitor starea aceea de rafinerie sufletească, ca să fie capabil a simți mai adînc decît de obicei, a-și asocia idei de abstracțiuni [sic], trebuie să-l pregătești cu mijloace artistice extraordinare" [50]. Aceste mijloace „extraordinare" par a fi, în poemele lui Anghel, cele ale poeziei dintotdeauna : „comparații", „personificări" etc., așadar cunoscutele „figuri" ale retoricii. Numai că, în analiza sa, Pușcariu acordă acestor „figuri" o funcție deosebită de cea care li se atribuie de către retorica tradițională : ele se justifică „în loc de cuvinte" și nu *pe lîngă* ele. Pe de altă parte, lingvistul nostru observă că *nu* figurile în sine prezintă importanță, ci modul lor de utilizare în „structura" întregului : astfel, într-un poem, Anghel „înscenează o acțiune între flori, le personifică, le încinge în luptă" ; „cele 4 strofe intitulate *Amintire*" sînt „și mai subtile în structura lor", deoarece poetul „știe să ne spună" aici „minunat" de multe, „nespunîndu-ne în definitiv nimic, ci lăsîndu-ne să ghicim totul" [51]. În sfîrșit, figurile pot avea ele însele o structură și o „valoare estetică" diferită. Pușcariu ajunge, astfel, să anticipeze clar, într-un pasaj, o celebră „descoperire" a poeticii suprarealiste, certificată și de unii cercetători actuali ai limbajului poetic : „Cu cît o comparație unește două lucruri mai depărtate, cărora li se găsesc însușiri comune, cu atîta ea are o mai

---

[47] *Ibidem*, p. 181—182 (CS, p. 522—523). Vlahuță nu aduce nimic nou sub aspectul *formei*, în afară de „acea înșirare logică de momente" care nu se întîlnește la Eminescu (S. Pușcariu, *Vlahuță*, în „Luceafărul", IV, 1905, nr. 2, p. 37).

[48] *Poeții noi* [IV], p. 84—85 (CS, p. 507—511) ; *Dimitrie Anghel*, „*În grădină*", în „Luceafărul", IV, 1905, nr. 8, p. 215—217 ; *Cinci ani de mișcare literară*, p. 66—68.

[49] *Poeții noi* [IV], p. 84 (CS, p. 508).

[50] *Dimitrie Anghel*, „*În grădină*", p. 216—217.

[51] *Poeții noi* [IV], p. 84—85 (CS, p. 508—509).

mare valoare estetică, căci pe lîngă calitatea de a produce în noi înţelegerea, ea mai are şi farmecul noului" [52]. Bogăţia „afară din cale" în „astfel de comaparaţii nouă", în „asociaţiuni de idei neaşteptate", ar defini, după Puşcariu, individualitatea poeziei lui Anghel.

2.6. Cea mai substanţială contribuţie pe care a adus-o „criticul" Puşcariu în studiul limbajului poetic românesc o constituie, fără îndoială, definirea aportului specific al operei lui Lucian Blaga. Se poate afirma că lingvistul clujean a fost nu numai descoperitorul acestui „talent puternic" , „atît de venerabil" şi „binecuvîntat", ci şi cel dintîi exeget care a înţeles „rostul acestor versuri stranii" şi le-a intuit, din primul moment, locul excepţional în literatura noastră.

Deşi semnalează, în manuscrisul ce avea să alcătuiască *Poemele luminii*, unele elemente de continuitate în raport cu tradiţia (ex. frecvenţa definitorie a comparaţiei şi „predilecţia pentru descrierea unor sentimente vagi şi nedesluşite ...", care nu-şi găsesc „expresie prin vorbe" în limba comună — ca la Dimitrie Anghel; „împărecherile cam abstracte de cuvinte" sau, altfel spus, „nota meditativă", însoţită de „o amploare de imagini şi un avînt al inspiraţiei" — ca la Goga), Puşcariu accentuează în mod categoric asupra trăsăturilor noi, cu totul „originale", de „individualitate pronunţată", pe care le aducea acest debutant. Să menţionăm pertinenţa cu care sînt interpretate, încă de acum, marile înnoiri aduse de *Poemele luminii* în versificaţia românească. „Renunţarea la rimă" (ca la „mulţi dintre poeţii moderni ai altor naţiuni") se explică prin „înlocuirea" ei cu „un ritm de o deosebită muzicalitate, curgător şi variat, uneori onomatopeic [...], alteori rapsodic" şi, mai ales, cu „sinceritatea tonului" şi cu „bogăţia cea mare de figuri evocative" (ilustrînd „viziuni" de „o extraordinară putere evocativă" şi o „mare cutezanţă întru apropierea unor elemente depărtate") [53].

Puşcariu sesizează, aşadar, că Blaga introduce un *nou tip* de versificaţie în literatura noastră [54]. El îşi dă seama însă, în acelaşi timp, că gestul prin care poetul „sparge cătuşele formei tradiţionale" nu reprezintă doar o „revoluţie mai mult formală" [55], ci numai efectul superficial al unui substrat profund ce alcătuieşte însăşi „personalitatea poetică a autorului". „Rezerva" cu care a fost primit acest poet de critică şi cititori („mai puţin preţuit [...] decît atîţi poeţi care trăiesc de pe urma eufoniei eminesciene şi a virtuozităţii lui Coşbuc") este considerată, ea însăşi, ca un semn al acestei puternice personalităţi. În lipsa de receptivitate faţă de această poezie este implicată, prin urmare, o dimensiune mai adîncă a comunicării poetice; Puşcariu vorbeşte în acest sens de o necesară „acordare sufletească" cu poetul, idee pe care o va conceptualiza, mai tîrziu, în opera sa lingvistică, sub denumirea, împrumutată de la Karl

---

[52] *Dimitrie Anghel*, „*În grădină*", p. 216. O confruntare cu „legea" lui Reverdy şi Breton („plus les rapports des deux realités seront lointains, plus l'image sera forte" — cf. analiza lui J. Cohen, *Structure du langage poétique*, Paris, 1968, p. 214—215) ar evidenţia, în formularea lui Puşcariu, pe lîngă restrîngerea la comparaţie, accentul pus asupra termenului „*înţelegere*".

[53] *Un poet: Lucian Blaga*, în „Glasul Bucovinei", II, 1919, nr. 49, p. 1—2 (*apud* CS, p. 551—554).

[54] Vezi S. Puşcariu, *Poezia şi drama lui Lucian Blaga*, în „Revista fundaţiilor", II, 1935, nr. 8, p. 339—340 (CS, p. 555—556) şi compară, de ex., cu L. Gáldi, *Introducere în istoria versului românesc*, Bucureşti, Edit. Minerva, 1971, p. 361 şi urm.

[55] E. Lovinescu, *Critice*, VII, Bucureşti, [f.a.], p. 15.

Bühler, de „lungime de undă" [56]. Ceea ce trebuie „să resimtă" cititorul prin această acordare, în cazul poeziei lui Blaga, este, în fond, *atitudinea lirică* specifică, intuită încă în 1919 în poemul-program inițial : poetul nu urmărește „să « ucidă cu mintea » misterele firii", ci în fața lor este cuprins de o „uimire admirativă" și un „patos interior pe care [...] îl are în comun cu romanticii, fără ca să devină, ca la aceștia, teatral, declamator, iubitor de gesturi largi". Pornind de la acest nucleu generator, se explică întreaga construcție a liricii blagiene, apreciată — după apariția primelor cinci volume de versuri și a unei importante părți din opera sa dramatică — ca un moment similar celui eminescian în istoria limbajului nostru poetic : „[Blaga] a izbutit să dea în cincisprezece ani o operă poetică atît de închegată, nouă, originală și adîncă, frămîntînd din tezaurul tradițional al limbii românești posibilități noi și plastice de expresie pentru cele mai abstracte idei, fără să facă concesii neologismului ușor și ademenitor" [57]. Pe lîngă neajunsurile pe care le prezintă o asemenea formulare, prea generală pentru a putea avea o reală putere de caracterizare [58], ea are meritul de a defini amploarea valorizării sistematice a resurselor expresive ale limbii române în opera poetică blagiană. Trecînd în acest plan, importantă ni se pare, iarăși, constatarea că Blaga „știe produce" universul său imaginar caracteristic nu prin unul sau mai multe elemente luate izolat, ci „prin toată atmosfera ce învăluie versurile sale". Iar această atmosferă este „creată" printr-o serie de factori care acționează concertat — deși evoluînd în cronologia operei — spre producerea aceluiași efect de ansamblu.

Cea dintîi și cea mai generală trăsătură prin care se definește poetica lui Blaga este, de fapt, o reformulare a „predilecției" pentru „nedeslușit" în relație cu atitudinea lirică fundamentală : „Gîndirea lui nu se revarsă în cuvinte cu rezonanță retorică, ci rămîne adesea neexprimată în amănunte. Cuvintele sale sînt numai jaloane ce indică drumul urmat de cugetarea poetului, lăsîndu-ne să presimțim vag legăturile între ele și asociațiile ce le-au produs" [59]. Gîndul lingvistului nostru nu se exprimă, din păcate, nici el în amănunte, ci ne lasă mai mult „să presimțim vag" : pe de o parte, legătura între această caracteristică și trăsătura sintactică a „brahilogiei" sau „brevilocvenței", relevată cu cîțiva ani înainte de el însuși ca una din modalitățile discursive fundamentale în limbajul afectiv[60]; pe de altă parte, relația ei cu celelalte aspecte ale expresiei blagiene și în primul rînd cu „bogăția de figuri". Acele „imagini poetice de o gingășie, plasticitate și noutate cu totul neobișnuite", care în 1919 erau receptate

---

[56] Vezi S. Pușcariu, *Limba română*, I, p. 112—113.

[57] *Poezia și drama lui Lucian Blaga*, p. 352 (CS, p. 564) ; vezi și *Contribuția Transilvaniei la formarea și evoluția limbii române*, în „Revista fundațiilor", IV, 1937, nr. 5, p. 323, unde Blaga este încadrat în tradiția scriitorilor ardeleni, în operele cărora Pușcariu găsește „limba cea mai pură și mai refractară față de neologismul inutil" : „Slavici, Coșbuc, Goga și, în timpul din urmă, un Lucian Blaga, înainte de a primi neologismul ieftin ce ți se îmbie atît de ademenitor, scurmă în comorile păstrate în cărți vechi religioase și în poezia populară, spre a găsi cuvîntul autohton, căruia îi dau, prin lărgiri de înțeles sau împărecheri fericite cu alte cuvinte, o nouă strălucire".

[58] Am supus unei verificări această teză a lui Pușcariu în *Despre lexicul poeziei lui Lucian Blaga*, în *Studii de limbă literară și filologie*, vol. II, București, Edit. Academiei, 1972, p. 97—105.

[59] *Poezia și drama lui Lucian Blaga*, p. 340 (CS, p. 556).

[60] S. Pușcariu, *Etimologii*, în „Dacoromania", IV, 1926, p. 727—735 ; *Pe marginea cărților, III*, în idem, VI, 1931, p. 491—503 (vezi și *Études* ..., p. 470—487).

aproape ca un scop în sine al poeziei („uneori ai impresia că poezia e scrisă de dragul imaginei ce-o cuprinde"), apar încadrate acum în aceeași perspectivă funcțională și justificate direct prin atitudinea lirică a poetului. Pușcariu observă foarte bine și mecanismul generativ comun al acestor imagini: „Între obiect și ființă, între concret și abstract se durează o insensibilă punte de trecere care dă viață și patimă omenească lucrului, sensibilizează abstractul sau mută vizibilul și palpabilul în domeniul abstracțiunii". Ceea ce nu intuiește lingvistul nostru este faptul că acest mecanism metaforic și cel al brahilogiei sugerat înainte, se reduc, în ultimă instanță, în textul lui Blaga, la un principiu fundamental comun. Acest principiu apare menționat, e adevărat, în analiza sa, dar ca o caracteristică separată, între celelalte: „dragostea poetului pentru mit" [61]. Reluînd o observație a lui Tudor Vianu despre frecvența caracteristică a cuvintelor „lumină" și „cenușă" în poezia lui Blaga [62], Pușcariu pune pe același plan și un al treilea lexem, *vînt* (care „se repetă aproape obsedant în volumele de mai tîrziu"), și propune o organizare a principalelor cîmpuri semantice ale acestei poezii pe coordonatele unui mare „mit". De aici s-ar fi putut ajunge ușor la sesizarea mecanismului acelei „gîndiri mitice", pe care o va defini Blaga însuși mai tîrziu și care se realizează, nu numai în poezia sa, sub forma unei funcționări tipice a limbajului. Analiza lui Pușcariu are însă, și în acest caz, calitatea de a furniza principalele elemente ale soluției.

3. Faptele înfățișate sînt suficiente, credem, pentru a putea conchide că reproșul adresat de Pușcariu, în 1929—1930, „lingviștilor" care au „neglijat *pe nedrept* limba poetică" (*supra* **1.**) nu se aplică în egală măsură și propriei sale activități. Preocupările consemnate aici nu se întemeiază, e drept, p e o „metodologie lingvistică" riguroasă. Ele reprezintă, cu toate acestea, cea dintîi încercare serioasă de a defini individualitatea unor poeți români moderni pe baza unor trăsături ale limbii lor. Și, deși nu oferă suportul faptic necesar [63], articolele și cronicile lui Pușcariu au marele merit de a fi deschis perspectivele unei abordări specific poetice în cultura noastră. În ciuda inconsecvențelor semnalate, a unor atitudini vădit subiective și a deficienței imaginii de ansamblu circumscrise, cîteva repere mari în studiul l i m b a j u l u i p o e t i c r o m â n e s c apar aici, pentru prima dată, fixate.

Atunci cînd, în paginile menționate din „Dacoromania", Pușcariu indică principala caracteristică a „limbii poetice" în „tendința" acesteia de a „actualiza mijloacele lingvistice" (în raport cu „limba comună" care „tinde să le automatizeze"), el nu descoperă, așadar, și nici nu preia pur și simplu un adevăr cucerit de cercetările școlii pragheze (pornind de

---

[61] *Poezia și drama lui Lucian Blaga*, p. 342 (CS, p. 558).

[62] Vezi T. Vianu, *Lucian Blaga — poetul*, în „Gîndirea", 1934, nr. 8, p. 306, și S. Pușcariu, *loc. cit.*

[63] Menționăm, totuși, că trăsăturile lingvistice (de obicei lexicale) semnalate de Pușcariu se găsesc, aproape toate, confirmate în studiile sistematice ulterioare asupra „limbii și stilului" poeților analizați (vezi, de exemplu, despre Coșbuc — Magdalena Vulpe; despre Iosif — Sanda Golopenția-Eretescu; despre Anghel — Sanda Golopenția-Eretescu și Mihaela Mancaș —, toate în *Studii de istoria limbii române literare. Secolul al XIX-lea*, București, Ed. pt. literatură, 1969, vol. II, p. 448—453; 529—531; 537—538; despre Goga — Gh. Bulgăr, în LR, VI, 1957, nr. 3, p. 29 și G. Istrate, *Limba română literară. Studii și articole*, București, Ed. Minerva, 1970, p. 380—386); modul de abordare este, însă, aici, diferit.

la tradițiile poetice formaliste ruse): în toate analizele prezentate s-a văzut că, dincolo de nuanțările pentru fiecare caz în parte, „limba poetică" a scriitorilor discutați este descrisă tocmai ca o activare funcțională specifică a unor „posibilități expresive" ale limbii române. E adevărat că lingvistul nostru nu ajunsese la o formulare generalizatoare, ca cea citată. O asemenea formulare nu va fi acceptată însă, întru totul, niciodată. Aici ni se pare că surprindem însăși diferența specifică a poziției sale: spre deosebire de lingviștii praghezi și de cei mai mulți poeticieni actuali, chiar atunci cînd va aborda strict științific *eufonia* sau *metafora*, el va insista, cum vom vedea, asupra ideii că „mijloacele lingvistice" ce pot fi „actualizate" sînt diferite de la o limbă la alta [64]; iar pe de altă parte, „încercarea de a găsi principii generale, potrivite pentru toți poeții și toate poeziile" o crede „zadarnică", deoarece „poetul dispune de infinite (...) mijloace" [65], pe care le utilizează în acord cu un anumit „ideal cultural" și un anume „program estetic". În acest cadru va schița Pușcariu premisele unei poetici care ni se pare singura *realistă*. Semnificația, am spune *lecția* cea mai importantă a rezultatelor la care ajunge, atîtea cîte sînt, va consta, așadar, pentru noi, tocmai în faptul că ele se întemeiază pe și izvorăsc dintr-o profundă explorare empiric-intuitivă a fenomenului poetic românesc. Cu alte cuvinte, și în această privință, meritul esențial al aportului lui Pușcariu rezidă, credem, în aceea că el nu pornește aproape niciodată de la „concepții" sau doctrine prestabilite și nici nu se aventurează în speculații de filozofie a limbajului, ci, dimpotrivă, se bazează mai întotdeauna pe faptele oferite de experiența și sensibilitatea proprie, pe care încearcă să le explice, apoi, printr-un efort de generalizare și prin utilizarea liberă, dar metodică, a tot ce îi poate oferi mai adecvat corpusul de concepte și teze teoretice existente [66].

---

[64] S. Pușcariu, *Limba română*, I, p. 120: „Metafora face parte deci din specificul fiecărei limbi și reflectă, pînă la oarecare grad, împrejurările istorice, geografice și sociale în care s-a dezvoltat limba respectivă"; pentru eufonie, *ibidem*, p. 82—98 (*Profilul muzical al rugăciunii lui M. Eminescu*, în „Gîndirea", 1940, nr. 4, p. 260—263), și *Limba română*, II, p. 228—231, 406 și urm.

[65] *Limba română*, I, p. 91.

[66] Iorgu Iordan, *loc. cit.*, definește foarte nuanțat atitudinea epistemologică ilustrată de opera lui Pușcariu, denumind-o, în *acest* sens, cu termenul „eclectică"; pentru a evita orice echivoc, i-am spune, pur și simplu, *științifică*.

LIMBA NOASTRĂ LA RADIO

DE

Acad. IORGU IORDAN

În partea finală a articolului precedent (v. LR, XXVI, nr. 3, 1977, p. 303 și urm.) m-am ocupat de modul greșit cum sînt pronunțate cîteva nume personale românești, dintre care unele de largă circulație. Cu atît mai ușor se produc asemenea erori, cînd e vorba de antroponime străine. Nu cred că mi se poate obiecta faptul că le pun pe acestea, care nu aparțin limbii noastre, alături de cele naționale și le apreciez la fel cu acestea. Lucrătorii de la Radio și invitații acestei importante instituții de răspîndire a culturii în mase vorbesc ... românește, fiindcă se adresează, în primul rînd, românilor, și rolul lor, în sensul înalt al termenului, este să i n s t r u i a s c ă pe ascultători în toate privințele. Vreau să spun că pe aceștia îi interesează atît conținutul emisiunilor, cît și îmbrăcămintea lingvistică a acestora. În cazul numelor străine, ambele aspecte se îmbină oarecum, căci pronunțarea corectă a lor este o chestiune și de fond, prin faptul că ascultătorii află sau pot afla ceva, fie și foarte puțin, despre purtătorii numelor și totodată reținînd, trebuie să rețină, și rositirea justă a acestora.

Încep cu doi mari compozitori germani, care sînt pomeniți, cu siguranță, în fiecare zi, și nu numai o singură dată. Este vorba de „titanul" muzicii universale, cum îi spuneau mulți muzicologi din vremea cînd barocul nu era „la modă" în aceeași măsură ca astăzi : Ludwig van Beethoven. Cum se știe, acest nume este de origine flamandă. Aceasta înseamnă că rostirea lui urmează să se conforme regulilor fonetice ale acestei limbi. Germanii înșiși, deși păstrează ortografia originară, le respectă, chiar împotriva celor ale limbii lor proprii. În *Dicționarul enciclopedic* de Sachs-Villatte, partea a II-a (german-francez), se arată pronunțarea corectă a acestui nume : cei doi *e* s-au asimilat într-un *e* lung închis, *h* se pronunță ca atare și la fel *v* (nu *f* ca în cuvintele germane propriu-zise). Urmează, deci, că și *van* are un *v* (ca în flamandă), și nu un *f*. La noi, suferă cel mai mult ultimele două consoane, cînd rostim numele genialului compozitor, în sensul că *h* de multe ori „dispare" (poate sub influența limbii franceze), iar *v*, mult mai rar, devine, ca să zic așa, *f*. Pronunțarea descrisă aici amănunțit și nu tocmai ... științific (ca formulare !) nu prezintă dificultăți pentru români, ceea ce înseamnă că ea poate fi ușor deprinsă, dacă sîntem atenți și nu ne grăbim. Nici numele altui mare compozitor german, Haydn, nu apare în vorbirea lucrătorilor și colaboratorilor de la Radio totdeauna în forma lui genuină, cu o singură silabă, nu cu două, adică Haydăn. Este greu pentru noi românii să-l rostim ca în limba lui de origine,fiindcă sistemul fonologic al limbii noastre nu cunoaște un grup consonantic *dn*, mai ales în finala cuvintelor, dar cu puțină osteneală izbutim să ne apropiem mult de original.

Din domeniul literaturii universale m-aş opri, din fugă, la cîteva personalităţi, dintre care una cel puţin este foarte populară. Mă refer mai întîi la aceasta din urmă, care e şi cea mai proeminentă : Tolstoi. De cele mai multe ori, şi nu numai la Radio, accentul se pune pe prima silabă în loc de a doua. Constatarea surprinde cu atît mai mult, cu cît româna posedă un sufix accentuat *oi*, răspîndit chiar şi la nume personale (de origine oltenească), e adevărat că, în majoritatea cazurilor, sub forma articulată *(oiu)*, fapt care nu schimbă însă cu nimic situaţia. Un scriitor flamand, de limbă franceză (din cauză că cea maternă are o circulaţie foarte limitată), bine cunoscut la noi mai cu seamă prin *Pasărea albastră* (Maeterlinck), plăteşte, fără să vrea, un tribut serios limbii lui de adopţie în ce priveşte rostirea numelui său. *Mic dicţionar enciclopedic*, redactat, în general, îngrijit sub toate aspectele, şi-a însuşit pronunţarea franceză, cu *e* în prima silabă şi cu *e* nazal în ultima. Conaţionalii lui îi pronunţă însă numele cu *a* (foarte probabil lung), respectiv *i*. Acelaşi procedeu aplică dicţionarul citat în cazul altui scriitor flamand, tot simbolist, dar mai puţin celebru : Verhaeren, propunînd rostirea cu *e* în loc de *a* (tot lung) în silaba a doua.

Pronunţări nerecomandabile, ba chiar greşite, ne întîmpină, şi nu numai la Radio, chiar la cuvinte propriu-zise de origine străină. Dată fiind bogăţia emisiunilor muzicale, un exemplu, aproape zilnic, este *intermezzo*, de origine italiană. Dublul *z* trebuie pronunţat, cum se aude adesea şi la Radio, sonor, adică *dz*, nu *ţ*, ca în vorbirea multor români de toate categoriile. Mi se pare cam curios că nu se simte în *mezzo* un cuvînt înrudit, iar din punct de vedere etimologic chiar identic, cu al nostru *miez* (< lat. *medius)*. În it. *piazza*, de pildă, *zz* se pronunţă *ţ*, dovadă, dacă ar mai fi nevoie, rom. *piaţă*, împrumutat din italiană. Deosebirea dintre *mezzo* şi *piazza* se explică etimologic : în primul rînd, *zz* are la bază un *d* latinesc, consoană sonoră, în al doilea, un *t*, oclusiva surdă corespunzătoare lui *d*. *Intermezzo* mai are o ... suferinţă din cauza noastră, a românilor (nu a tuturora !), pe aceea că *zz* nu se rosteşte dublu sau geminat, şi aceasta, fiindcă limba noastră nu posedă consoane geminate în sistemul ei fonologic. Această cauză îşi arată efectele în numeroase cazuri, tot din terminologia muzicală, împrumutată *tale quale* din italieneşte : *allegro*, *pizzicato*, (mai nou) *troppo* etc. Cf. şi *Don Giovanni* (= *Don Juan)*, titlul binecunoscutei opere a lui Mozart.

Cîteodată greşelile de pronunţare sînt extrem de supărătoare. Am citat în articolul precedent cazul lui *Enea*, eroul titular al *Eneidei* lui Virgiliu. Tot la Radio am auzit cuvîntul englezesc *iceberg* „gheţar (în mare)" pronunţat „à la roumaine", adică aşa cum se scrie. Deşi situaţia diferă, într-o mică măsură, întrucît acest termen este mai puţin frecvent şi de dată mai recentă în limba noastră decît *Enea* al poetului roman, uluirea mea a fost la fel de mare. Crainicul respectiv, oricît de slabă cultură generală ar avea, nu şi-a dat seama că *iceberg* are în el ceva, ca să nu spun foarte mult, cu totul străin de limba română, cel puţin în partea lui finală, poate chiar şi în prima, care, e adevărat, îl putea duce cu gîndul la rom. *(a)ice(a)*, şi că, prin urmare, trebuia să-şi pună problema, dacă nu a originii, măcar a pronunţării lui ? La rîndul meu mă întreb dacă vreun coleg, mai răsărit, în ce priveşte cunoştinţele de tot felul, aflat prin apropiere în timpul emisiunii respective, n-a sesizat această teribilă greşeală, ca să-l

corecteze și, la rigoare, să propună repetarea corectă a pasajului în cauză cu rostirea corectă a cuvîntului. Căci munca în colectiv mi se pare o necesitate mai cu seamă la Radio, tocmai din cauza marii importanțe a acestui mijloc de instruire, în toate sensurile, a maselor.

Revăzîndu-mi fișele, am descoperit și alte fapte care merită să fie prezentate, cu comentariile de rigoare. Nu-i exclus ca unele, în orice caz extrem de puține, să le fi mai amintit cu vreun prilej oarecare. Cer scuze cititorilor, chiar dacă sînt de părere că anumite lucruri nu numai pot, ci și trebuie să se spună de mai multe ori.

Celebrul, în toate privințele, Premiu Nobel intră, mi se pare, în această ultimă categorie. Mai toți românii pronunță, ca să zic așa, „nemțește", acest nume : cu accentul pe prima silabă și cu *ă* (pentru *e*) în a doua. Ei bine, tocmai nemții se ... abat de la regulile limbii lor și spun *Nobél*. Ar crede cineva că avem a face cu o influență franceză, ceea ce, teoretic, n-ar fi imposibil. De fapt, această pronunțare este cea corectă, căci există în limba maternă a ilustrului inventator și, înainte de toate, om. Dacă acest caz se prezintă mai complicat, din diverse cauze, acela al orașului abatoarelor din Statele Unite, *Chicago*, ar trebui să fie foarte clar, dată fiind trecerea extraordinară de care se bucură astăzi la noi limba engleză, mai ales în varianta ei americană. Cei mai mulți români, printre ei tovarășii de la Radio, pronunță acest nume cu *č*, în loc de *š*, conducîndu-se după regula, aproape generală, care cere ca *ch* să se rostească *č*. Nu cunosc istoria limbii engleze, ceea ce nu mă împiedică — slăbiciune profesională — să încerc o explicație a acestei reguli. În secolul al XI-lea, cînd Anglia a fost invadată și cucerită de normanzi, populație de origine germanică, dar „francizată", ca limbă și cultură, după cîteva veacuri de viețuire în provincia Normandia, numită așa după dînșii, *ch* francez se pronunța *č* : actualul *chef*, de pildă, suna *chief*, cu *č*. *Chicago* se „abate" de la regulă, din cauză că, presupun eu, va fi fiind de origine indigenă americană.

Ca să termin cu aceste însemnări, cam...nedisciplinate în ce privește prezentarea, voi înregistra două cazuri cu totul surprinzătoare, chiar și pentru un cetățean mai puțin exigent. În emisiunea „Odă limbii române" din 9 sept. 1976, un profesor, deci cineva din afară, a făcut un scurt istoric al „școlii" (în general) din Tîrgoviște. La un moment dat a vorbit despre *Șchola latina et graeca*. Nu știu cum a scris el primul cuvînt, fapt este că eu l-am auzit cu *ș*, și, dacă îl reproduc aici cu *ch*, aceasta, spre a mă conforma ortografiei latinești, din moment ce denumirea școlii este în această limbă.

„Perla" cea mai uimitoare, cu care închei, este accentuarea pe silaba penultimă a cuvîntului r o m â n e s c *bejénie* : în emisiunea de la 18 sept. 1976, la „medalionul Sadoveanu", s-a citat și povestirea din tinerețe a marelui nostru scriitor *Vremuri de ... bejenie*. Fără comentarii.

TACHE PAPAHAGI
(1892—1977)

La 17 ianuarie 1977 a încetat din viaţă Tache Papahagi, lingvist, folclorist şi etnograf, cel mai de seamă reprezentant al filologiei aromâne din ultimele decenii.

Născut la 20 octombrie 1892 la Avdela, aşezare aromânească din masivul muntos al Pindului, Tache Papahagi urmează cursurile şcolii primare din satul natal şi, apoi, pe cele ale liceului românesc din Bitolia. În 1912 vine în ţară şi se înscrie la Facultatea de filozofie şi litere a Universităţii din Bucureşti, unde are ca profesori, printre alţii, pe Ovid Densusianu şi I. Bianu. În paralel, frecventează cursurile Conservatorului din Bucureşti *.

În 1920 este numit asistent la catedra de *Filologie romanică cu privire specială asupra limbei române*, condusă de Ovid Densusianu. În 1925 obţine titlul de doctor (cu lucrarea *Graiul şi folklorul Maramureşului)*, iar în 1926 trece examenul de docenţă. În 1928 este conferenţiar suplinitor şi din 1931 conferenţiar definitiv la catedra lui Ovid Densusianu. În 1948, anul pensionării, Tache Papahagi era profesor la Universitatea din Bucureşti.

Tache Papahagi a desfăşurat, încă din tinereţe, o bogată şi rodnică activitate didactică şi ştiinţifică. Adept al concepţiilor lui Ovid Densusianu, Tache Papahagi efectuează intense cercetări de teren pe tot cuprinsul ţării, culegînd un material dialectal, folcloric şi etnografic deosebit de preţios. Rezultatele acestor cercetări apar în curînd : în 1925, Tache Papahagi publică *Cercetări în Munţii Apuseni* („Grai şi suflet", II, 1, 1925, p. 22—89) şi monografia *Graiul şi folklorul Maramureşului.* Din acelaşi material, culeş personal pe teren, Tache Papahagi tipăreşte, în perioada 1928—1934, trei volume din *Images d'ethnographie roumaine*, lucrare unică la noi, de o excepţională valoare documentară**. La contribuţiile în domeniul folclorului şi etnografiei se adaugă, în afara cursurilor universitare şi a unor studii, *Paralele folclorice* (ediţia I, 1944 ; ediţia a doua augmentată, 1970), *Poezia lirică populară* (1967) şi *Mic dicţionar folcloric*, lucrare rămasă în manuscris, din care autorul a publicat cîteva fragmente în 1947.

Firul călăuzitor al cercetărilor de teren l-a constituit, pentru Tache Papahagi, permanenta căutare a concordanţelor între romanitatea nord-dunăreană şi cea sud-dunăreană, în perimetrul mai larg al Romaniei, pe

---

* Pentru unele date biografice, aducem şi pe această cale mulţumirile noastre prof. Sofia Gregorian, sora savantului dispărut.

** La 16 august 1972, *Colecţia etnografică originală « Tache Papahagi »* a fost donată integral Academiei Române ; cf. *Dicţionarul dialectului aromân*, p. 1 435 *(Notă)*.

de o parte, al Peninsulei Balcanice, pe de altă parte. Această particularitate apare atît în lucrările citate mai sus, cît și în studiile de istorie a limbii române : *O problemă de romanitate sud-ilirică* („Grai și suflet", I, 1, 1923, p. 72—99) și *Din epoca de formațiune a limbii române* („Grai și suflet", I, 2, 1924, p. 201—234), în care Tache Papahagi se pronunță, în mod autorizat, asupra unor probleme fundamentale, cum sînt „nașterea și formarea limbii și a poporului român în timp, dar mai ales în spațiu" *(Din epoca de formațiune ...*, p. 201). Merită să amintim aici o idee originală, dezvoltată ulterior și de Th. Capidan, anume că „Aromânii din masivul muntos al Pindului, inclusiv Fărșeroții, sînt, în parte cel puțin, descendenții direcți ai Latinilor așezați în această regiune" *(O problemă de romanitate ...*, p. 94).

Tache Papahagi a efectuat studii adîncite și a adus cele mai importante contribuții în domeniul aromânei. Începînd din tinerețe, preocupările sale în acest domeniu au continuat de-a lungul întregii vieți. În afara unor prezentări cu caracter general *(La Românii din Albania*, 1920 ; *Macedo-românii sau Aromânii*, 1927 ; *Aromânii — grai, folklor, etnografie*, curs litografiat, 1932), Tache Papahagi a desfășurat, în direcția ilustrată de înaintașul său, Pericle Papahagi, o intensă activitate pentru publicarea literaturii populare și culte în dialect *(Antologie aromânească*, 1922 ; colecția *Biblioteca națională a Aromânilor*, trei volume tipărite în perioada 1926—1935 (scriitorii : Nuși Tulliu, Zicu A. Araia, T. Caciona și N. Batzaria) și alte trei rămase în manuscris).

Rodul muncii de o viață închinate studierii aromânei este *Dicționarul dialectului aromân, general și etimologic* (ediția I, 1963 ; ediția a doua augmentată, 1974)*, operă monumentală, irepetabilă, sinteză a contribuțiilor anterioare și a cunoștințelor autorului în acest domeniu. Veritabilă enciclopedie a aromânilor, *Dicționarul* oglindește nu numai graiul, ci și tradițiile, bogăția spirituală și sufletească, trecutul istoric și cultural al ramurii sudice a romanității balcanice, din care provenea Tache Papahagi.

Cine a cunoscut felul în care a trăit și a muncit Tache Papahagi în ultima parte a vieții a putut admira la autorul *Dicționarului dialectului aromân* devotamentul său total pentru știință, pe care a slujit-o pînă în ultima clipă. Spirit inflexibil, principial, neacceptînd compromisurile, Tache Papahagi a dovedit, în toate împrejurările, o tărie morală și o vigoare ieșite din comun. În ultimii ani, Tache Papahagi pregătise pentru tipar o nouă ediție, revăzută, din *Manual de fonetică romanică* (ediția I, 1943) și redactase în formă definitivă *Mic dicționar folcloric*. Părerile exprimate în tinerețe cu privire la perioada și teritoriul de formare a limbii și poporului român au fost reluate și amplificate în două studii rămase în manuscris : *Din epoca de formațiune a limbii române* și *Originea etno-geografică a aromânilor*. Editarea acestor lucrări (alături de volumele de literatură în dialect nepublicate, de colecția etnografică originală și de *Memorii)* ar însemna îndeplinirea unei îndatoriri morale postume față de personalitatea savantului.

Nicolae Saramandu

* Lucrarea a fost distinsă cu Premiul de stat. Tache Papahagi a primit titlul de „Profesor emerit".

SUMARUL REVISTEI „LIMBA ROMÂNĂ" PE ANUL 1977

LINGVISTICĂ GENERALĂ

SCOROBETE AUREL, Semantică și onomasiologie. *Câteva precizări*, **5**, p. 555—567.

ISTORIA LINGVISTICII ROMÂNEȘTI

BORCILĂ MIRCEA, Sextil Pușcariu și problemele limbajului poetic românesc, **6**, p. 621—637.
Acad. IORDAN IORGU, Cum l-am cunoscut pe Sextil Pușcariu, **5**, p. 575—578.

ISTORIA LIMBII ROMÂNE

FRÂNCU C., Din istoria verbelor neregulate : imperfectul verbelor *a da* și *a sta*, **1**, p. 79—90.

GRAMATICĂ

AVRAM MIOARA, Despre flexiunea substantivelor feminine terminate în *-(l)oare*, **1**, p. 5—13.
CALOTĂ ION, Cuvinte românești cu flexiune dificilă, **1**, p. 37—42.
CALOTĂ ION, Diftongii românești — clasificare. *I*, **5**, p. 481—494; *II*, **6**, p. 599—606.
CRAȘOVEANU D., Observații asupra raportului adversativ, **3**, p. 223—230.
DRAGOMIRESCU GH. N., Prolepsă (procatalepsă) și „predicativă suplimentară", **1**, p. 15—21.
FRÂNCU C., Din istoria „genului personal"; vechimea și răspîndirea posesivelor scurtate în limba română, **3**, p. 231—238.
FRÂNCU CĂTĂLINA, Cu privire la pasiv și la transformarea pasivă în limba română, **4**, p. 327—342.
Acad. GRAUR AL., Despre dativul cu *la*, **1**, p. 3—4.
HRISTEA THEODOR, Contribuții la studiul etimologic al frazeologiei românești moderne, **6**, p. 587—598.
SECHE LUIZA, Elementul formativ *-tecă*, **3**, p. 269—273.
TRANDAFIR GH. D., Aspecte controversate ale categoriei comparației în româna contemporană, **1**, p. 23—32.

VOCABULAR

BANTAȘ ANDREI, Pentru noi tipuri de dicționare bilingve, **5**, p. 495—499.
BOGZA-IRIMIE RODICA, Aspecte sociolingvistice în selectarea unor morfeme derivative ale lexicului politic, **3**, p. 265—268.
ILIESCU MARIA, Pentru un vocabular fundamental al limbii române contemporane, **3**, p. 239—263.
Acad. IORDAN IORGU, *Român; românesc*, **1**, p. 33—35.
JANITSEK E., Apelativul și toponimul *Obcină*, **2**, p. 175—181.
MIHALCEA, D. R., Note etimologice, **1**, p. 43.
ROBCIUC I., Note etimologice, **2**, p. 183—186.
SEMCINSKI STANISLAV (U.R.S.S.—Kiev), Note etimologice, **1**, p. 43—46.
SUCIU EMIL, Contribuții la studiul limbii române vechi. *Note lexicale*, **4**, p. 343—350.
ȘERBAN GEORGE, Sufixul *-oană*, **5**, p. 501—503.
ȘTEFAN ION, Evoluția semantică a cuvintelor *poezie* și *vers* și circulația lor în limba literară, **2**, p. 163—173.

LIMBĂ LITERARĂ

BRÂNCUȘ GR., *Că* „narativ" în balada populară, **5**, p. 505—508.
CVASNÎI MARIA, Repetiția în dialog (cu aplicare la dialogul din textele dramatice românești din secolul al XIX-lea), **1**, p. 55—62.
GHEȚIE ION, Termenii regionali în *Viața la țară* de D. Zamfirescu, **1**, p. 47—53.

FILOLOGIE

ARVINTE VASILE, Termenul *România* și paternitatea *Cîntării României*, **3**, p. 297—302.
BAHNER WERNER (Berlin—R.D.G.), Problemele îmbogățirii lexicale în cadrul Școlii ardelene raportate la mediul european din secolul al XVIII-lea, **2**, p. 193—203.

CHIVU GH., Un text românesc inedit în *Codex Sturdzanus: Pravila sfinților părinți* (fragment), **3**, p. 281—287.
CHIVU GH., *Mitréce = mătrice?*, **4**, p. 363—364.
DEGUSARĂ BOCȘAN CRINA, Date noi privind opera lui B. P. Hasdeu *Etymologicum Magnum Romaniae*, **4**, p. 357—361.
GEORGESCU MAGDALENA, Un vechi manuscris românesc: *Glosele Ciparîu*, **3**, p. 289—296.
GHEȚIE ION, În legătură cu versiunile moldovenești din 1532 ale *Evangheliei* și *Apostolului*, **2**, p. 187—192.
GHEȚIE ION, Considerații filologice și lingvistice asupra *Psaltirii slavo-române* atribuite lui Șerban Coresi, **3**, p. 275—280.
POPESCU-SIRETEANU ION, Deformări lexicale în folclor, **5**, p. 509—516.
ROMAN ALEXANDRA, Considerații asupra grafiei din documentele și însemnările românești scrise de Petru Șchiopul, **1**, p. 63—78.
URSU N. A., Traducătorul necunoscut al romanului *Critil și Andronius*, **4**, p. 351—355.
URSU N. A., Debutul literar al lui Dosoftei, **6**, p. 607—620.
ZGRAON FLORENTINA, Manuscrisele românești ale *Leastviței* pînă la jumătatea secolului al XVIII-lea. *Probleme de filiație*, **5**, p. 517—531.

DIALECTOLOGIE

MOISE ION, Aria de răspîndire a perfectului simplu în Oltenia și Muntenia, **1**, p. 91—93.

TOPONIMIE

BOLOCAN GH., Toponime compuse: substantiv + *de* + substantiv, **5**, p. 533—539.
BUREȚEA EMILIAN N., Considerații asupra hidronimiei din Vîlcea, **5**, p. 541—553.

CULTIVAREA LIMBII

Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române, Machetă, **2**, p. 117—129.
AVRAM MIOARA, *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române*, **2**, p. 107—116.
AVRAM MIOARA, Genitiv-dativul singular articulat al unor substantive feminine în *-ie*, **4**, p. 365—368.
CARABULEA ELENA, Numele de locuitori în *-ean, -ian, -an*, **2**, p. 149—154.
CARABULEA ELENA, Flexiunea derivatelor în *-ică*, **5**, p. 569—574.
CIOBANU FULVIA, Unele funcții ale cratimei, **2**, p. 159—162.
CIOBANU RADU, Fascinația cuvintelor, **1**, p. 99.
GUȚU ROMALO VALERIA, În legătură cu *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române*, **3**, p. 307—314.
HASAN FINUȚA, Dublete neologice cu sau fără *h* la inițială, **2**, p. 131—134.
Acad. IORDAN IORGU, Limba noastră la Radio. *Observații generale*, **1**, p. 95—98.
Acad. IORDAN IORGU, Limba noastră la Radio, **3**, p. 303—306.
Acad. IORDAN IORGU, Limba noastră la Radio, **6**, p. 639—641.
POPESCU ION, Școala, păstrătoare a bunelor tradiții lingvistice, **1**, p. 101—104.
POPESCU-MARIN MAGDALENA, Genul unor termeni științifici formați cu elementul de compunere *-cit*, **2**, p. 141—143.
RĂDULESCU MARINA, Desinență zero sau *-u* la substantivele neutre cu tema în *-ó*, **2**, p. 135—139.
RIZESCU I., Hiat și diftong în dicționarele normative, **2**, p. 155—157.
VASILIU LAURA, Femininul formațiilor cu *-log: -logă / -loagă*, **2**, p. 145—148.

NOTE — COMENTARII

ZGRAON FLORENTINA, Este atestat *agrăi* în secolul al XVI-lea?, **3**, p. 315—317.

CRONICĂ

IONESCU CHRISTIAN, Simpozionul de toponimie și consfătuirea anuală de onomastică — București, 9 decembrie 1976 — **2**, p. 206—209.

RĂDULESCU MARINA, Dezbaterea cu privire la *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române* — Academia R. S. România — București, 8 decembrie 1976 — **2**, p. 205—206.

RECENZII

BERCEA LIVIUS PETRU : G. I. Tohăneanu, *Dincolo de cuvînt*, București, Editura științifică și enciclopedică, 1976 — **5**, p. 581—583.
BUZĂ EMANUELA : *Bibliografia Mihai Eminescu 1866—1970*. Volumul I, *Opera*. București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1976 — **5**, p. 579—581.
DIMITRESCU FLORICA : A. Lambrior, *Studii de lingvistică și folcloristică*. Ediție îngrijită și studiu introductiv de Ion Nuță, Iași, Ed. Junimea, 1976 — **2**, p. 211—212.
Acad. IORDAN IORGU : Matilda Caragiu Marioțeanu, *Compendiu de dialectologie română*, București, 1975 — **3**, p. 321—322.
Acad. IORDAN IORGU : „Cronica", revistă de cultură generală, Iași — **5**, p. 583—584.
MAREȘ ALEXANDRU : C. Ciuchindel, *Povestea lui Archirie filosoful ... Carte populară românească din secolul al XVII-lea*, București, Editura Minerva, 1976 — **2**, p. 213—216.
VINTILĂ-RĂDULESCU IOANA : Anca I. Maria, Radu I. Maria, *Limba română. Manual pentru clasa a II-a*, București, Editura didactică și pedagogică, 1976 — **2**, p. 216—219.
VINTILĂ-RĂDULESCU IOANA : Ana Dumitrescu, Emilia Zarescu, *Culegere de exerciții gramaticale pentru clasele II—IV* și N. Rotaru, Gabriela Rotaru-Vilcu, *Învățăm să scriem și să pronunțăm corect. Caiet pentru munca independentă a elevilor din clasele II—IV*, București, Editura didactică și pedagogică, 1976 — **3**, p. 322—324.

IN MEMORIAM

Acad. IORDAN IORGU, I. Șiadbei (1901—1967) — **3**, p. 319.
SARAMANDU NICOLAE, Tache Papahagi (1892—1977), **6**, p. 643—644.

DIVERSE

Cărți și reviste primite la redacție, **2**, p. 220 ; **5**, p. 584 ; **6**, p. 647.
POPA ELEONORA și DĂNĂILĂ I., Bibliografia românească de lingvistică (BRL, **19**, 1976) — **4**, p. 369—478.

CĂRȚI ȘI REVISTE PRIMITE LA REDACȚIE

Aspecte metodice ale predării limbii române la anul pregătitor — Lucrări prezentate la sesiunea de comunicări din mai 1976. Coordonator : Prof. dr. Vasile Șerban, Timișoara, 1977 (Universitatea din Timișoara, Facultatea de filologie — istorie).
DOMNIȚA ALEXANDRU, ILEANA COMAN, DOINA GRECU, CARMEN NICOLESCU, *Exerciții pentru laboratorul lingvistic*, Timișoara, 1976 (Universitatea din Timișoara, Facultatea de filologie — istorie).
„Der Sprachdienst". Herausgegeben im Auftrag der Gesellschaft für deutsche Sprache (Wiesbaden), 21. Jahrgang, Juni 1977, Heft 6.
„The Linguistic Reporter". A. Newsletter in Applied Linguistics, Volume 19, Number 5, February 1977 — Arlington — Virginia — S.U.A.

INDICELE REVISTEI PE ANUL 1977

INDICE DE MATERII*

A

ACCENT, ~e populare la Dosoftei 612.
ACTIV, ~ şi pasiv 327—342.
ACUZATIV, ~ul obiect intern 339—340.
ADJECTIV, ~e substantivizate 6; ~ul posesiv scurtat 231—238.
ADVERBIALIZARE 337.
ADVERSATIV, raportul ~ 223—230, ~ limitativ 225—230.
AFEREZĂ 510—511, 513,—515.
AGENT 327, 334—336.
AGLUTINARE, ~ a adjectivului posesiv la substantiv 236.
AMBIGUITATE, ~ semantică 21.
ANGLICISM, dicţionar de ~e 498—499.
ANTICIPARE, ~a subiectului unei subordonate 15—21.
ANTROPONIMIC, *dicţionar ~ românesc* 208.
APELATIV, ~ul şi toponimul *Obcină* 175—181.
APERTURĂ, ~a vocalelor 481—490, 494, 599—600.
APOSTOL, versiunile moldoveneşti din 1532 ale ~*ului* 187—192.
ARHAISM, ~e într-un manual şcolar 217—218; ~ ele în *Dicţionarul ortografic, ortoepic şi morfologic al limbii române* 308—309.
AROMÂNĂ 643—644; posesivele scurtate în ~231; imperfectul verbelor *a da* şi *a sta* în ~ 79, 85, 88.
ARTICOL, ~ul posesiv folosit pleonastic la Dosoftei 612.
ARTICULARE, clasificarea diftongilor după locul de ~ 483—490, 492—494, 604.
ASCENDENT, diftong ~ 482, 486, 603—604.
ASILABIC, sunete ~e 481—494, 599—606.
ATRIBUTIVĂ, ~ predicativă 19—21.

Ă

Ă protonic într-un text inedit din *Codex Sturzanus* 285.

B

BULGARĂ, cuvinte din turcă în ~ 185.

C

CALC, ~uri după franceză şi germană 266, latină 364, rusă 266, veche slavă 277 în română: ~ frazeologic din franceză 593 şi rusă 595—596 în română.
CARTE, *Povestea lui Archirie filosoful...*, ~ populară românească din secolul al XVIII-lea 213—216.
CHESTIONAR, ~ul lingvistic al lui Hasdeu 360—361.
CIRCULAŢIE- ~a cuvintelor *poezie* şi *vers* în limba literară 163—173.
COLOCAŢIE, dicţionar bilingv de ~ii (sintagme) comparate 497—498.
COMPARATIV, ~ul în româna contemporană, 23—32.
COMPARAŢIE, ~a la O. Goga 632.
COMPLEMENT, ~ul de agent 335.
COMPLETIVĂ, ~a directă, 337, 339.
COMPUNERE, cratima în ~ 159—160; elementul de ~ *-cit* 141—143, *-derm* 141, *-fit* 141, *-glif* 142, *-gram* 142, *-hemo* 132, *-tecă* 269—273.
COMPUS, ~ele în *Dicţionarul ortografic, ortoepic şi morfologic al limbii române* 309.
CONCEPŢIE, ~a lui Sextil Puşcariu despre limbajul poetic românesc 621—637.
CONGRUENŢĂ, ~ semantică 17—18.
CONJUNCŢIE, ~a *că* în balada populară 505—508.
CONOTATIV, plan~ 331, 342.
CONSONANTIC, redarea grupurilor ~e în documentele şi însemnările româneşti scrise de Petru Şchiopul 72—76.
CONSTRUCŢIE, locţiuni şi ~ii cu grafie dublă (cu şi fără cratimă) 160—162.
CONVERSIUNE, ~ parţială şi totală (sau substituită) 331—333, 341.
COORDONARE, ~ adversativă 223—230.
CRATIMĂ, funcţii ale ~ei 159—162.
CULTIVARE, ~a limbii în emisiunile radio 95—99, 303—306 şi în şcoală 101—104.
CUVÎNT, ~- rădăcină în concepţia Şcolii ardelene 199—203; ~e neatestate în DA şi DLR 343—345; lista de ~e pentru

* Cifrele trimit la paginaţia în continuare a revistei; corespondenţa acestei paginaţii cu numerele este următoarea: p. 1—104 nr. 1, 105—220 nr. 2, 221—324 nr. 3, 325—478 nr. 4, 479—584 nr. 5, 585—686 nr. 6.

vocabularul fundamental al românei contemporane 239—263 şi pentru *Dicţionarul ortografic, ortoepic şi morfologic al limbii române* 307—309; definirea ~elor într-un manual şcolar 218—219.

D

D moale într-un text inedit din *Codex Sturzanus* 285.
DATARE, ~a *Gloselor Cipariu*, 291—292.
DATIV, ~ul cu *la* 3—4: ~ul singular articulat al unor substantive feminine în *-ie* 365—368.
DENOTATIV, plan ~ 331, 341.
DERIVATIV, morfeme ~e ale lexicului politic 265—268.
DESCENDENT, diftong ~ 482, 486, 603—604.
DESINENŢĂ, transformarea în ~a adjectivului posesiv scurtat 236; ~ zero sau *-u* la substantivele neutre cu temă în *-ó* 135—139.
DIALECTOLOGIE, ~ română 321—322.
DIALOG, repetiţia în ~ul textelor româneşti din sec. al XIX-lea 55—62.
DICŢIONAR, **~e unilingve:** însemnări manuscrise ale lui Hasdeu pentru ~ 357—361; hiatul şi diftongul în ~ele normative 155—157; pluralul unor substantive feminine terminate în *-(t)oare* în ~ 9—11; ~ *antroponimic românesc* 208; ~ *aromân* 644; ~ *folcloric* 643, 644; ~ *frazeologic şi etimologic al limbii române* 587, 597—398; ~ *ul limbii române:* cuvinte neatestate 343—345, variante neatestate 345—347, etimologii greşite sau nesatisfăcătoare 347—349; ~*ul ortografic, ortoepic şi morfologic al limbii române* 105—162, 205—206, 307—314: ~*ul toponimic al Olteniei* 208—209, *al Munteniei şi Dobrogei* 208, *al Maramureşului* 208—209, al *Transilvaniei* 208, *al Banatului* 208, al *Moldovei şi Bucovinei* 208, *al României* 208; **~e bilingve:** tipuri de ~e bilingve 495—499.
DIFTONG, clasificarea ~ilor româneşti 481—494, 499—606; ~ul şi hiatul în dicţionarele normative 155—157; ~ul *ea* într-un text inedit din *Codex Sturzanus* 285; ~ii în documentele şi însemnările româneşti scrise de Petru Şchiopul 76—77.
DIGRAF 490—491.
DIMINUTIV, ~e în limbajul politic 266; ~ele în *Dicţionarul ortografic, ortoepic şi morfologic al limbii române* 309.
DISLOCARE, ~a la Dosoftei 614.
DOCUMENT, grafia în ~ele româneşti scrise de Petru Şchiopul 63—78.
DUBLET, ~e neologice sau fără *h* la iniţială 131—134.
DURATĂ, ~a sunetelor asilabice în română 599—600.

E

E într-un text inedit din *Codex Sturzanus* 285.
EDIŢIE, *Studii de lingvistică şi folcloristică* de A. Lambrior, ~ de Ion Nuţă 211—212.
ELEMENT, ~ul formativ *-icică* 269—273; ~ de compunere vezi COMPUNERE.
ENGLEZĂ, cuvinte din ~ în română 150—151, 153—154.
EPICEN, substantive ~e 5.
EPITET, ~ul la O. Goga 632.
ETIMOLOGIC, *Dicţionar frazeologic şi ~ al limbii române* 587, 597—598.
ETIMOLOGIE, ~ a unităţilor frazeologice în română 587—598; ~ii greşite sau nesatisfăcătoare în DA şi DLR 347—349; ~ii necunoscute în DLR 43—46, 184—185; ~ii din turcă în bulgară 185; ~ii din latină în franceză 43, 183, 269—270; ~ii din greacă în franceză 269—270; ~ii din greacă în germană 269—270; ~ii din greacă în italiană 269—270; ~ii din greacă în latină 269; ~ii din greacă în maghiară 269; ~ii din engleză 150—151, 153—154, franceză 34—35, 43, 132—139, 141, 150—154, 156—157, 163, 198, 267—271, 353—355, germană 45, 200, 269—271, greacă 132—133, 141, 269—270, 364, 501, 503, 510, italiană, 132, 151, 154, 164, 183, 269—270, 384, 364, latină 33—35, 38—42, 88, 143, 141, 152, 183, 236, 269, 353, 364, maghiară 269, rusă 44, 183—184, 269, 271, sîrbocroată, 45, 349, slavă veche 88, 150, spaniolă 154, turcă 185, 345—350, 510, ucraineană 44—46, 175—181, 183—185, 279 în română; ~ii din greacă în rusă 269; ~ii din greacă 269, polonă 45, română 180—181, 186, turcă 185 în ucraineană.
EUFONIE 637.
EVANGHELIE, versiunile moldoveneşti din 1532 ale ~*ei* 187—192.
EVOLUŢIE, ~a semantică a cuvintelor *poezie* şi *vers* 163—173.
EXPRESIE, ~ idiomatică 339—340; ~ii la Dosoftei 615—616.

F

FEMININ, flexiunea ~elor terminate în *-(t)oare* 5—13; ~ul formaţiilor cu *-log: -logă/-loagă* 145—148.
FLEXIUNE, cuvinte cu ~ dificilă 37—42; ~a substantivelor feminine terminate în *-(t)oare* 5—13.
FONETICĂ, fenomene de ~ sintactică marcate de cratimă 159; ~ romanică 644.
FORMALIZARE 337.
FORMANT, ~ele gradelor de comparaţie 24—26, 30—32.

FRANCEZĂ, cuvinte din ~ în română 34—35, 43, 132—139, 141, 150—154, 156—157, 163, 198, 267—271, 353—355; cuvinte din greacă 269—270 și latină 43, 183, 269—270 în ~.
FRAZEOLOGIC, îmbinare ~ă 339—340; familie ~ă 593—595; *Dicționar etimologic și ~ al limbii române* 587, 597—598; dicționare ~e bilingve 498.
FRAZEOLOGISM 588—598, împrumuturi 590—592, calcuri 593, 595—596, origine multiplă 596, familii frazeologice 593.
FRICATIVĂ, ~ele într-un text inedit din *Codex Sturzanus* 285.

G

GEN, ~ul unor termeni științifici formați cu elementul de compunere *-cit* 141—143; ~ul personal 4, 7, 231—238.
GENITIV, ~ — dativul substantivelor terminate în *-(t)oare* 8 și *-ie* 365—368.
GERMANĂ, cuvinte din ~ în română 45, 200, 269—271; cuvinte din greacă în ~ 269—270.
GLOSĂ, ~ele *Ciparіu* 289—296.
GRAD, ~ele de comparație 23—32.
GRAFIE, ~a din documentele și însemnările românești scrise de Petru Șchiopul 63—78.
GRAMATICAL, exerciții ~e pentru elevi 322—324.
GRAMATICALIZARE 339.
GRAMATICĂ, pasivizarea în ~a generativă 327—342.
GREACĂ, cuvinte din ~ în franceză 269—270, germană 269—270, italiană 269—270, latină 269, maghiară 269, română 132—133, 141, 269—270, 364, 501, 503, 510, rusă 269 și ucraineană 269.

H

H intervocalic în cuvintele moștenite din latină într-un text inedit din *Codex Sturzanus* 285.
HIAT, vocale în ~ în documentele și însemnările românești scrise de Petru Șchiopul 76; ~ul și diftongul în dicționarele normative 155—157.
HIPERCORECTITUDINE 367.

I

I într-un text inedit din *Codex Sturzanus* 285; ~ trecut la *e* neaccentuat la Dosoftei 612.
IDIOMATIC, expresie ~ă 339.
IDIOMATIZARE 339.
IMPERFECT, o formă perifrastică de ~ indicativ la Dosoftei 614; ~ul verbelor neregulate *a da* și *a sta* 79—90.
INTONAȚIE, ~a în dialog 56—62.
ISTROROMANĂ, imperfectul verbelor *a da* și *a sta* în ~ 79—80, 85.
ITALIANĂ, cuvinte din ~ în română 132, 151, 154, 164, 183, 269—270, 348, 364; cuvinte din greacă în ~ 269—270.

Î

Î etimologic într-un text inedit din *Codex Sturzanus* 285.
ÎNDREPTAR, pluralul unor substantvie feminine terminate în *-(t)oare* în *-ul ortografic al limbii române*, 9, 13.

J

JONCTIV 224—225, 229.

L

LATINĂ, cuvinte din ~ în franceză 43, 183, 269—270 și română 33—35, 38—42, 88, 133, 141, 152, 183, 236, 269, 353, 364; cuvinte din greacă în ~ 269.
LEXEM 330.
LEXIC, morfeme derivative ale ~ului politic 265—268.
LEXICAL, îmbogățirea ~ă în cadrul Școlii ardelene 193—203; deformări ~e în folclor 509—516.
LIMBAJ, problemele ~ului poetic românesc în concepția lui Sextil Pușcariu 621—637.
LIMBĂ, cultivarea ~ii în emisiunile radio 95—99, 303—306, 639—641 și în școală 101—104; **~a română literară:** circulația cuvintelor *poezie* și *vers* în ~a literară 163—173; *~a scriitorului:* regionalisme la D. Zamfirescu 47—53, influența ~ii vechi și a poeziei populare asupra lui Eminescu 623—635, 637, Coșbuc 623—626, 629—630, 633—636, Șt. O. Iosif 621, 623, 624, 631, 633, Goga 621, 631, 632, 634, 636, Blaga 634—636.
LOCALIZARE, ~a *Gloselor Ciparіu* 293, 295.
LOCUTOR 333—334, 342.
LOCUȚIUNE, ~i și construcții cu grafie dublă 160—162; ~a verbală 339—340; ~a conjuncțională *numai că* 223—330.

M

MAGHIARĂ, cuvinte din ~ în română 269.
MANUAL, *Limba română*, ~ pentru clasa a II-a 216—219.
MANUSCRIS, un vechi ~ românesc, *Glosele Ciparіu* 289—296.
MEGLENOROMÂNĂ, imperfectul verbelor *a da* și *a sta* în ~ 79, 85, 88; posesivele scurtate în ~ 231, 237.
METAFORĂ 637; ~a la O. Goga 632.
METATEZĂ 510.

MORFEM, ~e derivative ale lexicului politic 265—268.
MORFOLOGIC, *Dicţionarul ortografic, ortoepic şi ~ al limbii române* 105—162, 205—206, 307—314.

N

NEOLOGISM, adaptarea ~elor 131—139.
NEUTRU, desinenţa zero sau *-u* la substantivele ~e cu tema în *-ó* 135—139.
NOMINALIZARE 337.
NORMĂ, ~a în *Dicţionarul ortografic, ortoepic şi morfologic al limbii române* 110—116; abateri de la ~a literară într-un manual şcolar 217.
NUMĂR, ~ul substantivelor şi adjectivelor în *Psaltirea slavo-română* atribuită lui Şerban Coresi 276.
NUME, ~ de agent 5—6, 10; ~ de locuitori în *-ean, -ian, -an* 149—154; ~ de rudenie 231—238; pronunţări greşite sau nerecomandabile ale ~lor proprii străine 639—641.

O

OBIECT, ~ul în locul subiectului 328—342.
OMONIM, forme ~e în cadrul gradelor de comparaţie 30; ~e substantivale şi adjectivale terminate în *-(t)oare* 7—13.
OMONIMIE lexicală 38 şi ~ morfologică 40, 80,83.
ONOMASTICĂ, *Consfătuirea anuală de ~* 208—209.
ORTOEPIC, *Dicţionarul ortografic, ortoepic şi morfologic al limbii române*, 105—162, 205—206, 307—314.
ORTOGRAFIC, *Dicţionarul ~, ortoepic şi morfologic al limbii române* 105—162, 205—206, 307—314.
ORTOGRAFIE, ~a într-un manual şcolar 219.

P

PARTICIPIU. influenţa ~lui trecut asupra imperfectului lui *a da* 83—84 şi *a sta* 84.
PASIV, ~ul şi transformarea ~ă 327—342; ~ pur sau normal şi ~ contaminat 333—335, rezistenţa la ~ 335, 337—342.
PASIVIZARE 327—342.
PATERNITATE, termenul *România* şi ~a *Cîntării României* 297—302.
PERFECT, influenţa ~ului simplu asupra imperfectului lui *a sta* 83—84 şi *a da* 84; ~ul simplu la Dosoftei 613; aria de răspîndire a ~ului simplu în Oltenia şi Muntenia 91—93.
PLURAL, ~ul substantivelor feminine terminate în *-(t)oare* 5—13.
POLONĂ, cuvinte din ~ în ucraineană 45.
POSESIV, vechimea şi răspîndirea ~elor scurtate 231—238; pronumele şi adjectivele ~e în *Psaltirea slavo-română* atribuită lui Şerban Coresi 276.
PRAVILĂ, un fragment din *~a sfinţilor părinţi* în *Codex Sturzanus* 281—287.
PREDICAT 328.
PREDICATIVĂ, ~a suplimentară 15—21.
PREFIX, cuvinte formate cu ~ele: *arhi-* 26, 31, *con-; co-;* 266, *extra-, hiper-* 26, 31, *pre-* 268, *super-* 26, 31, *ultra-* 31 în română; superlativul absolut format cu ~e 26, 31.
PROCATALEPSĂ 15, 21.
PROLEPSĂ 15—21.
PRONOMINALIZARE 337.
PRONUNŢARE, ~i recomandabile sau greşite la radio 639—641; exerciţii pentru formarea deprinderilor de ~ corectă 322—324.
PROPOZIŢIE, ~ii active şi pasive 327—342; ~a relaţională 332.
PSALTIRE, *~a slavo-română* atribuită lui Şerban Coresi 1588—1589 în comparaţie cu *-a* lui Coresi din 1577 275—280.
PUNCTUAŢIE, ~a într-un manual şcolar 219.

R

RADICAL, forme de imperfect cu ~ refăcut 79—90.
RAPORT, ~ul adversativ 223—230.
REFLEXIV 330; ~ pasiv 336.
REFLEXIVITATE 331, 336.
REGIONALISM, ~e la D. Zamfirescu 47—53; ~ele *în Dicţionarul ortografic, ortoepic şi morfologic al limbii române* 308—309; ~e într-un manual şcolar 218.
RELATINIZARE, ~a românei 597.
RELAŢIONAL, puterea ~ă a verbului 336.
REPETIŢIE, ~a în dialogul textelor dramatice româneşti din sec. al XIX-lea 55—62.
ROMANIC, fonetica ~ă 644.
ROTACISM, ~ul în Maramureş şi Moldova 189—192.
RUSĂ, cuvinte din ~ în română 44, 183—185, 269, 271.

S

SCRIERE, exerciţii pentru formarea deprinderii de ~ corectă pentru elevi 322—324.
SEMANTIC, interpretare ~ă în gramatică 331.
SEMICONSOANĂ 599—604, 606.
SEMIVOCALĂ 599—606.
SIMETRIE 331.
SINONIM, dicţionare bilingve de ~e 496—497.
SINTAGMĂ, dicţionare bilingve de ~e comparate 497—498.

SÎRBOCROATĂ, cuvinte din ~ în română 45, 349.
SLAVĂ VECHE, cuvinte din ~ în română, 88, 150.
SPANIOLĂ, cuvinte din ~ în română 154.
STRUCTURĂ, ~ de adîncime 328—329, 337—340; ~ de suprafață 333—335.
SUBIECT, ~ul în locul obiectului 328—342.
SUBSTANTIV, ~e epicene 5; ~ul nearticulat la Dosoftei 613; flexiunea ~elor feminine terminate în *-(t)oare* 5—13 și *-ie* 363—368.
SUFIX, cuvinte formate cu ~ele *-ien* în franceză, 150, *-ian* în engleză 150, *-aj* 267, *-al* 268, *-an* 151—154, 511, *-ană* 501, 512, *-ație*, 267, *-ălog* 147, *-ean* 149—154, *-easă* 13, *-esc* 34, *-ian* 152—154, *-ic* 267, *-ică* 512, *-ime* 266—267, *-in* 515, *-isim* 26, 31, *-iță* 13, *-oi/-oaie* 501, 503, *-on/oană* 501—503, *-tecă* 269—273, *-(t)oare* 5—13, *-tor* 268, *-torie* 13 în română, *-ник* 184 în ucraineană; superlativul absolut format cu ~e 26, 31.
SUPERLATIV, ~ul în română contemporană 23—32.
SUPRASUFIXARE, ~a unor omonime 13.

T

TERMEN, genul unor ~i științifici 141—143; ~i regionali la D. Zamfirescu 47—53; ~ul *România* și paternitatea *Cîntării României* 297—302.
TEXT, un ~ românesc inedit în *Codex Sturzanus* 281—287.
TIMP, ~ul verbelor în *Psaltirea slavo-română* atribuită lui Șerban Coresi 276.
TIPĂRITURĂ, o ~ apărută pe la 1645 cuprinzînd debutul literar al lui Dosoftei 607—620.
TOPICALIZARE 329.
TOPONIM, ~ul apelativul *Obcină* 175—181.
TOPONIMIC, *Dicționar* ~ 208—209.
TOPONIMIE, simpozion de ~ 206—208.
TRADUCERE, ~a romanului *Critil și Andronius* în 1794 351—355.
TRANZITIV absolut 341.
TRANZITIVITATE 331, 337—338.
TURCĂ, cuvinte din ~ în bulgară 185, română 345—350, 510 și ucraineană 185.

U

U final într-un text inedit din *Codex Sturzanus* 285.
UCRAINEANĂ, cuvinte din ~ în română 44—46, 175—181, 183—186, 269; cuvinte din greacă în ~ 269.

V

V etimologic în cuvintele de origine slavă într-un text inedit din *Codex Sturzanus* 285.
VARIANTĂ, ~e neatestate în DA și DLR 345—347.
VELARIZARE, ~a lui *e* la Dosoftei 612.
VERB, ~ tranzitiv 327—342; ~ de modalitate 340, semiauxiliar 340, stativ și nonstativ 341; ~e sentiendi 18—21 și declarandi 19.
VERSIUNE, ~ile moldovenești din 1532 ale *Evangheliei* și *Apostolului* 187—192.
VOCABULAR, ~ul fundamental al românei contemporane 239—263.
VOCALĂ, ~ele în documentele și însemnările românești scrise de Petru Șchiopul 65—72, 76—77.

INDICE DE AUTORI *

A

Adamescu, Gh. 287
Agîrbiceanu, I. 52, 494
Ahmanova, Olga S. 589
Alberti, Rafael 581
Alecsandri, V. 58—62, 84, 86, 90, 104, 167—168, 299, 301, 621—627
Alexandrescu, Gr. 86, 89, 167, 627
Amzulescu, Al. I. 505, 507, 508
Anderson, J. M. 328, 329, 331, 334, 341
Andriewska, A. 589, 590
Anghel, Dimitrie 621, 633—634
Anttila, R. 330
Araia Zicu A. 644
Ardeleanu, V. 199, 542
Arghezi, T. 86, 90, 170—172, 582
Aristotel 332
Arnold, I. V. 588
Arvinte, V. 41, **297—302**
Asachi, Gh. 89, 163, 167, 299, 354

* Cifrele tipărite cu caractere aldine drepte indică autorii de articole publicate în revistă în anul 1977; cifrele puse în paranteze drepte indică autorii recenzați sau discutați în articole speciale în revistă; celelalte cifre trimit la autorii citați.

Asachi, Leon 354
Avram, Andrei 39, 40, 155, 364, 481, 488, 489, 491, 599, 600, 603, 604
Avram, Mioara **5—13, 107—116,** 132, 148, 205, 229, 306, 310, **365—368**

B

Baboeanu, N. V. 581
Bacâru, Livia 292
Bach, E. 328
Bahner, Werner **193—203,** 559
Baldinger, Kurt 562—564
Bally, Gh. 589, 590, 594
Bantaş, Andrei 206, **495—499**
Barbu, Eugen 172
Barbu, I. 630
Bariţ, G. 618
Baron, N.S. 330
Bartoli, M. 322
Batzaria, N. 644
Baudelaire, Ch. 172
Baumeister, Fr. Chr. 197
Bălăcescul, C. 61
Bălcescu, N. 86, 90, [297—302]
Bărbulescu, Ilie 64, 65, 73, 76, 281
Becker, H. 203
Beldescu, G. 159
Beldiceanu, N. 171
Bercea, Livius Petru **581—583**
Berceanu, B.B. 25, 28
Berkner, S.S. 55
Berkov, N.P. 579
Beyrer, A. 110
Bezlaj, Fr. 542
Bézout, E. 354
Bianu, I. 89, 281—283, 517—520, 643
Bidu-Vrănceanu, A. 556—558
Binder, Ştefan 556, 558
Blaga, Lucian 86, 89, 170, 173, 196, 583, 621, 634—636
Blaga, Miron 583
Blücher, G. 275
Bodnărescu, G. 167
Boeglin, J. E. 542
Bogdan, I. 177, 180, 290
Bogdan-Dascălu, D. 199
Bogdan-Duică, Gh. 52
Bogrea, V. 502, 509, 511
Bogza-Irimie, Rodica **265—268**
Bojincă, Damaschin 165
Boldan, E. 299
Bolintineanu, D. 86
Bolliac, C. 86, 89, 166—167
Bolocan, Gh. 150, 207, 208, 239, 242, **353—539,** 546
Borcilă, Mircea 621—637
Bordeianu, Mihai 617
Borza, Al. 184, 514, 515
Brătescu-Voineşti, Al. 494
Brătulescu, Monica 509
Brâncuş, Gr. 91, **505—508**
Bréal, Michel 211
Breazu, I. 52
Breban, Vasile 133, 135
Breton, André 634
Brinker, K. 327
Brinkmann, H. 340
Briquet, Gh. M. 292
Bröndal, V. 563
Brückner, A. 45
Brunot, Ferdinand 194
Bucuţa, Emanoil 50
Budagov, R. A. 559, 563, 566, 589
Budai-Deleanu, I. 86, 90, 163 — 164, 197—199, 510, 582
Buga, Marin 514
Buhle, J.-G. 197
Bühler, Karl 635
Bulgăr, Gh. 224, 636
Bureţea, Emilian 208, **541—553**
Buză, Emanuela **579—581**
Byck, Jacques 23, 37, 223, 228, 509, 570
Byron, G. G. 625

C

Caciona, T. 644
Calotă, Ion **37—42, 481—494, 599—606**
Camariano-Cioran, Ariadna 351
Candea, A. 178
Candrea, I.-A. 11, 81, 83—84, 90, 137, 142—143, 146, 153, 223, 275, 276, 283, 287, 317, 512, 567—571, 620
Caniianu, M. 178
Cantacuzino, Ion 163
Cantacuzino, Şerban 357
Cantemir, D. 82, 89, 163, 357, 359, 360
Cantemir, Traian 520
Capidan, Th. 74, 79, 574, 644
Carabulea, Elena **149—154, 569—574**
Caracaş, R. 281—283, 517—520
Caraçostea, D. 169
Caragiale, I. L. 51, 57, 60—62, 86, 90, 168, 235
Caragiali, C. 61
Caragiu (-Marioţeanu), Matilda [321—322], 340
Carpov, Maria 560
Carreter, Fernando Lázaro 195
Cartojan, N. 81, 88, 213, 314
Cazacu, Boris 50, 91, 198—199, 205, 231, 241, 287, 567, 625
Călinescu, G. 86, 89, 170
Cărăbiş, Vasile 510, 514
Cesarotti, M. 195
Chendi, I. 52, 580
Chiosa, Cl. C. 241
Chiţimia, C. 213, 214

Chiţoran, D. 265, 563
Chivu, Gh. **281—287**, 289, **363—364**, 617
Chomsky, N. 327—333
Cihac, A. 74, 177
Ciobanu, Elena 13
Ciobanu, Fulvia **159—162**, 269, 485, 490, 536
Ciobanu, Radu **99**
Cioculescu, Şerban 170, [579—581]
Compec, Georgeta 37, 485
Cioranescu, A. 44
Ciparîu, T. 169, 172, 214, [289—296], 624
Ciuchindel, C. [213—216]
Cîmpeanu, C. 198
Cîmpeanu, P. M. 88
Cîrstean, Stelian 514, 515
Clipa, Gherasim 352—355
Cohen, J. 634
Combiescu, Mariana 617 vezi şi **Costinescu, Mariana**
Comşa N. 214
Conachi, Costache 167
Condillac, E. B. de 194, 199, 202
Constantinescu, Aurelian 542
Constantinescu-Dobridor, Gh. 6, 25, 224, 225
Cooper, F. T. 152
Coresi 33, 81, 83, 84, 89, 275—280, 284—285, 287, 315—317, 357, 359, 531, 615, 620
Coresi, Şerban [275—280]
Coseriu, Eugenio 321, 330, 562
Costachi, Veniamin 531
Costăchescu, Mihai 509, 511—513, 515
Costin, Miron 8, 84, 90, 214, 234, 625
Costin N. 82, 90, 192, 214
Costinescu, Mariana 289, 607, 608, 610, 611, 620 vezi şi **Combiescu, Mariana**
Coşbuc, G. 52, 86, 89, 104, 173, 623—626, 629, 630, 633—636
Coteanu, Ion 25, 27, 37, 39, 40, 107, 135, 137, 230, 239, 306, 310, 322, 485, 556—559, 565
Courtenay, Baudouin de 578
Crăşoveanu, D. 206, **223—230**
Creangă, I. 357
Cuciurean, M. 299
Cuciureanu, Şt. 198
Cvasnîi, Maria **55—62**
Creţu, Gr. 190, 289, 291, 296, 514, 518, 531

D

Dal', Vl. 176, 183—184
Dan, Ilie 114
Danovici, Pătraşcu 609
Darmesteter, Arsène 211
Dascălu, C. 199
Daveluy, D. 15, 187
Davidson, D. 328
Dănăilă, Ion 150, 311, **369—478**, 559
Decusară-Boceşan, Crina 357—361
Delaporte, Joseph 352, 355
Demény, L. 190—191, 316
Densusianu, Nic. 506, 507, 509, 512, 513
Densusianu, Ovid 38, 41, 69, 76, 78, 81, 91, 211, 231, 237, 279, 286, 287, 315, 364, 512, 536, 615, 625, 643
Deny, Jean 70—73, 77, 78
Diaconescu, Paula 6, 58, 145, 233, 335, 367
Diaconovici-Loga, C. 88, 201
Diez, Friedrich 556
Dimitrescu, Florica 38, 81, 89, 191, **211—212**, 315, 316, 589, 592
Dominte, Constantin 37, 485
Donat, Ion 541
Dornseiff, Franz 559, 561
Dosoftei 81, 90, 192, 357, 359, [607—620]
Dragomir, Adalgiza 240
Dragomir, Silviu 608
Dragomirescu, Gh. N. **15—21**
Dragomirescu, Mihail 168
Dragomirescu, Şerban 207
Dragu, Gh. 208
Drăganu, N. 76, 84, 279, 283, 364, 608, 610, 619
Drimba, Vl. 74
Dubois, Jean 150, 152
Dumitrescu, Ana [322—324]
Duţu, Alexandru 351, 352
Dzendzelivśkyj, J. O. 183, 185

E

Edelstein, Frieda 340
Edwards, P.M.H. 86, 240—242
Eckert, R. 588
Eineder, G. 518
Eliade, Mircea 358
Eliade, Pompiliu 168
Eliade Rădulescu, I. vezi **Heliade**
Eminescu, M. 84, 86,90, 104, 167, 170—171, 235, 514, [579—581], 582, 618, 623—630, 633, 637
Engelke, H. 588
Erbiceanu, C. 617
Ervin-Tripp, Susan M. 265
Esau, H. 328—331, 334
Eustatievici-Braşoveanu, D. 87
Eustratie logofătul 608, 618
Evseev, Ametista 590

F

Façon, Nina 195
Farago, Elena 168
Feijoo y Montenegro, B. J. 195
Fénelon 352
Filip Moldoveanul 191
Filipescu-Dubău, N. 178
Fillmore, Ch. 328, 329, 334
Fischer, I. 187
Fochi, Rodica [579—581]
Fogarasi, Ştefan 619
Folena, Gianfranco 195
Frăţilă, V. 542

Frâncu, C. 79—90, 231—238, 327—342, 573, 615
Friedwagner, Matthias 514
Frishman, Ioshua A. 265
Frunzescu, D. 178
Fugariu, Florea 86, 90, 165, 201

G

Gabelentz, H. C. von der 327, 335
Gafiţa, Mihai 50, 52
Gáldi, L. 196, 203, 634
Gamilscheg, M. E. 483
Gane, N. 167
Gaster, M. 82, 89, 168, 183, 213, 214
Găluşcă, I. 84, 90
Gâştescu, Petre 178
Geanoglu Lesviodaks, Alexandru 526
Gemelli, A. 39
Genette, Gérard 165
Georgescu, Al. 91
Georgescu, Magdalena 289—296
Gerov, N. 176
Gheorghe, Alexandru 563
Gheorghiu, C. 178
Gheorghiu, Domnica 559
Gheţie, Ion 33, **47—53,** 69, 72, 76, 78, 181, **187—192,** 197, **275—280,** 283, 286, 287, 293, 519, 522, 523, 608
Gheuca, Leon 352
Ghibănescu, Gh. 517—522, 526—531, 617
Ghica, I. 86, 89
Ghişe, D. 196
Gilliéron, J. 577
Goethe, J, W. 579
Goga, O. 52, 86, 90, 104, 621, 631, 632, 634, 636
Goicu, Viorica 208
Golescu, Dinicu 86, 89
Golescu, Iordache 164
Golopenţia-Eretescu, S. 27, 29, 55, 327, 329—330, 336, 636
Gougenheim, G. 239, 240
Gracián, Baltasar [351—355]
Graur, Al. 3—4,, 6—8, 25—27, 37—42, 91, 133, 135, 147, 150, 151, 159, 205, 206, 236, 239, 241, 242, 267, 369, 482, 483, 488—491, 542, 566, 570—573, 602
Gregorian, Sofia 643
Greimas, A. J. 560
Grevisse, M. 228
Grigore popa 282—283, 287
Grigorev, Al. Dm. 213
Grigorovitza, Em. 52, 178
Groždanovič-Pajič, Miroslava 518, 521, 524
Guiraud, Pierre 561, 562
Guţu Romalo, Valeria 8, 10, 25, 26, 28, 37, 135, 241, **307—314,** 365, 366, 485, 570

H

Hallig, R. 559, 563
Haneş, P. V. 298—299
Harman, C. 328
Harms, R. 328
Harrassowitz, Otto 150
Hartung, W. 339
Hasan, Finuţa 269, 501
Hasdeu, B. P. 81, 84, 86, 89, 166, 167, 215, 281—283, 286, [357—361], 363—364
Heger, Klauss 558, 562
Heliade-Rădulescu, I. 86, 88, 89, 166, 199, 210—202, 300
Herodot 609, 612, 615
Hill, G. 43
Hjelmslev, L. 563
Hofmann, J. B. 152
Hogaş, C. 87, 89
Homorodean, M. 207, 208
Hrabec, St. 180
Hrinčenko, B. D. 4—46, 176, 183, 185
Hristea, Th. 51, 145—146, **587—598**
Xudaš, L. M. 186

I

Ibrăileanu, G. 52, 173, 319
Ilarion episcopul 526, 531
Iliescu, Maria 239—263
Iliescu, Vl. 187
Ionaşcu, Alexandru 206, 207
Ionescu, Christian 206—209
Ionescu, Radu 164
Ionescu, S. 178
Ionescu-Ruxăndoiu, L. 265, 563
Iordan, Ion 178
Iordan, Iorgu 5, 7, 8, 10, 12, 23, 25—27, **33—35,** 39, 40, 50, 56, 91, **95—98,** 136, 147, 150, 152, 159, 175—176, 178, 211—212, 223, **303—306,** 319, 321—322, 365, 366, 489, 491, 501, 503, 533, 536, 555—557, **575—578, 583—684,** 621, 637, **639—641**
Iorga, N. 63, 64, 78, 82, 89, 90, 104, 165, 234—235, 520, 526—529, 609, 615
Iorgovici, Paul 199—203
Iosif proegumenul 527, 528, 530, 531
Iosif, Şt. O. 168, 621, 623, 624, 631, 633
Isačenco, A. V. 338
Istrate, Gavril 212, 623, 630, 636
Istrate, Ion 47
Ivaşcu, G. 212
Ivănescu, G. 40, 41, 147, 197, 237, 482, 509, 542
Ivănuş, D. 484
Ivireanu, A. 82, 84, 90

J

Jaberg, K. 555, 556, 577
Jagič, V. 213
Jakobson, R. 58
Jakubinski, L. 56
Janitsek, E. 175—181
Janitsek, E. 175—181

Żelechowski, E. 176, 183—184
Jespersen, Otto 485
Jud, I. 556, 577
Juilland, A. 86, 240—242
Juilland, Ileana 86, 240—242

K

Kakuk, Suzane 71—73, 78
Kallin, H. 327
Kałużniacki, E. 186, 290
Kant, I. 197
Kemény, J. 518
Kigalas, Matei 609, 611, 612, 614, 616, 617, 619
Kiss, L. 542
Kitabevi, Tarham 73
Klammer, Th. 55
Klooster, W. G. 341
Kogălniceanu, M. 84, 90, 357
Kovaček, A. 80
Krahe, H. 542
Krepinsky, M. 80, 81, 85
Kristeva, Julia 165
Kronasser, Heinz 561, 565
Kunin, A. V. 588

L

Labiş N. 583
Lakoff, R. T. 327, 328, 341
Lambrior, Al. 88, [211—212]
Landos, Agapie 609, 619
Larthomas, P. 55, 56
Lauch, A. 203
Lavrov, V. M. 579
Lazarus, M. 628
Lăzăriciu, Ioan 166
Lebel, Paul 542—543
Leon, Maria Teresa 581
Leonte, Liviu 147, 297—299
Leopardi, Giacomo 625
Lesage, A. R. 353
Leskien, A. 150
Leumann, M. 152
Lévite, S. M. 588
Lichačev, N. P. 518
Literat, V. 214
Lombard, Alf 5, 80, 91, 199, 367, 482, 483
Loşonţi, D. 207, 208
Lotman, I. 564
Lotreanu, Ion 171
Lovinescu, E. 164, 169, 172, 634
Lucaci ritorul 192, 315
Lungu, I. 196
Lupu, Vasile 357
Luther, Martin 187

M

Macedonski, Al. 167, 630
Maciu, V. 301
Macrea, D. 49, 189
Magheru, Gh. 298
Maior, Petru 86, 163, 198
Maiorescu, I. 298
Maiorescu, T. 50, 52, 99, 166—168, 211, 580
Mancaş, M. 58, 636
Maneca, C. 43, 206, 240, 242
Manliu, I. 166
Manolescu, Nicolae 169
Manoliu, Marcela 23 vezi şi **Manoliu (-Manea), Maria**
Manoliu (-Manea), Maria 24, 25, 27—29, 555, 563
Marchand, Hans 150, 152
Marcu, F. 43
Marcus, Solomon 560
Mardarie 215, 289
Mareş, Alexandru 69, 72, 76, 78, 189, 191, **213—216**, 278—280, 283, 287, 293, 522, 618
Margunios, Maximos 517
Maria, Anca I. [216—219]
Maria, Radu I. [216—219]
Marinescu, At. 510, 514, 515
Maritain, Jacques 169
Marlianus, Ambrosius 352
Martinet, André 563
Mărculescu, Sorin 352
Meringer, R. 557
Merlo, C. 555
Meyer Lübke, W. 622
Michéa, R. 239
Miclău, Paul 563
Micle, Veronica 167
Micu, Samuel 87, 195—198, 200
Migliorini, Bruno 596
Mihai, U. T. 624
Mihail, Zamfira 567
Mihalcea, D. R. 43
Mihăescu, H. 236
Mihăilă căpitan 529
Mihăilă, G. 289, 291, 559, 589
Miklosich, Franz 74, 75, 78, 186, 295
Milescu, Nicolae 520, 607, 609, 610, 620
Mille, Const. 167
Mircesco, V. 88
Misail egumenul 529
Mirza, Clement 37, 485
Mohanu, C. 509, 512
Moise, Ion 91—93, 542
Moldovan, I. M. 289
Moldovanu, Dragoş 208, 552
Moldoveanu, Gh. 208
Molnar, Albert 619
Morariu, Leca 82, 90
Moraru, M. 213, 214
Moskalenko, S. A. 185
Moxa, M. 615
Muller, Ch. 240
Mumuleanu, B. P. 165, 169
Muratori, L. 195
Murărașu, D. 581, 628

Mureşanu, A. 167—168
Musset, S. de 625

N

Nagy, Heregszazi 203
Nandris, O. 39, 41, 488, 491, 600, 602, 604
Naum, Teodor 5, 113—114, 365—368
Nădejde, V. 178
Neagu, Gh. I. 509, 511, 513, 514
Necula, Ion P. 324
Neculce, I. 82—84, 90, 192, 615, 625
Nedelcu, Monica 562
Nedil'skyj, S. 184
Negri, C. 306
Negruzzi, C. 86, 89, 169, 306
Negruzzi, Iacob 163, 167—168, 211
Neiescu, Petru 183
Nestorescu, Virgil 184
Nickolaus, G. 239
Nicodim călugărul 529
Nicolae, Radu 564
Nicoleanu, N. 167
Niculescu, Alexandru 8, 10, 25
Nijloveanu, Ion 510
Nikolaev, Vs. 518, 521
Nuţă, Ion [211—212]

O

Oancea, D. I. 178
Obradovici, D. 201
Odobescu, Al. 84, 86, 90, 104
Ogden, C. K. 558, 562
Ožegov, S. I. 176
Oksaar, L. 555
Ollănescu, D. C. 171
Onu, Liviu 135—137, 287, 608, 611, 617
Oprişan, I. 509, 514
Ortiz, Ramiro 581
Oxenstiern 352

P

Pamfil, V. 83, 90
Panaitescu, P. P. 178, 190—191
Panaitescu-Perpessicius, D. 196, 581
Pană-Dindelegan, Gabriela 327, 333, 336, 338
Pančev, T. 176
Pann, A. 86, 88, 213
Panu, G. 168
Papacostea, Şerban 187
Papahagi, Pericle 79, 644
Papahagi, T. 185, [643—644]
Papu, Edgar 583
Paris, Gaston 211, 622
Pascu, G. 6
Pavès S. 581
Pătruţ, I. 37, 39, 42, 91, 92, 180, 184, 205, 208
Pârvan, Vasile 104
Penişoară, Ion 208
Petrescu, Camil 168—169
Petrino, D. 167
Petrovici, E. 45, 155, 175—176, 231, 235, 316, 322, 493, 542, 615
Petru Şchiopul [63—78]
Peytard, J. 56
Philippide, Al. 171, 576
Philippide, Alexandru 6, 12, 41, 150, 321
Piaget, J. 563
Pillat, I. 582
Piru, Al. 163, 580
Piţigoi, Gh. 208
Platon, Gr. 88
Pleşoianu, Gr. 166
Poenaru, P. 43
Pogor, V. 167
Pompiliu, M. 168
Pop, Sever 493
Pop Ştefan 368
Popa, Eleonora 5, **369—478**
Popa, Mircea 214, 623, 639, 630
Popa, Victor 300, 301
Popescu A. I. 510, 511, 513
Popescu, Ion 99—104
Popescu, Radu 82, 90
Popescu, Radu Sp. 207, 208
Popescu, V. 166—167
Popescu-Marin, Magdalena 11, 61, **141—143**, 150—151
Popescu-Sireteanu, Ion 509—516
Popfiu, Iustin 167
Popovici, D. 200, 202, 212
Popovici-Bănăţeanu, I. 52
Porucic, T. 177
Procopovici, Al. 316, 317, 485
Prodan, D. 187, 501
Prost, A. 266
Protopopescu, E. 166—167
Pumnul, A. 88
Puşcariu, Lia 575
Puşcariu, Sextil 5, 39, 40, 45, 80, 113—114, 132—133, 286, 316, 317, 365—368, 484, 485, 573, [575—578], 599, [621—637]
Puşkin, A. S. 579
Pyritz, Hans 579

Q

Quadri, B. 555—558
Quicherat, L. 15, 187
Quillet, A. 156
Quintillian 15

R

Racoviţă, C. 572
Racoviţă, O. 178
Ralea, M. 165, 171
Raşcu, I. M. 168
Rădulescu, Maria 615
Rădulescu, Marina 135—139, 205—206
Rădulescu-Codin, C. 502
Răduleţ, Remus 206
Rebreanu, Liviu 171

Reichenkron, G. 327
Repina, T. A. 366
Resmeriță, A. 43
Restif de la Bretonne 194
Reverdy, Pierre 634
Richards, I. A. 558, 562
Ricken, U. 555, 559, 561, 562
Rivenc, P. 239
Rizescu, I. 155—157
Robciuc, I. 183—186
Robert, Paul 141, 157, 269
Robinson, J. J. 328
Rohlfs, Gerhard 152
Rollin, Ch. 355
Roman, Alexandra 63—78
Rosenbaum, P. S. 337
Rosetti, Alexandru 23, 37, 39, 41, 64, 73, 78, 90, 91, 187, 189—190, 198—199, 223, 228, 277, 286, 293, 484, 488, 491—494, 511, 514, 599, 600, 602—605
Rotaru, N. [322—324]
Rotaru-Vileu, Gabriela [322—324]
Rozwadowski, J. 542
Ruffini, Mario 581
Russo, Alecu 84, 88, [297—302], 306
Rusu, Gr. 50, 183
Rusu, Liviu 511

S

Sadoveanu, M. 87, 494, 583
Saint-Piere, abatele de 194
Saint-Pierre, Bernardin de 354
Saia, Marius 38—41, 485, 601
Saramandu, Nicolae 643—644
Sanielevici, H. 623
Sapir, E. 327
Sarmiento, D. F. 195
Saussure, F. de 557, 578
Sauvageot, A. 239
Sauvegea, A. 298
Săghinescu, V. 44
Săndulescu, Al. 52
Săteanu, Cornel 160, 567
Săulescu, Gh. 88, 152
Sbiera, I. G. 81, 170
Seărarul, Ioan 517
Schiaffini, Alfredo 195
Schiller, F. 579
Schlözer, A. L. 203
Schmidt, Fr. 327, 331—333
Schmidt, H. 80
Schmidt, Wilhelm 560
Schopenhauer, A. 625
Schuchardt, U. 555
Scorobete, Aurel 555—567
Scotto di Carlo, N. 56
Scriban, A. 6, 9—11, 137, 269, 569—571
Seurtu, I. 580, 628
Seche, Luiza 153, 197, 205, **269—273**
Seche, M. 197, 495
Seguin, J.—P. 194
Semčinski, Stanislav 44—46
Sevastos, Elena 515
Sfîrlea, Lidia, 155, 485, 489, 492, 599
Sihleanu A. 168
Simion, Eugen 170, 172
Simionică, Ioan 588
Simonescu Dan 82, 83, 351, 352, 607
Slama-Cazacu, Tatiana 56, 57, 62
Slavici, I. 52, 58, 62, 635
Sobolevskii, Al. 213
Soloviov, Vasile P. 588
Sorescu, Marin 269
Spinazzola, O. 163
Spitzer, Leo 622
Spulber, C. A. 286
Sreznevskij, I. I. 185
Stahl, H. 178
Stamate, Iacob 351
Stan, Ionel 183, 556
Stati, S. 26
Stănescu, E. 301
Stefanelli, T. V. 45
Steinthal, H. 628
Stoica, Nicolae de Hațeg 84, 89
Straka, Georges 600
Străjanu, M. 164, 166—167
Strungaru, Diomid 289, 291
Streinu, Vladimir 170
Stroici, Luca 190
Suchianu, D. I. 305
Suciu, C. 178
Suciu, Emil 343—350
Suflețel, Rodica 207, 208
Swadesh, M. 239
Swift, Lloyd B. 73
Szantyr, A. 152

Ș

Șanski, N. M. 588, 589
Șăineanu, Lazăr 44
Șerb, Ioan 580
Șerban, George 501—503
Șerban, Vasile 206, 509
Șerbu, G. 583
Șiadbei, I. [319]
Șincai Gh. 197—199
Șkljarov, V. T. 588
Șoșa Elisabeta 241
Ștefan, Ion 163—173
Ștefănescu, Margareta 175
Ștrempel, G. 524, 526—527, 607
Șuteu, Flora 147, 155
Șuteu, Valeriu 241, 242, 493—494
Șvedova, N. 55—57

T

Tallgren-Tuulio, O. J. 589
Tappolet, E. 555—557
Tăutu, Gh. 167
Teaha, Teofil 615

Tempea, Iosif 166
Tempea, R. 87
Teodor, P. 196
Teodorescu, G. Dem. 357, 506, 511, 512, 514, 515
Teodorescu, Mirela 81
Tihonravov, N. S. 213
Tiktin, H. 6, 45, 88, 133, 177, 223, 228, 367, 503, 569, 570
Timoc, S. C. 510—513
Tiţu, I. 178
Tocilescu, Grigore 211, 511, 513
Todoran, R. 624
Togeby, Knud 563
Tohăneanu, G. I. 58, [581—583]
Tolstoi, I. I. 45
Toma, Stela 275
Toporov, V. N. 542
Trandafir, Gh. D. 23—32
Trier, J. 563
Trifu, Valeria [579—581]
Trubacev, O. N. 542
Trubeţkoy, N. S. 578
Tufescu, V. 207
Tulliu, Nuşi 664
Tuţescu, Mariana 561

Ţ

Ţiţeica, Şerban 205

U

Uitti, Karl D. 622
Ulivi, Anca 39, 599—601
Ullmann, S. 561, 562
Ureche, Gr. 212, 215, 234, 615
Ureche, V. A. 351
Ursu, N. A. 87, 89, 132—133, 135, 138, 147, 302, **351—355**, 583, **607—620**

V

Vaillant, A. 150
Valéry Paul 166
Varlaam 81, 90, 192, 214, 357, 359, 517, 518, 524, 526, 527, 531, 607, 608, 612, 617—620
Vasiliu, E. 27, 29, 37, 321, 327, 329, 330, 336, 485, 488, 491, 601, 603
Vasiliu, Laura 115, **145—148**, 338
Vasmer, M. 46, 176, 542
Văcărescu, Ienăchiţă 87, 163
Vianu, Tudor 104, 171, 636, 638
Vincenz, Ileana 25
Vinea, Ion 171
Vinogradov, V. V. 588—590
Vintilă-Rădulescu, Ioana 216—219, 322—324
Vinţeler, Onufrie 207, 208
Visser, F. Th. 327, 329, 330, 341
Vişovan, Şt. 179
Vîrnav, Vasile 355
Vlad grămăticul 523—531
Vlahuţă, Al. 167, 630, 633
Voiculescu, V. 583
Vondrák, Wenzel 150
Vulcan, Iosif 167
Vulpe, Magdalena 636
Vulpescu, Ileana 159
Vulpius, Wolfgang 579

W

Wald, Henri 558
Walter, R. 199
Wandruszka, M. 327, 563
Wartburg, W. von 559, 563
Weigand, G. 576, 577
Weisgerber, Leo 327, 339—341, 564
Wolf, Christian 196—197, 200

X

Xenopol, A. D. 301

Z

Zaciu, Mircea 169
Zaimov, I. 542
Zamfirescu, D. [47—53]
Zarescu, Emilia [322—324]
Zauner, A. 555, 556
Zdrenghea, M. 25
Zgraon, Florentina 315—317, 517—531
Zugun, Petru 584
Zumthor, Paul 163

INDICE DE CUVINTE

ALBANEZĂ

bülezik 74
ghrumaz 74
ghurmaz 74
përrua 544
peruzene 72
vizir 71

AROMÂNĂ

dam 79
dădeam 79
dideai 79, 85
didiam 79, 85
fratele ameu 231
mărtător 515
stai 79
stam 79
surărilei ameale 231

BULGARĂ

bilezik 74
graja 315

občina 176
obšti 176
obština 176
obščina 176
мэрнан 185

CEHĂ

občina 177

ENGLEZĂ

acoustic field 594
American 151
Australian 153
Belgian 153
Bolivian 153
Bostonian 150
Brazilian 153
Canadian 150
Civil War 595
cold war 596
Colombian 153
Cuban 151
ecological war 596
Equadorian 150
Georgian 153
Guinean 152
Helvetian 153
Iranian 150
Mexican 151
Nigerian 153
Peruvian 154
splendid isolation 592
sterling 592
Tibetan 151
Venezuelan 154
War of Secession 595

FRANCEZĂ

abandon 135
américain 151
à l'ordre du jour 593
à première vue 593
à propos 137
araméen 150
arbre généalogique 593
armes de guerre 595
athénien 150
australien 153
avancer 353
avion 135
avoir un dent contre quelqu'un 593
baignoir 490
bibliothèque 269, 270
Blanc Ruisseau 552
blessé de guerre 595
bolivien 153
boyard 267
brésilien 153
brusque 194
canadien 150
caravanne 70
cartothèque 271
caucasien 153
chaise pliante 593
champ 594
champ acoustique 594
champ associatif 594
champ conceptuel 594
champ de bataille 594
champ de gravitation 594
champ de manoeuvre 594
champ dérivationnel 594
champ de tir 594
champ électromagnétique 594
champ électronique 594
champ lexical 594
champ linguistique 594
champ magnétique 594
champ morpho-sémantique 594
champ notionnel 594
champ opératoire 594
champ sémantique 594
champ stylistique 594
champ syntaxique 594
champ visuel 594
chauffage central 593
chilien 153
cinémathèque 269, 270, 271
coaguler 490
coalition 490
coassocié 490
coeur 483
cohabiter 490
collaborer 266
communiqué de guerre 595
conciloyen 266
confrère 266
conseil de guerre 595
coréen 152
couloir 490
crime de guerre 595
criminel de guerre 595
cubain 151
curieux 183
débat 267
déclaration de guerre 595
déclarer la guerre 595
dépouiller le scrutin 593
discothèque 269, 271
dommages de guerre 595
douche écossaise 593
ébruiteur 194
école supérieure de guerre 595
écuatorien 150
égyptien(ne) 152
en connaissance de cause 593
en désespoir de cause 593
enfantinement 194
entrer en guerre 595
envoyé spécial (d'un journal) 593
erythrocyte 141
état de guerre 595
être de bon augure 595
être en guerre 595
être entre le marteau et l'enclume 593
européen 150
faire abstraction 593
faire cause commune 593
fièvre puerpérale 593
filmothèque 271
fouir 606
foyer de guerre 595
friser le ridicule 593
georgien 153
glyptothèque 270
Grande-Eau 552
Grande-Rivière 552
Grande-Ruisseau 552
guerre 597
guerre aérienne 595
guerre atomique 595
guerre bactériologique 595
guerre civile 595
guerre coloniale 595
guerre d'agression 594
guerre de conquête 594
guerre de défense 594
guerre de hacèlement 594
guerre de libération 594
guerre de magnificence 595
guerre de partisans 595
guerre de propagande 595
guerre d'escarmouches 594
guerre des nerfs 595
guerre de succession 595
guerre d'extermination 594
guerre éclaire 596
guerre écologique 596
guerre économique 595
guerre électronique 595
guerre froide 596
guerre idéologique 595
guerre injuste 596
guerre juste 596
guerre locale 595
guerre mondiale 595
guerre navale 595
guerre ouverte 595
guerre psychologique 595
guerre raciale 595
guerre sainte 595
guerre sous-marine 595
guerre terrestre 595
guinéen 152
haustorie 157
hauterivien 157
hécatombe 133

hélice 132
hélicon 133
hélicoptère 133
héliport 134
hématopoïèse 156
hémisphère 132
hendécagone 132
herméneutique 132
héroïne 133
hétérogène 133
hétéronome 132
hétéroptères 133
hétérotrophe 132
hexaèdre 133
hilaire 133
hilare 133
hodomètre 133
holocarpe 133
holocauste 133
hologastres 133
holographie 133
holomorphe 133
homme de guerre 595
homme de paille 593
homogène 133
homologue 132
homoptère 133
hygiène 132
hypophyse 133
hypostase 133
hypothèse 133
indemnités de guerre 595
industrie de guerre 595
iranien 150
laver son linge (sale) en famille 593
leucocyte 141
leucopoïèse 156
longévif 43
longévité 43
lymphocyte 141
machine de guerre 595
marine de guerre 595
marriage morganatique 593
marron 136
matériel de guerre 595
médecine en chef 592
médecin légiste 593
médecin traitant 592
méditeranéen 150
mégalocyte 141
mexicain 151
ministre de guerre 595
monocyte 141
mutilé de guerre 595
myélocyte 141
navire de guerre 595
nigérien 153
observatoire 77
octroyer 156
odomètre 133
oenochoe 156
ologenèse 133
olographe 133
oocyte 141
opérations de guerre 595
ouabaïne 157
ouest 607
palestinien 153
paletot 135
parisien 150
péché véniel 593
persan 154
péruvien 154
peu 483
phagocyte 141
phonothèque 271
photothèque 269, 271
pinacothèque 270
politique extérieure 592, 593
politique intérieure 592
porter la guerre 595
prendre connaissance de 593
prendre part 593
prisonnier de guerre 595
protection 354
puérillement 194
raisin doré 592
rotothèque 271
roumain 34
sagou 138
se faire du mauvais sang 593
seulement (que) 228
signer en blanc 593
sonothèque 269, 271
sterling 592
sur le pied de guerre 595
tenir en échec 593
thébain 151
thésauriser 194
tibétain 151
tomber d'accord 590
tombereau 135
transylvain 35
trésorier 194
trottoir 490
tyrannie 268
unité phraséologique 589
vaisseau de guerre 595
vénézuélien 154
vinothèque 271
vivre sur un grand pied 593
votation 268

GERMANĂ

Apotheke 269
Bandothek 271
Bibliothek 269
Blitzkrieg 596
Daktyliothek 271
Hermeneutik 132
Heterosis 132
heterotroph 132
Hypostase 133
kalter Krieg 596
Kartothek 271
lehren 335
lernen 335
Pinakothek 270
rechnen 45
Schop 502
semantisches Feld 594
semasiologisches Feld 594
sprachliches Feld 594
Übereinstimmen 266

GREACĂ

ἀκατολή 510
ἀπό 269
ἀποθήκη 269
αὐβαβῶν 501
βιβλιόν 269
βιβλιοθήκη 269
γλυπτός 270
διμισκί 510
δραμι 74
ἑκατόμβη 133
ἕξα 133
ἡμισφαίριον 132
Ηριννα 71
Ηριννή 71
ἡρωΐνη 133
ἡ φίνχοοη 156
θήκη 269
καλαμαριον 69
κοκκῶνα 501
kytos 141
κολβα 69
κολυβα 69
μαναστήριον 69
μαργαριταρι 69
ματαξι 69
μεταξι 69
meter 141
μήτρα 364
ὁλόκαυστος 133
ὀνομασία 133
πίναξ 270
πιστηρης 74
πιστηρησης 74
plasma 141
προκαταλον 72
procatalepsis 15
prolepsis 15
σμαλτος 74
σμαραγδα 74
σμάρανδα 71
smirna 73
στεφανι 74
S'timboli 73
σύρμα 69
σχουφια 74
ταλιερι 68

τεψι 71
τιθημη 269
τσοβαΐριχο 71
ὑπόστασις 133
φιλιξανι 71
hristian 73

ISTROROMÂNĂ

davęia 79, 80
davęiai 79
davęiam 79
davęian 79
davęiat 79
stavęia 80
stavęiai 80
stavęiam 80
stavęian 80
stavęiat 80
vedęiam 80

ITALIANĂ

americano 151
arnauto 77
Austria 73
biblioteca 269
cubano 151
curioso 183
Durrazo 77
elice 132
emisfero 132
flauto 73, 77
giovane 348
guerra fredda 596
in fine 592
in genere 592
medico curante 592
medico primario 592
persiano 154
piazza 640
pinacoteca 270
politica estera 593
salto mortale 592
sommo 191
Svizzerra 77
tromba 73

LATINĂ

ab 269
aevus, -um 43
agnellu 491
apotheca 269
barba 236
barbani(s) 236
bibliotheca 269
bubalus 42
Calliope 236
campus 594
constare 88
cubitus 41, 42
cuneus 602
curiosus 183
excudere 187, 188
externus 593
faba 41
feta 592
fratęni(s) 236
frater 236
gingiua 41
helix 132
heroina 133
holocaustus 133
internus 593
lavat 41
lixiua 41
longaevitas 43
longaevus 43
lympha 141
mama 236
mamani(s) 236
medius 640
medulla 41, 601
meus 236
olla 38, 491
oua 40
**ouare* 38, 40
ouat 38
oue 38
ouum 39
ove 491
**ovi* 38
praesumptio 15
pre(s)byter 41
regina 353
rivus 544, 602
Roma 33
romanus 34
rore 49
**roue* 39
sabucus 42
satulla 41
seus 236
suus 236
tata 236
tatanis 236
teus 236
tuus 236
uua 41
vidua 41
viua 41
vivus 43

MAGHIARĂ

darabant 71
firman 71
karacsony 74
Katlan 502
patika 269
procatol 72
tengt-ili 509
vizir 71

MEGLENOROMÂNĂ

frate 231
sori-me 231

POLONĂ

Balcatul 180
Brenieskul 180
flinta 73
Gruń 180
Menczil 180
Morozioksa Wipczyna 181
Obczyna 179
obecny 180
Pietros 180
Preluka 181
rachować 45
Stara Obczyna 179
Stara Wipczyna 180
Szasa 180
Tarnica 181
Tisara 180
Tomnatek 180
Turkul 180
Vypcze 180
Wipcze 180
Wipczenka 180
Wipczyna 175, 180, 181
Wipczynka 180

ROMÂNĂ

A

a (vb.) 613
abandon 135
abia 161, 603
abraș 308
aburat 279
aburit 280
academie 366
academie militară 595
acariocit 142
accepta 338
acela 67, 286, 361
acesta 66, 71
achindie 361
acic 343
acid 241
aciiaș 295
acmu 278
acolo 66, 135
à contre coeur 591
acordeon 155
activa 345
acuarelă 157
adevărat 161
adinie 357
adin sere 191
adinc 551, 552
Adinca 547
Adincata 547
ad libitum 591

ad litteram 591
admite 338
adresă 243
Adrianopol 511
Adrii 511
aduce 341
adunare 266
Adunații de Crîngeni 534
Adunații de Geormane 534
Adunații de Sîrbeni 534
Adunați-Sîrbeni 534
ad(u)-o 135
advenire 201
afină 584
Afiniș 549
afirma 338
afla 18, 66, 71
african 149
agá 347
ágă 347
agărlic 345, 349
agățătoare 7, 9
agendă 242
a giorno 592
aglomerație 242
agrăi 314—317
agrobiologă, 145
ahtinamea 345
aide 132
aielet 343
aimintre 364
ainte 279
ajunge 523
ajutorîul 523, 524
al 4, 161, 523, 546, 613
à la légère 591
alb 552
Albeștii de Muri 534
albie 367
Albii 549
Aleșii de Teiu 534
Algeria 151
algerian 151
alianță 198
allegro 640
alma mater 591
altar 241
alter ego 591
altminteri 364
altoi 241
alunică 570, 572
Amaradia 535
amazoană 147
ambasadoare 12
ambasador 268
ambasadorat 268
american 151
amiază 603
amihabie 357, 358
aminte 285
amintere(a) 355
aminti 18
amploare 12, 13
anadol 510
anaglifă 142
analo(a)gă 145—148
analog 145—148
Anatolia 510
anemie 132
Anica 572
anteocupație 15
anticategorie 15
anticipație 15
antiforă 15
antiliteratură 172
antipoezie 172
antiroman 172
antropolo(a)gă 146, 147
antropolog 146
Apa-Bistriciorii 544
Apa Cernișorii 544
Apa Frumoasă 544
Apa Lungii 544
Apa Pitulată 544
Apa Puturoasă 544
Apa Rece 544
Apa Roșie 543, 544
Apa Sărată 544
Apa Spinzurată 544
Apa Turburoșii 544
Apa Vie 544
apă 543, 544, 552
apărătoare 7, 9
apetisant 99
aplecătoare 10
apostol 241
apotecă 269, 272
aprinsă 612
apropo(u) 136, 137, 139
(a) apuca pe Dumnezeu de un picior 339
arabagî-baș 343
Arad 151
aragozele 67, 72
aramean 150
arăd(e)an 151
arăta 67, 613
arbănași 509
arbore genealogic 593
Argelele 549
argentinian 150, 153, 154
argeșean 149
argințică 570
argou 135
argumentum absurdum 591
argumentum ad hominem 591
arheolog 146
arici 242, 361
aricitu 361
arie 367
armazar 347
armean 547
Armeanu 547, 549
arme de război 595
arnăut-pașă 343
arogă 147
arpalic 344
ars 551
arsură 551
Arsuri(le) 549, 550
Arșiță 179
artificios 103
artist liric 591
artotecă 271, 272
arțar 514
arvună 501
arzumagzar 347
asculta 65, 359
ascunsoare 12
ascunzătoare 5, 12
ascuțitoare 8, 9
asiriolo(a)gă 145, 147
asiriolog 145, 146
așa 66
așadar 304
așchie 367
așchiiaș-pașa 350
așeza 278
atenian 150
atenționa 99, 103
atîta doar 228
atît că 228
atom 102
atomel 309
aținică 570, 572
auă 41
audiență 104
aur 67, 76, 155
aură 103
aureolă 156
aurifer 156
aurură 156
australian 153
Austria 74, 76, 77
autobuz 242
autonomă 144
autorizație 367
auzi 76, 276, 523, 613
avducat 361
avea 341
(a) avea un dinte contra cuiva 593
avion 135
avizo(u) 136, 137, 139
azagiu 348

Ă

ăl 546
ăla 47
ăsta 47

B

babacă 573
babilonean 153

babilonian 153, 154
bacalaureat 156
bacteriologă 145
bade 241
badiera 357
Bahnița Cimpeni 535
bairan 357
baladotecă 272
balanu 361
balcanologă 145
balco 357
balcon 242
balgi-baș 345
balgi-bașă 345
balintu 357
balneologă 145, 147
balotaj 267
balotație 267
Balta-Albă 551
Balta-Bălașei 551
Balta-Breazului 551
Balta-fără-Fund 551
Balta-lu-Dan 551
Balta-Luncii 551
Balta-lu-Păun 551
Balta-lu-Pufoi 551
Balta Mare 551
Balta-Măgurii 551
Balta-Mică 559
Balta-Neagră 551
Balta-Predii 551
Balta-Puturoasă 551
Balta-Rece 551
Balta-Roșie 551
Balta-Sărată 543, 551
Balta-Veche 551
baltă 543, 551, 552
bandotecă 271, 272
banjo 116, 138, 139
baracă 367
barcaș 44
bardă 361
bardou 136
baroc clasicist 127
barou 136
barză 47
basmotecă 272
baș 349, 550
baș-capegiu 344
baș-capigi-baș 344
baș-ciohodar 349
baștină 358
Bașuri(le) 549, 550
bate 360, 514
(a) bate cimpii 340
(a) bate cimpul 339
bate-o 483
batic 565, 566, 567
batjocură 524
Băbeni-Bistrița 535
Băbeni-Oltețu 535
băcăuan 149, 151
bădica 571, 573, 577
bădicească 357
băimărean 149
bălaur 293
Bălănescul 357
Bălănești 545
Băneștii-dă-Străini 534
Bărăștii-de-Vede 533
bărbat 357, 358
Bărboaia 543
bărța 361
bătălie 242
bătătoare 9, 11, 12
bătător 11, 12
bătrîn, 43, 357
Bătrîn 189
Bătrîna 189
bătrînă 358
bătrînețe 358
bătrînică 571, 572
băuturică 570, 572, 574
băzăcană 501, 502, 503
băzăoi 503
Băzăon 503
bea-o 135
beat 599
beată 490, 601, 602
bec 242
Beethoven 639
beiul 361
bejenie 641
belgian 153
belgrădean 149, 152
benghiușu 361
benuar 490
berneveci 361
besericuță 358
beșliu 349
Beuca 549
biată 490, 599, 601, 602
bibelou 135
bibliotecă 269, 270, 272
bici 241
Biencco 511
bilezik 74—76
bine 293
biologă 145
biruescu 358
biruință 242 358
biruitcare 358
biruitoriu 358
biserică 285, 358
bisericescu 358
Bistrița 545
bistro(u) 136, 137, 139
bizar 358, 360
birfitor 358
birgăuan 151
Birloagele 549
Birsa 151
Birsăscu 545
birs(e)an 151
Birsești 533
Birsești de Olt 533
Birzeiu de Glort 533
Birzeiu de Olteț 533
Birzeiu de Pădure 534
bitică 570
biz 502
bizdiganie 366, 367
blagocestiv 358, 360
blagodărie 358
blagoveștenie 111
blestematele 358, 360
bluză 242
boabă 492, 493
boală 113
boambă 147
boboacă 503
boboană 501
boboc 242, 503
bobotează 111
bocetotecă 272
bocitoare 8—10
bocitor 9, 10
bocluc 347
boerească 358, 360
boernaș 358
bogată 358
bohugea 75, 76
boierime 367
bold 241
bolero(u) 136, 137, 139
Bolivia 152
bolivian 152, 153
bolnav 358, 361
bolnăvi 355
boloboc 51
Bolovanu 549
boltă 241, 242
bombă 147
bomboană 242
bombonică 570
bondoacă 145
bonefică 170, 572
borcan 242
bordo 136, 138
boroană 501
bortă 51
boruna 361
bostangi-baș 345
bostangi-bașa 345
bostănărie 48, 358
bostonian 150
botejune 285, 286
botez 358
botezați 286
botul 361
bou-de-apă 160
bour 42
brad 358, 360
brașovean 149, 358
brazdă 241
Brazdele 549
brazilian 153

brăduleț 358, 360
brăileanca 149
Brăiliței 512
Brăiliței 512
breză 111
brețcan 151
Brețcu 151
Brezniţa-Motru 535
bricheță 242, 271
bricheţotecă 271, 272
brincă 241
brine 67, 74
brinză-n-sticlă 160
briu 361
broşurică 570, 572, 573
Bruni 68
Brusturi 179
Bruti 74
bucate 358
bucă 242
bucăţică 570
bucluc 343, 347
Bucoaia 503
Bucoană 503
Buconu 503
bucur 358
bucureştean 149
Bucureşti 358, 360
bucurie 367
budacă 361
budapestan 149
bugeacliu 345
buhai 48, 50
buiac 279
Buiceşti dă Pluta 534
Buiceştii de Pluta 533
buiriultiu 346
buiuc imbrihor 344
buiurdiu 346
buiuriltiu 346
buluc-bașă 347
Bulzu 545
bumbaşir 346
Bumbeşti de Galbenu 534
Bumbeşti de Jiu 534
Bumbeşti-Galbenu 535
Bumbeşti-Jiu 535
bun 24, 347, 546, 552
bunavestire 111
bunătate 358, 360
bund(r)ă 502
bunic 569, 573
bunivoia 67
burduf 241
buric 242
burlescă 148
burtă 47
burtică 570
burticică 570
buruiană 361
busuiocu 357
bute 241
buluc 241
buzdugan 75
Buzescu 534
Buzeşti 534
Buzeşti de Teleorman 534
buzoian 151

C

ca 24, 25, 30, 31, 66
cabinet 198
cadă 242
cadefene 66, 72, 77
cadife 66, 67
cadinţă 166
caimacam 346, 349
cald 546, 552
cal-de-apă 160
cale 358
calendar 242
californian 149
camping 112
canadian 150
candid 104
cantină 242
capac 242
capetan-paşa 346
capichehaie 346
capichihaiá 346
capigi-başa 344
capigilar chehaiasi 347
caplagea 361
car 241, 242
caracteristic 110
caraghioasă 513
caragialean 153
caragialian 153
caramanliu 344
cardiologă 145, 147
care 18, 358
cargou(u) 135—137, 139
cariocit 143
car-o 135
caro(u) 136, 139
Carolha 360
carte 66, 68, 70
cartotecă 270, 271
carunt 632
casă 49, 310, 367, 612
casetă 271
casetotecă 271, 272
casnică 361
cason 501
castană 70
caş 241
caşcaval 361
Caţavei 501, 502
caţă 502
cauc 601
Caucaz 153
caucazian 153
cauciuc 242
cazan 361
cazescher 348
cazino(u) 136, 137, 139
cazilbaş 346
cazmă 242, 358
că 66, 225, 505—508
căciulă 567, 568
căciulică 570
cădea 358, 523
(a) cădea de acord 590
căftan 293
căiţă 565
călare 358
călărime 360
călătoare 5
călător 5
călătorie 242
călăuză 70
călcătoare 13
călcătoreasă 13
călcătoriu 359
căldare 358
Căldarea 549
căldurică 571
Călicele 549
călicică 570
Căliman 358
călimară 66, 69
călţun 278
călugăr 241
cămaşă 278, 359, 361
căpac 293
căpău 361
căpciuri 183
căpitan 242
căpitan-paşa 346
căpitănie 358
Căprăreaţa 549
cărnică 571
cărticică 573
cărturariu 359
căruţă 358
căsătorie morganatică 593
căscioară 309
căsoaie 501
căsoi 501
căsuţă 309
Căşăria de Poduri 537
Căşeria 549
Căţană 501, 502
Căţăne 501
căţăoană 501—503
Căţăoi 503
căţăon 503
căţărătoare 6
Căţăue 502
căţea 570
Căţînel 549
căţuie 368
căuta 76, 83, 279
căzan 293
căzălbaş 346
ce 286, 359, 508

ceacîrgi-başa 344
ceară 367
cearcăn 189
ceaşcă 242
ceată 359
ceauş 76, 77
ceauş-baş 346
ceauşu-başa 346, 349
cel 31, 68, 612
cel mai 24, 31
centură 514
Cerătu 534
Cerătu de Copăcioasa 534
Cerătu de Scoarţa 534
cerb 242
cercel 361
cerdacu 358
cere 67, 71
cerescu 359
ceriul 358
Cerna 545
cerneală 242, 359
certifica 338
cesta-i 512
cetăţăi 612
cetăţean 358
cetăţenie 242
cetăţenime 267
cetitoriu 358, 359
Cheia 549
KEAYŠK 77
chema 276, 359
cherăciun 74, 76
chewing gum 592
chiag 584
chibrit 271
chibritotecă 271—273
Chicago 641
Chiceră 189
Chichinetele 537
Chichinetele de Islaz 537
Chichinetele de Olt 537
Chichinetele de Zimnicea 537
Chichinetele Mic 537
chievean 149, 152
chilian 111, 153
chilei 360
chilină 359
chimonou(u) 146, 137, 139
chin 242
chinăvar 44
chipu 359
chircă 361
Chiriaghiazi 68, 77
chischineu 566
chilanţă 242
chizesluitură 359
ciancă 512, 513
ciartan 361
Cibanu 549
cibole 361
cice 66
ciclovină 276
cicoare 12, 359
cimitir 47
cină 511
cincizecea 513
cine 508
cinematecă 270, 271, 273
cing 359
cingătoare 5
cinste 359
cinsti 359
ciob 271
ciobani 361
cioboteă 271—273
ciocalaişte 361
ciocan 361
Ciocănari 549
Ciocănari de Rudari 537
ciocănitoare 5, 8, 9
ciocănitor 5
ciohodar 349
ciorapi 185
cipici 361
Cismăşoaia 503
Cismăşoană 503
Cismăşonu 503
cetluituri 676
ciubotar 48, 50
ciubotă 48
ciubuc 71
ciubucaru 361
ciudeseă 614
ciumilitură 523
Ciupercenii de Oltet 534
ciupi 47
ciur 241
cizmă 48
ciine 361, 601
ciine-lup 159
Cilnişlea 535
cimp 533, 597, 598
cimp accelerator 594
cimp acustic 594
cimp asociativ 594
cimp conceptual 594
cimp de bătaie 594
cimp de dispersie 594
cimp de gravitate 594
cimp de manevre 594
cimp derivaţional 594
cimp de tragere 594
cimp electric 594
cimp electronic 594
cimpie 533
cimp lexical 594
cimp lingvistic 594
cimp magnetic 594
cimp morfo-semantic 594
cimp noţional 594
cimp operator 594
cimp scalar 594
cimp semantic 594
cimp sintactic 594
cimp sonor 594
cimp stilistic 594
cimp vizual 594
cind 66, 285
cinepă 242
cint 172
cintările 285
cintec 172
cint-o 135
circei 361
circiumar 48
circiumă 48
cirpă 566
Cirpătoarele 549
Cirtojani 535
Cirtojani de Greci 534
cit 31, 66
claie 241
Cleo 4
cleric 241
cleşti 361
Clevă 179
clocitoare 9, 10
clop 566
Cloşani 535
clucer 75
Cluj 151
cluj(e)an 149, 151
coabita 490
coadă 491, 601
coadunare 266
coafor 490
coagula 490
coaliţie 490
coasă, 241, 491—493
coasociat 490
Coasta-Lacului 550
coate 489
coautor 490
cobila 361
Cocinu 541
cocoană 501
cocon 614
codru 242
coif 604
cojoc 241, 361
colectivă 241
Colibă 179
colind 111
colinda 111
colindoteă 272
colivă 69, 76
coloană 147
colonel 242
colţun 51
columbă 271
columbian 149, 153
columboteă 271, 272
Comarnic 549
comasare 632
comme ci comme ça 591

commedia dell'arte 592
comoară 522
companie 367
compatriot 266
componistic 103
comunicat de război 595
comunism de război 595, 597
comunistic 267
con anima 592
con brio 592
concerto grosso 592
concetățean 266
confăptui 266
confăptuire 266
confrate 266
conglăsui 266
conglăsuire 266
conlucra 266
consiliu de război 595
consiliu de stat 597
consoartă 147
consta 88
constănțean 149
contenită 358
continua 340
controloare 12
controlor general 591
contuar 490
convenință 201
convenire 201
convenți(un)e 201
convoacă 147
cooperativă agricolă de producție 241
Copăcioasa 534
corabie 242, 366—368, 523
corăbiarilor 523
corăbioară 513
corăghiasca 514
corb 3
Corbii de Piatră 538
coreean 150, 152, 153
corhană 48
Cornet 549
Cornetu 534
Cornetu de Vale 534
cornu 358
cosciug 48
cositoare 9
cosmologă 145
Costaia 549
costarican 149
Costești 549
Costești-Uda 535
Costin 358
Coșana 549
coșbucean 153
coșbucian 153
cot 41, 42, 502
cotă 493
cotlete 361
cotloană 502
cotroană 501—503
cotroi 503
covățică 570
cow-boy 600
Cozia 151
cozian 151
Cracău 74
crai 74, 353
crap 361
crăiasă 353
crăină 353
creangă 313
Creangă 313
crede 18, 338, 361
crește 613
creștin 67, 74, 75, 285
creștinesc 67, 358
Creștii de Margine 538
crimă de război 595, 597
criminal de război 595
Cristești 534
Cristeștii de Deal 534
Crișlof 75, 77
crișu 48, 50
critic 110
critic literar 591
crișmă 48, 51
croatic 267
crochi(u) 135
cromozomi 103
Crovu de Cîlnișle 535
crudă 259
cu-anevoie 160
cuapsă 494
cuarț 491
cuban 151
cuciuc-imbrihor 344
cuconu 358
cucul 361
cucura 361
cui 601, 602, 604
cuib 601
culcer 74, 75, 76
culegu 359
culoar 490
culoare 8
cum 17
cumbaragi-başa 346
cumbaragi-bașă 346
cumence 285
cum grano salis 591
cumințică 571
cumnățică 570, 572
cumpănă 361
cumpăni 358
cumpăra 66
cunoaște 176, 358, 359
cunoaștere 527
cupă 493
(a) cura 592
curant 592
curat 359, 600
curăți 285, 524
curățică 571, 572
curea 360, 515
curent literar 103
curiac 183
curios 183
curioznic 183
curriculum vitae 591
curte 48, 514
Curtea de Argeș, 538, 539
curticică 570
curund 523
custa 88
cutare 358
cu toate acestea 227
cutrămur 359
cuțitoase 361
cuviință 201
cuvînt 285, 359, 360
cuvîntătoriu 359

D

da (vb.) 66, 71, 79, 80, 81, 84—88, 278, 285, 286, 600, 601, 612
dacă 613
dactilogramă 142
dactiloteca 271, 272
dajdie 367
dalie 367
damijon 183
danie 367
dansatoare 5
dansator 5
Danțuri 551
da-o 602
dar (conj.) 225, 227, 229, 230, 304
daraban 71
dară 48, 50
dar cu toate acestea 227
dare 80
dar în schimb 227
dar totuși 227
Dăneasa 543
dă-o 135
dărăbanț 71
Dău 514
de 31, 32, 161, 277, 285, 293, 335, 535, 537—539, 594
de-abia 161
de-aceea 160
de-adevărat 161
deadveare 277, 278
de-a dreptul 161
de-afară 160
de-aici 160
de al 161
deal 533
de altă parte 161

Dealul de Sulița 537
de-a lungul 161
Dealu-Pîriului 550
Dealu-Pripoari 550
de aproape 160
de asemenea 160
de asta 160
de atunci 160
de-a uliul și porumbeii 161
debataţie 267
decantorist 13
de către 335
decît 24, 26, 31, 228
declara 338
(a) declara război 595
declaraţie de război 595
decoraţie 367
de facto 591
defileu 241
de iure 591
de la 70, 335, 539
delict 241
delunga 614
deocamdată 482
deodată 483
de-o parte 161
depou 135
depreună 614
derăptate 67, 72
derept 67, 277, 285
dermatologă 145, 147
descintătoriu 293
descînt(ec) 271
descintotecă 271—273
desclini 192
despăgubiri de război 595
despre 112, 335
(a) despuia scrutinul 593
destoinic 293, 614
desvetează 614
deşert 293
deştinse 277
deux ex machina 591
devenire 201
diagramă 142
dialectologă 145, 147
dietal 268
dihanie 366, 367
Dii 512
din 32, 277, 335, 539
dincolo 135
dinioară 287, 523
dinte 49
dintre 24, 26, 32
diram 75, 76
director general 591
direcţiona 99
discoteă 270—273
diurn 99
Dîrjala 549
dîrz 524
doar(ă) 489
doar că 228
doare 492, 493
dobitocul 285
doi 492
doinoteă 272
dolce farniente 592
doleanţe 155
Dolia-lu-Iordan 549
domino 136, 138, 139
domnia 66, 67
Dorel 592
dosadă 514
două 41, 42
Dovlecoasa 543
drama 169
Drăgăneştii de Olt 533
Drăgăneştii de Vede 533, 534
Drăgăneşti-Olt 535
dresoare 12
Drii 511
droaie 367
drujb 183
drujbă 184
duarme 491
duce 66, 67, 68, 200, 612
duducă 49, 50
dughiană 51
duh 242
dulău 510
Dumitro 135
dumnăzăiască 652
Dumnezeu 67, 76, 285, 286, 293, 523, 612
dunărean 149
durere 276
dus 200
duş scoţian 595
duşumea 75
dzică 523

E

e (conj.) 277
ebdomadar 131
ecatombă 131
echipaj 198
ecologie 157
econom 309
ecou 135
ectoderm 141
ecuadorian 149
ecuator 490
ecuatorian 150
Edith 4
educatoare 5
educaţional 103
eghipteanin 150, 152
eghyptenie 298
Egipt 152
egiptean 152
egiptolog 146
egipţian 152
egipţiană 152
ei (= vb.) 613
el 68, 275, 492
electrocardiogramă 142
elice 132
elicoidal 132
elicopter 131, 133, 134
elinie 298
eliport 133
Elizer 68
elveţian 153
embargo 136, 138, 139
emiceluloze 131
emiciclu 132
emicoloid 131
emiedrie 131
emisferă 132
emistih 132
emoragie 132
endecagon 132
endocrinolog 146
endocrinologă 145, 147
endoderm 141
Enea 640
enocoe 156
enologie 157
entomologă 145, 147
entuziastic 267
epică 169
epiderm 141
epidermă 141
episcop 241
eptagon 132
eram stind 615
erculean 131
Erine 68, 71
eritrocit 142
eroină 133
erou 133
erpetologă 145
escavator 145
eter 134
eterociclu 131
eteroclit 132
eterodină 131
eterogen 133
eteroman 134
eteromorf 132
eteronom 132
eterotrofie 131
etimologă 145
etnologă 145
eţ (vb.) 613
eu 66, 68, 76, 231, 233—235, 508
eudiometrie 156
euritmie 156
european 149, 150, 152
evenire 201
evidente 201
evidenţie 201
evogă 147

ex abrupto 591
exaedru 132
exagon 132, 145, 308
examen 112
ex cathedra 591
excavator 145
exemplu 242
explicitat 103
expressis verbis 591

F

face 66—69, 71, 287,613, 616
(a) face abstracție 593
(a) face cauză comună 593
(a) face păcate 615, 616
(a-și) face singe rău 593
factic 103
fagocit 141, 142
fair play 592
familie 366, 367
fanerofit 141
farmacologă 145
fasolici 572
fata morgana 592
fată 235, 276, 367, 592, 601
fața 276
Fața-cu-Plopii 549
Fața-Dialului 549
făcătoriu 276, 293
făgărășean 149
făloasă 145
fălos 145
fă-o 135
fără fund 551
fărimică 570
fătătoare 9
fătuță 309
fățuitoare 9, 11
fățuitor 11, 110
febră puerperală 593
fecioară 145, 363
fecior 67, 71, 145, 612
felegea 346
femeie 366, 368
femininitate 43
feminitate 43
Feneș 207
feră 66
feredeu 192
feregea 66, 343, 346, 349
ferodo(u) 136, 137, 139
fervoare 13
fetică 309, 570
fetiță 309
fi 67, 278, 285, 286, 523, 610, 611, 616, 618, 623
fibrocit 142
(a) fi de bun augur 593
fierbinte 99
fiintor 268
(a) fi în război 595
(a) fi între ciocan și nicovală 593
filigean 71, 75
Filipeștii de Pădure 534
Filipeștii de Târg 534
filmotecă 271, 273
filolo(a)gă 145, 147, 148
finici 571
firănc 68, 74, 75, 76
fire 610
firman 71
fiu 605
five o'clock 592
fiziolog 145, 147
fintinică 570
flăcăoan 490
flăcăoandru 490
flăcăoaș 490
flăcău 45, 241, 490
flăminzire 293
floare 8, 11, 355, 602
floarea-soarelui 159
Florica 572
floricică 571
fluviu 156
foaie 38
foaie verde 513
foame 367
foamete 293
foarfe 26, 31, 67, 489
foarfe bun 34
foarfe puțin 31
focar de război 595
foi 38
fomică 671
fonolo(a)gă 145, 147
fonotecă 271, 272
foreign office 592
(au) fost făcînd 82
fotbal 492
fotlibuluc-bașa 350
fototecă 271
franțozie 298
frate 507, 514
frazeologă 145
Frăsinetu de Cimp 534
Frăsinetu de Cobia 534
Frăsinetu de Pădure 534
Frăsinetul de Cimp 538
Frăsinetul de Dumbravă 538
frățică 571
frățini-to 236
frenologă 145, 147
frezoare 12
frezorist 13
frige 509
fripturică 570, 572, 574
(a) friza ridicolul 593
frimseațe 293
frincie 298
frine 74
frînt 279
frumos 494, 544, 552
frumușică 571, 572
frunței 367
frunză 612
frunză verde 513
frunzică 571
frunzulică 570
funcție 102
funicică 570
fura 279
furnizoare 12

G

gabrou 136, 137, 139
gabrovean 152
Gabrovo 152
galben 24, 71, 191
garsonieră 155
Gașpar 66
gălățean 149
gărzei 367
(a-și) găsi nașul 339
gebegi-bașa 344
gebegiu 344
gene 103
general 242
generatoare 6, 11
generoasă 147
generos 147
gen literar 103
gentlemen's agreement 592
geologă 145, 147
georgian 153
gestapo(u) 136—139
gheaur 349
ghenar 65, 70
гндзя 66
gheto(u) 136, 137, 139
ghicitoare 7, 8
ghicitoreasă 13
ghiduș 49, 50
гнр 65
ghircescu 75
ghiurgiu 344
ψнХєрн 71
gîlălui 191, 192
ginecologă 145, 147
ginere 48
ginerică 573
gingie 41, 42
giudețul 534
giunci 279
giungi 279
giuruirea 524
giuvan 348
ginganie 367
girlă 355
glauconit 157
gliptotecă 269, 270 272

Glod 549
glosar 104
glugă 632
goniloare 6
Gorgan 179
горгн 70
grafoloagă 145, 147, 148
grafolog 145
granulocit 142
grăbi 529
Grădiştea de Vale 538
grăi 67, 74, 315, 316
grecescu 75
grecie 298
greşalele 523
greşi 523
grijanie 367
grîji 65, 523
grinzei 367
grîndine 285—287
Groapa 549
Groapă 179
Groapele-Mari 551
Gropenii de Malu 535
Gropiţele 549
grosso modo 591
groza 614
Gruiul 552
Gruni 179
guineean 150, 152
Gulfstream 111
gura 525
Gurguiu 552
гвръмаз 74
gustărică 571
guvernial 268

H

hac 343, 348
hadăm 345
hadăm-saip 344
hadîm 346
haide 132
hailaif 592
Haiti 152
haitian 152
halal 343, 348
halo 136, 138, 139
haloizit 157
Haneşu 543
hangan 151
hanger 343, 346
Hangu 151
har 615
haraba 51
haram 343, 348
harap 345
Харнта 66, 71
hatişerif 346
Haţeg 151
haţegan 151
haustor 157
hauterivian 157
Haydn 639
hazna-aga 344
haznatar-başa 344
hăitar 156
hăitaş 156
hăitui 156
hălăstui 192
Hălingoasa 543
Hănăşenii de Pădure 534
Hărceşti 549
hărnicică 571
hecatombă 133
heliastrea 157
helicon 133
helicopter 131
hematocit 133
hematopoetic 156
hematopoiză 156
hemicianine 131
hemiepifite 131
hemiplegie 132
hemocit 143
hemoptizie 132
heraclitean 153
heraclitian 153
Heriia 360
hermeneutică 132, 157
heroină 133
hetairism 156
heterocarde 131
heteromorf 132
heteromorfie 132
heteropter 133
heterosporee 131
heterotrof 132
heterozis 132
hexaedru 132, 133
hexagon 132, 145, 308
hidracarian 157
hidraulic 156
hidrologă 145
hieroglifă 142
high life 592
higienă 131, 132, 310
Higiu 549
higrofită 141
hilar 113, 133, 308
hinduu 345
hiperbolă 13, 132
hipotensiune 132
hipoteză 133
hipsocrom 131
histamină 131
histochimie 131
histogramă 131
histologie 132
hîrdău 41, 42
hîrlăuan 151
Hoaga 549
hodometru 131
hoget 348
Хокем 66, 71
holocaust 133
holoedrie 131
holoenzimă 131
holosiderit 131
homeric 131
homoclin 131
homodispers 131
homomorf 131
homopter 133
hondurian 149
horaiţă 156
horbotă 49
hotel 132
hoţ 132
Hrisoverghi 75
hublou 135
humor 131
humorescă 132
hunedorean 149
Hursaverghi 75, 76

I

i 313
I 313
iabraş 308
iac 313
iáca 115
iacá 309, 312, 313,
iacă 115
iacint 110, 113
iactanţă 110
iacut 18
iadă 113, 312, 313
iahnie 313
ialomiţean 110, 149, 150
ialomiţeancă 110
Iancul 68
ianicer 347
ianicerime 347
ianuarie 312
iapă 113, 242, 399
iar(ă) 115, 277, 292
iarbă 113, 600
**iarmeneace* 45
iarnă 601
iaroviza 312
iasomie 312
Iaşi-Gorj 535
Iaşilor 68
iaşmac 309
iatac 312, 313
iată 507
iatralipt 312
iatrochimie 312
iaurgiu 312
iaurt 312
iavaş 115
iavaş-iavaş 110
iazagiu 348
iazigi 311

ibidem 113
ibric 205
ibricel 309
ibrişimgiu 312
ibrişin 312
iceberg 640
ici-colo 115
icni 313
icoană 313
iconolatru 312
iconom 309
icos 115
icós 115
icositetraedru 312
icre 113, 205
icrişoare 311
ictus 312
ideal 155, 312, 314
idealitate 312
ideatic 103
idee 112, 113
idem 113
idempotenţă 110, 112, 113
identificare 314
identificaţie 312—314
ideofrenie 110
ideogramă 312
ideolog 145
ideologă 110, 145, 147
idiliza 313
idioţel 309
idolaş 309
idolatri 312
ied 312
iederă 115
ieduţ 309
ieduţă 309
ieftin 312
ieftini 312, 313
iele 312
Ienceo 511
i(e)nicer-aga(si) 347
ieniceri-aga 347
ienicerime 343
iepşună 309
iepure 600
iepuroi 313
ierbuliţă 209
ierbuşoară 309
ierbuţă 309
ierta 66, 313
ieslişoară 309
ieşean 149
ieşi 68, 313
ieşire 113
ietăcel 309
iezerel 309
iezeruţ 309
iezuitic 267
igienă 310, 312
ignamă 113
ignat 111
ignifugă 313
ignobil 112
ignora 112, 115
ihram 345
ihtiol 205
ihtiologă 145, 147
ii (vb.) 613
ijderenie 309
ijderi 309
ilar 113, 133, 308
ilativ 113
ileană 313
Ileană 313
ileită 113
ileon 113, 116
ileus 116
ilfovean 149
ilicel 309
ilion 113
ilustrată 272
ilustratoare 110
ilustratotecă 272
ilutaţie 113
iluzoriu 111
im 309
imbrohor 347
imelman 116
imin 67, 71
imóbil 115
imobil 115
impact 103
in 242
inapt 112
înăvan 151
inbrişor 347
incandescent 112
indigo 136, 138, 139
industrie de război 595
inefabil 103
inemă 276, 277
in extenso 591
in extremis 591
infantil 104
inferior 30
informaţional 103, 104
inicer-agasi 347
inicer-agă 347
inicerime 347
inimă 276
inişor-de-alior 160
inmulţi 276
inserţie 104
institutoare 147
institutor 147
instituţional 103
insuficient 156
insuficienţă 156
inteligent 24
intenţiona 337
interior 147
intermezzo 640
Interpol 111
interveni 114
(a) intra în război 595
învăţa 278
invenire 201
invidere 201
invidie 201
iodler 110
ion 103
Ionică 573
ipohoandră 147
ipohondru 132
ipostas 133
ipostază 133
ipotecă 132
ipoteză 133
ipsiconcal 131
iranian 150
Irina 71
ispas 111
istoriograf 156
ицинфан 74
italian 149
iţi (vb.)
iubăsc 612
iudeianin 150
Iudriiu 511
iulie 68
iuţime 293
izbăvi 278
izbi 523
izda 88
izvod 75, 77
izvor 551
izvoriş 613
Izvoru-Corlatelor 550
Izvoru-Jeriştii-Mari 550
Izvoru-Mocirlelor 550

Î

îăsta 601
încă 601
îmbătat 279
îmblător 276
îmblînzească 523
îmbrăcat 191
îmbrăcăminte 367
împle 276, 614
împopora 354
împopula 354
împremieza 277
împuşcă-n-lună 160
în 160, 595
înainta 354
înainte 353, 364
înaintea 277
înainti 354
înainţa 353, 354
înarmează 524
încă 66, 68
încălzire centrală 593
începătoriu 293
începe 340, 613

începere 612
încetinică 571
închisoare 12, 13
închizătoare 12
închizător 9, 12
încintătoare 5
încolo 135
în cunoştinţă de cauză 593
în disperare de cauză 593
îndrăzni 338
informare 268
înfuri 276
în genere 592
înger 241
înghefăţi 8
îngust 546
înicerime 347
înjura 48
în lontru 614
înotătoare 6, 11
însă 225, 227, 229, 230
însă cu toate acestea 227
însă totuşi 227
în schimb 223
în schimb însă 227
însecretar 268
însemnează 524
în sine 592
însurătoare 5
însuşi 68
înşăla 523
întoarsără 523, 613
întra 276, 613
între 277
întri(n)şii 364
întru 335
înţeleasără 191
înţelept 524
învăţa 335
învăţătoare 5, 7, 10, 11
învelitoare 8
înveţă 612
învivoriţi 614

J

jacheţică 570, 572
jamaican 149
jandarm 241
japonologă 145
jălui 191, 192
jelanie 367
jertfă 112
jian 149, 151
jidovăsc 612
jiganie 366, 368
jitar 49
jitii 611
Jiu 151, 535
jodler 110
joi 111
jos 65, 523
judeca 65
judecare 277
judecată 277
judecătoare 13
judecător 65
judecătorească 13
judeţ 65, 272, 293, 524, 533
jugendstil 111
jumatate 65
jumătăţa 277
junci 279
jupin 65, 66, 67
jurnal de bord 491
justiţiar 104

K

kronprinz 111
kuweitian 149

L

la (prep.) 3, 4, 335, 613
laborios 99
labrocit 143
lac 543, 552
Lacu 549
Lacu-Ars 551
Lacu-Bălăşii 551
Lacu-Danţurilor 551
Lacu-de-Miezu 538
Lacu-Duci 551
Lacu-fără-Fund 551
Lacu-Frumos 551
Lacu-Groapelor 551
Lacu-lu-Bălan 551
Lacu-Lung 551
Lacu-lu-Riciu 551
Lacu-Mare 551
Lacu-Morţi 551
Lacu-Negru 531, 543
Lacu-Păunii 551
Lacu-Radului 551
Lacu-Roşu 551
Lacu-Ruştiului 551
Lacu-Săc 551
Lacu-Secerat 551
Lacu-Spurcat 551
Lacu-Stancului 551
Lacu-Verde 551
la fel (de) 24, 30, 31
laie 41, 42
lalea 514
lampas 44
la ordinea zilei 593
la prima vedere 593
larg 552
Latu 549
laură 41
laud 155
lavabo(u) 135
lavoar 490
Lazu 549
Lazurile 549
lănţug 77
lăptică 571
lăsa 68, 285
(a-ţi) lăsa gura apă 339
lăşiuă 41
lătinie 298
lăutar 241
leafă 66
leandru 155
Leano 135
leapădă-se 285
lectura 99, 103
lefişoară 67
legătoare 7, 13
legătoreasă 13
legăturică 570, 572, 573
lelică 570
leningrădean 149, 152
leoarcă 483, 601, 602
le-o(-i) 482, 602
leorcăi 482
leorpăi 482
leprocit 143
lesiie 41
lesni 191
leu 604
leucă 601
leucocit(ă) 141, 142, 143
leucopoieză 156
lexicologă 145
Lichireştii de Vede 538
licoare 13
limfocite 141, 142, 143
limfoidocit 143
lin 512, 515
linear 206
lingou 135
lingual 490
liniar 206
liovean 152
lipitoare 5
lipitor 7, 9
liră sterlină 592
lirică 169, 171
literă 310
liturghie 287
living room 592
Livov 76, 77
livrescă 148
linică 571
lobocit 143
locotenent 242
loctitoare 10
logofăt 67
londonez 149
longevitate 43
longeviv(ă) 43
longevivitate 43
lopăţică 45, 570
loto 135

lovitură de stat 597
lua 600
(a) lua cunoştinţă 593
(a) lua loc 339
(a) lua parte 593
luare-aminte 160, 161
luat 76
Lugoj 151
lugojan(ă) 149, 151
lugojean 149
lui 4, 275—277
lumină 636
Lunca 151, 549, 551
luncan 151
Luncavăţ 545
lung 546, 552
Lupoaia 535
luptă 242

M

macedonean 151
Macedonia 151
machairodus 157
macrocit 143
macro(u) 136, 137
Madrid 511
Maeterlink 640
Magda 502
Magdalena 502
magherniţă 530
magna cum laude 591
magneţel 309
Mahalaua Raci 533
Mahmut 77
mai 24, 31
maică 241
maidan 348
mai mult 31
maimuţică 570, 573
mainte 279, 287, 614
majă 191
malaiezian 152
Mali 152
malian 149, 152
malotea 349
mamă 235, 601
manciurian 152, 153
млнωлѹ 76
mantou 135, 136
manzil 347
marcatoare 11
mare 286, 546, 552
Marga 502
Margareta 502
Maricica 572, 573
marină de război 595
maritim 114
maro 136, 139
мартѹрисескѹ 66, 69
mass media 592
mastocit 143
maşină de război 595
maştehă 176
matale 49, 50
mataragi-başa 349
Matei 515
Mateiaş 515
material de război 595
mateuş 515
matiaş 515
matostat 511
maximatecă 272
maximă 272
mazil 347
mazili 347
mazilie 347
mă 306
măcelar 241
măcelărie 241
Mădulari-Cernişoara 535
măduvă 39, 41, 42, 601
Măgală 360
măglă 360
Măgura 552
măgură 614
Măgură 179
Măjereni
mămică 570, 572, 573
mămine-sa 235
mămulică 570
mănăstire 66, 69, 71
măr 511
mărcătoare 11
mărgea 570
mărgăritar 69
mărgică 571
mări 507
mărie 241
mărit 515
mărtin 514, 515
mărtostat 511
mărturisi 66, 75
mărunche 278
mărunţică 571
măsea(uă) 40—42
măsurătoare 5, 8
mătanie 366, 367
mătasi 66, 69, 71
mătăhăi 49
mătăsică 570, 574
mătostat 511
mătrice 363, 364
măturătoare 7
măturică 569, 570, 574
măzărică 570
mea 66, 233, 234, 490
mea culpa 591
medalie 367, 632
mediatoare 6
medic curant 592
medic legist 593
medic primar 592
mediteranean 149, 150, 152
megacariocit 143
megalocit 142
meidan 348
melanocit 143
memo 104
Menciul 179
merceologă 145
merge 66, 81, 491, 523, 524, 612
meserniţă 530
metaforă 103
metcal 67
meteorologă 145
Meterezul 549
metonimie 103
metrocit 141, 143
metrologă 145
metro(u) 135—139
meu 76, 231, 233—238
mexican 151
mia 490
mic 546, 552
micado 136, 139
microbiologă 145
microcit 143
micul ecran 593
miel 491
mielocit 143
mierlică 580
miez 538, 640
Mihnea 66
mijloc 65
Mijlocul 538
minciunică 570
mingie 99
ministru de război 595
mioară 491
mioarcă 156
miocit 143
miri 349
miriu 349
mischiu 510, 511
Mischiu 510
mise en scène 591
мнткал 67
mititel 278, 572
mitră 364
mitrece 363, 364
mitropolit 68, 241
mînă 66
mînca 82, 364
mîncărică 572
mîne-sa 235
mînioasă 503
mînios 503
mîntuire 241
mînz 242, 545
mînzoacă 503
mînzoc 503
Mînzu 545
mînzulică 570
miţică 571
miţulică 570, 571
Mlaca 549

moara 489, 545
moarte 8, 367, 492
moarte 66, 285, 492, 493
Mocirlele 549
modă 192
modus vivendi 591
moftolog 146
Mogilă 179
mohorît 67
moldav 35
Moldavia 35
Moldova 67, 72, 302
moldovean 34, 35, 149
moldovenesc 34, 35
monocît(ă) 142, 143
monogram(ă) 142
montatoare 12
montoare 12
morît 551
morse 111
mort 30
moscovit 149
moș 111
moșic 570, 572
moșică 572
moșie 241, 300
moșulică 571
mouton doré 541
mozambican 149
mugur 242
muiere 241
mulgătoare 6, 9—10
Muncelul 552
muncescu 364
muncitoare 5, 10
Mura 549
Mureș 151
mureș(e)an 149, 151
mutatis mutandis 591
mutătoare 9
mutilat de război 595
mutulică 571
muzicologă 145

N

na (prep.) 613, 614
nadol 510
nadolie 510
nainte 364
namibian 141, 153
naște 613
navă de război 595
nădejde 614
năduleană 510
năduli 510
năemul 71
nănășică 170
năprasnă 285
năvav 242
năsăudean 150
născătoare 9
născut 66, 69
nășic 570
nășică 572
năzui 338
neagră 513
nea(uă) 40—42
nebun 279
nebunie 293
Negre(a) 306
Negri 306
negru 552
Negrulești 549
Negruț 306
Negruzzi 306
nemție 298
nenică 571, 573
nepoezie 172
nepoțică 570
nesimțiți 524
neșchit 278
neședere 293
neurocît 141, 142
neurologă 145
nevestică 570, 572
nevoință 525, 536
newyorkez 149
Nicola 70
nigerian 149, 153
nime 524
ninsoare 12, 13
noaptea 276
Nobel 641
nodic(ă) 570
nogai 348
noi 42
nomina odiosa 591
Noptesele 549
nor 42
noră 235
normocît 141, 143
norod 242, 354
norodi 354
norodit 354
noroi 48
Norvegia 152
norvegian 152
nostru 493
nota bene 591
nouă 41
nuc 242
nuia 601
numai 223, 228
numai că 223—229
numai cît 228
numărătoare 9
nume 493
nurori-mea 235
Nuțica 572
nuvelică 570

O

oaie 38, 49, 512
oală 38, 49, 492, 600, 601
Oarba 547
oarzăn 546
oaste 242, 491
Obcina-Costeliva 179
obcină 175—181
Obcină 173—181
Obcinioară 176
obicei 242
obiect 156
Obîrșia 535
Obîrșia-Cîmpu 535
Obîrșia-Cloșani 535
Obîrșia-de-Cîmp 535
obște 176, 241
ocări 523, 524
ocean 155
ochi 66, 71, 604
ocină 511
octroa 156
octroia 156
Odaie 179
Odin 511
Odrii 511
oecologie 157
oenochoe 156
oenologie 157
ofensivă 241
oftalmologă 145
oglu 345
ogulari 345
ogradă 241
Ogrig 511
Ohaba-Jiu 535
oi (vb.) 613
oicană 512
oică 512, 570
Olănești 549
oleacă 51
oleoleo 483
oloagă 503
olog 503
Oloveanca 66
Olt 545
Oltei 545
om 67, 285, 491, 492, 494, 593
om (vb.)
omăt 280, 523, 524, 525
om de curte 615
om de folos 615
om de ispravă 615
om de muncă 615
om de paie 615
om de război 595
om de stat 597
om de treabă 615
omeți 279
omogen 132, [133]

omogenitate 132
omolateral 131
omolo(a)gă 146, 147, 148
omolog 132, 145, 147, 148
omopolar 130
omoletie 131
oncocit 143
oncologă 145
onoare 13
oocit 143
opcină 177
Opcioară 176
operaţii de război 595
optim 30
or (vb.) 613
oral 30
orădean 149
orătanie 366, 368,
orb 546
organizatoric 267
ornitologă 145
oroare 13
ortac 343, 349
ortodoxă 147
ortografie 108
orz 242
os 492
osîrdie 525, 530
osteocit(ă) 142, 143
osteologă 145
ostreicultor 157
ostreicultură 157
ostreinos 157
ot 536, 537
ou 37, 38, 40, 41, 42, 536, 537, 601
ouabaină 156, 157
ouătoare 6
ovăz 44

P

pacoste 10
pact 241
pagube de război 595
pahar 69
pai 593
paleontologă 145
paler 68
palestinean 153
palestinian 153, 154
paloare 13
palton 135
panariţiu 156
Panciu 151
panou 136
paporotnic 184
papură roşie 184
paradă 241
Paraguay 152
paraguayan 149, 152
parazitologă 145
parcaz 44
paremiologă 145
pareză intestinală 591
parizian 149, 150
parti pris 591
paşa-serascheriu 345
paşa-şeraschiar 345
paşti 111
patimă 632
patinatoare 12
patinoare 12
patrie 300
patrio(a)tă 147
patriot 147, 266
patriotaş 266
păcate 68, 285, 616
păcat venial 593
păduche 242
pălărie 566, 567
Păltinoasa 543
pămînt 300
păncean 151
păpuşică 570, 572
păr 242
părat 69
părătesc 69
părăţie 69
părău 545
Părău 534, 546
Părău-Afinişului 549
Părău-ăl-Rău 546
Părău-Badii 547
Părău-Bufilor 547
Părău-Bulbucii 541
Părău-Cailor 548
Părău-Cald 546
Părău-Cheii 549
Părău-Corbului 548
Părău-Coţofenii 548
Părău-cu-Aluni 549
Părău-Cumpenii 549
Părău-din Virtop 549
Părău-Dîrjelii 549
Părău-Frasinului 549
Părău-Frumos 546
Părău-Gresiilor 548
Părău-Haneşului 543
Părău-Hărceştilor 547
Părău-Hoagii-Davelii 549
Părău-Jeriştii 547
Părău-Jienilor 545
Părău-Jugastrului 548
Părău-Lazurilor 547
Părău-Leşului 550
Părău-Măjerenilor 547
Părău-Meterezului 547
Părău-Mieilor 548
Părău-Mocirlelor 547
Părău-Mogi 549
Părău-Murii 547
Părău-Nopteselor 547
Părău-Pietricelei 547
Părău-Piscului-Cerbului 549
Părău-Plopişului 547
Părău-Polvrăjanului 548
Părău-Prejbuţi 547
Părău-Prositilor 547
Părău-Racilor 548
Părău-Scoruşului 548
Părău-Tăciunelui-Mic 549
Părău-Tisei 548
Părău-Vacii 548
Părău-Zvoriştii 547
părea 512
părinte 59, 69
păriu 545
Păriu-Adînc 546
Păriu-al-Mare 546
Păriu-Peştilor 548
Păriu-Ponorului 547, 549
Păriu-Sîrbului 548
păsărică 570, 574
păturică 572
păţanie 367
păunică 570
Păuşeştii-de-Măglaşi 538
Păuşeşti-de-Otăsău 533, 534, 538
Păuşeşti-Măglaşi 535
Păuşeşti-Otăsău 534, 535
pe aici 160
pe aproape 160
pedologă 145
pentru 65, 70, 74, 277
pepene 48
pe picior de război 595
Pereniţe 72
perfect 30
pericol public 10
perire 614
perisip 184
pernă 75
perpetuum mobile 591
pers(i)an 154
persona grata 591
persona non grata 591
peruan 154
peruvian 154
peruzea 68, 72
pespre 616
peste 616
pestriţă 74
peşin 360
Peşteana-Jiu 535
petrecanie 367
Petreştii-de-Vîrsături 534
petrol lampant 591
Petru 74
Piatra-Olt 535
piatră 603
piaţă 640
picătoare 9
piele 361, 366

pieri 512, 602
Pietriceaua 549
Pietroasa 547
pietros 546
Pietrosu 179
pildă 242
pinacotecă 270, 272
pipă 632
pisăloagă 147
pisălog 147
Piscu Saca 535
pisic 48
pisică 570—572
pisilică 570
pistreală 192
piteștean 149
pitulat 544
piuă 37, 38, 39, 41, 42, 601
piuliță 42
piure(u) 135
pizzicato 640
piine 285, 286, 287
piinică 570, 572
pinză 67
pinzică 570
piraie 41
Piraiele 546
piră 66—68
Pirăiaș 546
pirău 545
Pirău-Afinișului 547
Pirău-Alb 546
Pirău-Alunului 548
Pirău-Arsurilor 547, 549, 550
Pirău-Ălbiilor 545, 549
Pirău-ăl-Mare 546
Pirău-ăl-Șes 546
Pirău-Balțurilor 550
Pirău-Nașurilor 547, 550
Pirău-Bălanului 547, 549
Pirău-Birlii 545
Pirău-Bolovanului 547, 549
Pirău-Bradului 548
Pirău-Brazdelor 547, 549, 550
Pirău-Călicelelor 547, 550
Pirău-Căprăreții 547
Pirău-Cășeriei 547
Pirău-Căținelui 547
Pirău-Circiumăresii 548
Pirău-Cirpăloarelor 545, 550
Pirău-Cocinului 547
Pirău-Comarniculuí 547
Pirău-Costăii 547
Pirău-Cumpănului 548
Pirău-cu-Rugii 549
Pirău-Danciului 547, 549
Pirău-Doliii-lu-Iordan 549
Pirău-Dovlecoșii 543
Pirău-Drăgoii 547
Pirău-Feții-cu-Plopii 549
Pirău-Feții-Florilor 549
Pirău-Feți-Diaculuí 549
Pirău-Furcii 549
Pirău-Ghermulesii 547
Pirău-Glodului 547
Pirău-Gruiu-lui Lung 549
Pirău-Hălingoasei 543
Pirău-Hoțului 548
Pirău-Ilenii 547
Pirău-Joagărului 548
Pirău-Lazului 545
Pirău-Lotrului 547
Pirău-Marculuí 547
Pirău-Mare 546
Pirău-Mesteacănului 548
Pirău-Mic 546
Pirău-Mocanului 548
Pirău-Morii 548
Pirău-Neagu 546
Pirău-Neagului 547
Pirău-Păltinoasi 543
Pirău-Părului 548
Pirău-Petrimanului 547
Pirău-Praveților 547
Pirău-Prepeleagului 548
Pirău-Pușcarului 548
Pirău Rău 546
Pirău Rece 546
Pirău Richiți 548
Pirău-Ripilor 549
Pirău Runcului 547
Pirău-Săc 546
Pirău-Săvălurilor 547
Pirău-Secărelii 543
Pirău-Singerișului 547
Pirău-Spinzurat 546
Pirău-Stinii 548
Pirău-Suliței 547
Pirău-Ștefanului 547
Pirău-Șoimului 548
Pirău-Șutioanului 548
Pirău-Tăciunelui-Mare 549
Pirău-Tinoasi 547
Pirău-Tirlelor 548
Pirău-Tîrnăciorii 547
Pirău-Turbure 546
Pirău-Turcinului 547
Pirău-Viezuinilor 548
Pirău-Viezurului 548
Pirău-Vineții 547
Pirău-Virtopului 547
Pirău-Zimbrului 548
Pirău-Zmizilor 548
pirloaș 490
piriu 41, 42, 490, 543—552
Piriu-Adînc 547
Piriu-Alb 549
Piriu-Arinilor 548
Piriu-Armeanului 545
Piriu-Arsurilor 550
Piriu-Bărboii 543
Piriu-Birloagelor 547, 550
Piriu-Cald 547
Piriu-Cărbunarului 548
Piriu-Cerbului 548
Piriu-Cibanului 547
Piriu-Circiumii 548
Piriu-Coastii 549
Piriu-Cocinilor 548
Piriu-Costăii 549
Piriu-de-la-Ogrăzi 549
Piriu-de-Pripor 534
Piriu-de-sub-Pripor 534
Piriu-de-Vale 534
Piriu-Groșilor 548
Piriu-Lung 547
Piriu-Mare 543, 547
Piriu-Mic 547
Piriu-Negru 547
Piriu-Păstăii 548
Piriu-Rece 547
Piriu-Ripii 549
Piriu-Satului 548
Piriu-Săc 547
Piriu-Sărat 547
Piriu-Scurt 547
Piriu-Spinzurat 547
Piriu-Șes 547
Piriu-Urșilor 548
Piriu-Virtopului 549
Plaiu 179
plantatoare 11
plantator 11
plasmocit 141, 143
platou 136
plavie 366
plăti 66, 71
plecătoare 10
plenipotențiar 268
plenipotenție 260
pleoapă 483, 601, 602
pleosc 483
pleoscăi 483
plingirei 522
plinsoare 12
ploaie 38
ploieștean 149
Plopiș 549
ploua 41
plutitoare 5
plutitor 9
poantou 136
poartă 489, 491
pocrător 67, 74, 75
Podul-de-Broșteni 535
poem 172
poet 156, 169, 172
poetal 163
poetic 156
poetică 163
poetiza 165

poet liric 591
poezesc 172
poezi 165
poezia clasică 171, 172
poezia populară 172
poezia proză 171
poezia simbolistă 170, 172
poezie 163—173
poezie epică 164
poezie lirică 164, 170, 171
poezie patriotică 171
poezioare 168
pogorî 277
Pogur 179
pohtele 522
Poiana 549
Poiana-de-Vărbilău 535
Pojoci-Cerna 535
policit 143
politică externă 593
politică internă 592, 593
poliție 241, 242
polză 527
pomană 367
pomăt 614
ponor 549
popă 493
Pop de Băseşti 537
Popeşti-Cardina 535
Popeştii-de-Gălăşeşti 535
Popoaia 503
Popoană 503
Poponu 503
popor 242
popora 354
popula 354
Portugalia 66, 71, 77
porumb 48
post 111
post festum 591
potențiometru 157
potou 136
potribască 287
potrivnică 513
poveaste 293
povesti 507
pradă 49, 242
praf 45, 48, 242
prahovean 149
praște 176, 367
Praveţu 549
pravilă 241
prăjiturică 570
prăpastie 366, 367
prăşitoare 6, 7, 9
pre 67, 277
Preajba-de-Cimp 534
Preajba-de-Pădure 534
precepție 15
preda 88
Predeal 535
Predeal-de-Timiş 535
predomnire 268
prefera 337
Prejbuța 549
prejur 65, 67
Preluca 179
preobrajenie 111
preot 41
presta 88
prestigios 103
prevenire 201
prezicătoare 7
prezidial 268
pricepe 285, 286
prigoare 12
priimi 285, 287
primadonă 592
prima donna 592
primus inter pares 591
prin 335
prinde 613
prinț 241
prioritar 103
Prislop 179
privi 83
privighetoare 5, 7, ,9 10
privighetor 5
problematiza 104
problemă de stat 595
procatalepsă 15
procatăr 75
pro domo (sua) 591
profit 103
pro forma 591
prolepsă 15
promegacariocit 143
prometrocit 143
promite 341
propagandistic 267
proplasmocit 148
propolicit 143
Prosii 549
prost 74, 76
protecsie 354, 355
protecsui 355
protecsuitor 355
protecta 355
protectălui 355
protector 355
protectiui 355
protectuitor 355
protecție 355
protegea 355
protegui 355
proteguitor 355
proteja 355
provenire 201
providență 201
providere 201
prozaic 172
proza poeziei 171
proză 165, 169
prozopoem 172
prozos 172
prună 48
psiholoagă 145—148
pui 604
pulbere 242
pune 276, 278, 341, 612, 613
(a) pune cuțitul la gît 339
(a) pune punct 339
Puntea-de-Greci 535
pupiț 184
(a) purta război 595
putea 340, 493
putinică 570, 573
Putreda-de-Deal 534
puturos 544
puț 48
puțin 31, 285
puținel 614

R

rac 242
Raci 533
Racii-de-Strimba 533
radio 135
radiodiscotecă 272
radiofonotecă 272
radiologă 145
radioul 135
raft 45
rahotă 44, 185
raiaua 512
Ralet 306
rampas 44
rara avis 591
rațiune de stat 597
razie 367
răchită 242
răcoare 12
răcorică 571
răfui 44, 45
răfuială 45
răitar 46
rămasul 276
rămășițele 276
rămine 67, 612
rămpaz 44
rănit de război 595
răpitoare 5
răsărită 360, 614
răsteț 515
Răteştii-de-Furduieşti 535
rău 76, 252
răzăș 305
război 594, 598
război de agresiune 594
război de cucerire 594
război de eliberare 594
război de exterminare 594
război de hărțuială 594
război de magnificență 594
război de partizani 595

război de propagandă 595
război de secesiune 595
război de succesiune 595
război drept 596
război ecologic 596
război economic 595
război electronic 595
război-fulger 596
război ideologic 595
război local 595
război mondial 595
război naval 595
război nedrept 596
război psihologic 595
război rasial 595
război rece 596, 597
război sfînt 595
război submarin 595
răzda 88
răzleț 515
rebelic 267
rece 544
reclamație 367
reda 88
reduce 200
redus 200
reduțiruit 200
regină 353
remeneac 45
remeneacă 45
remunerare 103
rentă 103
reșcă 45
reșou 136
reumatologă 145
reuși 338
revedere 201
revizie 201
revoluționară 266
rezeduitor 268
rezemătoare 5
rezolva 559
rezonarisire 360
rhodezian 149
riciuri 46
rigoare 13
rim 166
rim lax 166
Rimești 545
rindunică 569, 570, 572, 573
Ripa 529, 535, 539
Ripa-de-Lupoaia 535
Ripa-de-Strimba 539
Ripa-de-Zegujani 535
riu 492, 543, 552, 602
Riu-Bălănești 545
Riu-Birsescu 545
Riu-Bistrița 545
Riu-Bulzului 545
Riu Govora 545
riuleț 602
Riul Mare 544
Riul Mariția 545
Riul-Mic 544
Riul-Minzului 545
Riul-Morilor 545
Riul-Olănești 545
Riul-Sărat 544
Riu-Rimeștilor 545
Riu-Satului 545
Riu-Vadului 545
Roana 502
Roana-Corbenii 502
Roană 501
Roata 535
rob 242, 277, 529
robi 524
rococo 136, 138, 139
rod 242
roib 601, 604
Romanați 66
romantism 206
român 33, 34, 297, 300
românesc 33, 34
România 297—300, 302
românie 297—300, 302
românime 298
rondou(u) 136, 139
rospiscă 46
rostul 525
Roșia 535
Roșia-de-Amaradia 535
Roșia-de-Jiu 535
Roșia-Jiu 535
Roșiori-de-Vede 534, 538
roșu 544
rotatecă 271
rototecă 271, 272
rotund 24
Rotundu 179
rouă 37, 39, 41, 42, 367
rozătoare 11
rozător 11
rub 185
ruga 67, 489
rumânî 300
rumegătoare 11
Runcu 179, 549
rus 46
rusalie 111
Russo 306
Rusu 306
Rușii-de-Vede 531
Ruști 551

S

sabie 366, 367, 368
sacou 136
Sadina 535
Sadina-de-Cîrlojani 535
sagu 138
salcie 242, 366, 368
salt mortal 592, 597
salvadorian 149, 150
sandic 192
Sanepid 111
sanie 366, 367, 368
Sarighiol-de-Vale 534
sat 545
satelit artificial 590
satura 278
savoare 13
să 66, 505
Săcături 549
săcure 191
sălășlui 613
sămui 279
sănătos 67
Săndica 572
săptămînă 111
sărat 544
Sărata 547
sărăcime 267
sărățică 571
sărbătoare 5, 111
Sărdănești-Strimba 535
sări 512
sărmănică 571
sătulă 41
său 76, 231, 233—237, 275—277, 285
scai 242
Scaraoțchi 111
scaune 530
scaun pliant 593
scălda 505
scăunaș 309
scăunel 309
scenă 272
scenotecă 272, 273
scherzo 110
schi(u) 135
scindurică 570, 573
scinteie 368
Scoarța 534
(a) scoate peri albi 339
scobitoare 5, 8
scos 74
scoțian 152
scris 74
scrisoare 12
scrisorică 570
scrintitoare 5
scrumieră 155
scuipa 48
scurt 552
(a) scutura cojocul cuiva 339
Seaca 547
Seaca-de-Cimp 534
Seaca-de-Pădure 534
seamă 66, 71, 523
seară 66, 71, 602
sec 552
Secăreaua 543

secerat 551
secerătoare 7—9, 11, 12
secerătoare mecanică 10
Seciul 549
secretar de stat 597
Segarcea 151
segărcean 151
sem 270
semănătoare 9
semănător 9
seminar 241
semn 523
(a) semna în alb 593
seraser 67, 72
sesiune 241
sfînt 66, 67, 75, 285
sîntul duh 295
shakespearean 153
shakespearian 153
siberian 149
sibian 149, 151, 511
Sibienceo 511
Sibiu 157, 511
sicale 74, 76
sicilian 149
sicriu 49
simți 18
sine die 591
sine qua non 591
singurică 571
sinologă 145
Siţo 135
simbătă 111, 287
Singeriș 549
sirb 612
sîrbie 298
Sîrbii-de-Gratia 533
Sîrbi-Măgura 535
Sîrbi-ot-Măgura 535
sîrgui 529, 614
sîrmă 69
sladniță 360
slăbi 523
slobozi 74
Slobozia-Calomfirești 535
Slon-ot-Petra 535
slovenie 523
slugă 74
sluji 523
smalț 74
smaragd 71, 74
smîntînică 570—572
smolită 513
sno(a)bă 147
snob 147
soacră 145
soare 492, 600, 602
soc 42
Socetu 549
sociolo(a)gă 145, 147, 148
socru 145
soldăție 632
soliloc 104
soluție 366
som 191
somi 67, 72
sonotecă 271, 272
soră 235
spaimă 10
(a) sparge ghiața 339, 340
(a) spăla rufele în familie 593
spălătoreasă 13
specimen 114
speologă 145
sperietoare 10
spermatocită 143
spin 242
Spin 189
spirit 242
spinzura 355
spînzurat 544, 546
Spîrleni 534
Spîrlenii-de-Deal 534
Sprincenetu 250
spune 74, 276, 507
sta 79—84, 86—88, 613
Stanca-de-Vad 538
stare 80
stare de război 595
starșoi 185
stat 597
statuie 368
stație 367
Stănești-Larga 535
stea 40—42, 601
stenogramă 142
stepena 522
stidi 614
stih 164, 165, 170
stihui 165
stihurgie 163
stilo(u) 136
stinge 523
stolnic 76
Stolojani 534
Stolojanii-de-Jiu 534
Stolojanii-de-Vulcan 534
Stolojani-Jiu 535
stomatologă 145, 147
stradal 104
strai 51, 355
strajă 242
strădanie 367
străin 67, 72, 77
strecurătoare 5
stredie 277
stricăciuni de război 595
strictu sensu 591
Strîmba 533, 539
Strîmba-de-Jiu 534
strîmt 546
strîmtoare 12
stringe 612
Strole 68
stropitoare 5
struguri dorel 592
strună 242
strung 241
studio(u) 136, 138,139
stup 76
stupi 51
subiecție 15
subsuoară 491
succedaneu 104
sucufie 74—76
sudoare 12, 13, 49, 494
sudoriță 13
sudui 51
Suharu-Ilfov 535
sui generis 591
suitoare 5
sulcină 514
Sulița 549
suliță 241
sunătoare 10
superior 30
supra 67
supraveghetoare 7
suprem 30

Ș

șarpe 523
Șasa 547
școala superioară de război 595
șea 490
ședea 71, 278, 293, 612, 613
șef de stat 597
șeoaș 490
șerb 277, 523, 529, 614
șes 278
Șesu 179
șevro(u) 136, 137, 139
șăzători 278
șip 51
шнрг8 67
șoim 242
șop 502
șopeci 502
șopîrlă 242
șopotei 502
șoproană 501—503
șopron 502, 503
șopru 502
Șoralea 514
ștachetă 91
Ștefan 67, 74—76
ști 18, 75
(a) ști har 615
Știubeiu 549

ştiucă 176
şulărea 514

T

tabie 367
tablou 136
tabula rasa 591
taică 507
taină 242
tale quale 591
tango(u) 136, 137
tanzanian 149
tar 192
tare 261, 31, 293
tarincă 185
Tarniţă 179
tautometrie 157
tăia 68
tălpică 571
tărie 66, 69
tărire 614
tărpan 185
tătică 571
tătini-tu 236
tău 233—237
tău (s.) 514
tăzlăuan 151
teasc 66, 71
teatrotecă 272, 273
teatru 155, 272
teban 151
tehnologă 145
tei 514
teiuş 549
telecinemateca 270, 272, 273
telegraf 241
telegramă 142
teleormănean 149
temocit 143
tempi passati 592
teolog 146
termina 340
teroristic 267
tersana 71, 75
Teslim 360
tibetan 151
timbrotecă 272
timbru 272
timişorean 149
tinerică 571
Tinoasa 549
tingrele 509
Tingrele 513
tiran 268
tiranic 268
tiranie 268
tirăneşte 268
(a) tirăni 268
tirănit 268
tirănos 268
tirîtoare 5—7, 11
Tirnicioara 549
toacă 492, 493
toaletă 490
tocătorist 13
tocmeală 523
tocmi 66, 279, 523
Tolstoi 640
tomberon 135
Tomnatec 179
tomnatic 361
topitoare 9, 13
topitorie 13
torpedo 135
tot 67, 613
tot aşa (de) 24, 31
tot atît (de) 24, 30, 31
Totea-de-Frumuşei 535
Totea-de-Hurezani 535
Totea de Vierşani 535
Totea-de-Vladimir 535
totuşi 227, 228
tovărăşică 570
toxicologă 145
trafical 104
traistă 242
transilvan 35
Transilvania 151
transilvănean 35, 151
tranzistoraş 309
trăda 88
trăgătoare 7
(a) trăi pe picior mare 593
trăistică 570
trăsurică 569, 570, 573
treabă 66
trecătoare 7, 8
treizeci 523
trezvire 293
tricot 136
trico(u) 136—138
triglif(ă) 142
trimis special 593
trombocit 142, 143
tronson 99
troppo 640
trotuar 490
trupesc 30, 523
tu 231, 233—237
tufănică 361
Tulcea 151
tulcean 149, 151
tulpan 75
tură 493
Turcinu 549
turdean 149
tur de scurtin 591, 597
tureatcă 49, 50
turn de fildeş 597
turturică 572, 573
tutăneasă 361
tutti frutti 592

Ţ

ţap 242
Ţara Ardealului 302
Ţara Românească 302
ţară 300, 512
Ţarigrad 77
ţarigrădean 152
ţarină 186
ţărănime 267
ţăst 191
ţeapă 242
ţesut 598
ţigărică 571
ţiitoare 10, 12
ţiitor 9, 110
ţine 522, 523, 612, 613
ţinere 612
ţintirim 49
ţinut 67
ţinutal 268
ţîţîi 361
ţincărie 49
ţirică 571
ţolică 570, 571

U

uabainä 157
ucenic 612, 613
ucisără 191
ucrainean 149, 152
ucrainian 152
udăturică 571, 572
Udenii-de-Gradia 535
Udrii 511
uidi 278
uita 278, 341
uite 482, 507
uliţă 242
Ulmet 549
umbla 66, 74
umor 132
umorist 132
umplătoare 5
umple 614
un 3, 67
unchi 48
unghi 104
ungurie 298
unitate frazeologică 589
ureche 604
Ureche 67
uremie 132
urgisi 612, 613
urma 523
urologă 145
ursitoare 8, 10
ursitor 9
urzică 242
urzitoare 9, 11

urzitor 11
uscătoare 13
uscătorie 13
uscăturică 570
uscăţică 571

V

vade mecum 591
Vadu 545
vadure 72
ВАЗНТ 77
Valahia 35, 302
vale 533, 543—549, 551, 552
Valea-Adîncă 546, 547
Valea-Albinei 547
Valea-Alunişului 547, 548
Valea-Anei 547
Valea-Argelelor 547
Valea-Bătăii 548
Valea-Berculuí 547
Valea-Beucii 548, 549
Valea-Boci 547
Valea-Bordeielor 548
Valea-Bordeiului 548
Valea-Bradului 548
Valea-Brusturilor 548
Valea-Bucuiumetului 547
Valea-Bulbocii 549
Valea-Bună 546, 547
Valea-Bungetului 547
Valea-Carelor 548
Valea-Caselor 548
Valea-Catalinii 547
Valea-Căpriorii 548
Valea-Cărbunarului 548
Valea-Cerbului 549
Valea-Cheii 549
Valea-Chiriilor 548
Valea-Ciobanului 548
Valea-Ciolcăi 547
Valea-Ciontii 547
Valea-Cireşului 548
Valea-Ciinelui 549
Valea-Circiumăresii 548
Valea-Cîrtoagelor 548
Valea-Cocinii 548
Valea-Codrişorului 550
Valea-Colţului 541
Valea-Corbilor 549
Valea-Corbului 549
Valea-Cornilor 548
Valea-Coşerii 548
Valea-Coţofenii 549
Valea-Covercii 548
Valea-cu-Năsipu 549
Valea-Curăturilor 548
Valea-Dănesii 543
Valea-de-Brădet 538, 549
Valea-Dodii 545
Valea-Ferigii 548
Valea-Feţi-cu-Goruni 549
Valea-Frasinului 548
Valea-Crestlor 548
Valea-Greşilor 548
Valea-Hălingoasăi 543
Valea-Higiului 548
Valea-Iedului 549
Valea-Izvorului 550
Valea-Îngustă 547
Valea-Largă 546, 547
Valea-Lazului 548
Valea-Lemnelor 548
Valea-Leurdii 548
Valea-lu-Andrei 549
Valea-lu-Ciocan 549
Valea-Lungă 546, 547
Valea-Lupilor 549
Valea-Lupului 549
Valea-Mare 546, 547
Valea-Mărului 548
Valea-Mătăcinii 548
Valea-Melcilor 549
Valea-Merilor 548
Valea-Mesteacănului 548
Valea-Mică 546, 547
Valea-Mogi 547
Valea-Morii 548
Valea-Neagră 546
Valea-Nedelcului 547
Valea-Neguleştilor 548
Valea-Ngustă 546
Valea-Nopţii 548
Valea-Nucului 548
Valea-Oarbă 546, 547
Valea-Oarzănă 546, 547
Valea-Oboarelor 548
Valea-Oborului 548
Valea-Odăilor 548
Valea-Oii 549
Valea-Olarului 548
Valea-Olăneştiului 548
Valea-Pădinii-Uliului 550
Valea-Părului 548
Valea-Pătulelor 548
Valea-Pietroasă 546, 547
Valea-Pinului 548
Valea-Piscului 549
Valea-Plopilor 548
Valea-Plopişului 550
Valea-Plopului 548
Valea-Pluţi 548
Valea-Poienii 549
Valea-Ponorului 548
Valea-Porcilor 549
Valea-Porcului 549
Valea-Potecii 548
Valea-Prislopului 548, 549
Valea-Putineiului 548
Valea-Ra 546, 547
Valea-Ra-a-Mare 546
Valea-Ra-a-Mică 546
Valea-Racilor 549
Valea-Racului 549
Valea-Radului 547
Valea-Răchiţi 548
Valea-Rece 546
Valea-Ripilor 549
Valea-Risului 549
Valea-Rudarului 548
Valea-Runcului 541, 548
Valea-Sacă 546, 547
Valea-Satului 548
Valea-Săcăturilor 548
Valea-Sălcilor 548
Valea-Sărată 546, 547
Valea-Scurtă 546, 547
Valea-Secărelii 543
Valea-Seciului 548
Valea-Socetului 548
Valea-Socilor 548
Valea-Soculuí 548
Valea-Stinii 548
Valea-Stinilor 548
Valea-Strîmtă 546, 547
Valea-Stuparului 548
Valea-Şasă 546
Valea-Şeasă 547
Valea-Şoavei 549
Valea-Şoimului 549
Valea-Teiului 548
Valea-Teiuşului 548
Valea Tisei 548
Valea-Turbure 546
Valea-Ularului 548
Valea-Ulmetului 548
Valea-Ulmului 548, 549
Valea-Urzicii 548
Valea-Vacii 549
Valea-Vătafului 548
Valea-Viezurelui 549
Valea-Virtopului 548
Valea-Vulpii 549
valenţă 99
Valerica 572
valoare 13, 103
vals 272
valsotecă 272, 273
vară 13
varşovian 149
vas 242, 612
vas de război 595
Vasilică 573
Văcăreştii-de-Răstoacă 534
văduvă 41, 42
Văleni 534
Văleni-de-Munte 534
văr 13, 507
Văratec 179
vătămătoare 9
vătămător 9
văz 201
Veaca-de-Grădişte 534
vechi 551
vector 102

vedea 18, 523, 524, 613
vedere 201
veneţian 149
venezuel(e)an 153, 154
venezuelian 154
veni 114, 135, 285, 612, 613
venire 201
Vera 502
verde 75
Verhaeren 640
verişoară 13
Veroană 502
Veronica 502
vers 163—173
veşmînt 72, 78, 612
Veto 135
vezaţie 201
vezicătoare 11
victorie 242
video 272
videotecă 272
Vidin 512
vie 41, 42, 366
vienez 149
viesp(r)e 242, 502
viefuitoare 6, 7
vigoare 13
viitorologă 145
vineţele 361
vinotecă 276
vinovat 67
vinovăţi 355
vinui 355
vioară 492
Viroană 501—503
Viroi 503
Viron 503
virtual 104
vis 201
visare 201
vişin 242
viţă 242
viu 41, 544, 605
vivor 614
vizie 201
viziona 99
vizir 71
vizita 341
vîlcea 543, 545, 551, 552
Vîlcea 151
vîlcean 151
Vînăta 549
vînătoare 5, 8
vînătoriţă 13
vînt 636
vînturătoare 7
vîrf 45
Vîrtop 549
Vîrtopu 549
Vlad 74, 77
Vlaşca 151
vlădică 74
vlăşcean 151
vodă 241
voi 41
voievod 241
vole(u) 135
volnici 360
vonic 614
vorbi 316
votaţie 268
votizaţie 268
vrabie 366—368
Vrancea 151
vrăjitoare 7, 8, 10, 12, 145
vrăjitor 10, 12, 145
vrăjmaş 277
vrea 285, 613
vreun 482, 483, 601, 613
vrincean 151
vuietoare 5
vulcanologă 145
Vulgata 111
vulpicică 570
vultur 242

W

watt 600
wehrmacht 111
whisky 111

Y

yaht 600
yankeu 600
yuan 110

Z

zabetlăcuri 360
zambian 149
zambilică 571
zăpadă 48, 280, 525
zăpădi 279
zăplaz 49
zăpodia 524
Zăpodia 549
Zărneşti-de-Călnău 535
Zărneşti-de-Slănic 535
zbirniitoare 9
Zboiştea 549
zburătoare 5—7, 9
zdrobitor 110
zero 135
zestricică 570
zgaibă 604
zgarbură 278
zi 113, 279, 524
zicătoare 5, 7
zice 276, 507, 523, 524, 612
ziceam că 513
зинцнр 71
ziulică 570
zmeu 278, 279
zmichin 510, 511
zoologă 145
zuluf 75
zuluflic 74

RUSĂ

библиотека 269
Vipcina 181
Vipcina Costelnic 181
voennyj communizm 596
zvukovoe pole 594
iskustvennyj sputnik 590
karačun 17
картотека 271
курьезный 183
lampas 44
liş 227
nespravledivaja vojna 596
občtj 176
občina 177
obščtj 176
obščina 176
općina 176
папоротник 184
пересыпать 184
пересыпь
reža 46
рубъ 185
soglasitsea 266
spravledivaja vojna 596
старшый 185
tolko 227
frazeologism 590
frazeologičeskaja edinica 589
holodnaja vojna 596

SÎRBOCROATĂ

grajati 315
jaram 45
jarenače 45
opći 176
opšti 177
ortak 349
rameńača 45
firman 71

SLAVĂ VECHE

vragŭ 277
dedeach 80
нпостась 6
kalamarъ 69
kloçka 73
kral 73
manastirъ 69
мєѣдоу собож 191
**obltjo* 176, 181

obišti 176, 177
obiština 177
frang 74

SPANIOLĂ

esmalte 74
peruano 154
Rio Grande 552
venezolano 154

TURCĂ

ača 347
açık 343
acırlık 349
Adam 70
aden 70
ağırlık 345, 349
Agosturya 77
ahdname 345
amanat 71
anadol 510
arabacı başı 343
arnavut 77
arnavut paşa 343
arpalık 344
arzumağear 347
Avropa 70
Avrupa 77
Avusturiya 74
Avusturya 73, 77
balcı başı 345
baş kapıcı başı 344
baş çohadar 349
beşli 349
bilezik 74, 75
blūz 73
bohca 75, 76
bohuca 75, 76
bokluk 347
bölük başı 347
bostancı başı 345
bozidogan 75
bucaklı 345
boyrultu 346
büyük 344
büyük imbrohor 344
buyurdu 346
buluk-başy 347
cadifene 66
cauş-başy 349
cavuş başı 346
cebeci 344
cebeci başı 344
cibik 71
cübuk 71
cüvan 348
çavuş başı 349
çakırcı başı 344
çikar 348
daraban 71
deraban 71
diram 75
dirhâm 74
dirhem 74, 75
Durač 77
Edem 70
eden 70
emanet 71
emini 67, 71
Evropa 70
eyalet (askeri) 343
ferace 346, 349
fereğe 349
ferman 72
ferrâge 72
filauta 73
filavta 77
filiğan 71
filinta 73
firavum 77
firenc 75
firenuk 74, 75
fotalı bölük başı 350
ğaur 349
gâvur 70, 77, 349
ğevahir 71
ğevher 71
gêvur 70
gövher 71
Gürcü 349
hadım 346
hadım sahibi 344
hakkına var- 348
halal olsun! 348
halva 71
hancer 346
haram olsun! 348
harita 71
harite 71
hatt-i şerif 346
harna agası 344
haznadar başı 344
helva 71
Hindi 345
hoğğet 348
höccet 348
ihram 345
imbrohor 347
imini 71
iskele 74
iskufie 74, 75
ismalt 74
ismar 73
ispatar 74
ispor 73
Istambul 73
istatistil 73
Istifan 74
Isvičre 77
Iştefanachi 74
yakut gök 70
yaziği 348
yazıcı 348
yeniçeri 347
yeniçeri ağası 347
kadyasker 348
kaimakam 349
kaymakam 346
kalamar 69
kapıcılar kehayası 347
kapudan paşa 346
kapuğiler-kehaiasy 347
kapı kehayası 346
Karamanlı 349
kazasker 348
kazyasker 348
kâstane 70
kervan 70
kêlavuz 70
kêstane 70
kızılbaş 346
kilaguz 77
kilavuz 77
kiral 73, 74
kiristyan 73
kolçar 74
küçük 344
kûçûk imbrohor 344
kuluçka 73
kumbaracı başı 346
lâtin 71
mah 70
Mahmud 77
Mahmut 77
mallota 349
manastır 69
mataracı başı 349
mazul 347
meh 70
meydana çıkar- 348
menkabe 70
menkebe 70
miri 349
mübaşir 346
Nogai 348
Noğay 348
observatuvar 77
oğlu 345
oğul 345
ol- 348
ortak 349
paşa serascher 345
pirusene 68
pirusine 72
pisikologi 73
plâka 71
Pirtikali 66, 71
psikologi 73
safa 71
sefa 71
seraser 72
sikele 74

simalt 74
simar 73
Sitambul 73
sitifan 74
sirma 69
spor 73
statistik 73
sukufte 74, 75
tersihame 71, 75
tersihane 71
tiren 73
tirpan 185
tren 73
tulumba 73
uctolnik 74
vezir 71
zenğir 71
zinğir 71
zuluflik 74
zülf 74
zülüf 74
zülüflik 74

UCRAINEANĂ

антика 269
V'ipčyna 180
Viučyna 180
voucia 180
wûhl'e 180
дамижон 183
дружба 183, 184
карнури 183
kerečun 74
kinovar 74
куряк 183
lopatky 45
občyna 175, 180
obščyj 176, 180
obščyna 176, 180
opčyna 176
папоротник 184
папорт 184
пересип 184
Pryslip 181
пупейку 184
raxuba 45
raxuvaty 45
raxuju 45
raxunok 45
регит 185
реготи 185
rez 45
režok 45
rejtar 46
rehit 44
rehotity 44
rehoty 44
reška 45
rič 46
rompas 44
rompasovyi 44
rospyska 46
руб 185
рубець 185
rusak 43
Stara Obcina 180
терпан 185
тирпан 185
царина 186

Revista „Limba română" se adresează unui cerc larg de cititori interesați de problemele lingvisticii.

Revista abordează studiul limbii române: gramatică, vocabular, limbă literară și stilistică, istoria lingvisticii românești, dialectologie, cultivarea limbii, ortografie, etimologie, onomastică și filologie. Revista publică, de asemenea, articole de lingvistică generală.

NOTĂ CĂTRE AUTORI

Autorii sînt rugați să înainteze articolele, notele și recenziile în 2 exemplare, dactilografiate la un rînd și jumătate. Tabelele vor fi dactilografiate pe pagini separate, iar diagramele vor fi executate în tuș, pe hîrtie de calc. Tabelele și ilustrațiile vor fi numerotate cu cifre arabe, figurile din planșe vor fi numerotate în continuarea celor din text. Se va evita repetarea acelorași date în text, tabele și grafice. Explicația figurilor va fi dactilografiată pe pagină separată. Toate notele de subsol se numerotează de la unu în continuare. Numele autorilor va fi precedat de inițială. Titlurile revistelor citate în bibliografie vor fi prescurtate conform uzanțelor internaționale.

Responsabilitatea asupra conținutului articolelor revine în exclusivitate autorilor.

Răspunsul Comitetului de redacție cu privire la manuscrisele primite va fi comunicat autorilor în termen de (2 două) luni.

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA
Calea Victoriei nr. 125, sectorul 1

Revista „ Limba română" se adresează unui cerc larg de cititori interesaţi de problemele lingvisticii.

Revista abordează studiul limbii române : gramatică, vocabular, limbă literară şi stilistică, istoria lingvisticii româneşti, dialectologie, cultivarea limbii, ortografie, etimologie, onomastică şi filologie. Revista publică, de asemenea, articole de lingvistică generală.

NOTĂ PENTRU AUTORI

Autorii sînt rugaţi să înainteze articolele, notele şi recenziile în 2 exemplare, dactilografiate la un rînd şi jumătate. Tabelele vor fi dactilografiate pe pagini separate, iar diagramele vor fi executate în tuş, pe hîrtie de calc. Tabelele şi ilustraţiile vor fi numerotate cu cifre arabe, figurile din planşe vor fi numerotate în continuarea celor din text. Se va evita repetarea aceloraşi date în text, tabele şi grafice. Explicaţia figurilor va fi dactilografiată pe pagină separată. Toate notele de subsol se numerotează de la unu în continuare. Numele autorilor va fi precedat de iniţială. Titlurile revistelor citate în bibliografie vor fi prescurtate conform uzanţelor internaţionale.

Responsabilitatea asupra conţinutului articolelor revine în exclusivitate autorilor.

Răspunsul Comitetului de redacţie cu privire la manuscrisele primite va fi comunicat autorilor în termen de 2 (două) luni

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMANIA
Calea Victoriei 125, sector 1 — Bucureşti

LUCRĂRI APĂRUTE ÎN EDITURA ACADEMIEI

Sub redacția I. Coteanu, **Istoria limbii române**, vol. II, 1969, 464 p., 30 lei.

Sub redacția Al. Graur, **Gramatica limbii române**, vol. I și II, ed. a II-a revăzută și adăugită; tiraj nou, 1972, vol. I, 439 p., 22,50 lei; vol. II, 589 p., 39 lei.

* * * **Studii de limbă și filologie**, vol. II, 1972, 436 p., 21,50 lei; vol. III, 1974, 1974, 400 p., 21,50 lei.

I. COTEANU, **Stilistica funcțională a limbii române**, 1973, 204 p., 10,50 lei.

CORNELIA COHUȚ și MAGDALENA VULPE, **Graiul din zona „Porțile de Fier". Texte. Sintaxă**, 1973, 395 p., 12 lei.

Texte dialectale. Muntenia I, 1973, 478 p., 17,50 lei; **II**, 1975, 915 p., 48 lei.

GABRIELA PANĂ-DINDELEGAN, **Sintaxa transformațională a grupului verbal în limba română**, 1974, 296 p,. 10,50 lei.

ION GHEȚIE, **Începuturile scrisului în limba română. Contribuții filologice și lingvistice**, 1974, 210 p., 9 lei.

GHEORGHE CHIVU și MARIANA COSTINESCU, **Bibliografia filologică românească. Secolul al XVI-lea**, 1974, 9 lei.

* * * **Probleme de lingvistică generală.** Sub redacția: acad. AL. GRAUR și acad. I. COTEANU, vol. VI, 1974, 144 p., 7,50 lei.

LUIZA SECHE, **Lexicul artistic eminescian în lumină statistică**, 1974, 602 p., 30 lei.

* * * **Istoria științelor în România. Lingvistica.** Sub redacția: acad. IORGU IORDAN, 1975, 166 p., 7,50 lei.

* * * **Istoria științelor în România: Etnologia** de Romulus Vulcănescu; **Folcloristica** de Gh. Vrabie, 1975, 184 p., 8 lei.

* * * **Fonetică și dialectologie**, IX, 1975, 256 p., 16,50 lei.

ION GHEȚIE, **Baza dialectală a românei literare**, 1975, 655 p., 48 lei.

* * * **Semiotica folclorului. Abordare lingvistică-matematică.** Sub redacția: Solomon Marcus, 1975, 268 p., 13,50 lei.

* * * **Dicționarul limbii române (DLR)**, tomul IX, litera **R**, 1975, 642 p., 91 lei.

ANCA GIURESCU, **Les mots composés dans les langues romanes**, 1975, 172 p., 9,75 lei.

* * * **Coresi. Psaltirea slavo-română (1577)**, 1976, 780 p., 52 lei.

FLORA ȘUTEU, **Influența ortografiei asupra pronunțării literare românești**, 1976, 244 p., 11 lei.

LR, anul XXVI, nr. 6, p. 585—686, București, 1977

I. P. Informația 7541 42200 Lei 6.—